a hic notat Baldus dictionem, *cætera*, comprehendere ea quæ sunt de perfectione contractus.
b an id quod venditorem facere & præstare oportet? (quo sensu cætera cognitionis dicimus, *l.29.ff.de minorib.* Omnia quæ ad causam pertinent) an generalem hypothecam intelligemus quomodo dicimus, cætera bona pignori dare, *l.2.§. qui potior. l. 1. ff. de distract.pignor.* vt sit sensus, pupillum ea generaliter obligare posse, quæ eius auctor alienare iusserit.

7 ¶ Eadem ratione, & si parens fundum vendidit, vel quis alius, cui pupillus successerit, potest dici, pupillum cætera[a] venditionis[b] inconsulto prætore posse perficere.

8 ¶ Fundum autem legatum repudiare pupillus sine prætoris auctoritate non potest. esse[c] enim & hanc alienationem, cùm res sit pupilli, nemo dubitat.

9 ¶ Non passim[d] tutoribus sub obtentu æris alieni permitti debuit venditio. námque non esse viam eis distractionis tributam. & ideo prætori arbitrium huius rei senatus dedit: Cuius officio in primis hoc conuenit excutere, an aliunde possit pecunia ad extenuandum æs[e] alienum expediri. quærere ergo debet, an pecuniam pupillus habeat vel in numerato, vel in nominibus, quæ conueniri possunt, vel in fructibus conditis, vel etiam in redituum spe[f] atque obuentionum. Item requirat, num aliæ res sint præter[g] prædia, quæ distrahi possint, ex quorum pretio æri alieno satisfieri possit. Si igitur deprehenderit, non posse aliunde exsolui, quàm ex prædiorum distractione, tunc[h] permittet distrahi. si modò vrgeat[i] creditor, aut vsurarum modus parendum æri alieno suadeat.

10 ¶ Idem prætor æstimare[k] debebit, vtrùm vendere potiùs, an obligare permittat. nec non illud vigilanter obseruare, ne plus[l] accipiatur sub obligatione prædiorum fœnoris quàm "quod" opus sit ad soluendum æs alienum, aut distrahendum arbitrabitur. ne propter modicum æs alienum magna possessio distrahatur. sed si sit alia possessio minor, vel minùs vtilior pupillo: magis eam iubere distrahi, quàm maiorem, & vtiliorem.[m]

11 ¶ In primis igitur, quotiens desideratur ab eo, vt remittat distrahi, requirere[n] debet "eum," qui se instruat de fortunis pupilli, nec[o] nimiùm tutoribus, vel curatoribus credere: qui nonnumquam, lucri[p] sui gratia, adseuerare prætori solent, necesse esse distrahi possessiones, vel obligari. Requirat ergo necessarios[q] pupilli, vel parentes, vel libertos aliquos fideles, vel quem alium, qui notitiam pupillarium habet. aut, si nemo inueniatur, aut suspecti sint, qui inueniuntur, iubere debet, edi rationes: itémque synopsin[r] bonorum pupillarium: aduocatúmque[s] pupillo dare, qui instruere[t] possit prætoris religionem, an adsentire venditioni, vel obligationi debeat.

12 ¶ Illud quæri potest, si prætor aditus permiserit distrahi possessionem prouincialem[u], an valeat, quod fecit & putem valere[x]. si modo tutela Romæ agebatur: & hi tutores eam quoque administrationem subierant[y].

13 ¶ Ne tamen titulo tenus tutores ære alieno allegato, pecunia abutantur, quam mutuam acceperunt: oportebit prætorem curare, vt pecunia accepta creditoribus soluatur, & de hoc decernere, daréque viatorem, qui ei renuntiet[z], pecuniam istam ad hoc conuersam, propter quod desiderata est alienatio, vel obligatio.

14 ¶ Si æs alienum non interuenit, tutores tamen allegent expedire, hæc prædia vendere, & "vel" alia comparare[a], vel certè istis carere: videndum est, an prætor eis debeat permittere. & magis est, ne possit[b]: prætori enim non liberum arbitrium datum est distrahendi res pupillares: sed ita demum, si æs alienum immineat. proinde, & si permiserit, ære alieno non allegato, consequenter dicemus, nullam esse venditionem, nullúmque decretum. non enim passim distrahi iubere, prætori tributum est, sed ita demum, si vrgeat æs alienum.

15 ¶ Manet actio pupillo, si postea poterit probari, obreptum[c] esse prætori. sed videndum est, vtrùm in rem an in personam dabimus ei actionem. & magis est, vt in rem detur, non "tantùm" in personam aduersus tutores siue curatores.

16 ¶ Communia[d] prædia accipere debemus, si pro indiuiso communia sint. cæterùm si pro diuiso[e] communia sint: cessante oratione, decreto locus erit.

Si alius proprietatem fundi, alius vsumfructum habeat.

6. *Idem* "libro secundo de omnibus tribunalibus."

c Alienat, qui repudiat.
d *v. in hanc l. Rollãdum à Valle 1. consil. 33.*
e *l.1.§.2.vers.2. ff. eod. adde l.15.§. 2. ff. de re iudicata.*
f Hæc venditio est, fructuũ futurorum venditio.
g *l.16. C. eod.*
h Decreti interpositio in vẽditionibus rerũ pupillarium est futuræ venditionis permissio: quæ ordine præcedere ipsam venditioné debet.
i Res pupilli immobiles non aliàs vendi possunt quàm si creditor vrgeat vel dispendiũ sit in mora, *l. vltim. Cod. eodem.*
k *l.1.§ 2. vers. 2. ff. eodem.*
l iuxta modum necessitatis, mẽsuranda est potestas vendendi & obligãdi *Bald.* vt ne vnius nũmi prætextu aut vilissimi debiti res pretiosas & magno numero vendamus.
m *adde l.7.§.8. ff. de minoribus.*
n Inquirere facti veritaté à peritis iudex debet.
o Iudex non debet esse nimium credulus.
p nam quis facilè mentitur propter lucrum suũ *Bald.*
q *adde l.5. §. 1. ff. quibus ex causis in possess.*
r breuem descriptionem bonorum pupillarium. de hac voce, vide Cuiac. 8 *obseruat.* 1. Robertum. 2. *animaduers.* 14. Ant. Mercatorem. 2. *not.* 14.
s *l.9 §. 5. ff. de off. proconsulis: l. 1. §. 4. ff. de postulando:* Bald. hic notat, vsitatum in Francia esse, vt inopi cũ Rege litigaturo Rex ipse aduocatum administret.
t vel ex eo aduocatorum vtilitas intelligitur, *adde l. 22. ff. de testibus.*
u Decretum potest interponi de re alibi existente.
x Ratione personæ, voluntaria iurisdictio effectum suum extendit ad res extra territorium iudicij sitas, *Bald.*
y tutius est tamen ab vtroque iudice decretum interponi, *l.30.§.1. ff. de excusat. tut. vide quæ notaui ad l. vltim. ff. de iurisdict. l.16. Cod. de prædiis minorum.*
z hinc colligit Baldus, credi viatori seu nuncio publico & iurato, quoties rẽ exequitur secundum naturam sui officij, & in modicis.
a per mutandi facultatem tutori, prætor tribuere non debet, *vide l.4. Cod. eodem.*
b *l.12.18. Cod. eodem.*
c *l.1.§.2. vers.2. ff. eodem. l. 55. in fin. ff. de administrat. tutor.* Ex decreto obreptitio non transfertur dominium *Bald.*
d *vide l.7. ff. eodem.*

e vbi partes discretæ, ibi non est communio. Vbi non est communio, ibi diuisio. *Bartol.*
g *adde l. vltim. Cod. de fundo dotali. l.17. Cod. hoc titul. l.13. §.17. ff. commun. diuidund.*
h qui diuidit, alienat.
i quid si euidens sit vtilitas vtriusque pupilli? diuisionem valere aiunt interpretes, *argument. l. 14. in fin. ff. pro socio: l. vltim. ff. de iure dot. l. 20. ff. de auctoritat. tutor.*

SEd si fortè alius proprietatem fundi habeat, alius vsumfructum: magis est, vt cesset hæc pars orationis, quæ de diuisione loquitur. nulla enim communio[f] est.

De prædiis communibus pupillorum. 1. De pignore distrahendo à creditore pupilli. 2. De parente tutore. 3 De tutore qui aliud fecit, quàm quòd decretum est. 4. De decreto alternato 5 Si res sine decreto obligetur.

7. *Idem* "libro trigesimoquinto ad Edictum".

SI pupillorum[g] sint communia prædia, qui diuersos tutores habent: videamus, an alienatio locum habere possit. &, cum prouocatio necessaria sit, puto alienationem[h] impediri[i]. neuter enim poterit prouocare[k]. sed ambo prouocationem exspectare. Item, si eosdem tutores habeant, multò magis[l] quis impeditam alienationem dicet.

1 ¶ Si pupillus dedit pignori "ex" permissu prætoris: nonnulla erit dubitatio, an alternatio possit impediri. sed dicendum est, posse[m] creditorem ius suum exequi. tutiùs[n] tamen fecerit, si prius prætorem adierit.

2 ¶ Si pater, vel parens, tutor sit alicui ex liberis: an prætor adeundus sit, si obligare velit? & magis est, vt debeat[o]. pronior tamen esse debet prætor ad consentiendum patri[p].

3 ¶ Si prætor tutoribus permiserit vẽdere, illi obligauerint, vel contrà: an valeat, quod actum est? & * mea fert opinio, eum, qui aliud[q] fecit, quàm quòd à prætore decretum est, nihil egisse[r].

4 ¶ Quid ergo si prætor ita decreuit, *vẽdere obligaréve permitto*? an possit liberorum arbitrium habere, qui faciat[s]? & magis est, vt possit. dummodò sciamus, prætorem non rectè partibus suis functum[t]. debuit enim ipse statuere, & eligere, vtrùm magis obligare, an vendere permittat.

5 ¶ Si obligauit rem tutor sine decreto, quamuis obligatio non valeat, est tamen exceptioni[u] doli locus. sed tunc, cùm tutor acceptam mutuam pecuniam ei soluerit, qui[x] sub pignore erat creditor.

6 ¶ Item videndum est, an & obligare ei rem possit. & dicendum est, si eandem sortem acceperit, nec grauioribus vsuris valere obligationem: vt ius prioris creditoris ad sequentem transeat.

De pro tutore prauo curatore. 1 De curatoribus. 2 an obligari communia possint.

8. *Idem* "libro secundo de omnibus tribunalibus."

QVi neque[y] tutores sunt ipso iure, neque curatores, sed pro tutore negotia gerunt, vel pro curatore: eos non posse distrahere res pupillorum, vel adolescentium, nulla dubitatio est.

1 ¶ Sed si curator sit furiosi,[z] vel cuius alterius non adolescentis: videndum est, vtrùm iure veteri valebit venditio, an hanc orationem admittemus. & puto, quia de pupillis princeps loquitur, & coniunctim tutoribus curatores accipiunt[a]. &[b] de cæteris puto ex sententia orationis idem esse dicendum.

2 ¶ An obligari communia possint, quæritur. sed non puto, sine decreto obliganda[c]. nam quod excepit oratio, ad hoc tantum pertinet, vt perimatur communio[d], non vt augeatur difficultas communionis.

Si præsidis successor fraudem & dolum deprehenderit.

9. *Idem* "libro quinto Opinionum".

QVamuis antecessor præsidis decreuisset, ea prædia venundari, quæ tutor pupilli, subiecto[e] nomine alterius emptoris, ipse sibi comparabat: tamen si fraudem & dolum contra senatusconsulti auctoritatem, & fidem tutori commissam, deprehendisset successor[f] eius: æstimabit, quatenus tam callidum commentum etiam in exemplum[g] coercere debeat.

De litis æstimatione.

10. *Idem* "libro sexto Opinionum."

ILlicitè[h], post senatusconsultum, pupilli vel adolescentis prædio venumdato: si eo nomine, apud iudicem

k id est, alter ex pupillis alterum prouocare ad diuisionem non potest. vide tamen Socinum *regula* 329.
l Cur ita? *vide leg. 42. §. 6. ff. de procuratoribus.*
m facit lex 16. *ff. de pignoratitia.*
n *vide l. 3. Cod. de pignoribus.*
o *l.3. Cod. eod.*
p amare enim liberos præsumitur: de qua præsumptione, *vide Alciat. 1. presumpt. 1.*
q etiam minus, quàm est permissum.
r A forma decreti non est recedendum. est enim stricti iuris, nec extenditur ad similia, vel minora *Baldus. adde l.8.§. 13. ff. quibus mod. pignor. solut.* vide quæ notaui ad *l. 21. ff. de regulis iuris.*
s quid faciat? *Haloander.*
t quia decretum iudicis non debet esse alternatiuum.
u *l.14. Cod. eodem.*
x *vide leg. 16. ff. de pignoratitia.*
y *leg. 4. in fine Codice de cur. furiosi.*
z *leg. 11. in fine infrà eodem. leg. 2. Codice de curat. furios.*
a accipiuntur *Haloander.*
b *adde leg. 34. in fine ff. de contrahend. emptione.*
c *leg. 17. Codice. eodem.*
d *l.1.§.2. vers. vltimo suprà eodem.*
e *l.2. Codice eodem.*
f *l.26. suprà de testament. tutel.*
g *adde l.38.§.4. ff. de pœnis.*
h Illicitè quod hic dicitur venundatum prædium, éstne prædium vẽditum: non adhibitis, solemnitatibus iuris? An potius prædium venditũ proprio nomine? Bartolus in *l. cum vir. ff. de vsucap.* hoc postremum non putat: cùm hic titulus sit de alienationibus quæ fiunt per tutores, at non de his, quas tutor facit proprio nomine, vt in dubia quæstione hunc casum referamus ad suam Rubricam, *l. Imperator ff. de in diem addict.* Præterea vt se tutor hîc obligauerit proprio nomine, in facto consensit: quod præsumi non solet, nisi probetur. *l. in Cello §. factum ff. de captiuis* ad hæc si nomine proprio hîc vendidisset tutor, stricto iure repeteretur, & tamen dicitur hîc repeti ex æquitate *ff. eod. l. vindicantem. ff. de euict.* Ex æquitate, inquam, quia promissio negatiua, *Non cõtra veniendi*, tacitè videtur inesse omni contractui: alioqui pateret fraudi ac dolo via. qua ex causa Interpretes notát, *Rati* clausulam in mandatis superuacuam esse, cùm & ea omissa mandator ratum habere teneatur. Ab his hic intellectus improbatur lege *si seruo infrà qui & à quibus manumiss.* Postremò maior est dubitatio in hac interpretatione, quoniam si tutor se hîc obligasset nomine proprio, indubius esset casus.

tutelæ,

a igitur non stricto iure: vt hinc colligas in hac facti specie, Tutorem se non obligasse proprio nomine, sed vt tutorem vendidisse.
b nec enim tam asperè tractãdum est ius prohibitæ alienationis prædiorum pupillarium, vt &, soluta æstimatione à tutore, in emptorem pupillus summo iure experiatur *Cuiac. ad l.14. in fin. ff. quod met. caus.*

tutelæ, vel vtilis actionis æstimatio facta est, eáque soluta: vindicatio prædij ex æquitate[a] inhibetur[b].

De causæ cognitione Cum curatores distrahere volunt.

11. *Idem* "libro tertio, de Officio proconsulis".

SI prædia minoris vigintiquinque annis distrahi desiderentur: causa cognita † præses prouinciæ debet, id permittere. Idem seruari oportet, & si furiosi[c] vel prodigi vel cuiuscumque alterius prædia curatores velint distrahere.

Si tutor in locum creditoris successerit.

12. *Marcianus* "libro singulari ad formulam Hypothecariam".

NOn fit † contra senatusconsultum, si cuius tutor creditori patris pupilli exsoluit, vt eius loco succedat.

De fundo infructuoso. 1. Si tutor errore elapsus vendiderit, & pretium acceptum creditorib. soluerit.

13. *Paulus* "libro singulari ad orationem Diui Seueri."

SI fundus sit sterilis[d], vel saxosus, vel pestilens[e]: vidẽdum est, an alienare eum nõ possit. & Imperator Antoninus & Diuus pater eius in hæc verba rescripserunt: Quod allegastis, infructuosum[f] esse fundum, quem vendere vultis: mouere nos non potest. cùm vtique pro[g] fructuum modo pretium inuenturus sit.

1 ¶ Quamquàm autem neque distrahere: neque obligare tutor pupillare prædium possit: attamen Papinianus libro quinto responsorum ait, "tutorem pupilli sine decreto prætoris non iure distrahere. si tamen (inquit) "errore lapsus vendiderit, & pretium acceptum creditoribus[h] paternis pueri soluerit: quandóque domino prædium cum fructibus vindicanti, doli non inutiliter opponitur[i] exceptio, pretium, ac medij temporis vsuras, quæ creditoribus debentur, non offerenti: si ex ceteris eius facultatibus æs alienum solui non poterit. Ego autem notaui: Etsi solui potuerit: si tamen illæ res saluæ erũt, ex quarum pretio æri alieno satisfieri potuit: dicendum est, adhuc doli exceptionem obstare, si lucrum captet pupillus ex damno alieno.

De testamento irrito.

14. *Idem* "libro nono Responsorum."

PAulus respõdit, etsi testamentũ patris postea irritum esse apparuit, tamen tutores[k] pupilli, siue curatores filij, nihil contra orationem Diuorum principum fecisse videri, si, secundùm voluntatem defuncti testamẽto scriptam, prædium rusticum pupillare vendiderunt[l].

DE CVRATORIBVS[m] FVRIOSO ET aliis[n] extra minores dandis[o].

TIT. X.

De prodigo & furioso.

Vlpianus "lib. 1. ad Sabinum."

LEGE[p] duodecim tabularum prodigo[q] interdicitur bonorum suorum administratio. quod moribus[r] quidem ab initio introductum est. sed solent hodie prætores, vel præsides, si talem hominem inuenerint, qui[s] neque tempus, neque finem[t] expensarum habet, sed bona sua dilacerando & dissipando[u] profudit, curatorem ei dare, exemplo furiosi[x]. & tamdiu erunt ambo in curatione, quamdiu vel furiosus sanitatem, vel ille sanos mores receperit, quod si euenerit, ipso iure[y] desinunt esse in potestate curatorum.

1 ¶ Curatio autem eius[z] cui bonis interdicitur, filio negabatur permittenda. Sed extat Diui Pij rescriptũ, filio[a] potiùs curationem permittendam in patre furioso, si tam probus sit.

De his qui reb. suis superesse non possunt.

2. *Paulus* "libro primo de officio Proconsulis."

† *l.6 l.18. C. eo. v.l.9. ff. de off. proconf.* Cui inhibetur? An pupillo? An tutori? vtique tutori. Cur inhibetur? An quia sine solennibus vendidit? An quia pretiũ recepit?
c *l.8.§.1. ff. eo.*
† hodie fieret contra constitutionem Iustiniani *Nouell. 72. in prin.*
d Agrorum vitiosorũ alij steriles, alij saxosi. alij pestilentes.
e De pestilenti fundo vide *l. 4. Cod. de ædilitiis act.*
f Infructuosos Ecclesiæ fundos sine decreto vẽdi nõ posse hinc colligit Cuiacius Nouella 7.
g valor rei ex eius reditu intelligitur *adde l. 92. ff. de leg. 1.*
h *l.14 Cod eod.*
i hinc colligit Bartolus *in l.8. ff. de trans.* minores (& ecclesiã) interdum res suas distrahere posse, etiam sine decreto.
k id Baldus extendit ad executores datos codicillis.
l hinc colligit Baldus, Testamẽtum irritum probare voluntatem defuncti.
m *§.1. Instit. 23. Vlp. 12.*
n vt prodigo *ff. Cod. 70.* muto, surdo. *l.10. Cod. de testam.*
o talis est prodigus, demẽns, fatuus, mutus, surdus, venter (*v. l.8. ff. eod.*) laborans morbo perpetuo *§.4. Instit. eod.* Bonis absentis, non defensi etiam datur curator *C. de curatore bonis dãdo*: & bonis distrahendis. *l. 9. ff. eod. adde his omnibus l.19. 20. 21. 22. ff. de reb. auth.* & generaliter, omnibus, qui reb. suis superesse non possunt *v. Cuiac. hîc.*
p *Vlpian. titul. 12. §. 2. & §. 4.*
q *l.1. Cod. eod. l. 12. §. 2. ff. de tutorib. dat. Cic. de Senectute.*
r *Vlp. 11. §. 2.* nostro more *Cic. ibid. v. quæ notaui ad l.1. ff. de donat. int. vir.*
s Prodigus neque tempus neque finem habet expensarũ *adde Aristotel. 4. Ethic. 1.* Sic largitio fundum non habet *Cicero 1. de offic.* Ita prodigus, à prodigendo id est, consumendo *Festus prodigere.*
t non habet fundum, peccat ἐν τῇ δόσει, sicut auarus ἐν τῇ λήψει. *Cuiac. ad l.6. ff. de verbor. obligat.*
u disperdendo: idque sua nequitia, & liberos ad egestatem perducendo. formulam interdicendi prodigo, vide apud Paulum 3 *sent. 4. §. 7.*
x *Scripsi ad leges* XII. Tabularum. *Titulo de Tutelis adde Ciceronem. 2. de Inuentione & 3. Tusculana: 2. Vlp. 3. l. 7. Cod. de curat. furiosi: l. 27. §. Sin autem. Cod. de Episcop. audien.* vt meritò hic quæri possit, an quemadmodum pater furioso substituere potest *§. 1. Inst. de pupil.* ita possit prodigo *v. l.16. §. 1. ff. eod.*
y i. quando certum est, eos neque furere amplius, neque prodigos esse *Bald.*
z i. patris furiosi.
a *l.3. Cod. eod.* b *§. 4. inst. eod.*
c Filius patri furioso curator esse potest. *vt hic & l.1. ff. eod. l. 4. ff. eod. l. 12. §. 1. ff. de tutoribus & curatorib. dat. adde l. 60. §. 4. ff. mandati. l. 3. Cod. eod.* neque impunè negligit furiosum parentem. *Nouell. 115. c. 3 §. 12.*

SEd & aliis dabit proconsul curatores, qui[b] rebus suis superesse non possunt: vel dari iubebit. nec dubitabit, filium quoque patri[c] curatorem dari.

De curatore bonis dando.

3. *Vlpianus* "libro trigesimo primo ad Sabinum."

DVm deliberant[d] heredes instituti adire, bonis à prætore curator datur[e].

De furiosa.

4. *Idem* "libro trigesimooctauo ad Sabinum."

FVriosæ matris curatio ad filium[f] pertinet. pietas enim parentibus, etsi inæqualis est eorum potestas, æqua[g] debebitur.

Si bona claræ personæ venire debeant.

5. *Gaius* "libro nono ad Edictum Prouinciale."

CVrator ex senatusconsulto constituitur, cùm clara[h] persona (veluti senatoris, vel vxoris eius) in ea causa sit, vt eius bona[i] venire debeant. nam, vt honestiùs ex bonis eius, quantum potest, creditoribus solueretur, curator constituitur, distrahẽdorum bonorum gratia, vel à prætore, vel in prouinciis à præside.

De causæ cognitione.

6. *Vlpianus* "libro primo de omnibus tribunalibus."

OBseruare[k] prætorem oportebit, ne cui temerè citra causæ cognitionẽ plenissimum curatorẽ det. quoniam plerique vel furorem, vel dementiam fingunt[l], quo magis, curatore accepto, onera[m] ciuilia detrectent.

De patrimonio corpore ac salute furiosi. 1. De alienatione facta à curatore, qui non cauit. 2. De exceptione rei Iudicatæ. 3. an vni ex curatorib. rectè soluatur: & an vnus rem furiosi alienare possit.

7. *Iulianus* "libro vigesimoprimo Digestorum."

COnsilio & opera curatoris tueri[n] debet non solum patrimonium. sed & corpus, ac salus[o] furiosi.

1 ¶ Curator dementi datus, decreto interposito, vti satisdaret, non cauit[p]: & tamen quasdã res de bonis eius legitimo modo alienauĩt. si heredes dementis easdem res vindicẽt, quas curator alienauit. & exceptio opponetur, *si non curator vendiderit*: replicatio dari debet, *aut si satisdatione interposita secũdum decretum vendiderit*. quod si, pretio accepto, curator creditores furiosi dimisit[q], triplicatio doli tutos possessores præstabit.

2 ¶ Cum dementis curatorem, quia satis[r] non dederat, & res malè administraret, proconsul remouerit à bonis, aliúmque loco eius substituerit curatorem, & hîc posterior, cùm nec ipse satisdedisset, egerit cum remoto negotiorum gestorum, posteáque heredes demẽtis cum eodem negotiorum gestorum agant, & is exceptione rei iudicatæ inter se & curatorem vtatur: heredibus replicatio danda erit, *aut si is, qui egit, satisdederat.* Sed an replicatio curatori profutura esset, iudex æstimabit. nam si curator sequens pecuniã, quam ex condemnatione cõsecutus fuerat, in rẽ furiosi vertisset: doli triplicatio obstabit.

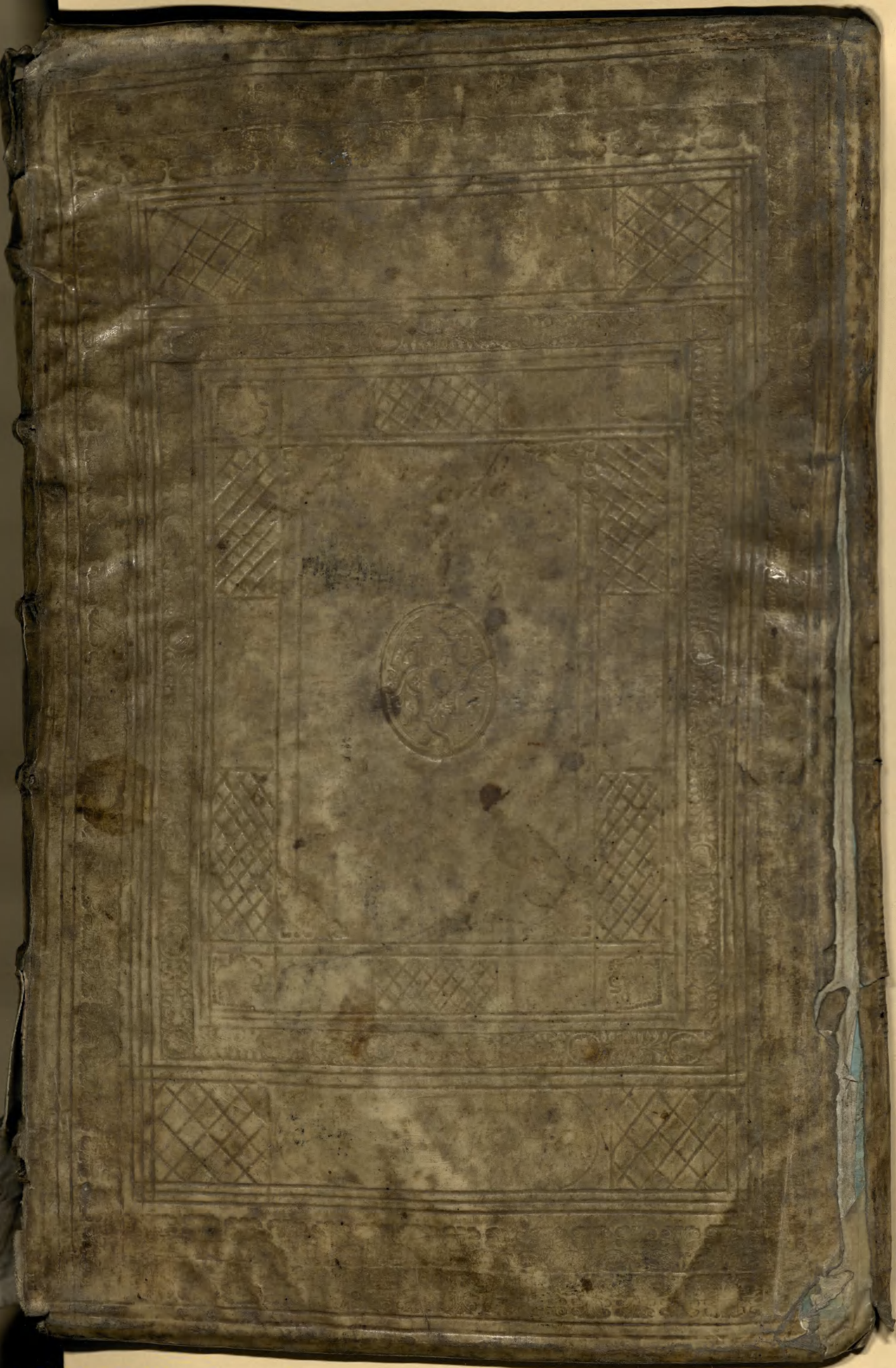
3 ¶ Quæsitum est, an alteri ex curatoribus furiosi rectè soluetur, vel an vnus rem furiosi alienare possit. respondi, rectè solui[s]. eum quoque, qui ab altero ex curatoribus fundũ furiosi legitimè mercaretur, vsucapturum. quia * solutio, venditio, traditio, facti[t] magis, quàm iuris sunt. ideóque sufficit vnius[u] ex curatoribus persona: quia intelligitur alter consentire. denique si præsens sit, & vetet solui, vetet venire, vel tradi: neque debitor liberabitur, neque emptor vsucapiet[x].

De curatore bonorum ventris nomine.

8. *Vlpianus* "libro sexto de officio Proconsulis."

BOnorum, ventris[y] nomine, curatorem dari oportet. eúmque, rem saluam fore, viri boni arbitratu satisdare proconsul iubet. sed hoc, si non ex inquisitione detur. nam, si[z] ex inquisitione, cessat satisdatio.

d *l.8. ff. quib. ex caus. in possess.*
e aut signo publico defuncti domus obsignanda.
f *v. l.2. in fi. ff. eodem.*
g si ita est, cur non in nuptiis matris consensus æquè requiritur ac ipsius patris?
h Clarissimorum nomine, senatores olim honorati, *vt & l. 100. ff. de verborum signif. l.8. ff. de senatorib. l. 22. ff. ad municip. l. 10. Cod. de Nuptiis*: *Lampridius in Alexandro*, ac multis aliis clarissimis appellationẽ tributam esse verisimile est, quàm senatorib. Atque ita accipiẽda est clara dignitas *l. 23. ff. quod metus causa* clarissimus vir. *l. 52. §. 2. ff. de iudiciis l. 35. ff. de legat. 3.* [illegible] *§. 1. ff. de his quæ vt indignis. l. 12. ff. de publ. iudic. l. 18. §. 1. ff. de iure fisci.* Lampridius *in Alexandro*, Præfectis Prætorio, senatoriam addidit dignitatem, vt viri clarissimi essent & declarentur: eáque nulla maiorem (quam conferret) dignitatem dicebat se habere Hadrianus, *teste Spartiano.* Postea Præsidibus prouinciarũ & aliis tributum vt clarissimi dicerẽtur, *v. Brissonium 3. select. 16.*
i *v. leg. 4. C. de curat. bon. dando.*
k Curator datur causa prius cognita.
l *facit l. 15. §. 1. in fi. l. 14. ff. de off. præs.*
m *facit l. 2. §. 2 in f. ff. de his qui notant.*
n id est defendi, vt passiuè hanc vocem accipias.
o quin & ipsi mores furiosi *l. 12. §. 3. ff. de admin. tut.* & ipsa securitas spectãda *leg. 14. ff. de off. præs.*
p *v. §. 2. ff. eod.*
q *l.13. §. 1. ff. tit. prox.*
r *§. 1. ff. eod. l. 1. l. 3. l. 5. C. de tutor. qui non satisd.*
s vni sc. *l. 14. §. 5. ff. de solutionib.*
t Contractus & distractus sunt facti.
u *l. 5. C. de administ. tut. Vlp. 11. §. 26.*
x Vide *Zasium. 2. Responsor. 39.* vbi exponit, quando actus legitimũ sint facti vel iuris.
y *l.20. ff. de tutorib. datis: l. 24. ff. de reb. auth.*
z *l.13. in fin. ff. de tutoribus dat. Instit. de satisd. in pr.*

Authenticæ

SEV NOVELLAE CONSTITVTIONES

DN. IVSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS, LEONIS ET quorundam Imperatorum.

COMMENTARIIS DIONYSII Gothofredi I.C. illustratæ.

Secunda editio priore multò auctior.

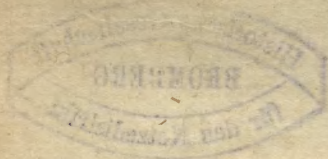

LVGDVNI,

Apud hæredes Bartholomæi Honorati.

M. D. XC.

Cum priuilegio Sacr. Cæsar. Maiest. & Christianiss. Francorum Regis.

INDEX CONSTITVTIONVM NOVELLARVM DOMINI IVSTINIANI SACRATISSIMI

PRINCIPIS, NEC NON QVARVNDAM IVSTINI ET TIBERII principum, quæ eidem volumini insertæ fuerunt, eo ordine quo apud veterem interpretem Latinum partim iam antea vulgatum & impressum; partim nunc primum vulgandum & excudendum collocatæ sunt.

COLLATIO PRIMA.

COLLATIO II.

COLLATIO III.

COLLATIO IIII.

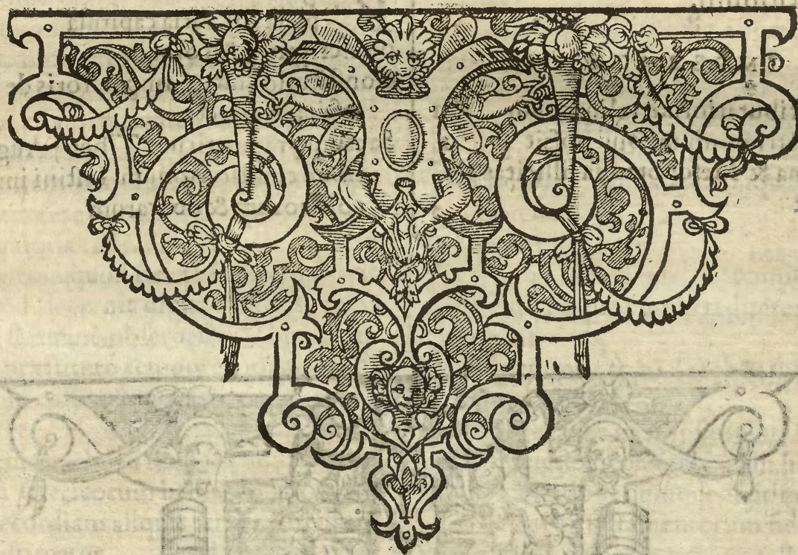
COLLATIO V.

De his

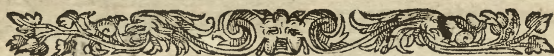
INDEX NOVELLARVM CONSTITVTIONVM SECVNDVM LIterarum ordinem, prout vulgò allegantur ex editione vetere.

Primus numerus collationem, alter titulum, postremus constitutionem demonstrat.

INDEX EDICTORUM IUSTINIANI IMPERATORIS.

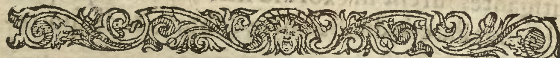
INDEX NOVELLARUM CONSTITUTIONUM.

IUSTINI IMPERATORIS.

INDEX CONSTITUTIONUM.

TIBERII IMPERATORIS.

INDEX ALIQUOT CONSTITUTIONUM IUSTINIANI Iustini, & Tiberij, ex libro Iuliani antecessoris.

INDEX

INDEX NOVELLARVM CONSTITVTIONVM LEONIS IMPERATORIS.

INDEX CONSTITVTIONVM IMPERIALIVM AB ENIMVNDO BONEFIDO COLLECTARVM.

Heraclij.

IN NOMINE

Novellae non glossatae

N. 15.	65	144
21	68	145
24	75	146
25	87.	147
26	101	148
27	102	149
28	103	150
29	104	151
30	106	152
31	[illegible]	153
35	122	154
36	126	155
37	129	156
38	130	157
40	133	158
41	135	160
42	136	161
43	137	162
45	138	163
50	139	164
59	140	165
62	141	166
64	142.	167.

168

IN NOMINE DOMINI DEI NOSTRI IESV CHRISTI, INCIPIT LIBER [a] CONSTITVTIONVM NOVELLArum [b] DN. Iustiniani sacratissimi Principis perpetui Augusti

COLLATIO [c] PRIMA.

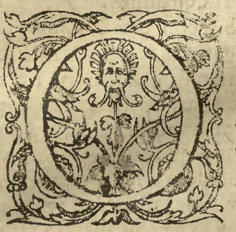
DE [d] HÆREDIBVS [e] ET FALCIDIA [f].

TITVLVS [g] PRIMVS.

Nouella [h] Constitutio prima.

Imperator Iustinianus Augustus Ioanni gloriosissimo sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto iterum exconsule & patricio.

PRÆFATIO.

OCCVPATIS nobis circa totius reipublicæ curas, & paruum [i] nihil eligentibus cogitare, sed quatenus Persæ quidem conquiescant, Vandali [k] verò cum Mauris obediant, & Charcedonij [l] antiquam recipientes habeant libertatem, Tzani [m] autem nunc primum sub Romanorum facti republica, inter subiectos habeantur: (quod nondum hactenus, nisi sub imperio nostro, dedit Romanus Deus) incurrunt etiam propriæ solicitudines à nostris subiectis semper nuntiatæ: quarũ quidem singulis damus competentem formam. Quæcunque verò frequenti quidem potiuntur per [n] partes auxilio, possibilia tamen sunt scripta lege, vt communem omnibus præstent (in quibus opus habent) vtilitatem: hæc oportere putauimus & lege sancire, & tradere subiectis per se iuuantia, & non semper iussione imperatorum egentia. 1 ¶ Semper igitur nobis importuni sunt, alij quidem nos pro legatis [o] relictis non tamen præbitis adeuntes: alij verò pro libertatibus: alij ob aliud quiddam: quod transmittentes quidem hæreditates dari quibusdam aut fieri constituerunt: indeuotè [p] autem & res adeunt, & eas percipiunt: & quod est iussum, nõ faciunt: cùm vtique etiam à veteribus legislatoribus dictum sit, competentes [q] deficientium dispositiones, quæcumq; non repugnant legibus, omnibus modis impleri. Sed quoniam ita positas leges iam plerumque neglectas inuenimus: reparare eas iudicauimus oportere: & tam viuentibus præbere ex eis cautelam, quàm morientibus, hinc exhibere honorem. 2 ¶ Primùm itaque illud est cogitandum, quia testantibus aliis [r] quidem necessitatẽ imponit lex distribuere quandam partem personis quibusdam, tamquam hoc secundum ipsam [s] naturam eis debeatur [t], quale est filiis & nepotibus, & patribus [u] atque matribus: interdum verò etiam fratribus, & si quam huiusmodi personam, aut in iis qui ex nobis sunt, aut ex quibus nos sumus, enumerauerunt leges. Aliis autem nulla consistit necessitas partem dare quamlibet propriæ substantiæ: sed sua potestas eis largitur, ad quoscumque testator voluerit, proferenda.

CAPVT I.

Si hæres legata soluere noluerit.

HIs igitur à nobis præordinatis, sancimus eos qui ab aliquibus scripti sunt hæredes, aut meruerunt fideicommissa, per vniuersitatem forsan, aut per speciem, aut legatũ, necessitatem habere quæcunque testator & honorans eos, disposuerit, omnimodo ea complere [u], si quod præcipitur, legitimum [x] sit, aut si non illud aliqua lex ||prohibeat [y]|| vel si non fiat ab eo qui honoratus est, tamen ratum [z] esse expressè iam demonstrat. 1 ¶ Si quis autem non implens quod dispositum est, sed [a] dum competat ei qui honoratus est, quod relictum est, etiam ex decreto iudicis admonitus, annum [b] totum protraxerit, nõ agens hoc quod præceptum est, si quidem aliquis illorũ fuerit, qui necessario ex lege præcipiunt [c], in plus autem quàm quòd lex ei dare vult, scriptus est hæres: tantum accipiat solùm, quantum lex ei dari secundũm quartam ab intestato partem concedit: aliud [d] verò totum auferri. Et si quidem etiam alij quidam scripti sunt hæredes: accrescere [e] illis secundum [f] partem institutionis quæ vnicuique distributa est. Si verò nullus alter sit hæres: aut sint quidem scripti quidam, non autem adeant hæreditatem: tunc quod aufertur, adiiciatur aliis rebus: & licentia præbeatur & legatariis, & fideicommissariis, & seruis libertate honoratis, adire, & hæc acquirere; ita vt omnibus modis quod præceptum est, ||per testamentum||impleatur: cautione [g] videlicet prius ab eis facta, secundum quod personarum vel rerum receperit modus: quia res accipientes, agunt in eis quæ rectè voluerunt testatores. Si verò nullus horum, de quibus testamento memoria facta est, voluerit adire: hoc est, cohæres, aut legatarius, aut fideicommissarius, aut seruus libertate honoratus: tunc ad alios quos lex ab intestato vocat, post eum quidem qui scriptus est, & legitima per hanc legem parte exclusus, deferri res: & similiter prębentes cautionem, quia complent quæ testamento continentur. Inordinatum verò nihil neque confusum, nec in his fieri volumus: sed primus secundum [h] ordinem vocatus, post eum qui iam exclusus est à lege nostra, ita vocetur prior: deinde qui post illum est: ita de cætero, donec vltimus relictus locum faciat etiam alicui exterius venientium, & adire, & quæ relicta sunt implere: post [i] quos etiam fiscum, si voluerit, ponimus. Etenim in legatariis & fideicommissariis hunc esse volumus ordinem, vt detur licentia aditionis priori per [k] vniuersitatem fideicommissario: aut, multis existentibus, maiorem partem habenti: quoniam & in similitudinem [l] hæredis consistit: & maximé apud nos, qui Trebelliano soli dogmati dedimus in talibus fideicommissis locum: Pegasiani circuitiones [m] odio habentes, & expellentes. Si verò aut non fuerit quispiam per vniuersitatem honoratus: aut fuerit, sed noluerit agere quòd iussum est: ad eos qui maioribus propriis legatis aut fideicommissis honorati sunt, huiusmodi venire fiduciam: sic quoque seruis dari tempus qui libertate honorati sunt, & adire, & liberis cautum esse, & res percipere, & complere quæ iussa sunt, cum prædicta dudum cautione. Si verò nullus fuerit le-

a Hæ Iustiniani Nouellæ constitutiones, Græco sermone sunt editæ: earúmque pręcipuę editiones duæ. Vnã Haloandri, Scrimgeri altera. Quæ nunc sequitur Latina interpretatio veteris est ac incerti autoris. Cuiacius tamẽ 8. *obs. vlt.* hominem Grẹcum fuisse existimat, & quidẽ eruditum. Molinæus *quæst.* 1. *de vsuris. nu* 67. Latinissimi imperitũ appellat. Equidẽ animaduerti, vnam etiã & eandem constitutionem multoties sibi dissimilem: vt iam veteris editionis varios interpretes fuisse putem. Extant præter veterem interpretationem aliæ non ita pridem editę. Prior est Haloandri, Altera Henrici Agylei, cui tamẽ satis fuit, lacunas Haloandrinæ editiõis ex Scrimgeriana supplere.

b Nouellæ νεαραὶ διατάξεις. Nõ ita dicuntur, quòd noua & alia à veteribus iura cõtineant, vt Cedrenus putat: sed quòd μετὰ τὸν κώδικα, i. quòd nouissimè promulgatę sint, post Codicẽ Iustiniani repetitę prælectionis. Eadem appellatio tributa iis constitutiõibus, quæ post primas editæ fuerunt. *l.* 34. *C. de inoffic.* quales etiã dicuntur quæ multis post seculis latę à variis imperatoribus. Vt sunt Nouellæ Leonis & aliorum. quarũ fit mentio apud Harmenopulũ passim: & in fine synopseos Basilicôn. Dicuntur etiã Authenticæ, cuius vocis rationem vide apud Alciatũ 2. *parerg.* 46.

c Hic liber Nouellarũ in 9. collationes distributus fuit, non à Græcis, sed à Latinis interpretibus. Earũ enim Græci codices nullam faciunt mentionem.

d v. Iulianum patricium *constit.* 1.

e qui non obtemperant voluntati defuncti f. eorúmque pœnis. Pertinet etiam hæc Nouella ad legatarios, fideicommissarios, mortis causa donatarios, quibus, cessantibus adimplere voluntatem defuncti, aufertur omne emolumentum testamenti.

f hæredibus extraneis, scriptis, vel nuncupatis tributa & confirmata, dummodo inuentarium faciant: quod olim non exigebatur.

g Extat in reginæ bibliotheca, nouus & breuis in has Nouellas titulorum index, quem Latinum vide apud Cuiacium *tom.* 4. *fol.* 332. *& seq.* h adde Iulianum patricium constitutione 1. Epitomes. i μικρὸν οὐδὲν i. neque de re parua cogitationem instituentibus *Hal.* k dixi ad *l.* 1. *& l.* 2. *C. de off. præf. præt. Afric.* l Carthaginenses. m τζάνοι, de quibus Nouella 28. Procopius & Agathias 5. horum meminit. Iidem ζάννοι, qui olim μάκρωνες, si credimus Stephano. sed tamen Macrones, qui μαχέλωνες, Arriano: Macrieæ Apollonio 1. *Argonaut.* diuersi à ζάννοις, *Xenophon. Arrian.* Porro Tzani fuerunt gentes Ponticæ. n κατὰ μέρος Græci dicunt, hoc idem & subinde. o πρεσβεῖα non modo sunt ea quæ legatis, hoc est, iis qui legatione funguntur, dantur, sed & quæ testamento relinquuntur. Cedrenus in Theodosio iuniore δὲ ἤξατο λαμβάνειν πρεσβεῖον. p ἀγνωμόνως. sunt autem ἀγνώμονες contumaces, & indeuoti.

q Testamenta quæ legibus non repugnant seruanda. *Nouell.* 22. *c.* 2. *Nouell.* 48. *c.* 1. *l. vlt. in fin. C. de fideicomm.*

r Testatorum, alij lege coguntur certam hęreditatis portionẽ quibusdam proximis personis relinquere: alij non coguntur.

s Legitima descendentium & ascẽdentium, & quorundam collateraliũ secundum naturã debetur, *vt hic:* ex natura §. 2. j. *eod.* necessitate legis §. *eod.* debito naturali. *l.* 36. §. 2. *C. de inoff.* naturali quadam lege & tacita. de qua re vide quæ dixi *ad l.* 7. *de bon. damn.*

t *l.* 15. *ff. de inofficioso: l.* 7. *in fin. ff. de vulgar.*

u Voluntas defuncti ab hærede implenda. *facit l.* 27. *in fi. ff. de cond. & demonst.*

x *v. l.* 27. *ff. de cond. instit.*

y Conditionĩ prohibitæ, hęres impunè non paret. sed tamẽ hoc verbum in vtraque editione nõ legitur. Quod cùm ita sit, verius est hîc agi de legis repræsentatione: eo sensu, In his quę lex nominatim repræsentat, cessationẽ aut contumaciam hęredi nihil nocere: vt in libertatibus quæ repræsentantur Senatusconsulto Rubriano *l. vlt. C. si manc. ita fuer. alien. Irner: Cuiac. hic.*

z Quod ius remittit, id etiam hęres omittit impunè, putà conditionem iurisiurandi. *l.* 8. *ff. de condit. instit.* viduitatis, lege Iulia *l.* 63. *l.* 74. *ff. de cond. & demonst.* diuortij. *l.* 5. *C. de instit. & substit.* quiduis denique in fraudem legis *l.* 27. *in f. ff. ad l. Falc.*

a sed dum quod iussus est facere recusat, ἀλλ' ἁρμόσαντα τῷ τετιμημένῳ τοῦ καταλειφθέντος *Hal.* ἀλλὰ ἁρμόσαντος, &c. Scrimg. sed dum legatario moram facit, *Iulian.*

b qui numerandus est ab admonitione & conuentione iudicis, non ab aditione: post condemnationem mense quarto. *c.* 4. j. *eo.* c putà filius, parens, mater, frater.

d Pœna hæredis proximi cessantis voluntatem defuncti adimplere. e Quod hęredi contumaci decrescit, reliquis non contumacibus adcrescit. f Ius adcrescendi fit secundum partes institutionis. g pro parte hæreditaria. *l. vnic.* §. 8. §. 10. *C. de caduc. toll.* de qua *v. l.* 19. *ff. de leg.* 3. In persona tamen fisci cessat hæc satisdatio *l.* 1. §. 18. *ff. vt legat.* h Gradus succedentium ex testamento *l.* 24. §. 17. *ff. de fideicom. libert.*

i *l. vnic.* §. 14. *C. de caduc. toll.* k Fideicommissarij & legatarij vniuersales, præferuntur singularibus. l Fideicommissarius, & legatarius, qui maiorem partem habẽt, similes sunt hæredi. *l.* 5. *in fin. ff. quod cum eo: l.* 4. *in fi. ff. de bon. libert.* Hinc colligũt, Filium cui fideicõmissum vniuersale relictum sit, nõ posse dicere testamentum nullum. qua de re alibi dicam plenius. j. m *adde* §. 7. *Inst. de fideic. libert.*

a Ordo scripturæ seruandus. *d.§.17.* Quid si ordo nõ appareat? An forte res dirimetur? An potius meritorum cuiusque ratio habebitur? An potius incertitudinis, aut æqualitatis ratione omnes simul admittentur? quod & mihi post Bartolum & Angelum videtur. b Ab ordine igitur denominationis ascendemus ad coniecturam amoris: vt qui priore loco nominatus erit, præsumatur magis dilectus à testatore.

gatariorum vel fideicommissariorum per vniuersitatem aut per speciem maiori parte aut in legato, aut in fideicommisso honoratus, sed omnes æqualem habuerint fortunam: tunc præponi quidem etiam sic per vniuersitatem fideicommissarios, propter dictam iam dudum rationem, aut eum qui ex eis voluerit implere quod præceptum est: reliquos autem legatarios vel fideicommissarios quicumque nihil alterutros, in hoc quod relictum est, antecedunt, etiam omnes, si voluerint, vocari, aut qui ex eis voluerint: Si verò nullus legatarius aut fideicommissarius elegerit hoc agere: damus seruis licẽtiam libertate honoratis, secundum ordinem [a] denominationis [b] per quam eos dominus denominauerit, secundum hoc habere in alterutros præpositionem. 2 ¶ Et hæc quidem omnia sancimus, vbi necessaria [c] quædam subiacet datio in aliquo cui ex natura debetur quædam successio à testatore & moriente. Si verò nulla subest huiusmodi persona in institutionibus, sed spontanea largitas dispositionis a testatore fiat: deinde scriptus hæres non compleat quod præcipitur, intra prædictum à nobis dudum tempus: illum quidem priuari [d] omnibus relictis, nihil penitus neque per Falcidiæ occasionem, neque per aliam causam percipere valentem: similiter autem talia obtinere: & si quidem sint cohæredes, hos vocari volumus: alioqui ad fideicommissarios, & legatarios, & seruos, & omnes ab intestato, secundum prius à nobis traditum ordinem res venire. vbique onere cohærente, quatenus oporteat compleri ea, quæ testator secundum legem (sicut prius diximus) imperauit. 3 ¶ Si verò institutio etiam substitutionem [e] habuerit: certum est, quia prius ad substitutum volentem venient omnes res secundum legem complentem quæ relicta sunt: & sic illo nolente, tunc ad cohæredes, & legatarios, & seruos, & qui ab intestato, & qui extra sunt, & fiscum, secundum à nobis datam obseruationem, ea quæ auferuntur, venient: complentes vbique deficientium legitimas dispositiones. propterea namque etiam ad tantas respeximus successiones, vt [f] non remaneat sine aditione ipsius morientis hæreditas. 4 ¶ Exhæredatos autem liberos (si iustè [g] à patre exclusi sint, & nihil ex patris habeant voluntate) non vocamus, neque respicimus, licet decies millies velint. Vna est enim legis intentio [h]: vt quæ disposita sunt à morientibus, impleantur. eum enim qui ab ipso testatore propria substantia pulsus est, quomodo erit iustum vocare ad res, quarum eum ille per exhæredationem factam in eum, expressim fieri participem noluit [i]? Si verò ablatam partem à non complente morientis voluntatem, prius [k] deduximus ad substitutos, deinde ad cohæredes, & post illos ad legatarios & fideicommissarios, nec non & ad seruos, & ita ad eos qui ab intestato vocantur, & ad extraneos [l] atque ad fiscum venimus: non absurdè hoc factum est nec inaniter, nec quasi aliquem lateat quod decet: sed ex prouidentia, & secundum legem: vt finitis primùm omnibus secundũ testamenta personis, deinde abrenuntiantibus, ita ad eam quæ est ab intestato vocationem & alios veniremus. in omnibus autem casibus, in quibus scriptis non complentibus, vocamus aut ex testamento personas, aut ab intestato, & cæteros extraneos, & fiscum: damus omnibus talibus personis fieri hæredes, & aditionis aut pro hærede gestionis habere ius [m], (hæc enim legis verba sunt) & tanquam hæredes omnia gerere & conuentos & conuenientes. Hæc quidem etiam antiquissimæ leges ex propria auctoritate præstabant: & hæredes faciebant eos, qui neque scripti hæredes, neque ab intestato ad hęreditatem vocabantur. His omnibus obtinentibus, licèt non ab hærede, sed à legatario aut fideicommissario, aut mortis [n] causa percipiente, dari aliquid aut fieri testator voluerit: eodem ordine in occasione ablatarum rerum seruando: & inchoante [o] quidem à substitutis legatariis: terminante verò in fisco. Et nullus hanc legem duram habeat, tãquam relictis priuatus, sed considerans, quia omnibus hominibus terminus vitæ est mors [p]: & non solùm ab aliis ipse se percipere contempletur, sed cogitet [q], quia & ipse aliis moriens imperabit: & si non huius legis mereatur auxilium, nihil horum quæ cum omni studio disposuerat, ad effectum perducet. Non enim

c hoc est, quoties moriens certis personis quid ex suis bonis relinquere cogitur, quod accidit parentibus, liberis, fratribus (persona turpi instituta) & libertis.

d Pœna extranei hæredis contumacis.

e Substitutus præfertur cohæredi defuncti.

f Danda est opera, ne quis sine successore moriatur. *§.1. in fi. Inst. de bon. poss.* Interest enim defunctorum habere successores *l.6. ff. de interrogat.*

g Iustè exhæredatis liberis, extraneus etiã pręfertur: & meritò. Nã si vis tueri voluntatem, exhæredati non sunt admittendi contra defuncti voluntatem. Hinc sequitur, exhęredatos, nõ censeri numero legitimorũ aut extraneorum: legitimorum, quia exhæredatione amiserunt suorum nomen *l. 20. §. 1. ff. contr. tab. l.1. §.10. ff. de suis.* Extraneorũ, quia extranei nõ veniunt contra voluntatem defuncti, constitutionis beneficio. & ita, Peior est exhæredatorum, quàm extraneorum conditio.

h σκόπος. scopus seu finis.

i quod adeo verum est, vt legata ius vnius nummi, hærede instituto non implente voluntatem defuncti, præferatur reliquis agnatis defuncti. *§. si plures. Instit. de hæredib. instit.*

k Quod aufertur hæredi proximo non instituto, non defertur statim ad fiscum. Defertur primò ad contumacis substitutos. *§.3. suprà eodem.* Iis deficientibus, ad contumacis cohæredes, tum ad fideicommissarios. Ab his, ad legatarios, deinde ad manumissos testamento: tandem ad hæredes ab intestato. post hæc ad extraneos libertatis conseruandæ causa *l. vlt. C. de test. manum.* Postremò ad fiscum. l *l. vlt. in f. C. de test. manum.*

m Ius hæredum in quibus consistat. n hæc constitutio pertinet etiam ad mortis causa donationes, in quibus potest quoque substitui *l. 10. ff. de mort. caus.*

o Primus & extremus successor hæredis contumacis, eius substitutus, vel fiscus.

p Mors omnibus vitæ terminus *l. vlt. C. de episcop.* q *adde l.1. C. de his quæ sub modo.*

r *Authentica, sed cùm testator. C. ad l. Falc.* hinc scripta est. s Nota quæ sit Falcidia, & de eius iure. t Hæres, ex rebus hæreditariis aliquid subripiens, eo minus Falcidia vtitur *l.6. ff. de his quib. vt indign.* u Quænam personæ cogantur ad inuentarium faciendum. *vide Rebuff. tom.1. tract. de sent. prouisionalib. art.3. glo.3.* x Hæres non conficiens inuentarium, Falcidiam amittit *l.22. §.2. C. de iure delib.* y tres menses *v. l. vlt. C. de iure delib.* z Solennitates obseruandæ in inuentario conficiendo *l.7. C. de bon. proscr.* a creditores multo magis: quia eorum maximè interest. *Nouell. 119. §. ad hæc.* b Abesse hîc, est extra ciuitatem esse, vt infra proximè innuitur.

c his enim magis creditur. *leg.3. ff. de testib.* d Testes substantiam possidentes, idonei atque locupletes. quod religione & motu iudicis æstimatur. Motu dixi, vix est enim vt iudex semper descendat ad hanc cognitionem, vt facultates testium, pares sint rei atque negotio, cui testimonium ferunt. quod tamen Accursius hîc velle videtur. Magis est itaque, testes idoneos finiri iudicis arbitrio *l.1. in fin. ff. de iure deliber.*

e Licet in orborum inuentario conficiendo sufficiant *l.32. C. de epis. Nouel. 13. in fi. §. eo.*

f Placet quod ab Accursio hîc additur, Inuentarium posse fieri etiam non vno contextu (tametsi testamentum vno contextu fiat.) *l. vlt. §. sin autem. C. de iure deliberan.* & tamen eundẽ tabellionem ad finem vsque adhibendum. *Accursius hîc.* nisi fortè aliquod impedimentum superueniat. *vt notatur in c. quoniam. extra de probat.*

iis qui sub nobis, neque qui nunc solùm sunt hominibus, sed omni etiam post hoc currenti tempori legem ponimus.

Cap. II.

De lege Falcidia & Inuentario.

HInc [r] nobis ingressa est cura & quædam consideratio Falcidiæ legis, quæ [s] etiam inuitis testatoribus, si extendantur res per legata, præbet etiam retinere hæredes quantum eis impleat quartam substantiæ. Et hîc enim repugnare quidam videntur voluntati deficientis, & incumbere legi talia permittenti. Sancimus igitur (quoniam tuenda nobis vbique est deficientium voluntas) hæredes, si voluerint hac vtilitate potiri, puram seruare legis potestatem: & non per ea quæ fortè subripiunt [t] aut malignantur, introducere pertentent Falcidiam: cùm vtique, si nihil malignati essent, non fortè competeret. 1 ¶ Fiat igitur inuentarium ab hærede [u] metuente [x] ne fortè non habeat post debita & legata Falcidiam, secundum modum & tempora [y], per quæ dudum sanciuimus, quando homines excepimus ex damno rerum suarum, in aditionibus statuentes onera vsque ad substantiæ relictæ mensuram: illo adiecto solo, vt oporteat huiusmodi hæredem, qui non creditorem solùm, sed etiam legatarios & fideicommissarios veretur, & metuit nõ damnificari solùm, sed etiam non lucrari, conuocare [z] omnes legatarios & fideicommissarios [a], quanticumque in eadem ciuitate sunt constituti, aut quosdam pro eis agentes, si fortè personarum natura, aut dignitas, aut qualitas, aut ætas, aut quælibet necessitas facultatem eis non dat, ad inuentarij præsentiam. Si verò absunt [b] aliqui, interesse testes in ipsa ciuitate fide dignos, & possidentes [c] substantiam [d] & optimæ opinionis existentes, non minus tres: (tabulariis enim solis, quantum ad hoc competit, non credimus [e]) coram quibus conuenit fieri inuentarium [f]: ita vt superuenientibus legatariis, & querentibus forsan subreptum aliquid rerum, aut non manifestatum: licentia sit non solùm per seruorum examinationem causam quęrere, (nam etiam hoc præbuimus per prolatam dudum à nobis in seruilibus [g] examinationibus obseruationẽ) sed etiam per iusiurandum [h] hæredis, & iusiurãdum testium dicentium se & affuisse iis quæ gesta sunt, & vidisse [i] quæ tunc agebantur, & in nullo conscios esse factæ ab hærede malignitatis: sicque in iis quæ relicta sunt à testatoribus, inuenire veritatem: nisi fortè præsentes legatarij omnes aut quidam constitutione sibi pręmissa noluerint venire, nec adesse inuentario: tunc enim licentia erit hæredi etiam non aduenientibus legatariis contentum esse testium præsentia, & facere descriptionem: reposito [k] etiam sic legatariis & iureiurando hæredis, & seruorum examinatione. & his omnibus obseruatis habere ex Falcidia præsidium. Sic enim non videbimur neque legem ita hactenus approbatam minuere, neque iniustitiam facere morienti. Si enim omnino quidem sibi vult aliquos fieri hæredes, & habere quandam consolationem ex sua successione, & arbitratur sufficientem se habere substantiam, non tamen hoc causæ veritas ostendit: certum est, quia non hæc contrarietas erit sententiæ morientis, sed ignorantiæ puritas illius. 2 ¶ Si verò non [l] fecerit inuentarium secundum hanc figuram, sicut prædiximus, non retinebit Falcidiam: sed complebit legatarios & fideicommissarios: licèt puræ [m] substantiæ morientis transcendat mensuram legatorum datio. Et hoc dicimus non nostram minuentes legem quam posuimus, vt nihil de proprio damnificentur hæredes creditoribus: sed dabit eis pœnam exactio suæ malignitatis, cur transcenderit leges ex quibus cautè omnia agens, nihil poterat damnificari, sed ex diuerso etiam, quæ sunt ex Falcidia lege, lucrari. Hæc autem dicimus: vbi errans testator de sua substantia hoc egit: aut fortè cùm debuisset etiam ampliorem quantitatem hæredi relinquere, pro minore disposuit. etenim etiam hoc errantis sententiæ est, & non puræ & integræ designationis. Si verò expressim designauerit [n] non [o] velle hæredem retinere Falcidiam: necessarium est testatoris valere sententiam, & aut volentem eum parere testatori, forsan etiam quædam iustè & piè relinquenti: lucrum non in percipiendo, sed [p] solummodo piè agendo habentem: & non vi-

g De quæstione seruorum aduersus dominos inuentarij perscrutandi causa. *v. l. vlt. §.10. C. de iure delib. Nouel. 48. l. vlt. C. de quæstionib.*

h Hanc particulam omisit Scrimg. in sua editione. adde etiam de monitorio quod competit læso. de quo v. Rebuff. *in tract. de inuentario. glo. vna. nu. 9.*

i An cæcus testis esse possit, v. Oldendorpium *c.4. de testib. nu. 15.* Testimoniũ de auditu num admittitur? vtique *§.1. in fi. Inst. de milit. testam. l.8. ff. de off. præsid. l.28. in fi. ff. de probat. l.24. in fi. ff. de testam. mil. l.79. §.1. ff. de leg. 3. l.2. §.8. ff. de aqu. plu. adde quæ not. ad l.8. ff. de probat. vbi dixi admitti testimonium de auditione.*

k ὑποκειμένου, i. seposito, remoto *l.15. §.33. ff. de dam.*

l Hæres, non confecto inuentario, tenetur vltra vires hæreditarias.

m Pura substantia est, quæ ære alieno est soluta. *l. vlt. C. de repud. Nouell. 22.* vel alias soluta tributis. *l. 20. C. de agric. & censi. lib.11. tit.47.*

n In testamento sc. Quid? non poterat olim hæres obligari viuo testatore, ne Falcidia vteretur? nõ poterat *l.15. §.1. ff. ad l. Falc.* quid post eius mortem? hodie potest *l. vlt. C. ad l. Falc. l.46. ff. ad l. Falc. l. 46. ff. de pact.*

o Testator Prohibere potest hæredem extraneum vti Falcidia. Inuito testatore, legi Falcidiæ locus nõ est. quod olim esse non poterat. *l.55. ff. de leg. 1.* hoc est, olim Falcidia detrahi non poterat, contra voluntatem testatoris, nisi de libertate agebatur. *l.33. ff. ad leg. Falc. l.6. ff. de fideicom. libert.* nisi principes id permisissent, *l.30. in fi. ff. ad Trebel.* nisi non hæredes, sed legatarij ac fideicommissarij vti Falcidia prohibebantur. solebant enim huiusmodi personæ arceri à Falcidia *l.32. in fi. l.47. in fi. ff. ad leg. Falc. vide Cuiac. hîc.* An quartæ deductio prohiberi possit à testatore, vide apud Hotomanum *consil.1.* p Ratio, propter quam cuique conceditur vetare Falcidiã. Hodie sanè Falcidia prohiberi expressè potest, ab eo qui scit veram sui patrimonij æstimationẽ. *Auth. sed cum testator. C. ad l. Falc.* Idque testantur cõmuniter Doctores, vt testatur Bolognetus *Rubr. ad l. Falc. nu. 48.* Ratio autem ea est. Olim hærede repudiante, testamenta infamabantur. Hodie, si hæres repudiat, propter Falcidiæ prohibitionem, testamentũ non vitiatur, cùm hæreditas deferatur reliquis in testamento scriptis, siue legatarij sint, siue fideicommissarij, & illorum aditione testamentum confirmatur. Quid? num tacitè prohiberi Falcidia potest? Sic sanè, puta his verbis, legata integra solui ac præstari volo. *Gloss. in l. decem. in fi. ff. de fideic. liber.* sine deminutione legata præstari volo: vel ita, Executores mei capiãt vel distribuant vsque ad integram solutionẽ legatorũ: vel, legata pleno iure restitui volo. Quod vltimũ tamen multi nõ admittunt. *v. Mant. 9. de coniect. vlt. volun. vlt. Grass. lib. sent. §. Falc. quæst. 10. 11.*

deri

deri sine lucro huiusmodi esse hæreditatem: aut si parere noluerit, eum quidem recedere [a] ab huiusmodi institutione, locum verò fieri (sicut dudum prædiximus) substitutis, & cohæredibus, & fideicommissariis, & legatariis, & seruis & iis qui ab intestato sunt, & aliis secundum prius à nobis inuentam in talibus viam.

CAP. III.

De legatorum exæquatione

NOn autem dabimus licentiam hæredi, mensuram substantiæ subtiliter agnoscenti, soluere quidem mox ab initio quibusdam integra [b] legata, & ad plenum sententiam testatoris seruare, (quod etiam præcedentiũ dicunt constitutiones [c]) ab aliquibus autem retinere velle: neque ex parte quidem complere testatoris sententiam, ex parte verò eam minuere: sed omnino non errantem circa substantię quantitatem, sed agnoscentem & mox sequentem sententiam testatoris, per omnia eam sequi, & non ad peiora pœnitere. neque enim hoc erit purè sequentis || hæredis. ||Sed neque concedimus eis ab initio scientibus quidem, & incautè soluentibus, postea lites percipientibus inferre, & recipere velle ab eis quodcumque contigerit exoluisse eos. Oportet enim ante actionem cogitare, & agere, & non cogitantem rectè, deinde transferri ad indeuotionẽ: nisi fortè iusta quædam causa hoc introduxerit, inopinabili quodam ||ære alieno||apparente, quod minuat substantiam, & locum receptioni faciat.

CAP. IIII.

Vt legata intra annum||modis omnibus|| præstentur.

ILlud quoque prospeximus, ne tempus fiat longum in talibus quæstionibus. Nulla enim talium quæstionum aut litium transcendere anni tempus sancimus; necessitatem imponentes omnino intra annum post aditionem & legata solui & quæ à testatore sunt relicta, compleri, secundum sui naturam, & omnia agi quæcumque priùs ediximus. Initium autem anno damus, sicut priùs iam diximus, admonitionẽ [d] ex iudiciali decreto. Anno enim per culpam hæredis transacto, tunc ille quidem cadat relictis, alij verò ad hæc venient, quos priùs vocauimus. 1 ¶Pupillis [e] autem & minoribus ætate, nihil nostra præiudicat lex. Est enim eis, si quidem etiam secundum dictas à nobis causas lædantur, duplex quoddam subsidium: & per restitutiones, & per viam contra negligentes tutores vel curatores. Non autem excipimus à lege neque patronatus successiones. & ibi enim legitima eis seruata parte, quam nos definiuimus; quicquid vltra hanc eis relictum fuerit, & aliquid à libertis petiti fuerint, illi complere deinde noluerint: hunc ordinem tenere sancimus, quem inchoantes sacram nostram hanc constitutionem diximus, ita vt legalis quidem pars maneat apud eos pura talibus: reliqua verò veniat secundum viam à nobis nunc apertam in talibus: maximè quoniam in ipsa de iure patronatus posita à nobis constitutione, ad similitudinem penè ingenuorum, etiam libertinitates ordinauimus. 2 ¶Quia verò duplex est [f] testamentorum modus, aut in scriptam delatus dispositionem, aut in non scriptam volũtatem: hæc omnia obtinere similiter, & secundum æquã obseruationem, & in non scriptis testamentis, & in omni vltima voluntate sancimus, & in omni persona, siue priuata [g], siue militari [h], siue sacerdotali, siue Imperiali [i], siue alterius cuiuslibet. Communem námque omnibus hominibus hanc legem ponimus.

EPILOGVS.

Hæc nos, vt communiter omnibus prosint hominibus, scripsimus: quatenus & viuentes relictis potiantur, & deficientes cum securitate moriantur: scientes quia lex etiam sepultis administrabit: & quæcunque illi disposuerint, ad effectum ipsa perducet. 1 ¶Quamobrem (quoniam communis hæc vtilitas omnibus est hominibus) fiant quidem à tua eminentia hinc præcepta cunctis declarantia legis virtutem: dirigantur autem & per prouincias in omnibus gentibus quæ dudum fuerunt, & nunc à Deo per nos sunt adiectæ principatui Romanorum. Metropolitani [k] verò iudices hæc sumentes (sicut dudum sancitum à nobis est) vnicuique dirigant ciuitati: nullúsque manebit nõn audiens legem, quæ neque in paupertate viuere, neque mori in anxietate permittit. Data Kalen. Ian. Constant. Flauio Bilisario viro clarissimo consule, Indictione decima tertia.

a ἀναχωρῆσαι quod nõ significat repudiare, sed abire ab hæreditate.
b Qui sciens vires patrimonij, solida quibusdã legata cœpit soluere, & reliquis quoque integra debet soluere: quasi prima solutione amplecti videatur in omnibus iudicium defũcti: quod derogat legi 6. §. *vlt. C. ad l. Falc.* Itaque minuitur valde potestas legis Falcidię, respectu extraneorum, *hac lege*: eripitur enim hæredi nõ implenti voluntatem defuncti, inuentariũ non facienti, ei, qui iussus est ea nõ vti: ei, qui cœpit quibusdam integra legata soluere.
c *l. 6. C. ad l. Falc.*
d nõ ab aditione hæreditatis, non à condemnatione, sed à conuentione iudicis. idque nomen ὑπομνήσεως indicat.
e ἀνήβοις.
f Testamentũ aut scriptum, aut nuncupatiuum.
g ἰδιωτικὸν προσώπον opponũt Græci, *vt & hic* στρατιωτικῷ, ἱερατικῷ, βασιλικῷ. qua de re dixi in Nomenclatore meo Harmenopuli.
h hoc vult, Teneri militẽ obsequi defuncti voluntati. Cuiacius putat, Omissione inuentarij eum non obligari ad soluẽdum æs alienum *l. vlt. in si. ff. de iure delib*: nec ad solida legata. quin, ei ignoscendum, si ignorantia legis Falcidiæ, quibusdam soluit integra legata.
i βασιλικοῦ. βασιλικος, Cęsarianus, officialis Cæsaris, qui ab Hieronymo Palatinus.
k μητροπόλεων ἄρχοντες aut prę sides prouinciarum, qui in metropoli prouinciæ habitabant. Vrbs enim pro metropoli accipitur *l. 2. ff. ex qui. caus. maior. l. 4. §. 9. ff. de dãno.*
l sensus est, Matres secundo nubentes, hodie nõ posse eligere vnum ex liberis, eique vni largiri commoda donationis à marito acceptæ propter nuptias: sed ea omnia seruan-

DE NON[l] ELIGENDO SECVNDO NVBENTES MVLIERES: ET ALIENATIONE & lucro antenuptialis donationis: & de successionibus earum filiis suis

Tit. II.

NOVELLA CONSTIT. II.

Imperator Iustinianus August. Hermogeni glorios. magistro sacrorum officiorum, excon- sule & patritio.

PRAEFATIO.

ET ante nos legislatoribus Romanis continuam legislationis occasionem emergentium causarum dabat varietas, & nos omnem partem legislationis ornantes, reipublicæ: cunctam penè correctionem, aliquando quidem pro egentium interpellationibus, aliquãdo verò in iudicialibus quæstionibus celebrauimus: & multas leges hinc subiectis nostris conscripsimus: quale est quod etiam nunc emergens ad hanc nos vocauit legem. 1 ¶Gregoria enim supplicauit, dicens, habuisse se dudum virum, & duos fecisse filios, masculum & fœminam, & extulisse [m] quidem maritum: plurimum verò à filio experta fauorem, existimauit oportere, ne relinqueret eum sine remuneratione, nec extra competentem honorẽ dimitteret. Igitur antenuptialem donationem, licèt non veniens ad secunda vota, tamen restituit, & dedit filio: qui tamen non viuens ei permansit, sed abiit ex hominibus antequam ad secundas venire velle nuptias mater: & lex tã antiqua quàm nostra vocauit ambas [n] & filiam & matrem ad minoris successionem. Et si quidem in prioribus mater nuptiis permansisset, nulla quæstio fuerat: sed illa quidem ad virum descendit secundum, vsumfructum qui fuerat omnem habens antenuptialis donationis: (sic enim eam etiã omnem donauit, vt [o] vsus quidem apud eam remaneret, proprietas autem fieret apud filium) omnem verò proprietatem filia percipere minabatur, non [p] secundum quantũ hæres erat fratris, sed secundũ [q] quantũ pater dederat matri, dicens nullam fiduciam habere matrem ad secunda vota migrantem. proprietatem habere donationis quacunque ratione. verùm mater nequaquam hoc antenuptialem esse donationem omnino affirmabat, sed permixtam iam rebus filij, & tanquam hæreditatis, non adhuc tanquam donationis existentis, competere ei sex vnciarum & proprietatem & vsum habere. Et non solum hoc dubitabatur, sed etiam de ipsa hæreditate fratris contra eam filia reluctabatur, matre quidem petente eius hæreditatem pro media parte, secundum quam eam nos ad hæreditatem filij vocauimus vna existente sorore, moriente [verò] filio, cum ea vocata: filia verò obtinere hæreditatem fratris valde fortiter ex prioribus sanctionibus insistente, & dicẽte quia mater, si quidem ad secundas nuptias non venisset, rectè vindicaret hæreditatem filij: veniente verò ad virum alterum, omnino priuari iis, quę ex paterna substãtia filius acquisiuit: quia si post secundas nuptias filius mortuus esset, vndecunque acquisita esset ei substantia, ipsa esset domina: hæc constitutionibus ambabus volentibus, quæ talia decernũt; matrem quidem valde crudeliter habere constitutiones illas, & indignas clementia nostrorum temporum affirmabat. verumtamen visa est à nobis posita constitutione, dicens hanc non subdi constitutionibus prioribus, atque matres quidem nondum ad virum secundum venientes [r], cum filiis vocari: quæ verò secundis copulantur nuptiis, nequaquam. hîc autem etiam aliquid adesse peregrinum: se enim in filium largitatem conferentem occasione electionis, rursus de donatione potius recepisse videri, quàm sic simpliciter lucrum irrationabile habere. Hęc nos diu perscrutantes, & omnem talium electionum & hæreditatum contemplationem considerãtes oportere c[r]edidimus, communem super his scribere legem, secũdum quam, & præsens quæstio suscepit terminum.

CAP. I.

De electione sublatã.

PRospeximus itaque non confusum hoc electionibus indiscretúmque relinquere, sed huiusmodi dare ordinẽ causæ: matre [s] semel ad secundas nuptias veniente, lucrum mox omnium filiorum proprietatem [t] antenuptialis fieri donationis: & nullam esse licentiam matri alios quidem filiorum eligere, alios autem exhonorare: quoniam omnibus simul secundis nuptiis fecit iniuriam. quapropter & in præsenti proprietas antenuptialis donationis tota ad filiam veniet: vsu apud matrem donec aduiuet, seruando. & secundũ nostram constitutionem, (si quidem mater præmoriatur) filiæ tota antenuptialis donatio competit. si verò filia, manet quidem apud matrem lucrum ex pacto non existentium filiorum, reliquum verò erit filiæ, & moriens hoc transmittet ad suos hæredes, qui ex lege vocatur.

CAP. II.

De alienatione dotis aut propter nuptias donationis extraneo facta.

HOc [u] autem quod fit, quidem semper, expressim verò nondum lege determinatum est: hoc ad melius incrementum, & interpositionem damus huic legi. nam si non filio fortè, sed alicui extraneo mater adhuc secundas [x] non experta nuptias, partem quandam antenuptialis donationis, aut aliquam rem ex ea, vel totam donet, aut per aliũ fortè alienet modum, deinde ad maritum veniat secundum [y]: palàm est, quia superuenientibus secundis nuptiis alienatio euacuatur. nec hoc omnibus modis, sed in suspenso &

a. ij.

da esse liberis communibus. Olim, id matri secundo nubenti permissum erat *l. 3. in f. pr. C. de secund. nupt.* adde Iulianum Patricium cõstit. 2.
m ἀποδεῖξαι, Martialis 4. Omnes quas habuit, Fabiane, Lycoris amicas, extulit: & 5. ego coniugem extuli. & 3. Extulit, inquis, vxorem.
n Mater non transiens ad secunda vota, filio minori succedit ab intestato, cũ eius fratrib. aut sororibus.
o Donare possumus proprietatem bonorũ retento vsufructu. *vide Rolandum à Valde. consil. 61. numero. 1. & 6. Clarũ libro sentent. § donati. quæstione 19. ns.*
p i. non ex semisse.
q i. integram.
r id est, quæ nondum ad virum secundum venerunt.
s nota regulam.
t *cap. 3. eod.*
u hinc sumpta est pars authenticæ, *Sed & si qui. C. de sacros. eccles.*
x *Nouella 22. c. 20. §. 1.*
y *Nouel. 22. c. 26.*

alienatio & euacuatio manet. nam ſi manſerint ſuperſtites filij, euacuabitur omnino quod factum eſt: lege proprietaté antenuptialis donationis ad filios deducente, & non reſpiciente mulierem, ſi quid egerit in læſionem filiorum. Si verò præmoriantur [a] omnes matris filij, erit contractus firmus non in totum, ſed ſecundum pactum non exiſtentium filiorum, quod nos introduximus primi, & ſtatuimus nuper de hoc ſcribentes legem. Et ſecundum quandam quidem partem erit contractus firmus, ſecundum quandam verò infirmus apparebit: hoc eſt, ſecundum hoc quidem, quod permanet apud matrem, occaſione pacti filiorum non exiſtentium, valebit: ſecundum hoc verò quod tranſmittitur ad filij ſucceſſores, infirmus erit: vt ſi mater ſola filio ſuccedés inueniatur, omnis contractus rurſus firmus erit. 1 ¶ Quia verò contra [b] binubos pœnæ cõmunes & viri ſunt & mulieris: ille quidem in dote ad ſecundas veniens nuptias periculum ſuſtinebit: hæc autem in antenuptiali ſeu propter nuptias donatione. Et hæc lex in vtraque ſit poſita perſona, hæc & de electione & de alienatione & de lucro ſanciens.

a *d. Nou. 22 c. 22.*

b *Nouel. 22. c. 3 l. 5. C. de ſecund. nupt.*

Cap. III.

De ſucceſſione ſi filius inteſtatus mortuus fuerit, vel qualiter ſecundò nubentes ad filiorum hæreditatem vocentur.

CVm [c] igitur reliquum ſit cogitare de hæreditatibus filiorum, pro quo etiam præſens eſt dubitatio: oportere credimus generali lege & præſentem quæſtionem dirimere & determinare, & in futuro mouendis omnibus dare deciſionem. Et ſancimus alias res poſt antenuptialem donationem ad filios venientes, ſi quidem filius maſculus, aut fœmina fortè teſtetur, ſecundum legem venire ad ſcriptos heredes: hîc matre non prohibita ſcribi à filio hærede: ſed etiam contra teſtamentum ei datis allegationibus, ſi fortè filius eam prætermiſerit, aut irrationabiliter exhæredatam fecerit. Si verò inteſtatus [d] deceſſerit, reſeruans illius partem ſi quidem habuerit filios proprios, ad filios venire: ſin autem non habuerit quidem filios proprios, ſit fratrum vocatio & matris vnà cum fratrib. (ſecundum quod à nobis ſancitum eſt) ad hæreditatem venientis, & eam firmè habentis, ſiue ad ſecundas vellet venire nuptias, ſiue non. Nec enim maiores pœnas aduerſus mulieres, quæ ad ſecundas veniunt nuptias, facimus, neque ex hoc eas ad neceſsitatem deducimus amaram, & noſtrorum temporum indignam, vt metu caſtarum nuptiarum (licèt [e] ſecundæ ſunt) ab his quidem abſtineant, & deſcendant ad quaſdam interdictas permixtiones, & forſan etiam ad ſeruorum corruptiones: & quoniam non licet legaliter caſtè viuere, contra leges luxurientur. Nequaquam igitur valere volumus, neque in quinto libro Codicis cognominis noſtræ pietatis poſitam conſtitutionem [f], decernenté de hæreditatibus filiorũ, quos matres ad ſecundas nuptias venientes viderunt præobeuntes, neque in ſexto libro eiuſdem conſcriptionis ſub Titulo [g] Tertulliani, quæ de mulieribus diſputat ſecundis quidem nuptiis iunctis, ante ſecundam tamen copulationem filios amittentibus: ſed vocetur ad filij hæreditatem modis omnibus mater cum [h] fratribus & hanc habeat firmè, nihil ex ſecundis lædenda nuptiis. quod & in ſubiecta quæſtione quæ legem hanc mouit, obtineat, & mater vna cum filia ſuccedat hæreditati: aut etiam ſuccedens hanc irrefragabiliter habeat, nihil ex ſpe ſecundarum lædenda nuptiarum, ſed domina eiuſdem hæreditatis cum filia abſolutè conſiſtens. Optimum itaque eſt, atque laudabile, & dignum oratione, vt mulieres ita ſe honeſtè tractent, quatenus quæ ſemel ad virum venerunt, ſeruent inuiolatum morientium torum, & huiuſmodi mulierem & miramur pariter & laudamus, & non [i] procul à virginitate ponimus. Sin autem nõ voluerit, (cùm forſitan & iuuenis [k] hoc non patiatur, nec poſsit contra [l] feruorem [m] naturæ reſiſtere) non eſt torquenda propter hoc: nec interdicendæ ſunt ei cõmunes leges: ſed ad viri alterius veniat nuptias honeſtè, & omni luxuria abſtineat: & fruatur ſucceſsione filiorũ. Sic enim eos adhuc amplius diliget, & non quaſi quoſdam odibiles reſpiciet, pœnis ſubdita ſic amaris. Sicut enim patres, ſi ad ſecundas veniant nuptias, non [n] fraudamus filiorum ſuorum ſucceſsione, nec quælibet eſt lex aliquid tale dicens: ſic neque matres priuabimus filiorum ſucceſsione, ſi matres ad virum veniant ſecundum, licet ante nuptias ſecundas aut poſt ſecundas filij moriantur. Alioqui ex abſurditate legis, licèt præmoriantur filij omnes non relinquentes filios aut nepotes, nihilominus ſupplicium manet: & non ſuccedit eis mater, nec ſi ſine filiis moriantur: ſed inhumanè ab eorum expellitur ſucceſsione, fruſtrà quidem pariens, fruſtra ſimul & nutriens, propter legales nuptias ſubiecta pœnis, & ſuccedent quidem illis aliqui ex longa cognatione: mater autem irrationabiliter expelletur. Quapropter & ipſa ſuccedat filiis: & ſi thæc lex clemens & mitis, matres filiis concilians. Colligentes igitur huius legis partes, ſancimus, quoniam matrem) ſecundum quod iamdudum diximus) aſſimilamus [o] patri in antenuptiali donatione: & ipſam ſuſtinere quidem pœnas, ſicut ſuſtinet pater in dote: in hæreditatem autem filiorum ſine tergiuerſatione veniant & pater & mater ſecundum ſubiectas vtrique caſui quæſtiones. Proinde quod patres habent ſiue ad ſecundas venientes nuptias, ſiue non: hoc etiam matres habeant, vocetúrque mater ad filij hæreditatem, ſiue iam ad ſecundas venit nuptias, ſiue poſtea veniat. 1 ¶ Antenuptiali verò donatione, ad ſecundum veniens conſortium, neque ſecundum quantum hæres exiſtet filij, fruatur: ſed hoc filiorum ſit ſolum lucrum, eis à lege datũ, & nõ videatur eſſe pars hæreditatis filij: ſed adhuc antenuptialis donationis non abijciens naturam. Quæ competit tenere etiam circa eas, quæ nunc iam ſunt viduatæ mulieres, & propriis ſucceſſerunt filiis: & quæ nondum ad ſecundas veniunt nuptias, licèt poſtea veniant. Quod igitur hîc habetur, ſic omni tempore ſanciatur.

c Hinc ſumpta eſt Authentica, ex teſtamẽto *Co. d. ſecun. nupt.*

d *Nouell. 22. cap. 46.*

e *d. c. 46.*

f *l. 7. § vlt. C. de ſecund. nupt.*

g *l. 5. C. ad Se. Tertull.*

h Mater cum fratribus defuncti, defũcto ſuccedit ab inteſtato.

i Primę nuptię, non procul à virginitate. Antiquum illud fuit, Primas honorari, quas ideo Nazianzenus vocauit συνοικέσιον νόμον, vt & Secundas συγχώρησιν, eſſe, tertias, παρανομίαν: quartas χοιρώδη βίον.

k Iuuenes ad nuptias proniores *adde 1. ad Timoth. 5.*

l Naturæ reluctari difficile.

m Nuptias appetimus feruore naturæ.

n Parentes ob nuptias ſecundò contractas, non priuantur filiorum ſucceſſione. *vt hic:* quẽadmodum & parentes vſumfructum in aduentitiis liberorum conſequuntur, etiãſi ad ſecũdas venerint nuptias. *l. vlt. C. de bonis maternis. Nouella 22. c. 34.*

o Quod ius patri competit in liberorum ſucceſſione, idem matribus competit.

Cap. IIII.

De adminiſtratione donationis propter nuptias, ſi mulier ad ſecundas nuptias tranſierit.

ALiud [p] verò quiddam occaſione ſecundò nubentium mulierum & antenuptialis donationis, adiicere prioribus, bene ſe habere credimus. Priſcis namque cõſtitutionibus præbentibus electionem mulieri, quæ ad ſecunda vota deſcendit, ſi vellet accipere ante nuptias donationem, ſecũdum quod ei permittut pacta, & exponere filiis cautionẽ [q] quia moriens hęc reſtitueret: ſiue cùm non valet dare cautionem, aut nollet fortè, manerent quidem res apud filios antenuptialis donationis, ſoluerent autem ei etiam tertiã [r] partem centeſimæ vſuræ: nos ex quæſtionum emergentiũ varietate moti, quoniam inuenimur minores in hoc periculum patientes, antenuptiali donatione in pecuniis [ſ] exiſtente: & alios aurum quidem non habentes, coactos autem omnia paterna vendere, quatenus exſolueretur antenuptialis donationis debitum, ad eos vtique ſecundum legem antenuptiali donatione veniente: propterea iudicauimus oportere hunc dari ordinem cauſæ, vt ſi [t] quis contulerit res ſecundum antenuptialem donationem: ſi quidem omnes immobiles ſint, maneat [u] harum vſus apud matrem: & ipſa eũ colligat, & non reſpuat: neque exigat filios pro harum æſtimatione vſuras: ſed & diligentiam earum habeat, ſicut lex iubet, vſu quidem exiſtentibus dominis, & cuſtodiat eas ſecundum leges antiquas filiis ſuperſtitibus [x]: aut ſi omnes moriatur, ſecundum noſtram legem, in caſum quidem non exiſtentium filiorum, matri: reliquum verò filiorum hæredibus conſeruandum. Si autem omnis fortè conſiſtat in pecuniis, aut aliis mobilibus rebus antenuptialis donatio: tertiam vſurarum partem percipientem matrem cum [y] cautione iam definita, non exigere à filiis aurum: niſi fortè idonea ſit viri ſubſtantia, & habeat aurum & argentum & veſtem, & quicquid conſcriptum fuerit matri. tunc enim electionem matri dabimus, ſiue voluerit res percipere, & præbere cautionem: ſiue iuſtam quam diximus vſuram accipere, & ſecundum priores leges, & ſecundum noſtram. Si verò permixtæ ſint res, & donatio ante nuptias aliud quidem in pecuniis, aliud verò in immobilib. habeat rebus: immobilia quidẽ modis omnibus manere apud matrem, vt alimentum habeat inde: porrò de mobilibus hæc valere quæ ſanciuimus priùs, ſi eſſent in rebus mobilibus omnia antenuptialis donationis conſiſtentia.

p hinc ſumpta eſt Authentica, Sed ſi aurum. *Cod. de ſecund. nup.*

q *vi verſ. ſi autem. §.*

r .i. vſuram trientem.

ſ κτήμασι *Scrimger.* χρήμασι *Cuiac.*

t nota regulam.

u *Nouell 3. & C. e*

x *Cap. 1 §. cod.*

y *verſ. priſcis. §. eod. l. 5. § 1. C. de ſecund. nupt.*

Cap. V.

De dote ſcripta & non numerata vel præſtita.

ILlud [z] quoque dudum acerbè quidem ſancitum, rarò autem in iudicio examinatum, exiſtimamus oportere clara lege complecti, & tradere vſui, & deducere ad iudicia, pro communi poſitum adiutorio. Si enim coniungantur aliqui alterutris cum dotis & antenuptialis donationis documentis: deinde vir quidem antenuptialem præbeat donationem, mulier autem ſcribat dotem, aut ipſa præbente eam, aut dãte patre, aut quolibet extraneo: poſtea appareat matrimonij tempore dos non data marito, ſed ſuſtineat onera matrimonij, & matrimonium morte viri ſoluatur: non eſt iuſtum omnino mulierem dotem [a] non dantem marito antenuptialem accipere donationem. Sin autem etiam non totam dedit dotem: & ipſa pro tanto exigat donationem, & in quantum dederit dotem. æqualitatis [b] enim & iuſtitiæ ſumus amatores, quam in omnibus aliis & in conſortiis volumus obtinere. Quapropter quæ mulier nil omnino dat, nil omnino percipiat. quæ verò minùs quàm profeſſa eſt dedit, tantum [c] recipiat ſolùm, quantum obtulit ſitque etiam hoc optimum in pręſenti lege incrementum, plurima decernente, quæ ſemper in dubitatione ſunt, vix autem modo ad legiſlationem deducta. Hanc autem valere volumus legem & in caſu dante ei principium, & in pendentibus [d] litibus, & in omnibus de cætero prouenientibus.

z hinc ſumpta eſt Authentica, Sed quæ nihil. *Cod. de pact. conuent.*

a Quæ dotem non dedit marito, antenuptialem donationẽ non accipit. Quid ſi per maritum ſtetit, quo minus dos ei daretur? mora mariti eius, vxori nõ nocebit. Nou. 9.

b Æqualitas ſeruanda.

c Quantum mulier dedit dotis nomine, tantũ ea ex donatione propter nuptias recipit.

d Leges interdum extenduntur ad pendentes etiam lites: aliàs earum generalis eſt conditio, vt ad futuros tantùm caſus pertineãt.

Epilogvs.

Quæ igitur placuerunt nobis, tua ſublimitas operi effectuíque contradere feſtinet, & manifeſta vniuerſis per programmata

grammata propria faciat, quatenus in omnibus ciuitatibus quas nostra ditio continet, hæc valeant, & certa omnibus fiant, secundum quod à nobis dispositum est [a].

a Dat. XVII. Kal. April. Iust. IIII. & Decio Coss. arg. Nouell. 22. c. 46. i. anno 534.
b v. Iulianum Patricium constit. 5.
c Constantinopolitanæ sc.

VT [b] DETERMINATVS SIT NVMERVS CLERICORVM SANCTISS. maioris Ecclesiæ [c], & cæterarum Ecclesiarum Constantinopolitanarum.

Tit. III.

NOVELLA CONSTIT. III.

Imper. Iustin. Aug. Epiphanio sanctiss. & beatiss. Archiepiscopo regiæ ciuitatis & vniuersali Patriarchæ.

PRAEFATIO.

Dudum quidem communi & generali [d] lege ad tuã beatitudinẽ & ad reliquos sanctißimos patriarchas scripta, de ordinatione venerabilium episcoporum, & reuerendißimorum clericorum, necnon mulierum diaconissarum, & vt non amplius sint ab antiqua mensura qui ordinantur, disposuimus: quod nobis videbatur bene se & competenter habere, & regularum sacrarum dignè: præsentem verò legem specialem ad tuam beatitudinem scribimus, de numero reuerendißimorum clericorum qui in hac vrbe sunt, disponentes. Quia enim penè nihil immensum [e] bonum est competens est neque ordinationes quæ super reuerendißimis clericis fiunt aut super reuerendißimis diaconißis, fieri tantas, vt illorum expensis sanctißima ecclesia incidat in causam mutuorum maximorum, & paulatim ad nouißimam inopiam deponatur. Nouimus enim propter huiusmodi occasionem, huius regiæ ciuitatis sanctißimam maiorem ecclesiam nostri imperij matrem [f], debitis inquietari maioribus & non aliter valentem facere singulas erogationes reuerendißimis clericis, antequam aurum non paruum sumat mutuum faciens tam hypothecas quàm pignorum dationes in optimis suis prædiis rusticis & suburbanis. Propter hoc igitur perspeximus nosmetipsos deponere ad huiusmodi causæ inquisitionem, & agnoscere quemadmodum prius se habuerit, quidque longitudo temporis adinuenerit. Inuestigantes igitur illud vndique, inuenimus quoniam singuli horum qui sanctißimas ecclesias ædificauerunt in hac felicißima ciuitate: non pro ædificio solummodo cogitauerunt, sed etiam vt expensas sufficientes darent à se factis venerabilibus domibus: & determinarent quantos quidem competens esset presbyteros per vnamquamque ecclesiã, quantósque diaconos masculos [g] atque fœminas, & quantos subdiaconos, & rursus cantores atque lectores & ostiarios constitui: & super hæc etiam oratorij expensas definierunt: & reditus proprios dederunt sufficientes iis quæ à se constituta sunt: si quis autem adiecerit multitudinem, nequaquam amplius penitus extendi valentes. Et quidem permanserunt vsque ad multum tempus talia conseruata: & donec hoc fuit durauerunt sanctißimarum ecclesiarum dominibus quæ sufficerent. Cùm verò Deo amabiles episcopi ad aliquorum preces semper respicientes protracti sunt ad ordinationum multitudinem: aucta quidem est expensarum quantitas ad immensitatem multam: creditores autem vndique, & vsuræ, & nouißimè neque creditores inueniuntur propter incredulitatem iam causæ: sed alienationes cum necessitate, & contra leges, & causæ indecentes, & neque propria dignitate temperatæ: vt ex hac nimietate, neque prædia neque suburbana, sufficerent hypothecis & pignoribus: neque creditores propter hoc inuenirentur, sed ad inopiã descenderent nouißimam: & nec ipsis ministris emolumentũ dare sufficerent: sed ad viam omnium infelicißimam causa descenderet, quatenus rerum omnium creditoribus cederet: quod etiam dicere piget nos: & quemadmodum non fiat, prouidemus. Nam si non aliquis ferret libenter eum qui vltra [h] substantiam suam expendit, quomodo non & de his nobis est cogitandum? Non enim oportet ad [i] mensuram expensarum quærere etiam possessiones, (hoc enim simul ad auaritiã, impietatémque perducit) sed ex iis quæ sunt, expensas metiri. Quapropter competenter etiam de his sancimus, & inmensitatem excludimus, certæ medicinæ causam tradentes.

d ἰδικῷ Hal. ἡγεμονικῷ. Scrimger.
e οὐδὲν ἐν ἀμετρίᾳ καλόν.
f Principes, Ecclesiæ filij.
Diaconorum alij masculi alij fœminæ.
h Vltra substãtiam expensæ non sunt faciendæ.
i non ad mensuram expensarum possessiones quærendæ: sed ex ipsis possessionibus expensas metiri oportet.

CAP. I.

Vt numerus clericorum qui nunc est, maneat, & de futuro numero clericorum Constantinopolitanæ maioris ecclesiæ.

Sancimus igitur eos quidem qui hactenus sunt in eadẽ sanctißima maiore ecclesia & reliquas omnes venerabiles domos, & reuerendißimos clericos, & mulieres diaconissas, & ostiarios manere in quo sunt schemate. (non enim quod est, minuimus [k], sed de futuro prouidentes hæc sancimus) reliquo verò tempore nulla fiat ordinatio, donec ad antiquum numerum institutum ab iis qui sanctißimas ecclesias ædificauerunt reuerendißimorum clericorum quantitas redigatur. Sed quoniam pridem etiam reuerendißimorum clericorum sanctißimæ maioris ecclesiæ regiæ nostræ ciuitatis determinatus est numerus, & valde breuis erat: vt pote vna existente sanctißima [l] ecclesia: postea verò & venerabilis domus sanctæ gloriosæque virginis & Dei genitricis Mariæ iuxta sanctißimæ maioris ecclesiæ vicinitatem posita, ædificata est à piæ memoriæ Verina [m], & veneranda domus sancti martyris Theodori à Speratio [n] gloriosæ memoriæ dedicata est: erat autem etiam venerabilis domus sanctæ Helenæ [o] quæ sanctißimæ maiori ecclesiæ copulata est: propterea [p] redigere numerum ad antiquam figuram impossibile est. Non enim sufficient tantis ecclesiis pauci consistentes: quoniam quidem non proprios clericos, neque vna quidem harum trium habeat basilicarum, sed communes sunt & sanctißimæ maioris ecclesiæ, & earum: & omnes circumeuntes secundum quendam ordinẽ & circum, ministeria in eis celebrant: deinde etiam plurima multitudine, & ex antiquis hæreticis [q] ad sanctißimam maiorem ecclesiam deducta, gratia quidem magni Dei & saluatoris nostri Iesu Christi, laboribus autẽ & immutationibus nostris oporteat plures quàm à principio ad præsens officij ministerium definiri.
1 ¶Quapropter sancimus non [r] vltra sexaginta quidem presbyteros in sanctißima maiore ecclesia esse, diaconos autem masculos centum [s], & quadraginta fœminas, subdiaconos verò nonaginta, lectores autem centum & decem, cantores vigintiquinque: ita vt sit omnis numerus reuerendißimorum clericorum sanctißimæ maioris ecclesiæ in quadringẽtis vigintiquinque: & insuper centum existentibus iis qui vocantur ostiarij. In sanctißima si quidem maiori ecclesia huius felicißimæ nostræ ciuitatis & per tres venerabiles domos vnitas ei, tanta clericorum sit multitudo: nullo quidem horum qui nunc sunt, excludendo: licet multo plurium sit numerus ab iis qui à nobis nunc determinati sunt: nullo autem de cætero adijciendo in vnoquoque ordine in iis qui nunc sunt donec ad hunc numerum mensura redigatur.

k Princeps Ecclesiæ bona minuere non debet.
l Ecclesiam sanctæ Sophiæ intelligit.
m vxore magni Leonis.
n Σπορακίου Scrimgerus, Sporatij. Is fuit consul sub Valentiniano Martiano.
o Εἰλώνης Scrimger. rectè huic enim ædem sacrauerat Constantinus teste Socrate.
p Quotiens cõnectuntur inter se plures Ecclesiæ, numerus seruientium exigendus: & per per consequentias expensarum.
q ex bonis hæreticorum.
r Nota numerum presbyterorum, subdiaconorum, lectorum, ostiariorum, cantorum maioris Ecclesiæ Constantinopolitanæ *adde l. 3. Cod. de sacros. Eccles.*
s Septem tamẽ diaconos tantũ, quãtumuis magna sit ciuitas, creari iubet Neocæsariensis Synodus *c. vlt.*

CAP. II.

Ne liceat clericis de minore ecclesia in maiorem per patrocinium transire, & de clericorum multitudine non facienda.

Illud quoque adiiciendum est, vt quod hactenus indecenter fiebat, nequaquam in republica geratur, id est multos reuerendißimorum clericorum dedignari quidẽ in iis quib. ordinati sunt sanctißimis ecclesiis aut hîc, aut in prouinciis deseruire [t] ad sanctißimam verò maiorem ecclesiam & venerabilem clerum eius per patrocinium quodlibet accedere: quod de cætero omnimodo fieri prohibemus. nam si super venerabilibus monasteriis prohibemus ex [u] alio monasterio ad aliud transmigrare: multo magis neque reuerendißimis clericis hoc permittemus, lucri & negotiationis habere demonstrationem huiusmodi horum desiderium iudicantes. Si verò & aliquando talem quandam migrationem tua beatitudo aut per tempora imperium fieri perspexerit: non aliter hoc agi antequam ad prædictum à nobis numerum causa redigatur, vt migratio in officium deficientis fiat: & non supra numerum aliquid omnino excedatur. hoc enim nulla machinatione, neque ex aliquo modo fieri sinimus. Et hæc quidem de sanctißima maiori ecclesia.
1 ¶In aliis autem omnibus ecclesiis quarum expensas sanctißima maior ecclesia facit, sancimus nunc quidem existẽtes manere similiter eos etiam sub schemate [x] de cætero verò nullum ordinari, antequam ad statutum vnius cuiusque ecclesiæ (vt vocant) quod antiquitus [y] ordinatum est ab ædificatoribus ecclesiarum, presbyterorum, diaconorũ masculorum atque fœminarum, & subdiaconorum atque lectorum, nec non cantorum & ostiariorum numerus redigatur. & nullus in medio penitus adiiciatur. Nósque ipsi cauebimus tale aliquid agere: & ordinãdos mittere: nullúsque nostrorum iudicum tale aliquid agat, nostram formidans legem: & licentia sit beatißimo archiepiscopo & patriarchæ huius regiæ ciuitatis ordinationi contradicere, licet iussio de [z] palatio veniat. nam qui & præcipit, & cui præcipitur, sub ecclesiastica erũt mulcta si tale aliquid egerint. Sed neque in aliis ecclesiis quæcumque emolumentũ & expensas non habent à sanctißima maiore ecclesia, cõpetens est, multitudinem intromittere ordinandorum in ipsis, neque transcendere de cætero constitutam à principio etiam super illis mensuram: ne forsan etiam qui in eas creantur in multitudinem incidentes immensam, & accedẽtes sibimet à piè agentibus reditus diuidentes, & exinde vsque ad mensuram eorum non sufficere videntes: in maximam angustiam incidant. Si verò vltra mensurã definitam in sanctißima maiore ecclesia siue alia ecclesia ordinet, qui per tẽpora fuerit sanctißimæ maioris ecclesiæ san-

t *Nou. 5. c. 7.*
u Ex vno monasterio in aliud, non est permissa migratio.
x id est modo σχήματι, est etiam habitus Clericorum. Saluianus appellat habitũ sancti nominis *4. ad Eccles.*
y *addo Nou. 6. c. 8.*
z παρὰ τῆς αὐλῆς.

ctissimus espiscopus, & venerabilis eiusdem ecclesiæ œconomi erogationem ex ecclesiasticis præbuerint reditibus: ipsi quoque de sua & propria facultate præbeant expēsum, & qui hæc expendere eos permiserit beatissimus patriarcha. Sciāt enim, quia si quid tale egerint, licentiam damus & sanctissimis patriarchis qui post tale aliquid agentes fuerint, & posterioribus œconomis, & omnibus reliquis reuerendissimis clericis talia perscrutari, & facta prohibere, & indicare imperio: vt illud cognoscens, præcipiat ex substantia hæc agentium œconomorum, aut etiam permittentis archiepiscopi hoc sarciri sanctissimæ ecclesiæ. Quapropter ne rursus fortè fiat aliqua rei confusio atque tumultus: causa ad mensuram à principio cōstitutam redacta, tūc ordinare liceat: in tantum vt non transcendatur definita mensura, neque numerus transeatur, aut fiat quædam circa hoc calliditas. Non enim illud patimur omnino fieri, vt dicatur quia licentia erit ordinare quidem, non tamen emolumenta præbere: hoc enim est rursus confusionem efficientium, & immensa adiectione secunda collegia constituentium. deinde etiam plurimas habebit ea res circumuētiones, vt alias sibimet vias auaritiæ inueniant pro alimentorum expensis. Ex hoc igitur agi penitus, etiā sub mulcta, quæ vocatur ecclesiastiea, prohibemus: maximam vtilitatē hanc esse putantes, vt sanctissima maior ecclesia neque debitis subiiciatur, neque angustietur, neque perpetuò deficiat, sed semper [a] abundet.

a Ecclesiam pręstat reditibus abundare, quàm egere.

CAP. III.

De reliquis ecclesiarum reditibus in pios actus & personas verè egentes per patriarchas & œconomos erogandis

SIcut autem de his expensam determinauimus, ita congruet pro tempore sanctissimum patriarcham & reuerendissimos œconomos considerare, vt aliæ expensæ quæ fiunt ex ecclesiasticis reditibus, circa [b] pios erogentur actus & Deo placentes, & illis hæc ministrentur, qui pro veritate egent, & non habent aliunde alimentorum occasionem. Hoc enim dominum Deum placat: & non patrociniis & studiis hominum ecclesiasticas expensas hominibus locupletibus [c] distribuant, ita vt inde inopes necessaria nō mereantur. Sciant autem Deo amabiles œconomi, & qui nūc, & per tempora futuri sunt: quia si quid præter hæc egerint, & diuinis suppliciis subiacebunt, & ex sua substantia indēnitatem sanctissimæ procurabunt ecclesiæ.

b Ecclesiæ facultates, in pios actus erogandæ.

c Bona Ecclesię, pauperibus, nō locupletibus distribuenda.

EPILOGVS.

1 ¶Beatitudinē igitur tuam quæ ab initio & ex infantili pene ætate in sacro omni ordine & schemate sanctissimam ordinauit ecclesiam, quæ & ex sacrato vtique genere descendit, hæc custodire continuè sancimus: sciente quia non minor nobis cura est horum quæ sanctissimis ecclesiis prosunt, quàm ipsius animæ. Datum decimo septimo Kalend. Aprilis, Domino Bilisario viro clarissimo Consule.

DE FIDEIVSSORIBVS[d], ET MANDATORIBVS[e], ‖ SPONSORIBUS[f], ‖ & solutionibus.

Tit. IIII.

NOVELLA CONSTIT. IIII.

Imp. Iustin. August. Ioanni gloriosiss. præfect. sacrorum præt.

PRAEFATIO.

LEGEM antiquam positam, quidem olim, vsu verò nescimus quemadmodum non approbatam, per causas autem semper exquisitas atque necessarias apparentem, rursus reuocare, & ad rempublicam reducere, bene se habere putauimus: non simpliciter eam, sicut iacebat, ponentes: (erat enim quædam eius pars omnino non discreta) sed cum competenti & Deo placito distribuentes augmento.

CAP. I.

Vt creditores primo loco conueniant principalem.[g]

SI [h] quis igitur crediderit, & fideiussorem aut mandatorem aut sponsorem acceperit: is non [i] primum aduersus mandatorem, aut fideiussorem, aut sponsorem accedat: neque negligens, debitoris intercessoribus [k] molestus sit: sed veniat primùm [l] ad eum qui aurum accepit, debitūque cōtraxit: & si quidem inde receperit, ab aliis abstineat. quid enim ei in extraneis erit, à debitore cōpleto? Si verò non valuerit à debitore recipere aut in partem, aut in totum: secūdum quod ab eo non potuerit recipere, secundum [m] hoc ad fideiussorem, aut sponsorem, aut mandatorem veniat, & ab illo quod reliquum est, sumat: & si quidem præsentes ei cōsistant ambo. & principalis, & intercessor aut mandator aut sponsor: hoc omni seruetur modo. Si verò intercessor, aut mandator aut qui sponsioni se subiecerit, adsit: principalem verò abesse cōtigerit acerbum est, creditorem mittere aliò, cum possit mox intercessorem, aut mandatorem, aut sponsorem exigere. Sed & hoc quidē curandum est à nobis possibili modo. non enim erat quoddam hîc antiquæ legi datū pro sanatione remedium: quamuis Papinianus maximus [n] fuerit, qui hoc primitus introduxit. Probet igitur intercessorem, aut sponsorem, aut mandatorem: & causæ præsidens iudex det tempus [o] intercessori (idem est dicere, spōsori & mandatori) volenti principalem deducere: quatenus ille prius sustineat conuentionem: & sic ipse in vltimum subsidium [p] seruetur: sitque solatio intercessori, ‖ aut sponsori, & mandatori ‖ in hoc quoque iudex. fideiussoribus enim & talibus prodesse sancitum est, vt illo deducto, interim conuentione liberentur, qui pro eo in molestia fuerunt. Si verò tempus in hoc indultum excesserit, (conuenit námque etiā tempus definire iudicantem) tunc fideiussor, aut mandator, aut sponsor exequatur litem, & debitū exigatur contra eum pro quo fideiussit, aut pro quo mandatū scripsit, aut sponsionem suscepit: à creditoribus actionibus sibi cessis[q].

d dixi ad 46. ff. 1. adde Iul. Patrivium constit. 3.

e μανδάτωρες 26. Eclog. 1. περὶ μανδατώρων. de quibus agitur l. 52. in fin. ff. de solut. l. 14. C. eo.

f ἀντιφωνηταὶ qui pro aliis cōstituunt 26. Eclog. 2. περὶ ἀντιφωνητῶν.

g deinde fideiussorē, postremò, possessorē rerum debitarū: & ita beneficium epistolæ D. Hadriani ad fideiussorē pertinens, pertinet ad correos delendi. Nouell. 99. cap. 1.

h hinc sumpta est Authentica præsente. C. de fideiussorib. ad verbum extat apud Harmenopulum 3. c. 6.

i vt l. 55. in fi. ff. de fideiuss. l. 3. l. 23. l. 28. C. de fideiuss. l. 1. C. de fideiuss. fisci.

k v. l. 91. §. 4. ff. de ver. obl.

l Nota beneficium ordinis, fideiussorib. competens.

m Reo principali & fideiussore præsentibus, ille primo loco conueniendus est: post eum, fideiussor.

n Laus Papiniani.

o Fideiussori datur dilatio, ad deducēdos reos principaliter obligatos absentes.

p Fideiussor obligatur subsidiariè.

q Nota decessione actionum à creditorib. facienda fideiussori soluēti aduersus reum principalem.

CAP. II.

Alterum thema prioris capitis. Vt res apud alium constitutæ non possint vindicari priusquam personalis actio exerceatur.

SEd [r] neque ad res debitorum quæ ab aliis detinentur veniat prius, antequam [s] transeat viam super personalibus contra mandatores, & fideiussores, & sponsores: sicque ad res veniens principalis [t] debitoris, siue ab alio detineantur, & detinentes [u] eas conueniens, si neque inde habuerit satisfactionem, tunc veniat aduersus res fideiussorum, & mandatorum, & sponsorum: idem [x] enim est dicere: vel si quosdā habuerint homines ipsis sibimet obligatos, & qui hypothecariis actionibus sibi teneri possint. Contra principales tamen & existentes apud eos res siue personalibus siue hypothecariis, mox siue ambabus vti voluerit: omnem ei damus licentiam quæ dudum à nobis data est, & viam & ordinem in aliis personis casibúsque sancimus. Et nō solum hoc in creditoribus dicimus: sed etiā si quis emerit aliquid ab aliquo, deinde acceperit eum quem vocant confirmatorem [y], & moueatur in aliquo venditionis conuentio contra venditorē facta: non aduersus confirmatorem mox emptor accedat, neque tenentem aliquid rerum venditoris, sed aduersus venditorem [z] prius, & sic ad confirmatorem [a], & tertio loco contra detentorem: eadem etiam hîc existente diuisione super præsentibus & absentibus, quam dudum in fideiussoribus & mandatoribus & sponsoribus [b] ac creditoribus causa debitorum sanciuimus: similiter obtinēte etiam in aliis contractibus in quibus fideiussores aliqui, aut mandatores, aut sponsores accipiuntur: & in ipsis principalibus ex vtroque latere, & in hæredibus eorum, & successoribus. antiqua [c] siquidem lex hæc valeat rursus, & cum huiusmodi iustitia atque diuisione nostros subiectos foueat.

r hinc sumpta est Authentica Sed hodie C. de oblig. & actionib. & Authentica hoc si debitor. C. de pign. Hoc autem constituitur, vt fideiussores, mandatores & sponsores priore loco conueniantur, quàm pignorum possessores.

s Debitores fideiussorum cōueniri debent, discusso ipso fideiussore. De beneficio discussionis v. Ferrariensem in libello actionis hypothecariæ 44. in verbo, Exceptiones excussionis s.

t προσωπικόν hunc vocant Græci hac Nouella. & Harmenopulus 3. titul. 6.

u v. l. 41. ff. de fideiussorib.

x v. in hunc locū Cuia. 8. obs. 19.

y βεβαιωτὴν id est auctorē secundum l. 4. ff. de evict.

z In personalib. actionib. vēditor primò: deinde confirmator: postremo detentor conueniendus.

a Confirmator βεβαιωτὴς is spōdet euictionis nomine pro venditore, Cōfirmator venditionis dicitur à Iuliano: vt & à Cicerone confirmator pecuniæ.

b responsoribus. Responsorem ἀντιφωνητὴν Græci vocant: & constitutum ἀντιφώνησιν, ἐπιφώνησιν.

c forsitan 12. tabularum. de quo v. Cuiac. hîc.

CAP. III.

De solutionibus. Vt debitore aurum aut pecuniam numeratam non habente, addicantur creditori res eius.

QVod autem de cætero humanis auxiliatur curis: licèt quibusdam creditoribus non fortè sit gratum, à nobis tamen propter clementiam sancitur. Si [d] quis enim mutuauerit aurum, debitoris substantiæ credens: at ille [e] ad restitutionem auri non sit idoneus[f], substantiam autem immobilem habeat, verùm creditor ardeat aurum omnimodo quærens: illi verò non sit facile, neque vlla mobilis substātia: (damus enim creditori licentiam volenti immobiles [g] res accipere pro auro) sed si nec quispiam emptor immobilium eius rerum adsit, creditore frequenter etiam diuulgante quoniam subiacent debitoris res, & ob hoc terrente adire volentes emptionem, tunc in hac quidem felicissima ciuitate gloriosissimæ nostræ reipublicæ iudices secundum vnicuique concessam à lege & à nobis iurisdictionem: in prouinciis autem gentium præsides præparent subtili æstimatione facta rerum debitoris, dari secundum quantitatem debiti possessionem immobilem creditoribus, cum tali cautela, cum qua debitor dare possit. Rerum verò datio sit huiusmodi: quæcumque quidem meliora sunt, dentur creditori: quæ verò deteriora, apud debitorem post debiti solutionem manere sinantur. etenim non erit iustum, dantem quidem aurum, recipere autem aurum non valentem, sed coactum [h] suscipere possessionem immobilem, non saltem meliora rerum debitoris percipere: & per hoc habere consolationem, quia si aurum non recipit, aut alia rerum, quæ portari possunt, tamen licet ei possessionem non inutilem habere. sed hoc quidem fit clementia quadam legis. Agnoscant autem creditores, quia etsi hanc non scripsissemus legem, necessitatis ratio ad hoc causam perduceret. Si enim non sit idoneus pecuniarum debitor, nec vllus emptor sit: nihil aliud facturus erat, quam propriis bonis cedere [i], & rursus res ad creditorem meritò venirent, aurum percipere non valentem. quamobrē quod cum iniuria [k] & effectu acerbo perduceret creditorē & debitorem: hoc nos clementer simul & legaliter decidentes,

& infeli-

d ad verbum extat apud Harmenopulum 3. tit. 5. §. 97.

e hinc sumpta est Authentica. Hoc nisi. Cod. de solutionibus.

f πρόχειρος. hoc est, paratus Harmenopul. d. loco.

g τὰ κινητὰ. res mobiles.

h v. l. 24. C. de solutionib. An aliud pro alio solui possit, dixi ad l. 2. ff. de reb. credit.

i De beneficio cessionis, vide quæ notaui ad l. vlt. C. qui bon. ced. adde Hotom. 25. Illust.

k v. Nouellam 135. c. 1.

& infelicibus debitoribus auxiliamur, & acerbis creditoribus non apparebimus duri, cauſam eis deputante ad quam ſi permanerent inobedientes, tamen modis omnibus aduenirent. Si itaque creditor paratus eſt præparare quendam emptorem: neceſsitatem habere debitorem hoc agere, præbentem huiuſmodi cautionem arbitrio iudicãtis, qualem omnimodo eſt dare poſsibile. vndique enim ita creditoribus prouidendum eſt, vt non debitores grauentur. 1 ¶ Et abſolutè creditorem [a] ponimus, antiquas ſequentes leges, omnem qui actionem habere contra aliquem poteſt, licèt nõ ſit mutuum geſtum, ſed alter quidem contractus conſiſtat: argentariorum [b] quippe ſponſionibus propter vtilitatem contrahentium in ordine moderno durantibus.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur à nobis pro cautela ſubiectorum ſancita ſunt, cognoſcens tua eminentia, ſolennibus programmatibus & hîc & in omni ditione fieri manifeſta procuret: vt etiam inter gentes agnoſcant ſubiecti, quanta fuerit nobis pro illorum vtilitate prouidentia. Dat. ante diem XVII. Kalend. April. Indict. XIII. Conſulatu Flauij Biliſarij V. Clariſs.

DE MONACHIS [c],

TIT. V.

NOVELLA CONSTIT. V.

Imperator Iuſtin. Auguſt. Epiphanio ſanctiſsimo & beatiſsimo huius Regiæ vrbis fœliciſsimæ archiepiſcopo, & vniuerſali patriarchæ.

PRÆFATIO.

CONVERSATIONIS monachalis vita [d] ſic eſt honeſta, ſic commendare nouit Deo ad hoc venientem hominem, vt omnem quidem humanam eius maculam detergat, purum autem declaret, ac rationabili naturæ decentem, & plurima ſecundum mentem operantem, & humanis cogitationibus celſiorem [e]. Si quis igitur futurus eſt monachus perfectus, indiget [f] & diuinorum eloquiorum eruditione, & conuerſationis integritate, vt tanta dignus factus ſit mutatione. Credimus igitur & nos explanare quod agendum eſt ab eis, & decertatores eos veros ad ſacram viam conſtituere: & ita nobis intentio præſentis eſt legis, vt poſt illa quæ de ſanctiſsimis epiſcopis ſanciuimus, & quæ de reuerendiſsimis clericis diſpoſuimus: neque quod monachicum, extra quod competit, relinquamus.

CAPVT I.

De monaſteriis [g], & eorum ædificatione.

ILlud igitur ante alia dicendum eſt, vt omni tempore & in omni terra ſi quis ædificare venerabile monaſterium voluerit, non prius licentiam eſſe hoc agendi, quàm [h] Deo amabilem locorum epiſcopum aduocet. at ille manus extendat ad cœlum, & per orationem locum conſecret Deo, figens in eo ſalutis noſtræ ſignum [i]: (dicimus autem adorandam & honorandam verè crucem) ſicque inchoet ædificium: bonum vtique quoddam hoc & decens fundamentum ponens. Hoc itaque principium piæ venerabilium monaſterium fabricæ fiat.

CAP. II.

De monachiſmum profitentibus non ſtatim [k] veſtiendis.

HInc [l] autem nobis etiam de ſingulis monachis cogitandum eſt, quo conueniat fieri modo: & vtrum liberos ſolùm, an etiam fortè ſeruos: eo quod omnes ſimiliter diuina ſuſceperit gratia, prædicans palam, quia quantum ad Dei cultum, non [m] eſt maſculus neque fœmina, neque liber neque ſeruus: omnes enim in Chriſto vnam mercedem percipere. Sancimus ergo, ſacras ſequentes regulas, eos qui ſingularem conuerſationem profitentur, non promptè mox à reuerendiſsimis præſulibus venerabilium monaſteriorum habitum percipere monachalem: ſed per triennium [n] totum: (ſiue liberi fortè ſint, ſiue ſerui) tolerare, nondum monachicum habitum promerentes: ſed tonſura [o], & veſte eorum qui laici vocantur, vti, & manere diuina addiſcentes eloquia: & reuerendiſsimos eorum abbates requirere eos ſiue liberi ſint, ſiue ſerui, & vnde eis deſiderium vitæ ſingularis acceſſerit: & diſcentes ab eis, quia nulla [p] maligna occaſio ad hoc eos adduxit, habere eos inter eos, qui adhuc docentur, atque monentur: & experimento percipere eorum tolerantiam & honeſtatem. non enim facilis eſt vitæ mutatio, [q] ſed cum animæ ſit labore. 1 ¶ Et dum triennio toto ita permanſerint, optimos ſemetipſos & tolerabiles aliis monachis & præſuli demonſtrantes, hos monachicam promereri veſtem atque tonſuram: & ſiue liberi ſint, ſine calumnia permanere: ſiue ſerui, penitus non inquietari, migrãtes ad communem omnium (dicimus autem cæleſtem) dominum: & arripiantur [r] in libertatem. Nam ſi multis caſibus etiam ex lege hoc fit, & talis quædam libertas datur? quomodo non præualebit diuina gratia talibus eos abſoluere vinculis? Si verò intra triennium venerit quiſpiam, & aliquẽ horũ, qui cõuerſationem profeſsi ſunt, trahere tanquam ſeruum voluerit: hoc quod nobis nuper ex Lycia nunciauit Zoſimus Deo amabilis, vir famoſiſsimus in conuerſatione, & propè viceſimum [s] & centeſimum ætatis agens annum, pollens autem & animi virtutibus, & corporis operationibus: tanta quædam in eo gratia Dei floret. Si quis igitur (ſicut prædiximus) intra triennium veniat aliquem in ſeruitutem trahẽs volentium & perdurantium vt fieret monachi, & dicat quoniam abripuit [t] quaſdam res, & propterea recurrit ad monaſterium: ſancimus eum non promptè agere, ſed primò probare pro veritate, quia ſeruus eſt, & pro furto forſan, aut vita maligna, aut vitiis peſsimis: fugerit quidem propter ſuum vitium, ad monaſterium autem venerit. & ſi quidem verax oſtendatur, & apparuerit propter huiuſmodi cauſam monachicam ſimulans cõuerſationem, aut propter turpitudinem vitæ fortè diffugiens, & non pro veritate ſanctimoniæ [u] habitum concupiſcens, hunc reddi domino cum quibus forſan abripuit, ſi tamen hæ res etiam in monaſterio fuerint. eum verò qui dominus approbatur, dare ei iuſiurandum [x], quia nihil mali ei faciet, & ſuſcipere, atque eum reducere [y] domum. Si verò is quidem, qui dicit ſe eſſe dominũ, nihil tale probauerit, & appareat is qui in talib. accuſatur, ex ipſa conuerſatione honeſtus ac mitis, & forſan teſtimonium habeat aliorum, quod etiam apud dominum conſiſtens diſciplinatus fuerit, & honeſtatis amator: & ſi nondum fortè completum eſt triennij tempus, attamen etiam ſic maneat in venerabili monaſterio, trahentiũ aſperitate liberatus. Triennij verò ſemel expleto [z] tempore; iudicatus quia monaſtica dignus eſt honeſtate, maneat in monaſterio. Nequaquã enim damus licentiã vlli penitus perſcrutari quæ eius ſunt: ſed ſiue liber, ſiue ſeruus ſit, manere eum in cõuerſatione volumus. nam etſi vitium in priori ab eo fortè geſtum eſt vita, (humana enim natura quodammodo labitur [a] ad delicta) attamen ſufficit ad mediocrem purgationem peccatorum, & ad virtutis augmẽtum, triennalis temporis teſtimonium. ea verò quæ rapta ſunt, etiamſi apud quoſcunque inueniantur, modis omnibus reddantur [b] priſco domino. 3 ¶ Si verò ſeruitij neceſſitatem effugiens, tentauerit monaſterium quidem derelinquere, aliam autem vitæ ſectari figuram: licentiam damus domino & trahere [c] eum: & probanti fortunam, inter ſeruos habere. non enim iniuriam patietur tantam ad verum ſeruitium tractus, quantum ipſe iniuriatus eſt Dei culturam refugiens. & hæc quidem de fortuna horum qui inter monachos profiteri volunt, ſancimus.

CAP. III.

Vt monachi communiter [d] habitent & dormiant.

COgitandum verò eſt quomodo ipſos habitantes & degentes monaſticæ philoſophiæ certatores dignos eſſe oſtendamus. Volumus enim nullum monaſterium ſub [e] ditione noſtra conſtitutum, ſiue plurimorum hominum eſt, ſiue paucorum: monachos, qui ibi ſunt, diuiſos ab alterutris eſſe, & propriis [f] habitationibus vti: ſed communiter [g] quidem eos comedere ſancimus: dormire verò omnes in communi [h]: vnoquoque quidem in propria quadam ſtratura [i] iacente, in domo verò vna collocatos: aut ſi fortè non ſufficit ad multitudinem monachorum domus vna, in duas forſan aut plures, non tamen ſeorſum & apud ſemetipſos, ſed in communi, teſtes alterutris ſint honeſtatis & caſtitatis: & neque ipſum ſomnum deſidioſum habeant, ſed meditantem bonum ornatum, propter increpationem reſpicientium: niſi tamen quidam eorum in contemplatione & perfectione degentes, vitam remotam habeant in hoſpitio: (quos vocare anachoretas [k], id eſt diſcedentes, & heſychaſtas [l], id eſt, quieſcentes, conſueuerunt, tanquam à communione ad meliora exceptos) alioqui alios quibuſcunque inter multitudinem conuerſatio eſt, in iis, quę vocantur cœnobia, id eſt communi vita, eſſe volumus. ſic enim zelus eis ad virtutem creſcit, & maximè iuuenibus, ſi cum ſenioribus conſtituantur. fiet enim ſeniorum [m] conuerſatio, iuuentutis educatio perfecta: & ſic ſint in cœnobiis ſuo proprio abbati obedientes, & traditam ſibi conuerſationem inculpabiliter obſeruantes.

CAP. IIII.

De monacho qui monaſterium dimiſerit [n].

SI quis autem fortè ſemel dedicatus, ſchemateque potitus, deinde à monaſterio diſcedere [o] voluerit, & priuatã fortaſsis eligere vitam: ipſe quidem ſciat quam pro hac dabit Deo ſatisfactionem: res autem quaſcunque habuerit dum in monaſterium intrabat, eas dominij eſſe monaſterij: & nihil penitus eiiciat.

CAP. V.

De viro vel muliere qui quæve ſolitariam vitam appetit [p].

B. iiij.

a Creditor quis dicatur. *v. l.10. ff. de ver. ſig.*

b *v. Nouel.136.*

c *adde Nou.123.*

d Laus vitæ monachalis.

e *dicam ad c. 3. j. eod.*

f Monachus, peritus ſacrarũ ſcripturarum eſſe debet, *Nouell. 6. cap. 4.*

g *v. Nouell.131. c.7.*

h ignorante epiſcopo monaſterium non eſt ædificandum. *adde Nouell.131. cap.7.*

i i. crucem, de qua dixi ad titulum, *Nemini licere ſignum ſaluator.* & alibi etiam dicam.

k *v. Nouell.123. cap.35.*

l hinc ſumpta eſt Authentica, *Verum 38. C. de epiſcop. & cler.*

m *Epiſt. ad Galat. 3. verſ. 28.*

n *Nouell. 123. c. 35.*

o Habitus monachalis, & tõſura, & veſtis diuerſus à laicis. At tonduntur laici per pectinem: monachi, ſtrictim.

p & meritò, ne alioquin monaſteria fiant foueæ latronũ, *§. 1. verſ. ſi quis igitur. j. eod.*

q hinc colligigunt, Monachiſmo capitis diminutionem cõtingere, quod Cuiacio diſplicet. nec enim omnis vitę mutatio, minutio eſt capitis.

r Monachiſmi profeſſione, ſerui fiunt liberi.

ſ Nota de longa ætate Zoſimi. Quouſque vita hominum excurrere poſſit ex placitis quibuſdam Philoſophorum, vide Plinium 7. c.49. Trebellius Pollio *in d. Claudio* refert, doctiſſimos mathematicorum adnotaſſe 120. annos homini ad viuendum datos, neque amplius cuiquã conceſſum. addit tamen falſò Moſem ſolum Dei amicum, vt Iudæorum libri loquuntur, 125. annos vixiſſe: cũ 120 tantùm annis Moſem vixiſſe conſtet, *Deut. vlt. verſ. 7.* Plinius *dicto loco* plures enumerat, longioris vitæ fuiſſe. vtique, vitã hominis 70. aut 80. annorum eſſe, Dauid monet, *Pſal. 90. verſ. 10.* de ſenectute memorabili, & iis qui diu vixerũt. *v. 8. Valer. 13. Cælium Rhodiginũ. 11. Antiquarum lectionũ, 37. adde de Macrobiũ ex Solino c. 21. & 43.*

t *§. eod. in princip.*

u Antiquũ eſt, pallio ſanctitatẽ mẽtiri. Saluian. *4. ad Eccleſ.* licèt de cõuerſorum venerabili choro videaris, licèt religionẽ veſtibus ſimules, licèt fidẽ cingulo adferas, licèt ſanctitatem pallio mẽtiaris, non credis. Notũ eſt illud, Habitus non facit monachum. & Plutarchus, οὔτε γὰρ φιλοσόφους πωγωνοτροφίαι καὶ τριβωνοφορίαι ποιοῦσι, οὔτε ἰσιακοὺς λινοστολίαι. *v. Cælium Rhodoginũ 3. ca. 12.*

x διδόναι τὴν πίστιν ἀσφάλειαν *Scrimg.* Galli, *doner la foy & ſauf conduit.*

y Confer epiſtolam ad Philemonem. *vide Nouel. 123. ca. 35.*

z Leo id abrogat. *Nouella 10.*

a hinc illud Poetæ, vt, vitiis ſine nemo Naſcitur. &, Accluis falſis animus meliora recuſat. & alibi, de puero, Cereus in vitium flecti.

b Rerum furtiuarum poſſeſſio, raptori deneganda.

c Seruus deſertor monaſterij, recidit in priorẽ ſeruitutem.

d *Nouell. 123. cap. 36.*

e Edicta Imperatorum, nõ obtinẽt extra territorium.

f Monachorũ vna domus, vna cœnatio, vnum cubiculum.

g i. eodem cœnaculo, *Nouell. 133.*

h i. eodem cubiculo.

i i. lecto.

k heremitæ diuerſi à Monachis.

l à quibus ἡσυχαστήρια, diuerſa à monaſteriis. Huiuſmodi philoſophos Ariſtoteles ait, aut beſtias eſſe aut deos *1. Politic. v. Cuiac. hic.*

m Seniorũ cõuerſatio, iuuentuti prodeſt.

n *adde Nouellã 123. ca. 42.*

o Nota pœnã monachi deſertoris.

p *vide Nouellã 123. ca. 40.*

ILlud quoque decernimus: qui in monasterium introire voluerit, antequam monasterium ingrediatur, licentiam habere, suis vti [a] quo voluerit modo. Ingrediētem [b] namque simul sequuntur omnino res: licet non expressim, qui introduxerit eas, dixerit. & non erit dominus earum vlterius vllo modo. Si verò filios habuerit: si quidē contigerit iam eum res aliquas donasse eis, aut per antenuptialē donationem, aut per dotis occasionem contulisse, & faciunt hæc quartam ad intestato eius substantiæ: nullū in reliquis rebus habeant participium filij. sin autem nihil eis donauerit, aut minus quarta: postquam abrenuntians conseruatus fuerit inter monachos, nihilominus quarta debeatur filiis, aut suplementum [c], si contigit eos iam aliquid accepisse, aut etiam quatenus totum eis detur. Si autem vxorē habens, deinde eam relinquens, in monasterium ingrediatur: & dos [d] mulieri seruetur, & ex morte pactum, (quod in alia nostra sanciuimus constitutione) omnibus, quæ super monachis de his dicta sunt, & in mulieribus in monasteriū ingredientibus, valituris.

a Ante monachismum, quis potest de suis bonis testari.
b hinc sumpta est Authentica *ingressi C. de sacros. Eccles.* & Authentica *nunc autem. C. de episcop. adde Nouell.* 123. *cap.38.*
c *de quo v. leg. 30. C. de inoff.*
d *l. 56. C. de episcop. vide Nouellam Leonis 5.*

CAP. VI.

De monacho monasterium dimittente.

SI verò relinquens monasterium, ad quandam veniat militiam, aut ad aliam vitæ figuram: substantia eius etiam sic in monasterio (secundum quòd à nobis prius [e] dictum est) remanente, ipse [f] inter officiales clarissimi prouinciæ iudicis statuetur: & hunc habebit mutationis fructum, vt qui sacrum ministerium despexit, tribunalis terreni obseruet [g] seruitium.

e *l. 4. 5. eod.*
f *l. 53. §. 1. Cod. de episcopis & clericis: adde Nouellam 57. j. eodē.*
g hodie reuocatur ad monachismum. Nou. *Leon. 8.*

CAP. VII.

De monacho qui de vno ad aliud monasterium transit.

SI verò relinquens monasterium, in quo cōuersationem habuerit, ad aliud transeat monasterium: etiam sic quidem eius substantia maneat, & vindicetur à priori monasterio vbi abrenuntians hanc reliquit. Competens autē est reuerendissimos abbates non suscipere eum qui hoc egit. Erronea namque talis est vita monachica, nullatenus tolerantiæ proxima, neque constantis, & persistentis animæ, sed indicium habentis circumlatæ, & aliunde alia requirentis. Ea propter etiam hoc prohibeant Deo amabiles episcopi & archimandritæ [h] nuncupati, monachicam honestatem secundum regulas sacras conuersantes.

h De archimādritis, aliàs dixi *ad l. 7. §. 2. Co. de summa Trinitate.* Epiphanius *in Panario* interpretatur monasteriorum patres. *vide Ferrandum. 2. Explicationum. 36.*

CAP. VIII.

Ne monachi vxorem ducant aut concubinam.

SI quis autem monachicam profitētium cōuersationem meruit clerici ordinationem: maneat etiam sic puram seruans conuersationem. quod si facti clerici abutantur fiducia, & ad nuptias venire præsumāt: quippe in tali gradu constitutus inter clericos qui ei vxorem [i] ducere permittat: (dicimus autem gradum [k] cantorum, aut lectorum, aliis enim omnibus nuptias secundum sacras regulas penitus interdicimus, aut concubinas [l] habere, aut luxuriis tradere vitam) excludatur modis omnibus à clero, tanquam priorem conuersationem & solitariam confundens vitam: & priuatus sit de cætero: ad militiam quidem, aut ad aliud officium venire non præsumens, nisi voluerit dudum à nobis interminatis subiacere pœnis: ipse autem apud semetipsum degens, & agnoscēs qualem pro hoc daturus sit magno Deo satisfactionem.

i Monachis nō licet vxores ducere. Quid si clerici facti sint? (hoc enim quōdam eis licuit, quibusdam præsertim locis, licèt constitutionibus & canonibus) solis, lectoribus & cantoribus ea facultas postea permissa, non possunt.
k *Nouell. 22. cap. 42.*
l *Nouell. 123. cap. 29.*

CAP. IX.

De electione & creatione abbatis, & vt constitutio sit communis tam monachis quàm sanctimonialibus.

ORdinationem verò abbatum (si quando contigerit egere monasterium abbate) non per [m] ordinem reuerēdissimorum fieri monachorū, nec omnino eum qui post primum est, mox abbatem fieri: nec qui post illū secundus est, neq; tertium, aut reliquos: (hoc quod etiam alia lex nostra dicit) sed Deo amabilem locorum episcopum [n] percurrere quidem consequenter per omnes, (non enim exhonorandum est omnino tempus, & ex eo ordo) & eum qui apparuerit prius optimus [o] inter monachos constitutus, & dignus præsulatu eorum, hunc eligere: eo quod humana natura talis est, quod neque omnes per ordinem inter summos, neque rursus omnes inter nouissimos constituti quidem sint: sed procedat quidem secundum gradum præcedentis inspectio: qui verò prior mox inter numeratos optimus apparuerit, is abbas sit, & ordinem simul [p] & virtutem suffragantem habens. Oportet enim eos qui discernūt quod melius est à peiore, aliud quidem ad regēdum dimittere, aliud verò inclinari iubere, & paulatim per eruditionem hoc etiam ad melius accedere. 1 ¶ Quæcunque tamen à nobis in omnibus quæ prius & quæ nunc prolata sunt, sacris nostris constitutionibus sunt sancita de clericis, aut monachis, aut monasteriis, hæc communia ponimus & in masculis & in fœminis, & monasteriis & asceteriis: non discernentes quantum ad istos masculum aut fœminam: eo quod sicut prædiximus, vnum omnia in Christo consistant.

m Ad abbatias nō semper promouendi seniores ex monachis. *vide Nouellam 123. c. 34.*
n Abbates eligūtur ab episcopo.
o Non qui senior, sed qui melior, eligendus.
p Is, in quem ætas & virtus simul concurrūt, cæteris præfertur.

EPILOGVS.

¶ Hæc igitur omnia sanctissimi patriarchæ sub se constitutis Deo amabilibus metropolitis manifesta faciant: at illi subiectis sibi Deo amabilibus episcopis declarent: & illi monasteriis Dei sub sua ordinatione constitutis cognita faciant: quatenus per omnia Domini cultura maneat vndique incorrupta. Imminebunt enim maximæ pœnæ ista transgredientibus: dicimus autem de [q] cælo: quas necesse est rectorum dogmatum contemptoribus imminere. Et nostræ si quidem reipublicæ iudices si hæc eis nuntientur: omnibus studeant modis, ea quæ sacris [r] regulis continentur, quas nostra sequitur lex, ad effectum perduci procurare. Nam nec illos deserit pœna hæc negligentes. Quapropter sequentem hæc tuam sanctitatem decet omnibus sub se positis sanctissimis metropolitanis hæc facere manifesta. Dat. 14. Kalend. April. Constantinopoli, Belisario viro clarissimo Cos. *

q Legibus familiare est, pœnas cœlestes religiosis personis proponere.
r Constitutiones de rebus sacris intelligit.

QVOMODO OPORTEAT EPIscopos [f] & reliquos clericos ad ordinationem adduci, & de expensis ecclesiarum.

Tit. VI.

NOVELLA CONSTIT. VI.

Imp. Iustin. August. Epiphanio Archiepiscopo & patriarchæ Constantinopolitano.

PRÆFATIO.

MAXIMA quidem in hominibus sunt dona Dei à superna collata clementia sacerdotium [t], & imperium: & illud quidem diuinis ministrās: hoc autem humanis præsidens ac diligentiam exhibens: ex [u] vno eodémque principio vtraque procedentia humanam exornant vitam. Ideóque nihil sic erit studiosum imperatoribus, sicut sacerdotum honestas: cum vtique & pro illis ipsi semper Deo supplicent [x]. Nam si hoc quidem inculpabile sit vndique, & apud Deum fiducia plenum: imperium autem rectè & competenter exornet traditam sibi rempublicam, erit consonantia quædam bona, omne quicquid vtile est, humano conferens generi. Nos igitur maximam habemus solicitudinem circa vera Dei dogmata, & circa sacerdotum honestatem: quam illis obtinentibus credimus, quia per eam maxima nobis dona dabuntur à Deo, & ea quæ sunt, firma habebimus: & quę nondum hactenus venerunt, acquiremus. Bene autem vniuersa geruntur & competenter, si rei principium [y] fiat decens & amabile Deo. Hoc autem futurum esse credimus, si sacrarum regularum obseruatio custodiatur, quam iusti & laudandi & adorandi inspectores [z] & ministri Dei verbi tradiderunt apostoli, & sancti patres custodierunt & explanauerunt.

f καὶ πρεσβυτέρους· καὶ διακόνους, ἄῤῥενας καὶ θηλείας· καὶ ποῖα ἐπιτίμια τῶν παραβαινόντων τὸν τύπον τῆς διατάξεως *Scrimg.*
t Sacerdotium & imperium, maxima dona Dei.
u Fiscum Ecclesiæ comparari ex hoc loco quidam colligunt.
x Munus sacerdotum.
y Quale principium, talis finis. Malo inchoata principio, non præsumuntur bonum exitum sortiri. De qua præsumptione vide Alciat. 2. *præsump. 32.*
z αὐτόπται καὶ ὑπηρέται *Lucas 1.*

CAP. I.

De episcopi ordinandi moribus, vita, honestate, & fortuna.

SAncimus igitur sacras per omnia sequentes regulas, dum quispiam sequenti omni tempore ad ordinationem episcopatus adducitur, considerari prius eius vitam [a], secundum sanctum Apostolum, si honesta [b] & inculpabilis & vndique irreprehensibilis sit, & in bonis testimonium [c] habeat, & sacerdotem decens. 1 ¶ Et neque ex officiali aut ex curiali [d] veniat fortuna: nisi tamen ex nouella ætate (secundum quod iam dispositum [e] est) in monasterio constitutus fortuna liberetur: quartam tamen prius substantiæ reddens curiæ. 2 ¶ Neque enim idiota [f], ex iis qui vocantur laici [g] existens, ita mox ad episcopatum ascendat: nec imaginariam suscipiat ordinationem, tanquā modo [h] quidem idiota, mox autem clericus, deinde paruum aliquod tempus præteriens, episcopus appareat. 3 ¶ Et neque vxori alij copulatus: sed aut in virginitate degens à principio, aut vxorem quidem habens ex virginitate autem ad eum venientem, & non viduam, neque seiunctam à viro, neque concubinam. 4 ¶ Neque [i] filios aut nepotes habens neque cognitos legi, neque illi odibiles. alioqui qui præter hoc aliquid agit: & ipse cadet sacerdotio: & qui eum ordinat, foris episcopatum sectabitur, hanc legem offendens. 5 ¶ Sed neque [k] pecuniis oportere emere sacerdotium ei permittimus: solùm verò eum respicere Domini Dei culturam volumus: & non plurimis humanis cogitationibus distrahi. 6 ¶ Sed neque ineruditus existens sacrorum dogmatum, ad episcopatum accedat. 7 ¶ Prius autem aut monachicam [l] vitam professus, aut in clero constitutus non minus mensibus sex, vxori tamen non cohærens, aut filios aut nepotes habens,

Hoc

a In vitam & mores eligendi episcopi inquirere primùm oportet. *Nou. 123. c. 1.*
b *2. Tim. 3. ver. 2. l. 42. C. de episc. l. 34. C. de episc.*
c *d. l. 42. 2. Tim. 3. ver. 7.*
d *dist. 51. 53.*
e *l. 53. C. de episcopis.*
f ἐξ ἰδιωτικῶν *Scrimge. adde 1. Cor. 14. ver. 16.*
g plebeij, mundani *distinct. 61* seculares *l. 56. C. de episco. Nouell. 137. c. 6. 1. ad Corinth. 14. vers. 16.* ἰδιῶται. *2. Eclog. 3 cap. 171: 6. Harmenop. 2. §. 34.* sic priuati opponūtur magistratibus *in l. 176. ff. de reg. iur.*
h vide quæ dicam *ad Nouell. 137. cap. 1.* adde quæ dixi ad *l. 7. §. 2. ff. de iniuriis. l. 53. C. de episc.*
i *l. 42. §. 1. C. de episc. 1. ad Tim. 1. versi. 6. vide Nouell. Leonis 2.*
k *Nouell. 123. c. 2. l. 29. C. de episc. 1. quæst. l. 11. ff. de pollicit.*
l Qui vxorem habet, vetatur fieri & esse episcopus vt hîc *facit 2. Timot. 3. versi. 2. & c. 3. 4. v. 3. 1. c. ad Tit. 1. versic. 6. cap. 50. Apostol.*

Hoc enim omnimodo super Deo amabilibus episcopis quærimus: sicut etiam prius duabus nostris constitutionibus hoc sancitum est: per quas dudum cohærentes vxoribus, non perscrutamur, omne præteritum relinquentes, de cætero autem nulli permittentes à positione legis vxorem habenti, talem imponi ordinationem: quam legem etiam nunc renouamus: ne fortè, si præter hoc aliquid fiat: & ipse cadat sacerdotio, & ordinantem similiter excludi procuret. Igitur ordinandus episcopus, aut ex monachis[a], aut ex clericis[b] sit, etiam in huiusmodi vita testimonij boni, vita bonus & honestus, & gloria fruens bona: & hoc fundamentum pontificatus deponens suæ animæ. 8 ¶ Sed etiam sic eum constitutum, & ad episcopatum præparatum, competens est venerabiles & vndique probatas legere [c] regulas ante ordinationem, quas [d] recta & inuiolata nostra suscipit fides, & catholica Dei apostolicaque disposuit & tradidit ecclesia: & dum ex frequenti earum lectione transierit qui ad ordinationem deducitur, tunc is qui ordinationem impositurus est, interroget [e] eum si sufficiens est custodire & agere quæ sacræ regulæ sancierunt. Et si quidem ille declarauerit & dixerit præcepta sacrarum regularum non se valere seruare: nullo modo ei ordinationem imponi. si verò susceperit, & dixerit quia quantum homini est possibile, complebit hæc quæ his continentur, tunc monere eum, & dicere, quia nisi hæc obseruauerit, & à Deo alienus erit, & cadet à iam dato honore: & neque ciuiles leges delictum inultum relinquent: eo quod à præcedentibus nos imperatoribus & à nobis ipsis rectè dictum est, oportere sacras[f] regulas pro legibus valere, & si etiam sic permanserit causam amplectens: tunc super his professionibus vnumquemque sacram suscipere episcopatus ordinationem. 9 ¶ Et hanc non [g] pecuniis emere, neque per [h] rerum aliquarum dationem suscipere, sed puram percipere, & sine mercede, & tanquam à Deo datam: nam si etiam alia omnia habeat vtilia[i] quæ prius à nobis dicta sunt, pecuniis autem vel rebus videatur episcopatum etiam emisse, sciat [i] se & ab episcopatu casurum & hoc munus retributurum ordinanti: vt & ille episcopatum amittat, & à clero cadat: & vtrique causa talem præstet retributionem, vt & hic quidem non adipiscatur quæ sperabat, ille autem etiam quæ habebat, amittat: veruntamen pecuniis ac rebus datis occasione ordinationis, sanctissimæ assignandis [k] ecclesiæ, siue episcopus sit accipiens, & propterea à sacerdotio cadens: siue etiam quilibet alius in clero constitutorum. nam & illi æquam imponimus pœnam: vt ab ordine quem inter sacerdotes habuerit, cadat, & reddat aurum, aut res quæ ordinationis occasione datæ sunt, iniuriam passæ quantum ad ipsum ecclesię. Si quis autem extraneorum sit, & non in clero constitutus, qui aurum aut rem aliquam propter patrocinium ordinationis accepit: & maximè si administrationem aliquam gerat, habebit quidem ipse à Deo pœnã, & succedent ei de cælo supplicia, veruntamen etiam illud quod datum est, totum ablatum ab eo, sanctissimæ ecclesiæ omnibus reddatur modis in duplum. Insuper etiam si quam administrationem habet, ea cadat, & perpetuo exilio [l] condemnetur. Illud quoque sciat apertè qui pecuniis aut rebus aliis emerit præsulatum: quia si prius diaconus aut presbyter sit, deinde per suffragium ad sacerdotium veniat: non solùm cadat episcopatu, sed nec prior ei relinquetur ordo, presbyterij forsitan, aut diaconatus. Amittit etenim etiam illud, vtpote decentia indignè cõcupiscens: & omni sacerdotali excludetur ordine. Oportet autem in ipso ordinationis tempore eum qui imponit eam, illi coram [m] omni fideli populo sanctissimæ ecclesiæ hęc omnia prædicere, vt agnoscens eum omnia quæ prius dicta sunt à nobis habere, ad sacram eum deducat ordinationem, vt etiam ille coram omnibus hæc audiens, non solum habeat Dei timorem, sed etiam coram omnibus denunciationem & professionem erubescat. 10 ¶ Si quis autem talis quidem esse putetur, & ad episcopatus ordinationem transeat, contradicat autem aliquis, atque dicat[n] conscium se esse alicuius illicitorum eius: non [o] prius mereatur episcopatus ordinationem, quàm examinatio querimoniarum fiat, & appareat vndique innoxius. Quod si etiam post huiusmodi contradictionem, non passus is qui ordinationem facit, legitimam examinationem imponi causæ: currat ad ordinationem: sciat, quod ab eo fit, pro nihilo esse, sed & is qui contra legem facit, cadat [p] sacerdotio: & qui sine probatione imponit ordinationem, & ipse quidem similiter cadet sede sacerdotali: reus autem erit Deo, qui pręcipuè omnium quærit suorum sacerdotum puritatem. Si tamen is qui ordinationi contradicit, aut examinatione facta probetur calumniator [q], aut in ipso principio, neque in examinatione persistere confidat: segreget istum in perpetuum [r] à sacra communione is qui ordinationem facere vult: vt non ipsa falsitas [s] impunita sit. Sicut enim bonam gloriam in eo qui ordinandus est, quærimus: ita etiam calumniam [t] in eo qui frustrà accusauit, punimus. Si verò

a Episcopi ex monachis vt sępius electi.
b Episcopus, aut ex monachorũ, aut clericorum grege eligitur.
c Legendę sunt Episcopo antiquæ ordinationes, & canones ecclesiastici.
d *l. 6. §. de sacrosan. eccl.*
e Episcopus eligendus interrogatur, si se sentiat idoneum & capacem ad canones Ecclesiæ seruandos.
f Sacri canones pro legibus valent.
g *§. 5. §. eo.*
h nihil interest sacerdotium ematur, aut emptionis vice detur aliquid.
i Pœna ambitus ecclesiastici.
k Multæ episcoporum ad Ecclesiam deferuntur.
l Iniusti episcopi, à pœnis corporalibus non sunt immunes.
m Ordinatio episcopi, fit coram omni populo.
n Eligendus episcopus, accusari potest & in eius, mores inquiritur. Alexander Seuerus, apud Lampridium, dicebat, Graue esse, cum id Christiani & Iudæi facerent in prædicandis sacerdotib. qui ordinandi sunt, non id fieri in prouinciarum præsidibus, quibus & fortunæ hominum & capita committerentur.
o Pendente accusatione, nemo episcopus eligi potest. *Nouell. 2. c. 2.*
p Pœna iniustè ordinantis episcopum.
q Pœna calumniantis episcopum.
r In perpetuum à sacra communione olim qui dam priuati.
s Qui iniustè accusat, falsum committit.
t Calumniator punitur.
u Episcopus, à sua Ecclesia abesse plus anno non potest. *Nouell. 73. c. 3. Nou. 123. c. 9. l. 43. C. de episc.*
x Princeps dispensare potest episcopum, ne in Ecclesia resideat: eiúsq; iussu negotia reipublicæ tractare potest. Balsa. Chalcedon. *syno. c. 4.*
y hinc possumus colligere, singulis diœcesibus suos patriarchas fuisse.
z Diœcesis, regio. *§. eod.*

nemo accusauerit omnino, aut in totum denuncians examinationem non faciat, aut facta examinatione demonstrare (sicut prædiximus) non valuerit accusationem veram: tunc oportet eum, qui per tot vias inculpabilis apparuerit, accedere ad venturam ordinationem. Qui enim ita ordinatur, ex hoc multa & meliora cognoscit præceptorum, & non incurrit ad vitam impunitam huiusmodi eruditus animo, verbo, & opere corporis & sapientia.

CAP. II.

Ne episcopus vltra annum extra ecclesiam suam degat.

ET illud etiam definimus, vt nemo Deo amabilium episcoporum, foris [u] à sua ecclesia plus quàm per totum annum deesse audeat: nisi [x] hoc per imperialem fiat iussionem: (tunc enim solùm erit inculpabile) sacratissimis patriarchis vniuscuiusque[y] diœceseos[z] compellentibus Deo amabiles episcopos suis inhærere sanctissimis ecclesiis: & non longo itinere separari, neque in peregrinis demorari velle neque sanctissimas ecclesias negligere; neque annum excedere, quem & ipsum propter misericordiam constituimus. Si verò vltra annum errauerit & dereliquerit, & non ad episcopatum remeauerit proprium, neque imperialis aliqua eum (sicut prædiximus) detineat iussio: tunc si quidem sit metropolita [a], circa ecclesiasticam dispositionem segregatum, regionis illius patriarcha reuocet quidem cum legitimis inclamationibus; seruans vbique sacrarum regularum obseruationem. Si verò maneat per omnia inobediens, expellatur à sacro episcoporum choro: & alium introducat huiusmodi & reuerentia & verecundia & honestate dignum. Si verò non metropolita, sed aliorum episcoporum aliquis sit, qui errauerit: hæc omnia à [b] metropolita fiant. Nemo enim eorum talem suscipiat occasionem, si dixerint propterea proprias derelinquere ecclesias, propterea quòd litium causas, aut aliarum rerum propriarum, aut ad sacras ecclesias respicientium circumlustrant, & hîc constituti adhærent, aut in aliis veniunt locis. Hoc enim non habet decentem rationem, vt cum multitudine, quam necesse est episcopum habere, ministeria lustrent peregrè, & expendant, & neque vllum sanctissimis ecclesiis lucrum, neque vllum præbere iuuamen, neque secundum quod decet sacerdotem, proprium habere habitum. præsertim cum liceat si quædam sint lites fortè sanctissimis ecclesiis propter quas has occasiones asserunt: hoc per [c] eos qui sub ipso sunt religiosos clericos, aut apocrisarios, aut œconomos mouere, & petitiones ad imperium dirigere: impetrare autem sperata. Propterea sancimus, si quando propter ecclesiasticam occasionem inciderit necessitas, hanc aut per eos qui res agunt sacrarum ecclesiarum, (quos apocrisarios [d] vocant) aut per aliquos clericos huc destinatos, aut œconomos suos notam imperio facere aut nostris administratoribus, vt impetrent quod competens est: & non hoc Deo amabilibus episcopis erroris & absentiæ, & sanctissimis ecclesiis læsionis occasionem fieri, tam in prouincia ecclesiasticis rebus per absentiam eorum neglectis, quàm etiam hîc expensis multis ab ipsis factis, nec non peregrè habitatione non habili constituta, & vndique causa nullum iuuamen, magis autem læsionem, ecclesiis sanctissimis inferente.

CAP. III.

Ne episcopi ad comitatum principis accedant absque systaticis literis.

NOn [e] autem aliter aliquem Deo amabilem episcoporum præsumere dirigere se ad hanc felicissimam ciuitatem, priusquam (si quidem episcopus sit) literas [f] acceperit proprij metropolitæ ad imperium[g]: & quæ secundum diuinas regulas probabilia [h] vocantur testimonium perhibentia necessitatis eius præsentiæ. Si verò metropolita [i] sit qui proficisci vult: literas sumat eiusdem diœceseos patriarchæ, eius præsentiam necessariam esse dicentes: & sic oportere imperatorem iubere hunc præsentari, & non temere & sine conscientia metropolitarum aut patriarcharum proficisci, pro eo quod hoc diuinis interdictum est regulis: vt hue aduenientes non præsumant per semetipsos se prius pronuntiare ad imperium: sed primitus aut ad Deo amabilem patriarcham proficisci, aut ad vniuscuiusque diœceseos ex qua sunt, apocrisarios: & cum ipsis conferant causas propter quas venerunt, & ingredi ad imperium eius; & deinceps imperiali perfrui aspectu. mox quàm imperanti astiterint, liceat quidem petentibus episcopis, aut per eos qui vocantur referendarij [k] sanctissimæ maioris ecclesiæ, aut per religiosos apocrisarios cuiusque diœceseos sanctissimorum patriarcharum, suggerere se imperio, & promereri responsum celeriter, ita vt si aut iusta ab imperio petierint, hæc accipiant: aut si non iusta quærunt, velociter reuertantur vnde profecti sunt.

a Metropolitani subsunt Patriarchæ.
b Metropolitano subsunt episcopi.
c litis ecclesiasticæ obtentu, episcopus suam ecclesiam relinquere non debet sed eam mouet vel per clericos, vel apocrisarios, vel œconom.
d ἀποκρισιάρ. i. ad Responsus *Nou. 24. 35.*
e *Nou. 123. c. 9.*
f testimoniales.
g id est, ad comitatum principis.
h συστατικὰ καλούμενα, *Scrimg.* Diuiduntur epistolæ Canonicæ in συστατικὰς & εἰρηνικάς. Illis, se parati à cõmunione, ignoti, suspecti, rei postulati, absoluti declarantur. Eędem formulæ dicuntur *Carthag. synod. c. 23.* vt formulares aut potius, formales epistolæ. *Sueton. in Domitiano cap. 13.* Pari arrogantia cum procuratorum suorum nomine formalem dictaret epistolã, sic cœpit. Dominus & Deus noster sic fieri iubet. Idẽ Suetonius *ibid. c. 20.* Epistolas, orationes, & edicta alieno formabat ingenio. vnde cõstat formales epistolas fuisse de re maiori, & de consilij sententia scribi solitas: inque eo differre à priuatis. Hæ ὡς εἰρήνην βραβεύουσι, quasi pacis arbitræ, dant commeatus & proficiscendi licentiam episcopis in comitatu Principis, vel clericis in aliam ciuitatem euntibus. *vide Chalced. c. 2. Antioch. c. 7. & Synodum in Trullo ca. 17. v. Cuiac. hîc* adde Gerardũ Rodolphũ de litteris Canonicis, formatis, pacificis, commendatitiis & dimissoriis.
i Nota episcoporum gradus, Episcopi, metropolitani, patriarchæ, siue Archiepiscopi. Episcopi licentiam ad commeatũ imperatoris proficiscendi petunt à Metropolitano, metropolitani à patriarcha. Ista omnia hodie non sunt in vsu.
k Referendarij ecclesiarum, maiorum, desti ati erant ad maioris ecclesiæ negotia principi referenda. De referendariis principum dicam *ad Nouell. 10.*

SECVNDA PARS LEGIS.

CAP. IIII.

De clericis, quales eligendi sint.

HÆc autem de Deo amabilib. episcopis secundum diuinas constituentes regulas, & religiosos clericos cum multa fieri inquisitione secundum diuinas regulas, & boni testimonij viros ordinari sancimus, litteras omnino scientes, & eruditos constitutos. Litteras [a] enim ignorantes, omninò nolumus, neque vnum ordinem suscipere, clericorū videlicet, presbyterorum, & diaconorū, tam sacras orationes docentium [b], quàm ecclesiarum & [c] canonum legentium [d] libros: ordinationem sine querela & inculpabilem & sine aliqua contradictione & datione pecuniarum aut rerum suscipientes. Neque autem eos volumus omnino officiales [e] aut curiales constitutos suscipere ordinatione, nisi secundum leges quas super his posuimus pridem, quas & hic nunc confirmamus: ipsos autem ordinatos sacra præcepta in conspectu totius populi suscipere, propter has ipsas causas, propter quas hoc ipsum agi etiam super Deo amabilibus episcopis sanciuimus [f].

CAP. V.

NEque autem secundas [g] habentem aut eum qui habuerit nuptias, ordinari in diaconum aut presbyterum, neque si mulieri coniungatur seiunctæ, & propriū virum derelinquenti: sed neque si concubinam habeat, sed & [h] ipsam vxorem, si cum castitate & ex virginitate sit. Nihil enim sic in sacris ordinationibus diligimus, quàm cū castitate [i] viuentes, aut cum vxoribus non cohabitantes, aut vnius vxoris virum, qui vel fuerit, vel [k] sit, & ipsam castitatem eligentem, primum principium & fundamentum manifestum secundum diuinas regulas & reliquæ virtutis constitutam. Si autem aliquis presbyter aut diaconus aut subdiaconus postea ducat vxorem aut concubinam, aut palam, aut occultè, sacro statim cadat [l] ordine, & deinceps idiota sit. Quod si & lector secundā ducat vxorem propter quandā, & hoc forsan irrecusabili necessitate, nullatenus [m] ad altiorē accedat gradū, neque perfruatur gradu maiori in sacerdotio: maneat autē in eodem gradu perpetuò: sed non ad tertias veniat nuptias. Satis est enim si ad secundas. Si verò aliquid tale egerit, & ad secundas veniens nuptias, ad maiorē gradu venire festinauerit: exinde idiota erit & laicus, omnino sacro ministerio cadens. Pudicè etenim nobis per omnia pertinet viuere. Si enim tales constituti ij qui in clero adducuntur, ordinentur: facilis eis ad episcopatū ascensus [n] erit: & ex multis viris facilius inuenientur, qui adducantur ad primum gradum sacerdotij digni.

CAP. VI.

De diaconissis minoribus quinquaginta annis non ordinandis.

QVanta igitur super venerabiles clericos à nobis dicta sunt, hæc etiam super Deo amabilibus diaconissis agi volumus: vt neque ipsæ citra obseruantiā fiant: sed primum quidem eis ætatem neque nouellam esse neque crescentē, neque ex hac ad delinquendū salientē: sed super mediam constitutas ætatem, & circa quinquaginta [o] annos secundū diuinas [p] regulas agentes: sicque sacrā promereri ordinationē, aut virgines constitutas, aut vnius viri quæ fuerant vxores: non enim permittimus neque secundas contrahentibus nuptias, neque vitā non habentibus, vt diximus irreprehensibilem, sed nec suspectā omnino, ad sacrum, venire ministerium [q], & adoradis ministrare baptismatibus [r], & aliis adesse secretis, quæ in venerabilibus ministeriis per eas ritè aguntur. Si verò quædā necessitas [s] fiat, & minorem hac ætate quam diximus, ordinari diaconissam cōtigerit: liceat eā in aliquo venerabiliū ascerteriorum [t] ordinari, & in illo habitare. Nequaquā viris admixta constituta sit: neque suo arbitrio habitans: sed vitæ separatæ & mediocris, & à conueniente multitudine bonum testimonium habens: Volumus autē & ipsas quæ ad ordinationem perducuntur diaconissas siue ex viduitate, siue ex virginitate, non cum aliquo cohærentes aut cognatorum, aut eorū quos appellant dilectos [u]: (talibus enim nominibus vtentes, malignā suspicione suam replent vitam) sed aut solæ habitent, aut cum parentibus solis & filiis, aut verè fratribus: aut iis cohærere de quibus, si quis suspicari aliquid præsumpserit malignum, ipse insipiens simul & impius forsan putabitur. Et si dicatur tale aliquid de aliqua earum, quæ in diaconissarum ordinationem ingredi vult, quod alicui cohæserit sub imagine quidem bonæ appellationis, maligna verò suspicione: non oportet huiusmodi mulierem perduci omnino ad ordinationem diaconiæ. Nam si ordinetur, & tale aliquid egerit, & cohæserit alicui cum prædicto nomine aut schemate, cadet quidem à diaconia: & ipsa & ille subiecti erunt huic legi & reliquis quæ corruptores puniunt. Oportet enim omnes quæ ordinantur venerabiles diaconissas, tempore ordinationis & moneri, & sacrorum audire mandatorum præcepta coram reliquis quæ dudum sunt venerabiles diaconissæ: vt & ipsæ Dei timorem habeant, & adhærentem sacris mandatis fiduciam: timere autem & confundi sacro cadere ordine: scituras, quòd si præsumpserint aut erubescentes ordinationem, aut derelinquentes sacrum ministeriū ad nuptias venerint, aut aliam omnino elegerint vitam: ipsæ quidem obligatæ efficientur morti [x]: & substantia earum applicabitur sanctissimis ecclesiis aut monasteriis in quibus sunt. Qui verò eas aut vxores accipere aut corrumpere præsumpserint, obnoxij quidem & ipsi gladio [y] erunt: substantia autem eorum applicabitur fisco. Si enim [z] in antiquis legibus, virginibus [a] illis, quæ in eorum errorem vocabantur, mortis [b] incumbebat damnum corruptis: quomodo non magis nos in iis quæ à Deo glorificantur, definimus, pudicitiam (quæ quàm maximè mulieres exornat) conseruari volentes, quàm diligentissimè à venerabilibus diaconissis, vt quod decet naturæ, custodiant, & quod debetur sacerdotio, conseruent?

a Nou. 5. Nou. 123. ca. 12. Ignati reuocantur ab ordine clericali.
b Sacerdotes, diaconos, cantores innuit & Psaltas.
c Intelligit, vt opinor, libros, qui apocryphi dicūtur. vtrosque in ecclesia lectos fuisse hic apparet.
d Hinc colligere facilè possumus, quale fuerit olim lectoris munus.
e cap. 1. §. 1. s. eodem.
f cap. 1. §. vlt. s. eodem.
g hinc sumpta est Authentica episcopi, Cod. de episcop. & cler.
h Nou. 123. c. 12.
i i. sed saltem.
k Maritus diaconus & presbyter esse potest 2. ad Timot. 3 versic. 11. 12.
l Presbyteri & diaconi, & subdiaconi, vxorē ducere non possunt. Si duxerint, non est irritum matrimonium: priuantur tamen ordine Ecclesiastic.
m Pœna lectoris binubi.
n Ex clericatu ascenditur ad episcopatum. facit 2. ad Timoth. eodem.
o dixi ad l. 9. Cod. de episc.
p v. 1. ad Timoth. 5. ver. 9. hodie 40. ex Nouella 123. ca. 13.
q Diaconissæ, sacro mysterio deputatæ.
r Diaconissæ, ministrant baptismatibus, & aliis quibusdam secretis.
s l. 11 §. 2. ff. de muneribus.
t Asceteria, diuersa sunt à monasteriis.
u τῶν ἀγαπητῶν dixi ad l. 19. Co. de sacros. eccles.

CAP. VII.

De clericis in aliam vitæ formam transeuntibus.

SEmel autem secundum hoc factos diaconos [c] aut presbyteros, nullo modo derelinquere sacerdotiū. quod non solum in presbytero & diacono sancimus, sed etiam si subdiaconus aut fortè lector fiat aliquis, hunc relinquere pristinum schema, & ad alteram migrare vitam: scientem, quia si tale aliquid egerit, (secundū quod à nobis iam sancitum est) aut in curiam cum substantia, aut sub inopia degens, ad officialem deponetur fortunam.

TERTIA PARS LEGIS.

CAP. VIII.

De expensis ecclesiarum, & clericorum multitudine non facienda.

SEd neque effusas [d] competit fieri de cætero reuerendissimorum clericorum ordinationes. quod enim hactenus gestum est, licet corrigi oporteret, attamen propter tempus sinimus: de cætero autem non propter hoc fieri, neque ad damnum sanctissimarum ecclesiarū venire sancimus. Quæcunque igitur oportebat de tali modo in sanctissima maiore ecclesia huius nostræ regiæ ciuitatis, & sub ea constituta sanctissimis ecclesiis, & aliis quæ hic sunt, fieri, hac speciali lege complexi sumus. In omnibus autē quæ foris sunt locis, sancimus, si quis cum constituerit ab initio & ædificauerit ecclesiam, definiuit ordinationum mensuram, tanquam secundum eam expensas constitués: non prius ordinari quemquam in eadem ecclesia, nisi ad [e] numerum à principio definitum eius mensura redigatur. Si verò hoc non fecerit, ipsa verò ciuitatis ecclesia ministrat emolumenta & sibi & aliis ecclesiis: tunc non promptum sit augere illi clericos, neque propter aliquas fortè compassiones aut beneficia ex hoc eam sumptibus [f] prægrauare: (non sunt enim hæc pia neque sacerdotibus digna) sed ex quibus Dominus dederit Deus, ex iis quæ possibilia sunt administrare, aut antiquam [g] conseruare consuetudinem, nihil penitus innouantem. Vnde competit Deo amabiles patriarchas & metropolitas huius habere prouidentiam: & eos quidem, qui hactenus sunt, sinere in schemate in quo sunt clericos: metiri verò vniuscuiusque ecclesiæ virtutem: & ita ipsos quoque sanctissimos patriarchas sub se constitutas ecclesias ordinare, & metropolitas hoc ipsum à sanctissimis patriarchis commonitos facere, illo autem alios omnes sub se positos episcopos ad mensuram hanc deducere: & studere non [h] vltra expensas facere clericorum ordinationes. scimus enim quantæ sanctissimæ ecclesiæ propter hanc ordinationem, & alterius expensæ effusionem, inopes factæ sunt. Et quia aliquas earum, vix quidem, tamen liberauimus: quędam verò adhuc oneratæ iacent, ex tali releuari angustia non valentes: ideo hoc prouideant sanctissimi patriarchæ, & metropolitę, & reliqui Deo amabiles episcopi, vt & nos, quę ab eis aguntur discentes, approbemus eos qui nostram legem in literis positam, apud semetipsos ostenderunt operibus adimpleri.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur à nobis sancita sunt, & sacrum ordinem statumque custodiunt secundum sacrarū regularū obseruationem & virtutem, de cætero conseruent perpetuò integra & sanctissimi patriarchæ vniuscuiusque diœcesis, & Deo amabiles metropolitæ, & reliqui reuerendissimi episcopi atque clerici, vbique: Dei culturam & sacram disciplinam custodientes inuiolatam, pœna imminēte hęc præuaricanti, quo penitus alienus sit à Deo, & imposito sibi sacerdotij ordine. nā velut indignus hoc excluditur. Licentiam verò vniuersis [i] damus, cuiuscunque sint officij vel conuersationis, respicientibus aliquid horum prӕuaricari, nuntiare nobis, & ad imperium quod semper est: vt nos, qui hæc secundum sacrarum regularum explanationem apostolicámque traditionem constituimus, decētem etiam

x Diaconissas capitale est nubere.
y Pœna diaconissam ducētis.
z Notandum est hoc argumētum à minore ad maius.
a Vestales intelligit, i. Vestæ virgines, vel Iunonis Achaicæ, Dianę Scythicę, Apollinis Pythij: Apidis seu bouis Ægyptij: de quibus vide Tertullianū in libro de Monogam. vbi certè plus satis Montanisat, et itque exēplo illa tentētia, Vnū matrimonium nouimus, sicut vnū Deum.
b Viuæ defodiebantur.
c Diaconi presbyteri, subdiaconi, lectores, in laicos transformari impunè non possunt. Nouell. 5. ca. 7.
d Nouell. 16.
e add. Nou. 3.
f adde l. 38. ff. de rei vindic.
g Impensæ nō sunt improbabiles, quæ fiunt ex cōsuetudine.
h v. d. Nouell. 3. Ex hoc loco videtur constare, Iustiniani tēpore singulis clericis non fuisse adsignata ffata latifundia, aut certos annuos reditus, sed eos de manu episcopi, aut similis personæ, accepisse.
i Delicta clericorum popularia.

etiam indignationem præuaricantibus inferamus: etiam his videlicet, quæ sancita sunt à nobis de hæreditatibus Deo amabilium episcoporum, custodiendis. 1 ¶ Sanctissimi siquidem patriarchæ vniuscuiusque diœcesis hæc proponant in ecclesiis sub se constitutis: & manifesta faciant Deo amabilibus metropolitis, quæ à nobis constituta sunt. Illi quoque rursus etiam ipsi proponant ea in metropolitana sanctissima ecclesia: & constitutis sub [a] se episcopis hęc manifesta faciant. illorum verò singuli in propria ecclesia hęc proponant: vt nullus nostræ reipublicæ ignoret, quæ à nobis ad honorem & ad augmentum magni Dei & saluatoris nostri Iesu Christi disposita sunt. Insuper sequens hæc tua sanctitas omnibus qui sub ea sunt metropolitis sanctissimis hæc faciat manifesta vniuerso tempore contrahenda.
2 ¶ Scripta exemplaria [b] sanctiss. Archiepiscop. Alexandrię Epiphanio: sanctissimo Archiepiscopo Theopolitano [c]: scripta exemplaria Petro sanctiss. episc. Hierosolymorum: scripta exemplaria Ioanni viro gloriosissimo præfecto sacrorum prætoriorum secundo exconsuli, & patricio: || Dominico gloriosiss. præfecto prætorio Illyrici. || *Cui etiam hoc adiectum est:*

Et tua quoque celsitudo hæc sciens, vna cum semper suscepturis sedem tuam, hæc seruare festinet: & si denuntiatum fuerit aliquod tale edictum, prohibeat, & maximè quæcunque in ordinationibus curialium vel officialium interdicta sunt. Nuntiet autem etiam nobis: vt decens super eis imponatur correctio. Vtatur quoque præceptis ad clarissimos prouinciarum iudices: vt & ipsi quæ fiunt inspicientes, non permittant aliquid extra hoc quod à nobis constitutum est, fieri. imminebit enim eis pœna quinque librarum auri. si quidem & ipsi præuaricari videntes non denuntiauerint aut sedi tuæ, aut imperio: vt vndique decens ornatus ordinationis gradui conseruetur. Scripta cum adiectione, Dominico PP. Myrici.

a Cura episcoporum ad metropolitanos spectat.

b Moris erat, huiusmodi exempla transmitti ad alios episcopos, *l. 6. in fin. C. de summa trin*

c A Theopoli dicitur. Theopolis, olim Antiochia *Nouell. 42. c. 1. dixi ad l. 6. in fin. C. de summa trinit.*

COLLATIO SECVNDA.

DE NON ALIENANDIS [d] AVT PERMVTANDIS REBVS [e] ECCLESIASTICIS immobilibus, aut in specialem hypothecam dandis creditoribus, sed sufficere generales hypothecas.

TITVLVS PRIMVS.

NOVELLA CONSTITVT. VII.

Imp. Iustinianus Aug. Epiphanio sanctiss. & beatiss. archiepiscopo felicis huius ciuitatis, & œcumenico patriarchæ, [& patriarchæ Constantinopolitano.]

VNAM intentionem hanc semper proponimus, omne quicquid prius imperfectum aut confusum [f] videbatur, hoc & expurgare, & perfectum ex imperfecto declarare, quod etiam in omni legislatione facientes, credimus oportere & in alienationibus quæ fiunt super sacris rebus, vna complecti lege, quæ priores omnes & renouet [g] & emendet: & quod deest, adiiciat: & quod superfluum est, abscindat. A Leone si quidem bonæ memoriæ (qui post Constantinum piæ memoriæ, Christianæ fidei inter imperatores principatum auxit, & constituit sacrarum ecclesiarum honorem & disciplinam) scripta lex [h] est, de alienationibus ecclesiasticis, conclusa in sola huius felicissimæ ciuitatis sanctissima maiore ecclesia. Et laudamus plurima huius legis, cum omni vehementia & Dei cultura posita: sed eo quòd non generaliter posita sit in omnibus, egere etiam eam quadam correctione credimus. Ab Anastasio quoque piæ memoriæ scripta quædam de talibus lex [i] est, nec similis priori, & omnino minus habens. Effusa namque & per loca foris posita, nihilominus mansit imperfecta, eo quòd ad solum sacerdotium & diœcesim respiciat constitutam sub beatissimo patriarcha huius regiæ & felicissimæ ciuitatis: alias autem non perscrutata sedes: cùm vtique dignam correctione esse eam arbitrabatur: propter quam occasionem alia quidem corrigebat, alia verò incomposita relinquebat. Quamobrem eam quoque vacare de cætero sancimus, vtpote imperfectam, & locò circunclusam, & non generalem inter leges existentem, neque aliquid studiosum [k] introducentem. Hæc ergo nos omnia emendantes, vnam existimamus oportere legislationem imponere omnibus sanctissimarum ecclesiarum, xenodochiorum [l], & nosocomiorum [m], & monasteriorum, & brephotrophiorum [n], & gerontocomiorum [o], & totius sacrati collegij rebus, & hanc legem Leonis piæ memoriæ, constitutioni adiicere: prius breuiter eius legislationem exponentes: sicque omne quod reliquum est, intexentes. Vult [p] enim illa neque Deo amabilem archiepiscopum & patriarcham huius felicissimæ ciuitatis, seu sanctissimæ maioris ecclesiæ, neque œconomum vendere, aut donare, aut aliter alienare rem immobilem, domum forsan, aut agrum, aut colonum, aut mancipia rustica, aut ciuiles annonas, (nam & hæc inter [q] immobilia sunt numeranda) quæ competunt Constantinopolitanæ sanctissimæ maiori ecclesiæ: sed neque pro vlla [r] compensatione aut alia qualibet circumuentione tale aliquid agi: & interminatur [s] emptori quidem rei restitutionem, vt reddat per tempora œconomo rerum sanctissimæ ecclesiæ rem quam ipse perceperit, cum omni medij temporis fructu, & aliis lucris: casu imminente pretiorum ei qui tale aliquid accipere aut comparare præsumpserit: cùm etiam hoc quidem quod contra leges actum est, ita ponat ac si neque à principio gestum sit. Oeconomum [t] verò hæc præuaricantem, dare quidem de suo sanctissimæ ecclesiæ iubet omne quicquid ex ea causa lucratus est, aut sanctissimam ecclesiam damnificauit. Super hoc autem etiã excludit eum officio œconomi: & dat actionem sanctissimæ ecclesiæ non contra solos Deo amabiles œconomos, sed etiam contra successores eorum: siue ipsi hoc alienauerint, siue pro tempore Deo amabilem episcopum aut aliquẽ aliorum clericorum videntes alienantem, taciturnitate degeneri & sine libertate, passi sunt: & multo potius si consentientes & videntes tale aliquid permiserunt, & non causam prohibuerunt: Ad hoc autem & tabellionem [u] qui talia confecit instrumenta, perpetuo tradet exilio: nullam ei clementiam neque reuersionem participans, ipsos quoque maximos [x] iudices, qui ad hæc accedunt, & ministrãt talibus causis, aut cõfici apud semetipsos monumenta pro confirmatione talium donationum aut aliorum actuum patiuntur: & cingulo & dignitate & substantia interminatur excludere. Hoc igitur increpans vehementer, permittit [y] rei ecclesiasticæ vsum, aut qui vocatur vsusfructus, sub certo quodam tempore, aut etiam vsque ad vitam percipientis dare sanctissimam maiorem ecclesiam, sub hac tamen definitione, vt is qui accepit munificentiam, eiusdem quantitatis recompenset rem sanctissimæ maiori ecclesiæ sub proprietatis ratione, ex qua posset eũdem reditum sanctissima ecclesia habere, quantum ille ex vsu accepit: post percipientis vtique mortem, aut definitum tempus, vsu videlicet & vsufructu dato ecclesiasticæ rei ad sanctissimam maiorem ecclesiam redeunte, & vsu donatæ rei cum proprietate sanctissimæ ecclesiæ faciendo. talẽ namque contractum sine periculo esse ponit lex. Si verò minus fuerit quàm quod datur à sanctissima ecclesia, illud quòd compensatur ei, cuius mox quidem percipiet proprietatem, sperat autem & vsum accipere, infirmum contractum & pro non facto ponit: datq; licentiam vindicationis, vtpote circumuentione contra ius sanctissimę ecclesiæ facta. 1 ¶ Lex itaque talia sub breuitate decernit. & mulctam imponit, & vsque ad res sanctissimæ ecclesiæ stat solummodo: & omnem quidẽ perimit circumuentionem quam prædiximus: non tamen retinere calliditatem postea insurgentium valuit. Quidam enim dudum hoc quod vocatur colonarium ius [colonarium [z] ius est, veluti si domum valentem centum solidos, & præstantem pensionem decem solidorum, accipiat quis ab ecclesia, & det pro ea solidos centum, seu amplius, aut certè minus: & quasi iam dę proprio adgrauet [a] se dare singulis annis quasi pensionis nomine solidos tres. iste autem appellatur parœcus [b], sed ipsam domum sub tam parua pensione in perpetuum & ipse & hæredes eius possidebant] adinuenientes, neque nostris legibus, neque alij cuiquam omnium notum, circumuentionem non paruam meditati sunt contra legem, perpetuas penè cogitantes alienationes, quod nos de cætero agi prohibemus, & pro eo ipso conscripsimus legem. Dudum autem & ad emphyteusim respexerunt, & imminuerunt plurimam quantitatem veri reditus illis, qui emphyteusim accipiunt, præstantes hi qui rebus pridem sanctissimæ maioris ecclesiæ præsidebant. Ideóque nos in quadam constitutionum nostrarum, definiuimus quidem vsque ad personas

tres

d *v. Iulianum Patricium consti.* 7. De forma obseruanda in alienandis rebus ecclesiasticis: *v. procemium constit. glo. 5. nu. 5. & sequent.*

e fructuosis prę sertim. αὐτουργιῶν enim prædiorum alienatio prohibita. *Nouel. 1. cap. 12.* αὐτουργιῶν nomine, intellige prædia, quæ sua sponte fructus ferunt, vt sunt prata, salicta, & his similia. & breuiter, πάντα [illegible].

f Munus optimum legislatorum.

g Nouellarum enim constitutionum is effectus est.

h *l. 14. C. de sacros. eccles.*

i *l. 17. C. de sacros. eccles.*

k vtile.

l locus est, quo peregrini suscipiuntur. *Iul. hic.*

m locus est, in quo homines ægroti curãtur. *Iul. hic.*

n locus, in quo infantes alũtur, *Iul. ibid.*

o Locus, in quo pauperes, & propter senectutem solã infirmi homines curãtur *Iul. ibid.*

p *Epitome l. 14. C. de sacr. eccles.*

q Ciuiles annonæ, inter immobilia numerantur.

r ἐπ' ἀντιδώρῳ, i. remunerandi gratia, *vt Nouel.* 120. Huiusmodi ἀντίδωρα generaliter inhibentur, licèt naturaliter debeantur, & mercedes sint potius, quàm liberalitates.

s *d. l. 14. §. 1.*

t *d. l. 14. §. 2.*

u *d. l. 14. §. 3.*

x *d. l. 14. §. 4.*

y *d. l. 14. §. 5. seu vlt.*

z Colonarium, i. παροικικόν de quo dixi *ad l. 24. §. 1. C. de sacr. eccles.*

a sensus est, Libellarium contractũ fieri certo pretio numerato, & eo amplius certa pensione in annos singulos.

b *v. Alciat. 1. prætermiss.*

a *adde l.24.in f.C.de sac.eccles.* b Hæc Nouella, eò amplior est lege Anastasij 14.C. *de sacr.eccles.* c Senior Roma, Italiæ: Noua Roma, Constantinopolis. d Res ecclesiasticæ immobiles, & quasi immobiles alienari non possunt. e Alienationis verbo, venditio, donatio, perpetua emphyteusis intelligitur *l.vlt.C.de reb.alien.* f Res ecclesiasticæ, in perpetuam emphyteusim dari non possunt, *vt hic.* g *l.14.C.de sacros. eccles.*

tres [a] emphyteusim fieri accipientis, & duorum successorum aliorum: hoc etiam super rebus sanctissimæ maioris ecclesiæ fieri permittimus: non autem vltra sextam partem releuari emphyteusim percipientibus propter fortuitos casus sancientes. Quia verò didicimus sic effusè & impiè ab aliquibus fieri documenta, vt neque sexta relinquatur sanctissimæ ecclesiæ pars, reliquis omnibus emphyteusim accipientibus donatis: Anastasius autem piæ memoriæ gesta monumentorum constituens fieri super alienationibus, sicut etiam huius rei fieret tempus, & emphyteusim statuens, sine gestis quidem vsque ad solam vitam accipientis emphyteusim: cum gestis autem, in perpetuum eam extendens, neque perfectam fecit, neque vtilem legem, & vndique imperfectam, vsque ad solam diœcesim patriarchicæ sedis huius fœlicissimæ ciuitatis (sicut prædiximus) legislationem statuens.

CAP. I.

De rebus ad venerabilia loca pertinentibus non alienandis.

NOs igitur (iam enim ad legem veniendum est) sancimus, neque sanctissimam huius fœlicissimæ ciuitatis maiorem ecclesiam, neque [b] sub ea constitutas ecclesias, quarum ipsa prærogationem suscepit, (sicut eam Anastasius piæ memoriæ interpretatus est) neque alias omnes ecclesias in hac fœlicissima existentes ciuitate, aut circa eius confinia, neque sub patriarchica sede huius fœlicissimæ ciuitatis constitutas, quarum metropolitas ipse ordinat, neque alium vllum vndique patriarcham, neque episcopum (dicimus autem & eos qui in Oriente, & qui in Illyrico, insuper & in Aegypto & in Lycaonia atque in Lycia, & eos qui in Aphricana prouincia sunt, & complexiuè dicendo, per omnes quæcunque nostræ sunt terræ, nécnon in occidente sunt Deo amabiles episcopos ab ipsa seniori [c] Roma vsque ad Oceanum consistentium sanctissimarum orthodoxarum ecclesiarum) neque aliquem xenodochum, aut ptochotrophum, aut nosocomum, aut orphanotrophum, aut brephotrophum, aut gerontocomum, aut monasterij virorum vel mulierum abbatem vel abbatissam, aut quemlibet omnino præsidentem venerabilibus collegiis, licentiam habere alienare [d] rem immobilem, aut in domibus, aut in agris, aut in hortis, aut omnino in huiusmodi, neque rusticum mancipium, neque ciuilem annonam: nec per specialis pignoris occasionem tradere creditoribus. Alienationis autem nomen generalius ideo posuimus, vt prohibeamus & venditionem [e] & donationem & commutationem & in perpetuum [f] extensam emphyteusim, quæ non procul ab alienatione consistit. Sed omnes vbique sacerdotes ab huiusmodi alienatione prohibemus, subditos pœnis quibus Leonis piæ memoriæ vsa est constitutio [g]. Illam namque per omnia valere & ratam esse sancimus. propterea hanc proposuimus & protulimus, & non paterna [h] voce legem conscripsimus, sed hac communi & Græca, vt omnibus sit nota propter facilem interpretationem. Quod itaque iam præterijt [i], relinquimus. nam [k] tanta documenta tempore longo facta nunc commouere, multæ erit tergiuersationis. Quapropter quæ vsque huc hactenus extant, proprium habeant schema: de cætero autem omnem alienationem interdicimus, prædictas eis pœnas imponentes.

CAP. II.

De principe qui rem immobilem venerabili loco dederit.

VT autem lex ad humanæ naturæ varietatem, & quod semper venit, moderata, per omnia immota permaneat (quid enim erit stabile [l] inter homines & ita immobile: vt nullam patiatur mutationem: cùm omnis noster status sub perpetuo motu consistat?) necessarium existimauimus quasdam exceptiones dare legi cum multis vigiliis & subtilitate adinuentas: vt eas habens in auxilio, lex nequaquam moueatur. 1 ¶Sinimus [m] igitur imperio, si qua communis commoditas est, & ad vtilitatem reipublicæ respiciens, & possessionem exigens talis alicuius immobilis rei, qualem proposuimus: hoc ei à sanctissimis ecclesiis & reliquis venerabilibus domibus & collegiis percipere licere, vndique sacris domibus indemnitate seruata & recompensanda re eis ab eo, qui percepit, æqua aut etiã maiore [n] quàm data est. Quid enim [o] causetur Imperator ne meliora det? cui plurima dedit Deus habere, & multorum dominum esse, & facilè dare, & maximè in sanctissimis ecclesiis, in quibus optima mensura est donatarum eis rerum immensitas. Vnde si quid tale fiat, & pragmatica præcesserit forma præcipiens imperio dare aliquid talium rerum, & recompensa-

h i. Romana. *v. Nouell.69.*
i *v. l.7.C.de Legibus.*
k Cur leges ad præteritum tẽpus non extendantur.
l Inter homines nihil stabile aut immutabile.
m hinc sumpta est Authentica, sed & permutare, *Cod. de sacros. eccles. adde Nouel.120.c.1.*
n minore nunquam, ne Ecclesia in dãno versetur.
o hinc colligũt Constantini, vt vulgò vocant, donationẽ validam esse: nullóque prætextu læsionis ab eius successoribus posse reuocari.
p non deteriorem. Alioquin ecclesia potest restitui aduersus huiusmodi permutationẽ, *vt hic.*
q Non multum differunt ab inuicem sacerdotium & imperium: vt res sacræ à publicis.
r quid in non perpetua? *dic vt c.3.j.eod.*
s Emphyteusis non est perpetua, quæ ad duos tantùm hæredes suósq; accipientis descendit. *Nouell. 120.c.1.*
t Neque vir in emphyteusim ecclesiasticam vxori datã succedit, neque vxor in mariti, nisi hoc expressè conuenerit.
u Emphyteusis ecclesiastica ad hæredes extraneos non descendit. Rolandus tamẽ à Valle 1. *consil. 96. num.20.* & Clarus 4. sententiarum 28. versiculo, & certè ego non video: versiculo, nec dicatur: versiculo, etsi dicatur: versiculo, etsi dicas maximè: versiculo, quidquid tamen disputãdo (adde quæ scripsi *ad l. 3.C. de iure Emphyteutico*) ex communi opinione, refert ad extraneos deferri, si per Prælatum & capitulum facta sit, cum debita solemnitate. *cap. Nulli de rebus episcop. alienand. cap. 1. eodem titulo in 6.* maximè, si in concessione huiusmodi emphyteuseos, reperiatur verbum *Quibuscunque*, vel simile. Nouum

non esse, vt in emphyteusi admittantur pacta extranea & diuersa à natura ipsius *num.45.46.* x Emphyteusis ecclesiastica, vita accipientis finitur: nisi filios aut nepotes reliquerit, Imò, in perpetuum dari potest. *Nouell.120.c.1.* Solue, Reliquis ecclesiis id licet, præterquàm Constantinopolitanæ maiori, & ita in dubio non præsumitur emphyteusis ecclesiastica in perpetuum data, *v. Alc. 2. præsump. vlti.*

uerit mox rem meliorem & vberiorem & vtiliorem [p]: sit ea permutatio firma: & ij qui præsident domibus quarum est quod alienatur, & qui talibus administrant literis, sine querela vndique sint, nullam metuentes pœnarum quæ à Leone piæ memoriæ interminantur, & a nobis firmatæ sunt: vtique cùm nec [q] multum differant ab alterutro sacerdotiũ & imperium, & res sacræ à communibus & publicis: quando omnis sanctissimis ecclesiis abundantia & status ex imperialibus munificentiis perpetuò præbeatur. Alterutris itaque compensantes quæ decet, non ab aliquibus iure culpabuntur. Aliam verò omnem siue ad imperium ipsum, siue ad aliam quamcunque personam factam siue venditionem, siue donationẽ, siue permutationem, siue emphyteusim perpetuam [r] omninò perimimus: sed neque dationem cuiusdam pignoris in re immobili factam occasione mutuorum fieri sinimus. Et hæc valere volumus in omni ecclesia, omnique monasterio, & nosocomio, & xenodochio, & brephotrophio, & asceterio & gerontocomio, & omni absolutè collegio quod actio pia constituit, nullo penitus horum aliquid accipere ab eis valente. Vnde neque constitutione Anastasij diuæ memoriæ vlterius opus erit, neque secundum illam facienda decreta memoratæ obseruationis. ipsa enim rei principia perimentes, & prohibentes quod sit, nequaquam perscrutatione deinceps indigebimus.

CAP. III.

Quomodo emphyteusis ecclesiasticarum rerum contrahi permittitur.

EMphyteusim autem siue in sanctissima maiore ecclesia siue in omnibus reliquis adorandis domibus fieri sinimus, & in accipientis persona, & in [s] duobus eiusdem personæ hæredibus deinceps, filiis tantùm solis masculis, aut fœminis, aut nepotibus vtriusque naturæ, aut vxore, aut viro, si [t] hoc videlicet de vxore aut viro expressim nominetur, alioqui non transire ad aliquem alterum [u] hæredem: sed vsque ad solam [x] vitam percipientium standum, nisi filios aut nepotes habuerint. Aliter autem penitus emphyteusim agi ecclesiasticæ cuiusdã aut ptochij rei immobilis, aut mancipij rustici, & ciuilis annonæ nullo permittimus modo: neque, quod fit, habere aliquod penitus robur sinimus. 1. ¶Quia [y] verò Leonis quidem piæ memoriæ constitutio sub nulla penitus diminutione [z] dari rẽ ecclesiasticam sanciuit: nos autem in alia constitutione à nobis scripta sextam excipi solùm super emphyteusim, sanciuimus [a]: huiusmodi quendam diminutionis rei damus ordinem, vt quæratur cum omni veritate & subtilitate pensio eorum quæ dantur, tanta quanta ab initio fuit, quando ad sanctissimam venit ecclesiam: & detur emphyteusis talibus personis, quales dudum diximus. tunc enim sextam [b] ei partem cum scrupulositate imputandam concedimus. Si verò minui contigerit per quandam cladem pensionem, aut in toto: tunc constantem pensionem accipiat, qui emphyteusim subire vult: aut nec accipiat penitus, cùm liceat conducere potius [c], quàm tales diminutiones in emphyteusim celebrare. Si verò alicuius ecclesiastici prædij suburbani [d] emphyteusis detur: qualia plurima maximè in hac nouimus fœlicissima consistere ciuitate, multo quidem digna [e] pretio, paruas verò reddentia pensiones, aut nihil pensionum omnino: non ex reditibus metiri emphyteusim, sed æstimari suburbanum subtiliter, & reputari ex pretio collecto reditus possibiles in viginti annis computari: & in reditibus ex hoc computatis agi emphyteusim, non perpetuò, sed in eum qui percipit, & duas ex eo successiones, & viro & vxori sicut prædiximus faciendam. 2 ¶Scire [f] autem emphyteutas conuenit, quia si biennio [g] continuo non exoluerint emphyteuticum canonem, (hoc enim tempus pro triennio [h] aliorum hominum sufficere ad [i] casum ecclesiasticarum aut ptochicarum emphyteusium pro non soluto canone ponimus) fient omnino extranei emphyteumatis: & volentibus præpositis sacrarum domuum licebit prædia aut domos defendere [k], nullam [l] metuentibus meliorationum redditionem. sed si quidem deterius fecerit prædium aut suburbanum aut domum, qui emphyteusim percepit: cogi [m] eum de suo diligentiam ac restitutionem prisci status facere, & obligatum esse ad hoc ipsum & hæredes [n] eius & successores, eiúsque res, insuper & debitos omnes reditus sine dilatione exigi. Quod autem dictum est à nobis, vt nullius immobilis rei ecclesiasticæ aut ptochicæ alienatio sit permissa: ad nullam nostræ reip. personam sancimus valere, non solum super constantibus domib. & suburbanis & hortis & agris, sed etiam super ruinis, siue ex igne siue ex terræmotu, siue ex alia qualibet causa ruina sit: sed etiam in iis quæ omnino destructa sunt, & in paui-

y Hinc sumpta est Authentica Perpetua *C. de sacros. eccles.*
z κουφισμὸν appellat Harmenopulus 3. *titul.4.§.7.*
a *l. 14. C. de sacros. eccles.*
b Prædio ecclesiastico aliquantisper diminuto in reditu, poterit prædium sexta minus parte dari in emphyteusim: si enormis diminutio reditus, locabitur.
c Præstat prædia ecclesiastica clade diminuta locare, quàm prætextu emphyteuseos, reditus eorum minuere plus sexta parte.
d proastij, *Iul.*
e Prædij vrbani, voluptuarij præsertim (qualia sunt prætoria, siue ἐπαύλια καὶ προάστεια *l.19.l.198.ff. de verb.signif.*) magnum potest esse pretium, vilis reditus. Huiusmodi prædium dari in emphyteusim potest. Quæ tunc ratio inibitur? num reditus, an potius pretij? pretij eiúsque iustæ æstimationis. Qua lege? Vicesima pars pretij canonis nomine constituetur, vt si suburbanum fuerit C. canon constituatur V. quæ ratio, est vsuræ quincuncis. In prædiis rusticis non eadem ratio. Nam respublicæ imponunt agris suis vectigal, seu mercedem ad rationem vsuræ semissis. *l.10.ff. de pollicitationib. v. Cuiac.hic.*
f 3. Eclog. 1. ex lib.20.tit.2. c.4. & 5.
g Emphyteuticarius, ob cessationẽ biennij expelli potest.
h *l.2.j. de iure emphyt.*
i i. vt cadant, vt minuantur.
k ἀντιλαμβάνεσθαι: Scrimger. 3. Eclog. 1. ex libro 20. titulo 2. c.5. occupare.
l Emphyteuticarius morator biennij, meliorationes non recuperat. Idem est in causa priuatorum, ob moram triennij *d.l.2.*
m Emphyteuticarius res deterioratas cogitur restituere. n Actione emphyteuseos, heredes tenentur.

mento

mento iacēt, ſiue etiam in puris ruinis nullum ædificium habentibus, neq; materiam iacentem. Non enim in illis alienationē fieri permittimus, niſi in ſola emphyteuſi temporali, ſecundum quod dudum à nobis dictum eſt, & in tribus[a] perſonis talibus quales prædiximus. Vt neq; vlla circumſcriptio in rem eccleſiaſticam in talibus fiat: duobus pro tempore primatibus[b] mechanicis, aut architectis, ſiue in hac regia & maxima ciuitate vnà cum Deo amabilibus œconomis, & quinq; reuerendiſſimis presbyteris, & duobus diaconis, præſente quoque Deo amabili epiſcopo: ſiue etiam in prouincia duobus inſignibus[c] mechanicis aut architectis, aut etiam vno, (ſi vnum ſolùm ciuitas habeat) interuenientibus in illis locis, ſacroſanctis euangeliis poſitis definiatur ab architectis, quantum competat pro hoc ſolui ſanctiſſimæ eccleſiæ ſecundum modum emphyteuſis: & in his emphyteuticam conſcriptionem in eo celebrari ſecundum figuram prius dictam. Illum verò & ædificare, & vti materiebus, ſi materias habeat, & tranſmittere emphyteuſim vſque ad duas ſucceſſiones: (ſicut dictum eſt) & ſic reuerti poſt trium perſonarum mortem ad ſanctiſſimam eccleſiam, aut venerabilem domum ex qua facta eſt emphyteuſis, & etiam valere talē contractum, vtpote præſenti non repugnantem legi. 3 ¶Neq; illud quod hactenus contra tales contractus agebatur, valere permittendum eſt de adiectione[d], vt ſi vel duorum hæredum compleatur tempus, licētia ſit eis qui poſt illum ſunt, in emphyteuſim dare id vnde agitur, & ſemper eos præponi aliis. In hoc enim nihil aliud eſt, quàm per reuolutionē & machinationē perpetuas eis emphyteuſeis, magis autem priuationes eccleſiaſticarum agi rerum. Sed & ſi quid factum eſt tale: nullam neceſſitatem eſſe reuerendiſſimis œconomis duobus hæredibus ceſſantibus, cæteris tradere.

Cap. IIII.

Quomodo[e] vſusfructus rerum ad ſancta loca pertinentium conſtituatur.

SI quis autem voluerit accipere ſecundum[f] rationē *vſus*[g], *aut qui vocatus*[h] *vſusfructus*, rē eccleſiaſticam aut ſanctiſſimæ maioris eccleſiæ, aut alterius cuiuſlibet quæ in omni noſtra ditione ſunt poſitæ, aut ptochiorum, omnino percipiat hoc & ſecundum prædictam obſeruationem, & ſecundum formam conſtitutionis [i]Leonis piæ memoriæ: vt iſte locuples exiſtens, & ſubſtantiæ immobilis dominus, aliam[k] mox rem ſecundum proprietatis ius compenſet ſanctiſſimæ eccleſiæ, aut venerabili domui, ex qua percepit tātos & tales frequētes reditus, quātos aut quales habet. quod datur ita, vt poſt eius obitum eccleſiaſtica aut ptochica res reuertatur ad venerabilem domum cum vſu qui datus eſt, non tranſcendente tēpus vitæ percipientis. Accipiat autē ſimiliter etiam rei in compenſationem datæ & vſum: quatenus ſit poſt percipientis obitum, aut tempus in quo donatio vſus conuenit, non tranſcēdens videlicet percipiētis vitam: vtrumq; ex toto, & ſecundum proprietatem, & ſecundum vſum apud ſanctiſſimam eccleſiam remanſurum.

Cap. V.

Quibus pœnis ſubiaceant qui alienationes prædictarum rerum fecerint.

QVia verò Leonis piæ memoriæ conſtitutio pœnas pene[l] ſolummodo in venditione decreuit, nos autem interdicimus non[m] venditiones ſolùm, ſed etiam donationes & permutationes & perpetuas emphyteuſes, & pignorum dationes in rebus immobilibus: videmus autē quoſdam ſic amatores periculi conſtitutos, vt præſumant ad ea quæ interdicta ſunt, accedere, & circumuentionem facere legibus ex voluntate & præſumptione quā habent, & quæ omnibus modis interdicta ſunt, & forſitan deducunt homines ad mortem, qui hoc agunt: propterea neceſſarium exiſtimauimus, in vnoquoque contractu etiam certam ſtatuere pœnam: his quippe pœnis quæ poſitæ ſunt aduerſus œconomos ex conſtitutione prædicta piæ memoriæ Leonis, ſimiliter & nunc imminētibus œconomo, aut xenodocho, aut noſocomo, aut brephotropho, aut abbati aut abbatiſſæ monaſterij aut aſceterij, ſecundum quod prius diſpoſitum eſt. Si quis igitur *emere* præſumpſerit rem eccleſiaſticam, aut ptochicam: cadat[n] quidem mox pretio: exigatur autē res quam accepit, cum omni medij temporis incremento: & contra ſanctiſſimam quidem eccleſiam, aut venerabilē domum nullam omnino habeat actionem: contra venerabiles verò œconomos, aut qui omnino vendiderunt, in propriis eorum ſubſtantiis ex contractu habeat actionem: vt metu ſuæ ſubſtantiæ, & ſi non propter Dei timorem, tamen ſegniores circa venditionem fiant. 1 ¶Si quis autem *per donationem*[o] accipere præſumpſerit rem eccleſiaſticam aut ptochicam: & ipſo quod datum eſt, omnino cadat: & aliud tantundem ex ſua ſubſtantia repenſet ſanctiſſimæ eccleſiæ, aut venerabili domui ex qua hoc ſuſcepit, vt quàm niſus eſt agere contra eam nouitatē, hanc ſibimet in propriis exhibens, ſuam ſentiat malignitatem. 2 ¶Si autē

a .i. vſque ad nepotes.
b nota de primatib. mechanicorū, vel architectorum.
c nobilibus, *Iulian.*
d Emphyteuticarius nō poteſt paciſci cū œconomo & epiſcopo; Vt tribus perſonis defunctis, ſequentib. liceat ſucceſſorib. emphyteuſeos titulo res Eccleſiaſticas ab eccleſia capere, & aliis perſonis antepo ni *Iulian.*
e *Nou. 120. c. 2.*
f κατὰ λόγον χρήσεως ἤτοι τῆ καλουμένου ὑσουφρούκτου.
g Vſus vel vſuſfructus temporalis ceſſio *l. 14. §. 5. C. de ſacroſ. Eccleſ. Nouel. 120. c. 2.* precaria. Ea permittitur in reb⁹ eccleſiaſticis. fiebat autem ei eiúſue liberis, qui rē ſuam eccleſię donaſſet, ídque remunerandæ donationis cauſa *c. precariæ qua. 2. & Rhemenſis Synod. c. 36. & 37. & Turonenſis c. 51.* Id nōnūquam agitur, vt is cui ceditur vſusfructus certā pēſionem ſiue cenſum quot annis prēſtet *vt lege Alemanorū tit. 1.* & vt renouetur ſingulis luſtris *c. 1. de precariis.* Quid differat à libellaria & emphyteuſi *v. Cuia. 1. feud. 5. fo. 486.* id eſt, *1. feudorum 9. in f.* Puto tamen hîc agi de vſu & antichreſi rei immobilis temporali, hinc inde dato & accepto aliquo inter eccleſiam & priuatum aliquem diuitem, de quo dixi ad d. §. 5. ídq; etiam textus hîc innuit, ibi aliam mox rem.
h Precaria quēadmodum conſtituatur in reb. Eccleſiaſticis.
i Ea eſt, *lex 14. §. 5. C. de ſacroſ. Eccleſ.*
k Agitur hîc de mutua datione vſusfructus.
l .i. in ſolis venditionibus.
m Alienationes rerum Eccleſiaſticarum interdictę, nimirum venditiones, donationes, permutationes, perpetuæ emphyteuſes, pignorū dationes in rebus immobilibus.
n Pœna ementis rem eccleſiaſticam immobilem, vetitam alienari.
o Pœna dono accipientis rem immobilem eccleſiaſticam.

permutatio[p] in quibuſdam perſonis fiat præter[q] ſolum imperium, ſicut prędiximus: & qui permutationē accepit, ſubiaceat pœnæ, & datam ſibi rē amittat, & recurrat rurſus hæc ad venerabilē domum vnde progreſſa eſt: & quod pro compenſatione dedit, maneat apud venerabilē domum: & qui acceſſerit ad cauſam legi contrariam, cadat vtroque iuſtè: & ſecundum hoc pœnæ ſubdatur, ſecundū quod & propriis cadet, & quod ſperauit, non acquiſiuit, etiam hîc actione ei ſeruata in propria ſubſtantia eorum, qui contractum cum eo celebrauerunt.

Cap. VI.

Vt liceat res eccleſiæ generali hypothecæ ſubiicere, non autem ſpeciali.

SI autem creditor *in pignore*[r] corporali elegerit accipere rem immobilē eccleſiaſticam aut ptochicam, in domibus forſan; aut ſuburbanis, aut agris, aut hortis, aut ciuilibus panibus, aut ruſticis mancipiis, & dederit aurum: ab hoc cadat[ſ] creditor, & habeat lucrum quæ mutuum accepit sāctiſſima eccleſia, aut venerabilis domus, quod mutuatum eſt aurum: etiam hîc contra celebrantem mutuū œconomum, aut xenodochum, aut brephotrophum, aut prēſulē monaſterij aut aſceterij, aut aliorum venerabilium collegiorum, creditori actione manēte: his omnibus etiam in abbatiſſis muliebrium aſceteriorum aut monaſteriorū valentibus. 1 ¶Si enim omnino ſanctiſſimis eccleſiis, aut aliis venerabilibus domibus crediti opus fiat, aut in ſolam neceſſariam videlicet & ineuitabilē occaſionem, & præterquam non poterit quod imminet, adimpleri: aut in aliam cauſam vtiliſſimam ſanctiſſimæ eccleſiæ conſiſtentē: licebit præpoſitis earum vſque ad generalem[t] hypothecam ſtare: & nullum ſpeciale pignus creditoribus præbere.

Cap. VII.

Quibus pœnis ſubiaceant qui perpetuam emphyteuſim contraxerint.

SI verò & perpetuam quiſquam emphyteuſim[u] accipere præſumpſerit, quod non † licet, aut temporalē quidē, nō tamen ſecundum huius noſtræ legis obſeruationem: etiam ſic cadat quidē ab emphyteuſi, & quod datum eſt, maneat apud venerabilē domum. Det autē continuò & poſt caſum emphytheumatis, quantum futurus erat ſoluere, ſi ſecundum legē ſubiiſſet emphyteuſim: nihil apud eum remanēte ex rebus[x] pauperū, quæ fruſtra per emphyteuſim datę ſunt. 1 ¶Hæc igitur omnia cuſtodiantur prędictis ſubiecta pœnis: neq; tabellionibus[y] præſumētibus inſtrumentis talibus miniſtrare, ſed metuentibus vſq; ad exilium, & vt nūquam reuertantur, nec ſi ſacra hoc præbeat forma: neq; iudicibus vel dictare talia inſtrumenta præſumentibus, vel facta ſuſcipere, & geſtis monumentorum ea firmare: ne etiam ipſi & cinguli & dignitatis & ſubſtantiæ caſum ſecundum Leonis conſtitutionem[z] ſuſtineant.

Cap. VIII.

De non alienandis ſacris vaſis.

IIſdē pœnis ſeruandis etiam aduerſus eos qui ſacrata vaſa contra noſtram legē aut pignori dant, aut vendunt, aut conflant propter alienationē. nam & illos æqua aut maiori pœna dignos eſſe ſancimus, quanto etiam circa ſacras res & Deo dicatas præſumpſerunt impiè agere: niſi[a] tamen aliquid tale fiat, quod diximus circa redeptionem captiuorum, vbi animæ hominum liberantur à mortibus & vinculis, inanimatorum[b] venditione vaſorum. Simili quippe obſeruatione & ſuper alienatione ciuiliū[c] panum cuſtodienda, ſicut ſæpè diximus: eo quòd tales panes non ſolū in hac feliciſſima ciuitate, ſed etiam in magna Alexandria & in Theopoli eſſe didicimus. forſitan autē tale quid & in aliis prouinciis quibuſdam eſt. Si enim etiam alibi huiuſmodi quædam ſit poſſeſſio, & in illa lex ſeruetur, & ſuam obſeruationem extendat.

Cap. IX.

De eo qui per pragmaticam rem eccleſiæ comparauerit.

QVia verò veriſimile eſt quēpiam etiam in circumuētionem huius legis tentare pragmaticas[d] noſtras formas accipere tale aliquid ei agere permittentes: & hoc prohibemus in omni perſona maiore vel minore, ſiue in cingulo conſtituta, ſiue horum qui circa nos ſunt, ſiue aliorum quiſpiam inter populos habitantium: & ſancimus nulli penitus licentiam eſſe, talem quempiam pragmaticum proferre typum, neque ex hoc accipere aliquod de ſanctiſſimis eccleſiis compendium, aut monaſteriis, aut ptochiis, aut aliis venerabilibus collegiis, immobilium rerum, ſed & glorioſiſſimo quæſtori[e] pœnam imminere centum librarum auri, ſi quid tale dictauerit: ſimul & ſuſcipientibus inſinuationē[f] talis cuiuſpiam ſacrę formę glorioſiſſimis iudicib., aut aliis quibuſdā eandē imminere

p Pœna priuati, ex cauſa permutationis rem eccleſiaſticā accipientis.
q Licet enim imperatori rē immobilem cū eccleſia permutare.
r σωματικὸν ἐνέχυρον, pignus ſpeciale.
ſ Pœna accipiētis pignori ſpeciali rem eccleſiaſticam.
t Prædia, vaſa, veſtes Eccleſiæ, ſpecialiter pignori non poſſunt obligari ſ. *eod.* generaliter poſſunt *vt hic.* Cur ita? Faciliùs generalis cōceditur hypotheca quàm ſpecialis *l. 1. ff. de pignoribus.* Specialis obſtringit magis. Nunquam ergo res ſuperiores poterunt pignorari? Imò, certis caſibus poſſunt etiā vendi: putà redimendorum captiuorum cauſa: qua de re dixi ad *l. 21. in f. C. de ſacroſ. Eccleſ.*
u Pœna accipiētis illegitimè, & non ſolenniter, rem eccleſiaſticam in emphyteuſim.
† hodie licèt aliis eccleſiis quā Conſtantinopolitanæ maiori. *Nouell. 120. c. 2.*
x Bona eccleſię, res pauperum.
y Pœna tabellionis conficientis inſtrumentū vetitum in reb. Eccleſiaſticis *l. 14. §. 3. C. de ſacr. Eccleſ.*
z *.i. d. l. 14.*
a *l. 21. in f. C. de ſacroſ. Eccl.*
b Æquum eſt inanimata vendi, vt animæ redimantur.
c πολιτικῶν σιτήσεων. Ciuiles panes quid, dicā *C. de annonis ciuilibus.*
d Ne quidem ex pragmatica forma Principis res eccleſiaſticæ poſſunt alienari.
e Quæſtor, ſiue cancellarius multari poteſt, ob reſcriptum legib. vetitū obſignatum *vt hic.*
f Iudex aut ſenatus inſinuationem permittens reſcripti legibus vetiti, multari poteſt.

pœnam:& tabelliones succumbere Leonis piæ memoriæ constitutioni, si egerint tale aliquod instrumentũ: & Deo amabiles episcopos, aut venerabiles œconomos sine periculo refutare huiusmodi sacras pragmaticas formas, magis autem cũ periculo suscipere & agnoscere: quia circa ipsum sacerdotiũ[a] periculum sustinebunt, si negligentes has leges, quæ ita fiunt, pragmaticas sequuntur formas. 1 ¶Oportet enim ea quæ communiter & generaliter in omnium vtilitatem sanciuntur, potius[b] valere, quàm ea quæ circa aliquos studentur agi ad corruptionem communium legum. His solis videlicet conducendis, & emphyteusi dandis rebus, quascunque putant tali aliquo egere.

a Pœna Ecclesiast. sacerdotio priuari.

b Publica priuatis anteponũtur.

CAP. X.

De administratore qui rem ecclesiæ alienauit.

SI tamen voluerint quædam sub propria gubernatione habere Deo amabiles œconomi, aut aliorum præsules collegiorum: nulli eorũ qui in potentatu sunt, neque secundum sacram pragmaticam formã licentiam esse, cogere eos, aut per conductionẽ: aut per emphyteusim hæc tradere ei qui hoc agit: & sacrilegij[c] subiacere pœnæ, & omnibus mulctis quę, hac nostra lege sacra continentur, & suppliciis.

c Qui rescriptũ in perniciẽ Ecclesię impetrat, sacrilegij tenetur.

CAP. XI.

De monasteriis non alienandis.

QVia verò cognouimus aliquod pessimum delictũ factum & apud Alexandrinos, & apud AEgyptios, iam autem & in aliis quibusdam imperij locis quosdã præsumere ipsa venerabilia monasteria[d] vendere aut permutare, aut donare, (in quibus &[e] altare collocatum est, & sacrum[f] exhibitum ministerium, quale moris est in sanctissimis ecclesiis celebrari, sacris quippe lectis[g] scripturis, & sacrosancta & ineffabili communione tradita, & monastica illic facta habitatione) ita vt hæc mutarentur ex sacro & Deo amabili schemate ad priuatam mansionem & statum: hæc omnino de cætero fieri prohibemus, nulli hominum permittentes hoc delinquere, sed etiam factũ infirmum omnibus declaramus modis, & pretiorum casum imponimus accipientibus: venditorem quoque damnificamus & rei casu, & pretij amissione, sanctissimæ ecclesiæ eius loci & venerabilibus monasteriis hoc tribuentes: quatenus ipsi prouideant vt quod malè alienatum est, rursus ad monasticam reuocent figuram, neque hypotheca super his valente, sed etiam ipsa infirmanda, & rursus sacro monasterio assignanda.

d *Nou. 120. c. 7. §. 1.*

e ἐν οἷς μοναστήριόν τε καὶ θυσιαστήριον in quib. monasterium extructum est *Scrimger.* & malè: meminit enim Iulianus vetus interpres altaris.

f Sacrum ministerium, ἱερὰ γίγνεται λειτουργία *Scrimg.* & sacra missa facta *Iulian.* hinc colligunt. Non in omnibus monasteriis liturgiam celebratam. Porrò Missæ vocabulo idem *Iulianus* vtitur *Nouel. 58.* Eodẽ vtitur Ambrosius, vt alij quidã, qui tamen omnes dicunt missas agere vel facere, nõ canere *Cornel. in epist. adde Cuiac. hic. De liturgia dixi ad l. 5. §. 6. ff de iu. immu.*

g In liturgia siue missa, legebãtur sacræ scripturę & sacrosancta cõmunio tradebatur. *vt hic.*

CAP. XII.

Si sterilis ager ad ecclesiam peruenerit.

SIcut autẽ dãnosas alienationes prohibemus, sic & dãnosas possessiones interdicim⁹. multę .n. apud nos motę sunt quæstiones, vbi quidam minus[h] idonea prædia donauerunt sanctissimis ecclesiis, aut venerabilibus domibus, aut etiam vendiderunt tanquam idonea, cùm vtique sterilia à principio essent, & ex hoc venerabilibus domibus nocuerunt. Interdicimus igitur rectoribus venerabilium domorum tale aliquid agere: aut certè cognoscere, quia si non cum omni subtilitate fecerint contractus, sed fœnea[i] quæda possessio aut damnosa detur ecclesiis, aut monasteriis, aut xenodochiis, aut nosocomiis, aut aliis venerabilibus collegiis: contractus quidem pro non facto erit, & recipiet omnino qui dat, quod per circũuentionem & fallaciam datum est: œconomus autẽ qui tale aliquid egerit, aut abbas, aut xenodochus, aut nosocomus, aut ptochotrophus, aut orphanotrophus, aut gerontocomus, de suo, ei qui dedit, saluabit ex hoc damnum. Si verò sic causa figuretur, vt etiam aliquod aurũ pro hoc detur: & hoc lucrabitur quidem venerabilis domus quæ fœneum[k] aliquod acceperit. qui verò aurum dedit, habebit contra eum qui contractum celebrauit, ex hoc actionem sicut prædiximus.

h ἄπορα.

i ἄπορος τῆς κτήσεως fœneum aliquod. i. eod. sic imperatores in l. 3. *C. Theodos. de indulgent. debit. lib. XI. tit. 28.* fœneos defectósq; fundos, *v. Cuiac. 8 obse. 40.*

k De fœnea possessione dixi superius.

EPILOGVS.

Hæc omnino à nobis super ecclesiasticarum, aut omnino ptochicarum[l] rerũ alienatione posita sit Lex: Leonis quidẽ piæ memoriæ sequens constitutionem, & non aliud quidẽ curans, aliud autem incuratum relinquens: sed in omni terra quam Romanorum continet lex, & catholicæ ecclesiæ sanctio, hæc extendatur, & determinet quæ sua sunt, & valeat perpetua & custodita, & à sanctissimis patriarchis vniuscuiusque diœcesis, & à Deo amabilibus metropolitis, & ab aliis episcopis, & clericis, & œconomis, & abbatibus & xenodochis, & nosocomis, & brephotrophis, & gerontocomis, & orphanotrophis, & omnibus similiter rectoribus aliquorum sanctorũ collegiorum: omnibus imponẽs proprium robur: & licentiam præbens volenti denuntiare quæ delinquuntur. Laudabilis enim huiusmodi est, & calũniatoris[m] effugiet nomen, qui causam contra leges factam redarguit, auctor pietatis & vtilitatis sacris domibus factus. Seruabunt autem eam nihilominus & nostræ reipublicæ iudices maiores & minores, ciuiles & militares: & præcipuè per omnes diœceses constituti gloriosissimi prȩfecti sacrorum prætoriorum: & medias[n] habentes administrationes, quos spectabiles vocant: dicimus autem Augustales, & proconsulares, & spectabiles comites, & alios Orientis, & qui post illos sunt magistratus, hoc est prouinciarum consulares siue præsides constituti, atque defensores ciuitatum, & similiter omne ciuile & militare & publicum auxilium, hanc nostram legẽ, tanquam in communi vtilitate, & pro totius terræ pietate positam seruet: & præuaricatores subdat pœnis quas primitus diximus. Si quid autẽ de conductionibus ecclesiasticarum rerum aut in aliis capitulis sanciuimus, aut à prioribus nostris sancitum est: maneat hoc in propria firmitate: neq; ex præsenti sacra nostra constitutione nouandum. alia enim omnia manere in propriis terminis sinimus: nisi tamen aliquid de iis habeat quæ hîc constituimus: cùm sufficiat pro omnibus hæc lex super id quod à Leone piæ memoriæ factum est, omnem aduersus ptochicas res auferre alienationis occasionem.

l Res ptochicæ, quæ ad pauperes pertinent.

m Non calumniantur, qui legibus vetita redarguunt.

n Spectabilium medius ordo. Spectabilis dignitas, media est inter senatorias: supra spectabiles, sunt illustres: infra, clarissimi. Quartus senatorum gradus non est. Extra senatũ equestris, perfectissimus & egregius. *Cuiac. ad l. 1. C. de dign.*

EPILOGVS.

¶Tua igitur beatitudo, & qui post illam in põtificalibus sedibus fuerint, quæ à nobis disposita sunt, operi effectuíque tradere festinet. Diuinitas te seruet per multos annos, sancte ac religiosissime pater. Dat. XVII. Calend. Maij, Constantinop. Belisario V.C. Cos.*

VT[o] IVDICES[p] SINE QVOquo suffragio[q] fiant.

Tit. II.

NOVELLA CENSTIT. VIII.

Imp. Iustin. August. Ioanni præfect. præto. iterum exconsuli & patricio.

PRAEFATIO.

OMNES nobis dies ac noctes contingit cum omni lucubratione & cogitatione degere, semper volẽtibus vt aliquid vtile, & placens Deo à nobis collatoribus prębeatur. & non in vano vigilias ducimus: sed in eiusmodi eas expẽdimus consilia, pernoctantes, & noctibus sub æqualitate dierum vtentes: vt nostri subiecti sub omni quiete consistant, solicitudiue liberati: nobis in nosmetipsos pro omnibus cogitationẽ suscipientibus. per omnẽ namque curiositatem & inquisitionẽ subtilẽ discurrimus, illa agere quærẽtes, quæ vtilitatẽ nostris subiectis introducẽdo, omni eos onere liberẽt, & omni damno extrinsecus illato, citra publicum censum, & iustam legitimamque collationem. Inuenimus enim plurimam ingressam causis iniustitiam: & hanc non olim sed ex quibusdam temporibus violenter accessisse, & omnes nostros subiectos ad inopiam compulisse, vt ad nouissimam ipsi penuriam deuenire fluctuarentur, & neque consueta & legitima tributa, & pro veritate pias functiones secundum publicum sensum possint sine maxima necessitate persoluere. Quomodo enim valerent collatores, cùm ||ex aliquo tempore imperatores|| semper aliquid lucrari ex prouentu iudicum cogitarẽt, & meritò hos sequerentur etiam gloriosissimi præfecti: ex hac iniustitia, damnis extrinsecus illatis, solennibus piis collationibus sufficere.

o adde *Nou. 161.*

p Idem in episcopis & sacerdotibus.

q χωρὶς τῆς οἱασοῦν δόσεως. *Scrimg.* sine pecunia *Iulian.* Suffragiũ, pecunia est, quę suffragatorib. aulicis datur, promittitúrve honoris adipiscendi causa, Ex qua causa erat actio, Si certum petatur de suffragio. Quęeo nomine à principe accipiebãtur suffragia ἀπρακτικὰ vocãtur, i. vtrunq; Iustinianus tollit hac Nouella, adde *d. Nouell. 161. c. 2.* secutus legem *vlt. C. repetund.* quæ vetat suffragij nomine quid dari, suffragatori vel rationibus publicis inferri. *adde Nou. Theod. 161.*

1 ¶Cogitatio igitur nobis facta est, quod agẽtes omnia quæcunq; in nostris prouinciis sunt, vno actu communi ad meliora migraremus. Hoc enim omnino euẽturum credimus, si præsides gentium quicũque ciuiles administrationes prouinciarum habent, puris[r] procuremus vti manibus, & ab omni abstinere acceptione pro illis. solis contentos eis quæ à fisco dantur. quod non aliter fiet, nisi & ipsi cingula sine mercede percipiant, nihil omnino dantes nec occasione suffragiorum, neq; iis qui cingula habẽt, nec alij omnium vlli. Considerauimus enim, quia licèt quæstus immodicus imminuitur imperio, attamen nostri subiecti incremẽtum maximum percipiẽt, si indemnes à iudicibus conseruẽtur: & imperiũ & fiscus abundabit vtẽs subiectis locupletibus[s]: & vno hoc introducto ordine, plurima rerum & innumera erit vbertas. An certè non omnibus manifestum est, quoniam qui[t] aurum dat, & ita administrationem emit: non dat hoc solùm quantum occasione adinuẽtum est suffragiorum, sed & aliud extrinsecus addit amplius occasione commodi administrationem aut dantibus ant spondẽtibus? & sic vno[u] principio illicito dato, plurimas necesse est manus circumire eum qui donationẽ facit: & hoc non de suo fortè præbere, sed mutuatum, & vt mutuare possit, damnificatum, & computare apud se, quia conuenit eum tantum ex prouincia percipere quantum liberet ei quidem debita, fortes, & vsuras, & damna pro ipso mutuo: computabit autem & in medio expensas largiores, iam & iudici, & qui circa ipsum sunt, conuenientes: & quendam etiam sibimet recondet quæstum in tempore sequenti, in quo fortè non administrabit. Quapropter eius quod ab eo datum est, triplum, magis autem, si oportet verius dici, decuplum erit, quod à sub-

r Manus puras esse oportet iudicib. vide Harmenopul. initio operis.

s Interest reipublicæ, locupletes habere subditos t hinc illud Alexandri Seueri apud Lampridiũ. Necesse est, vt qui emit vẽdat. Ego non patiar mercatores potestatum. quod si patiar, damnare non possim. Erubesco enim punire illũ hominem, qui emit & vendit. *Seneca 1. de benef. 9. in f.* Prouincias spoliari, non mirũ, quando, quę emeris, vendere ius gentium est: vice versa ęquũ est, vt qui non emit, non vẽdat,

u Dato vno incommodo, plura sequuntur.

à subiectis nostris exigitur: & ex hoc etiam fiscus imminuitur. nam ea quæ oportebat in fiscum [a] inferri, eo quod administrationem habet puris vtentem manibus: hoc ad propriam vtilitatem redigens qui administrationem habet & inopem faciens nobis collatorem, inopiam ipsius quæ per ipsum agitur, nobis reputat. & quãta impiè talia fiũt, ad horum furtorũ meritò relata occasionem [b]. Administrationes namque habentes prouinciales, ad hanc acceptionẽ respicientes, multos quidem reorum dimittunt, vendentes [b] eis delictum: plurimos autem innoxiorum condẽnant, vt noxiis præstent. & hoc non solùm in pecuniariis causis agitur, sed & in criminalibus [c]; vbi de anima [d] est periculum. fugæque fiunt ex prouinciis, & confluunt huc omnes ingemiscentes, sacerdotes, & curiales, & officiales, & possessores, & populi, & agricolæ, iudicum furta meritò & iniustitias accusantes. & hæc non fiunt sola, sed etiam ciuitatum seditiones, & publicæ turbæ plerunque pecuniæ causa fiũt atque sedantur. & omnino vna quædam est hæc omnium occasio malorum: & accipere [e] suffragium à iudicibus, totius nequitiæ est principium, & terminus. est quoque hoc sacrorum eloquiorum mirabile & verum, quòd auaritia [f] omnium sit mater malorum. maximè quando non priuatorum, sed iudicum inhæret animabus. Quis enim sine periculo non furetur, quis non latrocinabitur sine reatu ad administratorem respiciens? Illum namque videns [g] omnia auro vendentem, & præsumens, quia quicquid egerit illicitum, hoc pecunias dando redimet: hinc homicidium, & adulterium, & inuasiones, & vulnera, & raptus virginum, & commerciorum confusio, & contemptus legum & iudicũ, omnibus hæc venalia proposita esse putantibus, tanquam aliquod vilium mancipiorum. Sed neque sufficimus considerare & exponere quanta ex furto prouincialium iudicum fiunt pessima: nullo [h] eos præsumente cum fiducia redarguere, cùm illi repentè se emisse cingula pronuncient.

CAP. I.

De magistratibus sine suffragij datione creandis.

HAEc omnia apud nos cogitantes, & hîc quoque participem [i] consilij sumentes eam, quæ à Deo data est nobis reuerendissimam coniugem, & tuæ celsitudini causam communicantes, & quædam etiam à tuo sumentes consilio, ad hanc sacram venimus legem: per quam sancimus, neq; [k] procõsulariam vllam, neque hactenus vocatam vicariam, neque comitem Orientis, neque aliam quamlibet administrationem, neque proconsularem, neque præsidalem, (quã consularitias & correctiuas vocant) quarum expressim meminit subiecta huic sacræ legi nostræ descriptio, quásque solas sub hac lege ducimus, dare aliquod suffragium, neque pro administratione quamlibet donationem, neque iudici vlli, neque horum qui circa administrationem sunt alicui, neque alteri per occasionem patrocinij: sed gratis quidem sumere administrationes: pauca verò præbere occasione eorum, quæ pro cingulis dantur & chartis [l]. nam subiecimus etiam descriptionem [m] huic sacræ nostræ legi, declarantem quid competat vnamquamque administrationem nostram præbere in sacro nostro laterculo, aut in foro tuæ celsitudinis occasione codicillorum, aut preceptorum: vnde & illud abbreuiatum est, ne præstet illi maximum damnum.

CAP. II.

De vicario Asianæ & præside Phrygiæ [n] in comitis Phrygiæ Pacatianæ nomen translatis.

ILlud tamen decernimus, oportere vicarium [o] Asianæ, qui est quoque iudex Pacatianæ Phrygiæ, non vlterius quidem ita nuncupari, sed de cætero comitem Phrygiæ Pacatianæ nominari: & percipere de fisco, quæ etiam nunc occasione annonarum & capitorum pro vtraque administratione percipiebat, nihil horum imminuto: non autem duobus officiis vti: sed permixtũ & iudicis & vicarij vnum esse, comitianum existens & nominatum: periculo functionum publicarum & ei & omnibus similiter imminente: vtpote vno officio constituto, non diuidendo penitus, sed per vnam continuationem militantibus vniuersis quod accipiet quidem propter duplex periculum, annonas, & capita: quæ vtraque quidem percipiebat officium: non tamen in altera quadam administratione pridem quidem vicariũ, nunc autem spectabilem comitem in Pacatiana Phrygia non habentem penitus vllum participium in aliis Asianæ prouinciæ diœcesibus [p]. sed habentem quidem spectabilis comitis Pacatianæ Phrygiæ cognominationem, contentum verò in sola Pacatiana sicut prædiximus Phrygia.

CAP. III.

De vicario Ponticæ sublato [q] & in comitis Galatiæ primæ nomen translato.

HOc autem ipsum & in alterutro pridem vicario definimus; dicimus autem eum qui est in Pontica [r] diœcesi: vt non duo consistant de cætero: sed vnus comes quidem Galatiæ [f] primæ nominandus, & habiturus etiam super milites potestatem, sicut habet & nunc & vtriusque cinguli percepturus annonas, non tamen foris primã Galatiam, nullam etenim ei aliam penitus damus habere potestatem in vlla Pontica regione, sed in solà Galatia prima, officio quidem miscendo, & secundum vnam (sicut dictum est) intelligendo & numerando coniunctionem, comitiano existente & nominando: nullóque penitus eorum ad alios habente aliquam differentiam: sed vnum esse officium sub vno iudice vnius prouinciæ præsule: omni simili officio vnà cum suo iudice circa fiscalia periculum sustinente.

CAP. IIII.

Vt nulli iudicum liceat mittere vicarios.

NVlli [t] quoque iudici [u] penitus concedimus neque ciuili neque militari mittere per ciuitates prouinciæ quibus præsidet, eos, qui vocantur loci seruatores, scientibus, [x] quia si quid tale fecerint, ipsi cadent administratione, præsumentes alios in suum officium eleuare [y].

CAP. V.

Vt Comitis orientis & præsidis Antiochiæ officium misceatur.

HOc autem ipsum [z] dicimus & in clarissimo comite Orientis [a], & clarissimo iudice. & illic enim vnam administrationem vtrãque facimus; habentem quidem & spectabilis comitis Orientis nomen: officio verò vno præsidente comitiano existente & nominando, & primæ solius Syriæ, & Syristensis [b] præsidente, & vtriusque administrationis annonas habente. æqualem namque vicariis illum ponimus, vt & ipse cum subiecto sibi officio periculum habeat: & pro fiscalium exactione, & pro ciuili & publica disciplina.

CAP. VI.

Vt omnes priuati præsidibus subiaceant, & executores quoque vrbis Constantinopolitanæ.

VOlumus autem omnibus iudicibus nostrarum prouinciarum omnes subdi: priuatos [c] quidem secundum quod [d] cinguli proprium præmium est in omnibus causis, & vniuersis pecuniariis & criminalibus occasionibus. Qui verò in militiis constituti sunt [& propriis iudicibus deputati:] etiam istos nihilominus occasione fiscalium & criminalium subdi omnibus eis modis. Sed etiam eos qui hinc [e] descendunt, & ex quolibet foro qui quascunque exequuntur sententias, licet prouinciarum iudicibus non sinere amplius aliquid quam sacra nostra constitutione dispositum est, percipere [f] sportularum: scientibus quia si hoc neglexerint, omne damnum ex hoc nostris collatoribus illatum, ipsi persoluent. Damus autem licentiam eis & referre de eo non solùm ad iudices, à quibus sunt missi, sed etiam ad nosmetipsos: vt nos hanc agnoscentes causam competenter exequamur. Si autem ipsi aliquos inuenerint propter dignitatis & cinguli [g] supercilium nostris collatoribus violentias irrogantes, licentiam eis damus, etiam examinare violentias, & reos inuentos priuare [h] cingulo: & nostrum ordinem in prouinciis adimplere: hoc quod etiam veteribus dictum est legibus. Sicut enim eos omni iniusto lucro prohibemus: ita etiam purè cingulis vtentes, omni honore & reuerentia & honestate frui sancimus.

CAP. VII.

De iureiurando à præsidibus præstando, quòd pecuniam nec nomine quidem suffragij dederint.

SIc igitur à nobis cingulis [i] discretis, conuenit eum qui sic acceperit administrationem, cum Dei memoria coram [k] nobis, aut si non vacat, coram tua celsitudine, & qui tuam rexerint sedem, & qui semper fuerit gloriosissimo comite sacrarum nostrarum largitionum, & gloriosissimo quæstore sacri nostri palatij, & gloriosissimo comite vbique sacrarum nostrarum priuatarum rerum, præsente quoque & per tempora magnificentissimo chartulario [l] sacrorum nostrorum cubiculorum, qui codicillis his apud nos ministrat, iusiurandum dare, nihil [m] penitus, nec quodlibet se præbere neque occasione suffragij, neque patrocinij, & neque promittere, & neque de prouincia profiteri dirigere, neque gloriosissimis præfectis, neque aliis cingula habentibus, neque eis qui circa eos constituti sunt, nec alteri cuilibet per occasionem patrocinij: sed sicut sine suffragio [n] accepit administrationem, à publico percepturus annonas: (has enim solas accipere eum finimus) sic eam puris custodire manibus Deo & nobis pro ea redditurus rationem. Sciat enim tua celsitudo, & qui post || te || easdem conscenderint sedes: quia siue ipsi præsumpserint accipere quicquam ab iis, qui ad prædictas

a Iudicum voracitas, fiscum minuit.
b *Adde l.4.ff.de sicariis.*
c Criminale iudicium quid.
d hoc est de vita.
e Principiũ nequitiæ iudicialis est, suffragiũ ab eis accipere.
f auaritia malorum mater. præsertim in iudice *Luc.12.ver.15.& seq.1.Cor.6.vers.10.*
g Spes impunitatis homines ad delicta committenda reddit audaciores.
h prouinciales non sine metu, suos præsides audẽt accusare.
i Imperator cõsilium sumit ab vxore.
k Omnes magistratus sine pecunia creandi. *Iulian.*
l Hoc, quod pro chartis datur, chartiaticon.
m Notitia quid *v.j.eod.*
n *Nouell.145.*
o Quatuor olim fuerunt vicarij in oriente Africæ diœceseos, *vt hic*: Põticæ. Thraciæ, Macedoniæ, *l.vlt.C.de diuers. off. & appel. iudic.* Erat & præses Phrygiæ Pacatianæ. Ex vicario Asianæ, & preside Phrygiæ Pacatianæ, fit hîc comes Phrygiæ Pacatianæ, qui in ea tantũ prouincia iurisdictionem habet, nõ in vniuersum tractum Asianum.
p diœceses prouinciæ.
q postea hic vicarius restitutus edicto 8.
r cùm antea fuisset vicarius Ponticæ & consularis Galatiæ primæ, pro vtroque vnus constituitur, Comes Galatiæ primæ, qui in ea tantũ, non in ceteris prouinciis Pontici tractus iurisdictionem exerceat. sed edicto 8. restituitur vicarius Ponticæ.
s Galatia, à Gallis dicta.
t Hîc derogatur titulo, de officio eius, qui vicẽ alicuius iud. obtin.
u Præsidi prouinciæ. Idem dicendum de defensore ciuitatis, cui non licet vicarium copulare.
x τοποτηρητὰς seu vicarios, Iulian. *Nouell. 17. 128. c. 30.134. cap. 2. vbi vide.* Hi in singulis municipiis absentium vicẽ sustinent. Delegati plerumque sequuntur presides, vt legati proconsules. Vicarij munus erat exsequi sententias presidum *l. 2.C.de off.eius qui vicem alicui.* excepto iure gladij. *Nou. 128.*
y Cur ita? quia in singulis ciuitatibus, defensores ciuitatũ presidum vice funguntur.
z quod sc. diximus de vicario Africe, & preside Phrygie *c. 2.* de vicario Pontice *c.3.§.*
a Pro Comite Orientis & consulari siue preside Syrie *l.1.Cod. de offi. comit. Orien.* constituitur hîc Comes, qui in Syria prima tantùm iurisdictionem habet. De minuto iure Comitis Orientis *v.Cuiac.8.obse.21.*
b καὶ τῶν κυῤῥεστικῶν *Scr.mg.* καὶ τῶν Κυῤῥεστικῶν ἡγουμένῳ Holoandri Greca editio: & Cyrenensis *Haloandri Latina editio.* Quiristica *Iulian.* Cyrrhestica Cuiac. 8. *obs.21.* Cicer. *5.ad Atticum.* 18. Hostis in Cyrrhestica, que Syrie pars proxima est.
c ἰδιώτας, plebeios, paganos. vt sit sensus, Presides iurisdictionem habere in paganos, in omnibus causis: in milites, in causis tributorũ tantũ & similibus causis, &c.
d καὶ τὸ τῆς ἀρχῆς ἴδιον *Scr.mg.* pro vt iurisdictionis proprium est *Hal.*
e .i. ex vrbe Cõstantinopoli in prouinciis magisterianos & prefectianos intelligit.
f *adde Nouell.17. 86.124.*
g .i. administrationis.
h Priuare cingulo, est priuare dignitate & administratione. Cingulũ enim pro administratione sumitur *l. 2.C.vt dignit. ordo. & §. cingula discernere c.7.*
i Cingula Greci vertunt ἀρχὰς magistratus à Iuliano dicuntur.
k Nota apud quem iurent magistratum gesturi.
l Nota de chartulario sacrorũ cubiculorũ. duplex cubiculum fuit Augusti & Augustæ.
m Nota substantiam iuramenti prestandi à magistratum ituris *adde Nouell.8. 161.capit.1.l. vlt. Codic. repetundar.*
n *c.1.§.eod.*

adminiſtrationes accedunt,ſiue proceres ipſi,ſiue etiam officium tuum,vltra eà quæ occaſione conſuetudinum[a] à nobis eis definita ſunt:quæ ſc. ſufficere ſola putantes,dari decreuimus:non[b] in paruis pœnam fieri : ſed maximi quidem iudices accipere aliquid præſumentes ab iis,qui ad adminiſtrationes accedunt,aut etiam permittentes ſuum officium[c] tale aliquid agere, & nunciatum non emendantes: non ſolùm quadruplum reddent totius quantũ perceperunt,ſed etiam magnam indignationem ſuſtinebũt,& cinguli periculum formidabunt:& qui circa eos ſunt, & obediẽs eis officium,ſi amplius aliquid quàm à nobis conceſſum eſt,tentauerint accipere, ipſi quoque ſubiicietur dãnis quadruplæ redditionis,& cadent etiam ſubſtantia &[d] cingulo:inſuper & ſuppliciis ſubiacebunt quæ congruunt delictis eorum.

a .i.præter conſuetudines à principe definitas. Conſuetudo *l'ordinaire.*
b .i.Pœna non leuis infligitur.
c .i.ſuos officiales.*officiers.*
d καὶ οὐσίας, καὶ ζώνης.

Cap. VIII.

Vt præſides[e] tributorum exactioni diligenter incumbant.

EOs autem qui ita ſine mercede ſumunt adminiſtrationes,prę omnibus ſtudium habere decet fiſcalia[f] vigilanter inſpicere:& indeuotos quidem & egentes neceſſitate , cũ omni exigere fortitudine,in nullo flexos,neq; pro hoc ipſo lucrum aliquod omnino conſiderantes : deuotis autẽ paternè ſe exhibere;deinde noſtros ſubiectos reſeruare vndiq; ſine violentia:nihil ab vllo eorum percipiẽtes : ſed æqui ſint in iudiciis:æqui verò in publicis diſciplinis:exequẽtes quoque delicta,innoxios quidẽ vndiq; cuſtodiẽtes eos,qui puri ſunt: reis autẽ pœnam imponẽtes ſecundum[g] legẽ : & ita præſidẽtes collatoribus , tanquam[h] patres filiis : diligẽtes quidẽ eos qui ſunt innocentes : qui verò rei monſtrantur, caſtigantes ac puniẽtes : omnémq; iuſtitiam in publicis & priuatis documentis eis ſeruántes : & non ipſi ſoli hoc agẽtes, ſed etiam ſemper conſiliarium[i] talẽ ſumẽtes, & qui circa eos ſunt omnes , vt non videantur illi quidẽ veluti innoxij eſſe, per alios autẽ delinquant atque furentur : hoc quod magis turpe eſt,vt & participes[k] iniuſtitiarum ſumãt. Ideóque licebit tuæ celſitudini honeſtiorum quoſdam ad adminiſtrationes dirigere,& ſcientium tributa fiſcalia : curialium quippe & aliarum perſonarum experimentum ſui dantium bonum,& ad magiſtratus opportunorum. Quis enim non diligat eum,& honeſtate compleri magna putet, ſi noſtro decreto iudicióque tui culminis ad cingulum veniat,teſtimonium quidẽ habẽs,quia ſit optimus,gratis verò eum ſuſcipiẽs : non vacans omnino per prouincias vlli prauitati nec quẽadmodum quod[l] dedit congreget , nec vnde colligat aurum , ſed vt hoc ſolum habeat ſtudium , Deo nobíſq; ſemetipſum commendare,& gloria frui optima,& recompẽſationem ſperare præcipuam. 1 ¶Si quis autem præter hoc aliquid egerit , & donec in adminiſtratione eſt iudex,furti reus appareat,& probetur aut aurum dans vt[m] accipiat adminiſtrationẽ , aut accipiens ex adminiſtratione , (vtrumque[n] enim ſimiliter noxium eſt) ſciat quia & confiſcationem & exilium ſuſtinebit , & in corpus verbera atque ſupplicium.Ipſum quoque qui acceperit ab eo (ſicut prædiximus)malis ſubiiciemus maximis. puras[o] enim exigimus eſſe prouincialibus iudicibus manus : vt collatores cuſtodiamus.Et iſtę quidem tam ex legibus quàm ex adminiſtrationibus imminebunt pœnæ iis qui in prædictis adminiſtrationibus ſunt,ſi tale aliquid egerint.Damus autem prouincialibus licentiam,ſi quid apud prouinciam iniuſtũ, qui adminiſtrationem habet,egerit:vel ſi damnis aliquibus aut calumniis ſubdat noſtros collatores:vt Deo amabiles epiſcopi & prouinciæ primates,preces ad nos dirigant,exponẽtes cingulum habẽtis delicta.nos enim hoc agnoſcẽtes dirigemus in prouinciam hoc examinaturũ[p] quatenus ipſe vbi iniuſtitiam fecit,illic[q] quoque pœnas ſubeat[r] delictorũ: vt neque alter quiſpiam tale aliquid agere præſumat , ad exemplum[ſ] reſpiciens.

e *Nouell.161.c.2.* Edictum *4.c.2.§.2.*
f δημόσια.Scrimger.exactiones tributorũ *Iulian.*
g Pœnę ex legibus ſtatuendę.
h Iudicis munus,pręſidere ad inſtar patris erga filios.
i παρεδρεύοντα Scrimg. adſeſſorem *Iulian.*
k Delicti particeps puniendus.
l dixi in principio. *ſ.eod.*
m *in princip. & c.1.ſ.eod.*
n *l. vlt. Co. repetund.* Sic epiſcopus qui ſuffragium dedit , & qui accipit puniuntur pari pœna *l.31.Cod.de epiſcop.*
o καθαράς. nõ corruptas. Cruẽta mente , pura manu *Apuleius 4.Florid.*
p ἐξετάζοντα,*enquesteur.*
q *Nouell. 69.c.1.* vide *l. 28.§.15. ff. de pœnis.*
r etiam durante magiſtratu. vide Socinum regula 249.
ſ Exemplo peccari ſolet.

Cap. IX.

Vt præſides quinquaginta[t] dies faciant in prouincia ſua, poſtquam eis ſucceſſum eſt.

NEceſſitatem[u] habẽte eo qui adminiſtrationẽ rexit , ſecundum priores conſtitutiones, dum depoſuerit faſces, dies quinquaginta[x] in prouincia commorari , publicè ſe monſtrantem , & ab omnibus ſuſcipientem conuentiones. ſi tamen antè completos quinquaginta dies fugiens capiatur,velut aliquod inhoneſtiſſimorum mancipiorum: damus licentiam collatoribus detinere eum in prouincia: & omne quod dederunt ei occaſione furti,hoc exigere;pręſente tamen Deo amabili epiſcopo,& cauſam ex non ſcripto examinante,donec reddat omne quicquid furatus oſtẽditur : ſed etiam ipſos prouinciales,ſi ſenſerint adminiſtratorum furtum,licẽtiam habere,magis autem neceſſitatem, hęc referre nobis:vt cognoſcentes, quia omnino auro vendidit iuſtitiam , prædictis eum ſubiiciamus pœnis , ſuper quod etiam cæleſtibus ſuppliciis reus erit,tranſcendens iuſiurandum,in quo acceperit adminiſtrationem. Si autem voluerit ex quacunque cauſa non completis quinquaginta diebus ex prouincia fugere:tunc comprehanſus vbicunque degere videtur,reuocabitur quidem in prouinciam in qua adminiſtrabat:omne vero quod inuentus fuerit accepiſſe, reſtituat in quadruplum.

t vide *Nouella. 161.c.1.*
u hinc ſumpta eſt authentica. Si verò , *Co.vt omnes in.*
x *Nouell.95.128. 161.l.1.C.vt omnes iudic. tam ciuil. quàm crimi. l. 3. Co.de adſeſſorib.l. 3.C. de ſilentiariis: l.vlt.Co. de dignitat.* Hoc ſpatio tẽmporis tutores ſe excuſare debent *l.13.ff.de excuſat.tut.l.6.Cod. eod.*

Cap. X.

Vt omnes prouinciales præſidibus ſuis debitum honorem & ſolidas acclamationes deferant.

ILlud videlicet obſeruandum,nullam eſſe noſtris ſubiectis licentiam in[y] alio quodam præter furtum hoc circa iudices agere. Non enim ſi videatur vehementiſſimus indeuotis propter fiſcalium exactionem,aut propter delictorũ executionem,dabimus ſubiectis agere aliquid aduerſus eũ. Ex diuerſo autem etiam pœnis eos omnium amariſſimis ſubiugamus,ſi eos qui puris vſi ſunt manibus , & fiſcalium exactionem cum omni detulerint ſubtilitate,poſtea deponentes adminiſtrationem iniuriari præſumpſerint , & non cum omni fauore poſt legitimum tempus prouincias relinquentes deduxerint.Oportet enim eos,qui poſt hanc legem noſtram faciendi ſunt clariſſimos ſubiectarũ prouinciarum iudices,conſiderare quanta quidẽ perfruentur gloria tales apparentes:quantis autem ſint incurſuri difficultatibus,legem hanc ſoluere quantum ad ſe præſumentes. Erit enim abſurdum,ſi eos quidem qui in vilibus capiũtur, furtis,ipſi torquebunt,& nõ primitus quieſcant,donec reddant furta:ipſi autẽ innoxij manſerint in maximis conſtituti furtis,& neque apud ſubiectos erubeſcentes exẽplum, cũ liceat eis honeſtis & liberis & vndique laudandis oſtendi,& à nobis habere teſtimonium & ſpem. 1 ¶ Non ſinimus autem nec ſpectabilibus iudicibus , nec alteri alicui quamlibet eis oppreſſionem aut iniuſtitiam inferre, aut ciuilibus omnino cauſis communicare:vt & nos eis honeſtatem ſeruemus,& illi puritatem nobis deuotionémque reſtituant.Sciant enim omnes ſubiecti , quia propter eorum vtilitatem,& vndique eorum indemnitatem,& vt per omnem agantur quietem,& non cogantur prouincias[z] relinquere,& in peregrinis affligi:propterea præſentem legem ſcripſimus,Deo eam vouentes,& præſentibus[a] venerabilib. maximæ[b] eius communionis feſtiuitatis diebus,vt[c] omnib. liceat patres ſuſcipere magis iudices , quàm fures & ſolicitatores,& eorũ ſubſtantiis inſidiantes. 2 ¶Oportet quoque[d] vos noſtros ſubiectos ſciẽtes quantam veſtri poſuimus prouidentiam,cum omni deuotione publica,ſine imminutione tributa perſoluere : & neque adminiſtratorum egere neceſſitate,ſed ita deuotos voſmetipſos præbere , vt nobiſmetipſis oſtẽdatur operib.quia & ipſi pro huiuſmodi clementia propriam nobis deuotionem reſtituetis:& meritò habebitis omnem à iudicibus,occaſione deuotionis , fauorem & prouidẽtiam:illud ſcientes,quia iudicibus imminet vndique fiſcalium periculum,& manifeſtum eſt , quia proprio ſuo periculo adminiſtrationes aſſumunt,& vos hęc agnoſcentes,& omnimodo euitate indeuotionẽ[e], & nolite veſtras voluntates ita præbere inobediẽtes , quatenus eorũ præſidum egeatis vehementia , quam neceſſarium eſt eos aſſumere propter ineuitabilẽm[f] fiſcalium exactionem:ſciẽtibus vobis noſtris ſubiectis,quia militares[g] expenſæ,& hoſtium incurſiones multa egent diligentia , & non poſſunt citra[h] pecunias hæc agi, cauſa videlicet nullam recipiente dilationem,neque nobis concedentibus deſpici Romanorũ terram diminutam,qui & Libyam omnem reparauimus[i], & Vandalos in ſeruitutem redegimus , & plurima adhuc, & maiora horum ſperamus à Deo percipere & agere : pro quibus competens eſt fiſcalia tributa ſine[k] imminutione & deuotè ſecundum definita exigi tempora. Quapropter ſi vos quidem deuotè occurratis iudicibus , illi verò facilẽ &[l] præparatam fiſcalium illationem in vos exhibuerint : & iudicum laudabimus ſtudium , & veſtram approbabimus voluntatem,& vndique vna quædam erit optima conſonáque præſidentium, & quib. præſidẽt,congruentia magna.

y ſenſus eſt , Licẽtia illa, de qua dictũ *c.9.ſ.* prouincialibus data eſt , ſi de furto arguere præſidẽ voluerint:in aliis cauſis antedicta obſeruatio ceſſat *Iul.*
z *facit l. 6.§.5.ff. de off.præſid.*
a .i.inſtantibus.
b τῆς μεγάλης αὐτῆς καὶ κοινοτάτης ἑορτῆς ἡμέραις. *Scrim.*
c .i. id ſtudemus hac lege perficere , vt iudices prouincialib.ſint parentum loco.
d .i. oportet viciſſim vos (qui nobis eſtis ſubiecti)ſcientes, &c.
e ἀγνωμοσύνην.
f ἀπαραίτητον , i. inexcuſabilem.
g Militares expẽſæ moram non admittunt.
h Pecunia neruus belli.
i *v.l.1.2. C.de off. præfect. prætor. Afr.*
k ἀνελλιπῶς.
l ἐν προχείρῳ *preſte,& en main.*

Cap. XI.

Vt omnes Deo gratias agant huius legis latæ gratia.

ITaque Deo & ſaluatori noſtro Ieſu Chriſto omnes ſimiliter offerant hymnos pro hac lege quæ eis dabit & patrias habitare cautè , & proprias facultates habere firmiſſimè,& iudicum frui iuſtitia. Nam & nos propterea eam poſuimus,vt & iuſtitiam,quæ in lege[m] eſt,valeamus domino Deo vouere,& noſmetipſos & noſtrum cõmendare imperium , & non videamur deſpicere homines oppreſſos quos nobis tradidit Deus:vt eis per omnia parcamus , eius ſequentes benignitatem.Ideóque quantum ad nos, conſecretur[n] ||hæc|| lex Deo:eo quòd nihil in mentem noſtram veniens boni pro tuitione ſubiectorum relinquimus.Volẽtes enim inhoneſta hæc & ſeruilia[o] furta perimere,& noſtros ſubiectos in quiete à prouincialibus iudicibus conſeruare: propterea feſtinauimus gratis[p] adminiſtrationes eis dare : vt nec ipſis liceat delinquere , & abripere ſubiectis,quorũ cauſa omnẽ perferimus laborẽ , dedignantes[q] imitari eos,qui ante[r] nos imperauerunt,qui pecuniis[ſ] ordinabant adminiſtrationes,ſibimetipſis auferẽtes licẽtiam admini-

m diuina ſc.
n Imperator hãc conſtitutionem Deo conſecrat *vt hic* : & vouet.*c.10.§.1.ſ.*
o Iudicis peculatus, furtum ſeruile.
p vt cũ lucrum gratis accipiant, dent etiam gratis.
q Pulchrum imperatori nõ imitari ſcelera anteceſſorum.
r Ante Iuſtiniani tempora, dignitates erant mercales.
ſ An æquum ſit & vtile, dignitates pecuniis comparari,dixi in *pr. ſ.eod.*

adminiſtratoribus nocentibus increpandi iuſtè, ||& ipſi ea quæ percipiebant, celando, iuſti putati||& proprios collatores propter hoc abripere à malis iudicibus non valentes: vnde nec ipſis iudicib. increpare poterant agere caſtè, occaſione prædictæ cauſæ. Nos autem ſufficientem imperio quæſtum eſſe putamus, vt collatores ſola fiſcalia conferant tributa, & nihil aliud extrinſecus quæratur, quod ſubiectis omnem commoueat vitam.

CAP. XII.

In quibus cauſis à præſide detenti, fori præſcriptionem non habeant.

QVod autem primitus à nobis dictum eſt: adhuc maiori opere & ſubtiliori complecti exiſtimauimus legiſlatione, quatenus noſtra intentio omnibus fiat aperta. Sancimus enim clariſſimos ſubiectarum prouinciarum adminiſtratores citra omne factos pecuniarum ſuffragium [a], & ab his dati iureiurandi [b] memores, habere & hanc à nobis licentiam, vt nulla ſit vlli apud eos penitus fori [c]præſcriptio, neque in iis quæ committuntur ab aliquibus violentiis, neque in criminibus, & quæ hinc oriuntur læſionibus, neque in ſeditionibus publicis, neque in publicorum tributorum exactionibus: ſed omnes ſimiliter ſubiacere horum iuriſdictioni, non expectantium neque præcepta ſuſcipere à iudicibus quibus ſubiecti ſunt, neque nuntiare ad eos, ſed contentos eſſe hac noſtra lege per quam omnem eis poteſtatem præbemus, nemine licentiam habente penitus in prædictis cauſis neque priuilegio vti quolibet, neque ex hoc ſibimet imperare vt delinquat innoxiè. Non enim qui omni abſtinent acceptione [d]iudices, aliud quiddam Dei & legis noſtróque præponent timori: ſed ad illum reſpicientes ſeruabunt ſubiectis iuſtitiam, omnia ſecundũ noſtras iudicantes & agentes leges. 1 ¶ Quia enim milites & huiuſmodi in prouinciis conſtitutos eis ſubiicimus: neque in hoc egebunt præcepto cuiuſpiam proprio aut à nobis, aut à noſtris iudicibus, ſed præſenti lege vtentur, & hanc eis oſtendent, vt auxilientur [e] eis vtentibus iudiciali fiducia: ſcientibus quia, niſi hæc egerint, & emolumentorum & militiæ ſuſtinebunt caſum, & in corpus periculũ patientur: vt nobis nullo alio penitus opus ſit iudice, & aut latronum inſecutores[f], aut appellatos violentiarum [g] inhibitores, magis autem fures, aut violentos mittere, occaſione quidem quaſi rationabili vtentes, ipſos autem omnium peſſima facientes. Cùm enim iudices prouinciarum vniuſcuiuſque maximorum iudicum compleant officium, & pro omni alio cingulo prouinciis ſufficiant, & ad ea quę ex noſtris legibus ſuper eis decreta ſunt: quis præſumat, aut fori præſcriptione, aut huiuſmodi aliquo apud eos vti?

a c. 1. §. eod.
b c. 8. §. eod.
c Nemo in criminali cauſa, neque in tributorum exactione, neque in populari ſeditione, præſidi prouinciæ obiicit fori pręſcriptionem. *Iulianus hîc: adde l. 3. in f. ff. de off. præſid.*
d pecuniæ ſc.
e *vn iuge peut demander main forte au premier venu.*
f *v. c. 13.*
g *v. d. c. 13. §. eod.*

CAP. XIII.

De latrunculatoribus & viocolytis, & aphopliſtis.

INterdicimus autem & glorioſiſſimo magiſtro militum Orientis, & omnibus noſtris iudicibus, aut latronum inſectatores[h], aut violentiarum[i] inhibitores, aut armatos[k], aut aliquos tales deſtinare in prouincias. Sciant enim qui ad hoc inſtituti poſt hanc noſtram legem præſumpſerint, quoniam capti ab his noſtris iudicibus prouinciarum, & in vincula redigentur, & ad nos cauſa nuntiata, à nobis ſummum periculum ſuſtinebunt. & qui huiuſmodi eis præcepta tradiderint, triginta librarum auri ſuſtinebunt pœnam: & maiorem inſuper ac vehementiorem noſtram indignationem experientur. Oportet igitur iudices prouinciarum tanquàm promeritos à nobis poteſtatẽ, ſic cauſis vti, vt iuſtè & legitimè ſint omnibus metuendi: ſcientes, quia ſi data à nobis adminiſtratione, malè & indignè abutantur à nobis conceſſa ſibi licentia: ſubiacebunt ſuppliciis quæ primitus diximus, & donec adminiſtrationes habent, hæc perferentes, & dum eas depoſuerint, maiori adhuc experientur periculo. Non enim eis damus licentiam antequã legitimum quinquaginta[l] dierum compleatur tempus, à prouinciis in quibus adminiſtrauerint, diſcedere, aut per occaſionem reuocatoriæ[m], aut per occaſionẽ fugæ, aut per aliam quamlibet cauſam: ſcientibus (ſicut prædiximus) ſiue ad hanc veniant feliciſſimam ciuitatem, ſiue in quamcunq; regionem, ad prouinciam denuo reuocati, cui præfuerunt, pœnas ſuſtinebunt omnes, quas prius diximus.

h ληστοδιῶκται, *vt Nou. 128. cap. 21. 134. c. 1.* latrũculatores *Iulian.*
i βιοκωλύται. Ij ſunt qui vim, impreſſionẽ, & depredationem arcẽt. Fuit olim ſpecialis βιοκωλύτης in Phrygia vtraque, Piſidia, Lycaonia, & Lydia.
k ἀφοπλισταὶ *Nouell. 128. c. 21.* id eſt eos, qui priuatis hominib. arma habere nõ concedunt, ne rapinas, aut cædes faciant. *Iulianus. v. Nouell. de armis: & edictum de Vicario Pōticæ.* Illud adiiciendum, vetari ne præſides occaſione ἀφοπλισμοῦ, prouinciales opprimãt *l. vlt. C. de metallu.*
l *v. c. 9. §. eod.*
m conceſſæ ſc. à principe.
n *c. 7. §. eod.*

CAP. XIIII.

Quomodo aut apud quem iurare debent Magiſtratus, & de exigenda ab his cautione.

IVſiurandum verò dabunt hoc quidem quod ſuperius diximus[n]. Si verò aliquibus in prouinciis exiſtentibus mittantur cinguli codicilli, & coram Deo amabili epiſcopo metropolitano, & qui in eis primates ſunt, iuſiurandũ ſubibunt, & ita cinguli ſuſcipient actiones, tua quippe celſitudine prouidente, ſiue in hac maxima ciuitate perceperit aliquis adminiſtrationem, ſiue in prouincia ei codicilli eius tranſmittantur à tua celſitudine: vt ipſe qui accepit, cautionem faciat fiſco, de tributorum inculpabili exactione, ſicut ipſe purè probaueris. Poſita ſit autẽ lex hæc à nobis in omnibus adminiſtrationibus à nobis nominandis, & ex pręſenti tempore ſine ſuffragio percipiendis: nam quæ præceſſerunt, pridem poſitis ſubiaceant legibus: nulla pœna horũ quæ in hac noſtra lege determinata ſunt, imminente hactenus [o] adminiſtrationes habentibus: niſi tamen & ipſi poſt inſinuationem huius legis furari capiantur.

o Leges nõ trahũtur ad prœterita *l. 7. C. de legibus.*

EPILOGVS.

¶Hæc igitur tua celſitudo vniuerſa cognoſcens, in omnibus gentibus ſub ſe conſtitutis fieri manifeſta procuret, ſolenniter præceptis vtens apud omnes prouinciarum præſides: vt ipſi cognoſcentes noſtrum circa ſubiectos ſtudiũ, & quantam habemus circa ordinationem iudicum voluntatem, conſiderent quanta eis bona participantur [p], neque imperij famulitio[q] pro eorum felicitate parcentes. Dat. Biliſario præfecto, 16. Kal. Maij.

p .i. quanta eis bona contulerimus.
q antea ita legebatur: imperij medelæ οὐδὲ τῆς βασιλικῆς θεραπείας διὰ τὴν αὐτῶν εὐδαιμονίας φειδόμενοι ſcrimg. id eſt, cùm neque regio famulitio (ob eorum vtilitatẽ) pepercerimus.

Edictum[r] ſcriptum in omni terra Deo amabilibus archiepiſcopis & ſanctiſſimis patriarchis.

TRaditæ nobis à Deo reipublicæ curam habentes, & in omni iuſtitia viuere noſtros ſubiectos ſtudentes, ſubiectam legem conſcripſimus: quam tuæ & ſanctitati, & per eam omnibus qui tuæ prouinciæ ſunt, facere manifeſtam, bene habere putauimus. Tuæ igitur ſit reuerentiæ & cæterorum hæc cuſtodire: & ſi quid tranſcendatur à iudicibus, ad nos[ſ] referre: vt nihil contemnatur horũ quæ ſanctè & iuſtè à nobis ſancita ſunt. Sic enim nos quidem noſtrorũ ſubiectorum miſerati, quoniam ſupra fiſcalium functionum exactionẽ etiã maximas ſuſtinent ex furto iudicũ violentias propter factas prouinciarum venditiones, hæc auferre per ſubiectam ſtuduimus legem. Vos autem ſi negligentes non referatis à nobis quidem conſecratam Domino Deo: rationem reddetis apud eum pro aliorũ iniuſtitia, ſi quod non agnoſcentibus nobis damnum apud vos hominibus inferatur. ſed oportet præſentes vos prouinciis, & pro eis ac reliquis deteſtantes, manifeſtos nobis facere & rectos iudices, & tranſcendentes hanc legem noſtram, quatenus vtroſque cognoſcentes, hos quidem puniamus, illis autẽ repenſemus. Cúmque lex publicè propoſita fuerit, & omnibus manifeſta: tunc intus[t] recondatur in ſanctiſſima eccleſia cũ ſacris vaſis: vtpote & ipſa dedicata Deo, & ad ſalutem ab eo factorum hominum ſcripta. Facietis autẽ melius & illic habitantibus vniuerſis hominibus vtilius, ſi eam inſculpentes aut tabulis[u] aut lapidibus, in porticibus ſanctiſſimæ eccleſiæ deſcribatis, plenam prębentes omnibus horum quæ ſancita ſunt lectionem atque poſſeſſionem.

r vide Edictũ 1. Iuſtiniani.
ſ Epiſcopi munus, referre ad principẽ, ſi quid magiſtratus deliquat.
t *Nota. adde l. 4. in f. ff. familiæ.*
u *facit l. 2. §. 1. ff. de origin. iur.*

CAP. I.

De defenſoribus ciuitatum.

SI verò pro iudicum puritate hanc habuimus prouidentiam: palam eſt quia multò magis defenſoribus nõ permiſimus nec quicquã accipere, nec dare. Dabunt enim conceſſis ſibi pręceptis in foro glorioſiſſimorũ præfectorum (ſi quidem maiores[x] ſint ciuitates) ſol. 4.[y] ſi verò minores ſint, ſol. 3. & vltra hæc, nihil. Accipient autem nihil ab vllo, ſi aliquis ex fiſco ſolennis eis quæſtus erit. aut ſi nihil ex fiſco percipiunt: nihil vltra quàm ſacra noſtra ſtatutum eſt conſtitutione, percipiãt: alioqui ſi quid accipere capiantur aut ipſi, aut qui vocantur eorum chartularij, aut alter quiſpiã qui circa eos ſunt: illi quadruplum reſtituent quod acceperunt, & hac ſolicitudine repellentur: inſuper exilio perpetuo mulctabuntur: & in corpore caſtigati, reddent prouinciam viris bonis pro malis defendendam. Eritis autem & in hoc cuſtodes vos, & inhibentes quæ contra hæc fiunt, & inſinuantes: vt neque lateat aliquid horum quæ delinquuntur, neque latendo ſit impunitum: ſed omnis æquitas atque iuſtitia noſtris ſubiectis floreat. Si verò etiam hactenus iudices non poſt inſinuationẽ huius legis omni abſtineãt furto: ſciãt & ipſi huius legis pœnæ ſe eſſe ſubiectos.

x De maioribus & minoribus ciuitatibus alias dixi.
y Iulianus legiſſe videtur 60. & ibid. in ora legit 50. vel 16.

Scriptum eſt exemplar edicti Conſtantinopolitanis habens ita.

QVantam ſubiectorum poſuimus prouidẽtiam oſtendit à nobis nuper poſita lex, quam ad glorioſiſſimos noſtros præfectos ſcripſimus. Sed cõpetens eſt & vos ipſos ſcire noſtram prouidentiam, quã circa omnes homines habemus, & propterea legẽ ipſam & in edicti propoſuimus figurã, vt & vos domino Deo ac ſaluatori noſtro Ieſu Chriſto, iuſtè referatis hymnos [z], & noſtro imperio, quia omnem pro veſtra vtilitate perferimus laborem.

z *c. 11. §. eod.*

Notitia[a] eorum quæ ab vnaquaque ſubditarum adminiſtrationum debent præberi circa conſuetudinem quantitatis ab iis qui adminiſtrationes habent: nullo præſumente extra ea, quæ ſubſcripta ſunt, nequaquam requirere amplius aliquid.

1 ¶A ſpectabili comite[b] Orientis||ſic.|| in[c] ſacro cubiculo, ſolid. 63. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum cum quatuor ſcriniariis ſacri laterculi, ſol. nu. 50. eius adiutori, ſol. 3. officio glorioſiſſimorum præfectorum prætoriorum, ſol. 80. 2 ¶A proconſule Aſiæ ita. in ſacro noſtro cubiculo, ſoli. nu. 13. primicerio clariſſimorũ tribunorũ notariorũ cum quatuor ſcriniis ſacri laterculi, ſol. nu.

a *adde & aliã l. 1. 2. Co. de off. præf. prætor. vide & aliam in l. 11. Cod. de prox. ſacror. ſcrin.*
b *§. c. 5.*
c ἐν τῷ θείῳ ἡμῶν κουβουκλείῳ.

40. eius adiutori ſol.num.3. officio glorioſiſſimorum præfectorum prætoriorum ſol.num.80. 3 ¶ A ſpectabili comite [a] Phrygiæ Pacatianæ ita chartulariis tribus ſacri cubiculi ſol.numer.9.primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum ſol.num.24.eius adiutori ſoli.numer.3. officio glorioſiſſimorum præfectorum prætoriorum ſol.num.50. 4 ¶A ſpectabili comite [b] Galatiæ primæ ita ſpectabilibus chartulariis tribus ſacri cubiculi ſol.nu.9.primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum ſol. nu.23. eius adiutori ſol.nu.3.officio glorioſiſſimorum præfectorū prætoriorum ſol.nu.50. 5 ¶ A vicario Longimuri [c] ita.chartulariis tribus ſacri cubiculi ſol.nu.9.primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum ſol.nu.24. eius adiutori ſol.nu.3.officio glorioſiſſimorum præfectorum prætoriorum ſol.nu.40.& quæcunque adminiſtrationes conſulariuæ ſunt,9. 6¶A iudice[d] Palæſtinæ[e] primæ ita.ſpectabilibus chartulariis tribus ſacri cubiculi ſol.9.primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum ſol.24.eius adiutori ſol.3.officio glorioſiſſimorum præfectorum prætoriorum ſol.nu.40. 7 ¶A præſide Palæſtinæ ſecundæ ſic.[f] ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi ſolid.9.primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum ſol.24.eius adiutori , ſol.3. cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione,ſolid.40. 8 ¶A præſide Phœniciæ maritimę ſic.ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi,ſol.9.primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum,ſolidos 24.eius adiutori ſolidos 3. cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione , ſol.40. 9 ¶ A præſide Syriæ ſecundæ ſic.ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi,ſolid.9.primicerio clariſſimorum tribunorū notariorum.ſol.24.eius adiutori,ſol. 3. cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione,ſol.40. 10 ¶A præſide Theodoriadis ſic.ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi,ſol.9. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum,ſolidos 24.eius adiutori,ſolidos 3.cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione,ſol.40. 11 ¶ A præſide Oſdroenæ [g] ſic.ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi,ſol.9.primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum,ſolidos 24.eius adiutori,ſolidos 3.cohorti glorioſiſſimorum præfectorū pro iuſſione,ſolidos 40. 12 ¶ A præſide Ciliciæ[h] primæ ſic.[i] ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi,ſolidos 9.primicerio clariſſimorum tribunorū notariorum,ſolidos 24.eius adiutori,ſolid.3.cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione , ſolid. 40. 13 ¶ A præſide Cypri ſic.ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi,ſolid.9.primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum,ſol.24.eius adiutori,ſol.3.cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione , ſolidos 40. 14. ¶A præſide Pamphiliæ[k] ſic.ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi,ſolid.9.primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum,ſolid.24.eius adiutori , ſol.3.cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione,ſol.40. 15 ¶A præſide Bithyniæ [l] ſic. ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi, ſoli.9.primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum, ſolidos 24.eius adiutori, ſolidos 3. cohorti glorioſiſſimorū præfectorum pro iuſſione,ſolid.40. 16 ¶A præſide Helleſponti ſic.ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi ſolid.9.primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum, ſol.24.eius adiutori ſol.3.cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione,ſolid.40. 17 ¶ A præſide Lydiæ[m] ſic. ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi,ſol.9.primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum,ſolidos 24.eius adiutori ſolidos 3.cohorti glorioſiſſimorum præfectorū pro iuſſione,ſolidos 40. 18 ¶A præſide Phrygiæ ſalutaris[n] ſic.ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi , ſolidos 9.primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum, ſolidos 24.eius adiutori,ſolid.3.cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione,ſolidos 40. 19 ¶ A præſide Piſidiæ [o] ſic.ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi,ſolid.9. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum , ſolid. 24.eius adiutori, ſolid.3. cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione,ſolid. 40. 20 ¶ A præſide [p] Lycaoniæ ſic.ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi,ſolid. 9.primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum,ſolid. 24.eius adiutori,ſolid. 3. cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione,ſolid.40. 21 ¶A pręſide Nouæ Iuſtinianæ ſic.ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi,ſolid.9. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum, ſolid.24.eius adiutori ſolid.3.cohorti glorioſiſſimorum pręfectorum pro iuſſione,ſolid.40. 22 ¶ A præſide Armenię ſecundæ [q] ſic.ſpectabilibus trib. chartulariis ſacri cubiculi, ſolid. 9. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorū, ſolid. 24. eius adiutori , ſolid. 3.cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione , ſolid.40. 23 ¶ A præſide Armeniæ magnę ſic.ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi,ſolid.9.primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum,ſolid.24.eius adiuturi,ſolid.3.cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione, ſolid.40. 24 ¶ A præſide Cappadociæ [r] primæ ſic. ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi,ſolid. 9. primicerio clariſſimorum tribunorū notariorum , ſolid. 24. eius adiutori , ſolidos tres , cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione , ſolidos quadraginta. 25 ¶ A præſide Cappadociæ ſecundæ ſic. ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi,ſolidos nouem, primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum , ſolid. vigintiquatuor : eius adiutori ſolidos tres , cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione,ſolid.40. 26 ¶ A præſide [ſ] Hellenoponti ſic.ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi , ſolidos nouem , primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum,ſolidos 24.eius adiutori,ſolid.tres, cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione,ſolid. 40. 27 ¶A præſide Europæ ſic.ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi , ſolid.nouem,primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum,ſolid.vigintiquatuor: eius adiutori , ſolid. tres, cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione,ſolid.40. 28 ¶A præſide[t] Thraciæ ſic.ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi, ſolid. 9 .primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum,ſolid. 24.eius adiutori, ſolid. 3. cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione,ſolid.40. 29 ¶ A præſide Rhodopeæ ſic. ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi,ſolid.9. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum,ſolid.24.eius adiutori,ſolid.3.cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione,ſolid.40. 30 ¶A præſide AEmimontis ſic.ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi,ſolid. 9. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum,ſolid.24.eius adiutori , ſolid. 3. cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione,ſolid.40. 31 ¶ A præſide Cariæ ſic. ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi,ſolid.9.primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum,ſolid.24. eius adiutori,ſolid.3.cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione, ſolid.40. 32 ¶ A præſide Lyciæ [u] ſic.ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi,ſolid. 9. primicerio clariſſimorū tribunorum notariorum,ſolid.24.eius adiutori, ſolid.3. cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione , ſolid. 40. 33 ¶A præſide Auguſtanicæ primæ[x] ſic.ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi,ſolid.9.primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum , ſolid.24.eius adiutori,ſolid.3.cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione, ſolid.40.Et quæcunque præſidales,aut correctoriæ adminiſtrationes ſunt. 34 ¶ A præſide Libyæ ſuperioris ſic. ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi,ſol.9. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum,ſolid.15.eius adiutori ſolid.3.cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione,ſol.36. 35 ¶A præſide[y] AEgypti primæ ſic.ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi , ſol.9.primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum,ſolid.15.eius adiutori,ſolid.3.cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione,ſolid.36. 36 ¶ A præſide AEgypti ſecundæ ſic. ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi, ſolid.9. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum, ſolid.15.eius adiutori,ſolid.3.cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione,ſol.36. 37 ¶ A præſide Auguſtanicæ ſecundæ ſic.ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi, ſolidos 9. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum ſol.15. eius adiutori,ſol.3.cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione,ſolid.36. 38 ¶A præſide Paleſtinæ tertiæ [z] ſic. ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi,ſolid.9. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum, ſolid.15.eius adiutori,ſolid.3.cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione,ſolid.36. 39 ¶A præſide Arabiæ ſic.ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi , ſolid. 9. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum , ſolid.15.eius adiutori,ſolid.3.cohorti glorioſiſſimorum pręfectorum pro iuſſione,ſol.36. 40 ¶A præſide Euphratenſis ſic. ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi , ſolid. 9. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum, ſolid.15. eius adiutori,ſolid.3.cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione,ſolid.36. 41 ¶A præſide Meſopotamiæ ſic.ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi,ſol.9.primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum, ſolid.15.eius adiutori, ſolid.3.cohorti glorioſiſſimorum pręfectorum pro iuſſione, ſolidos 36. 42 ¶A præſide Ciliciæ ſecundæ [a] ſic.ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi , ſolid. 9. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum,ſol.15.eius adiutori, ſolidos 3.cohorti glorioſiſſimorum pręfectorum pro iuſſione,ſolid.36. 43 ¶ A pręſide[b] Armeniæ primæ [c] ſic.ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi,ſolid.9.primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum , ſolid. 15. eius adiutori,ſolid.3.cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione , ſolidos 36. 44 ¶ A præſide Galatiæ ſecundæ[d] ſic.ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi , ſolid. 9. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum, ſolid. 15. eius adiutori , ſolid. tres , cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione , ſolid. 36. 45 ¶A præſide Honoriadis ſic. ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi , ſolid.9.primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum , ſolid.15.eius adiutori , ſolid. tres , cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione , ſolid. 36. 46 ¶ A præſide Inſularum [e] ſic. ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi , ſolid. 9. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum , ſolid. 15. eius adiutori , ſolid. tres, cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione , ſolid. 36.

a c.2.§. eod.

b c.3.§.eod.

c τοῦ Μακρῶν τειχῶν ſeu Thraciarū v. Nou. 26.

d ὑπὸ τ ἄρχοντος à præſide. ita legitur apud Scrimger.

e Nou.103.c.3.in fin.

f adde de præſide Paleſtinæ tertię §.38.eod.

g eadem Oſrhoena dicitur.

h hodie Turcomania & Finichia.

i de ſecunda vide §.42.eod.

k hodie Serilia, Giraua Alphonſ. Adriano. Zina Theueto , Caramania Bellonio. quà ad mare, Scandelorū: quà ad ſeptentrionē Caramaniā, nūcupari ſcribit Marius Niger. de Pamphilia dixi aliàs.

l hodie Burſia, vt Gyraua refert: Becſangiat, vt Caſtaldus.

m ea in ſcripturis Lud.

n σαλουταρίας. Phrygiam, hodie appellari Sarne tradit Caſtaldus.

o Nouell.24.eod.

p Prætore Nou. 25.eod.

q de prima vide §.43.eod.

r hodie Almaſia Caſtal. Genech Theueto: Toccatu Alalulien Pineto.

ſ moderatore Nouell. 28. quæ eſt περὶ τ μοδεράτωρος Ἑλενοπόντου. & 6. Eclog. 11. περὶ τ μοδεράτωρος τουτέστιν ἁρμοστοῦ Ἑλενοπόντου.

t Prætore Nouell. 26.

u hodie Brieguia, Gyrauæ: Bene-ſaacan Theueto: Aldinelli, Caſtaldo.

x de ſecunda vide §.37.

y Innumeras alibi dignitates Ægypt. recenſet Prætores, comites, exconſules, moderatores, Nouell.23.c.3.

z de prima & ſecunda vide §. 6.7.

a de prima vide §.12.

b vel proconſule. Nouell. 20. c.3.

c de ſecunda & magna vide §. 22.& 23.§.eod.

d de prima vide §.4.§.eod.

e Nouell. 41.

a vide *Nouell.* 113.

36. 47 ¶ A præſide Myſiæ ſecundæ[a] ſic. ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi, ſolidos 9. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum, ſol. 15. eius adiutori, ſol. 3. cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione, ſol. 36. 48 ¶ A præſide Scythiæ ſic, ſpectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi, ſol. 9. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum, ſol. 15. eius adiutori, ſolid. 3. cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſione, ſolid. 36. 49 ¶[b] Pro vniuſcuiuſque ciuitatis defenſore, ſiquidem ſit metropolis, [pro metropoli] apud officium glorioſiſſimorum præfectorum prætoriorum dandi ſunt ſolidi, num. 3. ſi verò alterius ciuitatis, ſolid. 3. & vltra hæc nihil. Nec enim defenſores vel dare iudicibus, nec alteri cuiquam, nec accipere volumus: niſi quædam ſint [cum ab his volo: præſideant] conſuetudinis: ſcientibus eis, quia ſi nuntietur noſtræ poteſtati de aliquo eorum, quia præuaricatur quæ à nobis ſancita ſunt: & quod receperint, quadruplum reddent: & officio ſoluto, exilium habitabunt continuum: cùm etiam prouinciarum iudices ſi hoc neglexerint, & defenſores ſinant rapere, nõ modicam & ipſi ſuſtinebunt pœnam. Dat. 17. Kal. Maij, Conſtantinopol. Beliſario V.C. Conſule.

b omiſſa eſt hîc Macedonia ſecunda, & aliæ de quibus *Nouell.* 11.

Scriptum eſt exemplar huius Dominico glorioſiſſimo præfecto apud Illyricum prætoriorum. Sed ita quidem adiectionibus iuſiurandum ſubeant, ſecundum proprium de hoc facto indiculum[c] ſacramentum, cuius exemplar etiam directum eſt tuæ celſitudini. Qui verò adminiſtrationem ſuſcipiunt, à tua celſitudine, directos hinc eis à nobis codicillos ſuſcipiant, præſente Deo amabili ciuitatis in qua degunt, epiſcopo, & aliis qui in ciuitate ſunt, in iudicio tuę celſitudinis congregatis, & officio omni tuo: coram quibus etiam codicillos accipiant, & iurent prædictum iuſiurandum, & maximè hoc præcipimus coram curialibus agi, quos cõpetens eſt magna frui & à tua celſitudine, & qui idem ferent cingulum. Optima autem erit prouidentia & ſtudium, vt nihil ab eis tu lucreris omnino, neque permittas eos ab vllo lædi: eos enim qui hanc nituntur iniquitatem, quatenus & feliciſſimo noſtro vtantur exercitu, & reliquas curiales adimpleant functiones, quia non oportet talia attentari ſolatia, vt poſſit referri ad tantam tarditatem. nihil enim nobis tam commendat tuam celſitudinem, quomodo circa curiales vniuſcuiuſque ciuitatis prouidentia, quam pręberi volumus iſtis & à tua celſitudine & à cinguli ſemper ſucceſſoribus. Quapropter dum codicillos dederis adminiſtrationes accipientibus à te, aut præſente, hoc eis tuam denunciare volumus ſedem, vt curialib, omnem ferant fauorem, nihil penitus ab eis accipientes. Prohibeatur autem & ab aliis eis afferri damna: & agnoſcãt per te, quia ſi præter hoc aliquid egerint, pœnis ſubiacebunt grauiſſimis. Sicut enim curialibus parcere te volumus, ita & defenſorum caſtigare & retinere auaritiam ſancimus, & ab eis pręſumere accipere, à noſtris ſubiectis, niſi ſecundum quod adminiſtrat reſpublica: aut ſi non eſt aliquod eis publicum ſolatium, quantum inculpabilis antiquitas definiuit: vt à ſpontaneis ipſis magis, quàm ab inuitis accipiant, & hoc parum, & quantum eis ad mediocrem ſufficit vitæ gubernationem. Sciant enim quia ſi citra hæc aliquid acceperint: non ſolùm quadrupli ſubiacebunt pœnæ, ſed etiam exilium habitabunt continuum: prius eis plagis corporeis infligendis.

c infrà poſitum *Hal.*

IVSIVRANDVM QVOD PRÆſtatur ab his qui adminiſtrationes accipiunt.

Tit. III.

IVro ego per Deum omnipotentem, & filium eius vnigenitum, dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum, & Spiritum ſanctum, & per ſanctam glorioſam Dei genitricem & ſemper virginẽ Mariam, & per quatuor euangelia quæ in manibus meis teneo, & per ſanctos archangelos Michaelem & Gabrielem, purã conſcientiam germanúmque ſeruitium[d] me ſeruaturum ſacratiſſimis noſtris dominis Iuſtiniano & Theodoræ coniugi eius, occaſione traditæ mihi ab eorum pietate adminiſtrationis: & omnem laborem ac ſudorem cum fauore ſine dolo & ſine arte quacunque ſuſcipio in commiſſa mihi ab eis adminiſtratione de eorum imperio atque republica: & cõmunicator[e] ſum ſanctiſſimæ Dei Catholicæ & apoſtolicæ eccleſię: & nullo modo vel tempore aduerſabor ei: nec aliũ quemcunque permitto, quantum poſſibilitatem habeo. Iuro quoque idem iuſiurandum, quòd nulli penitus neque[f] dedi neque dabo occaſione dati mihi cinguli, neque occaſione patrocinij, neque promiſi, neque profeſſus ſum de prouincia mittere, neque mittam, neque occaſione dominici ſuffragij, neque famoſiſſimis præfectis adminiſtrationem habentibus, neque iis qui circa eos ſunt, neque alij hominum vlli: ſed ſicut ſine ſuffragio percepi cingulum, ſic etiam purè me exhibebo circa ſubiectos piiſſimorum noſtrorũ dominorum: cõtentus iis quæ ſtatutæ ſunt mihi de fiſco annonis. Et primũ omne habebo ſtudium, vt fiſcalia[g] vigilãter inſpiciam: & indeuotos quidem & indigentes neceſſitate, cum omni exigam vehementia, nequaquam ſubinclinatus, neque ob hoc lucrum ipſum omnino conſiderans, aut per gratiam vel odium exigens aliquem citra quàm competit, aut concedam alicui. deuotos autem paternè tractabo, & ſubiectos piiſsimorum noſtrorum dominorum illæſos vndique quãtũ poſsibilitatem habeo, cuſtodiam. Et æquus in cauſis vtriq. parti, & in publicis diſciplinis ero: nullíque parti citra quàm iuſtum eſt, præſtabo: ſed exequar vniuerſa delicta, & omnẽ æquitatem ſeruabo ſecundum[h] quod mihi viſum fuerit iuſtum: & eos quidem qui innoxij ſunt, vndique innoxios illæſóſque conſeruabo: noxiis autem imponam ſupplicium ſecundum legem, & omnem iuſtitiam (ſicut iam dictũ eſt) in publicis & priuatis contractibus eis ſeruabo: & ſi comperero fiſcum iniuſtitiam pati, non ego ſolùm hoc ago, ſed etiam ſemper mihi aſsidentem[i] talem ſtudebo aſſumere, & circa me omnes: vt non ego purus quidem ſim: qui verò circa me ſunt, furentur & delinquant. Si quis autem inueniatur circa me talis: & quod fit ab eo, me ſanare & eum expellere. Si verò non hæc omnia ita ſeruauero: recipiam hîc & in futuro ſæculo in terribili iudicio magni Domini Dei & ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti: & habeam[k] partem cum Iuda[l], & lepra Giezi[m], & tremore Cain[n]: inſuper & pœnis quæ lege eorum pietatis continentur, ero ſubiectus. Scriptum eſt exemplar huius Dominico glorioſiſsimo per Illyricum prætoriorum præfecto.

d Nota per quos iurabatur à iudicibus tempore Iuſtiniani.

e huc refer formulam iuriſiurandi à Cancellario Galliæ præſtandi, ex Lucio 3. *Placit.* 7. *nu.* 1.

f *l.* 15. 20. *C. de epiſcop. aud. l. vlt. Cod. de poſtulando: l.* 9. *C. de diuerſ. off.*

g 5. *c.* 8. *tit.* 2.

h hinc colligũt, Iudicãdum eſſe ex conſcientia, non ex actis & probatis.

i *d. c.* 8.

k nota formulam inprecationis. Pars cum Iuda, lepra Giezi, tremor Cain.

l *Matth.* 27. *Actor.* 1.

m 4. *Reg.* 5.

n *Geneſ.* 4.

VT ETIAM ECCLESIA ROMANA[o] CENTVM[p] ANNORVM GAVDEAT præſcriptione.

Tit. IIII.

NOVELLA CONSTIT. IX.

1. *Imp. Iuſtin. A. Ioanni viro beatiſſ. ac ſanctiſſ. archiepiſcop. & patriarchæ veteris Romæ.*

o hęc conſtitutio pertinet ad occidentales Eccleſias. Idem antea tributũ fuerat eccleſiis orientalibus *l.* 23. *C. de ſacroſ. eccl.*

p hæc conſtitutio abrogata eſt *Iulian.* per Nouellam 111. introducta 40. annorum præſcriptione, qua de re v. Cuia. 5. *obſ.* 5. *& c.* 31. *&* 34. *de temporib.*

PRÆFATIO.

VT legum originem anterior[q] Roma ſortita eſt, ita & ſummi[r] pontificatus apicem apud eam eſſe nemo eſt qui dubitet. Vnde & nos neceſſarium duximus patriã[f] legum, fontem ſacerdotij, ſpeciali noſtri numinis lege illuſtrare. vt ex hac in vniuerſas eccleſias catholicas quæ vſque ad Oceanum fretum poſitæ ſunt, ſaluberrimæ legis vigor extendatur: & ſit totius Occidentis, necnon & Orientis, vbi poſſeſſiones ſitæ inueniuntur ad eccleſias noſtras ſiue nunc pertinentes, ſeu poſtea eis adquirendæ, lex propria ad honorem Dei conſecrata. Cùm enim antiqua iura 30. annorũ metis temporales exceptiones concludebant, & ſi hypotheca fuerat, paulo lõgiora eis ſpacia condonabant: nos ſacroſanctas eccleſias huiuſmodi quidem curriculis temporum nullatenus excludi concedimus, maximè in his rebus, in quibus vel læſionem ſuſtinuerint, vel quicquam debeatur: ſed centum tantùmmodo annorum lapſu temporalem exceptionem eis opponi ſancimus: vt maneant per totum prædictum tempus integra iura eccleſiaſtica, & non poſsit eis alia præter[t] centum annorum obuiare exceptio: cùm hoc tempus vitæ[u] longæui hominis plerumque finis eſſe dignoſcatur. Habeat itaque ſanctitas tua hanc legem catholicis totius Occidentis eccleſiis profuturam, & in Orientales partes propagandam, in quibus aliquid ſacroſanctæ poſsident eccleſiæ: vt ſit Deo omnipotenti dignum donarium diuinarum rerum tuitio: nec iniquis hominibus impium remaneat præſidium, & tutus peccandi locus etiam ſcientibus relinquatur: ſed ille ſeruetur innocens, qui re vera innoxius ſit: nec improba temporis allegatione ſeſe tueatur, tempus pro puritate prætendens. Quod igitur noſtra æternitas ad omnipotentis Dei honorem, venerandæ ſedi ſummi apoſtoli Petri dedicauit: hoc habeant omnes terræ, omnes inſulæ totius Occidentis, quę vſque ad ipſos Oceani receſſus extenduntur, noſtri imperij prouidentiam per hoc in æternum. Reminiſcentes, huius legis prærogatiuam (ſicut ſuprà dictum eſt) non ſolùm in Occidentalibus partibus Romanæ eccleſiæ condonamus, ſed etiam in Orientalibus partibus, in[x] quibus eccleſiaſticæ vrbis Romæ poſſeſsiones ſunt, vel poſtea fuerint, ſcilicet omnibus iudicibus maioribus & minoribus, qui Chriſtiani & orthodoxi ſunt, vel poſtea fuerint: hanc noſtram conſtitutionem ſeruantibus: nihilominus huiuſmodi legis temeratoribus, poſt cœleſtes pœnas etiam legitimum ſemper vigorem pertimeſcentibus, & pœnam 50. lib. auri formidantibus: hac lege non ſolùm in poſtea emergentibus cauſis ſuum tenorem exercente, ſed etiam in iis, quæ iam ſunt deductæ in iudicium.

q ea eſt Italiæ: noua verò Roma, eſt Conſtãtinopolis.

r Summi pontificatus apex datus Romano.

f Roma legum patria, fons ſacerdotij: *adde l.* 7. *C. de ferus.*

t hoc dixi abrogari per Nouell. 111. introducta præſcriptione 40. annorũ *Nouell.* 131. *c.* 6.

u *l.* 23. *C. de ſacroſ. eccle.*

x aliàs poſſeſſiones Romanæ ſitæ in Oriente, iure Orientali fuiſſent præſcriptæ.

EPILOGVS.

¶ Sanctitas itaque tua præſentem noſtræ manſuetudinis legem piiſsimam, ſiue ſacroſanctam oblationem, quam Deo dedicamus, accipiẽs, intra ſacratiſsima vaſa reponat: & à nobis ſeruandam, & omnes eccleſiaſticas poſſeſsiones ſeruaturam. Dat. Conſtantinopol. 6. Kal. Maij, Beliſario V. C. Conſule.

DE REFERENDARIIS[a] PALATII.

Tit. V.

NOVELLA CONSTIT. X.

Imp. Iustin. Aug. Hermogeni [gloriosiss.] sacrorum officiorum magistro, exconsuli, & patricio.

PRÆFATIO.

CVm aliis omnibus quæ in ordinem perduximus competentem, neque ea quæ de spectabilibus nostris referendariis sunt, foras relinquere existimauimus à nostra prouidentia: & tanto magis, quanto nobis vtiliores constituti sunt, primum quidem eos non in multitudine constitutos, nos, vt adiuuaremus multos per eos singulorum facilè petitiones discentes, plures esse quàm dudum fecimus. 1 ¶Sed apparuerunt quidam nostram largitatem in immensum vocantes, & multos quidem nobis introducentes supplicantes: multis autem petitionibus vsi, ita semper adiectiones in immensum incompetens, causam sic perduxerunt honestam. nil enim petentibus factum est finitum, donec in quatuor & decē eorū numerus exiret. Propterea igitur, vtpote causa iure à nobis honorata, deinde in multitudinem effusa, ne propria imminuatur honestate, præuidimus certa eorum numerum [b] cōprehendere mensura: non vt quæ sunt, auferamus [c] eis cōcessa, (nec enim hoc imperialis est maiestatis proprium) sed vt omnium placentium nobis & honestè ministrantium, foras aliquos ex his constituamus à nostro ministerio, nullo omnino concedimus modo: sed manere quidem eos sancimus secundum figuram qua sunt: neminem tamen omnino adiici, donec in octo viros perueniat numerus: vt hi perpetuò sint octo constituti: numero quidem hoc per nullum modum aut tempus aucto, festinantibus autem ipsis perpetuò inuicem trāscendere circa nos & imperium cura & deuotione: nemine licentiam habente, neque petere aliquid deinceps tale, sed sciente quod neque impetrabit petita: pro eadem autem petitione non solùm obligatus erit pœnæ auri librarum decem, sed etiam propria spoliabitur militia. Volumus enim eos in mensura quidem vsque ad dictū numerum contineri: iustitia verò & aliis virtutibus augeri, & ad maius apparere. Multitudo [d] enim numerosa nihil habet honestum: quoniam in paucis ex multis quæ secundum virtutem est, vita saluatur. Maneant igitur, secundum quod prædiximus, nunc in eadem figura.

EPILOGVS.

¶Hæc autem tua eminentia cognoscens custodiat, vt nullo tempore transgrediatur aliquid eorum quæ à nobis sancita sunt: sed eos qui præter hoc aliquid agunt interminatam exigi pœnam, tanquam ea petentes, quæ nec petere licet [e], neque dare posibile est. sitque & hæc lex nostra multitudinem quidem expellens: introducens verò virtutem, quæ non [f] in multis apparet: & præcipuè in viris procedētibus ex patribus [g] quidem bonis, suam autem vitam constituentibus tam in petitionibus indigentium, quàm ad nostrum in eos auxilium. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram legem manifestata sunt, tua eminentia operi effectuíque tradere festinet. Dat. Id. Maij, Constantinop. Belisario V.C. Cos.*

Deest hîc Nouel. XI. vt & in omnibus Græcis editionibus titulus eius tantum superest, in hanc sententiam.

VT QVÆ CIRCA VIMINACIVM[h] SVNT ECCLESIÆ[i] SVB PROPRIO archiepiscopo sint, non autem amplius sint sub archiepiscopo Thessalonicæ.

At illam integram reperi in veteri quodam libro manuscripto, vbi inscribitur.

DE PRIVILEGIIS ARCHIEPISCOPI IVSTINIANAE[k] PRIMAE[l], & sede[m] PP. Illyrico in Pannoniam secundam, id est, Iustinianam primam transferenda.

Tit. VI.

NOVELLA CONSTIT. XI.

Imp. Iustin. A. Catelliano viro beatissimo Archiepiscopo primæ Iustinianæ.

PRÆFATIO.

MVltis & variis modis nostram patriam augere cupientes, in qua primo Deus præstitit nobis ad hunc mundum, quem ipse condidit, venire, & circa sacerdotalem censuram eam volumus maximis incrementis ampliare, vt primæ Iustinianæ patriæ nostræ pro tempore sacrosanctus antistes, nō solùm metropolitanus, sed etiam archiepiscopus fiat: & cæteræ prouinciæ sub eius sint authoritate, id est tam ipsa mediterranea Dacia, quàm Dacia Ripensis: nec non Mysia secūda [n], Dardania, & Præualitana [o] prouincia, & secunda Macedonia: & pars secundæ etiam Panoniæ, quæ in Bacensi est ciuitate. Cùm enim in antiquis temporibus Firmi [p] præfectura fuerit constituta, ibique omne fuerit Illyrici fastigiū tam in ciuilibus quàm in episcopalibus causis, posteà autem Attilanis [q] temporibus eiusdēm locis deuastatis Apennius præfectus prætorio de Firmitana ciuitate in Thessalonicā profugus venerat, tum ipsam præfecturam & sacerdotalis honor secutus est: & Thessalonicensi episcopus, non sua auctoritate, sed [r] sub vmbra præfecturæ meruit aliquam prærogatiuam. Cùm igitur in præsenti, Deo auctore, ita nostra respublica aucta est, vtraq. ripa Danubij iam nostris ciuitatibus frequentetur, & tam Viminacium quàm Recidua & Litterata, quæ trans Danubium sunt, nostræ iterum ditioni subiectæ sint, necessarium duximus ipsam gloriosissimam præfecturam, quæ in Pannonia erat, in [s] nostra felicissima patria collocare, cùm nihil quidem magni distat à Dacia [t] Mediterranea, secunda [u] Pannonia. Et quia homines semper bellicis sudoribus inhærentes, non erat vtile Reipubl. ad primam Macedoniam, post tot spacia tantásque etiam difficultates venire, ideo necessarium nobis visum est ipsam præfecturam ad superiores partes trahere, vt iuxta eam prouinciæ constitutæ, facilius sentiant illius medicinā. Et ideo tua beatitudo & omnes præfatæ primæ Iustinianæ sacrosancti antistites, archiepiscopi [x] habeant prærogatiuā [y], & omnem licentiam, suam auctoritatem eis [z] impertiri, & eos ordinare, & in omnibus suprascriptis prouinciis primā habere dignitatem, summum sacerdotium, summum fastigium à tua sede creentur, & solum archiepiscopum habeant, nulla communione ad eum Thessalonicensi episcopo seruanda: sed tu ipse & omnes primæ Iustinianæ antistites, siue eius iudices & disceptatores, quicquid oriatur inter eos discrimen, ipsi hoc dirimant, & finem eis imponāt, & eos ordinent: & nec ad alium quendā eatur, sed suum agnoscant Archiepiscopum omnes prædictæ prouinciæ & eius sentiant creationem, & vel per se, vel per suam auctoritatem, vel clericos mittendos habeat omnem potestatē, omnémque sacerdotalem censuram, & creationis licētiam. Sed & in Aquis, quæ est prouinciæ Daciæ Ripensis, ordinari volumus à tua sanctitate episcopum, vt non in posterum sub Meridiano Thraciæ oppido episcopo sit constituta, sed Meridianus quidem maneat in Meridiano, nulla communione cum Aquis seruanda. Aquensis autem episcopus habeat præfatam ciuitatem, & omnia eius castella & territoria & ecclesias, vt possit Bonosiacorum [a] scelus ex ea ciuitate & terra repellere, & in ortodoxam fidem transformare. Vt igitur sciat beatitudo tua nostri numinis dispositionem, ideo præsentem legem ad tuā venerabilem sedem transmisimus, vt in perpetuum tale beneficium habeat patriæ nostræ ecclesia in Dei omnipotentis gloriam, & nostri numinis sempiternam recordationem. Quando autem tuæ recordationis sedis gubernatorem ab hac luce decedere contigerit, pro tempore archiepiscopum eius à venerabili suo concilio metropolitanorum ordinari sancimus, quemadmodum decet archiepiscopum omnibus honoratum ecclesiis prouehi, nulla penitus Thessalonicensi episcopo, nec ad hoc communione seruanda.

EPILOGVS.

¶Beatitudo igitur tua, quæ nostra sanxit æternitas, modis omnibus ad effectum perducere non differat. Datum XX. Belisario V.C. Consule.

DE INCESTIS[b] ET[c] NEFARIIS NVPTIIS.

Tit. VII.

NOVELLA CONSTITVT. XII.

Imperator Iustinianus August. Floro gloriosissimo comiti || vbicunque positæ diuinæ rei priuatæ ||

PRÆFATIO.

PRo incestis dudum nuptiis scriptas ab imperatoribus leges non perfectè habere iudicamus: quæ eos quidem, qui incestis copulantur nuptiis, impunitos [d] sinunt: ex iis autem procedentem sebolem, vtique inculpabilem [e] existentem, priuant rebus patris: vt necessitas sit eos quidem qui peccant, sine reatu esse: eos autem qui innoxij sunt, tanquam peccantes puniri.

CAP. I.

De incestis & nefariis nuptiis.

SAncimus igitur de cætero, si quis illicitas & contrarias [f] naturæ (quas lex incestas & nefandas & damnatas vocat) contraxerit nuptias, siquidem [g] non habuerit filios ex prioribus legitimis & inculpabilibus sibi contractis nuptiis, mox ei suarum rerum casum imminere: simul autem & eorum quæ nomine dotis data sunt ei, in nullo potiri: sed omnia ærario adsignari: eò quod dum licuerit nuptias facere legitimas

a de numero referendariorū, v. Iulianum *Cōsti* 16. Hi recitāt principi supplicum desideria: & mādata principis iudicib. insinuant. *Nouella* 113. 124. *c.* 4. *l.* 2. *C de off. eius qui vicem: Procop. de bello Persico:* 4. *Ammon.* 41. Gallis videtur ii esse qui appellantur *Maistres des requestes de l'hostel.* De referēdariis maioris ecclesiæ dictum est, *Nouella* 6.

b Referendarij ad veterem numerum redigūtur, vt clerici, *Nouella* 3.

c Concessa auferre, non est proprium Imperatoris, *Nou.* 81. *c.* 2. *in fin.*

d Multitudo numerosa nihil habet honesti.

e Quod petere non licet, dari non potest: & è contra.

f Rari quippe boni, &c. Pauci dignoscere possunt vera bona.

g Fortes creantur fortibus.

h v. Iulianum *Const.* 9.

i quásque subligauit imperator.

k Achrido, vel, vt ait Agathias, Vedecina ciuitas Illyrici Iustiniani natalis. v. Gregoriū lib. 2.

l quæ & noua: *Nou.* 8. *c.* 15. §. 21. Aliæ sunt Iustinianæ. in Africa Carthaginensiū, *Nou.* 131. quæ à Iustiniano vindicata & restituta imperio Romano. Alia fuit Iustiniana secunda in Cypro insula, patria Theodoræ vxoris: Nicephor. Alia Iustiniana noua in Nouella 8. & alia Nouella 28. Gregor. 4. *epist.* 59. facit mētionem Iohannis episcopi Iustinianæ primæ.

m Sedes PP. Illyrici Iustineanea prima.

n *Nouella* 8. c. 15. §. 47.

o *Nou.* 131. *c.* 3.

p Firmij, olim sedes Præfecti Illyrici. Fortè legendum Sirmij: vnde Pannonia Sirmiensis, quōdam Gothorum sedes, Cassiodoro 3. *varia.*

q .i. Attilæ.

r hic locus valde notādus est. Indicat .n. quēadmodum episcopi paulatim alij aliis imperauerint. Nam colore sedis præfecturæ Prætorianæ, episcopi earundem vrbium cæteris antistare potuerāt, *vt hîc*, quo nomine magnæ ortæ sūt cōtrouersiæ inter Rauēnatem & Romanum episcopum.

s Hic locus ostendit, Iustiniani patriam non fuisse Dalmatiā vel Thraciā, sed Pānoniam: quæ hodie appellatur Bulgaria.

t Daciæ verbū comprehendit hodie Transsiluaniā, Valachiā, Moldauiam.

u idest, inferior. hodie Hūgaria: superior Austria, Carinthia, Carniola.

x qui & patriarchæ.

y *Nouel.* 131. *c.* 3.

z episcopis.

a videtur innuere Bonosianos, quorū meminit Gregorius *in Epist. ad Quintum de consecratione: dist.* 4. *c.* 1. *Si vero adde Innocentium epist.* 20. 21. *Isidorū, adde eūdem Grego.* 9. *regist. Ind.* 4. *epist.* 61.

b περὶ ἀθεμιτογαμιῶν, *Scrimg.* 5. *C.* 4. *Nouel.* 139. 154. περὶ αἱμομικτῶν, id est de his qui se suo sanguini miscēt. *Harmenop.* 6. *t.* 4. *v. Iulianum cōst.* 32. *v.* (*l.* 9 *sen.* 9.

c ἴνκεστος γάμος, ὁ ἐξ αἵματος τὴν σύστασιν ἔχων: δαμνάτος, ὁ κεκωλυμένος: νεφάριος, ὁ παράνομος. Prioris generis exēplū in eo, qui fratris filiam, amitā, & similes personas ducit: Secūdi, tutoris cum pupilla: Tertij, cum rapta. 4. *Harmenop.* 6. *in fin.*

d Ante Iustinianū nuptias contrahentes incestuosas impuniti: è contrario eorum filij, successione priuati. legimus tamen incestuosos deportatos, *l.* 5. *D. de quæstionibus.*

e Incestuosi filius, sine sua culpa ita nascitur.

f Incestæ, nefandæ, nuptiæ damnatæ, contrariæ naturæ, *vt hîc*: moribus *l.* 8. *l.* 39. *ff. de ritu*: iurigētium *l.* 68. *d. tit.* cōtra leges. *l.* 3. *eod.*

g Pœna incestuosas nuptias cōtrahētis, *adde l.* 6. *C. eod.*

legitimas,contra[a] leges amauerit:& confuderit[b] quidē sobolem,nocuerit autem & generi:egerit verò quæ impia sunt & scelesta,& talia concupierit , qualia plurima etiam irrationabilia[c] amouent animalia,sitque ei pœna non confiscatio solùm,sed etiā cinguli priuatio,& exilium[d]:& si vilis[e] fuerit,etiam corporis verberatio,quatenus discat castè[f] viuere,& intra naturam se continere:non autem delectari & amare[g] vltra terminum traditum nobis à natura,||etiam his legibus repugnare.||Muliere quoque,si legem sciens[h], hanc quidem neglexerit,incestis autem semetipsam tradiderit nuptiis,sub eadem constituenda pœna.

CAP. II.

Vt liberi legitimi incestuosorum supplicio patris sui iuris fiant, & res patris accipiant.

SI verò contigerit ex prioribus nuptiis inculpabilibus filios esse ei,aut nepotes fortè, aut vlterius: paternam mox illi accipiant successionem , suæ[i] quidem potestatis patris supplicio facti,pascentes[k] autem eum, & alia necessaria præbentes. Nam licet[l] legum contemptor & impius sit,tamen pater est.

CAP. III.

Intra quod tempus huic constitutioni locus sit , & quid[m] incestuosi filij iuris habeant in bonis patris.

ET hoc quidem sequens tēpus habeat post præsentem nostram constitutionem currēs: nullo contristando si castè vixerit,licebit enim nihil peccantes sub hac lege nō subdi. Quod verò iam transactum est,nec omnino relinquimus innoxium : nec omnibus modis sub acerbam indignationem submittimus: sed si quæ incestæ factæ sunt nuptiæ,si quidem cōtigerit eas quolibet modo dissolui[n], sine reatu sint. Si verò hæc nostra lex inuenerit aliquem post tales nuptias,licentiam ille habeat , ex quo omnibus insinuata est,intra duos annos sic sibi copulatam dimittere coniugem,non reuersuram vlterius ad eum:neque separatam quidem figuraliter[o],pro veritate verò coniunctā. forsan enim sic priorib. satisfaciat,sola quarta eius substantiæ parte ad fiscum deferenda,& ad filios omni alia substātia:quam eis tanquam innoxiis concedimus: vt si quidem soli & non cum aliis & ipsis legitimis sint, ex aliis nuptiis inculpabilibus existentibus:non priuētur paterna successione:nisi iustè eos odio habēs pater,propter aliā quandam legitimam offensionem à sua excludat successione. 1 ¶Si verò etiam nuptiæ sint aliæ prius factæ,& non offendentes legem,& filij inde oriantur:tres quidem partes hæreditatis vndique inculpabilibus & innoxiis relinqui filiis:nisi[p] aliquid offendant aliud,quod eos indignos patris secundū legem successione demonstret. quartam verò filiis iniuriam quidem passis,innoxiis tamen relinquere liceat, & ipsis inculpabilibus per omnia alia circa patrem visis, scilicet & percepta ex paterna substantia quarta parte , quam fisco dari præcipimus.Damus autem eis non ex testamento solo, sed etiam ab intestato genitorum secundum prius à nobis dictum modum fieri hæredes:hoc eodem valente , si etiam postquam prius dimiserit coniugem incestè sibi commissā vel copulatam,alteram duxerit secundum legem vxorem, filiis ei & ex priore existētibus , & postea ex legitima procreatis.sic enim prius tempus clementiæ vincimus , dote quippe præcedenti mulieri danda. Si autem vxorem non dimiserit intra duos annos ex quo lex fuerit publicè insinuata,& ipse cadat sua substantia,& mulier dote, & supradicta fiat pœna,tales quoque filij nihil ex paterna substantia habebunt,neque ex materna dote. Sed si qui fuerint ex prioribus nuptiis innoxij filij ei procreati:illi res accipiāt (post quartam quippe partē quæ ad fiscum defertur) suæ potestatis effecti,& patrē[q] alentes,& aliam ei præbētes sufficientē sanationem,sicut prædiximus:dote etiam hîc incestæ coniugis sub fisco faciēda.Si verò filij non sint ex prioribus inculpabilibus nuptiis hoc agenti procreati: tunc totius eius substantiæ dominus erit fiscus.hæc enim etiam in postea nubentibus incestè,sancimus, sub æqualitate per omnia ponentes eum qui non dimittit intra prædictū à nobis tempus incestam coniugem,cum eo,qui post hanc nostram legem incestas & odibiles quasdam nuptias elegerit.

CAP. IIII.

De naturalibus liberis ante[r] dotalia instrumenta natis.

DVbitatū[s] itaque etiam in quibusdam gentibus aliquid de legitimis filiis ex nostra constitutione factis,existimauimus rectè se habere nos tanquā legis patres & adiicere ei,& soluere dubitationem . etenim cū tali intellectu ab initio legē posuimus. nam & si legitimorum quisquā sit pater & abeunte[t] eius vxore ex hominibus, aut etiā legitimè transigēte, habuerit quandam consuetudinē ad aliam mulierē,quam licebat etiam legitimè ducere vxorē,& fuerint ei filij aut ante dotalia documenta,si tamē ea fecit,aut etiam postea , vel etiam soli maneant ante dotalia filij, secundis autem non procreatis , aut etiam postquam nati sunt, mortentibus : existimauerunt quidam non posse secundos esse legitimos : quoniam præexistant ex priori coniuge alij legitimi & proprij filij. quod nullam rectam & consequentem habet consonantiam. Si enim huiusmodi filios nos legitimos & proprios demonstrauimus, dotalium[u] documentorum contenti confectione : legitimi verò etiam primi constituti sunt in omnibus: legitimus etiā pater moritur,& iis qui ex prima fuerunt,& qui de secunda,licèt ante dotalia documenta procreati sunt, & nullus post eos post documentum dotis natus est,aut etiam natus & mortuus.& licètiam lex ei præstat,quo vult testari modo,in suam sobolem , vt tamen non offendat in aliquo leges,quæ mensura certa successionis omnes filios vocāt.Venient igitur etiam ab intestato & ex testamēto(sicut & pater & lex permittit)proprij existētes atque legitimi: alterutrisque succedent. Quod enim aliud decernimus,cùm sufficiat legitima & suorum appellatio sub potestate eos ostendere,& dare etiam contra testamentum,quæ leges præbent,& omnia habere quæcunque huiusmodi appellationem decent?

EPILOGVS.

¶ Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis,& per hanc legem declarata sunt,agnoscens, operi effectuique tradere festinet, præcepto vtens apud gentium præsides, vt & qui foris sunt hominęs,agnoscant quia sobolis innoxiæ & puræ curam habuerimus, & alienigenas atque nostris odibiles[x] legibus auersamur copulationes, Dat.6. Id. Octob.Constantin.Belisario V.C.C. indictione XIIII.

DE PRÆTORIBVS POPVLI[y]
Tit. VIII.

NOVELLA CONST. XIII.

Idem à Constantinopolitanis.

PRÆFATIO.

CLARISSIMORVM vigiliæ Iudicum nomen honestum & antiquis Romanis cognitum nescimus, quemadmodum in aliam translatum est appellationē & ordinem. Patriæ enim nostræ vox *Præfectos* eos *Vigilum* appellauit, vigilantibus & nihil imperscrutatum relinquentibus hominibus, hoc cinguli præponens.Vox enim Græcorum nescimus vnde præfectos eos appellauit noctium , tanquam necessarium esset sole quidem(verisimiliter)decumbēte exurgere cingulum, quiescere autem debilitato. Quid enim erat propter quod noctium addidit nomen? Si enim quodammodo hac sola dignitate,quæ in noctibus sunt non rectè gesta curam habente & circumlustrāte ciuitatem,hanc habuit appellationem,sed hoc ipsum & ciuitatis cingulum videmus agētem, quatenus nihil interesset quod prohiberet super appellatione ista etiam dignitatem illam hoc nomine vocitari. Si enim diuidi dignitates possunt , & gloriosum quidem præfectum felicissimæ huius ciuitatis esse diurnum iudicem, alios autē noctis:vehementer competentium aberrauerint, rectitudinem nominum nescimus quemadmodum corrūpentes. Hanc igitur appellationem mistam nebulosam existentem & obscuram & noctis[z] prænomen, fortassis refugiunt omnes,& pœnā esse hanc administrationē existimāt, & neque imperialium dignam codicillorum esse putant.

CAP. I.

NOs igitur rem quomodo oporteat aspicientes,æstimauimus oportere dignitatem hanc à principio incipiētem ab appellatione , in totum erigere & Nyctéparchum nullatenus de cætero vocari.Curam enim habebunt eorum quæ in diem & in noctem,præter quod competens est,agūtur. Igitur quoniam antiquis Romanis vehemēter *Prætoris* placuit nomen, propterea existimauimus eos prætores plebeios oportere nominare , qui ad custodiam & disciplinā constituti sunt, & plebeiam possunt compescere seditionē. & sicut cæteri prætores sunt in curia Senatus, libertatum & tutorum & talium præsides,ita sint & isti prætores super[a] populorum rectitudine,& nostra quidem voce *Plebis prætores* appellentur,Græca verò ista & communi||lingua|| *Prætores populorum. Prætoris* enim qualiter est honestum nomen, qualiter non[b] longè constitutum à consulatu,qualiter vicinum legi affictum,manifestant leges , consulatui coniungentes prætores, secundum eis cum[c] lege dantes ordinem. Et queādmodum antiquitus consules fuerunt,qui magnæ[d] præerant curiæ,principes autem plebis qui plebem gubernabant,ita & nunc sunt prætores quidē Senatus,qui ea quę pridem à nobis dicta sunt, agunt:principes[e] verò populorū hi,qui quietem eorum defendunt,& quod eis expedit , prouident. 2 ¶ Reuera enim dignitatem hanc olim honestam constitutam & in seniore Roma in vsu frequentatam splendidè , in temporibus non solùm,quæ Imperatores habuerunt,sed & adhuc longius, & magna ciuitas hanc suscipiens dignitatem,non despectam habuit. Neque enim veteribus temporibus didiscimus aliquas magnas dignitates

a Incestuosus contra leges amat.
b Nouell. 154.
c Irrationabilia quædam animalia ab incestu abhorrent , vide Aristotelem 8. *de historia animalium.*
d .i. deportatio in insulam.
e Durius puniuntur vilis , quàm nobilis.
f Castè viuendū.
g Vltra terminos datos à natura, nō est amandū.
h aliud si ignarus,*l. 57.ff.de ritu nup.7. §. 3.* ἀκούσιον ἐν μεταμελείᾳ *&c. Aristot. 3. Ethicor.*
i Nota nouum modum soluendæ patriæ potestatis.
k Parentes inopes, à liberis alendi *c. 31.§.1.inf.*
l Pater, quantūuis impius & cōtemptor legum, fouendus tamen à liberis. An in omni crimine id locū habet? maiestatis excipe,& similia. An banniturn parentem impunè filius tecto potest excipere? licere non puto,mitius tamen punitur,*l.2.D. de receptatorib.* & si leuis exilij causa, omnino excusatur ,alioquin patria parentib. potior , *v. quæ dixi ad l. 19. §. 7. ff. de captiuis.* idque etiam fieret contra leges. Parens legum contemptor hic quidem adiicitur,sed nominatim lex ei indulget alimenta à liberis præstanda.
m *adde infra Nouell.89.inf.*
n Incestæ nuptiæ, statim dissoluendæ *l. 4.inf. C. eo.*
o τῷ σχήματι .i. specie tenus.
p Pœna incestuosi contumacis.
q *c.2.3.eod.*
r Nouell. 19. & 89. c.8.
s .i. mota quęstio est.
t hinc sumpta est Authentica quod ius *C. de naturalibus liberis.*

u Concubinatu in matrimoniū conuerso, liberi sui & legitimi fiebant.*l.5. C. de naturali. liberis.* Dotalia instrumēta postea requisita,*vt hîc: & nouella* 18. dos, est concubinatus abolitio , & nuptiarum argumentum. Sufficit etiam quodcunque aliud argumentum nuptiarum , dummodo scriptum *Nou.117.c.2.*
x Incestuosæ nuptiæ, legibus odibiles.
y addūt Græci, ἤτοι νυκτεπάρχων. de officio prætoris populi, Iulianus *constit.* 23.præfecti vigilum,de quo *v.1. D.15.adde Cuia. 8.obser. vltima.* ὁ πραίτωρ τοῦ δήμου καὶ νυκτέπαρχος λέγεται.6.Harmenop.*tit.de dignitatibus* §. 3. vbi etiam refert ad incendia arcēda primò institutum , & de incendiariis, effractoribus, furibus,& receptàtoribus cognoscere.& author Ecloge 6.*tit.5.*περὶ νυκτεπάρχου ἤτοι πραίτωρος τοῦ δήμου. Hic Glossis νυκτοφύλαξ, noctianus , nocte custos,vigilis,& νυκτοστρατηγός.
z Magistratib^9, idoneæ appellationes tribuēdę.
a Obiecta præfecti vigilum.
b Prætoriū nomen non longè à consulatu.Prętores consulum collegæ, non q̄ pari imperio(cōsulum enim imperiū maius est, *l.4.D. de recep.*) sed quòd iisdē auspiciis crearētur, rogarentur, *Cicero ad Atticū. & 13.Gel.14.* Qd̄ iidem quasi collegę auspicia turbarent,aut retinerent, quod se inuicē collegas appellarent,*Plinius in Panegyrico*, vbi Traianus appellat, Prætorescollegas.*adde No.24.c.1.Liu.7 in prin.* Prætorē appellat collegā consulibus.
c μετὰ τὸν νόμον, Ius ciuile subsequitur ius prætoriū,*l.14. in fin. D.de test.* Prætor.lex loquens: lex, mutus Prætor.
d Plinius in Panegyrico. Parū est , vt consul in Curiam venias, nisi&conuoces: vt interfis Senatui.nisi & præsideas: vt censentes audias, nisi& perroges.
e id est,Prætores populi.

administratas, quæ circa Imperium sunt, & post hæc non dignari de hac re solicitudinem fieri. paulatim ||verò|| ita res abiecta visa est & nullius rei digna, vt neque ex codicillis nostris||fieret,||iaceret autem sub gloriosissimis præfectis felicissimæ huius ciuitatis, & multa ex ordine eorũ ista susciperet dignitas & administraret eam pessimè. Etenim si quis inspiciat antiquitatis eius cingulum, vehemẽter eam qualis pridem erat,& de his,quę nũc sunt,docebitur. cognoscet enim eam & forum [a] proprium & officium commentariensis habentem,& alia omnia quæ penè ciuitatis cingulo à legibus deputata sunt.

Cap. II.

QVia igitur nos omnia perscrutãtes,quę facta sunt pridem, festinamus in meliorem ordinem & antiquam honestatem & huius rei reducere ornamentũ,vt non furta ab iis fiant frequentia & societates cum furibus,& iudicia negligi & sperni,& nullius dignæ procedant rationis, propterea existimauimus,quæ circa ea sunt definire. Scimus enim quoniam si propter pecuniarias lites, in quibus non magnum est periculum,nisi in pecuniis solis,attamen dignitates eas iudicant magnæ, & multotiens etiam coniudices [b] dantur, & innumerabiles nobis sollicitudines sunt,vt non causæ sine iudicio procedant,quomodo [c] non competens est de iudicibus,quibus super [d] animabus iudicantium est periculum,omnem ponere prouidẽtiam,qualiter alicuius digni efficiantur rationis, ne quando animã perdant hominis nati quidem semel,recipere[e] autem eam dum perdiderit,non valentis?

Cap. III.

PRimum quidem||igitur||sancimus neminem omnino in prædicta dignitate adesse,priusquam à nobis codicillos administrationis accipiat,& nulla ratione præsumere citra [f] Imperiales codicillos ad curam istam accedere, sed expectare imperium,& exinde conscriptum iudiciũ. Nos enim nulli prædictam dignitatem trademus, nisi magnificis illustribus aut spectabilibus comitibus consistorianis,aut clarissimis Tribunis prætorianis & notariis,qui hanc suscipiant dignitatem, aut aliis administrationes agentibus & apparentibus [g] nobis aptis & nostro dignis testimonio,quatenus eos prædictam habentes honestatẽ & honorem defendere[h],præsertim pro [i] iustitia,propter quod pro [k] animabus est intensio,& multis homicidij consueuerunt litibus habitare, & de adulteriis & inuasionibus & rapinis & si quid tale est. 1 ¶Oportet [l] ergo talibus criminibus præsidentem virum esse vndique honestum & irreprehensibilem,& huiusmodi auditorij dignum & omnis abstinentem furti||seu munerum acceptionis|| & puras habere manus. Habere autem & consiliarium probatum vnũ. etenim neque citra vsum consolationis eos relinquemus, sed vnicuique eorum tot solidos occasione annonarũ annis singulis dabimus, quatenus hi sufficientes his,nulli adquiescant furto aut venalitati [m]. 2 ¶Sed neque per dationem fieri omnino, quemadmodum in quibusdã fiebat temporibus,neque προΐεσθαι [n] aurum vlli. In [o] æquali enim crimine efficitur,& qui dat alicui occasione dignitatis, quod,si factum fuerit,adquiescens, vt secundum dandum ab eo iusiurandum,manifestatur.

Cap. IIII.

DIdicimus autem eis ad obsequium esse officia maligna: dicimus autem latronum cognitores [p] & veneficiarios [q] & cingulorum [r] incisores & aliam multitudinẽ, quorũ vnumquemque competẽs est castigare magis,quàm taliter viuere. Neque enim latronum cognitor talis est, quomodo in bonum quid agere, sed in hoc tantummodo cognoscunt fures, vt lucrum sibi & iudicibus suis venentur. quæ omnia competens est eos,qui nunc à nobis in præturam populi transeunt,odisse & auersari,& mundis vti manibus, & resecare omnia quæ præcepta sunt, siue de furto,siue de aliis delictis, & ciuitatem [s] nobis emundare ab his,quæ furta operantur,bestiis:& viris industriis vti ad hæc ministris,& proprio officio offerri competenter, quatenus timor eos habeat sui iudicis,& omnia agant cum vehementia & bona voluntate.& [t] dignè iudicio de se,neque multi aliqui fures erunt,& furta celeriter inuenientur & peccantes imminuentur,timentes dignitatem [u], quoniam nemo comparet pecuniis. Sed & crimina vel si vehementissima sint, cognoscent, & populares sedabunt turbas, ita gloriosæ huius & regiæ iudici ciuitatis,sed nobis obsequẽtes,& omni digni eo honore, tanquam iudices minores à iudice maiore euacuent eius solicitudines, nihil eligentes agere,quod non est bonorum virorũ & imperialis testimonij dignum. 1 ¶Si verò aliquando contigerit(hoc quod non optamus)fieri aliquod in hac ciuitate incendium [x],oportet eos præsentes esse & ministrare: & maximum hoc opus habere:ne fures & subtrahentes infelicissimorum res, eripere & saluare quantum possunt res ab ignis violentia. Etenim si circa hanc dignitatẽ facti fuerint industrij, maior eos sedes excipiet & honestior dignitas, & cognoscẽt quantum est,quod cum honestate viuitur, quàm hanc cõtemnere. vti autem multis manibus,&per eas impiè agere, & postea agere propter quod nihil horum,quæ ita congregantur,consueuit manere, sed malè colligere & statim deperdere. vt igitur nostros subiectos inuitare quidem per hanc æstimauimus oportere occasionem, & solatium eis dare tantum & homines honoratos ad medium adducere, vt eorum virtutem sentiant subiecti. Habebũt autem spectabiles populorum prætores & consiliarium nostro super eo iudicio,sicut diximus,dignum.

Cap. V.

ASsistent autem eis & viceni milites & triceni matricarij[y] (quosnunc nos constituimus)dispositionibus obsequẽtes eorum,& sicubi ΔΕΟΙ [z] eos,qui indecenter agũt detinentes & competenti ordini tradentes ||disciplinam.|| Oportet autem eos manifestè scire,quòd si mũdos semetipsos constituerint,&Dei auxilium habebunt,& nostra placatione non fraudabũtur,& longior eis dignitas erit. Quis enim bene & rectè agentem amouere [a] velit?

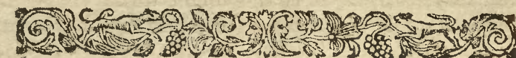
Cap. VI.

SEd si transmittatur eis aliquis à iudicio viri clarissimi præfecti huius felicissimæ ciuitatis,quatenus suppliciis subiiciatur, scrupulòsè inquirant dignitatem & doceantur in quibus occidunt hominem, aut auferũt membrum, aut tale aliquid, sciscitantes & ab ipso glorioso præfecto, si & hoc pręuiderit,vt cum subtilitate proferant sententiã aut animæ aut membri alicuius auferendi à destinato.

1 Quemadmodum enim spectabiles prætores populorum talibus honorauimus donationibus, dignos eos faciẽtes & codicillis [b] à nostra procedentibus manu & annonis & appellatione tanta & aliis,quæ dicta sunt, ita eos exigimus reddere nobis suam puritatem & in omnibus vigilãtiam, & cuncta agere æquali & iusta conscientia & pura manu. Si enim aliquid apparuerint delinquentes,aut furãtes,aut furibus adquiescentes,aut non omnibus resecantes modis,& dignos quidẽ morte suppliciis subdẽtes, mediocria verò agẽtes expellentes à magna hac ciuitate vbi nos præceperimus: sciant quòd ipsi pro his reddent rationem non Deo solùm,sed & nobis, & rei fient & omni damno quod subiectis contigerit,& nostræ indignationi, & velociter cũ infamia à dignitate repelli nostra: propterea enim & laborem sustinemus & expensis magnis acquiescimus, vt non alicui nostrorum subiectorum inferatur aliqua calumnia aut pecuniarũ aut animæ perditio,& quæ talia cõstituta sunt,sed omnia cum examinatione fiant cõpetẽter.

Epilogvs.

¶Hanc igitur omnes nostram voluntatem per hãc præceptionem diuinam & legem cognoscentes,& quia quod expedit vobis nullatenus derelinquimus, pro nostro orate imperio,sic vos tuente,sic vos proprios existimante, in his quæ in vnoquoque contigerint,ita paternam in omnibus vobis custodiente prouidentiam. *Proponatur* Constantinopolitanis ciuibus nostris. Dat. 10. Kal. Octo. Constantinopol. DN. Bilisario V.C. Cons.*

COLLATIO III.

DE LENONIBVS[c].

Tit. I.

NOVELLA CONSTIT. XIIII.

Imp. Iustinianus August. Constantinopolitanis.

PRÆFATIO.

ET antiquis [d] legibus,& dudum imperantibus satis odibile [e] visum est,esse lenonũ nomen & causam,in tantum,vt etiam plurimæ contra[f] talia delinquentes scriberẽtur leges. Nos autem & dudum posita cõtra eos,qui sic impiè agunt, supplicia auximus:& si quid relictum est à nostris prędecessoribus,etiã hoc per alias correximus leges:& nuper interpellatione nobis facta rerum impiarum pro talibus negotiis in hac maxima ciuitate commissis, causam non despeximus. Agnouimus enim quosdam viuere quidem illicitè: ex causis autem crudelibus & odiosis occasionem sibimet nefandorum inuenire lucrorum, & circumire prouincias & loca plurima, & iuuenculas miserandas decipere,promittentes[g] calceamenta & vestimenta quædam: & his venari eas, & deducere ad hanc felicissimam ciuitatem: & habere constitutas in suis habitationibus: & cibum eis miserandũ dare, & vestem, & deinceps tradere ad luxuriam eas volentibus: & omnem quæstum miserabilẽ ex corpore earum accedentem ipsos accipere,& celebrare conscriptiones[h],quia vsque ad tempus quod eis placuerit,

a Præfectus vigilum, Constantinopoli forum habuit, officiales,& cõmentarienses.
b συνδικασταί.
c Maior cura esse debet,in iudiciis criminalibus,quã ciuilib. & pecuniariis.
d Iudicis publici obiecta.
e Vita semel amissa, restitui non potest.
f Prætores plebis, citra codicillos imperiales non creantur.
g id est,iis qui nobis videntur apti. sensus est omnino permutatus: sic restitue: Nemini prætorum administrationẽ trademus, nisi qui eam suscipiũt,de numero sint magnificorum, illustriũ & spectabilium comitũ,aut sublimissimi tribubunali clarissimorũ tribunorum prætoriorũ & notariorum, aut qui alioquin officiorũ in prouinciis administrationem habent, & idonei nostróque testimonio digni visi sint: quò magis prędicta grauitate & honore insigniti, ius diligenter reddant, præsertim cũm de vita certandum est. Cõsueuerũt enim, vt plurimum,de perpetratis cædibus,de adulteriis,de aggressione, rapinis,& id genus aliis iudicare. *Hal.*
h .i. defendant.
i id est,in causis criminalibus.
k Causæ capitales non sunt cõmittendæ,nisi idoneis iudicib.
l Nota mores dignos prætore plebis.
m καπηλείας. Ea est depeculatio.
n profundere. Vetat Imperator ne,vt olim,largitiones fiant: aurúmve vlli erogetur.
o id est,Pari crimine tenetur, qui dat & qui accipit.
p delatores. Ij sunt exploratores, qui magistratibus indicãt fures. ab his delatoria curiositas *l.6. in f. ff. de iur. & facti.*
q βενεφικιαλίυς.
r βαλαντιοτόμοις
s sic restitue, & vrbem veluti bestiis furta exercentibus perpurgent.
t .i. nã si dignè se gerere voluerint,neque multi aliqui fures, &c.
u .i. dignitatem timentes, quàm nemo possit pecuniis corrumpere.

x Prætores plebeiis incẽdiis arcendis,deputati.
y Matricarij siphonibus, hamis, dolabris incendium extinguebant, quasi materiarij,vnde ξυλουργοὶ à materia, aut potiùs materiatura, (hoc enim verbo vtitur Vitruuius 4. c. 2.) dictos materiarios: Nã materia,siue materiatura siue materiaria,siue materiatio,Festo id dicitur, vnde fieri potest ædificiũ. proinde ξυλουργοὶ,siue materiarii fuerint, qui apud Gallos appellantur *Charpantiers & Chapuis.* Interim agnosco hîc & apud Iulianũ matricarios legi,nõ materiarios à Cedreno.
z .i.& sicubi opus fuerit.
a Strenui iudices, non sunt ab officio remouendi.
b *c.3. §. eodem.*
c tollendis sc. Iulian. *constit.* 31. huc refer, 60. *Ec.* 38. περὶ πορνοβοσκῶν, v. Petrum Gregorium 36. *syntag.* 11.
d lege Iulia, *l.2. §.2. D. de adult.*
e *v. §.1.j. eod.* vide *l.7. in fi. C. de postliminio reuersis.*
f sunt enim infames *l. 4. §. 2. D. de his qui notant. l.43. §.7. D. de ritu.* eisdẽ Cõstantinus liquẽti plumbo meatus oris & faucium,vt nefariorũ hortatoribus, claudi iussit, *l. 1. C. Theo. de raptu virg.* De pœna parentis aut domini,lenonis filiæ vel ancillæ, *v. l.12. C. de episcopali audientia: l. 6. C. de spectaculis* Maritus leno vxoris vt puniatur vide legẽ 2. *§.3. D. de adul.* certè, Morte hac cõstitutione an puniri iubentur lenones *v. §. 1. j. eod.*
g lenonum insidiæ.
h Instrumenta cõtra bonos mores apud Lenonem interposita nullius sunt momenti.

a Crescit lenocinij grauitas ex vicinia. b Lenonum scelus augetur, quò iunior est quę decipitur. c Interest principis secretos habere scelerum nuntiatores. d Principes prętoribus vsi in inquirendis sceleribus. e Castitas, ne dum animorū, sed & corporū, laudabilis. f laus castitatis. g hinc lenones πορνοβοσκοί. h .i. instrumēta, obligationes. i Pręsumūtur facilè inuitę peccare, cū ita à lenonib. detinentur. aliàs, ne inuita quidē Lucretia, opinione Hieronymi, stuprum passa est. lz vestes, ornamenta, cupedię meretricum decipulę.
l Cautio contra bonos mores actori inutilis.
m Lenonem scelus graue.
n .i. iubemus.
o peccandi sc.
p τὰς πασῶν ἐσχάτας ὑπομένειν ποινάς, Scrimg. i. vltima supplicia. sic infrà, Nouell. 60. c. 2. nouissima sententia dicitur, & quæ definitiua, & apud Varronem lib. 5. noua verba: & apud Virgilium 4. Æneid. nouissima verba, id est, vltima. Iulianus. vltimum supplicium éstne mortis naturalis? l. 21. ff. de pœnis: non puto. nā inf. dicūtur, lenones puniri εἰς τὸ σῶμα, & in exiliū mitti.
q Nota pœnam domum suā locantis lenoni, aut in ea patientis lenocinium committi. Huc referendum est quod legimus, puniri eum qui domum suā ad stuprum faciendum cum muliere vel masculo prębuit l. 8. 9. ff. de adulteriis: vel ad parasynaxes & conuenticula, tam diurna quàm nocturna l. 8. §. 3. Cod. de hæreticis Nouell. 123. Quid, quòd aleę & aleatorū susceptorem verberare impunè licuit, eíque damnum dare & res aufferre, vide l. 1. ff. de aleatoribus. Huc refer titulum de receptatoribus. adde Nouell. 43. §. vlt. §. 2. Nouell. 58. hinc colligi potest, Meretricem domus conductricem cogi posse, etiam ante tempus finitum locationis migrare. Nam si lenonem quis sciens non impunè patitur in sua domo versari, vt hic: nec meretricem. vide Papon. 22. Arrest. 9. Arrest. 14. Peccat enim grauiùs, aut certè non minùs, quàm leno. l. 43. §. 6. ff. de ritu. Quod si vterque expelli potest ante tempus locationis, multò magis ad locationē non admittitur. Turpiùs enim eiicitur, quàm non admittitur hospes, vide Papon. d. l. Arrest. 15. Quod cùm ita sit quò illis mens fuit qui à lenonibus vectigal exegerunt, & fiscum eò locupletarunt? quod sanctissimè sustulit l. vl. Cod. de spectaculis.
r hic locus ostendit, Lenones morte naturali non fuisse affectos. Aliud est enim puniri in corpore, & mox expelli à ciuitate: aliud re ipsa pati separationem corporis ab anima.
s id est, imperamus. Principis enim preces erga subditos, iussa sunt atq; imperia.
t & ita lex in lenones lata, perfecta est. nedum .n. vetat, sed punit. v. quæ notaui ad l. 5. C. de legibus.
u Quid si in curia quadā princeps legē in vrbe tulerit generaliter, nulla mentione facta omniū subditorū. Nū huiusmodi lex extēdetur ad extraurbanos seu prouinciales? hîc apertius videtur aliud innuere: cùm nominatim faciat mētionē prouincialiū, quos nec erat necesse nominatim adiicere, si lex in vrbe lata, ad prouinciales tacitè extenderetur.
x Vide quædā ad hanc Nouellā apud Socinū regula 333. & 335.
y περὶ τῶν ἐκδίκων. v. 1. C. 55 seu pleb. l. 1. C. de off. iurid. Alex. l. 4. 5. C. de defensor. ciuit. His similes trib. pleb. vrbis Romanæ. Porrò hæc cōstitutio apud Iulianum est 30.
z Vana sunt nomina dignitatū sine effectu.
a magistratus vilescūt, quoties obscuris hominibus cōferūtur. & ita paribus omnibus, nobiliores seu genere, seu virtute præferēdi aliis, quā tumuis ditiorib.
b sensus est, Electionē commiseratione dignā esse, quoties viles, neglectis probiorib. eligūtur.
c eligendus sc.
d .i. ambientes.
e ἀρχόντων, præsidum.
f præsides sc.
g vtpote viles.
h & quasi vicarios defensorū.
i .i. extremo.
k .i. gestorum.
l Olim nullum erat archiuū defensorum.
m περὶ ἀρχόντων, i. de præsidibus.
n Nou. 8. §. eodē.
o Nota sententiam. Sic Arist. 1. Politicôn. 5. vel 8. καὶ ἀεὶ βελτίων ἡ ἀρχὴ, ἡ τῶν βελτιόνων ἀρχομένων, οἷον ἀνθρώπου ἢ θηρίου. τὸ γὰρ ἀποτελούμενον ἀπὸ τῶν βελτιόνων, βέλτιον ἔργον. id est, semper id melius imperium est quod obtinetur in res imperio subiectas meliores ac meliores: verbi gratia, melius est imperiū in hominē quàm in ferā. Nam quò vnumquodque opus ex melioribus absoluitur, eò est meliꝰ. Hęc magnus ille Philosophus, ex cuius sententia dicimus. Hominis in hominē imperium non modo naturale, sed & omnium perfectissimū & maximum.
p κρειττόνων, præstantioribus.
q Defensoris munus nemo potest declinare.
r Nobiliores ad defensoris officiū promouendi.
s Prisca tempora imitanda.
t libelli sc. i. pragmaticæ formę.
u κατὰ κύκλον. per ordinē, Iulian. i. suo ordine, per vices. Hal. ἀμοιβαδὴν, chacū à son tour: nimirū vt ne quis iterum esse defensor cogatur, donec alij defensores non fuerint. Magistratus qui hoc modo creabantur περιοδικὰ πολιτεύματα Demosthenes vocat, quos Circulares possis appellare: vt ne quis cum Accursio putet hos magistratus in circulum coactos: vel cum Tiraquello 1. de iure primogenituræ 19. hîc agi de illo circulo de quo scribit Caius 1. Inst. 2. & quem Ausonius orbem teretem appellat. cuius fecit mētionem Felinus in c. cū dilectu. de rescrip. & Cardinalis Alexand. in c. Nicena, de appellationib. quia in eis circulis ita scribebātur nomina, vt dignosci nō posset, quis prior aut posterior fuisset nominatus.

obseruabunt impiam & scelestam hanc functionem implentes. Quasdam verò earum etiam fideiussores expetere: & in tantum procedere illicitam actionem: vt in omni penè hac regia ciuitate, & in trāsmarinis eius locis & (quod deterius est[a]) iuxta sanctissima loca & venerabiles domos sint tales habitationes: & causæ sic impiæ & iniquæ sub nostris temporibus præsumantur: ita vt etiam quosdam miserantes earum & abducere à tali operatione crebrò volentes & ad legitimum deducere matrimonium, non sinerent. Aliquos autem sic scelestos existere, vt puellas[b] nec decimum agentes annum ad periculosam deponerent corruptionem: & quosdam aurum dantes non paruum, vix inde redemisse miseras, & nuptiis copulasse castis. Esse etiā decies mille modos, quos nullus præualeret sermo comprehendere: cùm ad infinitam crudelitatem deductum sit tale malum: ita vt primùm quidem in vltimis partibus ciuitatis esset, nunc autem & ipsa, & quæ circa eam sunt, omnia plena talium sint malorum. Hoc igitur dudum quidem aliquis nobis secretè[c] denuntiauit: deinde etiam nuper magnificentissimi prætores à nobis talia inquirere [d] præcepti, hæc eadem ad nos retulerunt: móxque audiuimus & iudicauimus oportere Deo huiusmodi commendare causam, & velociter liberare tali scelere ciuitatem. 1 ¶Sancimus igitur omnes quidem, secundum quod possunt, castitatem[e] agere: quæ[f] etiam sola Deo cum fiducia potis est hominum animas præsentare. quia verò plurima sunt humana: cum arte & dolo & necessitate quaslibet talium ad luxuriam deduci omnibus prohibemus modis, & nulli fiduciam esse pascere[g] meretricem, & in domo habere mulieres, aut publicè prostituere ad luxuriam, & pro alio quodam negotio talia mercari: neque conscriptiones [h] super hoc percipere, neque fideiussores exigere: nec tale aliquid agere, quod cogat miseras & inuitas[i] suam castitatem confundere: neq; sperare quia licebit de cætero eis vestium [k] datione aut ornamentorum forsan aut alimenti decipere, vt etiam inuitæ sustineant. Non enim permittimus quicquam fieri tale: sed etiam nunc omnia talia breuiter competenti cura disponimus, statuentes etiam reddi [l] eis omnem quam contigerit cautionem occasione sceleris huius exponi: & neque permittimus scelestos lenones si quid dederunt eis, hoc ab eis auferre: sed etiam ipsos lenones iubemus extra hanc fieri felicissimam ciuitatem, tanquam pestiferos [m], & communes castitatis vastatores factos, & liberas ancillásque requirentes & deducentes ad huiusmodi necessitatem, & decipientes, & habentes educatas ad vniuersam confusionem. Præconizamus[n] itaque quia siquis de cætero præsumpserit inuitam puellam assumere, & habere ad necessitatem[o] nutritam, & fornicationis sibi deferentem quæstum: hunc necesse esse à spectabilib. prætoribus populi huius felicissimę ciuitatis comprehensum, omnia nouissima [p] sustinere supplicia. Si enim pecuniariorum eos furtorum & latrociniorum emendatores elegimus: quomodò non multò magis castitatis furtum, & latrociniū eos coercere permittimus? Si quis autem patiatur in [q] sua domo quendam lenonem & huiusmodi præpositum operationis habere, & hæc denuntiata cognoscens, non etiam domo sua expulerit: sciat se decem librarum auri sustinere pœnam, & circa ipsam periclitaturum habitationem. Si quis autem conscriptionem de cætero in talibus præsumpserit, aut fideiussorem acceperit: sciat nullam quidem se vtilitatem huiusmodi fideiussionis aut conscriptionis habere. etenim fideiussor quidem obligatus non erit, conscriptio verò omnino inualida manebit, & ipse (sicut prædiximus) in corpore supplicium sustinebit: & à magna hac longissimè ciuitate expelletur[r]. Mulieres itaque castè quidem viuere volumus & oramus[s]: non autem inuitas ad luxuriosam vitam deduci: nec impiè agere cogi. omnino enim lenocinium & fieri prohibemus, & factum[t] punimus, præcipuè quidem in hac felicissima ciuitate, & in eius circuitu: nihilominus autem & in locis foris positis omnibus, & quæ ab initio nostræ sunt reipublicæ: & quæ nunc à domino Deo donata sunt nobis: & maximè in illis: eo quòd Dei dona, quæ circa nostram fecit rempublicam, volumus conseruari pura ab omni tali necessitate: & domini Dei circa nos munera esse permanere digna. Credimus enim in domino Deo etiam ex hoc nostro circa castitatem studio, magnum fieri nostræ reip. incrementum: Deo nobis omnia prospera per talia opera conferente.

EPILOGVS.

¶Quatenus ergo vos primi nostri ciues casta hac nostra fruamini dispositione: propterea hac sacra prædicatione vtimur, vt sciatis nostrum circa vos studium, circa castitatem atque pietatem labores nostros, per quos in omnibus bonis custodiri nostram rempublicam speramus. Scriptum exēplar gloriosissimo magistro, mutatis ad hunc modum verbis.

VT ergo omnibus hæc manifesta fiant in nostra habitantibus republica, tua sublimitas hanc nostram suscipiens sacram legem, in omni ditione præceptis propriis eā vniuersis insinuet: vt non solùm in hac felicissima ciuitate, sed [u] etiam in prouinciarum custodiatur locis: domino omniū Deo pro alio quodam odore suauitatis oblata. || Data Constantinopolitanis ciuibus nostris. || Dat. Kal. Decemb. Constantinopoli Belisario V.C. Cons. 535.

DE[x] DEFENSORIBVS CIVITATVM[y] Tit. II.

NOVELLA CONSTIT. XV.

Imperator Iustinianus August. Ioanni gloriosiss. præfecto prætoriorum, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

NIsi velociter reuocemus curam defensorum per competens officium: nec ipsam vlterius antiquorum [z] nominum habebimus veritatē. aliis siquidem alia data sunt ab antiquitate nomina significatiua à parte rerum: hoc autem defensorum nomen purè demonstrat antiquitatem aliquos prępossuisse rebus, quatenus ex omni eas iniustitia vindicarent, liberas. Siquidem & propter hoc paterna voce defensores eos vocamus, quatenus eripiant à malis iniustitiam patientes. Nunc autem hoc defensorum nomen valde conculcatum est in multis nostræ reipublicæ partibus: & ita contemptū, vt in iniuria quidem potius quàm in qualibet iaceat honestate: siquidem fiunt viri quidem obscuri [a], decreta [b] verò super eis[c] misericordia magis quàm electione conficiūtur. quibus enim non est victus & vita sufficiens, isti defensorū emendicantes [d] ordinationem, ad hanc accedunt curam: & pro alio quodam lusu, iudicum [e] subiacent voluntatibus. Denique [f] remouent eos[g] quando voluerint, aut nihil aut paruissimum delinquentes: & alios in illorum prouehunt officium, quasi loci seruatores eos [h] defensorum facientes: & hoc in anno frequenter in pluribus hominibus agentes, vt & officiales, & ciuitatum iudices, & harū habitatores, in nouissimo [i] contēptu defensores habeant. Quæ verò aguntur ab eis, ad instar non actorum [k] sunt. si enim imperauerint prouinciarū iudices, nequaquam præsumunt quædam gesta monumentorum conficere apud semetipsos per omnia seruientes eis defensores. || & || illorum nutibus intendētes solis. Si verò quædam cōficiantur, primùm quidem etiā hæc venundant: deinde cùm nullum habeant archiuum[l], in quo gesta apud se reponant, deperit quod conficitur, & nequaquam inuenies apud eos plurium temporum poni monumentum vllum penitus: sed ad hæredes eorum, aut alias successiones his monumentis egentes, gesta quærunt: & horum quæ quidem inueniuntur, nulla fide sunt digna: alia verò etiam pereunt, & in tantum cadunt, vt in similitudine non actorum sint. Nos igitur quoniam de iudicibus[m] bene disposuimus [n], & maiores potestates eorum in gentibus fecimus, & procul ab eis est inspectio ciuitatum: propterea credimus oportere etiam de defensoribus cōstituere. fit enim sic congruentia vtilis, si iudicum sumant officium, ciuitatum defensores: & prouinciæ pręses videbitur quidem iudex iudicum potius esse, & ex hoc honestior, præcedentium apparere. quanto[o] enim quilibet præest melioribus [p], tanto maior ipse & honestior est.

CAP. I.

Vt nulli incolarum liceat defensoris officium respuere.

INterim illud sciendum est prius, vt nulli hominum sit licentia defensoris ordinationem declinare[q], sed inuicem vniuersi nobiliores [r] ciuitatum habitatores hoc ministeriū eis adimpleant. hoc enim & in prioribus [s] temporibus valuisse, & in republica gestum didicimus. Nulli, nec si honoratus sit magnificentissimorum illustrium dignitate, hoc, declinare concedimus, nec si militiā habeat honestā: neque si proferat priuilegiū suum ex diuinis formis: vel si pragmatici[t] sint collati: sed secundum circulum[u] habitatoribus

ciuitatis, quorum aliqua ratio [a] est, hoc implentibus: & dũ circulus expletur, rursus reuertentibus ad sollicitudinem, & ciuitati prædictam curam ministrantibus: vt in vnaquaque ciuitate defensor iudex [b] potius quàm defensor esse videatur: decreto [c] quidem cum iureiurando factus omnium possessorum in illa ciuitate consistentium, sed non [d] in hac vrbe degentium. 1 ¶ Iusiurandum verò præbens, quod omnia secundum [e] legem ac ius agat, & omnium communiter, confirmandus autem sicut nunc ex præcepto gloriosissimorum nostrorum præfectorum: in biennio [f] verò administrans solo, & remouẽdus à cura: non habente licentiam clarissimo prouinciç iudice [g] remouendi eum: sed si quid videatur agere non rectè, nuntiare [h] ad gloriosissimos præfectos, vt [i] inde ei fiat curæ priuatio, vnde etiam datur.

CAP. II.

Nulla existente licentia administratori [k], aut ipsis defensoribus vices agentes defensorum [l] facere: sed etiã hoc omnibus eis interdicimus modis. Sed neque proprias vices [m] agentes per ciuitates clarissimos iudices destinare, nisi ipsos defensores, quos iudicum [n] officium complere in ciuitatibus volumus: ipsos quoque in omnibus diligentiã adhibere ciuitatibus in quibus sunt.

CAP. III.

Vt omnia monumenta [o] apud defensores insinuentur.

Et agi apud defensores testamentorum [p] insinuationes, & donationum, & quidquid aliud est monumentorum proprium: non valente clarissimo prouinciæ iudice prohibere quod agendum est, aut præcipere quia non velit aliquid agi, aut actum non edi. non enim huiusmodi alicuius ei omnino potestatem damus: absurdissimum existimãtes, necessariis rebus cedere homines propter iudicum fortè irrationabiles motus atque pręceptiones, sed etiam agere quæcunque voluerit & edere: & licèt quod agitur, tangat prouinciæ præsidem, aut quemlibet potentium, neque hoc prohibere. Oportet etenim sic agere eos qui in administrationibus sunt, aut in qualibet potestate, non vt prohibeant quædam fieri contra se [q] gesta, sed ita inculpabilem suum præbeant modum, vt nulli detur tempus quęrimoniarum aduersus eos: & siue affuerit ciuitatib. iudex [r], siue nõ, nequaquam prohibeatur quispiam agere apud defensores quædam monumenta in quibuscunque voluerit, præter illa sola quæ iurisdictione [s] egent, & ex ipsa iudicũ [t] auctoritate pendent. 1 ¶ Deinde & his qui publicas exactiones [u] habent, ciuitatum defensores omnibus auxiliari modis, & si opus fuerit occasione contemptus contumaciç tributariorum, monumenta conficere: & hęc fieri velociter iubemus, & interesse, vt inordinatè agentes videant, & his ipsis testimonium perhibere, vel publicum remouere tumultum [x], & absolutè iudicum [y] obtinere ordinem, & maximè quando absunt: & officiales prouinciæ quicunque in ciuitate sunt illa in qua defensor est, obedire illi, & adiuuare: vt absentibus præsidibus gentium, nihil videatur deesse ciuitatibus sub illorum præsentia. Ex prouinciali autem officio habere & exceptorem [z] eis administrantẽ, & duos officiales, qui ea quæ ab eis decernũtur, adimpleant. 2 ¶ Et iudicare in causis omnibus pecuniariis vsq; ad aureos trecentos †: non valentibus nostris subiectis trahere sibimet obligatos ad clarissimos prouinciarum iudices, si vsque ad prædictam trecentorum solidorũ quantitatem lis consistat.

CAP. IIII.

Sed neque pro hoc ipso actores amplius [a] æstimare litẽ, vt conterant reos, & non ciuitatis defensori, sed prouinciæ deferant iudici. Sed si quid tale egerint, & sententia manifestet minorem esse litem trecentorum aureorum, & studio auctam, vt apud prouincialem iudicem, & non ciuitatis defensorem examinaretur: solum actorem omni litis subdi dispendio.

CAP. V.

Et à defensoribus appellationes ad [b] ipsos fieri iudices. Si verò egerint aliquid iniuriosum circa defensores officiales: tunc prouinciarum præsidẽs vlcisci & castigare officiales ||possint||. Licentiam enim damus defensoribus, si hoc neglexerint præsides gentiũ, sedis tuæ eminentiæ huc nuntiare, vt inde detur auxilium eis, & vindicta competẽs: & re vera defensores eos esse contra delinquentes, habentes iudiciariæ [c] claritatis & honestatis imitationem. 1 ¶ Et si cadere [d] contigerit ciuitatis defensorem: mox ad [e] alium deferri decretum, qui ex circulo [f] vocatur, cum dudum dicto iureiurando, & suscipere quidem mox curam: decretũ verò nuntiari & confirmari à tuo [g] culmine: & nequaquam defensoribus vices agẽtes (sicut prædiximus) dari: ne rursus priori confusioni demus quasi rationabilem occasionem. 2 ¶ Præcepta verò faciat tua eminentia per vnamquamq; prouinciam, vt in ciuitatibus habitatio [h] quædam publica distribuatur, in qua conueniens est defensores monumenta [i] recondere, eligendo quendam in prouincia qui horum

a λόγος, i. æstimatio, honor, opinio, reputatio.
b ἄρχοντα, id est, præsidem.
c ψήφῳ, suffragio, electione.
d Extraneis, ius suffragij non cõpetit.
e *Insti. de of. iud.*
f olim erat annuus magistratus.
g præside.
h nota gradus, Defensor ciuitatis, Pręses prouinciæ, Pręfect⁹ prætorio.
i Præfectus prętorio defensorẽ cõfirmat, creat, & deponit.
k τῷ τὴν ἀρχὴν ἔχοντι, i. præsidi, *Iulianus.*
l sensus est, Defensor vicarium sibi non potest substituere.
m Præses vices suas agentis, vicarij mittẽdi ius non habet.
n ἀρχόντων, præsidum, *Iulian.*
o Testamẽta & donationes & alia monumenta publica, *Iulianus Patritius ca.* 110.
p nota quę agerentur apud defẽsorẽ ciuitatis.
q vel, aduersus homines eius.
r Præses.
s Quidam hinc colligunt, Defensores non habere iurisdictionẽ: quod Cuiacio displicet. Idem tamen negat eos emancipare aut manumittere quemquã posse, *arg. l. pen. & vlt. C. de emancip. lib. l. vlt. C. de vin. libert.*
t præsidum.
u Defensor acta facit aduersus tributa differentes, ad similitudinem præsidis, *Iulian.*
x acta aduersus tumultuosos cõficiũtur à defensore.
y præsidum.
z ταχυγράφον.
† olim habuerũt ad 50. vsque *l.* 10 *C. eod.*
a Plus petitione actoris, non potest effugi ordinaria vel defensoris iurisdictio. & alioqui Iulianus ca. 112. refert hunc locũ ad plus petitiones.
b à defensorib. ad præsides appellatur.
c ἀρχικῆς σεμνότητος μίμημα, præsidialis grauitatis imitationẽ atque figurã, *Hal.*
d διαπεσεῖν intercidere, mori.
e .i. mox alius defuncti loco subrogatus.
f *c. 1. §.*
g .i. præfecti prętorio *d. c. 1. §.*
h οἴκημά τι δημόσιον, scrinium publicum, vbi

habeat custodiã: quatenus incorrupta maneant hæc, & velociter inueniãtur à requirẽtibus: & sit apud eos archiuũ [k]: & quod hactenus prætermissum est in ciuitatibus emẽdetur.

CAP. VI.

Quia verò etiam defensores ciuitatum extra [l] omne cõmodum fiunt: & pro decretis eorum, si quidem ciuitates maiores [m] sunt, quatuor solummodo dabuntur aurei foro tuæ sublimitatis: si verò minores, tres, sicut iamdudum nostris constitutum est legibus. si verò quædam salaria [n] habent publica, etiam hæc secundum consuetudinem percipient. 1 ¶ Audient quoque leuiora crimina, & castigationi competẽti contradent. & eos qui in maioribus [o] criminibus capiuntur, detrudens [p] in carcerem, & mittet [q] ad prouinciæ præsidem. sic enim fruetur ciuitas vnaquæque cura iudiciali: & omnis gens sub maiori constituta iudice, maiorem sentiet prouidentiam: & rescindentur plurimæ iudicum [r] curæ, cùm ciuitatum defensores in semetipsis eas imponunt, & leuigant [s] præsidum quas pro [t] omnibus hominibus habent solicitudines, ipsi particulariter remouentes ea quæ vim patientibus inferuntur, aut dubitationes soluentes, & honestos (sicut sæpe dictum est) eos qui in administrationibus sunt, demonstrantes. Si verò etiam detineantur ab aliquibus publicæ functiones [u]: gentium præsides defensoribus imperabunt contra detentores exactiones: vt & secundum hoc eos adiuuent. Si qua verò defensoris præter hæc fiat ordinatio, aut tenuerit aliquis defensoris officiũ in semetipsum veniens, siue dignitatis siue militiæ siue priuilegij siue alterius cuiuspiã occasione: iste quinque librarum auri subiectus pœnæ, etiam sic post eius exactionẽ ad [x] opera ciuitatis proficientẽ cogatur defensoris implere solicitudinem. Conuenit enim vnumquemq; nobilium [y] semper functionem agere ciuitatum quas inhabitat, & hanc eis conferre habitationis repensationem.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram insinuata sunt legẽ, tua sublimitas in prouinciis quibus præest, facere manifesta per progrãmata propria studeat: quatenus cognoscant omnes, quia & maximorũ & mediocriũ & paruulorum nobis cura est, & nihil est tale quod à nostra solicitudine remoueamus. Partem verò faciat tua eminẽtia suorum præceptorum: vt ex hoc iam gentium præsides pręparent secundum vnamquamque ciuitatem eos qui bonæ opinionis sunt nominati defensores secundũ [z] circulum (sicut iam dictum) & decreta fieri communia cum iureiurando in eis habito, & describere pręedictum circulum: & ita per biennium subintrare curam eos qui subsequuntur: & si ceciderit [a] quispiam ex eis, alium introduci: semper quidem decreto cum iureiurãdo [b] faciendo: ipsóque dũ futurus fuerit curam suscipere, definitum iusiurandum subeunte, & electione [c] eius facienda à Deo amabili episcopo, & venerabili clero, & aliis in ciuitate bonæ opinioni studentibus: quod etiam nunc mox fieri conuenit, omnibus (sicut dictum est) secundum hanc nostram generalem procedentibus legem. Nunc autem defensores existentes, siquidem placiti videantur, etiam ipsos inscribi circulo, & biennio complere curam: & siquidem iam biennium in ea cura habent, remoueri defensoris solicitudine: nisi [d] tamen voluerint communi decreto teneri eos biennio in eodem officio. Si verò nondum biennium impleuerint, digni verò videantur communicare circulo, impleant reliquum tempus, vltra quod nullus ciuitatẽ defendat: sed vsque ad hoc solum stet tempus: nisi cuncta ciuitas reluctante nullo elegerit eum: & hoc facto, alio biennio suscipiat solicitudinem, & modis omnibus deponatur: & tunc rursus fiat, quãdo ipse cum circulus ad hunc adduxerit ordinem: ne frequentia & continuatione curæ, & per quandam machinationem illud semper renouando, fiat aliquibus infinita [e] prædicta gubernatio. His omnibus valituris in omne tempus: quoniam cum toto hoc studio & vigilantia & domini Dei intuitu adinuenimus, & nostris subiectis contulimus. Dat. decimosexto [f] Kal. Aug. Constantin. Bilisario Viro Clarissimo Consule [g].

DE MENSVRA [h] ORDINANDORVM CLERICORVM.

Tit. III.

NOVELLA CONSTIT. XVI.

Idem Imp. Anthemio sanctiss. & beatiss. archiepiscopo Constantinopolitano, & vniuersali patriarchæ.

PRÆFATIO.

Legem nuper [i] scripsimus de mensura ordinationum, & vt non competeret effusas eas esse, neque in sanctissima maiore [k] ecclesia huius felicissimæ ciuitatis [l], neque in aliis: quam etiã firmam esse, & valere secundum omnem suam volumus virtutem. Quia verò intentio nobis est abreuiare quidem

monumenta publica deponere possit. *Iul.*
i ὑπομνήματα.
k ἀρχεῖον, idem quod scrinium.
l ἀμισθοί, sine datione pecuniæ. *Iul.* gratis, *Nou.* 8. *c.* 1.
m De maiorib. & minorib. ciuitatib. aliàs dixi.
n σιτήσεις, publicas annonas, *Iul.*
o *v. l.* 7. *Cod. eod.*
p & ita habent ius præhendendi quod eis negabatur *l.* 5. *Cod. Theodo. de exhib. reu.*
q Iulianus eis tribuit ius castigationis.
r præsidum.
s releuent *Hal.*
t λαῶν μερίμνας *Scrimg. Hal.* populorum curas; quo ex loco Bartolus perperam colligit, popularem hîc constitui, qui non sit nobilis.
u *c. 3. §. 1. §. eod.*
x Multa reis indici potest à iudicibus ad opera publica ciuitatum profutura.
y *c. 1. §. eod.*
σεμνοτέρων, *Scrimger.* quos hîc vetus interpres, vertit nobiles, possis commodius grauiores & digniores viros appellare.
z *c. 1. §. eod.*
a *c. 1. §. 1. §. eodẽ.*
b *d. §. 1. d. c. 5. §. 1 §. eod.*
c Defensor eligitur à clero, & honestiorib. ciuitatis *vt hîc:* confirmatur à Præfecto prętorio. *c. 1. in fin. §. e.*
d Munus defensoris prorogari potest.
e Perpetui magistratus nõ fuerunt apud Romanos.
f ib. Idib. Augu. quidam ita legunt.
g .i. anno 535.
h *Nou. 3. c. 1. Nouella 6. c. 8.*
i *Nou. 3. c. 1. Nou. 6. c. 8.*
k sanctæ Sophię sc.
l Constantinopolis.

ordinationes, huic autem sanctissimæ maiori ecclesiæ excellentem expensam ad mediocrem quandam atque portabile[a] reducere quantitatem, quatenus multitudo ei expensarũ minuatur: propter hoc omnem circumeuntes viam, ad præsentem venimus legem: nihil quidem aliud existentem à priore, sed ex eius procedentem voluntate[b], adhuc autem amplius sanctissimæ maiori ecclesiæ prodesse valentem.

a φορητὸν.i.tolerabilem.

b Voluntas legis spectanda.

CAP. I.

Sancimus enim, si in quibusdam sanctissimarum ecclesiarum (quarum ipsa sanctissima maior ecclesia gubernationem & expensas suscepit) contigerit aut presbyterum aut diaconum aut lectorem aut cantorem mori, non alium mox extrinsecus introduci, sed considerare quanta tunc est mensura ibidem ministrantium reuerendissimorum clericorum. Et si quidem nondum clericorum minuta mensura est, sed adhuc abundant quantum ad id quod superius definiuimus, & vt vocant[c] statutum, nullà fieri pro eo ordinationem, donec numerus in[d] [remedio] ipso restituatur. Si verò sic diminuta multitudo est, vt necessitas sit, ne desit statutus numerus, alium pro moriente introduci clericum: considerare beatitudinem tuam, si[e] quis est in aliis ecclesiis citra sanctissimam maiorem ecclesiam, ex abundanti eiusdem ordinis clericus: & exinde restituere alium, & non nouam facere ordinationem. Sic enim dum ex eo quod plus est, semper hoc quod defuit, impletur: bona & Deo amabilis imponitur causæ mensura: & sic sanctissima mater ecclesia paulatim debitis liberabitur. Alioqui si quod defuerit quidè compleatur introductionib. extraneis: quod verò plus est, non minuatur: plurimũ & indefinitum trãsiet tempus, donec omne quod plus est minuatur.

c κατὰ καλὸν μενον στατὸν.

d εἰς αὐτὴν ἀποκατάστασιν.i. soli ipsi restituãtur.

e al. an.

EPILOGVS.

¶ Tua igitur beatitudo, ea quæ propter sanctissimarum ecclesiarum vtilitatem nobis placuerũt, operi effectuoque contradere festinet. Etenim si quid fiat præter hæc, scire necesse est eum, qui contra hanc nostram legem suscipere ordinationem præsumpserit, nihil hinc vtilitatis habiturũ: neque[f] reputabitur à reuerendissimis œconomis in hac parte facta sanctissimæ maiori ecclesiæ expensa: sed ipsi ex hoc cognoscent damnum à semetipsis hunc suæ negligentiæ recipientes fructum. Dat. Idib. August. Constantinop. post consulatum Belisarij. V.C.[g]

f Expensæ illegitimæ administratori non reputantur.

g i.anno 536.

DE MANDATIS PRINCIPVM[h].

TIT. IIII[i].

NOVELLA CONSTIT. XVII.

Imperator Iustinianus August. Triboniano quæstori sacri nostri palatij & ex consuli.

PRÆFATIO LATINA[k].

Ex libris[l] antiquis qui iura Romani nominis continebant, non ignorat tua sublimitas, quanta de mandatis principum legumlatores in suo quisque volumine conscripserunt. Quia igitur nobis reparantibus omnem vetustatem iam deperditam ac diminutam, placuit etiam omnibus iudicibus nostris, qui minores vel medias administrationes gerunt siue inter correctores, siue inter consulares, siue inter spectabiles ordinentur, non solùm codicillos præstare, sed etiam mandata dare, quib. inspectis omnia gubernare laudabiliter possint: ideo librum mandatorum composuimus, qui subter per vtramque linguam annexus est: vt detur administratoribus nostris secundum locorum qualitatem, in quibus Romana vel Græca lingua frequentatur, scire eorum sanctionem: vt nihil ex his audeant præterire, sed saluberrimas dispositiones nostras obseruantes, in perpetuum nostras prouincias, nostroq; imperio subiectos gubernare festinent. Illustris igitur auctoritas tua, ad quam quæstoria pertinet censura, eadem mandata & in libris legum transcribi, & in sacro laterculo deponi præcipiat: quatenus ex his vna cum codicillis suscipiendis, administratores quemadmodũ possint reipublicæ subuenire, non ignorent. Dat. 16. Kalend. Maij, post consulatum Belisarij, V.C. Cons.[m]

h principis Scrimg. principibus & præsidibus. Index Reginæ, παραγγέλματα τῶν ἀρχόντων, editio Haloand. præcepta præsidum.

i additur in editione Haloandri ἐν ὀνόματι τοῦ δεσπότου Ἰησοῦ χριστοῦ, &c. vt in l.1.C. de off. præf. præt. Afric.

k deest in Græcis editionibus.

l Horum mandatorũ fit mentio in lege 6. in f.ff. de off. proconsul. l. 3. in f.ff. de off. præsi. l. 14. Co. de incest. adde l. 1. Cod. de mandatis princip. l. 2. Co. de off. eius qui vice. Ea præscribunt præsidibus modum administrandi. Porrò hæc Nouella est 21. apud Iulianũ ita conscripta, *De officio rectoris prouinciæ*, ad quem modum conceptus est titulus Codicis: cui respondet Pandectarum titulus *de officio præsidis*.

m i.anno 536.

IN NOMINE DOMINI IESV CHRISTI Dei nostri, Imperator Cæsar Flauius Iustinianus, Alamanicus, Gotthicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, gloriosus, victor, triumphator, semper adorandus, Augustus.

Nouell. 8. c. 9.

Iam quidem in generali nostræ pietatis lege[n] omnia declarata sunt, in quibus conueniens est administrationes accipientes, eas gubernare, memorantes iusiurandum quod super his præstatur. Necessarium tamen existimauimus etiam nunc percipienti tibi administrationem, designare quod à progenitoribus reipublicæ nostræ adinuentum est: qui ad administrationes directis certa præcepta dabant, mandata principum ea vocantes, secundum quæ oporteret eos gubernare administrationes.

CAP. I.

Vt gratis creati magistratus, gratuitas quoque manus seruent erga Deum, Imperatorem, & legem.

Oportet igitur te purè sumentem administrationem, & sine[o] omni suffragio, præ omnibus aliis mundas seruare Deo nobisque & legi manus, & nullum contingere lucrum, neque maius, neque minus, neq; captiosum quiddam contra subiectos facere negotiatione: sed contentum esse solis à fisco tibi ministratis, & tam per te quàm per eos qui circa te sunt purum eis vndique seruare ius: & festinare. Primum quidem fiscalia tributa[p] exigi vigilanter, nihil diminuens circa publicam curam requirere, ne fortè fiscus inde minuatur, & saluare ei vndique quæ propria sunt. Sicut enim priuatos iniustitiam passos adiuuamus, sic & publicum[q] illæsum manere volumus. Collatores namque omni alia calumnia liberi conseruati, facilè & in promptu soluent tributa: & qui in furta prius dantes manebant debentes adhuc fiscalia, ex nunc ipsis fiscalibus exsoluentes liberabunt facilè se tributis.

o Nou. 8. c. 1.

p Nou. 8. c. 8.

q obiecta iuris publici & priuati.

CAPVT II.

Vt caueant magistratus ne quæ seditiones excitentur, & quieti publicæ omnium ordinum inuigilent.

Deinde conueniens est te prouidere, vt nulli populi ciuitatum alterutris seditiones[r] faciant, sed omnem pacem esse Dei ciuitatibus, dum æquitas etiam hinc nostris subiectis seruatur, & neque lucri neque passionis alicuius causa ad aliquam partium declinatur.

r δήμους.i. circẽses factiones, de quibus scripsi ad l. 1. §. 12. ff. de of. præfec. vrb. l. 28. §. 3. ff. de pœnis adde Cuia. 8. obseru. 29. l. 3. in fi. i. ff. de offi. prætor.

CAP. III.

Vt breuiores & viliores causæ sine[s] scripto decidantur: & sportularum modus seruetur.

Sit[t] tibi quoque tertium studium, lites cum omni[u] æquitate audire, & omnes quidem breuiores[x], & quæcunque maximè[x] vilium[y] sunt, ex non[z] scripto decidere, & iudicare, & liberare omnes alterna contentione, & non permittere in aliquo vltra quam continetur sacra nostra constitutione, occasione causalium expensarum damnificari, si tamen sufficientes in datione consistant: alioqui etiam gratis lites audire, & non permittere ex negligentia de prouincia alicuius præsidis quemquam ad hanc currere felicissimam ciuitatem, & nobis molestum esse. Scito namque quia si quis veniat, & aditionem nobis faciat, & à nobis interrogatus si prius te adiit, deinde te dicat adisse, & quod iustum est, non impetrasse, & hoc verum inuenimus: in te indignationem conuertemus. Si verò cùm[a] te non adierit, venire ad hanc regiam præsumpserit ciuitatem, & remittemus eum cum omni correctione, & responsum non dabimus.

s Nou. 83.

t Nou. 67. c. 1.

u hinc sumpta est pars authenticæ, *Nisi breues*. *C. de sentent. ex periculo.*

x Breuiores lites non sunt neque hîc dicuntur, quæ vilium tantũ sunt personarũ, sed quæ vilem summã continent, in queis de rebus minimis agitur siue de iis inter nobiles, siue inter pauperes agatur. & id genus litis, sine scripto decidi iubet Imperator maximè si inter viles personas agatur.

y εὐτελεστέρων, qua voce Ferrãdus 20. Explicationum 39. non modo pauperes interpretari seu appellari posse existimat, sed & homines simplices & minimè versutos, qui in causis & litibus non sunt exercitati. Reperio sanè apud Græcos εὐτελεῖς viles esse homines, vt apud *Harmenop.* 1. *tit. 6.* §. 35. sed & apud eundẽ 5 *titul.* 8. §. 107. εὐτελὴς est, non abiect⁹ aut vilis homo (vt interpres vertit) sed cohortalis. *vt & 45. Eclog. 1. c. 52. iuncta l. 3. C. de hered. decer.* vt fortè hic quoque locus de cohortalibus possit etiam intelligi: quanquam æquius videatur ad viles & miseræ conditionis homines referri.

z *adde l. 6. ff. de accus.*

a *l. 21. ff. de appellat.*

CAP. IIII.

Ne præsides permittant executores aut magisterianos aliquid formarum & portuum causa exigere.

Deinde competens est te etiam hinc venientes siue ex magisteriano, siue ex quolibet foro, non permittere lædere, nec superexigere subiectos nostros. Sed si quis adierit tale aliquid questus: hoc & exequi, & indemnitatem ei procurare, & neque permittere alicui proferenti præcepta cuiuscunque fori, hæc videlicet quæ solenniter diriguntur, formarum[b] etiam aquæ causa, & portuum, & itinerum sternendorum, & imaginum, & murorum, & domuum destructionis[c] tanquam in publico factarum, & aliarum talium, damnificare nostros subiectos. Non enim volumus nec per talem causam vllum eis inferri damnum. Ipse verò omnium horum prouidebis sine damno omni gestum. Si quis autem cui tale aliquid iussum est, veniat: omnino non respicias eum, nisi sacram nostram pragmaticam ostendat formam pro hoc scriptam. tunc tu suscipiens quidem talem formam: non autem aliquid agens ex ea antequam ad nos nuntians secundam præceptionem nostram suscipias. 1 ¶ Sed etiam pro vbertate necessariorum, & operum[d] ciuitatum diligentiam habebis, procurans ex ciuilibus pecuniis patres[e] quæ valde necessariæ sunt operum facere, & pontium, similiter & viarum, & portuum, in quibus omnino sunt locis prouinciæ cui præsides: portuumque & murorum curam habebis: & quicquid omnino est publico & ciuitatibus vtile, & cogitabis, & facies, & nuntiabis. 2 ¶ Habebis autem obedientes tibi & qui in prouincia sunt milites, in quibus eorum opus habueris ad mi-

b ὀλκῶν. l. 26. § 3. C. de epis. aud.

c l. 7. ff. de op. publ.

d l. 7. §. 1. ff. de offi. proconsul. l. vn. C. de rat. oper.

e ciuitatũ: qui & curatores operum. l. 3. C. de his qui sponte mun.

nisterium iustum. Quòd si delinquẽtes inueneris: sub omni castigatione decenti insuper ex emolumentis eorum satisfieri lęsis procurabis.

CAP. V.

De criminibus.

NOn permittas priuilegiis [a] aliquibus vti nocentes [b] sed illud solùm eis in auxilium obseruabis, vt vndiq; puri horum quæ eis inferuntur, & innoxij videantur. Homicidia [c] autem, & adulteria, virginúmque direptiones,& inuasiones, & oppressiones, ita cum vehementia corrige, puniens delinquentes secundum nostras leges, vt paulatim supplicium alios omnes faciat saluos. 1 ¶ Præcipuè verò officiales [d] tuos retinebis, non permittens eis subiectos nostros deprædari [e]: neque vt illi officiales videantur quidem subiecti tibi, pro veritate autem tuę pręsint voluntati. 2 ¶ Festinabis etiam consiliarium [f] & quicunque fuerit circa te, assumere virum optimum, & purum vndique, & contentum iis quæ à fisco dantur. & si quid præter spem accesserit, & non inueneris eum custodientem tibi fidem iustam: illum quidem expelles: alio verò vtêris consiliario, legem & iustitiam cum puris seruante manibus.
3 ¶ Talem verò præbebis temetipsum omnibus & publicè, & priuatim, vt [g] terribilis quidem sis delinquentibus,& indeuotis circa fiscalia [h]. mansuetissimus autem & mitis omnibus placidis & deuotis, & paternam eis exhibens prouidentiam.

CAP. VI.

De fide publica aut securitate non passim danda.

SEd neque hæc quæ dicuntur verba [i], id est iusiurandum, promptè dare festines, in amplius tempus: sed & cum examinatione in tempore mediocri [k], & non transcendente triginta dierũ inducias, ne ex hoc infinitæ sint hominibus adinuicem cõtentiones. Si verò etiam aliquem sub nuncupato verbo feceris: deinde aliquis adierit aduersus eum: deduces quidem eum, custodiens datum ei verbum: & examinabis negotium, verbo vbique seruato. & si etiam contra eum sententia necessaria sit, condemnabis eum: & duorum propones electionem, vtrum velit dato verbo absolutè abrenuntiare, & agere quæ iudicata fuiit. Certè si hoc non: sacris eum terminis restitues, & ibi executionem inferes temperatè, & cum debita venerabilibus locis reuerentia.

CAP. VII.

Vt termini [l] sanctorum homicidis, &c. non prosint.

NEque autem homicidis, neque adulteris, neque virginum [m] raptoribus delinquentibus terminorum custodies cautelam: sed etiam inde [n] extrahes, & supplicium eis inferes. Non enim talia delinquentibus parcere competit, sed hoc patientibus: vt non talia à præsumptoribus patiantur. Deinde templorum cautela non [o] nocentibus, sed læsis datur à lege: & non erit possibile vtrumque tueri cautela sacrorum locorum,& lædentem,& læsum.
1 ¶ Publicorum verò tributorum exactiones etiam [p] intra templa decenter fieri procurabis: quoniam fiscalium ratio & militibus,& priuatis, ipsisque templis, & cunctæ reipublicæ vtilis & necessaria est. Auxiliabuntur autem tibi ad hoc etiam Deo amabiles ecclesiarum defensores, & œconomi: nullum horum, qui fiscalia tributa exigunt, abripientes exactioni, sed neque permittentes violentum aut seditiosum aliquid pati exactioné inferentes: scientes quia si quid tale gesserint, de suo [q] satisfacere fisco cogentur.

CAP. VIII.

Vt cogant exactores tributorum in apochis suis exprimere quantitatem zygocephalorum.

COges autem publicos exactores in suis de susceptis [r] manifesta facere omnia in quibus ea dederunt, nempe quantitatem zygocephalorum [s], aut iugorum, aut iugalium, aut quolibet modo per regiones nuncupantur: & pro quibus hæc & quælibet prædiis exiguntur,& datorum quantitatem, siue in speciebus, siue in auro. Et interminaberis eis & magnum damnum,& manus [t] amputationem, si hoc quod præcipitur quidem semper, vsque nunc autem non custoditum est, non deinceps omnibus seruent modis. Si verò (vt assolet) declinationem inueniant aliquam, dicentes non posse iugorum poni [u] quantitatem: maximè quidem eos malignari putamus: sed tamen nihil hinc lædatur fiscus, nec collatores. fiscus etenim sine præiudicio omnia sua percipiat, & solenniter celebrata suscepta percipiant ij qui hæc exoluerint, nihil exigendi amplius. Causa verò in nullo lædatur, & secundum consuetudinem quidem tributa soluantur ab eis,& inferantur fisco. Nuntietur autem ad gloriosissimos nostros præfectos de istis primitus cogendis censualibus nuncupatas expositiones [x] subtiliter dare, vt ex hoc fiat causæ diiudicatio: & sic interim secundum consuetudinem quidem datis fiscalibus inculpabiliter inferendis, quicquid in iis quæ dubitantur, gloriosissimi nostri præfecti iudicauerint, in iis quæ controuersa sunt, hæc valere: necessitatem habentibus exactoribus, post cognitam veritatem super his quæstionibus, & in illis de cætero quantitatem zygocephalorum, & aliorum omnium describere secundum quod à nobis iam ordinatum est. 1 ¶ Non [y] permittas autem curialibus, aut censualibus [z], dum vendita sunt prædia eorum, aut in alias personas mutatur possessio, tergiuersationibus vti quibusdam, & non transferri à venditoribus ad emptores prædia: sed coges eos omnino facere mutationes sine damno. Si verò dixerint minus idoneos esse emptores, & propterea non fieri migrationem: hoc ipsum examinabis sine quolibet damno: & si quidem idonei fuerint emptores, coges fiscalium præsules omnibus modis & sine quolibet damno celebrare transpositionem. Si verò pro veritate eos inueneris non satis idoneos, coges venditores hoc ipsum profiteri ad gesta, quia periculo eorum transpositio fit fiscalium tributorum in eos qui ab ipsis emũt: hoc quod etiam in Oriente nouimus in multis fieri gentibus. Sic enim neque fiscus nocebitur [a], & fiscalia tributa à possessoribus inferentur, vt non alij quidem sint possessores, alij verò collatores. Oportet enim maximè contra possessores fieri collationes: sed non contra non detinentes neque possidentes terras.

CAP. IX.

De profectionibus præsidum, ne prouinciales angariis, &c. vexent, &c.

ILlud tamen te volumus nosse, quia si quando præceperimus ad alias fortè proficisci te prouincias: competens est contentum te iis quæ de fisco largiuntur, non gratis expendere: neque nostros subiectos atterere: sed ex quibus in prouincia consistens expendebas, ex his ipsis & ad alias proficiscentem regiones facere expensas: neque angariis [b] collatores affligentem, neque te, neque obediens tibi officium: sed propriis quidem subiugalibus [c] propriáque expensa agere iter, hoc ipso custodiendo vel si non vltra terminos properes prouinciæ: sed propter quandam occasionem necessariam circumeas ciuitates.

CAP. X.

EOs autem qui vocantur loci seruatores [d], dare iudices in ciuitatibus prouinciæ cui præsident, (licèt spectabiles viri, vel clarissimi, vel præsides sint) omnibus interdicimus modis. Sed neque si milites aliqui sequantur te, neque illos gratis [e] permittas expendere, sed ex propriis emolumentis. Si verò hoc non egerint, sed ex tributis expenderint,& angarias acceperint: omne quicquid damnificabuntur subiecti, hoc ex eorum emolumentis exigens, proprio periculo læsis seruabis.

CAP. XI.

Vt præses oblatas sibi de religione iussiones contemnat.

NEque occasione [f] religionum, hæresumque quæstionis [g], permittas alicui prouinciam commouere, aut aliter quandam præceptionem iniungi prouinciæ cui pręsides. ipse verò prouidebis, cum competenti vtilitate fiscalibus, & quæ alia sunt perscrutari: & non permittere aliquid contra nostras fieri præceptiones occasione religionum. Si verò canonicum [h] sit quod quæritur: vnà cum metropolita prouinciæ hoc disponere & decernere, siue episcopi dubitent [i], siue alij quidam: & causæ dare [k] Deo amabilem & decibilem terminum: qui & decenter orthodoxam custodiat fidem, & indemnitatem procuret fiscalibus,& nostros subiectos seruet inuiolatos.

CAP. XII.

De capitali crimine damnatis, vt bona eorum non publicentur, sed propinquis relinquantur.

OPortet [l] autem te & in hoc omnem ponere prouidentiam, cùm aliquis dignus apparuerit pœna, illum quidem punire, res autem eius non contingere, sed sinere eas † generi & legi [m], & secundum illam ordini. Non [n] enim res sunt, quæ delinquunt, sed qui res possident: at illi reciprocant ordinem: eos quidem qui digni sunt pœna, dimittunt: illorum autem auferunt res, alios pro illis punientes, quos lex fortè ad illorum vocauit successionem.

CAP. XIII.

[r] De iniustis patrociniis prohibendis.

PAtrocinia [o] quoque iniusta, quæ cognoscimus in nostris prouinciis fieri, omnibus corrigere modis, non sinens vlli aliorum vitas in [p] se suscipere, non ampliare sibi prædia nullo modo ei competentia, non in aliorum læsionem promittere patrocinium [q], non quemadmodum

a Nouell.8.c.12. l.3.in fi.ff.de offi. præsid.
b hinc colligit Alciatus confugientes ad ecclesiam præsumi innocentes 3.præsump.33.
c l.13.ff.de off. præsid.
d l.6.§.3.4.5.6. ff. de off.præsid.
e cap.10.vers. sed neque.§.eo.
f πάρεδρον adsessorem. facit l.2.& totus titulus C. de adsesso-rib. & ff. de off. adsessor.
g facit l.19.ff. de off.præsid.
h c.8.§.eo.Nou. 8.c.8.
i vt & §.καλούμενον λόγον: & Nou.128. cap.13. & edict.2.& 13.c. 10.11. Intelligit autem λόγους ἀσυλίας καὶ συγχωρήσεως καὶ πίστεως. Nou.5.c.2. sauf-conduit. ἀσυλία, Franchise. vide edictum Iustiniani.2.§.
k tempus modicum triginta dies.l.1.§.2.ff.de itinere actúque: v. Cuiac. c.10. de præscript.
l v.quæ scripsi ad l. 3. C. de his qui ad Ecclesias. adde 5. Eclog. 5. ex lib.6.ti.3.§.4.
m c.5.§.eod. Imò raptoribus 36. q. 1. c.ne raptorib.
n adde l.1.l.6.§. §. C.de his qui ad eccles.Nouel.137. circa fin. & 117. c. vlt. Mosis legibus id etiam cõstitutum fuit vt dixi ad d.l.5. De asylis. v.Pet. Gregor.33.syntagmatis 21. quibus non proficiat ius asyli, v.eundem ibid.c.22.
o l.2.§.2.ff.ad Velleian.
p l.6.§.4.C.de his qui ad eccles. & è contrà, iniquis exactorib. non prodest ius asyli. Nou.128.c. 13.Edict.10.c.1.
q Receptator debitoris fiscalis, œconomo, suo nomine, tenetur.
r ἀποχαῖς, Nou. 128.c.3.
s ζυγοκέφαλον est iugatio & capitatio. v.l.2. C.vt nem.lic.
t Falsi perscriptoribus eadem pœna constituta. Nou.42.c.1.§. callidũ, versic.de scriba.de prohib. feud.alie.per Fridericum. Apud Ægyptios Diodor.2.c.3.Græcos 6.Har.14. falsæ monetę reis manus amputabatur. Eadẽ pœna recepta fuit à Rotari Longobardorum rege lib.1.legũ Longo: ti. de eo qui fals. monet. l. 2. id ipsum cõfirmatur lege Caroli magni in capitulari Caroli magni. Titulo de falsa moneta: & legibus VVisigothorum. l. 2. C.VVisigothorum.lib.8.tit.5. Apud Græcos plagiariis manus amputatur 6.Har.8 l.ἐκπτώσει, Inde ἐκθέσεις.§.eo.
x τὰς καλουμένας ἐκθέσεις, i.exemplaria publici census, In l.ἐκ τῶν ἐκθέσεων. §. eod. adde Lampridium in vita Seueri, & quæ scripsi ad l.3.in fi.ff. de sicar.
y hinc sumpta est Authentica, Sed & periculũ, C.sine censu.
z Censuales, Græci τῶν δημοσίων ἀπογραφῶν φύλακας nuncupant.
a βλαβήσεται.
b Quid angariæ, alibi dixi: adde Nouell.128. 134.
c ὑποζυγίοις iumentis Haloand.
d τοποτηρητάς.
e cum detrimento s. subditorum.c.5.§.eo.
f adde l.4.C.de summ.trin.
g Vetat hæreticorum quæsitores, vt & Edicto 2.§.Nou.103.c.2.
h i.si ad canones pertineat Ecclesiasticos.
i i.disceptationem mouerint.
k i.dabis Deo gratum & conuenientem finem.
l 6.Eclog.3.c.21. §.5.ff.de off.proconsul.l.7.C.de postulando.
† Nouel.134.c. vlt. olim dimidia bonorum damnati pertinebat ad fiscũ, l. 7.ff.de bon.damnat.l.10.C.de bonor.proscript. Et ita, confiscatio locum non habet in prouinciis vtentibus iure scripto, nisi certis casibus. Hodie igitur ius integrum in bonis damnati, seruatur liberis damnati. Boni principes olim etiã assem concesserant, vt de Antonino Pio proditum est: modò semisses vt de M.Antonino: Hadrianus, tantũ decimas. Triumuiri Reipub. constituendæ, decimas maribus, vicesimas fœminis. Iure & iure veteri, falcidiæ, liberti, iure constitutionum cõceduntur. l.4.ff. de iure patronor. nõ iure. l.3.ff.de interdictis. vide Cuiac. 6.obseru. 23.
m καὶ τῷ νόμῳ, καὶ τῇ κατ᾽ ἐκεῖνον φερούσῃ τάξει.
n Res non delinquunt, sed personæ.
o facit l.9.§.4.
p huc refer titulos C.de his qui potentiorũ nomine: vt nemo priuatus: vt nemini liceat sine iud.
q C.ne liceat potentioribus patrocinium.

fraudant

a Bona aliena, alienósve agricolas defendendos suscipere mercede certa vetitum Nouella Tiberij de diuinis domib. cap. 4. γεωργοὺς ἀλλοτρίους ἐνεργολαβεῖν καὶ προστασίαν αὐτοῖς ἐπινέμειν. & Nouel. 17. τοὺς ἑτέρων βίους ἐνεργολαβεῖν; id est, aliorum vitas ac bona patrocinio suo defendere, v. Cuiac. 8. obs. 31. b γεωργοὺς colonos, siue capite censitos, adscriptitios, *Italia. hic num. 82.* c γράμμασι δημοσίοις. *Scrimgerus. adde Nouell. 134. ca. 5.* sunt literæ requisitoriæ, de quibus dixi ad *l. 15. §. 1. ff. de re iudi. l. 7. ff. de custo. reor. adde Nouel. 90. ca. 5. & 134. ca. 5.*

fraudant fiscum, suam virtutẽ obiicere. Neque sit tibi cura cuiuslibet sint hæc agẽtes dominii: sufficit enim per omnia tibi ad perfectam fortudinem & lex, & imperij fauor.

CAP. XIIII.

De alienis colonis & capite censitis, vt nemo eos suscipere audeat.

SEd etiam suscipientes[a] alienos agricolas[b] sic odiõ habebis, sic compelles citò reddere quod suscipiunt malè, vt si plurimùm manserint inobedientes, omne quicquid in onus prouinciæ est, illorum possessionibus hoc impones. Si verò in aliis prouinciis agricolæ dicantur esse constituti, literis[c] vteris publicis ad prouinciarum præsides; vt in eas fugientes[d] agricolas confitentes aut conuictos tradãt possessionibus, & reuocentur ad prouinciam cui præsides, & inobedientes vehemẽter corripies, minus idoneorum adiectione. Competens enim est, talia studentem, hinc onus & rerum deminutionem in sua facultate cognoscere: vt minoratus cognoscat, quãtum est lędere & delinquere in alios. Sed hoc ipsum age siue prædia possidẽtes in prouincia sint, siue aliquorum aliis competentiũ gubernatores sint. Oportet etenim & possessores illa solùm habere quæ eis dat lex, & gubernatores alienarum illis præesse solummodo, quæ per conductionem aut alium legitimum eis sunt tradita modum: extraneis[e] autem abstinere: & non prouidere quidem aliis, lædere verò alios; & sibimet lucrum impium ex hoc acquirere.

CAP. XV.

De titulis[f] affixis alienis prædiis.

TItulos[g] autẽ imponere prædiis alienis, aut ergasteriis[h] in ciuitatibus cõstitutis, & superscribere sua vocabula[i] ita præsumentibus periculosum esse scias, vt agnoscãt, quia hæc agentes ipsi suam substantiam[k] applicabunt fisco. Si enim causam soli imperio & fisco datam tentauerit aliquis arripere, in suis agnoscat experimentum: & suis rebus titulis impositis publicis, fiat aliis exemplum abstinẽtiæ: qui si iisdem implicentur malis, similibus subdentur pœnis. Hæc igitur omnia obserua; sciens nostram circa te voluntatem atque sententiam, qualis quidem erit delinquente te; qualis autem probato, & nostra sequente præcepta, ac leges.

CAP. XVI.

Quid primùm facere debeant præsides cùm prouinciam ingrediuntur.

MOx autem vt ingredieris prouinciam, conuocatis omnib. in metropoli[l] constitutis, (dicimus autem Deo amabili episcopo, & venerabili clero, & nobilibus ciuitatis) insinuabis hæc nostra sacra præcepta sub gestorum insinuatione: & propones exemplar eorum publicè, nõ solùm in metropoli, sed etiam in aliis prouinciæ ciuitatibus, trãsmittens ea per officiales tuos sine damno: vt omnes cognoscant in quibus suscepisti cingulum, & videant) si hoc conseruas, & nostro dignum temetipsum ostendis iudicio.

CAP. XVII.

De armis.

HÆc enim conseruata apud te faciunt præsentem tibi cingulum diuturniorem, & gloriosiorem, si quidẽ super alia, neque armis[m] vti non militantem permittes aliquem. Hæc te & Deo, & legibus, & nobis carissimum constituunt. Sed & illud prouidebis, vt si quis eorum qui populum in turbas solicitant, tentarit aliquando ab hac magna ciuitate fugere aut solus, aut cum aliis; & venerit in prouinciam cui præes: quatenus inuestigare de hoc, & examinare cum omni subtilitate & cautela ||cures.|| & vbi cõstiterit, nunciare hoc, si fortè dignæ inquisitione sint personæ, & adduci ad hãc felicissimam ciuitatem, & pœnas sustentare, quas lex de talibus constituit. Dat. 16. Kalend. Maij, Constantinop. Belisario V.C. 535.

d *l. 12. Co. de agric. & censitis.*
e hinc illud sapientis; Alieno abstineto.
f *Nouel. 164. c. 1.*
g συνθέσεις Greci *vt hic:* δείγματα Characteres dixit Nouel. Tiberij *de diuinis domibus ca. 1. l. 1. 2. Co. vt nemo priuatus titulos, &c. adde Nouel. 164. c. 1. vide quæ notaui d. leg. 22. §. 2. ff. quod vi.*
h officinis *Hal.*
i προσηγορίας nomen suum Iulianus; nomina. *Hal.*
k δημοσίαν, id est, bonorũ publicatione puniuntur inuiti.
l *adde l. 4. §. 5 ff. de off. procõsulis.* Metropolis, prouinciæ caput *l. 7. ff. de off. procõs.*
m Nemo priuatus audet arma domi tenere, vel gerere. hoc enim solis militibus concessum. *adde 2. Feudorũ 27. §. 5.*
n Titulus aliter conceptus est à Græcis, hac sententia, vt si plures filij non sint quã quatuor, legitima portio cẽseatur triens: si vltra quatuor, semis: & vt naturales liberi nulla existente prole legitima, vna cũ matre ab intestato sextãtẽ accipiant, & vt collatio tam ex testamẽto q̃ ab intestato cõpetat: nisi expressis verbis testator id prohibeat. Et de diuisione bonorum in liberos facta à parentibus, & de eo, qui proprium chirographũ inficiatur, & de aliis capitulis. Index Reginæ apud Cuiaciũ est de hæreditaria portione, & de collatione dotis, & de diuisionibus bonorum, & de inficiatoribus, & de his, qui alienas res temerè deprehẽdũt, & de his qui ex ancilla nascuntur.

DE[n] TRIENTE ET SEMISSE, ET SVCCESSIONIBVS FILIORVM ET nepotum naturaliũ: collationibus; vel distributionibus, nec non & literarum aut numerationum, atque rerum ex quibus detinent, inficiationibus.

TIT. V.

NOVELLA CONST. XVIII.

est, quàm iure legati vel fideicõmissi) etiamsi legitima filiorum aucta sit per statutum aliquod, *Grassus ex communi opinione contra Bald. lib. sent. in §. testamentu. quæst. 15. num. 7. & quæst. 40.* nec sufficit relinqui fideicommissum vniuersale, *d. quæst. 35. num. 13.* Fallit tamen superior regula, Si pater liberis legitimam titulo legati relinquit, & adiecit clausulam, vt testamentum valeret meliore modo quo potest. *Idem ib. num. 8.* id est, si parens codicillos facere voluit, nõ testari: fallit, si pater in testamento diuisit bona sua inter liberos, nec appareat de alia hæredis institutione, *ibid. num. 9.* id est, fallit hæc regula, si pater testetur inter liberos. Fallit, si legitima liberis relicta sit iure substitutionis: quamuis eo casu liberi primi gradus possint nullum dicere, & nihilominus capere ex substitutione *ibidem nume. 10. 11.* Fallit, si certa pars eis sit relicta legitimę aut Falcidiæ loco aut pro sua parte aut pro dote. nec est ad iectũ; quo titulo. Nam in dubio præsumitur relictum titulo institutionis *ibi. nu. 15. 16. 18.* Idẽ dicendũ, si eis peculia sint relicta, *nu. 17.* aut quædã summa, eo adiecto, vt testamenti interpretatio ad virum bonum aut prudentem referretur, *num. 19.* Quid si titulo institutionis minor q̃ legitima portio sit relicta? agẽt liberi ad suplementũ *ibi. nu. vlt.* Hæc si defuerint, possunt liberi testamentum nullũ dicere, & bonorum possessionem contra tabulas petere, perinde ac si omnino essent præteriti, *vide. Vuurmser. dicto loco.*

Imper. Iustinianus August. Ioanni gloriosissimo præfectò sacrorum per Orientẽ prætoriorum, iterũ exconsuli & patricio[o].

PRAEFATIO.

IAM quidẽ magnæ huic, & vt ita quis dicat, benè à Deo cõstitutæ reipublicę (dicimus Romanorũ) plurima de testamẽtis disposita sunt, & pleni legu codices de talib. cõsistunt. & non solùm sapientes antiqui hæc scripserũt, aut piorũ potestas imperatorũ: sed etiã à nobis iã nõ aliquo priorũ principũ minus legislationes prolatæ sunt. Deum verò semper considerantes, & quatenus ei placiti[p] videamur, & aliquid bonorũ dignũ in nobis agamus: nitimur aliquid adinuenire semper, & naturę cõsequens, & quod possit priora corrigere. Frequenter igitur & alia vice mirati[q] sumus, quomodo legitimis & beneuolis filiis, quib. agunt[r] gratias parentes, quibusq; quod relinquitur, iam etiã debitũ[s] vocant: solũ triuncium[t] definierunt ex necessitate relinqui: reliquũ verò iacet in volũtate parentũ: & capiunt quidẽ cognati omnia, & extranei, vel cum libertate serui: filij verò licẽt multi consistant: etiã si nihil offenderint parentes, confunduntur: & triuncium diuidunt solùm, vel si decem fortè aut amplius fuerint: & pauperes erunt filij, patris, donec vixerit, idonei.

CAP. I.

De legitima portione liberis relinquenda, id est, triente, si intra quaternarium numerum consistant: aut semisse, si quaternarium numerum excedant.

HÆc[u] nos mouerunt corrigere legem, & non eã despicere semper erubescẽtes: taliq; modo determinare causam, vt si quidẽ vnius[x] est filij pater aut mater: aut duorum vel triũ, vel quatuor: non triuncium eis relinqui solũ, sed etiam tertiam propriæ substantiæ partem: hoc est, vncias quatuor: & hanc esse definitã mensuram vsq; ad prædictum numerũ. Si verò vltra quatuor habuerint filios, mediã eis totius substantiæ relinqui partem: vt sexuncium sit omnino quod debetur singulis ex æquo[y] quadriunciũ vel sexunciũ diuidendo: & hoc non sub iniustã circunstantia rerum, (forsan enim ob hoc etiam alij iniustitiã patiuntur, & aliis quidem meliora, aliis verò deteriora percipientibus) sed quod contigerit vnumquemq; per omnia æquum esse in qualitate & quantitate, siue quis illud institutionis modo, siue† per legati, idem est dicere & si per fideicommissi relinquat occasionem: licebit enim ei reliquum octunciũ fortè aut sexunciũ habere: & largiri sicut voluerit filiis ipsis, aut cuilibet extraneorum: & natura[z] primò curata competenter, sic ad extraneas largitates accedere: hoc obseruando in omnibus personis in quibus ab initio antiquę quartæ ratio de inofficioso lege decreta est.

CAP. II.

Vt legitima portio filiorum curialium sit dodrans.

EXcipiatur[a] autẽ à nobis de curialibus nuper posita lex, quæ filiis curialib. aut filiabus curialib. nubentibus nonunciũ omnino dari vult, reliquo triũcio à parẽtib. secundũ potestatẽ dispensando: omnib. aliis de inofficioso positis legib. & pcipuè nostris, in sua virtute seruãdis, & de ingratis[b] filiis, & de naturalib.[c] præter solam quantitatẽ quam ad pręsens auximus secundum omnes prædictas definitiones.

CAP. III.

Si liberis suis pater nudam proprietatem, & vxori vsumfructum omnem reliquerit.

PRohibemus autẽ & illud graue existẽs, & habens quidẽ aliquã legalem occasionẽ, in durã tamen incidẽs crudelitatem & amaritudinẽ. Nouimus enim aliqua testamẽta secundum quæ morientes, nõ paternè, nec vt viros oportebat, sed minus molliter atq; remissè fecerunt institutiones vxoribus: siquidẽ illis omnẽ reliquerunt suarum rerũ vsumfructum, filiis autem proprietatem nudam. Quamobrem arbitror studium esse huiusmodi testamentis, vxores etiam proprietatem acquirere, filiis fortè fame peremptis. Vnde enim & in medio gubernentur, & cotidianum habeant cibum, nihil eis derelicto vxoris ira, forsan & irrationabili, intercedente, quæ eis etiam cotidianam gubernationem abripiat? Non licebit igitur de cætero vlli omnino filios habenti, tale aliquid agere: sed modis omnibus ei huius legitimæ partis, quã nunc deputauimus, & vsumfructũ[d] insuper

z natura liberis hîc opponũtur extraneis.
a *v. Nouell. 38.*
b *de quib. v. Nouel. 115. c. 3.*
c *de quibus c. 5. 1. eod.*
d Nemo extãtibus liberis hodie (olim diuersum fuit. *l. 37. ff. de vsufructu legat. l. 18. C. de excusa. tut.*) vxorẽ omnium bonorum vsufructuariam potest instituere. Quid si fuerit instituta? liberi legitimã, ex eius vsufructu deducẽt *vt hic.* pura enim debet esse legitima etiam ab vsufructu, cùm legitima debeatur pleno iure, & proprietate & vsufructu. Aliud erit, si adiectũ est, vt frueretur mater vnà cũ filiis, *vt Cice. in oratio. pro Cecinna, & leg. 8. ff. de vsufr. adcresc.* Nõ idẽ est in persona extraneorũ hæredũ, quorũ Falcidia grauari potest, *l. 5. l. 20. l. 49. ff. de vsufr. & quẽad.* Ex superiorib. cõstat legitimã (dic aliud in eo quod j. legitimã *Grass. li. sent. §. legitima quæst. 38. nu. 23.* Dic etiam idẽ in dote non excedente summã legitimam, siue ea sit numerata, siue relictu testamento *Grass. ibid. q. 41.*) liberorũ, parentũ, fratrũ, *Grass. ex cõmuni opinione ibid. q. 39.* nõ posse grauari in vsufructu. Eadẽ grauari nõ potest mora *l. 30. C. de inoff.* dilatione *l. 31. d. tit.* tẽpore *l. 36. d. tit.* cõditione *d. l. 32.* (nisi bona mẽte cõditio apponatur, *l. 26. C. de inoff. v. Grass. li. sent. §. legitima q. 38. nu. 15. 16. 17. 18.*) quantumuis casuali, mixta, potestatiua, aut voluntaria, *Grass. ibi. nu. 10. ad 13.* Nõ potest etiã legitima grauari fideicõmisso & substitutione *d. l. 32. & l. 12. ibid.* (nisi id fideicõmissum sit relictũ à pupillo, vt ex communi opinione refert

o Salomoni scilicet PP. Africæ, vt indicat Nou. 66. p ἀρεστοί. q Hinc constat, legitimam filiorum statuto cõtra rationem iuris Romani minui, de iure naturali æquũ & honestũ non esse. De hac quæstione vide Grassum *libr. sent. §. legitima. quæst. 42.* & Mynsingerum *5. obseru. 40.* r οἷς ἔχουσι χάριν. s De legitima liberis debita, dixi ad *tit. C. de inoffic.* t ex duodecim vnciis seu asse. u hinc sumpta est Authẽtica, necesse. *C. de inoff.* x Si vnus, duo, tres, quatuórve liberi, quatuor si plures, sex vnciæ liberis vel testamento relinquendæ à parentibus, nisi liberi masculi sint curiales, fœminæ, curialibus nuptæ. tunc enim liberis debetur noniunciũ j. *eod. Nou. 22. c. 48. Nou. 89. c. 1.* y Iure Romano liberi succedunt in legitimam æquis partibus, vt hinc constet, *vide l. 11. C. familiæ erciscun.* apud Romanos nullam fuisse primogenituræ prærogatiuam in iure succedendi. † Hodie legitima liberis, *vt hic:* & ascendentibus, *v. Vuurmser. in pract. 29. obs. 9.* relinquenda est iure institutionis *Nouel. 115. c. 3.* (id enim honorabilius

C. ij.

& proprietatem relinquat, si vult filiorum nõ repentè fame morientium, sed viuere valentium vocari pater. Et hæc omnia dicimus non in patre solo, sed & in matre & auo & proauo & adiunctis vnicuique fœminarum personis, id est, auia & proauia, siue paternæ siue maternæ sint.

Cap. IIII.

Quemadmodum liberi ab intestato per fœmininum sexum descendentes succedere debeant.

NEque[a] illo de cætero seruando in nepotibus & pronepotibus non suis, & sub potestate constitutis, minus tertia[b] parte eos habere, quàm eorũ parentib. viuẽtibus oportebat relinquere testatores. Nõ enim excipimus vlterius nepotes qui ex filio paternis auis accrescũt, vt illi quidẽ integrã accipiant partẽ, quantã eorum acciperet pater viuẽs: nepotes autem ab auo per mediã filiam venientes, aut auia paterna vel materna, minus tertia accipiãt: sed vnum ordinem in omnibus ponimus nepotib. & pronepotibus, non ferentes fœminã[c] à masculo in talib. minui. Neque[d] enim masculus ipse in se, neque fœmina solũ ad natiuitatis propagationem sufficiens est: sed sicut vtrumque eorum coaptauit Deus ad generationis opus, ita etiam nos eandẽ vtrisque seruamus æqualitatem. 1 ¶Sed nec vsque in hoc statuimus legem. Hęc enim dicimus & in illis filiis qui ex nuptiis sunt legitimi, licèt non sint secutæ nuptias dotes, sed affectus indubitatus & manifestus inter coniuges existens filios præstet esse legitimos. Dotem etenim celebrant[e], nuptias[f] autem dotes non faciunt, sed cõiunctorum affectus. HOc idem obtineat & in iis qui ex posteriori[g] affectu cum dotib. secundum nostras constitutiones, legitimi fiunt. & hæc sit sanctio legitimæ soboli.

Cap. V.

De concubinis & naturalibus liberis, quomodo hi ab intestato succedant.

COnsideremus autem aliquid ad solam naturam clemens. Multi namque molesti sunt nobis semper, precésque crebræ, & flentes filij. Et semper equidem clemens aliquid definimus: sed quia non hoc cum lege agimus, erubescimus[h]: ideóque causæ etiam legem adiicientes, ipsi quidem populos remouebimus: dabimus autem omnibus habere ex lege remedium. Quia enim testari naturalium filiorum patribus etiam ipsis dedimus, legitima quidem existente prole, vsque[i] ad vnam solam vnciam, quam habebunt vna cum matre: (hoc quod etiam prius fuit) filiis autẽ non existentibus legitimis, vsque[k] ad medietatem totius substantiæ: hoc dicunt à nobis positæ leges, non in testamentis solùm patribus concedentes hoc agere, sed etiam aliis munificentiis quas & superstites donant. præsens autẽ lex de iis quę ab intestato sunt, loquitur, & noui aliquid introducit. Nunc enim si quis moriens legitima sibi penitus sobole non existente (filiorum dicimus aut nepotum, aut cæteræ successionis) neque[l] vxore legitima, proinde moriatur non disposita substantia, & veniat cognatio forsan, aut certe manumissor bonorum possessionem mouens, & insurgens, aut etiam nostrum ærarium: (nec enim illi quantũ ad hoc parcimus) sit autẽ ei domi donec viuit, libera mulier in habitu concubinæ cum eo degens, & filij ex ea: (talibus enim solis hæc sancimus, vbi omnino indubitatę sunt siue concubinæ in domo habitæ, siue naturalium ibidem proles) & nutrimentum damus eis, & intestato[m] parentibus morientibus duas[n] habere vncias paternæ substantiæ, cum matre partiendas, quanticunque fuerint filij, ita proportione vnius filij & mater accipiat. Et hæc dicimus si vni cõcubinæ cohabitauerit, & filios ex ea habuerit. aut præcedente cõcubinæ morte forsan aut diuisione, filij domi sint. tunc enim damus eis ab intestato duarum vnciarum successionem. Si autem confusa concupiscentia ita fiat, vt alias superinducat priori concubinas, & multitudinem habeat concubinarum fornicantium (sic enim dicere melius est) & ex eis filios faciẽs moriatur, multas simul relinquẽs concubinas: odibilis[o] quidem nobis est iste, qui talis est: procul autem omnibus modis ab hac lege expellatur. Sicut enim quis legitimæ vxori coniunctus alias[p] superinducere non poterit matrimonio consistente, & ex eis legitimè[q] filios procreare: sic neque post cognitam (quemadmodũ diximus) concubinam, & ex illa filios, dabimus, si aliud opus libidinis egerit, etiam hoc ad successionem eius introduci, si mortuus fuerit intestatus. Nam si hoc non constituimus, indiscretæ erunt mulieres quam magis, aut quam minus amauerint: indiscreti etiã filij. & nos nõ prębemus luxuriãtibus, sed castè viuentib. legẽ. Nõ autẽ distinguimus[r] de filiis siue masculi siue fœminæ sint. Sicut enim natura nihil circa hoc arte ratiocinatur: ita nec nos alteram in masculis, & alteram in fœminis secundum hoc ponimus legem. Valebit itaque hæc lex nobis in futuris, & maximè omnium hæc: quoniam earum quæ dudum non rectè tenebant plurima & emendauit, & explanauit: & quod præteriit[s], non potest ab ea quæ nondum erat, regulæ subiici. Hæc à nobis de prædictis successionibus sunt sancita.

Graff. lib. sēt. §. legitima. q. 38. nu. 6. vt ita substitutio pupillaris non censeatur oneris loco, ibi. nu. 7. sed nec vulgaris, vt idẽ ait, ex communi opinione ibid. num. 9. quod tamen probare non possum. Assentior magis Buttigario, Socino, Gomezio, communẽ quoque opinionẽ sibi adferentibus legitimam substitutionem grauari non posse, quantumuis ad piam causam relicto. Idẽ nu. 20. quantũuis grauamini aut oneri filius consenserit, nu. 21. l. vlt. C. ad l. Falc. l. 20. ff. de donat. adde Cuia. hic. fol. 366. D. quantumuis legitima aucta sit statuto. Graf. ib. nu. 40. Non potest etiam parẽs filio legitimam compensandi debiti loco relinquere Graff. ib. nu. 22. Quod si parens legitimam liberorũ minuere non potest, multo minùs tollere poterit, qua de re aliâs dixi.

a hinc sumpta est Authentica Quæ tertię C. de collocationibus.

b vt olim. & ita abrogatur. l. 9. Cod. de suis. lex. 4. Cod. Theodosiani de legitimis hęredib. §. 15. Instit. de hęredit. ab intest. l. 19. Cod. de collationib.

c l. 19. C. de collationib. l. 9. C. de legitim. lib. §. 15. Instit. de hæred. ab intest.

d hac ratione possumus improbare statuta & consuetudines, quibus fœminæ arcentur à feudis, ducatibus & regnis.

e id est, faciunt vt dos debeatur.

f Non dos, sed affectus nuptias facit, v. quæ notaui ad l. 30. ff. de regu. iur.

g Nou. 89. c. vl. Inst. de nupt.

h Erubescimus sine lege loqui: qua sententia dici non potest quantum extenuẽtur eorum sententiæ, qui vnis tãtum nituntur interpretibus. Communi opinioni in re dubia vix ausim quidquã derogare, præsertim si legis scriptæ duritiẽ corrigat, aut eius defectum suppleat.

i Concubinæ suæ eiusque liberis, quatenus quisque donare testamento possit. k hodie assem. Nouel. 89. cap. 12. §. 1. 2. 3. l d. c. 12. §. 4. m Concubinæ, & earum liberi ab intestato vti succedant. n Qui moritur sine iustis liberis ac vxore, (aliud est, si plures reliquerit, & ex eis liberos) concubinæ suisque liberis ex ea susceptis duas vncias ab intestato defert. o Vnicam tantùm concubinam Romanis habere licuit, adde & j. eo.

p v. quæ dixi ad l. 7. in fi. C. de Iudæis.

q Maritus, constante matrimonio, si quos ex alia muliere liberos suscepit, legitimos non habet.

r Quod ad ius succedẽdi attinet, nulla differentia inter masculos & fœminas.

s v. l. 7. Cod. de legibus.

Cap. VI.

De collationibus[t] dotis vel donationis propter nuptias.

ILlud[u] quoque bene se habere credimus hac lege complecti: prioribus enim legibus volentibus in collationibus si quidem sine testamento morerentur parentes, collationes secundum earum virtutem fieri: si verò testati nihil[x] dicentes de eis, locum non fieri collationibus, sed res habere per dotem forte, aut alio modo datas: & quæ sunt relicta defendere: nos sancimus non esse omnino talem opinionẽ: sed siue quispiam intestatus moriatur, siue[y] testatus, quoniam incertum est ne forsan oblitus datorum, aut præ tumultu mortis angustiatus, huius non est memoratus: omnino[z] esse collationes, & exinde æqualitatem, secundum quod olim dispositum est, nisi expresim[a] designauerit ipse se velle non fieri collationem: sed habere eum qui cogitur ex lege conferre, & quod iam datum est, & ex iure testamẽti: omnibus quę prius de collationibus à nobis sancita sunt in sua virtute manentibus.

Cap. VII.

Si res suas pater inter liberos distribuere voluerit.

ET quod sæpe nobis iudicantib. placuit, necessarium credimus nunc partẽ fieri præsentis legis. Frequenter enim quidam plurimorum filiorum constituti patres, deinde putantes mox substantiã diuidere, vt à fraterno certamine eos præseruẽt: ad maiores[b] adhuc & sæuiores eos cõtẽtiones adducunt. Cùm enim oporteret, si hoc vellent, aut apertè omnia diuidere in testamẽtis suis, aut si nõ hoc vellẽt, partes facere, & eas subscribere, & sic indubitatam dare filiis diuisionem: at illi non hoc faciunt, sed partem quidem aliquam per se ipsi scribunt, & neque hanc continuè, sed fortè interscriptam alterius cuiuspiam literis, & in descriptione abiecta, & nulla custodia digna positã: residua verò pars nequaquam illorum est manus, sed subscriptoris cuiuspiam fortè corrupti, aut cuiuscunque: & hinc illis litiũ occasiones millies, vtrum hæc voluntate gesta sint patris, an alicuius artificis operarij certaminis & contentionis, & ad fauorẽ partis alicuius scribentis. Hæc nos molestare de cætero nostros subiectos nolentes, sancimus, si[c] quis voluerit[d] suas res filiis aut diuidere aut omnes, aut etiam aliquas fortè relinquere præcipuas: has maximè quidem, si possibile est, dicat in testamento, & indubitatam det filiis hinc vtilitatem. Si autem hoc non agat, propter aliquas necessitates, quæ plurimæ circumassistunt hominibus: licet tamen descriptiones facere rerum quas partiri voluerit: & subscribere[e] omnibus aut ipsum, aut filios vniuersos subscribere præparare, inter quos res diuidet, & ex hoc causæ dare indubitatam fidem, & quod secundum hanc sit speciem, ratum sit atque firmum aliáque cautela non indigens. Si verò aliquis hoc non egerit, sed dispersam[f] (sic vt plerũque) sine testimonio subscriptionem fecerit: sciat nihil[g] hinc filiis sese præbiturum vtilitatis: sed quasi nihil sit factum, diuident substantiam filij, incertas & plerunque sine testimonio conscriptiones non sequentes: neque iudicibus causæ (quos iudices familiæ erciscundæ leges appellant) has sequi cogẽdis. Oportet enim prouidere subtiliter cautelæ filiorum, & non aliud quidem minuere, aliud sub errore relinquere, quod difficilium, insuper & insolubilium, crebrò etiam crimina ferentium causarum occasionem præstat. De successionibus itaque & collationibus & aliis quæ prædicta sunt, vsque in hoc sancitũ sit.

Cap. VIII.

Si quis prolatam manum suam negauerit[h].

STudium verò maleuolentiæ quod fit ab aliquibus, necessariam nobis fecit plebis denuò legislationẽ approbare, quam per quendam suorum protulit tribunorum[i], & quæ Aquiliæ nuncupationem ab illo suscepit: secundum quam pro abnegatione duplicibus[k] subdebat exactionibus maleuolentes, & abnegare tentantes, vbi etiam aliæ quædã actiones ad eundem coaptatæ sunt ordinem. sed paulatim mutata clementia, ablata est, quæ consueuit iniquorũ enutrire maleuolentiam. Quamobrem etiam nobis necessariũ visum est indecẽtes & turpes[l] abnegationes prædictæ pœnę subiicere. Si enim protulerit aliquis scripturam, alter autem eam negauerit, cùm hæc literas eius habeat, ita vt necessitatem[m] patiatur actor causas pati circa probationem eius, aut literas quidem suscipiat, dicat autem non solutum debitum sibi, & probauerit hoc legitimis modis actor: condemnationem[n] aduersus eum duplicem in vtroque casu fieri sancimus: non quia amariorib. legibus delectamur, sed quia lites eorũ minores efficimus:

t Nouella 117. c. 6.

u hinc sumpta est authentica, Ex testamento: Cod. de collationibus.

x Collatio olim non fiebat ex testamento, nisi parens iussisset collationem fieri: hodie fit, nisi vetuerit collationem fieri.

y Olim emancipati scripti hæredes, accepta à parentib. inter viuos non conferebant. & ita abrogatur lex 1. C. de collationibus & lex 1. §. 4. ff. de collat.

z Liberi parentib. successuri, cogũtur dotem donationésve propter nuptias à parẽtibus acceptas conferre v. Cod. de collat.

a olim tacita, nec palam diuulgata parentis voluntas, in eo sufficiebat, & ita abrogatur l. 35. ff. familiæ. l. 14. ff. de dote præ legat.

b Dum vitant stulti vitia in contraria currunt.

c Nota regulã & cautionem scitu vtilem parentibus diuisuris hęreditatem suam inter liberos, Cuius is est sensus, Parens distributurus hæreditatẽ suã inter liberos, diuisionem confirmare debet, vel sua vel suorum liberorum subscriptione.

d potest enim parens diuidere inter liberos hęreditatem, l. 8. C. de inoff. l. 10. l. 16. l. vlt. Cod. famil. l. 21. §. 1. Cod. de testam. l. 20. §. 3. l. 39. §. 1. ff. familiæ.

e Nou. 107. c. 3.

f διεσπασμένην.

g Ex non solenni diuisionis instrumento agi non potest ad diuisionem.

h seu de inficiatorum & abiuratorum pœna.

i plebis. Est lex Aquilia plebiscitum l. 1. in fi. ff. ad leg. Aquil. §. 15. Instit. ad leg. Aquil. k l. 2. §. 1. l. 23. §. 10. ff. ad l. Aquil. l. 4. C. de le. Aqui. §. 1. vers. at aduersus inficiantes. Insti. de pœna temerè. l Turpe est manum, id est, scripturam denegare. m Onus enim probandi incumbit ei qui ait, non qui negat, l. 2. ff. de probat. n Abiuratores scripturæ propriæ, dupli pœnam sustinent, quod congruit cum lege 1. C. Th. de vsur. rei iudic.

quatenus

quatenus timore [a] pœnæ citius dicant quod confiteri competit. In talibus itaque omnibus modis condemnationem hoc fieri volumus modo: & si præter hæc egerit, iudicem scire, quia transcendens legem ipse tenebitur his pœnis. Hæc autem dicimus nisi probationibus actor abrenuncians, sacramento rei vsque nunc abnegationem factam solui voluerit. Si enim tale aliquid egerit: si quidem mox ab initio post abnegationem intulerit iusiurandum, & ille continuò [b] confessus fuerit quod in negationem deductum erit: sine periculo erit quantum ad duplum. Si verò longiori facta lite, tunc actor inferat sacramentum, at ille etiam sic quod infertur, profiteatur: de dupli quidem eum eximimus pœna: omnes verò expensas [c] quæ vsque tunc factæ sunt propter probationes, actori iureiurando eius definitas, exoluere eum qui ab initio quidem negauit, postea verò confessus est, iubemus. Si quis autem adnumerationem in se factam pecuniarum negans, postea vtatur, solutionibus [d] à se factis: tali homini nullam vtilitatem horum quæ vere soluta sunt, esse sancimus, sed totum eum debitum exigi præcipimus, & hãc solam sustinere negationis pœnam: hoc quod etiam quidẽ ante nos imperator constituit: nullo iudicantium neque in hoc flectendo, sed integritatem legis custodiente. Si autem etiam reus proferat literas actoris, deinde ille eas neget, at ille probet eas: non solùm illud reputetur de quo negatio fuit, sed etiam tantum aliud adiiciatur. Hic quoque de iurisiurandi datione similiter etiam in actore introducatur ratio.

CAP. IX.

De tutore, vel curatore inficiatore.

SI verò lis agatur per curatores [e] minimum [f] pertinens ad personas quę curatoribus indigent, huiusmodi negationis pœnam (quando [g] in ipsorum curatorum fuerit literis) non aduersus eos [h] quorum sunt curatores, sed aduersus eos [i] ferri qui turpe & indecentem hanc negationem fecerunt. Si verò aliud [k] condemnationis augmentum aut in duplum, aut in triplum, aut in quadruplum ab antiquis legibus, aut principum introductum est constitutionibus: maneat quidem illud secundum propriam formam, sicut nos illud in nostris Institutis & Digestis & Constitutionum libro sancimus: hoc autem nunc augmentum priorum sit.

CAP. X.

De improbis possessorum exceptionibus. [l]

ILlud [m] quoque in iudiciis arbitramur oportere melius quàm omnes ante nos determinare & constituere. Si quis enim conuentus fuerit res habere alterius: ille verò dicat res non esse illius de quo dicit actor, & cogatur qui actionem infert, aut documentis, aut testibus: aut aliis vti laboribus, vt ostendat res illius esse: postea verò is qui semper abnegauerat illius hoc non fuisse, vti voluerit illius iure, & dicere quia ex hypotheca aut aliis causis in illam personam relatis propinquior est, quàm ille qui causam mouet: aliæ quidẽ sententiæ vacent quæ prioribus nostris placuerunt: mediocris autem quædam & clemens & ipsi causę cõueniens pœna abnegantibus inferatur, pro abnegatione namque circa hoc, & actoris laboribus dũ adhuc causa dicitur, ad [n] actorem transferatur [o] rerum de quibus est quæstio facta, possessio: licentiam habente eo qui hanc reddet, si qua iura habeat ex illa persona de qua prius negationem passus est, competentia sibi hæc proponere, & legum iustitiam promereri, pœna in sola translatione possessionis cõstituta. Hæc à nobis pro successionibus, & collationibus, & distributionibus, & litigantium cautela, & vt multitudo litium minuatur, & inuenta sunt, & sancita: & de cætero tenebunt: quatenus & successiones agnoscant, & collationes non ignorent, sed circa distributiones non resultent: & neque petulantes suarum literarum abnegationibus insiliant malignari volentes, neque annumerationes abnegent, neque postea forsan solutionibus vtantur, neque res ex quibus detinent abnegent personis, sed mediocres & mites ex causis ostensi, mediocri etiam potiantur iudicio.

CAP. XI.

Quomodo concubinæ seruilis conditionis constitutæ, legitimæ vxores fiant.

QVod autem ab aliquib. malignè dubitatur, in quibusdam nostris constitutionibus, & in iudiciis quidem plurimis motum est: cùm sit iustum vlterius non quæri, prę senti coniungimus legi. Constituentibus enim nobis, vt si quis respexerit aliquam mulierem clemens, & hanc sortiatur absque dotalibus documentis, deinde faciat filios: postea verò maritalem ad eam receperit affectum, & scripserit huiusmodi instrumenta, & fecerit filios: non solùm eos qui post hoc nati fuerint filij, sed etiam priores esse legitimos: & propter circumuenientium & malignè interpretantium calliditatem: etiam iam aliam scribentibus constitutionem: quia hæc volumus tenere, licèt secundi non sint nati post dotem filij, aut existentes moriantur: adinuenerunt quidam etiam aliam dubitationem, non recipientes hæc tenere in

a Metu pœnæ, detinentur multi à delicto. Oderunt peccare mali formidine pœnæ.
b Pœnitenti parcitur, vt & in aliis causis *l. 4. §. 6. C. de hæres. l. 11. ff. de in ius vocando. l. 11. inf. ff. de interrogat. l. 28. Codice de appellat. v tamen l. 65. in fin. ff. de furtis. adde l. vl. C. de plus petit.*
c *d. l. 15. C. de iudicus.*
d i. exceptione solutæ pecunię, sensus est, Inficiatorem pluribus defensionibus vti non posse contra regulam iuris. nec potest aptari species vlla cõmodior legi *43. ff. de regul. iur.*
e διὰ κηδεμόνων per tutores vel curatores, Iulian.
f οἷα καθεστῶσα, &c. id est, vtpote ad eas personas pertinens, quæ curatoribus indigent.
g ὅταν ἐν οἰκείοις αὐτῶν τῶν κηδεμόνων γένοιτο γράμμασι, cùm de propriis curatores literis instituti fuerint *Hal. Agylæus.*
h eos qui sunt in potestate curatorum.
i id est, curatores.
k Hæc cõstitutio nullam facit innouationem in legibus, quæ duplum, vel quadruplum in quibusdam casibus exigi præcipiunt, *Iulian.*
l aduersus dominos vindicãtes res suas.
m hinc sumpta est Authentica Possessor. *C. qui potior.*
n Sensus est, Si possessor cõuentus rei vindicatione negauit rem esse actoris, postea conuictus, allegat pignoris, vel emphyteuseos, vel superficij causam, vel quamaliam defensionem, nõ auditur: éstque transferenda possessio in actorem. deinde agendum hypothecaria aut vectigali aut superficiaria actione. Et sic pœnæ causa transfertur possessio *vt in specie l. vlt. C. de rei vindicat. l. 1. C. vti possidet. & in specie, l. 5. §. 1. ff. vt legat. nom. l. 6. in f. ff. de Carbon. l. 2. in fin. C. de collationib.*
o Nam pœna inficiantis est & ea, ne plurib.

iis qui libertatibus copulantur: cùm vtique rectè coniicientibus nostram intentionem etiam hoc fuerit iam sancitum. Si enim ad libertatem non omnino nuptiæ prohibentur: certum fuit quia etiam in illis hæc tenere volumus. Sed quoniam vtique hoc dubitatum est: sancimus, si quis vxorem non habens legitimam aut filios legitimos, ad ancillam propriam habuerit quandam meliorem sententiam, & filios protulerit ex ea in seruitute constituta: postea verò libertate honorauerit & ancillam & natos, & ius [p] eis aureorum petierit annulorum, & regenerationis [q], & inter ingenuos [r] secundum iustos reduxerit modos, & nuptias consummauerit, postea verò nuptialia conscripserit documenta, & aut fuerint filij postea, aut non fuerint, (vt vtriusque nostræ constitutionis amplectamur casus) sit & vxor legitima, & filij sub potestate ipsius, & sui, & ab intestato hęredes genitori: (dicimus autem eos qui ante nuptias nati sunt) his viis per quas ad ingenuitatem, secundum quod prædictum est, venerunt, & celebratione postea dotalium, ius legitimorum eis præbentibus.

EPILOGVS.

¶Tua igitur excellentia, quæ bene nobis & sanctè visa sunt, & pro nostrorum quiete adinuenta, omnibus gentibus quibus præes per præcepta propria faciat manifesta: vt agnoscant quia nulla maxima cura per quam semper aliquid adiicit Deus nostris sceptris, extra nos consistit pro eorum solicitudine & prouidentia. Dat. Kalen. Maij, Constantinop. post consulatum Belisarij V.C. Cos. 536.

DE FILIIS [s] ANTE DOTALIA INSTRVMENTA NATIS.

Tit. VI.

NOVELLA CONSTIT. XIX.

Imp. Iustin. August. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRAEFATIO.

PERVENIT ad nos, dubitationem vanam quibusdam incidisse, si quod sancitum est à nobis de filiis procreatis ante dotalium celebrationem, postea dotalibus factis, non etiam in præteritum feratur in iis quæ non decreto aut transactione sunt terminatæ quæstionibus. Nobis vtique cùm particulariter poneremus leges, expressim in prima [t] constitutione quæ hoc sanciuit memorantibus, vt siue supersint eis patres, siue defuncti sint, nondum tamen huiusmodi quæstiones aut sententiis aut transactionibus susceperunt terminũ: omnino ita iudicari sicut nostra dicit lex, quam complentes, etiam secundam [u] posuimus legem, eadem valere sancientes etiamsi non post dotes procreentur filij, aut procreati moriantur, nihilominus & ante dotes natos legitimos esse, & in hanc quoque secundam nostram constitutionem similiter adiecimus, oportere eius legislationem & ad seniora [x] referri tempora, exceptis [y] illis causis quas aut iudicialis sententia, aut transactio terminauit. Sed quoniam quidam post has nostras claras leges audaci mente nostram præsumpserunt malè interpretari legislationem & sensum: tertiam [z] coacti sumus exponere constitutionem, per quam iussimus, si quis legitimam vxorem habens, & legitimos ex ea filios: deinde ea moriente, aut matrimonio repudio soluto, habuerit filios ex aliqua, ad quam nuptię non interdicuntur: postquam verò hi nati sunt, dotalia confecerit in eam documenta: legitimos etiam ita ei natos filios existere. Sed quia in ipsa nostra constitutione non adiecimus apertè valere huiusmodi legislationem etiam in illis, quorum patres adhuc supersunt, aut defuncti quidem sunt, contentio autem neque iudiciali sententia, neque amicabili interuentione decisa est: hinc quidam arbitrati sunt nos nullatenus velle ea quæ in memoratis continentur legislationibus de filiis qui ante [a] celebrationem dotium nati sunt, valere etiã in illis qui ante huiusmodi legislationem nati sunt, & maximè eo, quòd huius pars in prima & secunda constitutione posita, ablata sit à nobis in Codicis compositione. Quod absurdè arbitrati sunt. Iustissimè namque & primæ & secũdæ hoc subtraximus constitutioni & tertiæ non adiecimus. in particularib. namque positis legislationib. necessariũ erat fortè hanc accipere in præterito legislationis relationem: in omni verò coaceruatione legũ Codicis cognominis nostri rectè abscindere talia proposuimus: quatenus non multitudo superflua in Codice scriberetur. Tertia verò constitutione nõ adiecimus aliquid de temporibus: cum omnibus manifestum sit, oportere ea quæ adiecta sunt, per interpretationem in illis valere in quibus interpretatis legibus sit locus.

CAP. I.

Vt caput vltimum Nou. XII, ad præterita pertineat nondum iudicata aut transacta.

defensionibus vtatur *c. 8. inf. 5. eod.* est ea tertia dupli *d. c. 8. in princ.* fuit & quarta apud veteres, de duplis fructibus ex 12. tabulis, quam tacitè Iustinianus tollit, dum superiorem pœnã actionis in rem existimat sufficere, *v. Cuiac. hîc.*
p Hodie non est necesse ius aureorum annulorum petere, cùm manumissio matris sola, & contractus dotis cum ea habitus, filios naturales ingenuos & suos faciat.
q παλιγγενεσίας, i. natalium restitutioni. *Nouella 78. c. 1.* Manumissio, libertinum: nataliũ restitutio, ingenuum: ius aureorum annulorum, honorem & iura ingenuitatis tribuit.
r Rectè hic exigitur ingenuitas, in huiusmodi vxore & liberis. Nam soli ingenui, iura suorum hæredum, agnatorũ, & cognatorum habent. Libertini cognationẽ non habent, *v. Cuiac. ad Nouell. 14.*
s *Nouell. 12. c. 4.*
t *l. 10. C. de naturalib. lib. lata anno 529.*
v *l. 11. C. de natural. lib. lata anno 530.*
x *v. l. 7. C. de legib.*
y Vtraque constitutio contra sui naturam, refertur ad negotia præterita. Nõ referuntur tamẽ cõstitutiones ad ea, quæ iam decisa sunt iudicio vel trãsactione.
z *Nouell. 12. in f. latam anno 535.*
a Liberis ante dotalia instrumenta nascendis beneficium à Principe datũ, ad eos qui iam nati sunt ante dotalia instrumenta, ex æquo & bono porrigitur.

QVia verò omnino emerserunt quidã & de sic manifestis se dubitare contendentes, vel errantes, hanc adiecimus legem, sancientes in prædictis tribus constitutionibus factam à nobis legislationem valere, in quibus etiam expressim primæ positæ à nobis legi adscripsimus: hoc est, siue superesse contigerit taliũ filiorũ patres, siue mori: nõdũ verò huiusmodi negotio aut decreto[a] transactione finis acceptus est: secundum hęc tales causæ ad leges à nobis positas deducantur: exceptis illis negotiis, quæ contigit ante leges à nobis positas aut decreto iudicum aut transactione determinari.

a Vis sententiæ & transactionis ea est, vt finita rescripto non possint tolli.

EPILOGVS.

¶Quæ igitur nobis placuerunt, & præsente sacra declarata sunt lege, tua sublimitas manifesta omnibus facere studeat. Dat. 15. Kalen. Aug. Constantinop. post consulatum Belisarij V.C.

DE ADMINISTRANTIBVS[b] officia in sacris[c] appellationibus.

Tit. VII.

NOVELLA CONSTIT. XX.

Imp. Iustin. August. Ioanni gloriosiss. sacrorum prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

IAM[d] quidem sacram fecimus legem[e] de appellationibus, eloquentem quem oportet seruari modum super eis, & vnde ad quos fieri appellationes quasque deceat: quam tam ad tuam celsitudinem, quàm ad gloriosissimum misimus quæstorem. Quia verò plurima facta est dubitatio de administrantibus eis officiis: cum ij qui ex sacro quidem epistolarum scrinio sunt spectabilium iudicum, vindicarent sibi appellationis ministerium: qui verò ex sede tuæ sunt celsitudinis, maximè dicerent se lædi, si mutato schemate, nequaquam soli appellationibus ministrarent iis quæ à clarissimis prouinciarum iudicib. veniunt, ad solum tuum iudicium, (sicut prius erat dum in diuino quidem ipse audires consistorio, ministraret vero officium[f] tuum) sed propter spectabiliũ schema in ordine sacri auditorij negotio moto, & pariter audiente tua celsitudine cum gloriosissimo nostro quæstore, vtriusque partis totũ sibimet applicarent: congregatis apud tuam celsitudinem & gloriosissimum nostrum quæstorem sæpius & iis qui ex sacris scriniis appellationibus ministrãt, & qui ex tuæ sedis celsitudine & officio: nouissimè ad quãdam formam causa perducta est, quam ex nõ scripto ad nos deduxistis. Causa verò nobis non incongrua visa placuit: & interim quoniam Paphlagonia & Honoria diuisæ prius in iudices duos, in vnum eundémque reductæ sunt prætoris nomen suscipientem: hoc indubitate placuit schema tuo cõpetere cingulo. Hoc idem & in duobus aliquando positis, hoc est, Hellesponto, & ponto Polemoniaco. nam & illic duobus constitutis prius iudicibus, nunc autem vno moderatore facto, & decorato etiam ipso spectabilium dignitate, rursus hoc proueniebat: & ad tuum solummodo iudicium ferri appellationum lites oportebat, secundum terminum tamen constitutionis de appellationibus.

b De his qui in causis appellationum apparitorum officio fungantur, *Index apud Cuiacium.* De prouocatione Prætoris Paphlagonię ad Honoriados porrecta, & aliis prouocationibus in diuersis temporibus porrectis *Iulian. constit. 25.*

c ἐν τοῖς ἄκροις *Scrimger.* ἐν τοῖς στίχροις *Cuiac.* Sacra iudicia appellationum sunt, quæ in consistorio ab ipso principe per consultationem disceptantur adhibitis prioribus palatij, & senatoribus. *Nouel. 62. l. 2 Cod. de legib.*

d i. antea.

e vltimam, *C. de tempor. appel.* quę lata est anno 529 Cuiacius intellegit. Nouell. 23]. quæ hanc tempore pręcedit, quod vt cõstet, vix scio. Hæc enim lata est Belisario V. Consule anno 535. Illa, post Belisarium. V. Cõsulẽ anno 536.

f Officium præfecti prætorio pręfectiani quæstoris, memoriales.

CAP. I.

Vt sola cohors PP. ministret in eius appellationibus.

COmplacuit igitur simul iis quidem officis vtriusque administrationis, simul autem vobis ambobus. insuper & nobis rectè se habere visum est, solum officium tuæ celsitudinis talib. ministrare appellationibus, sicut & prius fuit & in schemate sacri auditorij dicantur, & adsit gloriosissimus noster quæstor, & particeps sit gestorum.

CAP. II.

SEd etiam quoniam primæ[g] Cappadociæ præses prius ad tuum cingulum respiciebat solùm, & tibi appellationes ferebantur: nunc autem in spectabilis proconsulis figuram mutatus est, nihilominus competens est & illam administrationem appellationem suscipientem & mittentem, hîc litem secundum nostram sacram constitutionem in ordine sacri nostri auditorij eam examinari: præsente quoque gloriosissimo nostro quæstore, & pariter audiente negotium, solo officio ministrante tuo: quoniam & prius hoc solitum erat. nam etsi spectabilis comes[h] domuũ permixtus est, tamen neque pridem multæ quædã mouebantur causæ apud eum: neque ex iudicio eius ferebatur aliqua penè appellatio hîc. Nunc autem quæ circa ærarij dispensationem sunt, & aliis hęc quibusdam tradidimus: & non oportet ob hoc minui sedem tuam: sed similiter tuum ministrare officiũ solum hîc delatis negotiis.

g De appellationibus primæ Cappadociæ: adde, de prima Cappadocia. Nouellam 8. c. 15. §. 36.

h κόμης τῶν οἰκείων *Scrimger.* τῶν οἴκων *Cuiac. hic & 8. obs. 42.*

CAP. III.

HOc ipsum etiam in Armeniæ[i] proconsule[k]: quoniam prius administrationem eam ordinariam[l] facientes, & nunc nihil ei addentes, in proconsulis figuram mutauimus. Etenim inde venientib. litibus tuæ celsitudinis ministrauit officium: lite quidem in ordine sacri auditorij (sicut prædiximus) mouenda apud eos: apud autem ambos vos examinanda: nihilominus autem officio tuo ministrante causæ, sicut prius fuit, dum solum administrationis ordinariæ haberet schema, maiore ordine non suscepto.

i De appellationibus. Armeniæ.

k *aliâ* præside. *Nouell. 8. c. 15. §. 43.*

l ὀρδιναρίαν ἔμβαθμον *Scrimger.* Ordinaria, id est, minima, seu dignitas clarissimatus. media enim spectabilitas, maior illustratus, *Nouel. 7. 25. 102. adde Nouel. 31. c. 1. §. 3.*

CAP. IIII.

QVoniam verò Lycaoniam[m], & Pisidiam, & Isauriam sub iudicibus primitus constitutas, & appellationes destinantes ad sedem tuam, nunc decorari prætorum[n] cingulo contingit: licet videatur quodammodo permixtum quoddam ei etiam militare officium: quoniam prius & dux in vtraque harum prouinciarum fuit: necessario nobis se habere placuit propter hanc nouitatem, soli sedi tuæ & gloriosissimo quęstori tradere appellationum examinationem: cedere quoque clementius tuo officio, vt iis quæ super hoc aguntur, ministrent, vnde siue aliquid factum est tale prius, siue etiam postea fiat: eundem ordinem causæ imponi sancimus.

m De appellationibus à prętore Lycaoniæ, Pisidiæ & Isauriæ *Iulianus hic.*

n Imò Lycaonia & Pisidia præsidẽ habet. *Nouel. 8. c. 15. §. 19 & 20.* Isauria comitẽ. *Nouell. 27.*

CAP. V.

QVia verò duæ[o] fuerunt ministrationes[p] purè & comitis Orientis, & iudicis primæ Syriæ: & ciuiles quidẽ huius administrationis appellationes ad tuam referebantur sedem. officio administrante solummodo tuo: comitis autẽ Orientis, vt pote spectabilis, in sacrarum auditionum figura, ad sedem tuam & gloriosissimi quæstoris veniebat, solis qui ex sacris sunt scriniis ministrantibus.

o Vt in Comite Orientis vtrũque officiũ obsequatur, id est, præfecti prætorij & scrinij epistolarum. *Iulianus constituti. 25.*

p administrationes.

CAP. VI.

SEd hoc in hac parte nobis bene se habere visum est, in hac videlicet administratione commune dare ministerium, & iis qui ex sacrarum epistolarum scrinio sunt, & qui ex officio tuæ celsitudinis. quod enim prius duorum vicariorum fuit Pontica[q] & Asia, & omnino innouatum est, & in vnius administrationem solius prouinciæ mutatum. dicimus autem aliud Galatiæ, aliud autem Phrygiæ Pacatianæ) veniat quidem tam ad tuam celsitudinem, quam ad gloriosissimum quæstorem: solum autem modò ministeriũ suscipiat officium sedis tuæ.

q Vt in pontica & Asiana, quæ translata est in Galatiam & Phrygiam & Pacatianam officiũ tantùm præfecti obsequatur. *Iulian.*

CAP. VII.

ILlud tamen sancimus, vt ex administrationibus nũc à nobis adinuentis, & mutantibus antiquũ schema, siue hoc ipsum secundum naturam propriæ iudicetur administrationis, siue etiam ex delegatione nostra: idẽ seruetur schema: & ibi solum administrare officium tuæ celsitudinis sancimus.

CAP. VIII.

SImiliter siue ex delegatione, siue ex cinguli natura appellatio veniat, officium tuæ celsitudinis ministrare appellationibus sancimus: siue etiam ex delegatione nostra, similiter officij erit tui.

CAP. IX.

IN quibus[r] autem commune diximus & tuorum officiorum & sacri scrinij ministerium, similiter commune seruamus, siue ex delegatione, siue (secundum quod dispositũ est) in iudicio fiat examinatio. Super illis tamẽ litibus quas non spectabiles iudices iudicant, sed aduocati solùm: referatur negotium tam ad sedem tuam, quam ad gloriosissimum quæstorem deuotissimis libellensibus[s] ministrantibus eis: quoniam dum nihil omnino super istis innouatum sit, antiquam seruamus figuram, sicut etiam in aliis omnibus non innouatis antiqua ministeria manere in semetipsis disposuimus, nulla nouitate facienda. accedens namque nouatio aliter quodam modo oportere fieri etiam ministrantium ostendit figuram.

r Vt in quibus causis antiquo iure libellenses obsequuntur, in his nulla fiat innouatio: & nihilominus huiusmodi ministerium iidem soli impleant. *Iulianus*

s de libellensibus adde *l. vlt. Cod. vbi senat. l 32. C. de appellationibus.* & Iulianum *constitutione 25.*

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem: tua celsitudo omnibus faciat manifesta edictis destinatis à se: vt omnes cognoscant quæ nobis sunt placita, Dat. 15. Kalend. CP. P. C. Bilisarij. V. C. 535.

DE ARMENIIS[t].

Tit. VIII.

* *NOVELLA CONST. XXI.*

Imperator Iustinia. August. Aracio Proconsuli Armeniæ.

ARMENIORVM regionem bene legibus gubernari volentes, & nihil ab alia nostra differre republica, & administrationibus eam Romanis ornauimus, prioribus eam liberantes nominib. & figuris vti Romanorum assueuimus, sanctionésque non alias esse apud eos quam quas Romani nominãt, disposuimus, & existimauimus oportere expressa lege illud quoque corrigere quod malè apud eos delinquebatur, & non secundum barbaricam gentem virorum quidem esse successiones tam parentum quàm fratrum & alterius generis, mulie-

t adduntur in Scrimgeriana editione hæc, & vt ipsi per omnia Romanas sequãtur leges. adde edictũ 3. infrà. Porro, quòd multitudinis numero hîc Armenias adiicit, ad omnes referẽdus est hic locus. Est enim aliò magna, aliò prima: aliò secũda, *Nouella. 8. c. 15. 23. 43. 22.*

mulierũ[a] verò nequaquam[b]: neq; ſine dote eas ad viros venire, nec emi[c] à maritis futuris, quod barbaricè hactenus apud eos ſeruabatur, non ipſis ſolumodo hęc ferocius ſentientibus, ſed etiã aliis gentib. ita exhonorantibus naturam, & fœmineũ iniuriantibus genus, tanquã nõ à Deo ſit factum, nec ſeruiat natiuitati, ſed tãquam vile & exhonorandum, & extra omnem competentem honorem.

a l.14.C. de legitimus. Nou. 118. c.4.
b Ab Armeniis fœminæ olim excluſę ſucceſſionibus ab inteſtato parentum, liberorũ, fratrum, cognatorum. Eadem lex obſeruata à Saliis, Anglis, Turingis.
c Fœminæ emebantur à maritis apud Armenios. Mos idem Germanorum fuit, teſte Tacito.
d Subditi à magiſtratib. victoribus leges accipiunt.

CAP. I.

SAncimus itaque per hanc ſacram legem, & apud Armenios hæc ipſa tenere, quæ & apud nos occaſione ſucceſſionis fœminarum, & nullam eſſe differentiam maſculi & fœminæ: ſed ſicut & in noſtris legibus diſpoſitũ eſt ſecundum quam figurã hæredes exiſtant parentu, hoc eſt, patris & matris, & aui & auiæ, & adhuc longius, vel eos qui poſt ipſos ſunt, hoc eſt, filij & filiæ, & quemadmodum ipſi hæreditatem tranſmittant, ita apud Armenios eſſe, & nihil Armeniorum leges à Romanorum differre. Si enim noſtræ reipublicæ ſunt, ſeruiuntq;[d] nobis cum aliis gentibus, & omnibus noſtris fruuntur, nequaquam ſolæ apud eos fœminæ noſtra æquitate repellentur, ſed omnibus ſub æquitate noſtræ erunt leges, quaſcunque & ex veteribus collegimus & in noſtris poſuimus Inſtitutis atque Digeſtis, & quæcunque ex Imperiali legiſlatione tam priorum Imperatorum, quàm noſtra conſcriptæ ſunt.

CAP. II.

HÆc igitur omnia valere per omne tempus ſancimus incipientia à principiis præſentis quartædecimæ[e] indictionis, & huius ſecundum quam hanc ſcripſimus legem. Nam & antiquiora perſcrutari, & ad ſuperiora tempora aſcendere, confuſionis magis quàm legiſlationis eſt. ſed ex temporibus (ſicut prædiximus) præſentis quartædecimæ indictionis tantùm & in ſubſequenti vniuerſo tempore ſucceſsionis maneant ſimiles ex omni cauſa quæ in ſucceſsionibus relata eſt, ſimiliter in mulieribus, ſimiliter in viris de cætero ſeruandis. Quod autem prius factũ eſt, omne manere in priori figura ſinimus, ſiue in progenitorialibus ſiue in aliis factum eſt, nihil omnino communicantibus fœmineis perſonis ſuper iam diuiſis progenitorialibus[f] prædiis aut factis ſucceſsionibus vſque ad tertiamdecimam indictionem & hanc, ſed ex memorato tempore, hoc eſt, quartadecima indictione, valere quæ à nobis ſunt legiſlata, ſancimus.

e i. anno Chriſti 540.
f γενεαρχικῶν χωρίων Scring. vt & edicto. 3. cap. 1.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc ſacram declarata ſunt legem, tua magnificentia, & qui poſt eam adminiſtrationem ſuſceperint, in perpetuum cuſtodire feſtinent. Datum 15. Kalen. April. poſt Biliſarij V.C. Conſulatum[g].

g i. anno 516.

COLLATIO IIII.

DE NVPTIIS[h].

Tit. I.

NOVELLA CONSTIT. XXII.

Idem Imperator Ioanni glorioſiſſ. ſacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconſuli & patricio.

PRÆFATIO.

PLVRIMAE quidẽ iam variæq; poſitę ſunt leges à nobis vnicuiq; parti prius à nobis ſancitorum quidem aut diſpoſitorum, viſorum autem nobis habere nõ rectè, ad meliora dantes viam, & exponentes ſubiectis quo competat degere modo. hoc autem quod nunc à nobis fit, lex quædem eſt communis omnibus & propria, rebus competentem ordinem ponens. Si enim matrimonium ſic eſt honeſtum[i], vt humano generi videatur immortalitatem[k] artificioſè introducere, & ex filiorum procreatione renouata genera manent: iugiter Dei clementia, quantum eſt poſsibile, noſtræ immortalitatem donãte naturæ, rectè nobis ſtudiũ eſt de nuptiis. Alia namq; omnia quæ ſancita ſunt à nobis, non omnibus competunt nec hominibus nec rebus nec tẽporibus: ſtudium verò[l] nuptiarũ totius eſt (vt ita dicatur) humanæ ſobolis: ex quo etiam renouatur ſolo: & ampliori quàm alia ſolicitudine dignum eſt. Antiquitas[m] equidem non ſatis aliquid de priorib. aut ſecũdis perſcrutabatur nuptiis, ſed licebat & patribus & matribus & ad plures venire nuptias, & lucro nullo priuari: & cauſa erat in ſimplicitate confuſa. Maioris[n] autem Theodoſij temporibus amplior ſollicitudo facta eſt circa huius rei tractatũ, donec circumiens per cæteros imperatores, in Leonem[o] piæ memoriæ peruenit, virum fortiter atque viriliter etiã de iſtis plerunq; ſancientem. nos[p] autem in conſtitutionum cõpoſitione multa[q] quidẽ & alia de iſtis decreuimus: exiſtimauimus autem oportere nunc conſiliis perfectioribus cauſam conſiderantes etiam quædam corrigere, non aliorum ſolummodo, ſed etiã quæ à nobis ipſis ſancita ſunt. Non enim erubeſcimus[r] ſi quid melius etiam horum, quæ ipſi prius diximus, adinueniamus, hoc ſancire, & competentem prioribus imponere correctionem, nec ab aliis expectare corrigi legem.

h περὶ τῶν δευτερογαμούντων Scringer. de ſecundis nuptiis, Iulian. Conſtitut. 36. de ſolutione ſecundarum nuptiarum, & de ſecũdis nuptiis. Index Reginæ bibliothecæ apud Cuiac.
i facit Paul. ad Heb. c.13. ver.14.
k Nou. Leon. 26. l. 220. in fi. ff. de verbor. ſignifi.
l Laus matrimonij.
m Ius vetus ad ſecũdas nuptias pertinens.
n l.1.2.3. Co. de ſecund. nupt.
o l. 6. Cod. de ſecund. nupt.
p Ius nouum ad ſecundas nuptias pertinens.
q l.8.9.10.14.C. de ſecund. nupt.
r Pudor non eſt addiſcere qđ ignores.

CAP. I[s].

DVo[t] igitur hæc præmittantur huic legi: & primùm illud, vt omnia quidem quæcunque in prioribus ſancita ſunt, ſiue à nobis, ſiue à prioribus noſtris, hæc valeant ſingula ſecundum propria tempora, non habentia vllam ex præſenti lege nouitatem: ſed & in ſuis caſibus valitura atque tractanda: & ſuos euentus ex iis quæ iam poſitę ſunt legibus expectantia: & nihil communicantia præſenti legi. præſentem verò legem ex nunc valere volumus in omnibus futuris caſibus, & in omnibus poſtea nuptiis, ſiue prioribus, ſiue[u] deinceps. & in poſteris aut futuris ſiue nuptialibus lucris, ſiue ſucceſsionibus quæ ex filiis ſunt. etenim quod quidem omne iam præceſſit[x] conſcriptis relinquimus legibus: quod verò futurum eſt, per præſentem munimus legem. Vnde ſiue ſecundæ prouenerint nuptiæ, ſiue parentibus ſucceſſiones ex prioris matrimonij filiis, ſiue lucra ex dotibus, aut antenuptialibus donationibus, aut ex alia cauſa: ſiue exiſtentibus ex ſecundo matrimonio filiis, ſiue etiam non: in prioribus temporibus hæc ſeruentur ſecundum ſua ſingula tempora: & fruantur tam viri quàm mulieres prioris legis latione, ſiue ad alias venerint nuptias, ſiue etiam vſque ad priores ſteterint: ſiue ſucceſſerint filiis, ſiue aliquid omnium egerint priores ſequentes leges. Illis enim credentes, & ita contrahentes nullus culpabit quare non futurum[y] ſciuerunt: & hoc quod videbatur[z] quidem & tractabatur omnibus modis, crediderunt: quod verò nondum factum erat, non formidauerunt. ‖ Vnde illa quidem omnia maneant ſuum ſeruantia ordinem: ‖ deinceps verò tempus in poſterioribus pariendis caſibus omnia in vna hac lege poſita atque collecta reſpiciat quæcunque de futuris (ſicut dictum eſt) nuptiis competunt valere. Vnum itaque hoc præmittatur legi.

s hæc lex in futurũ fertur, non in præteritum.
t hinc ſumpta eſt authentica ad eos, C. de ſecund. nupt.
u i. ſecundis.
x In eo differt lex à iudice: hęc, de præteritis: illa, de futuris ſtatuit. l.17. C. de legibus.
y Futuri ignorantia excuſabilis.
z Communis error ius facit.

CAP. II.

SEcundum verò illud, vt omnia quæcunque ex hodierna die teſtator diſpoſuerit de talibus ſiue vir ſiue mulier conſiſtat, hæc valeant. Diſponat[a] itaque vnuſquiſque ſuper ſuis, vt dignum eſt: & ſit lex, eius voluntas: ſicut & antiquiſsima nobis lex & prima penè reipublicæ Romanorum diſponens ait, (dicimus autem duodecim tabularum) ſecundum antiquam & patriam[b] linguam ita dicens, Vti[c] legaſsit quiſque de ſua re, ita ius eſto. nullo valente citra illius voluntatem, nec ſi ſacram impetret formam, nec ſi quidpiam aliud omnium, aliquid aliter diſponere in rebus alienis. 1 ¶ Si verò nihil teſtator dixerit aut diſpoſuerit quod non iam poſitis & valentibus præoccupatum ſit legibus, nec aliquid contra vniuerſales leges ordinauerit: tũc hæc nobis lex poſita ſit, omnia quantum eſt homini poſſibile comprehendens, & tranſiens in breui, & ea quæ in prioribus erant corrigens nuptiis, & quæ in ſecundis: & ea quæ in ſucceſsionibus & in ſolutionibus[d] nuptiarum ſiue ex morte, ſiue ex ſeparatione: & ea quæ ante luctuoſum tempus ſunt, & poſt illud, & vnam quandam continuationem faciens totius huius conſcriptionis atque legiſlationis: olim quidem inchoatam[e], ex quinque verò præcipuè & quinquaginta & centum annis frequentius motam, & particulariter correctam ſimul, & paulatim colligatam ad ſemetipſam & cohærentem, confuſam in plurimis, & quadam ſemper egentem correctione, puramque & conſonam ſibi omnino declarans.

a Hæc lex non tollit cõiugibus ius liberè legãdi.
b id eſt, Romanam, vt Nouella 30. ca. 5.
c Inſtit. de leg. Falcid. l. 1. ff. ad leg. Falcid. l. 120. l. 130. ff. de verborum ſignificat. adde Nouell. 1. in f. prin. C. de ſan. eccleſ. vlp. 1. §. 9.
d diuortiis.
e intelligit legem. C. de ſecũd. nupt.

CAP. III.

Quæ res conſtituat nuptias, quæ diſſoluat.

NVptias itaque affectus alternus[f] facit, dotalium non egens augmento[g]: cùm enim ſemel conuenerit ſub puro nuptiali affectu, ſiue etiam oblatione dotis & propter nuptias donationis: oportet cauſam omnino ſequi etiam ſolutionem aut innoxiam, aut cum pœna: quoniam eorum quæ in hominibus ſubſequuntur, quicquid ligatur, ſolubile eſt. Vt autem etiam ſuper indotatis matrimoniis diſtractione facta, pœna meritò ſubſequatur: hoc nos adinuenimus primi.

f mutuus.
g excipe Nouell. 117. c. 4.

CAP. IIII.

De diuortiis bonà gratià factis, & aliis modis.

DIſtrahuntur itaque in vita cotrahentium matrimonia: alia quidem conſentiente vtraque parte: pro quibus nihil hîc dicendum eſt, pactis cauſam ſicut vtrique placuerit[h], gubernantibus: alia verò per occaſionem rationabilem, quæ etiam bona[i] gratia vocatur:

h l. 9. Co. de repud. Hodie mutuo cõſenſu nuptias diſſolui vetitũ, niſi animo caſtitatis vouẽdæ, Nouel. 117. c. 10. Nouell. 134.
i Nouell. 98. l. 62. §. de donat. int. vir. l. 14. §. 4. ff. qui & à quib. manumiſſ. l. 1. in fin. C. de rei vxor. act. i. dulciter, ſine querela, ſiue libello repudij, μετ᾽ εὐφημίας Plutarch. amica ſeparatione. Tertull. libro de monogamia, quæ cõſtitutio ſublata per Nouellam 117. c. 10. iterum reducta eſt per Nouellam 140.

alia[a] verò citra omnem causam: alia quoque cum causa rationabili.

Cap. v.

De Monachismo.

Secundum occasionem itaque inculpabilem, quando conuersationem[b] altera eligit pars, ad meliorem[c] migrans vitam, & sub castitate conuersationem concupiscēs. tunc enim lex alia nostra dicit licentiam esse viro & mulieri ad meliora migranti, transigere matrimonium, & abscedere, quodam breui[d] dimisso, ei qui relinquitur, solatio. quodcunque enim pacti fuerint contrahentes ex morte fieri lucrum, hoc habere oportet eum qui dimittitur ab altero, siue vir, siue mulier sit: eo quòd & iste, quantum ad matrimonium, videtur mori, aliud pro alio vitæ eligens iter.

Cap. vi.

De impotentia.

Per occasionem quoque necessariam & non irrationabilem distrahitur matrimonium, quādo aliquis impotens fuerit coire mulieri, & agere[e] quæ à natura viris data sunt: si biennium quidem secundum de hoc à nobis pridem scriptam legem transcurrat ex nuptiarum tempore: ille verò quia pro veritate sit vir, non ostendat. licebit enim mulieri aut eius patribus disiungere matrimonium, & mittere repudium, vel si noluerit hoc maritus. & hîc siquidem dos (si quæ omnino data sit) sequetur mulierem & reddet hanc vir, si contigit eam accipi. propter nuptias autem seu antenuptias donatio manet apud virum nihil de suo damnificandum. Hanc itaque legem corrigimus breui quadam adiectione. non enim biennium numerari solùm ex ipso tempore copulationis, sed triennium[f] volumus. edocti namque sumus ex iis, quæ ante hæc prouenerunt, quosdam amplius quàm biennium temporis non valentes postea potentes ostensos ministrare filiorum procreationi.

Cap. vii.

De captiuitate.

Sed etiam captiuitatis casus talis est, quale est bona gratia distrahere matrimonium. siue[g] enim contingat tale infortunium viro, muliere in republica manente, siue rursus mulier quidem in captiuitatem ducatur, maneat autem vir in republica: scrupulosa quidem & subtilis ratio transigit nuptias: (seruitute[h] namque semel superueniente alteri personæ, fortunæ inæqualitas æqualitatem ex nuptiis manere non sinit) attamen humanius talia contemplantes, donec quidem est manifestum superesse aut virum, aut vxorem, manere insoluta matrimonia sinimus: & non venient ad secundas nuptias neque mulieres, neque viri, nisi voluerint videri ausu temerario hoc egisse, & pœnis succumbere: illum quidem ante nuptias donationis dicimus exactioni, illam verò dotis. Si verò incertum sit, vtrum superest, an non, quæ ad hostes persona deuenit: tunc quinquennium[i] expectandum[k] est siue à viro siue à muliere: post quod, siue manifestum[l] de morte fiat, siue incertum maneat, nubere licebit sine periculo. hoc enim & in nuncupatis bona gratia transactionibus, à præcedentibus connumeratum est. nos quoque in hoc consentimus, vt hîc neque repudio fiat opus, ita personis distantibus ab alterutris, & nullus ex hoc lucrabitur, neque vir dotem, neque mulier antenuptialem donationem: sed vnusquisque in suis manebit.

Cap. viii.

De seruitute pœnæ.

Quod[m] autem prius ex legum seueritate introductum est, nos clementi cessione resoluimus. Si enim ex decreto iudiciali in metallum[n] aliquis aut vir aut mulier dari iussus esset (quale nunc est in Proconneso[o] & in appellata Gypso[p]) seruitus quidem erat & ab antiquis[q] legislatoribus sancita, & ex supplicio illata: separabatur verò matrimonium, supplicio possidente damnatum, sibique seruientem. nos autem hoc remittimus: & nullum ab initio benenatorum ex supplicio permittimus fieri seruum. Neque enim mutamus nos formam liberam in seruilem statum: qui etiam dudum seruientium manumissores esse festinauimus. Maneat igitur inter matrimonium hoc nihil ex tali decreto læsum, vtpote inter personas liberas consistens.

Cap. ix.

Seruilis conditionis defectio.

Si verò decretum iudiciale libertum aut libertam, aut horum filios in seruitutem redigat[r]: constat quidem ab initio matrimonium, postea verò apparens[s] seruitus separat[t] eos ab inuicem, tanquam morte secuta: quoniam præcedentes nos dicunt superuenientem seruitutem non procul à morte differre. idcirco hoc quidem quod proprium est, vnusquisque recipiat: placitū verò solum quod ex morte est, liberis acquiratur: reliqua verò veniant ad eum qui redigitur in seruitutem.

Cap. x.

De iis qui ancillam duxerunt putantes esse liberam.

Si[u] verò ab initio putauerit aliquis liberæ iungi personæ, illa verò famula posteà declaretur existens: non dicimus solui matrimonium, sed ab ipso initio[x] neque matrimonium fieri, secundum prius à nobis dictam causam, propter inæqualitatem fortunæ: vnde neque lucrum ex matrimonio contemplandum esse, neque aliquid tale, sed puram rerum competentium per congruas actiones redditionem. Hæc autem decernimus: & tale non esse dicimus matrimonium, si causam animus incertus disponat solum, neque consensu domini, neque malignitate eius aliqua, neque negligentia conuicta.

Cap. xi.

Nam[y] si[z] tradiderit tanquam liberam suam ancillam dominus: ille autem liber existens, & credens tradenti hanc accipit, forsan etiam dotalibus celebratis documentis, aut neque celebratis quidem eius autem voluntate causam gubernante: non erit iustum, tale non constare matrimonium: sed tacitam libertatem sequi siue virum, siue mulierem. Et cum tale aliquid à domino fit: sancimus & rapi talem virum aut fœminam ad ingenuitatem, & causam tanquam super liberis & ingenuis iudicari. Si verò ipse quidem non celebrauerit nuptias, alterius personæ dominus, sciat autem quod agitur, & ex studio taceat, vt postea causam faciat alteri coniunctorum: vlciscimur huiusmodi, si aperta probetur nequitia: & priuamus dominum ita malignè cogitantem: sitque rursus hoc etiam matrimonium, tanquam si consensisset dominus ab initio: & ille quidem cadat dominio. ad ingenuitatem verò seruilis persona rapiatur: hoc ipso eueniente effectu, siue consensit, siue malignatus est dominus. Palam itaque est, quia etiam filij ex talibus nuptiis, liberi & ingenui secundum hanc nostram erunt legem.

Cap. xii.

De seruo & ancilla ægrotante.

Et multo potius hæc valeant, si contigit dudum seruum aut ancillam seu languentes[a] dereliquisse[b], seu etiam contempsisse eos, aut etiam amisisse super dominio aduersus eos voluntatem. Illi namque vtpote iam constituti liberi, & secundum pro derelicto titulum sui, & non aliorum existentes, non in posterum inquietabuntur ab iis qui possidere eos olim odio habuerunt.

Cap. xiii.

Deportatio[c] tamen in quam migrauit, & antiqua ignis & aquæ interdictio ‖ quam aqua & igni interdictionem vocant nostræ leges ‖ non[d] soluit matrimonia. hęc enim & sacratissimo pridem placuit Constantino[e] clemens quædam causa, & à nobis quidem probata est, præsenti verò non copulata legi. vnde neque effectus causæ dicendi sunt, cùm in suo maneat ordine.

Cap. xiiii.

Quintus modus disiungendi matrimonij bona gratia, & de desertione.

Nouimus autem & huius nostræ felicissimæ ciuitatis conditorem (diuinæ memoriæ dicimus Constantinum) scripsisse legem[f], secundum quam si quis in expeditione fuerit, & tacuerit ad vxorem per quadriennium, & nullum ei fiat ab illo signum eius circa eam affectus: tunc licentia fit mulieri ad secundas nuptias veniendi, offerenti prius libellum militiæ principi, & hoc ipsum testificanti. & si hoc fiat, inculpabiliter mulier ad virum alterum transiet, & non damnificabitur quidem dote: non tamen antenuptialem donationem lucrabitur. Hoc itaque sacratissimus Constantinus. Vehementer autem nobis immaturè habere illa constitutio videtur. * actibus enim bellicis occupato marito, vxoris priuationem inferre non minor est pœna, quàm ab hostibus capi. Ideóque non prius ad virum veniat secundum huiusmodi mulier, quam legislator iste proposuit, quam etiam decennij transeat tempus, & hæc importuna quidem sit viro mittens litteras, aut per aliquos verbis vtens ad eum: ille[g] verò aut apertè renuat nuptias eius, aut absolutè conticeat: tunc quoque libellum offerat, aut gloriosissimo magistro militum, aut spectabili duci, ac clarissimo tribuno, sub quibus ipse miles est. tunc enim licēntiam[h] damus & preces porrigere imperatori, & inde hoc promereri. Sciat autem quia si citra hoc aliquid egerit: tāquam temerariè nubens legitimis pœnis subiacebit.

I ¶ Mitiores[i] itaque nuptiarum solutiones, tanquam generali quadam ratione sub bona gratia factis disiunctionibus, sciendum est tales esse quodammodo.

Cap. xv.

Causæ repudiorum[k].

Cæteræ verò causam quærunt inspicere, aut à viro, aut ab vxore factam, vt damnificent temerarium in casu

a Matrimonia mutuo consensu, aut iusta occasione, aut citra causam, aut cum causa dissoluuntur.
b Monachismi professio iusta diuortij causa Iustiniano visa est: sic olim Ethnici sua interdū matrimonia propter sacerdotium commodè nōn poterāt retinere *l. 60. in fi. ff. de don. inter vir: adde Nouel. 117. c. 12: Nouell. 123. c. 39. l. 56. C. de episc. Tertull. de monogamia.* Cereris sacerdotes, viuentibus etiam viris & consentientibus amica separatione viduātur.
c i. pinguiorē.
d i. libello.
e *προφάσει τῶ παρὰ τῆς φύσεως ἀνδράσι διδομένα.*
f Triennij oscitatio in viro, iusta diuortij causa. *adde l. 61. ff. de don. int. vir: Nou. 117. c. 12. l. 10 C de repud.* vt è contrario, in muliere vitiū, cuius fit mentio in *l. 14. §. 7. ff. de ædil.*
g Nouella Leonis 33.
h Iure veteri matrimonium captiuitate dissoluebatur. *l. 45. in fi. ff. de rit. nup. l. 1. ff. de diuort: l. 10. 56. ff. soluto: l. 12. §. 4. ff. de captiuu.*
i Quinquennij captiuitas & de vita captiui summa incertitudo, diuortij causæ *Nou. 117. c. 12.*
k Leo vetat vllo modo contrahi nuptias, nisi planè certum nuncium mortis mariti mulier acceperit *Nou. 53.*
l *l. 6. ff. de diuor.*
m hinc sumpta est authentica sed hodie *C. de donat. int. vir.*
n Damnatio in metallum non est iusta diuortij causa. De metallicis dixi ad *l. 8. §. 4. ff. de pœn.*
o Ea est vna ex Sporadibus in Propontide. *adde Nou. 22. l. 42. l. vlt. C. de pœn.*
p Gypsus, insula Ægypti, quæ γυψὴις à Stephano, metallorum ferax *Nou. 142. c. 1.*
q & ita abrogatur lex 17. *ff. de pœn. Theoph. §. 3. Instit. quib. mod. ius patriæ potestatis soluitur.*
r vt putà, quia seruitus alterius detecta.
s emergens.
t *l. 3. C. de incest.*

u hinc sumpta est pars Authenticæ, *Ad hoc C. de Latina libert.*
x Non est matrimonium liberi cum ancilla.
y *Authentica. Ad hæc C. de Latina libert. tollenda.*
z Ancilla non est, quæ dolosè à domino clam pro libera elocata est.
a *v. l. vnic. §. 3. C. de Latina libert.*
b Ancilla non est, quæ à domino exposita est.
c In locum aquæ & ignis interdictionis, successit deportatio.
d olim dissoluebat *l. 56. ff. solut.* Deportatio non soluit matrimonium. Deportatis hodie comparantur damnati ad triremes, vt hinc colligas, non dissolui matrimonium ob pœnā triremium.
e *v. l. 1. C. de repud. l. 5. ff. de bon. damn. l. 14. ff. qui & à quib. manumiss.*
f *l. 7. C. de repu.*
g De desertore.
h Desertionis causa nuptiæ permissæ. nō tamen permittuntur ipso iure: sed si à principe fuerint impetratæ, *adde Nouell. 117. c. 11.*
i Nuptiarum solutiones aliæ mitius fiunt, aliæ violentius.
k diuortiorum. *Nou. 117. c. 8. & 9.*

casu eorum quæ ab eo data sunt: dotis dicimus, aut propter nuptias donationis. Sed harum causarum antiquiores quidem faciebant plurimos diuersosq; tractatus: Theodosius autem iunior alias quidem causas deinde sumens, alias autem & ipse adinueniens, de repudiis scripsit constitutionem. à nobis autem & aliæ quædam adinuentę sunt causæ, quas rectè habere perspeximus ad culpam referri eius qui succubuerit. 1 ¶ Si igitur secundum Theodosij piæ memoriæ constitutionem valuerit mulier [a] ostendere maritum aut adulterio delinquētem, aut reum homicidij, aut veneficij [b], aut seditionibus occupatum, aut (quod pessimũ omnium peccatorum est) communicantem delicto, (dicimus autem machinatum aliquid contra ipsum imperium) aut condemnatum falsitatis, aut sepulchra effodientem, aut ex aliqua sacrarum domuum aliquid rapuisse, aut latrocinij [c] sectantem vitam, aut latrocinantes suscipientem, aut vnum eorum qui appellantur abigei, (quibus est cura alienis insidiari animalibus aut iumentis, & ea transponere alibi) aut probet plagiarium esse aut ita luxuriosè viuentem, vt inspiciente vxore cum aliis corrumpatur, (quod maximè mulieres nuptas, vtpote circa cubile stimulatas, exasperat, & præcipuè castas) aut si insidias se passam à viro probet circa ipsam salutem, aut venenis, aut gladio, aut per alium aliquem talem modum, (multæ namque hominibus ad malitiam viæ sunt) aut etiam si flagellis [d] super ea vtatur. Si igitur mulier tale aliquid ostendere potuerit, licentiam ei dat lex repudio vti, & nuptiis abstinere, dotemque percipere & antenuptialem donationem totam, non solùm si omnes simul probauerit causas, sed etiam si secundùm se vnam. 2 ¶ Et rursus licentiam dat viro [e] mulierem abiicere, si adulteram inueniat, aut veneficam, aut delinquentem homicidium, aut plagiariam, aut sepulchrorum violatricem, aut sacrilegam existentem, aut fauentem latronibus, aut viro nesciente vel etiam prohibente gaudentem conuiuiis [f] aliorum nihil sibi competentium: vel etiam inuito viro citra rationabilem causam foris pernoctantem, aut extra eius voluntatem Circensibus congaudentem, & spectaculis inhærentem, aut theatris aduenientem, (dicimus autem, vbi scena & talia sunt, aut etiam vbi bestiis aduersus homines pugna est) aut insidias sibi facientem ex venenis, aut gladio, aut alio factas modo, ex quibus circa vitam periculum est, aut etiam consciam tyrannidem meditantibus, aut falsitatis reã constitutam, aut audaces eius manus inferentem sibi, scilicet tali aliquo facto dat lex hæc viro abiicere mulierem, si vel vnam harum & solam probauerit causam: & lucrari quidem dotem, antenuptialem verò habere donationem. 3 ¶ Si [g] verò altera harum personarum irrationabiliter repudium miserit, & hoc ipsum soluendi matrimonium sine ratione: subdita erit dudum a nobis dictis pœnis. Insuper etiam vxor rea omnino ex memoratis causis pro irrationabilis repudij missione facta, & in quinquennium totum ad secundum venire prohibetur matrimonium, & ante quinquennium nuptias non esse sine reatu, neque legitimas vocari: sed omnis volens adeat, & accuset factum tanquam contra legem præsumptum.

Cap. XVI.

SI verò etiam rationabiliter mulier repudium miserit, & in certaminibus vicerit, aut vir irrationabiliter eam abiiciens subiacuerit pœnis: lucretur quidem lucra primitus dicta: erubescat [h] autem ante annum completum ad secunda vota venire. Quod non obseruandum nobis est in viro irrationabiliter obtinente talia lucra: cùm & non obtinenti etiã repente nuptias facere licet: quoniã nulla circa sobolis confusionē [i] rationabilis est suspicio: quod in mulieribus ante [k] anni completionem rectè prohibetur: & tanta [l] est prohibitio ex hoc, quia licèt bona gratia dissolui matrimonium contingat, tamē etiam ex Anastasij pię memoriæ cōstitutione, in annum prohibitio secundarum nuptiarum mulieribus instituta est. 1 ¶ Has itaque causas nobis Theodosius explanauit: nos autem ex veteribus sumētes, & alias adiecimus tres. Si enim mulier tanta teneatur nequitia, vt etiã ex studio abortũ [m] faciat: virumq; contristet, & priuet spe filiorum: vel tanta libido est, vt etiam cũ viris voluptatis occasione lauetur [n]: aut etiã dũ adhuc cōstat matrimoniũ cum viro, ad [o] alios de nuptiis suis loquatur [p]: licentia datur à nobis viris mittere eis repudia, & lucrari dotes, & antenuptiales habere donationes: vtpote etiã his causis rationabiliter soluere valentibus matrimonium: & sub eundem deferentibus ordinem; sub quem & pœnas Theodosij diuinæ memoriæ definiuit constitutio.

Cap. XVII.

De adscriptitio qui liberam mulierem habere non potest.

a Nota delicta propter quæ vir ab vxore possit repudiari *v. Nouell. 117. c. 9.* b *vide Nouell. Leonis 111. in f.* c *l. 39. §. 4. ff. de adulteriis.* d *l. 8. Cod. de repud.* Hodie propter verbera non fit repudiũ *Nouell. 117.* e Nota causas propter quas maritus vxorem possit repudiare. f *vide Nou. 117. in f. c. 8. & Nou. Leonis 31. in f.* g *vide 4. Harmenopul. 7. §. 3.* h Quibus causis matrimonium dissoluitur, mulier nubere potest si velit, annum tamen expectare debet, propter sanguinis confusionē, Iulianus *cap. 140.*

i *c. 18. l. 11. ff. de his qui notãt.* Cessante causa prohibitionis, cessat prohibitio.

k *v. l. 15. Cod. ex quib. caus. infa.*

l *v. Cuiac. 6. obser. 32. vbi de luctu mulierum, & festinatis nuptiis tractat.*

m *vide Nouell. Leonis 31.*

n *Noue. 117. c. 8. in f. l. 11. §. 2. C. de repud.* Si est signũ adulteræ lauari cum viris, erit & cõuiuere cũ adolescētib. deinde etiam familiariter alicuius amicitia vti *Quint. 5. Inst. 10.*

o *vide Nouellã Leonis 30.*

p Erãt alię quoq; apud veteres causæ, veluti si mulier sterilis esset *l. 60. in f. ff. de donat. int. vir.* si temetũ bibisset: vsus n. vini Romanis fœminis ignotus 2. Valer. 2. *cap. de vsu vini.* Plin. 14. c. 13. & *Tertul. cap. 6. apologetici* refert Egnaciũ Mecenniũ cùm vxorē interfecisset q̃ è dolio vinum bibisset, cę dis absolutum à Romulo. & ex Fabij Pictoris Annalibus, matronã q̃ loculos in quib. erãt claues vinariæ cellę, resignauisset, à suis mori inedia coactã. Cato ideo propinquos fœminis osculum dare vt sciret an temetũ olerēt, *Plin. ibid.* nec minus à iudicibus multatas si vinum bibissent, quam si probrũ & adulterium admisissent, 10. *Gell. 23.* dote etiam ob id mulctatæ sũt, *Plin. d. loco: adde Halicarnasseũ.* 2.

q Ob conditionē adscriptitiã, matrimonium soluitur *l. 24. Co. de agricol.*

r modica castigatione dixit Iulia. *c. 141.*

s Ob non acceptam vxoris dotem, maritus diuertere ab vxore non potest *l. 11. § 1. C. de repud.*

t Dotalia instrumenta veriùs probant matrimonium, quàm faciunt. *l. vlt. C. ad Senatusc. Velleianum.*

u *vide l. 11. § 1. C. de repudiis. Nouel. 53. c. 6. Nouel. 117. c. 5. Nouella. 74. c. 5.* x *vide d. l. 11. & d. c. 5.* y Dos maxima, seu quę dotis maximæ quantitas fuerit apud veteres, vide *in l. 6. in f. ff. de vsuris.* z Nota argumentum à contrario. de quo vide Oldendorpium *in Topic. in loco à contrariis.* a *ca. 16. s. eod.* b *4. Harmenopul. 4. § 24.* c i. mitti repudium viro ab vxore. d hoc dictum est respectu parentum vxoris. e hoc dictũ est respectu parentum viri. f Parentum consensus in liberorum nuptiis requiritur, *dixi ad l. 25. ff. de ritu.* g Parentum consensus in repudiis liberorũ requiritur. h Inuitum filiũ matrimonio pater coniungere non potest. i *l. 5. C. de repud.* k *d. l. 5.* vbi Marci recitatur sententia. l Hinc sumpta est Authētica. Nũc autē *C. de secund. nupt.* m Mors omnia soluit, *vt hic*: soluit matrimonium *l. 1. ff. de repud.* patriã potestatem *Instit. qui. mod. ius patr. potestat. l. 15. ff. quando dies:* mandatum *l. 26. ff. mandati.* tutelam *v. § 3. Inst. quib. mod. tut.* voluntatē *l. 8. § 6. ff. de oper. noui. l. 12. l. 13. ff. soluto: l. 16. 17. ff. de rei iudic.* vsumfructũ *l. 3. in f. ff. qui. mod. vsusfr.* habitationē *l. 11. C. an vsusfr.* vsum *§ 3. Instit. de vsufr. Instit. de vsu in pr. l. 21. ff. de vsur.* personalia omnia omnēmentũ exhęredationis, ita vt mortuus frustra exhæredetur *l. 29. § 10. ff. de liber.* præcipuè propter delictũ defuncti patris *le. 33. § 1. C. de inof.* Tollit etiã mors societatem *l. 4. in f. l. 35. l. 70. ff. pro socio.* pœnam ex delicto (nam mortuo pœna pecuniaria non potest infligi *l. 1. ff. de priuat. deli.* nisi iudicium pœnale sit inceptum *v. l. 164. ff. de reg. iur.*) accusationē (nisi certis criminib. vel nisi accusatione pendente mortuus sit reus *l. 20. ff. de excus.* vt eo modo reus delicti alicuius ordinariè post mortē non possit accusari) condemnandi metum *d. l. 20. & l. 6. ff. de publ. iudi.* (nisi agatur de lite pecuniaria *Co. si reus vel accus.*) Mors quoque aufert hæredibus ius eligēdi *l. vlt. C. de contrahēd. empt.* arbitrij ferendi *l. 40. de arbitriis:* rescindendi id quod legitimè factũ fuit à defuncto *vide l. 10. C. de solutionib.* reuocandæ donationis, & mouendæ quæstionis ingrati *leg. vlt. Co. de reuocã. donat.* fideicommissi petēdi (vel ex eius persona qui viuo nec ignorante testatore mortuus est, vel ab eius hæredibus, qui ante hæreditatem aditam mortuus est, *de quo tamen vide quæ dixi ad l. 14. C. de fideicõmiss.*) sciendi ideoq; successores iustam, excusabilem, & immunem à pœna, habent causam ignorantię *l. 42. ff. de regulis iur.* At nõ extinguit ius locationis *lege 30. Cod. de locato*: debiti exigendi *leg. 1. Cod. si certum;* ius agendi in hæredem fideiussoris *leg. 4. lege 5. ff. qui satisdare: de quo plenius dixi ad legem 26. in fine, Cod. de fideiussoribus.* Vide alia huc spectantia, apud Sebastianum Medicem in tractatu, Mors omnia soluit.

ADscriptitio [q] autē alieno nubere liberã non licet, neque ignorante, neq; sciente, neque consentiēte possessore: sed licet aliquid tale ab adscriptitio geratur, licebit domino & ipsi per se & per prouinciæ iudicē castigare plagis [r] mediocrib. hoc agentē adscriptitiũ, & abstrahere ab ea quæ frustra ei cõiuncta est. vnde neq; nuptiæ sunt qđ factũ est, nec oblatio dotis, nec antenuptialis donationis: sed pura facti mali correctio. 1 ¶ Sic itaq; matrimonia dissoluuntur viuentib. adhuc iis qui ea contraxerunt: & pecuniariæ pœnæ circa dotem & sponsalitiam consistunt donationem.

Cap. XVIII.

De nuptiis sine dotalib. instrumentis contractis.

SEd à nobis aliquid etiã aliud adinuentũ est, vt etiã indotata matrimonia irrationabilib. factis diuisionib. castigationi tradantur cõpetenti. Si quis enim duxerit vxorem, aut etiã mulier ad virũ veniat, nuptiali quidē assumpta volũtate atq; sentētia, nõ [s] tamē secuta dote, aut spõsalitia largitate, (vbi quoq; pręsumptiuè fieri solutiones cõtingebat, nullo ex hoc cõtra temerariũ sequente periculo) constitutionē scripsimus dicentē: Si quis sub potestate constitutam mulierē voluntate parentũ, aut etiã suæ potestatis fortè ducat vxorē, neq; dote oblata, neq; instrumētis dotalib. factis: nuptiæ quidē sunt, licèt [t] dotalia instrumēta nõ sint cõscripta: vt non ob hoc vir (quod in multis nouimus factũ) expellat domo vxorē sine vlla prius dictarũ rationabiliũ causarũ, quasq; & Theodosius, quasq; & nos enumerauimus. Si quid autē tale fiat, & aut sine causa eam abiiciat domo, aut etiã ipse rationabilē causam pręstet, vt mulier separetur ab eius matrimonio: quartã [u] partem propriæ substãtiæ cogatur exoluere ei: & vsq; ad quadringentas quidē auri libras substantiã habēs, centũ libris damnificabitur, hoc est quarta substantiæ parte: minorē autē hac, in quantũ quartæ facit quantitas. Si verò etiã maiorem pręd ictæ quadringētarum auri librarũ quantitatis substantiã habeat: nõ amplius centum [x] auri damnificetur libris, ad maximã [y] namq; plerumq; respicientes dotē, legem hanc scripsimus: substantiã illam meritò secundũ nostras leges existimantes esse, quæ pura debitis videatur. Ratio quoq; ex ipsis causis è [z] contrario procedat. Et si mulier per culpam propriã separetur à viro indotata existens, aut etiã mittat ei sine aliqua causa rationabili repudiũ: iisdem in omnib. subiaceat pœnis. & si quidē per culpã eius matrimoniũ soluatur, quinquēnium obseruandũ est mulieri, & secũdis nõ copulabitur nuptiis. si verò per causam vel culpã mariti, aut etiã bonà gratià distrahatur: meritò & hic annum custodiat, propter seminis confusionem [a]: vt per omnia nobis lex perfecta sit.

Cap. XIX.

De repudiis quæ à filiisfamilias mittuntur.

EST quoque quoddam & aliud à nobis piissimum simul & gratum adinuentum [b], vbi etiam repudiis missis nuptiæ consistunt adhuc. eorum namque qui sub potestate sunt calliditates circa parentes habitas prohibemus: quoniam quosdam inuenimus ex studio repudia scribere festinantes, & mittere suis vxoribus, aut etiam ex diuerso [c], & nulla rationabili penitus existente causâ soluere matrimonia, vt eorum parentes subiaceant exactioni dotis [d], aut sponsalitiæ largitatis [e], quasi soluto matrimonio: & ipsi quidem forsan latenter miscentur alterutris: discedunt autem parentes damnificati, & hanc suæ ad filios humanitatis habentes recompensationem. Ideoque legem scripsimus, volentem, neque sub potestate constitutos, neque emancipatos filios neque masculos, neque fœminas posse distrahere matrimonia in suorum læsionem patrum aut matrum, qui dotes aut antenuptiales donationes obtulerunt, aut susceperunt soli, aut etiã cum filiis: sed sicut in contractu nuptiarum expectamus patrum [f] consensum, ita neque transigere matrimonia sinimus in [g] parentum læsionem, citra illorum voluntatem: sed si mittatur repudium, competere cõtra eos exactionem pœnarum non sinimus, siue ipsi dederunt hoc, vel susceperunt, siue etiam cum aliis susceperunt. Non enim habet rationem, parentum quidem citra [h] voluntatem filij non posse transigere matrimonium: filiis autem permittere forsan & in minori ætate constitutis, neque quod vtile sit scientibus, citra patrum voluntatem soluere matrimonium, & ex hoc parentes lædere. Hoc autem bene quidem inchoans philosophissimus sanciuit Marcus [i]: Diocletianus [k] autem hunc secutus est: nos autem similiter approbauimus. sitq; terminus nobis hic disiunctionum, quę superstitibus contrahentibus fiunt.

Cap. XX.

DEinceps [l] autem matrimoniorum terminum, quæ omnia similiter soluit, expectat mors [m]. Vnde siue

a Pactum de lucranda dote aut donatione propter nuptias fieri potest. b cuius fit mentio in *l.10.C.de pact.conuent.* c Maritus, quartam dotis: vxor, tertiam donationis partem lucri causa stipulari non potest. Pactum enim huiusmodi est inæquale. Quid si ita fuerit initum? actus redigitur ad æqualitatem minimi lucri quod pactum erit: vel, vt Iulianus ait, maior pars diminuto superfluo, ad minoris partis quantitatẽ concurret.

morte viri soluatur matrimonium, siue sine mulieris, lucrum[a] sit viro quidem in dote secundum quod nuptialium instrumentorum continetur pacto: mulieri verò ex nuptiali donatione, sicut & ibi conuenerit à principio contrahentibus: non prohibendis quidem inæqualibus secundum quantitatem oblationibus: prohibendis autem inæqualibus pactis. hoc quod fortissimus quidem Leo[b] in sui conscripsit legibus, nos autem hoc sumentes, adhuc clarius ordinauimus: Si enim alter quidem amplius, alter verò minus in lucro paciscatur: incertum erit quale oportet esse quod teneat, vtrum quod plus, an quod minus, dubitatione ex vtroque similiter insurgente. Vnde nobis placuit immoderationes auersantibus ad minus pertrahere quod in pacto plus est, & non alij quidem licere tertiam[c], alij autem forsan quartam lucri pacisci: sed si quid tale fiat, quarta in vtroque percipienda, & deinceps similiter in partibus: non[d] tamen in constituta ex vtroque quantitate. 1 ¶ Soluto[e] igitur matrimonio secundum prædictas omnes disiunctiones, felix[f] quidem & beatum[g] est vtrique contrahentium perdurare in priori coniugio, & non procreatam sobolem sequentibus matrimoniis forsitan contristare. & si[h] hoc egerint, & in prioribus steterint nuptiis: habebunt quidem propria[i], hoc est dotem quidem mulier: sponsalitiam verò largitatem vir: nihil perscrutantibus nobis hoc quod super secundis est nuptiis. Percipient[k] autem lucra: vir quidem ex dote: mulier autem ex antenuptiali donatione. & erunt hęc eis propria[l], nihil penè ab alia eorum differentia possessione. vnde donec vixerint, omnem[m] licentiam habebunt alienationis super his, sicut in aliis quæ de suo ab initio habuerunt. Si verò etiam moriantur: liceat eis & legatis & fideicommissis res has in alios migrare. talem quippe alienationem permisimus nos constitutionem pro his conscribentes.

2 ¶ Si verò filios ex aliqua parte scripserint hęredes, extraneos autem ex alia: maneant[n] autem tales res, aut etiam quædam earum non alienatæ: non[o] ob hoc alienatæ hæ videbuntur, quoniam aliquis etiam alter scriptus est hæres: sed maneant etiam hæc filiis. Non[p] enim si scripserit omnes filios hæredes ex inæqualibus partibus, secundum hæreditarias accipient portiones: sed ex æquo diuident secundum numerum suum. sicut etiam si nullum eorum scripserit hæredem, sed extraneos omnes, eis per alios modos satisfactione habita, percipient eas, cùm[q] vtique non sint hæredes parentum. Placuit enim nobis per præsumptionem[r] quia pater dum non viuens alienauerit, aut expressim obligauerit aliquid harum rerum, aut moriens non expressim in alium eas transposuerit, voluerit magis seruare filiis, tanquam ex causa illorum sibimet acquisitas, & non ad extraneos deducere. & dabuntur hæc filiis honore præcipuo ex nostra lege, licèt[s] non fiant hæredes aut patris, aut matris, aut vtriusque: vel si quidam eorum fiant hæredes, alij verò repudient, hoc enim nobis rectius quàm prioribus placuit habere. Vnde si præmium est ex lege descendens in eos: nulla adiectione neque turbetur, neque minuatur, nisi fortè causam[t] ipsi dent filij suæ diminutionis.

Cap. XXI.

De ingratis liberis[u].

Si quis enim ex eis ingratus videtur, præmium hoc aliis[x] damus nihil tale agentibus: vt & alios corripiamus parentes[y] honorare, & ad fratrum exemplum[z] respicere. Vnde si tantum infortunium filiorum sit sobolis, vt omnes ingrati sint: ad hæredes venient hæc defuncti, tanquam illius substantiæ constituta: non valentibus filiis ex parente à se exhonorato[a] præmium habere: quod nos eis propter hanc causam non damus. 1 ¶ Si verò filiorum a-

d Sensus est, Maior quantitas donationis propter nuptias esse potest, quã dotis: & è contra.
e hinc sumpta est Authentica, Hæ res. Authentica, Nunc autẽ *C.de secun.nup.*
f Viduitatis commendatio.
g si commoda & incommoda huiusce vitę spectes.
h Nota priuilegia vniuiratus, ceu vnici coniugij, vel vnarum nuptiarũ.
i Dos, propriũ mulieris patrimonium.
k non ipso iure, vel solo prætextu mortis: sed ex pacto.
l vt eis fruantur pleno iure & habeant potestatem alienandi quo voluerint modo, vel inter viuos, vel vltima voluntate *Iulian.* quod intellige, si moriantur nullis relictis liberis.
m Existimo id hodie abrogatum, & solum vsum parentib. permitti in huiuscemodi lucris *Nou.98. c.1.* aut saltẽ vsum, & virilem in proprietate *Nouell.117.c.3.*
n id est, & huiusmodi dos, vel donatio propter nuptias nõ sit alienata vel à viro vel ab vxore.
o sẽsus est, Si ad maritum ex pacto dos vxoris, ea mortua, pleno iure peruenerit, nec eam viuus alienauerit, liberis relinquere eam tenetur, nec eius partem extraneis potest relinquere. Dic idem in donatione propter nuptias.
p sensus est, Dos (idem de donatione propter nuptias) pacto adquisita à marito, nec ab eo alienata inter viuos, extantibus liberis, testamento in extraneum conferri non potest. At fortè quosdam ex suis potest eligere quibus eam conferat? non potest. Quid si contulerit re ipsa, aut inæqualiter ad eam liberos vocauerit? æquis partibus ad eam liberi vocabuntur. At fortè in aliis bonis, inæqualibus partibus, scripti fuerunt hæredes, vt, non pro rata portione, id eis adcrescat? Dos huiusmodi liberis non adcrescit pro rata virilium portionum, quæ inæquales esse poterant, sed viriliter: *ibi, sed ex æquo diuident.* At id fortè tantum locum habet aduersus extraneos, quoties liberi sui, non fiunt hæredes patris *ibi, cùm vtique non sint hæredes parentum.* j. q Hæc verba ita interpretor, Dotem vxoris, marito adquisitam, nec ab eo inter viuos alienatam, ipso iure (vtcumque parens testamento in ea scripserit extraneos hæredes) ad liberos reuerti: non eo tantùm casu quo patris hæreditate abstinuerint, sed quo patris hæredes fuerint. Vt sit sensus, Siue fiant hæredes patris, siue non fiant, honore præcipuo eam partem vindicant, *ibi, dabuntur hæc filiis honore præcipuo*, & meritò, cùm in eiuscemodi dote matris potiùs, quàm hęredes patris videantur: sic enim interpretor hæc verba, *vtique non sunt hæredes parentum*, quæ melius in editione Gręca legũtur hoc modo, *κἄν τοι μὴ κληρονομοῦντες τοῦ γονέως*, id est, etiam si non sint hæredes parentis, & melius *κἄν τοι*. Est enim dubitandi particula, nõ adfirmatiua, vt, *cùm*. Rectè quoque in singulari, *γονέως* non *γονέων*. & j. quoque interpres melius vertit, *licet non fiant hæredes*, vt innuat, liberos in eiusmodi dote non tam hæredes patris, quàm matris videri. At enim quæsiueris, vnde præsumantur, liberi hæredes esse matris in ea portione? Respondeo, præsumi dotem eiusmodi liberorum causa patri adquisitam *ibi, tanquam ex causa*, id est, eo fini patri datam fuisse, vt ad liberos post mortem eam transferret: præsumptio ea est legis, id est, iuris, *ibi, placuit, per præsumptionem*, cui stari oportet. Atqui viuus eam potuit alienare? non potuit tamen testari, cùm lex testandi facultatem ademerit. *ibi, dabuntur hæc filiis honore præcipuo ex nostra lege*, & ibi, *nulla adiectione neque turbetur, neque diminuatur.* Atqui pater de ea testatus est? non potuit testari contra leges *l.55. ff. de legat. 1.* At est iniquum vnum & eundem hæredem esse, & aliam partem præcipuam habere? in priuilegiis non attenditur communis iuris ratio *l.14.15.16. ff. de legib.* Hoc ius priuilegiatũ est, *ibi, honore præcipuo.* j. *eo.* ibi, *præmium est ex lege descendens.*

lij quidem inter viuos sint, alij verò defuncti quidem sint, filios autem relinquant: defuncti portionem illius damus[b] filiis, si hæredes sint patris: alioqui ad[c] fratres deducimus. Et ideo legem nostram perficientes, volumus hæc valere non super dote solùm, neque super sponsalitia largitate: sed etiam super indotatis matrimoniis: ex constitutione nostra introductis lucris: nam & illud[d], nisi ad secundas veniant nuptias parentes, sed seruent[e], erit filiorum quo dudum diximus modo. Primæ siquidem nuptiæ, & hinc lucra & obseruationes, vsque ad hoc dispositæ sint.

Cap. XXII.

De secundis nuptiis[f].

Si qui verò prioribus non contenti nuptiis, etiam ad secundas venerint: necesse est legi hos se supponere, aut sine filiis existentes ex prioribus, ex secundis autem filios habentes: aut etiam ex diuerso sine filiis quidem ex secundis, parentes autem ex primis: aut sine filiis ex ambobus, aut parentes ex vtroque. Si igitur sine filiis manserint ex prioribus, aut etiam ex ambabus nuptiis, nulla perscrutatio circa nuptias secundas est: sed viri quidem ibunt omnino omni obseruatione liberi: mulieribus autem solummodo imminebit metus, vt non ante[g] annale tempus ad secundum veniant matrimonium: aut sciant: quia si quid tale gesserint, & immaturas[h] contraxerint nuptias, subibunt pœnas: alias quidem si sine filiis ex prioribus sint matrimoniis: maiores autem si etiam filij sint. Si enim non est soboles, infamia[i] mox sequetur: & erit omnino mulier propter nuptiarum festinationem infamis: & neque[k] percipiet aliquid horum quæ à priore relicta[l] sunt ei consortio: neque[m] fruetur sponsalitia[n] largitate. neque[o] marito secundarum nuptiarum vltra tertiam suæ substantię offeret partem. sed neque[p] extrinsecus sentiet largitatem: neque[q] percipiet penitus ab vllo extraneorum, non hæreditatem, non fideicommissum, non legatum, non mortis causa donationem: sed hæc veniant aut maneant apud hæredes defuncti[r], aut cohæredes eius, si poterat hæres esse, vtpote ea nullam vtilitatem habente. Sed si scripti & alij sint hæredes, siue etiam ab intestato[s] vocentur: ad illos venient quæ tali mulieri derelicta sunt. non enim fiscus hæc vindicabit: (ne aliquo modo videamur tali corripientes, fisci prouidere vtilitati) sed illa quidem quæ extrinsecus[t] ei derelicta sunt, ad alios venient: quæ verò à priore marito sunt ab ea sublata, venient ad decem personas relinquentis cognationis quæ edicto continentur: hoc est ascendentes & descendentes, & ex latere vsque ad secundum gradum: gradibus in suo seruandis ordine. Quibus non existentibus, ad ærarium[u] venient. 1 ¶ Sed neque[x] longius hæreditas ab intestato propriorum eius veniet cognatorum, sed vsque ad tertium[y] gradum inspiciendum vndique stabit solùm successio eius: longius autem existentes, alios habebunt hæredes: & quæ præ aliis ei pœnis infertur, dicimus autem infamiam, si quidem sine filiis ex prioribus fuerit nuptiis, soluitur Imperatoris literis iubentibus. Si verò ei filij fuerint cuiuscumque sexus, licebit[z] quidem ei imperatori pro infamia supplicare: non tamen vtilitatem aliquam rescriptorum habere. Si tamen voluerit ex imperio habere vtilitatem, & aliis[a] liberari pœnis: ex priore matrimonio filiis mediam suæ substantiæ donet portionem purè, & sine omni conditione, & neque vsum retineat: sed omnis substantiæ quam habuerit, quando ad secundas veniebat nuptias, mediam (sicut diximus) cedens partem prius procreatis filiis: & diuident hæc filij omnes ex æquo: & filios quidem habentes, ad suos transmittent filios: (oportet enim aliquid etiam veteribus[b] adiici legibus) si verò non habuerint defuncti filios: defunctorum portiones accipient, omnino proportione eorum fratres.

r *κατὰ προσληψιν*, Ex pręsumptione voluntatis lucra nuptialia pertinent ad liberos etiamsi patri hæredes non extiterint: multa .n. fiunt *κατὰ πρόσληψιν*. nã & argentarij de vsuris pacti, de bessibus pacti videntur *l.26.C.de vsur.* adde quæ dicam ad *l. pen. C. de fideiuss.* & *l.7.C. de iure fisci.* Quę Alciatus in hunc locũ præsupponit, aliena sunt à mente legis. Nec enim vel tacitè vel expresse potest parẽs in testamento lucra nuptialia alienare *1. præsump.5.*
s Quod alicui defertur, *licet is non fiat hæres*, non negatur ei dari, si hęres extiterit. Cùm dicimus maius obstaculum non nocere, tacitè fatemur minùs nõ nocere. Qui hæreditatẽ patris & matris abstinet, tacitè videtur omnes eius portiones abiicere. Qui nõ abstinet, nõ videtur eas partes abiicere quas lex ei speciali beneficio defert, sed magis amplecti.
t id est, fortè sint ingrati.
u *additur apud Iulianum, c.145. vel contrà.*
x Pars ingrati, nõ ingrato adcrescit.
y *τοὺς γονεῖς τιμᾶν* venerari *l.1.§.2.ff. de obsequiis:* reuereri *l.5.C.de patr. pot.* iis parére *l.1.ff. de iustitia:* honestam & sanctam personam earum habere. *l.9.ff.de obli.* alere *l.5.ff.de agnosc. liber.* eorum necessitatibus succurrere *l.1.C.de alend.liber.* His contrarium est, parentes contumeliis adficere, impias manus inferre *l.1.§.2.ff.de obsequiis.* maleficos appellare *d.l.1.§.3.* z Exemplis non iudicatur *l.13.C.de sentent.& interlocut.* at exemplo viuitur, & plerumque malè. quod tamen non excusatur, nisi omnium penè idem sit exemplum, tacente ac non contradicente magistratu. a immeritis præmiũ non defertur. b Filij hæredes, patrem repræsentant: non hæredes, non repræsentant. c Quod fratrum filij repudiant, defuncti fratribus adcrescit. d nempe lucra dotalia & sponsalia. e i. non alienent. f subaudi, intra annum luctus contractis, & earũ pœnis. *apud Iulian. c.146.* ita concipitur hic titulus, de muliere quæ post mortem mariti nubit. g Mulier intra annum luctus iure nubere non potest.
h Nuptiæ intra annum luctus à muliere contractæ vt immaturæ subiiciuntur pœnis. i Quæ intra annum luctus nubit mulier, est infamis *vt hîc:* nisi rescripto principis infamia aboleatur. *Iulian. hîc, & l.1.&. C.de secund.nupt.* & ea est pœna nubentis intra annum luctus. k Secunda pœna nubentis intra annum luctus.
l i. per legatum aut institutionem. *v.j.eo.* ibi, *venient ad decem personas.*
m Tertia pœna. n donatione propter nuptias *Iulian.* o Quarta pœna.
p i. ab extraneo. ita vt cum alio non habeat testamenti factionem *Iulian.* Quinta pœna. q Quintæ pœnæ explicatio. r i. testatoris. s huiusmodi muliere sola existente hærede scripta sc. t i. ab extraneo. u fiscum. x Sexta pœna.
y Quæ intra annum luctus nubit, succedit ab intestato ad tertium gradum vsque.
z princeps infamiam põt remittere. a nota quemadmodũ quinque posteriores & superius enumeratæ pœnæ possint euitari à nubente intra annum luctus.
b *l.1.2.C.de secund.nupt.*

si verò

si verò omnes defuncti sint: habeat consolationem suæ infelicitatis mater, vt ea rursus recipiat. & hoc dicimus, si intestati moriantur filij. non enim in iis quæ semel facta sunt, prohibemus eos testamenta conscribere, aut superstites quo volunt, hoc modo disponere. Igitur imminentes pœnæ ante luctus nubentibus tempus, tales quodãmodo sunt: & tres[a] pro his constitutiones prius scriptas, vna quadam hac interpositione, hæc nobis lex competenti protulit adiectione.

CAP. XXIII.

Si mulier ad secundas nuptias post annum luctus transierit, & de lucro dotis & ante nuptias donationis.

SI[b] verò expectet quidem tempus mulier, & propterea effugiat prædictas pœnas: ad secundum[c] verò veniat matrimonium, priores negligens nuptias: si quidẽ non habeat filios (dicatur etiam denuò) sine periculo est totum ex hoc. Si verò sit soboles, & filios ex hoc exhonoratos[d] viderit lex: tunc[e] omni largitate à viro ad eam veniente, eam secundum proprietatis priuat partem, solum ei derelinquens vsumfructum. Et hæc sancita sunt etiam super antenuptiali donatione, & super omni largitate: siue cùm viueret, à viro ad eam veniente, aut etiam ex testamento, aut mortis causa donatione: siue institutionis sit pars, siue legatum, siue fideicommissum. Et generaliter dictum est, quòd omnis[f] eam deserit proprietatis modus, in iis quæ à priori viro in eam venerunt: & filij ea percipient, & proprietatis erunt domini, secundum tempus mox quo mater coniuncta est alij viro: & hæc communis[g] mulieris & viri mulcta sit posita. nam si & ille filios habens, secundam eis superinduxerit vxorem: non ex dote fruentur lucris secundum proprietatis rationem. nam largitatem aliam à muliere percipiens, hanc habebit firmam: præterquã quòd licet vti & frui donec aduixerit solùm. & ij quoq; filij licèt sub potestate constituti sint, sed tamen domini secundum proprietatem talium erunt venientium mox in eos simul cum secundæ vxoris coniunctione. Et non discernimus de dote & ante nuptias donatione, vtrùm[h] ipsi hanc dederint pro se contrahentes, an aliqui alij pro eis hoc egerint, siue ex genere, siue etiam extrinsecus: licèt videatur quodammodo comprehensa & antenuptialis donatio in dote.

CAP. XXIIII.

SEd quod sancitum est super lucris hinc venientibus ad nubentes, etiam sic ratum sit: & ita certa talium lex eis erit cauens, vt neque alienationem vllam permittat parentibus in talibus, neque hypothecam[i]: sed vel si quid egerint parentes, mox[k] eorum obligat eis substantiam: non vt prohibeat eos aliquid agere in iis quæ voluerint. erubescit[l] enim lex castigatores filios genitoribus statuere. Illos quidem erubescit: interminatur autem accipientibus, tanquam nihil eis quod accipiunt, prosit. & sciant ex hac nostra lege[m], quia vel si quam à talibus parentibus comparationem fecerint, vel si acceperint donationem, vel si quid omnium egerint: tale erit, quale nec[n] gestum, nec scriptũ, quod factum est. Vindicabunt enim ea omnino filij hæredesque eorum, & successores, ab hæredibus illorum & successoribus non aliter excludendi, nisi tricennale[o] transeat tempus, & detentatio[p] dominós accipientes constituat: incipiente filiis tempore currere, ex quo suæ potestatis apparuerint existentes, aut facti. nisi tamẽ aliqua impubes ætas adiuuet adhuc.

CAP. XXV.

VEnient[q] autem talia lucra ad filios omnes ex prioribus nuptiis. Non † enim permittimus parentibus, non rectè introductam electionem in eos: neque alij quidem filiorum dare, aliũ verò exhonorare. omnes enim secundis similiter exhonorati sunt nuptiis. Sed quemadmodum omnium filiorum similiter hęredes existunt parentes, & non alij quidem succedunt, alij verò non: cur non similiter & ipsi omnibus ex æquo[r] quantum ad hoc conferant, sed alios quidem eligant, alios verò despiciant? Ideoq; secundum portionem vnusquisque hoc lucretur: & si habeat filios[s], ad eos hæc transmittat: illi verò hæc inter alterutros[t] partiantur: ipsi quidem secundùm mensuram quanti consistant, non tamen patris transcendentes portionem.

CAP. XXVI.

De lucro dotis & ante nuptias donationis ex pacto non existentium liberorum. vide suprà, Nou. 2. cap. 2.

QVoniam[u] autem infirmas declarauimus alienationes à parentibus super talibus[x] factas: subtiliorem imponere conuenit causæ ordinem. Si enim omnes supersint filij ex prioribus nati nuptiis, & præmoriatur eis parens: infirma omnino manebit alienatio, secundum quod prius à nobis dictum est. Si verò moriatur omnes, & rursus

a l. 15. C. ex quib. cau. in fa. l. 1. C. de secund. nupt. l. 4. C. ad Tert. adde & quartam l. 2. C. de secũd. nupt.
b hinc sũpta est authẽtica, In donatione, & authentica, Hæres, C. de secũd. nupt. & authẽtica, nisi C. de bon. mat.
c Nota de pœnis secundarum nuptiarum, quæ post annum luctus fuerunt cõtractæ.
d Matris secũdis nuptiis dicũtur hîc liberi exhonorari.
e Nou. 2. ca. 2.
f Secundarum nuptiarum prima pœna.
g Prima pœna secũdarum nuptiarum, cùm mulieri cum viro cõmunis est: de qua v. ca. 27. j. eod.
h l. 5. C. de secũd. nupt.
i quæ alienationi viã parat.
k l. vlt. C. qui potiores.
l Parentes à liberis non sunt castigandi.
m l. 4. Co. de bo. quæ liber.
n In fraudem legũ, aut contra leges facta alienatio non subsistit.
o 30. annorum d. l. 4.
p .i. pręscriptio.
q hinc sumpta est Authentica Lucrum, C. de secund. nupt.
† Nou. 2. c. 2. & ita abrogatur lex 3. lex 5. C. de secund. nupt. l. 8. C. de diuort.
r in capita Iulianus.
s .i. si nepotes sint defuncto.
t in capita, suo respectu: in stirpes, respectu patrui vel auũculi. Iulian. hîc. c. 149. adde l. 7. C. de secund. nupt.
u hinc sumpta est pars Authenticæ, Sed & si quis, & authentica Hæres C. de secund. nup. adde Nou. 2. c. 22.
x bonis sc.

ad orbitatem causa veniat: tunc[y] ex effectu ratum erit quod alienatum est. Quis enim hoc etiam infringat filiis (quibus videlicet solis hoc seruauimus) non existentibus? Sed hîc quidam nobis pridem ingressus est sensus subtilis & solicitus, & medium vtrorumque casuum pertractans. Quia enim omnibus quidem existentibus filiis, & præmoriente genitore, nulla relinquebatur pars eis ex lucratis rebus: omnibus autem morientibus totum in eos reuertebatur: cogitauimus medium quendam causæ ordinem inuenire. vnde si pluribus existentibus filiis moriatur vnus: si[z] quidem habet filios, ad illos ferri hæreditatem: hoc quòd sæpe diximus. Si verò non habeat filios, non omnino ad fratres totum venire: sed quantum ex pacto non existentium filiorum acquirebatur generanti, hoc eum lucrari: reliquum verò concedere in filij venire successores, siue fratres sint, siue extranei fortè, (quod maximè[a] in matre contingit) siue disponant suas substantias, siue etiam intestati moriantur. Et hoc nos scripsimus in nostra lege, cogitantes illud & inuenientes primi, & clementer sancientes. Quapropter etiam si hæc alienauerit parens antequam ad secundas veniat nuptias, deinde moriatur vnus filiorum; in tantum valet solummodò quod alienatum est, quantum ad alienãtem ex pacto non existentium filiorum peruenit: alioqui secundum alias partes quæcunque ad filij hæredes veniunt, omninò infirma erunt. vnde alienatione facta manet causa in suspenso, sequentibus committendã fortunis, & aut perfectè ab initio infirmanda alienatione, aut perfectè valente, aut particulatim quidem infirmanda alienatione, particulatim verò constante. 1 ¶Et super iis quoque lucris quæcumque ad secunda venientibus vota parentibus percipiunt, non perscrutamur, vtrum hæredes existant aut præmorientis parentis, aut secundi morientis, nec si alij quidem hæredes existant, alij verò non: sed, sicut superius diximus, præmium eis damus hoc, siue hæredes fiant, siue etiam non: & hoc ex æquo percipiant ipsi quidem superstites: cùm eis autem & defuncti filij genitoris accipientes partem: vbique tamen ingratitudinè[b] (sicut prædiximus) impedimenta ad tale lucrum faciente huiusmodi filio. Contra ingratos enim positas non transcendimus leges, taliter & parentes honorantes, & filios ad pietatem deducentes. Sicut enim electionem prohibemus, & denuò omnibus similiter damus talia præmia: sic ea quæ de ingratitudine sunt, non interimimus. Palam verò est[c], quia ingratum intelligi eum oportet, qui circa ambos parentes, aut omninò circa posterius morientem factus apertè monstratur.

CAP. XXVII.

De non alienanda[d] nisi portione vnius[e].

OPtimè[f] verò nobis Leo diuæ memoriæ videtur cogitasse de oblationibus quas in secunda faciunt matrimonia, qui ea contrahunt. Ait enim, quia si[g] ex priori matrimonio filios habeant parentes, deinde ad secundum, aut deinceps veniant matrimonium: non possunt neque in nouercam patres, neque in vitricum matres, secundum vitę tempus quamlibet facere largitatem, aut in morte relinquere, nisi tantum quantum vnus filius aut filia solus existens ex generante habeat. Si verò multi filij sunt, & vnusquisque æqualem habet portionem: non ampliùs quàm ad singulos venit, aut vitricus, aut nouerca percipiat. Si verò inæqualia quæ relinquuntur, fuerint: tantum necesse est solùm ad nouercam aut vitricum venire ex quacunque largitate parentis, in quantum qui minus habet filius, ex illius substantia percepit, aut ex nouissima voluntate dimissum, aut in vita datum: quippe dudum quarta, nunc autem tertia[h] aut media secundum nostram legem portione omnino filio relinquenda, aut danda, nisi[i] rursus ingratitudinis ratio contradicat. Hoc idem obseruando & in auò, & in auia, & proauo, & proauia, & nepotibus masculis, aut fœminis, & pronepotibus similiter: siue sub potestate forsan, siue emancipati consistant, ex paterna vel materna linea descendentes. Et hoc decernens rectè intulit: quia quod plus[k] est in eo quòd relictum aut datum est omnino aut nouercæ aut vitrico, ac si neque scriptum, neque relictum, aut datum, vel donatum, competit filiis: & inter eos solos ex æquo diuiditur, vt oportet. Namque ex secũdis nuptiis filios participari etiam horum, scriptum quidem in quadam constitutione est: non tamen etiam nunc nobis placet: sed ex priori matrimonio filiis, propter quos & obseruatum est, detur solis: nulla machinatione neque per suppositas[l] personas neque per aliquam aliam causam interponi valente. Hoc autem quod plus est, diuident ad inuicem grati filij parentibus: nõ ingrati circa hos approbari, per ingratitudinem huiusmodi obnoxij cõstituti qualẽ leges quęrunt. tales namque etiam hac vtilitate priuamus, ne[m] fortè propter spẽ huius possessionis cõtra parentes accedãt, & proterui sint, & naturæ[n] iniuriẽtur leges. Palam quoque est, quoniã & hîc, si quis horũ moriatur, ad quos, quod plus est, deducebatur, filiis existentib. de

y Conualescit interdum, quod interdum poterat non subsistere.
z l. 7. inf. l. 8. C. de secund. nupt. l. 3. C. de bon. quæ lib.
a v. Cuiacium in hunc locum satis obscurum hîc fol. 280. Cod. & Iulianum. hîc cap. 149.
b Liberi ingrati, lucris nuptialibus priuari possunt ca. 20. in f. c. 21. §. eod.
c Ingratus erga parentes, quis censeatur.
d subaudi, in maritum vel vxorem.
e subaudi, liberorum: vt hac proportione seruata, maritus secundæ vxori, & è contrà vxor viro plus donet, quãm singuli liberi mortuo donatore à patre habituri sint.
f hinc sumpta est authẽtica, ad eos C. de secund. nupt.
g nota secundũ genus coercendarum secũdarum nuptiarũ. Dictum est de primo ca. 23. 24. 25. 26. §. eod.
h v. §. Nouel. de triente & semisse.
i Ingrato potest relinqui minus legitima. nec habiturus est eo nomine superflui petitionem ex legẽ 30. C. de inoff. Datur ingrato ius retinendi quod iudicio patris habuit: aliarum partiũ ab intestato nõ habet.
k Parens filio prioris matrimonij non minorem quãtitatem potest relinquere quàm cõiugi secundæ dederit: nisi filius sit ingratus. & ita duplex ei beneficium cõpetit, vt ne minus legitima, & vt ne minus quàm nouercæ vel vitrico. vtrũque adimitur exhæredato.
l Fit malè, quod in fraudem legum fit per interpositam personam l. 5. ff. de don. int. vir. l. 26. Cod. de vsur. l. 5. §. 3. ff. de author. tut.
m Propter eãdem rationem colligitur, parẽtes non cogi liberos ingratos dotare v. l. 1. ff. de ri.
n Leges naturæ repugnantes, nõ sunt leges.

functi filij hoc accipient ſecundum propriam quidem multitudinem, ad defuncti verò partem.

CAP. XXVIII.

QVia verò hactenus legibus indiſcretum eſt, quando conueniat quod plus eſt inſpicere, vtrùm ſecundum oblationis tempus, an ſecundum matrimonij ſolutionem, optimum nobis viſum eſt eſſe, mortis binubi [a] parentis obſeruari tempus. Scribunt itaque homines & horum quæ habent amplius: ſcribunt autem & minus: euenientes autem fortunæ contrarios euentus ſæpius operantur. Vnde vt non circa hoc erremus, tempus illud conſiderandum eſt ſecundum quod binubus moritur, & portio inde ſumenda: & ſecundum eam id quod plus eſt contemplantes, auferre quod tranſcendit oportet, & filiis applicare. in omnibus talibus non ab initio donatione, aut ſcriptura reſpicienda, ſed qui vocatur euentus conſiderandus eſt.

CAP. XXIX.

Vt primi matrimonij filij cum aliis filiis capiant lucra.

NEc [b] illud quoque nobis relinquendum eſt, quod rectè habendum Theodoſius pię memoriæ iunior conſtituit, dicens, quia ſi [c] mulier filiis procreatis, ad ſecundas veniat nuptias, & exinde ei naſcantur filij: deinde etiam ſecundus vir moriatur: eius quidem proprias res ex ambobus matrimoniis percipient filij inteſtata matre moriente, ex æqua & ſimili diuiſione: ante nuptialem verò donationem vtraque ſoboles proprij accipiet patris: & ex ſolido quidem prioris matrimonij filij illius lucrabuntur donationem: ex ſolido quoque ex ſecundis nati ſeminibus, ab illo facta fruentur magnificentia. licèt non ad tertium illa mulier matrimonium venerit. Quid enim hoc prioribus prodit? quid autem inuideant priores filij ſecundis, ſi non & illis tertius iniuriam paſſi ſunt nuptiis? Et abſolutè vnaquæque ſoboles proprij [d] parentis accipiat ſponſalitiam largitatem: & omnino prioribus filiis propter ſecundas nuptias accipientibus, & ſecundi liberi modis omnibus eam habeant: quamuis quæ ſecundas contraxit nuptias, ad tertia minimè migrauerit vota. Ex rerum verò conſequentia hoc ipſum & in patribus ſit ſecundas nuptias facientibus: & ſeruetur [e] quidem ex priori matrimonio filiis propter ſecunda vota lucrata dos: ſecundis quoque licèt non ad tertia pater peruenerit vota. 1 ¶ Reliqua verò quæcumque in talibus lucratus eſt pater aut mater ex ſecundis nuptiis, aut per legatum forſitan, ſiue fideicommiſſum: non tamen ad tertias venerunt nuptias: hæc commixta eorum ſubſtantiæ, & à tertiis non mutilata matrimoniis, maneant apud eos immota: & ad eorum, velut propria, ſucceſſiones perueniant, aut etiam à ſuperſtitibus quo volunt diſponantur modo.

CAP. XXX.

Vt quoquo modo per diuortium ſolutum ſit matrimonium lucra omnia primi matrimonij ſeruentur filiis illius matrimonij.

QVia verò lucra vbique ſecundum rationis frequentiam in diſiunctiones ex morte ſancimus: breui quodam ſermone & illud adiicimus, quia quæcumque lucrati fuerint parentes repudio ſoluto matrimonio, ſiue bona gratia miſſo, ſiue etiam aliter, ſiue per dotis, ſiue per ſponſalitiæ largitatis occaſionem: hæc ad inſtar ex morte lucrorum, omnia ſeruentur filiis: hoc idem cuſtodiendo etiam ſuper indotatis vxoribus, vbi à nobis poſita conſtitutio procacitatem punit. Et nõ diſcernimus ex cuius culpa matrimonium repudio ſit ſolutum. Quocunque enim modo ſe habeat cauſa, ſeruatur etiam quod lucratum eſt ex illis nuptiis, filiis qui ex his proceſſerunt, ſiue prima ſoluta ſint matrimonia repudio, ſiue etiam ſecunda, licèt tertiæ non ſecutæ ſint nuptiæ.

CAP. XXXI.

Vt liceat augere vel deminuere dotem vel donationem propter nuptias primi matrimonij: ſecundi verò, ſi non ſuperſint liberi ex primo.

DE augmentis autem aut deminutionibus dotium antenuptialium donationum dictum eſt quidem aliquibus prioribus [e] legibus: à nobis autem perfectius perſcrutatum eſt: qui etiam conſiſtentibus matrimoniis propter nuptias donationes non augeri ſolùm, ſed etiam à principio dari præcipimus, & ſicut augeri [f] permiſimus, ita quoq; minui contrahentibus volentibus conceſſimus. Sed hoc quod de deminutione dictum eſt, ſi ſecundæ fiant nuptiæ, non permittemus, vt non aliquo modo Leonis piæ memoriæ offendamus conſtitutionem [g], cùm filij ex prioribus fuerint nuptiis. Si enim immenſam obtulerit dotem, aut antenuptialem donationem parens, aut aliquid largiatur aliud: deinde ſentiens quò ferat lex, abbreuiet quod factum eſt, & deminuat dotem aut antenuptialem donationem, nequaquam lucrum erit filiis quod datum eſt, ſed licebit lucrari aut vitricum aut nouercam, filiis ſecundum hoc læſis.

a διγαμήσαντος.

b hinc ſumpta eſt Authentica Ad eos. *C. de ſecun. nupt.*

c *l. 4. in fi. C. de ſecun. nupt. adde l. 4. ff. ad Tert.*

d Lucra priorum nuptiarũ, primi liberi: ſecundarum, ſecundi capiunt iure præcipuo. In cæteris bonis parentis, æqualiter ſuccedunt. *adde l. 4. C. de ſecun. nupt.*

e *l. pen. §. vlt. C. de don. ante nup.* quæ eſt Iuſtin. eadem Iuſtiniano tribuitur. *l. vlt. §. vlt. C. d. tit.* ſed tamen imperanti cum patre: quo viuo & nobiliſſimus Cæſar & imperator appellatus eſt.

f Dos & donatio propter nuptias vt augeri, ita minui conſtituíque conſtante primo matrimonio poteſt. In ſecundo, liberis exiſtentibus ex priori, vetatur deminutio dotis, ne fraus fiat legi 6. *C. de ſecun. nup.*

g *d. l. 6.*

h Hinc ſumpta eſt Authentica. Hoc locum. *C. de ſecun. nupt.*

i i. vltimam.

k atque ita abrogatur lex 1. *C. ſi ſecund. nupſ. mul.*

l Vſusfructus donatur teſtamento, inter viuos mortis cauſa. *l. 3. ff. de vſufr. & quemadm.*

m Tertium genus pœnę binubis conſtitutæ per d. l. 1. hîc abrogatur.

n Poteſt ita legari aut donari vſusfructus vxori, *ſi ſecundas nuptias non contraxerit.* ſi huic cõditioni vxor nõ paruerit, legatum amittit.

CAP. XXXII.

De vſufructu vxori à marito relicto, vel donatione ante contractum matrimonium.

SI [h] verò ſolum vſumfructum rerum aut vir vxori aut coniunx marito per nouiſſimam [i] dederit voluntatem: ante nos quidem dicebat lex [k], ſi ad ſecundas veniret nuptias aut pater, aut mater, ſtatim relicto vſu cadere, ſicut prius cadebat proprietate, & repentè illum filiis reſtitui. ſi verò impuberes forſan filij fuiſſent, etiam cum medij temporis fructibus. hoc enim videbatur legi. Nobis autem non ſatis hoc placuit: ſed volumus, vel ſi vſusfructus detur per largitatem [l], aut mortis cauſa donationem factam inter viuos, in quibus licet etiam donari: ſi relinquatur, & accipiens ad ſecundas veniat nuptias, manere [m] ſic quoque vſum, donec ſuperſit qui hunc habet vſumfructum: niſi [n] expreſſim ille qui donationem (ſicut dictum eſt) fecit, aut hunc reliquit, ſiue maſculus, ſiue fœmina, dixerit velle, ad ſecundas veniente nuptias eo qui vſumfructum accepit, ſolui eum, & ad ſuam reuerti proprietatem. Sed hæc quidem de iis, quæ per largitatem dantur, diximus.

CAP. XXXIII.

Si vſufr. dotis nomine vel propter nuptias donationis conſtituatur.

SI autem [o] in dotem aut in ſponſalitiam largitatem rerum vſusfructus detur, nihil penitus innouamus: ſed dudum ſancita teneant, & maneant apud accipientes donec viuunt, licet [p] decies millies contrarium aliquid velint morientes. Quod enim ex lege datum eſt lucrum, priuatus auferre [q] modis omnibus non valebit.

CAP. XXXIIII.

De rebus maternis vel nuptialibus lucris, vt in his pater non amittat vſumfructum.

QVoniam [r] omnino ad [s] memoriam de vſufructu legũ venimus: illud quoq; miſceri [t] legi bonum eſt, quod tribus [u] pridem dictum eſt conſtitutionibus, quod omniũ pater horum quæ ad filios veniunt [x], ſiue ex materna linea, ſiue ex nuptiali filiorum cauſa, ſiue aliunde, vſumfructum habeat [y], licet ad ſecundas veniat nuptias. Vſum namque eorum donec viuunt, manere ſine caſu etiam ante nos omnes volunt leges & in maternis, & in aliis omnibus: & nos ſimiliter dicimus. Caſtrenſium verò & quaſi Caſtrenſium iam peculiorum excipiatur ratio.

CAP. XXXV.

Si mulier res quas filiis donauerit, quaſi ab ingratis poſt ſecundas nuptias reuocare voluerit.

MAter [z] tamen donans aliquid filio de ſuo, ſi ad ſecundas venerit nuptias, non [a] poterit per occaſionem ingratitudinis reuocare quod datum eſt. Non enim ex pura videtur voluntate ingratitudinem introducere, ſed ſecundas nuptias conſiderans, ad hanc veniſſe cogitationem putabitur: niſi [b] tamen apertè filius aut circa vitam ipſam inſidians matri, aut manus inferens impias, aut circa ſubſtantiæ totius ablationem agens aduerſus eam aliquid declaretur.

CAP. XXXVI.

Vt ſecundo marito copulata mulier, prioris viri dignitatibus vel priuilegiis non vtatur.

NOn tamen permittimus mulieribus ad ſecundas venientibus nuptias, adhuc velle priorum [c] maritorum dignitatibus aut priuilegiis vti: ſed ad quale poſt priorem venerint matrimoniũ, illius amplectantur fortunam: quæ enim priorum oblita eſt, non rurſus ex prioribus adiuuabitur.

CAP. XXXVII.

De libertinis mulieribus, quæ patronis ſuis coniunctæ ſunt.

IVcundum quoque illud, & non extra pietatem, à diuæ memoriæ Alexandro [d] ſuper alios plurimos antiquorum legiſlatorum determinatum eſt, vt ſi quis manumiſerit ancillam, deinde eam ducat vxorem, at illa (vt videtur) elata [e] & epulata ſoluerit circa manumiſſionem matrimonium: non [f] ſinit lex ad ſecundas nuptias venire inuito priore marito: ſed deinceps nuptias, fornicationem iudicat & corruptionem, ſed non nuptias nec matrimonium, ex quo iniuriæ non decentes ei, qui libertatẽ impoſuit, fiunt.

CAP. XXXVIII.

EIuſdem quoque principis [g] illud inuenientes, dignum putauimus partem noſtræ facere ſanctionis, quoniam omnium mater fide [h] dignior ad filiorum educationem videbatur, dat ei etiam hoc hæc lex, niſi [i] ad ſecundas acceſſerit nuptias.

CAP. XXXIX.

Si adhuc conſtante matrimonio dotem maritus vxori ſuæ perſoluerit.

Dotes

o hinc, & ex fine capituli 32. §. colligere poſſumus, Dotem ac ſponſalitiam largitatem, i. donationem propter nuptias, (interpres enim alterum pro altero ſemper hic vſurpat) nõ connumerati inter titulos lucratiuos.

p Dotis aut donationis propter nuptias vſusfructus ſemel donatus, donatario inuito, non poteſt reuocari.

q *v. c. 18. de reg. in 6.*

r Quartum genus pœnæ binubis olim per *l. 1. C. ſi ſecund. nupſ.* conſtitutæ, abrogatur.

ſ in mentionem.

t addi.

u *v. c. 22. in fin. §. eod.*

x i. aduentitiorum, vt ſit ſenſus: Pater, contrahendo ſecundas nuptias, non amittit vſumfructum bonorum aduentitiorum adquiſitorum à filiofamilias, niſi ſint Caſtrenſia, vel quaſi. & ita adquiruntur patri aduentitia, vſusfructus iure, nec amittit vſumfructum inducendo nouercam filio. *l. 4. C. de bo. mater.*

y nec amittat.

z hinc ſumpta eſt Authentica, Quod mater *C. de reuoc. donat.* an idem in patre? non eſt. *vide Cuiac. hic fol. 382.*

a Quintum genus pœnę binubis conſtitutæ.

b Tres caſus hîc excipiuntur à regula *l. 7. C. de reuoc. donat.*

c Septimum genus pœnę binubis conſtitutæ. *l. 10. C. de nupt. vide quæ notaui ad l. 22. §. 1. ff. ad municip. l. vlt. ff. de ſenatorib. l. 10. C. de incolis. l. 13. C. de dignitatib.*

d *l. 1. C. de inceſt. l. 11. ff. de diuort.*

e ὑπερμαζῶσα τε καὶ τρυφῶσα. vt ſit ſenſus, Libertam renuntiantem matrimonio patroni, alteri, inuito patrono, non poſſe impunè nubere.

f Septimum genus pœnæ binubis conſtitutæ.

g i. Alexandri, cuius facta eſt mentio *ca. 37. §. eo.* intelligit autem *l. 1. C. vbi pupill.*

h Liberi non poſſunt fidelius quàm apud matrem educari. *adde Lnũ 39.*

i Octauum genus pœnæ binubis conſtitutæ.

a non cogentur. b nam repræſentatio dotis, donationis eſt ſpecies. c *v.l.1. Co.ſi conſtante matrimon.* d *l.73.in fine,l.vlt.j.eod.l.20.D.ſoluto:l 29.C.de iure dot.* e Dotis repræſentatio,eſt inſtar donationis prohibitæ,*d.l.1.* f *d.l.1.* g ſenſus eſt, Dotis,ſine cauſa repræſentatæ vxori,fructus augere lucra dotalia,eáque omnia liberis ex eo matrimonio conſeruari à parente. ſi ita eſt, ſecundi matrimonij liberis huiuſmodi fructus donari non poteſt.

DOtes autem quas acceperint contrahentes, non dabunt [a] facile [b] mulieribus conſtantibus [c] adhuc matrimoniis,niſi tantùm ex cauſis quas lex enumerauit [d]:alioqui ſi quid tale geſſerint: inſtar [e] donationis,quod agitur, hoc ipſo eſſe videtur.Etſi moriatur mulier recipient dotes qui dederunt eas immaturè mulieribus mariti, ab hæredibus mulierum,cum [f] medii temporis fructibus,ipſi & hæredes eorum, & habebunt in lucrum ſecundum pactum. Et ſi [g] ad ſecundas venerint nuptias viri,ſeruabunt [h] ſine alienatione hæc filiis:hoc videlicet quod generaliter conſtitutū eſt. Si verò non contigerit accipere contrahentes dotes, adhuc conſtante matrimonio: etiam poſt mortem vxorum ſecundum legē ab illarum percipient hæredibus, ſicut ſcriptura vult dotis.

Cap. XL.

Si mulier filiorum ſuorum tutelam adminiſtrauerit,& ad ſecundas migrauerit nuptias.

SI [i] autem tutelam gerat mulier filiorum,palam eſt, impuberum exiſtentium, iurans non [k] ad ſecundas venire ſe nuptias,deinde contemnens & prius connubium & iuſiurandum, ad maritum veniat ſecundum,non prius tutorem petens,& rationem reddens, & exoluens omne quicquid hinc debet:non ſolùm quæ eius ſunt, in hypothecam [l] habere lex permittit filiis:ſed etiam mariti [m] ſubſtantiam trahit cum hypothecis: ipſi quoque interdicit filij ſucceſſionem impuberis morientis: licèt ex ſubſtitutione pater eam venire ad filii dixerit ſucceſſionem. Sed hoc quidem priores [n] noſtri. Nos autem miramur quòd mulierem ſic impiam conſtitutam, vt etiam hoc ipſo iuſiurandū negligeret,& ſic ad immaturas [o] nuptias deueniret,tribus [p] maximis neglectis,Deo,& defuncti memoria,& charitate filiorum:ita paruis ſubdiderunt pœnis:& illam quidē quæ ante luctuoſum nubit tempus [q],& nec omnino mater filiorum conſiſtit,puniunt amare:& licèt filios non habeat, propter ſolam honeſtatem hoc agunt: mulierem verò ſic effuſam cōcupiſcentiis, vel non ipſis ſubdiderunt pœnis quas ſuſtinent.quæ ante [r] lugubre tempus ad ſecunda vota declinauerunt,Ideóq;ſancimus eas quæ ſic peierare de cetero præſument mulieres:ſuper dudū præcedētes pœnas [ſ] & has ſuſtinere omnes,quas [t] primitus diximus ſuper his mulierib. quæ ante lugubre tēpus nubūt: & infamiam & omnia alia his inferentes: & ſolutionem pœnarum eis dantes,eandem quam etiā illis,vt ſupplicent imperatori, & mediā portionem dent filiis ſuarum rerum, neque vſufructu apud eas manente: & ſimpliciter æqualem eā ponimus propter nuptiarum immaturitatem,ei quæ ante lugubre tempus nupſerit.Si verò etiam naturalium tutelam gerat filiorū,(nā hoc quoque præbuimus [u] ei)tamen ad virum veniens,& nō hæc agens, quæ prius dicta ſunt, iiſdem ſubiaceat pœnis. Prouidentia [x] verò ſit per prouincias quidem gentium præſidibus,hîc autem glorioſiſſimo præfecto feliciſſimę huius vrbis vnà cum prętore,cui huius vrbis cura eſt,vt volente [y] ad nuptias venire tutelam gerente muliere, & ordinetur minoribus tutor,& rationes ſuſcipiantur: & quod mater debet,occaſione gubernationis,hoc reddatur.

Cap. XLI.

Si ſub conditione pater vel mater legatum liberis ſuis reliquerit, confirmat legem Zenonianam Conſt.

PLacet quoque nobis Zenonis piæ memoriæ conſtitutio [z] volens,patrem,ſi iubeatur proprio filio legatū ſub

h Nonum genus pœnæ binubis conſtitutæ.
i Hinc ſumpta eſt authentica, eiſdem, *Cod. de ſecund.nuptiis.*
k *dixi ad l.2.Co. quādo mul.tutel. off* quod hodie nō exigitur, ſed teſtatio ſufficit apud acta, *Nou. 94. cap.2.*
l hinc collige, Tutelam ſpeciē eſſe interceſſionis.
m id eſt,vitrici, *lege 6.in fine,C.in quib. cauſis pign. tacit.*
n Theodoſius & Valentinian⁹ in lege 6. *Cod. ad Tertull. lege. 10. Co.de legitim.hæredibus.*
o ἄωρον γάμον. *dixi ad l.1.Co. de ſecundis nuptiis.*
p Quæ contra iuramentum ad ſecūdas nuptias venit,Deū, mariti memoriam, &charitatē filiorum hîc negligere dicitur.
q id eſt,ante annum luctus.
r πρὸ τοῦ πένθιμου.
ſ Nota decimū genus pœnæ binubis cōſtitutæ.
t Quæ neglecto iureiurādo, nubit ſecundò, ea patitur pœnas earum mulierū, quæ nubunt ante annū luctus. de quibus pœnis *dixi ad c.22.§.eo.*
u Mulier naturalium liberorū tutrix eſſe pōt.
x *vide tit. Co.de tutoribus vel curatorib.illuſtriū.*
y Nota cautionem obſeruandam matribus ſecundò nubere volentibus, *Nou. 94.c.1.*
z *l.6. C. ad Trebell.*
a ἀσφάλειαν .i. cautionem nudam ſine fideiuſſione, *Cuiac. hîc.*
b Cuinam præſtatur hæc cautio? filio emancipato, *l.7 in fi. D.vt legat.* non filiofamilias, *l.50.D.ad Trebel.*

c Vndecimum genus pœnæ binubis conſtitutæ. d hinc ſumpta eſt Authentica, multo magis *C.de epiſc.& cleri.* e Mariti lectorum & cantorum officio in eccleſia fungi poſſunt. Iidem in ipſo iam officio conſtituti,impunè poſſunt nuptias contrahere, *c.26.cano.apoſt.&c.6.Synodi in Trullo*: niſi ſecundas contrahant, aut viduam ducant vel ſimilem, *Nou.123.c.14.in f.* puta concubinam, *Nou.6. c.21.§.3.* f Sacerdos contrahens nuptias non punitur pœna corporali,ſed cadit tantùm ſacerdotio.& ita potior habetur ratio matrimonij conſeruandi, quàm ſacerdotij adminiſtrandi, *Nou.123 c.14.in f.ibi,ſi verò poſt ordinationem,&c.* quod hodie vix obſeruatur.putarē id abrogatum lege 45. *C.de ſacroſ.eccleſ.* niſi hæc Nouella poſterior eſſet. Poſſis quoq. exiſtimare Græcos fuiſſe in ea re ſibi varios *c.44.in prin.j.eod.* g putà,quia continere ſe nō poteſt,huiuſmodi affectus non poteſt domari, ideo lex ei indulget: vt hîc,& Nouell.123.ca.41. etſi eum Leo carnis ſordes pudicè parum vocet, *Nouella 3. in fine.* h Duodecimum genus pœnæ ſecundis nuptiis conſtitutæ.
i Binubus non poteſt promoueri ad maius ſacerdotium. Secundæ nuptiæ officiūt maiori ſacerdotio adipiſcendo. k Sacerdos poteſt contrahere matrimoniū: contractum non diſſoluit,ſed tamē cadit ſacerdotio. l Binubus ad ſacerdotium promoueri non poteſt.Quin,promotus eo cadit.porrò,binubus hîc non cenſetur,qui puellā deuirginauit. *No.123.c.14.in princ.* m & è contra,ſi vxor marito legauerit ſub ea cōditione,ſi ſecundas nuptias non contraxerit. n hinc ſumpta eſt Authentica.Cui relictum, *C.de indict.viduit.* o ὁ γὰρ καλούμενος Iulius Miſcellas παλαιὸς νόμος.
p hæc lex,num eadē,cum lege quæ Iulia & Papia? Robertus 1.*animadu* 2.&3.negat. Mercator 1.*Notar.2.* ait, mouetur epigraphe legis 62. quæ eſt Clementis ad legem Iuliam& Papiam,iuncto paragrapho vltimo eiuſdem legis. *D.de condict & demonſt.* Ex indice authorū iuris pandectis præfixo,conſtare,Clemētē ſcripſiſſe ad leges. legū nomine ibi intelligi Iuliam & Papiam,quæ & nouæ leges dicuntur *in l vl.D. de reg. Cato.*(idem ait Cuiac.14.*obſ.*14.) Hotomano diſplicet 2.*obſ.*3.)vt & leges *in l. vl. D. de ſtatu lib.* q Lex Iulia Miſcella remittit vxorib.cōditionē viduitatis:ſi tamē intra annum contrahant & iurent ſe liberorum cauſa nuptias contrahere.poſt annum ergo non poterunt?non poterant ex lege Iulia Miſcella: interea tamen petebant legatum ex alia cautione inuenta à Q.Mutio *j.eod.l.2.C.de indicta viduit.* r Fuerunt huiuſmodi conditiones vſitatæ,Vxori,Si à liberis,ne nupſerit *l.92.§.2.in f.D.de cōd. & demon.* mulieri,Si nupſerit,quoad vidua erit:vxori,ſi à liberis impuber.ne nupſerit *d.§.2.l 96.D. de cond.& demonſt.* vxori cū nupſerit. *l.vl.D.de ſtatu. lib.* Mæuię vel mulieri,ſi non nupſerit *le. 22.l. 72.§ 5.D.de cōd. & demonſt.* mulieri,ſi nō nupſerit *l.65.§.1.D ad Treb.* ſi mulier nō nupſerit *l.72 § 2 l.74.ff.de cōdic.& demonſt.* ſi arbitratu Titij Seia nupſerit *d. l.72 §. 4.* ſi filia nō nupſer. patri eius lego:ſi pater vxorē nō duxerit, eius filiæfamilias lego *l.79. in f.D.de condit. & demonſt.* vxori ſi non nupſerit, *l.14.D.de legat. 3.* ſi vxor poſt mortem nuptui ſeſe collocauerit *l.1.2.3.C.de indic. viduit.l.Iul.Miſ.* Si vidua erit, Quoties vidua erit,Cū vidua erit, Si amiſerit vxoré, Quando ad cœlibatū peruenerit. *l.vl.d. t. C.* Ad quas perſonas pertinuerit lex Iulia Miſc.dicā ad *d. l. vlt.* ſ de eo dixi ad *l. 22. §. 3. D. de verb ſignif.* t Hinc Cuiacius colligit, Tēpore legis Iuliæ Miſcellæ,luctui nōdum annū fuiſſe præfinitū. quod Roberto diſplicet 1.*animad.v.2* Mouetur quod Plutharchus in *Numa* referat Numā (Ouid.1. *Faſtor.* hanc cōſtitutionem tribuit Romulo) luctus diem decē menſibus terminaſſe:q;Halicarnaſſ. 5. luctū annū ad veteres Romanos retulerit:quòd Valerium Publicolā & Brutū mulieres ita luxerint, *Liu.lib.2.* Mercator 1.*Nota 2. in fin.*negat ſuperiora huc pertinere:cū iis locis agatur de 10 mēſib. nō de anno.

conditione aut die dare,non aliter exigi pro donatione legatorum cautionem [a] hanc,videlicet quæ legatorum [b] ſeruandorum cauſa vocatur: niſi [c] ſecundas pater contraxerit nuptias:ſit enim & hæc ſecundò nubentibus pœna.

Cap. XLII.

De clericis qui nuptias contrahere non poſſunt. Supra Nouella 6.

SEd [d] & ſi quis inter reuerendiſſimos conſtitutus clericos (vltra [e] lectorem aut cantorem dicimus)omnino cōtraxerit nuptias: hunc ex noſtra conſtitutione cadere [f] ſacerdotio conſtituimus atque volumus. Si verò lector exiſtēs, & nuptias faciens, deinde propter aliquam ineuitabilem neceſſitatem [g] ad ſecundas [h] veniat nuptias, nequaquam [i] ad maioris ſacerdotij aſcendet culmen: ſed illic manebit [k] apud mulierem,affectum illius præponens meliori prouectui. Si verò cùm ſit laicus, ad ordinationem ſubdiaconi, aut diaconi,aut presbyteri venire voluerit,deinde appareat mulierem habens,non ex [l] virginitate ſibi copulatam, ſed aut diſiunctam à marito, aut aliter non ab initio mox ſibi legitimè coniunctam: aut etiam ipſe ad ſecundas venerit nuptias: non impetrabit ſacerdotium: ſed & licèt latenter ad hoc venerit,omnino eo cadet.

Cap. XLIII.

Si maritus [m] ita reliquerit vxori,ſi ad ſecūdas nuptias non tranſeat & ad legem Iuliam Miſcellam.

QVæ [n] verò nunc ſequitur cauſa,eſt antiqua, & multas quidem ſuſcipiens correctiones non ab aliis ſolùm, ſed etiam à nobis: non tamen ad ſummam ſui veniens rectitudinē: quàm nunc ſectantes,præſentia ſancimus.Lex [o] enim quæ vocatur Iulia [p] Miſcella, lex antiqua,lex vetuſta, filiorum procreationis proponens ſtudium, permittebat [q] mulieribus; licèt vir prohiberet, & aliquid ob hoc relinqueret,quatenus [r] non ad ſecundas veniret nuptias,tamen & ad virum venire,& iurare,quia [ſ] filiorum cauſa hoc ageret:& quod relictum erat,acciperet,& hanc quidem in [t] annum dabat mulieribus licentiam.Eo autem tranſeunte [u] ſi vellet accipere relictum,non aliter licebat mulieri hoc accipere,antequam cautionem exponeret, quod ad ſecundas non veniret nuptias. ſed hanc quoque adiectionem ipſe [x] Iulius Miſcellus haud inuenit,ſed Quintus Mutius Scęuola hoc præſanciuerat [y],ſuper omnibus quippe pendentibus in cauſarum prohibitionibus huiuſmodi adinueniens cautionem [z]. Nos igitur videntes plurimas mulieres deſiderio nuptiarum, non propter filiorum procreationem, ſed propter neceſſitatem & iurantes & nubentes,& tranſcendentes morientium volūtates,exiſtimauimus prius interim ſacratiorem mederi partem, & periurium [a] eis cohibere, nec ſinere talia ſubire iuramenta,in quibus omnino periurium promptum eſt.Nam nec illud inerat legi, vt oporteret ſine filiis exiſtentes mulieres hoc iurare ſacramētum: ſed etiam filios habentibus hoc adiacebat iuſiurandum, quod Deum ſimul & defuncti animā cōtriſtaret:cū vtique periuriū quidē eſſet in prōptu:filiorū verò procreatio in fortunæ [b] muneribus iaceret.Quia igitur hac noſtra ſacimus lege iuſiurādū eis offerētes,& talē permittētes relictorū perceptionem, conſiderauimus (quoniam alterum quoque à nobis prætermiſſū eſt)oportere & defuncti animæ mederi. Quapropter pręſētē ponimus legē. nō enim volum⁹ deficiētiū

Annū luctui præfinitum primò à Gratiano,Valentiniano &Theodoſio, *l.2. Cod.de ſecund.nup.* u anno ſc.i.poſt annū. x αὐτὸς ὁ Ἰούλιος Μισκέλλας. *Hal.editio.* Iulios Miſcellas *Scrim.editio.* Alij legunt, Μηκέλλας. Cur ita dicta eſt?Robertus 1.*animad.2.* dictā ab eius auctore Iulio Miſcello putat.q; Mercatori 1.*Notar.2.* diſplicet.Negat enim hîc dici,Iuliū Miſcellū,ſed Miſcellā.initio huiuſcapitis ita legi,Ἰούλιος Μισκέλλας παλαιὸς νόμος.à Iuſtiniano Micellam dici νόμον,non νομοθέτην.Fore, ſi id Roberto cōcedatur, vthęc lex duplex nomē ſortiatur,Iulij& Miſcelli ſc.Iulius Miſcella duorū auctorū nomen nō eſſe:vnū,Iulij:alterū,Micellæ:cū nulla fuerit Romæ gens aut familia Miſcella,Ait ergo Micellā dici à varietate pluriū rerū ac perſonarū vtriuſque ſexus.q;etiam Cuiaci⁹ hîc cōfirmat.eadē,ratione,qua à SiculoFlacco,æs Micellū,q; lex eſt vel forma ænea multorū agrorū,multarūq. perſonarū modū cōprehēdēs.& ab Agellio Miſcella doctrina confuſanea, vt & lex ſatyra ὁ νόμος πολλὰ περιέχων. y προενομοθέτησας *Scrim.editio.* προενομοθέτησας *Haloand editio.* Idē Haloander vertit *appoſuit*, Ex Haloādri lectione Balduinus colligit,Scæuolā legi Micellæ cautioné adiecisse:& ita poſteriorē aut coætaneū legi Iul.colligit eadē opera,legē Miſcellam antiquiorē lege Iulia & Papia, cum vtraque(vt ipſe ait) longè poſt Scæuolam lata ſit. Nam ſi poſt Scæuolam fuit lex Iulia & Papia:ante Scæuolam Miſcella,vtique& ante legē Iuliam & Papiam lex Micella fuerit.Robertus 1.*animad.*2.Scrim.g. editionē arripit: Putat itaq. Scæuolā tēpore præceſſiſſe leg.Iul.Miſcellā,ex quo eius cautionē(quæ Muciana) Miſcellæ applicatā hîc legimus.addit leges Iul.& Pap.præceſſiſſe hāc legē Iul.Miſcellam. Superius dixi videri Cuiacio *hîc.*& Mercatori 1.*Not.*3. Miſcellam & leges Iul.& Pap. eaſdem eſſe,vt in eo à Balduino diſſentiant,exiſtimante, Miſcellā antiquiorē legib. Iulia & Papia:& à Roberto exiſtimāte leges Iul.& Pap.præceſſiſſe hāc legē Miſcellā.
z De cautione Mutiana *v.l.7.l.73.l.77.§.1.l.79.§.2 D de cond.& demon.* Ea pertinebat ad legata conditionalia,quæ morte legatariorū finiuntur *l.73.D.de cond.*ad conditiones in non faciendo conceptas *l.7.d.t.*i.quibus vetabatur aliquid fieri *l.76.in f. D.de leg.2.* a Periuria cohibenda. b Imò Dei.Hinc illud, Coniugium petimus partúmq. vxoris,at illi(deos intelligit)norunt qui pueri,qualiſq. futura ſit vxor.

nihil illicitum[a] habentes voluntates frustrari. Si enim[b] diceremus oportere mulierem omnino viro præcipiente non nubere, hoc custodire: pro amaritudine habuisset hoc meritò lex: nunc autem cùm secundò præsto sit lex, scilicet vt si voluerit nubere, accipiat quod relictum est: nouissimi sceleris est despicere voluntatem defuncti ita fluctuantem, vt ei detur licentia nubendi, & accipiendi quod relictũ est, & per omnia contristandi priorem maritum.

Cap. XLIIII.

VNde sancimus, si quis prohibuerit vxorem ad aliud venire matrimonium, siue etiam vxor[c] maritum: (idem namque est vtrinq;) & pro hoc aliquid reliquerit: vnam † ex duabus conditionem habere contrahentium alterum: aut ad nuptias venire, & abrenuntiare præceptioni[d]: aut, si hoc noluerit, sed honorat defunctum, omnino abstinere de cætero nuptiis. Sed vt non causa suspensa sit, & post tempora forsitan longa reuertatur rursus exactio: propterea bene nobis visum est, huius rei determinare causam, & vsque ad annum[e] quidem non esse penitus petitionem relicti: nisi tamen modus sacerdotij aduenìens alteri personarũ statim præbeat exceptionem: vtpote nequaquam nuptiarum existente spe[f]. Si verò transire contigerit annale tempus: damus quidem personæ huic accipere quod relictum est: non absolutè tamen, nec simpliciter: sed siquidem immobilis fuerit res, non aliter hanc accipere, nisi iuratoriam cautionem exposuerit, & supposuerit suas res, (hoc quod tacitè ex hac lege damus) vt si ad secundas venerit nuptias, reddat quod datum est, tale quale percepit restituens, & quos accepit in medio fructus[g]. Si verò mobilis fuerit res: si quidem idoneam habeat substantiam persona volens accipere, dari quod relictum est, sub eadem cautione & iisdem hypothecis. Sed si quidem aliquid aliud mobilium fuerit: tale restitui, quale recepit: aut diminutionis medeatur partem. Si verò pecuniæ[h] fuerint, etiam cum vsuris[i] quas inde percipere valuerit: iureiurando restituentis hoc iudicando. Si verò non mutuauerit quidem, sed vsus est: tertiæ[k] centesimæ reddat vsuras. Si verò non[l] valde locuples fuerit: etiã fideiussorẽ hunc exigi. Si autẽ non valuerit fideiussorem dare: tunc sub iuratoria[m] cautione, & hypotheca (secundum quod dictum est) suarum rerum accipiat quidem quod relictum est: mox autem, vt ad secundas nuptias venerit, hoc ab eo qui dedit, vindicetur, apud[n] quamcunque apparuerit personam, tanquam si ab initio neque datum fuisse videretur. quod in omni restitutionis casu, siue mobile, siue immobile sit quod futurum est reddi, valere sancimus. Si verò aurum[o] fuerit quod relinquitur: minus idoneè verò se habeat ad fideiussionem: & nec ipse dignus sit cui hoc credatur: manere quidem apud illum à quo relictum est: tertiam[p] verò centesimæ eius vsuram præstari: quam vsque tunc soluat donec aut secundas ille contrahat nuptias (quando & restitutio præstitarum vsurarum suscipiet facultatem) aut fiat manifestum nullatenus posse istum ad nuptias peruenire, siue secundum modum sacerdotij (tunc enim ei dabit quod relictum est) siue[q] morte. accipient enim hoc omnino eius hæredes, nihil neque de datis vsuris reddentes. Hãc ipsam autem introducimus obseruantiam & eundem intellectum, etiamsi[r] non coniuges alterutris sub tali reliquerint cõditione: sed aliquis alius extraneus siue viro siue mulieri sub tali conditione dari quid voluerit, scilicet fortuitorum[s] casuum: secundum suam naturam lege super his tam in præstandis quàm in restituendis conseruata. Hac igitur ex iam nuper factis à nobis occasione Iuliæ Miscellę constitutionibus retribuimus: alia verò sint firma secundũ terminos & casus secundũ quod hæc exposuimus. Præfatæ autẽ à nobis obseruationes dentur, (si institutionis sit pars[t] aut legatum) hæredibus aut substitutis, aut illis à quibus hæc relicta sunt: si quidem mortis causa donatio: omnino hæredibus. Si verò ex asse secundum talem conditionem conscribatur quis hæres: substitutis, si fuerint, aut omnino iis qui ab intestato vocantur ad hæreditatem, huiusmodi obseruationes præstentur, vt vndique lex habeat propriam perfectionem: nisi[u] fortè testator & hoc præcipiat, dicens licentiam habere eum cui dereliquit, siue per institutionem particularem, siue ex asse, aut per legatum vel fideicommissum, siue per mortis causa donationem, & accipere quod relictum est, & nullam cautelam dare. tunc enim sequenda est defuncti voluntas, studij enim nostri est, defunctorum conseruare[x] secundum legem voluntates.

Cap. XLV.

De administratione donationis propter nuptias. Idem dictum fuit suprà Nouell. 2. cap. 4.

a Non illicitę voluntates morientium seruandę: illicitę, non seruandę. *de quo dixi ad l. 23. ff. de conditionib. insti.*
b Vt iniuria infertur mulieri, si cogitur non nubere ex mariti mandato: Ita iniuria marito infertur, si eo inuito vxori matrimoniũ permittitur.
c hoc enim locũ etiam habet, in prohibitione masculis facta *l. 3. C. de indicta viduitate.*
† Decimumtertium genus pœnæ binubis constitutæ, quæ tamen primis nuptiis communis esse potest, vt alibi dicam, Hoc autem ius nouũ in legatis viduitatis indictæ receptum, abrogat penè titulũ Codicis *de indicta vidui.* & omnes leges, quarum superius mẽtio facta est, quib. remittebatur legatariis cõditio viduitatis à defuncto & testatore eis indicta.
d & legato.
e Legatum relictum sub hac cõditione, *Vxor, si non nupserit*, vel, *si nuptias nõ contraxerit* ante annum peti nõ potest: nisi legatarius sacerdos fiat. tũc enim in eo nulla spes est nuptiarum, *Iul.*
f Sacerdoti nulla spes nuptiarũ.
g Qui mutianæ cautioni non satisfacit, & rem & fructus reddit. *l. 76. §. 7. ff. de leg. 2. l. 73. 79. §. 2. ff. de conditionib. & demonst.* & vsuras si quas percepit, *versi. si verò. j. eod.*
h hinc possis colligere, Rerũ mobiliũ duo genera hîc constitui. vnum, eorũ quę ita restituuntur vt sunt accepta, *ver. sed si quidem §. eo.* aliud, quod aliter *vt hîc.*
i Vsurę ob vsum debitæ.
k id est, trientes vsuras *vt l. 6. §. 1. C. de secũd. nupt.*
l Non valdè locuples, etiam fideiussorem dare tenetur: sin minus, iurat.
m Iuratoria cautio, & hypotheca rerũ propriarum, subsidia fideiussionis.
n *leg. 9. in fin. ff. de rei vindicat. adde leg. 8. in fine C. depositi.*
o Χρυσίον, pecunia numerata *Iulian.*

p id est, trientem. q Sacerdotium & mors, nuptiis hîc obsistere dicuntur. r id est, etiamsi extranei. sensus est, Extraneum, id est, alium à marito, extraneæ personæ posse legatum relinquere, sub conditione non contrahendarum nuptiarum, *Iulianus*. Robertus tamen *1. animaduers. 2.* putat viduitatem à nullo alio indici potuisse, quàm à marito. & Iuliam Miscellam non pertinuisse aliò quàm ad indictam ab altero coniugum viduitatem. Mouetur lege 2. 3. *Cod. de indicta viduitate*, quæ mentionem tantum facit conditionis adscriptæ coniugum testamento: quo no-

ET[y] quia parum antea de cautela rerum ediximus, & Leonis nouimus diuæ memoriæ cõstitutionem[z] de secundis nuptiis, si ad eas veniens mulier nõ valeat dare fideiussionis cautelam, quia filiis restituat res, tertiam partem centesimæ accipere: nos causam adhuc melius ab ea constituimus, illius super hoc statutis competentem adiicientes subdiuisionem. Et sancimus (hoc quod pridem[a] à nobis in quadam dictum est constitutione) vt si quis[b] offerat[c] res propter antenuptialem donationem: siquidem omnes immobiles constitutæ sunt, maneat earum vsus apud matrem ad secundas venientem nuptias: & eadem hæc eligat, & nõ recuset, neque[d] exigat à filiis pro æstimatione earum vsuras: sed diligentiam earum habeat secundũ quod lex dat vsus dominis constitutis. conseruet autem hæc secundum leges filiis superstitibus: aut si omnes moriantur, secũdum nostram legem casu filiorum non existentium, matri reliquo remanentibus filiorum hæredibus conseruando. Si verò vniuersa constituta est fortè in pecuniis, aut aliis mobilibus rebus antenuptialis donatio: tertiam partem vsurarum accipiẽte matre, cum prius sancita cautela non exigi à filiis aurum, nisi fortè sine inuidia sit viri facultas, & habeat aurum & argentum, & vestes, & quicquid conscriptum est matri, damus etenim tunc electionẽ matri, si velit res accipere, & dare fideiussoriam cautionẽ, siue prædictas accipere vsuras: dicimus autem ex tertia parte centesimæ tam secundum anteriores leges, quàm etiam secundũ nostras. Si verò permixtæ sint res, & donatio tam in pecuniis quàm in immobilibus rebus sit: immobiles quidem omnino manere apud matrem, propter quod alimenta habeat exinde: in rebus verò mobilibus illa tenere, quæ pridẽ sanciuimus, si contigerit in mobilibus rebus omnia antenuptialis donationis esse constituta: prouidente muliere quod non negligat immobilia, neque imminuta hæc faciat: sed qualia accepit, restituat.

Cap. XLVI.

De successione[e] matrum in bonis filiorum pro qua parte fiat, & quomodo.

HInc[f] nos alia euocat ratio quæ de filiorum successione est: quam accipient quæ ad secundas veniunt nuptias. Iampridem enim de his scripta est lex à nobis ad Hermogenem[g] gloriosæ memoriæ magistrum sacrorum nostrorum factum officiorũ rescripta, Belisarij gloriosi præcedens[h] consulatum, septimo decimo Kalendas Aprilis, per quam sanciuimus matres ad filij non relinquentis liberos, cũ eius qui mortuus est fratribus, sine cautione vocari successionem, & eius cum vsu etiam proprietatem habere firmam: siue priusquam hæres relinquatur, siue postea ad secundas venerit nuptias: auferentes leges quæ de his contrarium quid præcipiebant. Hanc autem nostram sanctionem firmam etiam modo manere super solas personas parentũ, quæ dudum ad secundum venerint matrimonium, sancimus: & quasdam propriorum accipientes filiorum, firmè ei seruantes, & secundum deinceps tempus: siue ante nuptias, siue post nuptias hæreditatem in eas filij descendisse contigerit. De his autem quæ post hæc ad secundũ veniunt virum, ita nobis præsens lex disponatur & sanciatur. Ergo necesse est filio moriente, siue masculo, siue fœmina, siue testatus moriatur, siue etiam sine hoc: interim ea, quæ ex testamento sunt dicentes, ita ad ordinem qui ab intestato est, veniamus. 1 ¶ Si igitur legitimè filius testatus[i] fuerit, & relinquat matri substantiã, siue partem eius aliquam: hanc illa accipiat per scripturam (quia vbique custodire moriẽtium[k] volumus voluntates) & habeat quod dimissum est, aut datum, & secundum proprietatem, & secundum vsum. Sicut enim licebat relinquere alicui extraneorum, & nihil hæredi secundæ mulieris nocebant nuptiæ: ita & matri relinquens, siue institutionẽ[l], siue legatum, rectè derelinquat & dominium, & vsum, siue[m] ex rebus quæ extrinsecus aduenerunt, fuerit facultas, siue ex paternis: nihil ex hoc fratribus contradicere valentibus. 2 ¶ Si autem intestatus[n] filius moriatur iam ad secundas veniẽte matre nuptias, aut postea veniente: vocetur[o] quidem & ipsa cum filii aut filiæ fratribus[p] secundum nostram constitutionem ab intestato ad eius successionem. Sed quanta[q] quidem ex paterna substantia ad filium peruenerunt, eorum solummodo[r] habeat vsum ad secundas omnino siue prius siue postea veniẽs nuptias: in residuis verò omnibus rebus, quæ aliunde erant filio præter paternam successionem, veniat secundum vocationẽ nostram, quam statim dicimus, quadã correctione & ea indigere. Et hæc dicimus in rebus quæ extra[s] nuptialem donationẽ sunt. Quæ enim in illis sancita sunt à nobis, & à

mine reprehenditur à mercatore, 1. *Notat.* 2. & certè textus hîc euidenter aliud sentit, & Iulianus vetus interpres.
s id est, sub cõditione casuali.
t Si quis certa parte institutus fuerit sub conditione non faciendi, cauere debebit cohęredibus vel substitutis. nemine ex ex his apparente, cauebitur hęredibus ab intestato, *Iulia. adde l. 18. D. de condit. & demonstr.*
u Testator cautionis necessitatẽ legatario remittere potest. At non potest vsufructuario, *l. 1. Cod. de vsufructu.* potest, sed non de vtendo fruẽdo boni viri arbitratu. Cuiaci[9] aliter distinguit: vt enim negat omnem cautionem fructuariis remitti posse: ita fatetur, Mutianam posse remitti.
x Voluntas defuncti seruanda.
y hinc sumpta est authentica, *Sed si ante, C. de secund. nupt.*
z *l. 6. §. 2. C. de secund. nup.*
a *Nou. 2.* intelligit *c. 4.*
b Maritus sc.
c ὑπόθοιν, id est, dederit.
d 14. genus pœnæ binubis constitutæ.
e & quemadmodum mater secũdas nuptias contrahens succedat liberis ex testamenro, vel ab intestato. *vide Iulian. c. 166.*
f hinc sumpta est pars authenticæ, Ex testamẽto, *Co. de secund. nuptiis.*
g *Nou. 2. §. eod.*
h i. anno 534.
i Testato filio vt succedant matres secũdò nubentes.
k Morientium voluntates seruandæ.
l id est, institutionis iure.
m sensus est, Matri binubæ filius quantum voluerit testamento conferre potest, nulla habita ratione bonorũ: cùm ea sint à patre accepta, non ab aliis personis.
n Intestato filio vt succedãt matres secundò nubentes, *adde No. 48. c. 2.*
o Filio mater succedit ab intestato cum eius fratribus in capita.

p idque in capita. q Mater succedens filio in eius profectitiis, huiusmodi profectitiorum nudum habet vsumfructum, in aduentitiis proprietatem, quam ideo potest quoquomodo alienare. Iulianus hunc locum ita interpretari videtur. *cap. 167.* r XV. pœna secundis nuptiis constituta, cuius is sensus est, Mater binuba succedens filio ab intestato, cum aliis defuncti fratribus bonorum eius paternorum solũ habet vsumfructũ: aduẽtitiorũ in sua rata pro virili etiã proprietatẽ. quid de donatione propter nuptias, dicetur j. s In reb. acceptis donatiõe propter nuptias, vxor solũ habeat vsũf. j. ea.

Leonis

Leonis diuæ memoriæ constitutione [a]; integra conseruamus: in quibus solum mater habeat vsumfructum. Sed in aliis rebus hæc sancimus, & deinceps ipsi tradimus quæcunque post nuptialem donationem sunt à patre venientia filio, aut ex aliis causis, tam ex testamento, quàm ab intestato successionibus: ratione contra [b] ingratos filios vndique & super istis rebus seruata, quando manifestæ [c] causę ingratitudinis demonstrantur: aliorum omnium, quæ de successionibus dicta sunt parentum in filiis, aut filiorum in parentibus, intactis manentibus. 3 ¶ Ingratitudinem autem hîc consideramus, non solùm ad matrem secundũ pridem à nobis dictum: sed etiam aduersus [d] eundem ipsum fratrem defunctum.

a l. 8. C. de secũd. nuptiis.
b De caussis ingratitudinis, v. c. 28. & 35. §. eo. Nouella 115. c. 3.
c manifestas causas ingratitudinis esse oportet in liberis, vt possint exhæredari.
d Ingratitudo fratri potest obiici: & ob ingratitudinẽ frater fratrẽ exhæredare potest. adeo vt interpretes existimẽt eo casu fratri exhæredato nullam cõpetere quærelã inofficiosi, etiã turpibus personis institutis.

CAP. XLVII.

ET quoniam scimus multas fratribus [e] ad inuicem factas contentiones: illum solum, tanquã [f] ingratum circa fratrem effectum, participari hoc lucrum non concedimus, qui [g] mortem voluit fratri, aut criminalem inducere cõtra eum inscriptionem †, aut substantiæ ei properauit inferre iacturam. eius enim portio tam ad reliquos fratres, quàm ad matrem veniat. Et hæc lex supra filiorum successionibus, quibus cum matre succedunt filij, maneat, illã quæ à nobis facta est subdiuisionem introducens iis, quæ futuro tempore matrimonio secundo sunt sociandæ viris. Quæ enim iam ad secundũ matrimonium peruenerunt, ||& beneficio memoratæ nostræ legis potitæ sunt||: his liceat successionem, siue per testamentum, siue ab intestato habere firmè, & secundum dominium, & secũdum vsumfructum, & alienare, & testari, & transmittere secundum quem voluerint modum, nihilque sit eis impedimento quolibet tempore ex præsenti constituta lege. 1 ¶ Illud autem firmum, ex primo matrimonio filiis maneat, quod super his per prædictam à nobis cõstitutum est sanctionem. Quod [h] si in antenuptialem donationem, quam mater marito lucrabatur, contigerit ad moriẽtem filium peruenire; & propterea partem ei illius fieri hæreditatis: matrem neque secundum quod succedit filio, dominium eorum, scilicet antenuptialis donationis rerum perfrui: solum autem habere horum, quandiu superest, vsum & vsumfructum. Maneat igitur & hoc his qui ex prioribus nuptiis sunt filiis cõdonatum: nisi fortè ante prædictam constitutionem iudicialis sententia & transactio inter partes facta, de his aliquid statuerit. 2 ¶ Et [i] quoniam mater excludebatur [k] quidem à filio masculo, hoc faciente senatusconsulto quod Tertullianum vocant: filiabus autem cõmiscebatur: nos non quærentes filiorum ius, sed exinde ei legitima iura dantes, vocamus [l] quidem eam etiam cum masculis fratribus moriẽtis in tantum in quantum [m] numerus filiorum fuerit: quatenus & ea partem habeat tantam quantã vnusquisque fratrum. Si verò permixti masculi & fœminæ fuerint: hoc ipsum disponentes. Si verò mater & filiæ solæ consistant, ibi senatuscõsultum mediam quidem partem dabat matri: residuam verò mediam sororibus, quantæcunque extitissent. Quod quoniam non primitus correximus, modo adducimus ad competentem correctionem; & in isto casu vocantes eam pro † rata filiarum: quantenus quantum vnaquæq; filiarum habet, tantum solummodo & ea accipiat: & in omni casu hîc relato, in virilem portionem (hoc quod legis est) etiam mater veniat: siue consistant soli masculi; siue solæ fœminæ, siue etiam permixta vtraque soboles.

e De fratrũ successione.
f Ingrati loco habetur, q̃ mortem fratri procurauit, qui se aduersus eũ criminaliter inscripsit, qui omniũ bonorum litem ei dictauit.
g Nota signa ingratitudinis.
† adde l. 14. D. de bon. libert. olim id minimè nocebat l. 6. D. vnde cognati.
h hinc sumpta est Authentica, Et cum C. ad Sc. Tertull.
i Nouel. 2. c. 3.
k §. 3. vers. frater Instit. de Sc. Tertull. l. 5. C. ad Tertull.
l c. 46. §. 1. l. 7. C. ad Tertull.
m id est, in capita.
† & ita abrogatur, d. l. 7. Fratri ab intestato succedũt fratres ac sorores cum defuncti matre viriliter, i. æquis portionibus. Et sic, mater hodie non excluditur à masculis fratribus, vt olim §. eod. nec concurrit cum sororib. defuncti in meram dimidiã (vt sc. habeat tantũ sola, quantũ reliquæ omnes defuncti sorores, vt olim §. eo. sed in virilem.

CAP. XLVIII.

Vt parentes studeant æqualitatem inter liberos primi & secundi matrimonij seruare.

ILlud quoque super hoc adiicere legi iustum existimauimus. Si enim moriatur vir aut mulier filios habentes & ex prioribus & ex secundis nuptiis, quas post hanc nostram cõtraxerint legem: (in his enim præsentia disponimus) quę quidem super lucris ex nuptiis seruari oportet, hoc sanximus; insuper & decreuimus portiones, quas necesse est parentes legitimis & non ingratis relinquere filiis. ipsos tamen genitores non erit iustum ad secundã omnino declinare prolem, & quod ex lege est, tantũmodo relinquentes priorib. alia omnia ad secũdos deducere, sed aliquid & priorib. adiicere. Nam si aliquẽ ex secundis habeant nuptiis, aut etiam ex primis forsan, ita festiuum, ita dilectum, vt velint pręponere eum aliis in possessione: damus licentiam hoc agendi: non tamen omnino priores quidem filios minuere, secundos autem augere: sed neque vehemẽter magnificare augmentum, nec omnino obliuisci priorum matrimoniorum: neque infirmare ea quæ à præcedentibus nos de talibus dicta sunt: sed prouidere quidem & secundis, prouidere autem & primis: cogitantes [n], quoniam ambo filij sunt: & ita facientes successionum in testamentis diuisionẽ. si enim intestatis eis mortuis lex omnes ex æquo [o] vocat: competens est eos imitantes legem, non vehementer magni eos abbreuiare minutionibus, erubescentes legem; sic enim erunt boni patres, & nostra digni legislatione: & iusti quidem erunt solam legem custodientes. Si quid autẽ etiã supra legem reliquerint: erunt iusti simul & humani pa-

n Æqualitas parentibus seruãda in instituendis liberis: adeo mihi aduersus æquum & bonũ facere videntur parentes, integram hæreditatẽ masculis addicẽtes, filiabus modico cõtentis esse iussis: aduersus l. pactum C. de collat.
o Liberi, matri ex æquo succedunt ab intestato.

tres: & non hæc dicimus inter gratos & ingratos filios, (de ingratis enim iam sæpius dictum est) sed de iis qui magis aut minus diliguntur, cùm vtique multa differentia sit ingratitudinis, & gratiarum actionis, & dissimilis honoris. Hanc itaque partem de æquitate filiorum ex priore & secũdo matrimonio venientiũ, adhortãtes [p] potius quàm sancientes dicimus: alioqui semel augentes [q] ab intestato partem omnino filiis relinquendã: & vsque [r] ad [s] quatuor quidem filios, quatuor vncias omnino definientes: si autẽ vltra quatuor sint, vsque ad mediam substantiæ partem: idoneum iam dedimus filiis solatium, non ex parua mensura antiquam eorum angustiam resoluentes. 1 ¶ Sic igitur præsens lex futuro tempori sanciens, sicut sæpius dicentes præuenimus, & nihil priorum tangens, sed collecta vndique & complexa sub vna continuatione, & omnia pene de secundis pronuntians nuptiis: & priora quidem prioribus in sua virtute seruans, quæ verò ab ea disposita sunt, futuris secundis explanans nuptiis, & nouam quandã vndique ac subtilissimam introducens quærentibus vtilitatem: omnibus quæ super talibus positæ sunt constitutionibus, in futuris posthanc nostram legem nuptiis, & quæ ex his euenerint, vacantibus: hac videlicet vna constitutione futuro tempori, secundum quod à nobis definitum est, in iis qui continentur in ea casibus, pro cunctis sufficiente.

p Parentes studere debent filios suos, tam ex secundo matrimonio natos, quàm ex primo procreatos, æquis portionibus hæredes scribere. Hæc tamen adhortatio necessitatem parẽtibus nõ imponit.
q Legitima pars ab intestato, omnino filiis relinquenda.
r Nou. 18. c. 1.
s Legitima quantitas quæ hodie sit.

EPILOGVS.

¶ Hæc igitur tua celsitudo omnibus gentibus quæ sub tuo sunt cingulo [t], solenni modo manifesta fieri præcipiat: vt omnes agnoscentes quia maiorem laborem sustinentes quam oportet imperialibus incurrere cogitationibus, tamen nihil prius illorum duximus salute; ne vndique emendicent quod iustum est: sed omnes videntes in vnum collectam de hac legislatione partem, sciant quia & priorem iis quæ iam posita sunt, seruauimus legem: & futuro tempori competentem posuimus congruentiam. Datum XV. Kal. Augusti, Constantinop. post [u] Belisario V. C. Cos. Scriptum exemplũ Patricio gloriosissimo præfecto huius almæ vrbis. Scriptum exemplum Basilide gloriosi. magistro sacrorum officiorum ex præfecto, exconsule, & patricio. Scriptũ exemplum Triboniano gloriosissimo quæstori iterum & exconsule. Scriptum exemplum Germano gloriosissimo magistro equitum sacri Præsentis, ex consule & patricio. Scriptum exemplum Tzigæ gloriosissimo magistro peditum sacri Præsentis, exconsule & patricio. Scriptum exemplum Floro gloriosis. comiti sacrarum rerum priuatarum & exconsule. Tua igitur excellentia cognoscens ea quæ nobis placuerũt, in iudicio tuo insinuet tam aduocatis, quàm aliis, quibus præes, secundum hanc nostram constitutionẽ sufficientibus his, quæ hac de re à nobis scripta sunt ad Ioãnem gloriosis. sacrorum per Orientem prætoriorum præfectum, iterum exconsule & patricium. Dat. 15. Kal. April. Constant. post [y] Bilisarij V. C. Cons.*

t sub tua iurisdictione.
u i. anno 536.
x τὸ ἱερὸν τοῦτο.
y id est, 536.

DE APPELLATIONIBVS [z], ET INTRA [a] QVAE TEMPORA DEbeat appellari.

Tit. II.

Hanc legem non habent Scrimgeriana & Haloandrina editiones, sed eius tantum argumentum & summam: quod argumento est hanc vulgarem trãslationem ex meliore & integriore archetypo desumptam, quàm vllam aliam editionem. sed & omnes Nouellæ Latinæ desunt in illis nouis editionibus.

NOVELLA CONSTIT. XXIII.

Imp. Iustinianus August. Triboniano gloriosis. quæstori iterum & exconsuli.

z dixi ad 49. D. Huic Nouellæ respondet cõstitutio 24. apud Iulianum.
a dixi ad 49. D. 4.

PRÆFATIO.

ANTERIORVM legum acerbitati plurima remedia imponentes, & maximè hæc circa appellationes facientes, in præsenti ad huiusmodi beneficium peruenire duximus esse necessariũ. Antiquitati [b] etenim cautum erat, vt si quis per se litem exercuerit, & fuerit condemnatus: intra duos [c] dies tantummodo licentiam appellationis haberet. si autem per procuratorem causa ventilata sit & in triduum [d] proximum eã extendi. Ex rerum autem experientia inuenimus hoc satis esse dãnosum: plures enim homines ignaros legum subtilitatis, & putantes in triduum esse prouocationes porrigendas, in promptum periculum incidisse, & biduo transacto causas perdidisse. Vnde necessarium duximus huiusmodi rei competenter mederi.

CAP. I.

ET [e] sancimus omnes appellationes, siue [f] per se, siue per procuratores, seu per defensores, vel curatores vel tutores ventilentur, posse intra [g] decem dierum spatium à recitatione sententiæ [h] numerandum, iudicibus ad iis quorum interest offerri: siue magni, siue minores sint, (excepta

b i. antiquis legibus l. 1. §. 5. 7. l. 2. D. quãdo appell. l. 6. § 3 C. de appell.
c d. §. 5. 7. d. l. 2. d. §. 5.
d d. l. 1. §. 5. l. §. l. 20. D. de appell.
e hinc sumpta est authentica, Hodie, C. de app.
f Appellare quis potest per se, vel per procuratorẽ vel defensorẽ, vel curatorẽ, vel tutorem.
g A sententia iudicis appellãdũ intra decẽ dies siue propria sit, siue aliena causa.
h definitiuæ, Iulian. c. 43.

videlicet sublimissima prætoriana præfectura^a)vt liceat homini intra id spatium plenissimè deliberare,siue appellandum ei sit,siue quiescendum: ne timore instante opus appellatorium frequentetur: sed sit omnibus inspectionis copia,quæ indiscussos hominum calores potest refrenare.

CAP. II.

De consultationibus[b].

AD hæc sancimus, si quando is speratur in nostrum[c] auferri consistorium[d] (si fortè contigerit imperatoriā maiestatem occupatam publicis causis ex mundanis prouisionibus,non posse conuocare patres[e] quatenus causa agitetur:non[f] ex hoc litem periclitari. Quod enim vitium est litigantium,si culmen imperatorium occupetur ? vel quis tantæ est auctoritatis,vt nolentem principem possit ad conuocandos patres cæterósque proceres coarctare? Sed si quid tale euenerit, causa intacta permaneat donec imperator sua sponte motus & conuocari proceres[g] iusserit, & litem inferri patiatur, & omnia secundum morem procedere.

CAP. III.

De appellationibus in Ægypto, Asia, Ponto, &c.

ILlud etiam in tertio capitulo disponendum est, quod antiquitas bene statuit,nouitas autem neglexit. Cùm enim veneranda vetustatis auctoritas ita[h] magistratus digesserit , vt alij maiores,alij medij,alij minores sint , & appellationes à minoribus iudicibus non solùm ad maximos iudices remitterentur , sed ad spectabilium iudicum tribunal , quatenus & ipsi sacro auditorio adhibito litem exercerent : nouitas autem hoc deliquerit : euenit vt super minimis causis maximi nostri iudices inquietentur: & homines propter minimas causas magnis fatigentur dispendiis: vt forsitan totius litis est mario ad sumptus iudiciales non sufficeret. Ideóque sancimus , si quando ex AEgyptiaco[i] tractu , vel adiuncta ei vtraque Libya prouocatio speratur, vsque ad decem[k] librarum auri quantitatem : non in hanc regiam vrbem eam venire,sed ad præfectum Augustalem , qui audiat,& causam dirimat vice sacri cognitoris[l] nulla ei ||penitus||post definitiuam sententiam appellatione porrigenda. 1 ¶ Similique modo quoties in Asiana[m] diœcesi vel Pontica tale aliquid emerserit,vsque ad prædictā quantitatem decem librarum auri , appellationes ad viros spectabiles,comites[n] fortè , vel proconsules , vel prætores,vel moderatores , quibus specialiter easdem lites peragendas deputauimus,remittantur:quatenus & hi ad similitudinem præfecti Augustalis vice sacri cognitoris intercedant , & causas sine spe quidem appellationis , Dei tamen & legum timore proferant decidendas. Orientalem[o] autē tractum causas appellatione suspensas, & vsque ad decem librarum auri quantitatem limitatas, ad virum spectabilem comitem Orientis mittere : simili modo audientiam & finem eis imposturum.

CAP. IIII.

Vt[p] à spectabilibus ad illustres appelletur.

ILlo videlicet obseruando , vt viri spectabiles[q] duces,vel alij spectabiles iudices,non ad alios eadem spectabilitate decoratos iudices suas trāsmittāt appellationes in litibus[r], quantæcunque sint quantitatis,(cum non oporteat ad compares[s] iudices appellationes[t] referri,sed à minore iudicio in maius[u] tribunal ascendere) sed ad illustrissimam præfecturam,illorum appellationes , cuiuscunque sint quantitatis, (vt dictum est)dirigantur, qui vna cum viro excelso pro tēpore quæstore eas dirimat: vtroque officio subministrante, id est, tam ex sacris scriniis more solicito , quàm præfecti prætorio. Ita[x] tamen hæc sancimus , vt nec à ducibus,vel aliis spectabilibus iudicibus,quibus fortè, etsi priuati[y] sint, imperialis maiestas causas iniunxerit, appellatio ad memoratos spectabiles iudices currat : ne[z] causa non gradatim procedere,sed perperam videatur. Sed à præsidibus quidē prouinciarum, & iudicibus à nobis datis,si non sint spectabiles iudices,intra memoratam quantitatem referetur. Si autem vel illustres[a] sint dati à nobis iudices,quibus apices dignitatum super spectabilitatem sunt,vel duces, qui omnimodo spectabilitate sunt decorati : vel ij qui à principe delegati sunt,spectabilem habeant dignitatem : eorum appellationes sub quacunque quantitate in hanc regiam vrbem ad competentes antiquo more iudices referantur : omnibus aliis quæ de appellationibus statuta sunt vel ab antiqua prosapia,vel ab auctoritate anteriorum constitutionum,vel à nostra humanitate,intactis illibatísque custodiendis. Datum Kalend. Iulij Constantinop. post Bilis. V.C. Cōs.*

EPITOME SVPERIORIS CONSTITVTIONIS.

DE APPELLATIONIBVS, AD QVEMnam remittantur,si res ob quam appellatio instituitur, non supra auri libras[b] decem valeat.

a à qua non appellatur.
b Nov. 20. 5. eod. Iulianus cap. 93.
c Quid si ad alios iudices causa introducta, non fuerit (ex mora iudicis) intra annū definita? dabitur tē poris restitutio v. leg. vlt. §. 4. Co. de tempor. appell.
d Hæ principis interlocutiones erant, nostra serenitas , nostra pietas, & mãsuetudo. Aduocati iisdem vocabulis apud Principem vtebantur. Hoc etiam sibi adrogauerant quæstores, & præfecti prætorio apud Orientem,quod nunc vetatur v. Iul. constit. 113.
e i. senatum Iulian.
f Si mora Imperatoris sententia ferri nō potest, iudicij præscriptio non obiicietur: hinc sumpta est Authent. *sed & C. de tempo ribus & reparat. appellat.*
g senatores Iulian. d. loco.
h Magistratuum alij maiores,alij medij,alij minores.
i De prouocationibus in Ægyptiaca regione porrectis Iulian. c. 97.
k ne dicas 500. aureorum quātitatem vt Iulianus ait *const.* 24. c. 97. sed 720. v. Cuiac. hic.
l ita vt hodie non appelletur imperator in hisce summis.
m De prouocationibus in Asiana vel Pontica regione porrectis. Iulian. c. 98.
n hic omittuntur Præsides No. 8. c. 15. §. 35. 36.
o De prouocationib. in orientali regione porrectis. Iul. c. 99.
p vel ita, de appellationibus cōtra sentētias spectabiliū porrectis. Iul. c. 400.
q in his causis in quib. ipsi principaliter iudicant. Iulian.
r Appellati non solet à pari ad parem.
s Par in parem non habet imperium.
t De appellationibus cōtra spectabiles iudices introducēdis & exercendis. Iu. c. 101.
u A minore ad maius tribunal appellatur.
x aut potius, nō spectabiles , Iul. hic , hoc sensu: si non spectabiles sint hi contra quos, appellatio porrecta, & à diuina iussione vel ab aliis magistratibus iudices constituti, tunc proconsules appellationem audiant, y id est non illustres, *l. 32. Co. de appellationibus.*
z Gradatim causa procedere debet. a Si illustres sint ij à quibus appellatur,

NOn principalis litigator duntaxat, verumetiā procurator eius, defensor quoque & curator & tutor , intra decem dies à lata sententia prouocare potest. A prætoriorum præfectis prouocare non[c] licet.

CAP. I.

SI[a] dum principi[d] appellationis causam audire non vacat, legitimum tempus decurrat : nullum hinc liti præiudicium gignitur. Quādo ad principem eiusque consiliū prouocatur,si lis ipsa decem libras auri non exuperet, illam in Ægyptiaco tractu, & adiuncta ei vtraque Libya, præfectus Augustalis audiet & cognoscet : in Orientali autem tractu comes Orientis: in Pontico verò & Asiatico, spectabiles comites , proconsules , prætores, & denique moderatores, si quidem hoc specialiter ipsis iniunctum fuerit. Qui omnes sacrū habebunt auditorium , neque quisquam eorum sententiam de appellationis causa latam poterit detrectare.

CAP. II.

QVando à spectabilibus præsidibus prouocabitur, siue res litigiosa plus decem libris auri,siue minus valeat, prætoriorum præfectus vna cum quæstore, ipsis vtraque cohorte ministrante, de illa cognoscito.

DE PRÆSIDE[e] PISIDIÆ.

Tit. III.

✱ NOVELLA CONSTIT. XXIIII.

Imp. Iustinianus A. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

NVnquam sanè credidimus,veteres Romanos ex[f] paruis adeóque minutissimis principiis tā amplam constituere rempublicam , & totū exinde terrarum orbem (penè diximus) sibi adiungere, & premere ac tueri imperio potuisse, nisi maioribus in prouincias magistratibus missis , plus ea re dignitatis sibi comparassent, simúlque illis armorum[g] iuxta ac legum potestatem fecissent, neque non ad[h] vtrumque accōmodatos & idoneos habuissent, quos quidem Prætores vocabant, appellatione illis ex eo indita, quod[i] cæteris omnibus præirent[k] & præponerentur, permissa scilicet eis tā rei bellicæ administratione, quàm legum præscriptione. Vnde & ea loca in quibus publicè magistratus vel ius reddere, vel habitare solebant, Prætoria[l] appellare, & vt pleræque in rempublicam leges ex viua prætorum voce inferrentur, cōstituerunt. Et multi[m] prætores partim Siciliā, partim Sardiniam insulam, partim Hispaniam, partim terra marique alij aliud vel imperio adiecerunt, vel rexerunt.

CAP. I.

HÆc nos in animo reputantes, & vetustatem[n] denuo maiore cum flore & venustate quasi postliminio reducentes in rempublicam , Romano præterea nomini dignitatem addentes, & vidētes quod duplici in asperiores prouincias magistratu ad hunc vsque diem destinato , neuter ad plenum sua sorte contentus fuerit , sed ex ea causa per quasdam nostras prouincias, in quibus tam ciuilis quā militaris magistratus existit, semper inter se rixentur[o], semper pugnent, nō quò subditis boni aliquid faciant, sed quò eos magis atterant: è re fore putauimus, si[p] vtrumque magistratum tam ciuilē quàm militarē in vnam[q] formam cōtrahamus , imponamúsque denuo ei, qui hanc potestatem habebit, appellationem[r] Prætoris: vt idem & militaribus copiis, quæ per prouinciam sunt secundum cognomentum antiquitus illis impositum præeat, & præficiatur legibus: siquidē & hoc initio Prætorum erat proprium. & cū vtriusque officij annonas[s] habeat, vna tantum cohorte vtatur ex centum[t] cohortalibus, (tot enim ei sufficient) quæ Prætoriana cohors appelletur. & per[u] probatorias conuenienter hinc procedentes constituatur. Ita enim dignitate[x] plenus erit, ita latrocinia exercentibus terribilis, ita iniustis ineuitabilis, si maiore cum potestate omnia conficiat. & cum lex iampridem à nobis posita iubeat omnes omnino iudices puris vti manibus, ei obtemperet, & præstito iuramēto, secundum hanc res gubernet, tam[y] armis vtens , quàm ciuilia secundum nostras leges ordinans. Vnde tametsi ex gloriosiss. Consulibus[z] aliquis ad hanc administrationem accedat, nihilominus in hoc imitatio quædam priorum eluceat, qua videlicet prouincias sortientes Coss. consularésque viri , & non multo[a] inferiores Prætores, paulatim Romanorum nomen ita auxerunt, & tam amplum effecerunt, quantum nulli[b] vnquam alij reipublicæ seu imperio concessit Deus. Id quod *in Pisidarum regione initium primum sumere volumus, propterea quod* veteres annalium scriptores prodidisse inuenimus , olim[c] Pisidarum gentem vniuer-

a prouocatio fieri debet in Cōstantinopolitana ciuitate, Iulianus.
b Auri libra 72. aureos cōstituit, *l. 5. C. de susceptoribus lib. X.* Decē libræ auri efficiūt 720. aureos
c Supplicare tamē licet *l. vn. C. de sen. præf. præt.*
d Anidē in iudice? *dixi* *s. cōst. c. 2.*
e περὶ τοῦ ἄρχοντος ἤγουν τοῦ Πραίτωρος Πισιδίας. *Scrim.* περὶ τοῦ πραίτωρος Πισιδίας, 6. *Eclog.* 7. & apud Iulianū *constit. 17. de off. præt. Iustin. Pisidiæ.* ita quoque appellatur *Nov. 25. c. 1. No. 31. c. 3.*
f Vide Liuiū 1. Ammianum 14. Florū initio, vbi de ætatibus populi Romani.
g Armorum & legum potestas, olim prætorib[9] prouincialibus commissa *facit l. 7. 8 ff. de off. pro cons. l. 10. 11. D. de off. præs.* Maior itaq. erat authoritas prętoris prouincialis quàm vrbani, *ar. d. l. 10*
h id est, tempus belli & pacis.
i Prætor vnde dicatur.
k Prętores quasi præpositores 9. *Isid. 3.* quasi præceptores ciuitatis & principes, *lac. 9. etym. 4.* & malè à præeūdo dictū Tullio teste hinc Lucili[9]. Prętorū est præire.
l *dixi ad l. 14. C. de off. rector. prouinc.*
m *l. 2. §. 32. D. de orig. iur.*
n Vetustas postliminio reducenda.
o Ciuiles iudices à militaribus sæpe dissentiūt. Præstat itaque præsidē prouinciæ vtrūq. munus sustinere. Vnitas, rixæ impatiens.
p Vt vtrique Pisidię magistratus. i. ciuilis & militaris, in vnū misceantur. *Iulianus c. 66.*
q i. si vtrumque magistratum vniamus & misceamus.
r vt qui ita præsit Pisidiæ , prætor Iustinianeus vocetur. *Iulianus.*
s duabus dignitatibus in vnū coniūctis, duplices annonę quoque cōiungūtur.
t Cohors prętoriana, 100. cohortalibus constās.
u vt singuli apparitores Prętoris Pisidiæ per probatorias fiāt. *x v. c. 4.*
y *v. proœ. inst.*
z Consuli turpe nō fuit prætoris prouinciæ munus posteasustinere.
a Prętores suo tēpore, nō multò inferiores cōsuli. *v. quæ notaui ad N. 13. c. 1.* eorū potestas admodū postea degenerauit, Boet. 3. *de consol.* Prætura olim potestas magna, nūc inane nomen & Senatorij cens[9] grauis sarcina. b Rom. imp. nullū cōferēdū. c Nota de Pisidarū imp.

sæ illius

ſæ illius terræ ſummum tenuiſſe [a] imperium,& iam nunc maiore & vehementiore hanc prouinciam magiſtratu indigere, (nam & maximi[b] in ea pagi ſunt, & multi homines,& qui ſæpenumero ob [c] ipſa publica tributa ſeditiones mouent)& prædatricibus illis & ſanguinariis regionibus,quæ ſupra voracitatem & quandam inſatietatem lupini [d] capitis collocatæ ſunt,& Lycocranitarum [e] habitaculum vocantur,hunc magiſtratum pręficiendum credimus, qui iam inde ordine legitimo in eam progrediatur. Ac ſi hic magiſtratus ſub ſpecie quadam incurſionis miſceatur, componantur etiam in vnum tam militiaria, quam præſidialia inſignia.& omnes eam militares copiæ ſequantur, quæ in prouincia ſunt, ad hæc tota ciuilis cohors venarando iam vocabulo appelletur,& prætoris cognomento honoretur,quis ipſum non aborreat? quis non reuereatur,ſimul in [f] vnum leges & arma coire ſpectans,& indidem cõditione propoſita,vt aut legibus obtemperet, ſi bono eſſe animo & ſeruari velit,aut,vt vel primo ſtatim intuitu pereat,armis in proximo leges corroborantibus?

CAP. II.

OPortet igitur,vt qui hunc magiſtratum ſuſcipit(ſemper autem gratis [g] eum & abſque vlla datione pecuniç ipſi conferimus,vt &ipſe per omnia ſordibus abſtineat, & his ſolis,quæ ex publico ſoluuntur,cõtentus ſit,id quod etiam prima[h] noſtra lex dicit)iuſtè & purè & cum quadã[i] aſperitate humaniter ſe erga ſubditos gerat, quemadmodũ in priore lege diſpoſuimus. homicidia, adulteria [k], raptus virginum, omne denique maleficium prouincia expellat,& qui ea dereliquerint,ſecundum[l] noſtras leges puniat, neminem præterea maleficorum reuereatur, etſi de potentioribus ſit,neque his ſe ſubmittat,qui nullam de ſe vtilitatẽ,at bene nefarias de ſe occaſiones præbere poſſunt: ſed per omnia ius ipſum tueatur, & ad noſtras leges reſpiciat,& ſecundũ eas iudicet, & vt ſubditi noſtri ſecũdũ illas vitãſuáque ſtudia inſtituant,efficiat.inſuper ad Deũ quoq; & noſtri timorem reſpiciat, neque præterea quicquam omnino in animo cogitet. Item vt neque crebro [m] ex prouincia huc commeet, neque immodicis literis nos interpellet,ſed in omnibus prior ipſe audientiam accommodet, eáque diſceptet,& memor,quantam illi dignitatis magnitudinem dederimus,ita ſe hac in re gerat,vt pro geſto magiſtratu cauſam dicere neceſſe non habeat,ſciens, quod ſi quis eo adito ius ſuum non conſequatur, compellatúrque hæc ad nos referre,pro eo deinceps certamẽ illi nobiſcum futurũ eſt. Quemadmodum enim iuriſdictionis augmẽto ipſum honorauimus,ita rurſus ſi pręter intentionẽ & opinionem noſtram tradita eum adminiſtratione abuti deprehenderimus,competenti ipſum animaduerſione perſequemur,tã Deo in hoc ſubſeruientes,quam opẽ ferentes legibus,ſiue furta [n] eum feciſſe,ſiue gratia fortè aut inimicitiis ſuperatũ,ſiue leges noſtras trãſgreſſum eſſe deprehenderimus. dum.n.ſubditos iterũ exigere,& his malis, quæ vſq; adhuc extiterunt,mederi volumus: & magnas opes deſpeximus, & ad hanc diſpoſitionem oculos conuertere properauimus.

CAP. III.

POrrò non tantùm ad hæc eum proſpicere oportet,quæ antè à nobis dicta ſunt,ſed etiam curare vt affluens rerũ copia[o] ſit in vrbibus,ne quid ciues deficiat.Inſpiciat etiã in ciuitatib.opera[p],neq; in hoc ſeipſos à ſe vinci patiatur. ſed & aquarũ ductus,& pontes,& muros,& itinera publica refici ſtudeat,neque cõmittat,vt exactores [q] qui illuc commeant, in aliquo ſubditos noſtros prægrauent.neque iuſſiones illas, quæ improbato more fieri ſolitæ, ex thronis excellentiæ tuæ de refectione murorũ, de ſternendis itineribus publicis,déque aliis plus mille cauſis procedunt,ſuſcipiat.Omniũ enim horum cauſa, & ſi aliud præterea eius generis,nemini permittet,vt ſubditos noſtros iniuriis afficiat, neque prodibit de thronis tuis ſentẽtia,quæ tale quid dicat,(iam enim hoc prohibuimus)ſed ſolus ipſe omnium curã geret.Si verò ex ſacræ noſtrę legis ſententia pragmaticam aliquam formam [r] dirigamus, quam fortè ad tuam emittamus præfecturam,examinabit ille prius,quæ inibi à nobis iubentur.nemini autẽ alij omnino copia fiet deprædandi ſubditos, quo magis aliquando prouincias iterum refertas hominibus,iterum ſuis ciuibus efflorеſcentes, neque vndique huc confluentẽ videamus hominũ multitudinem, qui propter improbitatem præſidum in ſuam patriam reuerti non audeant. Ideóque ſancimus ne amplius excellentia tua Piſidicæ gentis magiſtratus pro diuiſis habeat, ſed vt vnum in ea ſit ſpectabilis Prætoris officium, quod idem & militare & ciuile exiſtat: quod ſimiliter & publicarũ ciuiliúmq; rerum curam gerat,&militibus pręeat,vt mutuo [ſ] auxilio & iuriſdictio ex armis vires colligat,& cohors armata cõdecoretur lege.Neque enim deinceps aliqua per vrbes orietur ſeditio, ſi talẽ de cætero virũ præfecerimus,qui vtroque nobis officio dignus putabitur.

CAP. IIII.

QVæcunque igitur fiſcus erogaturus eſt, ea ſecundum ſubiectam huic ſacræ noſtræ legi deſcriptionẽ ſpectabili prætori, circáque ipſum verſari ſolitis præſtari iubemus. Vnde & ſacræ noſtræ appellationis notam præponi volumus,& qui Piſidię præſes erit, is Prætor[t] Iuſtinianeus eſto.Obtẽperet autem illi Prætoriana cohors,ex probatoriis [u] (vt diximus)conſtituenda, quæ ſimiliter tam ciuilibus quàm militaribus hominibus iuxta & rebus occupata ſit.Ad hæc publicorũ quoque tributorum exactio hũc præſidem cohortémque eius reſpiciet, & omnia magiſtratus habebit inſignia,quæ etiam modò habet,ſellam [x] ſcilicet curulem ex argento, *ſecurim quoque*, & faſces. habebit etiam inter milites Ad reſpõſum [y], adeóque & eo ipſo principatum illi inter milites,qui ibi locorum ſunt,tribuimus, vt ipſos & pulchrè regat,& cogat in ordinem,inſtruátque vt non ſolùm latrocinantes perſequãtur, ſed etiam ſubditos inter ſe manſuetos & modeſtos reddant. neque item committat,vt ſeditiones moueantur in vrbibus, aut comites quidquam ad fiſcũ ſpectans diuellant, ſed ſupra omnes poteſtatẽ habeat,nemine prorſus excepto.Collocatus autẽ hic magiſtratus ſit in mediis & in numerum ſpectabilium deſcriptus.Vnde quæcumque in vicariis olim,hodie in comitibus Iuſtinianeis Pacatianæ [z] Phrygiæ & Galatiæ primæ[a],item ſpectabili comite Oriẽtis [b],& ſpectabilibus procõſulibus ſunt,ea & in hoc exiſtant:ſitque & ipſe ſpectabilis magiſtratus, & [c] appellationes quæ apud ipſum interponũtur, mittantur huc,& examinẽtur,ſicut in cæteris ſpectabilibus fieri ſolet magiſtratibus: introducantúrque [d] in iudiciũ glorioſiſſimi præfectorum,in cognitionem cauſę, adhibito etiam glorioſiſſimo quæſtore ſacri noſtri palatij: propterea quod tametſi is [e] magiſtratus nonnihil in ſe habet militare, tamen quia prorſus in ciuilem & legitimam mutatus eſt formam,ideo neceſſariò eundem tenere ordinem debet,qui pro conſuetudine iam olim obtinente in ſpectabilibus magiſtratibus obſeruatus eſt.

CAP. V.

QVoniam verò nuper ſacra coſtitutione cõſcripta promulgauimus,vt cauſæ appellationũ,*quæ quidam quingentorum* [f] *aureorum ſummam non excedant*, à ſpectabilibus præſidibus huc deuolutæ,in habitu & ordine ſacri auditorii examinentur,ſancimus[g],vt ſi qua eiuſmodi cauſa emergat,ſcilicet in Piſidia duntaxat, ex delegatione ſiue noſtra, ſiue alicuius gloriſſimorum noſtrorum procerum,niſi qui datus eſt iudex ſpectabilis ſit,vt non ad ſpectabilem Iuſtinianeum comitem Pacatianæ Phrygiæ (id quod prius lege[h] determinauimus) proficiſcatur, ſed ad ipſum deferatur in ſua prouincia interpoſita appellatio,& ipſe de ea cognoſcat in habitu ſacri auditorij, (cohoneſtamus [i] etenim magiſtratum hoc etiam) & perfectam illi formam imponat,non remittendam ad hanc almam vrbem,ne fortè paruis [k] de cauſis magnas bonorum ſuorum perturbationes & damna litigatores ſuſtineant.

CAP. VI.

VT autem qui vel hoc prætoris, vel alia nobis inuenta & inueniẽnda officia ſuſcipiunt,cognoſcant quo tandem modo prouincias eos gubernare cõueniat,viſum nobis eſt,non tantùm ſigna [l] eis præbere adminiſtrationis in codicillis,(vt vocant)ſed etiam modum præſcribere,ſecũdum quem prouinciam adminiſtret, (quæ quidem, qui nos anteceſſerunt legiſlatores, conſulta [m] quædam præſidalia appellabant)vt ad hæc intentis oculis propriam dirigant adminiſtrationem,pérque hanc omni ex parte ſubditis noſtris proſint.Vnde & id genus ſacra mandata iuſſimus in ſacro laterculo reponi, vt vna cum codicillis præberentur præſidibus,tum iuſiurandum, quod in ſacra noſtra cõſtitutione [n] deſcripſimus,præſtantibus,tum omnia alia,vt nos ordinauimus, adminiſtrantibus. Subiicietur autem à nobis huic ſacræ legi quædam etiam reſcriptio,quę exprimat quid ipſum cùm deligitur, præbere conueniat occaſione codicillorum officij *ſiue in ſacro laterculo, ſiue in foro glorioſiſſimorum præfectorum*, quid rurſum illi, item adſeſſori,& circa ipſum verſari ſolitis porrigatur ex publico:vt omnibus nota facta prouidẽtia,quam circa officia gerimus, ille incõtaminatũ nobis & vndiq; ſpectatũ ſuum exhibeat miniſterium. Hanc ſanè legem tum ſacrarum noſtrarum conſtitutionum lectio monſtrabit, (iuſſimus enim & hanc inter eas deſcribere)tum ipſe ad effectum deduces, vt perpetuò in ipſis factis reluceat conſpiciatúrque.

OPORTET [o] prætori Piſidiæ annonarum, & capitum, ac reliqui ſolatij titulo pręberi ſolid.300.eius adſeſſori,ſolidos 72. eius cohorti aureos 52. Rurſum pro codicillis adminiſtrationis oportet ipſum præbere ſic.Spectabilibus tribus chartulariis ſacri cubiculi, ſolid.9.primicerio clariſſimorum tribunorum notariorum & laterculenſibus, ſolid. 45.eius adiutori, ſolid.3. cohorti glorioſiſſi. præfectorum pro iuſſionibus & omni alia cauſa,ſolid.60.

DE PRÆTORE[p] LYCAONIÆ
Tit. IIII.

NOVELLA CONSTIT. XXV.

Imp.Iuſtinianus Aug. Ioanni glorioſiſſ.per Orientem præ-

a hinc poſſumus colligere, Annales cõferre ad probationem,*adde nouel.* 25.
b Prouinciæ celebrantur vrbiũ amplitudine.
c Seditiones ob tributa,
d λύκου κεφαλῆς intelligit vt opinor,Lyci fluminis capita, cuius fit mentio apud Solynum.agitur enim hîc de Piſidia.idque conſtabit magis collatione Ptolem.
e λυκοκρανιτῶν *Hal.* λυκοκρανίας *Scrim.*
f Concurſus legum & armorũ.
g Venales dignitates eſſe,nõ cõuenit.
h *Nou.*8.*c.*7.*No.* 17.
i *Nou.*17.*c.*5.§.3.
k *l.*3.6.13. *D. de off.præſid.*
l *Inſt.de off.iud.*
m *l.*15.*D. de off. præſid.adde l.* 66 *D.de verb ſign.*3. *Gell.*2.
n Auaritia,gratia, inimicitiæ, iudicum peſtes.
o *adde l.*1.§.11. *D. de off.præf.vr.*
p *Nou.*17.*c.*4.*in pr.&* §.1.*l.* 7. §. 1.*de off.proconſ.*
q *Nou.*17.*c.*8.
r *d.Nou.c.*4.
ſ Alterius ſic altera poſcit opẽ res & coniurat amicè.

t Ideo apud Iulianum *conſt.*17. cõceptus eſt hic titulus, *de officio prætoris Iuſtinianei Piſidiæ.*
u ex ſcrinio libellorum, *Nou.* 25.*c.*1.*l.*6.§. *vlt. C.de diuerſ.off.& aſſeſſoribus.*
x διφρὸν ἐξ ἀργύρου,Carrucam argenteam vocat Iulianus *hîc.*
y καὶ εἰς ἀπόκρισιν.*Hal.*ad reſpõſum propter milites *Iulianus.* Ad reſponſus ἀποκρισιάριον. reſponſa dãs vice magiſtri militum *Nou.*25. *c.*1. *in f.No.*123.*c.*25.
z *Nou.*8.*c.*2.
a *d.Nou.c.*3.
b *d.Nou.c.*5.
c Si prouocatio porrecta fuerit contra ſentẽtiã Prætoris Piſidię, vel alterius, qui in Piſidia iudicauit. *Iulianus conſtit.*17.*ca.*67.
d vt appelletur à ſententia Prætoris Piſidiæ ad præfectum Prætorio & Quæſtorem ſimul.
e Prætor Piſidiæ nõnihil habet militare, & tamẽ prorſus in ciuilem & legitimam mutatus eſt formam. Ea ratiõne fit,vt ab ea appellatur ad P.Pretorio& ad Quæſtorem ſimul.
f *trecentos*,legit Iulianus *hîc.*
g vt ſi in Piſidia ex Imperatoris iuſſione datus erit iudex, non appelletur ad Comitem Pacatianæ,ſed ad Prętorem Piſidiæ: ſcilicet ſi cauſa prouocationis vltra 300. ſit aureos.
h *Nou.*8.*c.*2.
i vt Prætor Piſidiæ ſacrum etiã auditorium habeat.
k Paruas cauſas Iulianus interpretari videtur 300.aureorum,
l τὰ σύμβολα τῆς ἀρχῆς.
m Mandata pręſidis.*Scrimger.*
n *Nou.*8.
o Notitia præſidis Piſidiæ.
p 6.*Eclog.*8. *de offic.prætor. Lycaoniæ Iulian.cõſtit.*18.Præſes dicitur 8.*c.*15.§.20.

Toriorum præfecto, iterum exconsuli, & patricio.

PRÆFATIO.

CVm ad prima illa principia, ex quibus Lycaonum gentem, antiquorum rerum scriptores[a] & enarratores constitisse tradiderunt, respicimus, & quod maximam cum Romanis affinitatem habeat, quódque ex eadem fermè occasione in vnum coacta sit, maiore, quàm hactenus, magistratu eam exornare, iustum putauimus. Siquidem vsu venit, vt olim Lycaō, qui[b] Arcadiæ in Hellade rex fuit, & Romanum solum incoleret, & assumptis quondam Oenotriis Romano Imperio daret veluti principium (dicimus autem vetera illa, quæ longo antè tempore Æneæ & Romuli ætates præcesserunt) & deducta in hasce partes colonia, Pisidiæ bonam partem adimeret, eíque deinde suum nomen inderet, & regionem ex se Lycaoniam appellaret. Inde adeò iustum fuerit & ipsum magistratu adornare, cui veteris apud Romanos instituti signa & notæ inscribantur, & illos, qui hoc ipsam tēpore regūt (de præside ciuilis iurisdictionis loquimur, & eo cui armorum cura cōmissa est) in vnum contrahere, & prætoris[c] appellatione decorare. Est enim hoc nomē quasi iure patrio Romani imperii proprium, & ante[d] ipsos etiam Coss. in ampla Romanorum repub. vsui habitū. Nam veteres Romani suos imperatores prætores appellabāt, simúlque illis præbebāt, vt militaribus præirent copiis, & descriptis ab illis parebāt legibus. & prorsus erat hic magistratus ex ambobus contemperatus, præ se ferens & ostentans tam in instruenda acie robur, quàm in ferendis legibus rectum & decentem ordinem.

a Annales probant. *Nou. 24. c. 1.*
b v. Pausaniam 8. *Arcad.*
c Qui præses olim Lycaoniæ, hodie prætor.
d vide Festum in Prætoria porta.

CAP. I.

QVoniam igitur propositum nobis est etiam hîc vtrāque administrationem in[e] vnā contrahere, propterea[f] optimo illi iure prætoris[g] appellationem imponimus, vt vna cum prætoris appellatione audientium animis insonet ipsius quoque magistratus substātia ac natura, & quod non simplex sit, neque ad vnam aliquam rem tantummodo (nēpe vel arma, vel leges) respiciat, sed simul vtrumque ad se munus ex æquo attrahat, quódque per copias militum vehemens & robustus, per legem lenis & mansuetus sit: & per hanc causam maleficis quidem vehementiorem, probioribus verò ciuiliorem se & moderatiorem exhibeat. Neque hoc sine causa agimus, aut solam appellationem attendimus, sed ex vsu ac necessitate magistratus quoque metimur. Nam fortes ea regio viros habet, neque in vllo differt[h] ab Isauria in medio, vt quæ mediterranea, aprica, equorum altrix existens, tum multos viros, tum multos equos enutriat. magnus quoque in ea numerus est magnorum pagorum, & virorum ad equitandum, ad sagittādum, ad animos sine negotio & celeriter excitandos, ad arma prōptè tractāda, denique tam ad militare imperium fortè auersandum, quia illorum status priuatam ipsis fortunam & solis ciuilibus magistratibus subditam adscribit, quàm ad hoc rursus, *ciuile scilicet*, contemnendum, quia soli obtemperare legi, quæ nō item strenuitatem quādam adiunctam habeat, audacioribus formidabile est, idoneorum. Hæc nos permouerunt vt hunc quoque magistratum quemadmodum apud Pisidias[i] fecimus, coadunatū redderemus, & nostro opposito nomine, Prætoris ei appellationē inderemus. Volumus etenim & hunc Prætorem[k] Iustinianeum Lycaoniæ appellari, quomodo sanè & Pisidiæ, & aliorū. Deinde vtramque[l] etiam cohortem in vnam contrahimus, & *cui ciuilis, & cui militaris magistratus præfuit, ac prætorianam illam appellamus*, constituendam[m] ex probatoriis: more solito ex sacro libellorum scrinio, ex quo olim & duciani eas ferebant, procedentibus. mensurámque illius ad[n] centum vsque virorum numerum extendimus, & vtriusq; magistratus annonas[o] illi adsignamus, sed & adsessori & reliquis. Quæ quidē ex subiectis sacræ huic nostræ constitutioni descriptionibus clara faciemus. Habeat item Ad responsum[p], *siue apocrisiarios*, vt inter milites omnia rectè gerantur atque ordine. adeóque & aliis eum militibus, qui per dictam prouinciam stationes agunt, imperitare sancimus.

e idē ergo hîc constituitur respectu Lycaoniæ quod constitutū fuit in Pisidia, *Nou. 24. c. 1.*
f Prætores igitur ii videntur fuisse, qui ciuilē simul & militarem potestatem habuerint.
g vt qui antea præses, Lycaoniæ prętor nominetur.
h Ammianus 14. Relicta ora maritima, in Lycaoniam adnexam Isauriæ se cōtulerūt. Porro Lycaonia magna ex parte cāpestris, *idē ibid.*
i *Nou. 24.* §.
k Nota de prætore Iustinianeo Lycaoniæ.
l vt prætor Lycaoniæ habeat ciuilia & militaria insignia.
m vt Prætoris Lycaoniæ apparitio fiat per probatorios.
n vt Prætor Lycaoniæ ad centū vsque apparitores habeat.
o vt Prætor Lycaoniæ habeat nō solùm ciuilis, sed & militaris magistratus annonas.
p ἤτοι ἀποκρισιαρίους Scrimg. lege ἀποκρισιάριον. de apocrisiariis ad *Nou. 24. c. 4.* Iulianus hîc, habeant autem & Ad responsum. *adde Nou.* 123. c. 15.

CAP. II.

MIttemus sanè, qui id officij suscepturus est, vnum aliquem de probatis, & de numero nostrorum procerum, vnde[q] & olim prætores procedebant, suísque laborib. adornabant rempublicam, nunc residentes in solo Italico, nunc proficiscentes ad loca forentia. Ac talis quidē semper sui ipsius memor, & vnde illi hæc administratio accesserit, venerandum se præbeat subditis, horrendū latrocinantib. & maleficis, omnia maiore cum fiducia peragens. Neque dubium[r] quin puris vtetur manibus quandoquidē & officium gratis suscipit: & alioqui lex nostra nuper à nobis lata, omnibus omnino magistratibus in ipsa descriptis, præcipit vt manus contineāt (qua de causa & iuramentū[s] præstant) & secundum leges nostras diiudicent, omnémque æquitatem & iustitiam subditis impertiant. Eo pacto cū reipublicæ suæ statū veteres Romani exornarent, omnib. aliis rebus publicis potiti sunt. Quis enim hunc magistratum non reuereatur simul & horreat, videns duplici eum forma excubias agere, tum vt quæ lex iubet, facilè ordinet, tum verò si quid de lege violetur, vt hoc armis corrigat?

1 ¶Quibus autem de rebus Prætorem[t] Pisidiæ in lege quæ de ipso conscripta est, appellauimus, de iisdem pulchrum putauimus & hunc appellare. Oportet enim vt cùm vndique gratuitum hoc officium suscipiat, ab omnibus & ipse sordibus alienissimus sit, his solis contentus, quæ fiscus præstat, prout iam ante de præsidalibus officiis lata lex disserit, vt item in rebus gerendis syncerum & iustum se præbeat, ac quomodo administrationis ratio permista est, ita & ipse harmoniam animi sui nunc acutioribus & intentis, nunc lenioribus & remissis sonis contemperet. 2 ¶Odio quoque habeat & puniat omne adulterium[u], ad hæc homicidium, sed multo[x] his vehementius raptus virginum. Cæteros etiam maleficos, siquidem incurabili morbo laborant, citra exceptionem puniat: si verò mediocriter ad meliorem frugem transponat. Insuper neminem improbè agentium reuereatur, etsi[y] diues, etsi maiore aliqua dignitate præditus sit, propterea enim de numero prǫstantiorum electum ipsum mittimus, vt pro sua potentia necesse non habeat cuiquam alij attendere, quàm nobis & legibus, secundum[z] quas & ipse iudicet, & subditos vitam instituere procuret.

q Prætores prouinciarum olim ex numero procerum electi.
r Præsumitur gratis iudicaturus, qui gratuitò administrationem suscepit.
s *Nou. 8. c. 2.*
t ita appellatur *Nouell. 31. c. 3* alibi Præses *Nouell. 24.* §. *eod.*
u *l. 13. ff. de off. præsid.*
x Nota grauitatem sceleris raptus virginis. videtur enim hoc scelus grauius homicidio.
y *Nouell. 24. c. 2.*
z *Insti. de off. iud.*

CAP. III.

SEd neque socordiæ se dedat, neque alicui iniuriam faciat, ne eius prouinciæ homines cui præest, propter iniurias illas acceptas regionem[a] suam relinquant, & continuè nobis hîc facessant negotia. Quin ipse prius audientiam his quæ ad eum referuntur, præbeat, eáque disceptet: & vsque memor honoris quem illi detulimus, ita administrationis laboribus se exerceat, vt laudem inde, & à rationibus gesti magistratus reddendis dicēdáque causa immunitatem consequatur, illud certò sciens, quòd si quis nos adeat referens domesticam sibi rem incommodis affectam esse, siquidem expertus apud eum, ius suum obtinuisset, hunc ipsum sine aliquo dato responso remittemus. si verò cùm prius ad ipsum retulisset, deinde non obtento iure suo, ad nos decurrat, tunc non illi nos in posterum, sed ei qui magistratu fungitur, iudicium constituemus, & quemadmodum ampliorem ei honorem reddidimus, ita etsi socordiæ eum se dare, & his quæ in ipsum contulimus, negligentius vti deprehenderimus, opem feremus legibus, & conuenienti eum animaduersione[b] persequemur. & quemadmodum ille neque verba nostra, neque leges, neq; formam & gradum magistratus veretur, ita neque nos ipsum verebimur, sed perinde ei obuiabimus, vt & ipse rerum administratione vtetur. & siue sordidis eum manibus vti, siue ad effectum aliquem respicere, siue leges nostras transgredi deprehenderimus, nos vigore legis ad facti sui rationem reddendam eum sistemus. neque enim vt subditos seruaremus, pecuniis, aut quapiam aliarum rerum quæ nobis suppeterent, pepercimus.

a *Nouell. 24. c. 3.*
b *d. Nouella c. 2. in f.*

CAP. IIII.

OPortet præterea ipsum prouidere, vt omnia rectè atque ordine fiant in ciuitatibus, & primùm quidem vt ciuitates sub ipso callocatæ seditionibus[c] careant, ex omni parte æquitatem conseruans & summò studio prospiciens ne nimium subditis indulgeat, & frena relaxet.

1 ¶Deinde neque opera[d] in ciuitatibus negligat, ne per hanc causam diminuantur vel aquarum ductus, vel ipsorū pontium[e] transitus, vel murorum munitio, vel cura itinerum, sed omnia reficiat, aut saltem ad nos referat, vt partim ex ciuilibus ea reditibus, partim nostra liberalitate queant reficere. 2 ¶Neque item committat vt exactoribus[f] qui à nostris hinc proceribus commeant, sit in aliquo damnum subditis nostris inferendi licentia, aut vt hi subditos nostros grauent qui consuetas illas iussiones adferunt, quæ olim ad subuersionem eorum qui mediocriter vitam instituerant, de thronis tuis procedebant, nunc iniūgentes murorum reparationes, nunc curam itinerum, nunc imaginum, pontium, portuum, aquæductuum publicorum renouationes, locorum denique publicorum ablutiones, & ædium quasi in solo non iusto exædificatarum demolitiones, & id genus alia magis ad nectendas calumnias expedita: sed ipsemet hæc ad animi sui curam reuocabit, omnia peracturus absque dispendio. Si verò nobis visum fuerit maiore eam rem inspectione indigere: sacra pragmatica forma vtemur, *quam sanè & ad tuum magistratum, si videbitur, mittemus*, qua secūdum ipsum alteri quoque hanc inquisitionem iniungamus. Ita aliquando respirabunt subditi, ita denuo efflorescent ciuitates, ita qui eas incolunt, magnum incrementum capient, neque de patriis sedibus diffugient[g] rerum suarum incolarum propter præsidum improbitatem quasi terriculamentum aliquod metuentes.

c *l. 13. ff. de off. præsid.*
d *Nouell. 24. c. 3. l. 7. §. 1. ff. de off. præsid.*
e *Nouell. 17. c. 4.*
f *d. c. 4.*
g *c. 3.* §. *eod. Nouell. 24. c. 1.*

CAP. V.

SCire igitur oportet excellentiam tuam, quòd vnus & simplex hic magistratus, non duplex futurus sit, vt omnia

nia

nia quæ fiſcus vtrique prius officio præbebat, ea ſecundum deſcriptionem ſacræ huic noſtræ legi ſubiectam, tam ipſi det, quàm circa ipſum verſari ſolitis, & cohorti eius, quémadmodum & hactenus præbita ſunt. 1 ¶ Et publicorum tributorum exactio ipſi ſimul & obtemperantibus ei prætorianis cohortalibus incumbet: habebitque vtriuſque officij inſignia, tametſi plurima militaria ſunt. tamen & in vehiculo [a] ſedebit argenteo, & præcedet ipſum ſecuris, (nã & hoc conſularis imperij ſignum [b] eſt) ſimiliter & faſces [c] ipſi cum ſolennitate præibunt: obſeruabítque eum vniuerſus exercitus qui per eam prouinciam ſtationes habet, cui curæ erit, vt & latrocinia reſecet, & iniuria affectis opituletur, & ſubditos noſtros manſuetos inter ſe & modeſtos reddat. 2 ¶Sed neque comitibus [d] permittet, vt ad publica tributa annuant, animúmve adiiciant. Sed & inter ſpectabiles ipſe collocabitur: tametſi qui eam adminiſtrationem ſuſceperit, maioris fortè ſit dignitatis, ſi quidem dignatio eorum, qui prouincias regunt, talis futura eſt, qualem nos ad quamque adminiſtrationem idoneam fore iudicauerimus. Ipſum verò propter imperium quod gerit, conueniens eſt inter [e] ſpectabiles numerari, inter quos & proconſules & comites Orientis, Galatiæ, & Phrygiæ ſunt. 3 ¶Vnde & ipſe cauſis quæ in eius mouentur prouincia, tã pecuniariis, quàm ciuilibus & liberalibus audientiam præbebit, vti id genus magiſtratib. licet. Appellationes [f] quoq; contra eius ſententias interpoſitas examinabunt hic ex more qui iam pridem in ſpectabilibus magiſtratibus obtinuit, tam glorioſiſſimorum ſacrorum noſtrorum prætoriorum præfecti, quàm glorioſiſſimus quæſtor, (prout iam inde ab initio traditum eſt) eo [g] quòd alter iam magiſtratus ciuilior factus ſit admiſtis legibus, quas [h] etiam in ipſa arma imperium habere voluimus.

Cap. VI.

SEcundum legem verò nuper à nobis poſitam, ſi quæ cauſa inter prouinciam ſuam mota, quingentorum [i] aureorum quantitatem non excedat, quæ per prouocationẽ deinde à ſuo transferatur iudice, de hac non Pacatianæ Phrygiæ comes (vt prius [k] diximus) ſed ipſe cognoſcet, etſi ex delegatione, ſiue [l] noſtra, ſiue alicuius glorioſiſſimorum noſtrorum procerum cauſa alicui commiſſa ſit, modò propter rationes quas nuper in conſtitutione de appellationibus lata præſcripſimus, ſpectabilis non ſit: & cauſæ finem imponet, non (vt olim) poſt etiam huc mittendæ, ne ob paruas occaſiones magnorum ea res diſpendiorum ſubditis noſtris anſam præbeat. Hęc autem & nos illi manifeſta faciemus. Siquidẽm ſtudio habet potentia noſtra, non tantùm vt adminiſtrationis [m] ſigna eis ex codicillis (quos vocant) præbeamus, qualia ſpectabilibus magiſtratibus attribui ſolent, ſed etiam ex mandatis principalibus, quæ veteres olim principes & legiſlatores reſponſa præſidibus edita vocabant. quæ cùm nos deſcripſiſſemus, iuſſimus in ſacro noſtro reponi laterculo, vt inde ſemper vnà cum codicillis præbeantur magiſtratibus: ac hi quidem ipſum conferant officium, illa verò dirigant adminiſtrandi officij rationem. Cæterùm ex deſcriptione quæ ſacræ huic noſtræ legi ſubiicitur, clarum erit tum quid ipſum, cùm deligitur, occaſione codicillorum officij præſtare conueniat, tũ etiam quid ipſi ſimul & adſeſſori, ac cohorti eius è publico erogabitur. Sed etſi quos vicinarum ei prouinciarum præſides circa tributariam rationem negligentes inueneris, non alium emittes, ſed ipſos ſpectabiles præſides fatigabis, vt vicinarum prouinciarum præſidibus, ſi ſocordię ſe dedant, immineant, & procurent, quò magis ea omnibus in publicum modis inferant.

EPILOGVS.

¶Præſentem itaque legem nos quidem ſacrarum noſtrarum conſtitutionum volumini iuſſimus inſeri, ipſe verò ea ſuſcepta, omnia ex illius præſcripto agas, immortalem perpetuò beneficij noſtri memoriam præ ſe ferentis.

OPORTET [n] Lycaoniæ Prætori in hunc modum pręberi. Ipſi quidem annonarum capituum & reliqui ſolatij nomine, ſolidos 300. eius adſeſſori, ſolid. 72. eius cohorti, aureos 52. Rurſum oportet eum præbere ſpectabilibus chartulariis ſacri cubiculi per cauſam codicillorum, ſolid. 9. primicerio clariſſimorum tribunorum notariorũ & laterculenſibus [o], ſol. 24. eius adiutori, ſol. 3. cohorti glorioſiſſimorum præfectorum pro iuſſionibus & omni alia cauſa, ſol. 60.

a ἀπήνης ἀργυρέας καθεδεῖται Scrimger. carrucam argentariã habeat *Iulian. cap. 68.*
b Securis, & faſces inſignia proconſulis.
c ſiue virgę. *Iulianus.*
d *Nouell. 17. c. 48.*
e vt Prætor Lycaoniæ ſit inter ſpectabiles magiſtratus.
f ſi prouocatio porrecta fuerit contra ſententiã prętoris Lycaoniæ, vel alterius qui in Lycaonia iudicauit *Iulian. cap. 69.*
g .i. eò ipſo ꝙ Prætor Lycaonię ciuilis factus ſit magiſtratus: ſimilis ratio adfertur *Nouell. 24. c. 4.*
h Leges imperiũ in ipſa arma habere iubet Imperator.
i *vt Nou. 24. c. 5.*
k *Nouell. 8. c. 2.*
l Delegare qui olim potuerint.
m τὰ σύμβολα τῶν ἀρχόντων.
n Notitia prætoris Lycaoniæ.
o qui laterculo inſeruiunt: de laterculo aliàs dixi.

DE [p] PRAETORE [q] THRACIAE.

Tit. V.

✳ NOVELLA CONSTIT. XXVI.

Imper. Iuſtinian. A. Ioanni glorioſiſſimorum ſacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconſuli & patricio.

p Pręſidis meminit *Nouell. 8. c. 15. §. 28.*
q *6. Eclog. 9.* de officio prętoris Iuſtinianei Thracię, & de prouocationibus in Thracia porrectis, *Iul. conſti. 19.*

PRAEFATIO.

ILLVD in confeſſo eſt, quòd ſi quis Thracum regionem nominet, ſtatim vnà cum dicto virilitas quædam animum, & militarium copiarum bellorum [r] ac pugnæ cogitatio ſubeat. Sunt enim iſta ingenita & quaſi patrio quodam iure huic regioni attributa. Itaque & prius à nobis ſuſcepta eſt cogitatio redigendi in meliorem ſtatum ea quæ illa loca concernũt, & hoc tempore de his quę longo iam agitauimus conſilio, præſentem legem tulimus. Duos [ſ] ſanè vicarios nomine ad Longum murum [t] ſedere omnes ſcimus, quorum alter militares cohortes regit, (eſt enim magna vis militum eo in loco) alter præfectus eſt negociis ciuilibus. At cùm ambo vices [u] illic impleant, hic [x] quidem glorioſiſſimorum præfectorum [y], ille verò magnanimorum magiſtrorum militiæ, nunquam tamen inter ſe conſentiunt: ſed tametſi ſuas vnicuique fiſcus annonas ſeparatim ſuppeditat, & alia præbet ſolatia, nihilominus vnum hoc ſibi negocij perpetuò & indeſinentur ſumunt, vt contentiones inter ſe immortales exerceant.

Cap. I.

REctè igitur atque ordine viſum nobis eſt hîc quoque facere, quod apud alias [z] gentes, quanquam non ita efferas, non ita militaris cuſtodiæ indigentes, fecimus: & vt non hic quidem ciuilibus negociis præſit, ille verò inter milites & ſolos imperitet, vtrumque [a] officium in vnum contrahere & præficere ei loco grauem aliquem & reuerẽtia dignum magiſtratum, qui ex æquo tam ciuilia illic negocia curet, quàm de venuſto & decenti ordine militum ſolicitus ſit. Nam qui prouinciam moderatur, is in aliis verſatur locis, vix illis ſufficiens. 1 ¶Si verò horum locorum cuſtodia, omniúmque rerum per ea loca adminiſtratio, & in bonũ ordinem collocatio, tum etiam militia bono aliquo viro indiget, & qui idoneè tam milites poſſit excolere, quàm imperitare ex lege: quod tandem illi nomen ex vetuſtate accommodatum imponemus? aut quã appellationem amplexi, hunc gerenti magiſtratum aptabimus? an verò re ipſa manifeſtum non eſt, quòd quemadmodum Piſidiæ rector, & ſummus Lycaoniæ magiſtratus à nobis nominatus inſtitutúſque eſt, ita & hic prætor [b] nominabitur aſſumpto pietatis noſtræ cognomine. Nam ſi prætor Romanorum Imperatoris ſimul [c] & legiſlatoris locum in ſua republica tenuit: in confeſſo eſt, quòd nihil perinde huius magiſtratus appellationem deceat, quã nomen Prætoris. Siquidem & militum copias reget, & paganos ſubditos non paucos habebit, quibus ex noſtris legibus ius reddet. Denique tam ciuiles res, quàm militares in iis locis bono aliquo viro indigent. Nam & anterioribus temporibus ſemper quidam militares viri in ſummis conſtituti dignitatibus, tam militaribus illic copiis pręibant, quàm cæteris auxilio erant, quamuis non milites, ſed pagani exiſterent. Barbarorum enim excurſiones non mediocri opus habent præſidio. Quæ verò illos concernunt, ea committi debent vni alicui, qui ſecundum leges ipſis prę-ire poſſit, cùm multum interſit inter rectum & peruerſum ordinem: & omnibus perſpicuum ſit, quod militaris [d] quidem res ſi ſola & per ſe conſiſtat, vltra quàm decet, efferatur audacia, ciuilis verò, niſi [e] admiſtum habeat robur militum, infra mediocritatem auctoritate careat: vtrunq; verò ſi in idem cum altero concurrat, omnium perfectiſſimum & abſolutiſſimum ſit, quódque tam ad gerendum bellum, quam ad tuendam pacem ſufficiat.

Cap. II.

IDeóq; huius etiam prouinciæ officia copulantur, & Prætor hic Iuſtinianeus Thraciæ nũcupator. Signa verò magiſtratus à nobis erunt tam codicilli hinc procedentes in forma cæterorum ſpectabilium magiſtratuum, quàm monita quædam Imperialia, rationem explicãtia, qua prouinciæ adminiſtrationem perficiat, quæ maiores noſtri [f] Mandata [g] Principis nuncuparunt, cum quibus in prouincias proficiſcẽtes, qui eas ſortiti erant, inde quid facto opus eſſet, accipiebant. Atq; ea res ſemper & pulchrè excellens habita eſt, magnúmq; nominis ſplendorem prætoribus addidit apud plurimas reipublicæ noſtræ gentes, & maximè Occidentales, à quibus progreſſi Romani totum (penè dixerimus) Septentrionem, & Meridiem, & multo maximam Orientis partem ſuo adiecerunt imperio. Quæ igitur in dicta à nobis lege de prouincialibus [h] officiis ſcripta ſunt, quæ item de Prætore Piſidiæ [i] & Lycaoniæ [k] diſſeruimus, vt & ipſi gratis hîc deſignentur, & gratis ſe viciſſim ſubditorum noſtrorum commodis exponant: omnibus manifeſta ſunt. In vniuerſam enim iam imperij noſtri ditionem lex prodiit, & apud omnes vulgatiſſima facta eſt. Deſcriptum ſanè & iuſiurandum [l] eſt, quo magiſtratus noſtros conueniat, cùm officia ſuſcipiunt, animam ſuam deuouere Deo, & tueri ſubditos noſtros in æquitate & iuſtitia, ab omnibus ſordibus, inimicitiis, gratia, remotiſſimos. 1 ¶Cæterum cohortales ei non vltra centum [m] apparebunt, habebítque tam ciuilis quam militaris officij inſignia. Inſuper aderit

r Ouidius, Armiferam Thracem qui negat, alter erit. Statius, Mauortia Thracę.
ſ Vicarij duo olim in Lõgemuro ſedebãt, quorum vnus militaris, alter ciuilis magiſtratus.
t Longus murus, munimentũ præſidiúmque Thraciarum.
u hoc eſt ſiue & appellentur vicarij.
x Vicarij igitur ex hoc loco videntur dicti, ꝙ vices præfectorũ & magiſtrorum militum implerent.
y Præfectis prętorio curę fuiſſe negocia ciuilia hic locus argumento eſt.
z Piſidas. *Nouell. 24.* Lycaonas *Nouell. 25.*
a vt qui Thracię pręeſt Prętor, duorum vicariorum qui in Longomuro ſedebãt ſolus habeat magiſtratus. Ṣanè mihi ſuſpitio eſt Iuſtinianum rebus dictantibus deprehẽdiſſe, ſectiones illas magiſtratuum in ciuiles & militares magiſtratus Conſtantini magni ipſis prouinciis noxias. atq; eo nomine rebus ita poſtulantibus, vtroſque magiſtratus (qui antea diſiuncti ac diuiſi à Conſtantino) in vnã poteſtatem coniunxiſſe. vide Zoſimum de partitione illa Conſtantiniana *lib. 2. adde Nouell. 25. in pr. j.* vbi manifeſtè Iuſtinianus reprehendit has magiſtratuum diſſectiones.
b Nota de prętore Thracię.
c Prętoris Romani authoritas *adde l. 2. §. 32. ff. de origine iuru.*
d Fortitudo ſine ſapientia res barbara.
e Vana eſt ſine viribus ira. *adde l. 2. §. 15. ff. de origine iuru.*
f Mandata prouinciarũ rectorib. dabantur ab ipſo Imperatore, ne prouinciæ benè regendę atque adminiſtrandę, ipſi rectores, inſcitiam prętexerent.
g *de quibus vide Nouell. 17.*
h *Nouell. 8.*
i *Nouell. 24.*
k *Nouell. 25.*
l *d. Nouell. 17.*
m *vt Nou. 24. 1. Nou. 25. c. 1. inf.*

a quid esset Ad responsus, *dixi ad Nou.24.*

illi etiam Adresponsum[a] propter copias quæ illic residēt, in quas plenū habebit imperiū, & quiduis cum illis ad vtilitatē reipublicæ & attentandi & perficiendi licentiam. 2 ¶Publicorum præterea per illa loca tributorum exactio, tum ipsum tum cohortem eius respiciet: & tota cohors Prætoriana appellabitur, hinc edendis & ex sacro epistolarum scrinio prodeuntibus probatoriis constituenda, vnde tales olim probatoria Vicariana quoque cohors ferebat.

Cap. III.

b *adde l.6.§.3.ff. de offi.procons.*

CVræ autem habebit, primum quidem, vt à [b] donis & muneribus puras conseruet manus, deinde vt omnem æquitatem subditis nostris tam publicè quàm priuatim exhibeat, *& litigantibus, & inter se contrahentibus, quò omnem ab ipsis controuersiam depellat.* Item vt milites quidem bellicis exercitationibus meliores & alacriores efficiat, paganos verò per legem componat, vt iusti, & ab omni improbitate & malitia immunes reddantur, quò magis hi quidem ad iustitiam, illi verò ad virtutem & fortitudinem progressus faciant. & si belli causa aliqua fiat excursio, facillimè hanc expediat, vtraque cohorte præsente, illa quidem alteri subministrante in iis quæ ciuiles cohortales decet, copiis verò militaribus citra tergiuersationem hostiles insultus propulsantibus. 1 ¶Oportet insuper, vt etiam in causis, siue hæ pecunias, siue crimina, siue aliud quiddam concernant, audientiam[c] præbeat, & rectè secundùm leges nostras, & absque omni affectu iudicet, ne aliqui inde excurrentes, nostram inquietent potentiam. Neque enim volumus vt collatores nostri relicta prouincia sua à prouinciæ præsidibus despecti, huc adcurrant. Nam si posthac nobis ab his qui ex eo loco commeant, negotium fiet, omnino percontabimur adeuntes, si ea renuntiauerint imperium in prouincia gerenti. ac si edocti fuerimus, quòd ista non denuntiarint, cum summa eos increpatione remittemus in prouinciam. si verò illi denuntiauerint quidem, at prouinciæ imperium gerens aut per socordiam omisit, aut turpi aliqua de causa legum rationem non habuit, tunc omnem animi nostri motum in ipsum conuertemus. Quēadmodū enim maiores in illum erogationes fecimus, (nimirum vtriusque officij) tantæque hominum multitudini eum præfecimus: ita si compertum habuerimus, quòd indignè in hoc versetur officio, neque remissè agemus: neque mediocres pœnas irrogabimus: imò quantò ipsum altius in sublime euehimus, si probè se gerat, tanto rursum grauioribus eum percellemus pœnis, si quid contra leges deliquerit. Ad hæc nemini [d] omnino oportet eum succumbere, neque si insigni aliqua dignitate sit præditus, neque si opibus abundet, propterea enim grauioribus viris & auctoritate plenis eiusmodi tradimus officia: ne quid necesse habeant remittere his, qui opibus suis freti, aliis velint inferre iniuriam.

c *facit l. 19. §.2. ff. de off.præsid.*

d *Nouel. 25.c.2.*

Cap. IIII.

e *d.Nouel.c.1.*

CVrabit quoque omnia illic opera [e] publica, neque patietur, vt vel portus, vel muri, vel pontes, vel itinera, vel denique alia vitium contrahant: sed ipse, quæcunque ex ciuilibus reditibus possunt refici, ea procuret: si quid verò ex his maiore cura indiget, id per suggestionem ad nos referat, & rationes conficiantur, prout iam à nobis lege sancitum est. Neque enim volumus, vt qui solitas hasce negotiationes, item aquarum peruestigationes, & hortorum, murorum, imaginum, aliorúmque id genus reparationes (quæ quidem omnia olim abrogari placuit) exercent, hi à præfectura quam moderaris, mittantur in prouinciam: sed ipse peruestiget ea quæ fieri debeant, & secundum constitutionem nostram rationes illos faciat edere. 1 ¶Quod si nobis placuerit alium ad hoc dirigere: per pragmaticas formas id efficiemus, quæ (si ita visum sit) ad tuam deferantur præfecturam. Nam vt subditos nostros eripiamus & liberemus dispendiis, propterea & magnam pecuniæ vim (vt ex parte vel ipse nostri) despicimus, & ita amplis annonis tam præsides, quàm cohortes & circa illos versari solitos consolati sumus, ne per egestatem fortè, aut eiusmodi aliquid, parum decentibus factis occupentur, sed insigni dignitate præditi, & de amplo[f] senatorum ordine sint, & ita cum Dei & nostri memoria versentur in prouincia. Quę si nullo vnquam pacto memoria neque huic exciderint, per omnia seipso pulchrior futurus est. 2 ¶Ac si [g] veteres Romani consularibus [h] tantùm & prætoriis viris prouinciarum administrationes demandarunt, neque nos alienum à bonis moribus faciemus, si talibus eas tradamus, qui exactorum hinc in prouincias tendentium, & præter rationem collatores nostros damnis inuoluere tentantium violentias reprimentes, huiusmodi necessitatem queant resoluere. Damus etenim ei & curiosius ista indagandi, & prohibendi, & ad nos per suggestionem nuntiandi facultatem, & vt partim ipse per se ea corrigat, partim celerius ad nostram referat notitiam: vt si qua in re imbecilliores sunt, ibi vires crescant, & suppleantur scientiæ & iussionis nostræ accessione.

f Rector Thracię, honore senatorio insignitus.

g Prouinciarum administratio olim à Romanis consularibus tantū & prętoriis viris demandatę.

h *v.tit.de offi.procons.& præsid.*

Cap. V.

HAEc etiam in sacris ipsos admonebimus mandatis, quę vnà cum signis magistratus trademus, vt memores iuramentorum quæ præstant, & monitorum quæ illis dabimus, prout nos nostrúmque de illis meretur iudicium, & propriam exornent vitam, & traditum gubernent officium *secundum nostras leges. Quibus ipsis conditionibus*[i] *magistratum tradimus*, dantes illis (vt dictum est) omnem potestatem vt tam in pecuniariis, quàm criminalibus, & omnibus denique causis iudicent, & appellatio apud ipsos interposita ad gloriosissimos nostros præfectos & gloriosiss. decurrat quæstorem, qui causæ communem præbeant audientiam secundum formam earum causarum, quæ in sacrum introducuntur palatium. Si quàm [k] verò causam minorem quingentis aureis per ea loca prouocatione suspendi contigerit, & si ex delegatione vel nostra vel iudiciaria sit, neq; is cui ea causa delegata est, spectabilis iudex sit, vt ex illis locis appellatio ad ipsum procedat, eámque audiat in forma sacri palatij. Ornamus enim officium eius hoc etiam modo, & æqualem[l] constituimus spectabili comiti Orientis, & proconsulibus & comitibus Phrygiæ & Galatiæ: vt & *ipsum spectabile*[m] *sit, quemadmodum harum regionum officia sunt atque in hac forma persistat: vt interim tamen hæc nostra lex clariss. prouinciæ præsidis officium non minuat. sed illo in aliis prouinciæ locis consistente*, quæ quidem propria legum sunt: hoc scilicet demandatam sibi à nobis solicitudinem in illis partibus in quibus consistit, implente. 1 ¶Subiicietur item à nobis huic legi descriptio [n], quæ commemoret & quid ipsum erogare pro codicillis magistratus, & quid ipsum circaque ipsum versari solitos rursus auferre ex publico conueniat titulo annonarum, quas etiam solas ipsos omni alio extra hanc causam lucro abstinentes, accipere permittimus. Propterea enim per maiores erogationes ampliores eos efficimus, vt & ipsi subditos nostros vndique conseruantes & iuramentorum quæ præstare solent, memores, ipsis hanc nobis factis remunerationem reddant. Atque hanc sanè præsentem legem habebit quidem legum volumen, sed thronus tuus susceptam eam & memoriæ mandatam perpetuò conseruet in opere. *Oportet* autem prętori Thracię annonarū capituum, & reliqui solatij nomine præberi sol. 200. eius adsessori solid. 72. eius cohorti aureos 52. Occasione verò codicillorum præbere oportet eum sic. spectabilib. tribus chartulariis sacri, cubiculi sol. 9. primicerio clarissimorum tribunorum notariorum & laterculensibus, sol. 24. cohorti gloriosiss. præfectorum pro iussionibus & omni alia causa, solid. 40[o].

i Ea & tacita cōditione magistratui quis pręficitur, vt secundum leges iudicet.

k Vt à non spectabilibus iudicib⁹ Thracię appelletur, ad Prętorem ipsum Thracię.

l Prętor Thracię ęqualis Comiti orientis & proconsulibus.

m Prętor Thracię spectabilis.

n .i. notitia.

o Datum *15.* Kal. Iunij Bilis. V. Co. *Iulian.*

DE[p] COMITE[q] ISAVRIAE[r].

Tit. VI.

NOVELLA CONSTIT. XXVII.

Imper. Iustinia. August. Ioanni gloriosissi. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto. iterum exconsuli, & patricio.

p Pręsidem vocat *Nou. 20.c. 4.*

q *6.Eclog.10.* De off. prętoris Isaurię, & de appellationibus in eadē prouincia porrectis *v. Iul. const. 20.*

r de Isauria v. Ammianum 14. & de Isauriæ criminibus.

PRÆFATIO.

QVOD quibusdam ante nos imperatoribus, vt in Isaurorum regione facerent, per imaginem & figuram in mentem venit, id nos re ipsa iam per ipsam operum efficaciam tam in Galatia[s] prima, quam Pacatiana[t] Phrygia confecimus, vicarij officio (vt prius appellabatur) cum ciuili adunato, & vna vtrinque cohorte constituta, & ipsis (vt oportuit) exornatis, neque non vtrique pro vetere appellatione comitis nomine imposito: vt ille quidem comes Galatiæ primæ nuncupetur, is verò nominetur comes Pacatianæ Phrygiæ, vtrumque horum ipsorum nostro comitante cognomine.

s *Nouel.8.c.3. Nou.24.c.4.*

t *d.Nou.c.2.& d. c.4.*

Cap. I.

IDémque hoc & in Isaurorum prouincia præcipimus. Neque enim volumus, vt qui de cætero in hoc consistit officio, duplicibus vtatur codicillis, & *sumat quidem ciuilis officij appellationem, sumat verò etiam militaris potestatis signa*, & duplex nomen circumferat, cum res planè sit eadem: sed iam inde vt vnitum officium habeat, statuimus, quod ipsum & armis prouideat, & publica in se recipiat, omnia sub se cōtinens, & vna cohorte vtens, quæ comitiana[u] appelletur: & suæ militiæ probatorias ferat ex sacro libellorum scrinio. Obueniat autem omnino & is magistratus gratis, neque quidquam exhibebit numerabítve pecuniæ. Et vt ipse quoque puris vtatur manibus, quēadmodum reliqui, ad ipsum nuper à nobis editā legē transmittemus. Sed pręter codicillos, qui & ipsum inter spectabiles adscripserunt, dabimus ei sacra etiam præcepta, quæ Mandata [x] principiis *à veteribus nuncupantur, & à nobis rursus in rempub. sunt* illata, ex quibus intelliget quæ singulatim ad eius pertineāt solicitudinem, tam in publicis omnibus, quam priuatis contractibus. quidquid præterea venustum & decorum est, ne quid fiscus sentiat.

u Cohors comitiana *vt hic:* apparitio comitiana.

x *Nouell.17.*

riat dispendij,& simpliciter quæcunque ipsum facere conuenit,ex iis illi manifesta fient.

CAP. II.

Hoc vnum sciat, quod & ipse inter spectabiles magistratus collocatus est,& appellationes apud illum interpositas gloriosiss. sacrorum nostrorum prætoriorum præfecti,tum etiam gloriosiss.quæstor noster audient,quemadmodum & Augustalis,& proconsulis, & trium prætorū nuper à nobis in Pisidia[a],Lycaonia[b],Thracia[c], institutorū, & *Comitis Orientis* [d] & insuper Comitis Pacatianæ[e]Phrygię & Galatiæ[f]primæ.Quòd si qua in Isauria causa minor quin gentis aureis sit, & postea per prouocationem suspendatur, huic & ipse audientiam accommodabit in forma sacrorum auditoriorum.Nam & hoc illi concedimus, dignitatis illi pleniorem magistratum etiam in hac etiam parte efficientes.

a *Nouell.24.*
b *Nouell.25.*
c *Nouell.26.*
d *Nouell.8.c.5.*
e *Nouell.8.c.2.*
f *Nouell.8.c.3.*

EPILOGVS.

¶Tua igitur excellētia ad prædictorum magistratuum imitationem, ea quoque quæ hunc conseruant,constituat. Subiicimus enim & descriptionem huic nostræ legi, declarantes quid ipsum cohortémque eius, & eius adsessorē ex publico ferre,quid item nomine codicillorum magistratus dare conueniat. Ac nouerint qui hosce à nobis nuper ad nouam pulchritudinem redactos magistratus suscipiūt, quòd & pecunias,quæ continuè pro officiis offerebantur, omnino recusare,& quæ non prouenerant, de nostro tam ipsis quàm ipsorum adsessoribus dare,& cohortibus largiri,quæ ab aliis ablata erant,& ipsis prætidibus maiora adignare solatia sustinuimus,in hoc tantùm, vt vndique subditos nostros immunes à dispendiis conseruemus. Quòd si quos vicinarum illi prouinciarum præsides negligentius agere circa tributa publica deprehendas:non alium emittes,sed ipsos spectabiles magistratus fatigabis, vt vicinarū prouinciarum præsidibus,si socordiæ se tradant, immineat: & efficiant,vt omnibus hæc modis inferant, quo magistratus multò pulchrior sit & præstantior,quàm dudum.

OPORTET Isauriæ comiti pro annonis præstari solid.200.eius adsessori,solid.72.cohorti eius,aureos 52.Oportet item ipsum præbere occasione codicillorum sic.spectabilibus tribus chartulariis sacri cubiculi,solid.9.primicerio clarissimorum tribunorum notariorum & laterculensibus, sol.24.cohorti gloriosiss.præfectorum pro iussionibus, & omni alia causa,solidos 40[g].

g Datum 15 Kal. Iun.Bilisa.5.Cos. *Iulian.*

DE[h] MODERATORE[i] Helenoponti.

Tit. VII.

NOVELLA CONSTIT. XXVIII.

Imp.Iustin.August.Ioanni præfecto prætorio.

h Præsidem vocat *Nou.8.c.15.§.26.*
i περὶ τ̃ μοδερατορος τουτέστιν ἁρμοστοῦ ἑλενοπόντου. *6.Eclog.11. de off. moderatoris vtriusque Ponti, id est Helenoponti Iul.const.27.*

PRAEFATIO.

QVOD pulchrè & longo antè tempore concinnatum adunatúmque & in sua iam firmitate cōpositum extitit: id sanè nouare aut diuidere absque rationabili causa, confirmati validique imperij non est.Neque enim in verborum[k] multitudine, sed in vero & iusto rerum effectu robur imperij collocandum est.Et tamen circa duos[l]illos(vt vocant)Pontes, nempe Helenopontum[m],& Pontum Polemoniacum, tale quiddam factum esse didicimus. Cùm enim sub vnum antea præsidem ordinata esset prouincia, duo constituti sunt, neque[n] publica id necessitate exigente: neque alio aliquo rationabili prætextu subsistente, quem expeditè aliquis & facilè inueniat.Adeóque amplum eius facti testimonium res ipsa præbet,cùm in hodiernum vsque diem vno tantùm publicorum tributorum & dispositionum tractatore vtraque vtatur prouincia. Ac si quis vrbes quæ per vtramque sunt, enumeret, vix vnius prouinciæ iusta & sufficiens mensura resultet, si modo Helenopontum quidem octo[o] vrbes implent,hoc est Amasia, Ibora, Euchaita,insuper & Zela, & Andrapa & AEgæum ad climacas, hoc est gradus situm, Sinopa,& Amisus, antiquæ vrbes,sed & Leontopolis, quæ & ipsa iam inter vrbes numeratur: aliæ verò quinque Polemoniacum,[p] Pontum continent, Neocæsaria, & Commana, Trapezus,& Cerasus & Polemonium.Pitius enim & Sebastopolis inter castra potius quàm vrbes numerandæ sunt: vt intra hosce terminos vterque Pontus consistat.Post quos tam nostra constituta est Lazica,in qua vrbs Petræon est, quæ nostro beneficio & esse & nominari vrbs cœpit, quàm quæ nostræ pietatis nomine vtitur,& Iustinianea appellatur. Archæopolis quoque & Rhodopolis, maxima & antiqua castra.in quibus planè etiam ea castra sunt,quę nos à Persis recepimus. Scandias & Sarapanes & Murisios ac Lusieros,& si quid aliud præterea à nobis inLazis elaboratū est. Hanc deinde Tzanorum[q] regio excipit. sub nostro nunc primùm imperio Romanorum ditioni adiuncta.quæ & ipsa vrbes partim nuper factas suscepit, partim mox futuras suscipiet. Post istam aliæ item gentes consistunt,Suani, & Scymni,& Apsillæ,& Abasgi,& aliæ,quæ omnes(permittente Deo)vel nostræ,vel sociæ sunt.

k Imperij robur non consistit ἐν ὀνομάτων πλήθει ἀλλ' ἐν ἀληθεῖ πραγμάτων.
l Duæ prouinciæ Helenopontus & Pontus Polemoniacus hac constitutione vniuntur.
m Pontus duplex,Helenopōtus & Pontus Polemoniacus.
n reprehendit partitionem illam Constantinianam, cuius meminit Zosimus lib.2.
o Octo vrbes in Helenoponto.
p Pontus Polemoniacus quinque vrbes habuit *v.l.vlt.C. de off.magistri milit.*
q de quib. dixi ad *Nou.1.5.eod.*

CAP. I.

SEd ad ista quidem nos de his locis instituta oratio detulit. nunc autem denuo ad Pontos & illorum vnitionem reuertamur.Ambos[r] enim illos locos, tredecim comprehensos vrbibus, iterum nunc in vnam prouinciam contrahimus, assignamúsque ipsis tam veterem vnitionem,quàm modernam appellationem.Namque ab omnibus Helenopontus nuncupator. quod illi nomen[s] à pientiss. principe Constantino oppositum est occasione honestiss. suæ matris, Helenæ scilicet pientiss. mulieris, quæ nobis etiam sacrum Christianorum signum[t] inuenit.Vetus enim illud nomen Polemonis, quo plerique in Ponto tyranni vsi fuerunt, dehinc quiescito: primùm,quia[u] tyranni exstitit:secundò,quia vrbem de suo nomine appellatam habet, scilicet Polemonium: tum etiam, quia pulchrius[x]fuerit, regiones Christianorum & regum nominibus designare, quàm his quæ polemoni,hoc est belli, & tumultus præ se notionem ferunt.

r vt duorū Pontorū vnus sit præses, moderatoris appellatione decorandus.
s Helenopontus vnde dicitur.
t i.lignum crucis Domini. tribuitur enim Helenæ inuentio crucis domini. *vide Ruff.1.c.7.8.*
u Tyranni nomen fugiendū.
x Pulchra nomina rebus & personis imponenda.

CAP. II.

OMnes autem illæ tredecim vrbes vnius sunto prouinciæ,vt tamen neque[y] alterutri in iis metropoli (Amasiæ[z]scilicet & Neocæsareæ[a])metropolis nomē detrahatur: & Dei amantes earum episcopi,metropolitani[b]quidem in[c] hac vrbe:qui verò sub metropolitanis collocati sunt,ab his qui metropoles sub cura sua habent (vt hactenus in more fuit)ordinētur.nihil enim circa sacerdotium illarum innouamus, cùm multas eiusmodi institutiones inter Dei amātissimos episcopos *in vna etiam prouincia* existere, tam vetustum sæculum, quàm quod per nos modo exornatur, nouerit. Et cum imperio quidem inducitor illis vnus vtriusq; prouinciæ præses, cognomento Moderator[d], quem quis vulgari lingua vsus Harmosten appellet, quandoquidem & moderatoris nomen vetustum est,Romanáque amplitudine dignum:& ipse Harmostes[e] quidam olim magistratus erat, qui è Lacedæmone hinc inde per omnem eius ditionem dirigebatur.

y In vna prouincia plerunque duæ metropoles *vt hic*: sic prouincia Syriæ Phœnices,quanuis vna sit, duas tamen metropoles habet *l.1.C. de metropoli Beryto.* & prouinciaPaphlagonię, *Noue.28.c.1.in f.*
z Amasia metropolis Helenoponti.
a Neocæsarea, metropolis Ponti Polemoniaci.
b Episcopi metropolitani, episcopi metropoleôn.
c vt Amasiæ & Neocęsareæ ciuitatū Episcopi, in Constantinopolitana ciuitate consecrentur.
d Moderator Helenoponti.
e Harmostes quis: cuius etiā meminit Pausanias *2.Beotic.* & Appianus.

CAP. III.

VNde qui id officium suscipit, moderator Iustinianeus Helenoponti nominator: obtemperantóque illi per eam prouinciam stationem agentes militares copiæ.Habeto etiam Adresponsum[f].cuiuscumque[g] conditionis homines omnes se illi submittunto sine vlla prærogatiua priuilegij.Audientiam quoque præbeto in causis tam pecuniariis quàm criminalibus & aliis: minimis quidem, sine scripto & gratis: maioribus verò, licet scripturis interueniētibus, eo tamen sumptu quem sacra nostra præscribit constitutio.Item qui hunc magistratum suscipit, is vtriusque officij annonas ferto,surgentes vsque in septingentos viginti quinque aureos.vnáque vtitor cohorte, & publicorum tributorum decursio & periculum idem & commune esto tam contra eum qui officium obtinet, quàm contra cohortem: quandoquidem & ipsa in vnam coibit formam,& inter se conglutinabitur, quemadmodum is ordinauerit qui supra prouinciam positus est. Sed & magistratus adsessor septuaginta duos ex publico aureos[h] capiet: & cohors ex ambabus prioribus vna facta,quadringentos quadraginta septem aureos feret, & tremissem.

f *v.Nou.24.c.4. Nouel.25.c.1.in f. Nou.26.c.2.in f. g l.3.in f.ff.de off. præsid.*
h solidos *Iulian.*

CAP. IIII.

INsuper[i] qui hoc fungitur officio,neque vicarios[k]in locum suum per vrbes dimittet (obseruabitur enim & id quemadmodum in sacris nostris continetur mandatis) sed ipse oberrando vrbes lustrabit, nulla omnino lege aut sacra fortè pragmatica forma prohibendus, tametsi præcedens tempus tale quid iusserit.Statiuáque[l]aget[m] vbicúque illi visum fuerit, vel in vna metropoleon, vel in aliis vrbibus, si modò ad eius sustentationem vrbs per omnia sufficit.sordium ipse & lucri abstinens,omniáque citra incolarum dispendium gerens. Nam neque ipse,neque cohortalis,neque miles ipsum comitatus à collatoribus aliquid capiet,aut gratis sumptum faciet: aut etiam collatores nostros vel ipse atteret, aut comitantes ipsum milites hoc ipsum agere permittet. hoc etenim & ipsum pars est nostrorum mandatorum.Ipse certè sacramenti[n] memor quod præstitit, & quòd gratis officium suscipit, quódque tam magnum annonarum incrementum meruit, nunquā quidquam ausit accipere, nisi magna id cum pœna velit restituere: neque vel cohors per eiusmodi occasionem tale quid vel exigat,vel oblatum accipiat,permittens. Et nisi procurauerit,vt milites ipsum annonis suis contenti sequantur, neque ipse iustam indignationem effugiet, irrogatúmque ab ipsis damnum compelletur ex eorum annonis exigere, & hoc collatoribus sarcire. 1 ¶Propterea certè maiores hosce magistratus auctoritatisque pleniores tam[o] multitudine apparitorum (centum enim illum cohortales habere

i *Iulian.c.105.*
k τοποτηρητάς, *Scrimger.*
l Statiua ἐνδημίαν appellant Græci, *Scrimg.*
m i.moratibitur.
n de quo *v.Nou.8.*
o Magistratus eò honoratior, quò titulum habet digniorem, & maiorem cohortalium numerum.

volumus) quàm dignitatis magnitudine (a siquidem spectabilem illi magistratum efficimus) esse volumus, vt necessitatis tempore amplioribus vtamur magistratibus, & qui nostris subseruire possint iussionibus. Quid enim facerent hi qui vetere forma præfuerunt prouinciis, qui cum paucos circa se haberent, paucissimis ipsi imperitabant, modicáque admodum ferentes è publico, plurima dantes, rapere cogebantur, & vnum hoc habere studio, vt sequentibus & vndique ipsis imminentibus creditoribus occasione pro officio datorum nonnihil gratiæ referret & beneficij? Quibus rebus nostros cōsueuerunt auctionari subditos impios iuxta & periculi plenos sibi reditus cōquirentes. 2 ¶Harum nos rerum indignitas permouit, vt non solùm: exinde prouenientibus lucris [b] renuntiaremus, sed & de nostro magnos insuper sustineremus sumptus: & si quibus species aliqua magistratus interueniente precio à decessoribus nostris tradita esset, adhibita id medicina curaremus, atque hoc genere tributi collatores nostros redderemus liberos, & officia suscipientibus de nostro solatiū introduceremus, quò magis hos quoque libertatis participes efficeremus. Siquidem in parato nobis est, Deo (vt apparet) talia largiente, vt non solùm Afros, & quę ibidem gentes sunt, libertate donemus, sed etiam vt eos de quibus in meditullio quodammodo nostræ reipublicæ singulis fermè annis noua auctio instituebatur, neque tamen dabatur sub eodē magistre *cauponatore, sed per modica interualla nunc huius, nunc illius potestati subdebantur*, huiusmodi dispendio & turpitudine liberemus. Hanc nos gratiam Deo referendam putauimus, qui Imperij nobis coronam imposuit, qui communi omnium calculo per patrem nostrum purpuram nobis donauit, qui denique tot tantásque in nos liberalitates explicuit, quantas nulli maiorum nostrorum vnquam dedit.

CAP. V.

OPortet igitur, vt qui ad hoc officij accedit, sciens prudénsque quàm multis hominibus, quàm multis præsideat vrbibus, quàm venerandus item futurus sit, mutatâ dignitatis forma ex Consulari & Correctoria in maiorem magistratum & spectabilem, per omnia subditis parcat, & indemnes ipsos tueatur. puris etiam vbique vtatur manibus, & publicum augeat, ad eiúsque commoda omnem referat prouidentiam: priuatim quoque sordibus [c] & muneribus abstineat: & ciuitatibus publicè simul & priuatim sua iura decernat, oberrando eas perlustret, & iis medeatur. nihil lucri causa faciat, neque paruum neque magnum, sed bonum & memorabile nomen appetat, & diligenter, sanctéque per omnia datum iusiurandum obseruet. in omnib. denique gratiosum se nobis exhibeat. 1 ¶*Cauebit verò etiam, ne quod præcipuè in Ponto committi solet, eius rei cuipiam facultatem det, vt nempe titulos* [d] *imponat prædiis*, vel alienis ædibus. siquidem hoc [e] solummodo fisci proprium est, & regiarum domuum tam nostrarum, quàm pientissimæ Augustæ. Si verò sub alterius appellatione tabulas siue titulos impositos deprehendat, tam ipsas protinus detrahet [f], quàm eum qui illas affixerit, peruestigabit. At siquidem is qui se rei dominum esse dicit, hoc fecerit, extemplo illius [g] rebus publicos imponet titulos, prius his titulis, quos ipse apposuit, ad [h] caput eius impactis confractísque. Si verò alienarum rerum procurator fuerit, tam titulos (vt diximus) ad [i] eius caput confringet. quam modicis [k] etiam tormentis eum subiiciet, quo magis hæc perdiscens *is cuius causa id factum fuerit, cognoscat*, quòd neque ipse per se, neque per certos satellites, aut per eos qui in hoc assumuntur, vt explendæ eius auaritiæ satagant, subditos iniuriis afficere liceat.

CAP. VI.

COnsimiliter oportet, vt ipse spectabilis Moderator latrocinia exercentes, & habendi studio alios defraudantes, mulieres denique, bona, iumenta, & eius generis alia rapientes reprimat, quo incontaminatum ius conseruet, & nos rectè hoc videamur cepisse consilij: neque quibusdam per prouinciā grassantibus, ipsis verò eius facti vindictam non repetentibus, pœnitentia non incessat, quòd latrunculatores & violentiarum repressores cessare fecerimus [l]: propterea enim illi etiam milites submisimus, vt illorum manu instructus, difficilius queat ab insultantibus expugnari.

CAP. VII.

HAEc nos illi strictim & sub compendio commendata esse volumus. Nam quæ per partes gerenda sunt, ea manifestè perspiciet tam ex lege, quàm [m] cum magistratus ordinaremus, in commune omnibus descripsimus, quā ex mandatis principalibus, quibus illi datis explanabimus quomodo magistratum disponet tractabítque. Atque hæc agens, non solùm nobis ingratus non erit, sed etiam Deo simul ac nobis animam suam deuouebit, & pro magistratu denique bene gesto bonam remunerationis spem concipiet. Subiicietur autem & quædam recensio [n] huic sacræ nostræ legi, per quam clarum fiet, quid ipsum, & adsessorem, cohortémque eius ex publico percipere, quid item ipsum pro codicillis magistratus præbere conueniat: vt edoctus quanta in ipsum conferatur liberalitas, & ad quantam moderationem impensa pro codicillis ab ipso facienda redacta sit, rebus vt æquum est & rectè vtatur, maiorum insuper gentium & plurium hominum imperium sperans, [n] si his quæ in manibus habebit, conuenienter vtetur.

a moderatoris honorem habētes inter spectabiles sunt iudices. *Iul. cap. 105.*

b Turpia lucra bonus princeps nō admittit. Caligula ex capturis prostitutarū redigebat quantum quæque vno cōcubitu meruisset, *Suet. in Calig. 40.* contra quàm Alexander Seuerus, qui lenonum vectigal, meretricū & exoletorū in sacrum ærariū inferri vetuit, quāquam sumptib. publicis ad instaurationē theatri, circi, amphitheatri & ærarij id deputauit. *Lāpridius in Alexādro Seuero.* Vespasianus ex lotio *Suet. in Domit. 23* alius ex vmbra, *Plin. 12.* Michael Paphlago pro aëre ὑπὲρ ἀερικῶ .i. spiritu aërio ac cęlo *Cedren*, hinc apud Harmenopul. *lib. 1. tit. 4. c. 47.* περὶ ζημίων ἀερικῶν (quamquam ibi legitur ζητουμένων) & Pescenin[o] Niger *apud Spartianum.* vos terras vestras leuari censitione vultis, ego verò aërem vestrum censere vellem. Procopius tamē ἀερικῶν interpretatur φορεῖν ἐπικαινὰ ἐξ ἀέρος φερόμενα .i. noua exactionem & de cælo excogitatā. *v. Cu. 10. ob. 7.*

c *l. 6. §. 3 ff. de off. proconsl.*

d *Nouell. 17. c. 15.*

e Titulos imponere rusticis prędiis vel ędib. alienis, fisci vel Cęsaris tantū proprium est. *Iul. c. 106.*

f *dixi ad l. 2. Cod. vt nemo priuat. t. i. Co. vt nem. licæat sine indicis authorit. adde Nouell. 29. c. 4.*

g *d. c. 19.*

h εἰς κεφαλὼ αὐτοῦ ἀξιώσεως.

i κατάξει κτ τῆς αὐτοῦ κεφαλῆς.

k μικραῖς .i. acer bissimis *Iul.*

l *Nouel. 8. c. 13.*

m *Nouell. 8.*

n καταλογος. descriptio quæ & alibi ὑπογραφή, ac notitia: sed & λόγος dicitur.

CAP. VIII.

POrrò damus huic quoque, vt appellationes [o] in spectabilium magistratuum forma ab ipso huic transmissæ, tam apud gloriosiss. præfectos, quàm gloriosiss. nostrum quæstorem vice sacræ consultationis disceptentur. At si quę causæ minores quingentis aureis apud aliquos in sua prouincia motæ (tametsi ex delegatione fortè) non tamen apud spectabilem actæ per prouocationem suspendantur: tunc & in hoc grauior venerabiliórque factus, augmenti nobis in ipsum collati meminerit, & ita in rebus gerendis versetur, vt omnibus subditis & nobis ipsis & ante nos Deo simul ac legi irreprehensibilem se præbeat.

EPILOGVS.

¶Hæc igitur omnia pernoscens excellentia tua, & tam magnas illi annonas addat, & ita amplè eum dignitatis effectum sciat, vt floris & dignitatis iam nunc à nobis illi traditæ cupiditate multis hūc cōsequi meritò affectabile sit [p].

DE PRAETORE [q] PAPHLAGONIAE.

Tit. VIII.

✱NOVELLA CONSTIT. XXIX.

Imp. Iustin. August. Ioanni præfecto prætorio.

PRÆFATIO.

PAphlagonvm gens & antiqua, neque ignobilis olim exstitit: in tantum quidem, vt & magnas colonias deduxerit & sedes in Venetiis [r] Italorum fixerit, in quibus & Aquileia omnium sub occidentem vrbium maxima [s], & quę multoties cum ipsis etiam regiis certamen susceperit, condita fuit.

CAP. I.

HAnc sanè Paphlagonum gentem Honorij pientiss. principis temporibus diminutionem passam, & aliquot amissis vrbibus, nulla vtili de causa veteris illius contentionis & rigoris remissionem amplexam, nos denuo ad pristinam formam reducendam esse, ipsam quoque Paphlagoniam ad instar vnius ciuitatis redigendam, & quę in duo bus iam Pontis [t] fecimus eadem putauimus & in ipsa constituenda, vt qui harum gentium adunatum imperium, & vnum ex duobus prioribus (nempe Paphlagoniæ & Honoriadis) factum tenet, is prætor nuncupetur (quod nomen & ipsum Romanum est, & prouinciarum rectoribus accommodatum) & vna vtatur cohorte ex duabus prioribus conglutinata, quam & centum virorum numerus supplebit. Imminebit autem omnino hic quoque tributis [u] publicis exigendis, tam quæ Paphlagones, quam quæ Honoriadis olim incolæ pendebant, Præterea omnibus ex æquo vrbibus prouideat, quas vtraque prius, habuit prouincia, hoc est in Honoriade quidem, Prusiadi, Cratiæ, Hadrianopoli, Tio, Claudiopoli, & Heracleæ. Tametsi .n. ex ipsis quędā, vt Prusias [x], Heraclea, & ipsa prouincię metropolis & caput, Claudiopolis [y] scilicet ex Bithynia prius illi assumptæ sunt, tamē quo semel eo transmigrarunt, magnæ curiositatis [z] esse putauimus, denuo ipsas ad Bithynos reducere, & veterem perturbare ordinem. Vnde hæ selectæ vrbes & in Honoriade prius existentes, erunt iā nunc & ipsæ pars Paphlagoniæ. Inter ipsos verò Paphlagonas iurisdictionem habebit in alias sex vrbes, quæ iam inde ab initio ad eam prouinciam pertinent, nempe Germanicopolin, Gangram [a], Pompeiopolim [b] Dadybros, tumulos Amastridis [c], & insuper Ionopolim. Et duodecim omnino totius prouinciæ vrbes erunt quantum ad præsens institutum. Cæterùm circa sacerdotia nihil innouamus, sed metropolitani qui olim sacerdotia hîc suscipiebant, tam in eodem manebunt ordine, ipsórum ordinatione quo ad locum non mutanda, sed ab huius almæ vrbis beatiss. patriarchis ordinandi, quàm quos sub se positos hactenus ordinarunt, eos & nunc ordinantes, non de illis inter se diffideant, non confundantur. Et vna de cætero fiet prouincia, plures [d] habens metropoles, id quod & in aliis quibusdam nostris exstitit prouinciis.

CAP. II.

ENimuero qui totius prouinciæ imperium tenet (appelletur autem tota prouincia, quemadmodum & ante, Paphlagonia) etiam oberrando vrbes lustrabit, nulla id factum prohibente sacra forma olim fortè ad talium prohibitionem composita, sed neque vicarios in locum suum hinc inde per vrbes dimittens. Omnino enim hoc ipsum

prohi-

o De prouocationib. moderatori Helenopon[ti] porrigendis, vt eadem illi moderatores teneat iura, quę alij spectabiles, de quibus superioribus Nou. dictum est.

p Datum 25. Kal. Aug. Cōstant. Belis. V. Coss. Iul. 1. anno 535. ἀπὸ στρατηγοῦ 6. *Eclog. 11.* de prouocatione Prætoris Paphlagoniæ vel Honoriados porrecta & de aliis prouocationibus in diuersis prouinciis porrectis *Iul. const. 25. & const. 28. de off. præt. Paphlagoniæ.*

r Solinus, Paphlagonia insignis loco Heneti, à quo (vt Cornelius Nepos perhibet) Paphlagones in Italiam transuecti, mox Veneti sunt nominati. *Plin. 6. c. 2.* Quo loco, inquit, Henetos adiecit Nepos Cornelius, à quibus in Italia ortos cognomines eorum Venetos credi postulat. Henetorum etiā meminit *Liu. 1. decad. 1 in prin. Strabo 5.*

s Ausonius tamen *in claris vrbib.* Aquileiam nonam facit. Nō erat iste locus merito tamē audacta recenti, Nona inter claras Aquileia celebris vrbes. Itala ad Illyricos obiecta colonia, montes Mœnibus & portis celeberrima.

t *Nou. 28.*

u *Noue. 8. c. 8.*

x Prusias metropolis olim Bithyniæ, condita à rege Prusia, eo fe. qui Annibalē recepit: *vide Strabon. 12.*

y Claudiopolis, metropolis Paphlagoniæ, olim Cythinis. *Dion. in Adrian.*

z .i. nō vtile esse duximus.

a *6. Plin. 2.* Inde consilium Gangrense, tempore Syluestri Papæ, *1. to. 1. conf. dist. 15. c. Annotatio.* vnde dicta, *vide Strab. lib. 12.*

b quę antea Eupatoria dicebatur, cōdita à Mithridate. *Solin. 2. Plin. 2.*

c olim Sesamū oppidum *6. Pl. 2.*

d *dixi ad Nouel. 28. c. 8.*

a Præfectis vicario nō est opus.

prohibemus. si quidem turpe est, vt quandiu[a] ipse in prouincia ius reddit interim alteri quoque vices suas contra legē committat. Sed ipse omnia dispensabit, & publica tributa summa cum animi promptitudine profligabit, neque plus neque minus exigens. ¶ Iustitiæ præterea consentaneam æquabilitatem retinens, simul prouidentiam adhibebit, vt si quid damni fiscus acceperit, id corrigat: simul vrbes illæsas tam publicè quàm priuatim conseruet. ¶ Annonam quoque, quam vterque prius magistratus habebat surgentem in septingentos vigintiquinq; aureos capiet. tum adsessorem habebit, qui septuaginta duos ferat aureos: & cohortem vnam ex ambabus compositam, procedentem vsque ad centum virorum numerum, & quadringentos quadragintaseptem aureos & tremissem percipientem è publico. ¶ Cumque gratis[b] officium suscipiat, gratis item hoc ipsum obeat. Nos enim in hac quoque parte subditos nostros redimemus, & * his qui ex consuetudine per[c] occasionem suffragij (vt vocant) *aliquid percipiunt*, dabimus ipsi, hoc nimirum illis per thronum tuum erogantes ex publicis eius prouinciæ tributis: neque patiemur, vt sub specie & velamento auctionis subditi nostri in seruitutem adigantur. Neque enim nos, qui decessorum nostrorum collatores à Barbaris ereptos, ad veterem libertatem reduximus committemus, vt qui nobis ipsis semper addicti fuerunt, aliis seruiant: quin potius Deo, qui multis per nos gentibus libertatem elargitus est, subditorum nostrorum eisque nouis auctionibus oppressorum libertatem (quo ad eius fieri potest) quasi donarium aliquod offeremus: neque oblædentes eos qui iam acceperint (introducemus enim solitā illis ad hoc securitatem) neque item permittentes, vt datæ pro officio pecuniæ nomine magistratus quasi mancipium aliquod subditos nostros à vendentibus coemant, & reuendant iniuriam inferentibus. Esto igitur inter Pontici tractus prouincias & hæc vna, duplex[d] antea (haud scimus qua de causa) facta. appellabúntque (vt diximus) eum qui prouinciæ præerit, Prætorem Paphlagoniæ Iustinianeum. licebit autē Græca ipsum lingua etiam Strategum[e] appellare.

b Nouel. 8. c. 1. Nouell. 17. c. 1.

c θεοφάσι τῆ καλυμβῶν συνέφθη.

d Nouell. 28. c. 6.

e Prætor Paphlagoniç duplicem habet potestatē, Paphlagoniç sc. & Helenopōti.

Cap. III.

PRæterea semper illi in memoriam rediges iusiurandum, cuius interuentu officium suscipiet, vt puras manus, neque turpi lucro sordidas[f] habeat, vt fisci commoda iustis & vndique inculpatis accessionibus augeat, vt subditis nostris æquitatem & iustitiam impertiat tam in causis publicis, *quàm priuatis*, siue contrahant, siue iudicio inter se contendant. Vrbes autem absque læsione subditorum lustrabit, vt neque ipse, neque adsessor, neque quod ipsum sequitur famulitium, siue ex militibus, siue ex cohortalibus, siue ex seruis, aliquid lucretur, aut gratis sumptus faciat. Oportet enim vt tam ipsi ex iis annonis quæ porriguntur ipsi è publico, sumptus faciant, cum conueniente mediocritate agentes vitam: quàm milites, qui ipsos comitantur, cognoscant, quòd si non suis contenti annonis iter faciant, sed collatores nostros aut fuerint tentare iniuriis, aut damnis inuoluere, aut gratis sumptus facere, collatoribus indemnitas futura est ex ipsorum annonis, per eum qui magistratu defungitur, vt ipse tam eas repetat, quàm etiam ex illis suo periculo collatoribus indemnitatem asserat.

f Nota de Stratego Paphlagoniç.

Cap. IIII.

ATque hæc sanè lex nobis de Paphlagonibus posita est, honoratiorem illis magistratum efficiens, vt qui inter spectabiles[g] numeretur, præbens ipsi auctoritatem tam in prouinciales milites (quatenus tamen iustè eis præcipiat) quàm etiam contra alios, nullis eius prouinciæ hominibus priuilegio vti queuntibus, siue maiores siue minores, siue etiam procurationi rerum ad potentes homines pertinentium præfecti sint. Certè quod facilè per ea loca admittitur, huius rei excellenter curam geret, ne committat, vt aliquorum prædiis tituli apponantur vllum aliud nomen habentes inscriptum, quàm vel fisci vel regiarum domuum. sed si quid tale factum deprehendat eos quidem titulos èvestigio detrahet[h]: fisci verò nomine prorsus alios titulos prędiis eiusqui talia delinquit (si præsens hęc faciat) imponet prius detractis titulis ad illius caput confractis. Si verò absens sit, prædiorum curatore comprehenso tam corpus eius tormentis subiiciet quàm titulos detrahet: & in capite eos curatoris prædiorum comminuet: sciens quòd si quid eiusmodi negligat, nos verò didicerimus simul aliorum, ab aliquibus impositos prædiis titulos hærere quàm fisci regiarúmque domuum, tam nostrarum quàm pientiss. Augustæ simul præsidem re ipsa comperta istos per negligentiam omisisse: is qui hunc magistratum obtinet, bonorum suorum publicationem sustinebit, vt qui cùm facilè pro magnitudine imperij præsens ista prohibere potuisset, dedita ea opera neglexerit.

g Prætor Paphlagoniæ spectabilis.

h Nou. 18. c. 5. §. 1.

Cap. V.

AD hæc diligēter ibi ipsum locorum prospicere volumus, vt omnes qui latrocinia[i] exercēt, qui alienas substantias, aut etiam vxores rapiunt, qui alia deniq; patrant crimina, persequatur, comprehēdat, & competentibus suppliciis subdat, & omnem prorsus iniustitiam reprimat: neque committat, vt in aliquo probiores & mansuetiores iniuriis afficiant, ne aliis denuo talium persecutoribus opus habeamus, cogamúrque rursus violentiarum repressores, latrunculatores[k] & alia id genus tolerare nomina, simul & negotia quæ nos auersati, ipsum ad hunc ordinem produximus, & ita amplum dignitatísque plenum magistratum effecimus, vt tam appellationes apud ipsum cùm iudicat, interpositas ad excellentiam tuam, quique eundem vnquā magistratum suscepturi sunt, & celeberrimum quæstorem sacri nostri palatij, qui in forma consultationis audientiam iis accommodabunt, quàm minores causas quingentis solidis, in prouincia eius apud aliquos non spectabiles motas, & si ex delegatione sint, cùm per prouocationem suspenduntur, ad ipsum se deducat in habitu, & ordine sacri auditorij, & vt ipse inter à nobis inuentos, & in ampliorem formam redactos magistratus vbique connumeretur. Siquidem & ipsi maiores erunt, & in maiore quàm priores reputatione habebuntur, & facilius nobis vel in maiorib. negotiis suum exhibebunt ministerium. Nihil[l] enim in paruo magnum existere tum à nostris dictum est maioribus, tum nos ex ipsis iudicauimus probauimúsque factis. Subiicietur autem & huic legi descriptio[m] quæ significet, quid è publico tam is qui prouinciam regit, quam adsessor & cohors eius accipiet, quo item dato magistratus codicillos percipiat. I ¶ Ipsa sanè ratio qua magistratum geret, cùm hoc loco sub compendio explicata est: tum in lege quæ de omnibus magistratibus in commune descripta est, simul & ex imperatoriis nostris mandatis; quæ ei dabimus cùm administrationis codicillos conferemus, & iusiurandum secundum legem nostram in hoc conscriptam exigemus, manifestabitur.

i d. Nouel. c. 6.

k Nouell. 8. c. 12.

l μηδὲν ἐν μικρῷ καθεστάναι μέγα.

m Ἐπιγραφὴ notitia.

Epilogus.

¶ Hæc igitur omnia perdiscens excellentia tua, & tā magnas illi annonas subministret, & ita ipsum sciat amplæ dignitatis effectum, vt flor's & dignitatis hoc à nobis tempore in illum collatæ cupiditate meritò multis ipsum consequi sit affectabile.

De proconsule[n] Cappadociae[o].

Tit. IX.

✱ Nouella constit. XXX.

Imp. Iustin. A. Ioanni gloriosi. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum & exconsuli & patricio.

Praefatio.

QVam amplum nomen[p] Cappadocum gens habeat, & quanta Romanis negotia exhibuerit priusquam in illorum ditione redigeretur, non ignorant veteris eruditionis studiosi. Certè olim totius fermè Ponti imperium tenuit, & nominatiss. viri, inque magna apud Romanos reputatione habiti, inde *orti validè floruerunt*. Terram præterea habet diffusam admodum, & mirabiliter præstantem, & quæ ita maiestati imperatoriæ placuerit, vt etiam possessionibus, quas illic habet, peculiarem magistratum præfecerit, non minorem ciuili, *sed potius maiorem*. Siquidem & populosissima est, & vrbem maximam præbet eiusdem cognominis cum chariss. nobis Cæsare[q], qui summo orbis terrarum arbitrio, quod nos obtinemus, bonum dedit principium: qua etiam de causa apud omnes terræ populos nominatissimum Cæsaris nomen est, & nos præter omnes alias imperatoriæ maiestatis notas eo gloriamur.

Cap. I.

HAnc sanè regionem paruo tradere magistratui, contra omne nobis decorum & dignitatem fore visum est, cùm aliàs, tum verò maximè, quia semper ipsam aduersus magistratum nostris domibus præfectum seditiones mouere cernimus, & quia factionibus[r] inter se diuisa est ciuitas, quarum alteram Tamiacam[f], quasi fiscalem & ærariam alteram Eleuthericam, hoc est liberam, appellant: & cùm existat ambitu murorum vna, duplex est sententiis. Vnde & seditionum & dissensionum occasiones, & si quid omnino mali fatigat homines, id (vti nos arbitramur) ex hac prouenit causa: qua sublata, robur simul & concordiam negotio addemus, qua[t] nihil vnquam inter homines præclarius exstitit & præstantius. I ¶ Ac cum alijs magistratibus, quos nuper inter Pisidas[u] Lycaonas[x], Thracas[y], instituimus, administrationis forma & aceruus ex duarum rerum congressu constitit: tū verò maiore hūc forma adornare cupientes, tertiam etiam potestatem illi adiicimus. Nam is, quem huic præficiemus officio, non solùm præsidebit legibus, & vniuersæ cohorti ciuili: sed etiam præsidebit militibus tam qui in prædicta regione, quam qui in aliis Pontici tractus prouinciis, in quibus Tamiaca[z] existunt prædia, stationes

n Præsidē vocat Nou. 8. c. 15. §. 24. & 25. Nouell. 20. c. 2. vbi fit mentio præsidis Cappadociç primæ & secundç.

o ἀνθύπατον Καππαδοκίας Scrim. & 6. Ecl. 15. De officio proconsulis Cappadociæ v. Iul. c. 85.

p Cappadoces suo tempore imperium aliquod habuerunt. Medis postea ac Persis paruerunt Herodot. Xenoph. victi à Philippo Iustin. Oros. De regib. Cappadociæ v. Diodo. 31. adde Stra. 12. vbi refert, quàm latè Cappadoces imperarint.

q Cæsaream intelligit, quç olim Mazacha (à Mesek filio Iapheti, vt quidam volunt) mater vrbium Cappadociç, teste Solino. Cçsareā, de qua nunc agimus, nobilitauit hoc Episcopatu Basilius cognomēto magnus sub Valente.

r Factiones in Cappadocia erāt duæ, Tamiaca & Eleutherica.

f Tamiaca prædia, possessiones patrimonij principis v. C. de præd. Tamiac.

t Concordia ciuiū, nihil inter homines præstantius.

u Nouell. 24.

x Nouell. 25.

y Nouell. 26.

z Procōsul Cappadociæ vindicare debet, direpta vel vsurpata à quibusdam Tamiaca prędia, siue vrbana siue rustica, nulla ei tēporali præscriptione opponēda: temporis n. prolixitas, publico non nocet. Iul. c. 86 fa. it l. 6. C. de oper. publ.

habet, perinde quasi per ea loca super milites cum imperio positus sit. Permittimus etiam illis in homines [a] tamiacos imperium [b]: & omnes quicunque ad Comitianam [c] prius cohortem pertinebant, siue summarij [d] siue id genus alij fuerunt, hisce obtemperabunt: & triplici [e] forma conflatum habebit magistratum. siquidem & ciuilis magistratus erit, & militaris, neque non tamiacis quoque rebus præsidebit: vtraque illi cohorte, tam Comitiana, quæ & sua conficiet, neque cum ciuili cohorte habebit commercium, quã clarissimi prouinciæ præsidis apparente. Vniuersam verò proconsularem fieri appellaríque volumus: vtraque cohorte, tam quæ Comitiana prius, quàm quæ ciuilis vocabatur, tametsi vnam appellationem (nempe procõsularem) obtinet, separatim tamẽ sua obeunte munera: vt ciuilis quidem curet tributaria & ciuilia, quæ initio semper ad ipsum pertinuisse scimus. Quæ verò Comitiana prius cohors erat, imperialium rerum administrationi insistat, & exactionem conficiat, ea scilicet forma quam modo explanabimus.

a Tamiaci homines, qui tractant patrimonium principis.
b Proconsul Cappadociæ in homines Tamiacos habuit imperiũ.
c i. comitis domorum, cui suberant Tamiaci, *v. l. vl. C. vbi causa fiscales.*
d συμμάχοι, c. 7. §. 1. *j. eod.* ita dicũtur ab æstimationib. & summis rerum faciẽdis, quarum existimantur periti, *adde Nou. 64. Cic. 10. ad Atticũ.*
e Procõsul Cappadociæ ciuilem militarem & in Tamiacos potestatem habuit.

CAP. II.

CVratorum etenim & tractatorum [f] ne nomen quidem omnino superesse volumus, respicientes ad vetera exempla, & nimiam læsionem quam miseris illi collatoribus induxerunt, sed per singulas domos, & totius Comitianæ cohortis, tredecimque [g] primatium, quos primos [h] & secundos magistros vocant, periculo, alios tredecim, qui statim post illos separati sint, nominari volumus, singulos (vt dictum est) ex singulis ædibus: & post priores tredecim exactioni incumbere, & seruare fisco quæ sua sunt. prospicere item collatorum indolentiæ, & ne quid ab aliquo ipsorum damni sustineant: scientes quòd damnum ex causa collatoribus irrogatum, multò magis ipsorum facultates respiciet, cum totius publicæ exactionis periculum ad ipsos deuoluatur. Sed neque eos qui primi & secundi prius magistri vocitabantur, neque tredecim illos qui post ipsos modò separati sunt, quos profligationem [i] tributorum facere sanximus, quidquam omnino spectabili pro tempore Proconsuli præbere vel nominationis titulo, vel quacunq; alia de caussa: si quinquageni solidi aurei ab vnoquoque horum tredecim exactorum primeribus tredecim magistris præbeantur.

f τρακτευτῶν, Tracteutæ *Nou. 28. c. 24. in f. Iul.* Dicuntur etiã tractores *l. vl. Cod. de executorib. lib. 12.* & παρχκομιστῶν glossariis. curam eos egisse τῆς εἰς πράξεως τῶν δημοσίων φόρων liquet. Tractores ergo sunt, qui tractãt & administrant prædia fiscalia. *Brisonius.* Sed tamẽ Cuiacius *ad l. 3. C. de cano. largitional. titu.* tractatores & chartularios pro iisdem dici notat. Quid tractoriæ, *v. C. de tractoriis & statiuis l. 12.*
g Tredecim magistri.
h Primi & secundi magistri.
i ἄνεσιν.

CAP. III.

POrro neque ipsos exactores [k] amplius aliquid à rusticis aut denique iis qui ab ipsis exactionem tolerant, accipere quàm quæ formis [l] Nicetæ magnificè memoriæ continentur & exactoribus deputata sunt: nequeuntibus ipsis nomina fingere, & damna pro hisce nominibus inducere per causam Apacticon [m], seu tractatoriarum, vel quocunque alio prætextu, siue ad aliquam consuetudinem, siue ad quamcunque vexationem porrigatur. cùm enim ab omnibus illis collatores nostros liberos cõseruari volumus: tum improbo etiam & pernicioso tributo eos liberamus, quod pendebant tractatoribus, per quod fiebat vt circa publicum, & suas descriptiones idonei non essent. quin & si forma aliqua sit pragmatica, quæ velit tractatoribus aliquid præberi, aut longa consuetudo: etiam hanc tollimus. sublato enim ipso nomine tractatorum, meritò quidquid ad eam causam peruenit vnà sustullimus, specialem hanc collatoribus nostris largitatem impartientes. Quod si quis exactorum præter ea quæ forma beatiss. Nicetæ definita sunt, quæ sola ipsos ferre concedimus, aliud quiddam ausus fuerit accipere sciat, tam militia se, quam dignitate, & sua substantia casurum.

k Canonicarij hi mitetbantur à præposito *Iulian. hic in f. & nu. 86. inf.*
l τοῖς τύποις.
m ἀσπαστικῶν τὲ ἕνεκεν ἢ τρακτευτικῶν· ἀσπαστικὰ salutatoria.

CAP. IIII.

QVoniã verò fieri potest, vt inter tredecim exactores (si quidem vt gradatim [n] ad hunc perueniant ordinem, sancimus) vnus aliquis ad expediendam exactionem idoneus non sit: concedimus, vt sic quoque reditus quidem ex eo gradu saluus illi permaneat. Cæterum sancimus, vt tredecim illi primores magistri, & insuper qui post ipsos sunt proximi proprio bonorum suorum periculo alterum quẽpiam illi adiutorem adnominent qui conuenienter pro illo exactionem expediat: vt neque per illius imbecillitatem iniuria afficiatur fiscus, neque ille temporis & gradus sui solatio defraudetur, promotione videlicet adiutoris eius qui ad hoc munus idoneus non est, facienda, periculo (vt dictum est) tredecim primorum magistrorum, & aliorum qui post illos sunt proximi. Ac magnas merito nobis gratias publicorum tributorum exactores [o] habere oportebit, qui ingentibus illis damnis quibus antea tam magistris quam spectabili pro tempore comiti, eiúsque cohorti obnoxij erant, eos liberauerimus. propterea autem hisce omnibus eos liberauimus, vt neque ipsi collatores nostros iniuriis opprimant, neque [p] prætextus excogitent introitus illos aut aliter nominantes, quibus rusticorum facultates eneruent: sed his solis contenti quę secundum formam Nicetę claræ memorię curatoribus præbebantur, omnibus aliis abstineant.

n Gradatim honores deferuntur.
o δημοσίων πράκτορες.
p μηδὲ τὰς προφάσεις ἐκείνας ἀς εἰς ἐπήρειαν ἐπινοῦντες Introitus τὲ κ ἕτερα ὀνομάζοντες, neque occasiones illas in damnum excogitantes introitus, aut simili alio nomine appellent.

CAP. V.

IPsi verò spectabili proconsuli omnium ex æquo rerum cura imminebit, siue ciuile aliquod sit, siue ad militarem magistratum, siue ad potestatem Tamiacam respiciat, neq; quidquam omnium negliget. Ac quoniam maiorem huic loco, quàm cæteris, magistratum attribuere volumus, & veteribus Romanis in more fuit vt vel designatis consulibus, vel his qui illorum loco proficiscerentur, quos procõsules vocitabant, prouincias sortirentur: propterea & Cappadocum magistratum proconsulatum esse volumus, quo in Africa [q] prius Romani imperium suum exornarunt. Et in tantum illum nos magistratum auximus, vt eum qui hunc suscipit, gloriosissimis sacrorum nostrorum prætoriorum præfectis connumeremus. Appellatórque patria [r] lingua is qui huic præsidet, *Proconsul Iustinianeus Cappadociæ*, vt & appellationem magistratui propriam habeat, & simul ex re ipsa Archegetes [s], quasi primarius magistratus nominetur. susceperit enim is qui hunc magistratum obtinet, facilè talem formam, quando & potestatem per se magnam, & per causam Tamiacæ possessionis etiam ad alia loco protensam habeat. In summa tot rebus hominibúsque præsidens dignitate & auctoritate affluet, adiunctísque militaribus copiis omnia disponet minore negotio. Ciuiles igitur res conficiet more solito: militaribus vèrò & ipsis commodè præibit, nempe & illis seipsi submittentibus. 1 ¶Sed cum primis animum aduertito ad rerum Tamiacarum administrationem, quæ in tam grauem & omnium cauponationibus expositam inopiam delapsæ sunt, vt in nullo ferè amplius pretio existant. Tot tantáque enim edocti sumus per prouinciam delinqui, quæ vix amplissimo cuique adhibita medicina curare facile est. Nam qui potentium possessiones procurant (sed pudet nos iam propemodum dicere) quãta cum insolentia passim oberrant, vt stipatores [t] illis inseruiant, vt non ferenda hominum multitudo ipsos sequatur, vt impudenter omnes latrocinentur: miramúrque sedulo, quomodo eo loci subditi tot perferendis iniuriis suffecerint. Inde adeò quotidiè Cappadocum iniuriis oppressorum multitudo occupatos nos & rempublicam tractantes adit, ex quibus multi sacerdotes, plerunque mulieres, qui omnes lamentantur, queruntúrque res suas ablatas esse, quando nemo in proximo sit, qui huiusmodi prohibere valeat. Tamiaca [u] certè possessio iam [x] penè in formam priuatæ redacta est, tota conuulsa, direptáque vna cum suis equitiis [y], nemine omnino reclamante, ore scilicet ipsis auro obstructo.

q i. Carthagine, quæ, vt Sextus Ruffus scribit, prima fuit proconsularis prouincia. & simpliciter proconsularis prouincia cùm dicitur, hæc dicitur. & proconsul quoque, per eminẽtiam, Africæ proconsul *v. Cui. hic.*
r i. Latina. *Nouell. 22. c. 2.*
s Hęc verba quę sequuntur sunt interpretis, ἀρχηγέτης princeps ἀρχηγετεύω, ἀρχηγετέω, ἀρχηγετία.
t δορυφόρους
u i. res patrimoniales principis.
x Tamiacæ possessiones à forma rerum priuatarũ differebant.
y equitia ἵππων ἀγέλαι equorũ armenta & greges.

CAP. VI.

HIs igitur de rebus vnum aliquem ex perspectissimis nobis regioni huic pręficere decreuimus, qui triplici [z] huic ordini præsit, solus omne in se imperium & potestatem circumferens, ciuilis officij vtens insignibus, habens in vsu vehiculum [a] ex argento, securim, fasces, & quæcunq; olim proconsularis imperij fuerunt insignia: præcipiet autem & militibus, & curam geret Tamiacorum redituum, vt sine vllo detrimento & cessatione omnibus ad hoc ordinatis magistratibus obueniant, multóque magis ad nostrũ palatium, quemadmodum etiamnum occasione eorum quę vel nobis, vel sacratissimæ & pientissimæ Augustæ coniugi nostræ inferuntur, tam in auro quàm veste ingrediantur. nihil enim illinc volumus decedere. 1 ¶ Non tamen vt ea forma præbeantur, qua hactenus, ex rapinis scilicet, & ex titulo læsionis dationísque collatorum, (hæc enim omnia tum odio prosequimur, tum è nostra eiicimus republica) sed ex iustis legitimísque causis, quas subiici sacræ huic nostræ legi iussimus, vt eas ferens is qui pro tempore hunc gerit magistratum sacratissimæ Augustæ coniugi nostræ *quinquaginta* auri libras prout dictum est, inferat. Magistratum etenim gratis nos creamus, & ordinationes eius absq; omnibus procedere largitionibus sancimus: neque quisquã erit, qui pro hac quidquã capiet. 2 ¶Sed & annonas ipsi quidem ad viginti vsque auri libras damus, prout subiicitur. adsessori verò eius præbemus ad duas auri libras. capiet item vtraque cohors id quod vsque adhuc è publico suppeditabatur, nullo prorsus modo deminutum: nulla enim re hunc magistratum minuimus: & maximè [b] gloriosissimi præpositi sacri nostri cubiculi [c] siquidem & hunc & suppositam ipsi deuotiss. Palatinorum scholam in Cappadocia simili cum potestate, ordine & figura manere sancimus: non tamen quicquam exinde ferentem vel consuetudinum vel annonarum titulo, vel in auro, vel in veste, vel in aliis speciebus, neque à *spectabili* pro tempore proconsule, neque ab eius cohorte. nam aliter puritas conseruari nequeat. sub vnum enim magistratum, quidquid in ea regione geritur, contrahimus, ne conuulsione ipsa claudicet.

z Sustinet enim munus duorum olim præsidum Cappadociæ, & comitis domorum in eadem Cappadocia.
a ὄχημα τ ἐξ ἀργύρου carrucam argenteam *Iul. hic nu. 85. §. 2.*
b hoc notandũ cubiculariis regum vel principum: nam si quę priuilegia minui oporteat, cubiculariorum principis postremo loco minueutur.
c τ θείων κοιτώνων. hoc ideo dicitur, quia deputati erant Tamiaci reditus cubiculo & cellario sacro. id quod propriè ταμιεῖον est.

CAP. VII.

SAne Tamiacæ possessionis curam [d] & rationem magnã habebit is ipse, qui ad hoc à nobis proficiscitur: & circumspiciet, si quid à Tamiaco solo detractum, & frustrà ab aliis

d v. Iulian. *hic nu. 86.*

ab aliis detentatum sit, siue [a] in pascuis, siue in aruis, siue in locis vitibus consitis, siue in prædiis, siue domibus: & vetus solum rebus suis vindicabit, nulla longi [b] temporis præscriptione illi opponenda. neque [c] enim fisco licet tale quid opponere, neque lucrum captans, vt maximè patrimonium suum exinde collocupletet: nā depauperatio [d] potiùs est, quàm locupletatio, si quis sordidis vtēdo manib. arbitretur ex eo lucrū se facere, quod multifariā postmodū cum impietate & summo probro restituet [e]. 1 ¶ Sed & ipsam vrbē ab omni prorsus perturbatione quietam conseruabit: neque committet, vt seditio [f] aliqua ordinem & administrationem reipublicæ corrumpat. Publica quoque tributa [g] vigilanter & cum iustitia exiget, nihil in illis curæ prætermittens, neque concedens, vt aut fiscus, aut priuati in aliquo circa res suas damnum sentiant: vt qui ex æquo in omnes imperium obtineat, siue milites, siue scriniarij sint tā gloriosiss. præfectorum, quàm magnanimorum magistrorum militiæ, siue in ciuili cohorte numerentur, siue cingulum Tamiacum gestent, siue in maioribus siue minoribus dignitatibus consistant; siue inter sacerdotes cooptati sint. Vnus enim hic magistratus omnibus præficietur: & tam suæ ipsius existimationis, quàm nostrarum legum, & ante omnia Dei memor, vt publica quidem tributa per proconsularem cohortem sine detrimento & cessatione importentur, curabit. reditus verò Tamiacos per subditas prius illi throno personas inferet, intendens etiam ad ea quæ pro consuetudine præcipiuntur à gloriosiss. præposito sacri nostri cubiculi; nequeuntibus ipsis canonicariis [h], qui pro tempore à gloriosiss. præposito emittuntur, vel saltem obolo tenus aliquid accipere vel consuetudinum nomine, vel quacumqne alia de causa, vel [i] ab ipso pro tēpore summario [k], ijsve qui publicas exactiones conficiunt, vel à spectabili proconsule, vel eius cohorte, vel his qui Kataskeuastæ [l], quasi instructores, vocātur, vel præpositis, vel quacumque alia persona ad sacrum nostrum pertinente patrimonium. At verò exercitu vtrique harum solicitudinum opem feret, sedabítque potentium satellites. neque committet vt loca depopulentur, & latrociniis infesta reddant. neque ipse ea percurret, quemadmodum prius facere solebant comites ¶ Neque item in locum suum dimittet vicarios [m], sed locorum defensoribus & cohortalibus suis ad id ministerium obeundum vtetur. 2 ¶ Sicubi [n] verò & militibus opus erit: ex iis locis milites, vbi necessitas postulat, opitulari iubebit. atque hi propriis ista sumptibus expedient; neque subditos damnis inuoluent, aut gratis vlla ex parte sumptus facient. sed tam ipse his abstinebit, sumptum de suo faciens, vbicunque tandem erit, quamuis ad aliam ipsum proficisci regionem iubeamus, quàm etiam adsessor eius, & reliquum famulitium, siue ex proconsularibus, siue ex militibus, quamuis seruile etiam aut subiugale [o] aliquod omnes hosce sequatur: necessitatem habentibus (vt prædiximus) militibus, & quicunque alij ibi locorum habitāt; scholares fortè aut domestici, vt illius iussionibus obtemperent, cinguli & substantiæ suæ periculum reueriti. damus enim ei potestatem, vt & hęc illis adimat [p], nisi eius iussis appareant: propterea quòd eum qui hunc magistratum obtinet, velimus formidabilem subditis & venerandum existere. ¶ Etenim siue [q] miles, siue proconsularis, siue scholaris, siue domesticus per causam illius iussionum damni aliquid collatori nostro irrogauerit: conueniens est, vt ipse hoc ex istius annonis proprio periculo recepto, iniuria affecto medeatur. Postremò neque vlli eorū qui ex hac vrbe [r] eò commeant collatores nostros iniuria tentari permittet. 3 ¶ Sed & cursum [s] publicorum equorum illæsum conseruabit. *Nihil enim ab ipsius iurisdictione excipimus.* Et si quis ex quocunque iudicio ad eam regionem commeantium iniurius erit, & vltra deputatum & cōstitutum exegerit: hunc persequetur.

Cap. VIII.

CVram autem gerit etiam ciuitatis, & eorum [t] quæ ad frumentationem [u] publicam pertinent, & sitonica appellantur, operumq; [x] eius: & procurabit, vt secundum legem nostram ratiocinia [y] conscribantur, & tam Tamaica quàm ciuilia insumantur. ¶ Et si [z] quem eorum qui solitas illas iussiones insinuare consueuerunt, nempe q òd aquarum aliquis ductus impediat, & quòd quæ muros concernunt, diffundantur, aut quia pontes aliqui sint per prouinciam, aliáve itinera, aut alia denique eiuscemodi existat occasio, prout improbè olim fuit in vsu habitum, penitus ipsum prouincia expellet, nec permittet ei vt vel iussionē eiusmodi insinuet, vel per hanc causam quidquam omnino lucri capiat. Nam si nobis visum fuerit eiusmodi inspectionem operum celebrari, sacra pragmatica forma vsi ad eum qui hunc geret magistratum, communicato præterea de his cum throno tuo consilio, rem ipsam nos disponemus; ne cui facilè ad eius generis pecuniarum exactiones pateat aditus & accessus. Omnia quoque quæ audierit *improba*, prohibebit is qui hoc magistratu defungitur. Quòd si vehementiore aliquo & asperiore opus erit, certiorem ea de re faciet tam excellētiā tuam, quàm gloriosiss. præpositū, &

a nota in quibus consistebāt prædia Tamiaca.
b Tēporis prolixitas publico non nocet *Iulian. ibi.*
c *l. 6. Cod. de oper. publ.*
d ἐλάττωσις.
e Non ita turpe est, nō locupletari, quàm malè accepta restituere.
f Seditiones compescendæ à præsidibus prouinciarum *l. 13. ff. de off. præsid.*
g Vt tributa iustè exigantur ad notionem præsidum pertinet.
h i. exactorib.
i παρὰ τοῦ κατὰ καιρὸν σουμμαρίου.
k de summariis dixi *cap. 1. §. eod.*
l κατασκευαστῶν.
m *Iulianus c. 87.*
n *Iulianus ibid.*
o Subiugalium nomine iumēta intelliguntur.
p Præsides iusta de causa apparitores suo officio possunt priuare.
q Pœna scholaris & domestici proconsuli non obtemperantis.
r Constantinopoli *Iulianus.*
s Cursus publici cura ad pręsidesetiā pertinebat. addit & hoc Iulianus de hoc pconsulū Cappadociæ, veredorum dispositiones sub iuris eius districtione esse.
t *Iulianus ibid.*
u *d. l. l. §. 11. ff. de off. præfect. vrb.*
x *Nouell. 4. c. 3.* *Nouell. 25. c. 4. §. 1. l. 7. §. 1. ff. de off. procon.*
y ratiocinia λογισμοί.
z *Iulianus c 88.*

alios celeberrimos magistratus quibus ad talē rem conficiēdam aliquid adest facultatis: nos deniq; ipsos, & nos illi, quid facto opus sit, explanabimus. 1 ¶ Titulos [a] verò prędiis apponere per prouinciā cui præsidet, continentes certorum hominū appellationem, excepto nomine maiestatis Imperatoriæ aut Tamij, hoc est ærariæ, in tantum prohibebit, vt patrimonium eorum qui tale quid perpetrare moliantur, in publicum redigat, & [b] manus [c] abscindat eis imponentibus, si præsentes fortè id ausi fuerint. si verò procuratores absentium, ingentibus illos tormentis subdet. Titulos certè quicunque tandem affigere ausi fuerint, siue præsentes, siue absentium procuratores, detractos protinus ad [d] capita eorum qui affixerunt, infringet: sciens fore, vt si id factum cognitum neglexerit, ipse bonorum suorū publicationem sentiat.

Cap. IX.

IVri dicundo cum summa animi intentione & cura incūbet, neque (vt hactenus) rusticanos [e] homines sinet iniuriis opprimi. Neque amplius negotia nobis hîc facessent Cappadoces, magno cum clamore supplicantes & lamentantes; sed ipse iudicem se illis & disceptatorem præbebit. Nam si quem huc aduenientem viderimus, qui non prius apud ipsum calamitates suas lamentando explicuerit, hunc nos denuo cum increpatione mittemus in prouinciam, propterea quòd relicto [f] magistratu prouinciæ continuò ad nos decurrit. Si verò cùm eos qui iniuriam intulerunt, conuenirent, ipse comessationibus deditus, & luxu iam perditus, illorum se orationibus non accommodauerit, sed supplices plorare permiserit, hique ad nos cogantur decurrere, & maximè [g] si mulieres sint, nósque edocti fuerimus, quòd hi quidem adierint, ille verò iniuriām vltus non est, protinus negotium vt suspectum [h] habebimus, quasi propter lucrum, vel per gratiam, vel aliquorum obsequium factum, & nos ipsos illi prorsus opponemus: & cùm triplicem magistratus functionem gerat, tripliciter quoque [i] illi resistetur, tam ipso iure, quàm nobis, & legibus eum oppugnantibus. 1 ¶ Quæ ipsum reueritum, memoria item repetentem præcepta nostra, quæ illi vnà cum codicillis magistratus dabimus, (appellabant autē ea maiores Mandata [k] Principis) conuenit omnia secundum legem nostrā agere, vtentem in cognoscendo æquitate [l], in rebus gerendis puritate, vbique colentem iustitiam [m], qua nihil inter homines vnquam extitit robustius aut pulchrius, quódve Deum & imperatorem placere conciliaréque magis possit. Talis enim ipse cùm sit ita nostro quoque testimonio comprobatus: volumus vt solus omnia in prouincia conficiat, neque causis audientiam alio quopiam præbente, neque nobis facilè vel in eam venturis sententiam, vt alicui alij haſce delegemus, vel occasione cohibendarum violentiarum, seu quacunque alia de causa emissuris aliquos: vltra hoc, quòd tametsi tale quiddam vel ex sacris nostris formis vel magistratuum iussionibus hactenus factum est, omnibus id vacaturum sit modis, ipso totius prouinciæ administrationem suscipiente, neque vlli omnino, vt accessum eò habeat, permittente.

Cap. XI.

POrro [n] autem hunc quoque magistratum, prout [o] procōsulum proprium est, inter [p] spectabiles ponimus, appellationesque [q] ab ipso transmissas, tuam excellentiam volumus vnà cum gloriosiss. quæstore sacri nostri palatij in formā & habitu consultationem disceptare. Si qua [r] verò alia in Cappadocia causa minor aureis quingentis per prouocationem suspendatur, siue nostro siue alicuius magistratus iussu datus iudex fuerit; qui tamen non sit spectabilis: huic spectabilis ipse proconsul in forma sacri consistorij & vice sacri auditorij accommodabit audientiam: siquidem & hoc illi ius addimus, decoramusq; illi magistratum tam amplo priuilegio, quantum nullus in hunc vsque diem in Cappadocia obtinere visus est. Esto igitur iustus, & elato animo, & tam nos [s] quàm legem pro oculis habeto: cognoscitoque, quòd si strenuè ista exequetur, longiore [t] tempore in hoc officio permanebit, & maior ipsum alius fortè magistratus excipiet. Cæterùm si nostris iussionibus neglectis, potentiores aliquos, non legem aut nos colat & veneretur: tum primo quoque tempore iis, quæ in ipsum collata fuerunt, excidet [u], tum de cætero inter cōdemnatos habebitur, indignus nostro visus iudicio.

Cap. XII.

ADulteria [x] verò & raptus virginum, & immoderatas illicitasque [y], & augendæ rei suæ causa comparatas circumscriptiones, neque nō homicidia, & si quid eiusmodi delictorum est, ita acerbè punito, vt [z] paucorum hominum supplicio omnes reliquos continuè castiges: estoque secundum legem exquisitus delinquētium castigator. neque enim inhumanitas hoc, sed potius summa quædam humanitas est, cùm multi paucorum animaduersione saluantur. Quòd si quem hoc nomine in crimen vocatum sustineat, qui vel cinguli, vel dignitatis, vel sacerdotij, vel eiusmodi alio prætextu speret ex illius se manib. ereptū iri:

a *Nouell. 28. c. 5. adde C. de his qui poten. no. tit. &c. &, vt nemo priuatus titul. &c. vt nemini liceat sine iudicis authoritate. Iulianus cap. 69.*
b Pœna apponentis priuatos titulos rebus alienis.
c De manus abscissione, aliàs dixi, *v. Nouell. 17. cap. 8.*
d *Nou. 28. c. 5.*
e Rusticorum vita patrocinio præsidum indiget.
f Ordinario relicto, ad extraordinarium iudicem iri non oportet.
g Mulierū causæ fauorabiles.
h Si quis iniuriam patiatur à suo pręside, pręses præsumetur corruptus.
i Triplicem dignitatem obtinens, peccando triplices aduersarios sortitur: ius, principem, & leges.
k de quibus v. Nouel. 17.
l Æquitas & puritas iudicē decet.
m De laude iustitiæ dicam ad Nouell. 69.
n Iulianus d. cap. 89.
o Proconsules omnes, spectabiles.
p Proconsul Cappadociæ spectabilis.
q Appellatur à procōsule Cappadociæ ad pręfectum prætorio & quæstorē.
r Iulianus c. 90.
s Obiecta magistratuum præcipua.
t Spes optimi magistratus.
u Pœnæ iudicis iniusti.
x *leg. vlt. ff. de off. præsid. Iulianus d. c. 90.*
y *l. 6. ff. de off. præsid.*
z Finis pœnarum.

certò sciat quod nostro iudicio indignus videbitur. Nemo enim quacumque potẽtia sua fretus, quodcumque alienum prætendens patrocinium [a] in talib. delictis seueritatem legis effugiet. Quin potius si quis talibus se patrociniis ausus fuerit immittere, similem cum delinquente pœnam & ipse sustinebit: idem cum sit, ipsum aliquem delinquere, & eum qui talia peccauit & deliquit, velle de manu legis eripere. [b] 1 ¶ Subiicietur autẽ legi & descriptio [c], quæ significet, quid ipsum, eósve qui circa ipsum sunt, è publico capere: quid item vel occasione codicillorum dare, vel sacratissimæ Augustæ coniugis nostræ piæ domui inferre conueniat: trifariam videlicet inferẽdis iis *quinquaginta libris auri*, prout iam inde ab initio & in hunc vsque diem obtinuit. 2 ¶ Et subditis nostris (id, quod sæpe diximus) purè vtetur: quæ res summo à nobis studio habita effecit, vt magnas etiam opes despexerimus, quamquã in tot sumptib. & magnis bellis, per quę Deus nobis dedit, vt non solùm pacem ad finem deduxerimus, & Vandalos, Alanos [d], Mauritanos subegerimus, & totam Africam [e] insuper & Siciliam recuperauerimus: sed & bonã spem habeamus, quòd Deus nobis annuet, vt & cæteras gentes [f] quas socordia sua Romani amiserunt, cùm ad vtriusque Oceani terminos tenerent, iterum ditioni nostræ adiungamus, quas nos diuino freti auxilio, ad meliorem statum redigere properamus: neque quidquam detrectamus eorum quæ vel ad extremam pertingunt difficultatem: vigiliis simul, & inediis, cæterísque laboribus iugiter pro subditis nostris vltrà quàm humanæ naturę modus patitur, vtentes. Perleget etiam mãdata nostra, quæ illi dabimus vnà cum codicillis magistratus, quẽadmodum antè diximus. Et si quidem omnia secundum illa peregerit: & admirabilis futurus est, & vndique dignũ se nostro exhibebit imperio.

EPILOGVS.

¶ Hæc igitur omnia quę per hanc exprimuntur legem cognoscẽns excellẽtia tua, & prædictas annonas huius officij throno præbeto: & ita ipsum scito amplum effectum, vt collati modo in ipsum floris & dignitatis cupiditate multi meritò hunc consequi affectent [g].

DE DESCRIPTIONE [h] QVATVOR [i] PRAESIDVM ARMENIAE.

Tit. X.

NOVELLA CONST. XXXI.

Imperator Iustinianus August. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli, & patricio.

PRAEFATIO.

Perperam effusæque [k] posita, si ad competentem perueniant ordinem, & bellè disponantur: aliæ propemodùm res apparent speciosæ pro turpibus, ornatæ pro incultis, articulatæ distinctæque pro incompositis prius & cõfusis. Quod cùm & in Armenia admissum deprehenderimus: putauimus & ipsam ad congruentiam quandam & vnam harmoniam collocari debere: quò magis ex bene constituta eius moderatione, & competens illi robur addamus, & decentem imponamus ordinem.

CAP. I.

Vnde quatuor [l] Armenias fecimus. Vnam [m] quidem interiorẽ, cuius metropolis [n] piæ appellationis nostræ cognomine appellata est, prius Bazanis seu Leontopolis dicta, quam etiam proconsulatu honorauimus, cui magnificentiss. vir Acatius præfuit, magistratu inter spectabiles relato, omnibúsque illi traditis, quæ procõsulatum habere conuenit. Nam & stola ipsum adornauimus *proconsulari, quæque ad istas res pertinent, ea vt habeat, constituimus*, & vrbes [o] illi adsignauimus, Theodosiopolim, quam etiam prius habuit: Satalam, & Nicopolim, Colonia quoque ex prima (vt antè vocabatur) Armenia assumpta, item Trapezunte & Cerasunte [p] ex Polemoniaco prius dicto Ponto: his partim à clariss. prouinciæ præside, partim à spectabili moderatore separatis: in septem omnino vrbes, & quæcunque circa ipsas in proximo sunt loca, tota prouincia redacta. 1 ¶ Secundum [q] verò ordinem tenere iussimus eam Armeniam, quæ antè prima dicebatur, in qua cæteras præcedit [r] Sebastea vrbs, attributa illi, & Sebastopoli, quam prius quoque habuit, & insuper Commana [f] ex Polomoniaco prius Põto dicto: & Zela ex Helenoponto: neque non Brisa: vt ea prouincia quinque [t] contineatur vrbibus, officio [u] quod Correctorium est, in pristina forma relicto, neque præside eius maiore aliquo nomine cõdecorato, sed ipso in eodem quod prius habuit, derelicto. 2 ¶ Ad hæc tertiam [x] Armeniam instituimus eam quæ prius secunda dicebatur, in qua principatum tenet Melitena [y] vrbs antiqua, vrbs insignis, in pulchro solo, clementique cœlo posita, neque multum distans à fluentis Euphratis fluuij. Hanc nos in præsentia & augendam, & ad formam spectabilium [z] traducendam putauimus. Præsidem quoque huius comitem [a] Iustinianeum nominandum, dandósque ipsi pro annonis solidos 700. eius adsessori solidos 72. & cohorti eius solidos 360. & vt omnia habeat quę eiusmodi thronorum propria sunt. Et qui prius cohortales nominabantur, tum omnia faciant quæ etiam prius, & maximè circa publicam exactionem occupentur: tum ad Comitianorum appellationem transeant, perinde omnib. eis conseruatis, ac si cohortales existerent. Vrbes [b] verò ei partim Arcam & Arabissum, partim Ariarathaeam, & alteram Cõmanam (quam etiam Chrusam [c] appellant) & Cucusum subdidimus, quas & prius habebat è sex omnino consistens vrbibus. 3 ¶ Constituimus autem & quartã [d] Armeniam, quæ prius non in forma prouinciæ continebatur, sed è gentibus erat, & ex multis barbaricis colligebatur nominibus, Trophaena [e], Anzethena [f], Ophena [g], Asteanea [h], Balabithena, ꝗ dicta [i], & Satrapis subdita. Id verò nomen [k] magistratus neque Romanum, neque maiorum nostrorum, sed ex altero imperio introductum fuit. Exornauimus igitur & illam ciuili magistratu & forma, tam ciuili ibi magistratu instituto, quàm Martyropolitanorum [l] illi vrbe, & Citharizà [m] castro addito. Consistatque ipsa in forma ordinariorum magistratuum, Consularis à nobis facta: vt cùm quatuor sint Armeniæ, duo quidem magistratus existant spectabiles, nempe alter proconsul, alter comes: & primæ quidem Armeniæ proconsul, tertiæ comes præeat: secundæ verò & quartæ, ordinarij [n]. Et quia summo à nobis studio cautum est, vt appellationes intra quingentorum solidorum quantitatem non ad hanc almam deferantur vrbem, sed ad proximos spectabiles magistratus: propterea disponimus, vt appellationes quæ quidem ex secunda Armenia procedunt, hoc est, in qua Sebastea vrbs est, hæ ad Armeniæ primæ præsidem, hoc est, proconsulem, deferantur: quæ verò ex quarta mouentur Armenia, hę intra dictam quantitatem ad tertiæ Armeniæ *comitem, qui nempe Melitenæ residet*, deueniant.

CAP. II.

His ita à nobis ordinatis, insuper illud etiã determinare iustum putamus, vt primæ Armeniæ talis vir præficiatur, qui pro amplitudine sua, & spectatissimo iam erga nos ministerio, magistratus huius tam iuramento, quàm excellenti maiestate dignus sit. Ac cùm Thomam magnificentissimum virum aliquot iam in Armeniorum regione officiis defunctum, & alioqui frugi hominem esse, & nobis absque [o] fuco semper inseruisse, & modò quoque inseruire deprehenderimus, promouemus ipsum ad huius officij administrationem, vt non solùm prædicta à nobis forma ad tempus huic prouinciæ præsideat, sed etiam aliis prouideat, quæcunq; ei vel per sacra commonitoria cõmisimus, siue in prouincia quam ei tradidimus, siue in aliis. quod inquam fecimus, sacris ad ipsum compositis commonitoriis de *multis* & diuersis actibus, quos ipsum & in aliis regionibus ad effectum deducere æquum est. 1 ¶ Quæ verò ad sacerdotia [p] spectant, ea (vt sæpe diximus) volumus in pristina manere forma, negotio ipso neque circa ius metropoliticũ, neque circa ordinationes vel mutationem vel nouationem suscipiente: sed prius ordinatis nunc quoque ex ordinatione auctoritatem obtinentibus, & prioribus item metropolitanis in suo permanentibus ordine: vt quantum ad ipsa nihil penitus innouetur.

CAP. III.

Illud sanè in confesso est, ex quo tertiæ Armenię comitẽ non tantum ciuilem, sed etiam militarem magistratum fecimus: necesse habere etiam milites qui in ea stationes agunt, vt huic suppositi sint: licentia illi præbita, vt (quemadmodum militaribus permittitur magistratibus) & nomine quemque suo euocet, & inquirat, & de ipsorum annonis dispiciat, & supplicio eos persequatur, si quãdo iniustè egerint: neque committat vt milites in subditos nostros iniurij sint. Quòd si quid flagitiosius perpetrent: ad instar criminalium caussarum audientiam præbeat, tametsi milites existant. omnia denique agat, quæcunque militaribus attributa sint magistratibus. Et quemadmodũ comiti Isauriæ [q] & Pacatianę [r] Phrygiæ, & insuper Lycaonię [f], Pisidię [t], ac Thraciæ [u] prętoribus militares etiam copias subdidimus: vt æquè & ipse non solùm ad res ciuiles cohortem, sed etiã in copias militum potestatem habeat & imperium, & cum summa auctoritate & amplitudine tam militibus quàm paganis facienda pręcipiat, omnia agens quasi vno aliquo officio existente. Inque vnam hanc rem prouidentiam conferat, ne quid per prouinciam admittatur flagitij, sed & vt admissum competenter coerceat. Neque hanc illi potestatem in vlla omnino persona, quę in prouincia sit, detrahimus, siue paganica, siue militaris, siue tamiaca sit. Sub æquabili enim & perpetua pace nostros tueri subditos volumus, non pro diuersitate personarum inducentes legum contemptum.

EPILO-

a d. l. 6. §. 2. ad de C. ne liceat potentioribus patrocin.
b facit titulus ff. ne quis eũ qui in ius vocatus. Edicto Iustiniani 13. c. 18. in f.
c ὑπογραφή, notitia.
d Inde Iustinianus Alanicus.
e Inde Iustinianus Africanum se appellat in multis inscriptionibus edictorum.
f inter quas erant Galliæ.
g Datum Cos. Belis. Iul. hic, i. anno 535.
h περὶ τῆς διατυπώσεως τῶν τεσσάρων ἀρχόντων Ἀρμενίας Scrimg. & 6. Eclog. 14. de Præsidib. Armeniæ, index Regiæ apud Cuiac.
i Quatuor præsides Armeniæ hîc constituuntur. Primæ dat procõsulem: secundæ, Correctorẽ: tertiæ, Comitem (de quo vide Iulianũ cõstit. 39. quartæ, Consularem.
k Confusionis vituperium.
l ex duab. Maiore & Minore Co. de off. magist. milit. 6. Plin. 5. 9.
m Prima Armenia.
n Armenię primę & interioris metropolis, olim Bazanis ac Leõtopolis, hodie Iustinianea.
o Vrbes Armeniæ primę interioris.
p Ammianus 22. & Cerasus vnde aduexit huiusmodi poma Lucullus.
q Secunda Armenia.
r Sebastea, metropolis Armeniæ secundæ.
ſ Commana duplex. vna, in Polemoniaco: alia, quæ & Chrusa dicitur ꝗ eod.
t vrbes secundę Armeniæ.
u κỳ τὴν ἀρχὴν ἡγεμονίαν ἔσω, κἀλλῖποντες, Scrimg. sensus est, Moderatorẽ Armeniæ secũdæ, correctorẽ, vt olim, appellari.
x Tertia Armenia.
y Melitena, metropolis tertiæ Armeniæ.
z Comes tertiæ Armeniæ, inter spectabiles viros hîc refertur.
a Comes Iustinianeus Armeniæ tertiæ.
b Vrbes tertiæ Armeniæ.
c i. auream.
d Quarta Armenia.
e Eusthatius in Dionys. hanc diuisionem Armeniarum Iustino tribuit, v. Cuiac. 15. obs. 29.
f Anzithena, l. vlt. Cod. de off. magist. milit.
g Sophena, d. l. vlt.
h Astyanea, d. l. vlt.
i Belabitena, dict. l. vlt.
k Satrapiæ scilicet, Vox Satrapa, neque Romana, neque Græca, sed Persica. Hinc Herodotus 3. refert Darium diuisisse regnum suũ in 20. Satrapias, & lib. 1. ἀρχὴν Babylonis σατραπηΐην vocari tradit. & Suidas li. 11. scribit, Satrapam Armeniæ quotãnis 20000. pullorum misisse ad regẽ Persarũ. Hac tamẽ voce vsus est Terentius Heautontimor. act. 3. scena. 1. Satrapes si siet sufferre amator nunquã eius sumptus queat.
l de qua v. d. l. vlt.
m τὸ Κιθαρίζον Scrimg. loc° quĩ Kitharizon appellatur Iul.
n ὀρδινάριοι κα... sensus est, Primæ Armeniæ Proconsulẽ, tertiæ Comitẽ spectabiles esse: secundæ correctorẽ, quartæ consularem ordinarios esse, i. clarissimos esse. Tres sunt gradus ordinis senatorij, clarissimi, spectabiles, illustres. Ordinaria dignitas est minor sc. clarissimatus, d. xi ad No. 20. c. 2. Sic ordinarius miles festo est manipularis. is enim est infimus militiæ gradus l. 1. Cod. ad l. Iul. repet. Vopiscus in Bonoso, Militauit primũ inter ordinarios, deinde inter equites.
o γνησίως.
p Innouationi prouinciarum persæpe, non adstringuntur Ecclesiæ. Inde animaduertimus, hodie, non eandem metropolis esse episcopis & prouinciarum præsidibus & Ecclesiam, aliam diuisionẽ prouinciarum obseruare: aliam, rempublicam.
q Nouell. 27.
r Nouell. 8. c. 2.
t Nouell. 25.
u Nouell. 26.

EPILOGVS.

¶Quæ igitur nobis placuerunt, ea secundum descriptionem quatuor Armeniarum, & maximè tertiæ, cuius occasione præsentem sacram legem tulimus, iam inde in omne reliquum tempus excellentia tua custodire studeto: omnibus quæ singulis annis dari iussimus, per particulares descriptiones thronorum tuorum conficiendis[a].

NE[b] QVIS[c] MVTVVM DANS AGRICOLæ, terram eius teneat. Item quam magnas vsuras creditores ab agricolis debeant percipere.

Tit. XI.

NOVELLA CONSTIT. XXXII.

Imperator Iustin. August. Agerochio[d] clariss. præsidi ÆMi[e] montu Thraciæ.

REM duram, & quæ omnem longè impietatem & auaritiam superat, communi lege quasi medicina quadam curare nobis visum est, quæ non in præsenti tantùm necessitate, sed per omne deinceps æuum suo in repub. munere defungi queat, compèribus enim nonnullos in prouincia, cui præsides, non dubitasse captato ad hoc de industria sterilitatis frumentariæ tempore, sub modica admodùm mensura frugum mutui cum aliquibus contractum celebrare, & ex eo vniuersam illorum terram ad se recipere: vt plerique ea occasione rusticorum diffugerint, plerique etiam fame[f] perierint, & tetra quædam lues ac contagio exorta sit, in nullo penè barbarica incursione inferior.

CAP. I.

SAncimus[g] igitur, vt quicunque agricolis quantamcunque mensuram quorumcùque aridorum fructuum crediderint, si ab his receperint citra vllam exceptionem hæc illis restituant, nemine prorsus audente per causam prædictorum mutuorum, siue scriptura interueniente, siue sine scripto celebrata sint, terram[h] penes se detinere, octauam[i] duntaxat modij partem in singulos modios[k] per integrum annum vsurarum nomine ferentes si fruges mutuo datę erũt. si verò pecunia numerata: in singulos[l] solidos annuas[m] siliquas. Cæterùm de reliquo contenti creditores octaua modij parte in singulos modios per annum, aut quantumcunque maneat, pro portione crediti, aut siliqua: omnino restituant, siue terram, siue aliud quiddam, boues fortè aut oues, aut mancipia, pignori ceperint. Atque hæc lex omnibus humanitatis & pietatis de se specimen præbeat, & tam egenorum necessitati medeatur, quàm creditoribus nonnihil afferat solatij.

EPILOGVS.

¶Quæ itaque nobis placuerunt ea claritas tua effectui finique tradere studeto, sciturо creditore, quòd si hæc contra facere aliquid ausit, exactione cadet. & qui mutuum accepit, quiue iniuriam pertulit, ex eo solatium habebit, quod tum ipse à facescendo negotio liberatus sit, tum creditorem in rebus suis iacturam pati videat Dat. 15 Kalen. Iul. Constantinopol. Belis. V.C. Cons.*

DE HIS QVI MVTVVM DANT AGRICOLIS.[n]

Tit. XII.

NOVELLA CONSTIT. XXXIII

Imperator Iustinianus Augustus Dominico præfecto prætorio per Illyricum.

PRopter auaritiam creditorum, qui angustia temporum abutentes, terrulas infelicium agrestium sibi adquirunt, pro pauco frumento omnem illorum substantiam retinentes, legem posuimus, quam primò quidem in Thraciam, & in omnes eius prouincias, in præsenti autem & in Illyricianas prouincias direximus. Cuius exemplum subdi etiam præsenti legi præcepimus, vt non solummodo priuati homines putent legẽ contra se esse propositam, sed etiam milites altiore nitentes fastigio, legem contra se esse prolatam existiment. Vt ergo & tua magnitudo sciat, quod communis hæc lex posita est, & prouincialibus & militibus, & omni cingulo, nulla excusatione cuiquam competẽte, ideo ad tuam sublimitatem præsentem legem destinauimus, scituris militibus, qui præsenti legi non esse obediendum existimant. quod cingulo denudati inter priuatos habebuntur, pœnis quas in anteriore lege posuimus, prius nihilominus subiugandi.

a datum XV. Kalend. April. Cons. Belis. *Iustin.* 1. anno 536.
b pertinet hæc constitutio ad agricolas Thraciæ.
c De his qui pecuniam credũt agricolis *Index Reginæ apud Cuiacium.* Porrò integra hæc cõstitutio refertur apud Iulianum *in fine.*
d Tzetzes hæc dictio tria signi ficat, ἔνδοξον, ἀριζήτηντε, τὸν ὑβριστὴν σὺν τύποις.
e Αἰμιμόντυ *Scrimg.*
f Mortis grauissimũ genus, fame perire *Ammiā.* 17. Tiberius Druso adeò subduxit alimẽta, vt tomẽtum ex culcitra tentauerit mandere. *Suetonius in Tiberio* 51. De fame eiusq; supplicio vide Petrum Gregoriũ 31. *syntagmat.* 23.
g Duo hîc constituuntur fauore argentariorũ. vnũ, de antichresi, de qua vide Cuiaciũ 3. *obs.* 35. alterum, de vsuris.
h Nemo ea lege ab agricolis fundum pignori potest capere, vt fruct⁹ omnes præcipiat vsurarũ vice, quoad sors oblata vel soluta sit. atque ita vt fructus nõ imputentur in sortem.
i id est, sextarios duos. Modius enim sexdecim sextarios continet. & ita licet octauam sortis à rusticis stipulari rerum aridarum, & liquidarum nomine. Pecuniæ nomine, trientes vsuras, seu 24. sortis partẽ. Ea disparitate permotus Molinæus, putat hîc legendum, non ὀγδόην μοῖραν, sed εἰκοστὴν καὶ τετάρτην μοῖραν. eo sensu, Non licere exigi ab agricolis vltra tertiã partem octauæ, siue vltra vicesimam quartam partem sortis annuatim *quæsti.* 1. *de vsur. num.* 66. 67. 68. quod Contio 2. *lect.* 2. & Cuiacio displicet 3. *obser.* 35. Causam differentiæ reddit, quòd pecuniarũ eadem sit semper potestas, Cęterarum rerum pretia incerta & mutabilia. ideóque accessiones frumẽti crediti nunquam excedere legitimæ vsurę rationem, nonnunquã ex-

NE[o] QVIS QVOD AGRICOLÆ MVTVAM PECVNIAM DEDIT, illius terram detineat, & quem vsurarum modum creditores accipere debent ab agricolis.

Tit. XIII.

NOVELLA CONST. XXXIIII.

Idem August. Agerochio clariss. præsidi Aemimontis in Thracia.

PRÆFATIO.

REM duram atque inhumanam, & quæ vltra omnem impietatem & auaritiam sit, perspeximus lege saluberrima sanare, & communem omnibus deponere medicinam, non tantùm in præsentis necessitatis tempore, sed etiã in omni æuo futuro. Venit enim ad nostras aures, quosdam in[p] ea ipsa prouincia quam tu administras, auarè temporum necessitate captata, fœneratorios fecisse contractus, & paucam mensuram dantes, terrulas eorum abstraxisse, & ex hac causa quosdam colonorũ fugæ latebras petisse, alios fame esse necatos, & tristissimam pestem homines inuasisse, incursione barbarica non minorem.

CAP. I.

SAncimus itaque omnes huiusmodi creditores, quantũcunque vel tritici, vel hordei vel in alia specie quæ in fructibus aridis[q] est, dederint: hoc reddito, in præsenti cum parte modij octaua per singulos modios in vnoquoque anno præstanda, terrulas colonis restituere: nemine penitus eorum audente terrulas detinere sub occasione fœneraticiæ cautionis, siue in scriptis, siue sine scriptis credita sint contracta. Sin autem pecunias dedit, nihil amplius quàm siliquam vnam pro singulo solido annuam præstare. Et hanc saluberrimam legem in omnes extendimus, in pręsenti quidem tempore initium accipientem, in omne autem æuum modis omnibus obseruandam, vt si quando fuerit vel triticũ, vel hordeum fœneratum, vel alij aridi fructus, creditores tam quod dederunt accipientes, quàm pro vsuris octauam modij partem annuã pro singulis modiis, vel siliquam pro singulo solido secundũ hunc modũ in quantum fœnus permanserit, percipientes, siue terrulas siue aliud in pignus acceperunt, boues fortè, vel pecora vel mancipia: hæc modis omnibus reddant, & hęc lex communis omnibus sit, humanitate & pietate gaudens, neque non omnibus egenis consulens, & creditoribus mediocre solatium afferens.

EPILOGVS.

¶Hæc igitur, quæ à nobis statuta sunt, charitas tua in omni prouincia, quæ tuo moderamine gubernatur, obseruare festinet. Sciturus omnibus creditoribus, quòd si aliquid præter hoc commiserint: exactione cadent. & cui fœnus ablatum est, hoc habebit solatium, vt ipse quidem securus degat, auarum autem creditorem videat in suis pecuniis patientem iacturam.

DE ADIVTORIBVS[r] QVAESTORIS[s].

Tit. XIIII.

NOVELLA CONSTIT. XXXV.

Hæc prorsus deest in Græc. iustam autem epitomen inueni in Nouellis Iuliani, quam hîc adscripsi.

VIGINTI SEX[t] adiutorib. Quæstoris, quos boethos dicunt Quæstoris, liceat in suo loco alios substituere, idoneos tamen, & quos pro tempore quæstor elegerit, propositis sacris euangelijs. Hi[u] autem qui fiunt in locum eorum qui suo loco ciciderunt, centum solidis pręstitis[x] fiant. Istorum autem trium graduum viri, id est scrinij memorię, & duorum qui proximi futuri sunt, quamuis non ex viginti sex adiutoribus, tamen licentiam habeant surrogare in locum suum. Habeant igitur ius vendendi[y] militiam suam, & non vltra[z] centum solidos, dummodo & is qui subrogatur, electione Quæstoris fiat. Prærogatiuas autem constitutio dat Theodosio & Epicteto & Quirillo & Sabbatio & Perigeno. Illo videlicet obseruando, vt si quis ex viginti sex adiutoribus defunctus fuerit ab hærede eius centum solidi dentur, & electione Quæstoris militent. Sin autem liberi sint defuncti, idem iuris habeant. quanuis hæredes parenti suo non exstiterint.[a] Datum C. Bilis.

DE SVCCESSORIBVS EORVM QVI IN AFRICA DEGVNT.

cedi. Quin, legẽ 1. *Cod. Theodos. de vsur.* pro pecunia centesimas vsuras videri permittere. pro cæteris rebus in duos modios modiũ tertium, quæ vsura quatuor centesimas efficit.
k hæc est vsura centesima vt vult Cuiacius, vtq; etiam constat ex Nouella 130. *vide l.* 26. *Co. de vsuris.*
l Ea est vsura triens, vt cõstat ex Leone *Nouel.* 83. & Aniano *l.* 2. *Cod. Theodos. de vsuris.* Vt enim centesima est, cùm in singulos aureos stipulamur tres siliquas, id est, octauam partem solidi: ita centesima, cùm in cẽtenos stipulamur duodenos & semissem.
m ἐτιαύσιον κέρατιον ἕν. *Scrim.* annuam siliquã vnam.
n Illyricanis sc. *adde Nouell.* 32. *s. & Nouell.* 34. *eodem.*
o Hæc constitutio, exemplũ est Latinũ Nouell. 32. *s. eod.*
p in Mysia secũda, & in prouincia quam tu administras, &c. Cuiac. hîc ita legendũ esse monet.
q De aridis fructibus dixi ad *l. vlt. ff. de iur. fisci. l. vlt. C. de seruitut. & aqua* Gręci fructus aridos ξηρὰς καρποὺς, inde ξηροφαγία.

r vide constitutionẽ Iulian. 26.
s Quæstor hodie cancellarius.
t *l.* 13. *l. vlt. Co. de proxi. sacro. scrin.* Ex scrinio sc. memoriæ 12. ex scrinio epistolarum 7. ex scrinio libellorũ 7.
u i. successores.
x pro introitu scil. *vide. l. vlt. C. de pignoribus.*
y Militiæ transferuntur in hæredes sub certa pretij definitione, *d. l. vlt.*
z Pretiũ militię centũ aurei.
a Quid si hæredes nõ sint idonei militiæ? subrogandi sunt alij in locum defuncti, & superior summa hęredib. defuncti præstanda *l.* 30. *C. de inoff. l.* 7. *l.* 11. *Co. de proxim. sacrorum scrin.* quæ præstatio dicitur scholæ placitum *leg. vl. Cod. de pignorib.* & casus militiæ *Nouell.* 53. & 97.

Tit. XV.

NOVELLA CONST. XXXVI.

OMne infinitum, &c. Vt Africa quæ Vandalorum temporibus vel ipsis vel propriis parentibus, vel auis vtriusque sexus, vel ex transuerso cognatis vsque[a] ad tertium gradu erepta sunt: intra quinque annorum spatium vindicent, nisi[b] legitimis excludantur præscriptionibus. 2. Vt ad comprobandum genus ambæ[c] partes probationes proferant. Vt omnes Afri[d] Romanis legibus subditi sint.

DE ECCLESIIS CONSTITVTIS IN AFRICA.

Tit. XVI.

NOVELL. CONST. XXXVII.

VEnerabilem ecclesiã, &c. Ab Arianis ablata capiunto, sibiq; habento ecclesiæ Africę: vt tamẽ publicas pro illis pẽsiones[e] conferant, ab iisdẽ acceptis immobilib. à nemine lædẽdis. Hæreticus nõ[f] baptizato, ad[g] rempublicam nõ accedito, cathecumenũ[h] nõ circũcidito[i]. Nulla omnino hæresis domum[k] aut locũ orationis habeto. Carthaginiensis[l] ecclesia priuilegia obtineto, quę in vniuersum de omnib.[m] dicta sunt ecclesiis in Codice. Qui ad Carthaginiẽsem ecclesiam cõfugerit, is impunitatẽ habeto, nisi[n] homicidiũ, aut raptu virginis: aut vim in Christianũ admiserit. Ecclesiis Africę ab aliquo pro sua ipsius salute oblata, à nemine prorsus auferũtor. Hoc ipse generaliter de omnib. ecclesiis accipito.

DE DECVRIONIB. [o]ET FILIIS EORVM.

Tit. XVII.

NOVELL. CONST. XXXVIII

Imperator Iustinianus August. Ioanni, P.P. per Orientem.

QVi rempublicã olim nobis disposuerũt, existimauerũt oportere secundũ regiæ[p] vrbis instar adunare in vnaquaq; ciuitate nobiles viros, & vnicuiq;[q] Senatus dare curiã, per qua debuissent agi quę[r] publica sunt atq; omnia fieri secundũ ordinem. Sic itaq; res floruit, sic fuit clara, vt magnæ & populosæ domus curialiũ essent multitudine quidẽ existẽte curialium, quod autẽ functionũ videbatur esse onus, nulli omnino intolerabile existebat. Nã quod in multitudinẽ diuiditur, onus insensibile propemodũ facit eis, qui hoc sustinent. Quando autẽ per[s] partes quidẽ cœperunt se eximere albo Curiæ, & occasiones inuenire per quas liberi[t] his efficerentur, sic paulatim diminutę sunt curiæ, innumeris excogitatis occasionib. per quæ potuissent specialia quidẽ bene habere, communia autẽ & publica diminui. Propterea ad paucos viros redactæ functiones, & illis facultates cõmouerunt, & ciuitates ita diminutę sunt, vt sub istos perditos conductores, quos *Vindices*[u] vocant, redacta curia, cõtigerit respublica plena, quidẽ defectibus plena verò omnim iniustitia fieret. 1 ¶ Hæc nos sępe perscrutantes, æstimauimus oportere medelam rei adhibere, & quantũ nos in hoc laboramus, tantũ omnẽ adinuenerunt curiales artẽ aduersus ea quæ rectè iusteq; sancita sunt, & contra fiscum. Dum enim vtilẽ cõpelli se omnimodo curiæ seruare[x] quartam partẽ, & hoc vix per nostras leges impositũ, cœperunt discerpere proprias facultates, quatenus minus idonei dei[f]cerent, & non quartã portionem, sed omnẽ continuò paupertatem[y] suã curiæ derelinquerent. Deniq; quoniã ipsis corporibus fraudare curiam voluerũt, rem omniũ impiam adinuenerunt, à[z] nuptiis legitimis abstinentes, vt eligeret magis sine filiis, quàm sub lege deficere aut generi suo vel curiæ inutiles[a] apparere. Et rursus egerunt dudũ poni legẽ quæ prǽter decretũ iubebat eis donare[b] propria, cùm quadam venditionẽ cum decreto fieri ad eam lex volebat, sed hæc ipsa erat mirabilis[c] quæ solã venditionẽ subiiciebat adiectioni decreti & aliis exinde necessitatibus, alia verò omnia derelinquebat eis agere secundum quem voluissent modũ: hac transtulerunt curialiũ facultates ad alias & alias psonas, nihil exinde habẽte curia. Deniq; si quis dinumerat nostræ reipub. curias, attenuatas inueniet virorum, neque alias quidem neque rerum copias habentes, aut paucorum forsan hominum rerum autem nihil penitus. 2 ¶ Igitur olim per partes nos protulimus sanctiones[d], volentes & venditiones & donationes simplices[e] & omnem actum alienationem habentem immobilium curialiũ rerum, subiacere decreto, cũ obseruatione facta quæ in illa lege posita est. Deinde post hæc quia sub falsas[f] causas faciebant donationes, & hoc omnino abrogauimus, donationẽ simplicem[g] facere curialẽ in quacunque persona. excepimus autẽ competenter ante nuptias, donationes, eò quòd neque[h] donationes omnino sunt, sed cõtractus species in eis inserta est, & filiarum procreandorum copiã introducunt, quod nobis & maximè in curialibus studij est. post hęc conspicientes de hoc ipso multas circumscriptiones fieri, legem conscripsimus, omnino debere curiam siue eũ corpore, siue sine ipso, omnino tres[i] vncias habere, & non minus licere cuidam relinquere curiæ, neque circumscribere, neque diminuere eas sub vllo modo, siue † filius sit, qui in curia est, siue ipsa suscepit tres vncias curia. 3 ¶ Et no vsque ad hoc stetimus, sed & fœminas in propria institutione dare quandam partem sanximus, quatenus per nullam occasionem diminueretur curiæ (sicut prædiximus) quarta pars totius substantię curialis. Sed & multas istas & diffusas munificẽtias abrogauimus, non concedentes liberari aliter curia, nisi per[k] maximarum dignitatum adeptione, patriciatus, aut consulatus, aut præfecturæ siue ciuilis siue militaris: præfecturas autem esse & eas quę principatum agunt exercitus, lex nouit[l] itaque si quis præfecturæ dignitatẽ administrauerit, in ipso actu constitutus, & siue administrans eam, siue principatum agens exercitus, curiali iste liberatur à cõditione secundum nostram legem aliis omnib. exceptionibus abrogatis. Nam quæ propter solum honorem[m] dantur tales dignitates, (præfectorias dicimus, idem autem est dicere & magistromilitatus) non eximere curię albo eos qui hæc meruerunt, sãcimus. Hęc itaque in anterioribus à nobis sancita sunt, cum aliis multis quę licebit ex ipsis olim positis legibus aduertere, absoluimus autem & quosdã à curię conditione diuersas his pragmaticas concedentes leges, quas omnes firmas esse volumus & prǽsentẽ sanctionem ab vndecima indictione nuper delapsa inchoare, ex qua nobis in consilio venit hęc lex. 4 ¶ Quoniam autem vidimus quosdam sic aduersos esse cõtra proprias patrias, vt eligant potius aliis suas relinquere substantias, & vix quartam partem curię, & hoc per nostram legem existimauimus oportere, vbi filij desunt, hanc partem augere.

CAP. I.

SI[n] igitur post hanc nostram legem defunctus fuerit curialis filios non habens neque masculos neque fœminas, iste propriam substantiam curię derelinquat, quartam verò quibus voluerit, erit namque ei pro[o] filio forsan vno vel pro plurimis tota curia, id est & totius ciuitatis plenitudo in filiorum modo existens, & fama bona perpetua, & immortalis memoria, & fructus tantus quantus nequaquam a filiis esset. ¶ Quòd si quis legitimos filios non habuerit, naturales[p] autem ei fuerint, liceat cum onere curię scribere sibi hos hęredes, & scriptura pro omni datione sit, & non indigeat antiquarum legũ aut aliis adiectionibus, neque dum adhuc superstes est datione, sed mox scripti, si quidem liberi fuerint, curiales & hæredes efficiantur, & habeant ipsi nouem vncias substantiæ, secundum quod pater eis diuiserit. quòd si omnia eis relinquere voluerit, adhuc melius faciet, verumtamen vsque ad nouẽ vncias modis omnib. eis relinquat, cognoscens quia vel si reliquerit minus, a lege eis omnino vsque ad noue vncias supplenda[q] erit substãtia. illi verò si quidẽ desiderauerint substãtiã acciperẽ & curiales efficiantur. q si quidã voluerint, quidam autem recusauerint, ad eos qui elegerint, recusantiu veniãt[r] partes, quòd si omnes recusauerint, tunc tanquam si nullus filius sit, taliter ad curiam veniant omnes nouem vnciæ.

CAPVT II.

QVòd si ille quidem tacuerit[s], filiorum autem legitimorum ei procreatio non fuerit: tunc quarta[t] pars ad hæredes qui[u] sine scriptura sunt, veniat: naturales autem filij, si voluerint se offerre curiæ, recipiantur, secundum quod voluerint, siue omnes siue quidam ex eis, modis omnibus nouem vnciis substantiæ ad eum qui curiæ se dedit, deuolutis. Quòd si ex ancilla † ei progeniti fuerint, deinde ipse eos manumiserit, aut dum superest[x], aut in testamento, & obtulerit eos, & isti suscipiantur & sint curiales, secundũm quod testator voluerit, aut secundum quod desiderium eorum fecerit, dantium se curiæ, accepturi secundum quod dictum est nouem vncias. Vbique enim volumus siue testatus siue intestatus decesserit, eos qui ad curiã venerunt, noue[y] vncias accipere. quòd si manumiserit quidem tantummodo, nõ tamen obtulerit, illi autem etiam taliter voluerunt, aut vnus, aut quidam ex eis ad curiam venire, & tunc nouem vnciæ ei vel eis, qui in curia sunt, secundum virilem partem dentur. Quòd si nullus filius ... gitimæ.

a Erepta à Vandalis (dic idem in aliis hostib.) veterum possessorum hæredes, vsque ad tertiũ gradũ, vindicare poterunt: intra quinqueniũ tamen ab hac constitutione: non tamen aduersus eos, qui bona iã præscripserũt 30. annis. Hac æquitate possumus hodie vti, recuperatis vrbib. aut prouinciis ex hostiũ manu.
b Hoc fuit etiã constitutũ pulsis Italia Gothis. *vide pragmaticã sanctionem Iustiniani cap. 5. & 2. & 6.*
c *l. 1. ff. de probationibus.*
d Idem aduersus Gothos statutum *d. pragmatica c. 11.*
e Ecclesiæ non fuerunt immunes à publicis collationib. *vide l. 7. 11. Cod. de sacrosanct. eccles.*
f *l. 14. C. de hæreticis.*
g *v. l. 15. Cod. de episcop. aud. l. vlt. C. de postulando. l. 9. Co. de diuers. off.*
h id est, leuiter initiatũ Christo, κατηχουμένοι, νεοκατηχοι: Clemẽs, γαλακτοφάγους. Paulus, νηπίους πίστεως vocat *adde 1. Corinth. 3. vide Nouel. Leonis 55.*
i *vide quæ dixi ad l. 11. ff. de sicariis.*
k *l. 3. Cod. de hæreticis.*
l *vide Nouell. 131. c. 4.*
m *l. 12. C. de sacrosanct.* Thessalonicensi *l. 8.* Constãtinopolitana *l. 17. leg. 24. Co. de sacrosanct.* Romana *l. 8. Co. de summa trinitate:* An etiam ratione patriarchici? *vide Nouell. 131. cap. 4.*
n *vide quæ notaui ad legem. 6. §. 4. Co. de his qui ad Eccles.* hinc constat, non seruari ius asyli homicidis & similibus personis.
o *dixi ad 50. ff. 2.* De decurionibus & eorum filiis, Iul. *hic consti. 35.* περὶ βουλευτῶν, ὥστε ἀναγκαῖον καταλιμπάνειν τῆς ἑαυτῶν βουλευταῖς παισι, i. de decurionibus, vt filiis suis decurionibus dodrãtem, (.i. nouem vncias) relinquant.
p In vrbibus regiis Senatores sunt.
q Decuriones, Senatus minorũ ciuitatum.
r Nota quæ olim gererentur per decuriones. s i. tẽporis progressu. t i. immunes, certæ namque dignitates excusant à decurionatu, *qua de re v. l. vlt. Cod. de decurionibus: Nouell 20. 81.* u *Nouell. 128. c. 5.* x Decuriones olim cogebantur ab intestato curiæ relinquere quartã partẽ bonorũ. quod vt eluderet, viui bona penè omnia dilapidabãt. ecõtrario vt specie tenus legi satisfacere viderẽtur, quicq d ex suis bonis supereras Curię relinquebant.
y Paupertatem suã relinquere, i. bona exigua.
z Cœlibes non ita admittebantur ad decurionatum.
a legendum videtur, *Vtiles.*
b sensus est, Olim decuriones poterant donare sua prædia sine decreto: non etiam vendere. *l. 3. Cod. de præd. decurio.*
c Permittit enim donationẽ, vetat venditionem, sed tamen id admissũ fuit, quia faciliores sumus in vẽdẽdo, quàm donando.
d legẽ 4. *C. de præd. decur.* intelligit, quę tamẽ illi titulo deest.
e id est, Meras. Donatio propter nuptias, & dos, nõ sunt donationes simplices. permittuntur enim constãte matrimonio. *l. vlt. C. de secund. nupt.* Simplici donationi non inest contractus, propter nuptias inest.
f in fraudẽ legum scilicet.
g Decurio immobilia donare non potest, nisi propter nuptias aut dotis causa.
h Donatio propter nuptias, est contractus.
i Decurio tres vncias olim cogebatur curiæ relinquere.
† & ita abrogatur lex 2. *C. quãdo & quib. quarta pars.*
k Nota quę dignitates liberẽ Curia *adde l. vlt. Co. de decurionib.*
l ὁ νόμος ἐπίσταται. lex scit: vt *in l. 98. in f. ff. de solutionibus.*
m Honorariæ dignitates (quasi fictæ) non liberant à Curia.
n Curialis moriens sine liberis legitimis, nouem vncias curiæ cogitur relinquere: tres verò reliquas vncias, cui voluerit donare põt.
o Curiali sine liberis mortuo. Curia filij loco est.
p puta ex concubinatu *Iulia. hic.* Decurio liberis naturalib. (non extantibus legitimis) dodrãtem potest relinquere, qui alias à parente non decurione non perciperent, nisi sextantem. *Nouell. 18.*
q Naturali filio datur actio ad suplementũ legitimæ. r Quod decrescit hæredibus non adeuntibus, indubio cohæredib. adeuntibus adcrescit. s i. testamentũ non fecerit. *Iulia. c. 131.* si intestatus decesserit t i. tres vnciæ u i. hæredes ab intestato. † Naturalis filius ex ancilla procreatus testamẽto potest legitimari, & hæres institui. & ita videtur abrogata lex 29. *C. de decur.* x i. dum viuit. y Legitima curialium liberorum, nouem vnciæ.

Ius

a Naturalibus filiis decurionū non adeuntib.patris hæreditatem, hæreditas ad Curiā deuoluitur. b Iulianus c.132.† olim quartā l.3. C.quādo & quibus quarta pars. c Decurio minus liberam testandi potestatē habet quàm cæteri. idque non fauore solo liberorum,sed liberorum Curiæ obnoxiorum. cogitur.n.eis relinquere nouē vncias. In tribus reliquis potestatē testandi habet ac donandi. d possunt enim ingrati liberi exhæredari.

e De filiabus decurionum,Iulianus. c. 133.

f Nō omnes filię decurionū nuptæ decurionib. fruūtur priuilegio: sed quæ nuptæ sunt decurionib.suę patriæ.

g Filię decurionum nuptæ Curiali, fruuntur eodem priuilegio quo liberi masculi decurionum.vtrorūque legitima est nouē vnciarū.

h i.iis quæ maritos habent.

i ὅλων ὑμένων καὶ ταῦτα κἀθάπερ ... Senius est, Nouem vncias filiab. omnibus vxoribus decurionum parentem cogi relinquere. sed tamē eum posse, inter easdē, nouem illas vncias ex animi sui sententia diuidere, i. plus vni, alteri minus conferre.

k i. tres vnciæ.

l Perplexa est meo iudicio hęc successio. nā cū testent hîc tres tantū vnciæ substantiæ paternę, quomodo Nouella de triente & semisse, perti nebit ad filias decurionū non nuptas curialib. suæ patriæ *Nou.* 18. Quin si ita sit, adhuc restat hoc perplexum, an parens ex tribus illis vnciis aliquid delibare possit legati, fideicommissi, vel institutionis nomine: quod si nō licet, iā adimetur decurioni integra testandi facultas.

m Propter nuptias nondū cōtractas, ius filiarum decurionis manet suspēsū.

n De liberis vtriusq; sexus decurionum.

o Inter fratres curiales, & sorores curialib. suæ patriæ nuptas, nouē vnciæ pro dimidia parte diuiduntur. Inter eosdē fratres & sorores nuptas nō curialib. non pro dimidia,sed inęquali portione:fratribus. 9. sic vnciis, sororib.3. relict. vnciis.

p vt ex curiali patre & murilegula vel comitica matre curialis filius nascatur. *Iulian.c.135.*

q ἡ ταμειακῆς.

r Tamiacæ vel murilegulæ vel comiticæ conditionum meminit Iulianus d.c.13. quod idem atque hîc planè. Nam qui hîc sacri ærarij dicuntur,Tamiaci Greco exēplari dicūtur:qui vicaneæ,comiticæ: qui purpurariæ, κογχυλευτικοὶ.qui & murileguli. † sensus est, Ex curiali, patre tamiaca, vel murilegula, vel vicanea natos patrem sequi: & ita abrogatur lex 29. *Cod.de decurionib.l.2. Cod. de murileg.* s ἡ κωμητικῆς, &c. *Scrimger.*aut comiticæ.

lus naturalium voluerit, aut datus non fuerit, tunc [a] nouē vncias curia percipiat.

CAP. III.

QVòd si legitimorum filiorum fuerit pater, tunc res decernenda est, vtrum tantummodo masculi aut tantummodo fœminæ, aut certè permixti sexus sint, quatenus lex vndique perfectionem habeat & curiæ vtilitatem. Si [b] ergo masculi ei tātummodo fuerint filij, vel forsan nepotes masculi ex præfuncto filio, nouem † vncias in omnes filios sicut [c] voluerit diuidat,sic tamen vt in nullo diminuatur lex quæ de inofficiosis legitur testamentis, nisi [d] fortè ingratitudinis modus hoc fecerit:neque enim quæ in his positæ sunt leges omnino destruimus, illo omnimodo custodito, vt nouem vnciæ inter non ingratos filios diuidantur,& secundum hoc vnusquisque subeat curiæ paternæ functionem, secundū quod eis pater diuiserit substantiam, tribus vnciis tantummodo paternæ derelictis voluntati vbi eas peruenire voluerit.

CAP.[e] IIII.

QVòd si omnes fœminæ nuptæ fuerint, si quidē eiusdē ciuitatis [f] curialibus nuptæ fuerint, licentia erit patri,si quidem nuptæ fuerint(sicut dictum est)curialibus,diuidere inter eas omnem substantiam,aut certè nouem vncias,secundum quomodo voluerit, respiciens & hîc legem quæ de successionib.sine scriptura disposuit.quod si quædā ex eis nuptæ sunt curialibus, quædā verò non his, talibus [g] quidē nouem vnciæ omnimodo relinquātur à patre curialium , vxoribus [h] diuisæ & hîc [i] secundum quod pater voluerit. residuum [k] autem his quę non curialibus propriæ patriæ nuptæ sunt, vel certè aliis,proculdubio legitima [l] portione & eis omnino reseruatis. Quòd si [m] necdum nuptæ sint,tunc sub tali definitione scribendum est de his aut quandam aut quasdam ex eis in nouem vncias esse hæredes , quatenus omnimodo nubant eiusdem ciuitatis curialibus.Quòd si hoc noluerint,aut ipse quidem scripserit, illæ verò non pertulerint , nouem vnciæ quidem ad curiam ciuitatis veniant , tres autem vnciæ tantummodo inter omnes secundum quòd lex vult,diuidentur in modum deductis in rationem etiam dotibus earum.

CAP.[n] V.

QVòd si masculi [o] & fœminæ fuerint, masculi quidem omnimodo substantiæ mediam habeant portionem, fœminæ verò residuam mediam , non integram quidem , dabunt namque ipsæ quartam partem curialibus fratribus , si tamen non fuerint curialium vxores omnes aut quædam ex eis. quod si ad tales peruenerint nuptias , & curialibus propriæ patriæ fuerint sociatæ: tunc liberabuntur à quarta parte,curiæ danda,vtpote quæ videatur & ipsę per viros suos,donec superfunt,esse participes functionum. Hæc nos sancire oportere existimauimus,non quò offeramus hominibus propriarum rerum dispensationem , sed vt ciuitatum non integrè desolatæ curiæ remanerent, neq; adinuentionibus quibusdam forsan & impiis diminuerentur curiæ.Denique cognouimus quosdam interdictas lege contrahere nuptias, vt ex hoc non legitimi sed naturales filij procreentur & ipsis reuera,vtpote extraneis,relinquere, & sic fraudare curiam debita facultate.

CAP.[p] VI.

SEd & illud etiā ex ipso reperimus experimento ; quòd aduersus curiā sint multi quasi dicentes [q], aut [r] sacri ærarij, † aut vicaneæ [f] aut purpurariæ [t] aut alterius cuiuscunq; conditionis esse alterū parentum curialis. & tentant adiudicare seipsos vel sacri ærarij, vel vicaneæ, vel purpurariæ,aut aliis quibuscumque conditionibus,& curiam euitare. Sancimus itaque nullam esse talem artem [u] aduersus publicū. Sed omnino siue ex [x] sacri ærarij matre, siue ex purpuraria, siue ex vicanea nati fuerint filij curiali, curialem conditionem obtinere volumus.Curiales enim pauciores sunt vbique locorum nostræ reipublicæ:sacri verò [y] ærarij & vicanei & purpurarij in multitudinem effusi , constituti sunt. & congruens est magis amplificare curias ciuitatum in paucis corporibus angustatas,quàm multitudinem multitudini adiicere. Quòd si quidam nomine propriæ matris tanquam sacri ærarij vel purpurariæ aut vicaneæ conditionis sit, se subtrahere à curiæ conditione tentauerunt vel tentauerint, à nuper præterita *Decima indictione* & ipsa & ea quæ secundum hunc acta sint modum, siue à nostra aula siue aliunde, vacua & inualida sint, & hos tales curiales de cætero esse sancimus. nam si quid actū est ante decimā indictionē,hoc firmū& sua in fortitudine permanere volumus.

EXCEPTIO.

¶ Excipimus [z] autem ab hac nostra diuina constitutione Theodosium & eius fratres, & filios Ioannis qui cognomen habuit Xescon [a], qui in [b] sacri ærarij conditione permanserunt, licèt de curialibus essent patribus ante decimā indictionem; & omne quidquid actum est in eorum liberatione destruimus. Nihil enim eorum quæ licuerunt frui volumus , sed curiales esse & quę curialium sunt agere , & ad functiones curiales respicere , nihil sicut prælocuti sumus,eis prodesse possibile. Sed & si quid elicitum est eis siue ex nostro palatio siue aliunde.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur visa sunt nobis & ad vtilitatem ciuitatum & curiaru complacuerunt,& quæ per hanc indicantur legem,tua excellentia & custodire & operi tradere festinet, imminente pœna XX. *Librarum auri* aduersus eum,qui hāc legem nostram præuaricari presumpserit. Dat.XV.Kalen. Mart.Constantinopoli.Indictione vndecima,post consulatum Basilij [c] anno [d] septimo.

Iul. id est dicente quòd tamiacæ, comiticæ aut murilegulæ conditionis fuerit alteruter parentū,hîc non sunt comitiani,i. officiales comitis priuatorū, vel largitionum,vel domorum, vt vult Haloand.sed κωμηται .j. eod.vicani vt *No.* 52. & capitationi subiecti. t seu murilegulę.κογχυλευτικῆς. u τέχνη Ars nulla aduersus publicum. x ἐκ ταμειακῆς μητέρος *Scrimg.* y ταμειακοί. z Solent imperatores nonnunquam excipere quasdam personas à lege generali *vt hîc. & l.*42.§.3.*Co. de episcop.*

a Ξέσκων *Scrimger.* Xisco *Iulia.*

b εἰς ταμειακήν.

c Belisatij *Scrimg.Iulia.*

d i.anno 548.

hæ duæ voces non leguntur apud Iulianum.

e de quarū rerum restitutione hîc agitur,ne dicas τῶν ἐκκομιζομένων ἢ ἐκχαριζομένων dotalium sc. & ad donationes ante nuptias pertinentium , vt extat in Scrimgeri editione:sed hæreditatis seu de precaria restitutione *Noue.* 108. j. *de rest.* Ideóq; magis probāda inscriptio Iuliani de fideicommissariis hæreditatibus *const.* 101. & Indicis Reginæ ita cōcepti , De fideicōmissaria hæreditate: qua parte quæratur, An is qui restituere iussus est hæreditatem, possit ex ea deminuere aliquid & alienare,aut obligare. Extat apud eundē Iulianum *const.* 37. his verbis,Si quis vnū de liberis vel extraneum hęredem scripserit, & rogauerit eum,tēpore , quo moreretur,hæreditatem aliis restituere.

f & ita ex stupro.Multis.n.non videtur iustus partus, si edatur sub finem mensis vndecimi.

g i. maximè si.

h i.quædam bona obligata reperiri eius &c.

i sensus est, Quærebatur, An iussus restituere hæreditatē, teneretur eā quā defuncto accepisset , An verò suam & propriā restituere?

k sensus est,Magnam esse differentiam,an quis iubeat hæredita tem restituere: τὸ κληρονομεῖν. l, omne quod accepit à defuncto, deducta quarta. An verò iubeat restituere quod ex hæreditate defuncti ei superfuerit.

l *vide l.l.l.vl.C. communia delegatu.*

m *§.7. Instit.de fideicom. libert.*

n i. quia.

q Tempus exceptionem parit.

DE RESTITVTIONIBVS [e], ET EA QVAE PARIT VNDECIMO [f] mense post mortem viri.

Tit. XVIII.

NOVELLA CONSTIT. XXXIX.

Imperator Iustinian. Augus.) *Ioanni glorios. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.*

PRÆFATIO.

DEcursio & varietas humanę naturæ paulatim egens curatione , nō aliter ad bene se habendum reuocatur: (licèt prima eius gubernentur principia) nisi etiam quod particulariter ei remittitur,corrigatur, sicque constituatur sub tranquilitate & quiete,vt legi conuenens est:quale scilicet quiddam etiam nunc emergens , ad legis nos opus adduxit. Scimus enim q́ etiā dudum de restitutionibus dubitabatur [g]: si contigisset quasdam [h] hypothecas obligari eius qui restitutione grauabatur , plurimæ contentionis erat negocium,siue [i] oporteret etiam res quę restitui iussæ fuerant,periculum pati,siue solas eius qui grauabatur restitutione, & multa quędam erat etiam circa ipsam verborum differentiam quæstio: vtrum [k] defunctus precepisset res quæ manerent post mortem eius qui grauabatur restitutione,oportere restitui: an absolutè restitui quod relictum erat , post detentionem legitimæ partis iuberet: & introducebantur etiā fideicommissi persecutiones , & ex inopia in [l] rē missiones & plurimi alij & varij [m] & insolubiles penè predictę in rē missionis circuli. Sed tanquā [n] nos dudū hoc sanantes, legē [o] scripsimus,modis omnib.prohibentes restitutione grauatas res aut alienari aut obligari;sed cū propria ambulare fortuna [p]: & apud quemcumq; fuerint, nō manere firmē: sed reuerti ad illū cui dari iussæ fuerunt.Et facta lex iam quodāmodo lōgeua est,& in iudicio approbata frequentatur, sed futurum erat quod prędiximus : vt (quod ferre omnia cōsueuit) tēpus [q] ostenderet indigere quadā exceptione necessaria legem. Adierunt enim nos viri & mulieres ex his læsi. Moriente namq; viro vxor quidem & dotē exigebat , & donationis ante nuptias factę partē,seu propter nuptias,quā viri mors ei dabat. defuncti verò frater aliunde vindicabat res & patris proferebat voluntatem , & trahebat mulieris res, dicēs fratrem quidē suum eas expendisse: se verò apud mulierem videre paternas res , quas pater non existentib. filiis restitui pręceperat ei:& recipere ex omnibus eas instabat, neq; cessabat donec satisfactio legi nostrę per omnia proueniret. Sed ingemiscebat iustè mulier,& dicebat iniustum esse quasi per deceptionem dominū quidem virū fieri dotis totius: & si premori mulierem contigisset , lucrum habere secundum pactū : quia verò vir mortuus est se ignorante restitutionem amisionis periculū sustinere. Sed huic quidē data est negotio forma [r] quā bene se habere putauimus. Rursus autem alter supplex apparuit , dicēs vxoris partem substantiæ eius substituisse filiis suis filiis: paruámq; partē solam apud eā iussisse manere: & magnum sibimet imminere periculum , si suæ quidē substantię periculum pateretur & circa dotis restitutionem,& circa totum ex dotalib. instrumentis super antenuptiali [s] donatione pactum , sibi verò nihil liceret promereri horū propter sublationē & restitutionē. Hęc nos meritò cōmouerunt,& in melius arbi-

o *l. vlt. Cod. com. de legat.* p τύχης *Scrimger.* causa *Holand.* r quæ? hæredibus permitti dotis causa ex his bonis quæ alienare: ... ex generali fideicommisso deducatur quantum doti sufficiat.*l.22.§.4.ff.ad Trebell.* & donationis propter nuptias. *Vt sunt enim causæ fauorabiles.* f *s. dixi.*

† *l. vlt. C. com. de legatis.* a nuptiis nihil vtilius *v. Nouell. Leonis. 26.* b & rogauerit eum, quo tempore moreretur, hæreditatem aliis restituere. c hinc sumpta est authentica, res quæ, *Co. comm. de legat.* d Grauatus restitutione hæreditatis, potest ex ea legitimam filiis seruare. e trientem vel semissem s. *Nouel. 18. c. 1.* f i. post legitimam: & ita legitima præfertur doti & donationi propter nuptias. nam legitima hîc antè deducitur, postea dos aut donatio propter nuptias.
g & suę & liberorum.
h sibi suísq; liberis masculis constituendæ.
i εὐσχημόνως ne si nimium heredi diminuere liceat dotis causa aut donationis propter nuptias, dedecus sustineat: si immo dicũ, graue sit fideicõmissario.
k de hac vtili quæstione dicã pleni⁹ ad *No.* 108
l Quæ communiter prosunt, priuata vtilitate sunt potiora.
m Nota argumentum ab hypotheca non fauorabili, ad fauorabilem.
n Ex generali hypotheca quędã excipiuntur tacito intellectu *l. 6. ff. de pignorib.*
o hęc cõstitutio non habet locũ in pręteritis substitutionib. seu restitutionibus.
p sensus est, nullũ augmentum dotibus aut donationib. propter nuptias fieri posse, ad insidias substitutionis vel restitutionis *Iul. d. loc.*
q subaudi, post solutũ matrimoniũ morte vel alio modo. vnde hinc colligas, partũ vndecimi mẽsis, defuncto illegitimũ esse, hoc est ei non succedere, sed pręsumi alterius esse, quàm defuncti, vel ei⁹, à quo diuertit mulier.
r πένθιμον.
s *l. 15. C. ex quib. caus. inf. l. 1. C. de secund. nupt. l. 4. C. ad Tertul.*
t Gordiani *d. l. 15.* Gratiani Valentin. & Theodosij. *d. l. 1. d. l. 4.*
u ἔναγχος. intelligit autẽ *No. 22.*
x i. postquam nupsisset.
y i. maritum amisit.
z hinc colligũt pręsumi de pręsenti ad pręteritum *Alciat. 2. præsumpt. 26.*
a i. cogitasse.
b dicã. *j. eo. §. 1.*
c *v. 3. Gell. 16.*

trati sumus nostram † corrigere legem, quàm subiectos despicere periculum sustinentes, maximè in nuptiis: quarum nihil ex hominibus vtilius [a], tanquam solis facere homines valentibus.

CAP. I.

Si quis vnum ex liberis suis heredem instituerit, vel extraneam personam [b].

QVamobrem [c] præsentem ponimus legem, omnia quidem alia prioris à nobis positæ cõstitutionis rata manere volentes: hoc verò innouantes solummodo: vt si quis de cætero restitutionem fecerit suarum rerum: primum quidem seruet filio legitimam [d] partem, non quartam, (hoc enim emendauimus, inopiam eius plurimam reprehendentes) sed tertiã [e] modis omnibus, aut mediam secundum filiorũ numerum, deinde [f] ex reliqua substantiæ parte, si non suffecerit legitima pars ad dotis [g] aut antenuptialis [h] donationis ablationem: honestè [i] & secundum personarum qualitatem & merita excipere [k] etiam hoc ad restitutionem, secundum quod adiectum legitimę parti, dotem aut antenuptialem facit donationem. Sancimus enim secundum hunc modum excipi modis omnibus ad restitutionem nuptialia documenta, & super his factas alienationes, aut hypothecas: & vel si grauata sit persona aut viri, aut mulieris restitutione tali: liceat ei etiam nuncupatam antenuptialem seu propter nuptias donationẽ offerre, nihil quantum in illis rebus restitutione valente: & si mulier restitutione grauetur, non impedimentum ad dotis oblationem fieri. ea enim, quæ communiter [l] omnibus prosunt, iis quæ specialiter quibusdam vtilia sunt, præponimus. sitq; hoc nuptialibus donationibus & harum exactionibus priuilegium. Si [m] enim & ante nos ex generalibus [n] hypothecis plurima per præsumptionem exceperunt, (cùm vtique non ita nobis necessaria consistant) quomodo non nos ex maiore & meliore sententia nuptialium lucrorum exceptionem faciemus? 1 ¶ Hæc [o] igitur omnia futuro cõferimus tempori, & faciendis restitutionibus post hanc legem: non enim illam concedimus fieri lęsionem, vt si qua mulier paruam habens dotem, deinde legem cognoscens nostram, aut si quis vir mediocrem fecerit antenuptialẽ donationem, ad circumuentionem [p] legis velit augmentum aut dotis aut antenuptialis donationis facere: & hoc trahere ad insidias restitutionum. hãc enim perimimus circumuentionem, nullam vtilitatem habere concedentes facientibus augmentum, quantum ad restitutionis læsionem, puram futuro tempori nostram seruãtes legem. Vnum siquidem hoc capitulum est præsentis legis.

CAP. II.

De muliere quæ peperit vndecimo mense [q].

SEcundum verò illud de mulieribus, quę post priores nuptias ad secundum venerunt matrimonium, antequam annus expleretur, quem lugubrem [r] leges appellant, quas puniebant constitutiones tres [s] ante nos imperantium [t]: & nos nupẽr [u] de his scribẽtes legem, cum quibusdam correctionibus, etiam super his sancita in breui quadam parte nostræ legislationis tetigimus: sed impudentissimũ quoddam nunc accessit, quod in nostris prouenire temporibus nolebamus. Quamobrem nobis rectè placuit emendatione dignum existimare. Mulier enim ad virum veniens [x], hunc extulit [y], vt appareat [z], etiam superstite eo non castè viuere cogitans. [a] nondum enim completo anno, vndecimo mense perfecto [b] peperit, vt non esset possibile dicere quia de defuncto fuisset partus. neque [c] enim in tantũ tempus cõceptionis extẽsum est. Et quoniam etiam hæc vna [d] est pœnarum [e] earũ quæ acerbas [f] nuptias faciunt, vt vxor mox cadat antenuptiali donatione à viro data, & repentè eam amittat, & neque vsum habeat: rectè filij sic mirabili matris partu iniuriati, antenuptialem patris poscebant accipere donationem, & non lucrari valere mulierem per virum, quem sic velociter dehonestauit. At illa (sed quomodo dicamus verba illius erubescimus) non dignam se dicebat esse, vt caderet: quia [g] legem nosceret de legitimis loquẽtem nuptiis: sibi verò non fuisse nuptias, nisi primas: porrò [h] partum hunc esse opus naturalis concupiscentiæ. Sed quia hæc etiam decies millies aliis subiacere castigationibus committendo stuprum indubitatum est, & pœnis illis eam non priuabimus, interim tamen (parcimus enim defuncti filiis) inferimus ei antenuptialis donationis amissionem, & in hoc casu, quam constituit lex super eis, quæ ad legitimas accedunt nuptias intra lugubre tempus. Si [i] enim illas lex inultas non relinquit; licèt legitimas nuptias celebrantes, eo quòd fortè suspicio fuerit, ne qua præextiterit suspicionis malignæ causa ad secundum maritum, eo quòd velociter ad nuptias festinauit: quomodo non hîc, vbi causa non per suspicionem est solam, sed hoc ipso increpatio manifesta & indubitata præbita est delicto, omnium impiissimus iste partus †, innoxiã eã relinquemus? 1 ¶ Vnde sancimus, si quid tale cõtigerit, & ante luctus tempus pepererit mulier circa [k] terminum anni, vt indubitatum sit, sobolem nõ ex priori consistere matrimonio: modis omnib. eã priuari antenuptiali donatione, & secundum proprietatẽ, & secũdum vsum: subdendam quoque aliis omnibus pœnis, ac si secundas eam contigisset ante luctus tempus legitimas celebrasse nuptias. Non enim aliquid amplius habebit castitate luxuria: sed subiiciatur quidem & ipsa pœnis, periculúmque sustineat etiam circa spem scripturæ propter stuprum: vt neque nuptias intempestiuas desideret, neque legitimas nuptias maiore malo circumueniat.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo cognoscẽs, solenniter per programmata propria menifesta faciat vniuersis. *Lex scripta est Ioanni gloriosissimo sacrorum per Orientem prætoriorũ præfecto, iterum exconsule & patricio.* Dat. Kalen. Ian. Constantinop. præfect. Belis. V.C.

d sunt enim plures *d. No. 22.* e Pœnæ prematurarũ nuptiarũ. f ἀώρους, id est, intẽpestiuas, ante luctus tempora. g Mulier ita excipiebat, negabatq; pœnas intempestiuis secundis nuptiis constitutas pertinere ad eas mulieres, quæ citra nuptias, cum aliquo statim à morte mariti consuessent. h ex serotino nimiũ partu præsumitur vidua scortata, *v. Alciatũ 2. præsumpt. 2.* i Si non licet intra annũ luctus mulieri nubere, multo minùs ei licebit intra idẽ tẽpus scortari. k Multi medici & philosophi illustres putãt, postquã mulieris vterus semen cõceperit, gigni hominẽ mense septimo *l. 12. ff. de statu.* rariter tamẽ: nunquã ante septimũ vitalẽ esse *7. Plin. 5. 3. Gellius 11.* (Sed tamen Renatus Choppinus disertissimus & doctissimus in summa Parisiensi Curia aduocatus *in suo de priuilegiis rustic. libello 3. c. 8.* refert, Senatusconsulto Parisiẽsi patrẽ hæredem pronunciatũ filij quinto mense, exsecto vẽtre matris, editi ac spirasse visi, qua de re dicã *ad l. 3. C. de posthum.*) nunquam octauo nasci (quod tamen falsum est, teste Varrone 14. *rerũ diuinarum*, Hippocrate *in libro περὶ τροφῆς*, Aristotele. 7. de historia animalium 4. Cæcili us, Insolenter mulier decimo mẽse parítne? Potest nono, etiam septimo atq; octauo. & Gellius *3. Noct. 16.* refert Romæ quæsitũ, An. 8. mẽse infans ex vtero viuus editus, ius triũ liberorũ suppleuisset: cùm abortio quibusdã, non partus videretur, mensis octaui intempestiuitas. Plin. *7. c. 5.* refert translatitiũ, i. vulgare in Aegypto fuisse, octauo gigni: & in Italia tales partus esse vitales contra priscorũ opiniones, & adfert exempla) Tertulianus libro de anima, ogdoas non creat. sæpè nono, sæpenumero decimo mense. Plautus *in Cistellaria*, tum illa, quam compresserat, decimo post mense exacto hîc peperit filium. Plotius γυναικεῖ δεκάμηνος *Pau. 4. sent. 5. §. 5.* Ratio Pythagorei numeri hoc videtur admittere, vt aut septimo pleno aut decimo mense matutior videatur. Tertullianus d. loco, id honori decalogi tribuit, vt tanto numero nascamur, quanto renascimur. Quid vnde cimo? Decẽuiri decimo mense gigni hominẽ, non ius vndecimo scripsit, Gellius *d. l.* Post decem mẽses mortis, natus nõ admittitur *l. 29. ff. de liber. & posthum. l. 3. § 11. ff. de suis.* sed tamen Diuus Hadrianus cũ fœmina bonis atque honestis morib. in XI. mense post mortem mariti peperisset, causa cognita requisitis veterum philosophorum & medicorum sententiis decreuit in XI. quoque mense partũ edi posse. Varro *in Satyra quæ inscribitur testamentũ*, Si quis vndecimo mense κατ' Ἀριστοτέλην natus, esto hæres. Quod Cuiacius hîc & apud Paulum *4. sent. 5. §. 5. & ea. 19. de præscription.* intelligit de mense vndecimo incepto, nõ perfecto vel, vt Phauorin. apud Gelliũ *d. l.* loquitur, affecto nõ confecto. & ita natũ sub finẽ vndecimi, iustum non esse: sub initiũ, esse. quid, Annuus ergo part⁹ non admittetur? *Gel. d. l.* ex Homero probat annuum partũ reperiri, citatque Homeri versus χαῖρε νῦν φιλότητι περιπλομένου δ' ἐνιαυτοῦ τέξεις ἀγλαὰ τέκνα. Quid XIII. mense? Gellius scribit Plinium *7. epistol. 5.* ex Massurio referre, L. Papyrium prætorem secũdo hærede lege agente, bonorũ possessionẽ cõtra eũ dedisse, quũ mater partũ se XIII. mẽsibus tulisse diceret: quoniam nullum certum tempus pariẽdi statutum ei videretur. Audio apud Parisienses arbitrio doctissimorũ aduocatorum & inter eos Chappearum domini, admissam fuisse viduam, quæ XIIII. mense peperisset. Eo autem vno hi omnes mouebantur, quòd vidua apud hæredes defuncti mariti vixisset perpetuò, diligenter asseruata, nunquam à latere discedens eorum vxorum, hæredibus nihil præterea eius honori ac pudicitiæ obiicientibus: quin de solenni ac perpetuo eius luctu, ob mariti mortem, testantibus. Quod cùm ita foret, putarunt tanti non habendam opinionem communis partus, reliquorúmque communium, vt matrona honestissima, cui nihil quidquam obiiceretur, præter communem morem pariens, non audiretur. Sed fortè periculum est, vt si id passim admittatur, contra easdem naturæ leges communes, tertio etiam mense post matrimonium, partus vitalis obtrudatur.

VT ECCLESIA SANCTAE RESVRRECTIONIS [l] ALIENARE POSSIT ædificia secundum ipsam sita ciuitatem.

Tit. XIX.

NOVELLA CONST. XL.

Antonio Contio iterum ad verbum interpretante.

Idem Imper. Petro sanctissimo & beatissimo archiepiscopo Hyerosolymorum.

PRAEFATIO.

IAm quidem ea quæ de prohibitione ecclesiasticarum alienationum ‖ erant, ‖ lege communi [m] promulgata sunt à nobis, quam sanè & obtinere, & ratam in omnibus esse volumus. Quando autem conducẽtis omnibus ecclesiis ‖boni‖ prouidentiam agere conuenit, præcipuè autem [n] *Sanctæ Resurrectionis, & loci in quo mundi creator dignatus est in humana constitui generatione*, propter hoc existimauimus præsentem scribere legem, non ad subuersionem eorum, quæ iam à nobis constituta sunt, sed ad aliquam conuenientẽ & necessariã rebus vtilitatem. Omnib. enim est hominib. manifestum hoc, sanctissimã resurrectionem eos qui ex omni orbe eò cõfluũt, (quorũ multitudinem infinitam est dicere) & suscipere & alere & facere sumptus immensos & insperatos, his qui illic coaceruati sunt sufficientes, secundũ miraculorũ operationẽ magni Dei & saluatoris nostri IESV CHRISTI (qui multitudinẽ ineffabilẽ ex paucis enutriit panib.) in dies suscipientem. Itaque ipsi & reditus esse oportet plurimos, & occasiones pias, secundũ quas futura sit possibilis cõstitui, vt multitudine auxilietur tantę. 1 ¶ Nouim⁹ igitur, quatenus secundũ præsens Eusebius Deo amãtissimus presbyter & Cimeliarches [o] eius quæ secundum regiam hanc vrbẽ & sanctissimæ ecclesiæ, profectus in præfatã Hierosolymorũ

l quæ est in vrbe Hierosolyma *Nouell. 120. capit. nono. vide Iulianum, constitut. XL.* apud quem ita concipitur huius Nouellæ titulus. De rebus immobilibus alienandis, quæ ad Ecclesiam Hierosolymitanam pertinent.
m *Nouell. 7.* † ex stupro natus, *Iulianus cap. 170.*
n Hæc verba recitat Albericus Rosatensis in verbo ecclesiæ sanctæ resurrectionis.
o κειμηλιάρχον suum ecclesię etiam habuerunt. *l. 20. §. 1. Cod. de agricolis & censitis. adde l. vlt. Cod. de bonis authoritate iudicis possidendis.*

ciuitatem

ciuitatem, & honestos suos & Deo amabiles & iam nunc indicans mores (per quos multis & maximis & iustis augmentis, sanctæ ecclesiæ auxit reditum) potuit trecentis octoginta libris auri comparare reditum triginta (paulò plus [a] minus) auri librarum, quasdam quidem pecunias colligens piè, quasdam verò vt mutuas sumerent exhortās Deo amabilissimos œconomos præfatæ sanctæ resurrectionis. Docuit autem & nos quia & creditores sua accipere quærunt, & quia aliud excogitauit inopinabile lucrum. multis namque confluentibus & accedentibus ad prædictam Hierosolymorum ciuitatem, desiderio repositorum & dicatorum Deo locorum, concupiscunt comparare habitationes ecclesiasticas auro multo, quatenus vtique liceat ipsis, ea quæ secundum dictum locum est habitatione perfrui: non posse autem hæc facere antistites sanctæ resurrectionis metu legis à nobis de ecclesiasticis alienationibus positæ, quamuis tanta existente vtilitate huius inuenti, vt in annos quinquaginta velint quidam tabernacula seu cœnacula istiusmodi comparare. Et inde multo & maiore quàm dici possit commodo futuro, si quidem possessio sanctissimæ ecclesiæ accedat reditus triginta auri librarum (hæc constituente admiratione) vix in tredecim annis, cùm ædificiorum venditio in ipsis quinquaginta annis fiat, & præsertim cùm substantia ipsius resurrectionis in domibus sit constituta, quæ fortuitis omnibus subiacent casibus, repentè vnà pereuntes cum ipsis, nec vestigium vel tantulum seruare facilè valentes, si quidem ex aliquo (absit autem & hoc vt dicamus) casu cadant, aut alias consumantur.

> a Hæc emptio redituum ad ius Galliæ proximè accedit, in qua 360. libris, 30. librarum reditus emi potest. Parum autem distant 380. quorū fit hîc mentio à 360. & hîc quoque dicitur μικρῷ πλεῖον ἢ ἔλαττον, vt hæc ratio vsuræ sit vnius pro duodecim. Priuatis aliàs id non licet.

CAP. I.

HÆc nos venire ad præsentem legem fecerunt, quam dedicamus Deo & omnium ecclesiarum sanctissimæ Resurrectioni [b], per quam sancimus omnia quidem alia, & in sanctissima Resurrectione obtinere occasione prædiorum ecclesiasticorum (neque enim ipsi omnino permisimus venditionem nullam facere prædiorum) super sanè ædificiis laxamus aliquid de rigore legis. Si enim super vtilitate sanctissimarum ecclesiarum hanc scripsimus, videmus autem tantam in re vtilitatem existentem, quomodo non vtique per præsentem legem hoc ipsis permittemus, omnem dantes & vendentibus licentiam & ementibus securitatem? & maximè postquam præsumimus, tempore ipso citius reducturo iterum ædificia ad ipsam, vtpote ipsorum emptoribus (qui sc. propter studium circa Deum emerint ista) ita & postquam obierint, ipsi illa relicturis.

> b quæ sita est Hierosolymis. *adde Nouell. 120. c. 9.*

Liceat igitur ipsi sanctissimæ ecclesiæ facere ædificiorum venditionem [c], nihil verenti legem; in genere de his positam, propterea quòd lege recentiore subdiuisionem accepit, neque aliqua pœna inde contra quamlibet personam omnino conueniente. 1 ¶ In sequens verò tempus hoc ipsum facere liceat, sicubi aliqua tanta emerserit vtilitas, vt multocuplum bonum pro minimo sanctissimę accedat per alienationem resurrectioni. Omnem habentibus facultatem eorum emptoribus, nunc & in futurum omne tempus, & nullam ablationem verentibus non ipsis, non hæredibus ipsorum, non successoribus neque nunc neque in aliud tempus, propterea quòd per præsentem legem ipsos confidentes posse ad emptionem accedere, non sunt iusti aliquam pro hoc sustinere turbam aut accusationem aut damnum aut ablationem. Decreto [d] proculdubio faciendo apud tuam beatitudinem præsentibus qui ex clero venerabili, & demonstrata causa, secundum quam alienatio ædificiorum fit, quia maiorum causa bonorum eorum venditioni studetur, exiguis quidem rebus venditis existētibus, pluribus autem & melioribus iis quæ inde adquiruntur. Scilicet secundum præsentem mercedem congregatum ex pensionibus habitantium, venditione in quinquaginta annis facta, & pretio in solutionem debitorum soluendo, quæ creditores dederunt pro præfati reditus adquisitione. Si enim omnium dominus simul & creator Deus dignatus est tantum ipsi dare priuilegium [e] præter alias ciuitates, vt ex ipsa resurgeret secundum carnem, manifestum, quia & nos imitantes dominum Deum & magnas eius miraculorum operationes, quantum homini possibile est, priuilegium aliquod dedimus ipsi pręter cæteras ecclesias, vt ipsa fruatur hac nostra lege, quam velut aliquas primitias ipsi adducimus, eius commodum per omnia eligentes & venerantes.

> c Lex de venditionibus immobilium Ecclesiæ Hierosolymitanæ.
>
> d Permissa est ecclesiæ Hierosolymitanæ domorum venditio cum decreto.
>
> e Priuilegium Hierosolymitanæ ecclesię, collatum ab ipsomet Christo.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur à nobis constituta sunt per hāc propriam legem & ipsam legum inscribēdam voluminibus tua beatitudo cognoscens, manifestam ipsam omnibus ibi constitutis constituat. indicet autem nostram voluntatem, quam pro sanctissima & meritò ab omni hominum genere adoranda resurrectione nostrum habet imperium, & domino dedicat Deo, tantis nos & tot bonis, præter alios omnes qui ante nos imperarunt, in re qualibet dignato & dignāti. Specialis lex scripta Petro sanctissimo & beatiss. archiepiscopo & patriarchæ Hierosolymitanę ciuitatis. Dat. XV.
f 536. Kal. Iun. C.P. Post Bilis. V.C. Cons. [f]

DE QVAESTORIBVS,
id [g] est præfectis insularum.

Tit. XX.

NOVELLA CONSTIT. XLI.

HAEc constitutio quendam virum magnificum Bonum [h] nomine, quæstorem exercitui fecit. Nam & more [i] antiquo duplex erat quæstorum magistratus, & vnus quidem circa latus principis erat; alter autem quæstor exercitui præerat. Disposuit autem præsens constitutio etiam annonas quæstoris & consiliarij eius. adparitionem quoque ei dedit ad imitationem quandam præf. præt. i. Scriniarios & ab Actis & Præcones & Commentarienses & Lampadarios [k], & omnem deinceps ordinem. Sed & annonas militum tam comitatensium quàm limitatensium disposuit, quomodo distribui debeant. Subiecit autem ei & quinque prouincias [l], id est Scythiam, & Mysiam, & Cariam, & omnes Cycladas [m] insulas, & Cyprum totam. Causarum quoque auditorium habere ei concessit, vt non obiiciatur ei fori præscriptio. Subiunxit autem & notitiam impensarum. Et est promulgata hęc constitutio Kalen. Iun. Indiction. XII. post consulatum Bilis. V.C.

> g hæc constitutio sumpta est ex Iuliano *const.* 38. In indice Reginę *apud Cuia.* ita conceptus est hic titulus, De appellationibus quinque prouinciarum. quinque, inquā, putà Scythiæ, Mysiæ, Cariæ, Cycladum (quarum caput Rhodus) Cypri. *adde Nouell. 50. j. eod.* quę apud Scrimger. quoque extat.
>
> h Scripta est hæc constitutio ad Bonū quæstorem exercitus, quem Procopius 1. *de bello Persico definit* χορηγὸν τῆς τοῦ στρατιωτικοῦ δαπάνης. *Nouell.* 50. quæ tempore prior est, cuiq; hæc derogat. Alius fuit quęstor palatij de quo dictum est s.
>
> i Quæstores duo antiquis. vnus circa latus principis: alter in exercitu.
>
> k Lampadariorum fit mentio *in l. vlt. C. de diuers. off. lib.* 12. sed alio fortè sensu. *fit & mētio Edicto Iustiniani 8. in fi.*
>
> l quibus singuli erant pręsides adtributi.
>
> m quarum caput Rhodus. De præside Cycladum est lex 4. *C. de nauicularíis & Nouell.* 163.

DE DEPOSITIONE [n] ANTHIMI [o]
& Seueri [p] & Petri [q] & Zoaræ [r] &
reliquorum.

TIT. XXI.

NOVELLA CONSTIT. XLII.

Versa quidem est ab Haloandro: sed veterem eius translationem ex tomo Concilij quinti Constantinopolitani restituimus, & mendis quibus scatebat etiam in nouissima editione Coloniensi anni 1567. perpurgauimus.

In nomine Domini Iesu Christi
Dei nostri.

Imp. Cæsar, Flauius, Iustin. Alemanicus, Gotthicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vandalicus, Africanus pius, felix, gloriosus, victoriosus, triumphalis, semper Augustus, Mennæ sanctiss. & beatiss. archiepiscopo & vniuersali patriarchæ.

PRAEFATIO.

REM non insolitam imperio & nos facientes, ad præsentem venimus legem. Quotiens enim sacerdotum sententia quosdam indignos sacerdotio de sacris sedibus deposuit, (quemadmodum Nestorium, Eutychen, Arium, Macedonium & Eunomium, ac quosdam alios ad iniquitatem non minores illis) toties imperium eiusdem sententiæ & ordinationis cum sacerdotum auctoritate fuit: Sicque diuina humana pariter concurrentia, vnam consonantiam rectis sententiis facere. Quemadmodum & nuper factum esse circa Anthimum [s] scimus, qui quidem deiectus est de sede huius regiæ vrbis à sanctæ & gloriosæ memoriæ Agapeto sanctiss. ecclesiæ antiquæ Romæ Pontifice, eò quòd nullo modo sibiipsi conuenienti (contra omnes sacros canones) se intruserat sedi, sed & communi sententia ipsius sanctæ memoriæ viri primùm; atque etiam sacræ synodi hîc celebratæ condemnatus & depositus fuit, eò quòd à rectis dogmatibus recessit: & quæ prius multotiens diligere videbatur, hæc demum diuersis lustrationibus aufugit, simulans sequi sanctas quatuor synodos (trecentorum videlicet decem & octo patrum in Nicæa, & centum quinquaginta in hac felici ciuitate, & in Epheso primò congregatorum ducentorum, & sexcentorum triginta venerabilium patrum in Chalcedona.) At quidem nec dogmata sequi, nec nostram clementiam & condescensum, quē propter ipsius salutem habebamus, suscipere voluit, neque ipse abdicare auctores impiorum dogmatum, qui prius à sanctis synodis expulsi fuerant, sed putauit oportere secundum ipsum & in æquali ducere & condemnatos & condemnatores. Nam semel alienis à sanctissima ecclesia intellectibus mancipatus, & à rectis dogmatibus alienatus, meritò ad ipsorum rectitudinem reuerti non valuit, etiam ad hæc inuitatus à nobis & directus, qui omni studio vsi sumus ad ipsius salutem.

> n περὶ τῆς καθαιρέσεως Ἀνθίμου, &c. De episcopis regradatis *Index Reginæ apud Cuia.* Interim nota duo esse pœnarum ecclesiasticarū genera, καθαίρεσιν episcoporū: ἀφορισμὸν plebeiorum & monachorum.
>
> o *in pr. j. adde Euagr. 4. cap. 11. & 35.*
>
> p *c. 1. §. 1. j.*
>
> q *c. 2. j.*
>
> r *c. 3. j.*
>
> s Anthimus Constantinop. episc. deponitur.

CAP. I.

PRopter hæc igitur omnia, sententiam depositionis in ipsum à sancta synodo factam occasione non liciti neque à sanctis canonibus approbati raptus sacrarum sedium huius regiæ vrbis, & auersionis à rectis & veris dogmatibus Cyriam [t] propriam nostrum facit imperium, & contra istum præsentem scribit legem. Interdicimus autem & ei commorari in hac felici ciuitate & eius districtu, ac in quacumque alia insigni ciuitate, sancientes in quiete esse, & eos diligere, quibus se ipsum dignè supposuit, & non ali-

> t i. propriam vel ratam, Cyria propria, ita dicitur, vt apud Paulum, Abba pater.

quibus communicare, neque eos imbuere in perditionem interdictorum dogmatuum. 1 ¶ Nec vtique extra imperialem confirmationem relinquimus ſententiam iuſtè contra Seuerum [a] latam, ac ex omnibus (vt ita dicamus) pontificalibus & patriarchalibus (vnà cum monachicis conſenſibus) prouenientem ſedibus, & anathematiſmum ipſi inferentem, qui prius contra ſacras ſanctiones, accipiendo ſedem ſanctiſſimæ eccleſiæ Theopolitanorum [b], ſic vniuerſa conturbauit, ſicque accumulatas turbationes fecit, quòd commune quoddam ac abominabile bellum ſanctiſſimis eccleſiis adinuicem immitteret. Et hoc & à ſceptris quæ ante nos fuerunt contra ipſum ſcriptum erat, variis dogmatum & à rectitudine alienatis intellectibus ac blaſphemiis vſum fuiſſe, ac vniuerſa conturbaſſe, & illum quemcumque errorem abominabilem hæreſiarcharum & iniquorum dogmatum recipere; Neſtorij dicimus & Eutychis, & cùm vterque horum præceptorum contrarij quodammodo adinuicem eſſe videantur; ad vnum verò impietatis finem inferant; etiam illorum diuulgatos ſermones, eum in vnum formauiſſe: duobus enim exiſtentibus dogmatibus adinuicem repugnantibus, quorum vtrumque ſimiliter ad animæ perditionem adducit, Neſtorij videlicet & Eutychis (quemadmodum dicendo narrauimus) quæ ex Arrianorum & Apolinarij contagione conſiſtunt, ipſe paradoxum quid perpeſſus, in vtrumque ſimiliter incidit: & ibi quidem hoc, ibi quidem illud mittendo, ſeipſum & ſermones ſuos viſus eſt conſtituiſſe commune receptaculum tantorum delictorum. 2 ¶ Sit itaque & ipſe ſub prædicto anathematiſmo, quem vniuerſus patriarchalis, pontificalis, ac monachicus noſtræ (vt ita dicamus) politiæ cœtus, iuſtè in ipſum induxit, de Theopolitana [c] quidem eccleſia eiectus, idcirco quòd thronus de illa ipſum remouit, eo quòd ipſius principatum rectè non acceperat, ſed adhuc viuente eo & in ſanctiſſimis eccleſiis commorante, qui ante ipſum ſacerdotium habebat, & propter eum, qui poſt ipſum fuit, de ſacerdotio exciderat. Nec verò vſque adhuc ſtetit, ſed etiam ſub communi orthodoxæ ac catholicæ eccleſiæ anathematiſmo factus multis libris blaſphemiiſque & abominationibus nobis politiam impleuit, quare vniuerſis interdicimus, aliquid de libris ipſius poſsideri. Et ſicut non licet Neſtorij libros ſcribere [d] vel poſsidere, (quia prædeceſſoribus noſtris imperatoribus in ſuis conſtitutionibus viſum eſt ſtatuere ſimilia his, quæ dicta & ſcripta ſunt à Porphyrio [e] in Chriſtianos) ſic nec dicta & ſcripta Seueri maneant penes aliquem Chriſtianum, ſed ſint profana & aliena ab eccleſia catholica, ignéque comburantur à poſſidentibus, niſi qui ipſa habent, velint periculum pati. A nemine ergo ſcribantur, neque ad pulchritudinem neque ad velocitatem [f] ſcribentium, ſciendo quia amputatio manus, his, qui ſcripta eius ſcripſerint, pœna erit. Neque enim volumus in futuro tempore ex illis blaſphemiam protrahi. 3 ¶ Similiter autem & huic interdicimus omnino regiam ciuitatem ingredi, aut diſtrictum eius, nec aliquam aliam de inſignibus, ſed in aliqua ſolitudine & in ſilentio ſedere, & non corrumpere cæteros, neque in blaſphemiam ipſos adducere, & non ſemper aliquid noui inuenire contra vera dogmata, per quod rurſus nobis conturbare ſanctiſſimas eccleſias feſtinet.

a Seuerus deponitur.

b de Theopoli dixi *ad l. 6. C. de ſumm. trin.*

c Seuerus epiſcopus Theopolitanæ deponitur.

d *l. 6. §. 1. C. de hæret. adde Nou. 17. c. 8.*

e *d. l. 6. l. 3. §. 1. C. de ſum. trin.*

f *Suidas in Origene.*

CAP. II.

SEd nec Petrum [g] epiſcopum Apameæ & ſimul depoſitum, & ſimul ab ipſis à quibus Seuerus, ſub prædicto anathemate factum, imperium admittit, ſed ſint propria contra ipſum ſententiata. Et qui ſub communi anathematiſmo ordinatus eſt, ſub ipſo eſto: & ſententia ſanctiſſimorum pontificum, quæ ipſum præuenit, firma permaneto. Neque verò permittimus illi hanc regiam vrbem habitare, aut ipſius diſtrictum, vel aliquam de inſignibus, ſed quorum ſecutus eſt errorem, horum imitetur diætam quàm longiſſimè abſcedens, & occultans ſeipſum. Nam talibus, occultari quàm videri, vtilius eſt. ignoti etenim exiſtentes, ſe ipſos lædunt ſolos: publicantes verò ſua dogmata, multis ex ſimplicioribus occaſionē perditionis præbent, quod nullo modo fieri in Chriſtiano ouili Dei & orthodoxo populo iuſtum eſt, neque ab imperio permiſſum eſt.

g Petrus Epiſcopus Apameę deponitur.

CAP. III.

QVoniam verò & Zoaram [h] dignè penitus iudicarunt ſub anathematiſmo eſſe reuerendiſſimi & qui iuſta iudicant epiſcopi, (cum parua quædam talium malorum interpoſitio ſit) & in quibus dehoneſtatus eſt, omnia videlicet comprehendendo ex memoria quadam abundanti, ſit & Zoara interpoſitio [*] quædam parua huius malæ partis, (Anthimi dicimus & Seueri ac Petri) ordinetúrque & ipſe inter anathematizatos, ſacra ſententia ipſum deferente, quam propriam & ipſam in ſeipſa exiſtentem, adhuc magis cyrioteran [i] imperium facit, & hunc de hac regia vrbe & eius diſtrictu abiicit, & habitationem in aliis ciuitatibus ipſi omnino interdicit. Itaque cum illis ſolis habitet & conſulat, qui à nobis antè memorati ſunt, qui ſimilia quidem blaſphemant, ſimilia patiuntur: & ſimiliter in exilio ponuntur. Si quid verò aliud in ſententia ſanctiſsimorum epiſcoporum continetur, quæ prædictos deponit & anathematizat, hoc firmius ponimus & diutius, ac imperialibus noſtris legibus ipſum corroboramus, ac ſi ab imperio ipſo proueniſſet. Si verò aliquis ipſorum deprehendatur de cætero facere aliquid præter conſtituta; ſciat incidiſſe in legibus imperialibus, quæ minores pœnas declinantes, ad maiores immittunt indignationes. 1 ¶ Interdicimus autem & omnibus conantibus catholicam Dei eccleſiam diuellere, (ſiue ſecundum Neſtorij [k] hæretici doctrinam, ſiue ſecundum inſenſatam Eutychis [l] traditionem, ſiue ſecundum blaſphemiam Seueri [m], qui & ſimilia illis intellexit, aut eorum qui illos ſequuntur) ſeditionem immittere ſanctiſsimis eccleſiis, & loqui aliquid de fide: ſed ſancimus quemlibet talium ſilentium ducere, & non conuocare aliquos ad ſe, neque accedentes recipere aut parabaptizare audere, aut ſacram communionem ſordidare, & ipſam aliquibus tradere; aut interdictas doctrinas exponere ſiue in hac noſtra regia, ſiue in alia: ſed omne ſupportare periculum, ſi quid tale faciet. 2 ¶ Interdicimus etiam omnibus iſtos ſuſcipere. Abiici ergo ipſos ſancimus de ciuitatibus ab ipſis concitatis, ſcientes pœnas iam contentas in noſtris diuinis conſtitutionibus, quæ & domos [n] ipſas in quibus tale quid fit, & campos ex quibus nutrimenta præbentur, ſanctiſsimis eccleſiis aſsignant, & à poſsidentibus auferunt, quia detrimenti cauſa ſit ſimplicioribus, ſub ſanctiſsimis verò & orthodoxis eccleſiis hæc iuſtè ducunt eſſe. 3 ¶ Hæc pro communi pace ſanctiſsimarum eccleſiarum ſtatuimus, hæc ſententiauimus, ſequentes ſanctorum patrum dogmata, vt omne ſacerdotium imperturbatum de cætero nobis permaneat. Quo in pace ſeruato, reliqua nobis exuberabit politia, deſuper pacem habens, quam omnib. magnus Deus & Saluator noſter Ieſus Chriſtus Trinitatis vnus, vnigenitus Dei filius prædicat ac donat his, qui ſyncerè ipſum & verè glorificare ac adorare digni habiti ſunt.

h Zoaras deponitur. Syrus erat, parabaptiſmata faciens, *act. 1. ſynod. 5. Cōſtantinop.* Reconuenticulans, rebaptizans, parabaptizans. *d. act. 1.*

* hoc eſt, referatur in eum numerum

i i. propriam magis.

k *de quo l. 3. §. 2. 3. & paſsim. C. de ſumm. trinit. & C. de hæret.*

l *l. 6. C. de ſum. trinit.*

m *c. 2. §. eod.*

n de ea re alibi dixi *Nou. 14. Nou. 58.*

EPILOGVS.

¶ Cuſtodiat itaque beatitudo tua, quæ rectè adnotata ſunt, & mittat ipſa per ſuas Deo dilectas literas omnibus ſanctiſsimis metropolitis ſub ipſa exiſtentibus, quorum cuilibet cura erit ipſa manifeſta facere ſanctiſsimis eccleſiis ſub ipſis ordinatis, vt neminem ex omnibus lateant quæ ſacerdotio viſa ſunt, & ab imperio confirmata. Diuina [o] ſubſcriptio. Diuinitas te ſeruet per multos annos ſanctè ac religioſè pater. Data octauo [p] Id. Aug. Conſtantin. poſt conſulatum Biliſ. V. C. [q]

o i. imperatoris.

p XVII. Haloan. Auguſt. *Scrimg.*

q anno 536.

DE OFFICINIS SIVE TABERNIS CONSTANTINOPOLITANAE VRBIS: & vt mille [r] tantùm & centum [s] officinæ [t] ſacroſanctæ maioris eccleſiæ excuſentur: omnes reliquæ, ad quemcunque dominum pertineant, conſueta obeant munia.

r *v. Iulianum conſt. 13.*

ſ Maior eccleſia Conſtantinopolitana. quo nomine 1102. officinas in pręcipuis foris vrbis obtinuerāt. quarum aliæ Viſpelliones, aliæ foſſarios, aliæ pecunias eccleſiæ præſtabant.

t Ergaſteria vocat Iulianus *cap. 53.* vt & Græci ad hanc Nouellam & infra Nouell. *59. & Leo Nou. 12.*

TIT. XXII.

NOVELL. CONSTIT. XLIII.

In nomine Domini Ieſu Chriſti Dei noſtri.

Imp. Cæſar, Flauius, Iuſtin. Alemanicus, Gotthicus, Francicus, Germanicus, Lazicus, Alanicus, Vandalicus, Africanus, pius, felix, glorioſus, victor, triumphator, nunquam non colendus, Auguſtus, Longino præfecto vrbi.

PRÆFATIO.

QVONIAM potentiæ noſtræ ſubditi noſtri ſiue viuant, ſiue moriantur, curæ ſunt: ne vel graues ipſis ſepulturæ, vel defuncti cognatis damnoſæ exiſtant, propterea & hæc, quæ eorum ſepulturam concernunt, quo conuenit modo, diſpoſuimus. Et quia tam diuæ memoriæ Conſtantinus [u] amplæ huius [x] noſtræ vrbis conditor, quàm etiam pientiſsimus princeps Anaſtaſius, lecticariorum [y] ſeu decanorum [z] (vt vocat) numerum ad certam menſuram redegerunt, mille & centum tātummodo decanis, totidémque officinis definitis, vt nullo hę vnquam tempore augmentum reciperent: propterea ſanè cupientes, vt numerus eorum quos ex vnoquoque collegio conuenit eſſe lecticarios, diuæ memoriæ Anaſtaſij formulæ ſubiaceat, firma ea & fixa manere volumus. Cæterùm quia adeuntes nos almæ huius & regiæ noſtræ vrbis collegiati, quorum excellenter & præ cæteris curam gerimus, potentiam noſtram edocuerunt, magnam & intolerandam ſe neceſsitatem ſuſtinere. Sacroſanctam etenim maiorem eccleſiam centum [a] & mille officinas in fructu habere ab omni vectigali [b] liberas [c], quas oppido quàm libenter illi concedant, eò quòd ad [d] peragendas in commune omnium hominum exequias proficiant: ſed cætera ſe onera ferre non poſſe. Nam cùm plurimæ in alma hac vrbe diuerſarum mercium & negotiationum officinæ tabernæque exiſtant, nō haſce ſolas (nempe centum & mille)

u *Nou. 59. Nou. Leonis 12.*

x Conſtantinopolitanæ ſc.

y Lecticarij, decani, & viſpelliones. *Nouel. 59. Græci hîc* λεκτικαρίων ἢ τοι δεκανῶν.

z *l. 4. C. de ſacroſ. eccleſ.*

a *Nou. 59 c. 2.*

b ſeu muneribus, & intributionibus.

c & hoc iure poſſidentur etiā hodie à ſacerdotibus Mahumetanis.

d Nota quos in vſus eccleſiaſticæ officinæ inſeruiant. *adde c. 1. §. eod.*

officinas prædictis publicis muniis obeundis exemptas eſſe, ſed etiam multas ſacroſanctas eccleſias, multa ſacra hoſpitalia, monaſteria, & alias ſacras ædes, quarum pleræque prius hæreticis mancipatæ[a], deinde ad orthodoxam fidem reuerſæ ſunt, multas quoque regias domus, & inſuper magiſtratuum, ac ſenatorum, & illuſtrium, & cubiculariorum à præſtatione vectigalium eximi, harúmque dominos peculiarem ſibi exinde reditum comparare, & oblædere rempublicam, exemptionum multitudine rem ipſam anguſtis admodum terminis concludente, vt pauciſſimi exiſtant qui publica agnoſcant & ſuſtineant munia, & priores contributiones aliquoties in triplo & quadruplo, hoc tempore etiam decuplo maiores factæ ſint: quanquam diuus princeps Anaſtaſius in ſtatuta ab ipſo formula nulli omnino alij immunitatem concedat præter centum & mille officinas, quæ per [b] cauſam exequiarum ſacroſanctæ maiori eccleſiæ attributæ ſunt: Ea propter & nos putauimus, tum proceribus noſtris & inſuper beatiſſimæ huius almæ vrbis archiepiſcopo id negotij dandum, vt certo loco conuenirent, & rem ipſam examinarent, atque placita ad nos ſua referrent, tum ad excellentiam tuam præſenti vtendum lege, confirmantes ea quæ Anaſtaſio pientiſſimo in hoc principi placuerunt.

CAP. I.

ET ſancimus, vt [c] centum quidem illæ & mille officinæ, ſacroſanctæ maiori eccleſię occaſione decanorum, ſiue lecticariorum, & ad [d] peragendas defunctorum exequias deputatæ, omnibus modis integro numero & omni præſtatione liberæ conſeruentur: præter ipſam nulla alia queunte decanum exigere, ſiue ex hæreticis recepta, ſiue quacunque ſacroſancta eccleſia. Sed quod nuper conſtituimus, valeat, & octingentæ quidem officinæ corpora [e] præſtent, trecentæ autem in exactione pecuniarum cōſiſtant[f]. nam quod exinde corraditur, ad quid proficere conueniat, ſacra iam noſtra pragmatica forma diſpoſuit. Sempérque, quod intercidit, reſtauretur. at qua ratione fieri debeat reſtauratio, ſatis per Anaſtaſij piæ memoriæ iuſſiones expreſſum eſt. Hæ igitur vt immunes & ab omni vectigali maneant exemptæ, ſancimus: neque his ipſis officinis, neque vectigalia imperantibus collegiis, quæ iſtas præbent, quidquam damni ſuſtinentibus, aut vllos titulos agnoſcentibus. 1 ¶ Cæteræ verò omnes huius almæ vrbis quatuordecim [g] regionum officinæ, ſiue ſacroſanctæ alicuius ſint eccleſiæ, ſiue hoſpitalium, ſiue monaſteriorum, ſiue orphanotrophiorum, ſiue ptochiorum, ſiue alterius cuiuſcunque dominij, ſiue regiarum domuum, ſiue aliquorum magiſtratuum, ampla, media, minutáve officia adminiſtrantium, ſiue glorioſiſſimorum ſenatorum, ſiue magnificentiſſimorum illuſtrium, ſiue ſpectabilium cubiculariorum, ſiue aliquorum militiis adſcriptorum: hæ inquam omnes publica ipſis impoſita præſtent vectigalia, & omnia alia tum faciant, tum impleant, quemadmodum quemque in ſuo collegio facere æquum eſt, *ſempérque per collegij præfectos in publicum perſoluant*: nemine queunte ea de cauſa inniti priuilegiis, aut eiuſmodi alia vti excuſatione. Neque enim ſuſtinemus aliorum onus ad alios deferri, aut tam immitem proponere formulam [h], vt quotidie vectigalia augeantur, &, (quemadmodum edocti ſumus) quadruplo, aut quincuplo, adeóque etiam decuplo maiora irrogentur: cùm nihil tam magno ſtudio, támque ſerió affectemus, quàm ne [i] nouo quiſquam vectigali oneretur. Nouum [k] autem fuerit non tantùm quod nunc primum impoſitum eſt, ſed etiam quod primum modum excedit. Sed eadem cōditione ac fortuna omnes ſunto, & ſacra hęc noſtra pragmatica forma (quam legem etiam appellare licuerit) contra omnes communis eſto, vt omnibus largiatur quo moleſtia vacent. Neque enim facilè eam quis ægrè tulerit, ſi neminem alium præterea exemptum intueatur: niſi quod in centum & mille officinis exequiarum defunctorum ratio habeatur, quæ maximè communis eſt omnibus, & ex æquo vniuerſis pariata [l] hominibus. 2 ¶ Si quis verò conetur excuſatione aliqua vti, & ſeipſum à præſtanda alleuiare contributione, & aut non committere quo magis ab inquilinis ſuis exigatur, aut præſtare etiam patrocinīū, ſiue militare, ſiue ciuile, ſiue eccleſiaſticum, ſiue quodcunque tandem: in vniuerſum officinæ [m] dominio excidito, eſtóque ipſis publica, toti addicta collegio. Eo enim pacto & cautiores erunt, & vetita non attentabunt. Porrò ſi minutatim [n] & pariter in omnes vectigalia diſtribuantur: non ſolùm paululum erit quod præſtitum fuerit, ſed etiam tanto moderatius, leuius, tolerabilius, faciliúſve quod confertur, exiſtet, quanto à pluribus colligitur. An verò non

a Officinæ eccleſiaſticę ad hęreticos pertinentes, orthodoxorum factę.
b Nam ex earū reditu ſumptus funerū fiebant *Leo Nouel.* 12.
c *Nou.* 59 *c.* 1.
d *in pr.* §. *eod.*
e i. viſpelliones ac foſſarios.
f i. reditum pecuniarum præſtent.
g Totidem regiones erāt Romæ, nēpe quatuordecim. quarū binis ſingulæ cohortes adtributæ. *l.* 3. *ff. de off. præfec. vigil.* poteſt etiam id non incommodè referri ad eas regiones lex 1. §. 3. *ff. de offic. præfect. vrb.* eo ſenſu, Licere nimirum præfectis interdicere non tantùm vrbe integra, ſed & eius aliqua regione, *faire defenſe de demeurer en tel & tel quartier.*
h Immitis formula, per quam vectigalia augentur.
i *v. tit. C. vectigal. noua inſtitui non poſſe.*
k Nouum vectigal eſt, nunc primum inuentum, vel excedens modum prioris.
l ἐφηπλωμένος: parata.
m ergaſteria, *Iul.*
n Nota modū optimum vectigalium diſtribuendorum.
o Proletarij immunes à vectigalibus.
p εἰς σεντονόμια τρέπειν, *Scrimg.*
q Datum XV. Kal. Iun. Conſ. poſt Biliſar. V. Conſ. anno I. *Scrimg.* Datum VI. Kal. Iun. &c. *Iul.*
r περὶ συμβολαιογράφων καὶ συμβολαίων 22. *Eclog.* 2. De tabellionibus & eorum fide *Iul. conſt.* 40. Porro tabelliones ſunt publici contractuum *l.* 14. §. 2. *C. de ſacroſ. eccl. l.* 17. *C. de fid. inſtrumen. l.* 2. *C. de Eunuch. l.* 1. *C. vt nemo ad ſuum patr.* & teſtamētorum perſcriptores. *l.* 24. *C. de teſtam.* Eorum inſtrumenta ἀγοραῖα. *Nou.* 73. *adde l.* 21. *C. de falſ. l.* 15. *C. de decurionib.* Iidē tabularij ἀρχεῖοι, νομικοί.
ſ πρωτόκολλα, Protocollum, non eſt maior & regia charta, nec eſt ſcheda negligentius ſcripta. Non eſt exemplar formularum, quo tabelliones vti ſolent: ſed breuis adnotatio, quæ declarabat quo Comite largitionum (ſub cuius cura erāt chartariæ) quo tempore & à quo præparatæ fuiſſent chartæ. Ex eo arguebātur ſæpe falſitates, qua ratione Cuiacius refert Lutetiæ accidiſſe, vt Senatus ſuſpectum chirographum arguerit, ex die in eo adſcripto, quo nondum eius notæ (Galli, *la marque*) charta vlla erat in rerum natura. Et hac ratione vetat Iuſtinianus ex chartis abſcindi protocolla, Inſtrumenta in aliis chartis ſcribi, quàm in his, quæ protocolla habeant *Iulian. num.* 175. & *cap.* 2. *j. eod.*

multo abſurdiſſimum [o] fuerit, homines propriis laborantes manibus, & vxores ac liberos alentes, & reliqua denique vitæ neceſſaria inde acquirere ſatagentes, etiamnum maioribus onerare vectigalibus, & quanto plures inter alleuiatas referuntur, tanto etiam maiores exinde læſiones oboriri? idque onus infinitum ſit, neque poſſit vllum habere terminum. 3 ¶ Hæc nos omnia prohibentes, ſacram hanc pragmaticam formam proponimus, amiſſionis pœnam ſimiliter omnibus ordine ſubditis interminantes, ſi ex quoquo collegio imperitantes ſolita illa & ab initio ſtatuta vectigalia percipere prohibuerint, aut vectigalia conentur in [p] penſiones priuatas conuertere: ſed quiſque pro ſe quidem penſionum illatione perfruitor, officinas autem ſeu tabernas ſolito receptóque more contributiones agnoſcere concedito. Quemadmodum enim quiſque pro ſe rebus ſuis proſpicit: ita & nos neceſſe eſt ei quod amplæ & regiæ huic vrbi expedit & confert, nutanti quodammodo & iam lapſuro manus porrigere. neque enim aliter, quæ publicè expediunt, progreſſus habitura ſint, *quam ſi tali onere, qui id hactenus ferre coacti ſunt, liberentur.*

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur nobis placuerunt, & ſacra hac exprimuntur lege, ea excellentia tua, immo non ipſa tantum cuſtodies, ſed & quicunque poſt te idem officium ſuſcepturi ſunt, & obtemperans tibi cohors, iam inde in omne reliquum tempus cuſtodiet [q].

DE TABELLIONIBVS [r] ET VT PROTOCOLA [ſ] DIMITTANT in chartis [t].

TIT. XXIII.

NOVELL. CONST. XLIIII.

Imperator Iuſtinianus Auguſti, Ioanni præfecto prætorio, iterum exconſuli & patricio.

PRAEFATIO.

LITEM paulò antè audiuimus præſenti legi præbentem occaſionem. Ex perſona quidem mulieris cuiuſdam ferebatur documentum [u], literas quidem eius non habens [x], (erat enim harum ignara) completum autem à tabellione [y] & tabulario, ſubſcriptionem eius [z] habens, & teſtium oſtendens præſentiam. deinde dum quædam dubitatio ſuper eo fieret muliere dicente non eſſe à ſe delegata [a] quę charta loquebatur: qui litem audiebat, quærebat à tabellione cognoſcere negotij veritatem: denique tabellionem deduxit [b]: at ille literas recognoſcere dixit completionis [c] tabellionis, non tamen noſſe aliquid horum quæ ſecuta ſunt [d]. nec enim ſibi ab initio penitus delegata, ſed commiſiſſe cuidam ſuorum hoc facere: neque poſtea veniſſe ad completionem, ſed rurſus alij hoc commiſiſſe. & is quidem qui affuit completioni, venit, nihil nec ipſe dicens ſe noſſe. etenim neque ſcriptor fuit documenti: ſed ſolùm docuit quia præſente ſe hoc dimiſſum ſit. nec cui ab initio delegatum eſt, inuentus eſt: vnde niſi per teſtes iudex valuiſſet agnoſcere cauſam purè, periculum patiebatur, vndique cadente negotij notitia. Et illud quidem competentem meruit examinationem atque decretum.

CAP. I.

NOs autem credimus oportere vniuerſis auxiliari, & communem in omnib. facere legem: quatenus præpoſitis operi tabellionum, ipſis per ſe omnibus modis iniungatur [e] documentum, vt dum dimittitur [f], interſit: & non aliter imponatur chartæ completio, niſi hæc gerantur: vt habeant vnde ſciant negotium: & interrogati à iudicibus, poſſint quæ ſubſecuta ſunt cognoſcere, & reſpondere, maximè quando literas ſunt ignorantes [g] qui hæc iniungunt [h]: quibus facilis eſt & inconuincibilis denegatio horum, quæ pro veritate ſecuta ſunt. 1 ¶ Vt ergo omnia hæc prohibeamus, propterea pręſentem conſcripſimus legem: & hæc cuſtodiri modis omnibus volumus à tabellionibus, ſiue in ipſa feliciſſima ciuitate, ſiue in prouinciis ſint: ſcientibus, quia ſi præter hæc aliquid egerint, cadent [i] omnino iis quæ vocantur ſtationibus [k]: & qui [l] ab eis dirigitur ad iniungendum [m] documentum, & intereſt, ipſe dominus ſuper ſtationis auctoritate erit [n], & mutabitur cauſa: & ille quidem de cætero hoc obtinebit officium in ſtatione, quale qui in ea primatum tenebat; ille verò

t in inſtrumētis, *index reginæ apud Cuiac.*
u συμβόλαιον
x non perſcriptum eius manu.
y Alius eſt συμβολαιογράφος à ταβουλαρίῳ. Inſtrumentum enim hîc profertur completum à tabellione, ſubſcriptum à muliere tabularij manu. *vt Nou.* 73.
z αὐτῆς, id eſt, mulieris.
a ἐπιταχθέντα, id eſt, demādata.
b ἤγαγεν, id eſt, in iudicium deduxit.
c πληρώσεως τοῦ συμβολαίου, id eſt, perfecti inſtrumenti.
d i. Tabellio fatebatur ſe noſſe inſtrumentū completum eſſe, ſe tamen ignorare quid inter contrahētes poſtremò conueniſſet. neque enim ſe integrum inſtrumenti initium cōſcripſiſſe, ſed eius compoſitionem demādaſſe ſuorum alicui, id eſt, diſcipulo ac miniſtro: vel ſe alteri eiuſdem inſtrumenti completionē commiſiſſe *l.* 17. *C. de fid. inſtrum.*
e ſenſus eſt, Cuilibet contractui tabellionem ipſum per ſe pręeſſe & intereſſe debere. Intereſſe, inquā, ab initio ad finem vſque, nec ante cōplementum, inſtrumento adponere quam norit τὴν ὑπόθεσιν id eſt, negotium de quo agitur.
f Tabelliones ipſi per ſe conuenire debent inſtrumenta cōpoſituri: neque aliter inſtrumentū abſoluere, niſi cauſas cognoſcant, vt interrogati à iudice, id de quo agitur, tutò ac certè referre poſſint.
g id eſt, tunc maximè cùm contrahētes literas ignorant. γραμμάτων ἀνεπιστήμονες dicūtur Græcis, literarum legendarum & ſcribendarum ignari, *qui ne ſauent ni lire ni eſcrire.*
h Hinc colligunt, eſſe de inſtrumenti ſubſtantia, vt tabellarius de eo cōficiendo ſit rogatus: aliàs non præſumi rogatum. Idque putat Rolandus à Valle motus communi interpretum opinione 1. *conſil.* 38. *nu.* 4. & 1. *conſil.* 44. *nu.* 25. 32. 33. 43.
i Pœna tabellionis committentis in hanc legem.
k id eſt, munere. Hîc enim ſtatio pro munere accipi videtur, quod maius eſt quàm officina.
l Is eſt qui vocatur à Iuliano *cap.* 174. diſcipulus tabellionis.
m ἐφ' ᾧ τε ἐπιταγῆναι τὸ συμβόλαιον ad perficiendum inſtrumentum.
n Pœna tabellionis qui per diſcipulum aut exceptorem ſiue notarium, non per ſe inſtrumenta format, ſtationis amiſſio.

cadet ea: aut vnus erit ministrantium illi: quoniam ille quidem dedignatus est hoc agere, quod erat concessum ei: ille verò secundum illius voluntatem hoc egerit, propterea nos hanc intulimus eis pœnam, vt optimi fiant circa documenta, & iusti, & cautiores, & non propter suam requiem & delicias corrumpant alienas vitas. 2 ¶ Si verò indignus sit fortè potestatem in stationibus suscipere is [a] cui documentum extra ea quæ à nobis disposita sunt per præsentem legem iniungitur, tabellio quidem cadat omnibus modis hac causa: alter [b] verò pro eo constituatur: nihil omnino damnificando ex hoc stationis [c] domino quicunque fuerit extraneorum, & non ipse tabellio, neque cadente lucris exinde venientibus: sed illo solo qui talia perpetrauit, & dedignatus est suum complere opus, primatu cadente: omnibus quidem aliis super stationis iure integris dominis eius ab ipsis tabellionibus qui talia peccauerunt, seruandis. 3 ¶ Et non fingant tabelliones occasiones, per egritudinem fortè discedentes, aut occupationes huiusmodi. licebit enim eis, si quid tale fuerit, euocare [d] eos qui contrahunt, & per se causam complere. proinde hæc quæ contingunt raro [e], non impedimentum facient vniuersis, eo quòd nihil inter homines sic est indubitatum [f], vt non possit (licèt aliquid sit valde iustissimum) tamen suscipere quandam solicitam dubitationem, sed nec quæstus eorum minores fieri per hoc, propter contrahentium frequentiam occasionem habentes: cum melius sit pauca [g] agere cautè, quàm multis interesse periculosè. 4 ¶ Vt tamen non vehementer eis dura lex esse videatur: nos coniicientes [h] humanam naturam, mediocres [i] etiam eis leges nostras ponimus. propter tales enim eorum fortè dubitationes damus eis licentiam singulis vnum [k] ad hoc constituere (gestis [l] apud [m] clarissimum magistrum census [n] felicissimæ ciuitatis [o] solenniter celebratis) & licentiam [p] ei dare, vt delegentur ei ab iis qui veniunt ad eius stationem & documenta & dimissis [q] eis interesse: & nulli omnino alteri in statione existenti, licentiam esse, vt aut delegetur ei initium, aut cum dimittuntur, intersit: nisi tabellioni qui auctoritatem habet, aut qui [r] ab eo ad hoc statutus est. Si verò præter hoc fiat, & alter delegetur: tunc subiacet pœnæ tabellio, qui auctoritatem habet à nobis dudū definitam: ipsis tamen documentis propter vtilitatem contrahentium non infirmandis. Nouimus enim quia legis metu de cætero & ipsi custodient quæ à nobis decreta sunt, & documenta sub cautela facient.

Cap. II.

Vt tabelliones in protocollo describant, idque cum die & consule.

Illud quoque præsenti adiicimus legi, vt tabelliones nō in alia charta pura [s] scribant documenta, nisi in illa quæ in initio (quod vocatur protocollum [t]) per tempora gloriosissimi comitis sacrarum nostrarum largitionum habeat appellationem [u], & tempus quo charta facta est, & quæcunque in talibus scribuntur: & vt protocollum non [x] incidant, sed insertum relinquant: nouimus enim multas falsitates ex talibus chartis ostensas & prius, & nunc: ideóque licet aliqua sit charta (nam & hoc sancimus) habens protocollum non ita conscriptum, sed aliam quandam scripturam gerens, neque illam suscipiàt, tanquam adulteram, & ad talia non oportunam, sed in sola tali charta qualem dudum diximus, documenta scribant. Hæc itaque quæ de qualitate talium chartarum à nobis decreta sunt, & de incisione eorum quæ vocantur protocolla, valere in hac felicissima solùm [y] ciuitate volumus, vbi plurima quidem contrahentium multitudo, multa quoque chartarum abundantia est, & licet legali modo interesse negotiis, & non dare occasionem quibusdam falsitatem committere, cui se obnoxios existere demonstrabunt, qui præter hæc aliquid agere præsumpserint.

Epilogvs.

¶ Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sanctam declarata sunt legem, tua celsitudo operi effectuiq; tradere festinet. Dat. XIX. [z] Kalend. Septemb. Constant. post Belis. V.C. Coss. anno II. [a]

VT [b] NON LIBERENTVR CVRIALI [c] fortuna Iudæi, nec Samaritani, aut hæretici, occasione eorum religionis, sed curialibus quidem functionib. subiaceant, priuilegiis verò curialium non fruātur. posse verò eos contra orthodoxos quod subiaceant curiali fortunæ, testimonium perhibere, vt qui & pro orthodoxa politia rectè testimonium perhibeant.

a tabellio.
b discipulus nimirū tabellionis.
c Interdum alius est stationis dominus, alius tabellio.
d Tabellio, licet ægrotus, per substitutum instrumentū formare non potest: sed ad se contracturos euocare debet, & ab eis causam integram audire. Possis etiam colligere, nō ideo instrumentum reprobari, quòd confectum fuerit à tabellione ægroto.
e *v. l. 3. 4. 5. 6. ff. de legib.*
f nihil ita certum est, vt non possit controuerti, déque eo quodammodo dubitari.
g Vtilius est pauca tutò agere, quàm multa cum periculo.
h id est, oculis cōiectis intuentes humanam naturam.
i i. æquabiles συμμέτρους.
k Licet tabellioni adiutorē & substitutum habere, & per eum contractus formare absolueréque partibus: in statione tamen.
l Tabellio, substitutū quidem habere potest, sed vnum tātùm: eúmque probatum in vrbe à magistro census, vt hinc cōstet, liberam substituti probandi facultatē tabellionib. fecisse: liberam, inquam, hoc est sine confirmatione magistri cēsus: vt in prouinciis, apud defensores ciuitatis.
m Tabelliones igitur fuere in dispositione & cura magistri census in ipsis vrbibus regiis: vt in prouinciis sub cura defensoris ciuitatis.
n Posterior ætas hunc magistratum γενικὸν appellauit, auctore Leone 44. & Suida, vt & locum ipsum quo acta & insinuationes fiebant. quod & Cedrino ταξείδιον. v. Cuia. hic.
o in prouinciis verò apud defensorem ciuitatum.
p sensus est, Substitutus tabellionis, mādato cōtrahētium instrum. posse complere in sua statione, posse etiam eiusdem instrumenti complemento interesse.
q ἀπολυομένοις παραγίνεσθαι, id est, qui absoluendis interessent.
r de eo iam dictum est.
s Solent tabelliones contractus primò referre in schedam, deinde, in mundúm redigere: in mundum, id est, in chartam puram χάρτην καθαρὸν. Hieronymus *aduersus Rufinum*, Schedulis nondum ad purum digestis.
t Protocollum quid esset, dixi in epigraphe huius tituli.
u Protocollis continetur nomen Comitis largitionum, & tempus quo charta facta est. *Iul. hic nu. 175.*
x Cur id iubeatur dixi in epigraphe §. *eod.*
y non idem est in primo capite huius Nouellæ.
z XVI. *Scrim. Iulian.*

Tit. XXIIII.

Novell. Constit. XLV.

Idem Imperator Ioanni P.P. iterum exconsuli & patricio.

Præfatio.

Verbvm quoddam nobis tua retulit eminentia, quosdam inter curiales esse Iudæos fortè, aut Samaritas, aut Montanistas, aut aliter respuendos homines, quos nondum hactenus recta & immaculata fides illuxit, sed & in tenebris sedent, animis vera non sentientes sacramenta: & quoniam hæreticos [d] odio habemus, putant per illam occasionem liberi curialium esse functionum, & quæ competunt his, declinare. Nos igitur mirati sumus, si sapientia & acumen tuum tales eorum pertulit rationes, & non repentè talia dicentes dilacerasti. Si enim homines quidam sunt qui quidem putant propter nouissimam absurditatem illa promereri se præmia, quæ solis maximis dignitatibus reseruauimus, quis non eorum habeat exosam inuerecundiam & stultitiam? Quapropter curiam exerceant [e] huiusmodi homines, & nimis ingemiscentes, & curialibus functionibus, sicut etiam officialibus, vt dudum sancitum est. & nulla [f] religio ab eiusmodi eos excipiat fortuna. (horum enim nihil neque antiquorum qualibet legum, neque Nouellarum dictum est) indigni tamen curiali sint honore, & quoniam leges plurima curialibus præbent priuilegia, & vt non cædantur [g], neque ad [h] aliam ducantur prouinciam, & alia plurima, horum nullo [i] fruantur. sed si quid scriptum est de curialibus, quod non confert priuilegium, hoc etiam in his valeat, & compleant corporalia & pecuniaria munera, & nulla ab his eripiat eos lex: honore verò fruantur nullo, sed sint in turpitudine [k] fortunæ, in qua & animam volunt esse. Sic igitur eis de hoc dispositum sit.

Cap. I.

Illud quoque nunciasti dignum [l] quæstione tua natum. Quia enim hæreticos [m] testimonium [n] perhibere prohibuimus, quando orthodoxi inter alterutros litigant, dantes eis per nostram constitutionem [o], siquidem inter alterutros misceantur illi & litigent, & vterque [p] hæreticus sit, actor & reus, posse testimonium perhibere, dignis adinuicem existentibus & litigantibus, & testimonium perhibentibus: si verò rursus hęreticus sit & orthodoxus, contra hæreticos quidem etiam valde dari testimonium orthodoxo, aduersus orthodoxum autem nequaquam. orthodoxis quoque existentibus litigatoribus nullum esse penitus accessum illis ad testimonium perhibendum. Docuisti igitur nos quòd quidam orthodoxi constituti refugiunt curialis esse fortunæ, & necessitatem subire perhibendi testimonij eos qui illi genere iuncti sunt, vel qui alias aliquo modo eorum sciunt fortunam. & quoniam lex eorum suspendit super [q] orthodoxis testimonia, propterea iudices piguisse hoc admittere, cúmque in vanum metuant inuicem, qui huiusmodi dubitant recipere testimonium, primùm quidem pro [r] orthodoxis fiunt, (hoc autem leges agere hæreticos non prohibent) deinde si existentes curiales, postea contra fortunam reluctantes trahit quisquam ad curiam, & hæreticos ad testimonium vocat, quomodo non hoc pro nostra agit republica? vt sit quidem respublica litigans orthodoxa, & maximè ex quo nos Deus dedit imperare: qui autem super hoc testantur, pro orthodoxis perhibeant testimonium. Conuersatio enim nostra recta est, & plena orthodoxa fide, omnia alia hæresi merito constituta sub odio.

Epilogvs.

¶ Et hoc igitur tua eminentia custodiat, nostram cognoscens mentem, & quod reipublicæ expedit commemorans, & sciens per omnia, quia illa nobis agere & sancire lege studij est, quæcunque nostræ prosunt reipublicæ. Datum XV. Kal. Septemb. Constantinopoli, post Consulatum Bilisarij V.C. [f]

COLLATIO V.

DE ECCLESIASTICARVM RERVM IMMOBILIVM [t] ALIENATIONE [u] & SOLVTIONE [x].

Tit. I.

Novell. Const. XLVI.

Imp. Iustin. August. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto iterum exconsuli & patricio.

a i. anno 537.
b De Iudæis & Samaritanis & hæreticis curialibus *Iulia. constit.* 41. De decurionibus hæreticis qui aduersus orthodoxos testimonium exhibere possunt, *Index Regina apud Cuiac.*
c βουλευτικῆς τύχης. *Scrimg.*
d Hæretici odio habendi.
e *l. 1. C. de hæreticis: l. 12. l. 49. C. de decur. facit lex 4. l. 9. C. de Iudæis.*
f *d. l. 49. l. 3. in fi. ff. de decur.*
g τύπτεσθαι. i. ne ictus fustiū eis inferatur. *Hal.* tormentis subiiciātur. *Iul. hic.* Cruciatus & tormēta appellat, lex 25. *C. de decur.* corporales iniurias *lex 57. lex 58. C. de decur.* additur à Scrimgero & Haloandro παρὰ τὸ μὴ παρίστασθαι. i. ne sistatur iudicio iniuriosè.
h *l. 26. C. de decurionib.*
i & ita hæretici coguntur onera ciuitatum sustinere, & si priuilegia non sentiant, orthodoxis eodē munere fungentib. adtributa.
k hinc colligūt nonnulli, Hęreticos infames esse. at nō omnes intestabiles. vt. §. *eod.* Infamis eorum religio, at non eorū testimoniū passim respuitur. §. *eod.*
l i. dignum tibi visum fuisse quod à nobis quæreres.
m De testimoniis hęreticorū. *Iul. c. 177.*
n *l. 21. C. de hæretic.*
o *d. l. 21.*
p Actore & reo hęreticis litigātibus, hæreticus testis esse pōt, *vt hic:* Orthodoxo & hæretico litigante, hæreticus in hæreticum testis esse potest, at nō in orthodoxū: pro eodem potest. §. *ibi, si verò rursus.* Inter solos orthodoxos nullo modo testari potest. §. *ibi orthodoxis quoque*, nisi orthodoxus refugiat munus curiæ. Potest. n. eo speciali casu hæreticus audiri deponens orthodoxum curialem, aut patre curiali genitum *Iul. hic nu. 177.*
q ἐπ' ὀρθοδόξοις. i. aduersus orthodoxos.
r qui pro priuatis orthodoxis testis esse potest, multo magis pro vniuersitate orthodoxorum testimonium ferre poterit.
s i. anno 556.
t rerum sc. vel annonarum ciuilium vel rusticorum mancipiorum *Iulian. constit. 7. adde Nouell. 7. §. & eundem Iulian. const. 7.*
u & aliis contractibus *Iul. const. 7.*
x additur in editione Scrimgeri δίχα τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει. i. exceptis Constantinopolitanis.

At circa

PRÆFATIO.

T circa leges studium, & alia omnia à nobis ideo quotidie cum labore aguntur, vt vtilitatem nostris subiectis inueniamus: quod effusum quidem immensum est, remouentes: quod autem & optimum & meritum, subrogantes. Sæpe quoque ex studio propter priorem immensitatem etiam vltra mensuram legem constrinximus: vt quod primitus effluebat retinentes, ita æqualitatem de cætero introduceremus. Nuper [a] igitur scripsimus legem de sanctissimis ecclesiis omnibus, & monasteriis, & reliquis venerabilibus domibus, nullam [b] esse eis rerum immobilium alienationis licentiam permittentem. Videbamus [c] enim causam effusam, & paulatim ad alios ecclesiasticas migrantes possessiones, neque pretiis solutis dignis, neque opere ineuitabili imminente alienatis: sed etiam contra positas iam leges, decies millies circumuentiones factas. Quocirca primam perimentes viam, omnibus similiter inaccessibilem contra earum facimus circumuentiones. Sed hinc pleræque quidem sanctissimarum ecclesiarum aliarumque venerabilium domuum vtilitatem habuerunt possessiones, nullo has minuere præsumente. Occurrit tamē etiam aliquid difficile [d]. debita enim aut longo tempore constituta, aut etiam postea ex quadam necessitate, & maximè per fiscales occasiones eis accidentia, ad alienationis necessitatem sacras perduxerunt domos. mobili enim non extante substantia sufficienti, periclitabantur in nouissimam venire necessitatem harum præsules, neque vendere potentes, neque vnde debita soluerent habentes. Sed pro talibus quidem debitis posse pro [e] solutione creditoribus dari possessiones ecclesiasticas, tamen cum competenti subtilitate & obseruatione facienda solutione, iam sæpe permisimus: sicut neque palam hoc nostra prius permisimus lege. Si verò non priuatus aliquis est creditor, sed imminet fiscus, & exigit debita, est autem inopia pecuniarum, accipere verò immobilem possessionem impossibile est: fiscum hic relaxare aliquid, subtilitati legis competere iudicauimus. Et si qua necessitas huiusmodi fiat: etiam alienationem sinere perspeximus.

CAP. I.

Sancimus igitur, si sanctarum aliqua ecclesiarum aut reliquarum colendarum domuum fiscales debeat functiones, & vnde faciat harum redditionem, non habeat: conuenire omnes in vnum & qui ex clero sunt, & Deo amabilem episcopum eius ciuitatis [f], insuper & metropoleos, & sacris [g] propositis eloquiis causam examinari: & si non apparuerit vllus [h] quæstus citra alienationem immobilis rei, valens soluere fiscale debitum, tunc licentiam eis esse sententia tali procedente, & decreto † celebrato apud prouinciæ iudicem, etiam possessiones immobiles contingere, & eas alienare ad solutionem debiti: ementibus [i] quidem in fiscum soluentibus, & desuscepta [k] inde percipientibus, & subeuntibus [l] fiscale debitum, & cautelam inde habentibus, & nihil metuentibus primitus positam legem: constitutis etiam fiscalibus desusceptis insinuatis [m] inter monumenta gestorum, deponentibus iis qui fecerunt ea, vt & apud sanctissimas ecclesias saluentur data desuscepta, eo quod fiscalia soluta sint tributa, & omnia secundum nostram legem gesta sint: non potentibus aliquibus fingere fiscale debitum, & ita ad alienationes immobilium rerum accedere. Ideo enim & decreti factionem permisimus †, vt & fiscale debitum testimonio pandatur, & ex quantis descendit temporibus, & quoniam non pecuniis solutum est, sed in necessitatem alienationis venit: vt veritas vndique protestata sit: omnibus coram sacris Euangeliis agendis: scientibus & episcopis, & clericis, & aliis omnibus, quia Deus respiciet quæ geruntur ab eis: & si quid egerint per dolum, aut lucrum, aut machinationem: hoc in suis recipient animabus viuentes ac morientes.

CAP. II.

SI verò priuatus aliquis creditor fuerit, possit secundum pro soluto [n] schema accipere immobiles possessiones, hîc quoque decreto faciendo: pro mensura verò eorum debitorum assignandis eis possessionibus. Si verò fiscale debitum fuerit, potentibus eis ad alienationem immobilium accedere secundum priorem obseruationem: vt nihil desit neque subtilitatis, neque communis vtilitatis.

CAP. III.

HIs autem vniuersis sanctissimam maiorem [o] ecclesiam felicissimæ huius vrbis, & eius confinia, & orationum domos, quarum ipsa curam suscepit, omnibus excipimus modis: quæ iam de hoc sancita sunt à nobis, in sua virtute durantibus. Si autem & aliqua monasteria sub eadem sanctissima maiore ecclesia sint: nec ea sub præsentem facimus legem, forinsecis [p] in prouinciis eam constituentes solum, in quibus multa quidem est inopia pecuniarum, per quam sanctissimæ ecclesiæ soluere per pecunias debita non valuerunt.

EPILOGVS.

¶ Tua igitur celsitudo, quæ placuerunt nobis, cognoscens, secundum hæc procedere super sacris rebus alienationes custodiat. Dat. 14. [q] Kal. Septemb. Constantin. post consulatum Belis. V.C. anno [r] secundo.

a Intelligit Nou. 7.
b Epitome Nouell. 7.
c Causa prohibitionis Nou. 7. d exinde ic.
e sensus est, Prædia ecclesiastica (si pecuniæ & mobilia desunt) priuato creditori in solutum dari: vendi item posse cum præsidis decreto, ita vt pretiū soluat emptor & tributa quæ debet ecclesia: nec enim fiscus prædia in solutum accipit.
f De cuius debito ecclesiastico agitur.
g καὶ τῶν θείων προκειμένων λογίων.
h i. vlla ratio.
† Bona ecclesiastica vēdi vtiliter non possunt sine decreto iudicis. vt hic: quod tamen est immutatum Nouell. 120.
i emptoribus pretiū fisco soluentibus.
k ἀποδείξεις. i. apochæ.
l i. ita vt teneatur fisco ad id exsoluendum, quod ecclesia fisco debuit.
m Insinuati instrumēti exemplum petitur ex actis publicis. l. 4. C. de fid. instr. l. 2. C. de discussorib.
† hodie non requiritur decretum, & satis est acta confici gratuitò apud patriarchas, metropolitanos, episcopos, secundum suam iurisdictionem. Nouell. 120.
n Pro soluto σχῆμα, est titulus pro soluto, eo sensu, Priuatum creditorē posse titulo pro soluto immobiles ecclesiæ possessiones accipere.
o sanctæ Sophiæ.
p exteris. τοῖς ἔξω χώραις.
q XV. Scrimg.
r hæ duę voces non extant apud Scrimgerū, lata igitur fuit hæc constitutio ann. 536. vel 537
s De præfatione instrumentorum. Iulian. 8. cap. 178.
t De præfatione instrumentorum Iulian. const. 42.

VT [s] PRAEPONATVR [t] NOMEN [u] Imperatoris [x] documentis [y], & vt [z] Latinis literis apertius tempora inscribantur.

TIT. II.

NOVELL. CONST. XLVII.

Imperator Iustinianus August. Ioanni præfecto prætorio, iterum exconsuli & patricio.

PRAEFATIO.

ILLVD omnium honestius esse putandum documentum, & gesta, & quod omnino pro temporis memoria hominibus adinuentum est, & ipsa quoque commemoratione ornatur imperij. Consules [a] etenim & indictiones, & quodcunque indicium temporum omnino est apud nos, sunt quidem forsan & hæc significatiua horum quę volunt: non tamen nos aliquod horum perimimus, sed maiorem adiectionem eis imponimus: vt ex maioribus & perfectioribus eis temporum designetur cursus. Si quis enim respexerit ad vetustissima hominum, & antiqua reipublicæ: AEneas [b] nobis Troianus rex reipublicæ princeps: & nos quidem AEneadæ ab illo vocamur. siue quis etiam ad secunda [c] principia respexerit, ex quo purè Romanorum nomen apud homines coruscauit, reges eam constituerunt Romulus & Numa: ille [d] quidem ciuitatem ædificans, hic [e] autem eam legibus ordinans & exornans. siue etiam tertia [f] principia sumat quilibet imperij: Cæsarem maximum, & Augustum Pium. & ita rempublicam nobis inueniet hanc quæ nunc est valentem, sicque immortalis ab illis procedens [g]. Erit ergo absurdum in documentis [h] & iis quæ in iudiciis aguntur, & absolutè in omnibus in quibus memoria quædam fit temporum, non imperium his præponi.

CAP. I.

VNde sancimus eos quicunque gestis ministrant, siue in iudiciis, siue vbicunque conficiuntur acta: & tabelliones qui omnino qualibet forma documenta cōscribunt in hac magna ciuitate, siue in aliis gentibus omnibus, quibus nos præsidere dedit Deus, hoc modo incipere [i] in documentis: *Imperij* [k] *illius sacratissimi Augusti Imperatoris anno tāto*: & post illa inferre consulis appellationem qui in illo anno est: & tertio loco indictionem [l], mensem [m], & diem. sic enim per omnia tempus seruabitur, & pro imperij memoria, atque consulatus ordine, & reliqua obseruatione interposita documentis, inadulterata hæc valde constituentur. 1 ¶ Si qua verò apud Orientis habitatores aut alios homines obseruatio custodiatur in ciuitatum temporibus, neque huic inuidemus: sed præscribatur quidem imperium: sequatur verò (sicut dictum est) consul & indictio atque mensis & dies secundum quam geruntur & conscribuntur quæ aguntur: & tunc inseratur etiam ciuitatis [n] omnibus modis annus. Nos enim auferimus quidem priorum nihil, imperiali verò additamento causam augemus. Et inchoetur mox auctore Deo à præcedente prima indictione, ita quodammodo eis scribentibus: *Imperij Iustiniani sacratissimi Augusti & Imperatoris anno 11. post consulatum Flauij Belisarij clarissimi viri anno 2. die ante tot & tot Kalend.* sicque in omnibus nominentur imperij anni, & nostri, in quantum eos Deus donauerit, & de cætero imperatorum. palam namque est, quia nunc quidem annum vndecimum nostri scribūt imperij inchoante vero Aprili mense, & prima [o] die in qua nos Deus Romanorum superposuit rebus, duodecimum annum scribent: & ita de cætero donec nostrum Deus imperium extenderit: vt nobis etiam hæc causa super leges & harum celebrationem continuè maneat immortalis [p], dum memoria imperij omnibus simul interfuerit causis atque temporibus.

CAP. II.

Vt tempora quæ Latinis literis designantur, apertius scribantur.

numerabant, vt Burdegalensis ciuitas & similia municipia. Quin & Romæ post vastationes Gothorum imperio Byzātium translato, vt Roma municipiū potius quàm sedes imperij videretur; per Olympiadas ratio annorū cœpit computari, vt patet ex decreto Tertulli Romę vrbis patricij, cuius vltima clausula ita legitur, 2. Kal. Iul. anno Imperij Iustiniani V. LVI. Olympiad. v. Scalig. 2. Auson. 23. in fi.
b v. Liuium 1.
c Consules intelligit. tria .n. fuerunt præcipua tempora apud Romanos, Regum, Consulum, Imperatorum.
d v. Plutarch. in Romulo.
e v. Plutarch. in Numa.
f i. Cæsarum: quorum principium lex 2. §. 11. ff. de orig. iur. refert verè ad necessitatem. i. ad vim populo factam. Ammianus, paulò ciuilius, ad liberum populi arbitriū; Ideo, inquit, vrbs venerabilis post superbas efferatarum gentium ceruiçes oppressas, latāq; leges, fundamenta libertatis & retinacula sempiterna, velut frugi parens prudens & diues, Cæsaribus tanquam liberis suis regendi patrimonij sui iura permisit.
g hoc innuit, sub regibus, Romanos suos annos numerasse per reges: sub consulibus, per consules.
h i. in instrumentis.
i Instrumento, & actis omnib. nomen imperatoris præponendum.
k βασιλείας τοῦ δεσπότου, καὶ αὐτοκράτορος τοῦ δὲ Seris Imperatoris illo diuo Augusto, imperij anno il lo. Iulian. c. 178.
l Indictio spatium 15. annor.
Is numerandi mos cœpit, non tempore Theodosij magni, vt putat Cedrenus, sed Constantini, vt ex fastis Onuphrius prodidit. in quibus, sub Constantini 2. consulatu & Licinij 2. ita est Ἰνδικτιόνων Κωνσταντινιανῶν ἐντεῦθεν ἀρχή. Incipiunt autem indictiones mense Septembri. l. vlt. C. de annonu. l. 1. C. de muliebri veste: Nouell. 128. Interim notandum hæc esse paria quinto, indictione quinta, fusione quinta. l. 6. C. Theod. de indulg. tribut. v. Cuiac. C. de indictionib.
m vi quæ scripsi ad l. 3. C. de accus.
n quædam enim ciuitates, vt antea ostendi, conditæ suæ ciuitatis annos numerabant, à prima institutione municipij. v. Scalig. 2. Auson. 23.
o Prima die Aprilis Iustinianus Imperator inauguratus est.
p Tempore, quo primis auspiciis in mundanum fulgorem victura dum erunt homines, Roma Ammianus 14.

x Huc refer cap. 1. x hinc colligunt, Nomen Christi necessariò quoque præponendum esse instrumentis. y omnibus siue in iudicio apud iudicem, siue apud magistrum census, siue apud defensores, siue in vrbe, siue in prouinciis. Iulian. c. 178. z Huc refer cap. 2. a Id ideo constitutum fuit: quia tempus initio instrumentorum multifariam designabatur, puta Consulibus, indictionibus, mense, die. Quibusdam ciuitatibus conditæ ciuitatis annos præscribi mos erat. Ægypij, annos numerabant ex suo Augustali v. quæ dixi ad tit. C. de off. præfect. Augustalis. Aliæ ciuitates per suos consules, per lustra seu Olympiadas, vel quinque annos, tempora

b in monumentis publicis dixit *Iul. cap. 179.* hoc sensu: vt ne qui scribunt tempora in monumentis publicis, vtantur illis litteris veteribus & obscuris, sed per Græcas litteras tempora scribant, si monumenta Græcè composita sint: sin Latinè, Latinis litteris & quidem claris, vt possint à quocunque Latino litterato cognosci.

b Anti quas vocat literas puta c auersum, hoc modo ɔ ad instar apostrophi & I & V hoc modo IV

ILlud quoque adiicimus, quoniam hi qui tempus in iudiciis [a] designant, cum incertis illis & antiquis [b] literis hæc declarant, obseruetur in omni iudicio, vt post illas literas antiquitatis alias subdant, id est, has communes [c] & omnibus notas, & quæ legi ab omnibus faciè possint, & significare gestorum tempus, vt non fatigentur requirentes id tempus: deinde errantes expectent donec hominem quemcunque comperiant literas illas pro veritate lecturum. sed si quidem reliqua etiam post præscriptionem incertarum literarum, si Græcæ sint vocis, Græcis literis subdi tempus: si verò Latinus quidem totius chartæ consistat ordo, Latinis quidem perscribatur tempus, interpositis illis incertis elementis: clariorem tamen ordinem habentibus literis, quas liceat omnibus legere omnino syllabarum Latinarum non ignaris.

EPILOGVS.

¶ Tua igitur eminentia quæ placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, & in hac maxima ciuitate, & in prouinciis vniuersis quibus præes, manifesta cōstituat: vt nullus præsumat aliter numerare tempus, aut aliud agere, sed ita sicut dudum decreuimus. Dat. Kal. Constantinop. imperante Iustiniano perpetuo Augusto, anno vndecimo, post consulatum Belis. V.C. anno 2 [d].

pro quatuor & ∞ inter se ɔ complectens pro 50.
c Iustinianus iubet numerorum & temporum notationes esse ὁλογραμμάτους. ὁλογραμμάτων διαπτυχάς ... Eodem modo reiectis siglis vel biglis Iustinianus voluit Pandectas esse ὁλογραμμάτους, & vltimas voluntates inter libros *Nou. 107.*
d i. anno 537.
e *vsque not. ult. ad l. 6. C. de testamentis.*
f De eo qui moriens iurauit quantum haberet in bonis, Index Reginæ apud Cuiac. *adde l. 1. C. arb. tut.*
g i. de modo, de mensura. ἕνεκεν τῶ μέτρω.
h Si quis modum substantiæ suæ in scriptis declarauerit *Iulian. const. 43.*
i εἰ μὴ μάχοιντο νόμῳ.
k ἴσμεν τοίνυν καὶ ἐν τοῖς πράγμασι κινηθέν. i. scimus de facto agitatum.
l declarauit, edixit.
m πρὸς ταῦτα ἀπαντῶσι. i. hâc abnuunt.
n Absurdum est credere iniurato, iurato non credi.
o hinc sumpta est authentica. Quod obtinet *C. de probat.*
p sine testamento, scilicet. *Iulian. hic.* idque etiam arguit ad uersatiua *l. eo.* ibi, aut in suis testamentis. sine testamento, nō interpretor codicillos, sed quācunque scripturam defuncti, testibus munitam, & ad id institutam, vt de modo bonorum defuncti testaretur.
q Per alium descriptio bonorum facta, requirit domini subscriptionē.
r alias si non iurauerit, veritati non officeret patrimonij descriptio. *l. 10. C. comm. vtriusq. iudicij. l. 1. C. arbit. tut. l. 81. §. 4. ff. de leg. 1. l. 77. §. 32. ff. de leg. 2. l. 15. in fin. ff. ad l. Falcid.*

DE [e] IVREIVRANDO [f] A MOriente præstito propter [g] mensuram [h] suæ substantiæ.

TIT. III.

NOVELL. CONST. XLVIII.

Imper. Iustinianus August. Ioanni præfecto prætorio, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

SEMPER hanc vnam habemus intentionem, dispositiones morientium esse firmas, nisi resultent [i] legi, & apertè contrariæ sint iis, quæ illi placent. Scimus igitur [k] motum, & annunciatum nobis, quia cùm testaretur quidam, cum iureiurando suam substantiam omnem dixit [l], & quia hanc solam reliquit suis hæredibus. aliqui verò eorum hæredum ad hoc [m] resultant, non iustè facientes: quia [n] substantiæ quidem illius hæredes fiunt, & in hoc acquiescunt iis quæ ab eo dispositta sunt: quæ verò dixit cum iureiurando, nequaquam hæc rata manere, neque custodire ex secūdum competentem modum volunt: cùm vtique nostris videntur legibus vnam quodammodo esse personam hæredis, & eius qui in eum transmittit hereditatem: adeóque nullus eidem sibimet edicit reluctari, & quod dixit atque iurauit ratum esse, hoc nolle valere, sed contra proprios reluctari sermones.

CAP. I.

SAncimus [o] igitur, si quis descriptionem [p] faciens, siue propria manu, siue per [q] alterius quidem scripturam, à se autem subscriptam, aut in suis testamentis substantiæ suæ mensuram faciat manifestam, hæredibus fortè aliis quidem præsentibus, aliis verò absentibus, aut etiam omnibus præsentibus: non licere hæredibus contra hoc resultare, neque dicere quia aliquis hæredum celauerit res extra ea quæ dicta sunt à defuncto. Sed si quidem iusiurādum moriens præbuerit, & iurauerit [r] secundum [s] sua testamenta, quia nihil est aliud ei præter hæc: hoc amplecti hæredes, siue filij, siue etiam extranei sint, & neque tergiuersari, neque calumniari suos cohæredes, neque ob hoc seruos quærere ad tormenta deducere, & alia similia discutere & perscrutari, quę solius sunt contentionis, alterius autem penitus nullius, vtpote dum substantia videatur esse tanta, quantam testator iurans, hanc solam apud hæredes inueniri voluit. 1 ¶ Sed hæc quidem inter hæredes qui curiosi videntur in defuncti esse substantia, valere volumus: non tamen hoc ratum esse & inter [t] creditores: eo quod nostris declaratum est legibus, quæcunque quilibet pro [u] se dixerit, aut scripserit, hæc nihil ei prodesse, neque creditoribus præiudicare: sed illis licentia sit omnia perscrutari quo volunt modo. hæredes autem contentos [x] esse iis quæ à testatore dicta sunt. Sitque [y] pœna negotij in-

Falcid. nam plerumque testator æstimat sua bona non exquisitè, sed ἐν πλάτει. At verò qui iusiurandum adiicit, magis deliberatè res suas æstimare intelligitur, & ita velle vt æstimationi stetur. Iusiurandum, enixæ voluntatis preces *d. l. 77. §. 23. adde l. 17. ff. de iure fisci.* s id est, in suo testamento. t Bonorum descriptio vel taxatio à defuncto facta, & licet iurata hæredibus noceat, non tamen nocet creditoribus. Licet itaque creditoribus omnia perscrutari: & veritatem exquirere, & suo commodo vti. Iulianus *cap. 180.* u Nemo propria confessione *l. 11. §. 1. ff. de interrogationibus.* vel subnotatione alium sibi obligat. *l. 6. 7. C. de probat.* Quid si contra se scripserit? dixit ad *d. l. 6. & l. 7.* x Hæredibus necesse est sequi ea quæ testator dixerit, scripserit, subscripserit, vel quocunque modo declarauerit. *Iulian. ibid.* y Pœna hæredis vocem testatoris reprobantis ea est, vt hæreditatem amittat. z Iulianus hîc notat, hanc constitutionem non solum in futuris, sed etiam in causis adhuc pendentibus tenere. a i. anno 537. b περὶ τῶν εἰσιόντων τὴν ἐκκλητον φίων. *Scrimg.* i. de reis qui

ter hæredes, vt qui aduersatur iis quæ relicta sunt, eis non possit omnino frui: necessitate imminente aut obedire omnibus, aut vniuersa contemnere, & non hæc quidem eligere, his verò resultare, sed defuncti voluntatem ab eius successoribus ita seruari, vt in nullo ei contradici præsumatur. His valentibus in reliquo tempore vniuerso, & in omni negotio nondum moto in iudicio, neque [z] iudiciali sententia aut interuentione amicabili transacto.

EPILOGVS.

¶ Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis & per hanc sacram declarata sunt legem, cognoscens, solenniter per programmata propria manifesta faciat vniuersis. Dat. X. Kalend. Septemb. Constantinop. post consulatum Belis. V.C. anno secundo [a].

DE [b] HIS QVI INGREDIVNTVR ad appellationem: & quando per scripturam [c] manus propriæ fiat collatio literarum, & de iureiurando dilationis [d], & vt coniungatur iuriiurando [e] calumniæ [f].

TIT. IIII.

NOVELL. CONSTIT. XLIX.

Imperator Iustinianus Augusti, Ioanni præfecto prætorio, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

VOLVBILE [g] hoc & humanum, & quod manere idem nūquam valet, sed sit quidem semper, manet autem nunquam: & legislationibus introducit aliquem tumultum, & iis quæ videntur ie habere recte, & firmè posita iudicantur. Sed & ea quæ subtili obseruatione cauta sunt, plerumque turbauit emergentium varietas causarum. Scimus enim quia dudum correximus [h] quod malè & dolosè circa appellationes agebatur: quia hoc solo vt cognitionem introducerent in iudicium appellantes contenti, & personam facientes firmam [i] aut per [i] vnam partem, aut etiam per cognitionem, (hoc enim indifferens est) relinquebant causam: & victori omnino erat inexplicabilis victoria, non valente neque iis quæ erant iudicata, frui propter appellationem, neque appellationem examinari posse propter absentiā appellantis. 1. ¶ Hæc nos dudum sancientes correximus [k], annum [l] quidem deputantes appellationem offerenti, siue ipsi secundum se ingredienti, siue communiter: quatenus intra hunc litem exequatur, & mereatur quæ iusta sunt, & non relinquat ea sine prouisione, deinde propter clementiam, si per occasionem iudicis appellatio prolongetur, aut per aliam quamlibet causam ineuitabilem, etiam alium adiicientes annum: post quem nisi litem compleuerint, ratam manere victoris sententiam sancimus. Hæc itaque placuerunt nobis, & communi lege conscripta sunt: & obtinere legem hanc volumus, & obseruationem illius.

2 ¶ Sed plurimi interpellauerunt nos, dicentes se quidem denuntiasse appellantibus, & voluisse litem examinari: non tamen ab ipsis iudicibus impetrare valuisse, propter qualdam forsan ineuitabiles occupationes. Alij verò etiam ventorum [m] immensitatem accusauerunt: & quia nauigare non licuisset de prouincia, contrariis flantibus ventis: per terram verò venire non valentes propter inopiam, aut certè quia in insula commanentes, aliter nisi per mare venire non poterant: & propterea non valuerunt examinare vsque ad finem negotium, neque secundo anno: & quidam tempestatum acerbitatem, alij languorem ineuitabilem. quæ omnia ex ipsis agnoscimus rebus insinuatis. Vnde nos hæc iustè mouerunt, & legem transcendere nolentes, & iis qui per talem quandam fortunæ circumuentionem læduntur, dare præsidium possibile cupientes.

CAP. I.

Vt imminente biennij fine appellationis causa pertractetur.

QVid ergo agere oportebat, nisi ad legem aliam respicere, quæ dignè causam iuuaret? Obseruatio si quidem reliqua prædictæ legis nostræ (sicuti prædiximus) per omnia custodiatur. Si verò pro veritate ineuitabile quiddam euenerit: & qui appellationis litem exequitur [n], non obseruet: & [o] licet ingressum & fatalē fecerit,

ingrediuntur ad appellandum. De temporibus appellationum. *Iulian. const. 44.* de appellationib. *Index Reginæ apud Cuiac. v. c. 1. j. eo.*
c περὶ ἰδιοχείρων ... *Scrimger.* id est, de priuatis scripturis plalatis ab eo qui cum agitur. De comparatione literarum, siue ex prolatione instrumenti, siue ex chirographo *Iul. hic. nou. 182.* De priuatis scripturis. *Index Reginæ apud Cuiac. v. c. 2. j. eo.*
d Index Reginæ apud Cuiac. περὶ τῶ ὅρκω τῆς ὑπερθέσεως *Scrim.*
e Scrimger. Index Reginæ de iureiurādo propter calūniam dando, vel propter dilationes petēdas aut pro bationes exigēdas *Iul. const. 44. nou. 183. v. c. 3. j. eo.*
f additur in Scrimgeri editione & in Indice Reginæ, & vt semel tātum pro omni probatione iuretur.
g τὸ ῥοῶδες. i. fluxus.
h *l. vlt. §. 4. C. de temp. appell.*
i ἢ διὰ μίαν μοῖραν. *Nou. 53. c. 3. l. vlt. ff. ad Treb.*
k *d. §. 4.*
l Cœpta appellationis causa intra annum finienda.
m Venti contrarij nauigationi, moram excusant.
n i. & si condemnatus priore iudicio, non comparuerit.
o καίτοι τὴν εἴσοδον κατὰ κυρίαν ποιησάμενος καὶ ἀπαντήσεις, i. & neque ingressus fuerit, seu comparuerit ad diem præfixum. Nam quas Græci κυρίας ἡμέρας dixere: XII. tabulæ appellant status dies, stata tempora. Galli, *iours prefixs, iours d'assignation.* Num bene hîc fatales dies? Bodinus *3. Reip. 6.* non putat. eiusque errori causam dedisse existimat, quòd qui ex Græco Latinas fecerūt has constitutiones, videantur legisse, κυρίας à μέγας

εἰας. *vide l. 12. §. 17. C. de ædificiis priuatis.* κὴρ enim fatum significat, ὅτι τὰ κηρία τὰ στρέφωνο κυρίαν verò statalem diem. Demosthenes contra Midiam. ἐπειδὴ ἧκεν ἡ κυρία. & contra Stephanum κυρίαν ἡμέραν. & ad Nicostratum ἡμέραι διαιτητῶν κύριοι. Alij appellant ἡμέραν ὡρισμένην καὶ τεταγμένην, statuta tempora *lege tertia. Cod. de tempor. appellat.* Hinc Synesius epistola ad Theophilum vocat vltimum vitæ diem κυρίαν. Plura vide apud Bodinum *dicto loco.* qua in re videtur parum dissentire à Cuiacio. adde quæ de fato causarum scripsi ad legem decimam quartam. *Cod. de diuersi. iud.*

non

non occurrat : & periclitetur[a] biennij compendio tempus: tunc confirmari [b] victoris sententiam, (quod etiam prior nostra dicit lex) sed cum quadam subdiuisione, quam in præsenti adiicimus. Quia enim victores iuuimus immensitatem temporis fingentes iis qui appellationem quidem & per [c] fatalem ingrediuntur, non tamen vlterius examinationem subire volunt, aut etiam in mediis certaminibus relinquunt eam, propterea paruo quodam victores minuẽtes, considerauimus benè fortè quod decet. Volumus etenim eum qui vicit causam, si voluerit pro[d] veritate firmari sententiam: non ex circumuentione, nec tempore quodã, sed ex ipsa rerum veritate (etiam deserente eo qui appellationem obtulit) ingredi: & hoc ipsum accusare[e] & quærere desertorem: &[f] siue inuenire eum valuerit, siue ille non appareat, suas allegationes deducere ad medium: quippe biennio instante: ad finem tamen, ita vt vnus fortè supersit negotio mensis: & siquidem apparuerit superior, firmam esse sententiam: si verò inferior circa[g] certamina, etiam eo qui appellationem obtulit, & fatale ingressus est, non obseruante causam suscipiet [h] ex iure decretum: illo tantummodo adiecto, vt siue obtineat causam is qui etiam prius vicit, siue circa eam minor inueniatur: expensas ei modis omnibus post appellationis ingressum factas desertor præstet. Siue namque obtineat causam occasione expensarum: secundum hoc ipsum quod etiam vincit, rectè iustum est etiã expẽsas accipere: siue minor inueniatur, eo quod omnino ille deseruit: & contingit eum etiam deserentem vincere: expensas quidem præstet: sententia verò fruatur, gratias agens Deo, & præsenti legi ita iustitiam sibi seruanti, & tãtummodo in expensas damnificanti: quib. non lex, sed ipse absens se damnificauit. Si[i] verò neuter occurrit, neq; victor, neque victus, qui etiam secundum fatalem ingressus postea deseruit, sententia victoris maneat firma: omnibus reliquis super appellationibus scriptis legibus, existentibus & in spatiis temporum, & in aliis. hanc enim legem specialiter super iis qui post ingressum fatalis factum deserunt, ponimus: nihil aliarum legum, aut temporum appellatiuorum neque perimentes, neque permutantes: firmas igitur eas etiam per hanc ponentes legem. 1 ¶ Illud quoque determinare optimum est: siquidem victores contingit iam sententiam promereri, firmas declarantem eorum victorias: his eos frui, nihil enim eorum quæ iam terminata sunt cõmouemus. Si verò hactenus pendent, biennio instante, & nondum transacto, & nondum decreto firmatæ: etiam istæ eandem mereãtur examinationem: & ita potiantur victores sententiis, si eas rectè habere monstrauerint.

CAP. II.

Vt[k] ex solis documentis publicè celebratis comparationes fiant, exceptis priuatis, quibus aduersarius pro se vtitur.

Illud[l] etiam iudicauimus huic oportere adiici legi. Quia enim dudum[m] scripsimus legẽ volentem ex propriæ[n] manus scriptura nullam fieri comparationem[o], sed ex solis documentis publicè celebratis: videmus autem causarum experimentum egere competenti correctione in lege: & hoc ex ipso litigantium inuenimus experimento: emendare eã secundum hoc volumus schema. Crebro namque proferẽs quidam cuiusdam[p] manus documentum, & ex ea faciẽs aut conuentionem, aut suarum allegationum probationẽ: cum eiusdẽ manus aduersa pars protulisset literas, & legitimam probationem exinde vellet fieri, ex quibus ipse aduersarius illud obtulerat: ille vtebatur lege[q], quia oportet ex publicè confectis documẽtis fieri comparationem, & non ex aliis quæ à quoquam scribuntur. 1 ¶ Sancimus, si quando aliquid tale cõtigerit, & quispiam voluerit secundum eas quæ ab aduersario prolatæ sunt literas, fieri examinationem: nõ accusetur hoc tanquam non rectè sit factum. Cui enim ipse credidit, & quod protulit is contra quẽ & ex quo suas affirmat allegationes, hoc[r] non accuset: neq; prohibeat comparationem literarum ad eum fieri: licèt contingat esse documẽtum manu cuiuscunq;[s] conscriptum. Neq; enim ipse sibi resistit: & quæ affirmauit, hæc accusabit. 2 ¶ Si verò etiam ex publicis archiuis proferatur charta, velut[t] de suscepto descriptio, mensæ gloriosissimorum præfectorum[u]: (nouimus enim etiam aliquid tale quæsitum) & quod ex publicis archiuis profertur, & publicum habet testimoniũ, etiam susceptibile hoc esse ad collationes manuum ponimus[x]. Vbique enim falsitatis peccatum odio habentes, &[y]

a id est, & periculum sit, ne biennij tempus effluat. b tacitè. c *κατὰ κυρίαν au iour prefix.* d *τῆς ἀληθείας*, id est, si re vera. e Nota, quid victori agendum sit apud Ephetem seu iudicem appellationis, victo per biennium non prosequente causam appellationis. f Qui per biennium cessat in causa appellationis, litem deseruisse dicitur. g id est, in lite. h id est, condemnabitur, & ita præsens absenti potest condemnari: quoties scilicet iure destituitur, sed tamen cessator & absens semper condemnabitur in expensis, siue vincatur, siue vincat.
i Tacitè confirmatur sententia victoris post biennium.
k De comparatione literarũ siue ex publico instrumẽto, siue ex chirographo. *Iuliã c.282.*
l hinc sumpta est Authentica, *Ad hæc C. de fide instrumentorum.*
m hoc est, quarto C. *Iul.c. 182*
n .i. priuatæ.
o nisi trium testium subscriptiones habeãt, & ipsi testes profiteantur se subscripsisse. aut si propriam inficiantur manum, ex collatione literarum ab ipsis descriptarum conuincantur *v. l.10.C. de fide instrum.*
p priuati. Hoc tandem constituitur non modo cõparationem literarum fieri ex instrumento publico per tabellionẽ facto, sed ex chartula sine tabellione composita *alia.hic nu.183.* dicendũ apertius, Petis à me centum ex chirographo nomine meo à Titio conscripto: nego iustam esse petitionem. eóque fini profero chartam cõtrariam, quã profiteor eiusdem Titij manu perscriptam, qua fateris vel nullã à te numeratione factam fuisse, vel dicis causa chirographũ (quod penes te habes) conscriptum fuisse. Quid iuris? actor suum ac meum chirographum rectè postulabit comparari cum aliis Titij scripturis, licèt priuati sit hominis scripta neq; trium testiũ subscriptione munita. Quid si talis scriptura, eiusdem Titij manu reperiatur conscripta? decurrendũ erit actori ad alias probationes.
q *d.l.20.*
r Semel probatum, improbari nõ debet. s priuati. t *οἷον ἀπόδειξις*, puta apocha. u prætorio scilicet. x Cõparationes literarum non fiunt, nisi iuramento prestito, ab his quibus comparatio mandatur *ad-dè l.10.in f.C. de fide instrum.* y sensus est, Apochas ex publica arca depromptas valere ad comparationem, licèt non habeant subscriptionem trium testium, nec sint à tabellione confectæ, quia publicum testimonium habent. z sensus est, Hominibus peritis & iuratis committi onus comparandarum literarum, & earum recitationi stare *leg. penultim. Cod. de fide instrumentor.* Literatũ comparatores vocat Iulianus *d. numer. 182 in fin.* vbi malè legitur *comparationes. ἀντεξετάζοντας τὰ γράμματα* Græci appellant. *Scrimger. hic.*

iusiurandum [z] præbere discutientes, & eximentes literas sancimus, & ex publicis solummodo documentis cõparationẽ fieri permisimus[a]. Quapropter valeat per omnia lex illa præsenti subdiuisione delata ei, iureiurando tamen comparantium modis omnibus prohibendo.

CAP. III.

De [b] iuramento præsenti: hypothesis cum iuramento calumniæ iungendo [c].

Quia[d] igitur nos pro reuerentia litigantium volumus mox in principio[e] litis iurare litigantes: actores quidẽ, quia[f] non calumniantes inferant lites: fugiẽtes [g] verò, quia credunt satisfactionẽ competẽter se facere, & nõ causa contentionis: & hanc communem posuimus legem contra omnem personam, modis omnibus hoc nulli cocedentes. Illud quoque adiicimus, vt si quis probationem petierit, quanquam suorum sermonum aut literarum: iuret prius, quia [h] non dilationis causa hoc agit. multi namq; sola iniuriæ causa, & maximè super nobilibus mulieribus, siue literarum probatio obiiciatur, siue alia quælibet causa, ad iusiurandum hoc concurrunt: vt in vno negotio frequẽter iusiurandum præbeatur. 1 ¶ Sancimus igitur hanc perimentes iniuriam, & nolẽtes crebro [i] in eodẽ negotio iusiurandum præberi: vt vtraque[k] pars, dum vna quidem de calumnia sacramentum præbuerit, alia verò quia iustã putans reluctationem esse litis, adiiciat, quia in tota lite sicubi quæsierit probationes aduersarium suum, non per occasionem dilationis hoc faciat, sed pro veritate: necessariam sibi à suo aduersario exhibendam putans probationem: & si hoc iurauerit sacramentum, nequaquam [l] penitus (licèt crebro requirendæ sint probationes) ab alterutra parte expeti sacramentum: sed dari probationes: & non crebro cogi quenquam sacramenta subire, generaliter semel huiusmodi sacramento prohibito.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur visa sunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem: tua celsitudo omnib. faciat manifesta, edictis à se directis, vt omnes agnoscant quæ nobis sunt placita. Dat.15.Kal.Sept.CP. post Cons. Belis. V.C.

CONSTITVTIO AD BONVM[m] quæstorem exercitus ordinat appellationes à quinque prouinciis, Caria, & Cypro & Cycladib. insulis, & Mysia, & Scythia, apud quem oportet eas examinari.

Tit. V.

NOVELLA CONSTIT. L.

Idem Imperator Bono gloriosissimo quæstori Iustiniano exercitus.

PRÆFATIO.

Scimvs antea diuinam faciẽtes constitutionem [n] secundum quam tuæ gloriæ tradidimus quinque has prouincias, Cariam & Cyprum & in circuitu positas insulas, & ad hæc Mysiam, sed & Scythiam, ad hoc vt functiones suscipiãt sub tua gloria: addentes & euocatas factas lites per dictas prouincias, non amplius ad gloriosissimos nostros præfectos, sed ad tuã remitti magnificentiam. Quoniam igitur multi adierunt nos ex Caria & Rhodo & Cypro, molestè ferẽtes, & dicẽtes cogi sępè & hyemis[o] tẽpore fieri secundũ Scytharũ & Mysorũ ||terrã|| vbi degis, & illic appellationes, fortè neq;[p] super magnis pecuniis exercere & periclitari, & maria peragrãtes longa & appellentes in regiones à Barbaris infestatas: propter hoc perspeximus hanc legẽ scribere ad tuam gloriã, vt venientes quidem ex Scythia & Mysia lites, tanquam ex propĩquis existẽtes, tua gloria per se audiat: alias verò, id est ex Caria, & prædictis insulis, & Cypro, siquidem ab initio apud gloriosissimos nostros præfectos motę sunt, ex diuina iussione nostra traditę pręfecturę magistratui, siquidẽ adueneris in hãc regiã vrbẽ, & ipsas sub te moueri & examinari vnà cũ gloriosissimo Quæstore sacri nostri palatij in sacro auditorio (queãdmodũ & super appellation b. posita introducit lex.) 1 ¶ Si verò ipse in Scythia & Mysia cõmoreris, apud eũ qui locũ implet tuũ in hac felici vrbe, introduci ãppellationes. oĩo siquidẽ factũ ipsũ vnà cũ gloriosiss. nostro Quęstore, hypothesin[q] audire, secundũ harũ examinationũ schema, & minimè homines dictas sustinere dyscolitas[r], sed sub ipsis in cõmuni, secundũ à nobis prius dictũ iudicari, propterea quod prębuerũt nobis causam vt ita ordinarem[9] legẽ, vt cũ maiore & grãdiore diligẽtia & auctoritate causæ exerceantur. 2 ¶ Si autem ipse des iudicẽ in prædictis superius prouinciis, is qui officium sustinet tuum in hac

a Non hoc innuit, hodie ex solis publicis instrumentis fieri comparationem: esset enim sibi contraria hæc constitutio. Sed quod antea constituit *dicta lege penultim.* comparatores literarum publicarum iuratos admitti: hos etiam iurare cogi, sicubi facienda erit comparatio instrumẽti aut chirographi, nõ publici, vel muniti subscriptione trium testium.
b vide Nouellã Leonis 99. & 107.
c De iureiurando propter calumniam dãdo, vel propter dilationes petendas aut probationes exigendas. *Iul. c. 183.*
d hinc sumpta est Authentica, *Hoc sacramentũ*, authentica, *Iniustè Cod. de iureiur. propter calumn.*
e *2. Cod. de iureiur. propter calumn.*
f *Nou.73.l.8.§.5. ff. qui satisd. l.9. §.3 ff. de edendo: leg.44.§.4.ff. familiæ: l.15.ff. ad exhib. l.34.§.4. l. 37.ff. de iureiur. l. 1.§.2.ff. rerum amot. l.13.§.3.ff. dò damno: l.1.Co. de iureiur. propter calumn. l.9. Co. de reb. credit. l. vlt. C. de fideiussorib. l. penult. C. quemadm. testam. aper. l. vlt. Co. de quæst.* Formulas iurisiurandi de calũnia tum actori, tũ reo vsitatas, vide apud Iulianum *hic constit. 44. numer. 183. in fin.*
g Quam ob causam rei cogũtur iurare de calumnia.
h Qui probationes ab aduersario exigit, iurare debet se id exigere citra dilationis causam.
i In vno negotio pluries iurare nemo cogitur.
k Fomula hæc iurisiurandi de calumnia, siue in actorem siue in reũ proponitur à Iuliano cap. 183. in f. Actor ita iurat, Hanc litem quã moui, calumniandi animo non moui, sed existimo me bonam habere causam, nec dilationis, nec calumniæ causa, nec vexandi aduersarij causa probationes in tota hac causa ab aduersario meo multas exegi. *Postea reus ita.* Ego putans bona instantia causę ad cõtradicendum peruenio, nec dilationis nec calumniæ causa, nec vexandi aduersarij gratia probationes in tota hac causa ab aduersario meo vllas exigam: si Deus. l Vnum iusiurandum sufficit.
m de quo vide quæ dixi ad Nouell. 41.
n *dicta Nouell. 41.* cui hæc derogat quod ad appellationes.
o quo periculosa est nauigatio.
p id est, in causis vilibus & non ita magni momenti.
q negotium & causam, litem. r molestias.

a id est, anno 553. b vt scenicę mulieres non coartentur in eadem turpitudine manere *Iul.constit.45.* de mulieribus scenicis *Index Reginæ apud Cuiac.* de scenicis *v. l.4. C.de episc.aud.* c ἐξωμοσίαν Gręci appellant iuratoriam cautionem, quę & διωμοσία & ἀσφάλεια Nou.22.c.44.& ἐνώμοτος ὁμολογία Nouella 112.c.2. cuiusmodi iuramentis subsidium erat eorum, qui fideiussorem dare non poterant Nouell.134.c.9. vetat autē vtrunq; hîc fieri Iustinianus, si fideiussorem dari & iurari. d hinc sumpta est authentica, *Quod eu C.de secund.nup.* e *l.29. C.de nuptiis.* f τὰς εἰς σκηνὴν κατιούσας γυναῖκας hoc est in scenam descendentes scenicā vitam professas. g Cur ita? Contra ius obligantur scortaturæ mulieres, ergo & eius nequitię fideiussores *v.l.16.ff. de fideiussoribus.* h ὥστε προσεδρεύουσι, hoc est, quę ibi assidebūt ac viuent. i .i. extremas. k Turpis rei iuramentū nō obligat. *l. 7. §.16.ff. de pact. l.112.in f. ff.de lega.1. l. 5. C. de legibus.* l Iurata promissio de interficiē do, de adulterio committendo & similibus non obligat. m non committit periuriū, qui ab infami iuramento recedit θεοὶ γὰρ ὅτι καλαῖς καὶ δικαίαις προσλαμβάνεσθαι φιλοῦσι ὁμολογίαις οὐκ αἰσχραῖς καὶ ἀδίκοις *Halicarnass. XI.* Suetonius *in Tyberio*, Equiti Romano iurisiurandi gratiam facit, vxorem in stupro generi deprę hensam dimittere, quam se nunquam repudiaturum ante iurauerat. n Pœna exigentis iusiurandum cōtra bonos mores. o Illicita iuramenta episcopis curę esse debent. ne scilicet quenquam constringant aut obligēt. p ὁ ἐκ γειτόνων μείζων ἀρχῶν. hoc est, qui in vicinis prouinciis maior sit militaris iudex. hoc sensu si pręses infame iuramentū exegerit à scenica muliere, vel meretrice, eam nimirum in meretrici vita futurā, decē auri libris multabitur: & harum exactio fiet officio militaris iudicis. Quod si in ea prouincia nullus erit militaris iudex, metropolitanus ciuitatis Episcopus pœnam exiget, eique vicinæ prouinciæ præses fauere debebit, forsitan imperio maiote decoratus, quàm ille præses qui tale flagitium admisit. Idque facile discimus ita esse ex Iuliani epitome cap.184. qua ignorata, vetus interpres vertit obscurè, ex vicinis maioribus cingulis pro vicino præside & Ferrandus. 2 *explicationum* 40. perperam etiam id tantum refert ad iudicem militarem viciniæ. Haloander vertit, vicinos magistratus. q id est, anno 554. r Titulus ita est conceptus apud Grecos, περὶ τοῦ μήτε προσώπου, μήτε πράγματος, μήτε χρυσίου γίνεσθαι ἐνεχυριασμόν, ἀλλὰ τὸ τετραπλάσιον ἀποδίδοσθαι τῷ ἐνεχυριασθέντι. καὶ περὶ τοῦ ἕτερον ἀνθ᾽ ἑτέρου, ἢ πλήξαντος, ἢ ἄλλως ἐπηρεάσαντος; μήτε πλήττεσθαι μήτε ἄλλως ἐπηρεάζεσθαι *Scrim.* id est, ne personæ, vel rei, vel pecunię pro alio, fiant pignorationes: sed pignoratione oblæso quadruplum restituatur. Item, ne pro eo qui percussit, vel qui damnum irrogauit, alius percutiatur, aut qualitercunque damnum sentiat, vt ciues vel vicani pro aliis ciuib. suis vel vicanis non teneātur *Iulian.constit.46.* vt ne quia pro alio pignoratus satisfacere cogatur *Index Reginæ apud Cuiac.* Huc pertinet Nouel. *134.c.7.* & c. Eclogæ περὶ ἐνεχυραζόντων De pignoratoribus. *lib. 25. tit. 3. c. 5. lex 4. C.de execut. lex 1. C. vt nullus ex vic. pro aliena via debitorem. Cassiod. 4. variar. lex 3. Cod. Langob. de deb.* & constitution. Neapolit. *8.* tit. de cultu pacis: & t. de Represalijs puniendis. eáque de re notaui ád *l. 3. Cod. de obligationibus.*

felici ciuitate, audiet, prout & à gloriosissimo præfecto cōstitutum est. Si enim inchoari apud tuam gloriam contingat litem, hîc, vt probabile est, inuētam, postea verò in medio propter militares impēsas emigrare, ipsam absque mora impleri apud tuum habentem officium; sicut ipsam & ipse audisses. Si verò ab initio non à gloriosissimis præfectis appellatio ex quibusdam prouinciis remittatur, sed in aliud iudicium, antiquitatem omnino non innouamus.

EPILOGVS.

¶Quæ igitur placuerunt, & per hanc sacram manifestata sunt legem, tua gloria operi & fini tradere & custodire in perpetuum festinet. Dat.15.Kal.Sept. CP. DN. Iustin.PP. A.Anno I.[a] post Belis.V.C.Cons.Indict. I.

SCENICAS[b] NON SOLVM SI FIDEIVSSORES PRAESTENT, SED etiam si iusiurandum[c] dent, sine periculo discedere.

Tit. VI.

NOVELLA CONSTIT. LI.

Imperator Iustinianus August. Ioanni præfecto prætorio, iterum exconsuli & patricio.

PRAEFATIO.

NOVIMVS[d] pridem facientes legem[e] interdicentem nulli licentiam esse in scena detentas[f] mulieres fideiussores[g] exigere, quia obseruabunt[h] & impiam complebunt operationem, pœnitētiæ tempus non habentes & pœnas interminantem nouissimas[i] his qui tales fideiussores exigunt: insuper & ipsos fideiussores sine obligatione recedere, & nullam inferri eis necessitatem personarum harum pręsentationis. Sed in pręsenti comperimus crudelem quandam & importabilem calumniam contra studendam à nobis fieri castitatem. Quia enim nos fideiussores accipere prohibuimus, inuenisse illos aliam viam ad impietatem deducentem maiorem: iusiurandum[k] enim eas exigere, quia nunquam ab impia illa & turpi operatione cessabunt: mulieres autem existentes miseras, & sic malè seductas piè agere se putare, si impiè egerint: & vt custodiant iusiurandum, propterea suam prostituere castitatem: cùm oporteret agnoscere, quia huiusmodi transgressiones magis placēt Deo, quam iurisiurandi obseruationes. Non enim si quis ab aliquo iusiurandum acceperit: quia[l] occidet forsitan, aut adulterabitur, aut aliquid aget tale illicitum: oportet seruari iusiurandum: vtpote cū sit ita turpe & illicitum, & ad perditionem ducens. Ideóque liceat mulieri, licèt huiusmodi iusiurandum iurauerit, recedere à iurisiurandi huius amaritudine, & castè viuere sine periculo periurij[m]: magis autē Deo amabiliter pœna periurij (si qua omnino est pœna) contra eum, qui iusiurandum exigit conuertenda.

CAP. I.

VNde etiā nos repentè inferimus decē librarū auri pœnā[n], exigentes eū qui præsumpserit omnino tale iusiurandū accipere: & hanc scilicet quantitatē ipsi infelici dari mulieri sancimus, ad reliquam bonæ figuræ vitam, exigenda per administrationē prouincialem, & dandam ei: sciente iudice, quia si neglexerit, tenebitur ab ea deponens administrationem, hæredésque eius & successores & eius substātia, eo quòd actionē piā agere neglexerit. 1 ¶Si aūt ipse prouinciæ præses iusiurandum exegerit, ipse etiā memoratam decē librarū auri pœnā exigatur: siquidē militaris iudex sit in illa prouincia, per illum danda, sicut dictū est mulieri. Si verò non habeat militarem iudicē, metropoleos[o] illius prouinciæ episcopus hoc prouideat, causam etiā ad nos, si probauerit, referens: & insuper ex[p] vicinis maioribus cingulis: & vndiq; hoc agentem siue iudex siue priuatus sit, memorata castigari pœna, & dari hanc ei, quæ quantū ad illū neq; castè viuere valeat vlterius: vt nō videatur quasi periurasse.

EPILOGVS.

¶Quę igitur placuerunt nobis, & per præsentem sacram declarata sunt legē: tua celsitudo præceptionibus propriis omnibus faciat manifesta: vt cognoscant nostri imperij circa castitatem studium Dat.Kal.Sept.Imp.DN.Iust.PP.anno XI.post Belis.V.C.Cons.anno II[q].

VT NON FIANT PIGNORATIONES[r] PRO ALIIS PERSONIS: ET VT SICVT principium[s] donationes non egent gestis monumentorum, sic nec à priuatis imperatoribus factæ donationes indigeant.

Tit. VII.

NOVELLA CONSTIT. LII.

Imp.Iustin. August. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto iterum exconsuli & patricio.

PRAEFATIO.

INHONESTAS[t] pignorationes, & odibiles[u] super his exactiones, plurimæ quidem & aliæ leges odio habent: præcipuè autem à nobis positæ: sed nescimus quēadmodum causa licet tātis castigata legislationibus, adhuc præsumitur, & in republica est, & maiorē sui præbet virtutē, quàm legum necessitas.

CAP. I.

De pignoratione.

PRopterea[x] sancimus nullā oīo pignorationē in nostra republica præualere, neque in mercatis[y] (hoc quod maximè ibi pręsumptum inuenimus) neq; in agris, neq; in ciuitatibus, neq; in vicis, neq; in ciuibus, neq; in vicaneis[z] neq; in agricolis, neq; alio omnino quocunque modo vel tēpore: sed præsumentem aliū pro alio secundū pignorationis formam, aurum aut aliquid aliud exigere, hoc reddere in quadruplum violentiam passo: & cadere etiam ab actione quam habuit aduersus eū pro quo exactionē fecit. Non[a] enim habet rationem, aliū quidē esse debitorē, aliū verò exigi: sed nec alteri molestum esse pro altero quodā tanquam inuasionem aut iniuriam cōmittentem: & alium quasi vicaneū existentem cædi, aut iniuriam sustinere, & aliquid pati quod omnino non cōpetit, pro alio: & absq; legitima occasione quamlibet perferre calumniā: & suppliciū[b] sustinere in corpore: pręsidentibus gentium scientibus, quia si nō hęc egerint, sed in prouinciis quib. pręsunt, pignorationes pręsumi patiantur: nihil erit tale quod à nostris ęos eripiat manibus.

CAP. II.

Vt donationes imperatori à priuato homine factæ, non egeant insinuatione.

ILlud[c] quoque perspeximus huic adiicere legi: vt sicut[d] ab imperio in alios factæ donationes non egent gestis monumentorum, sed ex hoc ipso habent virtutem, ita neq; à priuatis imperatoribus factæ (nisi tantummōdo pro veritate fiant in publico à tabellionibus completæ, subscriptionem habentes & eius qui fecit, & testium[e] & aliam donationum obseruationem) non egebunt gestis monumētorum, cuiuscunque quantitatis sint. Non enim consequens[f] est, vt ne his fruatur imperium à priuatis, quæ ab eo præbentur illis. Hæc autem inæqualitas facta est ex nouitate quam Zenonis piæ memoriæ introduxit constitutio[g], vt imperiales donationes non egeant monumentis. Quia igitur imperfectius causa prius apparuit: propterea nos perfectionem imponentes ei, ex vtroque tenere hoc volumus: & in his donationibus quæ ab imperatoribus in priuatos fiunt, & quæ à priuatis in imperatorem: vt ex æqualitate iustitia causæ adiiciatur.

EPILOGVS.

¶Tua igitur excellentia: quæ per hanc diuinam nostram constitutionem sancita sunt, præceptis propriis solenniter manifesta facere studeat vniuersis. Dat.15.Kalend.Septemb. Imp.DN.Iustinian.PP.A.anno XI.post cons.Belis.V.C.anno secundo[h].

s Pignoratio est, ius aliū pro alio detinendi. ea Græcis ἐνεχυρασμός *Scrimger. hic.* clarigationē etiā alij vocant represalias *c.vn. de iniuriis in 6.* Galli *droit de marque*, de quo vide Guidonē Papæ *quæst. 33.* Paponem 3. *Notar 8. c. des lettres de marque: & 5. Arre. 3. c. du droit de marque*: quòd in limitibus potissimum exerceatur. quoque vtimur ad iniurias regnicolis ac ciuibus in alienis regnis illatas vindicandas. erat autem apud Græcos ἀνδρολήψιον. Licebat enim ciuitati interfecti hominis tres capere ex ea ciuitate, in quam interfector confugisset, si tamen is nō reddebatur, vide Demosthenem contra Aristocratem. Iulium Pollucem 8.c.1. De represaliis plura vide apud Petrum Gregorium 58. *syntag.8.* Gayllus in tractatu de pignorationib. *c.1.nu.5.6.7.* scribit, Represalias dari ob iustitiā denegatam, pignorationes imperiales ob turbatam iurisdictionē vel possessionem: Arrestum quoq; aliud esse, cùm ex obligatione aliqua antecedēte officio magistratus, & petente actore, interdicitur reo, ne loco excedat. Reliqua de pignoratione & Represaliis vide apud eundē, & apud Bartol. in tract. de Represaliis. Illud notandum, Cōstitutione Gregoriana clericos liberatos ab hoc iure *d.c. vn. de iniur. in 6.* & à Frederico studiosos *Auth. Habita C. ne filius pro patre.* de represaliis adde Bartolū Authētica sed omnino Co. ne vxor pro marito. f id est, principibus factę, *Index Regin.* in imperatorem faciendæ *Iulian.constit.46.nu.186.* t & contra ius. vide tamen *23.* quæst. *2.c.* docuimus. u *l.1.C.vt null.ex vic.pro alien.* x hinc sumpta est authentica, sed omnino *C.ne vxor.pro mar.* y πανηγύρεσι *Scrimger.* Iulianus c.*185.* ita si nundinarū gratia degentes in eo vico inuenerit. z *d.l.1.* a *l.1.C.quando fisc.vel priuatus.* b hoc potius innuit pignorantem alium pro alio, corporali supplicio afficiendum. c hinc sumpta est authentica. Item ne à priuatis *C.de donationibus.*

d Priuata facta donatio à principe excedens summam 500. aureorum *l.19.C.de sacrosanct.Eccl.l.vlt. in fin.C.de quadr.præscript.l.34.vers.exceptio.C.de donat.* non indiget insinuatione, & è contra *vt hic.*

e qui non requirebantur lege Zenonis *C.31.de donat.*

f nota argumentum ab æquitate sumptum.

g *dicta lege 31.*

h id est, anno 554.

D R

DE[a] EXHIBENDIS ET INTRODVCENDIS[b] REIS: ET[c] VT HI QVI conueniuntur, post vicesimum diem præsententur iudicibus: & de iis qui iuratoriam[d] cautionem exponunt, & ante litis contestationem absentes fiunt: & de hypothecis[e] quæ appellantur ex casu: & quæ personæ & quando hoc ius habẽt: & de indotatis[f] vxoribus, vt habeant quartam partem in substantia viri, & ipse vir in substantia vxoris, quando inops est[g] cui [h] relinquitur.

Tit. VIII.

NOVELLA CONSTIT. LIII.

Imper. Iustin. August. Ioanni gloriosiss. prætoriorum per Orientem præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRAEFATIO.

PLVRIMI adeuntes nostram docent potestatem quia exhibentur ab aliquibus, aut etiam in alias pertrahuntur prouincias ex sacra nostra iussione aut decretis iudicialibus: & ad miseriã quidem per hoc aguntur: coacti verò iussionibus aut decretis exhibentur. Proinde qui eos exhibent; etiam cautiones exigentes quia intra certum tempus venient ad determinatum iudicium ij qui ab eis conuenti sunt: ipsi remaneant in prouincia; affligi in peregrinatione sumptibus exhibitum aut pręsentatum relinquentes,

CAP. I.

De reis ab alio loco in alium retrahendis[i].

HOc[k] igitur miserantes, sancimus si quid fiat tale, & tempus impleatur quod in cautione exhibitionis aut præsentationis ipse actor constituit: deinde ille quidem obseruet in iudicio, actor autem desit, & non intra decem[l] dies postquam reus venerit in prouinciam, actor occurrerit: reũ quidem ingredientem apud iudicem, & hoc docentem, repentè dimitti, iureiurando autem eius iudicetur de omnibus expensis quas pertulit circa viam & circa peregrinam habitationem: & his iudices addicant actorem conuenienté frustra. Et quoniam[m] mos est non aliter fieri exhibitiones aut præsentationes, nisi actores fideiussores ad certam quãtitatem dederint, quia exequentur causam, & suscipient sententiam, hanc quidem quantitatem omnino eos exigi, & dari frustra calumniam passo. Si verò per iusiurandum etiã plus aliquid declarauerit, (certa tamen quantitate definita à iudice, quam leges taxationem[n] vocant) etiam hoc superexigi, vt cognoscant non illudere vitas alienas, sed in prouincia eligere iudices, & ibi cõtra suos aduersarios litigare.

CAP. II.

De cautione præstanda ab his qui de proprio territorio sibi obnoxios abstrahunt.

QVia[o] verò ab actoribus fideiussiones plerumque nouimus hîc datas tanquam[p] in exhibendis personis: si verò in aliam deducantur prouinciam, fortè declinare hanc obseruationem: sancimus hîc iudicem aut gloriosissimum quæstorem nostrum sacris nostris ministrantem literis, si quid tale agere[q] iubeatur, non[r] aliter ad aliam exhibere prouinciam reum, antequam fideiussorem præbeat actor in iudicio in quod futurus est reum deducere, quia dabit secundum locorum spatium aurum quantumcunque decretum fuerit fugienti [s], si non exequatur, aut exequens non vincat causam: & ibi omnia agi quæcunque in exhibitione decreuimus. definitum verò aurum, à fideiussoribus exigendum, & dandum ei, qui deductus est: præbendo quoque ab illo etiam iureiurando vsque ad taxationem: vt si iurauerit se etiam amplius expendisse, & hoc recipiat: vt vndique videantur perfectę nostræ legislationes.

CAP. III.

Vt[t] *reo in ius vocato post libelli dationem viginti dierum induciæ dentur.*

ILlud quoque antiquitas quidem benefaciens disposuit, nunc autem studio machinantur, nostrarũm legum clementiam occasionem facientes suarum calumniarum. vetustate namque volente conuentionis factæ libellum[u] suscipientem, diebus æquè decem deliberationem habere, quo possit discutere causam, & fortè etiam recognoscere, & liberari: post decem autem dierum inducias tunc & subscribere misso libello, & iudiciales implere cautiones. Quidã verò respicientes ad nostras legęs[x] quæ post [y] litis contestationem neque refutare[z] iudicem, neque alium petere iudicem permittunt, causam arte machinantur, & maximè executoribus talia dolosè adinueniẽtibus: & mox vt oblata fuerit quælibet admonitio, fortè neque libello dato, neq; iudiciali vlla cautione, deducunt hominem inuitum ad iudicẽ datum: & nihil scientem compellunt facere litis contestationem vt semel sub litis contestatione constitutus obligetur: & nullam habeat licentiam neque refutare iudicẽ, neq; alium iudicem petere, cùm fortè suspectus iudex sit: & sic agunt quæ volunt: & sub suis artibus hominem statuentes, quo volunt modo de eo agunt. 1 ¶Sancimus igitur dum admonitio oblata fuerit alicui, modis omnibus offerri libellum: & non secundum antiquitatem decem solummodo dierum habere eum qui admonetur, inducias: sed duplices, hoc est viginti[a] vt siue repudiare voluerit; siue etiam cũ eo alium iudicem petere, licẽtiam habeat hoc facere, aut fortè cognoscere debitum, & liberare se ab aduersarij sui contentione amicabiliter; & non per calumniam & circumuẽtionem sub iudice constitui forsan suspecto, & forsan ingrato, plerunque autem aliquid etiam proprium contra eũ dispensante: & eo qui litem sustinet; nullum habẽte tempus ad agnoscendũ ea in quibus conuentus occurrit. 2 ¶Suscepto verò libello, sola personali [b] fideiussione ab eo data: & sportulis[c] secundum sacram nostram[d] præbitis constitutionem, subscribere libello, qui appellatur [e] responsionis: & declarare etiam tempus quo ei libellus datus est: ne etiã ob hoc ars quædam fiat: cúmque futura est celebrari contestatio litis, apud iudicem interrogari fugientẽ si viginti dies transierint deliberationis: & illum quidem dicere veritatẽ: ostendi quoque illud etiam ex die & subscriptione [f] libelli. & si dixerit transisse viginti dierum numerum, tunc[g] fieri litis contestationem. In medio[h] autem ei licentiam esse repudiare iudicem, & alium petere: aut etiam cum eo iudicẽ percipere, aut certè absolui amicabiliter: nihil in medio neque damnificando, neque ab executoribus conturbando: sed & iudiciariam cautionem exponentem, sicut qui de his iudicat, perspexerit: & viginti dierum habentem deliberationem. Si verò hæc non seruentur: licet videatur quædam fieri contestatio litis, pro nihilo eam esse, sed licentiam esse, & post huiusmodi contestationem litis intra definitos viginti dies sic omnia agere, tanquam si neque ab initio facta sit quædam contestatio litis.

CAP. IIII.

De iuratoriis cautionibus.

SI[i] verò semel repudians iudicem, alium acceperit: non sinimus[k] ei eum qui petitus est, rursus repudiare. Sicut enim eius curam habemus, etiam per dilationem [l] agi aliquid aduersus actorem, modis omnibus auersamur. Si verò etiam quidam iurant quia obseruabunt: & antequam contestatio litis fiat, ab hac maxima dispareãt ciuitate, licentiã esse etiam non facta litis contestatione adire actorem statutum iudicem, & hoc denuntiare. Illum verò (siquidem administrator sit) iubere omnimodo exhiberi reum tanquam periurum[m] & penè sui accusatorem perfugam[n] factum. Si verò non administrat, sed datus sit à quodam iudice siue ex sacra forma aut iussione, aut etiam ab aliquo administratore: ad illum renuntiare à quo datus est, vt deducatur ab illo: ne causa maneat actori vndique desolata, iudice agere aliquid non valente, eo quòd nondum apud eum facta sit litis contestatio: illo contemnente legem & iuramentum suum manifestatione sua, & actorem extra omne legitimũ adiutorium relinquẽte. 1 ¶Igitur ne latente eo, & tardata exhibitione, causa maneat suspensa: examinet[o] vt potuerit iudex in quam terram abiisse dicitur: & det inducias certas, vt nisi intra eos occurrerit, (liberam [p] tamen huius rei fiduciam habens, si non fortè studio actoris impediatur, aut venire prohibeatur) tunc secundum vnam[q] partem examinet negotiũ & in possessionem mittat actorẽ rerũ eius secundũ † mensurã declarati debiti: ipsumq; in possessionẽ missũ, habere etiam rem debiti seruãdi[r] causa: & tunc si ille occurrerit[s] omne ei prius saluet[t] damnum: & tunc recipiẽs res, & fideiussorem præstans, prosequatur causam.

a Ea sententia hic titulus est inscriptus apud Scrimgerum, vt qui prouincialem hominem extra territorium suum in ius producit, cautionem præbeat, quod nisi litem obtineat præstaturus sit quantum iudex eum qui calumnioso exhibitus est, capere statuerit. Est & ita conceptus apud Iulianum *constit.* 47. De reis ab alio loco in alium retrahendis ex diuino nutu, vel iussu maximæ potestatis. huc pertinet *c.* 1. *c.* 2. *j. eo.* Est & ita in Indice Reginæ, De exhibẽdis reis.

b seu euocandis ex longinquo territorio. vnde hic titulus apud Iulianum ita cõcipitur *c.* 187. De reis ab alio loco in alium retrahẽdis ex diuino nutu, vel iussione maximæ potestatis.

c vt exhibitiones fiant post 20 dies *Index Reginæ.* Est & ita apud Iulianum *d. loco num.* 189. de admonitione reorũ & in ius vocando. Ea verò sentẽtia legitur in editione Scrimger. vt qui libellum suscepit ad deliberãdum, an iudicio disceptare velit, aut apud datum iudicem litigare viginti dierum spatium habeat: huc refer *cap.* 3. *infrà eodem.*

d De iuratoriis cautionibus Iul. *dicto loco nu.* 190. De his qui iuratoriam cautionẽ præstant. *Index Reg.* Quod qui post iuratoriam cautionem in iudicio non comparet, omnes litis impensas actori persoluat, & deinceps causam dicat, datis fideiussoribus *Scrimgerianæ editionis interpretatio huc pertinet c.* 4. *j. eodem.*

e De casu militiæ *Index Reginæ* huc pertinet *ca.* 5. *j. eodem.*

f De inope muliere, quæ sine dote nupta est, quæ quartã partẽ defuncti mariti capere debet. Iulian. *dicto loco num.* 192. De his qui sine dote aut donatione propter nuptias præmortuo cõiuge locuplete, inopi relinquuntur, vt ij scilicet quartam partem præmortui coniugis consequantur, siue sint liberi siue non sint, *interpretatio Scrimgerianæ editionis.* huc pertinet *caput sextũ, infrà eodem.*

g persona scil.

h id est, quæ superstes manet,

i *subaudi* sine iussu principis. Quid si retracti aut protracti fuerint ex longinquo? post decimũ diẽ actorem operiri: seu exspectare non coguntur; quin iurare in litem eis permittitur de expensis in via & peregrinatione factis,

k hinc sumpta est autentica. Quod fieri *Codice de dilationibus.*

l *vide hîc Cuiacium & cap. septimum de præscriptionibus.*

m *Iulianus c.* 187. *in f.*

n Reus vocatus in iudicium, non comparente actore, viatica iureiurando æstimat, quæ tamen iudex taxabit moderatione adhibita.

o *Iulian. c.* 188.

p .i. in casu, *c.* 1. *s. eod.*

q id est, euocari reum ex sua iurisdictione ad forum actoris. huc pertinet lex 58. *ff. de iud. c. nostrum* 56. *de appellationib.* de euocationibus, vide quædam apud Paponem 1. *arrest.* 5. *num.* 24. 4. *arrest.* 6. *nu.* 27. Rebuffum *tom.* 1. *tractat. de euocationibus*;

r *d. Nou.* 112. *c.* 2. id in aliis casibus fieri non solet, & meritò: vtitur enim quadam vi extraordinaria, id est, rescripto principis, vel auctoritate pręfecti pretorio ad reum extra suum territorium protrahendum.

s id est, reo.

t De admonitione reorum seu in ius vocando. *Iul. c.* 189.

u βιβλίον αἰτιάσεως *adiournement.*

x *l.* 14. *in fine C. de iudiciis l.* 4. *C. de iurisdict. l.* 13. *C. de exceptionibus l.* 52. *ff. de iudiciis.*

y Post litis contestationem, iudex refutari non potest.

z De refutatione iudicis aliàs dixi *vide l.* 4. *C. de in ius vocando. l.* 12. *in princip. C. de iud. adde Cui.* 9. *obser.* 23.

a Viginti dierũ induciæ dantur reo, ad refutandum iudicẽ *vide Cuiac. c.* 9. *de præscript.*

b προσωπικῆς ἐγγύης, iudicio sisti cautionem intelligit, quę ita dicitur ad differentiã iudicatũ solui, quę de re est, non de persona.

c quas tamen, si absoluetur, repetiturus est *lege vltima C. de fructib. & lit. expens. l.* v. *C. de adminiſt. lege vltima C. de princip. agent. in reb.* §. 24. *Instit. de act.* An solus reus dat sportulas pro conuentione? Placentinus putat, Cui obiicitur Nouella 86. lex vltima. *C. de fructibus. & lit. expens.* lex vltima *C. de agentib. in reb.* quod Cuiacio nõ placet.

d *No.* 17. *c.* 3. *No.* 123. *c.* 27. *&* 28. *Nouell.* 82. *c.* 10.

e τῷ κχλ... μ... ἀντιβίβλῳ. βιβλίον αἰτιάσεως *s. eod.* est libellus conuentionis qui reo ab actore dari solet, *adiournement*, Subscriptio, κατὰ βιβλίον *j. eo.* non fit ab actore, sed à reo *v. Iul. hîc nu.* 189. qui ex aduerso libelli & epistographo fatetur libelli exẽplum se accepisse. ἀντιβίβλιον verò, est dare libellum responsionis. Galli, *Respondre, fournir de responses.* malè igitur Haloand. hîc ἀντιβίβλιον exemplũ libelli.

f ὑπογραφῆς τῷ κατὰ βιβλίον *Scrim.*

g his addiscupio quæ de litis contestatione scripsi ad *tit. Co. de litis contestat.*

h .i. ante viginti dies elapsos.

i Hinc sumpta est authẽtica, Et qui iurant *Co. de bon. auth. iud.*

k Iudex petit[9] repudiari nõ pôt.

l Dilationibus nimiis rei conuẽti, actor non est opprimẽdus.

m Qui iurauit iudicio sisti, nec cõparet, vt periurus, manu iniecta, si postea reperiatur, prehendi potest.

n Fugitiuus, pręsumitur iure destitui. Aduersus fugitiuum pręsumitur, *addè l.* 15. *C. de prob.* Fuga suspectum reddit eum, qui fugit, Fugitiuus damnato comparatur *tit. C. de fugit.*

o Nota de inquisitione laris & domicilij rei latitantis iudicis officio facienda, in actoris pręsentis gratiam.

p Potest. n. reus metu potentię aduersarij non comparere *l.* 1. §. 3. *ff. de eo per quem.*

q κατὰ μίαν μοῖραν *Scrim.* i. μονομερῶς.

† olim in vniuersa bona mittebantur *l.* 1. *ff. quib. ex caus. in poss.*

r *l. pen. C. de dign.* i. pignoris causa. vt creditor pręsens in tantum modum ius habeat pignoris, quantus est debitæ quantitatis modus, & is fructus est contumacię, *de quo adde l.* 73. *ff. de indic. l.* 11. *C. de iud. l.* 2. *in fine C. vbi in rem: l.* 8. *Co. quomodo & quando iudex.*

s integris omnibus bonis nondum venditis.

t seruet, restituat *l.* 15. *C. de iudic.*

a τὰς ἐκ τῶ χαλκαργύρου κάσου στρατίας vocant Græci 25. Eclog. 6. & Iulianus hoc loco titulum facit, De casu militiæ. cap. 191. b hinc sumpta est authentica, *Quod obtinet C. de pignoribus.* c id est, liceat. d *l. vlt. Cod. de pignorib. l. 5. C. qui milit.* e *dicta lege vltima: adde Nouell. 35. in fin. & Nou. 97. cap. 4.* f militiarum hypothecæ indultæ creditoribus. g Qui Titio pecuniam credidit vt militaret, Titio defuncto, scholæ placito fruetur, *Iulian. const. 47. nu. 191.* id est, ea cōmoda feret, eásque annonas vindicabit iure hypothecę, quas defunctus à fisco percipiebat, si modo militia de qua agitur vēdi potuit *l. 52. §. 2. ff. de act. empt.* nam quæ vendi non possunt pignorantur inutiliter, nec transferuntur in aliū *l. vlt. C. de pign. l. 3. §. 7 ff. de munerib.* Militia ad iutorum quęstoris *Nouell. 35.* silētiariorum *l. 30 §. vl. C. de inoff. l. vl. C. de silentiar. Iulian hic*: domesticorum *arg. l. 6. C. de aduoc. diuers. iud.* vendi potest, ergo & pignorari *l. 9. §. 1. ff. de pignorib. l. 1. ... res alien. ger.* Certaminum cōmoda non possunt pignorari *l. 5 C. quæ res pigno. oblig.* possunt tamen ex causa iudicati capi *l. 4. C. de re iud.* vt & stipēdia armatorum militū *l. 4. Co. de execut. rei iud.* & eodē modo cōmoda ecclesiastica. *v. hic Cuia.* h Liberi & vxor percipiunt annonā seu Scholæ placitum militiæ defuncti & creditori defuncti pręferūtur: quia & si non sint hæredes defuncti scholæ placitum ad eos lege defertur *Iul. hic. l. 11. in f. C. de proxim. sacror. scrin.* Quod si creditor eo fini pecuniā credidit, vt militia emeretur, eámque specialiter pro debito pignorauit creditori, is erit eo casu potior muliere ac liberis defuncti *s. eod. adde Anton. Mercatorem 3. Notat. 14.* i & quæ quartam partem defuncti mariti capere debet *Iul. c. 192.* vel ita, quæ partem percipit in nobis mariti defuncti: seu de legitima, quæ vxori inopi debetur ac pręstatur in bonis mariti mortui. k hinc sumpta est authentica *Præterea Codice vnde vir & vxor.* l aliàs non *l. vn. C. vnde vir & vxor. l. 3. C. quor. bonor. §. 2. j. eod. Iulian. hic.*

CAP. V.

De hypothecis militiarum[a] ex casu, quæ personæ & quando hoc ius habeant.

OPtimum[b] quoq; est etiam hoc propter dubitationum quæstionem lege communi determinare. Primùm namque fuerunt dubitationes plurimæ vtrum oporteat[c] militias sub hypothecæ[d] deduci vinculis, an etiam his liberas esse. sed hoc quidem iam definitum est lege[e]. & certè consistunt militiæ quæcunque vendi aut obligari possunt. Nos autem ex maioribus causam considerantes, scimus quia ex antiquis temporibus nō erat in militiis hypotheca sed quædā nomina oīo antiqua & deficiētia in talibus efferebantur. Paulatim vero imperatores interpellantium[f] creditorum miserati, hæc præbebant, cùm vtique omnis militia publica existeret nullum quæstum omnino alium quàm ex imperiali munificentia habens. 1 ¶Propterea igitur sancimus ea quæ appellantut ex[g] casu, non omnibus promptè subiacere: nisi tamen creditor fuerit qui ad hoc ipsum mutuauit, vt militia illi mereretur, alioqui aliis creditoribus non promptè damus hoc: sed si quidem filij fuerint aut vxor defuncti, istos omnibus præponimus[h] modis, vt adeant nos: & secundum iussionem nostram hoc habeant non tanquam paternam hæreditatem, si in aliis inops sit, sed tanquam imperialem munificentiam: vt & substantiam relinquentibus, & non habentibus, meritò solatium præbeamus. Si verò nullus eis neque filius neque vxor fuerit, neque creditor qui ad ipsam militiam mutuauit: tūc & aliis creditoribus præbemus hoc, ne videamur inhumanum aliquid facere, & non propter piam & Deo placentem actionem ponere legem: de militia quippe spectabilium silentiariorum propriè datis & largitis eis priuilegiis in sua virtute manentibus.

CAP. VI.

De muliere inope indotata[i].

QVoniam[k] verò ad clementiam omnis à nobis aptata est lex, videmus autem quosdam cohærentes mulieribus indotatis, deinde morientes & filios quidem ex lege vocatos ad paternam hæreditatem, mulieres autem licet decies millies in statu legitimæ coniugis manserint attamen eo quòd non sit facta neque dos neque antenuptialis donatio, nihil habere valentes, sed in nouissima viuentes inopia[l]: propterea sancimus prouidentiam fieri etiam harum & in successione morientis, & huiusmodi vxorem cum filiis vocari. & sicut scripsimus legem[m] volentem, si sine dote existentem vxorem vir dimiserit, quartam [n]partem eius substantiæ accipere eam: sic etiam hîc, quoniam cōtingit[o] fortè paucos aut plures esse filios quartam partem eius substantiæ habere mulierem: siue plures, siue minus filij fuerint. si tamen legatum aliquod reliquerit ei vir minus quarta parte, compleri[p] hoc: vt sicut læsas eas iuuamus, si fortè dimissæ fuerint à viris indotatæ consistentes: ita vel si perdurauerint semper cum eis, eadem fruantur prouidentia, scilicet omnibus secundum instar illius nostræ constitutionis quæ quartam decernit eis, etiam hîc seruandis similiter quidem in viris[q], similiter autem in mulieribus. communem namque etiam hanc super eis ponimus legem, sicut & præcedentem. 1 ¶Si verò quasdam res proprias mulier in domo viri aut alibi repositas habuit, harum actionem[r] & retentionem habeat omnibus imminutam: subiacere huiusmodi rebus viri creditoribus nullo modo valentibus: nisi fortè secundum quod in illius iure ex hac lege hæres extiterit. 2 ¶Hæc itaque dicimus si coniunctorum alter dotem aut antenuptialem donationē non faciens, inops aut vir aut mulir einueniatur, & moriēs quidem aut vir aut mulier locuplesfit, ille verò vel illa superstes pauper existat. Nam si aliunde[s] forsan habeat: non offerentem dotem, aut non dantem propter nuptias donationem, non erit iustum grauare filios per successionem: quoniam lex alia est nostra, dicens dotem non[t] offerentem, non posse res viri acquirere per antenuptialem donationē quod etiam volumus hîc obtinere: nisi tamen ipse vir aut legatum ei, aut aliquam partem institutionis reliquerit. fieri namque hoc nullo inuidemus modo: vt omnibus modis concordantiæ legum seruentur, & inopia coniugis per diuitias saluetur alterius.

m *l. v. Co. de rep. Nou 22. c 18.* n Si tres liberi defuncto fuerint, & vxor eius inops, vxor quadrantem accipiet: si plures, virilem vsufructu tenus *Nou. 117. cap. 5.* quin proprietatis iure ex Nouella Leonis 106. o *Nouell 74. cap. 5. in fin.* p Mulier inops potest agere ad supplementum quartæ sibi debitæ in bonis mariti locupletis.
q Nota de quarta viro competente in bonis vxoris locupletis defunctæ.
r Mulier res suas mortuo marito, retinere potest ac vindicare. & ita mariti creditores excludere nisi marito successerint. s Diues vxor quartam non habet in bonis mariti. t sensus est, Indotatæ vxori maritum propter nuptias donare non posse. u id est, anno 537. x id est, legem vltimam *Cod. de agric. & censitu.*
y vt constitutio quæ de adscriptitiis agit, locum habeat ex quo publicata est, *Interpretat. Scrimgerianæ editionis.* De his qui ex libera matre & adscriptitio patre nati sunt. *Iulianus consti. 48.* De colonis natis ex liberis personis. *Index reginæ apud Cuiacium.* huc pertinet *ca. 1. j. eod.*
z vt cuicunque orationis domui, & alij loco sacro cum simili domo aut loco ad decretum immobilium possessionum commutationes facere liceat, *interpretatio Scrimgerianæ editionis.* si venerabilis locus cum alio venerabili loco permutationem facere maluerit. Iulian. *hic constitut. 48.* Vt loca sacra prędia inuicem commutare possint. *Index reginæ apud Cuiacium.* Huc pertinet *c. 2. j. eod.*

EPILOGVS.

¶Quæ igitur placuerunt nobis, tua celsitudo in omnibus valere, effectuíque contradere festinet per præcepta à se conficienda vniuersa faciens manifesta, quatenus ipsi secundum hæc viuant etiam, & cōuersentur. Datum X. Kal. Octob. Imper. Dom. Iustin. P. P. A. anno X I. post cons. Belis. V. C. anno secundo[u].

CONSTITVTIONEM[x] QVAE EX adscriptitio[y] & libera natos, liberos esse vult, non iis qui ante constitutionem nati sunt, sed qui post constitutionem prodesse, & vt ne[z] venerabiles domus commutationes faciant adinuicem immobilium rerum ecclesiasticarū, decreto prius interposito, excepta hac maiori ecclesia.

Tit. IX.

NOVELL. CONST. LIIII.

Imperator Iustinianus Augustus Ioanni præfecto prætorio, iterum exconsuli & patricio.

PRAEFATIO.

IN quadam[a] nostrarum constitutionum nihil obscuritatis habente, motæ sunt quæstiones ab aliquibus ex studio & ad suam intētionem obscuritatem ei introducentibus. Cùm[b] enim libertatis amatores simus, nuper posuimus legem[c], vt non secundum antiquitatem[d], si ex adscriptitia & libera persona processerit soboles, omnino eam sequi adscriptitiam fortunam secundum seruilis fortunæ obseruationem: sic etiam super adscriptitiis putari: & secundum ventris statū, eius etiam qui nascitur considerari fortunam. Ex libera[e] namque matre procedere seruilem patrum, nostra benefaciens noluit lex, quoniam diximus in lege, si quidem coniuncti sunt mulieribus, siue etiam coniuncti fuerunt, & filij procreantur: ita legem in iis qui procreantur, valere. Quidam autem sic fatuè aut callidè interpretari ausi sunt legem, vt etiam si ante[f] constitutionem nati sunt aliqui, vel si valde sint senes, putent eos liberari tanquam modò natos, & non longè præcedentes legem: cùm vtique nos hunc habuerimus intellectum, vt si cohærentiam quidem vxoribus, post legem filij procreati essent, aut non cohærent quidem, postea verò nuptiæ fierent, post legem nati haberent ex lege datam libertatem.

CAP. I.

Vt natus ex adscriptitio & libera sit liber.

NE igitur liceat artibus vti & malignari, & possessionum nocere dominis talibus interpretationibus: propterea sancimus, omnes qui nati sunt à tempore legis[g], hos solutos esse adscriptitia fortuna, si ex liberis nascantur matribus, omne pręteritum antiquæ seruando legi.

CAP. II.

Vt venerabilium locorum œconomi res ecclesiæ permutare inuicem possint excepta ecclesia Constantinopolitana.

QVia[h] igitur nuper[i] scripsimus legem medentes iis quę ex ecclesiasticis alienationibus fiunt, & volentes, si quidem publicum debitum sit, posse eas alienare cum omni subtilitate secundum legis obseruationem: si verò priuatum debitum est, pro[k] soluto dare rem immobilem, & in nullo videri offendere positam legem, quæ omnē alienationem prohibet: etiam illud adiicimus, & per quandam ineuitabilem occasionem & vtilem danti & accipienti venerandæ domui: hoc est, aut ecclesiæ ad ecclesiam, aut ptochotrophij ad ptochotrophium, aut xenodochij ad xenodochium, aut simpliciter venerabili domui ad aliam reuerendam domum: hoc est, aut ecclesiam ad ptochotrophium, aut monasterium ad venerandam domum, aut xenodochium aut nosocomium, aut illis ad ecclesiam, aut alterutrum, aut vnum horum quæ prius à nobis sunt dinumerata, aut alteri cuilibet venerabili domui, licentiam damus præsulibus horum monasteriorum per hanc legem commutationem[l] facere, & hoc valere: & non[m] solùm imperium (sicuti prior dabat lex) licentiam habere commutare, sed etiam venerabiles domos quæ[n] regi omnium Deo dedicatæ sunt: sic tamen vt etiam decretum[o] interponatur cū omni subtilitate & iureiurando: & apud locorum metro-

a vndecimo libro Codicis. *Iulianus cap. 193. l. vltim. Cod. de agricol. & censitis.*
b hinc sumpta est Authentica Antiqua, *Cod. de infantibus expos.*
c *d. l. vlt.*
d Olim qui nascebatur ex adscriptitio & libera, erat adscriptitius: hodie ingenuus *vt hic: & dicta lege vltim.* Qui ita nascitur in Africa, est quidem liber & res proprias habet. in ordine tamen colonorum est, nec potest prædium dimittere in quo natus est, & aliena excolere. *vide constit. quandam Iustiniani apud Cuiacium 4. obseruat. 28. eáque extat in Nouella 162. c. 2.*
e Ex libera matre qui nascitur, ingenuus est.
f Lex non porrigitur ad præteritos casus, nisi nominatim dictum fuerit *vide legem 7. Cod. de legibus.*
g id est, *dictæ legis vltimæ.*
h hinc sumpta est authentica Item *Cod. de sacrosanct. eccles.*
i *Nouell. 46. adde Nouell. 7.*
k *dicta Nouella 40.*
l Commutationes bonorū ecclesiasticorum vt fieri possint.
m Non soli imperatori permutare cum ecclesia licet res immobiles, sed & ipsis ecclesiis.
n Nota argumentum, Res principis immobiles cum ecclesia possunt permutari, ergo & ipsius Ecclesiæ, quia Ecclesiæ omnes summi principis, nempe Dei sunt.
o *dixi ad Nouell. 46.*

politam

politam hoc considerari: & si reuera probatum fuerit cum iureiurando, quia vtile est vtrique parti hoc agi, ratum esse & valere, & non egere neque speciali iussione, neque pragmatico diuino typo: habentibus quippe iis qui ad talia conueniunt, magni Dei iudicium, siquidem præuaricati fuerint horum quæ competunt, aut quoddam colludium fiat, aut aliquid propter vtilitatem vtriusque geratur partis. nam etiam maledicta his omnium terribilia imminebunt, & quæ inferunt eloquia diuina peccantibus, & quæ nunc eis disposita sunt. si quid autem prætermittatur, & postea demonstretur maligne factum: pro non facto erit. 1 ¶Excipimus etiam hac lege sanctissima maiorem[a] ecclesiam: sicut etiam priori. illam namque in priori prohibitione alienationum stare volumus: quoniam & hoc ipsis gubernatoribus eius sanctissimis viris videtur.

a sanctæ Sophię.

EPILOGVS.

¶Tua igitur eminentia, quæ nobis bene & sancte visa sunt, & per hanc sanctam declarata sunt legem, in omnib. gentibus quibus præs, per præcepta propria solenniter faciat manifesta. Datum XV. Kal. Septemb. CP. Imper. Dom. Iustin. Anno XI.[b] post Bilis. V. C. Cons. Anno II.

b .i. 537.

VT DE CAETERO[c] COMMVTAtiones[d] ecclesiasticarum rerum non ficte fiant ad piissimum imperatorem, & hoc modo ad alias personas transeant res: sed hæc tantummodo fiant ad imperialem domum: & vt liceat perpetuas emphyteuseis[e] agi ab oratoriis in oratoria, decreto videlicet interposito: excepta hac maiore ecclesia: nec tamen in priuatam personam transeat emphyteusis.

c vt in posterū.
d De permutatione rerum ecclesiasticarū *interpretatio Scrimgeriana editionis.* Vt cū solo principe sacrorū bonorum permutatio fiat, *Index Reginæ.*
e De emphyteusi rerū ecclesiasticarum *Scrim.* vt liceat venerabilib. locis perpetuos contractus emphyteuseos inter se facere *Iul. const.* 19 Vt loca sacra inuicem perpetuā emphyteusin cō trahere possint, *Index Reginæ.*
f *Nouell.* 7.
g *Nouell.* 46. *c.* 3. *Nou.* 54. *c.* 2. *in f.*

Tit. X.

NOVELLA CONSTIT. LV.

Imperator Iustinianus August. Mennæ archiepiscopo Constantinopolitano.

PRAEFATIO.

LEGEM scripsimus dudum ecclesiasticas quidem alienationes [f] prohibentem, solam autem commutationem permittentem sanctissimis ecclesiis, necnon sanctissimæ maiori ecclesiæ huius felicissimæ ciuitatis: dum imperium accipere aliquid ab aliqua venerabilium domuum voluerit. postea siquidem aliam scripsimus legem[g], qua excepimus sanctissimam maiorem ecclesiam, permittentes quasdam alienationes, quas illa lex dicit. Quia verò cognouimus eo quòd aliqui prioris constitutionis capitulum quod de permutatione competentium rerum sanctissimis domibus ad imperium scripsimus, ad artem legi contrariam conuerterunt: postulaueruntque nos quidem à sanctissima ecclesia accipere, his autem hæc dare: hinc aggressi sunt multi quidem similibus petitionibus nitentes sacram circumuenire cōstitutionem. Quæcunque, ergo gesta sunt à nobis vsque ad præsentem diem, hæc sub schemate quod nunc est, valere volumus, nullo permutando horum quę iam à nobis cum sanctissima ecclesia in tabulis contractibus gesta sunt, aut eum iis qui hæc à nobis perceperunt.

CAP. I.

DE cætero autem sancimus, nulli penitus vllam esse licentiam aliquid tale agere: sed illas solas valere permutationes, quæ ad imperialem domum in hoc factæ sunt, vt perpetuò apud imperium maneant, & non † transferantur ad priuatum: neque illarum ius per medium imperium ad eos proficiscatur. Sed si quid tale fiat, licentiam damus reuerendissimis œconomis res apprehendere huiusmodi, & trahere eas rursus ac sanctissimam ecclesiam, tanquam si nec ab initio contigisset permutationes harum ad imperium factas: sed seruari hoc schema in perpetuum ex præsenti die inchoatum, omnibus quæ dudum (sicut prædiximus) post priorem legem secundum modum prædictum gesta sunt, ratis manentibus: eo quòd illa quidem quæ sic facta sunt, à viris gesta sunt. Nunc autem quidam volunt, illorum exemplo vtentes, & nobis esse molesti, & sanctissimam maiorem ecclesiam huius felicissimæ ciuitatis circumuenire: quod per omne tempus nullo modo fieri volumus. Sed & si fiat quolibet schemate, hoc etiam infirmum esse: & à sanctissima maiore ecclesia in perpetuum vindicari: nulla ei temporis præscriptione in hoc obiicienda.

†Res ecclesiasticæ delatæ ad imperatorem causa permutationis, priuatorum fieri non debēt. hoc abrogatum *Nouell.* 119. *c.* 10.

CAP. II.

Vt ecclesiis inter se liceat perpetuos contractus emphyteuticos facere.

ILlud quoque sancimus, vt aliis omnibus de iure emphyteuseos sancitis, & in sanctissima maiore ecclesia & in aliis omnibus venerabilibus domibus proprium robur habentibus, licentia sit sanctissimis ecclesiis & venerabilibus domibus ad inuicem[h], & emphyteusim perpetuam agere: decreto quippe hic faciendo: excepta quidem hac sanctissima maiore ecclesia in hac celebrata emphyteusi: vt non ad priuatam personam extendi omnino possit.

h Ecclesiæ ad ecclesiam tacitè fit permutatio.

EPILOGVS.

¶Tua igitur beatitudo quæ iussa sunt à nobis custodiat: & iis qui sub ea metropolitanas sedes habent, faciat manifesta vt & ipsi quæ nobis placuerunt cognoscentes, nihil horum præuaricari præsumant, erit enim vniuersis à Deo iudicium & exinde pœna, si quid præter hæc aut ipsi egerint, aut agi permiserint. Datum III. Non. Nouembr. CP. Imper. D N. Iustin. PP. A. anno XI. post Bilis. V. C. Cons. anno II. Indictione prima.[i]

i .i. anno 554.

VT EA QVAE VOCANTVR INSINVATIVA[k] SVPER CLERICIS, IN maiore ecclesia quidem dentur: in aliis autem ecclesiis penitus non dentur.

Tit. XI.

NOVELLA CONSTIT. LVI.[l]

Imperator Iustinianus August. Mennæ Archiepiscopo ciuitatis regiæ Constantinopolitanæ.

PREFATIO.

PLVRIMAS aditiones suscipientes, hanc legem dirigere ad tuam beatitudinem iustum existimauimus. Qui enim ordinantur à tua reuerentia clerici in sanctissimis ecclesiis (absque tamen sanctissima maiori ecclesia) omnium patiuntur crudelissima, non suscipientibus eos illic ecclesiis antequam [m] quantum voluerint accipiant aurum. & nouimus hoc ex frequentibus aditionibus de hoc factis nobis.

k ἐμφανιστικὰ *Strimger.* De emphanisticis quę à clericis exigūtur, *Iul. const.* 50. vt in sola ecclesia Constantinopolitana prębeantur insinuationes *Index Reginæ.* Insinuatiua sunt quæ noui clerici dant veteribus pro suo introitu, Quæ dāt episcopi Enthronistica *Nou.* 123. *c.* 3. cathedratica Iuliano & Alexandro *c. Ecclesias de censib. adde Nou.* 123. *c.* 16. *vbi dicam de Annatis,* Canonica *infra Nouel. Isaaci Commn.*
l fit huius Nouellæ mentio in quodā scholio 3. *Eclog.* 1. *c.* 42.
m Corruptis moribus clerici gratis non promouebantur seculo Iustiniani.

CAP. I.

SAncimus igitur beatitudinem tuam hoc validissime custodire, vt si quidem consuetudo est dare eos qui ordinantur in sanctissima maiore ecclesia, hoc eos præbere. nihil enim de iis quæ dantur in sanctissima maiore ecclesia nouamus. Præterea verò in aliis omnibus nulli in eis elericorum licentiam esse penitus pro iis quæ vocantur insinuatiua [n], aliquid ferre. Sed & si quis tale aliquid egerit illum quidem priuari [o] sacerdotio: in illius autem officio introire qui missus est: & hanc eum auaritiæ ferre mercedem: custodire verò hoc etiam Deo amantissimos defensores sanctissimæ maioris ecclesiæ, pœnam formidantes decem librarum auri, si quid horum neglexerint: sed gratis omnia procedere. Deinde[p] etenim defunctiones & ministeria non per venditionem[q], nec per mercationem fieri aliquam volumus, sed purè & citra redemptionem. sic enim rei digni fient nulla venditione ac mercatione facienda.

n hinc illud, Gratis accepistis, gratis date.
o si hæc constitutio vsitata esset, pauci hodie sacerdotes essēt.
p τὰς γὰρ τοῦ δεσπότου Θεοῦ λειτουργίας τε καὶ ὑπηρεσίας οὐ χρηματισμὸν φράσιν &c. i. nā domini Dei ministeria & functiones non per venditionē &c.
q hoc vitium vulgò, Simonia.

EPILOGVS.

¶Tua igitur beatitudo, & qui postea in pontificalibus accesserint sedibus: quæ à nobis ordinata sunt, & per hanc declarata sunt legem, operi effectuique tradere festinet. Datum 3. Kal. Nouemb. Constantinop. Imper. DN. Iustin. A. anno XI. post Bilis. V. C. Cons. anno secundo[r].

r .i. anno 554.

VT CLERICI QVI RECEDVNT[s], aliis pro eis subrogatis, præbeant subrogatis[t] emolumēta: recedentes autem remeare volentes non suscipi: & vt si[u] quis ædificans ecclesiā, aut aliter in eadem seruientibus ministrans emolumenta, voluerit aliquos clericos instituere: non fortuitè eos sed probatione sanctissimi patriarchæ suscipiat.

s De clericis qui à suis destiterūt ecclesiis, *interpretat. Scrimgerianæ editionis.* Si ecclesiam suam clerici dereliquerint, *Iul. cōst.* 51. vbi huiusmodi desertores vocat destitores.
t De subrogatis clericis, *Index reginæ.* huc pertinet *c.* 1.
u De his qui ædificant εὐκτηρίους οἴκους .i. orationum domos, *Scrimg.* De eo qui ecclesias ædificat, vel annonas clericis donat. *Iul. d. l. c.* 198 vt qui ædificant ædem sacrā, ordinēt in ea clericos Patriarchę authoritate, *Index reginæ.* huc pertinet *c.* 2.

Tit. XII.

NOVELL. CONST. LVII.

Imperator Iustinianus August. Mennæ sanctissimo huius regiæ vrbis archiepiscopo & vniuersi eius tractus patriarchæ.

PRAEFATIO.

PLVRIMI sæpe clerici quibusdam orationis obseruientes domibus, aut etiam fortè ab aliquibus prius instituti, ministrantur eis ab aliquibus solennes expensæ: deinde separant semetipsos diuinis omnino sacramentis propter quas ipsi nouerunt causas, aut pro qualibet occasione recedunt omninò à sanctissima in qua constituti sunt ecclesia.

CAP. I.

De clericis subrogandis in locum desertorum clericorum.

SAncimus igitur, non[x] ex hoc fieri prohibitionem sacro ministerio, sed alios subrogari[y] à Deo amantissimis

x *Nou. Leonis* 8.
y Clericus desertor non priuatur clericatu, sed eius loco alius subrogatur.

episcopis, sub quibus ipsæ constitutæ sunt ecclesiæ, & eos hæc accipere. Non enim volumus aliquibus dari lucra[a] quæ iam eis per ipsos aut propter ipsos expendebãtur sanctissimis ecclesiis: quoniam nolumus per quamlibet occasionem lucrum aliquos facere ex aliorum [b] fraudatione: sed quæ ab initio ministrabantur, semper dari, & non sacrum ex hoc ministerium corrumpi, non existente licentia. postquam statuti fuerint aliqui pro prioribus clericis aut à sanctissimo patriarcha, aut à prouincialibus episcopis, rursus recedentes denuò remeare velle, & expellere subrogatos: & cogi duplicia [c] ministrare eos qui faciunt talem expensam: dare etiam subrogatis, & denuò remeare volentibus: sed illos quidem reuertentes non suscipi. qui verò post decessum priorum statuti sunt, eis dari emolumenta: nullo verò hinc ministrantibus accessu talia lucrari nitentibus: ex sua substantia omnino præbentibus his qui ab eis statuti sunt emolumenta, & omnes expensas: hæredibus eorum & successoribus scientibus, quia si etiam post hæc fraudauerint, certa possessio deputabitur ex eorũ substantia sacris nostris priuatis, vt hinc ministratio eis fiat.

a diaria, salaria *Iul.* sportulas *Cypriã. 1. epist.* erogationes annonarum *Nou. 6.* cibaria *l. 99. ff. de leg. 3.* σιτήσεις, χορηγίας. *j. eod.*
b Alterius fraudatio, nemini adiumento esse debet.
c .i. conduplicatas impensas sustinere.

Cap. II.

Vt fundatoribus ecclesiarum facere in eis clericos non liceat, sed tantùm præsentare.

Illud quoque ad honorem, & cultum sedis tuæ decernimus, siquis ædificans ecclesiam, aut etiam aliter expendens in ea ministrantibus alimenta, voluerit aliquos clericos statuere: non[d] esse ei fiduciam vllam quos vult per potestatem deducere tuæ reuerentiæ ad ordinandos eos, sed examinari à tua sanctitate: sententiáque tua, & qui pontificalem sedem rexerit, semper hos suscipere ordinatiõẽ, qui tuæ beatitudini, & qui postea opportuni videbuntur existere, & Dei ministerio digni: vt [e] non profanentur sancta Dei, (hoc videlicet quod sacris sancitur [f] eloquiis) sed intacta hæc & ineffabilia tremendáque constituta, sanctè & Deo amabiliter & venerandè tractari.

d Qui ecclesiam ędificant, aut de suo clericis prębent annonas, ius habẽt instituendi & substituendi clericis quos voluerint (id vulgò appellatur ius patronatus) dummodo prius eos obtulerint & commẽdauerint episcopo, cui dignos admittere, indignos respuere licet *Nouel. 123. c. 18.*
e ὥστε μὴ βεβηλοῦσθαι τὰ ἅγια τοῦ Θεοῦ *Scrim.*
f *Ezechiel 20.* τὸ ἅγιον οὐ βεβηλώσετε.

EPILOGVS.

¶Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, beatitudinem tuam seruare perpetuò sancimus: cognoscentes, quia non minus nobis curæ est sanctarum ecclesiarum conseruare vtilitatem, quàm ipsius animæ. Datum III. Non. Nouemb. CP. Imper. DN. Iustin. PP. August. anno XII. post Bilis. V. C. Cons. anno tertio[g].

g .i. anno 555. quę subscriptiones Cuiacio non probantur, vt plerę; aliæ harum Nouellarũ *4. obser. 28.*

VT IN PRIVATIS DOMIBVS sacra [h] mysteria [i] non fiant[k].

Tit. XIII.

NOVELLA CONSTIT. LVIII.

Imperat. Iustin. August. Mennæ archiepiscopo regiæ ciuitatis Constantinopolitanæ.

PRÆFATIO.

ET priscis sancitum est legibus, nulli penitus esse licentiam, domi quæ sacratissima [l] sunt agere: sed publicè sinere procedere in credulitatem, & Dei culturam, secundum sanctionem de his sacratis actibus traditam. Et nos etiam hanc in præsenti ponimus legem, quam cum omni cautela teneri volumus. Omnibus enim interdicimus magnę huius ciuitatis habitatoribus, magis autem etiam totius nostræ ditionis, in domibus suis habere quasdam quasi orationum domos: & in his sacra celebrare mysteria[m]: & hinc fieri quædam catholicæ & Apostolicæ traditioni extranea. Sed siquidem domos ita simpliciter aliqui habere putant oportere in sacris suis, orationis[n] videlicet solius gratia, & nullo celebrando penitus horum quæ sacri sunt mysterij: hoc eis permittimus. Inuidia enim nulla est, si volunt circa hæc habere habitacula quædam, & in eis tanquam in sacris orare, aliis autem omnibus abstinere: nisi tamen in eis voluerint aliquos inuitare clericos hîc quidem sanctissimæ maioris ecclesiæ, & sub ea sanctissimarum domuum, voluntate ac probatione sanctissimi archiepiscopi ad hoc deputatos: in prouincia verò Deo amabilium episcoporum: nulla nouitate sedi eius beatitudinis ex præsenti nostra lege facienda circa existentia ei quolibet modo in ordinationibus aut gubernationibus hîc aut in prouinciis iura: sed omnibus etiam cõpetentibus ei quolibet modo & tempore, ratis nunc & in omne reliquum tempus seruandis: sancimus tuam hæc cõseruare gloriam, & manifesta omnibus per literas proprias constituere, quatenus per omnia valeat lex. Hæc enim & gloriosissimo præfecto felicis huius vrbis & sanctissimo archiepiscopo & vniuersali patriarchæ præcipimus, vt ex ciuili & sacerdotali virtute hæc perpetuè custodiantur. Sciãt enim & ipsi domuum domini, quia si non hęc custodierint, ipsi quidem sub imperiali fient motu: domus [o] autem in quibus aliquid tale agitur, & publicæ fient, & sub sacratissimum nostrum ærarium deducentur. Si autem & aliquos contingat tale aliquid in suis habere domibus: sciant quòd nisi intra tres menses ex quo hæc lex insinuata fuerit, hæc correxerint, & ad figuram à nobis ordinatam deduxerint, sub prædicta pœna fient. Hæc autem agi cum veritate, non per aliquam calumniam volumus. veracium [p] enim solummodo sumus amatores. Hæc sancimus tuam custodite celsitudinem, & nihil tali fieri concedere. Scito enim quia si dicerimus quòd tibi tale aliquid denũtiatũ, deinde nõ prohibuisti aut tu, aut successores tui cinguli futuri: ipse quidẽ quinquagĩta librarũ auri expones pœnã, & qui successores cinguli tui fuerint: parens autem tibi officiũ, idẽ sustinebit damnum, quia rem nobis studiosam, & sanctissimæ ecclesiæ custodientem vnitatem, & prohibentem quæ à nobis apertè interdicta sunt agi latenter, passum est despicere com missum: & circa ipsum cingulum periclitabitur: insuper & ipsam domum in qua aliquid tale agitur, fieri publicam & sub sacratissimum venire ærarium.

h & illicita *l. 15. C. de episc. l. 3. l. 8. C. de hæreticis.*
i ἱεραὶ μυσταγωγίαι, *Scrim.* μυσταγωγίαι. *j. eod.* vt ne domui fiat cõmunio sacra. *Index reginæ.* Gręci τὰ ἱερώτατα. *j. eod.* sacram missam. Iulian. *hic in fin. c. 199.* ἱερᾶς μυσταγωγίας καὶ λατρείας *Nou. Leonis 4. adde &* σωτήριον βάπτισμα *Leo Nou. 15. Synod. in Trullo c. 31. & 59.*
k etiamsi in domo sua oratorium habuerit *v. Iul. const. 52.*
l τὰ ἱερώτατα,
m μυσταγωγίαν.
n Christiani in propriis ædibus oratoria habere possunt, & in iis orare.
o *v. Nouell. 14. §. 1. Nou. 43. c. vl. §. 2. adde Noue. 131. c. 8.*
p Martial. 8. Dic verũ mihi Marce, dic amabo, Nihil est quod magis audiam libenter.

EPILOGVS.

¶Scriptum autem est à nobis & sanctissimo patriarchæ felicis huius vrbis, vt & ipse huius ponat rei prouidentiam. volumus enim sacerdotaliter & iudicialiter hæc seruata durare in reliquum tempus immutilata. Dat. 3. Non. Nouemb. Constantinop. Imper. Dom. Iustin. PP. August. anno XI. post Bilis. V. C. Cons.[q]

q .i. anno 552.

DE DEBITA IMPENSA [r] IN exequiis defunctotum.

Tit. XIIII.

✶ *NOVELLA CONSTIT. LIX.*

Idem Imp. August. Iohanni P. P. iterum exconsuli & patricio.

PRAEFATIO.

SINGVLA bonorum operum à nobis Dei auxilio oportet accipere principium, aut si qua, ea quæ ab aliis facta sunt bona, secuta est corruptio hanc emendari à nobis, & in antiquum reduci ordinem. Vt nos aut factione rei aut correctione, ad bonos actus studeamus habere semper participium. Quale videlicet aliquid & super exequiis defunctorum factum non rectè perspeximus emendare, & donare omnibus ne duplicem sustineant difficultatem, simul quidem vt quæ sua sunt amittant, simul autem vt pro se damnificentur. Sed quod *Constantinus* [s] piæ memoriæ rectè cogitans disposuit, & post hæc *Anastasius* piæ memoriæ firmauit, adiiciens etiam reditus causæ, hoc nos ipsi cùm periculum patiatur cadere, reparare & dare cum omni cautela & terminis competentibus cogimur, illud facientes manere immortale. Constantino [t] enim piæ memoriæ nongentis [u] octoginta[x] ergasteriis, ex diuersis corporibus felicissimæ huius vrbis sine tributis dante sanctissimæ maiori ecclesiæ. Anastasio [y] verò piæ memoriæ non solùm ergasteriis illis quinquaginta & centum adiiciente, sed & reditum [z] certum largiente per duas pragmaticas formas quatenus quod ex ipso reditu colligitur aurum proficiat ad ea quæ dantur à Deo amabilibus œconomis his qui ad hoc laborant, plurimi plerunque adierunt nos, dicentes non similiter causam procedere. neque sine mercede fieri defunctorum exequias sed exigi amare, & inueniri plurima foris nomina & corpora quæ etiam inuitos exigunt lugentes, & cogunt dare non habentes, hæc omnia iustum iudicauimus competenti correctione digna facere.

r De impensis in funera mortuorum faciendis *Iul. const. 53.* De sumptib. funerum *3. Co. 44.* *Index reginæ apud Cuiac. adde Nouell. 43.*
s *Leo Nou. 12.*
t *l. 4. C. de sac. ecclesi. Nou. 43. Nou. Leon. 12.*
u *d. l. 4. & d. Nouell. 43.*
x *fortè* quinquaginta *vt l. 4. C. de sacr. eccl.*
y *d. Nou. 43.*
z *l. 18. C. de sacr. eccles.*

Cap. I.

PRimum itaque ea quæ per ergasteria plurimam susceperunt lęsionem & deminutionem, ad plenum restituimus sanctissimæ maiori ecclesiæ, sacram propter hoc scribentes formam ad vrbis præfecturam, quatenus ipsa cum obediente sibi officio traderet mille[a] centum ergasteria omnibus modis Deo amantissimis ecclesiæ defensorib. & œconomis sanctissimæ dictæ ecclesiæ octingentis quidem in corporibus ergasteriorum prębendis Deo amantissimis, defensoribus trecentis autem[b] Dei cultoribus œconomis, vt Deo amabiles œconomi habeant quadraginta [c] ergasteria, & reditum ab Anastasio diuæ memoriæ donatum, nequaquam quærentes tanquam minus sit, sed supplementum ex trecentorum ergasteriorum datione habentes, facere menstruorum expensas, & decanis & aliis ordinibus, Deo verò amabiles defensores habentes octingenta ergasteria & appellatos lecticarios præbere & aliud ministerium facere quod defunctorum exequiæ volunt, quatenus per hoc damna auferantur lugentium.

a *d. Nouell. 43.*
b Oeconomi à defensoribus distinguuntur.
c τριακόσια id est, 300.

Cap. II.

OPortet ergo supradicta mille cẽtum ergasteria custodiri & Deo amabilibus œconomis & defensoribus sem-

per

per sine tributis & sine diminutione, & supplenda à gloriosissimo præfecto felicis huius vrbis, si quis faciat casus quolibet modo aut mutatio horum faciei aut mercationis, vt Deo amabiles quidem œconomi[a] habentes prædiorum administrationem quæ sepulchris deputata sunt, habentes etiam sine tributis trecenta ergasteria, defensores autem octingenta, circa exequias defunctorum faciant gubernationem, ea quidem quæ ex prædiorum reditu accedunt à Deo amabilibus œconomis dari sepulturis, sicut descendẽtes diximus, adiecto etiam ex trecentis ergasteriis cremento, quod etiam ipsum in ipso opere percipere petierunt. Quia igitur mille centum ergasteriorum in hac existentium felici vrbe plurima exciderunt, præcipimus secundum præsens tempus repleantur, & horum mille centum ergasteriorum numerum imminutum conseruatum & sine tributo, diuisum secundum dictum à nobis modum seruari & Deo amabilibus œconomis & Dei cultoribus defensoribus, vt tamen non minus sint Decani seu laboratores[b] octingentis deputati Deo amabilibus defensoribus, pro verò trecẽtis datis Deo amabilibus œconomis, licentiã his esse iisdẽ Deo amabilibus viris si voluerint, in corporib. accipere trecenta ergasteria, aut omnia aut quædã ex his, aut percipere occasione appellatorum excusatorum, pecunias pro cunctis aut pro aliquibus ergasteriis, ipsásque pecunias quas hactenus non habebant, (sicut & ipsi nostram docuerunt potestatem) expendere circa defunctorum exequias, vt ex his pecuniis & ex reditibus prædiorum distributio fiat & decanis[c] & ascetriis[d] & canonicis, [& acolythis[e]] sicut descendentes ordinauimus. Iisdem enim Deo amabilibus œconomis docentibus, quia iam impossibile est ex prædiis de cætero eundem reditum seruari, rectè nos trecentorum ergasteriorum crementum distribuimus huic parti, quatenus, quod inculpabiliter hactenus datum est laborantibus circa funerum exequias, & deinceps detur, hoc est per singulum mensem quadringentos solidos diuidendos Decanis & acolythis & ascetriis, & canonicis[f], secũdum eam, quæ hactenus apud eos tenuit consuetudo: hoc est decanis quidem per singulos menses centum octoginta duos solidos, assisteriis autem nonaginta [vnum] solidos, & acolitis nonaginta vnum solidos, & canonicis triginta & quinque solidos, congregandos quidem ab eisdem Deo amabilibus œconomis, soluendos autem in eis, qui consueuerunt accipere, per sex menses.

CAP. III.

OPortet autem competentem quidem auri partem reuerendissimis assisteriis[g] dari, per Deo amabiles œconomos secundum[h] dictas inducias, Eugenio Deo amabili diacono & xenodocho Sampsonis[i] sanctæ memoriæ xenonis, & eius qui per nos constitutus est, & his qui erunt post eum Deo amantissimi xenodochi memoratorũ xenodochiorum, eo quòd assistriæ ad hoc ministrantes opus sub xenodochis per tempus memoratorum venerabilium xenodochorum constitutæ sint. quod autem contingit Acolitos & reuerentissimas canonicas similiter dari ab eisdem Deo amabilibus œconomis, & qui nunc præsunt eis, & quibus per tempus præsulatus earum committitur, vt per eos distributio fiat prædeclaratis & sub eis constitutis assisteriis & canonicis, necnon & acolitis. Si verò retrò[k] fecerint circa talem solutionem Deo amabiles œconomi: & hoc palam fiat intra sex menses, in secundo semestre veniente, si nullam fecerint solutionem, tunc omne quod post primum semestre debetur exigi, semper à Deo amabilibus œconomis cum vsura tertiæ[l] partis legitimæ centesimæ post semestre tempus prouidentiam huius ponente per tempus sanctissimo archiepiscopo & patriarcha felicis huius vrbis sanctissimæ maioris ecclesiæ.

CAP. IIII.

SI autem & alter annus transeat, & neque sic aliquid exoluant Deo amabiles œconomi reuerentissimis mulieribus aut memoratis decanis, licentiam esse per tempus sanctissimo patriarchæ non solùm exigere Deo amabiles œconomos debitum cum dicta vsura, sed etiam dare eos cogere quæcunque decreta sunt & (si voluerit sanctissimus Patriarcha) expellere eos à gubernatione prædiorum, & exigere horum faciem puram ab eis qualis est. Horum omniũ solicitudinem ponente pro tempore beatissimo archiepiscopo & vniuersali patriarcha, sub quo sunt & Dei amabiles œconomi & omnis clerus, & vniuersus sanctissimę maioris ecclesiæ status. 1 ¶His ita factis nullum penitus ab inuito percipere pro mortuo corpore tutato[m] quicquam. vt autem discreta sint omnia, sancimus singulo lecto gratis dato vnũ assisteriũ[n] dari, assisteriarũ aut canonicarũ non minus octo mulierũ pręcedẽtium lectũ & psallentium & tribus acolitis, qui nihil penitus accipiet. Si tamen quis voluerit cõpetentium defuncto & exequias facientiũ ipse spõte, cogẽte nullo & aliud assisteriũ vnũ[o] & duo aut etiã amplius assumere: hoc fit quidẽ eius munificentiæ, tamen nec hoc indefinitũ relinquimus, & hîc eandẽ mensurã esse volumus harũ, quæ per munificentiã assumuntur asasteriarum seu canonicarum, & acolitorum, quàm superius definiuimus, non minùs octo assisterias seu canonicas esse, quæ ex vnoquoque assisterio assumuntur, & tres acolitos per singulum assisterium.

a Oeconomi ad sũptus sepulturę habebãt prædiorum sepulturę destinatorũ administrationem cũ 300. ergasteriis: Defensores verò 800. ergasteriorum administrationem.

b κοπιαταί. Horũ munus erat cadauera mortuorum obuoluere, efferre, sepelire. Epiphanius eos numerat inter vetera Ecclesię ministeria.

c Decani *l. 4. C. de sacr. eccl. l. 1. C. de collegiat.* lecticarij seu copiatæ, vispelliones νεκροφόροι, Bargenę, Bergenæ. *adde Nou. 43. §. eod.*

d Ascetriæ & Canonicę sunt monachæ *2. Nicena 20.* Basilius epis. περὶ Θεοδώρων κανονικῶν περὶ βίου κανονικοῦ Macarius Homilia 27. distant ab inuicẽ sicut Asceteria à monasteriis. Sãctimoniales dicuntur à Iuliano hîc, quarum officium erat psallere. sanè Iulianus hoc loco Asceterium vnũ, ex octo sanctimonialibus psallentibus & trib. acolythis: quod Anastasius singulis cadaueribus siue lectis attribuit.

e Acolythi, quasi assedæ, quorum officiũ erat pręlucere.

f hinc constat funerum elationes sumptib. ecclesiæ, non defunctorum fieri solitas, nõ à clericis, sed ab ascetriis mulieribus acolythis & decanis. Ascetriæ psallebant quasi præficæ olim, Acolythi deferebant funalia, Decani feretrũ siue lectũ, qui & lecticarij & copiatæ, vispelliones olim *Cu. lib. de diuers. temporib. c. 8.*

g ἀσκητρίαις.

h κατὰ τὰς εἰρημένας προθεσμίας. i. dicto termino.

i De Xenodocho Sampsonis alibi dixi.

k καθυστερεῖν, i. moram.

l Ex mora sex mensiũ, œconomis infliguntur vsuræ trientes.

m i. curato.

n Asceteriũ vnum, octo monialibus & trib. acolythis constat *Iul. hic.*

o Duobus aut tribus etiam assisteriis funus defuncti prosequi licuit.

CAP. V.

DAre autem assisteriis seu canonicis his, quæ circa id gratis ministrare sumuntur, si quidem intra nouos[p] muros felicis huius vrbis sint exequiæ, vsque ad ternos[q] solidos, nihil ex hoc acolitis penitus recipientibus neque diuidentibus hæc cum reuerẽtissimis assisteriis aut canonicis. Acolitis autem qui præter tres gratis ministrãtes sumũtur, siquidem alii tres sint, fieri contentos siliquis tribus: si verò sex, siliquis sex: & deinceps secundum hunc modum etiam de his gubernari. Certum verò est, quia si & spatium plus consistat, & qui[r] lecto ministrant decani plures sint, assisteria plura propter huius oneris partem, etiam aliquid & ipsis dabitur secundum similitudinem ad asceteria disciplinę laborantium, vt differentia laboris videantur aliquod & ipsæ habere hinc solatium. Videtur autem intra nouos muros & transitus[s] Iustinianarum[t] seu Sycorum, quoniam non longè constitutæ [neque] egeret ampliori tempore vel labore ad veniendum ibi. Si verò foris nouos muros felicis huius vrbis exequiæ fiant, aut etiam in alios transitus[u] citra quàm dictum est, tunc assistrias quidem seu canonicas dimidiam partem solidi accipere, neque hîc communicantibus penitus vllo modo eis acolitis. Ipsis autem acolitis in singulo assisterio quatuor accipientibus siliquas, & vltra hæc nihil, secundum memoratam diuisionem, assisterio sequente gratis datum lectum cum tribus acolitis & ipso omnino veniente, per octo assisterias aut canonicas, & tres (sicut dictum est) acolitos, & nihil penitus accipientibus, neque per circorum[x] dationem exigentibus, & aliam mẽsuram adinuenientibus sub alio velamine.

p qui à Theodosio iuniore constituti sunt, *l. 18. C. de sacros. eccles. l. 18. C. de operibus public. l. 7. C. de metatis.*

q tressem, *Iuliã* hîc malè *tremissem*; tressis, tres asses: tremis tertia pars solidi: *tiers d'escu.*

r Decani lectis ministrabãt.

s περάματος *Nou. 159.* traiectus ille maritimus appellatur hodie Pera.

t Iustinianæ vel Sycæ, *Iulian. hîc:* Sycenæ, *Stephan.* Συκαὶ καὶ Ἰουστινιαναὶ περάματα γερβυθίου

u transmarina loca, *Iulian.*

x κηρῶν cereorum.

CAP. VI.

HÆc itáque omnia definiuimus super his, qui non per munificentiam quęrunt duos maiores lectos in venerabili vasorum[y] custodiario positos. Dicimus autem Studij gloriosæ memoriæ, & Stephani magnificæ memoriæ. Si quis enim illos voluerit accipere, vtpote & pluribus hominibus egentes, & custodia potiori & omnimodo curiositate egentes, hoc non coniungimus his quæ prius diximus, sed tanquam magnificam exhibens voluntatem, quantumcumque pro labore decanis aut reuerentissimis assisteriis vel canonicis dare placuerit, tantum & præbeat, non tamẽ valentibus transcendere decem solidorum quantitatem in duobus lectis Studij & Stephani. in[z] deaurato autem posita in sanctissima maiore ecclesia, vel vno solido pro eo forsan faciendo quatuor solidorum, assisteriis autem & canonicis & acolitis duplicia accipientibus quàm prius, de his definiuimus. quippe & ipso assisterio seu canonicis gratis in aliis lectis præcedente, eandem accipiente quantitatem, quã & reliqua assisteria. Hoc ipso & super acolitis obseruando quod prædiximus, vt & isti duplum horum quæ iam à nobis ordinata sunt, accipiant. quando vnus tamen horum triũ fuerit lectus in quo funus agitur, id volente qui hoc celebrat: quippe Deo amabilib. defensoribus necessitatem habentibus corpora decanorũ præbere, ex eis deputauimus octingentis ergasteriis & etiam lectos, non tamen expensas facere aliquos, Deo amabilibus œconomis cogendis vel ex reditu ab Anastasio diuæ memoriæ relicto, vel ex trecentis ergasteriis omnem memoratã expensam fieri circa dictas personas secundum in omnibus ordinatam à nobis diuisionem. Sic nihil indefinitum erit, sed mediocres[a] sepulturas fieri volentes hac fruentur dispositione, & ad munificẽtiam respicientes, non magis damnificabuntur, sed erunt cum mediocritate munifici.

y κειμηλιοφυλακίῳ. De thesauro & cimelio ecclesiæ, adde *l. vlt. Cod. de bonis authorit. iudic. possidendis: l. 20. C. de agricolis.* De Cimeliarcha *Nouellam 40.*

z ἐπὶ τῷ χρυσοπάστου etc. scrim. pro eo verò quod auro intertextũ est, quódque in Sancta maiore ecclesia ponitur.

a i. mediocris sumptus. *Cic. 2. de leg.*

CAP. VII.

HÆc igitur nos decreuimus & super ergasteriis & super reditibus & super exequiis, vel quæ gratis, vel per munificentiam fient. Custodes quoque ponimus, vt imminutus semper custodiatur ergasteriorum numerus, non solùm gloriosum præfectum huius vrbis & ei obediens officium, sed multò potius tuam celsitudinem & qui semper cingulo sunt addendi, cui nunc ipse præsides. Insuper & pœnam definimus & aduersus officium tuum, si neglexerit, quinquaginta librarum auri, & aduersus eos, qui semper tuam perceperint sedem, duplicem, vt non concedatur aliquando memoratorum mille centum ergasteriorum numerus deficere, secundum dictam à nobis diuisionem. sed si docearis hoc aut ipse aut qui post te, huius omnem ponas prouidentiam & procures eum imminutum per omnia perdurare: & inonustum[b] & sine adinuentione & à tua celsitudine & ab omni alia persona, vt non hæc fiat occasio quatenus contra quod definitum est detur aliqua merces pro funere alicuius personæ, nulla[c] discretione facienda personarum defunctarum, siue diuites sint, siue pauperes, nisi tantum, sicuti præcedenter diximus, vnum a trium

b ἀβαρῆ καὶ ἀνεπινόητον.

c Quod rectè obseruari humana cupiditas atque socordia vix patitur.

lectorum elegerint, in quibus competẽtia dispoſuimus, & volumus etiam illa tenere ſecundum hunc modum, & eſſe per omnia immutilata & immortalia, hac ſacra pragmatica lege per omnia tenente, donec [a] ſunt homines, donec magnum & valde laudandum Chriſtianorum nomen in omnibus eſt, & quotidie per Dei prouidẽtiam augetur: prouidente quippe his, ante alios omnes ipſo ſanctiſſimo patriarcha huius felicis vrbis, vt cum pontificali dignitate [b] ipſe cauſa [c] vtens, nõ ſinat ab vlla perſona neque ſacerdotali neque iudiciali neque aliorum vlla deprauari, quæ à nobis ordinata ſunt, ſed [d] & ipſum imperium coniuramus ad magnum reſpicientes Deum, vt ſemper ſceptrorum Dominus vigilanter huic rei prouideat. Non enim hoc pro ſolis mortuis, ſed etiam pro viuentibus & maximè imperantium ſalute eſt, pios actus omnino ad effectum adduci, & non prælaborantiũ bonum opus à ſubſequentium deſidia perire. Sicut autem ad mille centum ergaſteria imminuta & ſine tributo ſeruari diſpoſuimus, ita reliqua [e] ergaſteria omnia ſub tributis conſtitui ſancimus, nullo penitus licentiam habente excipere à tributis, neque venerabiles domos, neque ex xenodochiis, neque ex aſceteriis, vel monaſteriis aut alio quolibet, ſed neque ipſa imperiali noſtra domo, aut qui in poteſtatibus ſunt, ſed omnib. ergaſteriis ſimiliter agnoſcentibus tributa, nec paulatim ſingula excuſare, & proprium leuigare, & reliquis paucis exiſtentibus totum imponere pondus, & ex hoc magnum ſuſtinere diſpendium, ferre hoc non valentes.

EPILOGVS.

¶ Tua igitur celſitudo & qui poſt eandem adminiſtrationem acceperit, & parens tibi officium quæ placuerunt nobis per præſentem diuinam pragmaticam formam, nũc & in reliquum omne tempus ſeruabunt. Dat. 3. Non. Nou. CP. D N. Iuſtin. PP. A. An. XI. poſt Biliſ. V. C. Conſ. An. II. [f]

VT DEFVNCTI [g] SEV FVNERA [h] EORVM NON INIVRIENTVR A CREDITORIBVS [i]. & vt conſiliarij [k] non ſuſcipiant cognitiones [l] abſque iudicibus.

Tit. XV.

NOVELLA CONSTIT. LX.

Imp. Iuſtin. Auguſt. Iohanni glorioſiſſ. ſacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum ex conſuli & patricio.

PRÆFATIO.

QVI varietatem [m] cauſarum coniiciunt, non facilè ad culpam veniunt, ſi veritatem examinent. Quoſdam namque veriſimile eſt multitudine [n] legum, quę per ſingula à nobis adiiciuntur, culpare, non conſiderantes, quia opere [o] ſemper vocante conſonas cauſis ponere leges compellimur: cùm ſemper inopinabile emergat: & ab iis quæ iam poſita ſunt, mederi nõ valeat: quale quidẽ nuper eſt agnitum. Deberi [p] ſibi quidã dicẽs ab aliquo, dum hominem in morte cognouiſſet eſſe conſtitutum, milites congregans, & ſeruos alios plurimos, ingreſſus eſt ſuper morientem. verum ille anxiatus clamare cœpit, donec eum violẽtia compreſſum reliquiſſet ſpiritus. at ille etiam ſignacula [q] impoſuit rebus ſua poteſtate, præſente nullo in cingulo conſtituto, aut quolibet omnino legali & ciuili officio obſeruato: & neque ita receſſit, ſed etiam defunctum iniuriare non eum piguit, primùm quidem inſiſtens [r] non fieri exequias: deinde cùm vix cœpiſſet de domo deponi mortuum, inſtabat publicè portari lectum non ſinens: neque deducendum dicens, niſi debitũ perceperit, donec ſponſorem accepit. & ita iam defunctum tradi terræ permiſit. Negotium ſiquidem quo hæc commiſſa ſunt, competenter diſpoſitum eſt. oportere autem iudicamus etiã generali lege hæc emendare: non ſinentes hæc rurſus committi ſemper ſine legiſlatione manentia.

CAP. I.

De creditoribus qui mortuis debitoribus imminent. ſic Iulianus.

SAncimus [s] igitur, ſi quis illo ſuperſtite adhuc quem putat debere ſibi, aſcendat domum eius, & moleſtus ſit ſuperſtiti homini, aut qui eius ſunt, vxori fortè vel filiis, aut domui omnino, aut etiam ſignacula [t] per propriam poteſtatem imponere præſumat, non prius decreto & officio legali ſeruato: poſt eiuſqui dicitur debere, mortem: actione quidem modis [u] omnibus cadat [x], ſiue iuſtam habeat hanc, ſiue non: quantũ verò deberi ſibi dicit, tantum aliud de ſuperexigatur, & detur iniuriati hæredibus. Confiſcationem [y] quoque in tertiam partem ſubſtantiæ ſuſtineat, (ſicut [z] & Marcus Philoſophus imperator in ſuis conſcripſit legibus) & infamia feriatur. Qui enim hominis naturam non [a] erubuit, dignus eſt & pecuniis & gloria & aliis omnibus condemnari. 1 ¶ Si verò etiam moriente quodam, circa funus peccetur aliquid morientis, quòd exequias prohibeat [b]: ſcripta quidem iam lex eſt & à noſtro patre ſuper hoc: tamen ſimul etiam ex noſtris maior ſequatur delicti pœna, & iiſdem ſubiaceat, quæ præſens infert lex eis qui in viuentem tale aliquid, quale diximus, committunt: huius rei prouidentiam habente præcipuè quidem glorioſiſſimo præfecto huius feliciſſimæ ciuitatis, cui talium emẽdationum cura eſt: nihilominus autem & glorioſiſſimo ſacrorũ noſtrorum prætoriorum præfecto, & glorioſiſſimo magiſtro ſacrorum officiorum, & ſemper his obedientibus officiis. Oportet enim commun bus [c] ex ſtentibus contra naturam iniuriis, communem eſſe iudicibus ſuper his prohibitionem atque vindictam: his non in ſola hac feliciſſima ciuitate valentibus, ſed etiam in omnibus gentibus, quarũ nobis principatum alium quidem ab initio dedit Deus aliũ verò adiecit, & adhuc etiam dabit, ſicut ait quidam ante nos: prouinciarum quippe iudicibus, ſiue militaribus, ſiue ciuilibus, huius rei prouidentiã habentibus. Sequitur enim hîc quidem iudices eorũmque officia triginta librarũ auri pœna, ſi quid horum neglexerint: prouinciales autem quinque, ſi neque ipſi ad hoc inſtiterint, denuntiatione qualibet aut hîc aut per prouincias facta.

CAP. II.

Ne conſiliarij ſine adſeſſores ſuſcipiant cognitiones abſque magiſtratibus.

ILlud [d] etiam rectè ſe habere perſpeximus, non permittere (ſicut Zenonis piæ memoriæ dicit conſtitutio [e], & noſtra quoque) conſiliarios iudicum ipſos cauſas per ſe audire, quæ apud adminiſtratores [f] aut datos à nobis [g] iudices agitantur. Multò namque meliùs atque perfectius coram ipſis adminiſtratoribus præſentibus illis quorum intereſt, cauſæ mouentur, terrore imminente, exhibitis teſtibus, & omnino cauſa propriam habente honeſtatẽ, quàm ſi apud pedaneos iudices talia decernãtur, in nullo conſiliariorum officio diſtante ab illis. Sed quoniam à nobis cõſtituti ſemper adminiſtratores, occupationibus rerum noſtrarũmque iuſſionum comprehenſi, ad hanc neceſſitatem deponuntur: oportet conſonam congruámque legem rebus imponere.

1 ¶ Sancimus igitur conteſtationes quidem litium omnibus modis apud [h] ipſos fieri adminiſtratores [i], ſiue maiores, ſiue minores ſint: ſed etiam in mediis litibus introduci rurſus apud eos ſemel moti negotij res, quatenus ea quæ examinantur, agnoſcant. cùm verò nouiſſima [k] ſententia proferenda eſt, nullo modo præſumere conſiliarios abſque adminiſtratorib. audire, ſed eum cũ cõpetenti honeſtate, quã dudum diſpoſuimus, propoſitis ſacroſanctis eloquiis, ipſos adminiſtratores [l] & audire quæ examinata ſunt omnia, cõſequenter, & iudicare eos negotia, & ſuſcipere appellationes, ſi quis appellauerit, ſine vlla dilatione, vbi lex hoc fieri permittit: & rurſus appellationis iudices modis omnibus per ſe audire negotia, nullo agere aliter præſumente. Si verò ſi quid tale fiat, ipſis quidem adminiſtratoribus viginti librarum auri formidantibus pœnam: conſiliariis autem qui tale aliquid agere præſumpſerint, ſi quidem aduocati ſunt, expellendis ab eloquẽtiſſimorum aduocatorum collegio: ſi verò aduocati non ſunt, ſed alii quidam: etiam cingulo (ſi quidem habent) priuandis, & decem librarum auri caſtigãdis pœna. Non enim oportet eos qui Zenonis [m] piæ memoriæ contempſerint legem, & dudum noſtram & præſentẽ, arbitrari vt vnquam falſitatis huius fugiant pœnas. Erit enim curæ per tempus glorioſiſsimi comitis ſacrorum noſtrorum priuatorum [n], huius rei habere prouidentiam, & exigere pœnam, & inferre ærario, dum tale aliquid commiſſum fuerit: cognoſcente etiam ipſo quia de ſuo, fiſco complere debeat, niſi huius rei habuerit competẽtem prouidentiam. 2 ¶ Sed hoc quidem in adminiſtratoribus [o] decernimus: quibus publicæ & circa noſtras iuſſiones occupationes, vt non per ſe audiant cauſas, concedunt veniam. Alios autem omnes qui nullam adminiſtrationem habent, cauſas autem ex iuſſionibus noſtris audiunt aut in hac feliciſima ciuitate, aut in aliis: ſi tale aliquid egerint, & eos qui in officio conſiliariorum cum eis audierint, adhuc vehementioribus affligimus pœnis: niſi per omnẽ conſequentes litem, ipſi cum ſuis conſiliariis audiant cauſam, nam & dignitatum caſum eis interminamur, & pœnam vicenarum librarum auri: & eorum conſiliarios ex ipſa pelli ciuitate in qua hoc egerint: inſuper etiam ipſos proprio cadere honore.

EPILOGVS.

¶ Tua igitur eminentia, quæ viſa ſunt nobis, & per hanc diuinam declarata ſunt legem, omnibus faciat manifeſta. ſecundum ſolennem modum edictis per prouincias vtens: vt nullam gentium lateat aliquid quod à nobis ſancitur. in hac enim feliciſſima ciuitate glorioſiſſimus præfectus vrbis hoc proponet. Dat. Kal. Decemb. CP. Imp. Domi. Iuſtin. PP. Aug. anno XI. poſt Biliſ. V. C. conſ. ann. II. [p]

a eſt tamẽ magnæ quæſtionis, an in huiuſmodi rebus principes ſucceſſorem obligent. quod vix eſt, vt obtineat.
b ἐξουσίᾳ autho ritate, poteſtate.
c φράγματι occaſione.
d ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν βασιλείαν κατακρίνομεν εἰς τὸν μέγαν ἀφορῶντες θεὸν, ὥστε τὸν ἀεὶ τῶν σκήπτρων κύριον ἀγρύπνως τούτου τὸ πρᾶγμα φροντίζειν. Scrimg.
e Supernumeraria ergaſteria eccleſiæ, ſumptibus funerũ non deputãtur: ideóque à tributis nõ ſunt immunia.
f i. anno 554.
g adde l. 1. §. 4. & l. 27. ff. de iniurijs
h λειψάνα Scrim.
Ne reliquiæ debitorum à creditoribus iniuria afficiantur. Index Reginæ. De reliquiis ſiue cadaueribus mortuorũ alibi, huc refert c. 1. eodem.
i De creditorib. qui morientib. debitoribus ſuis imminẽt. Iulian. conſtit. 54.
k πάρεδροι Scr. Ne adſeſſores cauſarum cognitionẽ ſuſcipiãt. Index Reginæ.
l μήτε ἀκροάσεις ποιεῖν, μήτε ἀποφάσεις ἐκφέρειν Scrimg. i. neque litis conteſtationem fieri ſinãt, neque ſententiam ferant.
m veritatem οἱ τῶν πραγμάτων στοχαζόμενοι Scrim.
n Multitudo legum, multitudini actionum imputatur, non ſtudio legiſlatoris.
o neceſſitate χρείας Scrimg.
p 3. Harmenop. §. § 72.
q v. titulum C. vt nemini liceat ſine iudicis auctoritate, ſignacula rebus imponere alienis.
r Nou. 115. c. ſ. l. 38. D. de relig. l. 3. §. 4. l. 8. D. de ſepulchro: l. vlt. Co. de ſepulchro: 7. Eclog. 6. ex l. 23. t. 2. c. 1. fol. 75. Ambroſius lib. de Tobia: adde l. 2. in fi. D. de in ius vocãdo.
ſ hinc ſumpta eſt authentica. Sed neque Co. de ſepulchro violato.
t d. t. C. vt nemini liceat ſine iudicis auctoritate ſignacula. &c.
u Modis omnibus cadere, eſt ipſo iure cadere. qua de re vide plura apud Mateſilaum ſingulari 112. & 115. Ludouicũ Romanũ ſingulari 1. Franciſcum Cremẽſem ſingulari 7. cui formulas ſimiles eſſe notaui quoties quis lege iubet fieri omnino, penitus, mox, illicò, ſtatim &c. x Nota pœnam creditoris cadauer mortui debitoris inferri prohibentis. Eáque eſt pœna legis Iuliæ de vi, l. 11. in fine l. 12. D. quod met. cauſ.
y Nota de confiſcatione tertiæ partis bonorum Hæc eſt pœna legis Iuliæ de vi, vt ea damnatus tertia bonorũ parte mulctetur, & fiat infamis l. vltima D. de vi priu.
z Diuus Marcus meminit tantùm amiſſionis crediti d. l. 12. l. penul. D. de vi priuata.
a Pœna Talionis ita ſolet infligi, Qui non erubuit cadauer de functi, ſit hic infamis. Qui fumũ alicuium vendiderat, fumo punitus fuit, iuſſu Alexãdri Seueri teſte Lãpridio. Qui nefaria hòc tamẽta ad corrũpendas virgines & viduas protulerunt, eis meatus oris & faũciũ liquẽtis plũbi ingeſtione claudũtur l. 1. C. Theodoſ. de rapt. virgin. & delatores congeſti in nauigia tapim conquiſitæ tẽpeſtatibus dẽditi, vt ita abirẽt fugerẽntque vaſtatas delationibus terras. Plin. in Pãegyrico: adde quæ notaus ad Nouella 115. c. 3. §. 13
b dixi ſ.
c ſuperfluè vni aut paucis ſcribitur, vbi eſt cauſa cũctorũ Saluũ. ad Eccleſ. Nouell. la Leonis 27.
d hinc ſumpta eſt authentica Ad hæc C. de iudiciis.
e Neutra conſtitutio hodie extat. facit tamen l. 13. C. de iudic.
f αἱ παρ' αὐτοῖς χώνυ quæ apud magiſtratus.
g l. 5. C. de iudic.
h vt Magiſtratus Conſtantinopolitanæ ciuitatis, cauſas in conuentionibus certis audiant, & ſententiam dicant Iulian. numero 202.
i παρ' αὐτοῖς τοῖς ἄρχουσι, apud ipſos fieri magiſtratus.
k id eſt, vltima cognitio Iulian. hic & l. vlt. C. de præſcript. 30. annorum: hoc eſt definitiua. talis enim eſt definitiua, quæ ſanè vltima eſt, ſic Nouiſſima pœna, quæ vltima No. 14. c. vlt.
l magiſtratus hoc innuit, Magiſtratus vrbanos, ſeu Conſtantinopolitanæ vrbis cauſas in cõuẽtionib. certis audire & ſententiam dicere Iul. hic num. 202.
m dixi ſuperius hanc conſtitutionem non extare.
n v. t. C. de off. com. rer. priu.
o ἐν τοῖς ἄρχουσι, id eſt, in magiſtratibus.
p id eſt anno 554.

VT IM-

a De iure propter nuptias donationum *Iulian.constit.55.*vt ne consentiente quidem muliere alienentur vel obligentur prædia donationis propter nuptias. *Index Reginæ apud Cuiac.*Huc pertinet *c.1.* b *v.Nouell. 119. c.1. l.20.Cod.de donationibus antenupt.* c Hinc sumpta est authentica siue à me *Cod.ad Velleian.*& authentica permissa *C.de donat.ant.nupt.* d Rei propter nuptias donatæ,non consistit obligatio aut pignus, aut alienatio *l.8. C. de donat. ante nupt.* Atqui ea nondũ est vxoris? Potest esse. Si ita est, cur nõ mulier restitutione potius iuuatur? Ei vtilius est ipso iure obligationem à principio non substitisse, quã valuisse & rescindi. Quid si mulier semel cõsentiat pignori aut alienationi? Creditori cõsensus mulieris non prodest *§.1.vers. consensus* *j.eod.* Nunquam igitur? Imò,si iterum consentiat *d. vers.consensus.* e *v. Instit. quib. alienare.*

VT IMMOBILIA ANTENVPTIALIS[a] DONATIONIS NEQVE HYPOTHECAE DENTUR, neque omnino alienentur à viro, nec consentiente vxore: nisi postea satisfieri possit vxori.hęc verò etiam in dote valere.

Tit. XVI.

NOVELLA CONSTIT. LXI.

Idem Imp. Iustin. Aug. Ioanni gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto,iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

CAVSAM miserandam fieri cognoscentes,coram nobisipsis negotio moto:illud quidem correximus competenti modo, lege autem generali emendamus huiusmodi negotia(hoc quod moris est nostri.)

CAP. I.

Vt immobilia propter nuptias donationis neque hypothecæ dentur, neque omnino alienentur.

ET sancimus si quis conscripserit antenuptialem aut propter nuptias donationem, (sic enim eam oportere magis vocari decreuimus[b]) siue ipse pro se hoc faciens,siue etiam altero scribente, aut patre, aut matre,aut cognatis, aut extraneis fortè: Si quis[c] igitur tale aliquid fecerit, & scripserit donationem in qua etiam aliquid immobiliũ est: interdicimus[d] ei aut de cætero supponere rem conscriptam in antenuptiali donatione,aut alienare omnino. Quod enim semel vinculis spõsalitiæ largitatis obligatum est, non erit conueniens alienari: vt mulier eueniente forsitan lucro quod ei confert antenuptialis donatio, difficultatem patiatur,non inueniens[e] rem in viri substantia, cùm sit alienata aliis aut supposita,vt potentibus fortè personis: quatenus illi propter huiusmodi causas aut sit omnibus modis inadibilis vindicatio, aut difficilis, & litibus egeat dum ex hoc ipso sit adiuuanda. 1 ¶Quapropter hoc obseruetur: & qui posthac contraxerit,sciat quia siue emptionem siue hypothecam habeat, nihil horum vtilitatis habebit omnino, sed æqualia erunt non scriptis, nec dictis, quæ super hoc scripta sunt, aut conuenerunt: vt seruetur vxori lucrum. Non enim videntur nobis immoderatè fecisse quidam nostrorum iudicum, qui etiam ipsam in rem actionem mulieribus post matrimonij transactionem in sponsalitia largitate dederunt,quod rectè inchoatum, deinde à posteris iudicibus quasi pro superuacanea quadam subtilitate contemptum est:& non quaslibet vias & artificiosas inueniant,sumentes hypothecas præparando mulieres consentire,& ita proprio cadere iure. Censensus[f] enim in talibus aut in hypothecam, aut in venditionẽ,aut in aliã alienationem conscriptus, percipienti omnino non proderit, si semel consensus fiat: sed sicut in intercessionibus scripsimus,vt oporteat biennij[g] tempore existente[h] & rursus aliam professionem scribi confirmantem consensum: & tunc ratum[i] esse quod factum est: sic & in hoc fiat.

2 ¶Et si consentiat mulier, secundum speciem in intercessionibus, sit omnino indemnis, nisi etiam secundum (sicuti prædiximus) celebrauerit consensum plura namque ex primo mox auditu delinquuntur: muliere quippe mariti seductionibus[k] facilè decepta, & propria negligente iura.Cùm verò in plurimo tempore cogitauerit pro negotio: fiet forsan cautior. 3 ¶ Verumtamen neque hoc simpliciter damus: sed tunc mulierem ex secundo consensu damno submittimus, dum sunt aliæ res, ex quibus possibile est ei satisfieri pro re vel rebus immobilibus quæ in antenuptiali donatione continentur, & quæ ab alio detinentur, propter alienationis aut suppositionis modum alioquin[l] si nihil aliud supersit,neque sic læsionem sustinere mulierem permittimus: sed licèt secundo vel frequenter consentiat,causa ad intercessionis feratur rationem, & sit omnino ei lucrum sub cautela positum: nisi apparuerit relictum aliud sufficiens ad antenuptialis largitatis quantitatem. Et hæc dicimus non[m] solùm parcentes mulieribus,sed multò potius viris talia facientibus: siquidem & multis & penè pluribus casibus cõmunibus filiis antenuptialis donationis seruantur res: & rursus hæc remanent apud substantiam viri, eiúsque successionem, ex hac obseruatione:ideòque vtilis est lex vxori & marito secundum has ratiocinationes. Et multò[n] potius hæc in dote valebũt, si quid dotis aut alienetur, aut supponatur: iam enim hæc sufficienter delimata atque sancita sunt. 4 ¶Sed neque ipsos contrahentes omnino neglexímus:nam si etiam super his obligationem quantum ad mulieres neque dictam neque scriptam esse volumus: tamen ipsos viros in aliis earũ rebus obligari volumus occasione alienationis aut hypothecæ: mulieribus quidem seruantes in ipsis immobilibus rebus sponsalitiæ largitatis ius innouatum: illis autem competẽs ius ex documentis, quantum in aliis eius rebus: omnibus priuilegiis[o] iam doti datis à nobis in sua firmitate manentibus,quando mulier mouerit.aliis enim omnibus præter[p] mulierem, huiusmodi priuilegia,nec ex antiquo dedimus neque nunc damus.

f Consensu etiam vxoris maritus obligare non potest aut vendere rem ei propter nuptias donatam.
g Quod post biennium cõfirmamus, præsumitur certa animi scientia & perseuerantia confirmatum.
h Cõsensus mulieris intra biennium inutilis, post biennium nouo consensu firmari potest *l. vn.§.15.Co.de rei vxor. act.* vt ita emptori rei propter nuptias donatę consulatur, si modo mulieri ex rebus aliis mariti cautũ erit *§.3.j.eo.* An idem est de dote? negat Ioãnes *arg.d.§.15.* Iulianus verò antecessor ait *constit. 55.§.hæc autẽ dicimus* facit *§.3.vers. sic. & multo potius §.4.inf.* ibi, omnibus priuilegiis iam doti datis *j.eod.*
i nota regulam.
k Mulier est fragilis naturę *d.§. 15.*& facilè seduci potest, *vt hic*: Nisi tamẽ aliud occurrat,iniquũ fuerit dicere, Omnẽ cõtractum mulieris initum mariti authoritate præsumi factum instigatione & seductione mariti.
l Exceptio regulæ superioris.
m Causa exceptionis.
n Nota argumẽtum à donatione propter nuptias ad dotem, sumptum à minore ad maius. Quod valet in donatione propter nuptias, hoc multo magis in dote valere oportet. o ac si diceret donata propter nuptias, certa lege possunt obligari & alienari *§.1.s.eo.*& dos quoq;, *vt hic.Iul.hic §. hæc autem dicimus.* In eo igitur dos & donatio propter nuptias comparantur. An in omnibus aliis? non est ita. Dotis actio,priuilegiata:donatio propter nuptias non est.*Nou.97.l.12.§.2.ff.qui potior. Theophi.in §.fuerat Instit.de act.* p Dotis priuilegium personale,quia nõ transfertur in hæredem extraneum *l.1.C.de priuileg.dot.*in filium transmittitur. *Nouel .91,* q *Iulianus constit.56.num.205.*Huc referre possis Lucium 4. *Placitor. tit.de Curia in public.procedent.& tit.6.de ordine sedendi.* r *Iulian.ibid.num.204.* s περὶ συγκλητικῶν *Scrimg.*de senatu *Index reginæ.* t Contextum enim Nouellæ non habet. u Iulianus *const.56.in prin.*quæ inscripta est,*de consultationib.* x De numero Senatorum ad Senatusconsultum faciendum necessario, vide Paulũ Manutium *lib. de senatu Cod.de senatusconsult. 11. quæst. 4.* y Quibus de rebus cognosceret Senatus, vide Manutium *d. lib.cap.de iure referendi 8.*

EPILOGVS.

¶Tua igitur eminentia,quę placuerunt nobis,& per hãc sacram declarata sunt legem, omnibus faciat manifesta, secundum solennem modum edictis ||præceptis|| per prouincias vtens,vt nullam gentium lateant quæ à nobis sancita sunt. in hac enim felicissima ciuitate gloriosissimus præfectus vrbis hæc proponet.

DE ORDINE[q] SENATORVM(VT IN QVIBVSDAM LIBRIS INSCRIBITVR) SEV DE consultationibus[r], (vt in Contij manuscriptis Nouellis) seu,vt Anto.Augustinus ex Florentino Codice refert,De Senatoribus[s]. Epitome partim ex Haloandri partim ex Iuliani epitomis collecta per Antoniũ Contium.nam apud Scrimgerũ nihil eius extat præter nudum[t] Titulũ.

Tit. XVII.

NOVELLA CONSTIT. LXII.

ANTIQVIS TEMPORIBVS.
al.antè de his ipsis.

Fuit ergo Latina lingua edita hæc Nouella,cuius omissa præfatione sententia hæc est apud Iulianum & Haloandrum.

HÆC[u] constitutio iubet prouocationes in consultationibus, non tantum in amplissimis magistratibus,sed etiam omnibus[x] Senatoribus induci,vt totus Senatus causas[y] appellationũ audiat & conueniat,quamuis silentium[z] tantùm sine conuẽtu Senatoribus denuntiatũ fuerit. Silentio enim conuentũ inesse[a] videri.Audiant itaque prouocationes sanctis Euangeliis propositis,& quod sibi visum fuerit, Imperatori referatur,vt ex diuina sentẽtia eius,Senatus calculus cõfirmetur.[b]

1 ¶ Agat autem Senatus conuentus in Hippodromis[c].

2 ¶ Vrbicaria[d] præfectura omnibus aliis præsideat[e] dignitatibus, id est,antè sedeat.† Et post præfectum cæteri patricij numerentur, & consules quidem,& qui inter eos consularibus insignibus decorãtur, secundum consularem ordinem & prærogatiuas consulatus sui sedeant, vt tamen anteponantur ordinarij[f] consulares honorarijs consularibus.Et post[g] hos præfectorum & magistrorum militum & illustrium virorum ordo ponatur.Omnes autem isti habeant facultatem in Senatu sententiam dicere. Qui autem propter cingulum magistratus à Senatoribus honoratur, etiam post depositionem cinguli sui, inter Senatores connumeretur. Liceat autem illustribus viris patriciatus codicillos accipere, quamuis † neque consulares neque præfecti facti sunt. Quod non solùm in futuro tempore, sed etiam in præterito constitutio relaxauit. 3 ¶Illud autem certum est, quod tertiam partem sportularum in ingressu dignitatis dare compellantur,omnibus aliis ex consuetudine sportulis dãdis in quauis promotione,in sua firmitate durantibus. Qui autem præsentem constitutionem non obseruauerint, pœna quinquaginta librarum auri plectentur.Quæ pœna non solùm ipsis violatoribus constitutionis imminebit,sed etiam aliis,qui eam violari concesserint. Dat.CP.post consulatum Belisarij iterum Cos.||al.in editione Haloand.||PP.mense Ianuario post consulatum Belisarij V.Claris.anno secundo.[h]

z Dupliciter Senatusconsultum confirmatur:cõuentu,vel silentio sine conuẽtu. Conuentu, quoties singulorum senatorum sententiæ exquisitæ sunt: silentio, quoties senatores quidẽ interfuerunt, rémque totã audiuerũt,sed discesserũt aut manus porrigendo aut pedibus in sententiam eũdo, & ita senatusconsulta fiebant,nedũ conquisitis singulorum sententiis, sed per discessionem tacito consensu.vide Paulum Manutium *lib.de Senat. cap. de ordine rogãdi sententias 19. & de dicẽda sententia 10. & præcipuè cap. de senatusconsulto 11.*
a i.qui silet nec contradicit,is approbare & consentire videtur.
b si princeps fuerit præsens aut res magni momenti: aliàs quicquid decreuit senatus non aliter valet, quã si id ipse princeps ratum habuerit. Huc refer Manutium *d.l.cap. de senatuscons.quæst.5.*
c locus fuit Cõstantinopoli.Romæ semper habebantur in sacris locis ac ędibus, vt in tẽplo Vulcani sub Romulo:Curia Hostilia,sub Hostilio. post exactos reges, modo in Iouis, Apollinis, Martis.Bellonæ, Castoris, Cõcordiæ,Virtutis, Fidei: modo in curia Hostilia, Pompeia, Iulia conueniebant. Extra vrbẽ duabus tantùm de causis habebatur,in æde Bellonæ, vt legati exterarum gentium adesse possent.: quibus in vrbe Senatũ dari mos non fuit, præsertim si ab hostib. veniret, *Liuius 42.Festus in senacula tria 14.Gel.17:*vt quę duces exercitus audirẽtur, quos Romam ingredientes imperiũ deponere oportebat, *Festus*,Idẽ ex Nicostrato refert, olim tria tantùm conuenticula fuisse Senatus,ædem Bellonæ,de qua suprà:ædem Concordiæ inter Capitolium & forum:tertium ad portam Capenam.Fest. in senacula tria,vide Manutium *in lib.de senat.c.d.loco habendi Senatus.*
d Vrbicariam præfecturam Augustus instituit, teste Suetonio & Victore Aurelio. e *lege tertia Cod.de offic.præfect.vrb.*
† & ita abrogatur lex tertia *Cod.de consulibus patric.omnibus antep.*
f id est,qui ordinarium consulatum re ipsa gesserunt.
g Nota quo ordine quisque in Senatu Constantinopolitano sententiam diceret.
† in eo quoque abrogatur d.lex 3.*C.de consulibus.* h id est,anno 154.

DE NOVI[a] OPERIS NVNCIATIONE maritimi [b] aspectus.

Tit. XVIII.

NOVELLA CONSTIT. LXIII.

Imp. Iustinianus Aug. Longino huius almæ vrbis[c] præfecto.

PRÆFATIO.

CAVSAM quæ dolosè fit in hac regia ciuitate circa domuum ædificia, cohibere & emendare iustum credimus. Quia enim certis mensuris distare domos adinuicem, Zenonis piæ memoriæ constitutio [d] dicit: nos etiam aliquid tale || sancimus. Sequitur autem || in hac regia vrbe non posse aliquid [e] vltra centum pedes prohibere maris aspectum, rem omnium gratissimam. Oportebat quidem forsan & exampliari mensura aspectus eius partem, & non eos prohibere. Sed tamen hoc inopinabili quadam machinatur arte. Quidam [f] enim centum pedum relinquentes mensuram, aut etiam parum aliquid huic addentes, deinde ædificat: nihil aliud habētes, sed tanquā aliquod velum tetenderint: & cùm abstulerint maris aspectū per omnē potestatē & non repugnantes legi propter cētum pedum spatiū, interim ædificant sine prohibitione: & dum quod quærunt, potiuntur, deponunt illud quod propter vtilitatem ab eis iniunctū est. sed ita schema circumuenientes omni voluntate, extraneas possessorum constituunt domos: quod de cætero fieri nullo modo volumus inuentum.

CAP. I.

SEd si quis voluerit tale aliquid excogitare & malignari, non taliter ludat: sed si hoc egerit, pro veritate domum totam ædificet: & vsque ad spatium totum (centum dicimus pedum) tendat, ædificia faciens tanquam necessaria sibi, & ineuitabilia futura, non autem propter [g] vicini læsionem construat parietes, & velut ex quadam pictura talē extendens machinationem, priuationem aspectus arripiat. Sicut [h] enim eis qui aliena diripiunt, directè aduersamur, & pœnis dignos putamus: ita & hæc molientes, nihilominus in malitiam eorum qui alienas res abripiunt, æstimauimus. Vnde si paruam [i] aliquam rem per modum abreptionis auferre præsumunt, beneficio [k] Vi bonorum raptorum conquadruplatur pœna: quomodo non hunc necesse est qui tale aliquid agit, & cogit quod ab eo factum est, alia maiori pœna multari? hoc est decem librarum auri inferēdarum theatralibus [l] tuæ celsitudinis, vt nō malus [m] vicinus (hoc quod in sermone) constitutus vadat deridens legem, tanquam non valentem cum propriis inhibere dispositionibus.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem: tua celsitudo in hac felicissima ciuitate operi terminóque contradere, & in perpetuum vnà cum obedienti officio seruari festinet, eadem decem librarum [n] imminente pœna contra hæc præuaricantes, aut præuaricari sinentes. Dat. 7. Id. Mart. CP. Imp. Domi. Iustin. PP. August. anno XI. Ioan. V.C. Cons.

DE [o] HORTVLANIS [p] CONSTANTINOPOLITANAE [q] CIVITATIS.

Tit. XIX.

✱ NOVELLA CONSTIT. LXIIII.

Antonio Contio interprete.

Idem Imp. Longino gloriosiss. præfecto felicis & regiæ huius vrbis.

PRÆFATIO.

MVLTAE vndique nobis accusationes ex tempore multo: contra felicis huius vrbis & eius proastiorum [r] hortulanos deferuntur, indignantibus cunctis de ipsorum malitia. Quæ autem delata sunt, talia quodammodo sunt.

CAP. I.

AIunt ex corpore hortulanorum etiam pretiorum æstimatores [s] (seu censitores) vt plurimùm esse, & rem facere grauem. Quando enim horti dominus ipsum tradit hortulano mercedem subeunti, nihil aliud quàm plantarū in ipso olus æstimant, & eius æstimationem taxant, accipienti hortulano seu conductori. Cùm redditurus est post implementum temporis conductor, tunc facere eos subtilissimam oleris æstimationem, ipsam verò in sextuplum & & multiplex offerre. & si quidem ipsi quinquaginta aureorum sit olus, non minus trecentis, interdum etiam & pluris, hoc æstimare: & non vsque ad hoc solùm rei constituere inexplebilitatem, sed & maiorem illam facere vt plurimu, dicentes quòd stercolinum [t] iniecerunt terræ, & quædam inde habeant emponemata, & inde extollunt vtique quoad possunt æstimationem, & super hæc pro æstimatione plantarum, (forte) arborum alias pretij accessiones facere, tametsi quando à dominis accipiunt nulla talis expensa imputata sit. etiam hæc vt plurimum in pactis, confitentibus hortulanis, quòd & custodient implantatas arbores, & alias [u] plantabunt. Sed æstimator, etiam in se ipso simile [x] rē paulò post fore putans, reuera pro se ipso talē inexplebilitatem infert, ita vt si quidem miser sustineat dominus ex imperitia tantum sibi inferri damnum & sua recipere, alteri autem tradat hortulano ipsum hortū, & rursum sub illo idem patiatur, & ad hæc plus tertia fortè aut quarta parte tanta, patiatur illius auaritiam, periclitetur & ipso penitus excidere horti dominio, & à suis rebus abalienetur, fiat autem & ipsi maior quædam improbitatis accessio. Nam si post hæc aduenıens hortulanus addat quid priori reditu, & ipse ab huiusmodi conductione desinens exigat æstimationem, tanquam ex emponematibus [y] ipsius factam, quāuis nulla penitus accessio ex illius sedulitate facta sit, sed fortè ab initio vel per temeritatem eorum qui tradiderūt, vel per desidiam, minoris quam par erat, locantium, quæ quidem nobis omnia supra omnem videntur esse malitiā & audaciam, quam reprimi volumus à tua excellentia diuinæ huic nostræ legi attendente. & vt quemadmodum [z] hortulanus accipit hortum à possessore, ita & ipsum reddere debeat. & siquidem holus habeat quando hortulanus ipsum accipit, & æstimatio fit eius, similiter & in restitutione, subtilem æstimationem holeris solius accipiat. Si verò non habeat, sed nudum accipit hortum, siue habente stercus siue non, sic & restitutionem fieri oporteat. & simpliciter sic obseruari rei ordinem in tradente seu reddente hortulano, qualis fuit quando ipse accipit, nullo alio contingente domino damno. æstimationem autem holerum, non solum ab hortulanis fieri, sed à vocatis Summariis [a], & ipsis horum peritiam habentibus, diuinis nimirum propositis [b] Euangeliis. Non enim volumus possessoribus inutiles esse possessiones, propter cōductorū malitiam & inexplebilitatē. Propter hæc igitur cōgregatis his definies, neque permittes fraudem aliquam inferri possessoribus, sed vndique ipsis innoxios & indemnes custodies. Volumus enim in se pari [c] mensura & conditionem dominorum erga hortulanos, & hortulanorum erga dominos esse, propterea quòd vndique paritas nobis curę est, & ne alterutra pars iniuria afficiatur.

CAP. II.

SI verò quis terram spinosam [d] (squallidam) locauerit, hic verò eam excoluerit, culturæ mercedem accipiat, & veram holeris quod ibi erit æstimationem, atque ita sine negotio recedat, nulla auaritia, neque callidè excogitata arte in ea re admissa: vt per hanc diuinam nostram pragmaticam legem, & futura ex ea dispositione à tua excellentia, de cætero maneamus ab huiusmodi rebus immolestati, & non reliquis nostris super republica curis, etiam tales superuenient curæ. Quandoquidem nobis non parua, non magna nostræ reipublicæ pars extra solicitudinem constituta est, omnia lustrantibus ipsis mentis oculis, & nihil inornatum, neque inordinatum, neque ambiguum manere volentibus. Comminaberis autem & pœnam quinque librarum auri contra eos qui posthac tale quid faciet aut facere permittent. Datum [e] CP. ✱✱ Iohanne Consule.

VT TERRVLÆ [f] AVT DOMVS AVT VINEAE SANCTISSIMAE ECCLESIAE MYSIÆ [g], in redemptionem captiuorum aut alimoniam pauperum relictæ, possint alienari secundum comprehensam hac lege distinctionem.

Tit. XX.

✱ NOVELLA CONSTIT. LXV.

a dixi D. 39. 1. 1. b de prospectu maris Iulian. *const.* 57. 2. Harmen. 4. *c* περὶ ἀπόψεως θαλάσσης. adde Nou. 165. *l.* 11. *l.* 14. *l* 15. *l.* 16. *D. vrban.* c *l.* 12. *§.* 2 *Co. de ædif. priuat.* 2. *Harmenopul.* 4. *§.* 59. d pertinet etiam hæc constitutio ad prouinciales *l vlt. Cod. de ædif. priuat.* e πνά. f sensus est, Potest quisq. vicino prospectum maris tollere: si tamen ædificando 100. pedum spatium à domo vicini reliquerit. Titius vicino volens nocere hāc fraudē excogitauit, murum. n. duxit altissimū extra spatiū 100 pedum, maris prospect⁹ ita vicino ablatus est. Hoc cùm ita esset intra spatiū 100. pedum postea domum ædificauit, quasi nullam iam maris conspectionem habēte vicino: paulò post, murum deposuit, vt ex suo ędificio maris haberet prospectū: id-ne ei licuit? non licuit. Vetitis hac lege omnibus ædificare vltra centū pedes aliud quiddam quàm ædificium, & si ita ædificatum sit ædificium deponendum.

g Non licet vltrò, id est, sine causa in vicini læsionem ædificare.

h Non licet alienum rapere, ergo nec prospectum qui ei cōpetit.

i *Instit. vi bonor. in pr. l.* 2. *§.* 24. *in fi. D. vi bonor.*

k actionis sc.

l id est, arcę theatrali Præfecti vrbi *Iulian. hic inf.*

m Plautus *in Rudente*, nunc ergo verū illud verbum esse experior vetus, aliquid mali esse ꝑpter vicinū malū. Inde colligūt, Rē minoris valere, propter malum vicinū, idcóque teneri vēditorem si confinem celauerit, *l.* 35. *D. de cōtrahen. emp. l.* 1. *§.* 15. *D. qui in fraudem creditorū.* Et res ita est, eum sibi malam fortunā facere qui nequam vicinum suis nummis parat, quo nomine etiam multi prætulerunt carere penatibus & propter iniurias vicinorum è sede sua profugere. E cōtrariò μὴ δ᾽ ἂν βοῦς ἀπόλοιτ᾽ εἰ μὴ γείτων κακὸς εἴη 1. *Colume.* 3. Plutarchus etiā refert, Themistoclem prędium vendentē per præconem proclamari iussisse, quod prædium haberet bonum vicinū. Noti sunt etiam illi versus Hesiodi in libro qui ἔργα inscribitur *ver.* 344. 345. πῆμα κακὸς γείτων ὅσσον τ᾽, ἀγαθὸς μέγ᾽ ὄνειαρ. ἔμμορέ τοι τιμῆς ὅς τ᾽ ἔμμορε γείτονος ἐσθλοῦ. Ex superioribus quoque colligunt nemini licere ad vicini æmulationem aut inuidiam quidquam facere: ideóque, fratrem partem sui castri in potentiorem principem nulla ratione posse alienare *l.* 2. *C. ne fiscus vel respubl.* Neminem turrim aut castrum iure ædificare posse aut nundinas instituere, intra alterum miliare vrbis maximæ, idque metu proditionum. quod tamen priuilegij loco quasdam imperatorias ciuitates obtinuisse Gayllus refert 2. *obser.* 69. *num.* 23. 24. *& sequentibus.* Memini cùm Lutetiæ duo hinc & inde, ædes nouas eásque splendidè ædificassent, ita vt intermediæ deformes apparerent, vicinum suas quoque ædificasse, supremæ tamen ædificij parti hanc inscriptionem apposuisse (*Contentus eram antiquæ, sed vicinus nouam coegit ædificare domum.* eóque nomine iniuriarum actionem ei dictitatam à vicinis, quòd superior illa inscriptio vicinorum fidem labe faceret, quorum interesset apud omnes saluam eam cōseruare. Quæ sententia inde secuta sit non liquet. Scio tamen integram inscriptionem adhuc exstare. Quod de huiusmodi ædificiis ad æmulationē & inuidiā vicinorum factis dictum est, quidā referunt ad eos, qui ius molēdini inferiori citra necessitatē minuūt. *v. Cic.* 1. *off.*

n Iulianus hîc adiicit, cogi etiā fictum ædificiū deponere, i. in fraudē legis factum *Aug. Hom.* 30. Plerūque homines de vsu solis, & luminis in ædificiis suis lites iniustissimas cōcitāt, vt & fenestris suis radij liberiores aliquāto largius infundātur, domos alienas deiicere sæpe moliūtur.

o *v. Iul. const.* 58.

p & vt hortulani eadē cōditiōe hortos reddant qua acceperūt.

q Hæc verba desunt in edit. Scr.

r id est, suburbiorum, locorū suburbanorum, *Iulian. hic*, προάστεια ἐπαύλια, *No.* 7. *c.* 1. *§.* 1. *l.* 198. *ff. de verb. sign.* quæ āte vrbano *Fest.*

s διατιμηταί.

t ita legitur apud Iulianū stercolinum vt & alibi sterquiliniū, vel sterculinum *l.* 17. *§.* 2. *ff. si seruitus vindicet, l.* 17 *§.* 2. *D. de action. empt.* stercus *l.* 5. *§.* 3. *D. ad exhibē.* Græci κόπρον.

u *facit l.* 18. *ff. de vsufructu.*

x Solent enim ad æstimationē horti locati faciendā, alij hortularij plerūque adsumi, & ita cōsitor vilissimo pretio hortū æstimare potest, cùm accipitur: magno, cū redditur. idq. vt in locatoris detrimentū, ita in cōductoris vel hortularii lucrum.

y meliorationibus, quas solent coloni repetere *l.* 55. *§.* 1. *l.* 61. *ff. lo.*

z notāda est hęc sententia aduersus hortulanos.

a Summarius, summæ faciendæ atque rationis ineundæ peritus. *No.* 30. Galli *priseurs.*

b id commune est omniū æstimatorum *Nou.* 49. quos ea de causa Galli vocāt *Iurés.* c Contractus locationis nō debet claudicare. d Χέρσον, terra squalida, inculta, *Terre en friche.* e Dat. 16. Cal. Aug. imp. DN. Iusti. NI. Iohāne V.C. Cōs. *Iul.* Contius & Cuia. huius Ioannis consulatum referunt ad annum XII, qui est Christi 538. f ἰνδία. g De rebus immobilibus ad ecclesiam Mysiam pertinentibus *Iul. Const.* 59. De relictis ecclesiæ Mysiæ *Index Reginæ*, quod accedit editioni Haloandri.

Integra

Integra deest apud Scrimgerum præter superiorem titulum. Ea primitus Latina fuit. Eius epitome Græca apud Haloandrum, Latina apud Iulianum extat.

SCIMVS antea promulgasse legem. Hæc constitutio localis est. nam promulgata est de ecclesia Mysiæ. & iubet vt si quis rem immobilem eidem ecclesiæ dederit, vel reliquerit certū reditum habentem: & adiecerit, vt in continentia pauperum reditus administretur, (addit Haloander, vel ad redemptionem captiuorum [a]) huiusmodi legatum vel hæreditas vel donatio nullo modo alienetur. Quòd si incertus reditus eorum sit, domus autē relicta vel vinea procul à ciuitate fuerit in qua ecclesia sita est cui legatum vel donatio facta sit, tunc liceat tales possessiones vendere. Sin autem domus vel agri aut intra ciuitatem aut circa muros eius fuerint, testator autem voluerit venundari ea, & ex pretio eorum redemptiones vel alimonias fieri, tunc secundum tenorem verborum testatoris, & in his venditio celebretur. Talis enim rei actus firmissimus est. Qui iudicio conuentus fuerit, si destiterit, condemnator, quippe malam[b] causam habens, & prius in ius vocatus & contestatus, & vocatus legitimè, & non obtemperans. Emissa mense Aprili XIIII. anno imperij Iustiniani sub Iohanne [Cos.]

VT FACTAE NOVAE CONSTITVTIONES POST[c] INSINVATIONES[d] EARVM post [e] duos menses valeant. Parcit autem non custodientibus subtilitatem constitutionum super[f] testamentis in relinquendo quadrante, aut non subscribendo nomen hæredis, aut non dicendo.

Tit. XXI.

NOVELL. CONST. LXVI.

Imperator Iustinianus August. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRAEFATIO.

SEMPER legum nobis occasiones motorum negotiorum præbuerunt causæ. Pluribus enim nobis aditionibus factis occasione nostrarū cōstitutionum quas super successionibus scripsimus: (quale est, vt oporteat testatorem propria [g] manu hæredis scribere nomen, & ex quantis [h] vnciis reputari oporteat Falcidiam quam filiis parentes relinquunt, siue ex trib. siue ex quatuor, siue etiam ex pluribus) & multis propter hoc periclitantibus testamentis cadere, ne complerentur quæ in eis scripta sunt: quia licet factæ sint leges, tamen nō sunt cognitæ aut prouincialibus, aut etiam hîc nondum fortè propositæ: nullique manifestatæ: necessarium existimauimus talia lege breui corrigere.

CAP. I.

SAncimus igitur ex illo nostras constitutiones quæ pro testamentis sunt valere, ex quo in commune factæ sunt manifestæ. In prouinciis autem, ex quo discretæ [i] per metropolitas palam factæ sunt, vel postea factæ fuerint: ne per imperitiam[k] ignorantia (secundum quod dudum tenuit) testamēta homines facientes, videantur præuaricari legem. Vt autem apertius adhuc causa declaretur, sancimus si scripta fuerit huiusmodi lex, hanc post duos[l] menses dati ei temporis valere, & in republica tractari, siue in hac felicissima ciuitate, siue in prouinciis post insinuationem, sufficienti hoc tempore omnibus manifestam eam constituere, & tabellionibus[m] eius cognoscentibus virtutem, & subiectis agnoscentibus, legémque seruantibus. Sic nulli omnino erit declinatio vt nostram custodiat legem. Non enim voluntas deficientium infringi, voluntates omnibus siquidem studemus modis ratas eas constituere. Cur enim culpabimus[n] eos qui positas nostras ignorauerint constitutiones: vel si post[o] paululum fortè quàm scripta lex est, & adhuc ignorata, decesserint testatores, & propterea in testamentis aut nō scripserint propria manu hæredis nomina, aut etiā tres vncias solùm reliquerint filio, & non quatuor: in quo legem aut non positam esse contingit, aut positam, & eo quòd nondum proposita fuerit, iustè ignoratam? 1 ¶ Igitur etiam hactenus, licèt antiqua constitutio sit, & in cognominis nostri posita constitutionum Codice[p], quæ scribi propria manu hæredis nomen disposuit, tamen plurimi præter eius testati sunt virtutem, ignorantes eius legislationem: & hactenus talia prætermissa denuntiantur nostræ potestati: & omnibus semper talia poscentibus, veniam dedimus, quoniam non fieri has manifestas euenerat, & sacras super his fecimus formas iustam eis largientes veniam. Ne igitur importunitatem patiamur de his per singulos dies & formas scribere cogamur: propterea sancimus (sicuti dictū est) seniorē quidē in Iustinianeo positā Cod. lege[q] valere, hîc quidē ex quo insinuata est: in prouiciis aūt ex quo directa & palā facta est in vnaquaq; metropoli aut alia

a Nou. 120. c. 9. v. ou. C. de sac. r. ecles. v. Cui. in hac locatum.

b Contumax ita demum condemnandus, si malā causam habuerit l. 73. ff. de iudiciis l. 13. §. 3. C. de iud. adde l. 53. ff. de re iudic.

c vide l. 29. C. de testamentu.

d i. non statim ab ipsa insinuatione, sed duobus mensibus post insinuationem. Insinuātur autem in vrbib. regiis, in metropoli & ciuitatibus cuiusque prouinciæ.

e de legibus quas noster imperator de ordinatione testamentorum posuit Iul. const. 60. de successionib. Index Reginæ.

f l. 29. C. de test. & Nou. 18.

g d. l. 29.

h d. Nou. 18.

i κατεφανεῖς ἐν κοινῷ, i. euulgatæ.

k In tabellione requiritur peritia iuris, vt hic & Nouell. Leonis quadam.

l Nouæ constitutiones post duos mēses insinuationis obligant. De duobus mensibus adde Cuia. c. 13. Co. de præscript.

m Idque cōtractuū seu instrumentorum rectè, ex legibus concipiēdorum causa.

n Non affectata constitutionum nouarum ignorantia excusatur. l. 29. Co. de testam.

o §. 4. eod.

p l. 29. C. de testam.

q d. l. 29.

ciuitate. Tempore namque plurimo transeunte, & nostro codice vbique directo, non rectè ignorabitur. 2 ¶ Alteram verò nouellam [r], quæ inter constitutiones post Codicem posita est, decernentē quod filiis relinquatur, valere & in hac felicissima ciuitate, & in prouinciis post duos menses insinuationis, sicuti prædiximus: eo quòd factis à nobis vniformibus [s] constitutionibus de mensura institutionis filiorum, alia quidem Græcorum lingua cōscripta, propter multitudinis frequentiam, alia verò Latina quæ etiā firmissima [t] propter reipublicæ figuram [u] est: illa quidem Kalendarum Martiarum habet conscriptionis tunc diem: non autem tunc insinuata est: alia verò est Latina voce cōscripta ad Solomonem gloriosissimum apud Afros sacrum præsulem [x] tunc prætoriorū, Kalendis Aprilis. 3 ¶ Quia verò neque Græca lingua conscripta, mox palam facta est & directa, denique etiam quæ hîc ad gloriosissimos præfectos sacrorum nostrorum prætoriorum cōscripta est, id est, Græca lingua, Mayo mense insinuata est in eadem sede atque directa: ideò sancimus oportere eius legislationem[y] quæ de mensura institutionis filiorum eloquitur, valere hîc quidem ex Kalendis Maiis, vt duos menses ei seruemus: in prouinciis autem ex quo hæc palam facta est, etiā ibi duobus mensibus post insinuationem seruandis. Si verò nondum hactenus in omnibus prouinciis destinata est: velociter & eam & alias, quæ fortè nō missæ sunt adhuc, aut etiam postea comitante Deo à nobis faciendas mitti nunc vel mittendas esse: quatenus nostræ constitutiones in metropolitanis ciuitatibus fiant vel faciendæ sint manifestæ. Prouinciarum verò præsides ipsos mittere eas, & missuros esse per omnes ciuitates sub vnaquaque prouincia constitutas: vt nullus de cætero occasionem sumat cuiuslibet ignorationis. 4 ¶ Vnde præteritum omne iustam habeat veniam, valeántque defunctorum voluntates & dispositiones, vel si nuper factæ sunt, sicut eas illi fecerunt: vel si secundū prius tenentem legislationem literis † propriis non scripserunt hæredum appellationes, aut testibus eas non fecerunt manifestas, aut tres vncias & non amplius reliquerunt filiis. Non enim infringi (sicuti prædiximus) defunctorum voluntatus dispositiones: sed ratas esse per omnia declaramus: vt si vel proximè [z] scripta sint testamenta post positionem legis, nondum verò contigerit constitutiones factas innotuisse: & superuiuentibus fortè testatoribus non sunt mutata: maneant etiam sic institutiones, quæ ab initio secundum tunc certas extantes factæ sunt leges, propriam virtutem habentes, & non accusandæ eo quòd tempore quo [a] superuixerint illi, eas non mutauerūt. Non enim omnia sunt in nobis, nec semper quibusdam tempus fit testandi repentè. plerumque enim incidunt hominibus mortes, testandi eis potestatem auferentes. Quamobrē ab initio factum rectè, eo quòd non fuerit mutatum, non arbitramur postea mutari, aut aliquo modò infringi: sed immutilatam manere quæ tunc placuit testatoribus sententiam, validéque seruari. Erit namque absurdum, vt quod factum [b] est rectè, ex eo quod tunc non erat factum, postea mutetur. 5 ¶ Collectiuè igitur dicendum, percipiant filij relictas sibi (si ita contigerit) à patribus tres vncias ex testamentis ita factis, aut ante legis positionem, aut post positionem legis, antequam hæc tamen apud iudices innotescerent. Si verò adiectum fit testamentis, oportere quod reliquū est, eis impleri, secundum quod tunc legibus debebatur: hoc percipiendum secundum antiquas leges: vt si quid deest tribus vnciis, secundum illas suplementū fiat, non in quadriuncio, quod postea quidem sancitum est, nondum tamen tunc agnitum.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem: præceptis propriis tua eminentia omnibus faciat manifesta, & qui in hac maxima ciuitate, & qui foris inhabitant: quatenus omnibus fiant palam quæ à nobis pro omnium cautela sancita sunt. Dat. Kal. Mart. Const. Do. Iusti. PP. August. anno XI. [c] Ioan. V. C. Cons.

VT NVLLVS[d] FABRICET ORATORII DOMOS PRAETER VOLVNTATEM EPISCOPI, & vt deputet prius quæ circa diligentiam & statum fabricati oratorij sufficiant: & vt episcopi[e] non desint suis ecclesiis: & de alienatione ecclesiasticarum rerum immobilium[f].

Tit. XXII.

NOVELLA CONSTIT. LXVII.

Idem Imp. Iustinianus August. Mennæ sanctiss. & beatiss. archiepiscopo Constantinopolitano, & vniuersi eius tractus patriarchæ.

PRÆFATIO.

EA quæ de sanctissimis ecclesiis sunt, multis cōprehendentes legibus adhuc etiam alia lege egemus, ad exorta negotia & rursus emergentia sufficiente. Plurimi namque, nominis [g] causa,

r Nouella 18.

s ἰσοτύποις, i. æqualis formæ.

t κυριωτάτη, i. propria, vel quæ authoritate pollent.

u seu statim.

x præfectum.

y d. Nouella 18.

† Nou. 107. c. 1. Id abrogatur Nouella 119. c. 9.

z in pr. §. eodem. Quod fit illico post legē de nouo introductam præsumitur factum nō in cōtemptum legis, eiúsue fraude, sed per eius ignorantiam.

a Ignorātia nouarum cōstitutionum non ... pina, excusat ... missionē solennitatis noua cōstitutione introductæ.

b Quod rectè factum est tolerantur, si is qui fecit, ignorauit melius fieri posse.

c legendum videtur XII. vt Nouella superiori i. anno 538.

d De his qui ecclesiam vel oratorium ædificare volunt Iuliā. const. 61. De his qui templa ædificant, Index Reginæ huc pertinet c. 1. & 2. §. eod.

e Si episcopus multū tempus ab ecclesia sua defuerit Iulian. ibid. num 211. Ne episcopi ecclesiis suis aberrēt. Index Reginæ huc pertinet c. 3. §. eod.

f Iulian. ibid. nu. 212. prædiorum. Index Reginæ huc pertinet c. 4. §. eod.

g i. vt nomen aliquod sibi cō parent.

non ad opus ſanctarum eccleſiarum accedunt, deinde eas ædificantes, nequaquam curam ponunt vt expenſas quoq; eis deponant decentes, & ad luminaria [a] & ad obſeruantiũ alimenta, & ad ſacra [b] miniſteria: ſed deſerunt eas etiam in nudis ædificiis conſtitutas, & ad deſtruendas, aut omnino ſacro miniſterio defraudandas.

CAP. I.

SAncimus igitur pre omnibus quidem illud fieri, & nulli licentiam eſſe neque monaſterium neque eccleſiam, neque orationis domum incipere ædificare antequam ciuitatis Deo amabilis epiſcopus orationem [c] in loco faciat, & crucem [d] figat, publicum [e] proceſſum ibi faciens & cauſam manifeſtam omnibus ſtatuens. Multi enim ſimulantes fabricare quaſi orationis domos, ſuis medẽtur languoribus [f], non orthodoxarum eccleſiarum ædificatores facti, ſed ſpeluncarum [g] illicitarum.

CAP. II.

Vt [h] qui eccleſias ædificant, prius definiant quæ ad curam & conſtitutionem eius & conſeruationem pertinent.

DEinde non aliter quempiam eccleſiam ex nouo ædificare, priuſquam loquatur ad Deo amabilem epiſcopum, & definiat menſuram quam deputat & ad luminaria [i] & ad ſacrum miniſterium, & ad incorrumpendæ [k] domus cuſtodiam, & obſeruantium [l] alimenta. & ſi ſufficienter habere videtur, faciat prius [m] donationem eorum quæ futura ſunt deputari: & ita domus ædificetur. Si autem non ſufficiat quidem aliquis ad hoc, nomen [n] fortè deſiderans, quo & ipſe fabricator eccleſiæ vocetur, & vult aliquid tale facere (multę.n. & in hac regia ciuitate, & in prouinciis eccleſię ſunt in quibus competenti quidẽ adminiſtratur modo, periculum verò ruinæ patiũtur per vetuſtatem, aut etiã paruæ conſtitutæ ſunt, & inordinatæ, ſecundum deſideriũ eorum qui in eis deputati ſunt) licebit ei vnam [o] talium eccleſiarum accipienti, hanc ædificare: & hic voluntate Deo amabilis orthodoxorum epiſcopi res agenda eſt. ſic .n. poterit & ſacræ domus fabricator vocari, & nihil de ſuo ſuper expendere: deputatis iam circa hoc expenſis oblatis ab eis, qui etiam prius has expendebant.

CAP. III.

De epiſcopis non reſidentibus in propriis eccleſiis, ſic [p] Iulianus epitomator.

ILlud quoque ſancimus, quatenus ſecundum iam à nobis prolatam legem [q], Deo amabiles epiſcopi in ſuis eccleſiis maneant, & non relinquant quidem eas, tempus verò multum hîc [r] morentur, & cogant per prouincias œconomos expenſas [ſ] ſibi tranſmittere, & ſanctiſſima eccleſia expendat, quod & ipſe inde ei obſeruare non patiatur. Sancimus igitur iam à nobis poſitam legem in ſua manere virtute. ſi verò defuerit Deo amabilis epiſcopus eccleſiæ ſuæ amplius tempus, nullam ei mitti expenſam de prouincia: ſed illam quidem circa actus pios & ſanctiſſimam eccleſiam expendi: ipſum verò hîc errantem [t] non expenſis ſanctiſſimam eccleſiam prægrauare: cùm certum ſit, quòd ſi plurimo tempore defuerit, quę iam à nobis ſuper eiſdem ſancita ſunt, valebunt.

CAP. IIII.

De alienatione rerum eccleſiaſticarum immobilium.

QVoniam verò contigit iam nos ſanxiſſe [u] vt ſi qua in prouinciis alienatio rei immobilis eccleſiaſticæ facienda eſt, ſecundum decretum hanc procedere, ſicuti dudum prolata à nobis conſtitutio dicit: agi verò decretum [x] non ſolùm præſente Deo amabili epiſcopo ciuitatis, eiuſque clero, ſed etiam metropoleos epiſcopo: nec non & illud inſuper eſt ſancitum, vt ſi metropoleos ſanctiſſimus epiſcopus futurus eſt venundare, ſiue eius eccleſiæ ſanctiſſimi œconomi, quid oporteat fieri: etiam hoc adiicimus, vt duo ex ſynodo quæ ſub eo eſt, Deo amabilium epiſcoporum, quoſcumque elegerit, ipſi interſint, & alia omni obſeruatione cuſtodita quæ iam ſancita eſt, præſentia duorum Deo amabilium epiſcoporum adiiciatur: vt ſecundum ſe videatur cum ſua ſynodo rem agere: & ſicut ipſe rem facit credibilem [y] & ſufficientem ei qui ſub eo cõſtitus eſt, dum præſens eſt: ita & ipſi quæ ſub eo eſt ſynodus præſens, per duos Deo amabilium epiſcoporum videbitur rem præbere cautiſſimam, ſumentem ex huiuſmodi ſynodo teſtimonium.

EPILOGVS.

¶Hanc itaque noſtram legem, & ad ſedem tuæ beatitudinis, & ad cæteros ſanctiſſimos patriarchas miſſam, ipſi per literas proprias ſub vos metropolitis facietis manifeſtam, vt illi palam faciant ſub ſe conſtitutis epiſcopis: vt nullum lateant quæ à nobis conſtituta ſunt. Dat. Kal. Maij, CP. Imp. DN. Iuſtiniani PP. A. Ann. XII. Ioanne V.C. Conſ. [z]

a v.c.2.j.eod.
b ἱερὰν λειτουργίαν. de qua dixi ad Nou.58.
c Auſpicia futuræ orationis domus, orationes & vota.
d σταυρὸν πήξαντο. hinc σταυρωπήγια. Nou.131.ca.7. adde Nou. Leo.14
e δημοσίαν πρόοδον Scrim. litanias l.5. Cod. de hæret. ſupplicationem adde Nouella 123.c.3.32.
f ἑαυτῶν θεραπεύουσι νόσους. i. ſuis vt inſeruiant morbis hoc faciunt. i. multi ædificant templa ad illicitos & hæreticos conuentus. & eſt re vera hæreſis, animi morbus.
g Hæreticorum templa, ſpelũcæ illicitæ.
h Nou.123.c.18.
i λυχνοκαΐαν. vſitatum erat in Oriente cereos in eccleſiis accẽdi, præſertim dũ legebantur ſcripturę, Hieronymo auctore.
k ἀδιάφθορον οἴκου συντήρησιν.
l τῶν προσεδρευόντων Scrim. eorum qui ibi deſeruiunt Iulian. Galli, qui deſeruiunt.
m Quæſtio de dotis eccleſiaſticæ modo ac quãtitate, præcedit quæſtionem tẽpli ædificandi.
n in princ. s. eod. adde l. vlt. in fine D. de oper. publ.
o Vetera oratoria ac prope deſtituta arbitrio epiſcopi, priuatus ſuo abiecto nomine poteſt reparare.
p Imò ita, ſi epiſcopus multũ tempus ab eccleſia ſua defuerit.
q Nou.6.c.2.
r i. in comitatu principis.
ſ Hinc conſtat redituum eccleſiaſticorum curam fuiſſe penes œconomos.
t Vagus & aberrans epiſcopus, expẽſis eccleſiæ non eſt alendus.
u Nouella 46.
x Nouella 7.c.9. Pręſidis ſc. quod hodie remiſſũ eſt Nou.120.
y quod fit ab epiſcopo præſente metropolitano aut duobus epiſcopis à metropolitano tranſmiſſis, idoneè fieri cenſetur.
z i. anno Chriſti 538.

VT CONSTITVTIO SACRATISSIMI IMPERATORIS DE SVCCESSIONIBVS NVPTIAlium [a] lucrorum, quæ apædiæ, id eſt non exſtantium liberorum, lucra introducit, obtineat in his factis, quæ acciderunt poſt conſtitutionem: in his autem factis, quæ ipſam præceſſerunt, Leonis conſtitutio locum habeat.

Tit. XXIII.

NOVELLA CONSTIT. LXVIII.

Antonio Contio interprete.

PRÆFATIO.

SCIMVS Leonis [b] piæ memoriæ conſtitutionem de his ſcriptam, qui ad ſecundas perueniunt nuptias, ſiue viri ſint ſiue fœminæ, & nuptiale lucrum procreatis ex illo matrimonio liberis ſanctè cuſtodientem, & eum qui ita lucratur ſolius vſusfructus dominũ facientem: dominium autem illis conſeruantem, & iubentem vt ſi quidem filij vel nepotes moriantur nullo ſuperſtite, per quem, qui ad ſecundas nuptias tranſiit, dominio priuetur, tunc immota & ſolida apud lucrantem etiam perueniat dominij vtilitas.

CAP. I.

IPſam nos nuper [c] correximus, alia quidem ſtatuẽtes, volentéſque vt hæredes mortuorum liberorum vel nepotum, ſiue parentes, ſiue alij quicunque ſint, habeant inde aliquod ſubſidium, lucrentúrque etiam iure dominij per eorum mortem quantum ex pacto non exiſtentium liberorũ erant lucraturi: reliqua verò pars ad hæredes filiorum vel nepotum qui mortui fuerunt, perueniat. nihil enim à nobis occaſione vſuſfructus immutatum eſt. 1 ¶Hæc itaq; & nunc, & in omne tempus obtinere volumus, præterquam in his filiis qui mortui fuerint ante noſtram conſtitutionẽ. Poſtquam enim præuenit lucrum ſolidum iam adiectum ei qui ad ſecundas peruenit nuptias, liberis ante legẽ mortuis, nequicquam laborauerit noſtra lex circa ea quæ lex [d] piæ memoriæ Leonis anteuertens ſub ſuam redegit poteſtatem. Itaque non ſolùm filiis aut nepotibus non exiſtentibus ſecurè habebunt, quæ lucrati fuerunt, ſed & ſi quid eorum apud alios eſt, ſecundum ius quod dominis competit, euincent. Hæc igitur breui lege comprehendentes, huiuſmodi dubitationes tollimus, ne aſſiduè ſuper cauſis moleſtiam patiamur: ſed lege hæc communi recolentes, his liberemur turbis, volentes ſeruari formam quæ noſtram legiſlationem præceſſit, ei qui ante eam beneficio affici meruit.

EPILOGVS.

¶Tua itaque excellentia quæ à nobis hac de re conſtituta ſunt in hunc modum omnibus manifeſta propriis præconiis & programmatis efficere ſtudeto. Dat. 8. Kalen. Iun. Imp. Domi. Iuſti. PP. A. Ann. XII. [e] Ioanne V.C. Conſ.

VT OMNES OBEDIANT IVDICIBVS [f] PROVINCIARVM [g] ET IN CRIMINALIBVS, ET in pecuniariis, & ibi negotia examinentur, nullo excepto per priuilegium: nec huc conuenti deducantur, niſi ſacra pragmatica forma exhiberi quempiam iuſſerit.

Tit. XXIIII.

NOVELLA CONSTIT. LXIX.

Imp. Iuſt. Auguſt. Conſtantinopolitanis.

PRÆFATIO.

VNAM quidem eſſe omnium perfectiſsimam [h] virtutem arbitrandum eſt hominibus, quæ iura omnibus diſtribuit: hæc eſt ex cauſa cognominata iuſtitia [i]. Etenim vnamquãque aliarum virtutum niſi [k] ſubſequantur huius bona; fieri nihil horum quæ competunt. itaque nec fortitudinem [l] quæ non eſt cũ iuſtitia, laudabimus: cùm ſcilicet patria [m] lingua fortitudinem [n] in armis, virtutem appellet [o] ſolùm: & ſi quis ab ea iuſtitiam ſubtrahat delictorum ſolummodo, non quorundam bonorũ fiet occaſio, quam in noſtris prouinciis intuẽtes contẽni, lege placenti Deo eam corroborare, & ad fortitudinem decentem reducere iudicauimus oportere. Plurimorum namq; alij quidem literas ſacras, alij priuilegia, alii pragmaticas formas, alij præcepta iudicum, quidam alias ex aliis adinuenientes occaſiones ſibi peragunt peccandi: quidã in prouinciis & extra eas litigare ſimulãt. Qui.n. in quolibet loco malè patitur, aut aliquod ſuorũ amittit, aut de terminis terræ litigat, aut de proprietate [p], aut de poſſeſſione, aut de hypotheca, aut de alio quocumque [q]: quomodo valebit in alio loco probationes horum quę pertulit exhibere? hæc enim agentes, oſtendentéſque potentiã ſolam

a De conſtitutione Imperatoris, quæ lata eſt de lucro ex morte liberorũ contingente per pacta dotalia, Iul. conſtit.6. De cõſtitutione ſucceſſionum in lucra nuptialia Index Reginæ.
b l.6.§.C. de ſecund. nuptiis.
c Nou.2.c.3.
d d.l.6.
e i. anno 538.
f i. præſidibus.
g de iuriſdictione præſidum prouinciarũ Iulian. conſt.63.
h πλειστόλατην Scrimg. eandem Ariſtoteles vocat κρατίστην τῶν ἀρετῶν καὶ τελείαν μάλιστα ἀρετήν. 5. Ethicor.
i Nou.30.c.9.§.1.
k nihil honeſtũ eſſe poteſt, quod iuſtitia vacat. Cic.1. de off.
l Elatio animi, ſi iuſtitia vacat, immanitas: ſciẽtia remota à iuſtitia, calliditas potius quã ſapiẽtia eſt appellanda, v. Cic.1. de off.
m i. Latina, Nou. 12.c.2. Nou.30.c.5. adde Plutarc. in Coriolano: Cic. 2. Tuſcul. v. Petr. Fabr.1. ſemeſt.10.
n ἰσχὺν Scrimg. quæ eadem eſt cum ἀνδρεία.
o ſenſus eſt, Apud Romanos frequentiſſimè virtutis vocabulo ſignificari fortitudinẽ. hinc virtus militaris. i. fortitudo l.1.§.6. ff. de poſtulando: l.4. D. de his qui notant. l.21. D. de captiuis. 12. Co. de captiuis. virtutis ornatus. i. belli. Mamertinus in Panegyrico ad Maximianum. Plura & propè innumera huius rei exempla vide apud Petrum Fabrum d. loco, vbi inter cetera monet ex Apuleio & Marcellino & aliis Grammaticis ἀρετὴν dici ἀπὸ τοῦ ἄρεως. i. Marte. adde Ariſt.1. Polit.9.
p Res nobis vtilitatem præbet vel proprietate, vel poſſeſſione, vel hypotheca, vel iure.
q iure ſc. vt ſunt ſeruitutes.

a v.Hesiodum vers. 5. & 6. libro opera & dies. b hinc sumpta est authentica, Qua in prouincia *C. vbi de criminibus.* c *l.3.in fi.ff.de off.præsid.l.54.in fi.ff.de procuratorib.l.2.§.4.l.19.§.2.l.36.in fi.l.45.ff.de iud.l.2.vbi de ratiociniis: & toto ti.vbi de criminibus.Nouell.8.c.8.in fi.l.7.§.4.ff.de accus.l.28.§.15.ff.de pœn.l.3.ff.de re milit.* d hinc collige, Separari vindicationẽ finiũ à vindicatiõe dominij *vt l.10.C.de euict.*

lam & fortitudinem, ita iustè credentes talia machinantur: & hæc homines perpetrant tamquam perpetuam virtutem habituros se confidentes, & non respiciunt ad milia & decies milia exempla, quia serò tandem & in personis numerabilibus ex [a] potentibus videmus potentes procedere, & ex diuitibus diuites: in omne autem æuum penè ex potentibus processerunt inanes, ex diuitibus autem pauperes; dum patrum iniustitiam soboles est secuta: & non cogitant neque reputant, quoniam quod ipsi quasi per se machinantur potestatibus vtentes, hoc forsan contra eos qui ex eis procreantur, agunt: non eadem potentia sequente sobolem, quæ illos sequitur.

CAP. I.

HAEc [b] considerantes, præsentem ponere legem existimauimus oportere: & præcipimus omnibus in prouinciis iudicibus quicumque nostris obediunt sceptris in vniuersa ditione, & quæ ascendentem videt, & quæ Occidentem Solem, & quæ ex vtroque est latere: vt vnusquisque in [c] qua prouincia deliquit, aut in qua pecuniarum aut criminum reus sit, siue de terra & [d] de terminis, siue de proprietate, siue de possessione, aut hypotheca, vel de qualibet alia occasione: illic etiam iuri subiaceat: (hoc enim apud legislatores præcedentes variè quidem dictum est, licèt non purè, & sicut nos illud considerauimus) vt vltra terminos litigare non quærat. 1 ¶ Siue enim magna delicta sint, siue contractus consistant, oportet omnibus modis super eis & conuentiones esse, & scripturam, si opus fuerit, & examinationem prouincialem propter facilem probationem: siue quidem in paruo quispiam similiter delinquat: siue maius adhuc peccatum fiat: quale est si nec in paruis iure potiatur, sed expectet venire in extraneæ terræ prouinciam: ibique cum conuenire, & de talibus litigare: quem neque præsentem, neque in prouincia forsan, propter virtutem illius, aut infirmitatem suam conuenire poterat competenter. Quid enim erit durius, quàm læsum circa sublationem bouis, aut equi, aut iumentorum alicuius, aut pecudum, aut (vt exiguum dicamus) domesticæ gallinæ [e], hunc cogi non [f] in qua aufertur prouincia litigare, sed alibi currere, & ibi probationes horum quæ pertulit exigi: & aut plures expensas pati, quàm rei æstimatio est, aut inopiam ingemiscentem ferre? Hinc nobis multitudo plurima est interpellãtium quotidie: & crebro in talibus causis inquietamur paruarum gratia occasionum, & ipsi multas sustinentes importunitates, & videntes plurimam quidem multitudinem virorum, plurimámque mulierum ex propriis locis agitatas, & ad hanc venientes felicissimam ciuitatem: quorum plurimi etiam mendicantes & afflicti hîc agunt: interdum quoque hîc moriuntur.

CAP. II. *De præsentibus reis.* [g]

SI igitur fuerint ambo in prouincia & actor & reus, nequaquam ad aliam prouinciam causa trahatur, neque ad hanc felicissimam ciuitatem, neque ex priuilegio cuiuspiam, neque ex iussione: sed illic decidatur. Si verò alter quidem adest, alter autem abest: qui verò præsens est, ex domo absentis iniustitiam patiatur: conueniatur omnibus modis ipse qui iniustitiam egit, siue curator [h], siue conductor, siue quicumque sit eius: & liceat ei secundum prouinciæ spatium, & secundum legem communem antiquitus positam inducias accipientem, nuntiare quæ de his gesta sunt, illi ad quem causa refertur. 1 ¶ Sed si quidem vicina prouincia est in qua hoc agitur, vna aut duabus mansionibus [i] in medio prouinciarum constitutis: quatuor ei mensium dare inducias: si verò maius sit spatium, sex. Si verò ex Palæstina forsan, aut ex AEgypto, aut ex spacio gentium longinquarum, menses octo ad hoc sufficient. Si verò ex Hesperiis gentibus, aut Septentrionalibus, aut è Libya: tunc quod etiam præcedentibus legislatoribus sufficiens visum est esse tempus determinatum, hoc est nouem mensium: vt ille (si quidem ipsi nuntianti credat) litem illi eam committat. si verò aliquid aliud de illo sapit, alium dirigat suscepturum modis omnibus actionem, & completurum omnino quæ decernenda sunt: nisi appellatio fuerit subsecuta, siue in maiore, siue in minori causa. 2 ¶ Si autem ille [k] quidem nuntiet [l]: ille [m] verò non ordinet [n], & statutum transeat tempus: tamquam [o] firmè agentem eum qui conuentus est, & pro absente persona, etiam inuitum repræsentet negotij iudex apud suum tribunal, & causam examinans præsente eo [p] qui conuentionem suscepit, condemnet etiam eum [q] in quo obnoxius apparuerit, & insuper illum post huiusmodi admonitionem mittere in prouinciam non volentem: si tamen omnino obnoxius [r] apparuerit. & si quidem locuples sit: ipse exigatur quæ decreta sunt. si verò minus sit quod habet, vt non sufficiat in ista condemnatione: tunc & de absentis rebus compleatur [s] victori damnum huiusmodi.

e Vt eo loci quisque conueniatur, vbi aliquid egerit vel admiserit, siue de maxima, siue de minima re, veluti de gallina agatur. Quamuis enim minima hæc res videatur, attamen iustitię ratio nõ ex quantitate, sed ex suis regulis debet ęstimari. Nã quod aliis vilissimum videtur, hoc aliis etiam quàm pretiosissimum est: cùm & alioqui probationum copia, in extraneis locis voce similis agentibus sit: *Iul. constit.63. seu nu.214.*
f Reus in loco vbi delinquit forum sortitur *l.1. Cod. vbi de criminib.* nec potest excipere forum iudicis in cuius territorio delinquit. Atenim dices rescripto principis actorẽ posse ad suum forũ reũ euocare *Nouel. 53*? Melior est ea parte actoris condicio, quàm rei. Ratio ea esse potest, quòd actori probationum copia simi lis esse non potest in aliis locis extraneis, atque in loco delicti admissi *Iul.hic.*
g *Iul.nu.215.*
h Ratio agendi aduersus reum absentem in criminibus.
i ἢ δύο μόνων ἐπαρχιῶν ἐν μέσῳ καθεστωσῶν. i. duabus prouinciis in medio constitutis. Porro quid veteribus mãsio fuerit dixi *ad l.18.§ 8.ff.de munerib.*
k i. curator, procurator, conductor, quíve possidet nomine absentis.
l locatori & rerum domino. Solet enim possessoribus rerũ alienarum tempus indulgeri ad certiorandũ & euocandũ dominum, idque fit pro distantia locorum. *l.2. C. vbi in rem. l.vlt. C. de dilationib. l.3. C.Theod.de iure fisci.*
m dominus proprietarius, seu reus.
n aliquẽ à quo defendatur.
o ὡς δὲ κυρίως πράττοντα τὸν ἠπαμένον ὑπὲρ τοῦ ἀπόντος προσώπου. ὑπὲρ τοῦ ἀπόντος πράττων. &c. ἢ. νομίμως πράττων. i. procurator. sic hodie Galli, *Faire pour autrui.* Hoc igitur innuit, reo neque veniente neque procuratorem mittente, litem agi cum eo, qui absentis prædium possidet, quasi cum vero & legitimo procuratore absentis *Scrimg.* perinde ac si specialiter constitutus esset, ac faceret pro absente. p conductore, curatore, procuratore, eóve qui possidet nomine absentis. q i. contumacem locatorem. i. rei dominum.
r si tamen verè reus fuerit. s Textus meo iudicio est deprauatus & inuersus. Ideóque ne intelligas actorem quo casu vicerit, cogi relictis bonis condemnati, quæ in prouincia, in qua delictum est & sententia lata est, habet, rei absentis forum subsequi, vt sententiam exequatur: sed hoc innui, Ex bonis absentis in ea prouincia in qua deliquit sitis, victori id quod iudicatum erit, solui æquum esse. Possumus vel ita interpretari, Si satisfieri non potest victori ex bonis præsentibus condemnati, potest victor complementum quantitatis sibi adiudicatæ petere in eo etiam foro, in quo condemnatus degit. t *Iul.nu.216.adde Nou.Leonis 108.* u i. conductor. x ἢ τὸν ὑπὲρ αὐτοῦ νομίμως πράττοντα. i. procuratorẽ. y τῇ τοῦ νόμου φωνῇ. voce pręconis, per præconem *Iulia.hic num.216.* Porro vox legis dicitur eadem forma, qua Synesio *in epistolis*, Carnifex, manus legum. Præco etiã dicitur vox iudicis: *Edicto Iustiniani 8.c.3.§.4.* vt qui verba iudicis pronũtiet, & scribitur tamen in gestis, Iudicem dixisse, non præconem: vt scribit Augustinus 3. *de trinitate: & de verbis Domini serm.16.adde Nouell.12.in fi.*

CAP. III. *De absentibus reis* [t].

SI verò neque ipse [u] apparuerit, qui dominum litis præsentare iussus est, aut [x] qui pro eo legitimè cogatur: tunc vocetur quidem legitima [y] voce, non autem obediẽs condemnetur & absens, secundum schema quod appellatur eremodicium [z], id est desertæ causæ. nam qui per contumaciam deserit, in nullo minor [a] præsente putabitur. Si verò ille quidem forsan aduenerit, aut miserit quempiam, accusator autem desit: tunc & absoluere eum, & damna [b] eius mederi calumniatorem cogat. sic erunt temperatiores: sic peccare cessabunt: sic non putabunt potentiam [c] diuitiarum iustitiæ præualere. 1 ¶ Nec latet nos quia forsan hec sufficiat hoc ad perfectissimam causæ medelam: cùm iudicantes potentioribus magis quàm iustiora volentibus & ad prouincias venientibus præstent. Sed tamen nouimus plurima iniustitiarum curata ab hac legislatione. magis autem quantum ad nos est, totum erit sanatum. namque non aliter tradimus cingula, nisi [d] prius iusiurandum subierint hæc accipientes, iustè omnibus iudicare, & puras seruare manus. Non puto post præsentem legem altero quolibet egebimus augmento, si illi quidem iustè iudicent ad legem simul & iusiurandum respicientes.

CAP. IIII. *De fori præscriptione* [e] *tollenda.*

ARripiat [f] autem nullus prouincialibus cingulis violentos. nullo vtens priuilegio, aut potestate, aut forma: nisi [g] fortè sacra nostra pragmatica forma occasione publicæ causæ præcedens, exhibitum hîc quempiam inferri præcipiat: aut ex lege hoc faciat, quale est super appellationibus: licèt etiam hoc ex multa parte curauimus, plurimos maiorum iudicum in prouinciis appellationum constituentes, vt apud illos magis appellatio, quando non de maximo negotio fuerit quæstio, quàm in hac examinetur maxima ciuitate. 1 ¶ Hanc [h] dicentes iustitiæ legem, adhuc potius faciemus eam iustiorem, si nulli [i] permittamus habere contra eam quædam priuilegia: neque excipi ab hac lege quolibet priuilegio [k]: nec si cuilibet sanctarum ecclesiarum largitum sit, aut alicui venerabilium xenodochiorum, aut aliis venerabilibus domibus, aut alij cuilibet ipsarum domuum imperialium, aut sacro patrimonio [l], aut sacris priuatis, quæ meritò post [m] supernum honorem secundò loco sunt posita: nec si aliquibus iudicibus, aut in potentatu positis, aut omnino sub nos constitutis hominibus: sed obediant omnes legi, & succumbentes iustitiæ sanctioni, honorent [n] eam, & per omnia habeant sortem: non solùm in semetipsos respicientes, sed etiam in futuras successiones: & scientes quia nihil penè in semetipso manet, sed currit [o] natura semper multas euoluens mutationes, quas neque præuidere facilè est, neque prædicere: solummodo Deo, & imperatore sequente Deum, hæc gubernare mediocriter & mansuetè valente. 2 ¶ Si verò quisquam vtatur aliquibus sacris formis, siue pragmaticis, siue aliis, de tali quomodo sibi largitis [p]: erunt omnino infirmæ, iudicibus maximam soluentibus pœnam, si omnino susceperint: & non hoc quod fit, solummodo meditabuntur, sed quod etiam faciendum est. etenim si posthac tale aliquid impetretur ab aliquibus nostrorum subiectorum, aut ab alio quolibet quibus prius interdiximus, inter quos complectimur (sicut dictum est) ecclesias, & venerabilia monasteria, & sacras nostras domos, & sacra priuata, & sacrum patrimonium: neque hoc omnino valebit. ¶ Erit [q] autem hæc lex vbique suam iustè extendens virtutem, & simul quidem futura cautè constituens, simul autem quod præteriit curans. 3 ¶ Scitote [r] igitur omnes subiecti, quos Deus nostris progenitoribus & nobis donauit, quoniam hanc vobis damus legislationem, omnem vobis cautelam conferentes: & neque itinere fatigabimini longiore, neque aduersus maximos lachrymabitis: neque nos culpabitis tanquam hæc non corrigentes: sed vnusquisque de proximo respiciens pœnam, in quibus fortè damnificatur atque læditur, & hanc curam videns, magnum & bonũ laudabit Deum, qui hæc nos sancire bene & iustè illuminauit. Sit ergo pœna talia committentibus aut suscipientibus iudicibus & cinguli casus, & decem librarum auri damnum.

z Eremodiciũ, non est desertio vadimonij, seu promissiõis *iudicio sisti*, sed litis contestatæ. Qui litem deserit litis damno coercetur nec appellat.
a Contumax atque desertor, habetur pro absente. Iudicatur efficaciter aduersus præsentem, ergo & aduersus desertorem litis.
b *v.Nou.53.c.1.*
c τὸ πλουτεῖν τῆς δίκης κρατεῖν. *Scrimg.*
d *Nouell.8.*
e euocationib.
f i. nullus eripiat cognitioni iudicũ prouincialium reos per vim *lege 4. D. ad leg. Iul de vi priuata.* vel per rescriptum *vt hic.*
g Reus conueniri potest in ea prouincia in qua deliquit. potest tamẽ rescripto principis ex iusta causa impetrare, vt eximatur foro prouinciali & causa agatur in vrbe, aut eo loco, in quo domicilium habet *v.Iulia.hic num.217.* eóq. pacto reus ad se actorem rescripto potest euocare, *vt hic:* vt è cõtra actor reum *Nou.53.*
h Quibus fere præscriptio denegetur. *Iul.nu. 218.*
i Quilibet iudex in sua prouincia põt tam de criminalib', quã prouinciis causis cognoscere. *6.Eclo.21.*
k hoc innuit, Non continuò ecclesiæ, aut fisco euocationẽ permitti, quòd sit ecclesia vel fiscus: sed tunc tantùm, cùm id specialiter & pragmatica aliqua sanctione à principe impetrauerint *§.eod.in pr.huius capitis: adde Iul.hic nu.218.* l hinc possumus colligere, Euocationes causarum reis concedi nedum in criminalibus causis, *vt c.2.§.eo.* sed & in ciuilibus *vt hic.* m Sacrum patrimonium principis, résque eius priuatæ, post res sacras & diuinas, priuilegiatæ, & ita potentius est priuilegium ecclesiæ, quàm principis. n Honor iustitiæ tribuendus. o Natura nouas quotidie formas procreat. p olim scilicet, vt sit sensus, Priuilegia euocationum hactenus concessa, etiam pragmaticis formis, hodie esse inutilia. Nullum hodie vti iure euocationis, nisi pragmatica forma hoc specialiter. i. in causa de qua agitur, à principe impetrauerit *in pr.huius cap.§.eo.* q De vi & potestate hui' cõstitutiõis. *Iul.n.219.* r Si quis pſẽtẽ cõſtõnẽ neglexerit *Iul.n.220.*

EPILOGVS.

¶ Gloriosissimi igitur præfecti nostrorum sacrorum prætoriorum, qui per omnem subiectam terrã consistunt, legem hanc cognoscentes proponant, & per diœceses sub se constitutas, & in omni [a] Italia, & Libya, & insulis, & Oriente, & quodcumque in Illyrico est: vt sciant omnes quomodo eorum curam habemus, Deo qui tanta nobis contulit, offerentes legem: qui magnam nobis pro eis recompensationem dabit, dum talia pro causa subiectorum salutis sancierimus. proponatur Constantinopolitanis ciuibus nostris. Dat. Kal. Iun. Constantinop. Imp. Iustin. PP. A. ann. XII. Ioan. V. C. Cons. [b]

VT ORDINARIAE PRAEFECTVRAE vrbanæ [c] & prætorianæ duæ [d] & præfecturæ quæ in cingulo & quæ [e] in actu sunt, solæ, non etiam honorariæ liberent [f] à curiali fortuna.

TIT. XXV.

NOVELL. CONSTIT. LXX.

Imperator Iustinianus August. Iohanni gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRAEFATIO.

PLVRIMA horum quæ olim sancita sunt, neglecta & non facilè in republica tractata, omnino visa sunt absque lege & sine legislatione consistere. Nouimus enim quia antiquitus erat quædam præfecturæ figura [g], quam honorariam [h] vocabant, codicillis ab imperio super ea collatis. hanc autem ita nominabant, vt nihil aliud nisi purum honorem iis quibus præbebatur, conferret, quæ curiales non liberabat à fortuna curiali, nisi quis eam ipso [i] opere ministrasset. & sicut de gloriosissimis magistris militum videbimus, quia nullus ex magisterio armorum eripitur fortuna curiali, nisi cum opere gesserit, (nam & magistrum militiæ præfecturam esse nostræ dicunt leges: puri verò magistrorum militiæ codicilli solam præbent dignitatem, fortuna non liberantes) sic etiam in ipsa præfectura si futurus sit aliquis liber huiusmodi fieri fortuna, necesse est in ipso cingulo [k] designatum, ab ea curiæ vinculis liberari.

CAP. I.

RENouamus igitur huiusmodi legem, sancientes, si quando visum fuerit imperio honorare curialem, vt etiam liberet fortuna, dare ei codicillos administrationis, & præparare eum in talibus constitui sedibus aut cingulis vrbanæ præfecturæ senioris Romæ, & nouæ videlicet huius nostræ, aut in prætorianis tribunalibus & Orientis & Hesperiæ [l] & Libyæ, nec non & Illyrici: quos omnes sub nobis fecit Deus: & ita libertate frui, quatenus magno promeriti honore, & in carpentis [m] vecti, & clamores præconum audientes, insuper iudiciales conscendentes sedes, huiusmodi fortuna liberi constituantur. Si verò solo eos participare voluerit honore: fieri quidem codicillos, & his dari: tantum verò valere huiusmodi imperialem largitatem, vt ille honoratus quidem sit, & maximæ curiæ pars, esse videatur: non tamen neque prouinciali curia, neque eius albo liberetur: sed maneat sub antiqua fortuna, solum lucratus honorem: & ita gratias agens Deo & imperio, quia migrauit eum ad meliora prioris tranquillitatis educens. sitque etiam hoc additamentum imperialium præmiorum, quod neque publicum minuit, neque fortuna, neque consuetis eis functionibus priuans curialem: & ei qui hanc promeruerit, etiam præsentem addens fortunam, & ostendens honoratiorem, & aliis curialibus dignitate solummodo præcedentem.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur placuerunt nobis, tua celsitudo seruare festinet: sciens quia neque curiales minuimus, & honoratiores eos omnibus demonstrauimus: vt sciant hæc ciuitates per tua præcepta, quatenus imperio datur. Datum Kalend. Iulij C P. Imper. D. N. Iustinian. PP. A. anno XII. Ioanne V. C. Consule [n].

VT [o] AB ILLVSTRIBVS, ET QVI super eam dignitatem [p] sunt, omnimodo super pecuniariis causis, sed & iniuriarum [q] criminaliter per procuratorem dicantur: clarissimis autem in pecuniariis licere eis & per procuratorem & per se litigare.

TIT. XXVI.

NOVELL. CONST. LXXI.

Imper. Iustin. August. Ioanni gloriosiss. prætoriorum per Orientem præfecto, iterum exconsuli & patricio.

a *Nou. 75. c. 2.*
b i. anno 538.
c Romæ, vel vrbis Constantinopolitanæ.
d Orientis sc. & Occidentis. i. Italiæ, Africæ vel Illyrici. *c. 1. ꝗ. eo.* & magistrũ militum *Iul. hic.*
e ἔμπρακτον τιμὴν appellat in actu dignitatẽ cui opponitur honoraria. sic apud *Harmenop. lib. 1. tit. 17. §. 12.* ἔμπρακτος ἐπαρχότης in actu præfectura. & apud authorem *Eclog. 43. tit. 7. c. 3.* ἔμπρακτος τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντες in actu constituti prouinciarum præsides. quibus opponuntur apud eundem authorem *60. tit. 21. c. 68.* οἱ μόνον τῇ ἀξίᾳ τετιμημένοι dignitate tantũ honorati.
f Vt præfectoria dignitas Curialem liberet *Iul. const. 64.* de liberationibus decurionũ. *Index Reginæ.*
g *v. Nou. 38.*
h Honoraria dicitur, quoties aliquis codicillos accipit ab imperatore: quibus ei dignitas præstatur, quasi prætorij præfectus fuisset, siue magister militum *Iul. hic.*
i ἐν αὐτῷ τῷ ἔργῳ. vt sit sensus, In ipso gestu positus videtur, qui re vera præfectus vel magister militum factus est *Iul. hic.*
k τῇ ἀρχῇ. Hoc præcipuè dicitur de iis qui actu magistratu funguntur. nam honorariũ cingulum non habent.
l Italiæ: quatuor. n. sunt præfecturæ prætorio. Orientis, cuius sedes Constantinopolis, Italiæ, Illyrici & Africæ.
m ἀπήνη. Carpentum. Vopiscus vocat iudiciale carpentum.
n i. anno 538.
o Huius Nouellæ sensus is est, Præfecturæ honorariæ dignitas non liberat nexu Curiæ, sed ea quæ actu & re ipsa administrata est.
p De litib. eorum qui in dignitate positi sunt, *Index Reginæ* De priuilegiis dignitatũ siue de procuratorib. *v. Iulia. const. 121.*
q Iniuriarum actione ciuili & criminali illustres personæ per procuratores agere possunt.

PRAEFATIO.

QVAECVNQVE procedunt quidem quasi honoris causa, schematis melioris sunt: quod autem hinc euenit, non honorem, sed forsan etiam quandam læsionem inferens, hoc bene habere iudicamus breui mederi lege. Fertur enim quibusdam constitutionibus [r] vt nulli clarissimorum liceat per se litem exercere, sed per procuratorem omnino. sed hanc quidem antiquitas pro dignitatum honore scripsit: multos autem conspeximus dignitates quidem adeptos, & inter clarissimos inscriptos, aut comites, aut tribunos, vel si qui alij consistunt huiusmodi: substantiæ verò minoris dominos, vt penitus non sufficiant ad procuratores ordinandos, & propter hoc agendas expensas.

CAP. I.

SAncimus [s] igitur vsque ad magnificentissimos illustres hæc valere, & modis omnibus eos per procuratores pecuniarias exercere causas: nec non etiam iniuriarum per procuratorem criminali modo mouere, secundum quod datum est eis super hoc priuilegium: ne [t] cogantur aut sedere [u] cum iudicibus cùm iudicant: aut stare [x] rursus tanquam litigantes. ex vtroque enim causa videtur incauta, aut dignitatibus iniuriam sustinentibus, aut iudiciali schemate indignè procedente. Post magnificentissimos igitur illustres, omnibus licentia sit volentibus procuratores ordinare, & per se lites exercere, nulla ex hoc neque prohibitione, neque damno, neque pœna inferenda eis.

EPILOGVS.

¶ Tua igitur eminentia, quæ visa sunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, omnibus faciat manifesta, quæ moris sunt super his agens. Dat. prid. nonas Iun. Constantinop. PP. Imperij D. N. Iustiniani August. anno XII. Ioanne V. C. Cos.

COLLATIO VI.

VT HI QVI OBLIGATAS SE HABERE PERHIBENT RES MINORVM [y] aut obligati sunt eis, ad eorum gubernationem penitus non † accedant: & curatores nullo † modo suscipiant cessiones aduersus eos: quorum curationem agunt, aut egerunt. hæc autem generaliter valebunt in omni curatione, in quibus personis leges curatores præbent: & de gubernatione pecuniarum competentium eis quorum negotia administrantur: & quando eas recondi aut mutuari oportet, aut ex eis reditus comparari.

TIT. I.

NOVELL. CONST. LXXII.

Imper. Iustin. August. Ioanni gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

OMNIA quidem legislatori reipublicæ in magna cura sunt quemadmodum optimè se habeant, & peccati nihil relinquatur: præcipuè autem instrumenta minorum, & quæ circa eos curatio est, studiosa [z] cura est eis qui proferendi leges à Deo licentiam perceperunt: dicimus autem de eo qui imperat. Multas itaque causas audiuimus, vbi administrantibus curatoribus cessiones factæ sunt aduersus minores, siue puberes, siue impuberes quidem, in secunda [a] tamen ætate constitutos: & mox efficiuntur eorum domini facultatum, aut non existentia forsitan debita subeuntes, aut paruo pretio cessiones [b] accipientes eorum, quæ sunt vndique fragiles [c]: aut etiam celantes desuscepta [d] existentia in minorum rebus, & ita cessiones accipientes secundum multas & plures occasiones. Quid enim homo ad malitiam semel [e] deditus, non adinueniat, vt minorum res proprias faciat?

CAP. I.

Qui tutores vel curatores pupillo vel adolescenti esse non possunt. [f]

HAEc omnia lege corrigere volumus, & præcipuè illud, vt si quis obligatum [g] habuerit minorem, aut eius res: hunc non omnino ad curationem eius, vel si à legibus vocetur, accedere. Quid enim non agat pro se dominus eiusdem existens: & aduersarij rerum detentator nuper effectus? Propter hoc enim & illud sancimus, vt si apertissimè manifestum est, quia is qui fit administrator, ipse est iuri [h] minoris obnoxius: neque † ipse curator erit, necubi [i] aut cautionem [k] furetur, aut alias probationes [l] quæ erant minoris, corrumpat: & curatio fiat ei rerum interitus propria-

r *l. 25. C. de procuratorib.*
s *7. Eclog. 8. c. 28.*
t Causa huius constitutionis.
u Non est honestum, vt qui iudicatur cum iudicib. sedeat: E contrà, Honestatis esse nõ videtur, vt dignitate maior, stet coram iudice inferiore. Honestè igitur constitutum, vt personæ illustres & quæ supra eas sunt in pecuniariis causis (& actione iniuriarũ quantumuis criminaliter mota) per procuratorem omnino agant: clarissimæ agant si voluerint.
x *dixi ad l. 3. C. vbi senatores.*
y de tutoribus *Index Reginæ* adde *Iul. const. 65.*
† & ita abrogatur lex 8. *C. qui tutores:* lex 7. *C. de excus. tut.*
† & ita abrogatur lex 12. *ff. de reb. eor. qui sub tut.* & meritò id abrogatum est. poterant. n. tutores redimere actiones reuera inutiles aduersus pupillos ab aliquo, quas tamen vtiles poterant reddere subtractis pupillo apochis.
z i. exacta.
a Ætatum variæ species. alia prima, alia secunda *vt hic.*
b Tutori vel curatori non licet nomina cõtra pupillũ vel adultum iure cessionis adquirere: siue prætium dedit, siue non. *Iul. nu. 222.*
c legendum fragilia. Intelligit autem nomina seu obligatiões quibus vel præscriptio vel quid tale potest obiici.
d Desuscepta ἀποδείξεις τῶν χρεῶν. Scrimg.
e dicam ad c. Semel malus 8. *de reg. in 6.*
f *Iul. constit. 65. nu. 222.*
g Is cui pupillus obligatus est, tutor aut curator pupillo esse non põt, quatenus lex eũ vocat ad legitimã tutelam *Iulian. d. loco nu. 223.* facit *l. 8. C. qui dare tutores.*
h Debitor minoris, eius tutor aut curator esse non potest.
† & ita abrogatur lex 7. *C. de exc. tut. l. 8. C. qui tut.*
i Causa huius constitutionis.
k γραμματεῖον Scri. Kalen. Hal.
l ἀποδείξεις. i. apochas.

a *Iulian.num.*223. b *Iulian.*224. c hinc ſumpta eſt authentica minor. *C. qui dare tutores.* d idem in tutela *Iulian.hic num.*224. *Rolan.à Valle* 1.*conſil.*83.*num.*6. e Tutor vel curator ex poſtfacto, putà delatione hæreditatis aliqua, creditor vel debitor pupillorum factus, non remouendus eſt à tutela: ſed ei adiungendus eſt alius tutor, qui eum cuſtodiat ac obſeruet, *Iulian.hic.* f Iurare concurator datus tutori vel curatori pupillorum ſeu minorum facto creditori quid debeat. g id eſt, in ipſo actu tutelæ vel curæ. h *v.Roland. ibid nu.*6. i ϖροδοσίαν ποινὴν intelligit, pœnam conſtitutam tutoribus & curatoribus malè adminiſtrantibus. k *Iul.ibid.nu.*225. l Ex opinione iurari pôt. Qualiſcunque igitur ſit lis pecuniaria tutor excuſari poteſt. olim eam oportuit capitalem eſſe, vel ſtatus *l.*6.§.18.*ff.de excuſa.* vel omniũ bonorum *l.* 20. *ff.de excuſ.* m Litem habiturus aduerſus pupillum, præſumitur ei hoſtis. n Pœna diſſimulantis pupillum ſibi obligatum, & tamen eius curam aut tutelam ſuſcipientis *adde Iul. ibid.c.*226. o ſolutionibus vel commentitiis (*al.*conuentitiis) liberationibus actione ſolutus eſt, *Iul. num.*226. Porrò quas redhibitiones hîc vocat vetus interpres: ſolutiones, Iul. Græcus appellat hîc καταβολάς. † *Iulian. ibid. num.*222.227. olim id tutorib. licebat, & ita abrogatur lex 12.*ff.de reb.eor.* p pro infecto habendum *Iul. nu.*227. vt paulò poſt.j. q Tutor etiam depoſita tutela actiones in pupillum quondã ſuum adquirere non poteſt. Cur ita? *vij.eod.* r nota pœnam tutoris aut curatoris, finita tutela vel cura, actionem ementis in pupillum. ſ *Iulian. num.* 228. t extenſio fit & argumẽtum ducitur à curatore minoris, ad curatorem prodigi, furioſi, amentis, & ſimilium.

propriarum. Hoc itaque [a] lege tutiſſima colligetur, vt nullus eorum qui obligatas perhibent habere res defuncti, ipſúmque minorem & eius res, aut etiam qui apertè obligatus exiſtit, ad curationem eius accedat: neque habeat licentiam tale aliquid agere.

Cap. II.

Vt [b] tutori qui factus eſt pupilli debitor aut creditor, curator adiungatur.

SEd [c] & ſi quis iam curam [d] ge-ens, obligatum ſibi effectum habeat minorem, in ſe fc ſan hæreditate [e] perlata cuiuſpiam, qui minorem habuit obligatum, aut alia huiuſmodi occaſione: non iam ſolùm eum eſſe fidelem ad impuberum aut adoleſcentium curam, ſed coniungi tutorem alterum aut curatorem, (hoc quod in plurimis legum caſibus inuenimus) vt [f] cuſtodiat ille, ne fiat aduerſus adoleſcentem, aut eius ſubſtantiam, ab eo, qui eum habet obligatum, in medio [g] vlla malignitas: ſed hoc ipſum obſeruet, eiúſque iuſiurandum [h], iurans in ordinatione, quia hoc cuſtodiet, etiam eam, quæ ex proditione [i] ad concuratorem pœna eſt, reformidans.

Cap. III[k].

Vt à tutela vel cura nullus debiti prætextu excuſetur, niſi hoc probauerit.

VT autem non demus recuſationem omnibus hominibus tutelæ vel curæ, ſi dicant quia obligatas habent res adoleſcentium, aut apertè obligati ſunt, ſancimus, ſi quis dixerit obligatum ſe habere minorem, aut eius res, aut etiam minoris parentes, mox oſtendere hoc ipſum recuſationis tempore apud eum qui dedit curatorem, & abſolui: aut ſi incertum eſt hoc, præbeat ad ſancta eloquia iuſiurandum, quia ex veritate obligatum eum ſe habere credens [l] recuſat: & ſi hoc factum fuerit, tutelam non contingere, neque curam: ſed eum ab ea re procul expelli: ne ex hoc ipſo hoſtem [m], & non curatorem adoleſcentulo præbeamus.

Cap. IIII.

Si tutor vel curator ſe debitorem vel creditorem eſſe ab initio tacuerit.

SI verò tacuerit [n] in initio hoc, & factus fuerit curator: ſciat omni actione aduerſus minorem, ſi vera fuerit, ſe caſurum, propter hoc quòd ex ſtudio aduerſus hanc noſtram legem firmetur. Sed ſi quis apertè obligatus exiſtens tacuerit, ſciat etiam iſte, quia ſuſtinebit pœnam, quòd non poſſit redhibitionibus [o] aut aliis ſolutionibus debiti ſe miſcere, tempore curationis forſan arte compoſitis.

Cap. V.

Vt curatores nullo modo ceßiones ſuſcipiant aduerſus minores.

QVòd ſi quis (ſicuti dictum eſt) factus curator, deinde minoris res fuerit perſcrutatus, & ceſſiones in † ſemetipſo, aut per donationem, aut per venditionem, aut alio quolibet egerit modo: ſciat omnino infirmum [p] eſſe quod ab eo fuerit factum: & neque per ſe, neque per interpoſitam perſonam tale aliquid agi: ſed vndique inualida hæc talia fieri, tamquam ſi neque ab initio facta fuerint. Manifeſtum eſt namque, quia ſi in talem cogitationem inciderit, omnia agi & diſponi ad interitum ſuæ animæ, & ad rerum, quæ eius quaſi videntur, vtilitatem.

1 ¶ Et non ſolùm donec fuerit curator, prohibemus eum ab huiuſmodi ceſſione: ſed neque [q] poſtea gerere concedimus: ne forſan hoc conſiderans, abſcondat rem, & præordinans illud malè, poſtmodum dum à cura ceſſauerit, & latere fecerit quod malignè egerit, fortè iam nunc non curator exiſtens ceſſionem accipiat, & rem malignè diſponat. tunc enim infirmum eſſe volumus quod agitur, & non poſſe vllam actionem valere ceſſam aduerſus eum cuius prius curam adminiſtrauerat: ſed pro non facto id eſſe, & lucrum fieri adoleſcentis: licèt hæc ceſſio pro veris cauſis

u hinc ſumpta eſt authentica nouiſſimè. *C.de admin.tut. vide Iulian.hic nu.*228. x Hinc colligunt, Religioſas perſonas tutelæ aut curæ officio fungi non poſſe: niſi ſuperioris licentia accedat. *vide Alciat.*3 *præſump.*18. y Boni raró tutelas ambiunt. z Tutelam alterius qui expetunt, præſumuntur lucro potius ſuo, quàm benefaciendi animo duci. De qua præſumptione *v. Alciat.*3.*præſump.*18. † olim cogebantur fœnori dare. & ita abrogatur lex 15.§.1. lex 15. lex 58.§.3.*ff.de admin.tut. lex* 24.*C.de adminiſt.tut.* a *ſubaudi* ſteriles. *Iulian.num.*229. b id eſt, in tuto. *Iulian.* c ἀσφαλῶς ἀποτίθεσθαι καὶ φυλάττειν. *Scrimg.* Licèt tutori aut curatori pecuniam pupilli in tuto deponere, non fœnori occupare. d Melius eſt ſortem impuberis vel adoleſcentis conſeruari, quàm vſurarum cupiditate etiam ſortem amittere. e i. ſorte. Vſurarum cupiditate, ſors plerumque amittitur. f i. ſub pignoribus. g hinc colligunt, Iuſtiniani ſeculo vſuras annuatim datas fuiſſe, non ad menſes. h ita appellat Græcus author & Iulianus hîc. Olim cogebantur numos pupillares fœnori dare intra ſex primos menſes adeptę tutelæ. *l.*15.*ff.de admin.tut.* ſequentibus annis intra menſes duos. *l.*7.§.11.*ff.de admin.tut.*

Hodie tutor aut curator non cogitur pecuniam pupillorum fœnori dare, niſi vniuerſa pupilli ſubſtantia ſit mobilis *c.*7.*ſ.eo.* ſed ſi ſemel dederit (putà ad tempus communiter receptum. i. vnius anni) exiſtimo, optimè ex hoc loco colligi, perpetuò obligari ad eam fœnerandam. Perpetuò: & tamen cum laxamento duorum menſium: vt quolibet anno duorum menſium ſpatium habeat, ad quęrendos idoneos debitores. Quid ſi pecunia illa vſus ſit? nullum laxamentũ datur *v.* 5. *Harmenop.* Id tamen paulò aliter explicat *Cuiac.* 5. *obſ.*12. & *c.*13. *de præſcrip. num.*4. quem vide. duo hinc collige, Tutorem ſemel fœnerantem pupilli pecuniam teneri perpetuò eam fœnori occupare, & ita vſuras (ante redditas rationes) præſtare, laxamento tamen ei dato duorũ mẽſium ſingulis annis. ſemel ea vtentẽ, quandiu non erunt redditæ rationes, vſurarum nomine pupillo obſtringi. qui ſi aliàs neque fœnori dediſſet, neque vſus ea fuiſſet, nõ teneretur vſuras præſtare *ſ. eo.* Quid ſi eo caſu tutor pecuniam pupillarẽ coram teſtibus aut iudice poſtea repræſentauit, eámque teſtium ſignis obſignatam poſtea recepit? puto laxamentum ei dari duorum menſium ad eã fœnori reponẽdam: vtque idẽ in ſua cauſa obſeruet quòd in aliena. Vſus pecuniæ pupillaris facilè depręhẽditur ex circunſtantiis. velut ſi nouum & recẽs genus monetæ & incognitum temporibus patris pupilli: aut cognitum quidem, ſed paulò antequam rationes reddat, cuſum, pupillo re præſtet. i *Iulian.num.* 230. k notandum eſt hoc tutorib. & pupillis. l Ex reditibus (ſi ſunt ſufficiẽtes) pupilli alendi. ideóque pecunia (ſi quæ ſit pupillo) tutori ſacra eſſe debet, poteſt tamen eam fœnori occupare *c.*6.*ſ.eo.* m nota De pecunia pupillari deponenda. n nota iterum De pecunia pupillari fœneranda.

facta ſit: non vt remeet rurſus ad eum qui ceſſit, tamquam ſi nihil quaſi in medium cõtra legem viſum fuerit actum: ſed cadat [r] ab eis, quæ ex hoc ſunt quæſita propter tranſgreſſionem noſtræ legis, & hæc minorem lucrari. nam ſi non hanc impoſuerimus pœnam: facilia erunt ea quæ ſunt malignitatis, & eum qui ceſſit, faciet iterum mouere: & per medium ea quę ſunt ceſſionis, recipiet, legem per ſuam malignitatem circumueniens. ¶ Et hæc [ſ] dicimus [t] in omni curatore, in quibus omnino curas aliquorum introducunt leges, prodigorum fortè, aut furioſorum, aut amentium, aut ſi quid aliud iam lex dixit, aut ſi quid inopinabile natura adinuenerit.

Cap. VI.

De adminiſtratione pecuniæ pupilli vel minorum.

QVoniam [u] autem videmus curatores quicumq; Dei memoriam habent [x] ad curam difficulter accedere [y] (nam plurimis volentibus ea quæ minorum ſunt impiè in ſe vertere, amabilis [z] eſt res & appetibilis) videmus autem præcipuè difficilem eſſe curatorum cauſam propter fœneratorum neceſſitatem: ſancimus nullam † neceſſitatem ex legibus eſſe curatoribus minorum pecunias [a] fœnerare, ſed cautè [b] reponere [c] & reſeruare: quoniam melius [d] eſt eis in antiquis tutamen manere, quàm vſurarum appetitione etiam antiqua [e] pecunia cadere, & periclitari quidem curatorem, ſi non mutuauerit: rurſus autem ſi mutuauerit, periculum ſuſtinere, facto forſan in debitis detrimento. Si verò ipſe ſponte mutuare voluerit, ſub [f] obligatione fortè pignorum, aut ſub aliis, quæ putantur indubitatæ, cautelis: tunc habeat quidem duorum menſium per ſingulos annos [g] inducias, hoc quod leges laxamentum [h] vocant) ſciat autem mutui periculum omnino ad ſe venturum.

Cap. VII.

SI [i] verò habeat [k] reditus ſufficientes [l], is cuius cura adminiſtratur: eos expendat. Si verò plus ſit, quàm ſufficiat: quod plus eſt, reponat [m]. Quòd ſi mobilis fortè eius cuius cura adminiſtratur, ſubſtantia eſt: tunc [n] illud ſolùm mutuare curator cogatur, quantum ad diſpẽſationem ſufficiet adoleſcenti, eiúſque rebus: quod verò plus eſt, cautè recondatur. Licebit [o] autem ei cum omni ſubtilitate perſcrutari ſi aliquos forſan inuenire cautè potuerit reditus, & comparare minori ex abundantibus [p] pecuniis, modicis functionibus publicis obligatos: venditorem verò habentes idoneum, & opulentos reditus exiſtentes. damus enim ei licentiam & hoc agere: ſcienti quia ſi quid horum neglexerit, huiuſmodi emptionis ipſum reſpiciet [q] periculum.

Cap. [r] VIII.

SI [ſ] verò tantum ſolummodò ſit minoris aurum, cuius [t] vſuræ vix eum & qui eius ſunt paſcere, & aliquam aliam ei præbere vitæ diſpenſationem ſufficiant: tunc neceſſitatis ratio nos etiam ad hoc vocat, vt curatores reſpicientes [u] ad Deum, ita faciant gubernationem tamquàm in ſuis rebus. ¶ Etenim volumus dum [x] celebratur decretum quod tradit curam ei qui ad eam accedit, etiam iuſiurandum eum dicere ſacroſancta Dei Euangelia tangentem: quia per omnem pergens viam, vtilitatem adoleſcentis aget. quod tamen non excipiet eum à ratiociniis [y], neque à legis ordine: ſed cautionem faciet ad rerum gubernationem, timentem ſemper circa eas, propter iuriſiurandi memoriam factam. Hæc lex à nobis pro cautela ſit poſita horum qui curatoribus indigent. Si quid verò & aliud adinuenerimus, neque hoc lege complecti pigebit: vt per omnia patres [z] eorum, qui ſibi auxiliari nequeunt, exiſtamus.

EPILOGVS.

¶ Tua igitur eminentia, quæ viſa ſunt nobis edictis per prouincias quibus præes, vtens, omnibus faciat manifeſta: vt nullum lateant, quæ à nobis piè & pro ſubiectorum prouidentia ſancita ſunt. Dat. Kal. Iun. CP. Imper. DN. Iuſtin. PP. Aug. anno VII. Ioanne V.C. Conſ. [a]

o notà tertiò De pecunia pupillari & minorum collocanda in emptione. p ex ſuperflua pecunia *Iul.d.loco.* q Periculum nominum contractorum ſpectat ad tutorem. r *Iulian.nu.*231. ſ hinc ſumpta eſt authentica, Quod nunc. *C. de curat.fur.* t Nota caſum ſingularem, Pupillus rem ſuam habens in ſolis mobilibus, ſi ex eorum reditibus ali non poteſt, tutor ex ſorte bona fide aliquid deminuere poterit *vt hic.* Si poteſt ali, ſortem non attinget. Si pluſquam ali, ſuperfluum deponet *c.*7.*ſ.eo.* At ſi pupillus mobilia & immobilia habuerit, tutor mobilia tempore paritura diſtrahet. *l.*22.*C.de admin.tut.* Ex reditibus atque vſuris pupillum alet. *c.*7. neutram ſortem attinget, niſi vbique redactæ vſuræ pupillo alendo non ſufficiant *d.c.*7. tunc enim ex alterutro poterit deminuere: & magis ex ſorte mobilium, quàm immobilium *arg.d.l.*22. Si plus quàm ali poteſt, ſuperfluum deponet, vt caſu ſuperiore. u cum cogitatione cœleſtis iudicis. *Iulian.d.loco.* x antequam ſe adminiſtrationi immiſceat. *Iul.nu.*232. y Tutor ratione iuſiurandi, non eſt ἀνεγκλόγιστος. z Princeps, pupillorum pater. Ideóque ſolent fiſci ac regis aduocati & procuratores pupillis, vbi cauſa eorum agitur, ſe adiungere. a i. anno 538.

DE INSTRVMENTORVM[a] CAVtela & fide, & primùm de deposito[b], & mutuo, & [c] aliis documentis priuatè quidem scriptis, habëtibus autem testes, & de non habentibus testes: & de instrumentis publicè confectis: & de collationibus manus propriæ scripturæ: & de expositis instrumentis ab illiteratis, aut paucas literas scientibus, & de non scriptis contractibus: & de contractibus vsque ad vnam libram auri: & de contractibus qui in agris fiunt: & vt in documentis & contractibus futuris locum habeat lex.

TIT. II.

NOVELL. CONST. LXXIII.

Idem Imper. Ioanni gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

NOVIMVS nostras leges [d] quæ volunt ex collatione literarum fidem dari documentis, & quia quidam imperatorum super excrescente iam malitia eorum qui adulterantur documenta, hæc talia prohibuerunt: illud studium falsatoribus esse credentes, vt ad imitationem literarum semetipsos maximè exercerent, eo quòd nihil est aliud falsitas[e], nisi veritatis imitatio. Quoniam igitur in his temporibus innumeras inuenimus falsitates in iudiciis multis, quorum fuimus auditores, & quoddam inopinabile ex Armenia nobis exortum est. Oblato námque commutationis [f] documento, & literis dissimilibus iudicatis, quoniam postea inuenti sunt ij qui de documento testati sunt, subscriptionem subdentes, & eam recognoscentes, fidem suscepit documentum: & quoddam hinc inopinabile occurrit, eo quòd litteræ quidem sine fide visæ sunt: licèt examinata responsa verorum testium cum veritate concordauerunt: & hoc per fidem testium, quæ videtur quodammodo esse cauta. videmus tamen naturam eius crebro egentem rei examinatione, quando literarum dissimilitudinem sæpe quidem tempus [g] facit. non [h] enim ita quis scribit iuuenis & robustus, ac senex & fortè tremens. sæpe autem & languor hoc facit. & quidem hoc dicimus, quando calami & atramenti immutatio, similitudinis per omnia aufert puritatem. & nec inuenimus de reliquo dicere quanta natura generans innouat, & legislatoribus nobis præbet causas.
1 ¶ Quia igitur imperium propterea Deus de [i] cælo constituit, vt [k] difficilibus imponat quæ apud eum sunt bona, & leges aptet secundum naturæ varietatem: propterea existimauimus oportere & hanc scribere sanctionem, & dare in commune subiectis quos nobis Deus & prius tradidit, & paulatim semper adiiciet. Etenim quiddam de deposito in scripto dubitatum & ad contentionem deductum inuenimus. & oportet etiam omnino horum prospicere. itaque illico nobis est à deposito inchoandum.

CAP. I. †

De instrumentorum cautela & fide: & primum de deposito, quemadmodum cautè dari potest.

SI [l] quis igitur vult cautè deponere, non [m] soli credat accipientis scripturæ: hoc quod etiam in iudicio quæsitum est, (quia enim non [n] professus est is qui scripsisse dicebatur, suam esse scripturam: magnum res habuit tumultum & scribere alia coactus [o] est quæ visa sunt veluti similia quidem, non tamen per omnia similia, & quantum ad illam scripturam sine termino causa permansit) sed is qui depositum dat, aduocet [p] etiam testes, vt possibile [q] est, honestos & fide dignos, & non minus tribus [r]: vt non in sola scriptura & eius examinatione pendamus: sed sit iudicantibus etiam testium solatium. Etenim tales testificationes suscipimus, quas præsentes testes dicant: quia his præsentibus subscripsit qui documentum fecit, & hunc nouerunt. Nam si inuenerimus & tales quosdam testes non minus quàm tres dignos fide existentes: neque [s] talem interdicimus fidem. neque enim vt abbreuiemus probationes, ponimus legem: sed vt esse eas & cautè esse faciamus.

CAP. II.

Quemadmodum sine tabellione instrumentum mutuè vel depositi cautè fieri potest.

SEd & si quis aut mutui instrumentum, aut alterius cuiuspiam faciat, & noluerit hoc in publico cōfiteri, quod & in deposito definiuimus, non ex ipso videatur credibile quod scribitur super mutuo documentum, nisi etiam testium habeat presentiam fide dignorum nō minus trium[t]:

a De instrumentis *Index Regina. adde Iulia. constit.* 66. Quomodo depositum cautè poni seu dari potest, *adde* 4. *C.* 21.
b huc refer *c.* 1. 2. *j. eod.*
c huc refer *c.* 3. *j. eod.*
d *Nouel.* 49. *c.* 2.
e *adde* 1. *Harmenop.* 6. §. 10. *l.* 23. *ff. de falsis.*
f permutationis.
g Tempus efficit, vt vnius eiusdémque hominis diuersæ quodammodo videantur scripturæ.
h Quæ res efficiant, vt vnius eiusdémque hominis scriptura, diuersorum videatur hominum.
i Magistratus à Deo.
k Scopus magistratus.
† *Iulian. num.* 233.
l Hinc sumpta est authentica. Si quis vult *C. qui potior. adde* 22. *Eclog.* 4. *c.* 13. *Harmenop.* 2.
m Cur ita? *v. j. eod.*
n id est, quia noluit adgnoscere suam esse scripturam: quia suam denegauit.
o Qui denegat cautionem aliquam à se scriptam, scribere cogitur, vt ex noua eius scriptura veritas antiquioris arguatur.
p Cautio deponenti obseruanda.
q Quid si nolit depositum euulgare? *v. c.* 2. *j. eo.*
r *v. Iulia. c.* 66. *c.* 233. hoc necessitatis causa nō datur, sed maioris probationis, *versi. nam si. j. eod.*
s Depositum probari nō potest paucioribus testib. quàm tribus, alia tamen probatur ratione quàm testibus, *c.* 4. *in fin. j. eod.*
t *l.* 20. *C. de fid. instru.* Imò quinque. 1. *Harmeno.* 6. §. 3.
u sensus, Nihil interest, vtrum subscripserint testes, an præsentibus ipsis instrumentum depositi fuerit compositū *Iul. constit.* 60. *num.* 234.
x 1. *Harmenop.* 6. §. 4.
y deest hæc particula apud Scrimgerum.
z Viua vox cū iureiurãdo, scripturam exsuperat. *tesmoin passe let tre, dixi ad l.* 15. *C. de fide instrum.* 1. *Harmenop.* 6. *cap.* περὶ ἀγράφου.

a *vide l.* 3. *C. de testib.* b i. nuda suscipientis scriptura. c ideóque incautè facturus est *Iulian. hic num.* 236. d Interpretatio est corrupta, sensus is est, Deponentem, accepta depositarij nuda scriptura, pendere penè ex sola fide depositarij, cum is possit facilè scripturam negare: eiúsque scripturam esse difficillimum sit (propter varietatem quæ in scripturis accidit *in princ.* §. *eod.*) probare, fu-

vt siue veniant, & propriis subscriptionibus attestentur: siue [u] alij quidam testificentur, quia præsentibus eis confectum est documentum: fidem causa ex vtroque percipiat, etiam literarum examinatione penitus non repulsa, sed sola nōn sufficiente, augmento autem testium confirmanda.

CAP. III.

Si [x] literarum fides à voce testium discrepet.

SI verò tale aliquid contigerit quale in Armenia factum est, vt aliud quidem faciat collatio literarum, aliud verò testimonia: tunc nos quidem existimauimus ea quæ viua [y] dicuntur voce, & cum iureiurando: hæc digniora [z] fide quàm scripturam ipsam secundum se subsistere. Veruntamen sit hoc iudicantis prudentiæ [a] simul atque religionis, vt veracibus potius pro talibus credat. & nos quidem secundum hunc modum existimauimus oportere probari fidelia documenta.

CAP. IIII.

De instrumentis incautè [b] compositis.

SI tamen quisquam aut deponens, aut mutuans, aut aliter contrahens, contentus sit scriptura sola eius cum quo contrahit: in ipso erit vt sciat quia in illius fide totum ipse suspendit [c]. & quidem quantum ex scriptura non sufficiens videbitur fides, nisi [d] secundum nostram legem adiiciatur documento credulitas, aut præsentia testium coram quibus contractus est factus: aut forsan nouissimum [e] eius rei refugium inuenerit, dicimus autem quod ex iureiurando est. nam non infirmamus quod factum est. nam falsitates & imitationes metuentes, & nudis eis existentibus non credentes, huiusmodi subtilitatem causæ addimus: non [f] vt credentes priuemus fide sua circa amicos, sed vt quantum possibile est, & perfidiam & negationem multis reconuincamus modis.

CAP. V.

Quomodo tabelliones cautè debeant instrumenta componere.

SEd & si instrumenta publicè confecta sint: licèt tabellionum habeant supplementum, adiiciatur & eis antequam [g] compleantur (sicut dictum est) testium ex scripto præsentia.

CAP. VI.

De comparatione notarum.

OPortet autem iudicantes, & si qua signa [h] inuenerint adscripta chartis, etiam hæc requirere, & legere niti. Plurima námque nouimus & ex illis apparuisse, & non facilè fidem ex literarum aliarum collatione recipere, propter dudum dictas à nobis causas.

CAP. VII.

De comparatione literarum.

SI verò moriantur omnes testes, aut forsan absint, aut aliter non facilè sit fidem ex testium subscriptionibus inuenire, neque tabellio superest qui compleuit: (si quidem publicè sit confectum) quatenus testimonium perhibeat pro se, aut non est in ciuitate: sed necesse est omnino collationem literarum suppletiones eorum qui subscripserint, assumere: tunc [i] competens est properare quidem ad comparationes, (neque enim eas modis omnibus interdicimus) per omnem autem subtilitatem procedere. & omnino, si putauerit eis iudex oportere credi, etiam iusiurandum [k] iniicere proferenti, quia nihil maligni conscius in eo quod à se profertur, nec quandam artem circa collationem fieri præparans, sic vtitur eo: quatenus neque perimatur quicquam omnino; & per omnia munitio in rebus fiat. 1 ¶ In his verò quæ conficiuntur publicè [l] documentis, si tabellio venerit, & testimonium perhibuerit cum iureiurando, si quidem non per se scripserit, sed per [m] alium ministrantem sibi, & ille [n], si viuit, si quidem possibile omnino est eum venire, & nulla causa prohibet eius aduentum, ægritudo fortè valida, aut quælibet aliarum necessitatum quæ hominibus accidunt. Quòd si etiam adnumeratorem [o] habuerit instrumentum, & ipse adueniat: vt tres [p] sint testificantes, & non vnus. Si verò neque adnumerator [q] assumptus est, & instrumentum ipse tabellio totum per se conscripsit, atque suppleuit: aut si etiam qui hoc conscripsit [r], non est, aut aliter ipse venire non valet: tamen cūm iureiurando propriæ completioni attestetur [s], vt comparationi non fiat locus, sint etiam sic credibilia documenta. testimonium enim & ex voce complentis factum, & iusiurandum habens adiectum, præbuit quoddam causæ monimentum. 2 ¶ Quòd si tabellio defunctus est, & testimonium perhibeatur suppletioni ex alia collatione: si quidem etiam sic habeat eum, qui con-

peresse tamen vel hoc diuinū remedium, vt iusiurandū depositario deferatur.
e *l.* 1. *ff. de iureiur. l.* 25. §. 3. *ff. de probat. l.* 3. *Cod. de reb. credit.*
f *cap.* 1. *in fin.* §. *eodem.*
g Instrumentum non dicitur completū, antequam sit subscriptum à testibus, adeò, vt sola tabellionis subscriptio nō sufficiat, nec credatur scripturæ tabellionis sine testib. in iudiciis tamen valent acta sine testib. *l.* 31. *C. de donationib.* ideóque Rolãdus à Valle, *vide consil.* 38. *nu.* 5. 6. refert ad instrumenti necessaria, subscriptionem, vt & sequentia, tabellionem rogari à cōtrahentibus: locum contractus inseri, *num.* 4. & 7. *adde Iulian. hic nu.* 228.
h σημεῖα, notas *Iulianus*, Nedū comparatione literarum, sed notarum falsitas arguitur *Iul. hic nu.* 238. Notæ non sunt literæ. *l.* 6. *in fi. ff. de bon. possess.*
i Testibus & tabellione absentibus, aut mortuis, is qui ius ex testamento prætendit, comparationē eius cum aliis scripturis notarij fieri, potest petere.
k Postulans cōparationem instrumētorum fieri, iurare debet de calumnia.
l ἐπ' ἀγορᾶς *Scrimg.* id est, in forensibus instrumentis.
m Notarius per substitutum potest subscribere.
n minister ac substitutus notarij, amanuensis.
o ἀριθμητὴν, argentarium, numeratorem pecuniæ. Fingamus contineri in instrumento pecuniam numeratam fuisse per Titium, *vide Iulianum hic nu.* 239.
p puta tabellio, eius amanuensis & argentarius pro tribus testibus habentur.
q ἀριθμητὴς, id est, argentarius.
r amanuensis scilicet.

s solus tabellio scilicet, μόνος ταβέλλιον. testimonium ipsius probabile sit, *Iulianus hic*: 1. *Harmenopul.* 6. *ibi*, ἰστέον ὅτι ἀρκεῖ. sed tamen Cuiacius hîc ex sententia huius Nouellæ requirit duorum testium præsentiam aut subscriptionem. aliàs, forense instrumentum fidem non haberet ex solius notarij fide. aliud esse in instrumento actus insinuato apud magistrum census, vel magistratus municipales, vel defensores plebis.

scripsit

a Mortui tabellionis instrumentum falsi potest argui per duos testes, eo tamen gradu. Primò per tabellionis substitutum & eum qui creditoris nomine pecuniam numerauit. his demortuis, per testes qui instrumento subscripserunt: hiscè mortuis comparantur eorum scripturæ cum aliis eorundem scripturis.
b id est, vt qui instrumentum petit proferri, iuret solemniter.

scripsit instrumentum, viuentem, & adnumeratorem: adueniant [a] & illi, si quidem præsentes sunt: & habeat ex collatione adimpletionum & ex testibus causa fidem. Si verò nullus horum sit, tunc fiat quidem completionum collatio: non autem sola hæc ad hoc sufficiat, sed & aliorũ subscribentium fortè aut contrahentium scripturæ examinentur: vt ex plurimis comparationibus tam completionis quàm subscribentium fortè aut etiam contrahentium, vna quædam colligatur vndique & efficiatur fides.

3 ¶ Si verò nihil aliud inueniatur præter collationem instrumentorum: quod hactenus valuit, fiat: vt qui profert ad [b] collationis documentum iuret solemniter [c]: Vt autem aliquod omnino causa sumat augmentum ad maiorem negotij fidem: & ipse qui [d] hoc petit fieri, iuret quia non aliam idoneam habens fidem, ad collationem instrumentorum venit: nec quicquam circa eam egit aut machinatus est quod possit fortè veritatem abscondere. de quibus [e] licebit sese liberare contrahentes, si consenserint vtrique ad hoc venire, vt insinuent [f] instrumenta: & profiteantur ea sub gestis monumentorum ipsi contrahentes, quatenus priuentur nequitia & corruptione & falsitatibus: & quæcunque alia mala corrigentes, præsentem promulgamus legem: iis quæ dudum à nobis in collationibus literarum factarum, per scripturam propriæ manus sancita sunt, in sua virtute manentibus: proculdubio & in iis qui literas [g] nesciunt, quæ olim valent in iudiciis, suam habentibus firmitatem: quoniam quidem ex iudiciali forma acceperunt examinationem hæc talia competentem.

CAP. VIII.

Imperiti literarum quomodo cautè contrahant.

OPortet verò in iis qui literas [h] nesciunt, & testes & omnino [i] tabularios [k] adhiberi, in quibus locis sunt tabularij, maximè autem testes [l] non ignotos [m] contrahentibus: vt quidam scribant pro illiterato, aut paucas literas sciente: alij verò attestentur, quia etiam præsentibus eis hæc gesta sunt, & scierunt eum: & ita talium instrumẽtorum suscipiatur fides, manifestum existens, quia non minus quàm quinque [n] testes in his talibus adhibendi sunt: inter quos erit & qui scribit pro [o] contrahente, aut totum, ‖ aut post ea quæ ‖ post paucas [p] literas illius posita sunt: quatenus nihil omittatur de summa subtilitate.

CAP. IX.

De contractibus sine scripto compositis.

ET hæc dicimus super instrumentis ex scripto confectis. nam si quis facere quemlibet cõtractum ex non [q] scripto voluerit, hoc manifestum est, quia aut per testes, aut per iusiurandum [r] fidem percipiet: actore quidem testes deducente, pulsato autem iurante aut referente, sicuti iudex negotium disposuerit. ¶ Vt [s] autem nihil sit neque horum inemendatum: illud quoque adiicere legi bonum est, vt si vsque ad [t] vnam auri [u] libram fuerit contractus: huiusmodi obseruationem in hoc minimè custodiri, sed secundum hoc quod tunc actum est, causam fieri, vt non de rebus [x] exiguis maximas attritiones homines sustineant. Hæc autem omnia tenere in [y] ciuitatibus volumus. nam in agris (vbi multa simplicitas [z] est, & neque scribentium aut testium multorum copia est) quæ hactenus apud eos valuerunt, & nunc sint etiam firma. hoc enim & in ipsis testamentis quibus maximè studemus, iam à nobis sancitum [a] est. ¶ Valeat itaque lex in omnibus quæ [b] post [c] hęc facienda sunt instrumẽtis & contractibus. quod enim iam transiuit, cur quispiam sanciat? Hanc autem legem peperit contentionum multitudo factarum quidem in litibus, apud nos autem introductarum: quatenus quotidie inter sese contendere homines compescamus, præauferentes eis altercationes per legislationis subtilitatem.

EPILOGVS.

¶ Quapropter conuenit tuam eminentiam hæc cognoscentem, manifesta omnibus facere subiectis, & qui hîc sunt, & qui in gẽtibus. etenim ad alios gloriosissimos præfectos, & qui in Hisperia sunt [d], & in Libya, & qui in Septentrionalibus, (dicimus autem in Illyrico) scripsimus, vt omnis nobis respublica plena fiat hac lege subiectorum medente concussionibus. Dat. prid. Non. Iun. CP. Imperat. DN. Iustin. PP. A. anno XII. Iohanne V.C. Cons. [e]

c quid iurabit? se nulla malitia vsum, *v. Iul. hic nu. 239.*
d id est, qui petit comparationem literarum fieri.
e id est, Qui contrahũt scrupulo & onere eorum quæ dicta sunt, possunt facilè se liberare, si consenserint, &c.
f Instrumentum insinuatũ magnæ est authoritatis, eiq; creditur omnimodo.
g *v. Iulian. hic num. 240.*
h hoc est, qui imperiti scribendi. *Nou. 44. cap. 1.*
i *δύο πάντως. Scrimger. διὰ πάντως. Cuia.*
k *Iul. ibid. nu. 241.*
l quinque. *j. eod.*
m Testis instrumentarius potest reprobari, si ignotus sit contrahentibus.
n tabellio scilicet, tabularius eius, & tres testes.
o sensus est obscurus, quem ita ex Iuliano *hic numer. 241.* collige, Pro imperito literarũ tertius potest subscribere. Nemo tamen ita imperitus est scribendi, quin ducta illi manu ab vno testium, sanctam crucem facere possit, & paucas literas scribere. Hoc ita peracto, quinque testes subscribere debent, quòd præsentibus eis & imperitum scribendi cognoscentibus, res omnes ita processerint. *Iulian. dicto loco. vide quæ scripsi ad Nouellam Leonis 72.* & ita literarum imperiti debẽt instrumẽta componere. Sic in accusatione pro literarum impẽrito scribi potest. *l. 3. §. 2. ff. de accusat.*
p signum crucis intelligit. *Nouell. 90 in fin. vide l. vlt. §. 2. C. de iure delib.*
q Contractus ex non scripto per testes aut iusiurandũ probari potest, *Iul. num. 242.*
r hinc possumus colligere, Iusiurandum genus esse probationis.
s hinc sumpta est authentica, *Si contractus. C. de fid. instrum.*
t De vi & potestate huius constitutionis in quantitate. *Iulian. hîc.*
u id est, 72. solidos, *adde l. vlt. C. si certum.*
x Non hoc ait, Rerum vilium non admitti petitionem, cùm & gallinæ *Nouel 69. cap. 1. §. 1. & 16. Instit. de rerum diuis.* & quinque pedum admittatur petitio, *vide l. 5. C. fin. regund.* sed æquum esse negat requiri scrupulosas nimis & curiosas solemnitates in contractibus, non ita magnæ quantitatis ineundis.
y De vi & potestate huius constitutionis in loco. *Iulian. hic.*
z In rusticis simplicitas summa, ideóque rusticitas dicitur innocens & quieta. *l. 3. C. de defensoribus ciuitat.* Remittitur rusticitati solennitas exacta testamenti faciendi *vt hic: & l. 31. C. de testament.* & in nuptiis, *cap. 4. in fin. j. eodem.* Volunt etiam ignosci rustico, propter ignorantiam non petenti inuestituram intra tempus statuto definitum, *l. 25. §. 1. ff. de liberis & posthumis.* Alio sensu dicitur rusticitas, id est, imperitia quæ potest etiam esse in vrbanis hominibus. ea non excusat semper à tutela, *l. 6. §. 19. ff. de excus. tut.* nunquam verò à pœna edicti de in ius vocando. *l. 2. C. de in ius voc.*
a De testamento ruri facto. *v. l. 31. C. de testam.*
b De vi & potestate huius constitutionis in tempore *Iul. hîc.*
c *v l. 7. C. de legibus.*
d Italia.
e id est, anno 538.

QVIBVS MODIS NATVRALES filij efficiantur legitimi [f] & sui [g], supra illos modos qui in superioribus constitutionibus continentur.

TIT. III.

NOVELL. CONST. LXXIIII.

Imperator Iustinianus August. Iohanni gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRAEFATIO.

REcte dictum est à prædecessoribus nostris & ante omnes à Iuliano [h] sapientissimo, quia nulla lex [i], neque senatusconsultum prolatum in republica Romanorum, videtur ad omnia sufficienter ab initio promulgatum, sed multa indigere correctione, vt ad naturæ varietatem & eius machinationes sufficiat. Igitur de iis qui ex naturalibus ad suorum [k] ius perueniunt, & multas & varias conscripsimus leges. Ex his autem quæ à natura rerum per singula moliuntur, inuenientes aliquid deesse iis quæ iam statuta sunt: hoc in præsenti corrigimus. Sancitum [l] namque est, vt si quis habens mulierem puro sibi affectu consternatam [m], deinde filios procreauerit, & postea etiam nuptialia fecerit instrumenta [n], & legitimos ex ea procreauerit filios: neque ij qui prius nati sunt, maneant naturales: sed & illi connumerentur suis, eò quòd occasio omnino eis sunt nasci legitimis. Sed habuit etiam ista lex correctionem [o], nam quia secundi & post dotem nati mortui sunt, ideo volebant quidam nequaquam priores à non existentibus adiuuari. & hoc emendauimus, & dedimus eis etiam sic, vel si mortui sunt ij qui secundi fuerunt fratres, habere iura legitima. Illud quoque adiicientes, (quoniam & hoc dubitatum est) vt vel si aliqui filij post dotalia non nascantur, attamen pręcedentes licet ante dotalia nati sunt, inter suos adscribi, patre quippe ad hoc festinante. 1 ¶ Sed [p] & aliud quiddam tale occurrit. ex huiusmodi namque consuetudine nati filij erant alicui: at ille eos volebat à nobis adinuento modo facere suos, nuptialium confectione documentorum. deliberante autem hoc patre, mortua est mulier, & constitutionis eum deseruit modus. Non enim erat ad quam oporteret nuptiale confici documentum, & naturales manebant filij inuito patre. Et quiddam etiam secundum tale exortum est apud viros neque nobis cognitos. Procreauit etenim quidam filios non legitimè, & filios quidem vltrà quàm diligebat, & legitimos sibi fieri secundum legem volebat. Ea autem quæ sunt mulieris, non erant omnino sine peccato, neque dignam eam existimauit legitimo quodam nomine, quæ etiam semetipsam iniuriauerat, sufficit [q] enim hoc tantùm dicere. Quapropter secundus iste modus est, qui filios grauat. in priori quidem post mortem matris: in secundo verò, per id quod illa peccauit. 2 ¶ Nouimus autem etiam quendam tertium modum. Pater namque volebat legitimos facere filios: & ad ea quæ de dotibus sancita sunt à nobis, respiciebat: filij verò sentientes, quoniam quædam inopinatè euenissent ad matrem eorum (licet vxorem non legitimam existentem, à quodam cognato diuite) malignè simul & dolosè agentes, matrem occultauerunt, ne eos facere legitimos esset patri possibile, & moriente fortè matre, maternarum rerum fruerentur vsufructu: hoc quod patribus dat benefaciens lex. talibus itaque resistere artibus, legis est proprium subtilis, quam in præsenti sancimus.

CAP. I.

De variis modis legitimandorum filiorum naturalium, & de legitimatione per matrimonium: seu de contracto cum matre naturalium liberorum matrimonio ab ipso patre naturali.

f adde Paponem 3. *Notar. 6. cap. de legitimation de bastards: & 5. Arrest. 5. cap. de legitimations.*
g *Iulianus constit. 67.* De suitate liberorum, & de nuptiis, *Index Reginæ.* Græci verò ita περὶ τῶν παίδων, πῶς χρὴ νοεῖν αὐτοὺς γνησίους ἢ νόθους. καὶ περὶ ἀπροίκων συνοικεσίων. Possis ergo huic titulo addere Nouellam 89. de modis quibus naturales efficiantur sui, & eorũ successione ab intestato, *adde §. vlt. Institut. de nuptiis. & Nouel. 12. cap. 4. & 5. C. 27.*
h *l. 10. 11. 12. ff. de legib.*
i *d. l. 11. 12.*
k Qui efficiuntur sui, legitimi, iusti.
l *l. 10. C. de naturalib. liberis.*
m ἐγνωσμένην cognitam.
n Pater nõ habens legitimos liberos, si concubinatum in matrimonium conuertit, liberos naturales legitimos efficit (lege Constantini & Zenonis *l. 5. C. de naturalibus libert.* Hîc autem & ex Nouell. Iustiniani 18. requiruntur, præter matrimonium dotalia instrumenta) nedum eos quos sustulit ex eiusmodi matrimonio, sed & antea natos eósque in potestatem suam redigit, *l. 10. C. de naturalibus.* (Idem dicendum est de eo, qui conceptus est in concubinatu, natus est autem in matrimonio, *arg. l. 5. §. 2. ff. de statu.*) siue postea nati filij viuant, siue mortui sint liberi. idque procedit etiam, si omnino nullus alius procreatus sit, *versic. sed habuit. j. eod. l. 11. C. de naturalibus liberis. Iulianus hic.* Quid si nuptias cum matre naturalium liberorum non contraxit, aut ei dotalia non fecit instrumenta, demus enim eam mortuam esse: demus matrem pudicitiam prostituisse: susceptos tamen ex ea liberos à patre diligi? pater rescripto principis legitimare eos potest. *§. 1. j. eod. Iulianus hic.* potéstne inuitos legitimare? potest. *§. 2. j. eod.*
o *vide Iulianum hic.*
p *per l. 11. C. de naturalibus liberis.*
q hinc sumpta est authentica, *Præterea. C. de naturalibus liberis.*

a *Iulian.nu.243.* b Nota argumentum à iure aureorum anulorum concessô libertis, ad legitimationem liberorum naturalium. c προκαθαίρων, i. repurgans. d intelligit restitutionem natalium. e Omnes homines naturâ liberi, nullus seruus. f natura multa innouat. g Habens legitimos liberos, naturales legitimare non potest, nisi contracto cum eorum matre matrimonio. h Ante scriptas leges, omnes liberi ex æquo legitimi.

i Omnes liberi (i. omnes filij) naturâ liberi *Nouell.89.c.1.&.9.* k *§.1.ff.de iure personarum. l.4. ff.de iustit.l.64. ff.de cond.indeb.* l ἐκ φύσει. hoc innuit, Naturales liberos esse carnalis concupiscentiæ. m hinc sumpta est authentica. *Item C. de natural.lib.* n puto hîc quæri, Num patri liceat ex adultera & in adulterio susceptos liberos legitimare. o quia in corpus suum peccauit *Iul.hîc.* p Effectus legitimationis. q hoc est si iusta causa dotalia instrumenta impediat. *Iulia. hîc.* r Patris testamêto, quomodo legitimari possunt naturales liberi. s Naturæ, si ad patrem referas: legis, si ad principem. t *dixi ad tit.C. de adopt.* u subaudi Iustinus. *adde Nouell.89.c.11.§.12.* x vt cum patribus filios naturales legitimos per adoptionem facere liceat. *adde Iul. hîc nu.243.* y *dixi ad l.30. ff.de reg.iur.* z *v.quæ notaui ad l.19.§.1.ff. de annuu.* his adde illud Epicteti in Enchirid. αἱ γυναῖκες εὐθὺς ἀπὸ ιδʹ ἐτῶν ὑπὸ τῶν ἀνδρῶν κυρίαι καλοῦνται. Hieronymus aduersus Iouinianum velanda domina, celebrandus natalis eius. a Castitas amica legibus. b οὐδὲν εἶναι μανίας ἐρωτικῆς σφοδρότερον. *Scrim.* τὸ μαίνεσθαι γὰρ ἀρ' ἦν ἔρως βροτοῖς, Euripid. in Antigone, ἔρωτα δὲ πλασθέντα μανίαν γίνεσθαι Theophrastus. Plato quoque amorê vocat μανίαν in *Phædro.* & Plutarchus apud Stobæum *sermone 185.* eas ob causas quærit *Clarus 5.sent.60.* An amor excuset à delicto, puta receptatione rerum furtiuarum, sortilegio amoris causa facto, iniuria illata & similibus: furor enim verus excusat. *l.14.ff.de offic. præsid.* huc tandem redit, Amorem à pœna non excusare, sed tamen eam eleuare, qua in re subsisto. Nam si nimius amor pœnam in delictis eleuat, & nimium quoque odium, capitalésque inimicitiæ pœnam eleuabunt. Et tamen punitur qui amico domum præbuit ad adulterium committendum. *l.9.ff.de adult.* punitur quoque, qui affinem vel cognatum latronem conseruauit, quamuis mitiùs. nec enim par est delictum eorum, qui nihil ad se pertinentes recipiunt. *l.2.ff.de receptoribus.* c Philosophorum est, ac perfectorum, amorem refrænare. d Donationes constante matrimonio vetitæ, ob nimium inter coniuges amorem. e In senatoriis nuptiis, dotalia instrumenta & donatio propter nuptias requiritur: in aliis qui honestiore militia funguntur, scriptura sufficit, *Iulian.constit.67.num.245.* Derogat tamen huic legi *Nou. 117.cap.4.* f ἡμετέρων δὲ συγκλητικῶν *Scrimg.* id est, nostros senatores. g Matrimonium est contractus ecclesiasticus, & in templo celebratur coram ecclesia: ecclesiæ cõspectum, solemnitatem & fidem requirit. Placet illud summopere, Præter matrimonium, nuptias requiri: id est, præter nudam coniugij conuentionem, requiri solemnitatem, ritum, & sacram benedictionem in ecclesia Christiana vsitatam. Sed de ea re dicam pleniùs, ad *Nouell. Leonis, 89.* vt & de clandestinis nuptiis *ad l.7. C. de diuort.*

SI[a] quis sanè non habens filios legitimos, naturales autem tantummodo, ipsos quidem suos facere voluerit, mulierem verò aut non habet penitus, aut quæ non sine delicto sit, aut quæ non appareat, habeat autem secundum quandam legem ad matrimonium præpeditam: damus ei fiduciam noua quadam & nunc adinuenta à nobis via ad legitimorum ius perducere naturales, proculdubio suis in talibus casibus non existentibus filiis. Sicut [b] enim quidam à præcedentibus nos adinuentus modus est, qui libertos ad ingenuitatem deducit, præmandans [c] quidem eos alio quodam actu, & dans eis aureorum ius anulorum, postea[d] verò ad ipsam deducens naturam [e], quæ seruum & liberum ab initio non discreuit, sed liberam hominis fecit prolem: sic & nos hunc modum adinuenimus causæ: & licebit id patri, vt in iis qui dudum à nobis dicti sunt modis, vel etiam si quis alter occurrerit talis. multę namque, sicut prędiximus, naturæ [f] sunt nouitates. Liceat igitur (sicut prædiximus) patri, si [g] legitimam non habeat sobolem, filios restituere naturæ, & antiquæ ingenuitati, si ex libera ei fiant, & suos de cætero, & sub potestate habere. neque enim à principio, quando sola natura sanciebat, homines (antequam [h] scriptæ prouenirent leges) fuit quædam differentia naturalis atque legitimi, sed antiquis parentibus antiqui filij mox vt procedebant, fiebant legitimi. Et sicut in liberis [i] natura quidem liberos fecit omnes, bella [k] verò seruitutem adinuenerunt: sic etiam hinc natura quidem legitimas produxit soboles: attamen ad concupiscentiam diuersio [l] naturales eis immiscuit. tanquam ergo similibus passionibus factis, oportet etiam medelam ex qualitatibus inueniri: illam quidem à prædecessoribus nostris, hanc verò à nobis.

CAP. II.

De legitimatione ex testamento.

SIt [m] igitur licentia patri matrem in priori statu relinquenti, si ex veritate aliquid circa [n] torum [o] apparuerit deliquisse, (aliter namque fieri hoc in talibus casibus non permittimus) & si quædam circumuentio est, aut non est, aut latet, aut aliud etiam aliquid fiat circa eam, aut quod prohibeat venire ad viam ducentem ad dotalia: etiam sic prouidere filiis, & offerre imperatori precem hoc ipsum dicentem, quia vult naturales suos filios restituere naturæ, & antiquæ ingenuitati, & legitimorum iuri, vt sub potestate eius consistant, nihil à [p] legitimis filiis differentes: & hoc facto exinde filios frui tali solatio, & neque fraudare posse patrem, & celantes matrem, & ius legitimorum abiicere. Vno enim hoc modo omnibus huiusmodi naturæ excessibus & adinuentionibus, in iis qui legitimos non habent filios, medemur, ita breui solatio tantum naturæ impetum corrigentes. 1 ¶ Si [q] verò solummodo naturalium filiorum pater hoc [q] quidem propter quasdam fortuitas circunstantias non agat: moriens verò sub quodam prædictorum casuum scripserit testamento[r], velle sibi eos legitimos esse filios successores: etiam huius rei damus licentiam: supplicantibus tamen etiam sic filiis post mortem patris, & hoc dicentibus, & ostendentibus patris testamentum, & hæredibus existentibus, in quantum pater eos scripserit: & ab imperio hoc percipientibus: vt in vno eodémque hoc quod agitur, sit donum patris & principis: id est, dicere, naturæ [s] simul & legis. & hoc dicimus nullum anteriorem legitimum perimêtes modum: sed etiam hunc addentes, in quibus illos accipere non licet. omnino enim suis existentibus, deinde naturalibus procreatis, aut primitus natis, nequaquam legitimorum ius eis adiicitur: nisi forsitan per constitutiones nostras, quæ dotalium instrumentorum introduxerunt modum.

CAP. III.

De legitimatione per adoptionem.

ET nos non latuit: quia etiam adoptionis [t] modus erat antiquitus ante nos imperatoribus super naturales ad legitimos transferendos non improbabilis existimatus: sed æquè piæ memoriæ noster pater [u], & constitutio ab illo prolata, talia reprehendit [x]. Manere ergo & illam in suis terminis volumus: quoniam castitatem diligenter considerauit: & incompetens est, quæ bene exclusa sunt, rursus ad rempublicam reuocare.

CAP. IIII.

Qui sine dotalibus instrumentis nuptias contrahere non possunt. Iulianus hîc num.245.

ILlud quoque melius arbitramur constituere competenter. quod ex plurimo causarum experimento cognouimus. multæ quidem & continuæ lites nuntiatæ nostræ maiestati, ad opus nos deduxerunt huius legis. Quia enim & antiquis promulgatum est legibus, & à nobis ipsis sunt hæc eadem constituta, vt etiam nuptiæ extra dotalia documenta ex solo [y] affectu valeant, & ratæ sint: sed falsatis contractibus nostra ex hoc est completa respublica: (nam introeuntes testes sine periculo mentientes, quia vir vocabat [z] dominam cohærentem, & ista illum similiter nominabat: & sic eis finguntur matrimonia non pro veritate confecta) hoc existimauimus oportere secundum naturales definire leges. Nouimus etenim, etsi castitatis [a] sumus amatores, & hoc nostris sancimus subiectis. Sed nihil esse furore[b] amoris vehementius: quem retinere, philosophię [c] est perfectę, monentis etiam & insilientem atque inhærentem concupiscentiam refręnantis, vt ij qui hoc dotali detinentur, si abstinebunt sermone ad eas quas amant, quæ eis non per blandimenta conferunt. denique in tantum etiam ante nos legislatores tales scierunt animorum affectus, vt etiam donationes [d] constante matrimonio prohiberent: vt non concupiscentiæ magnitudine victi, latenter paulatim coniuges semetipsos priuarent sua substantia. Hæc ergo casta lege sancire bene se habere credidimus. 1 ¶ In maioribus [e] itaque dignitatibus, & quæcunque vsque ad nos [f] & senatores, & magnificentissimos illustres, neque fieri hęc omnino patimur: sed sit omnino & dos, & antenuptialis donatio: & ad omnia quæ honestiora decet nomina. Quantum verò in militiis honestioribus & negotiis, & omnino professionibus dignioribus est: si voluerit legitimè vxori copulari, & non facere nuptialia documenta: non sic quomodocunque, & sine cautela effusè, & sine probatione hoc agat, sed veniat ad quandam [g] orationis domum, & fateatur sanctissimæ illius ecclesiæ defensori [h]: ille autem adhibens tres aut quatuor exinde reuerendissimorum clericorum, attestationem [i] conficiat declarantem [k] quia sub illa indictione, illo mense, illa die mensis, illo imperij nostri anno, consule illo, venerunt apud eum in illam orationis domum ille & illa, & coniuncti sunt alterutri: & huiusmodi protestationem, si quidem accipere volunt aut ambo conuenientes, aut alteruter eorum, & hoc agant, & subscribant ei, & sanctissimæ ecclesiæ defensor, & reliqui tres, aut quantoscunque voluerint: non tamen minus trium literis hoc significantibus. 2 ¶ Si verò etiam hoc illi non egerint: ille tamen talem reponat [l] chartam venerabilis illius ecclesiæ defensor in eiusdem sanctissimæ ecclesiæ archiuis [m] (hoc est, vbi[n] venerabilia vasa seruantur) prædictas subscriptiones habentem: vt reconditum sit omnibus ex hoc munimen, & non aliter videatur nuptiali affectu eosdem conuenisse, nisi tale aliquid agatur, & omnino ex literis causa testimonium habeat: his ita gestis, & nuptias, & ex eis sobolem esse legitimam. Hæc autem dicimus, vbi non dotis, aut antenuptialis donationis sit documentum. fidem enim in solis testibus suspectam [o] habentes, ad præsentem venimus dispositionem. 3 ¶ Quisquis autem in abiecta[p] degit vita, paruæ quidem substantiæ dominus consistens, in [q] nouissima verò vitæ parte iacens, habeat etiam in his licentiam. Sed neque agricolas aut milites armatos, & quos lex caligatos appellat, (hoc [r] est viliores [s] & obscuriores) perscrutamur, quibus ciuilium causarum ignorantia [t] est, & solius circa terram operationis, & circa bella concupiscentiæ causa est studiosa, & iustè laudabilis. sic vt in vilibus personis, & in militibus armatis obscuris & agricolis licentia [u] sit eis & ex non scripto conuenire, & matrimonia celebrare inter alterutros: sintque filij legitimi qui patrum mediocritatem, aut militares, vel rusticas occupationes & ignorantias adiuuent.

h qui ἔκδικοι. i Attestatio nuptiarum initarũ petitur à ministris ecclesiæ. k Forma attestationis ecclesiasticæ nuptiarum initarum. *adde Iulian. hîc num.245.* l *Registres des mariages.* Huc refer Rebuffum *tom.2.tractat.de registris seu libris baptismi, sepulturæ & aliorum actuum facit l.3. ff.de censibus.* m De archiuo aliàs dixi ad *l.9.§.6.ff. de pœn. adde l.30.C.de episcop.audien.* n τουτέστιν ἐν τῷ ἁγίῳ κειμηλιοφυλακίῳ. Ita legunt hîc Græci. *Iulianus hîc nu. 265.* in sancto oratorio. o Maior igitur hîc scripturæ quàm testium fides est. p hi vilissimi homines dicuntur. *Iulian.num. 265.in fi.* q εἰς ἔσχατον δὲ τοῦ βίου μέρος ἀποκείμενον. Græci *hîc.* r τουτέστιν εὐτελεστέρους καὶ ἀφανεστέρους *Græci hoc loco.* sic εὐτελής. *Nouell.17. cap.3. & apud Harmenopulum libr.1. titul.6.§.35. lib.5.titul.8.§.107.* vilis & abiectus. Aliàs cohortalis. *5.Eclo. s.c.52.* s Caligati, id est, viliores, *dixi ad l.9. in fin. ff.de custo.* hinc caligata militia. *l.10. ff. de excus. tut.* t Milites & rustici, ius ciuile ignorant.

CAP. V.

Si diuinis tactis euangeliis iurauerit quis in domo priuata aliquam vxorem fore.

QVoniam autem interpellationibus quæ nobis fiunt semper, omnium tamen assiduè mulieres audiuimus ingemiscentes, & dicentes, quia quidam earum concupiscentia detenti, ducant eas in domibus suis sacra tangentes eloquia, aut [x] in orationis domibus iurantes habituros [y] se eas legitimas vxores: taliter eas habentes [z] tempore multo, & fortè suscipientes filios: deinde dum se satiauerint earum desiderio, aut extra filios aut cum filiis

u Scriptura non exigitur in nuptiis militum & agricolarum. In quibus causis non requiratur scriptura, *dixi ad l.17. C.de pactis.*
x hic locus ostendit, etiam sponsalia non caruisse benedictione ecclesiastica.
y in futuro. hoc enim differunt sponsalia à nuptiis.
z Iulianus hanc qualitatem non adiicit, sed simpliciter ait, Si quis diuinis tactis scripturis iurauit mulieri, legitimam se vxorem habiturum, vel si in oratorio tale sacramentum dederit, sit illa legitima vxor, *Iul.hîc nu.266.* & meritò, cùm testem Deum habuerit, cui velle illudere sacrilegium est. *§.1.in fin.j.*

eas proiicientes de suis domibus: iudicauimus etiam hoc oportere sancire: vt si [a] mulier ostendere potuerit modis legitimis, quia secundum hanc figuram [b] vir eam acceperit domi, vt eam vxorem legitimam haberet, & filiorũ legitimorum matrem: nequaquam penitus licentiam esse ei hãc de domo præter ordinem [c] legis expellere: sed habere eam legitimam: & filios suos esse ei: & illam, si quidem indotata sit, nostræ constitutionis vti bonis, quartam [d] substantiæ viri percipientem, siue expellatur, siue prius moriatur vir: nõ perscrutantibus nobis siue repudio vtens dimittat eam, siue etiam sine hoc. neque enim verisimile est eum mittere repudium, qui [e] & ipsas nuptias denegat: sed si eam irrationabiliter expellat de domo, hoc ipsum sit aduersus virum iusta causatio: & mulier hoc facto repudium ei mittat: & exigat quartam [f], si vxor ostensa fuerit extitisse: licet extra dotem conuenerit, iuriiurando credens. quid enim agat aliud, quæ ad dotem non est idonea, quàm vt semetipsam pro omni dote contradat? 1 ¶ Sit autem & soboles legitima etiã inuito [g] patre. Qui enim ad hoc nuptias fecit, & filios procreauit, vt mulier legitimorum ei filiorum fieret mater: non potest ex tali natos germine, rursus vt naturales [h] abiicere: neque quasdam postea fortè nuptias post mortem vxoris aut repudium contrahens, eos qui ex illis nascuntur nuptiis, velle habere eos solos esse legitimos: nisi eis etiam illi priores fuerint copulati, quorum similiter pater est, teste [i] existente nuptiarum priorum quidem Deo, secundarũ autem lege. Eadem nobis lex pro cautela sit nuptias contrahentium promulgata. & si filij quidem ex talibus processerint nuptiis, erunt sui: & his legibus quæ sunt de suis positæ, fruentur.

a alias præsumptio contra mulierẽ fieret. nec perlumerentur nuptiæ ex sola cohabitatione, *Alciat. 2. præsumpt. 5.* quod tamen olim non fuit *l. 24. C. de rit.*
b id est, sub hac promissione.
c i. legitimas causas repudij. de quib. *v. Nou. 22. ca. 15.*
d nota de quarta vxori competente in bonis mariti, *de qua vide Nou. 53. c. 6. Nouell. 22. ca. 18. Nou. 117. c. 5.*
e Qui negat nuptam, repudium ei mittere dici non potest: priuatio enim præsupponit habitũ.
f de qua suprà.
g Inuito filius legitimus esse potest.
h tantum sc.
i Deus est testis omniũ quæ geruntur. maximè verò eorũ, quæ in domo sua, tẽplo, ac ecclesia aguntur.

CAP. VI.

Qui sint filij legitimi, naturales, & neutrum, id est, ex damnato coitu.

SI quid autem præter hæc fiat, non tamen ex conscripta procedat copulatione, erunt naturales [k]: & quæ à nobis largita sunt naturalibus, siue ex testamento, siue ab intestato, potientur. Eos enim qui semel ex odibilibus [l] nobis & propterea prohibitis nuptiis procedunt, neque naturales vocari, neque participanda eis [m] vlla clementia est: sed sit suplicium etiam hoc patrũ, vt agnoscant, quia neque quicquam peccatricis concupiscentiæ eorum habebunt filij.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur placuerunt nobis, & ad hominum medelam, & naturæ plenitudinem per hanc legem statuta sunt, tua celsitudo manifesta faciat vniuersis, programmatibus propositis, per quæ omnibus lex erit aperta, cognoscentibus secundum quem circa talia conuersentur modum, & nostram considerantibus prouidentiam: quia omni occupationi alteri eorum vtilitatem præponimus. Dat. Nonis Iun. CP. Imper. DN. Iustinia. P.P. anno XV. Iohanne V.C. Cons. Ind. τῦ θ.μ.ω.ἔτους [n].

k νόθοι. Græci hîc.
l Qui ex damnato concubitu nascuntur, neque legitimi, neq; naturales sunt, neq; patri succedũt, *Iuliã. constit. 67. num. 267. adde Nouel. 89. c. vlt. authentica, Ex complexu C. de incest.*
m eorúmve liberis. Nam si dã nati ex coitu illicito, parentib. non succedunt, nec ij succedẽt, qui ex illis descendunt, *v. Roland. à Valle 1. consi. 74. num. 1.* & nati natorum & qui nascentur ab illis.
n i. anno 541.

DE APPELLATIONIBVS SICILIÆ [o].

Tit. IIII.

NOVELLA CONSTIT. LXXV.

SICILIAE appellationes suscipiat Quæstor [p] & interueniant psephismata tam ecdicorum quam patrum. ***

***

o i. in Sicilia porrectis, *Iulia. consti. 69. adde Nouel. 104.*
p quæ olim referebantur ad præfectũ prætorio *l. 27. C. Theod. de appellat.*

EPITOME EIVSDEM EX IVLIANO.

DE APPELLATIONIBVS IN Sicilia porrectis.

APPELLATIONES [q] quæ in Sicilia porriguntur [r] aduersus sententias prætoris vel ducis vel cuiusuis alterius iudicis in Sicilia constituti, apud quæstorem in hac regia vrbe excerceri præcipimus, vt ipse discutiat causas prouocationis, & sententiam dicat, & nostro imperio referat, vt nostra auctoritate sententia eius roboretur. Sed & si aliud ciuile emergat, veluti defensoris [s] confirmatio, vel decretum patris [t] ciuitatis Siciliæ: similiter ad quæstorem referatur, & calculo ipsius confirmetur, nostra scilicet auctoritate suggerente quæstore sequenda.

q *Iulian. d. loco.*
r à consulari sc. vel prætore Siciliæ. Consularẽ enim prius habuit Sicilia: deinde prætorem *Nouell. 104.*
s alij defensores confirmãtur auctoritate præfecti prætorio.
t Nota de patre ciuitatis Siciliæ.

HAEC CONSTITVTIO INTERPRETATVR PRIOREM CONSTITVtionem, de iis qui ingrediuntur monasterium [u] & de substantiis [x] eorum, & ex quo tempore oporteat eã valere.

Tit. V.

NOVELLA CONST. LXXVI.

Idem Impe. August. Ioanni gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

u de monachis *Index Reginæ.*
x De constitutione imperatoris, quę loquitur de substantiis monachorũ vel ascetriarum, *Iul. const. 70.*
y cui opponitur monachismus.
z *Nouel. 5. ca. 5.*

PRÆFATIO.

CAVSA talis ad nos peruenit, quam existimauimus oportere competenti vti à nobis interpretatione, simul & adiutorio. Cognouimus etenim, quia mulier quædam habens filium sibi ex nuptiis legitimis procreatum, voluit quidem segregare se à communi [y] ista cõuersatione, & in quodam mulierum monasterio commanere, plurima bona faciens mulieribus reuerendissimis ibidem congregatis. Et quoniam nostræ pietatis lex [z] vult eos qui se monasteriis dederint, seu viros seu mulieres, antequam ingrediantur monasterium, eo quo voluerint modo quæ sua sunt disponere, nec posse postquã ingrediuntur monasterium vlterius agere quicquã de propriis, vtpote domini [a] rerum non existentes vlterius, eo quòd sanciuerimus nos huiusmodi viros & mulieres cum corpore & anima ipso ingressu ad monasterium dedicare se [b] suasq; substantias, & si quidem discesserint, manere etiã sic eorum substantias in monasterium, eo quòd domini harum vlterius non existunt: hinc metuere, ne fortè quamuis nostra constitutio multo posterior sit, quàm quòd in prædictam venerabilem domum ingressa est, aliqui prohiberẽt eam prospicere suo filio: & oportere propter prædictum metum hæc interpretari & lege nostra fieri manifesta, quia nihil læsa sit, aut ipsa aut filius eius circa eius successionem ex memorata constitutione.

CAP. I.

PRopterea sancimus, si quis monasterium habitauerit vir aut mulier ante prædictam [c] nostram constitutionem, aut hactenus habitat, & maximè filiis existentibus, nullam habere necessitatem nunc eorum substantiam in monasterium, sed filio aut filiæ transmittere aut totam, aut etiam partem suæ substantiæ: aut etiam quo voluerit modo res suas disponere: vtpote primam illam legem alia nostra hac constitutione interpretante, (eos enim qui semel ante memoratam dudum nostram legẽ monasteria intrauerint, in nullo postea posita lex contristatura est aut ablatura eorum quæ prius eis vt liceat, data sunt) neque prius nostræ legi impedimentum penitus faciente, eo quòd neque possibile sit hoc fieri, vt oportuisset prius disponere, & ita ingredi in monasterium. Si verò nulla tunc tali lege posita, in monasterium ingressa est: quomodo fieri potuerit conuerti ordinem legis, & exigere eos qui prius ingressi sunt monasterium, illa facere quæ prius ignorata, postea per sacram nostram constitutionem sunt innouata? Sed vnumquenque competit secundum sua tempora expectare, & ea quidem quæ post legem sunt ita quærere fieri sicut lex vult: si quid autem ante legem subsecutum est, hoc nõn commouere, neque perscrutari, sed in priori figura relinquere. 1 ¶ Hæc igitur lex pro interpretatione vtili posita sit prioris nostræ illius constitutionis: vt illa in [d] posterioribus temporibus ex quo facta est, locum habeat: & iis qui postea conuertentur viris ac mulieribus posita sit: sibique potestatem in illis custodiat: nihil horum quæ antea fuerint, perscrutãdo: cùm licentia sit prioribus viris ac mulieribus, qui habitauerunt aut etiam hactenus habitãt in monasteriis, & maximè filiis existentibus, suas res quo volunt disponere modo.

EPILOGVS.

¶ Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis & per hanc sacrã declarata sunt legem, solenniter per programmata sua omnibus facere manifesta festinet. Datum Idib. Octob. Imper. DN. Iustinia. PP. A. anno XII. Iohanne V.C. Cons. indictio. II [e].

a Monachismi professione domin[o] eiurat rerum suarũ proprietatem.
b vide authentic. *Ingressi. Cod. de sacros. eccles.*
c *Nouell. 5.*
d *Nouell. 22. c. 1. & 2. Nouell. 54. & 68.*
e i. anno 538.

VT NON LVXVRIENTVR HOMINES CONTRA [f] NATVRAM, NEC IVRENT [g] per capillos Dei, aut aliquid huiusmodi: neque blasphementur [h] in Deum.

Tit. VI.

NOVELLA CONSTIT. LXXVII.

Imper. Iustinia. August. Constantinopolitanis.

PRAEFATIO.

OMNIBVS hominibus qui rectè sapiunt, manifestum esse putamus, quia omne nobis est studium, & oratio, vt crediti nobis à domino Deo bene viuant, & eius inueniãt placationem: quoniam & Dei misericordia non perditionem, sed [i] conuersionem & salutem vult: & delinquentes qui corriguntur, suscipit Deus. propter quod nos omnes inuitamus Dei timorem in sensibus accipere, & inuocare eius placationem & nouimus, quia omnes qui dominum diligunt, & misericordiam eius sustinent, hoc faciunt.

CAP. I.

IGitur quoniam quidam diabolica instigatione comprehensi, & grauissimis luxuriis semetipsos inserunt, & ipsi

f De impudicis dicam ad Nouellam 141. nec enim fit hîc mẽtio τῶν ἀσελγαινόντων.
g *Iulian. consti. 71. 22. quæst. 1. c. si quis adde 5. decret. 26. de maledicis.*
h vide Petrum Gregorium 33. *syntag. 12.* Clarũ *5. sent. §. blasphemia.* Tomum 4. Ordinationum Gallicarum 6. *de la punition ordonnee contre les blasphemateurs.* Porrò βλασφημία dicitur ἀπὸ βλάπτειν τὴν φήμην, i. ex eo quòd alterius famã lædat; estque idẽ quod κακολογία & αἰσχρολογία. Cõmittitur autem vel in Deũ eiusve doctrinã *vt hic*: vel in homines *c. 1. §. 1.* Priori sensu, peccat, qui Deo capillos & caput tribuit: qui Dei beneficia in execrationem cõuertit, vt qui cõcepta formula iurant per passionem & sanguinem Christi. Et breuiter, quoties negatur de Deo id, quod in eo est: aut ei tribuitur id, quod in eo non est, aut id quod in eo est sacrum (vt nomẽ eius ac verbum) ab hominibus vulgare fit ac profanũ, blasphemia est *Leuit. 24. 2. Reg. 19. Esaia 52. Rõ. 2. vers. 24. Apocalyp. 16. v. 21.* Id autem quod in eo est, aut non est, opinione hominum non est metiendum, sed rei veritate. Ideoq; Christus remittens peccata, *Matth. 9.* promittens aduentum suum ex nubibus, *Matth. 26. v. 66. Marc. 2. vers. 7.* filium Dei se asserens, *Iohan. 10. v. 36.* Stephanus prænuncians mutationem legis Mosaicæ, *Act. 6. vers. 11. 13.* dicitur blasphemasse: & tamen falsò. Exempla atrocia huiusmodi blasphemiarũ v. apud Clarum *5. senten. §. blasphem. 4. in pr.*
i Deus nõ vult mortem peccatoris, sed magis vt conuertatur & viuat. *Nouel. 14.*

a Genes. 19. vers. 21. 2. Pet. vers. 6. b κατὰ τεῖχος τε κεφαλῆς. Scrimg. c nota argumentum à minori ad maius: seu à pœnis delictorum in homines commissorum ad ea quæ committuntur in Deum. Sic, proximum sacrilegio crimen maiestatis dicitur, *l. 1. ff. ad l. Iul. maiest.* d puta magistratum; *l. vnic. C. si quis imperatori maledixerit.* parentē, *l. 1. in fin. ff. de obsequiis*; seruos Dei, *Exod. 5. 1. Reg. 18. 3. Reg. 21. 1. Paralip. 20. Hierem. 24. Luc. 17. Act. 2. 5. 6. 7. 16. 21. 26. 1. Corinth. 4. vers. 13. 2. Petr. 2. ver. 2. Apocalyps. 2. vers. 9.* Polycarpo causam suā agenti turba cōclamauit αἶρε τοὺς ἀθέους *Iustin. martyr. adde Tertullianum cap. 9. Apolog. Minutium Felicem in Octauio seu Octauium Arnobij.*

naturæ contraria agunt: istis iniungimus in sensibus accipere Dei timorem, & futurum iudicium; & abstinere ab huiusmodi diabolicis & illicitis luxuriis, vt nō propter huiusmodi impios actus ab ira Dei iusta inueniantur, & ciuitates cum habitatoribus earum pereant. Docemur enim à diuinis scripturis, quia ex huiusmodi impiis actibus & ciuitates [a] cum hominibus pariter perierūt. 1 ¶ Et quoniam quidam ad hæc quæ diximus, & blasphema verba, & sacramenta de Deo iurant, Deum ad iracundiam prouocantes: istis iniungimus abstinere ab huiusmodi & aliis blasphemis verbis, & non iurare per capillos [b] & caput, & his proxima verba. Si [c] enim contra homines [d] factæ blasphemiæ [e] impunitæ non relinquuntur: multo magis qui ipsum Deum blasphemant, digni sunt supplicia sustinere. Propterea igitur omnibus hominibus huiusmodi præcipimus à prædictis delictis abstinere, & Dei timorem in corde accipere, & sequi eos qui bene viuunt. Propter [f] talia enim delicta, & fames, & terræmotus, & pestilentiæ fiunt: & propterea admonemus abstinere ab huiusmodi prędictis illicitis, vt non suas perdant animas. Sin autem & post huiusmodi nostram admonitionem inueniantur aliqui in talibus permanentes delictis: primum quidem indignos semetipsos faciunt Dei misericordia: post hæc autem & legibus constitutis subiiciuntur tormentis. 2 ¶ Præcipimus enim gloriosissimo præfecto regiæ ciuitatis, permanentes in prædictis illicitis & impiis actibus post hanc admonitionem nostram comprehendere, & vltimis [g] subdere suppliciis, vt non ex contemptu talium inueniatur & ciuitas & respublica per hos impios actus lædi. Si enim & post hanc nostrā suasionem quidam tales inuenientes, hoc subtercelauerint: similiter à Domino Deo condemnabuntur. Ipse enim gloriosissimus præfectus si inuenerit quosdam tale aliquid delinquentes, & vndictam in eos non intulerit secundum nostras leges: primùm quidem obligatus erit Dei iudicio: post hæc autē & nostram indignationem sustinebit.

e Vt sunt conuicia, iniuriæ, execrationes, libelli famosi. f effectus blasphemiæ. g Pœna blasphemi, vltimū supplicium. id etiam constitutum fuit iure diuino *Leuit. 24.* Grægorius pœnam mitigauit, blasphemis sex dominicis diebus pro foribus templi stare iussis, dum aguntur missarum solēnia. Septimo verò, nudis, & quidem corrigia in collum iniecta, &c. *c. Statuimus de maledicu.* Qua tamen pœna comprehendi clericos (nē ob id vilescat eorum ordo) idem Gregorius negauit, quē sequuntur canonistę v. Clarum *5. sent. §. blasphemia. 3. vers. sed quæro.* ita vt paucissimis locis legitima pœna obseruetur. quod Clarus, *eodem loco*, iustè deplorauit. lego *tom. 4. ordinat. Gal. 6.* sub Philippo Valesio Frācorum rege, blasphemū ad torquem pependisse à prima hora vsque ad nonam: iterantem, ad eundem torquem die nūdinarum alligatum, eique suprema labra ferro candente ita diffisa, vt dētes apparerent: tertia vice, labium inferius: quarta, vtrunque: quinta linguam: vt qua parte peccasset eadem puniretur. *v. plura apud Petrum Gregorium 33. syntagma. 12.* Quid, ira, ebrietas delinquentis, & cōsuetudo vniuersæ prouinciæ, excusátne blasphemum à pœna? Duobus prioribus casib. Clarus vult pœnam mitigari: postremò, penè excusari. Placet in eo tamen quod refert, non admissos à Senatu articulos & exceptiones blasphemorum suum delictum consuetudine & vsu totius prouinciæ eleuantium *d. loco. in fin.* An blasphemiæ damnatus non capitaliter, fiat infamis, aliter diiudicari non potest, quàm ex tenore sententiæ & statutis prouinciarum, *l. 13. §. 6. ff. de his qui notantur.*

VT LIBERTI DE CAETERO AVREO NON † INDIGEANT [h] ANNVLO: ET vt pristinis restituantur [i] natalibus: & de celebratione dotalium instrumentorū in libertis mulieribus facta: & hoc ipso etiam nuptias legitimas fieri, & filios suos: si nuper etiam ancilla fuerit, & ipsam liberam esse celebratione dotis, & nuptias legitimas: & qui ex ea processerint filios suos.

Tit. VII.

NOVELLA CONSTIT. LXXVIII.

Imp. Iustin. August. Ioanni gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRAEFATIO.

PERFECTIS nobis omnibus bonis à magno Deo datis, existimauimus oportere & ipsas seruorum libertates, (cùm à priore conditione à dominis liberantur) eis omnino puras & infucatas & perfectas efficere: & propterea etiam dedititiorum [k] iniuria liberauimus libertates: & Latinitates [l] velut imperfectas exclusimus: & iterationes [m] superfluas, demonstrauimus: & Iuniam [n] legem & Largianum [o] odiuimus senatusconsultum, vtpote in initio inaniter introductum, & rectè postmodum reprobatum: solámque [p] valere Romanam ciuitatem in libertatibus voluimus, non locis, non ætatibus [q], non alio quodam causam discernētes. Quoniam autem semper aliquid melius de nostris subiectis tractamus, etiam ipsum quod perfectius datum est à maioribus existimauimns oportere adiectionibus ampliare.

CAP. I. [r]

De iure annulorum aureorum omnibus libertis generaliter concesso.

PRopterea [s] sancimus, si quis manumittens seruum aut ancillam suam, ciues [t] denunciauerit Romanos, (neque enim aliter licet) sciat ex hac lege, quia qui libertatem acceperit, habebit subsequens mox & aureorum annulorum & regenerationis [u] ius, & non iam ex necessitate hoc à [x] principibus postulabit: neque indigebit omnino vlla scrupulositate: sed libertatis virtute hæc omnia subsequentur: hac nostra lege ex præsenti die inchoante. Non enim aliquid horum quæ prius facta sunt, perscrutamur. Firmamus igitur omnia præcedentia: vt valeant secundū eos, per quos facta sunt modos. sed hæc quidem sic habere sancimus.

† olim indigebant *ff. & C. de iure aureor. annul.* h *v. tit. Cod. de dedititia libert. tollen.* fiebant autem dedititij ex lege Ælia Sentia *§. Instit. de libert.* i παλιγγενεσίαν Græci hîc & alibi vocant, quam Latini appellant natalium restitutionem. k *v. titu. C. de dedititia lib. tollenda.* l quod ad reliquos homines, non quoad patrimonium: nisi patronus manumittendo ius suum remiserit *l. penult. l. vlt. Cod. de bon. libert.* m Latini fiebant inter veteres iteratione. quod vt fieret v. Vlpianum *3. in prin. & §. 3.* n Norbanam scilicet, qua libertini fiebant Latini *§. 3. Instit. de libert.* o quo cautum fuerat vt liberi manumissoris (non nominatim exhæredati) extraneis hæredibus eorum, in bonis Latinorum præponerentur *§. 4. Inst. de success. liber.* & ita Senatusconsultum Largianum erat appendix legis Iuliæ Norbanæ de libertinis Latinis latæ, *l. 1. in pr. C. de latina libert.* p *d. tit. Cod. de Latina libertate tollenda & per certos modos in ciuitatem Romanam translata.* q *v. Vlpia. tit. 3. §. 2. §. 3.* r *Iulianus numero 260.* s hinc sumpta est authentica, sed hodie *C. de iure aureor.* t Qui à domino manumissus est ea formula, *vt ciuis Romanus fiat*, ingenui ius habet. u παλιγγενεσίας, id est, natalium, non erit vt libertinus, erit vt ingenuus. Nou. 18. c. 11. x natalium restitutio olim à solo principe dabatur. *l. 3. ff. de natalibus restituendis.*

CAP. II.

De reuerentia & obsequio patronis à libertis præstandis, &c.

ILlud verò adiicimus, vt nihil neque post hāc legem nostram lædantur patronatus iura. Illa verò quæ nos sancimus, in quibuscunq; omninò hæc personis seruabim⁹: nisi [y] tamen etiā ab his libertum qui libertatē donauit, absoluerit, aut per fideicōmissum hoc relinquens, aut in ipsa libertate hoc adiiciens, nam si hoc illi dederit: omninò qui manumittitur, absoluetur etiā à patronatus iure, eo quod ille hoc expresserit. Habeāt itaq; hęc omnia qui libertatem meruerunt: veruntamen seruent etiā post hanc nostram constitutionem eis qui ad talem eos perduxerunt honorē [z] omnē reuerentiā, & hoc quod vocatur obsequium & reuerētiam rectè legib. introductam: quinetiā abstineāt aut manibus [a] aut insidiis, aut aliis ex quib. liberti tale aliquid agētes rursus, & seruitutem sustinent secundū de his scriptas leges, & restituuntur priori conditioni. Nam [b] si nullum penitus ingratum [c] esse circa donatorē permisimus, licet fuerit benè [d] natus, sed donationes infirmas pronunciauimus in iis quæ dudum à nobis scriptæ sunt legib. & in iis quę à nobis quotidie præcipiuntur: quomodo patiemur manumissorē, qui æqualis patri [e] circa libertum factus est, ab eo aliquid pati malignum, aut iniurias forsitan asperas & indecētes, seu plagas, aut maximè intolerabilia sustinere dispendia? Sed si quid horum legitimis probationib. conuicerit passum se, qui libertatem dedit, vel eius filios: post prędictas probationes libertum in priori restituimus habitu: nominum quidē perscrutatione, & propter hoc dispendiis, omnes eripientes, iustitiam autē vbique & æquitatem: & quod legislatorem decet, & quod placet Deo, & liberto, & dudum domino cōseruantes. 1 ¶ Quapropter sint quidē & liberti & ingenui, siue ij qui dudū manumissi sunt, & euidenter eis hoc largitum est: siue illi qui post hanc legem nostram ad ingenuitatem venientes, tanquam bene [f] nati iam facti viuant, & debitum honorem manumissoribus reddāt: vt non denuò & libertate & benenatione [g] cadant, tanquam indeuoti ingratique conuicti, & à lege damnati. Erunt namque ita perpetuè liberi & ingenui, si manumissoribus eorumque filiis [h] inconfusam & liberam suam venerationem & reuerentiam deuotionemque seruauerint: quibus videlicet conseruatis, nunquam, ad priorem relabentur fortunam.

CAP. III. [i]

Si libertam suam patronus vxorem habere maluerit.

SI [k] quis autem libertam ducere voluerit, aut legitimā facere coniugē, cuiuslibet † dignitatis existens, nuptialia conficiat documēta (hanc enim solā post manumissionem obseruationē adiicimus) & sint etiā præcedentes filij, sicut & qui post dotalia nati sunt, liberi & ingenui & sui, & patris successores, & à postulatione annulorum aureorum & pristinorum nataliū liberati † nullamq; penitus habentes differētiam ad cætera ingenuorū matrimonia. Libertas enim matris, insuper & documentum nuptiale, sobolem liberam & ingenuam & patri succedentem demonstrabunt.

CAP. IIII. [l]

Si quis ex ancilla sua liberos habuerit.

ET ita rebus & veritate toti efficimur, vt si [m] cui etiam ex seruiente muliere procreētur filij, & voluerit ille postea mulierem manumittere, & dotalia cōficere documenta: mox cum ipsa dotis inscriptione & filiis cōpetet libertatis simul & suorum [n] ius, non requirentibus nobis specialem libertatem in filiis fieri, & simul manumitti cum matre, aut postea vel ante eam fortè libertatem accipere: sed conscriptione sola nuptialium documentorum mox eis etiam libertatem donamus. Quod enim maius vtique ostensurus est pater libertatis filiorum indicium [o], quàm vxorem ostendere, liberamq; simul & legitimam nuptialium documentorum conscriptione? Si [p] enim miles [q] re-

y Seruus ingenuus factus à domino, omnibus ingenuus est, at non manumittenti, nisi ei ius patroni nominatim sit remissum, *l. penult. l. vlt. Cod. de bon. libert.* Potest enim manumissor renunciare patronatus prærogatiuę, vel cū manumittit vel testamento. *Iulian. constit. 72. num. 261.* Ius patronatus remittitur, at non obsequium & honor *l. eod.* z Iure patronatus remisso, obsequium remissum non intelligitur. a Nota quibus modis manumissi recidāt in seruitutē *v. l. vlt. in f. Cod. de bon. liber. l. 2. Cod. de libert.* b Nota argumētum à pecuniariis donationibus ad donationem libertatis. Illæ propter ingratitudinem possunt reuocari: & hæc potest. c Donatio reuocari potest ob ingratitudinem, *vide leg. vlt. Cod. de reuocand. donationibus.* d κατ' εὐ τῶν εὐγενεστάτων εἶν *Scrimg.* e Manumissor, manumisso patris loco est. f ὡς εὐγενεῖς. g εὐγενείας. h *l. 5. Cod. de obsequ. l. 3. Cod. de liber.* i *adde Iulianum numero 262.* k hinc sumpta est authencica. Sed nouo iure *Cod. de nupt.* & auth. Noua *Cod. de iure aureor.* † Olim dignitatum præcipuarum patroni non poterant suas libertas ducere. & ita abrogantur l. *9. ff. de senatoribus. l. 16. 23. 43. 44. ff. de ritu. l. 7. in fin. Cod. de incest. Nouel. 22. c. 10.* † olim non erant liberati *Nouell. 18. cap. 11.* l *Iulianum 263.* m *leg. 3. Cod. comm. de succession.* n γνησιότητος id est suitatis. o Non præsumitur pater velle ancillam suam liberam facere, filios verò ex ea susceptos relinquere in seruitute. p Nota argumentum à milite aliquid seruis legante, ad eum qui suorum naturalium liberorum matrem vxorem ducit. q alius in pagano *l. 39. ff. de probat. l. 2. C. de necessar. hæred.*

linquens

a κ̀ πολικῶτον αὐτῆ χαρίσαδζ πάρεργον ἡδονῆς Scrimg. ob nihili voluptatem tanto donare munere Hal. & tantum illi voluptatis auctarium largiri Agyleus. alij πάρεργον accessionem vocant. b id est, Italia. c Iulian. num. 264. d leg. 17. ff. de statu. e Ab Antonino Pio omnibus ingenuis qui in orbe Romano, concessum est τὸ τῆς Ρωμαϊκῆς πολιτείας: à Theodosio τὸ τῶν παίδων δικαίον: à Iustiniano hîc, τὸ τῆς παλιγγενεσίας κ̀ τῶν χρυσῶν δακτυλίων. Ita effectum est tandē vt sine impetrationis specialis necessitate, omnes ciues fuerint, omnes ius liberorum habuerint, omnes liberti, ius aureorum annulorum & nataliū fuerint adsecuti. Sic solent plerumque boni principes alij alios, in subditis æquo iure regendis, superare.

f petitum αἰτούμενον.

g Omnes ingenui Quirites facti ab Antonino. Rutilius Numatianus, Fecisti patriam diuersis gentibus vnam, Profuit iniustis, te dominante, capi. Dumque offers victis proprij consortia iuris, Vrbem fecisti, quæ prius orbis erat.

h *l. 1. Cod. de iure libert.*

i id est, liberorum.

k id est, peti solitum.

l Theodosius Iunior omnibus ingenuis ius trium liberorū dedit.

m Omnib. ingenuis ius Quiritum ab Antonino s. eodem. liberorū à Theodosio: omnibus manumissis ius ingenuitatis, seu natalium & aureorum annulorum à Iustiniano datum est, *vt hic.*

n vt olim fiebat *l. 1. C. de iure aureor. annul.*

o De potestate huius constitutionis in tempore. *Iulianus numero 265.*

p XIII. *v. Cuiac. 4. obs. 28.* & ita anno 539.

q Apione *Cuiac. ibid.* error nasci potuit ex litera Platina quæ Græcis est P, i. ρ. adde quæ scripsi ad *l. 6. Co. de off. rector. prouinc.*

r De monachis litigatoribus *Index Reginæ.*

s sanctimoniales *Iulian. Cōsti. 73.*

t *Iulianus numero 266.*

u hinc sumpta est authentica, Cassā *33. Cod. de sacros. eccles.*

linquens legatum alicui suorum seruorum, ipsa donatione legati & libertatem dare videatur: quomodo non multo magis pater si documentum nuptiale conscripserit, habebit proprios filios ex hoc solo & liberos & legitimos successores? Neque enim quilibet eum putaturus erit voluisse filiorum quidem matrem legitimam esse, & hoc tam magnū ei donasse opus [a] libidinis, proprios autem filios ex suo natos semine, adhuc relinquere seruituros. 1 ¶ Hoc similiter quidem pro manumissoribus, similiter autem & pro manumissis sancimus. Nam si ea quæ in præcedentibus dicta sunt, manumissoribus non seruamus: segniores forsan homines circa libertatis largitatem efficiemus. Nobis autem omne extat studium subsistere libertates atque valere, & in nostra florere & augeri republica. etenim huius causæ desiderio & in Libya & in Hesperia[b] tanta suscepimus bella, pro recta scilicet ad Deum religione, & pro subiectorū pariter libertate.

Cap. V[c].

Ratio constitutionis.

Facimus autem nouum nihil sed egregios ante nos imperatores sequimur. Sicut enim Antoninus [d] Pius cognominatus (ex quo etiam ad nos appellatio hęc peruenit) ius [e] Romanæ ciuitatis prius ab vnoquoque subiectorum petitus[f] & taliter ex iis, qui vocātur peregrini [g], ad Romanam ingenuitatem deducens, hoc ille omnibus in commune subiectis donauit, Theodosius [h] Iunior post Constantinum maximum sanctissimæ huius ciuitatis conditorem, filiorum [i] prius ius petitum [k] in commune dedit [l] subiectis: sic etiam nos hoc videlicet regenerationis [m] & aureorum annulorum ius, vnicuique petētium datum, & damni & scrupulositatis præbens occasionem, & manumissorum indigens auctoritate: omnib. similiter subiectis ex hac lege damus restituimus enim naturæ, ingenuitate dignos, non per singulos de cætero [n], sed omnes deinceps qui libertatē à dominis meruerint: vt hanc magnam quandam & generalem largitatem nostris subiectis adiiciamus.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur pro indulgentia subiectorum nostræ placuerunt clemētiæ per hanc legē: hæc tua celsitudo cognoscēs, nostris subiectis faciat manifesta per programata propria & hîc, & in prouinciis: vt discat quia nostrorū subiectorum per omnia curam habemus ea quæ pro vtilitate eorū sunt, sancientes. ¶ Valebit [o] autem hæc lex in subsequentibus omnib. & eis, qui postea emerserint casibus quod enim recessit, non perscrutamur. Datum XV. Kalend. Febr. C P. Impera. DN. Iustin. P.P. A. anno XV. [p] Arione [q] V.C. Consule.

APVD QVOS OPORTEAT CAVSAS[r] DICERE MONACHOS ET ascetrias [s].

Tit. VIII.

NOVELLA CONST. LXXIX.

Imper. Iustinia. August. Mennæ archiepiscopo Constantinopolitano, & vniuersali patriarchæ.

PRAEFATIO.

Rem cognoscentes nō rectam fieri in hac regia ciuitate, communi lege existimauimus hoc mederi: inchoantes quidem ab hac felicissima ciuitate: in omnia verò loca ea quę subiecta sunt distendentes. Quidam enim volentes corrumpere orthodoxę fidei honestatem, si quidem litem habuerint, quasi cum monachis aut ascetriis, ciuiles iudices interpellant: at illi mittunt executores, præsumentes accedere intra loca sancta, & monachos trahere, atque monastrias vel ascetrias inquietare, forsan etiam eas quæ non videntur: & hinc iniuriam & confusionem non paruam adorabilibus fieri locis.

Cap. I.

Si quis in ius vocare monachum vel sanctimonialem conatus sit [t].

Propterea [u] igitur sancimus, si quis quancunque habuerit causam cum aliquibus venerabilibus sanctimonialibus, aut sacris virginibus, aut mulieribus omnino in monasteriis consistentibus: Deo amabilem ciuitatis illius episcopum † interpellet: ille verò mittat, & cum omni honestate quæ sunt de personarum præsentia disponat: siue oportet per [x] abbates[y], siue per responsales [z], siue per alios quoslibet hoc fieri. ipsi verò cum omni veneratione sacerdotali causam examinēt & iudicent. & ciuiles non sint penitus eis iudices, neque cōfundant eorum honestatem, cùm idonei sint Deo amabiles singularum ciuitatum episcopi, & quæ de lite sunt, & de cautela iudiciorum, disponere & iudicare honestè atque sacerdotaliter [a], & secundum leges nostras [b], & sacratissimas regulas [c]. Sic enim & qui aliquā rationem habere putantur, merebuntur iustitiam, & honestas sacratorum[d] inuiolata intregráque seruabitur.

Capvt II.

Cura [e] & custodia constitutionis, & vt lites monachorum citius dirimantur.

Communis igitur sit lex, habeátque custodiam & à gloriosissimis præfectis qui per cunctas existūt diœceses[f], & Illyrici dicimus, & Libyæ, Italięq;[g], & Occidentis totius, & à gloriosissimis præfectis vtriusque Romæ, & magnificentissimo prætore populorum [h] & iudicibus [i] gentium, eorúmque officiis: & nulla eius fiat omnino corruptio, sed integra ad honorem reuerēdissimorum monachorum custodiatur. Hæc autem etiam tua celsitudo cognoscens, & ipsa custodiat in hac felicis. ciuitate, & [k] eius confiniis. vtatur autem ad Deo amabiles ciuitatū metropolitanos, (quorum ipse suscepisti [l] ordinationem) proponens propriis literis hanc nostram sacram legem. Verùm illi sub [m] se constitutis episcopis hæc nuntient, vt ex paucis literis vna cōtinuatio legis ad omnem perueniat ditionem. Sed etiam accelerari lites sancimus monachis illatas, vt nō mens eorū occupetur [n] circa litis solicitudinem: sed velociter liberati, sacris [o] operibus obsecundent.

Cap. III[p].

De temeratoribus huius constitutionis.

Sciant igitur qui præter hæc aliquid egerint: si quidem iudex sit qui talem proferre sententiam præsumpserit, quia ab administratione repelletur tanquam diuinitati cōtumeliam faciens, & pœna decem librarum auri vnà cum officio suo multabitur, sacratissimo nostro danda ærario: executores [q] autem præsumentes offerre omnino admonitionem, ab ipsis Deo amabilibus episcopis prohibeantur, & retrudantur in locis quæ decaneta[r] nuncupantur, & pœnas competentes passuri: exactionem nullam de cætero agere permittendi.

EPILOGVS.

¶ Hac [s] valente lege si quis cum aliquo reuerendissimorum monachorum aut virginum aut mulierum omnino sacrarum, & in venerabilibus monasteriis habitantium habuerit causam. De clericis etenim & ordine cōuentionis eorum iam leges conscripsimus, quas valere & firmas esse omni volumus modo. Scriptū exēplar viro clarissimo Ioanni præfecto sacrorum Orientis prætorio. iterum exconsuli ordinario, & patricio. Scriptū exēplar Basilidi gloriosissimo magistro sacrorum officiorū. Scriptum exemplar Longino gloriosissimo præfecto vrbis. Datum VI. Id. Mart. C P. Imper. DN. Iustin. P.P. A. anno XV. [t] Arione V.C. Consule.

---

[u] DE [x] QVAESTORE [y].

Tit. IX.

NOVELLA CONST. LXXX.

† Forum monachi, episcopale, *vt hic:* olim, præsidis vel præfecti prætorio. & ita abrogatur lex 33. *Cod. de episc.* x Monachus conuentus, respondere potest per abbatem, vel per actorem, vel per syndicum communem, qui & apocrisiarius. y ἡγουμένων *Scrimger. Iulian. hic.* z ἀποκρισιάριοι. *Scrimger. Iulian. hic* iidem responsarij. *Nouell. 132. cap. 25. Nouell. 133. ca. 5.* a ἱερατικῶς *Scrimg.* b Episcopi iudicare debent secundum leges imperatoris & sacros canones. c κατὰ θείους κανόνας *Scrimg. Iulian.* d ἱερῶν *Scrimg.* e vt hæc constitutio ad curam magistratuum & episcoporum pertineat. *Iulian. numero 267.* f Verisimile est ad instar diocœseon imperialium, diocœses Episcopales institutas fuisse. g Præfectus prætorio Italiæ, vt & totius Orientis fuit sub Iustiniano. *adde Nouell. 69. in f.* h Legendum δήμου. *Vt Noue. 13.* Prætor populi, Præfectus olim vigilum. i τῶν ἀρχόντων τῶν ἐθνῶν. *Scrimg.* prouinciarum præsides vertit Iulianus *hic.* k Vrbis & eius confinium cura ad Archiepiscopum pertinet. l Metropolitani ordinantur ab archiepiscopo. m Episcopi subsunt metropolitanis. n Monacho litigare indecorum. o orationi, precibus, lectioni sacrorum librorum, & quibusdam artificiis manuariis *Nouell. 133. cap. 6.*

p *Iulianus numero 268.*

q pœna executoris diem dicenti monacho apud laicum iudicem.

r δεκανικοῖς *Scrim.* decanicis *Iulian. hic:* decaneta *vt hic:* decanica *Iul.* decanonica *l. 30. Cod. Theodos. 16. tit. 5.* diaconica *v. l. 3. Cod. de hæret.* Cancelli *Balsamoni ad Photium 9. c. 1.* secretaria *act. 1. cōcilij Calsedonens.* quæ & aliis ἐγκλησιαστικά, & ἐγκλεῖστρα. genus aliquod carceris fuisse puto, aut custodiarū. *Iulianus hic:* in decanicis ecclesiarum recludatur. Decanicis non absimilia ea esse loca existimo, quæ Galli vocant *le Chapitre.* & hîc quoque executores dicuntur recludi in decanicis competentes pœnas luituri. possis hinc etiā colligere, Monasteriis fuisse hoc casu iusprehendendi, recludendi, adde & coercendi. addatur decanicis monasteriorum illud de decade Spartanorum, quo loci damnatos strangulari moris erat, *Plutarh. in Agide.*

s Quorum hęc constitutio inter est. Ita cōceptus est huius epilogi titulus apud *Iulianum numero 269.*

t lege XIII. *vt s. Nouell.* id est, anno 539.

u Adde huic Nouellæ titulū Codicis 25. libri 11. de mendi validis.

x De officio quæstoris Iulian. *constit. 74.* περὶ τάξεως κοιαίστωρος κ̀ τῶν βοηθῶν αὐτῶ κ̀ τῶν ἀντιγραφέων *Scrimger.* ἀντιγραφεὺς scriba, contrascriptor, vt in hac inscriptione antiqua Seruato Cęs. X I. Fer. contrascriptori rationis summi chirographi *vide Cuiac. 20. obseruat. 33.*

y Quæstor de quo hîc agitur, non est palatij, *de quo Noue. 35.* aut exercitus *de quo Nouel. 41. & 50.* sed destinatus ad coercendos homines ociosos, peregrinos, vagantes, cuiuscunque fuerint conditionis, etiam ecclesiasticæ. Ideoq; huc referri potest titulus Codicis de mendicantibus validis *11. titul. 25.* adde Petrum Gregoriū 39. *syntagm. 6.* vbi tractat de Otij crimine. Huic quæstori quodāmodo respondent ij, quos Galli vocant *Preuosts des marechaux.* de quibus vide Paponem 4. *Arrest.* 12. & 2. *Notar. 1. c. des preuosts des marechaux.* Harmenopulus *lib. 6. titulo de dignitatibus §. 4.* hunc quæstorem ἐρευνητὴν appellari, hoc est inquisitorem refert, quòd ob eam rem constitutus, vt ἐν βασιλίδι in regia, vel regia ciuitate pauperes inquirat, & scrutetur, & iuniores ac valentes corpore, mancipibus & olitoribus & aliis id genus artificibus tradat, imbecilles ac senes sinat, læsis ac iniuria affectis ius reddi procuret, & iis qui auxilio egent operam suam accommo-

Imper. Iustin. A. Ioanni gloriosiss. sacrorum prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

SEMPER cum Dei auxilio omnem facimus prouidentiam, vt subiecti eius clementia traditi nobis, illæsi seruentur. Itaque & leges ponimus omnem eis curātes iustitiam, & quod paulatim labitur, reparare festinamus: insuper etiam administrationes inuenimus, quæ castigantes quod inhonoratum est, mediocria faciunt delicta. quale videlicet aliquid prætores [a] populi in hac felicissima magna vrbe, vtilissimo ex ipso rerum experimento omnibus regiam hanc ciuitatem nostrā habitantibus approbatum. Ex hoc igitur experimento & aliud quiddam medela egens moliri & adinuenire, legi & cingulo iustum existimauimus. Inuenimus enim quia paulatim prouinciæ quidem suis habitatoribus spoliantur: magna verò hæc ciuitas nostra populosa est turbis diuersorum hominum, & maximè agricolarum suas ciuitates & culturas relinquentium.

CAP. I.

De his qui Constantinopolim veniunt.

HAEc ad præsentem legem nos respicere procurauerunt, & ad cingulum [b] quod nunc à nobis pene nouatum est: cui non piget nos de publico & annonas dare, & sufficiens etiam officium constituere, & ex negligentia eius periculum releuare. Cingulo etenim & hoc accipienti, quæstoris imponimus nomen. hic enim & in initio eum inuenientes, (dicimus autem priscis temporibus) Ereunadas [c] vocabant inquisitores ad hoc venientes officium. ¶ Volumus autem cingulum habentes hoc, respicientes ad Deum, nostrúmque timorem, & legem, requirere ad magnam hāc ciuitatem venientes, ex quacunque prouincia sint, viros, siue mulieres, aut clericos, seu monachos, vel monachas, siue externarum ciuitatum aduocatos [d], aut alterius cuiuscunque fortunæ vel dignitatis existant, & perscrutari [e] qui sint, aut vnde venerint, & qua occasione, & si quidem agricolæ [f] sint, intendere quibus nostrorum iudicum horum competunt lites, & his imminere, velociterque eos eripere difficultatibus propter quas huc venerunt, & festinanter, vnde venerunt, eos remittere, competentia fruentes.

CAP. II.

De Agricolis

SI verò aliqui sint agricolæ constituti [g] sub dominis, & egentes [h] eis ad hanc venerunt regiam ciuitatem: præparare [i] possessores, citius eas discernere pro quibus venerūt causas, & remittere merentes mox quæ iusta sunt. Si verò forsitan ad [k] resultationem possessorum venerunt, & aduersus eos dicant causas: si quidem multitudo sit, plures quidem remittere continuò ad prouinciam, duobus aut tribus relictis, qui secundum [l] collitigantium schema litem exerceant: & ita eum imminere litis auditori [m], & procurare citius incidi negotia, vt nō lōgitudo eis fiat tēporis, & maximè agricolis: quorum [n] & hîc præsentia superflua, & agriculturæ vacatio damnum & ipsis & possessoribus facit.

CAP. III.

SI [o] verò neque agricolarum sit adueniens multitudo, sed quidam forsitan alij, aut etiam litigaturi aduersus alios, & hîc tardēt, non quiescere, sed cum omni instantia iudices vrgere cum festinatione eos contentionibus absoluere, & litibus liberatos remittere in suas ciuitates, & prouincias habitare. Si [p] verò forsan cùm institerint auditores [q] litis, aut agricolarum domini, qui à nobis sunt iudices statuti, vt litigantes aut obseruantes liberent, ipsi adhuc differant, & non citius eos à litis obseruatione liberauerint, tūc ipsum qui à nobis in hoc cingulo constitutus est, deducere ad se litigantes, aut agentes aliquo iure à possessoribus, proinde non merentes examinare, & citius disponere, pro quibus illi huic magnæ obseruant ciuitati, ad suas remittere patrias, aut omnino ex quibus venerūt locis, omnibus perempto ad hoc priuilegio, & fori præscriptione.

det, & peregrinos in sua loca remittat. a De quibus dictum est Nouella 13. b ἀρχὴν appellant Græci: Iulianus *constit.* 74. *numero* 270. magistratum c Ereunade. d συνηγόρους *Scrimg.* scholasticos aliarum ciuitatum vocat Iulianus *dic. loco.* e Quodnam munus sit huius quæstoris. f coloni *Iulian.* g hoc est qui ad priuatos dominos suos pertineant *Iulian.* τελοῦντες ὑπὸ δεσπότας *Græci hic* h hoc est, vt supplicent dominis *Iul.* i παρασκευάζειν τοὺς κεκλημένους θᾶττον αὐτοῖς διακρίνειν τὰ ἐφ' οἷς ἀφίκοντο πράγματα καὶ ἐκπέμπειν αὐτίκα, τυχόντας τῶν δικαίων. Hæc verba satis obscurè reddita sunt ab interprete. Haloāder hæc verba refert ad ipsum Quæstorē de quo hac Nouella agitur quē iubeat hac Nouella Iustinian⁹, diligenter considerare, ad quos magistratus pertineant colonorum seu agricolarum Constantinopolim venientiū controuersiæ. Iulianus Patritius *numero* 270. hoc ita exprimit, Quæstor cogat dominos, agricolas suos citius dimittere quod & apertius est. Nam κεκτημένους appellat agricolarum, rusticorum, colonorū dominos. k εἰς ἐναντίωσιν τῶν κεκτημένων. *Scrimg.* si contra dominū nituntur *Iulian. hic num.* 271. si cum dominis in disceptationem venerint *Hal.* l κατὰ τὸ συνδίκου σχῆμα. *Scrimg.* i. more syndicorum litem propugnant. *Iulian. hic*: Sic vasallis licet litigare aduersus dominos per syndicum. m i. iudici. n Agricolarum præsentia, in vrbe superflua: absentia ab agro damnosa. o Neque hoc quoq; loco interpres vetus hunc locum assecutus est: ita se in gyrum vertit vt hunc locum assequatur. sensus is est. Quòd si non vnus agricola, sed multitudo rusticorū sit aliqua, quæ litem aduersus dominum motura in vrbē venerit, Quæstor multitudinē illā continuò vrbe excedere iubeat: ex ea tamē multitudine duos trésve seligat, οἵπερ κατὰ τὸ τοῦ συνδίκου σχῆμα τὴν δίκην ἀγωνιοῦνται. id est, qui more syndicorū litem absentis multitudinis & quasi vniuersitatis nomine peragant: dum tamen & sic citius lis dirimatur. p *Iulian. num.* 271. q ἀκροώμενοι τῆς δίκης Græci: qui & Iudices, *Iulianus hîc num.* 272. r ὥστε διαζῆν ἢ ἐκ τοῦ μεταιτεῖν ἢ τούτου πρὸς αὐτῶν ἐπιθυμίας οὐκ ἀρκοῦντος ἤδη καὶ πλημμελεῖν. *Scrimg.* i. victum sibi quærant aut mendicent, aut etiam (si mendicitas non sufficit ad eorum auiditatem) peccandi licentiam quærant f i. dominis. t αὐτόχθονες Græci, id est, indigenæ: adde Iulianū numero 273. u τῆς γῆς ἄχθος. Otiosus, terræ pondus inutile. x προεστῶσι τῶν ἀρτοποιητικῶν ἐργαστηρίων. i. pistrinariorū *Iulian. hic.* huc refer historiam Cleantis, de qua mox dicam. y Senatusconsulto Parisiēsi anno 1537. mendicātes validi fossis vrbiū & viis purgandis addici iubentur z καὶ τὸν ἀργόν. a ἀπελαύνειν. i. expellant. b Homines mendicando ad delicta proniores fiunt. *Iulian. hîc num.* 273. c Ea est ἀργίας γραφὴ. c. 10. ἀργία vetita est lege diuina Genes. *In sudore vultus tui vesceris pane tuo: Iob* 5. *&c. qui non potest* 17. *quæst.* 4. Homo nascitur ad laborem & auis ad volatum. Dauid *Psalm.* 128. *Laborem manuum tuarum manducabis. Ecclesiast. cap.* 7. *non oderis laboriosa opera. Ecclesiast.* 5. *comedat quisque & bibat ex labore suo Paul.* 2. *Timoth.* 3. *Qui noluerit operari, non manducet.* Ea ratione quisq; apud Ægyptios, vt & apud Sardoas 4. *Aelian.* 1. cogebatur apud præsides demōstrare, vnde viueret, si id non fecisset, aut non legitimè vixisset, morte afficiebatur. *Herodot.* 2. Idē Draco statuit. *Plutarchus in Solon.* Solō duritiem legis mitigauit, infamia otiosis iniecta, & priuatione bonorū, si ter otij cōuicti fuissent *Pollux.* 8. Id in vitij Areopagitæ diligēter inquirebant. *Valer.* 2. *c.* 1. *c. de Areopago.* & extat exemplum Cleanthis apud Laertium 7. *cap. Cleanthis in pr.* Pertractus enim ad iudicē & rogatus vnde viueret, hortulano apud quem operas locabat, ac muliere, apud quam farinam pinsebat, testibus absolutus est. adde Atheneum 4. *c.* 20. *&* 5. *c.* 2. *Nicetam apud Stobæum.* d Gręci ociosos & ignauos cœno ac palude mergebant crate iniecta *Tacitus lib. de moribus Germā.* Hinc illa etiā lex Frācorū apud Beatum Rhenanum 2. *rerum German.* & *ca.* 118. *legum Francicarū* Mendici vagari per regiones nō permittuntur, Suos pauperes quælibet ciuitas alito: il[lis] nisi manib. operētur, nullus quidquam dato. Aliam legem in mendicos seuerissimam vide apud Platonem 12. *de legibus.* & Caroli Magni constitutionem *in cap. Qua ad* 9. e Apud Athenienses inualidi corpore & mutilati, si à senatu quingentorum tales approbati fuissent, quotidie, vt quidam aiunt, binos: vt alij, singulos obolos ex ęrario capiebant: & Philochoro authore, nouenas drachmas in mense, vt legimus apud Suidam in verbo ἀδύνατοι. *adde Petrum Gregor.* 15. *syntag.* 28.

CAP. IIII.

SI verò vitæ occasionem aliqui aut lites non habentes, in hac sunt nostra ciuitate, vt propter [r] victum, aut eo quod hîc ad eorum desideria non sufficiat, iam etiam peccent, corporum eorum statum, qualis quis est inspicere: & si quidem valent eis corpora, potentes autem sufficere ad laborem sunt: si quidem seruilia fuerint, cognoscere quorū sunt, & hos etiam inuitos possessoribus [f] transmittere. Si verò liberi fortuna & ex aliquib. ciuitatibus aut prouinciis orti: hos transmittere ad prouincias ex quibus orti sunt.

CAP. V.

De mendicantibus validis.

SI verò huius [t] terræ fuerint, & corporibus quidem validis vtantur, vitæ autem eis decens non est occasio: hos nō frustra esse terræ [u] onus permittere, sed tradere citius eos operum publicorum attinet artificibus, ad ministerium, & præpositis [x] panificantium stationum, & hortos operantibus [y], aliisque diuersis artibus, aut operibus, in quibus valēt simul quidem laborare: simul autem ali: & segnem [z] ita ad meliorem mutare vitam. 1 ¶ Si verò aliqui noluerint obseruire operibus quibus traditi sunt, hos sectari [a] hac regia ciuitate. parcentes enim eis, hoc sancimus: vt non segnitie eos ad [b] ad illicitos actus impellente, leges eos abripiant ad pœnas [c], nostris [d] tradentes iudicibus. Læsos [e] autem aut læsas corpore, aut canitie graues, hos sine molestia esse iubemus in hac nostra ciuitate [f], aut pie agere volentibus adscribendos: & aliorum singulos interrogare qua venerint gratia: & inquisitis, quæ digna sunt super eis agere, vt non pigri hîc sedeant, sed competentia [g] agentes, ad proprias reuertantur prouincias.

CAP. VI.

De sportulis.

SI verò aliqui aut in hac habitantium ciuitate, aut etiam deforis venientium, inculpent [h] aliquos tanquam ab eis damnificati per occasionem forte eorum quæ dicuntur sportulæ [i] aut etiam ex hoc læsionum: & dicant eos aut præuaricari pro his nostras leges, aut etiam sine iudiciali præcepto admonitionem eis offerre: quærere subtiliter hæc delinquentes, cuiuscunque fuerint dignitatis aut militiæ, & sub quo constituti sunt cingulo: eosque simul quidem comprehendere: simul autem post probationes interminatas secundum nostras leges exigere pœnas: nullo competentium eis iudicum defendere eos valente: & tam illæsos seruare eos qui iniustitiam passi sunt, recipientes quæ contra legem exacti sunt, quam pœnas nostris definitas constitutionibus super exigere: ac de eis referre, vbi perspeximus dandas.

CAP. VII.

De falso.

SVper [k] hoc autem quicunque querelam suscipiunt falsitatis, seu quę vocatur falsa [l] scriptura: in quocuque collegio hoc requirere, & qui super his denunciantur, comprehendere, & post inscriptiones & probationes punire. sic enim huiusmodi audientiæ damus potestatem ei. Si verò aliquis taliter læsorum adierit ordinatum secundum præsentem legem iudicem, & [m] non iustam impetrauerit prouidentiam, vt cogatur ad nos & ad semper imperium hoc denūciare: sciat apertè qui cingulum hoc assumit, quia ipse de [n] suo reddet ea, ei qui ab eo neglectus est malè, quæ decuerat eum à delinquente accipere: insuper & maiorem indignationem nostram experietur iustè, vtpote nostras iussiones transcendere præsumens.

CAP. VIII [o].

De salario Quæstoris & eius officialium.

MAximè autem omnium, qui hanc administrationem habet, & perpetuè hoc ponet studium puris manibus omnia agere, & administratores [p] habere non sordidos, neque turpi acceptioni paratos: sed purè & liberè administrare: & si tale aliquid super ministris peccatum inuenerit, hoc etiam punire, & ex ipsis prius ostendere suam firmitatem simul, & castitatem. Propterea enim & decem [q]

f ciuitate παρὰ τῶν εὐσεβεῖν βουλομένων ἀποτρεφομένους. *Scrimg.* i. ab iis alendis qui piè volunt agere. Iulianus, si misericordia Christianorum alantur.
g προσήκοντα. h *Iulianus numero* 274.
i Quæstor (de quo hîc agitur) cognouit de superexactionibus executorum.
k Quæstor de crimine falsitatis iudicet. *adde Iulianum numero* 275.
l Quæstor de crimine falsitatis iudicabat *Iulianus hic numero* 275.
m Quæstoris pœna adeuntes contemnentis *Iulian. numero* 267.
n *Iulianus numero* 276. o *Iulian. numero* 277.
p ὑπηρετουμένους. i. officiales *Iulianus hîc numero* 277.
q i. 702. aureos.

libras

libras auri occaſione expenſarum decernimus ei & eius coſiliario ſolidos centum, & miniſtrantibus ad expenſarum cauſam ſolidos trecentos triginta damus annonæ: quorum etiam deſcriptionem huic legi apponi præcipimus, vt de fiſci largitate contenti, alienis abſtineant: erúntque Dei & noſtri ſubtiles cultores,& è cælo hãc noſtram fruentes prouidentiam & adminiſtrationem, cauſis facilius & legalius vtentes.

CAP. IX.

De magiſtratibus & præſidibus.

DAmus autem adminiſtrationem habendi fiduciam & iudicibus [a] inſiſtere [b], & ad nos referre,& ex ſe agere competentia: vt neque infirmitate, neque alio omnino culpatus, noſtro ſuper eo iudicio minor appareat. ¶ Licentiam [c] verò ſimiliter ei damus publicis epiſtolis vti ad prouinciarum præſides, vt ij qui remittuntur ab eo,mittant ad ſuãs prouincias ſine lite ibi ducturos: & ſi quo egent legitimo auxilio,hoc percepturos.Illud maximè prouidere,nõ de iiſdem ſecundo moleſtari (quod ſæpe) eos qui hîc vanè commorantur; deinde tranſmiſſos ab eo,rurſus remanere: & mox reuerſos,ſecundarum ei cauſarum præbere occaſiones. Si enim denuo in hac feliciſsima ciuitate inueniat quoſdam nidificantes [d] fruſtra,qui liberati & ad propriam prouinciam tranſmiſſi ſunt: his & caſtigationem imponat decentem, & vehementius iterum tranſmittat. Sic nobis etiam foris ciuitates habitabuntur, & magna ciuitas hæc confuſione liberabitur. ¶ Si verò aliquos perſpexerit ſui officij in tranſmarinis [e] partibus collocare,qui etiam de foris conuenientes inquirant [f], & hinc deſtinatos, ſuſcipientes,ad prouincias dirigant: & hoc agat,quod vtile eſt reipublicæ per omnia venatus.

CAP. X.

HAE c omnia ſancimus noſtrorum ſubiectorum curam habentes: vt non ſuas prouincias deſerentes hîc atterantur,& moriantur, forſan propriis priuati, & neque paternis [g] fruentes ſepulturis: eò quòd ante nos ponentib. leges, & rempublicam conſtituentibus, hæc non tranſitorio ſtudio fuerunt.ſed & pigritiæ fuit quædam ſcriptura [h], & peregrinos omnes perſcrutabãtur, & neque nouum neque leue hoc cauſis ſtudium,bonum quidem & antiquum, neglectum verò in medio ab vniuerſa lædente negligẽtia, paulatim periclitatum eſt corrumpi & perimi, donec nos prodeſſe hoc,& vtiliſsimum inuenientes,rurſus in rempublicam introducimus. ¶ Sicut [i] enim præbemus incorruptum eum,& eius officium eſſe volumus, & nihil extra quę à nobis dicta ſunt accipere, ita & indemnes eos ſeruari iubemus,vt neque occaſione codicillorum, neque per occaſionem annonarum,neque per aliam quamlibet cauſarum, aut in ſacrum noſtrum palatium, aut in forum tuæ celſitudinis occaſione codicillorum aut præceptorum aliquid dare nunc, aut in futuro tempore immenſæ tuæ celſitudinis occaſione emolumentorum quæ per eos impenduntur ei, aut conſiliario, aut eius officio: ſed vndique eis pura ſeruari quæ noſtra largitate dantur. ſufficiet enim omnibus pro medela decenti germanè eum gubernantem cingulum vniuerſis vtiliſsimum eſſe.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur noſtræ placuerunt poteſtati, cognoſcens tua celſitudo,omnia ad effectum perducere feſtinet,approbetque noſtram prouidentiam: quia & nouum cingulum adiecimus, & noſtrorum ſubiectorum per omnia curam habemus. Datum VII. Id. Maij Conſtantinop. Imp. DN. Iuſtin. PP. anno. XII. [k] Arione [l] V.C.Conſ.

CONSTITVTIO QVAE DIGNITATIBVS ET EPISCOPATV [FIlium] liberat patria [m] poteſtate [n].

Tit. X.

NOVELL. CONST. LXXXI.

Imperator Iuſtinianus Aug. ſacro ſenatui huius regiæ ciuitatis.

PRAEFATIO.

QVICQVID ad vtilitatem & ornatum reſpicit à Deo traditæ nobis reipubliceæ, hoc ſemper cogitantes, ad effectum deducere feſtinamus. Igitur etiam dudum legem [o] ſcripſimus ſuper glorioſiſsimis noſtris patriciis: quæ liberos eos dignitatis collatione paterna poteſtate demonſtrat. Non enim decẽs putauimus,vt hos quos in officium nos patrũ prouehimus noſtrorum, hi ſub aliena ſint poteſtate. Nam ſi emancipationis actio dudum quidem & per eas quæ nuncupantur legis actiones, facta cum iniuriis [p] & alapis [q] liberabat eos huiuſmodi vinculis: quomodo futuri eſſent codicilli omnium honeſtiſsimi dati à præſidente vniuerſis imperio, non eos poſſe paterna poteſtate liberare? Nunc autem clementius aut etiam honeſtius in republica cogitantes: ſed ſuper glorioſiſsimis conſulibus, qui proprium nomen ipſi poſt [r] imperium præbent: & ſolis conſularibus codicillis honorantur: & ſuper cingulis quæ liberare à curia poſſunt, hoc eſt præfecturæ & magiſtri militum: dicimus autem in ipſis ſedibus & operibus agnitis hoc ipſum ſancimus eſſe, vt omnis talis dignitas, aut etiam cingulum huiuſmodi acquiſitum aliquibus quoſcunque nos probauerimus quod eos liberet,à curia [ſ] hoc valeat,& vt poteſtate eos liberet patrum atque auorum.Nam ſi ſanciuimus,vt ſi quis ſeruus [t] ſciente domino mereatur militiam,aut quãlibet dignitatem adipiſcatur, repentè ab imperio liberetur, & in ipſam rapiatur ingenuitatem: quomodo non eſt iuſtum, tantos promerentem codicillos,non etiam paterna poteſtate liberum fieri?

Marginal notes, left:

a iudices inquietare dixit *Iuliã. numero 277.*
b ἄρχουσιν ἐνοχλεῖν,
c *Iulian. nu. 278.*
d ἐμφωλεύοντας nidulantes.
e ἐν τοῖς πέραν ἐμπορίοις ἱδρῦσαι *Scrimg.* in vltramarinis nauiu ſtationib. collocare *Hal.* in portibus *Iulian. hic nũ. 289.* Quidam intelligunt partem illam ciuitatis Conſtantinopolitanæ, quę ex Aſia Cõſtantinopolim reſpicit: quæque hodie Pera appellatur.
f qui ſint, qui, ſeu vnde veniãt & quam ob cauſam. *Iulian. d. loco.*
g eſt enim graue paternis ſepulchris carere.
h ἀργίας γραφὴ *Scrimg.* ceſſationis *Iuliã. nu. 290.* actio moræ & lentitudinis, de qua dixi *5. ca. 5.* Refert Gellius *4. c. 20.* Apud cẽſores deliberatũ fuiſſe de nota alicuius qui ad cẽſorem aduocatus, ſtans in iure, clarè nimis & ſonorè oſcitaſſet, tanquã illud indicium vagi animi foret & hallucinãtis, fluxæ, atque apertæ ſecuritatis.
i *Iulian. nu. 291.*
k XIII. vt ſit annus 539.
l lege, Apione, m & ſeruili & adſcriptitia. *adde Nou. 123. c. 4. 1. Caium. 6. 2. Paul. ſentent. 25.*
n περὶ αὐτεξουσιότητος. *Scrim.* quomodo ius poteſtatis diſſoluatur. *Iulian. cõſtit. 75. adde 1. Inſtit. 12. & 8. Co. 49.* de ſolutione patriæ poteſtatis *Index Reginæ.* Porro hinc ſumpta eſt authentica, Sed epiſcopalis. *C. de epiſcopu.*
o *vid. l. vlt. C. de conſulibus.*
p μετ᾽ ὕβρεων καὶ ῥαπισμάτων. *Scrimg.* iniurioſa rapiſmata, quæ hîc appellantur *l. 6. Cod. de emãcipationibus.* Claudianus *libro de conſulatu Honorij.* vocat gratũ ictum, fœlicẽ iniuriam. Hinc manumiſſio dicta, quod manu emitteretur manumiſſo. Ambroſius *2. epiſtol.* Libertas quam manumiſſus accipit & palma lictoris donatus adquirit. Cornut. *in Perſ.* Quoties manumittebant eos alapa percuſſos circum agebant. Seneca 1. epiſtol. Qui ſe Philoſophiæ ſubiecit & tradidit. ſtatim circum agitur, id eſt fit liber *adde Cuiac. 5. obſ. 13.* ſed præſtat dici ῥαπίσαι eſſe virga cædere, non manu. ῥαπὶς enim Heſychio, virga eſt.

CAP. I.

PRopterea igitur hac honeſtiſsima vtentes lege, ſancimus & ordinarios conſules [u], ſi ſub poteſtate conſiſtant, vnà cum ipſo verbo quo hoc his donatur officium,ſuæ poteſtatis fieri: nec non & iis qui honorantur [x] ab imperio per conſulares codicillos, ſi ſub patris ſunt manu, fieri codicillos eorum ſuæ poteſtatis occaſionem. Et ſi quos nos per vniuerſas diocœſes glorioſiſsimos præfectos ſacrorum noſtrorum prætoriorum inſtituamus, aut in præfectura ciuitatis vtriuſque Romæ prouexerimus, aut in quolibet magiſterio militari: hos repentè etiã ſuæ poteſtatis fieri. Eum namque qui [y] tantorum iudex eſt, & tantis iubet, manere ſub poteſtate alterius, & non inter eos qui ſuæ poteſtatis ſunt,ſcribi,noſtrarum indignum iudicauimus legum ſimul & temporum. 1 ¶ Generaliter autem, ſicuti dictum eſt, ſancimus vt omnis dignitas & omne cingulum à [z] curia liberare valens, hoc etiam ſuæ poteſtatis præmium honoratis præſtet, & nobiliores adhuc patres oſtendat. Si ergo ab imperio ſic honoratorum aliqui ſint patres: qui ſi non hoc eſſet: etiam ipſi pariter ſtuderent imperium pro iſtis petentes: quapropter ſiue eſt aliquis nunc quidem ſub poteſtate iis fruens honoribus aut cingulis, quos in primis enumerauimus, ſiue poſtea erit, etiam hunc ius poteſtatis ſuæ ſequatur,& [a] peculium ei donans,& arbitrij liberi eſſe præbens: ac dignè agere honore & iudicio ſuper his ab imperio habito. hoc enim multo maior patribus laus erit, & lętitiæ occaſionem præbebit magnæ.

CAP. II.

Vt liberati per dignitatem patria poteſtate, legitima iura intacta habeant.

ILlud quoque lege cauemus, vt non has tales ſuas poteſtates ſimilia præbere qualia aliæ quæ per emancipationes fiunt: ſed præcipuum quoddam præmium imperium conferre talibus ſuis poteſtatibus.Non enim volumus eum qui ita ſuæ poteſtatis fit, perdere aliquod legitimorum ius,ſed ſint & generi ad eos,& ipſis ad genus intacta legitima, & ex natura ſeruata iura: & filij [b] eorum poſt mortem auorum ſub eorum recidant poteſtatem, ac ſi contigiſſet eorum parentes morte ſuorum patrum, & non ex præſenti lege, ſuæ poteſtatis fieri: & meritò filios poſt mortem ſuorum patrum ſub poteſtate habere, vt nihil horum quæ ab imperio conferuntur, eis deeſſe videatur; quoniam omne bonum, ſiue à Deo [c] acquiritur hominibus, ſiue ab imperio ſequente Deum, decet eſſe manſurum [d], & omnis malitiæ ac deminutionis extraneum.

CAP. III.

Vt per [e] epiſcopatum liberetur filius patria poteſtate.

PAlam verò eſt nullum eſſe qui neſciat,præ omnibus ſanctiſsimis epiſcopis ipſa ordinatione [f] etiam ſuam poteſtatem [g] acquiri. Qui enim omnium ſunt ſpirituales [h] patres, quomodo ſub aliorum poteſtate conſiſtant? Sed conuenit † etiam eos huiuſmodi potiri honore, & hoc etiam ex hac noſtra legislatione frui.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur nobis viſa ſunt ad veſtram reuerentiam & honorem,ô colẽdiſsimi patres,volumus in perpetuũ ſplendere noſtræ Reipublicæ tam ad noſtrum ornatum, quàm ad noſtræ largitatis probationem: quam noſtris patribus,& conſulibus,ſacerdotibúſque contulimus. Datum XV. Kal. April. CP. DN. Iuſtin. PP. A. Arione V.C. Conſ. [i]

Marginal notes, right:

q In omni fere actu legitimo ſymbolum erat aliquod, quemadmodum in emancipatione alapa, *vt hic*: in mancipatione æs & libra *Vlpian. 19. §. 2.* in cretione digitorum crepitus *v. Cuiac. hic*: adde quæ ſcripſi de ſymbolis ad *l. 1. in pr. ff. de verb. oblig.*
r *vide Nouell. 47. ſ.*
ſ ſenſus eſt, Nõ modo conſulatum *l. vlt. Cod. de conſulibus*, ſed & omnes dignitates quæ liberant à Curia (de quibus *v. Nouell. 38. & 70.*) liberare à patria poteſtate.
t Seruus ſciente domino militiam adeptus, intelligitur manumitti *facit §. 4. Inſtit. quibus mod. ius patr.*
u Conſulatus dignitas liberat patria poteſtate *cap. 3. eod. adde l. vlt. Cod. de cõſulibus. leg. vlt. Cod. de decurionibus.*
x de honorariis conſulibus aliàs dixi.
y Abſurdũ eſt, eſſe in poteſtate patria aliquem, qui tot hominũ ſit iudex, tótque negotiis imperet.
z *v. Nouell. 38. & 70.*
a Effectus emancipationis.
b Paterfamilias dignitate factus ſeu emancipatus legitima iura intacta habet in familia ſua. Ideoque liberi eius (quos habuit dum filiusfamilias erat) poſt mortẽ patris eius in ipſius tranſeunt poteſtatem *Iulian. numero 291.* aliàs emancipati, ſeu alio modo quàm per dignitatem emancipati, patre mortuo, nõ obtinent ius poteſtatis in liberos ſuos, quos ſuſtulerunt filiifamilias, hoc eſt ante emancipationem & tum cum in poteſtate patris erant. eſt igitur hic locus exceptio ad legem. *ſ. ff. de his qui ſunt ſui vel alieni iuris.*
c Dona Dei ἀμεταμέλητα.
d *Nouell. 10. §. 1. & cap. 16. de regulis iuris in ſexto.*
e *Iulianus numero 294.*
f ἅμα τῇ χειροτονίᾳ. *Scrimg.* ex ipſa conſecratione *Iuliã. conſtit. 75. num. 294.*
g Liberantur etiam à Curia epiſcopi *Nouell. 123.*
h Epiſcopi patres ſpirituales.
† Antea non obtinuerant *l. 34. Cod. de epiſc.*
i id eſt anno 539.

DE IVDICIBVS[a], ET VT NVLLATENVS CVM IVREIVRANDO ELIgatur aliquis iudex quod permaneat ei: & vt appellationes accipiant modis omnibus iudices: & vt in media lite factæ formæ quomodo oporteat decidi cognitionem, non attendant iudices.

Tit. XI.

NOVELLA CONST. LXXXII.

Idem Imper. August. Ioanni gloriosiss. prætoriorum Orientis præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRAEFATIO.

A Zenone piæ memoriæ scripta est lex[b] de iudiciorum ordine, multas quidem mutationes subsequentibus suscipiens temporibus: ad hoc autem peruenit, vt paulatim penè omnino caderet, nam & qui in ea conscripti sunt pedanei[c] iudices humanam omnes reliquerunt vitam & plurima definiti iuris tacita sunt & certam non meruerunt memoriam: sed vsus hæc percipiens, in aliam transtulit figuram. Nos igitur videntes omnino confusum iudicum schema, existimauimus oportere hac lege determinare quæ decentem ordinem imponat causæ. Non enim existimauimus oportere habere iudicum quorundam nomina, maximè legum[d] ineruditorum, deinde neque causarum habentium experimentum. Nostris enim administratoribus adsunt modis omnibus etiam assessores[e], & ea[f] quæ legum sunt explicantes; & occupationes adimplentes eorum: quoniã multi detenti curis quas apud nos habent, meritò iudiciorum complent partem per suorum præsentiam assessorum. Illi autem neque cingulum[g] habentes, neque nobis ministrantes, nisi potuerint per se nosse quod iustum est, sed aliunde emendicare iudicandi honestatem: quomodo non maximũ vitium erit reipublicæ[h], non eis qui ex se quod agendum sit sciant, lites tradere, sed sinere eos quærere alios, à quibus liceat discere, quæ ipsos in iudicando eloqui decet: Hæc nos meritò ad præsentem erexerunt, nostrorum subiectorum curam agentes; & volentes eis etiam quæ de iudiciis sunt in promptu esse atque facilia, & absq; omni dilatione transigenda.

CAP. I.

De iudicibus à Iustiniano electis.

VEtus igitur schema Zenonis constitutionis[i] piæ memoriæ, quæ vnicuique prætorio[k] certos definiuit iudices[l], omnino perimimus: eligere verò perspeximus in rebus vtilibus habentes attestationem, qui communes omnium erunt iudices, tanquam vndique electi: & hoc quidem gestum est: & electi sunt à nobis iudices, Anatolius vir spectabilis iam aduocatione[m] dudum completa, & inter spectabiles fisci aduocatos deputatus: ac Flauianus, qui nunc aduocatus[n] fisci consistit: & Alexãder, & Stephanus, & Mennas, eloquentissimi aduocati, & pedanei iudices tui fori: & Alexander[o] alter, quem pedaneum[p] iudicem esse prætorij gloriosissimi magistri sacrorũ officiorum cognouimus: & duo subsequentes alij aduocati[q] tui fori[r], Victor, & ex Quizico[s] Theodorus. Ex aduocatis itaque isti iudices præponantur. 1 ¶ Quia verò competens est esse etiam maiores iudices aliquos dignitate prouectos, experimento causarum multarum, aut plurimi tẽporis exercitatos, magnis cingulis, aut multitudine horum exercitatos, qui etiam nostræ obseruent pietati: ideò perspeximus ex gloriosissimis quidem patriciis Platonem gloriosissimum ||patriciũ|| longum qui in vrbana præfectura obtinuit tempus, & secundo in illis sedibus constitutus est, & Victorem glorissimum & ipsum, qui tam in magna Hellade, quàm in nobili Alexandrinorum ciuitate administrauit, & præfecturæ vrbanæ tenuit præsulatum, & neque legum inexpertum, & Focam[t] gloriosissimum inter nostros annumerandum iudices, virum quæcunque sedes nouerit laudatum, quàm sibi præstantem, insuper & quæ legum sunt scientem. Inter hos Marcellum quoque magnificentissimum, semper quidem eum nobis præsentem & circa iustitiæ miramur obseruationem & ab omnibus penè nos adeuntibus propter hoc petitum scimus, & consiliario vtentem laudabili, quatenus disponere quæ ex legibus sunt, possit, id est Appione[u] viro spectabili, & fisci aduocato, & in aliis habente testimonium optimum tam apud alios, quàm à nobisipsis.

CAP. II.

Vt iudicibus tantùm hac lege datis delegare causas liceat.

IVdices itaque post nostros administratores[x] hos esse volumus: & his omnibus negotia secundum quod nobis visum fuerit, delegamus. Si quis autem nostrorum iudicum deputare[y] voluerit causas, iis qui definiti sunt à nobis pedaneis iudicibus tradat, & alteri omnino nulli, nisi consiliariis suis commiserit particulares[z] examinationes: ipse[a] pro omni negotio iudicium portaturus.

a pedaneis sc. eisque vrbanis. *Iulia. Constit. 76.*

b v. quæ adscripta sunt *l. 5. Cod. de pedan. iudicibus.*

c διαιτηταὶ Græcis & Iuliano dicuntur, qui hîc, pedanei iudices.

d imperiti legum, & vsu rerum destituti, indigni sunt munere iudicandi.

e πάρεδροι assessores, qui τῶν ἀρχόντων σύμπονοι. *7. Eclog. 1. c. 1.*

f in assessorib. peritia iuris requiritur *l. 1. Cod. de off. assessor. l. 1. C. de assessor.*

g Cingulum habere est ἀρχὴν ἔχειν.

h Vitium est reipub. peritis; legum causas diiudicandas non tradere.

i de qua *v. l. 5. C. de pedan.*

k δικαστηρίῳ i. iudicio.

l iidem διαιτηταὶ dicebantur *Iulian. hîc.*

m fisci sc. *Iulia. hic.*

n τοῦ δημοσίου συνήγορος.

o Ἀλέξανδρος ἕτερος *Scrimg.* Alexander Alter *Iulian.*

p Pedaneos iudices apud magistratus fuisse, hic locus argumento est.

q scholastici viri *Iul. hic.*

r Daniel & Victor *Hal.*

s Quizicetius *Iulian. hic.*

t φώκαν *Scrimg.* Focatem *Iulian. hic.*

u Appione scholastico consiliario *Iulian.*

x ἄρχοντας magistratus populi Romani *Iulian. num. 296.*

y ἀφοσιώσαι δίκας deputare causas. *vt hic* delegare, vt apud *Iulianum. d. loco.*

z τὰς κατὰ μέρος ἐξετάσεις.

a hoc est, ipse sententiam dicat *Iulian.*

b hinc colligunt, sentẽtiam non valere, nisi feratur à iudice stante *v. Roland. à Valle 1. cõsi. 41. numer. 14.*

c ἐπὶ τῆς βασιλείου στοᾶς *Scrim.* in Basilica. *Iul. hic num. 297.* in porticu regia, in foro. *Synesius in epist.* τὴν στοὰν τὴν βασίλειον τὸ παλαιὸν πραιτώριον. In eadem porticu

CAP. III.

De ordine & tempore quo iudices sedere debent.

SEdebunt[b] autem hi pedanei iudices continuè, & nunc in regia basilica[c]: in quib. & nunc domunculis iudicãt, matutino mox & meridie[d] & vespere audientes causas, non solùm quæ post legem mouendæ sunt apud eos[e], sed etiam alias quæcunque apud alios[f] quidem sunt secundum antiquum motæ schema; nunc autem à nobis ad eos mutari præceptæ sunt.

CAP. IIII.

De prouocationibus.

ILlo custodiendo, vt si sub[g] appellatione à pedaneis iudicibus aut gloriosissimis viris fiant causæ, & ipsæ quidem à nobis ipsis delegatæ sint secundũ quantitatem aut in cõmune[h]: apud gloriosissimos iudices nostros examinabuntur: aut aliis secundum consuetudinem sacrarum consultationum delegabuntur. Si qui tamen gloriosissimorum nostrorum iudicum causas eis delegauerint: ad eos qui hos miserunt, eis audientibus appellatio remeabit: ab illis autem rursus secundum prædictum modum talia iudicabuntur.

CAP. V.

De iurisdictione iudicum pedaneorum.

AVdient igitur omnes quidem litem vsque ad trecentos solidos existẽtem sub schemate annotationis[i]. Sic enim velocius lites iudicabuntur, & circulis cognitionalibus ac tẽporis contritione omnes litigantes liberabuntur. Palam verò est, quia etsi per[k] annotationem audiet causas: veruntamen dabunt terminum per scripturam, qui eorum manifestet sententiam appellationibus in his nulli penitus perimendis: nisi fortè tertio[l] appellare voluerit[m], aut per[n] contumaciam defuerit. talibus[o] enim etiam appellationũ perimitur ratio.

CAP. VI.

De appellationibus, vt cursum duorum mensium habeant, nulláque amplius concedatur reparatio.

APpellationes autem ex hac magna ciuitate à pedaneis iudicibus non vltra duos menses habere inducias in cursu fatalium[p] volumus: post quos necesse est fatales[q] suum inchoare cursum: ea quæ vocatur à legibus reparatio[r] locum in his nullum habente.

CAP. VII.

Vt sportularum modus lege[s] Iustiniani introductus seruetur.

NVllo quoque præsumente transcendere quæ in sportulis, aut in litis expensis à nobis disposita[t] sunt: sed omnibus his contentis, & formidantibus pœnam quam in talibus sacra nostra constitutio terminauit. 1 ¶ His qui causas præparant, sic existentibus, sicut & militiæ figura hactenus definiuit; vnoquoque tamen iudice duobus quidem exceptoribus vtente, & duobus causas præparãtibus[u] & complentibus: non valentibus eis pluribus quàm duobus omninò ministrare iudicibus. hos autem omnino locupletes, & probatos esse: vt neque ab eis aliquid peccetur: neque prodatur, neque malignè agatur: sed periculo officiorum[x], aut scholarum, aut scriniorum præbentium eis super eos electionem simul & ministerium: & vel si quid ab eis peccatur, ad illos qui deputant eos, referri exinde periculum, qui omne damnum eorum causa factum iis, qui ab eis læsi sunt, curabunt. Necessitatem habentibus etiam competentibus[y] iudicibus, si eis interpellatio fiat præparare modis omnibus eos qui ex officiis suis aut scholis aut scriniis eligunt ministrantes, hinc læsis damnum curare. Si verò iudex aliquam senserit malignitatem ab aliquo ministrantium fieri, expellat quidem auditorio suo eos qui non cum vtili opinione causis vtuntur: alios autem instituat, sententia & electione eorum quibus hoc (sicuti prædiximus) periculi est.

CAP. VIII[z].

Vt in locum remoti iudicis alius à principe subrogetur.

SI quis autem aut gloriosissimorum, aut eloquẽtissimorum iudicum remoueatur iudicare pro qualibet causa vel necessitate: nõ aliter alter in eius succedat auditorium, nisi hoc nos[a] decernentes, alij tradiderimus pro eo causarum examinationem.

Agathias 3. scribit se à mane ad occasum libellis litigantium dedisse operam: quibus ostendit se fuisse ex pedaneorum notariis.

d Pedanei, à mane vsque ad vesperam sedent. hinc colligunt nocte iudicari posse. de quo aliàs dixi *ad l. 2. §. 31. ff. de orig. iur.*

e apud diætetas. *Iulian.*

f id est, apud abrogatos diætetas *Iulian. hic.*

g ἐφέσιμοι δίκαι causæ in quibus appellatum est.

h in commune procerum *Iul.* εἰς τὸ κοινὸν τῶν ἐνδοξοτάτων ἡμῶν ἀρχόντων.

i ἐν σχήματι παρασημειώσεως *Scrimg.* more quidem παρασημειώσεως *Iulia. num. 299.* παρασημείωσις complectitur, τὰ κυριώτερα τῶν λαλουμένων ὡς ἐν συνόψει καὶ διαλόγων. huic contraria σημείωσις quæ minuta complectitur iudicij. ὑποσημείωσις verò subscriptio libellorum.

k κατὰ παρασημείωσιν.

l *l. vn. Cod. ne liceat in vna & eadem causa.*

m maluerit. *Iulian num. 299.*

n *l. 1. C. quor. appellat.*

o hoc est, tertiò preuocatio illicita est, & contumaces condẽnati appellare non possunt *Iulian.*

p τῶν κυρίων. de fatalib. diebus, dixi aliàs.

q τὰς κυρίας *Srimg.* statutos legibus dies *Iulian. hic numero 300.*

r σπταρατίονος *Scrimger.* vt ex hoc loco suspicio fit apud Græcos legendum, ῥεπαρατίονος non σπταρατίονος. Nam & reparatæ hîc apud veterem interpretem & Iulianum legitur *numero 300.*

s *Nouell. 17. c. 3.*

t *Nouella 8. & 17. c. 3.*

u Hos Iulianus vocat executores, eo sensu, Vnusquisque iudex habeat duos exceptores & duos executores fideles & probatos &c.

x τάξεων ἢ σχολῶν ἢ σκρινίων.

y id est, magistratibus.

z *Iulian. numero 302.*

a Princeps iudices pedanaos vrbanos eligit.

CAP.

CAP. IX.

Vt[a] duos in exordio & duos in fine litis aureos accipiant pedanei iudices.

NE autem circa hæc labor ſine mercede noſtris fiat pedaneis, ſancimus eos in vnaquaque dicta apud eos cauſa, vel ſi diuinitus fuerit deputata, duos [b] quidem aureos ab vtraque parte in conteſtatione litis accipere, & duos in fine negotij, & vltra hoc nihil, (quod etiam prædeceſſores noſtri definierunt) ſed his contentos eſſe ſolis: priuilegiis quippe quę in diminutione ſumptuum quibuſdam conceſſa ſunt, omnibus integris ſecundum ſuum ordinem conſeruandis. Hoc autem dicimus in litibus tranſcendentibus quantitatem aureorum centum. Si enim vſque ad hoc menſura fuerit litium: nihil eos audientiæ [c] cauſa volumus exigi. qui enim ita paruæ quantitatis exactionem facit, pro maxima parte victoria ſic pauperem fraudat. Et neque in hoc ſolùmodo ſtamus, ſed etiam de proprio ipſi largimur. Volumus enim vnumquemque iſtiuſmodi pedaneorum, annis ſingulis à menſa tuæ celſitudinis percipere duas [d] libras auri, & his eſſe contentum ſolis, & neque redimi: & aurum omnino deſpicere. Propterea enim eligimus fiſcum [e] minuere, quatenus horum vnuſquiſque contentus noſtra largitate & quaternis aureis, puras Deo & nobis & legi cuſtodiat manus, cogitans quæ à prioribus legiſlatoribus de his definita ſunt.

CAP. X.

Vt iudex rationem expenſarum examinet[f].

OPortet[g] autem expenſarum rationem iudices omnino examinare. (Et quia hoc bene Zenonis piæ memoriæ decreuit ſententia & auctoritas: & nos non dedignati ſumus partem etiam hoc noſtrarum facere diſpoſitionem.) Maneat ergo etiam nunc in eodem ſchemate cuſtoditum: illo ſolo adiecto, ſi iuſiurandum intulerit de expenſis iudex victori, ſcilicet cum quantitate quæ viſa erit ei rectè ſe habere: (quam taxationem [h] vocant leges) deinde ille iurauerit: non habere licentiam iudicem minus quàm iuratum eſt, condemnare, neque videri clementiorem [i] lege quæ hæc diſponit. ſi tamē perſpexerit neutrum ſumptuum ſubdere rationi: & propter negotij fortè varietatem hoc ipſum decernat ſua ſententia[k]. Omnibus aliis ſuper appellationibus [l], ſicuti prædiximus, & excuſationibus, & vt non promptè, & cum neceſſitate fiant litis conteſtationes, ſed habeāt viginti dierum inducias, & quidquid aliud iudiciale decreuimus: in propria virtute manentibus.

CAP. XI.

Vt arbitri per compromiſſum non per ſacramentum aſſumantur.

QVia[m] verò multæ quædam nobis fiunt interpellationes, eligentibus quibuſdam iudices penitus ignorantes [n] leges, & experimentum, & pronè iurant iudicibus ſe contentos, quibus nequaquam quiſpiam quodlibet credat: deinde ſuadet forſan etiam iudicibus quaſi ſibi præbere iuſiurandum iuris, neque quid ſit iuſtum neque eius obſeruationes ſcientibus: & merito læſi ipſi rurſus volunt examinari negotiū, obliti iuriſiurandi quod iurauerunt: cauſa nobis ſubuerſione digna viſa eſt. 1 ¶ Et quia cognouimus ex rerum experimento incautum hoc eſſe, ſancimus de cętero nullum † fieri omnino iudicem [o] arbitralem, & cum iuriſiurandi cautione iudicare: ne ex hoc in periurium inuitum incidant homines propter iudicum ignorantiam peierare compulſi: ſed omnino qui iudicē aut iudices eligunt, cum pœna † eligant eos, quatenus partes ad inuicē coeant & neceſſitatem habeant aut contentæ eſſe iudicio, aut ſi retractare voluerit alter, det multam, & ſic licentiam habeat diſcedere reus ab iis quæ iudicata ſunt, & ad aliud venire auditorium: noſtris iudicibus ſi aditi fuerint, exigentibus multam: & iis qui eam iuſſi ſunt accipere, reſtitui pręparantibus[p]. ſcientibus iis qui iudices eligūt, quia ſi hoc nō egerint, neque ſtipulati fuerint pœnam, ſed exiſtimauerint † ſufficere ſibi ex iureiurando cautionem: deinde iudices ſic electi noceant eis, ſi quidem ex ſtudio, à domino Deo [q] pœnas periurij ſuſtinebunt: ſi autem ex ignorantia hoc paſſi fuerint, nihil præter iuſiurandum erit ei amplius: quia neque periurium volumus ab aliquo inferri, neque rurſus litigantes ſuſtinere damnum magnum propter iudicantium ignorantiam citra iuriſiurandi reuerentiā permittimus: omnibus ante ſancitis ſiue ex antiqua legiſlatione, ſiue à nobis de compromiſſariis iudicibus, aut arbitris, extra tamen neceſſitatem iuriſiurandi, in propria virtute manentibus, & nequaquam ex hac noſtra lege nouandis.

CAP. XII.

De[r] appellationibus, & ne cui eas non recipere liceat.

NOſtros tamen iudices omnibus modis ſuſcipere appellationes ſancimus & nulli licentiam eſſe penitus hoc repellere præter ſolam tuam eminentiam: cui hoc ab initio largitur imperium, retractationis [s] introducens auxilium.

CAP. XIII.

De diuerſis ſcriptis[t] ad iudices directis.

OMnis autem iudex ſiue cingulum habens, ſiue aliter iudicans [u] cuſtodiat leges, & ſecundum eas proferat ſententias: & vel ſi contingat iuſſionem noſtram in [x] medium, vel ſi ſacram formam, vel ſi pragmaticam procedere‖ſanctionem‖dicentem aliter agi, ſequatur legem. nos enim volumus obtinere quod noſtræ volunt leges. Si enim ſub appellatione lis fiat, iudex quidem ſuſcipiat modis omnibus oblatam appellationem, nihil penitus excuſans, in quibus omnino licet appellare, auxilium verò circa appellationes omnibus adiacet: per quod licet læſo & quæri, & mereri correctionem aut ab iis qui de appellatione iudicant: aut à nobis ipſis, ſi ad nos ſententia referatur.

CAP. XIIII.

De relationibus[y].

SI quid autem audientes iudices putauerint eſſe dubium: damus † eis licentiam de his nuntiare nobis, & conſulere nos, vt diſcant quæ neceſſaria ſunt, & ita quod agendum eſt explicent, & faciant iuſta ſimul & rationabilia iudicia.

EPILOGVS.

¶ Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis, & propter noſtrorum ſubiectorum vtilitatem geſta ſunt, hîc & in imperiali proponat baſilica, & in aliis partibus noſtræ regiæ ciuitatis; vt vniuerſis hæc fiant manifeſta, & diſcant quia per omnia nobis cura eſt eorum vtilitatis pariter & ęqualitatis. Datum* Arione[z] V.C. Conſule.

VT CLERICI[a] APVD PROPRIOS epiſcopos primùm conueniantur, & poſt hoc apud ciuiles iudices.

Tit. XII.

NOVELLA CONST. LXXXIII.

Idem Auguſt. Ioanni glorioſiſſ. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconſuli & patricio.

PRÆFATIO.

PLVRIMAS ſacras ſcribentes leges & de Deo amabilibus epiſcopis, & reliquo omni ſacerdotio, necnon de reuerendiſſimis monachis, & nuper hoc agentes, in quibus volumus reuerendiſſimos monachos, apud ſolos † ciuitatis epiſcopos, ſub quibus ſunt monaſteria, conuentiones ſuſcipere: petiti ſumus à Menna Deo amabili archiepiſc. huius feliciſſimæ ciuitatis, & vniuerſali patriarcha, reuerendiſſimis clericis hoc dare priuilegium [b] vt ſi quis habet aduerſus eos quamlibet pecuniariam cauſam, prius ad Deo amabilem archiepiſcopum pergat ſub quo conſtitutus eſt, & interpellet eum, & [c] ex [d] non ſcripto iudiciū mereatur. & ſi hoc fiat: nec inquietet eum, nec trahat ad auditoria ciuilia, neque à ſacro [e] eum vacare faciat miniſterio, ſed ex non [f] ſcripto examinetur negotium ſine damnis, & accipiat formam forſan etiam ſcriptam, & ſi hoc quoque partes voluerint & popoſcerint, & liberentur alterutro certamine. 1 ¶ Si verò aut propter cauſæ naturam, aut propter quandam fortè difficultatem non fuerit poſſibile Deo amabili epiſcopo decidere[g] negotium, tunc licentiam eſſe & ad ciuiles iudices pergere, & priuilegiis omnibus cuſtoditis, quæ reuerendiſſimis clericis ſacræ pręſtant conſtitutiones, & litigare & examinationem fieri & terminum imponi liti, & ita liberam fieri cauſam clariſſimis iudicibus ſecundum noſtras conſtitutiones vel leges, ſtudētibus cum magnanimitate & velociter lites decidere, vt non propter huiuſmodi cauſas ſacris amoueantur obſequiis, & cùm oporteat Deum placari & decentia ſacerdotibus agi, auditoriis detineātur & illis turbis, atque inhærente tumultu litigantium animabus. 2 ¶ Si tamen de criminibus conueniantur, ſi quidem ciuilibus, hîc quidem competētes iudices, † in prouinciis autem earum præſides ſiue iudices, non tranſcendente lite menſium duorum ſpatium ex quo litis conteſtatio fit, quatenus breuis imponatur cauſæ terminus. Illud palam eſt, ſi reū eſſe putauerit eum, qui conuenitur, prouinciæ præſes, & pœna iudicauerit dignum: prius hunc ſpoliari à Deo amabili epiſcopo ſacerdotali dignitate, & ita ſub legum fieri manū.

CAP. I.

SI verò eccleſiaſticum [h] ſic delictum, egens caſtigatione eccleſiaſtica & multa, Deo amabilis epiſcopus hoc diſcernat, nihil communicantibus clariſſimis prouinciæ iudicibus. neque enim volumus talia negotia omnino ſcire ciuiles iudices: cùm oporteat talia eccleſiaſticè examinari, & emendari animas delinquentium per eccleſiaſticam multā

a De ſalariis iudicum *Iuliā. nu.* 303.
b Pedaneis dātur δικαστικὰ ſiue ſportulæ: magiſtratibus non dātur, quia ampla ſalaria habent. Pedanei permodica, duarum ſc. librarū auri, neque in omnib. cauſis, ſed in iis tantū quæ excedunt ſummā 100. ſolidorū. j. *cod. verſ. hoc autem.*
c δικαστικῶν ἕνεκεν. Iudicum δικαστικὰ, quatuor aurei. Maiora ſūt apud Gallos: apud quos δικαστικὰ *Eſpices.* de quibus vide Paponem 18. *Areſt.* 3. *c des eſpices.* Lucius δικαστικὰ etiā appellat aurum ſportularium & Tragemata 5. *Placit. 5. de Tragema tu nu. 2.* Veriſimile eſt. n. Gallos (iudiciis tum minus corruptis) iudicibus dediſſe ſpecies: ac procedente tūc demum tempore mutatum id genus ſportularum in pecuniā numeratā. Qua de re conquerebatur Michael Hoſpitalius Frācicus Cancellarius in oratione Rhotomagi habita 1563 tom. 2. ordin. 1. fol. 836.
d i. 144. aureos.
e Fiſci cauſa ſub bono principe peſſima.
f & rationē expenſarū habeat in definitiua ſētentia. *Iul. num.* 304.
g hinc ſumpta eſt authentica, *Poſt iuſiurandum C. de iudiciis.*
h Expenſę à iudicib. pedaneis taxabuntur: aut ex officio, vel delato parti iureiurādo. interdum fiebat condemnatio exceptis expenſis *ſans deſpens. v. Iulia. hic num.* 304.
i Symmachus *epiſt.* Corruptæ eſſe videtur ſententiæ, ſi ſint legibus mitiores. *adde l. 1. §. 1. D. qui & à quibus manumiſ adde l. 11. D. de pœn.*
k arbitrio *Iulia. num.* 304. ψήφῳ.
l vel recuſationibus *Iu. nu.* 305.
m hinc ſumpta eſt authēticade cernit *C. de iureiurando propter calumn.*
n ἀνεπιστήμονας καὶ νόμων καὶ πείρας *Scrim.* Pedaneos peritos eſſe oportet νόμων καὶ πείρας. Meritò laudatur Alexāder Seuerus, qui cùm de iure aut de negotiis tractaret, ſolos doctos & diſertos adhiberet: ſi de re militari, militum veteres, & ſenes, & benemeritos, & locorum peritos ac bellorum & caſtrorum, & omnes literatos, & maximè eos, qui hiſtoriā norant. *Lampridius in Seuero.* Idem etiā ſępe dicebat eos eſſe promouendos, qui per ſe rempublicā gubernarent non per aſſeſſores *ibidem.*
† & ita abrogatur lex 4. *C. de arbitris:* vt, nemo iudex cum iureiurando à litigatore poſſit accipi.
o δικαστὴν αἱρετὸν *Scrimg.* iudicem *Iulian. num.* 306.
† Arbitri cū pœna eligi poſſunt, olim non poterant. & ita abrogatur lex 27. *inf. D. de arbitris.*
p i. iubentibus ordinantibus.
† olim ſufficiebat iuraſſe *l. 4. Cod. de receptis.*
q Periurij vindex Deus.
r de prouocationib. & retractationibus *Iul. num.* 307.
ſ ἀναψηλαφήσεως *Scri.* retractatio *l. vlt. Cod. de fide inſtrum. l. vlt. Cod. de tempor. appel.* Retractatio. i. ſupplicatio *l. 5. C. de ſent. præ. prætor.*
t & de prouocatiōib. *Iul. nu.* 308.
u *Inſtit. de off. iu. Nou. 24. c. 2.*
x *v. Nou.* 113.
y *Iul. num.* 309.
† abrogatur j. *Nou.* 125.
z Apione, id eſt, anno 539.
a *v. Iulian. cōſt.* 77. de clericis litigatoribus *Ind. Reg.*
† nō vt olim apud prouinciarum præſides *l. 33. Cod. de epiſcop.*
b hinc ſumpta eſt authētica Clericus. *C. de epiſc.*
c hinc ſumpta eſt authētica Niſi breues *C. de ſē.*
d καὶ ἐγγράφως καὶ ἀγράφως *Scri.* & malè, quod partim colligi poteſt tacitè ex ſequētibus: partim ex Iuliano: Vbi autē epiſcopus (inquit) cauſam dirimere vult, ſine ſcriptura omnia producantur, & definitiua ſentētia ſine ſcriptis ab eo producatur, niſi partes aliud voluerint.
e Epiſcopi à ſacro miniſterio non ſunt abducendi.
f *Nouella. 15. c. 2.*
g *Noue. 123. c. 21.*
† hodie epiſcopi, Frideric. Aut. Statuimus 33. *Co. de epiſc.*
h Delictū aliud eccleſiaſticum, aliud ſeculare.

secundum[a] sacras & diuinas regulas, quas etiam nostræ sequi non[b] dedignantur leges. ¶Si[c] verò quædam prius contestatæ sunt lites, hæ maneant in ipso schemate, velocem accipientes finem: omnibus quæ iam à nobis sancita sunt siue super sanctissimis ecclesiis, siue super Deo amabilibus episcopis, siue super clericis, siue super monachis, propriam virtutem habentibus.

EPILOGVS.

¶Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, per programmata propria manifesta faciat vniuersis, & in perpetuum studeat custodiri. Dat. XV. Kal. Aprilis Constantinop. Dom. Iustin. PP. August. Apione V.C. Consule.[d]

a Delicta ecclesiastica puniuntur sacris canonibus *v. Nou. 23.*
b Leges ciuiles non dedignantur sequi sacros canones *l. 45. Co. de episcop.*
c De iudiciis *Iul. const. 37. in f.*
d .i. anno 539.

DE[e] CONSANGVINEIS[f] ET vterinis[g] fratribus[h].

Tit. XIII.

NOVELLA CONSTIT. LXXXIIII.

Imper. Iustin. August. Ioanni gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRAEFATIO.

Mvltis vndique natura[i] nouitatibus vtens (dictum est iam in legibus hoc sæpe procemium, dicitur autem & iterum) donec illa quæ sua sunt operatur, ad opus multarum nos pertrahit legum. Legitimas enim & cognatiuas[k] successiones dicunt[l] quidem nobis & veteres, & qui ex antiquissimo iure hæc sumentes, descenderunt vsque ad nos, qui plurima horum correximus, peruenit autem ad nos aliquid tale. 1 ¶Duxit[m] quidam vxorem, & filij ex eadem sunt nati: deinde moriente illa duxit rursus aliam, ex qua nati sunt filij ei, prioribus consanguinei solum, non autem vterini. deinde etiam tertium introduxit matrimonium: fecitque filios ex eo. post mortem verò eius ad secundum mulier descendit virum: ex quo alios fecit filios, iis qui ex priore viro fuerant, vterinos solum, non tamen consanguineos. moriente igitur matre, postea mori[n] vnum fratrum, ex tertio matrimonio contigit sine filiis & sine testamento, multos fratres relinquentem, alios quidem consanguineos, alios autem vterinos, alios verò simul & consanguineos, & vterinos. Et quæ quidem adinuenta est naturæ nouitas, talis quodammodo fuit. Licebit autem tali principio dato nobis, ab eo & alios quosdam opinari casus tale aliquid proferre volentes, siue morte viri, siue morte mulieris, siue alia legitima separatione nuptiis diuersis hoc facientibus. Quæstio igitur illa erat, si ad mortui fratris hæreditatem oporteret omnes vocari, & consanguineos, & vterinos, & simul quidem consanguineos simul autem vterinos fratres.

CAP. I.

Qvia[o] igitur considerantes leges omnes quas congregauimus, & veteres omnes, & nostras huiusmodi non inuenimus emersisse quæstionem: congruum est eā sero tandem refrenare lege, & considerare quia fratribus sunt ad defunctum aliis quidem cognationis iura, quæ nos legitimis copulauimus: aliis autem hoc ipso legitima, cōmunicabant enim aliquid ei circa paternam prolem, sicut alij circa maternam: alij autem illud purè habebant, & lege & natura iuuante se, eo quod ex iisdem erant procedentes matrum finibus, erátque eis patris semen vnum: & vndique veluti quoddam signum eis germanitatis resplendebat. Si igitur huiusmodi frater litibus liberare, & legem & dubitantes voluisset, ad testamentum venerat: & suam sententiam fecerat manifestam: & per scripturam honorati ad hæreditatem vocarentur. Quia verò hoc agere noluit, aut non potuit, (multæ namque sunt homini & anxietates innumeræ, & repentinæ mortes) hæc nostra lex causam determinet. 1 ¶Vult autem hæc lex, ex vtroque † decoratos, & simul quidem consanguineos, simul autem vterinos fratres, ad successionem morientis meliores esse quam illos qui solummodo consanguinei, aut solummodo vterini sunt. & nos non faciat hæsitare naturæ varietas: sed nos huiusmodi adinuentiones ostendimus legitimas, atque decernimus, perfectioribus distribuentes quæ meliora sunt, & minores exequari eis non patientes. 2 ¶Plurima namque ad hoc nos inuitauerunt. Primum quidem altera nostra lex[p], si filius moriatur non habens filios: deinde existentibus ita fortè maternis[q] rebus, aut ex nuptiali, aut etiam ex alia causa, quæ non acquiruntur, prius ex iisdem nuptiis fratres ad hæreditatem vocari: deinde ex aliis: & post † hos patrem, quod probatio erat eo quod dudum talia nostra legislatio concessisset. Nam si etiam patre existente, suo patri, & iis qui sunt ex aliis nuptiis, præponi cōsanguineos & vterinos fratres contingit: consequens est, licet pater non existat, sed fratres solummodo, præponi iis qui ex vno parentū solūmodo copulatur morienti, eos qui similiter quidē cōsanguinei, similiter aūt vterini sunt. & his

e De fratribus, *Index Reginæ.* de successionibus, quæ ab intestato fratribus deferūtur *Iul. const. 78.*
f περὶ τῶν ὁμοπατρίων *Scrimg.* qui scilicet nati sunt ex eodem patre vel ex eodē patre & matre simul.
g περὶ τῶν ὁμομητρίων *Scrimg.* qui nati sunt ex eadem matre. Vterini enim sunt diuerso patre nati *Ambros. epist. 66.* Atque ita liberorū alios cōstituit hac Nou. μόνον ὁμοπατρίους ἢ ὁμομητρίους & ὁμοπατρίους τε ἅμα καὶ ὁμομητρίους.
h Frater fratri ab intestato vt succedat.
i Multas formas edere natura properat *l. 2. C. de vete. iur.*
k καὶ τὰς Cognaticas *Scrimg.*
l .i. explicant.
m Facti narratio.
n Quæstio, Fratris sine liberis mortui hæreditas ad quem pertineat.
o hinc sumpta authentica, Itaq; *C. comm. de succesſionibus.*
† olim ita non fuit *l. 1. C. de legitimis hæredibus.* Vnde cōstat hodie, consanguineos & vterinos simul præferri, consanguineis tantùm vel vterinis tantùm.
p *l. vlt. C. comm. de successionib.*
q decisio huius Nouellæ, Fratris sine liberis mortui hæreditas defertur ad fratres eius consanguineos, id est ad fratres, ex vtroque parente illi coniunctos, nō eos, qui tantū sunt ei vterini, vel ex eodē patre. in rebus eius paternis, fratres paterni succedūt ex regula, Paterna paternis, materna maternis. de qua *vide l. 13. Co. de legitimis hæredibus.* In rebus aliunde quæsitis iidem consanguinei excludūt paternos & vterinos. sunt enim coniunctiores §. 1. ⁊ eo. cōsanguineis deficientib. paterni & vterini æqualiter succedūt in aliūde quæsitis: *v. quæ dicam ad l. 13. in fine Cod. de legitimis hæredib.*
† hodie pater vocatur in virilē

conueniens erit illud quod dudum & in maternis, & in iis quæ ex nuptiali causa, aut aliter non acquirantur, sancitum est, hoc etiam in reliquis morientis rebus valere atque tractari. Hæc igitur lex in isto casu data sibi occasione, sicuti dictum est, posita sit. Et quia ex tribus matrimoniis hoc processit, nouitas naturæ nihil prohibet, vel si quis proponat & in duobus solummodo matrimoniis alios quidē esse solùm vterinos, alios autem consanguineos simul & vterinos, vel si quis extendi dicat matrimonia. & adhuc amplius tale aliquid fieri. Et sic in huiusmodi casibus tales vbi quidam introducuntur ordines fratrum lex habeat suam virtutem: & excludant duplici[r] vtentes iure, eos qui vno solo vti possunt.

CAP. II.

Si verò non talis est casus, sed solummodo constituti sunt vterini aut consanguinei, & moriatur aliquis fratrum: hic prioribus subiaceant legibus quæ, eorum successiones disposuerunt. Locum tamen hæc lex habeat non solùm in hoc casu, qui quæstionem mouit: sed etiam in iis, qui postea futuri sunt. Quocirca priora si aut iudicis sententia, aut pactionum expedita sunt formis, habeant propriam decisionem, huius legis iudicio non egentia.

EPILOGVS.

¶Tua igitur eminentia, quæ placuerunt nobis, & per hanc sacram manifestata sunt legem, per literas proprias declarare cunctis & in perpetuum obseruare festinet. Datum XV. Kal. Iun. Constantinop. Imperat. Domin. Iustiniano Aug. anno XV.[s] Arione V.C. Cons.

r Duplici vtentes iure, iis, qui vno tantùm vtuntur, sunt potiores.
s XIII. i. anno 539.

DE ARMIS[t].

Tit. XIIII.

NOVELLA CONSTIT. LXXXV.

Imperator Iustinianus August. Basilidi gloriosissimo magistro sacrorum officiorum.

PRÆFATIO.

Magnvm Deum & saluatorem nostrum Iesum Christum & eius auxilium semper inuocātes, studemus omnes subiectos nostros, quorum regimē credidit nobis Deus, illæsos[u] & sine calumnia custodire & inhibere bella, quæ per suam considerationem suscipientes aduersus alterutros operantur dolores, duplex ex hoc contra se supplicium inferentes, tam quod sibimet inferunt, quàm quod ex legibus vesaniam eorum punientibus patiuntur.

CAP. I.

Volentes igitur huiusmodi mortibus homines liberare, prospeximus armifacturæ[x] opus nullum priuatum operari, solos autem illos arma facere, qui in publicis deputati sunt armificatoriis[y], aut qui dicuntur fabricensij[z], eos autem qui operantur arma, nulli vendere priuato, [a] Sed neque qui in[b] numeris constituti sunt armifactores, quos etiam deputatos appellant, qui de fisco annonas accipiunt, permittimus operari, aut alicui vendere arma: sed solùm diligentiam habere armorum militum in numero constitutorum, in quibus militant. Si verò nouum aliquid faciunt, hoc auferri ab eis, & in sacro nostro inferri armamento[c] adiiciendum ibi repositis publicis armis.

CAP. II.

Hoc autem obseruare volumus & eos, qui in ordinibus ballistariorum[d] sunt, quos per diuersas statuimus ciuitates, ordinantes eos & arma facere sancientes, vt & ipsi sola publica arma in armamentis[e] publicis vniuscuiusque ciuitatis recondita corrigant, atque renouent. Si qui verò vnū aliquid armorū instruxerint, hoc similiter & ipsis inter publica arma præstent, & nulli alteri penitus vendant. Hoc quoque custodiant, qui in ballistariis deputati sunt, periculo[f] patrum[g] ciuitatum, sub quibus & ipsos ballistarios statuimus, & publicorum armamentorum[h] diligentiam atque custodiam constituimus: quatenus si qui visi fuerint aut deputati aut fabricensij[i] vendentes arma, prouideant per loca iudices[k] eos suppliciis subdere, insuper etiam arma ab iis qui ea comparant, sine pretio auferre, & publico vindicare.

CAP. III.

Hanc igitur gubernante nos Deo cogitationem, per præsentem sancimus legem, in nulla ciuitate aut prouincia nostræ reipublicæ habere licentiam priuatos aut alium quempiā arma facere, aut vendere, aut quolibet mercari modo: sed solos eos qui inter fabricenses referuntur, hæc instruere, & deferre ad sacrum nostrum armamentū. & hoc à tua celsitudine, & qui post te susceperint cingulum, custodiri sancimus: deputantibus nobis aliquos[l] chartulariorum, qui sub tua celsitudine in scrinio sunt constituti fabri-

t περὶ ὅπλων Scr. περὶ ὅπλων ὁπλοποιῶν 7. Eclo. 9. de armis & fabricensib. de fabricensib. §. 1. C. 9. de fabricensibus, & qui arma gerere possint, *Iullian. const. 79.*
u de iure principis dicam ad Nouellam 105. c. 2. in fin.
x τῆς ὁπλοποιίας ἔργον.
y ὁπλοποιίοις, publicis fabricis *Iul.* armamētis, *arcenauls.*
z φαβρίκης. i. fabricis.
a priuatis arma vendi non licet.
b ἐν τοῖς ἀριθμοῖς, i. matriculis *Iul. hic.* Numerorum fabricēsib. noua arma fabricare nō licet, licet tamen acutare.
c ἀρμαμέντῳ *Scrim.*
d βαλλιστρείων. ἐν τοῖς βαλλιστραρίοις ὁπλοθήκαις *Scrim.*
f οἱ βαλλιστάριοι τοῖς πατράσιν ὑποκείνται τῶν πόλεων *Basilic. v. Cuiac. hic.*
g de patribus ciuitatis alias dixi.
h ὁπλοθηκῶν
i φαβρικήσιοι. qui & fabricenses.
k ἄρχοντες. præsides prouinciæ *Iulian. hic num. 304.*
l quinque sc. *Iulian. num. 305.*

a προεστεύοντων, Primates scriniis appellat *Iulian. hic.*

fabricensium, periculo quinque inter eos priorum[a] bonā opinionem habentes, & oportunos, qui in hac felicissima ciuitate, & in aliis ciuitatibus nostræ reipublicæ arma faciunt, requirentes, prohibeāt priuatos, aut etiam alios quosdam citra eos qui deputati sunt inter fabricenses, armifacturæ agere causam: & in quibuscunque compererint locis aliquos priuatos hoc audentes, hæc offerre, & fisci applicare armamento. Si autem inter operarios priuatos artifices oportunos[b] inuenire potuerint: hos, si voluerint, in militiis statuere, & in descriptione[c] nomina eorum facere, & destinare nobis descriptionem artificum: vt per sacrum nostrum rescriptum in illis statuantur locis, in quibus sunt publicæ fabricæ, quatenus ipsi operantes arma, & de fisco annonas accipiant, hoc enim facto & subtiliter obseruato à prædictis personis, licentia penitus nulli dabitur, neque ciuitates inhabitantibus priuatis, neque villas incolentibus rusticis, armis vti aduersus alterutros, necésque præsumere, & ex hoc plurimos homines occidi, publicas verò perire functiones, dum terræ cultores vitam amittere metuentes, fuga propter timorem vtuntur. 1 ¶ Oportet ergo eos qui diriguntur à tua celsitudine ex memorato fabricensiū scrinio ad prohibendos priuatos armorum factores, cōfessionem[d] accipere etiam per loca iudicum, & subiectorum eis officiorum, & ciuitatum defensores, & patres, quia nihil valebūt de cætero horum quæ à nobis prohibita sunt, aliquid agere: sed quę per præsentem sancita sunt legem, custodiēt, pœnam & in pecuniis, & in ipsum formidantes caput. Sancimus enim magnæ quidem Alexandriæ iudicem negligētem quæ à nobis sancita sunt, viginti auri librarum exoluere pœnam, & cingulo cadere: & huius officium similiter auri librarum viginti dare pœnam, & capitale subire supplicium: aliarum verò prouinciarū iudices damnum quidē decem librarum auri sustinere, similiter autem & ipsos casui cinguli subiacere, & eorum officia. Defensores autem, & patres ciuitatū, trium librarum auri multari pœna, & in capite sustinere periculum, si quod tale factum comperiētes non punierint, aut hoc agere valentibus non nuntient, sed latere permiserint.

b i. idoneos,
c Matriculam vocat Iulian. *hic.*
d καταθέσεις depositiones, *Iuli. hic.*

CAP. IIII.

VT autem palam fiant quæ à nobis prohibita sunt, à priuatis, & aliis quibusdam, citra eos qui in sacris nostris fabricensibus referuntur, fieri, aut priuatis vendi arma: & hoc per præsentem legem significare curauimus. Prohibemus[e] enim priuatos operari & emere arcus[f], & sagittas & spathas, & enses quæ vocare consueuerunt semispathia[g], & quæ vocantur à Zabæ[h], siue loricæ, & contos[i], & quolibet modo vel figura factas lanceas, & quæ apud Isauros nominantur monocopia[k], & appellatos sitinnos[l], seu missilia: insuper & aspidas, siue scuta, & galeas, seu cassides. nō enim ista alij cuidam instruere sinimus, præter eos qui deputati sunt in sacris nostris fabricensibus. solos autem fieri & vēdi à priuatis, & priuatis vendi permittimus cultellos minores, quibus nullus in præliis vtitur. Pręsentem igitur legem generalem tua celsitudo in hac proponat regia ciuitate, nec non & per alias ciuitates nostræ reip. vt omnes agnoscentes quæ placuerunt nobis, hæc obseruent.

e Arma portare prohibitū. *vide Socinum regula* 30.
f *Edicto Iustiniani* 8. *c.* 3. nota armorum genera.
g ἀπὸ τοῦ καλεῖν εἰώθασι παραμήρια. *Scrimg.* quæ parameria vocant. Iulian. *hic num.* 306. Cedrinus τὰ παραμήρια τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐξέτεμε. Porro παραμήρια dicuntur, quod femori accingantur. Semispathia quæ hic appellantur. Vegetius 2. vocat Semispathas, eadem forma qua Tullius 3. *de legibus.* Semisicas dixit.
h Zabæ, loricæ, *Iulianus. Suidas in verbo* ζαβαρεῖον.
i καὶ κοντοῖς.
k μονοκόντια. *Scrimg.* monocontia *Iulian.*
l ζιβύννοις *Scri.* Zibynnos, quos missilia vocant. *Iulian hic* Ennius sibinas *v. Cui. hic.*
m Vt præsidi suspecto in audiendis litib. adiūgatur episcopus, *Index Reg.*
n *v. Iulian. constit.* 69. *num.* 260. *&* 250. *& sequentibus.*

CAP. V.

DEnunciamus autem futuris præesse huiusmodi custodiæ chartulariis ex memorato fabricensium scrinio, quia ex negligentia non solùm pecuniarias sustinebunt pœnas, sed etiam in corpore supplicia patientur, & militia cadent. insuper nec ipsum vlterius permitti à nobis scriniū in huiusmodi adesse solicitudine, sed aliis committi fabricensium curam.

EPILOGVS.

¶Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc legem declarata sunt, tua celsitudo, & qui post te in cingulo fuerint, operi terminóque contradere festinent: indignationem nostram & ipsi metuentes, nisi rem sic vtilem reipublicæ custodierint.

VT[m] DIFFERENTES IVDICES audire interpellantium allegationes, cogātur ab episcopis hoc agere: & vt quando in suspicionem[n] habuerint iudicem, pariter audiat causam & ciuitatis episcopus, & de cautela alia quam omnino oportet episcopum agere.

Tit. XV.

NOVELLA CONST. LXXXVI.

Imperator Iustiniani Augusti edictum.

PRÆFATIO.

EX quo nos Deus Romanorum præposuit imperio, omne habemus studium vniuersa agere ad vtilitatem subiectorum commissæ nobis à Deo reipublicæ, & illa facere quæ omni difficultate & lęsione atque cōtritione priuent: ne occasione litium, & aliorum quorundam discedere cogantur à propria patria, & in peregrinis affligi.

CAP. I.

PRopterea igitur & in præsenti prospeximus præsens edictum ad omnes dirigere subiectos, & palam facere omnium ciuitatum & vicorum habitatoribus, quatenus si quis habuerit contentionem aduersus alium siue de pecuniaria causa, siue de sublatione rerum mobilium & immobilium, seséque mouentium, siue de criminalibus, prius interpellet clarissimum prouinciæ iudicem, & vt ipse secundū nostras leges examinet ea, quæ proponuntur, & vnicuique iustitiam seruet. Si verò dum aliquis adierit iudicē prouinciæ, non meruerit iustitiam: tūc iubemus eum adire[o] suum sanctissimum episcopum, & ipsum mittere ad clarissimum prouincię iudicem, aut per se venire ad eum, & pręparare eum vt omnibus modis audiat interpellantem, & liberet eum cum omni iustitia secundū nostras leges, vt non cogatur peregrè de sua patria proficisci. Si verò etiam sanctissimo archiepiscopo compellente iudicem cum iustitia determinare interpellantium causas, iudex differat discernere negotium, & non seruet litigantibus iustitiā: iubemus sanctissimum ciuitatis illius episcopum dare ad nos literas ei qui nō meruerit quod iustū est, insinuantes quia coactus ab eo iudex distulit audire interpellantē, & iudicare inter eum & qui ab eo conuentus est: vt hoc cognoscentes nos supplicia inferamus iudici prouinciæ, qui interpellatus ab eo qui iniustitiā passus est, & coactus à sanctissimo archiepiscopo, non iudicauerit quæ in dubitationem venerunt.

o Si pręses prouinciæ preces prouincialium contempserit, prouincialibus licet de ea re cō queri apud episcopum *Iulian. d. num.* 269.

CAP. II.

SI[p] verò contigerit quendam nostrorum subiectorum in dubitationem habere iudicem, iubemus sanctissimū archiepiscopum audire cum clarissimo iudice: vt ambo[q] per amicabilem conuentū dissoluant quæ dubia sunt: vt aut per annotationem[r] scriptis factam, aut cognitionaliter iudicetur inter litigantes: & forma detur iustitiæ legibúsque conueniens: vt non cogantur nostri subiecti propter huiusmodi causas recedere à propria patria.

p hinc sumpta est authentica. Si verò *C. de iud.*
q episcopo sc. cum pręside cōsidēte *Iul. num.* 250.
r vel more παρεσημειώσεως eos audiant *Iulian. hic: adde Nou.* 82.

CAP. III.

SI quis verò existimans habere se aduersus aliquem quālibet actionem, neque clarissimum prouinciæ iudicem interpellet, neque sanctissimum ciuitatis episcopum adeat, & ita[s] veniat huc absque literis Deo amabilis episcopi ciuitatis: sciat quoniam & ipse tales sustinebit pœnas quales futurus esset sustinere iudex si interpellatus ab eo non studuisset ei seruare iustitiam. Hæc autem omnia sancire perspeximus propter vtilitatem eorum qui habitant per ciuitates & vicos: ne priuati propriis prouincijs, & ipsi in peregrinis affligantur, & res eorū lædantur. Propterea enim iudices gratis facimus, & iusiurandum eos iubemus subire, vt vnicuique interpellanti iustitiam seruent secundum nostras leges.

s *Iulian. nu.* 251.

CAP. IIII.

SI tamen contigerit quendam nostrorum subiectorum ab ipso clarissimo prouinciæ iudice lædi, iubemus eum adire[t] sanctissimū illius ciuitatis episcopum: & ipsum iudicare inter clarissimum illius prouinciæ iudicem, & eū qui putatur lædi ab eo. Et si quidem contigerit iudicem legitimè & iustè iudicari à sanctissimo episcopo: satisfacere eum omnibus modis ei qui interpellauit aduersus eum. Si verò refutauerit iudex hoc agere, & peruenerit ad nos ipsa lis: si quidē inuenerimus quia iustè & secundū leges aditus à sanctissimo episcopo, ea quę condemnatus est, non fecit: nouissimis[u] eum suppliciis subdi præcipimus: quoniam qui debet vindicare oppressum, ipsum opprimere reperitur.

t *adde l.* 4. *Co. ad l. Iul. repetund.*
u i. vltimis suppliciis. Vltimum suppliciū mors *l.* 21. *D. de pœnis.*

CAP. V.

SEd etiam subiectum ei officium iubemus cum omni studio & administrantes clarissimis iudicibus interpellantes absoluere, nihil[x] accipientes præter illa quæ nostris constituta sunt legibus. Si verò hæc non custodiant, subdi iubemus suppliciis[y].

x *Iulia. hic num.* 253.
y vltimis *Iulia.*

CAP. VI.

SI tamen inuenerimus quendam sanctissimorum episcoporum pro gratia cuiuspiam prodere iustitiam, regularē[z] ei castigationem inferri iubemus: vt studeant cum timore Dei iustè iudicare: ne non impetrantes iustitiam, cogantur homines relinquere proprias ciuitates atque prouincias & in loca quælibet alia iniqua concurrere.

z i. ex sacris regulis pœna subiicitur *Iuliā. nu.* 254.

CAP. VII.

IN ciuitatibus autem in quibus nō sunt iudices, iubemus eos qui habent causas, adire[a] defensorem, & ipsum discernere inter eos. Si verò litem habentes voluerint defensorem vnà cum sanctissimo episcopo iudicare, & hoc agi præcipimus.

a *Iulian. nu.* [illegible]

Cap. VIII.

Neque autem monachum, neque clericum, neque episcopum iubemus venire huc absque [a] literis sanctissimi sui patriarchæ. Si verò hoc fecerint, sciant quia semetipsos schemate faciunt indignos.

Cap. IX.

Si quis autem magisterianus, aut præfectianus [b], aut cuiuscunque fortunæ existens acceperit amplius sportularum quam definitum est sacris nostris constitutionibus: iubemus omnibus modis iudicem prouinciæ periculo proprio secundum nostram legem hoc vindicare, & vindictam inferre hoc præsumentibus. Si verò non vindicauerit hoc ipse iudex, licentiam damus sanctissimo vniuscuiusque ciuitatis episcopo nunciare nobis quæ de eis aguntur, & qualem habet militiam, aut dignitatem, qui hoc præsumpserit: vt & iudici periculum inferamus permittenti & despicienti nostram iussionem, & ipsum quoque iubeamus puniri talia præsumentem.

De mortis causa donatione [c] Curialium.

✶ Tit. XVI.

Novell. Const. LXXXVII.

Antonio Contio interprete.

Praefatio.

Curialium fraudes nihil posse ferre damni Reipublicæ, sed resistere legem talibus curiis [vel consiliis] omni volumus modo. Cognouimus enim quemadmodum, postquam interdiximus curialibus donationum modum, non concedentes ipsis possessionem immobilem donare [d], neque in testamento relinquere vltra [e] tres vncias, sed dodrantem omni modo Curiæ seruare, illi calumniantes legem, excogitauerunt tales aliquas fraudes contra ipsam legem. Scientes enim quod nos inuenientes vetustos legumlatores dubitantes de mortis causa donatione vtrum donatio an legatum sit, & illos quidem connumerantes ipsam donationi, quosdam verò legatis, ea quæ pluribus [f] & optimis legislatoribus visa sunt eligentes, legatum [g] ipsam esse omnimodo decidimus, nec [h] confectione monumentorum egere, sed licentiam habere facere ipsam & inserere ipsi etiam certos fines, quos donator voluerit, & si hoc fecerit, licentiam habere renuntiare etiam huic ipsi facultati, qua possit pœnitere super talibus donationibus, reuocare [i] & quos vtique volueris terminos inserere mortis causam donationibus, sicuti *Iulianus* sapientissimus constituit, quod quidem nos in trigesimonono [k] nostrorum Digestorum scripsimus. Omnia enim comprehendimus in breui & quæ vetustis & quę nobis placita sunt. Hoc igitur scientes putauerunt oportere secundum modum hunc facere quasdam mortis causa donationes & inserere pacta secundum legem ad auferendum potestatem sibiipsi super donatione pœnitenti, eam reuocandi. Alium verò tentamentum ipsis placentem addere ipsis donationibus, vt inde ipsis nimirum liceat facere donationes à reuocatione liberas, & ita suas minuere substantias.

Cap. I.

Etsi autem ex his quę iam lege sanciuimus adempta est omnis illis occasio plus dodrante relinquere quoquo, vel in testamento relinquendi, vel per donationis modum alienandi, tamen vt adhuc etiam magis ipsorum fraudem compescamus, idcirco & nunc *Sancimus* nemini [l] curiali neque per mortis causa donationem licere donare quid, præter quàm tantummodo per antenuptialis donationis modum pro seipsis aut propriis liberis factæ aut per dotis occasionem, quatenus ipsa nostra constitutio dicit, etiam filiabus donare nubentibus. siquidem aliter ipsos non posse donare certum est res immobiles, sed ipsas manere semper apud ipsos curialibus obnoxias functionibus, sola ipsis venditione concessa. & ipsa secundum Nouellæ nostræ constitutionis obseruationem. Mortis causa donationibus suam vim habentibus, & valentibus cæteris hominibus, exceptis [m] curialibus facere dictas mortis causa donationes in quascunque voluerint personas, & conditiones ipsis imponere, & renuntiare (siquidem hoc voluerint) pœnitudini concessæ circa pactionis reuocationem. manere quippe oportet rem etiam sic in mortis causa donationis conditionibus (hoc enim insuper sancimus) & tales donationes firmas esse & stabiles, quod quidem non nunc primum lege statuimus, sed iam lege statutum & nunc per nostram interpretamur & corroboramus vocem in omnibus aliis personis, præter ipsos, vt dictum est, curiales. idque propter ipsam nostram erga rempublicam curam & studium.

Epilogus.

¶ Quæ igitur placuerunt nobis, & hac lege manifestata sunt, tua gloria custodire studeto, in primis vtilitati Reipublicæ prouidentiam impertiens.

a *Iul. nu. 256. Nouell. 6. c. 8.*

b ἐπαρχικὸς *Scrimg.* agens in rebus *Iul. hic. nu. 257.*

c De diuersis donationibus à curialib. faciendis *Iul. constit. 80.* de donationibus factis à decurionibus *Index Reg.*

d inter viuos *Nou. 38.*

e *Nou. 46.*

f Id semper sequendum est, quod plurib. & optimis videtur.

g Mortis causa donatio legatis comparatur *l. 4. C. de mort. cau.*

h Mortis causa donatio non eget insinuatione *l. vlt. Co. de mort. caus. l. 15. in fin. l. 37. ff. de mort. caus. §. 1. Instit. de donat.*

i Mortis causa donatio reuocari potest.

k *tit. 6. l. 16. 17. 18. ff. de mort. caus.*

l nota regulam.

m Decurio donare non potest etiam mortis causa. Donare potest, dotis aut donationis propter nuptias causa.

n De reb. depositis, & de his qui denunciant, vt deposita nō reddantur *Iul. const. 81.*

o De suspensione erogationis annonarum *Index Reginæ.* De his qui denunciant vt ciuiles annonæ vel pēsiones non soluantur *Iul. hic. nu. 310.*

p χορηγία ἄρτων administratio panum. *vt hic.* Iulianus ciuilium annonarum vel pēsionum solutio.

q hinc sumpta est authentica. Sed iam cautum *C. depo.*

r puta creditoribus. Creditor denunciare quidē potest depositario, ne depositū reddat *l. vlt. ff. de lege commissoria* potest tamen eo inuito depositū reddere, exacta cautione, quod hac Nouella nō tollitur. Ad hæc, cum hîc dicitur aliquibus ne intelligas ipsum rei dominum, cui ius est rei suæ à se depositæ vindicandę *l. 9. in fi. ff. de rei vindic. l. 31 ff. depositi.* Hac enim Nouella repellitur denunciatio creditoris, non domini: prohibentis denūciatio, nō vindicatio.

De deposito [n], et denuntiationibus inquilinorum, & de [o] suspendenda administratione [p] panum.

Tit. XVII.

Novella Constit. LXXXVIII.

Imp. Iustin. Aug. Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

Praefatio.

Item nuper audientibus nobis (hoc quod in imperio publicè sedentes multotiens agimus,) orta est aliqua quæstio, quā resoluimus statim; huiusmodi verò discentes contingere multa communi & generali lege definire hoc iustum esse arbitrati sumus.

Cap. I.

Si [q] enim quis ab aliquo capiat aurum aut res aliquas depositi causa in quibusdam conditionibus, deinde illi agant: necessitatem habeat omne restituere aurum, aut res conditionibus semel impletis: & nulla omnino licentia sit aliquibus [r] extrinsecus interdictionibus vti, & retinere depositi restitutionem: cùm & alia multa priuilegia [s] tam à præcedentibus legislatoribus, quā à nobisipsis data sunt: licentia enim est prohibenti redditionem, eum quidem cui creditum est depositum, non molestare: eum verò de rebus quæ in quæstione sunt, qui aurum, aut res aliquas acceptur us est, litem sortiri, & iustitiam & legem promereri. sed ne per hanc causam damnis magnis subiiciat eum, qui interdictionem suscepit, & compellatur aut defensiones expetere, aut res habere, & non possit voluntariè cum deponente benignè agere. quòd si tale aliquid egerit (omnino enim oportet non sola delictorum nos contentos esse prohibitione: sed [t] etiam timorem inferre iustum transgressoribus) siue perditionem contigerit rerum aut pecuniarum fieri, & hoc probetur, siue alium quemcumque casum fortuitum: ipsum respicere qui contestationem dixerit. Insuper etiam ex quo facta est huiusmodi cōtestatio, vsuras pecuniarum vsque ad tertiam [u] centesimæ agnoscere prohibentem accipere propria: non solùm si aurum fuerit quod depositum est, restitui verò prohibitū: sed & si aliæ res sint: vt hoc timore stultorum simul & peruersorum malignè versandi, in depositionibus homines cessent.

Cap. II.

De his qui denunciant ne ciuiles annonæ vel pensiones soluantur [x].

Sed & totum hoc quod de mandatis est, & aspicere, & cōstituere secundum legem prouidimus. Videmus enim frequentari hoc in regia hac præcipuè ciuitate, & aliquos interdicentes eis qui ministrant publicos [y] annonas, & tesseras [z] accipiunt ab annonarum præfecto, volentes suspendi administrationem: & eos qui ex hoc solummodo forsan nutriuntur, defraudari administratione, per quam eis omnis tribuitur vitæ occasio. Huic autem rei seuerius & difficilius illud est. multis [a] enim domos possidentibus in hac felicissima ciuitate [b], qui imbanchiti [c] non videntur, mox futuris pensiones ab inquilinis accipere, calumniantur per interdictiones inquilinis dirigentes, vt non inferant eis. Illi [d] verò vltra [e] eas suscipientes, quidam propter inopiam forsan comedunt eas: quidam verò & exules à magna hac fiūt ciuitate, & decidit omnino pensionum administratio iis qui ex hoc forsan solo nutriuntur, secundum quod occurrentes in ciuilibus annonis diximus. 1 ¶ Nemini [f] igitur damus huiusmodi licentiam: sed vnusquisque si aliquam habeat causam ad obnoxium sibi non obdormiat: in liberalibus autem peruersitate omni plenius aspiret interdictionibus. Cognoscat enim, quia si tale aliquid egerit, & per occasionem eius ciderit aut administratio panum, aut pensionum datio ex hoc accidens: ipse sustinebit periculum mox quod interdictionem [g] inquilinis & ministrantibus panem miserit, aut suspenderit annonam. nihil enim horū agi omnino volumus: sed ex quo interdictiones egerit, sancimus eum omne damnum sarcire domino rerum super hoc & vsuram, & tertiam centesimæ agnoscere pecuniarū, aut rerum quas non accipere per eum is qui secundum hūc modum læsus est, valuit. Et neque aliquis opponat defensiones, quia qui præsens est ei exactionis domino danti defensionem aut in deposito, aut in aliis recipere rem propriam. non enim omnibus [h] est facilè fideiussorem præbere nostris legibus nullam defensionem omninò ratam esse ponentibus, nisi [i] cum fideiussione fiat. fideiussorem enim omnino dandum idoneum non facile neque possibile passim est. Et propterea igitur ad securitatem nostrorum subie-

s Deposito non opponitur compensatio *l. vlt. C. de compensat.* Depositum anteponitur priuilegiis *l. 7. in fin. D. depositi.* Chirographo deposito acceptæ rei, non opponitur exceptio non numeratæ pecuniæ *l. 14. Cod. de non num.*

t Penè nihil est delicta prohiberi, nisi puniātur.

u id est triētes.

x *Iulian. hic nu. 310.*

y τὸ δημόσιον σιτηρέσιον ἢ καὶ ψήφοις πορίζομένοις.

z Tesseræ annonarum accipiebātur ab annonarum præfecto.

a Græcus textus ita habet, πολλοὶ γὰρ τοῖς οἰκίας κεκτημένοις κατὰ ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν βασκαίνοντες, ἡνίκα μέλλοιεν τὰ γεγονότα παρὰ τῶν οἰκούντων λαμβάνειν ἐπηρεάζουσιν, ἐκμαρτυρίας τοῖς ἐνοικοῦσιν στέλλοντες ὥστε μὴ καταβάλλειν ἐπ' αὐτοῖς. id est, multi enim domos possidētibus in hac felicissima ciuitate inuidētes, vt pensiones domorum ab inquilinis accipiant, denuntiāt testatione facta, vt ne inquilini pensiones soluant proprietario seu ædium domino.

b Sēsus est corruptus, quem ita restitue: Illud omnium incommodi⁹ est, quod plerique dominis ædium inuidentes, die pensionis cedente, inquilinis denūciant testatò, ne pensionem soluant.

c Mirum vndè vox hęc, imbanchiti, irrepserit: nisi si ignarus interpres τὸ βασκαίνοντες, quod in Gręco est exēplari, in hāc vocē nullius sensus commutarit.

d inquilini.

e id est, vltro ac libenter.

f Denunciatione iniusta creditoris, si quod detrimentum debitoris deposito fuerit illatum, creditor debitori damnū resarcire tenebitur.

g *vide le. vltimā D. de lege cōmissaria.*

h non est omnibus facilè, fideiussorem inuenire. *l. 33. §. 2. Cod. de episcopis: vide quæ dixi ad l. 3. Cod. de verborum significat. l. 5. §. 1. D. vt legatorum nomine.*

i nulla est defensio, sine fideiussore.

subiectorum volumus hoc custodiri àmodo, & de cætero omni tempore, vt immortale sit huius nostræ sanctionis iuuamen Reipublicæ, quæ iudicantibus quidem nobis in mentem venit, præsentem verò legem commune iuuamen nostris peperit subiectis.

EPILOGVS.

¶Tua igitur eminentia, quę placuerunt nobis, & per hãc diuinam manifestata sunt legem, operi effectuique tradere, & in perpetuum obseruare festinet.

COLLATIO VII.

a περὶ τῶν νόθων. De liberis naturalibus. v. Iuliã. cõstit. 82. de filiis naturalibus *Ind. Reginæ*. adde Nouella 74:4. *Cod. Theodos.* 6.

QVIBVS MODIS NATVRALES[a] EFFICIVNTVR SVI, ET DE EORVM EX testamento siue ab intestato successione.

Tit. I.

NOVELLA CONST. LXXXIX.

Imperator Iustinianus Augustus Ioanni gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

PRÆFATIO.

NATVRALIVM nomen Romanæ legislationi dudum nõ erat in studium, nec quælibet circa hoc fuerat humanitas, sed tanquam alienigenum aliquid & omnino alienum à republica putabatur: à Constantini verò piæ memoriæ tẽporibus in constitutionum scriptũ est libris [b]. Deinde paulatim in mediocritatem clementemque sententiam imperatores transeuntes, leges posuerunt: alij quidem & dari & relinqui aliquid eis à patribus concedentes: aliqui autem etiam adinueniẽtes modum per quem naturali iure priore liberati, legitimi fierent, & paternæ substantiæ successores: paulatimque etiam ad nepotes [c] processerunt huiusmodi legislationes: & quoniam in nostra tempora venerunt, & eorum qui paulò ante nos fuerunt, multam varietatem causa suscepit. Nos enim duplex habuimus studium, & plurimos in libertatem perducere homines ex priore seruitute, & ex naturalibus ad legitimos eleuare. non enim vltio & interdictio despicienda est: sed quod est in necessitate, curandum est: & diffugiẽdum quidem quod malum est, inueniendum [d] verò vndiq; quod melius est. Quia igitur aliqua quidem in constitutionum Codice [e], quem ex omni priorum imperatorum legislatione collegimus, de naturalibus scripta sunt filiis: quædam verò in [f] libro institutionum: de his autem nos constituimus, aut iam perfecta comperimus, & nos ipsi plurimas fecimus de his constitutiones, alias quidem in prædictarũ collectione constitutionum, alias autem etiam postea: ne causa sit dispersa, bene se habere credidimus, in vna constitutione totum colligere, quæ pro omnibus sufficiat ea quæ de naturalibus sunt corrigere atque sancire.

b *l. 1:5. C. 27. de naturalib. lib.*

c Nepotes, nedum filij legitimari possunt.

d bono melius inueniri potest.

e *d. tit. de naturalib. lib.*

f ἐν τῷ τῶν ἐπιτρόπων λόγῳ. Scrim. i. in tractatu de tutorib. intelligit autem legem vltimam *Cod. de confirmãd. tutor.* legem vlt. *C. quãdo mulier tutelæ offic. fung.*

CAP. I.

De liberis naturalibus.

PAlam namque est, quia hominum alij [g] quidem liberi simul consistunt, & inter legitimos sunt: alij verò hoc prius non habentes, postea fiunt, & ex seruis ad liberos ascendunt, & ex naturalibus ad legitimos. Alij verò ex ipso hoc naturales sunt, & quædam eis successiones existunt; alios autem neque naturales esse decet, sed etiam hoc monstrantur indigni [h]. Oportet igitur nos ita facere constitutionem, vt nullus ignoret quæ possunt in naturalibus valere: dicimus autem inchoantes legem, qui consistunt naturales, quibúsque modis procedunt ad legitimos (quorum plurimos inuenimus nos) & quæ sunt horũ successiones, & quomodo quidem vetustas vsa est his amarè, quomodo nos humanè. Nec illud quoque relinquitur, qui nec naturaliũ digni sint, sicuti diximus appellatione. Natura [i] si quidem ab initio dum de filiorum procreatione sanciret, scriptis nondum positis legibus omnes similiter quidem liberos, similiter autem produxit ingenuos. Primis namque parentibus primi filijs, similiter quidem liberi, similiter autem legitimi à [k] creatura fiebant: bella verò & lites, atque libidines & concupiscentiæ causam deposuerunt ad aliud schema. Seruitutem namque inuenit bellum [l], naturales autem castitatis [m] casus. lex autem rursus huiusmodi delicta curans, libertatem [n] seruis molita est, & multùm de his tractauit, modos introducens dena milia. imperatoriæ verò constitutiones aperuerunt iis [o] quæ non rectè facta sunt, ad ius legitimum vias. quod non transitoriè neque nos sancimus, neque subiectos hanc legem negligenter audire præcipimus. 1 ¶ Legitimi siquidem successores procedunt hominibus ex nuptiis [p], quas contrahunt aut cum dotalibus instrumentis, aut etiam absque eis, sic ad fœminas masculis conuenientibus, vt ab initio habeant ad eas legitimarum nuptiarum affectum [q]. Et hoc enim in calumnia positum nos respicientes, lege decreuimus quid in iis quidẽ qui fortunæ dignitate prouecti sunt, quid autem in mediocri hominum statu agendum sit ad demonstrationem [r] legitimarum nuptiarum: quid verò deinceps permissum est plebi [s]. Quapropter nuptiis procedẽtibus, ex hoc ipso sunt successiones certæ: & si inter legitimos connumerentur, mox lex introducit successionum modos, plurimum de his tractãs. Legitimum igitur ius sic se habet. Quod verò nõ est huiusmodi, sed liberum quidem, non tamen ex nuptiis procedens legitimis, aut etiam in seruitute natum: si libertatem quidem meruerit, manserit autem naturale: hoc, modi varij ad ius legitimum ferunt, quos enumerantes, sic etiam reliqua sanciemus.

g nota personarum diuisionẽ, Hominum alij liberi, alij libertini, alij serui, *adde l. 4. in fin. de iust. & iure.* alij legitimi, alij naturales tantùm, alij legitimati, alij ne naturaliũ quidẽ nomine digni sunt.

h de incestuoso cõcubitu natos intelligit.

i *c. 9. j. eod. Nou. 74. c. 1.*

k παρὰ τῆς δημιουργίας, id est, ab ipsa procreatione.

l Primę seruitutes bello inuentæ.

m σωφροσύνης ἔκπτωσις.

n manumissionis beneficium.

o τοῖς οὐκ ὀρθῶς γενομένοις. id est, his qui rectè nati nõn sunt. Naturales enim ex obliquo descendunt.

p Nati ex legitimis nuptiis, legitimi sunt parẽtum successores.

q Nam citra affectum nuptiarum, cõiunctio, nuptias non efficit. Coniunctio non probat nuptias, sed affectus.

r Aliæ probationes requirũtur ad nuptias clarissimorum arguendas, aliæ ad reliquorum hominum.

s *v. Nouell. 74. c. 4. 5.*

CAP. II.

De primo (hoc est per oblationem curia) modo legitimationis.

PRimus itaque modus est legitimi iuris existens ciuitatibus mox vtilis, quem Theodosius piæ & nouæ introduxit memoriæ. Sancitum nanque est ab eo, vt possit naturales filios, aut omnes, aut aliquos offerre curiis, aut filias curialibus [t] copulare. Et quoniam modus iste non simplicẽ habuit legislationẽ, sed variè & de oblationibus dictum est, & de successionibus, quomodo ipsi, & quorũ hæredes existãnt, & qui rursus ad ius eorum hereditarium accedant: iustum credimus hoc primum legislationis disponentes capitulum, ita ad reliquos modos qui ad legitimorum ius ferunt, accedere. quæ enim inde sunt, facile omnino est dicere. 1 ¶Si quis igitur fuerit naturalium filiorum pater, siue curialis existens, siue liber à curia, licentiam habebit, omnes, aut quosdam ex eis, siue legitimorum sit filiorũ pater, siue etiam non, sed solummodo naturalium, offerre curiæ [u] licèt fortè illustris dignitatis sint filij suscepti: nisi tamen dignitas intercesserit talis, quæ homines, licèt curiales sint, ab hac fortuna liberos facit. Oblationis autem modus siue fiat à patre adhuc superstite, cùm quispiam in comune filium offerret (hoc namque gestum est in Philocalo naturali filio curiali à patre in Bostrenorum [x] ciuitate) & hoc ipsum dicit secundum inspectionem ibi factam, & ita eum offert sicut à Leone piæ memoriæ scripta dicit constitutio: siue ergo secundum hunc modum fiat aliquis à patre pronunciatus curialis, siue eum pater sub gestis monumentorum offerat, siue moriens in testamento conscribat oportere fieri curialem: deinde ille amplectatur scripturam: legitimus mox fiet, naturalium iure omnino liberatus: siue etiam mortuo patre semetipsum filius aut filij offerant: nõ existente quidem legitima sobole, etiam sic erut legitimi & curiales. Proinde pater quidem etiam existentibus legitimis offert curiæ non legitimos filios: qui verò per semetipsum ad hoc procedit, tũc solummodo auditur, cum nullus legitimorum filiorum existit. Hoc itaque de oblationibus sit, quod indifferenter sancitum est à nobis, in hac præsenti lege reconditũ: non autem simpliciter neque fortunæ oblatione. oportet enim & modos facere manifestos secundum quos offerantur. 2 ¶ Si quis igitur ex qualibet oriatur ciuitate, siue curialis, siue etiam liber huiusmodi sit fortuna: licebit ei suum naturalem offerre filium curiæ illius vnde oritur ciuitatis. Si verò [y] nec ciuis ipse consistat, sed ex villa quadam aut vico sit oriundus: illi à patre offeratur ciuitati, aut semetipsum offerat, sub qua ciuitate villa aut vicus tributa persoluit [z]. Palam verò est, quia siquidem pater eum, aut auus offerat, aut aliquis ascendentium parẽtum, & liberos habens filios: hoc agere poterit. si [a] verò ipse quispiam semetipsum offerat, hoc permittimus cùm [b] non alij legitimi sunt fratres. 3 ¶ Si tamen aliquis offerre volẽtiũ suos naturales curiis, aut ex maxima hac oriatur ciuitate, aut ex seniore Roma, huic damus licentiam, in quám voluerit metropolim oblationem celebrare, & hãc esse regulam etiam in filiabus, vt iungat [c] eas curialibus aut ex ciuitate ipsa ex qua orti sunt, aut sub qua villa aut vicus tributa persoluit, aut si quis liber simul & Romanus, aut Byzantius fuerit, cuicunque curialium alterius cuiuspiam, à metropolis [d] tamen. Sic itaque nobis curialium diligentia est, & iste modus placet iuris legitimi, quia damus curialiũ naturalium existenti solummodo filiorum patri, licèt ex ancilla eos habeat, & liberos facere, & offerre curiæ secundum quod prædictum est. Et adhuc amplius sancimus de causa, vt vel si non pater offerat, liber autem semel filius fiat: possit & semetipsum offerre curiæ, etiam hîc legitima non existente prole.

t *v. §. 1. j. eod. tit.*

u Oblatione Curiæ filij legitimãtur *in pr. §. eod. §. 13. Instit. de nup. l. 3. l. 4. Co. de nat. liber.*

x Ex hoc loco legendum est in *l. 4. C. de natur. lib.* Bostra, non nostra. Bostra est ciuitas Arabiæ *Nou. 102.*

y nati ex vico aut villa, fiũt naturales oblatione Curiæ.

z i. cuius in territorio vicus est. *Iulian. hic.* & ita probatur territorium ciuitatis alicui [9], iure in eo exigendi vectigalis. *l. 4. §. 2. D. de censib.*

a Liberi naturales offerri Curię possunt vel à patre vel ab auo & ascendentibus, vel à se ipsis.

b Naturales nõ fiũt legitimi oblatione Curiæ, legitimis liberis existentibus *§. 5. in fin. j. eod.*

c Iulianus id ita explicat, Vbi quidem parens dat, non impediunt legitimi filij: vbi filius sese dare voluit, impeditur filiis legitimis superstitib. *adde l. 9. Cod. de legitim. lib.*

d Byzantiũ ac Roma sedes imperij, senatũ habent non Curiã. Quæritur ergo qua ratione oblatione curiæ naturales suos filios legitimos possint facere? Permissum est autem Romanis ac Byzãtinis eo casu Curiæ alicuius metropoleos liberos suos naturales offerre. Plures enim metropoles sub regiis vrbib. erãt constitutæ.

CAP. III.

De successione curialium.

ET quoniam variè etiam de huiusmodi personarum successione sancitum est: non videtur absurdum nobis & de successione, sicut prædiximus, terminare. Si quis igitur naturalis secundum hoc schema, (id est oblationis) fiat curialis: erit patri & ab intestato [e] successor, & ex voluntate:

e Naturalis legitimatus oblatione Curiæ, succedit patri ab intestato.

nihil dissimilis legitimis,& ex donatione [a] percipere poterit patris: ita tamen, vt nõ amplius habeat vno horum qui ab initio legitimi sunt,& inter omnes minus habẽte. Cùm semel autem illi susceperint oblationem, & propterea ad ius legitimorum ascenderint: non sinimus eos abstinere se patrum hæreditate, aut videri quasi donationem in se factam,& ratam habitam ab eis, relinquere, & fortuna recedere. Manentes itaque curiales, relictam aut donatam (sicut dudum à nobis dictum est) habebunt mensuram. 1 ¶ Si verò ab initio refutauerint oblationem, manere liberi proponentes, licèt naturales, quàm fieri ditiores & curiales: deinde videantur postea aut in totum, aut ex parte possidere res donatas, aut relictas sibi, aut etiam alienare: tenebuntur omnino curiali fortuna etiam inuiti [b]: vt nõ adulterari nobis videantur legislationem,& lucra quidem venentur, quę occasione oblationis sint: repellant autem fortunam propter quam lucra promeruerunt. Et hoc similiter sancimus & in masculis oblatis curiæ, & in filiabus nubentibus curialibus: nulla existente differentia siue per masculos quispiam curiæ munera agat, siue per generos curiam in filiabus augere voluerit, & per illorum filios nouos adiicere prioribus curialibus filios eorum.

a Legitimato parens donare potest, virili reliquorum legitimorum tenus.

b Legitimatus oblatiõe Curiæ, munus curię nõ potest effugere, etiãsi patris, per quem legitimatus est, successione abstineat.

Cap. IIII.

Filium verò per huiusmodi causam factum legitimum, ipsi soli [c] genitori legitimum facimus, non etiam extraneæ cognationi patris, (dicimus autem & ex quibus ille natus est,& qui ex vtroque sunt, & qui ex eo processerunt) facimus eum velut ex quadam machinatione cognatum. Sãcimus enim oblatum curiæ naturalem filium solummodo patri legitimum fieri successorem, nullum tamen habere participium ad ascendentes, aut descendentes, aut ex latere agnatos vel cognatos patris: aut illos aliquod habere participium ad illorum successiones: æquũ etiam ei dãtes priuilegium, vt sicut nec cognatis patris sit iste successor, sic nec illi ad eius vocentur successionem, nisi forte scripserit aut ipse illos, aut ab illis scribatur; soli enim patri fiunt legitimi,& cognati esse creduntur.

c Oblátione Curię fili⁹ fit legitimus, sed tamen ei soli per quem oblatus est, fit legitimus, nõ autẽ aliis personis ascendẽtibus, descendẽtibus, aut collateralibus, etiamsi possit heres ab his institui.

Cap. V.

Ergo sanciendum est qui factis ita legitimis efficiantur successores. Et si quidem habuerit filios qui talis est, aut nepotes de legitimis sibi procreatos vxoribus, & merito etiam curiales constitutos: modis omnibus ei [d] succedant: quid enim legalius [e] est proprio filio ad paternam successionem? Si verò filios habuerit non curiales quandoq; sibi progenitos, tunc legitima mensura veniat ad fiscum & curiam: reliquum verò quantumcunque fuerit, ad illos filios qui curiales non sunt, accedat. Si verò etiam generaliter nulla [f] ei sit proles,& moriatur intestatus: nouem quidem vncias curia & fiscus habeat: secũdum quod dudum à nobis sancitum est: in reliquis autem tribus vnciis, qui ex lege vocantur, omnibus modis venient: aut si testatus fuerit, ad scriptos descendent hæredes. Semel autem factum curialem lex suscipiens, & inscribens curiæ,& successiones, & aliam omnem ordinatam dedit vitæ successionẽ & quęstum. Si quis autem vel ex genere, vel extraneus, scriptus forsan, aut etiam non scriptus voluerit adire imperium, & semetipsum offerre curiæ: licentiam habeat hoc agendi,& distributam curiæ partem accipiens, fieri curialis,& tã fortunæ quàm functionum successor, si hoc imperium annuerit.

d Legitimato parenti liberi ac nepotes curiales succedunt. Non curiales certa parte succedũt: pars reliqua ad Curiã defertur. si partim curiales partim non curiales parens reliquit, illi nouem vncias, hi tres consequentur.

e νομικώτερον. i. cuinam lex magis defert patris successionẽ, quã filio?

f Curiali sine liberis mortuo, quomodo succedatur.

Cap. VI.

Si quis autem legitimos quidem filios non habeat, naturales [g] autem ei solummodo sint: liceat ei curiæ honore scribere eos hæredes: & scriptura pro omni oblatione cõsistat,& non egeat hoc antiquarum legum alia adiectione, neque oblatione, dum superstites essent: sed ex [h] hoc ipso scripti si liberi sint, curiales simul & hæredes fiant, & habeant ipsi substantiæ nouem vncias, sicut pater eis distribuerit. sin autem etiã totum eis relinquere voluerit, adhuc faciet melius: verũtamen vsque ad nouẽ vncias omnimodo eis relinquat, sciens quia si reliquerit minus, à lege modis omnibus supplementum [i] substantiæ fiet. illi verò si voluerint, curiales fiant. Si verò aliqui quidem eligant, aliqui verò refutent: ad eos qui eligunt refutantium veniãt portiones. Si verò omnes renuerint, tunc tanquam filiis non existentibus ita ad curiam veniant nouem vncię omnes. Si verò ille quidem tacuerit, filiorum verò legitimorum ei non sit proles: tunc legitima quidem pars ad hæredes ab intestato veniat. filij verò naturales si voluerint semetipsos offerre curiæ, hoc faciant sicuti voluerint, siue omnes, siue quidam ex eis: & modis omnibus nouem vnciæ substantię ad curiales aut curialẽ perueniant. Si verò etiam ex ancilla ei nati sunt, si eos manumiserit aut viuens, aut in testamẽto obtulerit eos, etiã sic suscipiãtur, & sint curiales sicut testator voluit, aut sicut eorum desiderium fuit, offerẽtes enim semetipsos curiæ percipient (sicut dictum est) nouẽ vncias. vndique enim volumus, vel si testetur, vel si non facta voluntate decesserit, eos qui ad curiam veniunt, nouem vncias accipere. Si verò manumiserit quidem solummodo, non tamen obtulerit, aut illi etiam sic volunt, aut quidam ex eis ad curiam respicere: etiam tunc nouem vnciæ curiam agenti vel agentibus secundum quantitatem dentur. Si verò nullus naturalium aut velit, aut offeratur, tunc nouem vncias curia percipiat. Palam quippe est, quia simul sequitur vbique fiscus secundum constitutionem de hoc à nobis positam. De naturalibus itaque qui per transitum [k] ad curiam fiunt legitimi,& de modo secundum quem offeruntur,& successionibus, hæc à nobis purè sancita sunt.

g Quomodo liberi naturales succedãt legitimato parenti.

h Naturalis filius à parẽte Curiali scriptus hęres, tacitè intelligitur oblatus curiæ,& ita legitimatus.

i Suplementum legitimæ datur legitimato.

k oblationem.

Cap. VII.

Tribus [l] autem aliis constitutionibus scriptis Zeno quidem piæ memoriæ, non [m] de futuris aliquid plenè sanciuit, sed de iam præteritis: quam scribi ideo solummodo permisimus, vt eos quibus illa fortè constitutio prodest, quod descendit eorum exinde proles, non hac vtilitate priuaremus: sicut etiam Anastasij piæ memoriæ, quæ naturales adoptare contribuit, non esse importunam de cætero nostris subiectis permittimus, nisi ad hoc positam solummodo sinimus, vt si qua vtilitas aliquibus exinde reposita est, hanc nõ videamur per nostras amputare leges. Oportet .n. semper aliquod inchoare bonum, non ea quæ à quibusdã præexistunt, destruere. nostri enim patris [n] approbamus constitutionem, temperatè quidem introductam, & ordinatè positam: quæ [o] adoptiones naturalium prohibuit, multam absurditatem habentes, & indiscretè velut aduenas quosdam legitimis naturales superinducentes.

l quarũ vna Zenonis *l. 5. C. de natural. lib.* alia Anastasij *l. 6. d. tit.* alia Iustini *l. 7. d. tit.*

m *d. l. 7.*

n Iustin. *d. l. 7.*

o *v. Iul. hic num. 317.* & ita adoptio nõ est modus legitimandi liberos.

Cap. VIII.

De secundo legitimationis modo per instrumenta dotalia [p].

Reliqui igitur sunt modi, qui à nobis inuenti sunt, quos percurremus, legitimum ius præbentes eis qui erant primitus naturales: circa quorum successionem non laborauimus. semel enim eos efficientes legitimos, damus habere etiam successiones illas quas habent ij qui ab initio legitimi sunt. Si quis igitur dotalia [q] scripserit ad liberam in principio, siue ad libertam mulierem, cui omnino licet copulari in concubinæ schemate sibi, aut legitimorum filiorum iam pater existens, aut etiam filiorum naturalium pater, legitimas esse nuptias, & filios vel [r] præcedentes, vel conceptos, legitimos ei esse sancimus. & licèt [s] postea non nascantur filij ei aut etiam nati moriantur, nihilominus prior soboles legitima consistit. Affectus enim circa filios ita ei procedens, qui eum etiam ad dotale prouocauit instrumentum, ipse dedit secundis filiis occasionem, qui postea nati sunt, legitimi iuris. Quapropter absurdum erat, benignam occasionem quam posteri sibi filij inuenerunt ex prioribus sumentes, eam non etiam prioribus legitimum ius simul & sine calumnia circa patrum dare successiones. Palam enim est, quia iuniores filij ex lege facti sunt sui, hoc initiũ dotalibus præbentibus. Quapropter vnum amborũ fecimus ordinem,& de cætero calumnias plurimis abstulimus constitutionibus: illud dicentes, vt vel si non habuerit filios postea pater, dotalia tamen exposuerit instrumenta: etiam sic nihilominus suos habeat filios. Vt enim nascerentur ei filij alij, casus quidem fortè potestatem & licentiã habuit: sicut etiam natos offerre: affectionis verò probationem quæ in prioribus fuit natis, hoc est ante dotalia instrumenta, præbentem legitimum ius, nihil tale fuit quod auferre omnino potuerit. 1 ¶ Insuper etiã ex rationalibus hoc adiectum est causis, quod si ante dotalia conceptus [t] quidem est filius, natus autem post dotalia: auxiliator sui sit: qui etiam ex prioribus constitutionibus hoc facere potuit, & quædam à nobis inuenta est ratio regularis optimè narrans de ordine nascentium. Cum enim dubitaretur vtrum oporteat conceptus, an partus respici tempus, sancimus vt non tempus conceptus, sed partus inspiciatur, propter filiorum vtilitatem. Si verò contigerit tales aliquas excogitari circumstantias casuum, in quibus est vtilius conceptionis tempus quàm partus: tempus illud valere magis præcipimus quod [u] vtilius sit nascenti.

p *Nouell. 12. c. 4.*

q *l. 5. Co. de naturalib. lib. Nouell. 117. c. 2. § vlt. Instit. de nupt.*

r *l. 10. C. de naturalib. li.*

s *l. 11. C. de naturalib. li.*

t Conceptus ante dotalia instrumẽta, natus post eadem, fit legitimus. *adde l. 5. § 2. l. 15. ff. de statu.*

u Tempus quod nascenti vtilius est, semper considerari oportet: siue sit conceptionis tempus, siue sit partus.

Cap. IX.

De tertio modo legitimationis per principis rescriptum.

Illud tamen à nobis sancitum est, vt si quis voluerit legitimam suam facere sobolem, & non habuerit vxorem talium filiorum matrem, aut filios quidem valdè diligat, mulier autem non sine peccato sit apud eum, neque digna [x] sit quolibet legitimo nomine: & propterea aut moriente muliere, aut legitimo iure non digna in matrimonio putanda, aut causa à filiis maligne tractata, aut ex studio muliere celata, aut à filiis, aut fortè aliter ei diuitiis accedentibus, ne iure legitimorum vsum pater & fructum defuncta matre tanquam sub potestate filiis constitutis habeat. Si [y] quis ergo filios legitimos non habens, sed tantummodo naturales, ipsos quidẽ legitimos facere voluerit, mulierem verò in promptu non habeat omnino, aut habeat quidem, non tamen sine peccato [z], aut si non appareat, aut aliter dotalium instrumentorum non habeat facultatem ÷ (quid enim si ad sacerdotium [a] alter eorum ascendat?) damus † ei fi-

x *v. Iul. hic Const. 82. num. 319.*

y nota quemadmodum liberi naturales, nõ existentib. aliis liberis legitimis, legitimari possint à patre rescripto principis.

z non sine peccato vxorem habet, qui eã duxit, quam leges duci vetãt. *v. l. 7. C. de incestis.*

a Sacerdos dotalium instrumẽtorum confectione liberos non potest legitimare.

† & ita abrogatur *lex 1. C. de natur. li.* abrogatur quoq; lex Iulia de Senatorũ & libertinarũ nuptiis.

duciam (hoc quod dudum gessimus) ad legitimū ius filios educere naturales, legitimis, sicuti prædiximus, non existentibus, per quandam huiusmodi viam. Sicut enim sunt modi qui seruos ad libertatem simul & ad ingenuitatem deducunt, & naturæ restituunt: ita si pater non habuerit legitimam prolem, & voluerit eos restituere naturæ & antiquæ ingenuitati, siue ex ingenua nascantur ei, siue ex liberta, & legitimos de cætero & sub potestate habere: hoc agat per nostrum rescriptum. non enim fuit in principio quando natura hominib. sanciebat sola, antequam scriptæ procederent leges, quædam differentia naturalis atque legitimi: sed primis parentibus primi filij (sicut præsentem inchoantes diximus legem) etiam ipso[a] processu nati, legitimi fiebant, & sicut in liberis natura quidem fecit liberos omnes, bella verò seruitutem adinuenerunt: sic etiam hinc nobis natura legitimas protulit soboles: ad[b] concupiscentiam verò facta conuersio, naturale ius ei inseruit. Quapropter similibus passionibus exortis conuenit curam ex æqualibus inueniri, aliam quidem à prioribus nostris, aliam verò à nobis. 1 ¶ Sit igitur licentia patri in prædictis casibus matrem in priore[c] schemate relinquenti, imperio preces offerre, hoc declarantes, quia vult naturales suos filios restituere naturæ & antiquæ ingenuitati, & iuri legitimo: vt sub potestate eius cōsistant, nihil à legitimis filiis differentes. quo facto, ex hoc filios frui huiusmodi adiutorio. vnà namque hoc modo omnes huiusmodi naturæ digressiones & opiniones in his qui legitimos non habent filios, curamus: sic breui solatio tantum impetum naturæ corrigentes.

Cap. x.

De quarto modo legitimationis per testamentum patris à principe confirmatum.

SI verò is qui solummodo naturalium filiorum est pater, per quosdam fortuitos casus non valuerit hoc agere, moriens autem sub quodam prædictorum casuum scripserit testamentum[d], volens sibi legitimos esse filios successores: & in hoc damus ei licentiam & fiduciam, supplicantibus tamen etiam sic filiis post mortem patris, & hoc dicētibus, & ostendentibus patris testamentum, & hęredib. existentibus secundum legem: hoc quoque donum habeant patris & principis, id est dicere, naturę[e] simul & legis[f].

Cap. xi.

GEneraliter autem in omnibus qui per prædictos modos deducuntur ad legitimum ius, tunc hoc volumus obtinere, dum & filij hoc ratum habuerint. Nam si soluere[g] ius patriæ potestatis inuitis filiis non permissum est patribus, multo magis per potestatem redigere inuitum filium & nolentem, siue per oblationem ad curiam, siue per instrumentorum celebrationem, siue per aliam quamlibet machinationem, tanquam sortem[h] metuentem paternam, iustum non est: neque imperij & legislatoris[i] ponimus proprium[k]. 1 ¶ Si verò plurimis existentibus filiis, alij quidem eligant, alij respuant: hi qui volunt legitimi fieri, fiant, aliis in iure naturali manentibus: & hoc dicimus, nullum priorum legitimorum perimentes modum, sed hunc adiicientes aliis, in quibus illos accipere non licet. omnino enim legitimis[l] existentibus, deinde naturalibus prouenientibus, nequaquam ius legitimorum eis adiicitur, nisi omnino aut per curiam aut per nostras constitutiones, quæ dotalium instrumentorum introduxerunt modum. 2 ¶ Adoptionis[m] autem modum, qui fuit olim à quibusdam[n] ante nos imperatoribus super naturalibus putatus non improbus, inuenientes: secundum[o] paternæ[p] constitutionis virtutem & nos (sicuti dictum est) excludimus: † quoniam castitatem non perfectè considerauit. Et non erit decens, vt quæ bene[q] exclusa sunt, in rempublicam rursus introducantur. Quapropter his à nobis sancitis atque manifestatis quo conueniat modo ad ciuitatem Romanam legitimorúmque ius transire: nihil de successione super talibus est dicendum. Nam sicut in cæteris ab initio legitimis, oportet etiam in his fieri successiones.

Cap. xii.

De successione omnium naturalium filiorum.

DIscretis igitur & iis qui facti sunt legitimi, & iis qui manserunt naturales: ordinandum est iam etiam de successionibus eorum. Valenti siquidem & Valentiniano & Gratiano[r] diuæ memoriæ primis placuit humanum aliquid agere circa naturales. Et siquidem sit naturalium patri legitima soboles, vna[s] vncia eos dignos esse fecerūt, & hac cum sua matre non donari, neque ex vltima dari voluntate vlterius aliquid permittentes: si verò filij quidem non sint naturales, concubinæ verò solummodo iis qui non habeant vtique coniugem (hoc etenim tantùm concubinam[t] habentibus est conscriptum) mediam vnciam solam donantes. Si verò filiorum legitimorum non sint parentes, & neque patrem neque matrem habeant, vsque

a ipsa generatione.
b sensus est, Quemadmodū bello, contra ius naturale, seruitus orta est: ita ex cōcupiscentia deprauata naturales tantùm liberi procreati sunt.
c .i. vtcunq; eā non ducat in vxorem.
d Vtcunque testamento patris, liberi fieri possint legitimi: eiusdem tamē legitimatio à principe confirmanda est, *adde Iul. nu. 320.*
e .i. testamento patris.
f & confirmatione imperatoris. & ita legis nomen hîc pro imperatore sumitur.
g Nota argumētum à minore ad maius. Inuit⁹ nemo emancipatur, multo igitur minus quis inuitus in potestatē redigetur, *l. vlt. ff. de his qui sunt sui: Paul. 2. sent. 25. §. vlt.* Nā cui plus licet, eidem minus permissū est: cui minus non licet, & maius quoque denegatur. vide quæ scripsi *ad l. 21. ff. de reg. iur.* adde etiam quæ de inuito dixi *ad l. 69. l. 156. ff. de reg. iur.*
h τύχλω. sensus est, patria potestas res est maxima, sed tamen tanti ea non est, vt, eius habita ratione, inuitum filium lex aut imperator in patris potestatem redigat.
i καὶ νομοθεσίας .i. legislationis.
k .i. neque imperatori, neque legib. potestas ea data est. nec mirum, cum omnia principi non sint permissa, vide quæ dicā ad Nou. 165. c. 2. inf.
l Extantib. legitimis, parens naturales legitimare nō potest, nisi vel contracto matrimonio cum eorum matre vel eos curię offerendo. *v. Iul. const. 82. nu. 321.*
m *c. 7. §. eod.*
n ab Anastasio *l. 6. C. de naturalib. liberis.*
o .i. inuitati cōstitutione lata à Iustino patre, quæ vetabat legitimari filios adoptione. *l. 7. C. de naturalib. liberis.*
p .i. Iustini.
† & ita abrogatur *d. Nou. 74. c. 6.* & dicta lex 6. confirmatur verò dicta lex 7. Tentari tamen possit, adoptionem reduci per Nouell. 117. c. 2 Nam si sola nominatione filius

ad tres vncias relinquere eis aut donare permissi sunt & hoc cum matre: & si quolibet modo acceperint aliquid, in hoc reputari solummodo: quod autem plus est, ad eos qui vocantur ex lege venire, hoc quod Theodosij senioris filij, licèt non perfectè, sanciuerunt. 1 ¶ Nos igitur & si prius humana vsi lege, pro tribus vnciis, sex[u] vncias eis, filiis legitimis non extantibus, per patrum magnificentiam dedimus: sed tamen ex iis quæ subinde proueniunt causis perfectius simul clementiúsque considerantes, præsentem ponimus legem. Plurima vtique sunt & prius commissa, & nostris temporibus delinquuntur: & ideo ab impietate homines liberamus. Quidam enim non habentes licentiam quantum volunt suis naturalibus filiis relinquendi, eligunt[x] quasi viros[y], & scribunt hæredes, quatenus restituant filiis. At illi aut ex hoc impiè agunt, & præuaricantur voluntatem scribentium, aut (quod omnium leuissimum putant) peierant. & tacemus ea, quæ tradita sunt ex memoria nobis in personis gloriosissimis talia delinquentibus priscis temporibus. 2 ¶ Ne[z] igitur semper tale fieri delictum sinamus: neque quod agere licet in extraneis & ignotis, hoc in propriis filiis naturalibus homines agere prohibeamus, propterea præsenti lege sancimus, vt siquidem quispiam habuerit filios legitimos, non possit filiis eorúmque matri vltra[a] vnam relinquere vnciam, aut donare naturalibus aut concubinæ: (hoc enim proprium prioris iudicamus esse constitutionis) sed & si quid amplius dare tentauerit quolibet modo, hoc fieri filiorum legitimorum: vel si filij non sint, concubina verò solummodo, huic mediam vnciam relinqui aut donari concedimus. 3 ¶ Si[b] verò filios non habuerit quispiam legitimos, aut quenquam ascendentium quibus necessitas[c] est legis relinquere partem propriæ substantiæ competentem: testatori licentia sit etiam[d] in duodecim vncias scribere filios naturales hæredes, & diuidere inter eos quocunque voluerit modo res, & per donationes aut simplices, aut antenuptiales, aut per dotes, aut per alium quemlibet modum legitimum suas in illos substantias transponere. sic enim nequaquam egebunt quibusdam ad impietatem aut periurium præparatis: sed ex ipso suam disponent purè sententiam. Si verò habuerint hi quos prædiximus, aliquos ascendentium: legitimam eis relinquant partem, quam lex & nos constituimus: reliquam verò totam in naturales filios habeant relinquendi licentiam. Et hæc dicimus super iis, qui in scriptis & legitimis voluntatibus disponunt suam substantiam. 4 ¶ Si quis autem defunctus fuerit legitima ei omnino sobole non extante, (filiorum dicimus aut nepotum, vel deinceps successionis) neque[e] legitima coniuge, deinde moriatur non disponens de substantia sua, & veniat cognatio[f] forsan, aut etiam manumissor[g] vtpote bonorum possessionem mouens & insurgens, aut etiam nostrum ærarium[h], (nam nec illi quantum ad hoc parcimus) sit autem ei donec vixerit, libera mulier in schemate concubinæ sociata, & filij ex ea: (talibus.n. solummodo hoc sancimus, vbi omnino indubitatus est & concubinæ in domo affectus, & filiorum ibidem proles) & alimentum damus eis, & intestatis parentibus defunctis duas[i] paternæ substantiæ vncias habere, cum matre partiendas, quanticunque fuerint filij: vt vnius filij portionem mater accipiat. Et hoc dicimus si vni concubinæ societur, aut filios ex ea habeat, aut etiam præcedente concubina, morte forsan aut separatione, filij ei domi sint. tunc enim damus eis ab intestato ad duas vncias vocationem. 5 ¶ Si verò effusa concupiscentia ei fuerit, & alias superinduxerit priori concubinas, & multitudinem[k] habuerit mulierum fornicantium, (sic enim dicere melius est) & ex eis filios habens moriatur, multas simul deserens concubinas: odibilis quidem est iste talis: procul autem hac lege modis omnibus cum talibus filiis & concubinis excludatur. Sicut enim si quis legitimæ copulatur vxori, alias[l] superinducere non poterit matrimonio consistente, & ex his legitimos procreare: ita neque post agnitam quo diximus modo concubinam, & ex illa filios, dabimus, si etiam aliquod opus libidinis aliud fecerit, etiam hoc ad successionem eius introduci, si mortuus fuerit intestatus. Nam si hoc non sanciuerimus: indiscreta quidem erunt quæ mulierum sunt quam potius aut quam minus amauerit: indiscreta quidem & quæ filiorum sunt. & nos non damus luxuriantibus sed pudicis legem. Non autem differentiam facimus[m] de filiis siue masculi sint, siue fœminæ. Sicut enim natura nihil circa talia tractat: sic nec nos aliam in masculis, & aliam in fœminis secundum hoc ponimus legem. 6 ¶ Si quis autem (oportet enim per omnem viam subtilitatem[n] simúlque pietatem transire) habens filios legitimos, relinquat & naturales, ab intestato quidem nihil eis existere omnino volumus: pasci[o] verò naturales à legitimis sancimus, vt decet eos secundum substantiæ mensuram à bono viro arbitratam: quod videlicet apud nostras leges viri boni arbitratu dicitur. hoc ipso custodiendo vel si coniugem quidem habet, filios autem naturales, & ex defuncta concubina sibi natos

naturalis suus fit & adoptione multo magis: fit enim maiori cū solēnitate. quin & alias tantum prętat nominatio, quantum adoptio, *§. vlt. Inst. de adopt.* & adoptione quis nominatur filius.
q Bene exclusa, non sunt rursus admittenda.
r authoribus legis *l. C. Theodos. de naturalib. liberis.*
s *d. l. 1.*
t vnicam scilicet. *§. 5. eodem.*
u *Nou. 18. c. 5,*
x in fraudem legis.
y legati & institutionis capaces.
z hinc sumpta est authentica, *Non solùm, Co. de naturalib. liberis.*
a sensus est, Parentibus permitti vnciā naturalibus liberis nō legitimatis & eorum matri, etiam existentib. legitimis liberis, vel inter viuos, vel testamento donare: soli concubinę, semiunciam, non existētibus liberis legitimis, parentē posse eos in assē instituere, nisi & ipse moriēs parentes reliquerit, quibus legitimam seruare debet. Concubinā cum dicimus, intellige non quāuis mulierem, sed eam tantùm quę consueuerit ei, qui vxorem tunc nō habuit. *l. vnica. C. de concubin.*
b hinc sumpta est authentica *Licet C. de naturalib. liberis.*
c *Nou. 1.*
d olim in semissem *Nou. 18. c. 5.*
e *Nou. 18. c. 5.*
f .i. veniant cognati legitimi.
g quod fit, quoties agitur de successione liberti.
h .i. fiscus.
i Naturales nūquam legitimati à patre, vnà cum sua matre patri ab intestato, nullis relictis legitimis liberis, succedunt in duabus vnciis.
k Plures concubinas Romanis habere non licuit, *Nou. 18. c. 5.* de quo scripsi ad legem 7. *C. de Iudæis. d. l. vnic. C. de concubin.*
l *d. l. 7.*
m aliud de iure feudali.
n ἀκριβείας καὶ εὐσεβείας, subtilitatis & pietatis.
o Naturalib. liberis debentur alimenta ab intestato: súntque eis præstanda à legitimis.

a *l.12.C.de naturalibus liberis.* b Liberi naturales parentibus vicissitudinem debent & in alimoniis,& in successionibus,*Iul.hic num.*323. c aliud lege Solonis, quæ non vult spurium cogi patrem alere. d *l.vlt.C.de confirmando tutore.* e Mater naturalis filiorum tutelam gerere potest,*leg.vlt.C.quando mulier tut.* f 4. Harmenopul.6. §.69. g hinc sumpta est authentica,*Ex complexu,C.de incest.nupt.* & pars authenticę, *licet,C.de naturalibus liberis.*

h Nefarias nuptias Harmenopulus. *d. loco.* §. 78. *& sequentib.* definit, quæ cũ ascetria aut rapta : Incestas, quę cum ea quę nos sanguine attingit, cõtractæ: Damnatas quę vetitę sunt, vt tutoris cũ pupilla : liberti cũ patrona. Eidem authori *d. loco* §.65 ἀθέμιτος γάμος seu incestę nuptiæ dicuntur, quæ inter ascendentes & descendentes contrahuntur.

i sed iam tempus est vt aliquid dicam de obliqua nothorũ successione. Nothi sunt vel incestuosi, vel spurij, patre scilicet incerto,vel naturales : & ij aut legitimati aut nõ legitimati. Incestuosi dicuntur, qui nascuntur ex Titio, & muliere Sẽpronium maritũ habente *c.* 12.§. 5.S̃. *eod.Nou.*134. *c.*12. vel qui suscipiũtur ex Męuia & Titio vxorem Seiã, vel plures concubinas habente *d. c.12.in princip.&* §.5. Item qui ex nefariis & incestis nuptiis nascũtur *vt hic.* Huiusmodi liberis nulla pars successionis ab intestato defertur *vt hic.* iure tamẽ canonico alendi sunt *c. 4.de eo qui duxit vxorẽ quam polluit per adulterium.* Spuriis seu vulgo quęsitis datur querela aduersus inofficiosum matris testamẽtum *l 29.§.1.ff.de inoff.* multò magis legitima eis expressè relinqui testamento potest. Naturales legitimati (legitimantur autem multis modis, putà oblatione Curiæ *cap.* 2.S̃. *eodem* matrimonio contracto cum eorum matre *c.* 8. S̃. *eodem.* aut, eo non contracto, principis rescripto *c.* 9.S̃.*eod.* Si à patre filij sunt nominati in aliquo solemni instrumento *Nouell.*117.*c.*2. potest etiam & hoc defendi, si adoptati ab eodem *c.11.in fine* S̃.*eod.*) à legitimis non differunt *c.*3 *c.9.in fine* S̃.*eod.* ideóque à parente vel inter viuos, vel testamento donari eis potest integra quidem hæreditas, si nulli extent legitimi *c.*12. §.3. S̃.*eod.* aut iis extantibus non amplius, quàm qui legitimus constitutus minimam habuerit portionem *d.c.*3.S̃.*eod.Iulian.const.*83.*num.*313. Ab intestato verò legitimati per matrimonium (de legitimatis per adoptionem alibi dicam : de his autem qui legitimantur per oblationem curiæ, hoc tenendum est, eos patri tantùm legitimos *c.*4.S̃.*eod.* quin & talem legitimationem ab vsu recessisse, *Michael Grassus lib.sent.§. successio quæst.*19. *num* 19. De legitimato per rescriptum principis aut eius beneficio qui potestatem legitimandi habet, interpretes nolunt eum admitti ad feuda, nisi & ad ea expressim sit legitimatus. *Grass.d l.nu.*15.) cum legitimis concurrunt : sunt enim sui hæredes, iísque deficientibus soli succedunt. Nam ita patri succedunt, quemadmodum & nuptiis legitimis procreati patribus suis succederẽt. *Iul.hic.num.*322.§.2. *Inst.de hæred.ab intestat.* ideóque præteriti rumpunt testamentum *l.8 ff.de iniusto.*§. 1. *Inst.quib.mod.testam.* iniustè exhæredatis, querela inofficiosi competit §. 2. *Inst.de inoff.* institutis in minori parte, actio ad supplementum ex lege 30. *C. de inoff.* competit *arg.d.*§.2.ibi, *si nullo alio iure.* Et hæc ita vera sunt, vt Masculi legitimati per matrimonium, præcedant sorores ex legitimis nuptiis procreatas in feudis, *Grass. ex commun. d.l.num.*6.7. (etiamsi inuestitura facta sit pro filiis Titij eiúsque liberis legitimè natis *ibi.d.nu.*7)& excludant, iure primogenituræ, secundò genitum fratrem legitimis nuptiis natum, *Grass.ibid.nu.*8. idque defendi potest *l.10.in f.C.de naturalib. lib.* at non eum qui ex legitimo matrimonio antè natus fuerit, quantumuis ętate inferiorem (potuit enim Titio nasci ex Męuia concubinatus tempore Sempronius. Eidem Titio paulò pòst nasci ex legitimo Caię matrimonio Caius. Idem Titius potuit mortua vxore Męuiam quondam concubinam ducere) & meritò, ius enim quodammodo videtur quęsitum priori. Naturales verò non legitimati, legitimis existentibus testamento patris vna plus vncia cum sua matre partienda non possunt accipere *cap.12. in princ. &* §. 1. §. 2. non extantibus in infinitum *d c. 12.*§.3. non, vt olim tres vncias tantùm *d. c. 12. in princ.* seruata tamen ascendentibus (si qui fuerint) legitima *d.*§.*12.*§. 3. Quid ab intestato? à legitimis liberis (si qui fuerint) alendi sunt boni viri arbitratu *dic.cap.12.*§.6. Idem dicendum, si qui ascendentes, vel si qua vxor hęres defuncto fuerit *d. c. 12. §. 4. in princip.* At si defuncto adgnatus, vel cognatus aliquis succedat, vel manumissor, vel fiscus, naturales liberi cum sua matre duas vncias ex bonis defuncti patris percipient *dic. cap.12.* §.4. *Iulian.constit. 82.nu.222.* Duæ igitur vncię sunt eorum legitima. Quid si pater eorum sit testatus, & tamẽ nullam eorum mentionem fecerit, nullámve partẽ eis adscripserit? idẽ dicẽdum est in eorum causa, quod ab intestato. Quid si post donationem omnium bonorum pater naturales liberos susceperit? dixi ad *l.8.Co. de reuocand. donat.*

& illi aluntur ab eius successoribus. De nepotibus enim naturalibus, quæ iam à nobis specialiter etiam de ipsis disposita sunt [a], obtineant.

Cap. XIII.

In quibus autem casibus naturales filios vocauimus ad successionem, in iis quoque & ipsi decentem naturalibus patribus deuotionem seruent: eadémque mensura sicut parentes prospiciunt naturalibus filiis secundum nostram legem, & ipsi parentibus compensent [b] siue in successionibus, siue in alimentis, sicut superius sanciuimus [c].

Cap. XIIII.

Quoniam verò & dudum in quibusdam constitutionibus dictum est oportere, in quibus patres donant filiis aut relinquunt, in his etiam curatores [d] eis præbere confirmandos tamen: hoc ratum esse etiam nunc ponimus, dantes & matri [e] (secundum quod iam de his dispositum est) & naturalium tutelam agere filiorum, omnia agenti quæcunque in legitimis definita sint, filiis.

Cap. XV.

Vt filij ex damnato coitu nati, nec [f] alimenta à parentibus consequantur.

Vltima [g] siquidem nos pars legis expectat, vt ipsa competentem suscipiat ordinem, & enumeremus qui neque ipso naturalium nomine digni sunt. Primùm quidem omnis qui ex complexibus (non enim hoc vocamus nuptias) aut nefariis [h], aut incestis, aut damnatis processerit, iste neque naturalis nominatur, neque [i] alendus est à parentibus, neque habebit quoddam ad præsentem legem participium. Vnde etsi certa à Constantino piæ memoriæ in cõstitutione [k] ad Gregorium scripta, quædam de talibus dicta sunt filiis: hæc non recipimus: quoniam & non vtendo perempta est. Phœnicarchorum enim, & Syriarchorũ [l], & magistratuum, & insignium meminit, & clarissimorũ: & neque naturales esse vult ex his procedentes: amouens eis etiam imperialis munificentiæ mansuetudinem. Quam videlicet constitutionem omnino perimimus†. 1 ¶Hæc à nobis sancita sint, & nulla penitus ignorantia nostrarum erit legum, nec qui sunt legitimi, qui verò naturales, nec quomodo eis legitima iura dantur: aut quomodo etiam naturales permanẽtes promerentur humanitatem: & quomodo etiam ipsi competenter honorati sunt, ab eorum qui neque naturales dici digni sunt, communione segregari.

EPILOGVS.

¶Quæ igitur placuerunt nobis, & ad hominum medelam atque naturæ supplementum per hanc legem decreta sunt, tua sublimitas faciat omnibus manifesta, programatibus propositis, per quæ omnibus lex erit aperta, cognoscentibus quomodo in talibus conuersentur, & nostram considerantibus prouidentiam, qui omni alij occupationi, eorum præponimus vtilitatem. Dat. Kalend. Septembr. CP. Imper. Domi. Iustinia. PP. Aug. anno 13. [m] Appione V. C. Cons.

k *l.1.C.de naturalib.liberis.*

l de Phœnicarcis & Syriarchis dixi *ad l. 8. ff. de munerib.*

† abrogatur d. lex *1.*

m id est, anno *539.*

DE TESTIBVS [n].
Tit. II.
NOVELL. CONST. XC.

Imperator Iustinianus August. Ioanni gloriosiss. prætoriorum Orientis præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

PRAEFATIO.

Testium, propter probationes, vtilitas [o] adinuenta quidem dudum est, ne quid lateat facile actorem: at calliditate plurima hominum adueniente animis, periclitatur migrare in contrarium ordo causæ. Non enim vt patefiant quę gesta sunt: testantur plurimi, sed quatenus adhuc amplius occultentur. nam alia quidem scientes, alia verò pronunciantes, aut quæ non sunt, dicentes: hoc ipso confitentur, quia ea quæ verè sciunt, neque volunt patefieri, neque secundum ea proferri iudicia: sed quæ nunquam facta sunt, hæc & pronunciant, & ad iudicium deduci quærunt. Omnino itaque perimere testimonia vsui rerum incautum est, plurimis existentibus quæ non [p] aliter patefiunt, nisi testibus pronunciantibus. Licere autem omnibus etiam valde vilissimis [q] testimonium perhibere, & ante nos prohibuerunt legislatores, [r] scilicet multas exceptiones facientes [s] & plurimos excludentes etiam ipso testium nomine [t], vel schemate [u]. Quia verò neque post has prohibitiones adhuc purum est testium opus: existimauimus oportere & nos adiicere aliquid causæ subtilitati, & falsa testimonia quantum est possibile minorare. Tale enim quiddam etiam nunc apud clarissimum Bithyniæ prouinciæ iudicem gestũ inuenimus in testamento, ostensa testium falsitate pessima apertè conuictorum, & nouissimè confessorum, quia cùm testamentum fieret, & fuisset defuncta testatrix, testium quidam tenentes iam mortuæ manum, ita per chartam [x] virgam factam & ex latere ductam traxerunt, & signum venerabile crucis videri scripsisse defunctam præparauerunt. Nos igitur ad hoc respicientes, alia quidem de modo testium, alia verò de eorum statu existimauimus oportere decernere. Quæ itaque dicta sunt ab antiquis legislatoribus in prohibitione horum, quos suspenderunt testimonium perhibere, rata omnia ponimus.

Cap. I.

Vt testes nonnisi illæsæ existimationis recipiantur: seu de testibus iudiciariis.

Sancimus autem, & præcipuè in hac maxima & felicissima ciuitate, vbi plurima consistit (Deo fauente sermoni) multorum bonorúmque copia virorum, bonæ [y] opinionis esse oportere testes, & aut [z] carentes huiusmodi derogatione per dignitatis [a] aut militiæ [b], aut diuitiarum [c], aut officij [d] causam: aut si non tales consistant, ex vtroque tamen quia fide digni sunt, testimonium perhibere. Et non quosdã artifices [e] ignobiles, neq; vilissimos, neq; nimis obscuros [f] ad

n *Iul.const.83.* dixi ad 22.*ff.*5. addè 4.*quæst.*3.

o Testium vsus in multis necessarius *l. 1.ff.eod.*

p Quædam solis testibus probantur.

q εὐτελεστάτοις. Viles sunt, quos vitæ vilitas infamauit *Paulus 5. sent. 15.* §.*1.* vitæ, id est morum *l. 2.ff.eo.* vt sunt infames *l.1.ff.de his qui notant.*j. Berberius in defensorio iur.*c.9.nu.34.* popinarum & ganeorũ mãcipia etiam intelligit, eósque qui vilia officia administrant *c.1.ver. Et non quosdam.*j.*eod.*

r *l.8.C.eod.*

s eorum scilicet, qui non possunt testes esse: & ita, ferre testimonium possunt, qui nominatim non prohibentur.

t vt quia parens, vel filius, domesticus vel (ita coniunctæ personæ) impuberes, infantes, furiosi.

u vt quia infames sunt, aut vili artificio. x οὕτω καὶ τὸ χάρτην τοῦν τε ὀρθίαν τήν τε πλαγίαν εἵλκυσαν, &c. *Scrim.* & tam in transuersum, quàm recta linea ducta effecisse, vt defunctus venerandæ signum crucis adscripsisse videretur *Hal.* Moris fuit apud Constantinopolitanos crucis signum pręfigere instrumentis, *Nou.73.c.8.l.vl.*§.*2.Cod.de iure deliberand.* Ex quo etiam constat, testi licuisse manum ducere contrahentis literarum imperiti, ad pingendum crucis Christi signum. vide quę scripsi ad Nou. Leon.72.

y *l.3.ff.eo.* cui derogatur multis modis, de quib.j.*eod.*

z καὶ κρείττους τῆς τοιαύτης διαβολῆς.

a Nimia dignitas, nimiæ diuitiæ, nimium officium, seu nimia coniunctio testibus fidem derogat.

b Puto id innui, ducem pro milite, & econtra, testem facile non admitti.

c Puto id his virbis innui, Creditorem non facilè admitti pro suo debitore, & econtra. Alioquin, si id referamus ad diuites simpliciter, nihil prohibebit quo minus diues aduersus pauperem aut pro paupere, & ecõtra, testis esse possit. De locuplete vide Rolandum à Valle *1.cons.16.nu. 28.* Homo licèt pauper fidelis esse potest §.*12. Inst.de suspect.l.17.*§.*4.ff.de adoptionib.* quod etiam in criminalibus locum habere puto nisi nimia sit paupertas, & malus sit animus: & ita accipio *l.3.ff.eod.* d ἐπιτηδεύσεως. Puto etiam id innui, Amicum amico *l.5.C.eod.* liberos, parentibus *l.6.d.tit.* vxores maritis, libertos patronis *l.12.d.tit.* clientes, seruos *l.8.d.tit.* domesticos *l.3.d. tit.* dominis: agnatos seu proximos, agnatis: socium socio *1.Harmen.6.cap.* περὶ κεκωλυμένων *in fine.* & econtra, testes idoneos non esse. Contra, vxor in virum, serui in dominum, filij in patrem, & econtra testes esse possunt, in causa maiestatis, *1.Harmen.6.c.* περὶ τῶν κεκωλυμένων.

e ἐπιδιφρίους μηδὲ χαμερπεῖς sedentarios, aut humi repentes *Halicarnass.* carrucarios intelligi opinor, & stercoratores latrinarum *leg. 15. §. 1. ff. de vsufruct.* est enim eorum artificium tale, vt circa humum versentur: adde Berberium *dicto loco.* Testem enim commendare debet artis laudabilis titulus, *Iulian.hic.num.* 326. Ita apud Harmenopulum legimus lib. 1. titul. 6. §. 1. Testes esse debere ἀξιοπίστους, μὴ ἐπιδιφρίους μηδὲ χαμερπεῖς, μηδὲ παντελῶς ἀσήμους. Sic Hesychio χαμερπὴς γεωργός, ὁ ἐν γῇ κοιμώμενος. Eadem ratione Harmenopul. 6. tit. 2. §. 23. mulieres viles & abiectas εὐτελεῖς καὶ χαμηλοὺς vocat.

f ἀσήμους.

testi-

a ἄγνωστοι. puto intelligi eos, non qui sunt ignoti actori vel reo: sed vel vilissimos: *de quib. s.* vel omnibus bonis ignotos, vel eos de quorum honestate & vita nulli testes possunt deponere, *Iul. hic.* alias vel in itinere, si quid nobis præter spem accidat, An nõ inuidia erit ignotis, id est, nondum nobis notis testibus vti non posse? Et tamen verũ est quod dicitur, testem notum esse iudici & parti, id est, & actori & reo. Non est ignotus, cui⁹ persona, nomen, domicilium, vrbs, ætas, mores, officium, aut artificiũ, sciri potest. Quid, testis potéstne audiri si dixerit se nomẽ rei ignorare, se tamẽ reum exhiberi petere vt agnoscat? posse volunt, idq; officio iudicis, *l. 3. §. 7. ff. ad exhibend. l. 3. in fine ff. de publican. l. 2. C. ad exhibend.* Nam & ignotus, hæres institui potest *l. 11. C. de hæredib. instituẽdis.* & ignotus tutor dari potest *§. 10 Instit. de excusat.* sic in inuentario notus hæredi testis admittendus *l. 22. §. 2. C. de iur. deli.* Cęterũ quib. casib. testes noti esse debeãt vide apud Soc. *reg. 412.* adde quędã de Ignoto teste ex Harm. 1. ti. 6. §. 2.
b id est, Testes qui vel odio, vel inimicitia, vel precibus, vel pecunia, vel gratia deponunt, sunt suspecti & meritò reiiciendi.
c Obscuriorum & obscurarum personarum testimoniis non creditur sine tormentis *l. 21. §. 2. ff. eod. l. 13. C. eod.* Cur ita? possunt enim minimo metu quæstionis iniecto corruptelam fateri. quo non pposito, securi in honestarũ personarum capita grassarentur.
d ἄρχοντες, i. magistratus.
e hinc sumpta est authentica, *Rogati Cod. de testib.* extat & hic locus apud authorem Eclog. 21. *tit. 1. c. 44.*
f *l. 18. C. de testib.*
g παραλαμβανόμενοι. i. rogentur. Solutio seu numeratio pecũniæ nõ probatur testibus, nisi ad id rogati sint, vt spectatores aut testes solutionis essent *c. 3. j. eodẽ. Iul. hic, ibi, & ad hoc ipsum rogatis. & d. auth. Rogati.* Ἐπὶ δὲ τῶν συμβεβηκότων καὶ παρεμπιπτόντων &c. i. in fortuitis verò & iis quæ casu contingunt, etiam non rogatus testis auditur: & ita Harmenopulus accipit *l. 1. tit. 6. §. 38. l. 11. ff. de testib.* Idẽ dicendum est in iis, quæ fieri clã solent, vt in furtis, in quibus etiam admittuntur domestici testes *l. 8. §. 6. in fin. C. de repud.* In conuentionib. rogati esse debent *Harm. ibi.* & in testamentis *v. l. 21. §. 2. ff. qui testam.* & matrimoniis 30. *quæst. 5. c. nostrates.* & diuortiis *l. 9 ff. de diuortiis.* in aperienda cista deposita *l. 1. §. 36. ff. de depositi.* & in casu Nouell. 117. *c.* 15. In iis ergo casibus in quibus requiritur specialis testium requisitio, non sufficit simplex testium interuentus. Tutissimum ergo erit, si tabellio adscribat rogatos, quamuis in dubio præsumantur rogati *arg. l. 11. ff. eod.* quam ita quoque possis interpretari. *adde Oldendorpium c. 4. de testib. num. 23.* h quinque, 1. Harmenopul. 6. §. 3. i ἐκ τοῦ παρήκοντος *Scrim.* 1. *Harmenop. 6. § 37.* per transennam. In solutione pecuniæ, non admittuntur testimonia eorum, qui dicere solent transeũtes se audiuisse aliquem dicentem pecuniam sibi solutam esse. In criminalibus aliud esse potest, nec enim solent rogari testes in huiusmodi causis. Illud singulare est, quod in transitu serui manumitti possunt. *l. 7. ff. de manumiss. vindict.* Quid si in iudicio creditor confessus est sibi solutam esse pecuniam? vtique eius confessio ei nocebit *l. 56. ff. de re iudicata l. 4. Cod. de repud. hæred.* & in eum audientur qui iudicio interfuerunt. licèt non rogati. k Duo tabularij sine testibus, nõ sufficiunt ad plenam fidem instrumento faciendam *Nou. 73.* l sensus est, Titius mercede conductus à Sempronio, apud notarios præsentibus testibus fatetur se Caium (nomen Caij adsumens, quem Sempronius volebat sibi, falsò tamen, obligare) accepisse mutuo centum à Sempronio: His ita peractis Caius exactus est. m *l. 21. §. 2. ff. qui testam.* n *dixi s. c. 2.* o sensus est, Tabularium præsentem non sufficere, nisi testes quoque rogati sint & subscripserint, & ipsa persona principalis, si literas sciat. p .i. quæstioni *c. 1. s. eod.* q De testibus sibi inuicem contradicentibus, siue dolo, siue errore. r Testis sibi contrarius nõ auditur, quin punitur. Contrarius est, qui vacillat *l. 2. ff. eod.* ſ καὶ εἰ περὶ τὰ κυριώτερα τῶν μαρτυρουμένων τὰς ἐναντιότητας εὕροιεν *Scrimg.* i. & si iudex repererit testes cõtraria dicere in iis, quæ totam causam continent *Iul. hic. 326. in f.* id est, in his car do totius litis versatur.
t id est, contraria.
u 1. *Harm. 6. §. 4.* Quoties testes alij aliis sunt cõtrarij, creditur plurimis & dignioribus fide *adde l. 3. §. 2. ff. eo.* Quid si pares? adhuc non pereunt testimonia sed spectãda erit causa de qua lis mouetur, quid enim si agatur de libertate? vtique paribus testibus contrariis, pro libertate iudicabitur *l. 24. in f. ff. de manum.* Quid si testes digniores, num vincantur? Quidam volunt duos testes honorabiles præferri centum vilibus contrariũ deponẽtibus, vt ita stetur maiori authoritati reiecto minori numero *Host. Iohã. Andr. Anton. in c. nostra 32. de testib.* sed tamen in eo planè non subsistunt: negant enim digniores duplo numero superatos audiri *arg. c. si quando 9. de elect. in 6.* ibi *duplo maiore numero.*
x Testis potest contraria deponere, vel astutia, vel per errorem. j. Priore casu, tormentis potest subiici *Iul. hic. nu. 326. in f.* i. puniri *l. 16. ff. de testib.* Altero cũ venia dimitti. Astu contraria potest dicere, qui à reo corruptus est, nec per stat pro accusatore vel econtra qua pœna? vtiq; falsi *l. 1. §. 2 ff. de falsis.* de qua vide *l. 1. in f. & Nouell. Leonis 77.* y hinc sumpta est authentica. At qui semel *Cod. de probation.* z adde 21. Eclog. 1. cap. 44. 1. Harmenopul. 6. §. 36.
a Post cognitas testium depositiones, testium productio peti non potest. vide in hunc locum Oldend. *c. 3. de test. nu. 12. in fi. & decem exceptiones sequentes.* b nota rationem, propter quam testis non potest interrogari super vno & eodem facto, plus quam tertiò vel quartò. c Aduocato sciente testium depositionem & eam nosse clientes aduocari intelligantur. d lege dispositionem *j. eodem.* ποιήσαιτο παραγραφὰς *Scrimg.* exceperit perscripsiones aduersarij sui *Iulian. hic. nu. 327. in f.* e διὰ παραγραφῶν. f τὰς παραγραφάς. *Scrim.* παραγραφὴ *hic & duob. locis suprà* disputatio. *s. eod.* dispositio *s. eod.* præscriptiones aduersarij *Iul. hic. num. 327 Contredits de tesmoins* Galli. g hinc sumpta est authentica apud *C. de testib.* h *l. 18. C. de testib. l. 3. §. 6. in f. ff. de testibus,* i in vrbe respectu prouinciæ: vel in prouincia respectu vrbis, vel in prouincia alterius prouinciarum respectu. k nota, quænam cautio ei sit seruandæ qui in vrbe litigat, quoties testes in prouincia degentes producere voluerit. l παρέχειν ἐπὶ τῆς ἐπαρχίας *Scrim.* sensus est, Quotiescunque in causa pecuniaria testes in prouincia degunt, litigatores vel eorum procuratores iudicis mandato mitti in prouinciam, & apud iudices prouinciales testes citari, dicturos quid de negotio aut facto eis proposito sciuerint. Post hæc, testimonia in vrbe transmitti, vt iudex vrbanus sententiam proferat. m 1. Harm. 6. §. 4. n *Nou. 134. c. 5.* o Vbi lis contestata, ibi sentẽtia definitiua ferẽda est, finẽ lis accipit, vbi & cepit *l. 30. l. 34. ff. de iudiciis & toto tit. ff.*

testimonium procedere, sed vt si qua de eis dubitatio fuerit, possit facilè demonstrari testium vita, quia inculpabilis atque moderata est. 1 ¶ Si verò ignoti[a] quidam fuerint vndique, & aliquid apparuerint circa testimonij veritatem corrumpere[b] festinantes: posse eos etiam verberibus[c] subiacere. Et iudices, siquidem administratores[d] fuerint, hoc ipsi agant. Si verò alij præter eos sunt, qui administrationes habent, ipsi quidem assumant apparitorem magnificentissimi prætoris plebis, in prouincia verò locorum defensorem: & per eos inferant eis verberum experimentum: quatenus propter hoc nihil celent veritatis, aut etiam capiantur per hanc viam pecuniis testimonium perhibere, aut aliter circa hoc malignantes.

CAP. II.

Vt instrumentis debitæ pecuniæ testes rogati non fortuiti adhibeantur, seu de testibus instrumentariis.

ET[e] licèt dudum nullam in debitis ex scripto factis non scriptarum solutionum probationem per testes suscipi sancierimus; nisi secundum obseruationem ibi[f] dictam, quam scilicet valere præcipimus: & tamen etiam nunc hoc reuocamus. Si enim scriptum sit debitum, & non scripta proferatur solutionis à litigantibus per testes probatio: tũc susceptibilem eam apud iudices esse, dum ad hoc ipsum assumantur[g] testes, vt pro facienda solutione aut memoria factæ alicui iam solutionis, & confessione eius qui pecunias accepit, testimonium perhibeant viri[h] fide digni cõstituti: aut etiam causam testimonij fortè faciant manifestam. Hæc autem inania & ex transitu[i] perhibita testimonia, nulla modis omnibus valere ratione, & huiusmodi quædam fingere testimonia, vt propter aliud quoddam opus adinueniens, audiat aliquos dicẽtes accepisse ab aliquo aurum, aut debere alicui. Hæc namque apertè nobis suspecta sunt, & nulla digna ratione, dum quando & tale aliquid in iudicando inuenimus, eo quòd cùm multæ pecunię dicantur solutæ, tabularij duo[k] tantummodo hoc dixerũt audisse se, teste præsente nullo, & debitum in scriptis constitutum, & fatente scribere ex hoc sciente & valente per proprias literas hæc manifesta facere. quod ex illo odio habentes, occasionem præsentis accepimus legis. Et iterum adductus est aliquis[l] alius similis calumnianti, & præsentibus testibus ad hoc, & coram tabulario deposuit apud semetipsum debita esse. & is quidem qui mercede hoc egit, decessit, alius autem exactus est debitũ, quod ab alio quodam tanquam ab eo scilicet confessum est, Deo huiusmodi omnino non indulgente occultari.

CAP. III.

Vt testimonia scriptis redigantur, & quorsum.

NEq; igitur huiusmodi credimus testimoniis, aut tabulariorũ (sicut prędiximus) depositionib. eò quod literis eruditi sint, qui confiteri volunt apud quem, & scribere, aut in iudicio confiteri, & dare rei fidem indubiam: neque manere eas veracibus pestiferas concedimus: neque si tale aliquid factum est, recipimus: sed exigimus quod deprecatum est ab eo, qui deduxit testes in hoc ipsum: & hoc per testationes demonstrare necesse est eos (hoc quod in[m] testamentis) rogatos[n], & bonæ opinionis constitutos, & ita cautam suscipere ab eis probationem: & neque[o] attestationem deinceps, neque testium habentem præsentiam, & depositionem, & subscriptionem, tenere. Si verò non huiusmodi constituti testes sint, quales pridem ediximus, & suppliciis[p] subdi eos præcipimus. ¶ Si[q] verò quidam apertè cõtraria[r] dicant sibi, aut alterutris testificentur, maximè iudices hoc animaduertere; & si veraciora[ſ] testificatis aduersitates[t] inuenerint, eiiciant quidem eiusmodi testationes: ea autem quæ à dignioribus[u] fide & plurimis dicta fuerint, considerent. Si verò astu[x] apparuerint malignantes, & ex hoc incidentes in contrarietatem: neque immunes eos derelinqui, nisi secundum aliquem errorem fortuitum, & non astu contraria dicentes demonstrentur.

CAP. IIII.

Vt cognitis testimoniis quartæ productioni testium locus non sit: vel, Quot & quomodo testes producuntur.

QVia[y] verò[z] multi sæpe testes producunt, & tertiò hoc agentes, postea mox vt cõcluserint, & excepta fuerint testimonia, tentantes interpellationibus nobis importuni esse, & velle etiã quartò[a] deducere testes: sancimus nostros iudices hoc maximè considerare: & si tertiò producti iam sint testes: & ab eo qui testes deduxit, concludente & editũ accipiente, iterum petantur testes: hos omnino non adesse: vtpote suspicione habita, ne fortè[b] relictis quidem prioribus, & dudum manifestis propter eorum testimonia factis, ille non productionem testium, sed de præcedentibus, aut non testificatis additamentum, aut eorum depositionibus emendationem desideret. Si verò deducens quidem testes, editionem nondum acceperit, neque perlegerit testationes, neque ipse, neque aliquis aduocatorum[c] eius: aduersarius autem eius acceperit solus, & fecerit[d] disputationem, non tamen eam dederit ei, qui tertiò dudum fecit testium productionem: neque per[e] dispositionem edoctus sit is qui eos produxerat, quæ testimoniis desunt, hęc adiici: tunc dandam esse & quartam productionem testium ei qui hoc petierit, primitus sacramento dando ab eo, quod neque subtraxit, neque percunctatus est testationes, neq; ipse, neq; aliquis aduocatorum eius, aut omnino pro eo agens: neque per aliquem dolum aut machinationem vel artem, quartã productionem petit fieri testium; sed propterea quòd non valuit primitus vti denũciatis testimoniis. & si hoc factum fuerit: neque iussione pro talibus imperiali egere, sicut pridem erat: sed ex hac lege sufficiant eis hæc quæ permissa sunt: & vsque ad quartam testium productionem licentiam esse testimoniis vti, non tamen per longum interuallum: vt non ex hoc protrahantur lites: sed oportere omnino velocitatem eis imponere, secundum quod iudex existimauerit hoc fieri. 1 ¶ Illud tamen indubium est, quia etsi semel producens testes, aut bis, aut testificationes tractauerit, aut aduersario hoc faciente, ipse disputationem[f] acceperit, & ex hoc didicerit testificata, nõ habebit oĩo licentiã vllã vlteri⁹ vti testiũ productione, neq; si diuina hoc iussio pręceperit.

CAP. V.

Vt testes in propria prouincia examinentur: & quo ex loco trahuntur.

ET[g] quoniam scimus dudum factam legem[h], vt si quis hîc[i] litem exerceat, oporteat autem in prouinciæ[k] parte aliqua approbari: licentiam habere, iudice hoc decernente, & sufficiens spatium temporis definiente, deducere[l] intra prouinciam testes, & huc transmittere litem gestis perlatis: & ab eodem iudicari iudice. Multæ autem huiusmodi interpellationes nobis fiunt, volentibus aliquibus, qui in prouinciis quidem litigant, hîc verò testes habent, vt teneantur huiusmodi lege: & licentiam esse in prouinciam iudicanti dirigere huc vt præsententur testes, aut testificationes omnino dentur, & iterum ad eum referri lites. Etsi[m] de prouincia in prouinciam hęc petantur fieri: sancimus propter probationem abundantiam & hoc valere, & posse etiam à prouincia huc ab eo qui iudex est in prouincia, destinari: & ab vno (qui à nobis definitus fuerit) eloquentissimorum iudicum, interlocutione de eo à iudice facta, testationes dari: & à prouincia alia in[n] aliam prouinciam, aut apud defensorem, aut apud pręsidem testificationibus ex interlocutione iudicantis datis: illic videlicet definitiua sententia danda, vbi[o] & lis

contestata est: vt quemadmodum hinc in prouinciam apud iudices aut defensores de productione testium agi sancita sunt, ita & à prouincia in prouinciam, & à prouincia huc teneant: & perfecta per omnia sit probationum omnibus facultas: testimoniis quidem non editis, neque in prouinciis, sed gestis datis eis à quibus producuntur, aut eorum aduersariis sub gestis monumentorum signa percipientibus, & ita huc, aut in prouincias destinandis à iudicibus[a]: ne quando forsan & alijs egeat testibus causæ natura, & excludatur propter editionem testium adiectio. Hæc omnia in pecuniariis quæstionibus intelligentes. In criminalibus[a] enim in quibus de magnis est periculum omnibus modis apud iudices præsentari testes: & quæ sunt eis cognita, edocere: vbi & tormentorum forsan erit opus, & alijs omnibus obseruationibus.

CAP. VI.

Vt testimonium recipiatur eius qui seruus esse dicitur: & de Testium statu.

SI[b] verò dicatur seruilis[c] esse fortunæ qui testari voluerit, is verò liber affirmetur constitutus: siquidem ex natiuitate, impleatur quidem testimonium: disputationum verò de statu seruata ratione: vt si apparuerit fortunæ seruilis esse, eius testimonium, ac si neque datum fuerit, ita sit. Si verò libertum se dicat, compellatur demonstrare primum instrumentum, in quo libertatem percepit: & & sic testetur. Si verò in promptu libertatem dicat perceptam, aut non esse in promptu sibi probationes, & hoc euidenter iurauerit: testatio quidem scribatur: non monstrato verò manumissionis instrumento, is qui deduxit eum, non vtetur eius testimonio.

CAP. VII.

Vt testes propter inimicitiam à dicendo testimonio repellantur: & de Testibus inimicis.

SI verò quis dicat odiosum[d] præsentem ad testimonium sibi constitutum, & approbauerit statim quoniam triminalis[e] inter eos lis mouetur: non adsit ad testimonium qui vsque adeo infestus est: donec de crimine iudicetur. Si verò aliter[f] odiosus esse dicatur, aut conuentus pecuniariè: procedat quidem testatio, tempore verò disputationum[g] serentur huiusmodi quæstiones.

CAP. VIII.

Vt mediatores non nisi de partium consensu testimonium ferant: & testimonio proxenetarum.

QVoniam verò legem[h] proposuimus in pecuniariis causis nolentes testificari, illos non compellendos[i] testimonium dare, qui antè mediatores[k] facti sunt ipsis, & quidam abutuntur hoc, & testimonio nolunt vti: sancimus si vtraque pars consentiat quod & mediator eorum fiat testificator, (componantur enim quæ ab eo dicuntur) compellere eum etiam nolentem testimonium perhibere: prohibitione propter quam eum nolentem testificari penitus nostra voluit lex, propter consensum vtriusque partis, sublata.

CAP. IX.

Vt testium productio non nisi præsente fiat aduersario: & quo tempore testes in testimonium admittantur.

ET[l] hoc[m] verò quia multoties actum scimus, quod quidam aut apud locorum defensores, aut apud clarissimos prouinciarum præsides, aut fortè (vt assolet) hîc apud virû clarissimum magistrum sensus ingrediuntur, & querentur tanquam ab aliquo sustinentes aliquid contra leges, aut aliter læsi, aut damnificati, testes volentes producere, vt non in posterum opponantur eis, quæ ab vna parte gesta sunt: oportet etiam illum in ea ciuitate cõstitutum in qua testationes dantur, admonitum à iudice, siue à defensore, præsentem[n] esse, & audire[o] attestationes. Si verò noluerit aduenire, sed respuerit, vt ex hoc ab vna[p] parte testimonia dentur, vt secundum hoc ipsum inutilia essent: sancimus huiusmodi attestationes ita tenere, ac si non ex vna parte constitutæ sint, sed tanquam eo præsente factæ sint. Si enim recusauerit, & aduenire noluerit, & audire depositiones (etenim publicabuntur) & nisi per inexcusabilem aliquam necessitatem[q] deduci non possit[r] similis[s] aduenienti erit: & nullum iuuamen ex sua proteruitate[t] ei efficietur: sed videantur quidem probationes factæ: quæcunque verò comperierint ei ad disputandum de eis, licebit his vti solummodo quod videntur esse ex vna parte[u]: propter eius proteruiam[x], propterque audaciam minimè aduenientis, testationibus opponere non valente. ¶ Omnibus[y] alijs quæ de testibus & ab iis qui ante nos & à nobis ipsis dictâ sunt & sancita, fixis manentibus, & à nostris iudicibus obseruandis: siue maiores, siue minores sint: & siue in hac magna ciuitate, siue foris in prouinciis: vt ea quę de testibus sunt, quantum possibile nobis est, corrigentes, adhuc purius & sanctius lites agi præparemus: propter quas & cognitiones fieri à iudicibus omnib. diuinis[z] propositis Euangeliis sancimus, & iusiurandum subire & pulsantes & pulsatos & aduocatos præcipimus, vbique Deum inspectorem & eorum qui iudicant & quibus iudicatur, & qui testimonium præbent animabus: vt perennis Dei commemoratio & præsentia, mundalitium[a], & citra suspicionem litigantibus fiat. quam legem tenere volumus de cætero omni tempore.

EPILOGVS,

seu promulgatio.

¶ Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc diuinam manifestata sunt legem, tua eminentia operi effectuique tradere festinet. Dat. 5. Kal. Oct. Imp. D. N. Iust. PP. A. ann. 13.[b] Apione V. C. Consule.

VT[c] EXACTIONE INSTANTE dotis primæ[d] & secundæ, viro ad secunda vota migranti præponatur vxor prima, vel ex priori matrimonio filij: & si voluerit vxor, aut is qui pro ea dotem scripserit, dare viro quæ scripta sunt, distulerit autem vir suscipere: soluto matrimonio exigi eum ab ea etiam conscriptam antenuptialem donationem.

Tit. III.

NOVELLA CONSTIT. XCI.

Imp. Iust. Aug. Ioanni gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

Vt dos primæ vxoris præferatur doti secundæ vxoris, siue ipsa siue liberi eius agant.

PRAEFATIO.

DVDVM iudicantibus nobis in dubitationem venit causa multa correctione digna, & legislatione clariori non indigna. Etenim quidam prioris factus vxoris vir, cùm eam extulisset, deinde secundæ dotem suscipiens, & filios ex priore relinquens, obiit adhuc secunda superstite. volebat igitur secunda vxor dotem à se datam exigere, priuilegio vtens à nobis dato, contradicebant autem ex priori matrimonio filij, & ipsi maternam obiicientes dotem. Et dubium erat, vtrum etiâ non superstite vxore priori, oporteret suscipi filios contra secundæ dotem litigantes. Non enim alijs dedimus[e] dudum & damus hoc priuilegium, aut hæredibus, aut creditoribus, sed solis filiis. Plurimæ siquidem dubitationes extiterunt in hac causa, dicente secunda, quoniam expedisset, antequam ad eius venisset matrimonium, prioris vxoris dotem: & non esse iustum, suam quidem, quòd tantum inuentus est reliquisse vir, quantum sufficeret soli secundæ, dotê eam perdere: illos autem expensam iam dotem percipere. Sed filij hypothecas proponebant, quoniam omnino rebus existentibus[f] morienti hypothecæ seniores potiores quam secundæ essent.

CAP. I.

HIs[g] igitur in dubitationem venientibus, illud certum etiam à nobis sancitum est, quia si[h] aliquid appareat rerum prioris[i] aut secundæ dotis, hoc necessarium filios prioris aut secundæ habere: aut si moriatur etiam illa, filios eius singulos, quod propriè habendum suum ostenderit. Hinc enim & in rem quæ de proprietate est, competit purè, & vnumquemque quod suum est habere, nullo priuilegio indigens. Si verò nihil appareat vtriusque rerum, aut aliquid quidem appareant, aliqua verò desint: siue superstites sint mulieres, repudio forsan priori matrimonio dissoluto: competere mulieri dotem: siue defunctæ sint filiis existentibus ambæ, aut etiam vna harum: in iis quæ desunt, superiorem esse priorem, & filios ex ea, antiquiorem dotem præponentes, id est dicere nepotes & pronepotes, & deinceps successores, cuiuscunque naturæ fuerint. Sicut enim si duo[k] debita publica[l] fuissent, necessariò antiquum præponeretur posteriori: ita & hîc priuilegia necessarium est priori doti dare priora: & ita secundæ: & dotem non præponere doti, nec hypothe-

ηψibus causis ad eundem iudicem. a In criminalib. causis, testes nô interrogãtur in loco sui domicilij (ǫ fit tamê in causis pecuniariis §. eo.) sed in locû litis seu iudicij venire côpelluntur. Tacit. lib. de orator. Testimonia in iudiciis publicis, nec absentes, nec per tabellam dare, sed coram & presentes dicere cogebantur, & ita imperator Adrianus dixit se non testimoniis sed testibus crediturum l. 3. §. 3. ff. de testib. In criminalibus causis ipsæ personę testium necessarię sunt in præsentia Iul. constit. 83. nu. 328 in fin. b hinc sumpta est authentica Si testis C. de testib. c Seruus testis esse non potest, vt hic & Nou. Leonis 45. 49. aliud in eo, qui se ingenuum aut libertum dicit si tamen esse detegitur, perit eius testimoniũ adde l. 4. ff. de testib. d ἀπέχθητον ini micũ Iul. nu. 330. e ἐγκληματικὴ δίκη, id est, accusatio criminalis. Qui aliquem de crimine accusat testis in accusatum esse nullo modo potest vt hic, & ita obstant accusatori inimicitiæ capitales l. 6. ff. de excusat. Qui aliàs inimicus est, dicere quidem testimonium potest, sed præscriptio ei opponitur vt hic Iul. hic. num 330. adde l. 3. ff. eodem Qui cum aliquo litem non criminalem instituit, testimonium in eû ferre potest, nisi aliqua iusta causa prohibeat. 1. Harmen. 6. f alia occasione, Iul. g παραγραφῶν. i. exceptionum Iul. nu. 330. præscriptionê vertit h l. 16. l. 19. Co. de testibus. i Olim inuiti testes in criminalib. causis testimonium dicere cogebantur, exceptis certis personis l. 4. l. 19 ff. eod. Pli. 3. epist. In pecuniariis & criminalibus testes erant voluntarij Quint. 5. inuiti verò ex constitutione Iusti. l. 16. C. eo. Quinâ inuiti non cogãtur testimoniû dicere v. Oldendorp. c. 2. de test. k Iul. hic. nu. 331. μεσίτης Scrimg. ὁ μεσάσας ποτὲ ἐν πράγματι, οὐ μαρτυρεῖ αὐτοῖς ἐν τῇ αὐτῇ ὑποθέσει 1. Harm. 6. c. περὶ κεκωλυμένων §. 43. vel hic locus ostendit sequestrem pacis & honorarium arbitrum intelligi potiùs, quàm sequestrem depositarium. l hinc sumpta est authentica. Sed & si quis C. de testib. m vt testium pductio apud Iudices vel defensores vel magistros census non aliter valeat, nisi pręsente quoque aduersaria parte vel cõtumaciter non veniente: scilicet vt & his salua pręscriptio ei competat, quam opponendã existimauerit, Iul. nu. 322. n Testimonia eorum, qui non vocata parte recepti fuerût, carent fide & nullius sunt momenti. Interest enim aduersarij nosse personas testiû; & vtrum iurauerint. o ne hinc colligas, Reum præsentem esse oportere eo tempore quo interrogantur testes. Interrogãdi sunt enim in secreto iudicis loco l. 14 C. eo. (alias quid hoc aliud esset, quàm libertate testimonij testibus adimere) sed publicatas testationes legi parti aduersæ v. Oldendorp. c. 5. de test. nu. 3. adde l. 27. §. 7. ff. de adult. p Parte absente per contumaciã testium productio fit μονομερῶς l. 19. in f. C. eo. aliàs aliter fieri nô potest productio testium, nisi parte præsente. q Contumacitet non videtur abesse, qui ex necessitate abfuit: fortè enim intra septa sanctorum fuerat. Iulianus ita hûc locum interpretari videtur. r vt si intra septa sanctorum fuerit. Is non videtur contumaciter absuisse, qui ex necessitate abfuit Iul. hic. s Absens contumax habetur præsente. t Ex delicto suo nemo iuuatur. u μονομερεῖς. x θρασύτητα temeritatem. y Confirmatio antiqua legum. z l. 2. Co. de iureiuran. propter calumn. a Græcus textus ita habet, ἵνα διὰ πάντων τῆς θείας μνήμης τε καὶ παρουσίας καθαραί τε καὶ δικαστῶν ἀνυπόπτους τοῖς δικαζομένοις γίνονται. hoc est, vt per omnia lites Dei memoria & præsentia puras & litigantib. à suspicione redd amus liberas. b i anno 539. c vt dos prioris vxoris præferatur doti secûdæ, siue ipsa, siue liberis eius agentibus Iul. cõst. 84. d De duarum dotium debito, & de eo, qui dotê accipere nô vult Index Reginæ. d mortuę scilicet. e l. vl. C. qui potior. f .i. quoties debitori res aliquæ supersunt, cui ius hypothecæ antiquius est, is pręfertur. g hinc sumpta est auth. Si quid C. qui potior. h sensus est, Si duę sunt mulieres quę de dote sua agãt, suas quæq; mulier res extãtes vindicabit l. 30. C. de iur. dot. Si non extãt, antiquior cã dotis præfertur l. vltim. C. qui potior. & ita prima vxor eiúsve liberi, secûdę pręferêtur. Præfertur socrus nurui in declamatione Quint. 360. i 4. Harm. 6. §. 19. k subaudi ex duabus stationibus vt in l. 2. C. de solutionibus. l Ex duabus fisci

cam

eam hypothecis: sed quod antiquius[a] est tempore, amplius manere proprium robur habes & priuilegium. Tempora namque hypothecarum permutare, aut interimere vel minuere, nullo modo patimur. Et hoc dicimus non ignorantes, quoniam iam & in alia quadam nostra legislatione hoc decreuimus, sed quoniam omnino motum est apud nos, & quasdam habuit diuersas causa quæstiones: & propterea ad præsentis legis opus accessimus: vt non nûc aliquid prius sanciremus, sed vt clariorem eam omnibus constitueremus.

CAP. II.

Si per maritum steterit quo minus dos ei solueretur.

ILlud[b] quoque adiicere legi bonum est, quod mota quæstio similiter necessarium nobis ad legislationem fecit. Si[c] enim debeat dotem mulier, & illa quidem dare voluerit ipsa forsan, aut qui pro ea promisit illam, quicunque fuerit aut proximorum, aut extraneorum: aut profectitia aut aduentitia sit dos: (hæc enim verba legis sunt) vir autem, aut eius pater[d] forsan aut auus suscipere eam nolit: pars autem mulieris contestetur[e] & parata sit hoc soluere, aut etiam aliquid maius peragere, & offerat forsan, & si mobilis sit, signacula[f] etiam imponat, & secundum leges recondat: aut secundum vnam[g] partem ingrediens in iudicium, petat hoc fieri: & pergentes ex iudicio quidam denuncient hæc ad partem viri: at ille permaneat ita differens: non poterit soluto matrimonio antenuptialis donationis exactionem declinare, tanquam dote non data. Qui enim dare voluit: dum perceptionem recusat is qui suscipere postulatur, proximus[h] est danti. & hoc cum aliis in do te valeat. Sicut enim nisi dederit, per dilationem dotis, negationem ei antenuptialis donationis inferimus: ita vel si voluerit dare, & percepturus ex studio recusauerit perceptionem, damus ei antenuptialis donationis matrimonio soluto petitionem: licet[i] dotem propter viri causam non intulerit.

EPILOGVS.

¶Quæ igitur placuerût nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, eminentia tua operi effectuique tradere festinet. Dat. Kal. Oct. CP. Imp. DN. Iust. PP. A. an. 13.[k] Appione V.C. Consule.

DE IMMENSIS[l] DONATIONIBUS IN FILIOS FACTIS

Tit. IIII.

NOVELLA CONSTIT. XCII.

Imperator Iustinianus August. Ioanni gloriosissimo per Orientem prætoriorum præf. iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRAEFATIO.

DVdum de Falcidia & illius parte decreuimus, augentes eam non ignobili incremento. quod enim nimis inæquale est, non valde placet nobis, sed oportere quidem præponi filios, quos pater voluerit, non tamen in tantum munus alios, vt importabilis sit eis imminutio.

CAP. I.

POsita[m] igitur à nobis lege in sua virtute manente, illud volumus: vt si quis donationem immensam in aliquem aut aliquos filiorum fecerit, necessarium habeat in distributione hæreditatis tantam[n] vnicuique filiorum seruare ex lege partem, quanta fuit priusquam donationem pater in filium aut filios quos ea honorauit, faceret. Sic enim nihil vlterius in donationibus querentur, qui habent quidem in omni substantia patris, quod legitimum est: in tantum [o]autem aucta quantitate, quantum habuit substantia patris antequam donationibus exhauriretur: non[p] valentibus filiis qui donationibus honorati sunt, dicere contentos se quidem esse immensis his donationibus, videri autem abstinere paterna hæreditate: sed neque[q] cogendis quidem si contenti sunt donationibus, suscipere hæreditatem: necessitatem autem habentibus omnibus modis complere fratribus quod hæc defert secundum quam scripsimus mensuram, vt non minus habeant illi quàm quod ex legibus eis debetur, propter factam in donationibus immensitatē: dum liceat patri mediocriter sapienti[r] circa omnem prolem, etiam iis qui ab eo potius diliguntur, donare aliquid amplius[s], & non cæteros filios per immensitatem in illos factam lædere, & nostram transcendere intētionem. Et hęc quidem nostra ab initio cogitatio fuit. Differentes autem illud dudum, & humanarum experti animarum, quoniam videbamus eos in huiusmodi passionibus labefactari, atque descendere, propterea nunc augmentum illi legi hoc

stationibus, ea præfertur quæ prærogatiua habet temporis.
a Prior tempore, prior iure.
b hinc sumpta est authentica, Dos data C. de do nat. ante nupt.
c vide 4. Harm. 9. §. 12.
d Nou. 2. c. 5.
e Debitor rei dotalis immobilis, testato eā offerre marito debet.
f Extra iudiciū dos quomodo sit offerenda marito recusanti eam recipere.
g Quomodo iudicaliter dos marito offerri possit.
h Dedisse videtur, cuius aduersarius fecit quominus daretur. Paria sunt dedisse, & obtulisse legitimè.
i Mulier interdum dotem petit, quam nunquam re vera numerauerit, sufficitque eo casu, legis fictione marito dotem numeratam: quod ei accidit, cui legitimè dos eft oblata.
k .i. anno 539.
l 1. C. 29. de immodicis & inofficiosis donationibus Iul. const. 85. de immensis donationibus collatis in liberos Index Reg.
m hinc sumptā est authentica, Vnde C. de inoff.
n Fiunt donationes à parentibus vel post liberos susceptos, vel ante. Priori casu donationes factę à parentibus, vel extraneo, vel vni liberorū à reliquis liberis defuncti non rescinduntur, nisi pro modo eorum Falcidiæ tātùm. Et ita parens pro numero liberorum semissem, vel etiā bessem donate poterit Nou. 18. vt hinc colligas, liberos ex donationib. inter viuos factis à patre reuocare suā Falcidiā vt hic. extraneos non detrahere l. 17. §2. in f. ff. de mor. caus. Itaque liberi agentes legitimę suæ causa, spectant res patris tempore donationis. vt si eo tempore 1200. fuerint, parēs nō possit vltra semissem vel bessem donare, habita sc. ratione ad numerū liberorum Nou. 18. Quid si donauit 900. & postea adquisiuit 300. nihil habent liberi quod conquerantur, cum ea summa reliquis bonis patris addita 600. efficiat, verum di-

facimus. 1 ¶Hæc itaque dicimus de filiis gratis[r] existentibus eis, non de ingratis, & quibus pater iustam & legitimam ingratitudinem infert. nam si hoc ita se habere apparuerit, & approbentur ingratitudinis causæ, sint ea quæ in lege de ingratis posita sunt rata: nihil hac nostra legislatione minuenda.

EPILOGVS.

¶Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram nostram declarata sunt legem, tua celsitudo operi effectuique tradere festinet.

DE APPELLATIONIBVS.

Tit. V.

NOVELL. CONST. XCIII.

Vt si mota apud appellationis[u] iudicem causa litigatores ad arbitros deueniant, intereáque temporis biennium [x]decurrat, & contingat denuo causam ad appellationis redire iudicem, ne biennij decursus obiicitur.

Imper. Iustin. August. Ioanni gloriosiss. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRAEFATIO.

SVbiectorvm nostrorum interpellationes, legum nobis præbent occasiones pro salute subditorum conscribendarum. Aditionem nāque nobis quidam || patronus || fecit: quia lege volente appellantem, & per biennium tacentem, aut certè exercentem quidem, non tamen perexequentem, appellationum cadere certaminibus, & confirmata sententia, non posse vlterius procedere, sed ratam[y] fieri vtrique sententiam. Hesychium autem & aduersarium eius exercuisse quidem litem apud pedaneum iudicem: addictum autem eundem Hesychium appellasse: & causam contigit recurrere ad tuam cognitionem: & dum lis in iudicio tuæ celsitudinis exerceretur, recessisse quidem à certaminibus apud te gestis, arbitros autem elegisse communes ex conscripto, & apud illos concurrisse, & quædam exercuisse, postea verò neglexisse quidem electos arbitros, non autem persecutos apud eos motam litem, sed transacto biennio vti aduersarios eius, quia non possit à condemnato exerceri in tuo iudicio talis lis, sed oportet eam confirmari semel biennio transacto: illum verò propterea non persecutum apud tuam gloriam, eo quòd litem apud electos diceret arbitros.

CAP. I.

SAncimus[z] igitur memoratum quidem negotiū ex quo hæc nobis sunt nunciata, nihil lædi ex cursu temporis neque ratam esse iudicis sententiam semel appellatione data: sed & exerceri apud tuam gloriam, & terminum legitimum suscipere: etiamsi decies millies plusquàm biennij tempus excesserit aut excedat. Deinceps autem in omni negotio in quo tale aliquid agitur, & in medio motæ causæ apud iudicem appellationis, aut non motæ, si aliqui eligantur alij, & propterea biennium[a] transeat, intra quod oporteat appellationis iudices litem decidere: & per quamlibet circumstantiam rursus reuertatur ad iudices appellationis causa. aliis quidem omnibus liceat vti partibus, tanquam si eos non contigisset deserere quidē appellationis iudicium, ad electos autem venisse: non tamen posse vti, quòd biennium præteriit. Nam qui semel iudices alios elegit, non est iustum vt taciturnitatem culpet eius, qui propterea læsus est, quia iis quæ gesta sunt de electione iudicum credidit: & ideo non est executus, neque compleuit litem illic, eo quòd apud iudices illos sit exercitum negotium.

EPILOGVS.

¶Hæc igitur in omni negotio seruari apud tuum forum volumus, & in omni alio vbi secundum appellationis iudicatur schema: quatenus nihil iniustè circa nostros subiectos agatur. Si verò etiam postquam deseruerint electos iudices, biennij transeat tempus: tunc confirmari volumus sententiam secundum constitutiones de hoc factas à nobis, quod etiam deinceps in omnibus futuris secundum hos modos negotiis valere volumus. aliis omnibus quæ de appellationis certaminibus priscis dicta sunt legibus, & à nobis in legum conscripta sunt codicibus, in propria virtute manentibus.

VT SINE PROHIBITIONE

midiū 1200. quę parens habuit tēpore donationis collatæ *ver. sic enim ibi, In tantū aucta quantitate* §. *eod.* & hæc de primo casu. Quoties verò donationes fiunt à patre ante susceptos liberos, reuocatur donatio. de quo *v. l. 8. Co. de reuoc. donat.*
o id vt intelligēdū esset, §. dixi.
p Ab inuitis donatariis, detrahitur legitima liberorum.
q Liberi donatarij patris, non coguntur hæreditatem adire, *vt hic*, coguntur tamen supplere reliquis fratribus legitimā §. *eod.*
r φρονοῦντι .i. affectio.
s Parens potest aliquid amplius donare prædilecto filio, quā reliquis: at non ita donare vt reliquos legitima defraudet.
t Ingrati liberi nō reuocāt donationes factas à parente.
u Si appellatione introducta com promissarium arbitrium litigatores elegerint.
x *Iul. const. 86.*
y ἀλλὰ κυρίαν γίνεσθαι τὴν κρίσιν. i. sententiam in suo robore durare *l. vl. §. 4. C. de tempor. appell.* alij, abire in rem iudicatā. Cuiacius redire vertit: eo sensu, biennij cursu redire causam ad condemnationē hoc modo. Prioris iudicis pronunciatione res transit in rem iudicatam *l. 16. §. 6. ff. de pign.* iudicatū extinguit appellatio *l. 1. in f. ff. ad Turpill.* appellatione circūscripta (non prosecuta) redit causa ad cōdemnationē. sensus est, Præscriptionem biennij non nocere appellationi, si interim dū de re transigenda cum aduersario tractatur, vel componēda per arbitrium compromissarium, labatur biennium, éstque hęc Nou. exceptio d. legis *vl. §. 4. C. de temp. appellat.*
z hinc sumpta est auth. Si tamē *C. de temp. appell.*
a Si quis appellauerit: & appellatione introducta arbitrium cō promissarium elegerit cum aduersario suo, nō excluditur venire iterum ad appellatoriū iudiciū, quāuis biennium fuerit transactum *i. l. hic.*

matres[a] debitrices † & creditrices tutelam[b] gerant minorum, neque iusiurandum præstent, quòd non venient ad secunda vota.

a An & auiæ? vtiq; . quod enim constitutum est de matre, id trahitur ad auiam *l.2.§.28.ff.ad Tertull.*
† & ita restringe Nou. 72. c. 1. 2. 3.
b Si mater filiorum suorum tutelam suscipere maluerit *Iul. constit.* 87. De tutela matrum *Index Reginæ.*
c Nouell. 7. c. 1. 2. 3. 4.

Tit. VI.

NOVELL. CONST. XCIIII.

Imperator Iustinianus Augustus Ioanni gloriosiss. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRAEFATIO.

NVper[c], scripsimus legem super cura minorũ (malignitates quæ circa eos fiunt ex frequẽtib. litibus, quæ apud nos agitãtur inuenientes) quatenus nullus obligatus existens minoribus aut obligatos eos habere se dicens, curam exerceat: ne forsan in potestate rerum factus, agat aliquid circa minorem malignitatis: & lex ipsa rata nobis sit, & ex præsenti firmata.

CAP. I.

QVia verò matribus volentibus curam habere minorum, & petentibus secundum veteres & nostras leges curam subire, obiecta est contra nostram intentionem ab aliquibus non rectè huiusmodi constitutio: volumus in legem hoc dicentem, matrum excipi personas. Primùm quidem causam introductam pro minoribus semper prohibere, nunc ineptissimum existimamus: deinde nullus eandem constitutionem obiiciat matri & aliis. cùm illam namque naturæ[d] amor pius circa filios, sine[e] suspicione faciat quamplurimum, illis nullam habentibus ad filios fauoris necessitatem: rectè non est matribus derogandum. ideóque licentia sit matribus secundum antiquam[f] obseruationem abrenunciantibus & obligantibus suas res, sicuti prius schema fuit, & tueri filios, & talem præscriptionem non formidare: sed ita super his esse, ac si nec ab initio contigisset legem in hoc scribi. Quapropter siue dotes, siue sponsalitias largitates exiguntur, siue alia debita habeant siue matres ad minores, siue minores ad matres, ex paternis forsan occasionibus, aut etiam ex propriis: (multa namque quilibet cogitans & considerans adinueniet) sint hæc integra vtrique, secundum priores constitutiones iudicanda & tractanda, siue legitimorum siue naturalium mater filiorum tutelam gerat.

CAP. II.

QVia verò multam habemus formidinem ne facilè iusiurandum per magnum Deum detur, & hoc præuaricetur: propterea credimus oportere & hanc emendare † legem[g], quæ vult matres[h] dum suorum filiorum curam gesturæ sunt, iusiurandum iurare, quòd ad secundas nuptias non venient: & toties[i] scimus præuaricatam legem, & iusiurandum periurum datum, quoties penè datum est: vt peccatum apertissimum esset, quia hoc intulimus iusiurandum ad præuaricandum. non enim eò quòd aliquæ[k] seruauerunt iusiurandum, propterea oportet & eas quæ exhonorant eum, habere occasionem impietatis in Deũ. Nam quod[l] rarò fit, (sicut etiã vetus sapientia docet) non obseruant legislatores: sed quod fit plerunque, & respiciunt & medentur. Propterea[m] igitur sancimus aliã quidem obseruationẽ quã in matribus obseruamus, valere secundũ schema, & abrenunciare[n] eas & Velleiano[o] senatusconsulto, & omni[p] auxilio, & omnia agere, quæ prius decreta sunt: iusiurandum verò non † præberi, sed sufficere abrenunciationem solam Velleiani, & aliorum omnium: & de secundis nuptiis nullo † iureiurando de hoc dando: mox tamen vt secundas contraxerit nuptias, repentè expelli[q] à tutela, & ea agi, quæ si eam iurare contigisset, perferret, semel in iudicium mentita, & præponens propriæ confessioni & depositioni secundas concupiscentias.

d Mater, ipsa natura liberos amat.
e Liberi sine suspicione viuunt apud matrẽ. tollitur enim sinistra suspicio ob nimium amorẽ, qui matribus inesse præsumitur.
f *l.2. Cod. quandò mulier tu.*
† emendatur hîc d. lex 2. ea sc. parte, qua exigebat iusiurandum à matribus.
g *d.l.2.*
h & auias, *Auth. matri & auiæ. C. quando mulier.*
i sensus est, Frustra exigi id iuramẽtum, quod præstitum mox seruari communiter non solet.
k A quorundam hominum obseruantia, rectè nõ ducitur argumẽtum ad necessitatẽ & coactionem omnium.
l *v.l.64.ff. de reg. iur.*
m hinc sumpta est authentica Sacramentum *Cod. quando mulier tut.*
n Id matrib. tutelam filiorum ambientibus est obseruãdum, vt obligent res suas liberis, renũcient Velleiano, promittant in iudicio se non venturas ad secũdas nuptias, vt inuentarium ab eisdẽ fiat. *j. eo. Iul. hîc.*
o Mulier, renunciare Velleiani priuilegio certis casibus potest.
p Nota de renunciatione per quã quis renũciat omni legum auxilio.
† hoc abrogatur *Nou. 118. c. 5.*
† & ita derogatur *d.l.2.*
q Mater priuatur tutela filiorũ ob secundas nuptias ab ea contractas.

EPILOGVS.

¶Hæc igitur lex super pietate sit posita. vt enim non iniurietur in aliquo honor in Deum, hæc à nobis sancita sunt: vt ex nunc valeant, tua celsitudine manifestam faciente hanc legem in prouinciis omnibus. Hinc enim gloriosissimo præfecto huius felicissimæ ciuitatis, cui hæc curæ sunt, de his transmisimus legem: vt prouidentia eius, & viri clarissimi prætoris, cui huius partis cura est in omni tempore seruari, & ex nunc teneat: quatenus in omni pupillari substantia omnis cautela[r] fiat circa res minorum custodiæ, & præcipuè, vt cum subtilitate descriptiones[s] fiant præsente[t] quoque clarissimo scriba, cui de talibus cura commissa est, & aliis qui consuetè[u] talibus interueniunt: subtiliter & fideiussionibus dandis: & omnibus agendis, sicut nostris decernitur legibus, prouidentia clarissimi prætoris, cui huius partis cura est: proponátque eam ipse in hac regia ciuitate, vt omnibus sit manifesta, & nullum lateat quæ à nobis sancita sunt. De hoc enim legem sicut oportet in prouinciis seruari, gloriosissimis præfectis sacrorum nostrorum prætoriorum destinauimus. Datum V. Idus Octob. DN. Iusti. PP. A. anno XIII.[x] Appione viro clarissimo Cons.

r satisdatione rẽ pupilli saluam fore.
s Inuentarium.
t Inuentariũ priuatim factũ non valet. debet enim fieri in præsentia publicarũ personarum *v.l. 24. Cod. de admin. tut.*
u Solẽnitates sumendæ sunt ex cõsuetudine loci, in quo actus celebratur.
x .i. anno 539.

DE[y] ADMINISTRATORIBVS[z].

Tit. VII.

NOVELLA CONSTIT. XCV.

Imperator Iustinianus August. Ioanni gloriosissimo per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

PRÆFATIO.

IAm quidem nouimus positam legem volentem eos qui in cingulis fuerint, siue ciuilibus, siue militaribus: neque si remoueantur ab administratione,[a] discedere inde non posse, antequam dies quinquaginta[a] in metropolibus commorentur publicè apparentes, & conuenire volentibus satisfacientes: vt nec per occasionem hinc euocationis, possint à prouincia discedere: & vel si quid egerint tale, rursus eos ad prouinciam destinari. Inuenimus autem aliquos sic existentes audaces, vt etiam hac posita lege, antequam discingerentur, præsumerent derelinquere prouincias, & ad hanc felicissimam ciuitatem venire, timore à se gestorum, & ne iusta perferrent horum quæ deliquerunt.

y De officio omnium magistratuũ prouincialium, & de 50 diebus. *Iul. const. 88.* De præsidib. & vt deposito magistratu, 50. dies in prouincia sua morẽtur, siue militarem siue ciuilem gesserũt administrationem. *Index Reginæ.*
z ἄρχοντας vocãt Græci hoc loco: magistratus prouinciales *Iul. constit. 88.*
a *v. c. 1. j. eo. Nou. 8. c. 9. l. 1. C. vt omnes iudices.*

CAP. I.

SAncimus igitur nulli penitus licentiam esse cuiuscunque prouinciæ iudici, & Orientalium, & Occidentaliũ, & ex vtroque, eam relinquere antequam deponat cingulum: sed etiam postea (renouamus enim vetustatem) quinquaginta[b] commorari dies, publicè apparentem in prouincia in qua administrauit: gesta quoque monumentorum conficere, secundum quæ aduenit prouinciæ: vt sit palam siue fiduciam habeat in suis actibus, siue etiam non.
1 ¶ Si quis autem administrationem administrans aliquam militarem, vel ciuilem, aut etiam remotus ab ea, relinquat prouinciam: administrans quidem adhuc eam dum relinquit citra nostram iussionem, ipse quidem maiestatis[c] reus sit: in prouinciam verò denuò destinatus, postquam accusantibus satisfecerit, tunc maiestatis nouissimas sustineat pœnas. Si verò deponens cingulum, deinde non moretur, tunc legitimis diebus publicè cunctis semetipsum ostendens, & fugiat de prouincia: quæ dudum à nobis de hoc sancita sunt, valere. 2 ¶ Illud autem omnibus prædicimus, vt dum aliqui acceperint cingulum, tueantur illud: successores autem eis cinguli factos, solere non vltra terminos[d] mittere quæ vocantur interdicta, † neque remouere quidem præsides, ipsos autem aut morosè iter agere: aut hîc degere: aut ‖ad‖ aliquas alias prius ire prouincias patriam visuros: & quæcunque fortuitis & blandientibus hominibus consueta sunt: sed velociter ad administrationem ire cuius regimina susceperunt: vt non alij quidem remoueantur, alij verò non sint, & prouincia sine iudice maneat: sed ante duos[e] solùm dies quam ad prouinciam accedant, in qua qui cingulum habet, est: mittere ad eum amicabilem epistolam volentem officium[f] destinari ad occursionem eius: & vsque tunc annonas accipere in cingulo existentem, & gubernantem eum: & non ex codicillis cinguli iudicare tempus, neque præceptis tuæ sedis: sed ex quo (sicuti dictum est) in prouinciam ipsam accesserint, illius accipere reipubl. emolumenta[g]: vsque tunc eum qui in rebus extitit, ea percipere, & alium omnium nullum. Non enim possibile neque portabile est omnino, sine[h] iudice relinqui prouinciam, statuto quidem quasi aliquò ab eo qui à nobis ordinatus est, vt eius impleat locum, homine forsan rerum non habente experimentum: illo verò qui in ipsis operibus est, & discedente de prouincia ante quàm adueniat tempus, & fraudendo emolumentis quæ eum accipere oportet, donec deponat cingulum. Deponet autem id, dum successor accesserit in prouinciam, ante duos solùm dies quàm prouinciam ille ingrediatur.

b *in pr. §. eod.*
c Magistratus relinquẽs prouinciã iniussu principis, reus fit maiestatis *vt hîc*, nouissimas pœnas sustinet. j. eo. i. vltimo supplicio punitur *Iul. hîc. adde l. 15. ff. de offic. præsidu.*
d .i. fines prouinciæ.
† διατάγματα *Scrimg.* olim edicta ante aduentum suum mittere præsides solebant. & ita abrogatur. lex 4. §. 3. *ff. de off. procons.*
e de biduo. v. Cuiacium 4. *de præscript.*
f .i. officiales. Solebant enim ij in prouinciis esse perpetui, *v. l. 34. ff. de reb. cred.* & singulis præsidibus obtemperare *l. 59. C. Theo. de appell.*
g .i. annonas *l. 11. C. de annonis.*
h Præsidi, antequam successor mittatur, decedere è prouincia nõ licet, *adde l. 15 ff. de off. præsid. l. 12. ff. de off. procons. l. vl. ff. de off. præfect. August. Dion. 39.*

EPILOGVS.

¶ Quæ omnia custodiri à sede tuæ celsitudinis in perpetuum volumus: & mox vt cognoueris adstitisse eum prouinciæ, ex illo transponere emolumenta in successorem: alioqui ministrare ea priori, secundum quod à nobis dispositum est, donec in prouinciam successor veniens semetipsum subiectis ostendat. Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram insinuata sunt legem, tua celsitudo operi effectuíque tradere festinet. Datum Kalend. Nouemb. CP. Imper. DN. Iustinian. PP. A. anno XIIII.[i] Appione V.C. Cons.

i XIIII. i. anno 539.

DE

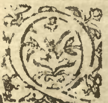
DE EXECVTORIBVS [a], ET DE [b] IIS QVI CONVENIVNTVR [c] & reconueniuntur [d].

Tit. VIII.

NOVELLA CONST. XCVI.

Imp. Iustin. August. Ioanni gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRAEFATIO.

QVONIAM calumniam odimus, & omnem tergiuersationem auersamur, propterea huiusmodi actus egere legitimis medelis existimauimus. Didicimus enim quia quidam non habentes vllam obligationem, sed vnam statuentes voluntatem [e] cum iis qui causas exequuntur, conueniunt quosdã: deinde libellos dirigunt: & dum damnum pertulerint fugientes, deserunt eos, & proficiscuntur, incurabile eis dantes dispendium: & hoc adhuc amplius in prouinciis committitur, communione lucrorum ipsis conuenientibus; & causarum executoribus proficiente.

CAP. I.

De [f] in ius vocando: vel vt actor caueat de contestanda lite intra duos menses.

NE [g] igitur hæc iugiter committantur: sancimus non aliter actores libellos [h] dirigere [i] & damni occasioné præbere conuentis, antequam cautionem exponant & in fugientem, & in negotij executoré, quia intra duos menses omnibus modis litis contestationem facient apud iudicem: aut si hoc non egerint, omne [k] damnum euenies conuento restituent duplum, non transcendente cautione triginta & sex aureos.

CAP. II.

De his qui conueniuntur & reconueniuntur [l].

ILlud quoque promereri competentem correctionem decet. adijt nos quidam docens, quia in conuentionem fecit obligatum sibi apud quendam gloriosissimorum nostrorum iudicum: deinde qui factus est in conuentione [m] tanquam & ipse actorem obligatum habens, eum apud alium traxit [n] iudicem: & aliquid inopinabile fiebat. quia enim vterque seorsum actoris obtinet officium [o], miserandum quiddam & risibile inde veniebat. mox enim cum voluisset aliquis propriam mouere litem repente is qui ex diuerso conuenerat, apud alium iudicem trahebat eum, apud quem ipse sortitus fuerat iudicem: & alterutros protrahentes, immortaliter permanserunt litigantes. I ¶ Sancimus [p] igitur si quis obnoxium arbitratur habere [q] eum qui contra se conuentionem exposuit, nõ apud alium iudicem, sed apud eum mox a principio conuenire: & eundem [r] esse iudicem in vtroque negotio. Si verò forsan displicuerit apud quem litem sortitus est iudex, licet et etiam hoc emendare. viginti enim dierum inducias dantibus nobis post libelli transmissionem, postquam oportet litem contestari: licet intra prædictam suspensionem refutare quidem illum: alium verò mereri; apud quem iterum similiter vtramque exerceri competit litem: & eiusmodi artes in nullo fieri, sed vnumquemque proprio iure vti. Si itaque tacuerit, deinde postea voluerit causam apud alium iudicem mouere: necessitatem eum habere sustinere terminum eius litis illatæ sibi ab eo qui eum in iudicium traxit: & dum finem lis acceperit, tunc eum suam causam apud alium iudicem proponere: vt ita tales eorum auferamus artes, & in alterutros calumnias.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo operi effectuique tradere festinet. Datum Kalend. Nouembr. Constantinopol. Imperat. DN. Iustinia. PP. A. anno XIII. [s] Apione viro clarissimo Consule.

DE AEQVALITATE [t] DOTIS, ET PROPTER NVPTIAS DONATIONIS:

& augmento dotis, & ante nuptias donationis: & de priuilegio dotis, quia aliis præponetur priuilegiis: || & || vt excipiantur hoc priuilegio creditores in emptione militiæ: || & || de dote remeante ad patrem, & rursus data pro eadem filia secundo viro: & de dotis collatione, inope marito moriente.

Tit. IX.

NOVELLA CONST. XCVII.

Imp. Iustin. Aug. Ioanni gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

a περὶ τῶν ἐκβιβαστῶν. Græci hoc loco. Ita quoque appellãtur executores apud Harmenopulũ. 1. titul. 4. §. 55. & 7. Eclog. 4. c. περὶ ἐκβιβαστῶν quibus adiunguntur ἐπίκτικοι compulsores 9. Eclog. 3. c. 70.
b & de mutuis petitionib. Index Regina: quòd propriè pertinet ad ca. 2. j. eod. de in ius vocando Iul. constit. 88. quod præcipuè pertinet ad cap. 1. j. eod.
c Hi αἰτιώμενοι.
d Hi ἀντεγκαλοῦντες.
e i. sed colludẽtes cum executore.
f Iulianus Constitut. 89.
g hinc sumpta est authentica, Libellus. Cod. de litis cõtestatione.
h accusatores sc. Iul. hic.
i aduersus reũ.
k Noue. 112. c. 2.
l & de mutuis petitionibus.
m id est, deinde reus.
n & ita actoré reconuenit.
o in diuersis tamen iudiciis.
p hinc sumpta est authentica, Et consequenter Co. de sentent. & interlocutionib.
q i. reconuenire.
r Nouell. 123. ca. 25. l. 22. ff. de iudiciis. l. g. 4. Cod. de sent. & interlocutionibus.
s i. anno 539.
t De exæquatione dotis & propter nuptias donationis Iulian. constit. 90. huc pertinet ca. 1. j. eod. De iure dotis Index Reginæ. adde Nouellam Leonis 20.

PRAEFATIO.

QVONIAM plurimas in legibus quæstiones videmus & circa primas [u] nostras natiuitates, (id est, nuptias & filiorum procreationes) mortas, & circa nouissima [x], quale est aliquid voluntatum & testamẽtorum: cogitatio facta est nobis nuper perscrutari & agnoscere quid volẽs nobis antiqua lex super dotis instrumentis, mensuram quidem pactionum nuptialium inter alterutros æquam esse & masculos & fœminas vult, & æqualitatem pensat eorum qui ad inuicem copulantur: nõn alij quidem mediam fortè dat stipulari partem, alteri verò tertiam, aut quartam; sed ex medio trahens, æquale vtrinque exigit fieri pactum, aut mediam dicimus in vtroque constituens, aut tertiam, aut quartam, aut quantamcunque contrahentes voluerint. hoc autem non multo prius quæsiuit, vt & ipsorum quæ dantur, æquæ sint mensuræ: sed alius quidem permittit in mille forsan aut in duobus millibus aureis facere rationem, aut in quantumcunq; voluerint: alius autem non || nil tantum, sed in minus: vt æqualitas in verbis solis, & literis puris, sed nõ in rebus ipsis quæreretur.

CAP. I.

De exæquatione dotis & propter nuptias donationis.

HOc [y] igitur ante alia vniuersa corrigimus, † æqualia [z] in dotibus esse. & propter nuptias donationibus, & ea quæ offeruntur, & ea quæ in stipulationem deducuntur pacta: & tantam quidem quantitatem conscribere virum, quantam & mulierem: tantum quoque lucrum stipulari, & ex tanta parte, ex quanta voluerint, æqualis tamen mensuræ. non enim aliter iustitiæ & æquitatis seruabitur ratio, si negotiatiuè [a] alterutros circumueniant [b]; & videantur quidem æquas facere stipulationes, pro vero autem inæqualis maneat effectus non prius quantitate datorum eadem consistente. Irrideri videatur vndique lex, si ille quidem conscribat duo milia aureos, mulier autem sex milia fortè in dotem offerat: & stipulentur alterutros quartam conscriptæ in lucro percipere. proinde illo eueniente lucro, illa quidem nihil aliud lucrabitur, nisi quingentos aureos ex quarta: ille autem quingentos & mille ex eadem quarta: & tanquam in [c] ænigmate multo videbitur quarta vnius alterius quarta minor, ex suspecta namque vel æqualitate, quanta inæqualitas ex hoc ipso procedit. Quæ igitur prius exposita sunt dotalia, secundum qué constituta sunt modum habeantur. quòd enim factum [d] est, infectum manere impossibile est. De cætero auté, in omni datione sancimus [e] æquas quidem esse oblationes [f]: ipsos autem mediocria [g] lucra pacisci: vt per omnia iustitiam æquitatémque honoremus. Si enim aliquis amplius alio diues est, licet ei per alium modum, legitimum tamé & agnitum nostris legibus, clementiam præbere alij: non per inæqualitatem [h] redigens ad æqualitatem, lucrum maius alteri acquirere. & hæc quidem de hoc lex ita quodammodo habeat, suam iustitiam vniuersis ostendens.

CAP. II.

De augmento dotis & donationis propter nuptias [i].

ALiud [k] quoque quod circa nuptiales oblationes fit, inspeximus atque considerauimus: dicimus autem de augmento. Quia enim & ab ante nos legislatoribus, & à nobisipsis, de augmentis dictum est: plurima autem à nobis, & non facilè numeranda, etiam in his super antiquitate philosophata sunt, adinuentas ab aliquibus circumscriptiones perimentes, & puram iustitiam seruari volentes; etiam illud corrigimus. priuilegium enim dedimus dotibus, vt contra [l] antiquiores hypothecas habeant honorabiliora iura, vtpote dum contrahentes cum viris eorum credant substantiis, & non mulierum: & quæ fortè tunc neque competebant iis qui prius contraxerunt. Dedimus autem licentiam (hoc videlicet quod antiquitus) & augmenta facere permittentes & viro & mulieri, siue ambo voluerint, siue etiam horum alter celebrare augmentum. Primum quidem illud sancimus, ne [m] aliqua fiat circumscriptio: siue augere voluerit dotem aut propter nuptias donationem, nõ [n] licere alij quidem facere, alij autem in prioribus manere: sed vtrumque † celebrare omnino augmentum: & non in electione, sicuti prius, sed in necessitate causam cõsistere, omnino tamen quantitate æquali: hoc quod etiam nostri patris dicit constitutio [o]. Et ne contingat augmentum non ipsa fieri veritate, sed schematicum [p] & maximè in parte mulieris, & ne viri creditores circumscribat, priuilegio vtens: si [q] quidem habuerit vterque immobiles res, melius est in immobilibus fieri oblationem: quatenus sit palam & indubitatum quod quidem ab initio fuit, quod autem postea additum est. Si autem non vtrinque immobiles res fuerint: mulieré omnino per immobiles res celebrare augmentum, vt & dos & augmentum similiter habeat aduersus antiquiores creditores priuilegiũ vndique indubitato augmento existente: vir autem etiam in rebus mobilibus faciat augmentũ. nulla enim hinc orietur læsio. Si autem mulier immobilium habens rerum substantiam,

u Procreandi hominis modus, nuptiæ: dissoluendi, mors.
x Mors vltima linea rerum est.
y hinc sumpta est authentica. Æqualitas dotis Cod. de pactis cõuentis.
† lex. 9. Co. de pactis conuentis. Nou. 22. Nou. 20. in pr. c. 23. 24. 25. 26.
z vt æqualis esse debet qualitas dotis & donationis ꝓpter nuptias: ita ꝗua lia quoque esse debent pacta.
a ἐμπορικῶς vt in promercis solet fieri.
b Circumscriptio, (modica tamen,) in contractibus permissa v. l. 8. in fin. Cod. de rescind. vend. hic nimirũ est animus omniũ (vt Mimus quidã dicebat) vt velint vili emere, caro vendere.
c in ænigmate, dicis causa.
d Facta, infecta nõ possunt.
e nota regulã.
f ἀπόδοσις. hoc est, Dotj mulieris par quantitate, donatio ꝓter nuptias esse debet. Quin & facta & stipulatio in dote & ꝓpter nuptias donatione, modo pari componi debent Iulianus constit. 90.
g ἴσα. hoc est æqualia.
h ἀλλ᾽ οὐ διὰ τῆς ἀνισότητος ὑποσφάλλουσα. i. sed per inæqualitatem quæ occultet æqualitatem.
i subaudi in fraudem creditorum non faciendo.
k hinc sumpta est authentica, Sed iam necesse, & authentica, Nunc inhibetur Co. de donat. ante nupt.
l Dos præfertur antiquiorib. hypothecis v. l. 12. C. qui potior. dixi ad Noue. 09. c. 1.
m Dos quidem augeri potest matrimonio cõstante, at non in fraudem creditorum.
n Quando licet mulieri dotem suam augere. Iulia. num. 42.
† & ita tollitur lex 19. Cod. de donat ante nuptias.
o l. 9. Co. de donat. ante nup.
p i. coloratum.
q Si quo tẽpore maritus doté auget, ære alieno non laborat, doté potest augere: si laborat, doté augere potest immobilib. dotis (est n. immobilium φανερὰ οὐσία mobilium ἀφανής) nõ mobilibus.

a hinc sumpta est authentica, Quo iure *Co. qui potior.* b Posteriores hypothecæ interdum prioribus præferuntur *vt. j. eodem.* c *vt l. 5. 6. Co. qui potior.* d Creditor, cuius pecunia nauis, domus, ager emitur, anterioribus creditoribus præfertur. e Qui credit pecuniam vt nauis fabricetur, licèt tempore posterior, in ea tamen naui priorem habet hypothecã. f Nota de priuilegio credentis ad reparationẽ nauis.

g Nota de priuilegio credentis in ędificationem domus. h Nota de priuilegio credentis in emptionẽ agri. i Nota de priuilegio credentis in emptionem aut renouationem rei. k Priuilegium dotis ab initio constitutũ, porrigitur ad augmentum dotis postea factum. l Quid si prior? Antonius Mercator *3. notat. 14.* negat mulierẽ ei præferri, sed eo casu inter eiusmodi creditores & mulierẽ ordinẽ seruari. m Qui pecuniã credidit in emptionem vel reparationem nauis, domus, vel agri, prioribus creditoribus est potior, *vt hîc*: si modò nominatim in eum finẽ pecunia numerata, & si in eas causas cõuersa est *v. Mynsinger. 1. obs. 60.* n Dos præfertur ei, qui credidit marito ad rẽ aliquam comparandam, vel renouandam, vel aliquid faciendum *adde 4. Harmenopul. 8. §. 27.* o Quotiescunque alicuius pecunia res empta est, is in ea priuilegium habet ante priores creditores. p hoc innuit, iustum non esse vt dos mulieris illis creditorib. cedat, quorum pecunia res empta est aut reparata, etiam si ex eorum substantia res mariti adquisita est vel reparata. & meritò. Potest enim ita fraus fieri dotibus mulierum, & ex consequẽtia minui. q Qui credidit pecuniam vt domus renouaretur, *vt hîc*: vel emeretur §. *eod.* ibi, *emi agrum aut aliquid horum*: & ibi, *emptam domũ*: vel ædificaretur §. *eod.* ibi, *ædificare*: vel repararetur, *ibi, reparatæ sunt.* Item qui pecuniam credidit vt nauis compararetur, vel fabricaretur, vel repararetur §. *eod.* armaretur, reficeretur *l. 5. ff. qui potior.* Item qui pecuniam credidit, vt ager *super eodem*: vel prædium emeretur *l. 7. C. qui potior*: creditoribus in ea re, & ad concurrentem quantitatem sui crediti, aliis, licèt anterioribus expressam vel tacitam, generalem vel specialem hypothecam habẽtibus præfertur. Si talis creditor anteriores excludit, multo magis & sequentes. minus enim priuilegij habent sequentes quàm anteriores. Demus post pecuniam ita creditam, mulierem marito dotem adferre. nũ præferetur huiusmodi creditor mulieri? præferri quibusdam videtur. quia, singulari priuilegio dos præfertur creditoribus anterioribus. Singulari, inquam, contra regulam generalem. Qui prior est tempore, prior est iure *l. 2. C. qui potior.* Nõ est ita tamẽ hoc casu. idq; sententia huius constitutionis arguit, sumpta à contrario sensu ex his verbis, veniat autẽ & *alter creditor posterior*, §. *eod.* Quid si post dotẽ mulieri constitutã in causas superiores sit creditũ? mulier præferetur ne alioquin malitiosè marito minuere liceat dotem vxoris. Quid si creditor post dotem mulieri cõstitutam pecuniã marito credidit, vt ei emeretur militia? Is vtiq; muliere potior fingitur iure. §. *eod.* An mulier præferatur omnibus creditorib. anteriorem hypothecam etiam expressam habentib. dicam ad Nouellã *109. c. 1. & l. 12. C. qui potior.* r *Nou. 53. c. 5. §. 1.* s emendæ scilicet militiæ. t id est, specialiter *Nouell. 53. c. 5. Nou. 136. c. 3. l. 12. Co. de pignorib. l. 7. C. qui potior.* u *leg. 3. C. de primipilo.* & ita mulier licèt tempore prior, cedit ei, qui posterior tempore credidit ad emẽdæ militiæ casum & sibi specialiter *ibi expressim*: ius pignoris & priuilegij in eũ stipulatus est, ibi *vt prior sit solus*: instrumento in eo finem facto *ibi, neque facilè credẽdum, neque per testes, sed negotio ex scripto gesto infr. eodem Nouell. 136. c. 3.* non quidem leui aut tumultuario, sed habẽte testium subscriptiones, *ibi, testium habente subscriptiones infrà eodem*: vt eo pacto nemo pręferatur mulieri antiquiori, eo excepto, qui credidit militiæ emendæ causa, quiq; in ea ius hypothecæ stipulatus est, & instrumentum de ea re confecit, subscriptum à testibus, quod Galli referre possunt ad eũ, qui emendi officij regij causa mutuum dedit.

in rebus mobilibus scribat augmentum: sciat priuilegium non habituram, nisi in antiqua sola dote, non in figurato existente augmento. Quod enim ab initio factum est, in toto sine suspicione est. quod autem postea machinatum est contra creditores, hoc ipso introducit meditationem: & lædi homines ex dato à nobis dotibus priuilegio, nullo volumus modo. Si verò non fuerit debitum contra virum vllum, neque suspicio contra creditores circumuentionis: tunc & in pecuniis, & vt volunt, augmentũ fiat ab eis: vtrique tamen augmento sic faciendo, & æqualitatem habente, vt æquitatem seruemus. Quæ enim erit circumuentionis suspicio, viro obligato nulli existente, & præterea augmentis sine tergiuersatione factis.

Cap. III.

De priuilegio dotis, & creditorum ex causa militiæ emptæ.

His [a] consequens est & illud decernere, quod in casibus huiusmodi dubitatum est. Nouimus & antiquioribus creditoribus aliquas hypothecas præponere iuniores [b] existentes, ex priuilegiis à legibus datis: quale est quando aliquis propriis pecuniis procurauerit nauem [c] comparare [d], aut fabricare [e], aut reparare [f], aut domum [g] forsan ædificare, aut etiam emi [h] agrum, aut aliquid horum. in his enim omnibus priores existunt posteriores creditores quorum pecuniis empta [i] aut renouata res est, iis qui etiam multo antiquiores sunt. Quæsitum est igitur si mulier prætendens priuilegium super antiqua dote, & augmentum, in [k] quo etiã hoc seruatur priuilegium, (sicuti prædictum est) prioribus voluerit præponi creditoribus: veniat autem & alter creditor posterior [l] quidem, prætendens autem pecuniis suis emptam [m] aut reparatam nauem, aut domum, aut agrum, aut competere, eum in his rebus quæ eius pecuniis emptæ aut reparatæ sunt, habere prædictum priuilegium: vtrum [n] oporteat dotem etiam talibus præponi: in aliis quidem præualere creditoribus, quicumque non talia prætendunt: his autem credere, quoniam [o] ex eorum substantia res acquisita est. Plurimum igitur super his cogitantes, non inuenimus mulierem iustè existentem [p] cedere alicui tali priuilegio. Videbamus enim (quæ causæ absurditas est) quia aliquis quidem fornicantibus mulieribus ex proprio corpore aduenit quæstus, & viuunt ex hoc quæstu: aduersantibus autem, & quæ semetipsas atque substantiam ad virum introducunt, non solùm nullus fit quæstus à viris malè degentibus, sed etiam minuantur, & spes eis nulla fit. Volumus igitur secundum hoc, vt si quis domum renouasset [q], aut etiam agrum emisset, non possit talia priuilegia mulieribus opponere, infirmitatem namque muliebris naturæ satis nouimus, & quia facilè circumuentiones fiunt aduersus eas. minui autem eis dotem nullo sinimus modo. sufficit enim quod à lucris cadunt, si priora antenuptiali donatione inueniantur, & sufficiens quoddam extet eis ex hoc damnum: non etiam eas volumus & circa ipsam dotem periculum sustinere.

Cap. IIII.

Vt [r] excipiantur hoc priuilegio creditores in emptione militiæ.

Quia verò & huiusmodi quædam aditiones nobis factæ sunt, eo quòd quidam aliorum militant pecuniis, & oportet eos qui in has crediderunt causas [s] præponi: sancimus, si quis crediderit aurum occasione militiæ, siue statutum fieri, vel pro aliis quibusdam talibus causis: & expressim [t] hoc ipsum scribatur in instrumento: & in hoc fiat pactum, vt casu proueniente prior sit solus, qui ad hoc credidit: [&] huic solo [u] casui cedere mulierem. neque facilè credendum, neque per testes, sed negotio ex scripto gesto, & testium habente subscriptiones, & ipso opere procedente. tunc enim si per omnem huiusmodi viam causa procedat, suspicionem non habeat. & competit contrahentes propriis non priuari: aliis omnibus præualere mulierem, secundum quod iam à nobis eis datum est priuilegium.

Cap. V.

De dote remeante ad patrem, & rursus data pro eadem filia secundo viro [x].

Quia [y] verò iam legem scripsimus, vt patres semel offerentes dotem pro filia sub potestate, aut suæ quidẽ potestatis, reuersionem autem in semetipsos facientes: quæsitum est apud aliquos, si competens est moriente genero, & remeant ad patrem dote quæ ab eo data est, hãc patrem semel offerentem, posse ad secundas veniente nuptias filia, minuere, aut hoc non facere, cogitantem quia semel alienata est ab eius substantia: sed ipsa mensura ei nubenti rursus dare tanquam si nec contigisset viduatam. hoc [z] enim nobis nuntiatum est, quia xxx. librarum auri quidam pater existens obtulit dotem: deinde filia viduata, & ad secundas veniente nuptias, non iam triginta libras ipse obtulit, sed quinque & decem solas: quoniam contigerat mulierem lucratam mediam antenuptialis donationis partẽ in quinque & decem auri libras existentem: & pater nequaquam de suo obtulit triginta auri libras, sed quinque quidem & decem ipse, quindecim verò ex lucro mulieris. Non iustũ igitur existimauimus hoc esse: sed similiter in diuisione habere quidem eam præcipuum antenuptialis donationis lucrum: ex paternis autem quinque & decem percipere reliquas: tanquam studuerit pater lædere filiam. Quid enim egisset, si non contigisset secundis eam nuptiis copulari, sed manere eundem generum viuum? Aut quomodo futurus erat minuere dotem iam à se datam, aut proprium illius lucrum, suum facere, & in dotem secundi viri deducere? cum vtique oporteret eam in paraphernis hæc habere. & forsan propter hanc causam ditiori nubere viro: non solùm triginta librarum auri dominã factam, scilicet quindecim antenuptialis donationis, & quindecim à patre oblatis: sed quadraginta & quinque, lucrum quidẽ in paraphernis ei constitutum, fortuna ei datum: quod autem ex largitate paterna oblatum est, manente integro. Hæc autẽ sancimus, si & patris substantia manserit in ipsa figura in qua prius fuit. Sin autem fortuita quædam clades imminuerit eius substantiam, vt neque volenti sit possibile æquæ mensuræ qua prius dare rursus dotem, & probetur a patre fortuita deminutio patris substantiæ: tunc non amplius cogi patrem dare secundò filiam iungentem, nisi in quantũ substantiæ virtus est: sed lucrum quidem prioris antenuptialis donationis habere integrum, tantam verò percipere à patre in secundo ordine dotem, quantũ substantiæ eius mensura susceperit. palam enim est, quia hoc lucrum quod ex antenuptiali dicimus donatione, (cuius solum ei vsum damus) ex omni necessitate moriens restituet filiæ proprietatis antenuptialis donationis dominæ omnibus modis factæ.

x & vt dos eadẽ quantitate filiæ à patre cõstituatur secundò nubenti, quæ in primis nuptiis ei cõstituta fuerit. adde scholiaste in Harmenopuli 4. titul. 8. §. 50. & 51. y hinc sumpta est authentica, Sed quãuis *C. de rei vxor. act.* z Hoc mandatur, vt eadem quantitas dotis, filiæ in secundis nuptiis à patre seruetur, nisi pater probauerit fortuito quodã casu substãtiam suam diminutã esse. Quid si 30. fuerit dos & filia 15. ex antenuptiali donatiõe lucrata fuerit? vtrumq; summę filię sunt relinquendæ. *Iulian. hîc nu. 345.* sed eo casu filia lucrum in paraphernis habet non in dote *v. Cuiac. hîc.* Quo iure superiora ita constituta sunt? vel ideo q. dos mulieris sit patrimonium, etiam si sit in patris potestate *l. 3. §. 5. in fi. ff. de minoribus. l. 16. ff. de religios. l. 14. ff. ad leg. Falcid. l. 4. ff. de collationibus.* a *Nouell. 18. c. 6.*

Cap. VI.

De [a] collatione dotis inope moriente marito.

Illud [b] quoque sancire necessarium existimauimus, in plurimis videlicet & innumeris rebus quæsitum. obtulit enim pater dotem, aut fortè mater pro filia sua, hãc autem illa obtulit marito: & defunctus est vir inops. deinde patre & matre mortuis, exigitur quæ nupsit, conferre suam dotẽ, aut minus [c] tanto accipere. Si [d] quidẽ vir idoneus est: causa vndique absoluta est. Si verò nullius alterius domina consistit illa, nisi actionum quæ contra maritum sunt, at illę minus idoneæ sunt: & obiiciatur mulieri, quod iã data sit dos pro ea: illa verò actionem conferat, nullum habentem penitus effectum legis: causa nobis digna putata est. Et nouimus quidem iam in plurimis iudiciis duritiã postea sic iudicatam, & mulierem coactam cõferre dotem: aut certè reputare pro se datam, ex qua nullum ei omnino contigit effectum in ipsis rebus recipere. Nos autem ex aliis nostris legibus iuuamus causam. Quia enim dedimus [e] mulieribus electionem etiam constante matrimonio, si malè res maritus gubernet, & accipere eas, & gubernare, & secundum decentem modum, & sicuti nostra constitutio [f] dicit: si [g] quidẽ suæ potestatis, & perfectæ ætatis mulier est, sibimet [h] culpam inferat, cur mox viro inchoãte malè substãtia vti non percepit, & non auxiliata est sibi (sic enim habitura

b hinc sumpta est authentica *Donatione, C. de iure dot.* & authẽtica, *Quod locum, C. de collat.* c ἢ παρὰ τοσοῦτον λαβεῖν. & *infr. eod.* ἐν τῷ παρὰ τοσοῦτον τὴν συνεισφορὰν ποιεῖσθαι hinc illud Gallis vsitatum *Rapporter ou moins prendre: l. 5. Cod. de collationibus. adde 4. Harmenopul. 9. §. 13.* d Filia quæ se immiscet rebus patris, conferre fratribus dotem debet, aut tantũ remittere de bonis paternis *l. 5. C. de collat.* Quid, si filia dotem integrã à suo marito recuperare non potuit, eo sc. non existente soluẽdo? ne dicas id tãtùm cõferre, quod à marito potest cõsequi, vt iure veteri *l. 1. §. 6. l. 2. ff. de dotis collat.* sed ita, si sui iuris fuit: aut si cum excessisset 25. annum in potestate, dotem amplam habuit, potuitq;, viro ad inopiam vergente, dotem repetere nec repetiit, tũc enim integram dotem conferet nec liberabitur inanem actionem conferendo. Si non ampla fuit dos, id est, minor centum, liberabitur *Nou. 22.* quia eo casu non poterat agere sine voluntate patris. vtique si pater eius dotem non petierit, liberabitur conferendo nudam actionem dotis. e *l. 24. ff. solut. l. 29. l. 30. in fi. Cod. de iure dot.* f *d. l. 29. l. 30. in fi.* g hæc distinctio inuenta est per hanc Nouellam. h Negligentia, admittenti nocet.

erat in

erat in collationis ratione proprias res vndique, & sine diminutione, & in ea minus tanto collationem facere.) 1 ¶ Sin autem sub potestate est, & sine patris voluntate hoc agere non poterat, si quidem adiens patrem hoc dixit; & contestata est, vt consentiret ei & res percipere etiam constante adhuc matrimonio, & secundis temporibus eas seruare, & hoc egit pater: etiam rursus hîc integra habebit sua iura, rebus ei suis seruatis: cùm etiam antenuptialis donationis res vindicare etiam constante matrimonio dederimus ei, & posteriori periculo omni liberari. Sin autē illa quidem hæc contestata [a] est patrem, ille autem neque mouit, neque consensit, & neque dedit licentiam filiæ hoc agere, non eam periculum pati, sed & coferri nudam actionem contra inopis mariti res, & fortunam esse communē & ipsi, & eius fratribus: non tamen ex collatione damnificari: sed competentem ei partem dari ex paternis rebus actionem illa quidem conferente: ab omnibus autem mouendam fratribus, & hoc proficiendo vniuersis ipsis, quod fortunæ euentus dederit. Sed si quidem pater in talibus casibus obtulerit dotem, & de eius substantia sperari futura est collatio, hoc valere. Si verò maior fortè oblatio fuerit, & collatio circa illam vertitur spem [b] ex patris inobedientia neque mouere volentis, neque permittentis ei mouere: tunc etiam per semetipsam filiam mouere, & non habere occasionem eo quòd non potuerit mouere, & sibimet auxiliari, & futuræ læsionis ex inopia viri adimere metum. Et nouimus Vlpianum [c] sapientissimum talia quæsisse: & inope viro comperto, iuuisse mulierem, & in [d] quantum vir idoneus est, collationem ei fieri voluisse. 2 ¶ Sed quoniā in multitudine legum existentium antequam eas cōstitueremus, & ad conspicuum perduceremus ordinem, plurima & necessaria ignorabantur: & decreta quæ contraria vellet, à iudicibus posita sunt: ne vlla seductio circa hoc fiat, propterea necessarium putauimus proinde etiam in medio nostræ positæ constitutionis [e], quæ etiam constantibus matrimoniis mulieri auxiliatur, ad meliorem & magis consequentem viam venientes præsentem ponere legem. Vt autem non per partes enumeremus personas in quibus valere eam oportet, generali sermone decernimus. Quapropter in quibus est collationis ratio, in his & constitutionē valere, siuè pater, siue auus, siue mater, siue auia, aut ascendentium aliqua sit persona.

a Contestatio moram purgat.

b non paternorum bonorum, sed collationis vt l. 1. §. 21. ff. de collat.
c in l. 1. §. 6. ff. de dot. collat.
d d. §. 6.

e d. l. 29. Cod. de iure dot.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram insinuata sunt legem, tua celsitudo per programmata propria manifesta facere vniuersis solenniter procuret, & in perpetuum seruare festinet. Dat. 15. Kal. Decemb. CP. DN. Iustinia. PP. A. anno XIII. [f] Arione [g] V.C. Cons.

f i. anno 539.
g Appione.

NEQVE VIRVM QVOD EX DOTE EST, NEQVE MVLIEREM EX SPONsalitia largitate lucru proprium habere: sed seruare dominium[h] suis filiis, vel si ad secundas nuptias non veniat, vsu solo in lucro [i] consistente: & vt ex repudio transigentes nuptias, lucrantes aut dotem, aut ante nuptias donationem, & ipsis similiter dominium seruent filiis: vsum habente persona cogenda filios alere. Si verò bona[k] gratia soluantur nuptiæ: & videantur occasione damni detineri quædam: & hac arte perimenda quæ detinentur: & filij seruentur.

h vt proprietas dotis, vel antenuptialis donationis filiis com munibus conseruetur, mortua alterutra persona Iul. const. 91. huc refer. cap. 1.
i De lucris nuptialibus, Index Reginæ.
k huc refer ca. 2. i. eo.

Tit. X.

NOVELLA CONST. XCVIII.

Imp. Iustin. Aug. Ioanni gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

PRAEFATIO.

EA quidem quæ semper idem se habent, legibus non egent variis, simplicitatem, & quod sine vllius diuersitatis mixtura est, continuè possidētia, & vtentia legibus sempiternis ac sacris, nulla correctione egentibus. Quod autem secundum nos est in redundationis comprehensum tumultum, gubernatiua indiget sapientia, ex legibus superueniente negotiis. Vnde quoniam nos neque ad iudicia segnes, multis interpellantium causis, singulis quidem medemur. comprehendentes autem vnamquamque quæstionem dubitatam à nobis & iudicibus nostris, per legislationem quę oporteat agi, generaliter in vnaquaque quæstione exponimus. Itaque illud ante omnia visum quidem est forsan esse priscis legislatoribus non sine quadam diuisione: nobis autem putatum est bene se habere temperata lege ad simplicitatem causam transponere, & nunc inchoante, & nihil perscrutāte horum quæ prius terminata sunt: quoniam & nobis ipsis pridē non displicentibus de hoc ipso legibus, visa sunt meliora secunda. Nuptialibus namque lucris si quidem aliquis cōiunctorum seruauerit pudicitiam manentibus apud ipsos validè, & eorū substantiis infixis: si verò veniat ad alterius personæ coniunctionē, ex prioribus nuptiis filiis seruādis, simplici quadam & meliori lege duplicem hac placuit interimere. Si enim secundis mixta nuptiis mulier, aut etiā vir fortè ad secundam respiciens coniugem: quæ ex morte lucrata sunt aut etiam ex repudio fortè seruat filiis, (cùm vtique forsan & alij erunt eis filij ex nuptiis sequentibus) quomodò iustum est eos, qui in solis filiis legitimis moriuntur, nō seruare eis lucra ex mortuis eorum parentibus, sed aliis ea transmittere? Scilicet quid erit pretiosius filiis parentibus non ingratis?

CAP. I.

Vt proprietas dotis & propter nuptias donationis seruetur filiis.

PRoptereā [l] igitur sancimus, si mulier moriatur, & eueniat lucrum fieri viro dotem hanc omnino seruare † filiis, siue ad secundas veniat nuptias, siue etiam non. Et ex diuerso si mortuus fuerit vir, mulierem antenuptialis donationis lucra propriis filiis seruare: vsum quidem lucrorum ex nuptiis apud eos constitutum, proprietatem verò eorum filiis omnino seruandam: his quæ super parentibus ad secundas venientibus nuptias sancita sunt, in suo ordine seruandis: & hoc valere matrimoniis quocumque modo solutis, ab hodierna die, & in omne quod sequitur: & his matrimoniis quæ iam soluta sunt quidem, siue morte, siue quolibet alio modo, adhuc autem pendente, eo quòd vnus superstes sit. Nam si ambo defuncti sint, hoc hæredibus non damus: sed tamquam semel terminatum, veteribus relinquimus legibus: illud certum est, quia dum semel fuerit filiorum, & proprietatem lex deferens eis præstiterit: tunc in successionibus & aliis accessionibus, ita & in his erit, sicut & in prioribus sancitum est filiis, qui propter secundas nuptias parentum, lucrum aliquod ex legibus sunt potiti.

l hinc sumpta est authentica vxor C. de secūd. nupt.
† & ita habet vsumfructum. olim iure proprietatis, poterat alienare. & ita abrogatur, Nouel. 22. c. 20. §. 1. l. 5. inf. l. 6. in f. l. 8. in f. Cod. de secundis nuptiis. Hodie proprietatis iure virilē tantùm habet. Nouella 127. c. 3.

CAP. II.

Vt repudio vel bona gratia soluto matrimonio, id [m] quod alterutri personæ cautum est, filio suo conseruet: & de alendis liberis à parentibus.

ILlud quoque ex quadam causa denunciatum nobis ad legislationem deducere existimauimus oportere. Quia enim transegerunt quidem inter alterutros & vir & vxor: filios autem qui eis erant ex matrimonio, despexerunt eos ambo, & circumibant mendicantes: propterea iudicauimus vehementiori quidem fortè, sed conuertenti ad melius se habens, vti lege: vt timore scilicet pœnarum quiescant aut lucrorum causa iniustorum matrimonia dilacerare, aut etiam proprios negligere filios. 1 ¶ Si enim omnino aut per transactionem, aut per modum alium separetur matrimonium: siquidem non sunt filij, maneant priora in suo ordine. Si verò filiis existentibus fiat hoc: & neque filios erubescentes, dent tamen occasionem spontaneam & transactionis, & per consensum factæ, aut etiam inuitæ; forsan peccante viro, aut committente digna amissione antenuptialis donationis, aut muliere digna casu dotis: neque vir dotem lucretur, neque mulier antenuptialem donationem: sed repentè casu procedente aut dotis, aut antenuptialis donationis, proprietatis lucrum mox ad communes veniat filios, & eorum fiat: vsu solo apud transigentes manente: cogendo tamen eo qui vsum [n] lucretur, filios ex eo matrimonio & alere [o], & alia omnia ministrare eis secundum lucratæ substantiæ mensuram. 1 ¶ Nouimus autem aliquid etiam tale factum: & quia bona gratia [p] viso dissolui matrimonio, & recedere quidem antenuptialem donationem ad eum qui conscripsit, dotem verò ad eam quæ obtulit: tamen occasione quasi damni, & aliarum causarum, auri quantitas non mediocris vtrique data est parti, vt nō videretur hoc nuptiale lucrum, neque seruaretur filiis secundum de hoc leges: sed extrinsecus accedens quasi ex alia causa lucrum fieret eius qui accipere hoc egit. Ideoque ex hac arte factam curantes læsionem, sancimus, vt vel si quid tale fiat, & adueniat alteri aliquod lucrum: & hoc similiter seruari filiis: proprietate quidem mox veniente ad eos, vsu verò solo apud lucrantem constituto. Sic abstinebunt omni vitio, sic omni desiderio irrationabili: sic nec inuiti, nec sponte suis nocebunt filiis: sed erūt temperati, maximè quidem circa suam castitatem: deinde etiam circa matrimonij affectum, quem competens est habere eos qui semel coniuncti sunt alterutris. Res enim est & castitate plena, & bonis moribus congrua, & paterno maternoque affectu plena, vt quod eis parentes sponte non seruant, hoc post Deum (qui est communis [q] omnibus pater, dicimus autem qui imperium habet) per legem iis, qui à parentibus læsi sunt, seruet: vt hîc quoque ea quæ de lucris & successionibus pridem disposita sunt, teneant. nihil enim eorum innouamus, præter illa sola quæ expressim in hac lege conscripsimus.

m id quod ab alterutra persona lucrata est, filiis suis conferat, &c. v. Iulian. constit. 91. c. 348.

n vt qui vsum lucri nuptialis lucratur, diuortio facto liberos alat.
o Ea parentum persona quæ vsumfructum habet, liberos alere tenetur. Nou. 17. cap. 7.
p hoc innuitur, Si bona gratia matrimoniū soluitur, & quasi transactionis nomine alterutra persona aliquid acceperit: nihilominus eius proprietatem quidem liberi habent, parens autem vsumfructum.
q Deus communis omnium pater.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram de-

clarata sunt legem, tua celsitudo operi effectuíque tradere festinet. Dat. 15. Kalend. Ian. CP. Imp. DN. Iustinian. PP. A. anno XIII.[a] Iust. V. C. Cons.

a i anno 539.

DE [b] REIS [c] PROMITTENDI.

Tit. XI.

NOVELLA CONST. XCIX.

Imp. Iustin. August. Ioanni gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

Novimus pridem ponentes legem[d] de electione mandatorum, & fideiussorum, & sponsorum, multas habentem & in commune vtiles nostris subiectis legislationes. In præsenti verò & aliud nobis visum est egere quadam explanatione & incremento, non ex genere, neque vsu imperfecto & inutili consistente.

CAP. I.

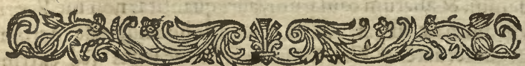
SI quis[e] enim alterna fideiussione obligatos sumat aliquos: si[f] quidem non adiecerit oportere & vnum horum in solidum teneri: omnes ex æquo conuentionem sustinere. Si verò aliquid etiam tale adiiciatur, seruari quidem pactum: non † tamen mox ab initio vnumquemque in solidum exigi: sed interim secundum partem qua vnusquisque obligatus est: cedere autem eum & contra reliquos actionem, si & idonei sunt, & in eo loco. & si hoc ita se habere videatur: si quidem idonei[g] sint, & præsentes inueniantur, illos periclitari complere, (singulos in propria parte) quod sub alterna promissione creditum est, aut ex quo omnino obligati sunt, & non commune debitum proprium cuiuspiam fieri onus. Si verò minus idonei se habere reliqui videantur, siue omnes, siue quidam: siue in partem, siue in solidum, siue absentes fortè: in illud tenere, quod accipere ab aliis non potuit. Sic enim & illis seruabitur pactionis modus, & nullum sustinebit damnum actor, licèt aliquid inter se illi pepigerint ignorante isto qui habet eos obligatos: & vnusquisque tenebitur in id quod ab initio scripserit, artibus aut dolis aut transactionibus præuaricari quæ constituta sunt, non sinendus.

1 ¶ Sin autem iisdem commorentur, vtrique aut omnes locis: sancimus negotij iudicem deducere illos mox, & communiter examinare negotium, communiter autem inferre sententiam. Sic enim & rei omnes obligabuntur: & substantiæ eorum qualitas examinabitur: & debitum similiter quidem secundum iustitiæ, similiter autem secundum legum ordinem procedet. 2 ¶ Si autem non administrator sit causæ iudex, sed alter aliquis, damus licentiam aut hîc competenti iudici interpellationem suscipienti, aut in prouinciis his denunciatis clarissimo præsidi, aut competenti iudici cogere per suum officium & illos interesse liti, & partem eius fieri: vt nullum impedimentum huic nostræ legi fiat. his omnibus incipientibus in contractibus sequentis temporis, & ab huius legis dispositione: quod autem ante eam præterit, positis pro his relinquimus legib.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua quoque celsitudo operi effectuíque contradere festinet. Datum XV. Kalen. Ianuar. CP. Domin. Iustinian. PP. August. anno XIII. Arione V.C. Cons.

b περὶ ἀλληλεγγύων. Græci hic & 7. Ecloga ex lib. 26. titul. 2. cap. 2. sunt autê mutua vice fideiussores ἰσόφ ἀλληλεγγύως δανειζομένοι μετὰ ἕτερον γωνῆ. apud Harmenopul. 3. *titul.* 6. §. 11. dicitur, quæ cum aliquo alio mutuum accipit, & vicissim pro eodem fideiubet. Eadem ratione in agris ἀλληλέγγυον constitutione Basilij Porphyrogeneti c. 2. cuius meminit quoque Cedrenus.
c de duobus reis, *Index Reginæ.* de duobus reis promittendi *Iulia. const. 92.* dixi 45. ff...
d *Nouell. 4.*
e hinc sumpta est authentica. Hoc ita *Cod. de duob. reu.*
f Duobus simul obligatis, si non fuerit adiectum vt in solidum tenerentur, tacitè intelligûtur teneri ex æquo *l. 11. in fi. ff. eodem.*
† Qui in solidû cum alio obligatus est, correo idoneo & præsente in solidum côueniri non potest: non idoneo aut absente, conueniri potest *l. 26. l. 28. ff. de fideiuss. l. 10. C. de fideiuss. §. 3. Instit. de fideius.* & ita abrogatur lex 47. *in f. ff. locati. lex 2. §. 1. 1. ff. de duob. reu. lex 2. 3. Cod. eod.*
g Beneficiû est epistolę diui Adriani, quod hic extenditur ad correos principales. de quo v. legem *vl. Co. de constitutu.*

COLLATIO VIII.

DE [h] TEMPORE NON SOLVTAE PECVNIAE SVPER DOTE[i].

Tit. I.

NOVELLA CONSTIT. C.

Imper. Iustinia. August. Ioanni gloriosi. per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

h Nouella 3. c. 9.
i De non numerata dote. *Index Regin.* de dote cauta vel adscripta non numerata *Iul. const. 95.* adde 5. *Cod.* 15.

PRÆFATIO.

OMNES pecuniæ non numeratæ replicationis, subiectas in aliquibus casibus, no examinatas nostræ relinquerunt leges: sed prolixitatem earum & effusionem abbreuiauimus, ne sua negligentia aut calliditate forsan negotiis fruantur homines, & causas præbeant aliis. nô enim sub æqualitate semper probationes erût eas exhibere volentibus. multa quoque tempus refutat. Quapropter benefacientes abreuiamus in quibusdam casibus pecuniæ nô numeratæ querelas: quas licet ex iis quæ à nobis iā sancita sunt, colligere. Quia enim omne † tempus matrimonij dabatur viris donec matrimonium constaret, queri de non data dote: interpositio quoque maior facta est etiā post mortem virorum, vt & post repudium intra † annum daretur querela: ideo existimauimus breui & compendiosa lege velocem facere & pecuniæ non numeratæ super dote querelam, & liberare à probatione mulieres in talibus ex longo tempore.

† hoc abrogatur *J. eo. c. 1.*
† hoc etiam abrogatur *J. eod.*

CAP. I.

De [k] dote non numerata.

SI ergo annis duobus [l] solummodo habeat aliquis vxorem, aut etiam his temporibus minus, & non accipiat dotem: nihil ex taciturnitate vir lædatur: neque hæredes viri, licèt tacuerit ille: sed intra [m] annum alium querela moueatur. breuitas enim matrimonij ad hanc nos legislationem vocat. Si verò maius biennio tempus, minus autem decennio matrimonium protendatur: damus marito queri, & dicere non illatam sibi dotem aut in partem, aut in solidum: & si hoc fecerit, transmittere querelam, semel marito querente, & muliere quia dedit non probante.

1 ¶ Si autem neque intra decennium [n] queratur, taciturnitate mariti auferimus querelam: neque ei post decennium hoc agere sinemus, nec annum dantes vlterius hæredibus eius. sitque in hoc non nostra aduersus aliquos pœna, sed libertatis subiectorum diligentia. Vbi enim licet in prolixo [o] sic tépore (decennij dicimus) proponere querelam, si tacere elegerit, palam est voluisse, vel si non accepit dotem, omnino eum, aut suos reddere hæredes: his valentibus & si repudio solui côtingat matrimonium: in nullo discernentibus nobis, siue mulier tamquam dotem offerens conscribat, siue pater, siue alter quispiam pro ea: tempore in omni casu tali, sicuti prædiximus, extendente suos effectus, & dante vel perimente querelam. Contestationem [p] verò dicimus non in sermonibus solùm: (sæpe enim indignationis, aut alterius incidens occasio, talia quędam virum præparat dicere: aut etiam ille quidem dixit nihil, testes autem redempti hoc mentiuntur) sed oportet côtestationem [q] in literis esse. Si autem etiam in iudicio eam aliquis fortè facere voluerit, oportet omnino innotescere mulieri, aut ei qui dotem omnino offerre conscripsit. nam nihil est quod prohibeat maritum in semetipsum hoc agere, & queri, & quasi partem quidem mulieris quod agitur, ignorare: prouidentiam verò sui etiam ponere nullo valere modo: & quia vel ab eo querela facta est, nescire.

CAP. II.

GEneraliter [r] igitur dicendum est, intra biennium quidem matrimonio soluto siue morte, siue repudio, & ipso marito, de non numerata pecunia licere queri & hæredi eius intra alium annum. Si verò vltra biennium vsque ad decem annos matrimonium extendatur: marito damus querelam & hæredi eius intra menses tres [f]. Si verò transcurrerit decennium: tunc neque marito, neque hæredibus eius querela erit, tempore ad omnia sufficiente mulieri. Et si quidem intra ætatem [t] maritus sit, & non queratur: tantum ad in integrum restitutionem ei damus tempus, vt nô transcendat duodecim annos à tempore nuptiarum. Nouimus enim eos qui vehementer citius contrahunt nuptias, non [u] minus quindecim annorum ad hoc procedentes. qua de re transit quintum & vicesimum annum: & erit possibile intra vicesimum septimum annum queri de non numerata pecunia dotis: moriente quoque eo intra prædictum tempus, hęredes habere annum ad querelam.

1 ¶ Si autem minores sint non querentis hæredes, siue maioris, siue minoris: quinquennium habeant solummodo ad mouendam querelam non numeratæ pecuniæ, sufficiête tempore & nô expectâte exitum omnium minorum temporum: quod nos ad præsentem legem mouit. muliere namque coniuncta quarto & decimo anno post vicesimum annum mortis patris, abutens minori ætate, mouebat quidem contra matrem non numeratæ pecuniæ obiiciens rationem post quartum & vicesimum nuptiarum annum. quod nos iudicantes curauimus: & propter has circunstantias, & ætatem minorum in quinquennium in præsenti decernimus lege: illo videlicet non numeratam pecuniam obiiciente, qui scriptus fuerit dotem suscepisse, & secundum sua tempora, siue perfectæ ætatis sit, siue minoris, causa iudicanda. Valente hac lege super iis quę postea futurę sunt nuptiis. super iis enim quæ constant, si quidem residuum est decennium, aut non minus biennio, hoc habeat tempus in non numerata pecunia, quod ei etiam post transmissionem dabit. Si verò aut minus ei biennio reliquum est têpus, aut etiam excessit totum decennij tempus: tunc ipsis quidem biennium damus ad querelam non numeratæ pecuniæ: eorum autem hæredibus & post solutionem matrimonij intra tres menses: vt per omnia eis iustitiam seruemus.

k περὶ ἀναργυρίας προικός 23. *Eclog. ex lib. 29. titul. 3. ca. 1. §. 3. Harmenopul. 5. §. 11.*
l i. si duobus annis durat matrimonium.
m Si biennio tantùm durauit matrimonium, exceptio nô numeratæ dotis anno post finitur *l. vlt. Cod. de dote cauta*: si plus biennio, nô plus tamen decennij tépore, tribus post mêsibus *J.* Si plus decennio, maritus nunquam queri potest de dote.
n Decennio præscribitur omnis querela dotis nô numeratæ. vt sit sensus. Potest vir defuncta vxore exigere sibi promissam dotem, intra decennium duntaxat. *4. Harmenopul. 9. §. 7.*
o Decennium prolixum tempus.
p Querelā non numeratæ dotis contestandam esse, non nuda denunciatione, sed literis: in iudicium vocata muliere, aut eo qui pro ea dotē cauit *l. 14. §. 4. Cod. de non num. pec.* Contestatio perpetuat exceptionē & transfert onus probandi in actorē *l. 3. C. de non num.* nisi agatur ex chirographo quo adscripta sit debiti causa, *l. 13. C. de non num.*
q hinc sumpta est authentica, *Si minor Cod. de temp. in integ. resti.* & authentica *Quod locum Cod. de dote cauta & non numer.*
r nota regulā.
f De tribus mêsibus vide Cuiacium *c. 14. de diuer. temp.*
t i. initio 25. annorum. Aetas enim id hîc signi ficat. & Græci εἰ μὲν ἀφῆλιξ
u Pubertas in nuptiis contrahendis finitur anno 14. in masculis, XII. in fœminis, non affecto, sed expleto *vt Nouella Leonis 74.*

EPILO-

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo effectui & fini contradere festinet. Dat. 13. Kalend. Ianuar. CP. Domi. Iustinia. PP. A. anno XII. Arione V. C. Cons.

DE DONATIONIBVS A CVRIALIBVS[a] FACTIS, SIVE AB INTESTATO VEL TESTAMENTO, CORVM SVCCESSORIBVS.

a περὶ βουλευτῶν. Græci hoc loco. De curialibus, Iul. Const. 93. de decurionibus, ibid. x Regina.

Tit. II.

NOVELLA CONSTITVTIO centesimaprima.

PRAEFATIO.

BONAE nobis sanctionis occasionem interpellatio quorundam curialium dedit. Et hanc legem facimus nos ad quosdam curiales, sed ad omnes qui nobis obediunt: dicimus autem quantum quidem ad Orientem est & quantum Occidens respicit, & quantum ex vtrisque lateribus est. Quoniam enim solicitudo fuit eis qui ante nos fuerunt de curialibus & de collationibus in curias, quidam autem sunt qui trahuntur ad curiam, quidam verò liberantur, illud sancimus, licentiam esse curialibus non solum eiusdem ciuitatis curiales hæredes instituere, (hoc enim hactenus licitum fuit) sed etiam quosdam liberos à curia, si voluerint instituere hæredes, hoc agere sub hac videlicet conditione, vt offerat modis omnibus se hæres siue hæredes conditioni curiæ defuncti, id est, ex qua ille progressus est, & curialis fit particeps functionis, & hæreditatem nullo impediente percipiat. Scientes enim quia hæc res erit in præsenti correctio, quoniam nunc quidem adiicitur curiæ ex istis modis in pecunia vtilitas, ex futura verò legislatione & curialis & substantia proficiet, & ||florebit curia corporibus pluribus||& substantias habebit eorum.

CAP. I.

PRopterea sancimus licentiam esse eis qui curiales sunt, dum testamenta[b] condent, vti hæredibus siue curialibus eiusdem ciuitatis voluerint (hoc lege permittentes) siue quibusvis ex suo genere, siue extraneis siue curiales fuerint, siue non, siue in portionem non minus nouem vnciarum, vel certè in integrum, dantibus se tamen curiæ & vnitis eius corpori & expletibus inculpabiliter functiones. Hoc valente circa ipsos filios & nepotes & residuos successores. non tamen secundum modum secundum quē antè paululum cōstitutio promulgata circa eos, qui se curiæ offerunt, præceperat, prolem eorum, qui se obtulerunt ad cōditionem non trahens, sed tanquam si ab initio fuissent constituti curiales, ita & ipsi cum propria prole curiæ vniti & albo & corpori. Neque[c] enim quicquam differt, aut eum, qui est curialis eiusdem ciuitatis scribere hæredem, aut eum, qui mox erit.

b Curialis moriens, dodrantem debet Curiæ, vel suis liberis curialibus, vel vltro se dantibus curiæ. qua de re dictum est Nouell. 34. 74.

c Hoc est, Nihil interest vtrum aliquis curiali suæ ciuitatis ꝓpriam substantiam det, an eiusdem ciuitatis curiali futuro. Iulianus numero 353.

CAP. II.

SEd & si quis consanguineus curialis existiens, vel aliter ab eadem conditione liber ad successionem curialis defuncti fuerit vocatus, tanquam eius qui non[d] scripserit testamentum, voluerit autem & ille seipsum dare curiæ, licere ipsi hoc agere, & suam voluntatem in actis iudicare intra[e] menses sex: & pariter curialem cum suis successoribus atque substantia pariter & fieri hæredem nihil omnino ex eadem substantia expetendo occasione quartæ portionis seu nouem vnciarum, semel eo qui successerit in hæreditatem aut curiali existente aut mox extituro, & re ac substantia rursus ad curiam veniente. Sed & si quis donauerit res propriæ facultatis, aut multas aut omnino non minus nouem[f] vnciarum vel curiali eiusdem ciuitatis existenti vel alio cuidam offerens, temenſe & propriam substantiam atque prolem siue quæ est siue quæ erit, & residuam successionem curiæ cuius est qui donationem fecit, sancimus valere[g] factam sub hac conditione largitatem. omnimodo enim nobis studij dignum est videre, vt nullo modo substantiæ curialium alienentur à curia illius ciuitatis cuius sunt curiales.

d Curiali intestatò mortuo, is ei cognatus succedet, qui muneribus curiæ se obtulerit.

e vide Iulian. constit. 93. cap. 353. in fi.

f Iulian. ibid. in princ.

g nihil enim interest curiali suæ ciuitatis aliquis propriam substantiam dederit, an eiusdē ciuitatis curiali futuro, Iul. ibid.

CAP. III.

VT autem non ad collusionem hæc fieri videantur, & quidam domini effecti hæreditatem curialium aut per donationes, aut per testamentum, (secundum quod prædiximus) aut ab intestato deferantur, & propter hanc oblationem & rebus quidem frui velint, oblationem autem suam nō faciant: Sancimus si quidem per donationem hoc quod prædictum est dederit, non prius traditionem fieri rerum, sed hoc manere apud donatorem, donec is qui donationem accepit, inter gesta[h] confecta apud iudicem prouinciæ gratis & citra omnem dationem secundum prædictum modum datus fuerit curiæ & mox cōscriptus albo[i], tunc enim etiam res ei dari volumus. Quod si donator tradiderit res, & necdum confessione facta quæ accipientem societ curiæ, etiam sic defendi quæ donata sunt curiæ vsque ad nouem vncias in quibus omnino vocari curiam censemus. 1 ¶ Quod si ex testamento aut per vocationem[k] legis qui non est curialis ad successionem perueniat curialis, tunc mox à morte curialis concurrere curiam & vna cum defensore ciuitatis præter[l] læsionem futuram, rerum defuncti descriptionem[m] fieri rerum præsente etiam eo qui ad hæc vocatur, & res tradi curiæ sub facto signaculo[n] tā defensoris quàm Deo amatoris episcopi, & dum prædicta actio gestorum facta fuerit apud iudicem prouinciæ & data fuerit curiæ, secundum quod frequenter dictum est, cum substantia, & prole quæ est & quæ fuerit, tunc eum & res percipere & esse eum dominum secundum quod & prior ille curialis fuit, nihil ab illo differre visus. his gestis sine dubio apud iudicem prouinciæ habitis præter omne lucrum & dispendium. Neque enim ad illusionem vel ad dispendium curiæ, sed ad vtilitatem hanc proferimus sanctionem, vt in perpetuum valeat augens & corporibus & pecuniis curialium facultates, atque substantias. Si verò is qui ab intestato vocatur curialis hæres non tamen existens & ipse curialis, noluerit adire & se dare curiæ, curia quidem teneat nouem vncias, tantummodo autem ipse dominus efficietur trium vnciarum, quas ei dat & anterior lex vel si non fuerit curialis. Quod si plures fuerint eiusdem gradus qui vocantur ad curialis hæreditatē, & quidam dederint se, quidam recusauerint, nouem quidem vncias accipere eum vel eos qui se dederint curiæ, tres autem vncias residuos qui ex lege vocantur, accipere hæredes. Studij enim nobis est omnimodo nouem vncias ad curiales eiusdem ciuitatis peruenire.

h Donatio à curiali facta non curiali, requirit solennitatem scripturæ Iulia. hic num. 354.

i albo τῷ λευκώματι Scrimg.

k i. ab intestato. vocantur enim huiusmodi hæredes à lege non à testatore Iulia. hic num. 355.

l hoc præcipit, sine fraude fieri inuentarium.

m i. inuentarium bonorum defuncti.

n Fiscus quoties prætendit interesse aliquod in rebus defuncti, facto bonorum eius inuentario, eis signaculum potest imponere.

CAP. IIII.

SIn autem defunctus fuerit quidam superstite filia, si nupta[o] quidem fuerit curiali eiusdem ciuitatis, dubium non est quia præter calumniam habebit paternas res aut in integro aut omnimodo nouem vncias, si fortè ad alium quendam pater voluerit tres vncias peruenire: sed & si non ab initio existenti curiali nupta fuerit, accesserit autem quidam ad eius nuptias volens eam ad hoc accipere, vt fit curialis & dare se curiæ, & stabiles ei nuptiæ fuerint: etiam sic habere nouem vncias sine calumnia, occasione bonæ circa curiam voluntatis: & qui curialis offertur rebus & gubernabit eas, propter quod & omnimodo mulieri dari eas volumus. Quod si plures fuerint filiæ, & quædam ex his nuptæ fuerint curialibus aut existentibus aut per oblationem factis, noueni vnciæ quidem inter eas diuidendæ sunt: ad residuas autem tres vnciæ quidem venient, illi autem qui vxores eas acceperint, vsuri sunt rebus ipsis ad curiales causas, licet in dominio sint vxoris. propterea enim eis dedimus res patris, vt exinde coniuges earum impleant curiæ functiones. Quòd si contigerit deficere eam quæ nupta fuerat illi, qui se curiæ tradidit, si quidem filios masculos de eo habuerit, apud filios erunt res, & ipsi erunt in curia, & nulla tergiuersatione res indigebit. 1 ¶ Quòd si fœminæ fuerint quæ natæ sunt, si & ipsæ quibusdam nuptæ fuerint, aut curialibus eiusdem ciuitatis, aut qui se ipsos dederint curiæ eiusdem ciuitatis, similiter & ipsæ eas habebunt sine vlla molestia, subiectas curiæ functionibus per proprios viros. Quòd si non nuptæ fuerint curialibus aut qui sunt aut fuerint, tunc secundum datam olim diuisionem, nuptæ quidem curialibus nouem vncias habebunt, propter quas functiones curiæ compleantur, residuis autem sufficient[p] tres vnciæ. Quod si neque masculi neque fœminæ eis erunt, quousque vir superest, habeat earum vsum, explens in eis curiæ functiones. & si quidem ad secundas venerit nuptias, & filiorum fuerit effectus pater masculorum seu fœminarum, & has coniunxerit curialibus, rursus similiter curiæ seruabuntur corpori, quòd si mortuus fuerit, aut ad secundas nuptias non venerit, aut filias non procreans eas non sociauerit curialibus vel qui sunt vel qui fuerint, tunc recto ordine curia has res accipiet, neque enim vnquam hanc partem curialium copiarum & functionum alienari concedimus: vel si ad plurimos redactum fuerit genus successionis, quatenus per omnes hac linea descendentes, siue per masculos liberos curialium, siue per generos dantes se curiis, nouem vnciæ curiæ salue sint. Quam legem valere volumus in omni deinceps tempore, & in causis adhuc etiam nunc pendentibus, & quæ consecutæ non sunt iudiciali sententia aut amicabili interuentu absolutionem.

o v. Iulian. hic num. 356.

p hic locus ostendit legitimā liberorum statuto minui posse. qua de re memini me aliàs dixisse. Et breuiter, quantitas legitimæ augeri vel minui potest, tolli non potest, nisi certis criminib. parentum l. 5. C. ad l. Iulian. maiestat.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur visa nobis sunt, & hac sacra lege declarata, tua excellentia custodire festinet, maximè omnium vtilitatis publicæ prouidentiam omnem faciens. Datum Kalen. Aprilis, C P. Domino Iustinia. PP. Aug. Arione V. C. Cos.

a ȝ.Eclog.15. de officio moderatoris Arabiæ. *Iulian. cõstit.95.*
b quam Traianus obtemperare Regibus Romanis cõpulit, prouinciç nomine imposito, rectorísque attributo *Ammiã.14.*
c καὶ ἐξουσία δέδοται πᾶσα.
d φοβερωτάτοις.
e Arabiæ locus *v. Amm.lib.14.*
f Ciuiles magistratus regionum non ita sunt negligendi, vt eorũ dignitas prç militaribus vilescat.
g ȝ. *de moderatore Helenoponti Nouel. 28.*
h i.duci militari *Iul.hic.*
i dignitas magistratus ciuilis Arabiæ.
k obiecta moderatoris Arabiæ.
l Iulianus ita habet, si Iustitiã secum habeat, non timeat neque ducem, neque Phylarchũ i. Saracenorum ducem, neque potentium domus, &c. *hæc ille.* Philarchi ergo, Iustiniano teste Saracenorum duces seu optionum, Procopius *1. de bello Persico.* οὐδεὶς δὲ οὐδὲ Ῥωμαίων στρατιωτῶν ἄρχων οὓς δούκας καλοῦσιν, οὔτε Σαρακηνῶν Ῥωμαίων ἐνσπόνδων ἡγούμενος οἱ Φύλαρχοι ἐπικαλοῦνται. *& post,* καὶ αὐτὸν βασιλεὺς Φύλαρχον τῶν ἐν Παλαιστίνῃ Σαρακηνῶν κατεστήσατο. Theodorus Anagnostes 2. Ἀλαμουνδάρου τοῦ Φυλάρχου Σαρακηνῶν. vide *Cuiac. ad l.7.Cod.de exact.tribut.* Sextus Rufus. Phylarchi Saracenorum in Osroenã cessere superati. Iornandes. In Osroene. Saracenorum Phylarchi deuicti Romanis se dediderunt. *Idem ad Nouell. 22.* adde & illud ex Ammiano 24. Malechus Podosaces nomine, Phylarchus Saracenorum Assanitarum, famosi nominis latro. De Phylarchis Arabiæ & Emesenorum dixi *15. Epistolarum familiarum Ciceronis* 1. adde Strabonem libro 16.
m Bostra, ciuitas Arabiæ. de qua aliàs dixi *Ammian. 14.* Præcipuas Ararabiæ ciuitates facit Bostram, Gerasam atque Philadelphiam.
n seu Helenoponto.

DE [a] MODERATORE ARABIAE [b].

Tit. III.

NOVELL. CONST. CII.

Imper. Iustin. August. Ioanni glorios. sacrorum Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

CVM plerosque alios prouinciarum magistratus ad meliorem iam formam traduximus, qui humiles abiectique prius existentes, neque vlli rei conuenienter agendæ idonei, postquam in ampliorem constituimus ordinem, & valentiores per omnia facti sunt, & ita rerum administrationem capessere cœperunt, vt vniuersa in melius commutarentur: tum verò à nobis etiam proconsules & prætores, & moderatores, & veterum horum nominum amplitudo inuenta est, auctæq; ipsis annonæ, & summa [c] potestas data, & ante omnia interdictum illis fuit, ne perniciem inferant subditis, & multis ad ipsos diripiendos vtantur manibus, iuramentis quoque rem muniuimus omnium horrendissimis [d]: neque aliter eis officia tradimus, quàm præstitis iuramentis, ita codicillis magistratus digni sunt habiti. Conuertimus igitur & ad Arabum regionem oculos, & requisita causa, quamobrem & publicum laboret inopia, quamquam regio florentissima [e] sit, & tam magnus nos interpellantium numerus iis locis excedat, & omnes lamententur, alij furta & rapinas, alij iniurias, alij alia damna in querelam deferentes: occasionẽ & causam huius mali ex imbecillitate & impotentia eorum qui magistratum ibi gerunt, prouenire deprehendimus. Erat enim ita tenui potestate præditus is qui ciuili magistratu defungebatur, vt [f] ei qui præesset armis, seruili propemodum more manciparetur, & in illius arbitrio huius salus esset posita, aut vt ne esset quidem omnino hic magistratus. Inde adeò & longum tempus est, ex quo is desierit, & militaris ea quæ ciuilem magistratum concernunt, peragat. *Cùm tamen neque sibi neque ipsi per omnia sufficiat. In hoc enim est, non vt vtilitatem aliquam subditis adferat, sed vt vtrinque lucrum capiat.*

CAP. I.

HÆC nos ad suscipiendum præsens consilium excitarunt: & præsenti vtentes lege, magistratu ad pulchriorem formam transponimus, benigneque & ipsi Moderatoris appellationem largimur, (id quod etiam in Ponto fecimus [g]) & spectabilium magistratuum ius concedimus, vt in nullo sit Duciano [h] inferior [i]. Sed & publicis [k] exactionibus cum summa vehementia adhærescito, adhærescito etiam priuatorum vtilitati, neque committito, vt vel spectabilis dux, vel tribunus, vel aliqua potentiorum domuũ, vel etiam sacrum patrimonium, vel sacræ nostræ res priuatæ, vel ipsa sacra nostra domus, qualecumque subditis nostris damnum irroget: neque facilè succumbito, neque formidinem [l] contrahito, sed viriliter subditis præito, & ante omnia Deo pariter ac nobis, & legi puras conseruato manus, si quidem iisdem iuramentis & hunc submitti volumus, quibus & cæteros magistratus submisimus. Deinde cum codicillis percipito etiam Imperialia mandata: quæ tam ante nos legumlatores, quàm vetus illa reipublicæ forma nouit, & nos cùm penè obsoleuissent, denuò reparauimus, & in rempublicam reduximus: vt ea semper adhibeat veluti in colloquium, & iussiones nostras custodiat. Nam si illas sanè secutus fuerit: non est causa, quamobrem non omnia illi præclarè & ex animi sententia occurrant, & legum beneficio ad summam ipse in rebus gerendis facilitatem & iustam facultatem perueniat.

CAP. II.

PRincipio igitur (vt diximus) studio sit illi publicorum tributorum exactio, deuotis quidem humano paternoque se affectu exhibens, indeuotis verò vehementem & seuerum. Deinde curam geret etiam reipublicæ, & vt rectè in ea atque ordine omnia fiant, néve tumultibus & ne seditionibus dediti sint vel Bostreni [m], vel alij, & quæ à vetustate permissa sunt ad delectationem, ea conuertant in furorem & cædes. Habebit item secundum mandata nostra dicto suo audientes milites (siquidem & hoc inde licebit desumere) neque vllam omnino rem negliget quæ cõmoditatem aliquam in se habeat. Quemadmodum enim in Ponto [n] cum Moderatore exigimus, ita & ipsum per eadem eius magistratus vestigia ingredi facimus. Eritque & ipse spectabilis: & consimiliter cùm alia multa, tum etiam ea quæ appellationes concernunt, administrabit. Sed neque ad modum prioris duntaxat solatij resistemus. Volumus enim, vt ipse quidem per causam annonarum & reliqui solatij percipiat quindecim auri libras, adsessor verò eius magistratus duas libras, & cohors eius nouem auri libras habeat. Et quamquam (vt diximus) ex Imperialibus mandatis iam etiam militibus præest: erit tamen vobis curæ, vt nonnullos illic statiua agẽtes militares numeros & ei subdamus qui in hoc magistratum gerit: vt illi soli obediant, eiusque formulis ac præscriptis cedant & obtemperent. Non igitur communionem omnino habebit aliquam spectabilis Dux neque cum militibus, quos expressè huic assignabimus, neque cum pagano aliquo, neque cum illorum litibus, si quas inter se habent, neque si paganorum aliquis in ius producatur. Nullum denique habeat cum paganicis causis commercium: quandoquidem magnum [o] in medio interuallum est inter ciuilem & militarem administrationem: discernuntorque ea inter se quemadmodum patres nostri in republica ista ordinarunt & instituerunt. scituro spectabili duce, quòd si rebus se ciuilibus immittere ausit: neque militaria retinebit, sed & illis spoliatus priuatum aget, & huius magistratus imperio subditus erit.

o Magnum interuallũ est inter ciuilem & militarem administrationẽ.

CAP. III.

AT que hæc nobis item de magistratu regionis Arabicæ sancita sunto. Persuasum enim habemus voluntate Dei, quòd ea res ad melius profectura sit. Ex quo enim neque pecuniis pepercimus, & annonas illi auximus: inde adeò certò scimus, quòd & is qui hunc magistratum gerit, talem se circa verè publicorum tributorum exactiones præbere studebit, vt non damnum exinde, sed iustum lucrum fisco adducat. Illud sanè fieri obtineréque volumus, vt spectabilis dux inde annonas suas percipiat, vnde prouinciæ præses iusserit, cùm manifestarium sit, non cum tanta eum ignauia his rebus admotum animum, vt suas ipse annonas exigere nequeat: sciens, quòd si quid hæc contra fecerit quindecim librarum auri pœna multabitur. Dat. VI. Kal. Iun. Constantinop. DN. Bilis. V.C. Cons. [p]

p i. anno 535.
q 6. *Eclog. 16.* de off. proconſ. Palęstinæ *Iuliã. constit.96.* quam Pompeius Iudæis domitis & Hierosolymis captis in prouinciæ speciem rectori delata iurisdictione firmauit *Ammian. 14.* Ea olim terra Canaan scripturis cognita.
r Cæsarea, metropolis Palęstinæ primæ colonia Vespasiani *l. vlt. C. de censib.* à qua Cæsariensis aduocatio. *adde l.pen. Co. de fideiuss.* Cęsariẽses quondã supra 20000. Iudæorum apud se habitantium vna die trucidãtur *2. Ioseph.19.*
s Strato fundator Cæsareæ.
t id tamen cõmuniter ab omnibus historicis tribuitur Herodi regi Iudeæ idque in honorem Octauiani *Ammian.lib.14. Ioseph.19. Antiquit.7.*
u Turris Stratonis, Cæsarea: Ptolomæus. Hieronymus refert vocatã etiam fuisse Acaron.
x v. Ammianum *d.loco.*
y & quasi ad perpendiculum æmulas, ita vt nulla alij cedat. Præter Cæsareã autem enumerat Eleutheropolim, Nicopolim, Ascalonẽ, Gazam. Ammianus *d.loco.*
z eiúsque apostoli. & quidem Cæsareæ fit mẽtio *Act.8. act.9. 11.18.21.*
a i. Palęstina, quæ terra Canaan, *vt dixi,* eam occuparũt Israelitæ, annis 1399. ante Christi aduentum: ante Titi tempora 1469. In eadem Palæstina, fuit Iudæa cuius metropolis Hierosolymæ, fuerunt etiam, Galilea, Samaria, præsentia Christi illustratæ.

DE PROCONSVLE PALAESTINAE [q].

Tit. IIII.

NOVELLA CONSTIT. CIII.

Scripta Ioanni gloriosis. sacrorum per Orientem prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario, & patricio.

PRÆFATIO.

IAM quidem & alios gentium præsidatus maiores reddidimus, qui prius humiles pariter erant, & ad aliquid fortiter agendum impotentes: & tam inter spectabiles ipsos constituimus, quàm etiam annonas ipsis, adsessoribúsque, & cohorti auximus: & inter alia omnia, quæ benignè illis elargiti sumus, vt item de appellationibus cognoscerent, præbuimus: aliósque honore proconsulum exornauimus, alios (vt appellant) comitum, alios prætorum, alios denique moderatorum: & semper præclaro aliquo adinueniendo, nouum veluti florem nostræ addimus reipublicæ. Venit autem nobis in mentem & metropolis [r] Cæsarea, quæ in prima Palęstina principatum tenet, quam præ cæteris maiore etiam honore perfrui oportebat: propterea quòd & quondam proconsul ipsam tenuit, & præfectus talis magistratus fuit, licet postea ab ampliore dignitate ad minorem transierit: nimirum cùm vna prius tota Palęstina esset, ea deinde in tres diuisa partes, & neque proconsulatum retinente, sed ad magistratum hunc (vt appellant) ordinarium delata. Quanquam sanè & vetusta vrbs sit, & semper amplinominis fuerit, tam cùm Strato [s] primus eam in formam vrbis redegit, qui mutatis sedibus excedens Græcia huius conditor extitit: quam quum diuæ memoriæ Vespasianus [t] celebratissimus ille Imperator, qui piæ memoriæ Titi pater fuit, quod illi ad summam gloriam vel solum potuit sufficere, ipsorum Cæsarum appellatione eam nominauit, cùm antea Stratonis [u] turris vocaretur: hoc illi honore impenso, eò quòd in ea post [x] Iudaicas victorias inter Imperatores adscriptus esset. 1 ¶ Cernimus autem, quòd & magnæ admirandæque regionis imperium habeat ea prouincia, & quam maximam reipublicæ nostræ gratiam & sensum exhibeat, tam tributorum magnitudine, quàm deuotionis exuperantia, præbeatque ampli [y] nominis ciuitates, ac bonos ciues enutriat, & omni doctrinarum genere refertos, neque non inter sacerdotes celebres, & (quod omnium maximum est) quia vniuersi conditor dominus noster Iesus Christus [z], verbum illud Dei, & totius humani generis salus in ea [a] comparuerit, dignatúsque sit assumere nostra.

CAP.

CAP. I.

HAnc igitur quomodo non honore afficiemus, & prouehamus ad formam proconsularem, concedamúsque illi qui in ea defungitur magistratu, vt proconsul pariter sit & vocetur, id quod facimus per hanc pragmaticam formam? Appellari autem eam volumus & Cæsariensium [a] priuilegium. Et qui eum magistratum gerit, proconsulem [b] efficimus: præbemúsque ei, vt inter spectabiles adscribatur. & omnia habeat quæ eiusmodi magistratus sunt propria: audiat etiam prouocatione suspensas lites vsque ad decem auri libras, quæ ex vtraque ad ipsum Palæstina deuoluuntur: valeátque omnino talis existere, vt iussiones nostras præclarius & maioribus cum viribus queat ad effectum deducere. Vtetur autem & veneranda illa atque antiqua Veneta [c], (de purpurea planè stola loquimur) in [d] sacris eam mensium festis induens. venustúmque se præbeto tanto redimitus honore, & multis imperato militibus ac tantis: & quicquid denique vel publico, vel nostris vtile est subiectis, facito. Cæterùm per occasionem annonarum [e] præbemus illi viginti [f] libras auri, quas tam inter se, quàm adsessorem suum & obtemperantem sibi cohortem diuidat, quo ipse voluerit modo, per suggestionem nos de iis certiores reddens, vt sacra pragmatica forma eam diuisionem corroboremus. Neque enim sustinuerimus videre, aut vt ipse adsessórque eius sub pristina tenuitate annonas percipiant, aut vt cohortem eius, quanquam circa tot tributorum illationes laborantem periclitantémque, omni destitutam auxilio non subleuemus; quo maiore cum beneuolentia & illi appareant, & publica tributa exigant, & iniustis rapinis abstineant.

a Cæsariensium priuilegium, i. forma pragmatica ad Cæsarienses.
b Proconsul Palæstinæ.
c ἀρχαίᾳ τήβεννα scrim. induatur tebennum. *Iul. hic.* τήβεννος (cuius fit etiam mentio à Plutarcho) est trabea Romuli. Polluci & Themistio τήμενος, cuius inuentor Timenus Arcas. Stola proconsularis. *Nouell. 31.* Eunopius τὴν περὶ πορφυρὰν ἐσθῆτα τήβεννον ῥωμαῖοι καλοῦσιν. Dionysius Halicarnasseus 6. τηβέννας τὰς καλυμμάς πεζικάς. Polyb. 10. λαμπρὰν τήβενναν, λαμπρὰν ἐσθῆτα. *v. Cuiac. hic.*
d ἐν ταῖς ἱερομηνίαις.
e Annonę proconsularis Palęstinæ.
f i. 712. aureos.
g Obiecta proconsulis Palæstinæ.

CAP. II.

INsuper nullam omnino cum ciuilibus causis publicorúmque tributorum profligationibus communionem habebit pro tempore spectabilis eorum locorum dux: sed ipse omnes [g] publicas priuatásque causas (prout dictum est) disceptabit, & maximè omnium prouidebit, vt publica tributa sine retardatione detrimentóque inferantur, & puris ipse vtatur manibus. Qua quidem re diligenter obseruata, cùm & spectabilis vir Stephanus, qui nunc primus in ea versatur, magnam laudem consecutus sit: prorsus in eam opinionem venimus, sumpta videlicet ex antecedentibus coniectura, quòd rursus hoc faciet. Maximè omnium verò curam geret, vt quæque suo ordine fiant in ciuitatibus, neque popularis aliquis tumultus excitetur in vrbibus. Si quidem & hoc eius, cùm in magistratu esset, proprium fuit: qui cùm prouinciam tum ex aliis occasionibus, tum verò maximè ex diuersitate [h] religionum seditionibus laborantem suscepisset: euidenter pacatam eam reddidit, & omni motu ac turba liberauit quod sanè nunc illi quoque, vt faciat, iniungimus. Et si quando res ita ferat, vt etiam in secundam [i] Palæstinam excurrat, & ibi tumultus sedet, neque committat vt incommodè aliquid in illa geratur, & præsertim in illa: quandoquidem & multos illic tumultus existere cernimus, neque leues horum euentus.

h Regiones seditionibus obnoxiæ propter diuersitatem religionum. *adde Nou. 17. c. 11. Edictum. 2. Iustin. 1.*
i *Nouel. 8. c. 15.* §. 7.

CAP. III.

QVòd si etiam militibus indigeat, qui in prouincia stationes habent: adiungimus & hos illi ex quo militarium numerorum strenuitatem compertam habemus, tam in tuenda dignitate vrbium, quàm conseruanda moderatione in iis qui ruri habitant, & exigendis tributis publicis. Sacra pragmatica forma, quæ ad eam illi rem prius data est, nunc quoque rata manente, quæ non vult, vt vel spectabilis dux, vel gloriosissimus magister militum licentiam habeat, militum præsidia quæ apud illum constituta sunt, ab illo abstrahendi, ne quis exinde in ciuitatibus oriatur motus ac turba: id quod nunquam euenturum est, si ille & ciuilem magistratum gubernet, & inter publicorum tributorum collatores rectæ disciplinæ prouidentiam accommodet, tam in auxilium paratos habens milites, quàm si quid indecore vel ab ipsis, vel ab aliis per ipsos geratur, corripiens. 1 ¶ Erúntque omnino inter se distincti [k] officiis spectabilis locorum Dux, & is qui proconsularem gerit magistratum. Nam ille quidem militibus, & limitaneis, ac fœderatis, & quicquid omnino in prouincia armatæ militiæ adscriptum est, præibit, exceptis his militibus qui proconsuli deputati sunt: hîc verò tam pro ciuilibus personis, quàm rebus, & præsidiis militum illi adhærentibus prouidentiam adhibebit & custodiam. Certè publicorum [l] tributorum nomine, aut per causam motæ in populo seditionis nemo prorsus à spectabilis proconsulis iurisdictione eximetur. Sed omnibus imperabit, omnibus præcipiet. neque quisquam eius resistet formulis ac dispositionibus, aut vllum habebit prætextum vel defraudandi publicum, vel ciuibus inferendæ iniuriæ, publicæ seditionis auctor factus, aut etiam vtetur vel cinguli, vel dignitatis, vel sacerdotij, vel cuiuslibet alterius causæ prærogatiua: sed eo solo seipsum noxa liberabit & supplicio, si nullam noxam contrahat. 2 ¶ Hæc igitur (vt diximus) & huic magistratui concedimus, & conseruare perpetuò per hanc sacram pragmaticam legem volumus. Sed & vt excellentia tua perpetuo ipsam conseruet & eo modo particularibus thronorum tuorum dispositionibus ac formulis adscribat, sancimus: neque non vt omnes Palæstini, qui in sequenti futuri sunt tempore, cognoscant, quòd denuò proconsulare ipsis ius restitutum sit, summúsque in prima [m] Palæstina, magistratus Proconsul rursum sit, vt olim, qui liberatus pristino fastu, nunc in honore quàm qui ciuitati debeatur, futurus sit maiore, & priore liberata supercilio, in maiore nunc honore erit, nempe ciuitati debito.

k Dux militum Palæstinæ distinctus à proconsule Palæstinæ.
l Duo solent præcipuè commendari præsidibus prouinciarum, quies regionis *c. 2.* & exactio tributorum *vt hic.*
m Palæstinæ, duæ, Prima & secunda *Nou. 8. c. 14. Edict. 1867.*

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur legem, ea studeto excellentia tua effectui & fini tradere.

Nouellæ 104 (quæ Latina fuit) epitome partim ex Haloandro partim ex Iuliano.

DE PRAETORE [n] SICILIAE.

TIT. V.

NOVELL. CONST. CIIII.

HAbeto Sicilia Prætorem, qui & res ciuiles tractet & curam gerat militaris impensæ. 2 ¶ Publica tributa Siciliæ non pertinent ad solicitudinem Prætoris, sed censentur sub comite patrimonij Italiæ [o]. 3 ¶ Prouocationes à Sicilia in hanc ciuitatem venientes apud excellentissimum Quæstorem ventilentur. Et si defensorum ciuitatis vel patrum [p] creandorum decreta opus sit celebrari, apud eundem illustrissimum virum celebrentur.

n 6. *Eclog.* 12. De officio quæstoris *Iul. const. 97. adde Nouell. 75.* §. *eo.* quæ est de appellationibus Siciliæ.
o Comes patrimonij Italiæ, Comes largitionum Italicarum.
p *Iul. hic, vt Nouel. 75.* alij legũt primorum.
q *2. C. 3. Iul. constit. 98. adde Nouell. Leon. 94.*

DE CONSVLIBVS [q].

TIT. VI.

NOVELL. CONSTIT. CV.

Idem August. Strategio comiti sacrarum largitionum, exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

COnsvlatvs nomen & causa priscis [r] quidem Romanis aduersus [s] hostium adinuentum est vtilitatem: & in decretis quæ eis ordinatio communis dabat reipublicæ figura, sortiebantur repentè prouincias in quibus Romani bellum habebant: & secundum has sortiebantur fasces [t]: sequens verò tempus in [u] imperatorum piissimorum transponens bellandi & pacificandi potestatem, ad largitatem solam causam consulibus mutauit, & hanc temperatam & ordinatam, mensurámque non excedentem. paulatim verò quidam ita sumptuosè causam aggressi sunt, vt suam quidem ederent magnanimitatem, non tamen cogitarent, quia exemplum aliud non haberent. non enim ad plurimos venit substantiæ magnitudo transcendens etiam magnificentiam animæ, non mensura rei, sed propria magnitudine proueniens. Quia igitur videmus periclitari consulum nomen, quod ex temporibus ita prolixis, & ad millesimum propè annum veniens, cum Romanorum republica pullulauit: propterea credimus oportere causam comprehendere, & immensitatem eius recidentes, ad beneplacitas consulares statuere expensas: quatenus continua sit Romanis, omnibus autem bonis viris existat accessibilis, quoscunque huiusmodi nos dignos esse honore decreuerimus. Cuncta si quidem perscrutantes perspeximus quantum esse conueniat quod datur. A Marciano [x] itaque imperatore eximio scripta lex est, quæ volebat non spargere pecunias consules. & ipsa eius constitutionum prima fuit. Igitur & post prædictam constitutionem, quoniam inuenimus quòd quidam hanc sequentes, nihil spargere populo passi sunt, alij autem & vltra legem agere hæc petentes, & promerentes quæ petiuerunt, deinde ad sui animi respicientes mensuram circa adspersionem largitatem vltra terminum celebrauerunt: quidam verò medium [y] bene eligentes, mediocribus pro plurimis contenti fuerunt: quoniam etiam nos præcedentibus, quod [z] medium est, optimum visum est esse, tanquam ex vtroque summis periclitantibus mox ad immensitatem procedere: propterea existimauimus & nos de hoc definire quod decet: vt nihil nec immensum nec inordinatum sit, neque nostrorum temporum indignum.

r sed tamen post reges exactos *l. 2. §. exactis. ff. de origine iuris. Liuius 1. & alij.* vt mirum mihi videatur, quòd Harmen. *lib. 1. titul. 1. §. 1.* scripserit, Romę initio non fuisse dominationẽ regiam, sed per consules, eósque binos & annuos Rempublicam fuisse administratam. verùm, vt opinor, satis illo loco ostendi, Harmenopulum in historia lapsum, aut corruptum esse.
s ne id ita intelligas, quasi consules tãtùm electi, cùm bellum futurum esset: ne etiam intelligas, bella à solis consulibus gesta. nam eo fini interdum dictator creabatur *l. 2. § 18. ff. de orig. iur. §. 6. Instit. de iure naturali. l. 1. §. 7. C. de veteri iure:* sed quòd consularis potestas aduersus tyrannidem Regum sit inuenta. & videtur Iustinianus hostium vocabulo, Reges tyrannos intelligere. De consulum potestate *v. l. 2. §. 16. ff. de orig. iur. Cic. 3. de legibus.*
t duodecim *Halicarn. 4.*
u *Nou. 47. l. 2. §. 11. ff. de orig. iur. Ammia. lib. 14.*
x *l. 2. C. de consulib. & non spargendis ab his pecuniis.*
y Virtus est, medium vitiorum vtrinque reductũ, *Horat.* 1. ἐν μεσότητι τὸ ἄριστον.

CAP. I.

De septem processionibus consulum.

QVantumcunque ergo competens eſt dari, ab eo qui à [a] nobis eligitur per annum [b] conſul, occaſione ſportularum omnium, & diſtributionum & expenſarum: hæc omnia competenti ſcriptione huic noſtræ interponi ſacræ iuſſimus legi. In legis enim hoc ponimus ſchemate, tranſcendenti etiam pœna quædam inferatur competens. Proceſſiones [c] autem eorum eſſe volumus ſeptem. Si enim ad hoc adinuentum eſt, vt ſpectacula ad [d] animi voluptatem [e] agantur populo; hæc autem à nobis determinantur in Circenſibus [f], & beſtiarum [g] ſpectaculis, & thymeles [h] delectatione; nullo horum noſter priuabitur populus: ſed erit quidem ei proceſſus primus [i] quo ſuſcepit conſulatum, & huius poſſidet codicillos, Kalendis [k] Ianuariis. poſt [l] illum verò ſecundum aget ſpectaculum certantium equorum, (quam mappam [m] vocant) & tertium [n] qui theatroquinegium [o] dicitur, non bis, ſed ſemel exhibendum. & poſt [p] illud, quod dicitur totius [q] diei, multa delectatione implebit populum: hoc quod vocatur Græcè παγκράτιον [r], & cum beſtiis pugnantes homines, & vincentes audacia, inſuper & interemptæ beſtiæ. Quintum [s] quoque faciet proceſſum, qui ad theatrum ducit, quem [t] adorna vocant: vbi in ſcena ridiculorum [u] eſt locus tragœdis & thymelicis choris, & ſpectaculis vniuerſis, & audibilibus [x] apertum eſt theatrum: rurſus [y] quidem ſpectaculum equorum certantium edit, ſeu quæ vocatur [z] hippomachia [a]. Sextum agens hunc conuentum, ex [b] hoc deponit annalem hunc honorem, in depoſitione agens ſolennem editionem [c]: & ita ſeptem noctium [d] & proceſſuum complebitur curſus: nullam ſpecierum antiquitus ſtatutarum derelinquens. Vnam ſi quidem aliam adinuenire mappam [e], duóque continuare, quæ vocantur theatroquinegia [f], & non priorum horum contentos eſſe: palam eſt, quia nihil noui vltra id quod prius agitur, habet. Sufficere itaque ritè cauſa putabitur: & ſingulæ dantur clarè & non in tantum, vt iam populo etiam odibile ſit. in iis enim quæ raro [g] fiunt, miraculum eſt. Hæc itaque de conſularibus à nobis ſcripta & determinata ſunt expenſis.

CAP. II.

De vxore & matre conſulis.

SI autem etiam vxorem conſul habeat: definita eſt à nobis & circa illam expenſarum mẽſura. decet enim frui [h] eas & coniugis claritate. Si verò non copulatus eſt vxori, his ſatis eſt, niſi mater eius conſtat iam conſulatu digna & prius honorata, & velit eam vnà frui ſecum ſchemate. & hoc in ſola [i] matre præbemus. alia verò non decorabitur mulier penitus, præter coniugem [k] & matrem, & iſtæ quidem omnibus modis: quoniam vxores [l] coruſcant radiis maritorum, hoc lege dante: matres verò, ſi conſul hoc voluerit. nam neque filia, neque ſoror fortè neque vxor filij: & multo magis ſi nec pertinens ad genus ſit. hoc enim purè illicitum exiſtebat. 1 ¶ Quid autem oporteat ſpargere [m] in ſeptem his proceſſionibus populo conſulem, melius nos deſignauimus, quam ſicut Marciani diuæ memoriæ conſtitutio [n] dicit. Illa quidem abnegauit omnino

a Olim conſules eligebantur è populo. Poſtea ab imperatore, Auſonius *in Gratiarum actione.* Nunc autem quod diei huius proprium, de conſulatu gratias agam. *& poſt*, obnoxiam tibi vni ſinas fieri mei conſulatus dignitatem, quem omnibus prætuliſti. Quod quidem & ipſe ſibi inuenit gradus, cum clariſſimo viro collega meo honore coniunctus, nuncupatione prælatus. Conſul ego, imperator Auguſte, munere tuo, non paſſus ſepta, neque campum, non ſuffragia, non puncta, non loculos: qui non prenſauerim manus, nec cõſalutantium (ſic enim lege, non *cum ſalutantiũ*) confuſus occurſu, aut ſua amicis nomina non reddiderim, aut aliena non impoſuerim: qui tribus non circumiui, centurias non aduocaui, vocatis claſſibus non intremui, nihil cũ ſequeſtre depoſui, cum diribitore nihil pepigi. Romanus populus, Martius campus, equeſter ordo, roſtra, ouilia, Senatus, Curia, vnus mihi omnia Gratianus. *& poſt*, Feciſti actum & facies alios quoque conſules, piiſſime Gratiane, ſed non & cauſa pari.

b Conſulatus erat olim magiſtratus annuus, qui, ni interfuiſſent decem anni, nemini deferebatur. *Cicer. 3. de legib.* Eundem magiſtratum ni interfuerint decem anni, ne quis capito. Ciuitatem annali lege ſeruanto. Lege annali intelligit, vt opinor, imperiũ annuum. Hæc poſtea vel neceſſitate, vel ambitione, vel vi deſueta. ídque oſtendunt ſex Valerij Coruini, ſeptem Caij Marij, tredecim Auguſti, ſeptẽdecim Domitiani conſulatus, *vide Auſon. in gratiarum act.* c προόδους, *Græci hoc loco.* Theophilo προσευσεις καὶ θέαι. §. 46. *Inſt. de rerum diuiſ.* vbi perperã interpres aduentui vertit vt ibid. notaui. Non licet pro nunciatione huiuſmodi proceſſionum ſex plus nummis accipere. *l. 26. §. 2. C. de epiſc. audien.* Conſtitutum eſt etiam, vt vxor marito ad iſtiuſmodi proceſſum donare poſſit. *l. 41. ff. de donationibus inter vir.* Puto huiuſmodi proceſſionem vocari tranſitum. eóque ſenſu legimus ſeruum manumitti poſſe in tranſitu dum ludorum gratia procedit prætor, aut proconſul, legatúſve Cæſaris. *l. 7. ff. de manumiſſ. vindict.* d finis ſpectaculorum. e ψυχαγωγίαν vocat vt & *Harmenop. 2. tit. 4. §. 60.* f εἰς τε ἱπποδρόμον. g εἰς τε τὰς τῶν θηρίων θέας τε καὶ ἀναιρέσεις, καὶ τὰς ἐπὶ τῆς σκηνῆς τε καὶ θυμέλης, *&c.* h de thymelicis aliàs dixi *ad l. 10. ff. de pollicitationibus.* i Primus conſulum proceſſus Kalen. Ianuariis fiebat.

k Kalend. Ianuariis conſules inire ſolebant magiſtratum. *l. 36. ff. de cond. & demonſt.* & prætores *arg. l. 5. ff. de feriis.* l Secundus conſulum proceſſus. m Mappa, circenſis ludus, cuius rationem Cedrenus expoſuit, & Caſſiodorus *3. epiſtol. 51.* ad Fauſtum præfectum prætorio. De mappa hoc addendum. *Quintilianus 1. c. 5.* Mappam vſitatum Circo nomen Pœni ſibi vendicant. *Martial. 12. epigram. 19.* Cretatam Prætor vellet cùm mittere mappam, Prætori mappam ſurripit Hermogenes. *Tertull. c. 16. de ſpectaculis.* Cognoſcite dementiam de vanitate: Miſit dicunt, & mittant inuicem, quod ſimul omnibus viſum eſt. Teneo teſtimonium cæcitatis: non vident miſſum quid ſit, & mappam putãt: ſed eſt diaboli ab alto præcipitati figura. His adde quæ de mappa notat ex Græcis Ioſephus Scaliger ad 2. Manilij, in his verbis, Mittunt in tempore ſignum. Sed & his adieci Iuuenalem Satyr. 22. Interea Megaleſiarũ ſpectacula mappæ. Suetonius in Nerone c. 12. vniuerſorum ſe oculis in circo maximo præbuit, aliquo liberto mittente mappam, vnde magiſtratus ſolent. Hinc apud Tertull. libro aduerſus Valentinianum, mappa miſſa eſt. vt hinc conſtet mappam, initio indicem fuiſſe & promiſſionem Circenſium futurorum. Pòſt verò, θέαν τῶν ἁμιλλητηρίων ἵππων *vt hic* vocatam. n Tertius conſulum proceſſus. o θεάτρου κυνηγίαν. *Scri.* Ea eſt venatio theatrica. p Quartus conſulum proceſſus. q τῦ λεγομένυ μονημερίυ. extat epigramma Leonis Philoſophi, εἰς τὸ μονημέριον. r pancarpum. *Iul. hic:* πάγκαρπον *Scrimg.* Πάγκαρπος ſilua, vetus interpres. Silua eſt, quæ ex variis generibus arborum conſtat. & Auguſtinus *ad Secundinum,* teſtatur pancarpum dici, propter omnium generum, quæ inerant, herbas. Ideo Feſto pancarpiæ coronæ, ex vario genere florum. ſic Neleus iuſſus ſtatuam erigere, ἀπὸ παγκάρπων ξύλων, erexit è quercu in qua offenderat multos varióſque ſuſpenſos fructus, vt interpres Callimachi ſcribit. Appellatur & à Sophocle *in OEdipp,* laurus πάγκαρπος. Reliqua vide apud Cuiacium *hic.* addatur & hoc ex Tertulliano aduerſus Valentin. Igitur ex ære collocatitio, quod aiunt, in honorem & gloriam patris, pulcherrimum Pleromatis ſydus, fructúmque perfectum compingunt Ieſum. Eum cognominant Soteram, & Chriſtum & Sermonem, de patruitis, iam & omnia iam, vt ex omnium defloratione conſtructum graculum Æſopi, Pandoram Heſiodi, Acci patinam, Neſtoris Cocetum, Miſcellaneam Ptolemæi. Quàm propius fuit de Atticis hiſtoriis, Pancarpiam vocari à tam otioſis authoribus nominum. Quod ſi cuſam defendas, adde quæ de Pancratio ſcripſi *ad l. 7. §. 4. ff. ad l. Aquil.*

munificentiam: nos autem corrigimus eam cauſam, voluntate eius, qui conſulatus habet honorem, diſponentes. ſiue enim nihil voluerit ſpargere, non cogimus. ſiue rurſus venire ad hoc voluerit, & ex argento muneribus honorare populum, nec hoc interdicimus. non tamen aurum ſpargere ſinimus, non minoris alicuius, non maioris omnino, non medij characteris aut ponderis: ſed argentum, ſicut prædiximus. Soli [o] enim aurum ſpargere damus imperio, cui ſoli [p] etiam aurum contemnere præſtat fortunæ faſtigium. argentum verò, quod mox poſt [q] aurum [r] pretioſiſſimum fiet, & aliis conſulibus largimur decens: & hæc ſinimus eos ſpargere [s] in his quæ vocantur miſſilia [t], thymelicis [u], & caueis [x], & in quadrangulis [y], & talibus. Quanto enim minora ſunt quæ ſparguntur, tanto plures ſuſcipientes erunt. ſitque rei menſura, dantis virtus [z], & voluntas, ſiue nihil, ſiue mediocre, aut tranſcendens populo erogandi. hoc enim in conſulatu definimus, neque inuitos ſpargere cogentes, neque volentes prohibentes. Sed de argento quidem ſpargendo ita à nobis ſancitum ſit. & ſi omnino ad hoc acceſſerit, licentiam habeat diſtribuendi argenti munificentiam in ſuis proceſſionibus, ſicut ipſe rectè ſe habere putauerit: ſolo prohibito aurum omnino iaculari: quod Imperatori tantùm tributum eſt contingere. 2 ¶ Aliorum autem quæ à nobis decreta ſunt & conſcripta in deſcriptione quæ hac continetur lege, tranſcendi [a] aliquid omnino aut addi nos nullo permittimus modo. Quod itaque infinitum eſt (dicimus autem ſpargere) in dantis ponimus voluntate: omnino propriæ poteſtatis hoc eius qui dat, facientes. quod verò à nobis definitum eſt ſemel & ordinatum, tranſcendi hoc noſtra lex prohibet. Sed ſi quis præſumpſerit, quod definitum eſt, egredi; centum [b] librarum auri perſoluet pœnam, vtpote noſtra præuaricatus præcepta, & omnem huius legis corrumpens, quantum in ſe eſt, intentionem. Si enim pro hac tantummodò poſita eſt lex occaſione, ne dandorum immenſitate conſulatus deſint, & propterea nos ſuperfluas illas donationes [c] & expenſas abbreuiauimus, & in populum effuſas proceſſiones, & ſpectacula ad bene ſe habentem deduximus menſuram: ritè aliquid decentius de numeris conſiderantes, id eſt, ſpargere argentum, & neque quicquam dare, eorundem conſulum dimittentes voluntatibus, vt nobis ſint amplius [d], & ſemper ex ſuo vocabulo [e] tempus adornent: qui quod diſpoſitum eſt, tranſcendit, ritè, vtpote noſtram præuaricatus legem, dignus eſt pœna. ſic enim nobis erunt iugiter conſules, cauſæ immenſitatem non formidantes, nec tanquam certiſſimum periculum conſulatum refugientes & auerſantes. & propterea ſancimus legem hanc ſub firmitate ſeruari. 3 ¶ Nullus igitur eam egredi præſumat, nec ſi vehementer idoneus ſit, nec ſi noſtrorum ſit iudicum, nec ſi maximæ curiæ, aut nulli adminiſtrationi præſit. Hæc enim omnia nos conſiderantes omnibus propoſuimus ſuper donationibus æqualitatem, nulli penitus licentiam dantes exire menſuram quæ hac continetur lege, niſi in ſolo argento in proceſſionibus ſpargendo, aut neque hoc faciendo: quod in eorundem conſulum poſuimus (ſicut ſæpe

s Quintus proceſſus conſulum.
t ἐκῦ δὴ πόρνας καλῦσιν *Scrimg.* In quinta id faciat cõſul quod porna dicitur. *Iulian. hic:* πόρναι *hic,* productio meretricum. Seneca, Florales iocos nudandarum meretricũ. Tertullianus *c. 10. de ſpectaculis.* Ipſa proſtibula publicæ libidinis in ſcena proferunt. Verum Alciatus cuſam lectionem retinet, aut potius hac vera lectione ignorata, eam quam ſolã nouerat incruſtare nititur, Putat enim in l. vnica de Athletis. Adorna locũ fuiſſe quòd in eo Cantores cernerentur, παρὰ τὸ ᾄδω quod eſt cano, & ὁράω. quod eſt cerno.
u ridiculos γελωτοποιὺς vocauit. vide Seuerũ epiſt. 122. Atellanas videtur intelligere. Galli *Farces:* vt & Atellanum geſticulatorem *le badin, ou farceur:* ſicut Italorum, *Zani.*
x ἀκύστημα σιν. id eſt, vbi nihil, niſi riſu dignũ, neque videtur neque auditur.
y Sextus conſulum proceſſus.
z ἢ τὴν καλουμένην μάππαν, *Scrimg.* ſuperius dixi de mappa.
a hîc duplex eſt error. nec enim legendum hippomachia vt *s. dixi.* & aliter finienda eſt hæc ſententia, hoc ſcilicet modo, ſeu quæ vocatur mappa, ſextum agens hunc conuentum. Ex hoc, &c. b Septimus proceſſus conſulum.
c πανήγυριν *Scrimg.*
d ſic Germani, non dierum numerum, ſed noctium computabant. e de qua dixi ſuperius. f de venatione ſuprà dixi. g ἐν τοῖς σπανίως γενομένοις τὸ θαυμαζόμενον ἐστὶ. Ea quæ raro accidunt magis miramur: quotidiana negligimus, Iuuenalis *Sat. 11. in fi.* facere hoc non poſſis quinque dieb. Continuis, quia ſunt talis quoque tædia vitæ Magna, voluptates commendat rarior vſus. h Conſularis fœmina, vxor conſularis viri. *l. 1. in fi. ff. de ſenatorib.* i vide quæ ſcripſi in epitome Feudorum, titulo de his quibus vt indignis. k id enim deberi videtur, nonniſi magnis affectionibus. l *l. 10. Cod. de nup. v. l. vl. C. de incolis: l. 8. ff. de ſenatorib.* Quid viduæ? idem ius ei competit *Nou. 22. c. 36* m Moris fuit conſulibus miſſilia in vulgus iactare. *§. 46. Inſtit. de rer. diuiſ.* n *l. 2. C. de conſulibus.* o Soli principes aurum poſſunt ſpargere. p Soli principi aurum contemnere licet. q Horatius, Vilius argentum eſt auro, virtutibus aurum, *1. epiſt. 1. verſ. 52.* r Pindarus *1. ſtroph. 1.* ὁ δὲ χρυσὸς αἰθόμενον πῦρ ἅτε διαπρέπει νυκτὶ μεγάνορος ἔξοχα πλούτου. adde de auro *Plin. 33. cap. 1. 2. 3. 4. 5.* ſ Enumerat Imperator, quæ miſſilium genera permittat Conſulibus.
t ἔν τε τοῖς καλουμένοις μιλιαρισίοις καὶ μήλοις καὶ καυκίοις καὶ τετραγωνίοις καὶ τοιούτοις. *Scrimg.* Eadem penè leguntur *j. eo. §. 3.* Locus eſt elegans neglectus ab interprete, vertit enim ſatis generaliter miſſilia, pro Miliarenſibus, Miliarenſes nummorum genus eſt, qui erogabantur militibus. Epiphanius, τὸ ἀργύριον τοῦτο ἐστὶν ὃ οἱ Ῥωμαῖοι μιλιαρίσιον καλοῦσιν. ὃ ἑρμηνεύεται στρατιωτικὸν δόμα. Idem Cedrenus ſcripſit, & Miliarenſes dici quaſi militares. & hi quidem decimam ſolidi partem faciunt authore Suda. à Miliarenſibus dicitur, Scrinium à miliarenſibus *l. 7. C. de Palatin. ſacrar. largit.* vbi vide Cuiac. *adde Nouell. Leonis Iconomachi cap. 3.*
u καὶ μήλοις vt *s.* μῆλοι dicuntur quod rotundi. vt interpres perperam ex his verbis καὶ μίλοις. fecerit, thymelicis.
x καὶ καυκίοις, *vt s. eod.* καύκιοι dicuntur à forma quòd ſint paululùm caui.
y τετραγωνίοις, τετραγώνιοι, quòd quadrati.
z δύναμις, id eſt facultas; id eſt, Cuique conſuli tantum ſpargere licebit, quantum voluerit, quantum denique facultas eius patietur.
a παραβῆναι, id eſt, tranſcendendi.
b Multa conſulum ſpargentium miſſilia in vulgus præter leges.
c largitiones.
d πλείους, plures.
e καὶ τῇ παρὰ ἑαυτῶν προσηγορίᾳ χρόνον κοσμοῖεν, id eſt, ex ſua appellatione tempus exornent. *§. 3. j. eodem. vide Nou. 47. cap. 1.*

diximus)

diximus) voluntatibus. Ipsis quoque qui hoc accipere consueuerunt, maximæ gratiæ in hac nostra repositæ sunt lege. si enim periculum erat deficientibus consulibus neque quicquam accipere, nunc autem accipient mediocriter, multam habebunt ritè huic legi gratiam, quod sufficiat pro nihil offerente. & hoc enim ipsum non permittere nos gloriosissimis consulibus aut aurum spargere, aut [a] vasa maiora, sed in miliaresiis [b] & melis [c] & caueis [d] & quadrangulis mediocribus, & huiusmodi facere donationem: sanctio ad humanitatem à nobis adinuenta est, & populo medelam præbens. Si enim hoc egerint, qui consularem edent munificentiam, & his solis concilient populares, nequaquam de maximis lucris decertantes seditiones exercebunt adinuicem, & venient vsque ad alternas plagas, quas per [e] fustes & gladios & lapides egerant frequenter, rem omnino nobis odibilem. Videbamus enim eos contendentes quidem, & malis innumeris implentes alterutros occasione sparsorum, & ab eis arreptorum, domum verò referentes omnino nihil: sed ea die in ebrietatibus [f] & potationibus omnia expendentes. Si verò forsitan spe lucri maioris etiam præexpendisse contigerit, postea verò aut nihil aut minus accipiat: etiam damnum & debitum habebit, & plagis & vulneribus & ex hoc malis incurrere cogetur. Si autem mediocre sit quod spargitur, nec [g] vehementer contendent: nec quæstus expectantes, abundantia vulnera aut plagas alterutris vltra mensuram dabunt. Ideóque communem prouidentiam introduximus ex hac lege & communi reipublicæ figuræ, quatenus tempus habeat post [h] imperium, & consulis iugem memoriam. atque vocabulum in gloriosissimis nostris iudicibus, & qui ex maxima curia sunt (eo quòd honorare nobis placet dignos non expendentes immensè) decentem damus consolationem & nostro populo, & aliis omnibus, licèt desperantibus iam causam: propterea quod superfluum est offerentes, vt consulatum immortalem reipublicæ statuamus.

4 ¶ Subiaceat igitur (sicuti prædiximus) nostra dispositio huic legi: cuius exemplaria recondentur in foro tuæ celsitudinis cum hac lege, quam ad eam direximus. Per tempora tamen gloriosissimos consules sancimus ex solo tuo foro exemplar descriptionis accipere huic subditæ legi, vt secundum eam omnia dentur. Descriptionem namque ideo à sede tua dari volumus, vt nec ipsis liceat præuaricari, nec his qui vocantur breuiatores [i], adulterari aliquid horum quæ à nobis disposita sunt: sed periculo custodientium hanc descriptionem in foro tuæ gloriæ, dari exemplar eius cum subscriptione cingulum habentis hoc, cui nunc ipse præsides: vt per omnia inadulterata maneat quæ à nobis disposita sunt. Difficultatem verò nullus habebit horum qui ad consulatus veniunt honorem, si mediocrem ita faciens expensam in omni tempore fiet. Etenim omne quicquid hactenus consulatus habentes honorem, & ex foro tuæ celsitudinis, & ex gloriosissimis præfectis nostris, aut etiam aliunde per munificentiam nostram percipiebant, & nunc eis dabimus: ab eis quidem faciendas expensas abbreuiantes: à nobis autem largitatem non minorantes. Omnibus autem à nobis dictis, imperatoris excipiatur fortuna: cui & ipsas Deus leges [k] subiecit [l], legem animatam [m] eum mittens hominibus, eo quòd imperatori quidem iugis [n] & indesinens consulatus omnibus ciuitatibus & populis & gentibus, in singulis quæ placent distribuenti [o], aduenit: aut cùm ipse [p] annuerit trabea: ideóque & imperij consulatus per omnia sit sequens [q] sceptra.

EPILOGVS.

¶ Tua igitur celsitudo hanc nostram suscipiens legem, perpetuè eam in sua manere fortitudine procuret secundum omnem quæ in ea continetur virtutem. Legi. Scriptum exemplum Ioanni gloriosissimo sacrorum prætoriorum præfecto iterum exconsuli & patricio. Scriptum exemplar Longino prudentissimo & gloriosissimo præfecto huius almæ vrbis. Dat. V. Kal. Iul. Constantinop. post [r] Cons. Bilisarij V. Clarissimi.

DE [s] VSVRIS NAVTICIS †.
TIT. VII.

a ἢ καὶ μεῖζον *Scrim.* aut maiorem monetam, *Hal.* b *vide* §.1.s. *eod.* c *vide d.* §.1. d χωνίον *Scrimg. vt* s. *eod.* §.1. Haloa nder his verbis intelligit monetam oue ac cyatho signatam. e Rixæ ob missilia colligenda. f Eadem de causa apud Gallos, edicto Regis Francisci, collegia artificum (confrarias vocant) sublata sunt. g Rerum vilium, causa rarò certatur. h §.2.s. *eod. Nou.* 47. *c.* 1. i i. breuium proscriptores. breues, breuia, breuicula, chartæ siue libelli breues. Zonaras in Carthag. consil. βρέβιον ἢ ἐπιτομὴ λέγεται καὶ σύντομος γραφή. k & corpora subditorũ *Theophil. ad* §.7. *Insti. de iur. naturali.* cotumque bona omnia *l.* 3. *C. de quadrien. præscrip.* sed ea tamen imperio possidet, nõ dominio, *Seneca.* ideóque vel sine iusta causa, putà delicti, bona subditis auferre non potest. *l.* 5. *C. ad leg. Iul. maiest. & tit. de bon. damnat.* vel sine pretio *l.* 13. *ff. com. præd. adde quæ dixi ad l.* 15. §.2. *ff. de rei vindic. l.* 31. *ff. de euictionib. adde* 3. *Reg.* 21: *vbi de vinea Nabothi.* Notandum est, quod Gregorius Papa *Reg.* 10. *exposit.* 4. refert ius regium, cuius fit mentio in libris regum, non ad historiam præcipi, sed ostẽdi quid acturi sunt reges reprobi, quid vitaturi sint boni. Alioquin si omnia permissa sunt principi, quid erit Dei? *Tertul. in lib. de idololatria: & Ias. ad l.* 5. *in pr. nu.* 12. 13. *ff. de condict. causa data.* Licet Deus (inquit) subiecerit leges principibus, nõ tamen subiecit contractus, qui sunt iuris gentiũ, aliàs nemo cum principe contraheret. Placet etiam, quod Baldus *c.* 1. *de pace Constantiæ. versi. si verò*, scribit, omnes contractus, qui alioqui sua natura stricti iuris essent, bonæ fidei existere si cum principe initi fuerint. l §.6. *Inst. de iure nat. l.* 31. *ff. de legib. l.* 2. §.3. *ff. de orig. iur. l.* 3. *C. de testam.* Principes λέλυνται τῶν νόμων. *Dion* 53. τῶν νόμων ἐπάνω *Chrysostomus.* κατὰ νόμους οὐκ αὐτεύθυνοι *Plato.* Iura negant sibi data *Horatius.* sic lex regia apud Persas (teste Herodoto in Thalia) regi id quod facere vellet, permittebat. Hinc Iulia nouerca & vxor Antonini Caracallæ, An nescis te imperatorem esse, & leges dare non accipere. *Spartian.* in Antonino Caracalla. Superiora si Iudaicè intelligamus & ad litteram, nihil erit principe ferocius: in id magis propendeamus, Principem legibus solutum non esse, sed eis subesse potius *l.* 4. *C. de legibus:* magis solutum legibus videri, quàm esse. *l.* 23. *ff. de leg.* 3. Hoc etiam Gentiles passi sunt sibi dici. Apollonius Thyanæus ad Domitianum, *teste Philostrato* 8. Hæc mihi dicta sint de legibus, quas si tibi imperare non putaueris, ipse non imperabis. Plinius *in Panegyrico ad Traianum*, In nostris simili tu religione ipse te legibus subiecisti, Cæsar, quas nemo principi scripsit. sed tu nihil amplius vis tibi licere, quàm nobis. Quod nunc primùm audio, nunc primùm disco, *Non est princeps supra leges. sed leges supra principem.* adde Plutarchum ἐν τῷ πρὸς ἡγεμόνα ἀπαίδευτον, Agapetum diaconum, in admonitibus ad Iustinianum: adde exempla duo Leuinij Consulis ex Liuio 26. & Gelonis regis Syracusi ex Diodoro 11. Inde fit vt multis casibus eodem cum cæteris iure princeps vtatur, *Nouell.* 89. *c.* 11. *l.* 31. *ff. qui testam. l. pen. ff. de hæred. instituend. l.* 15. *ff. de condict. instit. l.* 23. *ff. de legat.* 3. *l.* 60. *ff. de conditionibus & demonstrationib. l.* 6. 22. §. *secundo. ff. de iure fisci. l.* 3. *C. ne fiscus vel Respubl.* vtut sit, Nihil potest cõtra pietatẽ vel bonos mores. *l.* 15. *ff. de conditionibus institut. Nouell.* 9. *l.* 1. *Cod. si aduersus vend. l.* 3. *Cod. si minor se maior: Cod. si contra ius:* & in dubio errare non dicitur, qui respondet contra fiscum. *l.* 10. *ff. de iure fisci:* Fruitur tamen princeps singularibus priuilegiis, putà vt cẽseatur, maior ante alios. *vide quæ notaui ad l.* 8. *ff. de muneribus:* vt in contrahendis nuptiis non ita obseruet gradus prohibitos (exceptis tamen ascendentibus, descendentibus, & collateralibus proximi gradus. *vide constitutionẽ Isaaci Angeli ca.* 2. facit etiam gratiam iurisiurandi. *l. vlt. ff. ad municipalem.* vbi tamen agitur de iure suo, & vbi manifesta deceptio iurantis, non vbi legitimè iuratum *Nouella* 9. *lege prima, Cod. si aduersus vendit. l.* 3. *Cod. si minor se maior.* Indulget etiam nonnunquam pœnas legibus constitutas. *vide C. de abolitionibus & de gener. abolit.* His adde Bossium *in tractatu de Principe & priuilegiis eius tit.* 100. *Cuiac.* 15. *obseruat.* 13. m Princeps: lex animata, lex, mutus princeps. n Imperatoris munus est, perpetuò subditis consulere. o προσεπέρχεται δὲ, ἡνίκα αὐτοῖς νεύσειεν ἡ στολή. *Scrimger.* sensus est, Voluntatem eam esse principis, vt interdum priuatis, nutu quodam conferat stolam, id est, dignitatem consularem. p Cuiacius, post Petrum Fabrum, legit αὐτός. q sensus est, Consulatum imperatoriam dignitatem subsequi. r id est, anno 536. s dixi *ad* 22. *ff. de naut. fœnore. Iulian. constit.* 99. † hæc Nouella abrogatur per Nouellam centesimam decimam. t creditum maritimum, traiectitium. u Ea est dextans vsura, *Au denier dix.* x Comprobatur hîc conuentio recepta, Vt creditor in singulos solidos capiat tres siliquas, quæ vsura est centesima. y A more diu recepto, licet argumentum ducere.

✶ NOVELL. CONST. CVI.

Imperator Iustinianus August. Petro gloriosiss. præfecto sacrorum prætoriorum.

PRAEFATIO.

NVNTIVM audiuimus à tua celsitudine, cui occasionem nos ipsi præbuimus. Duos enim istos Petrum & Eulogium supplicasse nostræ sacræ potestati, & per se explanasse dicentes quod consueuerunt naucleris seu negotiatoribus mutuare, & maximè in mari negotia facientibus, & hanc vitę habere occasionem. Ipsa verò marina credita vocare nostra consueuit lex traiectitia [t]: & metuere eos, vtpote dubitationibus hinc eis exortis, oportere propterea fieri manifestum quæ valeat super his consuetudo, vt & sacra nostra in hæc procederet iussio, quæ consuetudinem ad certissimam duceret formam. Itaque nos delegantes tibi dubitationis naturam cognoscere. & hanc ad nos deducere: quatenus manifesta nobis facta, quod videretur, lege comprehenderetur perpetua. tuámq; gloriam hoc à nobis agere iussam, conuocasse naucleros quibus hæc mutua curæ sunt, & interrogasse quæ aliquando antiqua consuetudo fuit. Illos autem & iusiurandum adiicientes testimonio, perhibuisse modos esse varios talium mutuorum: & si quidem placuerit creditoribus, in singulis solidis pecuniarum quas dederint, vnum tritici modium aut hordei imponere, qui mercedem publicis præberent teloniariis: sed quantum ad ipsos sine telonio nauigare naues, & hunc habere fructum & harum quas crediderint pecuniarum, & insuper etiam pro [u] decem aureis vnum percipere solidum pro vsuris: in ipsos autem creditores respicere ex euentibus periculum. Si verò non erumpant hanc viam creditores: octauam partem percipere pro singulis solidis nomine vsurarum, non in tempus aliquod certum numerandum, sed donec naues reuertantur saluæ. Secundum hoc autem schema contingit forsan & in annum extendi tempus, si tantum foris moretur nauis, vt annum aut terminos suos sumat, aut etiam transcendat: citius autem ea remeante, tempus in vnum solum aut duos trahi menses: & ex tribus [x] siliquis vtilitatem habere: vel si ita breue sit tempus, vel si apud alterum extra debitorem maneat debitum, hoc idem valere: aliam rursus negotiatoribus profectionem assumentibus, & per vnumquódque onus definiri schema, secundum quod competit mutuum, aut manere aut permutare secundum pactum quod ob hoc conuenerit partibus. Si tamen post reuersionem nauis saluæ, nequaquam nauigare propter tempus valentes reuertantur: triginta solùm dierum inducias dari à creditoribus debitoribus, & nihil pro debitis vsurarum causa exigere, donec vendi contingat onus, parcentes apud alium esse debitum non reddendum, duas partes centesimę dominis pecuniarum dare vsuras, & mutuare, & mox mutuum in terrenum transponere modum: nequaquam maritimis periculis creditoribus molestandis: & hæc omnes dixisse cum iureiurando perhibentes testimonium, quæ ad nos nuntiasti, vt nos sanciremus quod nobis videretur: & super his dicebas hæc nostræ nuntiare potestati.

CAP. I.

NOs igitur & ipsa legentes gesta, & causam edocti, sancimus, secundum quod testatum est coram tua celsitudine, ita nunc & deinceps in omne tempus tenere, eo quòd neque iam positis repugnet legibus, vt oporteat nunc & de cætero secundum quandam propriam legem in naucleris aut negotiatoribus super talium causarum hæc seruari litibus, & secundum dictum modum prædictarum pactionum ita fieri etiam euentus, & alia omnia quæcunque in prioribus testata sunt apud sedem tuam, vnde secũdum propriam legem teneant in naucleris aut negotiatoribus. Quod enim longis [y] ita seruatum est temporibus, & tenuit immutabiliter, sicut testimonia apud tuam gloriam definierunt: quomodo non est istum & in aliis omnibus valere, quæ postea erunt, & esse hanc eis rerum transactionem ex propria lege valentem, & altera quadam dispositione non egentem: sed in naucleriis seu negotiatoriis occasionibus in omne tempus valentem, vt puta generalem existentem legislationem, & naucleris seu negotiatoribus & eorum contractibus expositam? Quæ debet etiam pars

fieri iam à nobis positarum legum, & iudicantes ad hanc respicientes proferre sententiam.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur placuerunt nobis, tua celsitudo iugiter seruare festinet.

DE TESTAMENTIS [a] IMPERFECTIS à [b] parentibus in filios factis: & de diuisione rerum à filiis coram parente, & de eius facultatibus facta & subscripta.

TIT. VIII.

NOVELL. CONSTIT. CVII.

Imper. Iustin. August. Basso magnificentissimo comiti deuotiss. domesticorum locum obtinenti Ioannis gloriosiss. prætoriorum præfecto, iterum exconsuli & patricio.

PRÆFATIO.

A Constantino [c] diuæ memoriæ lex scripta est per antiquæ coniecturæ simplicitatem: porrò causarum varietas & natura eas frequenter mutans, egere leges illas emendatione nostra præparauit. Dicit itaque lex, oportere morientium voluntates, quando sunt parentes, omnibus modis inter filios tenere; & tamen eos erubescit parentes existentes: quia eis & claram rerum concedit significationem, dicens & si non manifestæ sint eorum dispositiones, apparuerint autem ex quibusdam indiciis [d] & coniecturis, & qualibet scriptura: & sic eas valere. & hoc in suis & emancipatis filiis. Insuper & Theodosius [e] decreuit non in patribus solùm hoc disponens, sed etiam in matribus & ascendentibus vtriusque naturæ. Hanc apprehendentes licentiam homines in tantam ingressi sunt obscuritatem, vt diuinantibus magis quàm interpretantibus hæc egerent. Itaque neque personas scribentes, neque rerum dicẽtes notitiam, & fortè nec quantitatem; tamen dignantur coniecturis & verisimilium ratione talia permittere.

CAP. I.

De voluntatibus parentum in distributione patrimonij facienda.

NOs [f] igitur omnia clara & aperta consistere volentes, (quid enim sic proprium [g] est legum, sicut claritas, maximè super defunctorum dispositionibus) volumus, si quis literas sciens, inter suos filios voluerit facere dispositionem, primùm [h] quidem eius subscriptione tempus [i] declaret: deinde quoque filiorum nomina propria [k] manu †: ad hoc vncias in quibus scripsit eos hæredes, non signis [l] numerorum significandas, sed per totas [m] literas declarandas: vt vndique claræ & indubitatæ cõsistant. Si verò etiam rerum voluerit facere diuisionem, aut in quibusdam rebus certis aut omnes aut quasdam institutiones statuere, & harum inscribat significationes: vt eius literis omnia declarata, nullam vlterius contentionem filiis derelinquant. Si tamen aut vxori aut extraneis [n] personis aliquibus voluerit relinquere legata, aut fideicommissa, aut libertates, & hæc propria scripta manu, dictáque à testatoribus coram testibus, quoniam omnia consequenter in dispositione posita ipsi & scripserunt, & volunt valere, sint firma: nihilo minuenda eò quòd videantur in charta scripta, reliquam obseruationem testamentorum non [o] suscipiẽtia: sed hoc solùm immutetur, quòd eius manus & lingua habet omnem virtutem chartæ præbitam.

CAP. II.

ET [p] si quidem vsque ad mortem maneat hoc schema, nullus postea deducet testes, quia voluit fortè talem voluntatem commutare, aut conuertere, aut aliquid tale facere, cui licuit rumpere quod factum est, & aliam facere voluntatem, declarãtem perfectam eius sententiam quam competit valere. hoc enim cõcedimus ei agere, hoc ipsum expressim significantem sub præsentia testium septem [q], quia & si fecerit quandam talem voluntatem, non tamen eam valere vlterius vult, sed rursus vult aliam facere: & hanc aut in testamento perfecto [r] faciat omnia testamentorum habente signa, aut in non scripta perfecta voluntate: videri eum defunctum esse prioribus infirmis factis ex secunda eius secundum perfectum testamentum aut voluntatem, dispositione.

a De testamentis inter liberos factis *Index Reginæ.* De voluntatibus parentum in distributione patrimonij faciendis. *Iulia. constit.* 100. περὶ βουλήσεων τῶν εἰς τοὺς παῖδας γινομένων *Græci hoc loco.*

b *vide l.* 21. §. 1. *C. de testamentis.*

c *l.* 26. *C. fam. ercisc. l.* 1. *C. Theodos. fam. ercisc.*

d Lege Constantini parentum volũtates, quibuscunque indiciis, coniecturis, quacumque scriptura manifesta, inter liberos valent.

e *l.* 21. §. 1. *C. de testam.*

f hinc sumpta est authentica, *Quod sine C. de testam.*

g Obscuritas legibus inimica.

h Nota formam, secũdum quam parentes literas scientes, scripto testari debent inter liberos.

i facti sc. testamenti.

k hinc nonnulli colligunt, Non valere testamentum inter liberos, nisi sua manu suísque literis parens scripserit nomina liberorum, tempus, & vnciarum modum, cùm potius mens Iustiniani hæc sit, Vt siue scribat testamentum parens, siue alius pro eo, illud literis perscribatur non notis: alioquin, testamentum non valere.

† *vide Nouell.* 66. *cap.* 5. & 119. *c.* 9.

l μὴ τοῖς συμβόλοις τῶν ἀριθμῶν σημαινομένας. *Scrimger.* σύμβολα τῶν ἀριθμῶν numerorũ notę. Galli, *Sifras*, vocant. *vide Cuiac.* 3. *obseru.* 3. & 12. *obs. vlt. vide l.* 6. *in fi. ff. de bon. possess.*

m διὰ ὅλων γραμμάτων, *Scri.* Inter liberos testatio mẽtis nostræ, debet esse ὁλογράμματος, *adde Nouell. Basilij c.* 2.

n Extranei sunt, non liberi. hinc colligunt, Testamentum imperfectum inter liberos non sustineri in fauorem extraneorum. *l.* 21. §. 1. *Cod. de testamen. vide Clar.* 3. *sent.* §. *testamentum. q.* 10. & ita vtile non vitiari per inutile.

o Extraneis legari aut fideicommitti potest in testamento minus solenni. Minus solenne hîc intellige non qualecunque, sed tamen scriptum à testatore lectúmque testibus, §. *eod. ibi, coram testibus*: licèt nullæ aliæ solennitates fuerint obseruatæ. Testibus, inquam, saltem duobus. Numero enim plurium duo saltem intelliguntur *l.* 12. *ff. de testibus.* Cùm dicimus legari aut fideicommitti posse, satis intelligitur aliud dicendum esse si instituantur hæredes. Nec enim possunt extranei in imperfecto testamento hæredes scribi. sic itaque, Ex imperfecto testamento, extraneis

CAP. III.

QVia verò nouimus aliquos diuisiones facientes inter proprios filios, & præparantes eos his subscribere: & hoc schema suscepimus. Si quis enim diuidat proprias res, & ipsos filios euocans faciat [s] subscribere diuisionibus ipsis, & ratas eas iudicare, & profiteri filios hoc secundum hunc habere modum: sit & hoc firmum in huiusmodi rerum diuisione [t] secundum nostram constitutionem quam ob hoc posuimus: quam in omnibus, quæ in ea continentur, firmam esse per hanc legem sancimus. Si autem & in diuisione ipse subscripserit, & clara omnia per subscriptionem suam fecerit, sit & hoc ratum: quoniam & hoc iam nostra legislatione continetur. Palàm verò est, quia in talibus casibus valebit hæc lex, quoscumque postea moueri contigerit.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua gloria cognoscens, omnibus faciat manifesta: vt nullum lateant quæ rectè & prouidenter pro nostris subiectis sancita sunt. Datum Kalend. Ianu. Constantinop. Do. Iustinian. PP. A. Imperij anno XIII. Basilio V. C. Cos.

DE [u] RESTITVTIONIBVS [x].

TIT. IX.

NOVELL. CONST. CVIII.

Imper. Iustin. August. Basso magnificentiss. comiti deuotiss. domesticorum, locumtenenti Ioannis gloriosiss. sacrorum prætoriorum præfecti.

PRAEFATIO.

NEgotium audiuimus pro testamento dubitato, quod etiam interpretari iustum existimauimus & lege comprehendere certissima: hoc quod nostræ consuetudinis est, in negotiis motis ex legibus optimis accipere occasiones. 1 ¶ Filios enim quidam suos instituens hæredes, deinde alterutris eos filiis non existentibus substituere volens, iussit, si contigerit aliquem eius filiorum, & hæredem futurum, sine filiis humanam soluere vitam: post exceptionem horum quæ ex lege debentur ei, ex eis quæ ab eo relinquebantur ei rebus, reliquas omnes res, & iura quæcunque apud eum in tempore mortis inuenirentur, venire, & restitui ex his superstiti, aut eius filiis, si etiam ipse moreretur: omni cessante inter eos propter memoratam substitutionem cautione & fideiussione in his. eo moriente, & vno quidem eius filiorum & hæredum filios habente, alio verò manente sine filiis, prohibet eum qui sine filiis est, is qui filios habet, vti rebus, vtpote eas deterentem. at ille vtens verbis testamenti, quia quicquid inueniretur in tempore mortis apud eum, hoc eum restituere iussit: secũdum hoc vult schema licentiam habere vti rebus sicut voluerit, nulla prohibitione de eorum gubernatione illata ei. 2 ¶ Nos igitur sumentes ex hoc occasionem, existimauimus oportere & antiquam definitionem, & deinceps discretionem hanc quidem definire, hanc autem puram hominibus reponere, & propterea lege causam comprehendere, vt discant homines omnem legis ordinem, cum quo competit talia & discere, & iudicare. Nouimus igitur apud Papinianum sapientissimum dictum in decimonono [y] libro eius quæstionum, vbi permittit alienationes in tali casu: illud solùm velut ex studio in ænigmate proponens, vt tunc oporteret prohiberi alienationes, cùm ad soluendum fideicommissum, ex studio qui hoc oneratus est, ad alienationem venit. Et tanquam philosophatus inter imperatores Marcus tali quodam proposito casu, viri boni arbitratum videri inesse talibus verbis disposuit.

CAP. I.

NObis [z] ergo rectè visum est, hanc ita disponere legislationem, vt si quidem vniuersaliter aliquis dicat restitutionem fideicommissi: hæc tenere quæ in talibus decreta sunt, & à nobis iam sancita. Sin verò tale sit fideicõmissum, quale subiacet: & ea quæ inueniuntur seu remanent in tempore mortis, testator submittat sola in fideicommissum: tunc indefinitè dictum prioribus, sub quadam legitima deducere diuisione & ordine. Si quis enim hæc aut etiam aliquid aliud tale dixerit: sancimus vsque [a]

liberi relicta præstabunt, si modò holographum & testibus ipsis nuncupatum fuerit testamentum.

p hinc sumpta est authentica, *Hoc inter C. de testam.*

q ἑπτὰ ἢ καὶ πέντε, *Haloandri editio: Græci, Harmenop.* 5. *tit.* 1. § 37. quæ verba ἢ καὶ πέντε, vetus interpres hîc non agnoscit, nec Scrimgeri editio Græca, nec Iuliani interpres. Hoc igitur innuit, Testamentum imperfectum, quod inter liberos valere potest, alio testamento imperfecto reuocari aut rumpi non posse: sed requiri vt coram septem testibus testamentum reuocetur. Ratio dubitandi ex eo nascividebatur, quòd naturale sit, vnumquodque eo genere dissolui, quo colligatum est, *l.* 35. *ff. de regulis.* Possumus & hoc adiicere, sufficere præsentiam quinque testium in reuocando eo testamento, quod quinque testibus perfici potest, *l. vltim. C. de testamen. vide Cuiac.* 3. *obserua.* 3. *in fin.* Aliud est in testamento militis, cuius imperfectum testamentum reuocari potest alio imperfecto: intra annum tamẽ missionis. *l.* 34. *in fin. ff. de testam. milit.* & ita faciliùs imperfectum militis testamentum rumpitur quàm patris inter liberos.

r Imperfecta inter liberos dispositio, nõ potest, nisi solenniter reuocari. 35. *Eclog.* 3. *ex titulo* 20. *cap.* 2. 5. *Harmen.* 1. §. 57.

s *Nouell.* 18. *c.* 7.

t Diuisio bonorum facta à patre confirmatur, vel eius subscriptione. §. *eod. ibi, Sin autem & in diuisione subscripserit*, vel liberorum eius, *vt hîc.* vnde colligunt interpretes teste Claro 3. *senten.* §. *testamentum quæst.* 14. *versi. sed pone* Schedulam à patre nõ scriptam vel subscriptam, sed tamen subscriptam à liberis, valere. Valere, inquam, non iure testamenti, sed contractus.

u De fideicommissariis hæreditatibus. *Iul. const.* 101.

x Huc redit huiusce constitutionis quæstio, An & quatenus iussus restituere, quod ex bonis superfuerit, possit deminuere. *adde Nou.* 39. §.

y *l.* 54. *ff. ad Trebell.* vicesimo *l.* 3. §. 2. *ff. de vsuris.*

z hinc sumpta est authentica Contra. *C. ad senatusc. Trebell.*

a Rogatus restituere quod ex hæreditate defuncti ei supererit, potest deminuere ad nouem vsque vncias, triuncio cõseruato fideicõmissario generali. Nunquã igitur deminuere poterit ex tribus illis vnciis. Imò poterit, certis casib. *vers. si verò.* §. *eod.*

ad Falci-

ad Falcidiam solùm suæ institutionis necessitatem habere seruare eum qui oneratus est fideicommissi restitutione, & non posse aliquid penitus ex illa minuere sufficiens existens: sed hæredi quidem supersint tres partes, illi autem quartæ solius relinquatur ratio. Non enim concedimus ei qui grauatus est, etiam donationibus [a] vti aliquibus, & forsan ex studio (quod Papinianus [b] dicebat) interuertendi fideicommissi causa, vt etiam quarta minuatur institutionis eius: sed hoc omnino relinquere fideicommissum: aliis omnibus in eius positis potestate: & licentiam habere eum his sicut voluerit vti, quemadmodum perfectis dominis competit. Si verò & ipsam quartam is qui grauatus est, côtingat: necessarium est perscrutari causam secudum quam hoc egit: & si quidem aut dotem [c] voluerit dare, aut sponsalitiam largitatem, aliam non habens substantiam: oportet ei hoc permitti agere: hoc videlicet quod nostra continetur iam lege: in qua ei omnino non negauimus talem deminutionem. Si verò & in captiuorum redemptionem (hanc enim excipimus, & dicamus Deo causam) & hoc licentiam eum habere facere, & minuere etiam quartam pietatis ratione: quod omnium nobis preciosius videtur.

Cap. II.

SI verò contigerit neque ipsum habere ex aliquibus causis vnde faciat expensas, ex tali restitutione etiam has facere damus ei licentiam (hoc quod & testator permisit) quod relinquetur, omnino hoc volens ad restitutionem trahi, & quasi aliquis dicat, ex hoc quod remaneret, ei restitutionem fieri. Si autem nulla talis subiacet occasio, necessitatem habere omnino quartam partem propriæ institutionis seruare, & tali & aliis restitutionem donare. Si [d] tamen aliquid expenderit, habens vnde supplementum faciat: ex illo suppleri quartam, & per nullam causam hanc minui. Si verò contigerit quartam, & non habeat ad supplementum aliam substantiam: tunc damus ei & contra emptores, aut aliter accipientes res, in rem & hypothecas ex authoritate huius legis, vt liceat complere sibi fideicommissum ex rerum vindicatione, hoc quod in legatis iam dedimus, & ex constitutione in rem ei donantes, & fideicommissi persecutionem. vnde & cautionem fideicommissarius [e] dabit [f] non minus quartam seruare: nisi & ipsam testator, sicut in pronunciato nobis facto, prohibuit. cùm enim ipse testator omnem non fideiussionem solùm, sed etiam cautionem relaxauerit, nos aliter disponere, non est morientis coniicere voluntatem.

Epilogvs.

¶ Hæc igitur sit causis decisio, ipsi qui præbuit quæstionem, & aliis omnibus, in quibus pendere contigerit casus testamentorum quidem factorum, & testatorum quippe defunctorum: nondum autem tali locum accipiente fideicommisso, sed adhuc eo qui grauatus est, superstite. Et hæc dicimus non in filiis solùm, sed etiam in aliis cognatis & extraneis agere, in quibus omnino tale fideicommissum relinqui contigerit. Tua igitur gloria omnibus hæc manifesta faciat nostris subiectis, vt sciant quemadmodum competat & viuere eos, & mori, & testari, & fideicommissa relinquere, & alia agere quæ in talibus sunt sancita. Dat. Kal. Febr. CP. Dom. Iustin. PP. August. anno XIIII. [g] Basilio V.C. Consule.

DE PRIVILEGIIS DOTIS [h] hæreticis [i] mulieribus non præstandis.

TIT. X.

NOVELL. CONST. CIX.

Imper. Iustinianus August. Ioann: gloriosiss. Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

Præfatio.

VNAM nobis esse in omni nostræ reipublicæ & imperij vita, in Deo spem credimus: scientes quia hæc nobis & animæ & imperij dat salutem. vnde & legislationes nostras inde pendêre competit, & in eam respicere: & hoc eis principium [k] esse, & medium, & terminum. Sciunt igitur vniuersi quia ante nos imperantes, & maximè Leo [l] piæ memoriæ, & Iustinus [m] piæ memoriæ noster pater, in suis constitutionibus, hæreticis omnibus interdixerunt, vt neque vlla ipsi participarentur militia [n], neque quodlibet in publicis curis participium haberent, vti ne occasione militiarum & publicorum collegiorum sanctæ Dei catholicæ & apostolicæ ecclesiæ membra viderentur vastare: ita & nos ipsi hoc egimus, nostris constitutionibus hoc roborantes. Hæreticos [o] verò & illi dixerunt, & nos dicimus eos, qui diuersarum sunt hæresium: quibus coniungimus & connumeramus & qui Nestorij Iudaicam [p] sequuntur vesaniam, & Eutychianistas [q], & Acephalos [r], qui Dioscori [s] & Seueri [t] mala secta languent, & Manichæi [u] & Apollinaris renouantium impietatem: & ad hoc omnes qui non sunt membrum sanctæ Dei catholicæ & apostolicæ ecclesiæ, in qua omnes concorditer sanctissimi episcopi, & totius orbis terrarum patriarchæ [x], & Hesperiæ [y], & Romæ, & huius regiæ ciuitatis, & Alexandriæ, & Theopoleos [z], & Hierosolymorum, & omnes qui sub eis constituti sunt sanctissimi episcopi, apostolicam prædicant fidem, atque traditionem. Igitur sacram [a] communionem [b] in catholica ecclesia non percipientes à Deo amabilibus sacerdotibus, hæreticos iustè vocamus. Nam licèt nomen [c] Christianorum sibimet imposuerint: attamen à Christianorum se fide & communione separant, Dei iudicio semetipsos subdi cognoscentes.

Cap. I.

QVæ igitur de hæreticis prolata sunt lege, omnibus sunt manifesta. Nos autem volentes orthodoxam amplectentes fidem, & eam defendentes: habere aliquod amplius priuilegium iis qui alienant semetipsos à Dei ouili (quoniam neque [d] iustum est æqualibus cum orthodoxis hæreticos dignos fieri priuilegiis) propterea & nunc ad præsentem respeximus legem. Quia [e] enim dedimus priuilegium mulieribus dotium, vt etiam prioribus [f] creditoribus præponantur, & meliorem ordinem eas habere, & nec à tempore superatas: in donationibus autem propter nuptias secundum tempora per quæ fiunt, hypothecas [g] habere, omnibus in præsenti facimus manifestum per hanc sacram nostram legem, quia & hoc priuilegium, & tacitas hypothecas, & omnia alia quæ mulieribus omnibus in diuersis priuilegiis à nostris legibus data sunt, illis damus solis, quatenus his fruantur, & vtantur, & quæ diligentiam habent rectam, & adorandam nostram fidem tenere (catholicæ dicimus & [h] apostolicæ ecclesiæ) & participare in eius salutari communione. Quæ enim separant se à sancta Dei catholica & apostolica ecclesia, & sacrosanctam in ea communionem percipere non patiuntur à Deo amabilibus sacerdotibus nolumus omnino talibus frui priuilegiis. Si enim se separant à Dei muneribus & à sacra communione alienas faciunt: multo potius & nos non eas dignas fieri priuilegiis, neque ex nostris legibus frui permittimus continentia: sed sint eis inaggressibilia [i] omnino ex legibus beneficia: & omni priuilegio ex nostris constitutionibus eis dato priuabuntur.

---

a Rogatus restituere quicquid ei supererit ex hæreditate defuncti, donare quidquam non potest ex iis bonis: excipe tamen quædam genera donationum de quibus dictum est *Nouell.39.*

b *l.3.§.2.ff.de vsuris: adde l.25.§.16.ff.de hæred.petit.l.14.in fi.l.15.l.16.ff.ad Trebell.*

c Rogatus restituere quidquid ei supererit ex hæreditate defuncti, nedum nouem vncias ex quauis causa, sed ex tribus reliquis vnciis certis de causis diminuere potest.

d Nota remedia fideicommissario generali competentia. Si triuncium eius deminutum fuit citra causam ab hærede, & is alia bona habeat. eo enim casu fideicommissarius aget in eius bona ad supplementum triuncij, *vt hic*: si non habet, res alienata possidentibus condicetur. *versi. si verò contigerit. j. eod.*

e id est, hæres vt in *l. 51. ff. de iudic.*

f *l.54. in fin. ff. ad Trebell.* Imò, non dabit *l. 6. Cod. ad Trebellianum.* Res ita est: dabit si restituere iussus est fratri, non si liberis suis, nisi iussus sit cauere, vel transierit ad secundas nuptias. *vide Cuia. ad Nouell.37.*

g XV. vt sit annus Christi 541.

h quorum fit mentio 7.C.74.

i De hæreticis. *vide Iulian. constit.*102. *περὶ αἱρετικῶν τῆ πίστ γυναικῶν. Scrim.* id est, de mulieribus fide hæreticis.

k Orphæus de Deo loquens, *ἀρχὴ πάντων, πάντων τε τελευτή.*

l *l. 9. Cod. de diuers. off.*

m ea desiderantur in titulo Codicis *de episcopali audientia.* sed extant in libro 57. Basilicωn *Cuiac. hic.* possis tamen dicere hîc intelligi legem 12. *C. de hæreticis.* Huc potest referri lex 20. *de episc. aud.*

n *d. l. 20. d. l.12.*

o Quinam hæretici. *vide l.2. in fin. C. de hæreticis.*

p i. rebellem.

q Constantinopolitanus monachus senex, hæresim suam inchoauit, *Leo episc.*10.11.19.70.

r ita dicti fuerunt, quòd qui factionis eorum author fuerit, ignoretur *Marianus.* vel quod præfectos ecclesiasticos non admitterent. *vide Rusticum Diaconum aduersus Acephalos.*

s successoris D. Cyrilli Alexandriæ episcopi *l.8. C. de hæreticis: de quo vide 1. Euagrij* 10. *&* 2. *c.*2.4. *Liberatum in Breuiario c.*10. damnatus in concilio Chalcedonensi.

t is fuit episcopus Antiochenus, fautor Acephalorum *3. Euagr.*33. *&* 4. *c.*4.

u genere Persa, vt doctrina infamis, ita & morte. Nam cum filio regis Persarum liberationem morbi fuisset pollicitus, ísque postmodum moreretur: in carcerem Manes coniicitur. ex quo cùm euasisset retractus, arundine viuus excoriatus est, eiúsque vtrem excoriatum paleis expletum Persæ multis annis adseruarunt, vide Sudam & Epiphanium.

x Nota de Patriarchis. Romano scilicet, Constantinopolitano, Alexandrino, Antiocheno, Hierosolymitano. adde, de episcopo Iustinianeæ Primæ *Nouel.131.c.*3. Iustinianeæ Carthaginis *c.*4. quibus idem ius competit in suis prouinciis quod superioribus.   y id est, Italiæ.   z id est, Antiochiæ.

a Quinam hæretici. *l.2. l.12. C. de hæreticis.*   b fidei scilicet.

c Augustinus *tom.4. de fide.* Nullum genus exortum est errorum, quod ita sit repertum Christianæ religioni aduersari, quod non affectauerit atque malueri Christi nomine gloriari.

d priuilegia Christianorum non extenduntur ad hæreticos, *v. l.1. C. de hæreticis: Nouell.45. §. eod.*   e hinc sumpta est Authentica, Item priuilegium. *C. de hæret.*

f Dotis priuilegia duo hîc enumerantur: Vnum, tacitæ hypothecæ, *ibi, & tacitas hypothecas. j. e.* Alterum, vt vi istius tacitæ hypothecæ dos præferatur priorib. creditorib. *vt hic: Nouel.97. c.3. l.12. C. qui potior.* An expressam habentibus? Bulgari opinio, eáque vulgaris negat: vultque mulierem præferri tãtùm creditoribus actionem personalem habentibus & tacitam hypothecã, non expressam: etiãsi mulier expressam habeat hypothecam *vide Hartmanium 2. pract.*17. Côtrà, Martini opinio, quam veteres Galli interpretes tenuerunt, ea est, mulierẽ, vi tacitæ suæ hypothecæ, antiquioribus præferri: quam Robertus defendit, vt Iustiniani verbis & menti magis consonam 3. *animaduers.* 14. Mouetur, quòd ius priuilegij datum sit mulieri contra omnes mariti creditores, licèt anterioris sint temporis priuilegio vallati *l.12. §. 1. C. qui potiores.* Ergo contra expressam habentes: lex enim nõ distinguit. Mouetur etiã quod mulier præferatur creditori cuius pecunia res empta est, cuique nominatim expressa hypotheca competit *Nou.27.c.3.* Qui Bulgari opinionem tuẽtur, volunt mulieri competere priuilegiũ contra omnes creditores mariti anteriores. Omnes, inquam, tacitam tantùm hypothecam habentes. Mouẽtur, quod fiscus creditor cedat anteriorib. creditorib. expressam habentibus *l.8. ff. qui potior. l.4. C. qui potior.* ergo & mulier, cùm sit in causa pignoris eadem fisci & mulieris ratio. *l. 2. C. de priuilegio fisci.* Ad hæc, Vi tacitæ hypothecæ mulier dicitur præferri creditoribus expressam habentibus. *l. 29. Cod. de iure dot.* Ergo à contrario, non præfertur anterioribus. Mouentur quoque, quòd priuilegij præcipuum ius alteri quæsitum, minui non possit. *l.2.§.10.§.16. ne quid in loco publico. l. 2. Cod. de precibus imper. l. 4. Cod. de emancip. libert.* ergo nec anteriorum creditorum expressam habentium ius minui potest. Postremò, non obstare Nouellam 97. *cap.* quæ non id exprimit, mulierem præferri creditoribus anterioribus mutuantibus in emptionem agri, sed posterioribus tantùm *dicto capit. tertio. ibi, veniat creditor posterior quidem.* Causam autem de qua hîc agitur aliam esse, cùm in ea sit quæstio, An mulier præferatur anterioribus creditoribus expressam habentibus.

g tacitas scilicet. Tacita dotis hypotheca tacitis prioribus & posterioribus præfertur: sed & posterioribus expressis, eo excepto, qui militiæ emendæ causa credidit *Nouell.97. cap.* 4. Expressa, vt posteriores tacitas & expressas excludit (est enim prior tempore) ita cedit anterioribus expressis *Nouellam* 87. *capit. tertio.* & interdum soli tacitæ, putà vxoris anterioris hypothecæ. *vide Nouellam 91. capit. primo.*

h Nota epitheta veræ Ecclesiæ.

i *ἄβατοι διεργέσιαι. Scrimger.* id est, Ad priuilegia orthodoxæ ecclesiæ, hæretici aspirare non possunt.

CAP. II.

Licebit autem eis melioris [a] sententiæ factis, & rectam verámque amplectentibus fidem, & hac semper contentas talibus perfrui muneribus & priuilegiis. his in omni ditione valentibus, atque seruandis principaliter quidem à Deo amabilibus episcopis & sacerdotibus, deinde à nostris administratoribus & iudicibus, siue sint maiores siue minores: & insuper à tua celsitudine, apud quam & præsentem facimus legem. Vnde competens est, & iudices apud quos aliquæ mouebuntur contra mulieres causæ, aut à mulieribus quædam priuilegia sibi vindicare volentibus, respicere ad præsentis nostræ legis subtilitatem: & si non inuenerint eas orthodoxæ fidei existentes, & percipiẽtes sacrosanctam & adorabilem communionem in sanctissima catholica ecclesia & apostolica à venerandissimis eius sacerdotibus, non permittere frui ex nostris constitutionibus priuilegiis.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo cognoscens, causis apud eam motis seruare: & operi effectuíque tradere curet, & per solennia edicta & præcepta propria omnibus faciat manifesta, & in hac felicissima ciuitate, & in prouinciis: vt cognoscant omnes quanta & quæ nobis cura est & veræ circa Dominum Christum verum Deum fidei, & nostrorum subiectorum salutis. Dat. 2. Kal. Maij, Constan. Dom. Iust. PP. A. anno XIIII. [b] Basilio V.C. Cons.

DE NAVTICIS [c] VSVRIS †.

TIT. XI.

NOVELL. CONSTIT. CX.

Imp. Iustin. August. Ioanni glorios. sacrorũ Orientalium prætoriorum præfecto, iterum exconsuli ordinario & patricio.

PRÆFATIO.

Novimvs ex denuntiatione tuæ celsitudinis, legem fecisse iam [d] nos de traiectitiis pecuniis, quæ manifesta facta est foro tuo.

CAP. I.

Sed quoniam postea aditionibus nobis factis, percepimus legem illam non valere, rescindi [e] eam sperantes ex foro tuo: cognouimus autem eam & in quibuslibet prouinciis iam insinuatam: propterea sancimus talem legem omnino vacare. & si contigerit etiam per prouincias eam destinari, nec ibi valere: sed inualidam esse, Sícque non volumus causam procedere, tamquam si nec scripta fuisset memorata lex: sed secundum de talibus positas leges à nobis negotia & æstimatione & sententia potiantur.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo operi effectuíque tradere festinet. Dat. 6. Kal. Maij, CP. Dom. Iustin. PP. August. Bilisario V.C. Consule [f].

HAEC CONSTITVTIO INNOuat † constitutionem, quæ præscriptionem centum [g] annorum venerabilibus locis dederat.

TIT. XII.

NOVELL. CONST. CXI.

Imper. Iustin. August. Theodoto Orientalium prætoriorum præfecto.

PRAEFATIO.

Qvod medicamenta [h] morbis, hoc exhibent iura negotiis. vnde consequitur, vt nonnunquã à iudicio discordet effectus, & quod credebat coniectura prodesse, experimento inueniatur inutile. probat igitur hoc præsentis etiam necessitas sanctionis, in qua priuilegium ex religioso proposito sacrosanctis ecclesiis Dei, & monasteriis, aliísque religiosis locis constitutione nostra nuper indultum, necessaria correctione distinguimus. Dudum [i] siquidem iusseramus ad centum illis annos exceptionis propagari curricula, per cuius licentiam sanctionis negotia quidem multa commota sunt, & velut antiquorum vulnerum obductæ patuerunt i-

a Pœnitentibus hæreticis indulgetur. *l. vlt. in fin. Cod. de summa trinit. adde Nouel. 17. c. 8. l. vlt. in fin. C. de sum. trinit.*

b XV. vt sit annus 541.

c de nautico fœnore. *Iulian. const. 103. περὶ τῶν τόκων.* Græci hîc.

† hæc constitutio abrogat Nouellam 106. ídque hîc iubetur, In nauticis pecuniis non licere centesimã excedere. Per Nouellam centesimamsextã, licebat in singulos solidos denos capere, quæ vsura erat dextans, & hoc amplius imponere in singulos solidos singulos modios tritici vel ordei, pro quibus vectigal debitor nauicularius siue negotiator expendebat: quo adiecto, excedebatur ea conuentione legitimæ vsuræ modus.

d i. *Nou.* 106.

e ἀναληφθῆναι. quidam vertũt *resumi*, Haloander vertit *recipi*. Cuiacius *reuocari*.

f i. anno 541.

† de tempore actionum sacris locis competentium. *Index Reginæ* de præscriptione centum annorum sublata, quæ sanctis ecclesiis locísve aliis venerabilibus competebat *Iulian. constit.* 103. competebat inquam, *vt Nouell. 9. s. & l. vlt. C. de sacrosanctis ecclesiis.* quæ hoc modo abrogatur reducto veteri iure, *l. vlt. C. de fundis patrimon.* In antiquis legibus Caroli & Ludouici ita est scriptum, Ne X. anni vel XX. vel XXX annorum præscriptio religiosis domibus opponatur, sed sola XL. annorum curricula: & non solùm in cæteris rebus, sed etiam in legatis & hæreditatibus. Porro hæc Nouella extat inter edicta Iustiniani quinto loco. Harmenopulus eam *lib. 1. tit. 3.* appellat Nouellam non Edictum.

g hoc innuitur, Actiones ecclesiis competentes 40. annis præscribi, *vt Nouell. 131. c. 6.* in ecclesias ad summum 30. annis præscribi, *v. de Cuiac. hîc: & 5. obseru. 5. & c. 31. de præscrip.*

h Negotia, morbi: iura, medicamenta & remedia. *Leo in proœmio Nouellar.*

i i. *Nouell.* 9.

k Locis religiosis & ecclesiis actiones pereunt annis 40. Quacunque actione experiatur ecclesia, excluditur quadraginta annorum præscriptione. & ita reuocatur ius antiquum *l. vlt. C. de fund. patrimon.*

l Quæ priuatis competũnt in ecclesiam actiones, excluduntur præscriptione annorum 30. *v. Cuiac. 5. obs. 5.*

m i. *Nouell.* 9.

n i. quadraginta annorum. Lustrum enim continet 5. annos.

o i. anno 541.

p *Iulian. constit.* 105: 44. *ff.* 6: 8. *C.* 37. Hodie in Gallia hic titulus

terum cicatrices: sed eorum sanitas prouenire non potuit, probationum scilicet difficultatibus impedita: quoniam per tantum sæculi magis quàm temporis spatium, nec documentis integritas, nec actis fides, nec ætas valet testibus suffragari.

CAP. I.

Vnde quia largitati nostræ causarum non occurrit angustia: cum ratione simul ac religione tractantes prædictum priuilegium, vsque ad possibilem modum deducere experimento retraximus, & iubemus in negotiis quæ antehac triginta annorum remouebat exceptio, nunc venerabilibus ecclesiis, monasteriis, & xenodochiis, nec non orphanotrophiis, & brephotrophiis, & ptochotrophiis quadraginta [k] annorum protelatio conferatur: salua scilicet circa alias personas & causas virtute, quam semper tricennalis [l] sibi præscriptio vindicabat: quoniam hanc decem annorum adiectionem solis (vt dictum est) religiosis locis, eorúmque iuri vel contractibus indulgemus: vt sopitæ hoc temporis spatio tam personales quàm hypothecariæ actiones in perpetuum conquiescant: nihil penitus aliis exceptionibus derogantes: sed tam in aliis quàm triennio vim robúrque tenentibus. in illis namque (vt dictum est) negotiis religiosos contractus memorato quadraginta annorum priuilegio volumus perfrui, in quibus eis centum annorum prærogatiuam constitutio [m] nostra contulerat. Si quas planè causas ante hanc nostram constitutionem ab ecclesiis cæterísque sacris locis vbicumque commotas, iudicialis sententia aut transactionum conuentio terminauit, nolumus refricari, sed in reliquum illis hanc obiici sanctionem quas antehac sopitas octo [n] lustrorum silentio moueri hactenus, aut motas terminari non contigit.

EPILOGVS.

¶ Illustris igitur & magnifica auctoritas tua, quæ per hanc generalem legem nostra statuit æternitas, edictis propositis ad omnium notitiam faciat peruenire. Datum Kal. Iun. Constantinop. imperij DN. Iustin. perpetuo Aug. ann. XV. Basilio V.C. Cos. [o]

DE LITIGIOSIS [p] ET DE DECIma [q] parte litis [r] ab actore cautela præstanda.

TIT. XIII.

NOVELL. CONSTIT. CXII.

Imperator Iustinianus August. Theodoto Orientalium prætoriorum præfecto.

PRAEFATIO.

Mvlta quidem de litigiosis tam antiqua [s] legislatorum prudẽtia quàm imperialis dispositio promulgauit. sed in præsenti quidem iudices à nostra clementia petierunt, vt dubietatem discernamus, quæ adhuc pro huiusmodi causis in iudiciis commouetur, & leges nec non constitutiones super his positas apertius explanemus: vt iam manifestissimum sit quas res vocari litigiosas oporteat.

CAP. I.

Quæ res litigiosa sit.

Ideóque [t] sancimus litigiosam [u] dici & intelligi rem mobilem, seséque mouentem, de cuius dominio causa inter petitorem & possidentem mouetur, aut per iudiciariam [x] conuentionem aut per preces principi oblatas, & insinuatas [y] iudici, ac per eum aduersario [z] interpellatoris cognitas, in his enim casibus etiam præteritam constitutionem mansuetudinis nostræ posthac volumus obtinere: in qua scientes & ignorantes emptores discernimus. ¶ Et hoc adiiciendum esse perspeximus, vt si lite de re litigiosa pendente, pulsatum contigerit ab hac luce recedere, hæredes autem eius velle diuisionem [a] rerum facere, sine aliquo obstaculo liceat eis hoc agere. Quando enim res litigiosæ per successionem ad hæredes perueniũt, non [b] debet alienatio intelligi earum inter cohæredes diuisio.

¶ Et [c] hoc autem præsenti nostra lege decernimus, vt si contigerit vnum pro tali causa litigantem, ab humano consortio recedentem, per vltimam voluntatem res aliquas de quibus dominij dubitatio vertitur, legati [d] nomine cuicumque relinquere: si quidem hæres iudiciali sententia dominus earum fuerit demonstratus, tunc legatarius quod ei relictum est, modis omnibus consequatur. Si verò hæres in iudicio victus [e] extiterit, non † habeat legata-

parum est in vsu: cùm cuiuis litigiosa res cedi possit, & cessione facta, cessionarij possint agere: si tamen à rege literas impetrauerint, iudici mandãtes, cessionarium admitti ad litis prosecutionem & in locum cedentis subrogari, vitio litigij cessionario remisso. *v. Imbert. in Enchirid.*

q *c. 2. j.*

r *subaudi* præstanda à temerè litigantib.

s *l. 1. ff. eo. l. 4. C. eod.*

t hinc sumpta est authentica, *Litigiosa. C. de litigiosis.*

u Litigiosa res quando dicatur *v. l. 1. ff. eod. l. 1. C. eod.*

x seu iudicialem admonitionem. *Iul. hîc.*

y intimatas. *Iulian.* ἐμφανισθείσας *Græci hîc.* sic ἐμφάνισις διαθήκης *Nouell. 131. c. 12.* insinuatio testamenti, & ἐμφανιστικά insinuatiua, *Nouella 50. & 123.* hoc est honoraria pro insinuatione dari solita.

z i. reo.

a Res litigiosæ diuidi possunt inter hæredes. *l. 4. in fi. C. eo.*

b Diuisio inter cohæredes, alienatio propriè non est, nec enim alienat qui diuidit. *Iulia. hîc* Nam qui alienat, rem suam trãsfert, qui accipit, rem quæ fuit alterius nec antea suam accipit. Qui ex diuisione accipit, rem suam recipere videtur.

c hinc sumpta est authentica, Nunc si hæres, *C. de litigiosis.*

d Res litigiosa legari potest.

e Ordo lit gandi is esse potest, Re litigiosa legata, (dic idem si donata est, aut si translata est titulo aliquo lucratiuo,) si ea nondum legatario tradita est, sed penes hæredem sit, hæres conueniendus est. potest tamẽ legatarius adesse iudicio, vt nulla negligentia vel collusio ab hærede committatur. *vt hic.* Si iam tradita est, & hæres & legatarius sint actori præsentes, puto discutiendum primò hæredem *Auth. hoc ita si debitor. Cod. de pignoribus.* multo magis, si litem cum eo actor fuerit contestatus. adeo vt iniquum videatur dimisso aut reiecto hærede, in legatarium experiri *l. 30. ff. de iudic.* nisi fortè actori rei vindicatio. *l. 9. in fin. ff. de rei vindic.* aut hypotheca specialis competat, *versic. Si autem hoc debitor. j. eod.* Quid si possidens ex causa legati conuenitur? auctoris sui hæredes laudare non potest. *l. secunda. Cod. de euictionibus.* & sententia secundum actorem lata, licentiam non habet rem aliam ab hæredibus petendi, *vt hic:* quod olim non fuit, *vt j. dicam.*

† olim litis æstimatio præstanda erat legatario *l. 3. 4. C. eo.*

rius

a Qui rem litigiosam sciens legat, litis euentum legare intelligitur, non autem id velle, vt ea euicta ab hæredibus, res alia legatario præstetur. b nec cogitur eo casu actor aut hæres denuntiare litem legatario, potest etiam legatarius eo casu condemnato hærede appellare. c hinc sumpta est authentica, Hoc ita *C. de pignorib.* d ὀνομαστί. Nominatim res obligari dicitur, quę specialiter obligatur, non quæ traditur. e Aliud est, rem esse hypothecæ subiectam, aliud litigiosam. Litigiosam rem non facit de hypothecis quæstio. *Iul. hic.*

rius licentiam aliam rem pro eodem legato hæredem exigere: quoniam sciens testator rem litigiosam esse, litis euentum[a] legatario dereliquit. Vnde damus licentiam legatario (si hoc prodesse sibi putauerit) litis participem fieri: vt ne aliquam fortè negligentiam seu proditionem hæredi possit obiicere. ¶ Ab[b] hoc autem litigiosi vocabulo hypothecas separari[c] decernimus, & in his hanc distinctionem tenere: vt siquidem speciales res mobiles, vel immobiles, aut se mouentes nominatim[d] fuerint hypothecæ suppositæ,[e] liceat quidem debitori eas, cui & quando voluerit vendere: sic tamen, vt ex pretio earum vsque ad debiti quantitatem satisfaciat creditori. Si[f] autem hoc debitor non fecerit: damus licentiam creditori, qui rem venditam suppositam habet, eandem rem vendicare, donec ei satis pro debito fiat. Hoc autem præcipimus obseruari, si[g] non fortè antè, aut per generalem aut per specialem nominatim hypothecam eadem res aliis fuerit creditoribus obligata: tuc enim secūdum sacrarum nostrarum legum tenorem, temporum[h] priuilegia vnicuique creditorum seruari decernimus. Ex quo iam claret quòd generales hypothecas multo[i] magis litigiosi vocabulo nolumus contineri: sed earum actiones secundum veterum legum constitutum examinari, & inde vim præcipimus obtinere. Et hæc quidem de litigiosis, & speciali necnon generali hypotheca disposuimus vt iam nulla de his in iudiciis dubitatio generetur, sed secundum distinctionem huiusmodi certamina terminentur.

Cap. II.

De cautione quæ ante reorum citationem præstari debet ab actore.

AD excludendas autem calumniosè mouentium intentiones, & executorum fraudes, aliud inuenit prouidētia nostra remedium. Sancimus[k] enim omnes iudices, si quando aliquos teneri[l] vel[m] amoueri voluerint, hanc conditionem in suis interlocutionibus[n] adiicere, vt non aliter conuentionales libelli pulsatis porrigantur, aut sportulæ[o] executoribus dentur, nisi prius & in libello actor per se aut per[p] tabularios subscripserit[q]: & actis interuenientibus fideiussorem[r] idoneum periculo competentis officij præstiterit, confitentem quòd[s] vsque ad finem litis permaneat, & suas intentiones aut per se aut per legitimum procuratorem exerceat: & si postea fuerit approbatus iniustè litem mouisse sumptuum, & expensarum nomine decimam[t] partem eius quantitatis, quæ in libello continetur, pulsato restituat. Si[u] autem dixerit non valere fideiussorem dare: tunc apud iudicem à quo causa examinanda est, sanctis propositis euangeliis per sacramentum hoc ipsum affirmet, & sic[x] iuratoriam[y] cautionem exponat, & per eam hæc quæ superius dicta sunt, profiteatur. 1 ¶ Si verò non hæc omnia quæ prædiximus, secundum antè latum modum processerint, nullatenus pulsatum responsum facere executori concedimus. nam si citra memoratam dispositionem, aut aliquis iudicum, aut officium eius, vel quilibet executor negotij aliquem conuenire præsumpserit: iudex quidem & officium eius denarum[z] librarum auri pœnam sustinebit: ipse autem executor negotij & confiscationem suæ substantiæ patietur, & exilio quinquennali damnabitur: pœna videlicet ex hac lege competente, periculo viri magnifici pro tēpore comitis rerum priuatarum exigenda, & nostri fisci iuribus inferenda. Omne autem dispendium quod pulsatus ex hac conuentione præter tenorem nostræ legis factum perpessus fuerit, ex petitoris substantia pulsato resarciatur periculo iudicis, cuius ab executore detentus est, necnon & officij, quod eius iussionibus obsecundat, vt vndique nostro imperio superna maiestate ac diuinitate crediti, pro sua indemnitate lætentur. Causas verò quæ ex consensu vtriusque partis in iudicio mouentur, à pœna huius constitutionis liberas esse decernimus: & sicut aliis nostris continetur constitutionibus terminari.

f Debitor pignus speciale potest vendere *l. 6. ff. de pign.* Si tamē ex eius pretio non satisfiat creditori, nō cogitur creditor debitorem discutere, cùm ei liceat pignus vindicare à possessore. & hunc sensum puto veriorem esse. quanquam alij hæc verba aliò referant ad eū s. casum quo discussis bonis debitoris creditori non fuerit satisfactum. & malè cùm hîc permittatur creditori hypothecaria, quo casu res specialiter ei obligatæ venditæ fuerint, nec ex earum pretio ei satisfactum fuerit. non dicitur autem ex aliarū pretio. Et ita in eo differre puto specialem hypothecam à generali. quòd certis casibus, vi prioris ac specialis possessorem sequi possis, non discusso principali. ex generali semper sit discutiendus principalis, quam possessor: idque natura specialis hypothecæ, sed & superiora illa verba à Triboniano intermissa & detruncata *in his hanc distinctionem tenere* §. *eod.* euidenter ostendunt.

g Specialis hypotheca prior tempore speciali, tēpore posteriori, præfertur, *vt hic*: vt & specialis prior tempore, generali posteriori, *vt hic*: Generalis verò anterior, generali vel speciali posteriori præfertur *l. 2. ff. qui potior. l. 6. C. qui potior*: etiam si res specialiter post constitutionem generalis hypothecæ obligata, à debitore fuerit adquisita producitur enim ad res futuras ius generalis hypothecæ *leg. vltim. Cod. quæ res pign.* Quid si generalis creditor, anterior tempore, pignus speciale creditori speciali euincat? Generalis creditor cogetur antea discutere cætera bona debitoris *auth. Hoc si debitor C. de pign.* nec beneficium pignoris specialis speciali creditori auferendum, vt illud vel non persequatur, vel non retineat. Et in eo propriè versatur vtilitas pignoris specialis, vt quod emptor rei pignoratæ obiicere creditoribus generalem hypothecam habentibus possit: idem quoque obiiciant posteriores creditores pignus speciale vel possidentes vel persequentes. vt eo pacto beneficium discussionis, & emptoribus & creditoribus (quibus ius est specialis hypothecæ) competat: nunquam tamen in detrimentum anteriorum, creditorum, quibus datur hæc subsidiaria discussio: rei scilicet principalis.

h *leg. 3. Cod. qui potior.*
i Si specialis hypotheca rem litigiosam non facit, multò minùs generalis faciet.
k hinc sumpta est authentica, Generaliter *C. de episc. & cleric.*
l συνέχεσθαι comprehendi.
m ἢ ὑπομνησθῆναι, vel admoneri, citari *Haloand.*
n διαλαλίας Græci hîc & 7. Eclog. 4. c. 2. Græci vocant interlocutiones.
o συνηθείας *Eclog. d. loco.* ἀποῤῥοὺς καὶ Græci hîc.
p Per tabularium actor potest subscribere.
q libello accusatorio scilicet, *vide Iulian. hic. num. 369.*
r *Nouell. 53. c. 2. §. 2. Inst. de satisdat.* s Cautio de lite prosequenda & permanendo ad finem vsque litis. t Pœna temerè litigantis *§. 1. Inst. de pœna tem. litig. Nouell. 53. c. 1. Nou. 96. c. 1. adde Cuiac. 7. obs. 5. adde quæ scripsi de decima ad l. 2. §. 2. ff. de pollicitationibus.* u Libellus reo antea dari non potest, quàm si lis sit criminalis, accusator ei se subscripserit: quàm fideiussorem de lite prosequenda dederit, & decima quantitatis in libello cōprehensa præstanda, quo casu litem malè mouisse dictus fuerit. Si fideiussorē dare non potest, iuratoriæ cautioni committetur.

Cap. III.

Vt[a] post annum & tria edicta in actorem contumacem sententia feratur[b].

OMnem[c] verò causarum finem volētes celeriter peruenire, illorum malignitatibus obuiamus, qui tantummodo proponunt actiones, nolunt autem vsque ad finem exercere iudicium, dicentes legem[d] esse, quæ decernit neminem actiones suas exercere nolentem compelli. Et hâc igitur prauitatem extinguere festinantes, iubemus memoratæ legis auxilio non[e] eos vti, qui contra aliquem suas proposuerint actiones, siue per iudiciariam conuentionem, siue per preces principi oblatas, & iudici insinuatas, & per eum ad scientiam aduersarij deductas, vel sub legitimi iudicis cœptas examine. Iniustè enim agere recusat, qui paratus[f] aduersarium suum ad iuditium vocauit: cùm excusatio hæc pulsato magis, quàm actori conueniat. Quamobrem sancimus actorem[g] cœptum negotium vsque ad finem litis exercere. Si verò causam prosequi distulerit: damus pulsato licentiam, iudicem apud quem lis cœpta est postulandi: vt ab eodem iudice actor ad iudicium aut per se aut per legitimum procuratorem venire moneatur: & si hoc minimè fecerit, propositis tribus vocetur edictis: vnaquaque cautione non minùs quàm triginta† dierum spacio concludenda. Iubemus enim ordinarios[h] iudices non solùm præconum[i] vocibus, sed etiam edictis[k] propositis quamcunque litigatorum partem absentem in iudicium vocare. Vocem enim præconum pauci possunt qui pręsentes inueniuntur, audire: edicta verò per multos dies sic posita possunt penè omnes agnoscere. Aliis autem omnibus iudicibus qui per imperialem iussionem causas examinant, ex præsenti lege permittimus partes quæ in iudicio non permanent, propositis edictis vocare, ne causæ infinitæ permaneant.

1 ¶ Si verò apud iudicem initium lis non acceperit, sed tantùm conuentionali libello quicunque pulsatus est, aut precibus nostræ oblatis clementiæ: iussio nostra super hoc prolata, siue scriptis, siue per mandata iudici fuerit intimata, & ea aduersario per eum cognita: etiam sic licebit pulsato ire ad competentem iudicem, & per eum suum aduersarium simili modo vocare: vt siquidem sui præsentiam actor fecerit, causa secundum legum ordinem examinata finem legitimum sortiatur. 2 ¶ Si verò propositis edictis vocatus ad iudicium venire, & suas intentiones aut per se aut per legitimum (sicut dictum est) procuratorem proponere noluerit: tunc & aliud vnius[l] anni spacium ei concedimus: intra quod, nisi suam intentionem fuerit prosecutus, damus licentiam iudici, & absente aduersario, partis permanentis allegationes secundum nostras leges examinare: & veritate subtilius requisita, legitimam proferre sententiam. Si verò intra prædictum anni spatium venerit: & suas intentiones exercere voluerit: iubemus iudicem modis omnibus expensas vel sumptus quos propter litem pulsatus permanens in iudicio sustinuerit, ante omnia exigere actorem, & pulsato dare: & sic actorem permanere: donec causa finem secūdum leges accipiat. Nam si tantummodo venerit, & expensis siue sumptibus datis solùm annale tempus interrumpere voluerit, & iterum à iudicio recedens, vsque ad exitum causæ non permanserit: iubemus eum post prædictas edictorum & annalis spatij obseruationes ab omni cadere actione, quam sibi competere contra pulsatum existimabat. Deterior namque dolus eius agnoscitur, qui interruptam iterum litem deseruit, quàm qui semel acceptam dereliquit. Legis autem priuilegio, quæ nolentibus non imponit necessitatem proprias actiones mouere

x ἐνόμοτον ὁμολογίαν. Iuratoriam cautionem hîc appellāt. de qua dixi ad Harm. l. 1. titul. 2. §. 26. & 27. quæ eidem ἐξωμοσία. adde Nou. 22. c. 44. Nouel 53. & 134. c. 9. Dicitur quoque διωμοσία *Nouel. 112. c. 2.*
y Iuratoriæ cautioni committitur, qui fideiussorem reperire nō potest *v. l. 12. Cod. de sacr. eccl. l. 12. Cod. de prox. sacr. scrin.*
z Pœna denarū librarum iniusto executori.
a si admonito reo, iudiciū deseruerit actor.
b vide Nouellā Leonis 108.
c hinc sumpta est authentica *Qui semel*, *Cod. quomodo & quando iudex.*
d *leg. vn. Codic. vt nemo inuitus ager.*
e Qui semel aduersus alium egit, actionē continuare cogitur, ideóque regula, *Vt nemo inuitus agere cogatur.* nō pertinet ad actorem *leg. 5. Cod. de ingen. manumiss.*
f Est enim in arbitrio actoris agere velit, necne: Necessitatis verò in reo excipere.
g Actor cœptum negotium ad finem vsque litis exercere debet.
† olim 10. dierum *l. 69. ff. de iudiciis. l. 12. C. de iudiciis.*
h ὀρδιναρίοις δικασταῖς, ἤγουν τοῖς ἐμβαθμοῖς Græci hîc. *& Eclog. dicto loco.* sunt igitur ἔμβαθμοι δικασταὶ iudices ordinarij.
i Absentes vocantur in ius aut præconis voce s. aut per edicta publicè proposita. Præconis voce τοῖς τῶν κηρύκων φωναῖς *vt hic*: idque dupliciter, vel in ipso iudicio per præconem, id est apparitorem *leg. 7. ff. de in integ. restit. Par vn huissier*: vel extra, νομίμοις κηρύγμασι *Nouell. 134. cap. 5.* Galli, *A son de trompe & cri public*: *adde leg. 10. ff. de public. leg. 3. §. 3. leg. 15. §. 2. leg. 42. §. 1. ff. de iure fisci.* Per edicta vocantur, id est, programmate, προγράμμασι προτιθεμένοις: διὰ γραμμάτων. vide quæ notaui *ad leg. 1. § 2. ff. de requirendis reis*: siue libellis affixis ad domicilium absentium *leg. 4. §. 6. ff. de damno*: *leg. 2. Cod. de annali præscript.* vel ad iudicij locum. Porrò, citatio quæ fit per buccinam, rarò fieri solet, sed certis casibus: putà, quoties reus efficit ne citatio ad se perueniat: quando in eo loco est, vbi tutò conueniri non potest: quoties reus habet incertum & vagum domicilium, quoties contradictor est incertus. tunc enim omnes citandi quorum interesse potest, puta creditores defuncti *leg. 6. Cod. de remiss. pignor. vide Gayllum 1 obseq. 57.*
k quæ Græcis προγράμματα.
l Si lis nondum est contestata, tribus edictis reus fit contumax. ab his, anni spatium etiam habet, intra quod comparere potest, solutis tamen priùs aduersario expensis *ver. Si verò §. eod.* Si comparuerit, & rursus in parem contumaciam incidat, repellendus est, *ver. Nam si tantummodo §. eod.*

illis[c] tantummodo vti concedimus, qui nullam secundum prædictos modos aduersario mouerint quæstionem.

EPILOGVS.

¶Hæc autem omnia obtinere decernimus in causis quæ necdum vel iudiciali sententia, vel amicabili conuentione, vel alia iuri cognita decisione finitæ sunt, Theodote parens charissime atque amantissime. Illustris itaque & magnifica auctoritas tua præsentem nostri numinis legem in perpetuo valituram edictis in hac regia vrbe propositis, & præceptionibus in vniuersis prouinciis sub tua constitutis iurisdictione directis faciat manifestam: vt omnes ea quæ pro vtilitate eorum sancimus, à se custodienda cognoscant. Dat. 4. Idus Sept. Constantinop. Imp. D. Iustiniani PP. A. anno XV.[b] Basilio V.C. Cons.

a Nemo inuitus agere compellitur re integra. Res non est integra, lite cum aduersario contestata aut eo prehenso *v. Iul. hic. nu. 370.*

b .i. anno 541.

IN[c] MEDIO[d] LITIS NON FIERI[e] SACRAS[f] FORMAS, AVT SACRAS iussiones: sed secundum antiquas leges generales lites decidi.

Tit. XIIII.

NOVELLA CONSTIT. CXIII.

Imper. Iustin. August. Theodoto sacrorum prætoriorum præfecto.

PRAEFATIO.

OMNIA secundum[g] nostras leges agi volentes & harum virtutem seruari studentes, perspeximus præsentem scribere legem ad ipsarum legum obseruationem. Agnouimus enim quoniam quidam iudicum volentes eis qui causas dicunt, tergiuersari, & celare suas festinantes dilationes, excusant se frequenter, dicentes quòd sacræ formæ aut sacræ iussiones aut dispositiones spectabilium nostrorum referendariorum insinuatæ eis sunt, tanquam disponentes quemadmodum oporteat negotium examinari aut iudicari.

CAP. I.

ET propterea sancimus, vt dum lis examinatur, siue in pecuniariis, siue in criminalibus, aut aliis quibuscunque emergentibus causis apud iudices, siue hic, siue in prouinciis, neque[h] pragmaticum typum, neque aliam præscriptionem, neque sacram nostram quamlibet ex scripto aut nõ scripto iussionem aut dispositionem in hac regia ciuitate spectabilium nostrorum referendariorum[i] aut alterius cuiuslibet, disponentem eos quomodo decet inchoatũ examinare aut iudicare negotium: insinuare iudicantibus, aut insinuatam valere: sed secundum generales[k] nostras leges causas examinari & decidi. Quod[l] enim in legum positum est potestate, non egebit aliqua extrinsecus[m] dispositione. Si quod enim ad nos negotium, apud iudicem iam dictum, aut antequam hoc principium sumat, perspeximus nos hoc per proprium nostrum iudicium disponere & dicere: hoc nequaquam alterius iudicis egebit iudicio. Sicut enim à nobis per sacrum (sicuti dictum est) iudicium disposita aut decisa, non[n] egebunt aliorum examinatione, aut iudicio, aut retractatione[o] aliqua: sic nos (quibus Deus sanciendi potestatũ donauit) si aliquod iudiciũ in quolibet negotio protulerimus, non alij iudici hoc committimus siue per formas, siue per dispositiones spectabilium nostrorum referendariorum, aut alterius cuiuslibet, quomodo conuenit hoc negotium examinari aut iudicari: vtpote quia à nobis semel iudicatum sit, quod retractari à nullo valeat: his videlicet tenentibus, quando scripta talis aliqua nostra procedit sententia. Si † verò aliqua dubitatio iudici de aliqua fiat lege: nunciet ad nostram potestatem, & à nobis expectet causæ scriptam declaratione aut interpretatione, & secundum eam decidat litem. 1 ¶Si verò dum causa dicitur, pragmatica nostra forma, aut dispositio spectabilium nostrorum referendariorum, aut alterius cuiuslibet, aut aliud aliquid horum quæ dicta sunt omnium, iudicantibus insinuetur, ordinans in his examinationem, aut sententiam: iubemus iudicem quidem omnino nõ respicere: sed his vacantibus, & nullam penitus habentibus virtutem, secundum generales nostras leges causam examinare, & legitimo fini contradere. Si autem hoc non custodierit iudex, decem librarum auri eum subiacere pœnæ: vt etiam aliam nostram maiorem indignationem experiatur: eidem pœnæ subiacendo & eo, qui præsumet talem aliquam dictare formam, & ministrantibus ei, & talem aliquam dispositionem facientibus spectabilibus nostris referendariis. Et hæc dicimus siue[p] ex sacra nostra sanctione iudicare quispiam deputatus est, siue ex præcepto iudiciali, siue secundum arbitrium, aut compromissariorum

c De pragmaticis sanctionibus & diuersis iussionibus principis & officio iudicũ & ordine *Iulia. const. 6.*
d *l. C. 21. Nou. 82. c. 13. l. 13. Co. de appell.*
e hinc nascitur exceptio nouatorum, de qua vi de Oldend. *c. 24 de excep.*
f ne sacræ formæ fiant in medio litis. *Index Reg. adde Iulia. const. 105. adde 2. Eclog. 6. c. 23.* θείοις τύποις Græci hic appellant, quas interpres vertit sacras formas.
g Ex legib. iudicandum est.
h Non ex iussione principis, pendẽte lite, impetrata, iudicandũ est.
i Referendarij interdum nunciabant iudicib[9] quemadmodum litem finiri vellet princeps.
k γενικοῖς νόμοις appellant Græci *Sic & d. l. Eclog. vt & Harm. 1. tit. 1. §. 47.* τὰ κοινὰ καὶ τὸ γένει καὶ ἐπὶ πάντων ὠφέλεια νενομοθετημένα. *adde Nou. 82. l. 2. C. de rescriptis. l. vl. C.* si contra ius vel vtilitatẽ publicam vbi dixi. *l. 1. §. 4. ff. ad Turpill.*
m .i. aliunde petita.
n Nõ appellatur à sententia principis, nec ab ea fit retractatio. interdum tamen princeps minoribus indulget restitutionem aduersus eam sententiam, quã ipse dixit *l. 18. ff. de minorib.* Huc referri potest quod quidam dicunt, A principe dormiẽte ad ipsum vigilantem appellari. qua de re vide exemplum apud Plutarc. in Apophtheg. vbi de Philipp. rege.
o ἀναψηλάφησις, *Nou. 82. c. 12. inf.*
† hoc abrogatur Nou. 125.
p Iudices dantur, vel à principe vel à magistratu: eliguntur à litigatoribus

schema quæstionem audit: siue scripto siue sine literis. Sed vel si quis iudicium propriam despiciens salutem ex aliquo tali præsumpserit sententiam proferre: hanc ita infirmam[q] esse volumus, vt neque appellationes indigeat, neque ex compromisso inferatur pœna. Nos enim omnes iudices secundum generales nostras leges examinationes & sententias ferre volumus. Illud quoque indubitatum erit, quia neque iudicialis quælibet valebit iussio extra quod ordinatum est ex hac nostra lege.

CAP. II.

SVper hoc autem & illud iudices nosse opus est, quia cõpetens est eos & quæ[r] adhuc & nunc mouentur quæstiones, secundum generales determinare leges, vel si quispiam præcessit impetrans[f] sanctionem disponentem iudicantis examinationem, aut sententiam. Ei enim qui tale aliquid impetrauit iam, sententiámque definitiuam nondum promeruit, nihil ex iis quæ impetrauit, prodesse volumus. Si enim semel peruenit sententia definitiua[t] data: nequaquam hanc ex nostra hac perscrutari lege iubemus: licèt appellatio subsecuta sit, aut retractationis est aliqua species contra sententiam. Eam autem iussionem quæ non disponit quidem iudicantem, aut iudicare futurum, quomodo oporteat quæstionem fieri: aut iudicium inferri: causam verò fini[u] studiosè tradi legitimo vult: aut actorum imponet editionem, aut iudicem coget legitimam proferre sententiam, aut simul[x] alium iudicem secundũ nostras præstitutas leges & fieri, & valere, & scripto & sine scriptura non prohibemus.

CAP. III.

VT autem omnes nostri subiecti, & maximè qui litibus atteruntur, nostram per se nouerint prouidentiam, & nullus hanc sacram nostram circumueniat legem, neque ignorantiam in ea proponat: sancimus in vnoquoque negotio initium apud iudicem accipere ex proœmiis[y] mox, & ante ipsam personarum firmationem[z] inscribi eam, & monumentorũ fieri partem. sic enim gestis præfulgens prohibebit ea quæ præter eius virtutem tentantur circa eam, & circa ipsam forsan personarum firmationem[a]: & præuaricari eam nitentibus per multa interminata refrenabit à talibus eos præsumptionibus, & propriis tempus non sinet fieri pœnis. Vt enim iniquitatem simul & iniustitiam per omnia expellamus: propterea præsentem posuimus legem, vndique eam, & per eam alias cautas & incircumueniendas custodientes reipublicæ leges, secundum quas & nos ipsi imperium, quod Deo dante suscepimus, custodire nostrámque rempublicam ab his legibus muniri semper optamus.

EPILOGVS.

¶Quæ igitur placuerunt nobis, & per hanc sacram declarata sunt legem, tua celsitudo seruare quidem studeat: omnibus autem palam faciat, proponens quidem eam in hac felicissima ciuitate, præceptis autem solennibus vtens ad prouinciarum præsides: vt omnes homines sciant eam quam super eos habemus prouidentiam. Datum X. Kalend. Decemb. CP. DN. Iustin. PP. Augusto, anno XV.[b] Basilio V.C. Cons.

q Sententia ex iẽ scripto lata, non ex legibus, ipso iure nulla: & ex cõpromisso, pœna promissio non est *l. 10. in. C. de iudiciis.*
r Leges interdũ formam dãt pẽdentib. negotiis.
f Ex ambitiosis rescriptionib. nõ iudicatur *Iul. hic.* Ambitiosa ad gratiam composita κολακική.
t Finita negotia rescripto non sunt reuocanda. Finitum dicitur, quoties definitiua sententia lata est: quamuis appellatio aut retractatio in eam superetur. *Iulian. hic.*
u Etiãsi hæc lex vetet rescripta à principe impetrari: non tamen vetat id genus rescriptorum, quo iubentur iudices sine tarditate & mora causas dirimere, vel secundum leges iudicare, vel acta litigatoribus edere vel cum alio iudicare *l. vn. C. de mand. princip. l. 2. C. vt lite pẽdente.*
x *d. l. 2.*
y .i. ab initio.
z Firmatio personarum, satisdatio *§. 3. Inst. de satisd.*
a .i. satisdatione *s. eod.*

b .i. anno 541.

VT[c] DIVINAE[d] IVSSIONES SVBSCRIPTIONEM[e] HABEANT Gloriosissimi quæstoris.

Tit. XV.

NOVELL. CONST. CXIIII.

Imperator Iustinianus Augustus Theodoto sacrorum prætoriorum præfecto.

PRAEFATIO.

NOSTRAE serenitatis solicitudo remediis inuigilat subiectorum, nec cessamus inquirere, si quid sit in nostra republica corrigendum. ideo namque voluntarios labores appetimus, vt quietem aliis præparemus. Vnde ad vniuersorum vtilitatem pertinere perspeximus, si sacras etiam iussiones cum competenti iubeamus cautela procedere, ne aliquibus liceat eas pro sua voluntate proferri.

CAP. I.

NAm[f] præsenti lege decernimus, nullam diuinam iussionem neque per viri magnifici quæstoris adiutores, neque per aliam cuiuslibet militiæ aut dignitatis aut officij personam, cuicunque iudici confectam, à quolibet suscipi cognitore, cui magnifici viri quæstoris[g] annotatio subiecta non fuerit, qua contineatur & inter quos, & ad quem

c Fuit hæc constitutio Latina, vt & *Nou. 65. & 143.*
d De sacris iussionibus, *Index Regina.* diuinas, intellige imperatorias, hoc enim titulo Iustinian[9] sibi blanditur, vt & quidam episcopi, sanctitatis. Sic diuina beneficia *l. 5. in f. C. de diuers. rescript.* sacri afflatus *l. 6. d. tit.* oracula *d. l. 7. d. tit.*
e his verbis, *Quæstor legi.* vide constitutionem Iustini de filiis liberorum. *l. eod.*
f hinc sumpta est auth. *Gloriosissimus, C. de diu. rescript.*
g Is apud Gallos Cancellarius appellatur.

a Forma diuinæ ſeu imperatoriæ iuſſionis. b Solent Galliæ reges hac formula vti ad iudices, *A noſtre aimé & feal, vt l.17.ff.de iure patron.adde Papon. 3.*Notar.*5. des termes en reſcripts d'aimé & feal.* c his verbis fiebat ſubſcriptio *Quæſtor legi*, vt ſ. dixi. d *l.3.l.penult.C.de diuerſ.reſcript.* e Cuiacius hanc ſubſcriptionem addit, Dat.Kal.Nou.CP Iuſt.PP.Aug.anno XVI.Baſilio V.Coſ.Is eſt annus 542. f *vide Iul. conſt.*107.

ad quem iudicem[a], vel per quam fuerit directa perſonam: quatenus omni poſthac ambiguitate ſubmota, nulla cuilibet excuſationis relinquatur occaſio: ſcientibus iudicibus vel adminiſtratoribus vniuerſis, quòd ſi in quolibet negotio ſacram ſuſceperint iuſſionem, niſi cui quæſtoris viri magnificentiſſimi fuerit ſubiecta annotatio, multa viginti librarum auri, & officium eorum ſimili pœna plectetur: quibus iubemus ſi qua talis iuſſio ad eos peruenerit, mox ad prædictum virum magnificum quæſtorem referre, aut cum illo qui hæc ingerit, deſtinare: vt in eum vindicta procedat, quam in falſarios iura noſtra conſtituerunt, Theodote parens[b] chariſſime, atque amantiſſime.

EPILOGVS.

¶Quam legem perpetuò valituram celſitudo tua ad vniuerſorum faciat peruenire notitiam.

Eiuſdem breue argumentum.

Omnis ſacra iuſſio quæſtoris ſubſcriptionem[c] habeto: & quibus de rebus publicetur qualemque iudicem det, manifeſtator. Non repugnat quod iubetur, omne principis reſcriptum principis manu omnino ſubſignari debere. Nam præſens conſtitutio non tollit & abrogat quod in Cod.[d] dictum eſt, ſed addit quod hîc ſtatuitur, videlicet quæ à principe ſubſignari non oporteret.

VT[f] CVM DE APPELLATIONE COGNOSCITVR SECVNDVM ILLAS LEGES debeat iudicari, quæ tempore[g] latæ ſententiæ obtinebãt: non ſecundum eas quæ poſtea promulgatæ ſunt: & de aliis capitulis.

Tit. XVI.

NOVELLA CONSTIT. CXV.

1 *Vt cùm de appellationibus, & retractationibus, & relationibus iudicum cognoſcitur, ſecundum illas leges controuerſiæ deciduntur, quæ tempore latæ ſententiæ & ſuggeſtionis obtinebant, non quæ poſtea promulgatæ ſunt.*

2 *Si altera litigantium pars renuntiet ſe allegationibus contentam fore, altera verò differat, quaſi non contenta, iudex dato vnius, & item alterius, & tertij menſis dilationem. his autem præteritis non amplius exſpectato, ſed proferto ſententiam.*

3 *Quæ cauſæ ingratitudinis rationabiliter filiis obiici poſſint à parentibus.*

4 *Quæ rurſum cauſæ ingratitudinis rationabiliter poſſint parentibus obiici à filiis.*

5 *Vt lugentes, & qui genere illis proximi ſunt, nulla de cauſa intra nonum diem prehendantur vocentúrque in ius.*

6 *De conſtituta pecuniæ obligatione & ſponſionibus. ſi quis ita pecuniam conſtituat aut ſpondeat, ſatis tibi facio, aut ſatis tibi fiet à me, & hoc, & illo: aut ſatis tibi fiet à me, aut hoc aut illo.*

Imperator Iuſtinianus Auguſt. Theodoto Orientalium ſacrorum prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

PERVENIT ad ſcientiam noſtræ ſerenitatis, quòd cùm inter Euſtathium virum reuerendiſſimum Tholonæ[h] ciuitatis epiſcopum, & Piſtum diaconum eccleſiæ Thelmiſſenſis[i] fuiſſet cauſa commota, proceſſit à rectore prouinciæ definitiua ſententia, contra quam appellatio eſt porrecta. Iudices igitur apud quos appellatio ventilabatur, dubitantes, ad noſtram clementiam retulerunt, an ſecundum leges quæ obtinebant quando proceſſit definitiua ſententia, an ſecundum tenorem illius legis quæ poſt definitiuam ſententiam à nobis promulgata eſt, eandem cauſam examinare deberent. Nos itaque iuſtum eſſe perſpeximus, ſecundum leges quæ obtinebant tempore latæ ſententiæ prædictam appellationis cauſam examinari, & terminum ſecundum ipſas accipere. Præuidimus autem & poſt hanc ſi quandocunque dubitatio talis emerſerit, eam ſimili ordine terminare.

g Punitur tamen reus ea pœna quæ obtinebat tẽpore delicti cõmiſſi, non ſententiæ *l.1. ff. de pœnis.* In æſtimatione Falcidiæ, in bonæfidei iudiciis tempus rei iudicatæ: in ſtricti iuris iudiciis, litis conteſtatæ tempus ſpectamus. *l. 3. §. 2. ff. commo.*
h Τλω πόλεως, eſt autem Tlos ciuitas Lyciæ 5. *Plin 27. & Ptol.*
i Telmeſus vrbs maritima Lyciæ *Plinius d. l. Ptol.*
k *ſubaudi* prioris.
l De appellationibus *Index Reg.* Si qua noua lex per porrectam prouocationem promulgetur. *Iulian. ibi.*
m retractiones vocat Iulian. hîc, vt tamẽ perperã legitur retractationes. Eſt verò retractatio ἀναψηλαφησις. Græcis *nic.*
n relationes vertit Iulianus: quas Græci hîc ἀναφορὰς appellant.
o Notanda hæc renunciatio practicis vſitata: in qua litigatores renunciant omnibus allegationibus ſuis. διηγολογίας Græci hîc appellant.
p qui διαγνώμονες.
q *Nou. 73. c. 4. l. 7. C. de legib. l. 27. C. de vſur.*
r Quotieſcunq; lex ad præterita negotia porrigitur, negotium iã finitum, tranſactione vel ſentẽtia non comprehendit *l. 22. §. 1. C. de ſacroſ. eccleſ. l. 1. in f. C. de cõtr. iud.*
ſ *Iul. conſt. 107. nu. 373.*
t hinc ſumpta eſt authentica, *iubemus, C. de iudiciis.*
u διαγνωστικὰς ἀγῶνας.
x dilationes nouas allegationes cauſantibus dantur, cauſa cognita
y tempora prolationum.
z nota regulam.
a Probationis & inſtrumẽtorum proferendorum cauſa, dilatio dãda eſt *l. 99. in f. ff. de verb. ſignif.*
b *l. 9. C. de iudic.*
c *5. Har. 9. §. 35. & ſeq.*
d *Iul. hic. num.* 374.
e hinc ſumpta eſt authentica, *Non licet*, & authentica *Ex cauſa, C. de lib. præt.* f Nemo aſcendentiũ, deſcendentium aliquem præterire, aut ſine cauſa exhæredare poteſt *l. 30. ff. de liber. & poſthu. l. 3. ff. de iniuſto. Inſt. de exhæred lib.* † Quarta liberis relinquenda eſt titulo inſtitutionis, non donationis, legati, fideicommiſſi. & ita ius vetus abrogatur, cuius fit mentio in *§. 6. Inſtit. de inoff.* quo ſuplementum quartæ relinqui poterat iure legati. Pone, Pater reliquit filiæ centum pro ſua legitima vel pro ſua Falcidia. quæro vtrum his verbis filia cenſeatur inſtituta. Bartholus *in Authentica ſi parens Cod. de inoſficioſo* ita putat. Matheſilanus *ſingulari* 159. non admittit his verbis inſtitutionem, etiam implicitam includi *arg. l. cogi ff. ad Trebell.* Hæc verba nimis generalia eſſe. præſumi quidem in omni actu ſolennitatem intrinſecam, ſi modò verba per ſe, ſuâque vi apta ſint ad continendam ſeu ſignificãdam talem ſolennitatem. Cuiuſmodi verba in contractibus quædam ſolennia occurrunt, vt eſt fideiubeo, promitto *l. ſciendum. ff. de verb. oblig.* minus ſolenne eſſe verbum. Conuenit *l. lecta ff. de rebus creditis.* Item quæro, An teſtamentum in quo liberis legitima titulo legati ſit relicta, valeat ſaltem fauore Eccleſiæ & piæ cauſæ. Tiraquellus ita putat *14. priuilegio piæ cauſa.*

CAP. I.[k]

Vt cauſæ appellationum dirimantur ex iis legibus quæ tempore latæ ſententiæ[l] *obtinebant.*

IDeóque ſancimus, ſi quando de aliqua cauſa proceſſerit definitiua ſententia, & prouocatio fuerit ſubſequuta: appellationis examinatores ſecundum leges quæ tempore definitiuæ ſententiæ obtinebant, terminum dare negotio: hoc eodem videlicet obſeruando & in retractandis[m] ampliſſimæ prætorianæ ſententiis, & in ſuggeſtionibus[n] iudicum, quando[o] vtræque partes omnibus allegationibus ſuis renuntiauerint, & iudices per ſuas relationes, quid diſponi debeat, interrogauerint. In omnibus enim prædictis caſibus illas leges à cognitoribus[p] ſeruari decernimus; quæ[q] tempore ſententiæ, aut certè relationis obtinebunt: tametſi contigerit poſtea legem promulgari noui aliquid diſponentem, & tenorem ſuum ad[r] præterita quoque negotia referentem.

CAP. II.

De his qui poſt renuntiationem aduerſariorum ſe allegationes habere dicunt[ſ].

SEd[t] & hoc præſenti adimus ſanctioni. Quia inter litigatores aliquando contingit vnam quidem partem ſuis allegationibus renuntiare, aliam verò ſcientem ſe malas cauſas habere, poſt cognitionalia[u] certamina, & dilationes[x], quas[y] probationum cauſa leges concedunt, nolle confiteri allegationes ſibi ſufficere, ne cito cauſæ qualitas agnoſcatur: iubemus[z], vt quando vna pars allegationibus renuntiauerit, alia verò pars dixerit ſe habere aliquid quod proponat: iudex negotij modis omnibus eam partem quæ vtitur dilatione[a] compellat intra triginta dies poſtquam altera pars renuntiauerit, quicquid velit, ſine aliqua intermiſſione proponere quod ſi non fecerit: tunc ad eius malitiam conuincendam alius vnus menſis indulgeatur à iudice. Si verò & ſic diſtulerit, alterius vnius menſis ei dilatio præbeatur: ita vt ſi vſque ad dictos tres menſes quos litigatoribus protrahentibus conceſſimus, ſuas non propoſuerit allegationes: tunc cognitor cauſæ non[b] amplius exſpectans, modis omnibus proferat ſententiam legibus conſonantem: vel ſi voluerit, referat: ne litigatoribus malè certantibus liceat cauſarum exitum vltra protrahere.

CAP. III.

Quæ[c] *ſunt iuſtæ exhæredationis liberorum cauſæ*[d].

ALiud[e] quoque capitulum præſenti legi addendum eſſe perſpeximus. Sancimus igitur non[f] licere penitus patri vel matri, aut auo vel auiæ, proauo vel proauiæ ſuum filium vel filiam, vel cæteros liberos præterire, aut exhæredes in ſuo facere teſtamento, nec † ſi per quamlibet donationem, vel legatum, vel fideicommiſſum, vel alium quemcunque modum eis dederit legibus debitam portionem: niſi forſan probabuntur ingrati: & ipſas nominatim[g] ingratitudinis cauſas † parentes ſuo inſeruerint teſtamento. Sed quia cauſas ex quibus ingrati liberi debeant iudicari, in diuerſis legibus diſperſas, & non apertè declaratas inuenimus: quarum aliquæ nec dignæ nobis ad ingratitudinem viſæ ſunt: aliquæ verò cùm eſſent dignæ, prætermiſſæ ſunt: ideò neceſſarium eſſe perſpeximus: eas nominatim præſenti lege comprehendere: vt præter[h] ipſas nulli liceat ex alia lege ingratitudinis cauſas opponere, niſi quæ in huius conſtitutionis ſerie continentur. Cauſas autem iuſtas ingratitudinis has eſſe decernimus. 1 ¶ Si quis parentibus ſuis manus[i] intulerit. 2 ¶ Si grauem & inhoneſtam iniuriam[k] eis ingreſſerit. 3 ¶ Si eos in criminalibus cauſis accuſauerit, quæ non ſunt aduerſus[l] principem, ſiue rempublicam. 4 ¶ Si cum maleficis hominibus vt[m] maleficus verſatur. 5 ¶ Vel vitæ[n] parentum ſuorum per venenum, aut alio modo inſidiari tentauerit. 6 ¶ Si nouercæ[o] ſuæ, aut concubinæ[p] patris, filius ſeſe immiſcuerit. 7 ¶ Si delator[q] contra parentes filius extiterit, & per ſuam delationem grauia eos diſpendia fecerit ſuſtinere. 8 ¶ Si quem libet de prædictis parentibus[r] incluſum[ſ] eſſe contigerit, & liberi qui poſſunt ab inteſtato, ad eius ſucceſſionem venire, petiti ab eo

g Viglius *ad §. vlt. Inſt. de exhæred. lib.* ait, Exhæredationem valere interdum nõ expreſſa cauſa exhæredationis, vt ſi bona mente fiat *l. 18. ff. de lib. & poſthu.* ſi voluntate eius qui exhæredatur, fiat *l. 8. § 6. ff. de bon. poſſ. ſ. contra tabul.* vel à milite: ſi filia quæ ab inteſtato non poteſt ſuccedere exhæredatur v. Vigl. *ibid.*
† hinc poſſumus colligere, Poſthumum exhæredari non poſſe *l. 33. C. de inoff. l. 55 in f. ff. de fideicom. libert.* & ita abrogari videntur *l. 2. 4. C. de præt. lib. §. 2. Inſt. de exhær. lib. adde l. vl. C. de præteritu.*
h Præter quatuordecim cauſas infra enumeratas, nullæ ſunt exhæredationis iuſtæ cauſæ. Interpretes tamẽ ſimiles grauio. eſque cõmuni opinione admiſerunt, vt hodie nõ ſint tantùm 14. cauſæ, ſed infinitæ propè ac innumerabiles: quod Vigl. diſplicet. *d. l.*
i *l. 1 §. 2. ff. de obſ.*
k *d. l. 1. in f. 2. Feudo. 2. §. ver. porro.*
l Liberi parẽtes accuſare poſſunt maieſtatis 1. *Harmen. 6. c. περὶ κακολυμβῶν*, vt & vxor maritũ *Har. ibid.* ſeruus dominũ, libertus patronũ *l. 7. §. 2. ff. ad l. Iul. maieſt.*
m hinc poſſum⁹ colligere, Nõ cõtinuò condẽnandũ eſſe, qui inter maleficos in itinere aut hoſpitio fuerit repertus, cũ, niſi ſit ſocietas latrocinij, puniatur nemo *Nouel. 22. c. 15. l. 39. § 4 ff. de adult.*
n *v. tit. de leg. Põpeia. de parricid.*
o Priuigni cũ nouerca conſuetudo inceſtuoſa *l. 17. C. de nupt. adde l. 5. ff. de parric.*
p Cõcubinæ patris cõſuetudine filius abſtinere debet, etiamſi eã vxorẽ velit ducere *l. 4 C. de nupt.*
q ſi calumniator *Iul. hic.* εἰ συκοφάντης κατὰ τῶν γονέων *Scrimger.* r Idem in patrono 2. Feudorum 24. §. 2. ver. itẽ ſi. ſ In parentẽ cenſetur ingratus, qui pro eo carcere incluſo fideiubere noluit. Aliàs filius nõ cogitur æs alienũ patris exſoluere *l. 5. §. 16 ff. de agn. l. 1. 2. 3. C. ne filius pro patre.* Illud de Cimone fertur, eũ patrẽ ob crimẽ peculatus in carcerẽ coniectũ ibíq; defunctũ, tranſlatis in ſe vinculis ad ſepulturã redemiſſe *Iuſt. 2.* Valer. *5. ca. 3. ibi de filiæ pietate in patrem*, refert, Filiam quandam extitiſſe, quæ patrem ſuum conſimili fortuna cum Cimone affectum & pari cuſtodiæ traditum, iam vltimæ ſenectutis infantem pectori ſuo admotum vberibus aluerit, *adde Feſtum in Pietatis.*

a Fideiubetur vel pro persona, vel pro debito. b *l.23. Cod. de inoff.* c condere, i. facere. d quid si non exhæredauerit? potest ei vt ingrato, hæreditas auferri *l.1. ff. si quis aliquem. l.2. C. si quis ali. ju. Paul. 5. sent. 12. §. 3.* e Datur filio arenarij querela inofficiosi *v. l.11. Cod. de inoff.* f Potest quidem filia impunè, iusta tamen de causa detrectare nuptias ei à parente oblatas *arg. l.18. l.20. C. de inoff.* Si tamen eas detrectauerit, eo fini, vt luxuriosam vitam eligeret, vt ingrata à parente potest exhæredari *l.19. C. de inoff.*

g hinc sumpta est authentica, Sed si post *Cod. de inoff.*

h In corpus peccare hîc aliud esse puto, quàm meretricio more viuere. Eò igitur adducor, vt credam filiam maiorem 25. annis patre cessante ei conditioné quærere, nô ob id exhæredari posse, quòd in corpus suũ peccauerit, forrè semel aut aliquoties, clam tan é. aliud verò fore, si turpiter viuat & flagitiosè *l.19. C. de inoff.*

i hîc quæri meritò potest, An filia ob nuptias sine cõsensu parentum contractas exhæredari possit? filia minor 25. annis nuptias contrahere non potest, *vt hic*, sine consensu etiam matris, ídque metu ingrati *l.18. l.20. Cod. de inoff. l.1. l.18. l.20. Cod. de nup.* maior 25. annis potest, *vt hic.* Masculi emancipati sine consensu possunt vxorem ducere *l.25. ff. de ritu.* non tamen propudiosam: alioquin possunt exhæredari *l.3. §.5. ff. de bonor. possess. contra tabul.* In potestate positi, tũ demum possunt cùm eis cõditio à patre de ea re interpellato, nõ quæritur *l.19. ff. de ritu.*

k Vtcunque filia maior 25. annis possit sine consensu patris nuptias contrahere, non potest tamen serui nuptias eligere *vt hic.*

l hinc sumpta est authẽtica, Liberi *Cod. de episc. aud.*

m Furiosi parentes à liberis impunè non negliguntur: retinent enim matrimonium & potestatem patriam furiosi *l.8. ff. de his qui sunt sui.* Etiamsi aut propter morbũ in cura liberorum suorum esse possint *v. l.1. l.2. l.4. ff. de curat. furiosi.*

vel vnus ex his in sua eum noluerit fideiussione suscipere, vel[a] pro persona, vel pro debito, in quantum esse qui petitur, probatur idoneus. hoc tamen quod de fideiussione censuimus, ad masculos tantummodo liberos volumus pertinere. 9 ¶ Si conuictus fuerit aliquis liberorum ex eo, quia prohibuerit[b] parentes suos condere[c] testamentum: vt si quidem postea facere potuerint testamentum, sit eis pro tali causa filium exhæredandi licentia[d]. Si autem in ipsa prohibitione, sine testamento aliquis ex parentibus decesserit, & aliis siue qui ab intestato ad hæreditatem defuncti, aut cum ipso filio qui testamentum fieri prohibuit, aut post illum vocantur, siue illi quos hæredes, aut legatarios habere volebat, vel qui læsionem aliquam ex prohibitione testamenti sustinuerunt, hoc ipsum approbauerint: secundum alias leges super hoc positas talia negotia terminentur. 10 ¶ Si præter voluntaté parẽtum inter[e] arenarios vel mimos sese filius sociauerit, & in hac professione permanserit: nisi forsitan etiam parentes eiusdem professionis fuerint. 11 ¶ Si alicui ex prædictis parentibus volenti suæ filiæ vel nepti maritum dare, & dotem secundum vires substantiæ suæ pro ea præstare, illa non[f] consenserit, sed luxuriosam degere vitam elegerit. Si[g] verò vsque ad vigintiquinque annorum ætatem peruenerit filia, & parentes distulerint eam marito copulare, & forsitan ex hoc cõtigerit in suum[h] corpus eam peccare, aut sine[i] consensu parentum marito se, libero[k] tamen, coniungere: hoc ad ingratitudinem filiæ noluimus imputari: quia non sua culpa, sed parentum id cõmisisse cognoscitur. 12 ¶ Si[l] quis de prædictis parentibus furiosus[m] fuerit, & eius liberi vel quidam ex his, aut liberis ei non existentibus alii eius cognati, qui ab intestato[n] ad eius hæreditatem vocantur, obsequium ei & curam competentem non præbuerint: siquidem à tali sanatus fuerit infirmitate, erit ei potestas vtrum velit negligentem filium vel filios, aut cognatos, ingratum vel ingratos in suo scribere testamento. Si autem aliquo furoris morbo eum detentum extraneus aliquis viderit à suis neglectum liberis vel cognatis, aut aliis ab eo scriptis hæredibus, & pro misericordia voluerit eum procurare: damus ei licentiam attestationem eis qui ab intestato, vel ex testamento iam facto ad furiosi hæreditatem vocantur, scriptis dirigere, vt eum procurare festinent. Si autem post huiusmodi attestationem neglexerint, & extraneus in suam domum furiosum susceptum sumptibus propriis vsque ad finem vitæ ipsius procurasse monstratus fuerit: eum qui obsequium ac diligentiam furioso exhibuit, licèt extraneus sit, ad eius successioné peruenire decernimus, euacuata institutione eorum, vtpote indignorum, qui furioso (sicut diximus) curam præbere neglexerint: ita tamen vt cætera testamenti capitula in sua maneant firmitate. 13 ¶ Si vnum de prædictis parentibus in captiuitate[o] detineri contigerit, & eius liberi, siue omnes, siue vnus non[p] festinauerint eum redimere: siquidem valuerit calamitatem captiuitatis euadere: in eius sit potestate, vtrum hanc causam ingratitudinis testamento suo velit adscribere. Si autem per liberorum negligentiam[q] vel contemptum non fuerit liberatus & in captiuitate decesserit, illos ad successionem eius venire non patimur, quia non festinauerunt eius redemptionem citius procurare. sed omnibus liberis in hoc negligentibus res vniuersas ab eodem relictas, ecclesiæ ciuitatis ex qua oritur, applicari, inuentario scilicet sub publica attestatione celebrando: ne quid ex eius facultatibus pereat: ita vt quicquid exinde ad ecclesiam peruenerit, captiuorum redemptioni proficiat. Sed hæc quidem quantum ad personas dicta sunt, quas exhæredare non licet nisi ingratitudinis causas vbique approbari contigerit. Occasionem autem nobis ad generalem legem promulgandam hæc præsens causa noscitur obtulisse. Sed vniuersaliter iubemus, vt si ille qui in captiuitate detentus fuerit, liberos non habuerit, & aliis qui ad eius hæreditatem vocati sunt, eum redimere non festinantibus, in captiuitate defunctus fuerit: nullus ex iis qui neglexerit, ad hæreditatem eius perueniat, licèt ante captiuitatem testamentum forsan ab eo fuisset conscriptum, in quo memoratas personas scripsit hæredes: sed hac quoque institutione hæredum infirmata, & cæteris testamenti capitulis in suo robore permanentibus, substantiæ talium personarum simili modo ecclesiis ciuitatum ex quibus orti sunt, applicentur, & nullis aliis causis, quàm in captiuorum redemptionibus expendantur: vt vnde[r] illi à suis non sunt redempti, aliorum redemptio procuretur, & ipsorum quoque animæ ex hac causa piissima subleuentur. Hoc eodem obseruando & si aliam extraneam personam ante captiuitatem scripsit hæredem: & illa sciens se ab eo hæredem scriptam, eum redimere à captiuitate neglexerit. Hanc autem pœnam contra illos valere iubemus, qui octauum[s] & decimum suæ ætatis annum compleuerint. In huiusmodi[t] verò causis quãdo pro captiuorum redemptione necessarium fuerit dare pecunias si quis proprias pecunias non habuerit, licentia erit ei, si memoratæ sit ætatis, mutuandi pecunias, & res mobiles vel immobiles supponendi, siue propriæ ipsius sint, siue illius[u] qui in captiuitate detinetur: quoniam in prædictis omnibus, quæ pro[x] captiuorum redemptione data vel expensa probabuntur, contractus huiusmodi tanquam à persona suæ potestatis & legitimæ ætatis factos, ita firmos esse decernimus: nullo eis qui cum huiusmodi personis in memoratis causis quo prædictum est modo contraxerint, præiudicio generando: necessitatem scilicet habente eo qui ex captiuitate redierit, tales contractus ratos habere, & eis tãquam suis debitis obligari. 14 ¶ Si qui[y] de prædictis parentibus orthodoxus constitutus senserit suum filium vel liberos[z] non esse catholicæ fidei, nec in sacrosancta ecclesia communicare, in qua omnes[a] beatissimi patriarchæ vna conspiratione & concordia fidem rectissimam prædicant, & sanctas quatuor[b] synodos, Nicænam, Constantinopolitanam, Ephesinam primam, & Chalcedonensem amplecti seu recitare noscuntur: licentiam habeant pro hac maximè causa ingratos eos & exhæredes in suo scribere testamento. Et hæc quidem pro ingratitudinis causa decernimus. Generalem[c] autem prouidentiam liberis catholicis deferentes, iubemus saluis legibus quæ iam de aliis hæreticis sunt prolatæ, & circa Nestorianos & Acephalos, hæc obseruari, vt si quando parentes inuenti fuerint siue Iudaico Nestorij furori dediti; siue Acephalorum amplectentes insaniam, & ideo ab ecclesiæ catholicæ communione separati: non liceat eis alios hæredes sibi instituere[d] nisi[e] liberos orthodoxos[f] & ecclesiæ catholicæ communicantes, vel liberis non existentibus, agnatos vel cognatos, qui scilicet catholici sint. Quod si forte ex filiis alij quidem sunt orthodoxi, & ecclesiæ catholicæ communicantes, alij vero ab ea separati: omnem parentum substantiam ad[g] filios tantùm catholicos peruenire sancimus: licèt vltimas voluntates huiusmodi personæ fecerint contra tenorem huius nostræ constitutionis aliquid disponentes. Si verò posthac fratres ab ecclesia separati, ad eam conuersi[h] fuerint: pars eis competens, in statu in quo inuenta fuerit tempore quo redditur, eis præbeatur, vt nullam de fructibus aut gubernatione medij temporis inquietudinem vel molestiam catholici patiantur qui antè prædictas res detinebant: quoniam huiusmodi rerum, quas ex fratrum parte non communicantium catholici possidebant, sicut alienationem vetamus, ita præteritorum temporũ fructus aut gubernationem nullatenus ab his à quibus detenti sunt, exigi vel retractari permittimus. Si autem vsque ad finem vitæ suæ in eodem errore non communicantes permanserint: tunc catholicos fratres, vel hæredes ipsorum, plenissimo iure dominij easdem res possidere decernimus. quod si filij quidem omnes peruersi, & ab ecclesiæ catholicæ communione alieni inuenti fuerint, alij autem propinqui agnati vel cognati religionem catholicam colentes, & communicatores esse fuerint approbati: eos liberis[i] hæreticis anteponi, & eorum hæreditati succedere. Si verò liberi & propinqui agnati vel cognati ab orthodoxæ religionis communione sunt extranei: tunc siquidem schema clericorum parentes eorum habuerint: ad † ecclesiam ciuitatis vbi[k] domicilium habebant, res eorum volumus pertinere: ita, vt si ecclesiastici intra annale spacium huiusmodi personarum vindicare res neglexerint: earum dominium nostri fisci iuribus vindicetur. Si autem laici sunt, sine aliqua distinctione substantias eorum ad res priuatas nostras similiter peruenire sancimus. Quæ obtinere decernimus etiãsi testamento non facto tales personæ decesserint: omnibus quæ contra cæteros hæreticos in aliis constitutionibus

dispo-

n vel ex testamento *l.3. ff. de his quibus vt indig.* o hinc sumpta est authentica, Si captiui *C. de episc. & cler.*

p Hac impietate laborauit Gallienus imperator. dequo vide Trebell. Pollionem *in Gallieno.*

q Pœna liberorum parentem captiuum non liberantium.

r Qui maior 18. annis, (ignoscitur enim ætati minoris, seu non exephebi qui redemptionem patris non procurauit) parentem captiuumq; redimere neglexit quod ab eo alioquin potuit testamento capere, id cedet captiuorum redemptioni. Est hoc singulare in pœnis inferendis, vt pœna, quàm fieri possit, maximè delicti speciem animo delinquentis obiecisse videatur. vtque per ea quisque puniatur, per quæ peccauerit.

s hæc est plena pubertas.

t Minor 25. annis, maior 18. potest mutuò accipere pecuniam résque suas pignori dare, liberandi patris captiui causa.

u Filius res parentis obligare potest, eius ab hostibus redimendi causa.

x Nota fauorem attributum redemptioni captiuorum.

y 5. *Harmenopul. 9. §. 52.* περὶ αἱρετικῶν.

z Liberi hæretici non succedũt patri vel ex testamento vel ab intestato *leg. 19. Codice de hæreticis.*

a non dicit omnes homines, sed omnes patriarchas beatissimos. nec enim omnes homines in veram & orthodoxam fidem conspirant.

b *vide l. 7. §. 4. Cod. de summa trinit.*

c hinc sumpta est authentica, Idem est *C. de hæreticis.*

d Hæretici parentes testari inter liberos possunt.

e *Nouell. 118. c. 6. Nouell. 144. c. 1 l. 18. C. de hæreticis.*

f Hoc quidam volunt abrogari per Authentic. Gazaros *Cod. de hæreticis*: perinde ac si eeuellet, orthodoxos liberos hæreticis parentibus succedere.

g Quod non defertur hæreticis, fratribus orthodoxis adcrescit.

h Hæreticorum liberorũ ius in suspenso est: Quandiu sunt hæretici, fratres eorum orthodoxi aut cognati eis præferuntur. fructus etiam lucrantur: non tamen proprietatem patri hæretico delatam alienare possunt. Heretico resipiscente, proprietatem ei restituere coguntur, at non fructus.

i Obserua casum, in quo agnati & cognati defuncti excludunt defuncti liberos. hinc interea notandũ, Iure Romano ne dum orthodoxos liberos hęretici parentis fiscum excludere, sed & eius agnatos.

† Ecclesia in bonis clerici hęretici fiscum excludit. *eod. ibi, ita vt si, &c.* quod hodie non obseruat. Clarus *5. sent. §. Hæresis, vers. item bona*, refert, in ducatu Mediolanensi bona diuidi æquis portionibus inter fiscum ducalem, episcopos & inquisitores. In Hispania, omnia bona hæretici, etiã clerici, vel habentis beneficium ecclesiasticum, applicantur fisco Regio, quantumuis hæretici parentis liberi sint orthodoxi, arg. Authent. Gazaros *Cod. de hæretic.* confirmata communi opinione, quod repugnat huic Nouellæ §. *eod.* ibi, non liceat eis alios hęredes instituere, nisi liberos orthodoxos.

k non ecclesiam quandam generalem.

disposita sunt, & contra Nestorianos & Acephalos, & alios[a] omnes qui catholicæ ecclesiæ (in qua prædictæ quatuor synodi, & patriarchæ recitantur) non communicant, & successiones eorum, similiter obseruandis. Si enim pro causis corporalibus cogitamus: quanto[b] magis pro animarum salute, prouidentia est nostræ solicitudinis adhibenda: Siue[c] igitur omnes memoratas ingratitudinis causas, siue certas ex his, siue vnam[d] quamlibet parentes in testamento suo inseruerint, & scripti hæredes nominatam vel nominatas causas, vel vnam ex his veram esse monstrauerint[e] testamentum suam habere firmitatem decernimus. Si autem hæc obseruata non fuerint, nullum exhæredatis liberis præiudicium generari: sed quantum ad institutionem hæredum pertinet, testamento euacuato, ad parentum hæreditatem liberos tanquam ab intestato ex æqua parte peruenire, ne liberi falsis[f] accusationibus condemnentur, vel aliquam circumscriptionem in parentum substantiis patiantur. Si verò contigerit in quibusdam talibus testamentis quædam legata † vel fideicommissa, aut libertates, aut tutorum dationes relinqui, vel quælibet alia capitula concessa legibus nominari: ea omnia iubemus adimpleri, & dari illis quibus fuerint derelicta, & tanquam in hoc non rescissum obtineat testamentum. Et hæc quidem de parentum ordinauimus testamentis.

Cap. IIII.

Quæ sint iustæ causæ parentum[g] exhæredationis[h].

IVstum autem perspeximus & econtrario de liberorum testamentis hęc eadem cum aliqua distinctione disponere. Sancimus[i] itaque non[k] licere liberis parentes suos præterire, aut quolibet modo à rebus propriis, in quibus habent testandi licentiam, eos omnino alienare: nisi causas quas enumerauimus, in suis testamentis specialiter nominauerint. Has autem esse decernimus. 1 ¶ Si parentes ad interitum[l] vitæ liberos suos tradiderint: citra causam tamen quæ ad[m] maiestatem pertinere cognoscitur. 2 ¶ Si venenis[n] aut maleficiis, aut alio modo parentes filiorum vitæ insidiati probabuntur. 3 ¶ Si pater nurui[o] suæ, aut concubinæ filij sui sese immiscuerit. 4 ¶ Si parentes filios suos testamentum[p] condere prohibuerint in rebus in quibus habent testandi licentiam: omnibus videlicet in huiusmodi testamentorum prohibitione seruandis, quæ in parentum persona distinximus[q]. 5 ¶ Si contigerit autem virum[r] vxori suæ ad interitum, aut alienationem[s] mentis dare venenum, aut vxorem marito, vel alio modo alterum vitæ alterius insidiari: tale quidem vtpote publicum crimē constitutum, secundum leges examinari, & vindictam legitimam promereri decernimus: liberis autem esse licentiam, nihil in suis testamentis de facultatibus suis illi personæ relinquere, quæ tale scelus noscitur commisisse. 6 ¶ Si liberis, vel vno ex his in furore[t] constituto, parentes eos curare neglexerint: omnia & hîc obseruari præcipimus, quæ de parentibus furiosis superius disposuimus[u]. 7 ¶ His casibus etiam cladem captiuitatis[x] adiungimus: in qua si liberos detineri, & per parentum contemptum vel negligentiam non redemptos, ab hac luce transire contigerit, nullatenus eorum parentes ad facultates perueniant liberorum. de quibus filij testari potuerant: sed omnia in hoc quoq; capitulo seruentur, quæ & dę parentibus vel cognatis atque agnatis qui ab intestato ad talium personarum iura vocantur, aut de extraneis scriptis hæredibus suprà censuimus[y]. 8 ¶ Si quis dę prædictis liberis orthodoxis constitutus senserit suum parentem vel parentes non[z] esse catholicæ fidei: hæc & in eorum persona tenere, quæ suprà de parentibus iussimus[a]. 9 ¶ Si tales igitur causas, vel certas, aut vnam ex his liberi suis testamentis inscripserint, & scripti ab eisdem hæredes, aut omnes, aut certas, aut vnam ex his probauerint: testamentum in sua firmitate manere præcipimus. Si autem hæc omnia non fuerint obseruata, nullam vim huiusmodi testamentum quantum ad institutionem hæredum habere sancimus: sed rescisso testamento, eis qui ab intestato ad hæreditatem defuncti vocantur, res eius dari disponimus: legatis videlicet vel fideicōmissis & libertatibus & tutorum dationibus, seu aliis capitulis, sicut superius[b] dictum est, suam obtinentibus firmitatem. Si quid autem pro legatis siue fideicommissis & libertatibus, & tutorum dationibus, aut quibuslibet aliis capitulis, in aliis legibus inuentum fuerit huic constitutioni contrarium: hoc nullo modo volumus obtinere. Et hæ quidem exhæredationis aut præteritionis pœnæ, quantum ad ingratitudinis causas contra prædictas personas statuendę sunt: si quæ autem ex his inter crimina reputantur, earum autores etiam alias pœnas sentiant legibus definitas.

a Pœnæ hæreticorum ad similes producuntur.
b Maior animorum quàm corporum habenda est ratio.
c De inoff. test. *Iulian. hic. constit. 107. c. 375. ad. de 5. Harm. 9. § 55*
d Vel vna ingratitudinis causa sufficiens est, ad exhæredādos liberos.
e alioquin liberi præsumūtur meriti, nisi probentur immeriti.
f Falsis parentū accusationibus temerè non credendum *l. 4. ff. de inoff.*
† in iusta exhęredatio liberorum testamento adscripta, testamētum non vitiat, sed solas institutiones: nō legata, nō fideicommissa, nō libertates: quod olim non fuit *l. 8. § 16 l. 25. ff. de inoff.*
g 5. Harmen. 9. § 56. 57. & seq.
h *Iul. const.* 107. *nu. 376.*
i hinc sumpta est authentica, In testamēto *Co. ad Tertull.*
k *Nou. 1. adde l. 15. ff. de inofficioso l. 7. ff. vnde liberi.*
l *l. 4. ff. de agnoscend.*
m Vitæ liberorū insidiari permissum in causa maiestatis .i. Permissum est patenti liberos maiestatis accusare *adde c. 3. § 3.*
n *d. c. 3. § 5.*
o *d. c. 3. § 6.*
p *d. c. 3. § 9.*
q *d. § 9*
r Interfectorem matris exhæredare possumus, etiam parentem. dissimulata est etiam pœna in ea, quæ pro vindicta liberorum matrē suam interfecerat, cùm eadem nepotes suos veneno sustulisset, *v. quæ notaui ad l. 5. ff. de parricid.*
s εἰς ἔκστασιν διανοίας.
t *c. 3. § 12. & eo.*
u *d. § 12.*
x *d. c. 3. § 13.*
y *d. § 13.*
z *d. c. 3. § 14.*
a *d. § 14.*
b *d. c. 14. in f.*
c vt non liceat creditori ante luctuosos nouem dies, debitore suo mortuo, aliquem molestare, propter hoc quod defunctus debet *iulian. constit. 107. nu. 377.*
d *Nou. 60. c. 1.*
e Exhæredatio iniuriæ species.
f *adde Nou. 15. 5. Harmen. 9. § 17. l. 14. l. 15. ff. de inofficioso testamento.*
g Nota de actione ad supplementum legitimæ *l. 30. Cod. de inoff.*
h Aliàs, senes parentes ex sua libidine moderantur, quæ nunc est, non quæ olim fuit, *Terent. in Heautont. act. 2. scen. 1.*
i Laudat quisque facile quod optat.
† hinc sumpta est authentica, Sed neque *Cod. de sepulchro violato.*

Cap. V.

Vt[c] non liceat creditori hæredes defuncti pro debito molestare ante nouem[d] dies.

HAEc autem disposuimus, vt & parentes & filios à testamentorum iniuria[e] liberos reddamus. Cæterum si qui hæredes fuerint nominati: etiā si certis rebus iussi fuerint esse contenti, hoc casu testamentum quidem nullatenus solui præcipimus, quicquid autem minus eis legitima portione relictum est, hoc secundum nostras alias[f] leges ab hæredibus impleri[g]. Sola enim est nostræ serenitatis intentio, à parentibus & liberis iniuriam præteritionis & exhæredationis auferre. Considerare namque debent parentes, quia[h] & ipsi filij fuerunt, & eadem à suis parentibus sperauerunt. Et similiter qui nunc filij sunt, debent studere parentum animos sanare: quia[i] & ipsi parentes fieri desiderant, & à suis filiis optant honorari. Vnde & constat ad vtriusque partis vtilitatem atque cautelam, præsentem legem fuisse prolatam: quam ex hac occasione promulgandam esse perspeximus. In aliquo autem negotio disceptantes, inuenimus Pulcheriam filiam gratam quidem à sua genitrice fuisse dictam, exhæredatam autem testamento nominatam tam in paternis quàm in maternis facultatibus: & talem quidem scripturam, quia dolo eam & machinatione quorūdam compositam fuisse comperimus, nullo modo permisimus obtinere, filiam autem hæredem patris ac matris iussimus fieri: sicut & in scriptis prolatum super hac causa nostrum manifestat arbitrium. 1 ¶ Meminimus † insuper legem[k] à nobis fuisse prolatam, per quā iussimus nulli penitus esse licentiā corpora defunctorum debiti gratia detinere, aut impedimentum eorum facere sepulturæ. Sed in præsenti quendam cognouimus cuiusdā mortui genitorem a sepultura sui filij redeuntem, nomine debiti tenuisse: ideóque pium & humanum esse perspeximus talem crudelitatem hac lege piissima ...cere. Sancimus itaque nulli penitus esse licentiam, aut hæredes, aut parentes, aut liberos, aut coniugem, aut agnatos, vel cognatos, aut alios affines eius, aut fideiussores ante[l] nouem dierum spatium, in quibus videntur lugere, conueniendi, aut quocunque modo inquietandi, aut aliquam admonitionem eis offerendi, aut in iudicium[m] eos vocandi, siue debiti gratia quod à defuncto descendit, siue alterius cuiuscunque causæ nomine ad memoratas personas specialiter pertinentis. Si verò intra nouem dierum spatium aliquis ausus fuerit quamlibet de prædictis personis aut aliquam cautionem seu promissionem vel fideiussionem exigere ab ea: hæc omnia inualida esse decernimus. Post nouem autem dierum excursum, si quis contra tales personas aliquas habere putauerit actiones: eas secundum leges exerceat, nullo videlicet præiudicio actoribus ex hoc interuallo circa temporalem præscriptionem, aut in alia quacunq; legitima allegatione penitus generando.

Cap. VI.

De[n] constituta pecunia[o].

AD[p] hoc, aliud capitulum ad pecuniæ constitutionem seu promissionem respiciens, hac lege præuidimus definire. Sancimus igitur, si quando aliquis aut pro[q] se, aut pro alia persona pecuniā constituerit, vel spoponderit, dicens fortè cuicunque, *Satis[r] tibi facio*: eum in quantitatem quam dixit, modis omnibus obligari, atque promissionem seu sponsionem suam adimplere, & debitum compelli persoluere. Si quis autem dixerit, *Fiet tibi satis à me, & ab illo, & illo*: illis quidem quos nominauerit, non consentientibus, nullum ex tali voce fieri præiudicium: sed nec ipsum qui hoc dixerit, pro illis personis quas nominauit, aliquam exactionem sustinere: pro se autem, quod secundum leges debere monstratus fuerit, pro rata tantùm portione persoluere. Si autem dixerit, *Fiet tibi satis aut à me, aut ab illo & illo*: tunc nominatis quidem simili modo non consentientibus nullum fieri præiudiciū: ipsum autem qui hoc promiserit, integrum quidem debitum cogi persoluere. Si quis autem dixerit, *Fiet tibi satis*: eum tali verbo, vt impersonaliter[s] dicto, tanquam si nihil promiserit, ita ab omni exactione liberum seruari. Si quam autem contra nominatas personas putauerit sibi actionem competere: eam secundum leges aduersus eos proponere, & legis auxilio perpotiri.

EPILOGVS.

¶ Hæc autem obtinere sancimus in causis omnibus quæ nondum iudiciali sententia, vel amicabili conuentione sopitæ sunt, parens charissime atque amantissime. Celsitudo itaque tua præsentem nostri numinis generalem constitutionem edictis quidem in hac regia ciuitate mo-

k *Nouella 60. cap. 1. adde l. vltim. Cod. de sepulchro violato. l. 2. ff de in ius vocando. l. 30 ff. de iudiciis.*
l Solebant enim in nonum vsque diem iusta defunctis & μνημόσυνα persolui. *Nouell. 133. c. 3. in f.* Gregor. *s.* ἐννάτῃ μὲν ἡμέρᾳ παρ' ἡμῶν τῶν τελευτῶν τε βασιλέως καὶ ἁπάσης τῶν ἐνδόξων γυναικῶν τὸ νενομισμένον τελοῦσιν πένθος καὶ τὰ μνημόσυνα, qui mos ex paganis manauit. Dion *in Adriano.* Πλωτίναι ἀποθανούσῃ ἐτίμησεν ὡς καὶ ἐπὶ ἡμέρας ἐννέα μελανειμονῆσαι. Augustinus *in quæstion. super Gen.* Nescio, vtrum inueniatur alicui sanctorum in scripturis celebratum esse luctum 9. dierum, quod apud Latinos Nōuendial appellant. vnde mihi videntur ab hac consuetudine prohibendi, si qui Christianorum istum in mortuis suis numerum seruent, qui magis est in Gentilium consuetudine. Donatus *in Phormione.* In nuptiis septimus dies instaurationem voti habet, vt in funere nouem dies, qui parentalia concludunt, *vide Cuiac. hic. & cap. 6. de præscription.* Hinc Nouendialis cœna apud Tacitum 6. Annalium. Virgilius. Prætere a si nona dies mortalibus almum Aurora extulerit. Statius in Archemori funere, Roscida iam nouies cœlo demiserat astra Lucifer. Glossis Nouendialia ἔννατα νέκρα ἀγάλματα. Eodem die cœnæ funebres & epulę fiebant. Iuli. obsequens, adde Festum in Nouendiales feriæ.
m *l. 2. l. 3. ff. de in ius vocando.*
n Hęc actio Gręcis ἐπὶ τῇ ἀντιφωνήσει ἀγωγὴ *3. Harmenopul. 6. § 5.*
o *vide Iulian. constitut. 107. nu. 378.*
p hinc sumpta est authentica, Si quando *C. de constituta.*
q Constituimus aut pro nobis, aut pro alio.

r Nota hîc quatuor formulas, Satis tibi facio, Fiet tibi satis à me & ab illo, & illo, Fiet tibi satis aut à me, aut ab illo & illo, Fiet tibi satis. Priore & tertia formula constituentem, in solidum obligari: secunda viriliter tantùm, Quarta nullo modo obligari.
s Impersonalis enunciatio non obligat loquentem.

re solito proponendis, præceptionibus autem ad prouinciarum rectores dirigendis, ad omnium notitiam faciat peruenire. Dat. Kal. Feb. CP. Dom. Iustin. PP. Augūst. anno XV.[a] Basilio V.C. Conſ.

VT NEQVE MILES[b] NEQVE fœderatus[c] obseruetur domui priuatæ[d] aut poſſeſſioni alicuius.

Tit. XVII.

NOVELL. CONST. CXVI.

Imp. Iuſt. Aug. Theodoto Orientalium prætoriorum præfecto.

PRAEFATIO.

CVM domini Dei beneuolentia ad cuſtodiam noſtrorum ſubiectorum militarium rerum incipit ordinatio. His enim prouidentia Dei diſpoſitis, Barbarorum quidem incontinentia refrenatur, reipublicæ verò res augetur. Et quoniam aliqui propriæ ſalutis pro nihilo facientes rationem, milites & fœderatos, qui debent pro libertate reipublicæ contra inimicos certare, præſumunt ſubtrahere, & in priuatas ſuas occupare vtilitates: præuidimus per præſentem legem noſtram omnibus interdicere, vt nullum de cætero præſumat militem in quocunque relatum numero, aut fœderatum ſubtrahere, & in ſua domo aut in propriis habere poſſeſſionibus, pro quibus nos multos ſuſtinemus labores: exerceantur enim & militant, vt communibus vtiles ſint rebus.

CAP. I.

SInt igitur omnes ſcientes, qui milites aut fœderatos aliquos in ſuis habent domibus[e] aut poſſeſſionibus, aut qualitercunque obſeruantes, & quaſdam eis proprias implentes vtilitates: quod niſi intra triginta dierum dilationem, computandorum ab inſinuatione per loca præſentis noſtræ diſpoſitionis, eos expulerint: ſubſtantiæ quidem habentium eos, aut retinentium, publicationi ſubiectæ, fiſco applicabuntur: ipſi verò & dignitatibus & militiis quas habent, expellentur: milites verò & fœderati qui eis poſt dilationem obſeruauerint, non ſolùm militia ſpoliabuntur, ſed etiam vltima[f] ſuſtinebunt ſupplicia: ſcientibus etiam vniuſcuiuſque prouinciæ iudicibus, quia ſi aliqui inueniantur in locis[g] quę ſub his ſunt exactoribus, aut conuictoribus, aut perſonis aliquibus, aut[h] dominiis, aut poſſeſſionibus, aut quibuslibet propriis vtilitatibus permanentes, & non celeriter iſtos comprehenderint, & ſuppliciis ſubdiderint, & milites quidem ad numeros ſuos transmittant in quibus militant, fœderatos[i] verò ad proprias[k] optiones: ipſi decem librarum auri pœnam exigentur, & inſuper exilio tradentur, vtpote noſtras iuſſiones præſumentes neglig ere. Nemo igitur neque diuino quodam typo de hoc forſan facto, neque præceptis iudicum vtatur, neque aliquis noſtrorum iudicum huiuſmodi aliquos typos aut præceptiones iudicum ſuſcipiat, ſed cum omni celeritate militantes quidem ad proprios numeros[l], fœderati verò ad ſuas optiones reuertantur, & pro communibus certent rebus. nullo enim modo de cætero concedimus noſtros milites aut fœderatos in quibuſdam omnino priuatis vtilitatibus occupari.

EPILOGVS.

¶Quæ igitur placuerunt nobis, & per præſentem manifeſtata ſunt legem, tua eminentia præcognoſcens, in hac quidem feliciſſima ciuitate edictis ſecundum morem propoſitis, in prouinciis verò præceptionibus deſtinatis omnibus manifeſta conſtituere feſtinet. Dat. Id. Apr. Conſtant. Imp. Do. Iuſt. perpetuò Aug. anno XV.[m] Baſilio V.C. Conſ.

VT[n] LICEAT MATRI[o] ET AVIAE, & aliis parentibus poſt legitimam partem liberis derelictam, quomodo voluerint reſiduam facultatem ſuam diſponere, & alia capitula plura.

Tit. XVIII.

NOVELLA CONSTIT. CXVII.

Imper. Iuſt. Auguſt. Theodoto præfecto Orientalium prætoriorum.

PRAEFATIO.

DIVERSIS capitulis ad nos relatis, neceſſarium eſſe perſpeximus generali hac lege diſponere.

CAP. I.

Si quis filium ſ. hæredem inſtituerit, vt pater ipſius vſumfructum hæreditatis non habeat[p].

SAncimus[q] igitur licentiam eſſe & matri & auiæ, aliiſq; parentibus, poſtquam reliquerint filiis partē, quæ lege[r] debetur: quod reliquum[f] eſt ſuæ ſubſtantiæ ſiue in ſolidū voluerint, ſiue in partem, filio vel filiæ, nepoti vel nepti, & dinceps deſcendentibus donare, aut etiam per vltimam relinquere voluntatem, ſub hac definitione atque conditione, ſi voluerint[t] vt pater aut qui omnino eos habent in poteſtate, in his rebus neque vſumfructum, neque quodlibet penitus habeant participium. Hæc enim & extraneis relinquere poterant, vnde nulla parentibus vtilitas naſcetur. Hoc itaque non ſolùm parentibus, ſed etiam omni perſonæ licere præcipimus. 1 ¶Res autem ita relictas ſiue donatas poſitis ſub poteſtate perſonis, ſiquidem perfectæ[u] ſint ætatis: licèt[x] ſub poteſtate ſint, licentiam habeant quo volunt modo diſponere. Si verò ætate minores ſint: per quem perſpexerit teſtator, aut donator, hæc gubernentur, donec illi quibus donata ſunt aut relicta, ad perfectam ętatem veniant: licentiam[y] habente teſtatore, vel donatore, & matri & auiæ horum quibus res collatæ ſunt, ipſarum rerum ſi voluerint gubernationem committere, licèt maritis iunctæ ſint memoratæ mulieres: ita tamen, ſi & ipſæ huiuſmodi gubernationem ſuſcipere voluerint. Si verò forſan is qui reliquerit, aut donat, nullum his diſpenſatorem ordinauerit, aut ab eo datus huiuſmodi gubernationem ſubire noluerit, aut moriatur antequam illi perfectæ[z] fiāt ætatis, iubemus iudicem[a] competentem curatorem fide dignum cum legitima fideiuſſione[b] rebus talibus ordinare, qui debeat relictam talibus perſonis ſubſtantiam gubernare atque cuſtodire, donec[c] illi ad perfectam (ſicut dictum eſt) ætatem perueniant. In illis enim caſibus legem quæ vſum[d] parentibus præbet, volumus cuſtodiri, quibus non ineſt ſpecialiter huiuſmodi conditio.

CAP. II.

De eo qui in aliquo inſtrumento nominatus eſt filius[e].

AD[f] hoc autem & illud ſancire perſpeximus, vt ſi quis filium aut filiam habens de libera muliere cum qua nuptiæ conſiſtere poſſunt, dicat in inſtrumento, ſiue publica ſiue propria manu conſcripto, & habente ſubſcriptionem trium[g] teſtium fide dignorum, ſiue in teſtamento ſiue in geſtis monumentorum, hunc aut hanc filium ſuum eſſe[h], aut filiam, & non adiecerit naturalem: huiuſmodi filios eſſe legitimos, & nullam aliam probationem ab iis quæri, ſed omni frui eos iure quod legitimis filijs noſtræ conferunt leges: vtpote ipſo patre (ſicut dictum eſt) filios proprios eos vocante. ex hoc enim & cum eorum matre monſtratur legitimum habuiſſe matrimonium: vt neque ab ea pro nuptiarum fide alia probatio requiratur. Si autem pater ex ipſa muliere multos filios habens, vni ex eis teſtimonium quolibet ex prædictis præbuerit modis: ſufficere ex eadem muliere natis, ad legitima iura patris teſtimonium vni datum.

CAP. III.

De muliere quæ ſine dotalibus inſtrumentis nupſit[i].

HOc quoque præſenti conſtitutioni perſpeximus adiiciendum, vt ſi quis ex non ſcripto per affectum nuptialem vxorem acceperit, & ex ea filios procreauerit: ſoluto autem matrimonio contingat eum etiam aliam ducere coniugem cum dotalibus inſtrumentis, & ex ea ſimiliter filios procreare: nullum circa paternam hæreditatē aliis filiis ex indotata[k] coniuge natis præiudicium fieri: ſed cum aliis filiis ex ſecunda natis vxore, quæ cum dotalibus inſtrumentis copulata eſt, ad patris etiam illos hæreditatem vocari, cum etiam ex ſolo affectu poſſit conſiſtere matrimonium. quod ſimiliter valere volumus etiam ſi prius quidem cum dotalibus inſtrumentis iungatur aliquis vxori, poſt illam verò alteram ducat ſolo nuptiali affectu.

CAP. IIII.

De nuptiis[l] illuſtrium vt cum dotalibus inſtrumentis fiant.

QVia[m] verò legem[n] dudum protulimus iubentem aut dotalia fieri documenta, aut alias probationes procedere factas apud eccleſiæ defenſores, per quas nuptias competat confirmari, aut certè ſacramenta præberi: in præſenti perſpeximus melius diſponere ea quæ de his pridem ſancita ſunt. Et propterea iubemus eos[o] qui maximis dignitatibus decorati ſunt, vſque[p] ad illuſtres, non aliter nuptias celebrare, niſi dotalia ſcribantur inſtrumenta: niſi tamen aliquis antequam mereretur huiuſmodi dignitates, ex affectu ſolo duxit vxorē. Tales enim nuptias ante dignitates factas, & poſt dignitates, legitimas manere præcipimus, & ex his natos legitimos eſſe filios. Poſtquam verò honorati fuerint aliqui huiuſmodi dignitatibus: non aliter ducere vxores, niſi cum dotalibus inſtrumentis. Hanc autem legis ſubtilitatem concedimus[q] ſubiectis noſtræ reipublicæ Barbaris, licèt dignitatibus huiuſmodi decorati ſint, vt etiam ſub affectu[r] poſſint ipſi volentes contrahere nuptias. Reliquos autem omnes præter eos qui maximis (ſicut dictum eſt) dignitatibus decorati ſunt, cuiuſlibet ſint dignitatis, aut militiæ, aut ſtudij, ſiquidem voluerint, aut potuerint, non prohibemus eos cum dotalibus inſtrumentis ducere vxores. Si autem etiam hoc non cuſtodierint, & ex ſolo

---

Marginal notes (left):

a .i. anno 541.
b περὶ στρατιωτῶν. Scrim. de militibus Index Reg.
c quid fœderati v. c. 1. eo.
d τῇ μήποτε στρατιώτην ἢ φοιδέρατον ἐν τισὶν ἰδιωτικαῖς χρείαις ἀπο... Ecl. 8
e Milites priuatis negotiis occupari non debēt v. l. 31. C. de locat.
f .i. mortem.
g ἢ οἴκοις ἢ δεσπόταις Scrimg.
h hęc verba, *quæ ſub his ſunt exactoribus, aut conuictoribus*, deſunt in Scrimgeri editione.
i Fœderati l. vl. C. de locato, Iul. conſt. 108. nu. 3 8. ſub optionibus ſiue Phylarchis erant, vt ſcholares ſub primiceriis ſcholarum, milites ſub magiſtris militum, vel ducibus, vel tribunis. Duces optionum, Phylarchi appellantur v. quæ notaui ad Nou. 102. c. 1. Hic ergo fœderati adoptiones ſuas, milites ad numeros ſuos, relictis priuatorū negotiis redire iubētur. his adde quæ dixi ad l. 31. C. de locato.
k ἰδίους ὀπτίονας. Scrimg.
l numeri, militū, optiones, fœderatorum.
m .i. anno 541.
n de diuortiis & aliis capitulis. Index Reg. adde Iulian. conſt. 108.
o huc refer c. 1. eod.
p Iul. hic. nu. 379.
q hinc ſumpta eſt auth. Excipitur (od. de bonis quæ liberis.
r Liberis relinquēda eſt vt minimū, legitima.
ſ Poteſt parens vni liberorum plus aliis relinquere.

Marginal notes (right):

t Ea lege aſcendentes & extranei bona alicui relinquere poſſunt, ne vſusfructus eorum patri adquiratur.
u .i. 25. annorū.
x vide quæ ſcripſi ad l. 3. Co. qui teſtam.
y l. 3. §. 3. ff. de vſu, l. 4. C. de confirmando tutore: l. 32. ver. ſimilis ff. de excuſ. tut.
z .i. 25. annorū.
a v. tit. ff. de tutorib. datu.
b rē pupilli ſaluam fore ſcil.
c Minor 25. annis in cura eſſe deſinit.
d vſumfructum Iul. hic.
e Iul. hic. nu. 380.
f hinc ſumpta eſt auth. Si quis liberos C. de natur. lib.
g Inſtrumenta propria manu ſcripta habena ſubſcriptionem trium teſtiū, magnæ authoritatis eſt.
h ſenſus eſt, Eā iuſtam vxorem videri, cuius liberos in publico inſtrumēto, vel in priuato munito trib. teſtibus vel in teſtamento, vel apud acta filios nominaueris. vn de poſſis colligere, Adoptione filios ſuos fieri, ni ſi plus aliquāto dare libuerit nominationi quā adoptioni v. quæ dixi ad Nou. 89. c. 11. adde l. 6. l. 7. C. de nat. lib.
i & de filiis ex tali matrimonio natis Iul. cōſtit. 381.
k Indotatę vxoris liberi cū dotatæ liberis æqualiter ſuccedunt, vt ita exæquentur liberi primarum & ſecundarū nuptiarum. licèt non in vtriſque interuenerint, dotalia inſtrumenta.
l Iul. hic. nu. 382.
m hinc ſumpta eſt auth. Maximis C. de nupt. & auth. Sed nouo iure C. de nat. lib. n Nou. 89. c. 8.
o Nota quando, & in quorum nuptiis, exigantur nuptialia inſtrumenta.
p μέχρι ἰλλουστρίων Græc hic μέχρι τῶν σπεκταβιλίων. 4. Harm. 4. §. 16. ... ἀξιωμάτων.
q Non ita exactè agitur cum extraneis incolis: quam cum ci uibus ac propriè ſubditis.
r ſine titulo ſc.

a citra instrumenta sc.& ita hac constitutione confirmantur leges,quæ sanciunt nuptias contrahi solo affectu,iuxta Nouellam 22. solos illustres Romanos excipit vt & Nou.74.Emẽdatur hîc quoq;Nou.74.c.4.quo nõ illustres cogebãtur profiteri nuptias apud episcopũ,exceptis seruis, militib. agricolis & abiectis personis. b *Nou.53.c.6. Nou.Leon.106.5.Harm.8.§.94.95.* c hinc sumpta est auth. præterea *C.vnde vir & vxor.* d *Nou.53.c.6.*

solo[a] affectu,celebratas nuptias firmas esse sancimus, & ex eis natos, legitimos esse filios iubemus.

CAP. V.

Vt cùm matrimonium est sine dote, & coniux superstes inops, mortui quartam[b] partem accipiat.

QVia[c] verò legem[d] dudum posuimus præcipientem, vt si quis vxorem aliquando sine dotalibus acceperit, cum affectu solum nuptiali, & hanc sine causa legibus agnita proiecerit[e]: accipere eam quartam[f] partem substantiæ eius: & aliam[g] post hanc fecimus lege decernentem, si quis indotatam vxorem per affectum solùm acceperit,& vsque ad mortem cum ea viuens, præmoriatur,accipere similiter & eam quartam illius substantiæ portionem: ita tamen, vt non transcendat hoc centum[h] librarum auri quantitatem: in præsenti melius vtranque legem disponẽtes,sancimus in vtroque casu ex talibus matrimoniis natos filios,legitimos esse, & ad paternam vocari hæreditatem: vxorem autem ex vtroque horum casuum, siquidem vsq; ad tres habuerit filios eius vir, siue ex ea,siue ex alio matrimonio, quartam partem ex substantia viri accipere.Si autẽ amplius fuerint filij: tantum in vtroque similiter casu accipere iubemus mulierem, quantum vni competit filiorũ: ita quippe,vt vsum solum † in talibus rebus mulier habeat: dominium autem illis filiis seruetur, quos ex ipsis nuptiis habuerit. Si verò talis mulier filios ex eo non habuerit: iubemus etiam dominij iure habere eam res,quas ex viri facultatibus ad eam venire per præsentem iussimus legem. Quæ tamen irrationabiliter exclusa est: in ipso tempore expulsionis partem iubemus accipere, quæ continetur hac lege. Virum enim in talibus casibus quartam, secundum priorem nostram legem,ex substantia mulieris accipere, modis omnibus prohibemus.

CAP. VI.

De Leoniana[i] & Constantiniana constitutione[k].

ILlo indubitanter obseruando, vt Leonis piæ memoriæ constitutio[l] in omnibus aliis casibus qui non continentur præsenti lege,propriam habeat fortitudinem. Constãtini verò piæ memoriæ legem † ad Gregorium scriptam, & super ea factam interpretationem à Martiano † piæ memoriæ, per quam mulierum coniunctiones(quas Constantini lex[m] abiectas vocauit)ad quosdam dignitatibus decoratos, prohibentur: nullo penitus modo valere permittimus: sed licentiam[n] volentibus præbemus(etsi quibuslibet magnis dignitatibus decorentur) huiusmodi mulieres cũ dotalibus instrumentis sibimet copulare. Reliqui verò citra eos qui maioribus dignitatibus decorati sunt, licentiam habebunt huiusmodi mulieres accipere, siue scripto voluerint,siue solo affectu nuptiali: si tamen liberæ sint,& cum quibus liceat nuptias celebrare.

CAP. VII.

Soluto per repudium matrimonio quomodo &[o] apud quem liberi alantur[p].

ILlud[q] quoque disponendum esse perspeximus, vt si quando inter maritum & vxorem nuptias solui contigerit: ex huiusmodi nati filij, nullo modo lædantur ex separatione nuptiarum,sed ad parentum hæreditatem vocentur, ex patris substãtia indubitanter alendi. Et si † quidem pater occasionem[r] separationis præbeat,& mater ad secundas nõ venerit nuptias: apud[s] matrem nutriantur, expensas patre præbente. Si verò per causam matris ostendatur solutum matrimonium: tunc apud patrem maneant filij, & alantur. Si autem contigerit patrem quidem minus idoneum esse, matrem[t] verò locupletem: apud eam pauperes filios manere & ab ea nutriri iubemus. Quemadmodum[u] enim filij[x] locupletes coguntur matrem egentem alere: ita iustum esse decernimus & à[y] matre locuplete filios pasci. Quod autem de alenda matre, & filiis indigentibus definiuimus, hoc quoque in omnibus ascendentibus descendentibúsque personis vtriusque naturæ valere præcipimus.

CAP. VIII.

De iustis[z] diuortiorum causis marito permissis[a].

e .i.ab ea diuerterit.
f *vide Iulian.hic, num 382.Nouella 22.c.18. Nou.53.c.6.Nou.74.c.5.Nouell.134. in fin.l.11.Cod. de repud.*
g *Nouell.74.*
h Dotis maximi quãtitas quæ fuerit veteribus *vide Nou.22.c.18.*
† hîc abrogatur Nou.Leon. 106.
i *Iul. hic.nu.383.*
k viles personæ, illustrib. possunt nubere.
l Lex 9. *C.de pactis conuentis*,hîc confirmatur.
† *l.1.C.de natur. lib.* hîc abrogatur
† Martiani Nouella *de matrimoniis Senatorũ*,hîc abrogatur.
m *l.7.C.de incest.*
n Viles mulieres duci possunt à viris non positis in magna dignitate,etiam dotalib. instrumentis nõ confectis,& ab aliis magna dignitate præditis,si tamen dotalia instrumenta componantur. & ita, hodie senator libertinã ducere, senatoris filia liberto nubere potest abrogatis *l. 16.23 43. inf.44. ff. de ritu*. quin quæ palam quæstum corporis faciũt duci possunt ab illustribus, abrogata *lege 41. ff. de ritu.l.7. Cod. de incestu*: Estque hæc Nou.plenior Nou.78.c.3.quę in nuptiis libertinæ semper requirebat nuptialia instrumẽta. huc refer *l. vlt. Cod. de agricol.*
o *Nouella 98.c.2.*
p *v.Iul.hic.num.384.*
q hinc sumpta est authentica,Si pater *C.diuortio facto,apud quem liberi morari vel educari debent. 4. Harmenop. 7. §. 4.*
† olim erat positum in iudicum potestate,statuere apud quem educarentur *l.vn. C. diuortio facto.*
r Pœna occasionem præbẽtis diuortio.
s Apud matrem potius, quàm apud patrem liberi aluntur *l.1.§.3. ff.de liber.exhib.*
t *l.3.§.4.ff.de lib. exhib.*
u Argumentum à telatis *vide l.41. ff.de regulis iuris.*

x Est enim iniquum,matrem egere, cùm filius sit in facultatibus *l.3.§.13. ff.de agnoscend.liber.* y *d.l.5.* z de repudiis à marito mittendis *Iulian.hic. num.385.* a *vide Nouell. 22.cap.15.4.Harmenopul.12.* An propter furorem dirimatur matrimonium,vide Nouellam Leonis 111.112. b hinc sumpta est authentica, Sed nouo iure *Cod.ad l.Iulian.de adult.* c Vxore adultera dotis proprietatem maritus lucratur,si vxori nulli sint liberi. si sint, solum vsumfructum *vt hic.* Quid si adulterium sit commissum in secundo matrimonio? maritus nihil percipiet in dotalibus bonis priori matrimonij, quorum proprietas pertinebit ad liberos prioris matrimonij *l. 6. Cod. de secund. nupt.* Ideóque hoc casu marito consuletur in dote secundi matrimonij *vide Pap. 22. arrest. 9. numero quinto.* Quid si vxor secundo marito nihil amplius dote prioris matrimonij attulit? Putat Papo *ibidem*, eo casu virilem marito adiudicari in eadem dote. Num vsufructu solo, an verò & proprietate? priorem sententiam magis probo. vt quod vero patri aduersus liberos denegatur *vt hic*: hoc multò magis extraneo seu vitrico denegari oporteat. Videtur tamen huic pœnæ quodammodo derogari per Nouell.134.c.10.quæ vult adulteram verberatam detrudi in monasterium,eiúsque liberis bessem,quatuor reliquas vncias monasterio adiudicari. Si ascendentes, bessem monasterio,reliquas quatuor vncias ascendentibus.Si nulli liberi aut ascendentes,totum assem monasterio adiudicari.

QVia[b] verò plurimas in veteribus & nostris legibus inuenimus causas, ex quibus facilè nuptiarum solutiones fiunt: ea causa perspeximus ex his abscindere aliquas, quæ nobis indignæ ad soluendas nuptias visæ sunt: & eas solummodo nominatim præsenti inserere legi,pro quibus rationabiliter potest siue vir siue mulier repudium mittere. Nunc autem causas ex quibus maritus repudium mittere sine periculo potest,& dotem[c] vxoris lucrari,seruato in ea dominio ex eodem matrimonio filiis aut filiabus: quibus non extantibus,frui etiam proprietate: has esse decernimus:Si[d] cõtra imperium[e] cogitantibus aliquib.conscia est mulier,aut etiam viro suo non indicet[f]. Si autem vir,hoc à muliere denunciatum tacuerit,liceat mulieri per quãcunque personam hoc declarare imperio: vt vir nullam ex hac causa repudij inueniat occasionem. Si de adulterio maritus putauerit posse suam vxorem conuinci: oportet virum prius[g] inscribere † mulierem,aut etiam adulterum & si huiusmodi accusatio verax esse ostenditur,tunc[h] repudio misso habere virum super ante nuptias donationem, etiam dotem: &[i] ad hoc,si filios non habeat,tantum accipere ex alia vxoris substantia, quãtum dotis tertia pars esse cognoscitur: vt eius proprietati & dos, & à nobis definita pœna applicetur. Si enim filios habuerit ex eodem matrimonio: iubemus etiam dotem (secundum quod de hoc cẽsent leges) aliámque mulieris substantiam filiis conseruari: & ita adulterum legitimè conuictum, vnà cum vxore puniri: & si quidem habeat vxorem adulter[k],accipere eam & dotem propriam & propter nuptias donationem: & si filios habeat,solo vsu mulier fruatur, donationis proprietate secundum leges filiis seruanda.aliam verò mariti substantiam eius filiis ex nostra largitate donamus.filiis autem non existẽtibus,ante nuptialis quidem donationis proprietatẽ mulieri competere sancimus: aliam verò mariti substantiam omnẽ fisco † secundum[l] antiquas applicamus leges.Si quolibet modo mulier vitæ viri fuerit insidiata: aut aliis hoc facientibus consentiens,viro non[m] indicauerit. Si cum viris extraneis[n] nolente marito conuiuatur, aut cum eis lauat[o]. Si nolente viro foris[p] domum manserit: nisi forsan apud proprios[q] parentes. Si circensibus[r], aut theatris, aut amphitheatris interfuerit ad spectandum, ignorãte aut prohibente viro. Si verò contigerit aliquem citra † vnam prædictarum causarum,vxorem suam à domo propria expellere,& illa non habens parentes apud quos possit manere,ex necessitate foris habitet nocte: iubemus nullam esse marito licentiam propter causam hanc repudium mittere vxori,eo[s] quòd ipse huius rei auctor existat.

CAP. IX.

De iustis diuortiis[t] causis muliere[u] concessis.

CAusas[x] autem pro quibus rationabiliter potest viro à muliere mitti repudium,ex quibus potest & dotem recipere,& propter nuptias donationem exigere,similiter filiis seruanda donationis proprietate ~~,aut filiis seruanda donationis proprietate~~,aut filiis non extantibus habere etiam huiusmodi dominium,has esse solas disponimus: Si contra[y] imperiũ aut ipse cogitauerit aliquid,aut cogitantibus conscius non[z] indicauerit imperio,aut per se, aut per quãcunque personam. Si quolibet modo vir insidiatus fuerit vitæ mulieris, aut aliis hoc volentibus sciẽs non manifestauerit vxori,& studuerit secundũ leges vlcisci[a]. Si maritus vxoris castitati insidiatus[b],aliis etiam eam adulterandam tentauerit tradere. Si vir de adulterio inscripserit vxorẽ,& adulterium non[c] probauerit,licere mulieri volenti, etiam pro hac causa repudium destinare viro, & recipere quidem propriã dotem,lucrari autem & ante nuptialẽ donationẽ: & pro huiusmodi calumnia,si filios non habuerit ex eodẽ matrimonio, tantum secundũ proprietatem accipere mulierem ex alia viri substãtia, quantum antenuptialis donationis tertia pars esse cognoscitur.Si autem filios habuerit, iubemus omnem viri substantiam filiis conseruari: firmis manẽtibus, quæ de antenuptiali donatione aliis legibus continẽtur: ita tamen,vt etiam,propter illatam adulterij accusationẽ & nõ probatã,illis quoque maritus subdatur suppliciis,quæ esset passura mulier,si huiusmodi fuisset accusatio cõprobata. Si quis in sua domo,in qua cum sua coniuge commanet, cõ-

adde Nou. Leonis 32.
d Nota causas repudiorum.
e Vir vxorẽ repudiare potest propter crimen maiestatis, & è contrà *c.9.j. eod. 4.Harmen.12.ca.* αἱ αἰτίαι τῆς διαλύσεως τῆς γυναικός. in eandem, superiori crimine,testis etiam esse potest, & è contrà 1.*Harmẽ. 6.cap.* περὶ κακολυμφών.
f Crimẽ est,maiestatis reos nõ indicare. Interdũ nonindicare est delictum *vt hic & vers.Si quolibet modo.j. & c. 9.j.& l.5.§.6. Co. ad leg.Iul.maiest. l.vn.Cod. de falsa moneta: l.vl.C.de malefi.l.2.ff. ad l. Pompeiam de parricid. facit l. 45. §.8.ff.de furtis:* & scientia delicti contrahẽdi punitur *l.6.l.7. D. ad l. Pomp.* quin & is qui potuit prohibere, nec prohibuit *l. 9.§. 1.ff. de falsis l.50. D.de reg.iur.ad. de Bellouisan. 2. pract.6.num. 30.*
g. nota ordinẽ accusandi de adulterio.
† *6.Harmen.2.* & ita abrogatur pars leg.30.*C. de adult.*
h Pœnæ adulteræ.
i Maritus adulteræ vxoris dotem lucratur, si ex ea non susceperit liberos, nedum dotem,sed etiã in aliis eius bonis tãtum lucratur,quantum tertia pars dotis fuerit. lucratur, inquam,ea omnia etiã proprietate tenus.si suscepit,solam dotẽ lucratur, quã etiã filiis ex eo matrimonio susceptis seruare cogetur.
k Pœna adulteri mariti Adulter dicitur, non qui vxori fidem semel aut secundò fallit *c. 9.j.eo.* sed qui cũ alterius vxorẽ habeat *vt hic.*
† Adulteri bona olim cõfiscabãtur *Nou.134.c.vl. 4.Harmen.12. d. loco.& 6.tit.2.*
l *d.c.vlt.*
m De delicto nõ indicãtis, dixi *s.eod.capite.*

n quo nomine intelligi non puto eius agnatos & cognatos proximos. o Si vxor inuito marito cum masculis extraneis conuiuatur aut lauat repudiari potest, *v. Nouel.22.c.15.§.2.* p *Nouella Leonis 31.*
q apud quos nihil iniustæ suspicionis esse potest. & ita,nolente etiam viro, potest vxor impunè extra domum mariti manere apud parentes. r Ludis scilicet.
† Omittit causam exheredationis cuius fit mentio Nouella Leonis 30. s Nemo id punire potest,cuius admittendi causa fuerit. t De repudiis,vide Nouellam 22. *cap.15.* u *Nou.22.c.15.§.1.4.Harmen.12.c.* αἱ αἰτίαι τοῦ ἀνδρός. *& Iul. const.108.nu.386.*
x hinc sumpta est authentica.Sed nouo *C.de repud.* y Vxor virum maiestatis reũ deferre potest, & in eum testis esse,*c.1.Harm.6.c.* περὶ κακολυμφών. z *d.c.8.s.eod.*
a maritus iniuriam vxoris tenetur propulsare.vxores.n.à maritis defendi ius est *§.2. in fin.Inst.de iniur.* b Si maritus lenocinium vxoris procurauit, diuertere ab eo vxor potest. c Maritus falsò vxorem de adulterio impunè non accusat.

a quod maximè castas vxores exasperat *Nou.22.c.15.§.1.* b Non temerè à marito scortatore vxor potest discedere,bina saltē admonitio priùs requiritur. Ex hoc loco posse colligi puto,eum propriè non esse adulterum,qui cum muliere soluta rē habet *vt hic.* sed eum,qui cum alterius vxore *vt c. 8.s. eod.* Priori resipiscenti pœna non infertur *vt hic* : sed neque capitalis pœna hîc statuitur,Posterioris pœna est capitalis *Nou.134. c.10.*

temnens eā, cum aliis inueniatur[a] in ea domo manens:aut in eadem ciuitate degens, in alia domo cum alia muliere frequenter manere conuincitur,& semel & secundò[b] culpatus, aut per suos parentes,aut per mulieres,aut per alias aliquas fide dignas personas, huiusmodi luxuria non abstinuerit:licere mulieri pro hac causa soluere matrimonium, & recipere datam dotem,& antenuptialem donationem,& pro tali iniuria tertiam partem æstimationis quam antenuptialis facit donatio,ex eius substantia percipere : ita tamen,vt si filios habuerit, vsu solo mulier potiatur rerum quas ex antenuptiali donatione,& pœna tertiæ portionis mariti substātiæ acceperit,dominio communibus filiis cōseruando.Si autem filios nō habuerit ex eodē matrimonio, habere eam talium rerum etiam proprietatē præcipimus.

CAP. X.

Vt non liceat consensu matrimonium dissoluere, nisi ex causa probabili[c].

QVia[d] verò ex consensu aliqui † vsque ad præsens alterna matrimonia soluebant, hoc de cætero fieri nullo sinimus modo,nisi fortè quidam castitatis concupiscentia hoc fecerint.Si autem huiusmodi personæ filios habuerint: tam dotem quàm antenuptialem donationem eorum filiis conseruari disponimus. Si quis autem horum,aut maritus forsan,aut vxor postquam propter castitatem ex consensu soluerit matrimonium,inueniatur alias contrahens nuptias,aut luxuriosè viuens:iubemus, si quidem(sicuti dictum est[e]) filij fuerint ex memorato coniugio, super dotem & propter nuptias donationem, eis tradi & proprietatem penè substantiæ illius quæ conuincitur deliquisse personæ.Si verò filij minoris sint ætatis: gubernari eos & pasci ab illo parente præcipimus,qui nihil præsenti legi contrarium egerit. Si autem ambo parentes in huiusmodi vitium[f] incidant, tunc vtriusque parentis substantiam filiis applicari:dispensatorem[g] autem iis,qui in minori sunt ætate cōstituti ordinari prouidentia cōpetentis iudicis & aliorum quibus hęc ex nostris legibus sunt commissa.Si autem filij non sint : vtriusque personæ substantiam fisci rationibus applicari[h],& eos qui talia deliquerunt: legitimis subdi suppliciis.Aliter enim separationem matrimoniorum fieri ex consensu, nulla ratione permittimus.

CAP. XI.

Quod tempus expectare maritum in expeditione[i] *degentem debeat mulier.*

QVod[k] autem à nobis sancitum est[l] de iis qui in expeditionibus sunt &in militiis constituti,siue milites sint, siue fœderati[m] siue scholares,siue alij quidam sub alia quacumque militia armata constituti:melius ordinare perspeximus,& iubemus, quantoscumque † annos in expeditione manserint, sustinere eorum vxores:licèt nec literas nec responsum aliquod à suis maritis susceperint. Si qua verò ex huiusmodi mulieribus suum maritum audierit[n] esse mortuum,neque tunc ad alias eam venire nuptias sinimus, nisi prius accesserit mulier aut per se aut per suos parentes aut per aliam quamcumque personam, ad priores numeri[o] chartularios, in quo huiusmodi maritus militabat, & eos seu tribunum(si tamen adest)interrogauerit si pro veritate mortuus est eius coniunx: vt illi sacris euangeliis propositis sub gestis monumentorum deponant si pro veritate vir mortuus est:& postquam hęc gesta monumentorum confecta mulier pro suo testimonio perceperit, etiam post hoc iubemus manere eam per vnius anni spatium,vt etiam post hunc decursum liceat legitimas contrahere nuptias.Si autem præter hanc obseruationem mulier præsumpserit ad aliud venire matrimonium : & ipsa, & qui ducit eam vxorem, velut adulteri puniantur. Si autem qui sub gestis monumentorum cum iureiurando testati sunt,conuincantur etiam falsum postea deposuisse testimonium:ipsi quidē militia denudati, decem auri librarum pœnam compellātur exoluere illi quē mentiti[p] sunt mortuum esse:ipse verò licentiā habeat,si voluerit,suam[q] vxorem recipere.Si verò scholaris fuerit ille de cuius morte dubitatio est, à primis scholæ & actuario: si autem fœderatus,ab optione eius memoratam depositionem accipere eius vxorem, his obseruādis & circa alios omnes,qui in armata militia referuntur.

c *Iul.hic nu.387.*
d hinc sumpta est authēticaQđ hodie *C.de repu.*
† & ita abrogatur lex 60. *D. de donationib. inter vir.* lex 9.*C.de repud.* & Nouella 22.*c.*4. quib. licuit mutuo cōsensu matrimoniū dissoluere. Verùm hæcNouella postea abrogatur per Nouellam 140.qua permittitur repudiū fieri mutuo consensu.
e *ca.8.c.9.s.eod.*
f vt scilicet scortētur.Quid si nuptias redintegrāt? aliud puto.
g nota casum quo adimuntur ipsis parētib.bona, vt eorum liberis applicētur, dato liberis dispensatore seu curatore.
h Nota pœnam scortātium post matrimonium, castitatis causa, solutum.
i De vxoribus militum *v. Iuli. num.388.*
k hinc sumpta est authe. Hodie *Co. de repud.*
l *Nou.22.c.14.*
m de fœderatis & scholaribus alias dixi.
†Lege Constantini,vxor si quadriennio nullū sospitatis mariti indiciū accepisset,certa solemnitate præeunte impunè poterat nubere *l.7.Co.de repud.*lege Iustiniani quadriennium Constantini ad decēniū prorogatū fuit, *Nouell.22.c.14.* quod decenniū hîc in incertum tēpus mutatur.
n Ob quantumuis longam absentiam mariti, vxor alteri nubere nō potest, nisi audierit eū certò mortuum *vt hic.*vnde, aut quo gradu seruāda sit talis certitudo,vide *s.eo.*
o Chartularij numerorū militum, in acta deferebāt nomina militantium, & qui eorū essent mortui *vt hic.*
p Pœna mentientis aliquem mortuum esse.
q Eadem verba leguntur in authentica Hodie vxor, *C.de repudiis.Nouella Leonis 33.* Porrò,cùm hæc quæstio, de redintegratione matrimonij, sit vtilis his,qui in foro Ecclesiastico & consistoriis versantur,& de ea paucis ab hinc annis fuerim rogatus.cùm fortè Titius aliquis post 30. annū ad vxorem rediisset,visum est ea de re aliquid hîc dicere. Primum illud erit,hodie nō licere vxori(dic idem in marito) propter quantumuis longam mariti absentiam (reiecto quadriennio Constantini *l. 7.Cod.de repud.*& decennio Iustiniani *Nouell.22.ca.14.*)alteri prius nubere,quàm verè intellecta mariti morte *vt hic.*Secundum ex *c.44 extra de sententia excommunicationis.* Mulierem verè intellecta sospitate prioris mariti absentis, marito secundo præsenti debitam coniugij fidem præstare impunè posse,præsertim si ea exigatur,fore aliud, si incertus rumor sospitatis prioris mariti fuerit.ne alioquin vel contra legem coniugij,vel contra conscientiam committatur offensæ. Tertium,priori marito reuerso licentiam esse vxorem recipere *vt hic.*Quam sententiam vsus antiquus & Leo *34.quæst.1.cap.per bellicam,* etiam confirmauit, motus dignitate nuptiarum, quæ Deum authorem & vitam inseparabilem habent.Mouetur eo amplius,quòd res absentium & captiuorum vsucaptæ,aut non vtendo amissæ,postea reuersis,magistratus beneficio,restituantur *l.1.D.ex quibus caus.maior.* Æquissimum esse,vt si id ius admittatur in rebus inanimatis,hoc inter animata & quidem ratione prædita admittatur.Iubet itaque, vxorē marito restitui,idque fidem olim datam exposcere:ad opprobrium malæ voluntatis non trahendum, quod conditio necessitatis & captiuitatis extorserit. Id ipsum (vsu inualescente) confirmauit Innocentius *c.vrsæ quæst.34.c.12* Lucius Tertius *in epistola ad captiuos seu in c.dominus extra de secundu nuptiis,* in ea est etiam sententia,adeo vt si mulier posteriorem præferat,adulterium cōmittat. Viut sit, Error verū matrimonium vitiare nō potest *argum. l. 6. §.2. ff.de off.præsid.* Est & illud elegans quod Alexander 3.*in c.Lator.7. extra de sentent. & de iudicata.& ibid.* interpretes docent, sentētiam latam cōtra matrimonium nūquam transire in rem iudicatam. ideóque semper reuocari, quoties constiterit de errore.At enim dices, si ita ius sit, dicendum vt intermedio tempore vxor adulterium commiserit, & susceptí ex huiusmodi copulatione liberi sint illegitimi?non ita est *l.11.§ 12. ff de adulteriis.* Putatiuum enim matrimonium prodest ad legitimationem filiorū *l.4 .C. de incestis:* & errori communi,opinioni, *l.2. Cod.si seruus aut libertus 10.tit.32.* necessitati, &vtilitati publicæ aliquid indulgeri æquū est,& solet:vt ex iis causis gesta bona fide ac simplicitate summa teneant,*videquæ notaui ad l. 3.D. de off.prætor. l.3. ff.de Senatuscon-sulto Macedon.* etiam si status posterioris mariti redeat ad causam extranei & non mariti *argum.l.11.l.38.Co. de liberali.*

CAP. XII.

Ex quibus[r] *causis matrimonium sine pœna soluatur*[s].

PRædictis itaque causis prospeximus etiam has nominatim adiicere,ex quibus matrimonia sine pœna licet trāsigere: hoc est,de iis qui nōn potuerunt[u] ab initio nuptiarum misceri suis vxoribus, & quæ per naturam viris concessa sunt,agere:insuper de his viris ac fœminis, qui consistente matrimonio sanctimonialem[x] conuersationē & monasterij habitationē elegerint, & de his personis quæ in captiuitate[y] aliquando tempore detinentur.in his enim tribus casibus,quæ de eis prioribus nostris legibus continentur, firma esse sancimus. Memoratas igitur omnes causas, quæ in pręsenti nostra lege continentur,solas sufficere iubemus ad transactionem legitimorum matrimoniorum.Reliquas autem omnes vacare præcipimus, nullámq; aliam causam citra eas quæ nominatim insertæ sunt huic legi, posse soluere legitimum matrimonium, siue nostris siue veteribus legibus continentur.

CAP. XIII.

Si[z] *mulier sine iusta caussa marito suo repudium miserit.*[a]

QVia verò quædam mulieres inhonestè volentes viuere,festinant propria matrimonia soluere: sancimus,si quando mulier citra aliquam prædictarum à nobis causarum voluerit matrimonium soluere, licentiam quidem eā non habere hoc agere.si verò permanserit in huiusmodi impia voluntate, & repudium transmiserit:iubemus[b] dotem quidem viro dari,communibus filiis secundum legem seruandam.si autem filios non habuerit,lucrum fieri marito,mulierem verò periculo iudicis negotium audientis tradi episcopo ciuitatis in qua communiter domicilium habuerint : quatenus illius prouidentia in[c] monasterium ipsa mittatur, vt quoad vixerit, debeat ibi consistere : & si quidem filios habuerit huiusmodi mulier,duas partes propriæ eius substantiæ dare filiis : tertiam verò monasterio[d] in quod mittitur,applicare iure proprietatis. Si verò filios nō habuerit,sint autem ei parentes: duas partes quidem ipsius substantiæ monasterio præberi vbi mittitur, tertiam verò partem illius parentibus dari:nisi tamen sub potestate eam habentes,irrationabili repudio consenserunt[e] in hoc enim consentientes, nihil eos penitus ex substantia filiæ habere permittimus, sed hæc omnia venerabili monasterio volumus applicari.Porrò neque filiis,neque parentibus existentibus ei omnem similiter eius substantiam competere monasterio.Si verò iudex qui negotium examinat,hoc non fecerit,id est, tradiderit in hoc deprehensam ciuitatis episcopo,vt debeat in[f] monasterium mitti, siquidem in hac felicissima ciuitate sit iudex,ipse quidem vigintiquinque librarum auri pœnam exigatur : officium autem eius alias decē. Si verò in prouincia sit huiusmodi iudex,& non egerit quæ à nobis in hac iussa sunt, decem librarum auri persoluat pœnam,& officium eius alias quinque. Si verò iudex fuerit non[g] habens cingulum : ipse quidem pœnam decem librarum auri exigatur,ministrantes autē ei quinque,quatenus multa quæ hinc accedit à memoratis personis,per comitē[h] rerum priuatarum,& palatinorum scholam exigatur:& nostro assignetur ærario.Si[i] autem & vir circa mulierē transigere[k] studuerit matrimonium,& irrationabiliter[l] repudiū destinare : iubemus reddere quidem eum,quam susceperit dotem vnà cum spōsalitia largitate,& tantum ex alia eius substantia præberi mulieri,quantum tertiam partem sponsalitiæ faciat largitatis. & si quidem ei filij sunt, solum vsum & ante nuptialis donationis, & à nobis additæ tertiæ partis mulierem habere : proprietatem verò filiis conseruare, filiis autem non existentibus, habere mulierem super[m] vsum in ipsis rebus etiam proprietatem, & prædictas quidem dispositiones dissolutis rationabiliter aut etiam irrationabiliter nuptijs ordinamus : &

r dic ex tribus.
s *v.Iulian. const. 108.c. 389.*
t *v.Nouel.22.ca. 6.l.10.Cod.de repud.*
u Impedimentum potest esse vel in viro *vt hic*:vel in vxore *l.14.§.7.ff. de adilitio.*

x *Nouel.22.c.5.Nou.123.c.39.l.60.ff.de donationib.int.vir.l.53.in fin.l.56.Cod. de episcop.*
y *v.cap.dominus.extra de secund.nupt.Nou.22.cap.7.*
z *Nouell.22.c.16.19.* a *vide Iulianum hîc numero 340.* b Pœna coniugis iniustè repudium mittentis. c *l.1.l.2.Cod.Theodos.de repudiis. adde vers. Si vero iudex s.eod.* Pœna ecclesiastica, detrudi in monasterium perpetuum ob iniustam repudij causam,*vt hîc:*ob adulterium *Nouella 134. cap. 10.* de detrusione in carcerem, vide Petrum Grægorium 31. *Syntag.32.* De perpetua carceris pœna dixi *ad leg. 8. §.9.ff.de pœnis.*dicam & ad Nouellam Emanuelis *cap.8.*
d Tertia bonorum ingredientis monasterium mulieris,hîc aspergitur monasterio: vt bes,*versic.si vero.s. & has integer. vers.porro,infr.eodem.*
e Pœna consentientis illegitimo matrimonio. f *vide versic.si autem.s.eodem.*
g id est,non magistratus *Iul.hic.* h *vide tit.Cod de offic.commit.rer.priuatar.*
i hinc sumpta est authentica , *Sed nouo Codice de repudiis.*
k dissoluere.est enim transactio litigiosæ rei solutio.
l Pœna mariti iniustè repudium mittentis. m id est,præter vsum.

omnia

a *Iulian.hic.num.391.* De conditione ex hac lege pro honeſtis vxoribus aduerſus maritos, vide Oldendorpium *claſſ.7.act.12.* agitur autem hîc de pœna mariti verberantis vxorem. b Ea eſt iniuria *l.11.§.7.ff. de iniuriis.* c lignis *Iulian.hic.* † & ita reſtringitur lex 8.§.2.*Cod.de repud.* d In quibus cauſis vir poteſt vxorem repudiare, in illis omnibus poteſt vxorem acriter verberare & domo abigere. In aliis caſibus volunt interpretes, permitti marito modicā caſtigationem, *argum.l.17.§.1.ff.de iniur.l. 5.in fin.l. 6.ff.ad leg.Aquil. l.13.§.4.ff. locati. leg.2.in fi.ff.de obſequiis l.1.C.de emendat. propinq.* ſi tamen id acciderit, volunt eo caſu iurari aut cautionem præſtari à marito, nunquam vxorē in poſterum verberatum iri, *arg. leg.6.in fin.Co. de his qui ad eccleſ. confug. adde Bellouiſan. 1.pract.9. num.16.17.*

e *vide Iulian. hic num.392.*

f hinc ſumpta eſt authentica *Si quis, C.de adulteriis. adde 6. Harmen.2.*

g Eodem modo ſacerdotes, presbyteri, diaconi, ſubdiaconi, & ſimiles, ſi poſt primam, ſecundam & tertiam denūciationem pergant cū alterius vxore confabulari & conuerſari, excommunicantur *c. 2. extra de cohibit.cleric.*

h nota caſum in quo maritus adulterum vxoris poteſt interficere.

i *v. leg. 24. ff. de adult.*

k in quibus cauſis rogandi ſint teſtes. *Nouell.90. c.2.*

l Præſumitur adulter, qui ter & ſolenniter monitus non deſiit cum vxore alterius loqui.

m *Prop.2.Eleg.14* Illic (id eſt ruri) te multi poterūt corrumpere ludi, Fanáque peccatis plurima cauſa tuis.

n Magnum ſcelus ibi de peccatis tractare, vbi Deum timentes cōſueuerunt peccatorum veniā poſtulare. Creſcit delictū qualitate loci. Hinc Poëta, quo non proſtat fœmina templo.

o Proteſtatio fieri poteſt in eccleſia, *vide legem ſecund. Codice de ſacroſanct.eccl.*

p Non licet marito adulterum in templo occidere: licet tamen adprehendere.

q id eſt, locis & diætis ſeparatis.

r Ex cauſa epiſcopis ius eſt cuſtodiendorum reorum permiſſum.

omnia de memoratis caſibus ſecundum hanc noſtram conſtitutionem iudicari & decidi decernimus.

CAP. XIIII.

Si quis vxorem ſuam flagellis caſtigauerit[a].

SI quis autem propriam vxorem flagellis [b] aut fuſtibus[c] cæciderit ſine aliqua cauſarū quas contra vxores ad matrimonij ſolutionem ſufficere iuſſimus, matrimonij quidē ſolutionem ex hoc fieri nolumus†: virum autem qui mōſtratur ſine huiuſmodi cauſa vel flagellis vel fuſtibus cæcidiſſe vxorem ſuam, tantum[d] pro huiuſmodi iniuria ex alia ſua dare ſubſtantia vxori etiam conſtante matrimonio, quantum tertia pars antenuptialis facit largitatis.

CAP. XV.

Si quis ſuſpicatus fuerit de aliquo, velle eum pudori vxoris ſuæ illudere[e].

HIs [f] quoque etiam illud adiicimus, vt ſi quis forſan ſuſpicatur aliquem velle ſuæ vxoris illudere caſtitati, & conteſtationes ei ex ſcripto tres [g] deſtinauerit, habentes teſtimonia trium virorum fide dignorum, & poſt has tres ex ſcripto conteſtationes inuenerit eum conuenientem ſuę vxori: ſiquidem in ſua[h] domo, aut ipſius vxoris, aut adulteri, aut in popinis, aut in ſuburbanis: eſſe licentiam marito propriis manibus talem perimere [i], nullum periculum ex hoc formidanti. Si verò in alio loco talem inuenerit cum ſua vxore loquentem: non minus tribus teſtibus fide dignis conuocatis [k], per quos probare poſſit, quòd eum cum ſua vxore comperit: iudici tradere crimina examinanti. Illum verò pro veritate cognoſcentem poſt tres ex ſcripto cō teſtationes cum tali muliere eum inuentum: talem quidem tanquam ex [l] hoc ſolo adulterij crimini ſubiacentem, nulla alia ratione quæſita punire: licentiam autem exequi crimē.
1 ¶ Quia verò ita comperiuntur aliqui impij, vt etiam in[m] venerandis domibus præſumant in talibus ſe miſcere ſceleribus, & ibi[n] de peccatis tractare, vbi conſueuerunt Deum timentes, peccatorum veniam poſtulare: iubemus, vt ſi quis talis inueniatur in[o] locis venerabilibus alienæ vxori de qua in ſuſpicione eſt, poſt tres (ſicut dictum eſt) conteſtationes loqui, licentiam eſſe eius marito vtraſque perſonas defenſori eccleſiæ aut aliis clericis tradere[p]: vt ad eorum periculum diuiſim[q] iſti ſeruentur [r], donec iudex hoc cognoſcens mittat ad epiſcopum ciuitatis, quatenus ei iſti tradantur, vt debeant ſuſtinere tormentum ſecundum leges quæ interdicunt adulteros [ſ] à ſanctiſſimis eccleſiis vindicari[t]: nullam neque in hoc aliam iudice quærente de adulterio probationem, niſi tres (ſicuti iam ſupra diximus) cōteſtationes. his enim tribus conteſtationibus oſtenſis, omnibus modis illi ſicuti adulteri puniuntur. Non enim debent huiuſmodi perſonæ in venerabili loco munimen habere, quem [u] ipſi per ſcelus proprium deſpexerunt. nam ſi eos qui alibi rapinas mulierum, aut adulteria committunt, & ad orationum domos confugiunt, ab eis vindicari [x] noſtræ leges non ſinunt: quomodo [y] illis qui in ipſa eccleſia tale ſcelus ſtuduerint perpetrare, permittimus aliquod auxilium ex eccleſiaſticis terminis inuenire? ſed omnibus modis iudicibus eos tradi, & pœnam ſuſtinere qua digni ſunt, qui ſanctiſſima loca violare præſumunt. Quis enim[z] ibi delinquit, vbi ſalutem petat? Et generaliter diſponimus, vt ſi quis inuenerit ſuam vxorem aut filiam, aut neptem, aut ſponſam[a] in venerandis locis cum aliquo loquētem, & ſuſpicatus[b] fuerit turpis gratia cauſæ eos colloqui: tradat eos defenſori, aut aliis ſanctiſſimæ eius eccleſiæ clericis, vt ipſi ſuo periculo vtraſque perſonas diuiſim tandiu cuſtodiant, donec iudex eos accipiat, & ſecundum leges cauſas decernat.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur per præſentem & in perpetuum valituram legem noſtra definiuit tranquillitas, in omnibus prædictis caſibus valere volumus: niſi tamen nondum [c] aut iudiciali decreto, aut amicabili conuentione deciſa ſunt: quæ ſuū robur habere ſancimus. Glorioſa igitur & eminentiſſima auctoritas tua in hac quidem inclyta ciuitate edictis propoſitis ad notitiam perducat vniuerſorum: in prouinciis autē per præcepta ad clariſſimos prouinciarum iudices deſtinata hæc omnibus facere manifeſta feſtinet: vt nullus penitus ignoret, quæ pro vtilitate noſtrorum collatorum à nobis diſpoſita ſūt: ita tamē, vt omnib. per propria præcepta pronūtiet: quatenus ſine quolibet iniuſto diſpēdio noſtris col-

ſ Adulteri, iure aſyli non fruuntur, *v.leg.6.in fin.C.de his qui ad Eccleſ.* t ἐκδικεῖσθαι *Scrimg.* immunitatem ſperare *Haloand.*
u Quod quis deſpicit, eo non iuuatur. x id eſt, excuſari.
y Argumentum à minori ad maius. Non fruitur iure aſyli, qui adulter in eccleſiam confugit: multo minus, qui in ipſa eccleſia de adulterio tractat.
z inuerſa videtur oratio, vt ſit ſenſus, Ne quis ibi ſalutem ſperet, vbi deliquit.
a quod de vxore dicitur interdum ad ſponſam extenditur *vt hic.*
b De ſola ſuſpicione poteſt quis adulterij cauſa præhendi.

c Leges non porriguntur ad caſus ſententia aut tranſactione deciſos. d i. anno 541. e *Vlpian.26.Paul.4 ſent.8.3.Inſt.1.ad fin.13 38.ff.6.7.8.9 11.12.16.17. & 6 C.54. 55.56.57.ad 61.45 Eclog.1.& 4.Harmen. 7.* Porrò hæc conſtitutio definit τὰς ἐξ ἀδιαθέτου κλήσεις *Scrimg.* f *Iulian.conſtit.109.* g διάταξις ἀναιροῦσα τὰ adgnatica δίκαια *Scrimg.* De æqualitate agnatici & cognatici iuris, *Index Reginæ apud Cuiacium.* Ius agnatitium dicitur in lege vltima *Co. de legit. hæredib.*

h olim differētia fuit, quoad ius ſuccedendi, inter cognatos & agnat. *§.3.Inſt.de legit. agnat. ſucceſſ.l.4.§.2. ff. de gradibus.*

i Tres gradus ſuccedentium ab inteſtato, Aſcendentiū, deſcendētium, cognatorum ex latere.

k *Iulian.d.l.cōſt. 109.*

l hinc ſumpta eſt authentica, *In ſucceſſione Co. de ſuis.*

m *l.1.ff.vnde lib.*

n φύσεως, id eſt, ſexus.

o *l.3.Co. vnde legitim.l.4.C.de legitim.hæredib.*

p *dixi ad l.11.C. de ſuis.*

q Liberi, patri (etiam poſito in poteſtate) ſuccedunt, & auū excludunt, quod ad proprietatē bonorū defuncti, ſaluo iure vſuſfructus aſcēdentibus defuncti, ſi quod eis lege competit.

r *l.vlt.Co.de collat.l.6.C. de locis quæ liberis §. 1. Inſt.per quas perſonas.*

ſ Nepos patrem repreſentat.

t i. in ſtirpes cōcurrūt cum ſuis patruis aut amitis, nō in capita.

u Succeſſio in ſtirpes. de qua *v. §.6. Inſt.de hæredit.ab inteſtato: 2.Gaium 8. §. 7.* eadem ex ſtirpibus dicitur *l.2. Cod.de ſuis.*

†*Nouel. 18.c.4.l. vlt. Cod. de ſuis:* & ita abrogatur *lex 9. Cod. de ſuis §.13.Inſt.de hæredit.ab inteſtato:l. 4.Co. Theodoſ.de legitimis hæredi.*

† Emancipati à ſuis hodie nō diſtinguntur in ſuccedendo.

x hinc ſumpta eſt authentica, *Defuncto Cod. ad Tertull.*

y *Iul.d.l.nu.395.*

z Liberis defuncto non extantibus, parentes defuncti ſuccedunt.

a Hi Græcis ἀμφιθαλεῖς ἀδελφοὶ, *5. Harmenop. 8. §. 15. & 17.* vt ὁμομήτριοι vterini: ὁμοπάτριοι. germani & cōſanguinei apud eundē authorē.

b poteſt enim eſſe pater, auus, proauus, abauus, &c. paternus vel maternus. c Aſcendentes proximiores excludunt vlteriores. d poteſt enim eſſe defuncto pater, auus, &c. cum paternus tum maternus. e Aſcendentes æquo gradu æqualiter ſuccedunt.

latoribus præſentis legis fiat inſinuatio. Dat.15.Kalend.Ian. Domi.Iuſtin.PP.Auguſt.anno XV.[d] Baſilio V.C.Conſ.

COLLATIO IX.

DE HÆREDIBVS AB INTESTATO[e] venientibus[f], & de agnatorum[g] iure ſublato.

Tit. I.

NOVELLA CONST. CXVIII.

Imperator Iuſtinianus Aug. Petro glorioſiſſimo præfecto ſacrorum prætoriorum Orientis.

PRÆFATIO.

PLVRIMAS & diuerſas leges veteribus temporibus prolatas inuenientes, per quas non iuſtè differentia[h] ab inteſtato ſucceſſionis inter cognatos ex maſculis & fœminis introducta eſt, neceſſarium eſſe perſpeximus, omnes ſimul ab inteſtato cognationum ſucceſſiones per præſentem legem clara compendioſáque diuiſione diſponere: itaque prioribus legibus pro hac cauſa poſitis vacantibus, de cætero ea ſola ſeruari, quæ nunc conſtituimus. Quia igitur omnis generis ab inteſtato ſucceſſio tribus [i] cognoſcitur gradibus, hoc eſt, aſcendentium, & deſcendentium, & ex latere: (quę in agnatos cognatóſque diuiditur) primam[k] eſſe diſponimus deſcendentium ſucceſſionem.

CAP. I.

De deſcendentium[l] *ſucceſſione.*

SI[m] quis igitur deſcendētium fuerit ei qui inteſtatus moritur, cuiuſlibet naturæ[n] aut gradus, ſiue ex maſculorum genere, ſiue ex fœminarum[o] deſcendēs, & ſiue ſuæ poteſtatis, ſiue ſub poteſtate ſit: omnibus aſcendentibus & ex latere cognatis præponatur [p]. Licèt enim defunctus ſub alterius poteſtate fuerit: tamen eius filij, cuiuſlibet ſexus ſint aut gradus, etiam ipſis [q] parentibus præponi præcipimus, quorum ſub poteſtate fuerit, qui defunctus eſt, in illis [r] videlicet rebus, quę ſecundum noſtras alias leges patribus nō acquiruntur. nam in vſu harum rerum qui debet acquiri, aut ſeruari, noſtras de his omnibus leges parentibus cuſtodimus: ſic tamen, vt ſi quem horum deſcendentium filios relinquentem mori contigerit, illius filios aut filias, aut alios deſcendentes, in[ſ] proprij parentis locum ſuccedere, ſiue ſub poteſtate defuncti, ſiue ſuæ poteſtatis inueniantur: tantam de hæreditate morientis accipientes partem, quanticumque ſint, quantam [t] eorum parens ſi viueret, habuiſſet: quam ſucceſſionē in[u] ſtirpes vocauit antiquitas. In hoc enim ordine gradum quæri nolumus, ſed cum filiis & filiabus ex præmortuo filio aut filia, nepotes vocari ſancimus: nulla introducenda differentia ſiue maſculi ſiue fœminæ ſint, & ſeu ex maſculorum ſeu † fœminarum prole deſcendant, ſiue ſuæ poteſtatis, ſiue † ſub poteſtate ſint cōſtituti. Et hæc quidem de ſucceſſionibus deſcendentium diſpoſuimus. Conſequens [x] autem eſſe perſpeximus & aſcendentibus conſtituere, quomodo ad deſcendentiū ſucceſſionem vocentur.

CAP. II.

De aſcendentium[y] *ſucceſſione.*

SI igitur defunctus deſcendentes quidem non relinquat hæredes, pater[z] autem aut mater, aut alij parentes ei ſuperſint, omnibus ex latere cognatis hos præponi ſancimus exceptis ſolis fratribus ex vtroque[a] parente coniunctis defuncto, ſicut per ſubſequentia declarabitur. Si autem plurimi aſcendentium[b] viuunt, hos præponi iubemus, qui[c] proximi gradu reperiuntur, maſculos & fœminas, ſiue paterni, ſiue materni ſint. Si autem eundem[d] habent gradū, ex[e] æquo[f] inter eos hæreditas diuidatur: vt medietatem[g] quidem accipiant omnes à patre aſcendentes, quanticunq; fuerint: medietatē verò reliquam à matre aſcendentes, quantoſcūque eos inueniri contigerit. Si[h] verò cum aſcendentibus in-

f Æquali gradu poſiti æqualiter ſuccedunt. facit *l.8.D. de legit.tutorib.*
g Cur non ait, paterna paternis, materna maternis aſcendentibus deferri. vt in lege 13.*Cod.de legit.hæred.* Aliud eſt enim accipere medietatem bonorum, aliud materna maternis, paterna paternis deferri. *v.d.l.13.*
h hinc ſumpta eſt authentica *Hac hæreditas Cod. de bon. quæ liber.*

a Fratres consanguinei defuncti, concurrūt in eius successionem cum defuncti parentibus propinquioribus. b Inter ascendentes proximos & fratres defuncti, diuiditur hæreditas in capita. † Olim parentes defuncti solidum vsumfructum bonorum consequebātur: fratres defuncti proprietate. hodie parentes & fratres defuncti viriliter succedunt: & ita abrogatur lex 13. *C. de legitim. hæred.* lex vltima in f. *Cod. comm. de success.*

c hiuc sumpta est authentica, *Cessante. Co. de legitim. hæredit.*
d *v. Iul. constit.* 396. huc refer titulos *ff. vnde legitim. vnde agnati.*
e æqualiter sc.
f Fratres igitur quibuscunque præferūtur, post liberos: quin & patruo. v. Theophil. §. 6. *Inst. de iure natur.*
g Fratres & sorores æqualiter admittuntur ad successionē fratris vel sororis præmortuę sine liberis, *v. Rolā. à Valle* 1. *consil.* 25. *num.* 1.
† olim præferebantur *l. vlt. Cod. de successionibus.*
h fratres cōsanguinei succedūt defuncto sine liberis mortuo. Vtque illi concurrunt parentibus defuncti, ita excludunt eius fratres vterinos, *Nou.* 84. *cap.* 1. §. 1. vel eiusdē patris tantum. Qd vt melius intelligamus, rem ita esse fingamus, Ex Titio & Caia nascitur Sépronius & Mæuius: mortuo Titio, Caia nubit Aurelio, ex eo Paulū suscipit, postmodum nubit. Proculo, exque eo suscepit Plautium. mortuo Sempronio succedet Mæuius, exclusis Paulo & Plautio, quia cōsanguineus frater excludit fratres non consanguineos. Quid si Mæuius moriatur? Cum Plautio concurret Paulus: sunt enim illi duo vterini. Dicamus ita, Titio ex Caia nascitur Sempronius & Mæuius: eidem Titio ex alia vxore nascitur Paulus: ex tertia Plautius. Mortuo Sempronio Mæuius solus succedet: quia frater consanguineus excludit non consanguineos fratres. quod intellige, quod ad bona paterna. Solent enim bona paterna, paternis deferri: vt materna maternis, *Nouel.* 84. *c.* 1. §. 1. *l.* 13. *in fin. Cod. de legitim. liber.* Mæuio mortuo, Paulus & Plautius concurrent. fingamus fratris filium mori, quis ei succedet? An qui patri defuncti sunt ex vtroque parente coniuncti? an & qui ex patre tantùm sunt? vterque auunculus admittetur & diuidetur inter eos hæreditas in capita non in stirpes. *Bartolus lege* 2. § *legitima* 4 *ff. de suis qua de re vide Cuiacium* 4. An id iuris sit, quæri potest, si quidem, nepos ex consanguineo fratre mihi succedit, exclusis fratribus meis vterinis aut paternis, *versic. vnde consanguineus* ʒ. *eod.* Ergo à contrario frater consanguineus mei patris, mihi succedet, excluso fratre patris mei aut matris meæ tantùm, Responsio est facilis, nempe prærogatiuam consanguineorum certis tantùm personis admissam esse. & ita strictè accipiendum versic. *huiusmodi verò priuilegium* ʒ. ideóque auunculum cum patruo consanguineo defunctæ concurrere, ex quo patruus cōsanguineus hac constitutione præcisè non anteponitur. Vult enim Iustinianus hac Nouella priuilegia strictè intelligi, *d. vers. huiusmodi priuilegium* ʒ. *& vers. nulli enim personæ* ʒ. *eodem.* i hinc sumpta est authentica, *Post fratres. Cod. de legitimis hæredib.* k Ponamus rem ita esse, Titio ex Caia nasci Sempronium: ex Iulia Paulum: ex Mæuia Plautium. Hi sunt inter se per patrem tantùm coniuncti.

uenianter fratres aut sorores ex vtrisque[a] parentibus coniuncti defuncto: cum proximis gradu ascendentibus vocabuntur: si & pater aut mater fuerint, diuidenda inter eos quippe hæreditate secundum[b] personarum numerum, vti & ascendentium & fratrum singuli æqualem habeant portionem: nullum † vsum ex filiorum aut filiarum portione in hoc casu valente patre sibi penitus vindicare: quoniam pro hac vsus portione, hæreditatis ius & secūdum proprietatē per præsentem dedimus legem: differentia nulla seruanda inter personas istas, siue fœminæ siue masculi fuerint, qui ad hæreditatem vocantur: & siue per masculi, siue per fœminæ personam copulantur: & siue suæ potestatis, siue sub potestate fuerit is, cui succedūt. Reliquū est vt tertium[c] ordinem decernamus, qui vocatur ex latere, & in agnatos & cognatos diuiditur: vt etiam hac parte disposita, vndique perfecta lex inueniatur.

CAP. III.

De successione ex latere[d] venientium.

SI igitur defunctus neque descendentes neque ascendentes reliquerit, primos ad hæreditatem vocamus[e] fratres & sorores ex eodem[f] patre[g] & ex eadem matre natos: quos etiam cum † patribus ad hæreditatem vocauimus. His[h] autem non existentibus, in secundo ordine illos fratres ad hæreditatem vocamus, qui ex vno parente coniuncti sunt defuncto, siue[i] per patrē solum, siue per[k] matrem. Si autem defuncto fratres fuerint, & alterius[l] fratris aut sororis[m] præmortuorum filij, vocabuntur ad hæreditatem isti cum de patre & matre thiis masculis & fœminis: & quanticunque fuerint, tantam ex hæreditate præcipient portionem, quātam[n] eorum parens futurus esset accipere, si superstes esset. Vnde consequens est, vt si fortè præmortuus frater cuius filij viuunt, per vtranque partem nunc defunctę personæ iungebatur, superstites autem fratres per patrē solum forsan, aut matrem ei iungebantur: præponantur[o] istius filiis propriis thiis, licèt in tertio sint gradu, (siue à patre siue à matre sint thij, & siue masculi siue fœminæ) sicut eorum parens præponeretur si viueret. Et ex diuerso[p] siquidem superstes frater, ex vtroque parente coniungitur defuncto, præmortuus autem per vnum parentum iungebatur: huius filios ab hæreditate excludimus: sicut ipse si viueret, ab hæreditate excludebatur. Huiusmodi verò priuilegiū in hoc ordine cognationis solis[q] præbemus fratrum masculorum & fœminarum filiis aut filiabus, vt in suorum parentū iura succedant. Nulli enim alij omnino personæ[r] ex hoc ordine venienti, hoc ius largimur. Sed & ipsis fratrū filiis tunc † hoc beneficium conferimus, quando cum propriis[f] iudicātur thiis masculis & fœminis, siue paterni, siue materni sint. Si autem cum fratribus defuncti etiam ascendentes (sicut iam diximus) ad hæreditatem vocantur: nullo † modo ad

l Titio ex Caia nascitur Sempronius: ex eadem Caia & Iulio nascitur Paulus: Post ex eadem & Mæuio nascitur Plautius. Illi omnes inter se sunt vterini.
m Fratrum filij succedunt cum suis patruis in stirpes non in capita. Sorores defuncti excludunt defuncti patruos. Multo igitur magis filiæ defuncti excludunt defuncti fratres. Vnde colligunt, Filiabus statuto exclusis ab hæreditate patris, stantib. fratribus, eo casu filias defuncti præferri fratribus defuncti. Nam statutū excludens fœminas, extante fratre, debet intelligi de fratre primi gradus, non autem secundi, *v. Rolā. à Valle* 1. *cons.* 55. *num.* 18. n id est, in stirpes succedunt non in capita. o esto hæc hypothesis: Titio Caius frater esto vterinus: eidem Titio Sempronius esto cōsanguineus: eidem Sempronio nascatur Plautius Demus Sempronium mori, & paulò post Titium sine liberis, ecquis succedet Titio? num Caius defuncti frater vterinus, An verò Plautius nepos ex fratre defuncti consanguineo? Plautius præferetur. & ita consanguineorum liberi, parentes ita repræsentant, vt præferantur vterinis fratribus eius de cuius successione agitur, quantumuis vterini sint secundo gradu seu proximiores: nepotes ex fratre, tertio, *versi. quandoquidem in fin.* ʒ. *eodem. ibi, illud palam est, vide Grassum libro sentent.* §. *Successio ab intestato quæstio* 31. vt eo casu, Cuius parēs vterinos vel patruos tantùm excludit, eius filius eosdem vterinos vel patruos excludat. Hinc constat, fratris consanguinei filios cum fratribus consanguineis defuncti concurrere, *No.* 127 *c.* 1. p consanguinei fratres mihi succedunt, & præferuntur fratribus meis paternis tantùm vel vterinis, & per consequens paternorum vel vterinorum fratrum filiis. Nam qui patrem excludit, & eius liberis anteponitur.
q Priuilegia consanguineis data certis duntaxat casibus & personis prosunt, *versic.* *nulli* ʒ. *eodem.* Hoc paucis notandum est de repræsentatione, Eam locum habere semper ac in infinitū in descendentibus, nunquam: In collateralibus vltra fratris filios non extendi. *vide Schniderr. nū, ad titul. Institut de hæreditatibus ab intestato, ibi, de tertio ordine succedendi, num.* 12. Vt mihi mirum planè videatur, qua ratione quidam persuadere velint, Repræsentationem nepotis iure ciuili extendi in infinitum in linea collaterali, atque adeo pronepotes & trinepotes propinquiores esse patruo, quod aperte aliud esse euincit hic locus. Quin, vt hoc iure nouo ciuili sit lis fratrū filiis repræsentationis ius datū est: ita, vt veteri iure ciuili, frater excludebat fratrum liberos, *l. consanguinitatis* 2. *l.* 14. *in f. Cod. de legitimis hæredibus.* eò minus sit probadum, dici, Ius repræsentationis esse ex iure ciuili. At fortè iuris est naturalis? Ita iidem putant, sed vix probo. Neque enim natura iidem pater & filius, sed fictione ciuili tantum. At erat feudalis iuris ratione ius hoc repræsentationis introductum? sic sanè, si fratris filios ponas. Iure enim feudali defuncto filiis nepotibus & deinceps non existētibus, in feudo paterno succedunt fratres defuncti cum fratrum præmortuorum filiis. 1. *Feudorum* 14. §. 1. & 2. *tit.* 11. cū & aliàs in successionibus feudorum deferēdis ordo legum Romanarū seruetur, vbi nihil contrarium iure feudali cōstitutū est. 2. *Feud.* 37. Sed vt iure feudali primogeniti filius atque ita nepos præferatur patruo, atque ita fratris filius, vix est vt vllibi reperias: Imò contrarium planè iure feudorum receptum, nimirum, vt patris intestato mortui feudum æquabiliter inter fratres diuidatur. 1. *Feud.* 1. §. 2. *& tit.* 8. §. 1. *& lib.* 2. *tit.* 11. §. 2. *& tit.* 50. Nullum, inquam, ius primogenituræ, iure feudali defertur ad primogeniti filium: vt eò quoque minus probem, dici. Repræsentationem nepotis, ad patruum excludēdum, iuris feudalis ratione niti. quod & iuri ciuili consentaneum est, *l. inter filios* 11 *Cod. Familiæ ercisc. l.* 1. *Cod. vnde liber. l. penult. Cod. comm. diuidund.*

successione ab intestato fratris aut sororis filios vocari permittimus, neque si ex vtroque parēte eorum pater aut mater defuncto iungebatur. Quandoquidem igitur fratris & sororis filiis tale priuilegium dedimus, vt in propriorum parentum succedentes locum, soli in tertio constituti gradu, cum iis qui in secūdo gradu sunt, ad hæreditate vocentur, illud palā[t] est, quia thiis defuncti masculis & fœminis, siue à patre siue à matre, præponuntur, si etiam illi tertium cognationis similiter obtineant gradum. † ¶Si[u] verò neq; fratres, neq; filios fratrū (sicut diximus) defunctus reliquerit: omnes[x] deinceps à latere cognatos ad hæreditatē vocamus, secundū vniuscuiusque gradus prærogatiuā, vt viciniores[y] gradu, ipsi reliquis præponantur. si autē plurimi eiusdē gradus inueniantur, secundum[z] personarum numerū inter eos hæreditas diuidatur: quod in[a] capita nostræ leges appellant.

CAP. IIII.

De agnatorum iure in hæreditate sublato †.

NVllam verò volumus esse differentiam in quacunque successione aut hæreditate inter eos qui ad hæreditatem vocantur, masculos ac fœminas, quos ad hæreditatem communiter definiuimus vocari[b] siue per masculi, siue per fœminæ personam defuncto iungebantur: sed in omnibus successionibus agnatorum cognatorúmque differentiā vacare † præcipimus, siue per fœmineam personam, siue per emancipationem, siue per alium quemlibet modum prioribus legibus tractabatur, & omnes sine qualibet huiusmodi differentia secundum proprium cognationis gradum ad cognatorum successionem ab intestato venire præcipimus.

CAP. V.

De legitima tutela liberorum, & de matre & auia[c].

EX[d] his autē quæ de hæreditate diximus & disposuimus: & quæ de tutela sunt, manifesta consistunt. Sancimus enim vnumquemque secundum[e] gradum & ordinem quo ad hæreditatem vocatur, aut solum, aut cum aliis, etiam functionem tutelæ suscipere: nulla † neque in hac parte differentia introducenda de agnatorum seu cognatorum iure: sed omnibus similiter ad tutelam vocandis, quique ex masculorum, quique ex fœminarum prole descendunt minori coniuncti. Hoc autem dicimus si[f] masculi & perfectæ[g] ætatis sint, & nulla lege prohibeantur tutelam succipere, neque excusatione competente sibimet, vtantur. Mulieribus enim etiam nos interdicimus tutelæ subire officium, nisi[h] mater aut auia fuerit His enim solis secundum hæreditatis ordinem & tutelam subire permittimus, si[i] inter gesta & nuptiis † aliis & auxilio Velleiani senatusconsulti renuntiant. Hæc enim seruantes, omnibus à latere cognatis quo ad tutelā præponūtur, testamentariis[k] solis tutoribus præcedentibus eas. defuncti nāque voluntatem & electionē preponi[l]

r Personalia priuilegia non egrediuntur personas priuilegio honoratas.
† hoc abrogatur per Nouellam 127. *cap.* 1. f & solis. † hoc abrogatur per Nouellam 127. *cap. primo.* t de eo dixi ad vers. *vnde consequens* ʒ. *eodem.*
u hinc sumpta est authentica, *Post. fratres. Cod. de legitim hæred.* x Liberis, fratrib. aut ascendentibus defuncto non extantibus, defuncto succedūt cognati proximiores.
y Vicinior gradu, vlteriorem excludit. z i. in capita. ʒ. *eodem l.* 11. *Cod. familiæ.*
a Patruo mihi (liberis, parentibus, fratribus, aut sororibus destituto) succedunt fratrum ac sororum liberi in capita ex lege 1. *in fin. ff. si pars hæred. l.* 2. §. 2. *ff. de suis & legitimis. Vlpian. tit.* 26. §. 3. *Cay Inst.* 2. *tit.* 8 §. 6. & Azonis sententia, & Accursij, *in lege* 14. *& l. vlt.* § 3. *Cod. de legitim. hæredib.* probata à Zasio 1. *Respons.* 7. & à Carolo Quinto in Comitiis Spirensibus anno 1529 *teste Mynsingero* 3. *obseruat.* 94. & Arestis Curiæ Parisiensis. *vide Papon.* 21. *Arest* 1. *num.* 11. 12. 13. *Imbertum in Enchirid. in verbo, Les nepueus.* explosa Bartoli opinione *ad legem* 2. §. 1. *ff. de suis.* atque ita, In capita successio inter plures fratrum filios, eósque solos, locū habet. Quid si cum nepotibus meis ex fratre vel sorore concurrant patrui, vel auunculi mei? Hi omnes æqualiter à me distant, tertio scilicet gradu. Ideóque secūdum numerum personarum hæreditas mea inter eos diuiditur, *vt hic:* quibusdam tamen locis *l'oncle exclut le nepueu*, i. meus patruus mihi potius succedit, quàm nepos meus ex fratre. † & ita tollitur differentia succedendi 2. *Ga.* 8. §. *vlt.* b *Nou.* 18. *c.* 4. † Agnati non sunt potiores (quod ad ius successionis attinet) cognatis. & ita abrogatur lex 5. *C. de legit. hæred.*
c *v. Iulian. hic num.* 367. d hinc sumpta est authentica, *Sicut hæreditas. C. de legit. tutor.* & authentica, *Matri. C. quando mulier tutelæ officio.*
e Nota argumentum ab ordine succedendi, ad ordinem suscipiendæ tutelæ, *huc facit lex* 73. *ff. de reg. iur.* † olim adgnati præferebantur. *Inst. de legit. agnat. tut. le.* 1. *C. de legit. tutela.* f Nam tutela non defertur fœminæ, quantumuis proximæ, etiam si ad eam deferatur hæreditas, *Inst. de legitim. patron. in fin. lege vlt. ff. de tut. lege* 3. §. 4. *ff. de legit.* g est enim absurdum, vt is alterius tutelam gerat, qui ipse tutore indiget, *l. vlt. in fin. C de legit. hæredib.* §. 13. *in fin. Inst. de excusat. Inst. de fideicom. tut. in fin.*
h Mulieres (excepta matre aut auia) remouentur à tutela alicuius administranda,
i Nota conditiones quibus defertur matri & auiæ tutela filiorum, aut nepotum, *Nouella vigesimasecunda capite* 40. *Nouella nonagesimaquarta capite primo, lege secunda, lege tertia. Cod. quando mulier tutelæ.*
† *Nouella* 155 ʒ. abrogatur *Nouella* 94. *cap.* 2.
k Legitimo tutori non est locus, existente testamentario.
l Causa testati, quàm intestati potior.

volumus.

volumus. Si autem plurimi eundem cognationis gradum habentes ad tutelam vocantur: iubemus communiter[a] conuenientibus apud iudicem, cui[b] huius partis ſolicitudo eſt, vnum[c] aut plures, quanti ad gubernationem ſubſtantiæ ſufficiant, ex ipſis eligi, & denuntiari, & eum vel eos minoris res gubernare: tutelæ periculo [d] omnibus imminente qui ad tutelam vocantur, & ſubſtantiis eorum minori ętate tacitè [e] ſubiacentibus pro huiuſmodi gubernatione.

CAP. VI.

De vi & poteſtate huius conſtitutionis in perſonis & in rebus.

HAEc autem omnia quæ de ſucceſſionib. generis ſanciuimus, obtinere in illis volumus qui catholicæ fidei ſunt: in hæreticis [f] autem iam à nobis poſitas leges firmas eſſe præcipimus, nullam nouitatem aut immutationem ex præſenti introducentes lege. Quæ igitur per hanc conſtitutionem in perpetuum obſeruandam ſanciuit noſtra tranquillitas, in illis volumus obtinere caſibus, qui à principiis Iulij menſis præſentis ſextæ indictionis ſeu euenerunt, ſeu poſthac emerſerint. Præcedentes namque caſus qui vſque ad memoratum tempus pertranſierunt, ſecundum veteres leges decidi præcipimus.

EPILOGVS.

¶Tua igitur gloria, per præſentem legem à nobis diſpoſita, ad omnium cognitionem venire procuret: in hac enim regia ciuitate edictis conſuetè propoſitis: in prouinciis autem præceptis dirigendis ad clariſſimos præſides earum: vt nulli noſtri imperij ſubiectorum ſit ignota noſtræ circa eos manſuetudinis prouidentia: ita tamen, vt ſine omni diſpendio ciuium, aut prouincialium, in omni loco præſentis legis fiat inſinuatio. Datum 7. Kal. Auguſt. Septimiliario[g] in nouo palatio Dom. Iuſt. PP. Auguſt. Imperij eius anno XVIII.[h] poſt conſulatum Baſilij V.C. anno tertio[i].

VT SPONSALITIA[k] LARGITAS SPECIALIS[l] SIT CONTRACTVS, & de diuerſis capitulis.
Tit. II.

NOVELL. CONST. CXIX.

Imperator Iuſtinianus Auguſt. Petro glorioſiſſimo Orientalium prætoriorum præfecto.

CAP. I.

Donatio propter nuptias inſinuanda non eſt.

SPONSALITIAM [m] largitatem contractum ſpecialem [n] eſſe, & iudicari, & non [o] aliis donationibus eam cōnumerari per præſentem ſancimus legem: quoniam pro ea æqualitas dotis offertur. Siue igitur fiat ſub geſtis monumentorum eius inſinuatio; ſiue etiam non: iubemus eam per omnia ſuum robur habere tam apud mulierem, quàm † apud virum, ſiue ab ipſo viro, ſiue ab altero aliquo mulieri detur ſeu conſcribatur, vel in viri perſonam donatio fiat, quatenus ipſas res in nuptialem donationem conſcribat. & hoc valere præcipimus cuiuſcunque ſit donatio quantitatis, vel [p] ſi non (ſicuti dictum eſt) inſinuetur.

CAP. II.

Minor in teſtamento ſeruos manumittere poteſt[q].

ET[r] hoc quoque præſenti conſtitutione ſancimus, vt licentia ſit minoribus in ipſo tempore in quo [ſ] licet eis teſtari de alia ſubſtantia, etiam[t] ſuos ſeruos in vltimis voluntatibus manumittere, nullo eis impedimento ætatis[u] faciendo: ſed vacante lege quæ hoc primitus prohibebat.

CAP. III.

Vt non aliter credatur inſtrumento de altero inſtrumento facienti[z] mentionem, quàm ſi idipſum probetur[x].

ET[y] hoc inſuper iubemus, vt[z] ſi quis in aliquo documento alterius faciat[a] mentionem documenti: nullam [b] ex hac memoria fieri exactionem: niſi[c] aliud documentum cuius memoria in ſecundo facta eſt, proferatur: aut alia ſecundum leges probatio exhibeatur; quia & quantitas cuius memoria facta eſt, pro veritate debetur, hoc enim etiam in veteribus legibus inuenitur.

CAP. IIII.

De appellationibus[d].

HOc [e] quoque ſancimus, vt ſi quando appellatione ſequuta, in nouiſſima[f] induciarum[g] die, aut pars vtraque, aut ſolus qui appellatione vſus eſt, occurrerit, & ſuam præſentiam manifeſtauerit iudici futuro appellationis examinare iudicium, aut conſiliariis eius, aut qui lites intromittunt, & iudex eum in definitis diebus ſuſcipere differat: nullum præiudicium partibus aut vni earum ex hoc penitus fieri, ſed & poſt hoc examinari appellationes huiuſmodi, & ſententia legitima terminari.

a id eſt, proximi, Pupillis proximus petere tutorem à iudice tenetur; *vide ff. & C. qui petant tut.*
b id eſt, apud iudicem domicilij pupilli, *l. 1. in fin. ff. de tutorib. datu.* Quid ſi pupillus in vrbe & prouincia facultates habeat? vrbanus prætor, vt bicis: prouincialibus, pręſes tutorem dabit, *l. 27. ff. de tutorib. datu.* & ita habenti tutorem tutor datur, non earundem, ſed aliarū rerum ratione. *l. 21. in fin. ff. de excuſationibus.*
c *adde leg. 3. §. 8. ff. de adminiſt. tut.*
d *v. C. de periculo tut.*
e Pupillus in bonis tutoris tacitā habet hypothecā *vt hic. & l. 20. C. de admin. tut.*
f *v. Nou. 115. c. 3.*
g De ſeptimilario, ac ſeptimo miliario. *dixi ad l. 22. in fin. C. de ſacroſ. eccl.*
h .i. anno 544.
i aut legendum eſt anno VII. aut ſ. legendum eſt XIIII. non XVIII. id eſt, anno 540. Error naſci potuit ex affinitate duorū illorum numerorū xiiij. & xviij.
k donatio propter nuptias, *Iul. conſt. 110. & Index Reg.* quam Græci, δῶα τοῖς γάμοις δωρεὰν, appellant *hic.*
l 29. Ecl. 1. c. περὶ γαμικῶν.
m hinc ſumpta eſt authentica, *Eò decurſum. Cod. de donation. ante nupt.*
n *adde Nouellam ſexageſimamprimam, ca. 1. leg. 20. Cod. de donat. ante nupt. §. 3. verſi. ſed nos. Inſt. de donationibus.*
o & ita non indiget inſinuatione, vtcunque excedat ſummam quingentorū aureorum, quod in aliis donationibus non eſt. hoc vt ſit verum, dicam ad *Nouellā centeſimam vigeſimamprimam, c. 1*
† hoc immutatur *d. c. 2.*
p Inſinuatione nōindiget donatio propter nuptias.
q *Iulianus numero 400.*
r hinc ſumpta eſt auth. *Sed hodie C. qui manumitt.*
ſ Quo tempore quis teſtari poteſt, eo poteſt & manumittere. & ita abrogatur §. 7 *ver. ſed quū libertas Inſt. quib. cauſis manumit.* quo permittebatur manumiſſio, anno 18. incipiēte. Lex etiā Ælia. Sētia vetuerat quenquā poſſe manumittere ante 20. annū *d. ver.* Hodie XIIII. anno ætatis impleto maſculus teſtari pōt: fœmina XII. ergo & eodē tēpore manumittere. t Nota argumentū, ab vltima volūtate ad actū inter viuos: ſeu à manumiſſione teſtamētaria, ad eā quæ fit inter viuos. u *adde l. 102. ff. de legatu. 1. l. 4. C. qui manumitt.* x *Iul. hic. num. 401.* y hinc ſumpta eſt authentica, *Si quis in aliquo. C. de edendo.* z 22. *Ecl. 4. in f. 1. Harm. 3. c. 5.* a id accidere pōt ſępius, *vt l. 5. ff. fam. l. 2. C. de fid. inſtr. l. 7. C. de edēdo.*

CAP. V.

De retractationibus ſententiarum P. Prætorio[h].

ALiud [i] ad hoc capitulum noſtra indigens prouidentia proſpeximus emendare. quia enim noſtrę leges decernunt, ſi quando glorioſiſſimi præfecti ſacrorum prætoriorum ſententiam protulerint, nullam [k] appellationem aduerſus eam offerri: ſancimus, quoties ſententia glorioſiſſimorum præfectorum cuiuſcunque regionis proferatur, & vnus forſan litigantium putauerit ſe grauari, habere eum licentiam petitionem [l] offerre glorioſiſſimis præfectis qui ſententiam protulerunt, aut eorum conſiliariis, aut cauſas introducentibus, intra decem dierum inducias poſt prolatam ſentētiam: vt hoc ſubſecuto, non aliter executioni ſententia contradatur, niſi prius fideiuſſiones dignas præbuerit victrix pars, tantæ quantitatis, quantæ fuit condemnatio: vt ſi poſt hanc retractationem modo legitimo procedente ſententia reſoluatur[m] res ei cum augmentis legitimis reſtituatur. Si verò intra memoratas decem dierū inducias poſt prolatam ſententiam non obtulerit libellum is qui putat ſe læſum: iubemus cauſæ executionem ſine fideiuſſore procedere, retractationis iure ſeruando illi qui ſe grauatum putauerit.

CAP. VI.

Si minor vigintiquinque annis reſtitutionem aduerſus aditionem hæreditatis petere voluerit[n].

AD [o] hæc quoque ſancimus, vt ſi contigerit minores, velle ſe abſtinere[p] ab hæreditate in ſe deuoluta, & à ſe ſuſcepta: ſi quidem omnes creditores præſentes fuerint in illis locis in quibus in integrum reſtitutio poſtulatur, vocentur[q] à iudice creditores: & præſentibus omnibus, ab huiuſmodi hæreditate ſe minores abſtineant. Si verò omnes aut aliqui creditorum abſentes fuerint: iubemus minores volentes hoc agere, locorum iudicem, in quibus ipſi degūt, adire: illum verò per conſuetas citationes vocare creditores: & ſi intra ſpatium trium menſium nuſquam appareant creditores; licet minoribus ſine periculo ab huiuſmodi hęreditate abſcedere: iudice prouidente, apud quem agitur in integrum reſtitutio, vbi debeāt hæreditariæ res mobiles & immobiles cuſtodiri: quantitate quippe harum, publica deſcriptione ſub geſtis monumentorū manifeſtanda.

CAP. VII.

De præſcriptionibus. aliàs, De mala[r] fide poſſeſſoris res alienantis.

RVrſus[ſ] ſancimus, vt ſi quis mala[t] fide rem poſſidens, aut per venditionem, aut per donationem, aut aliter hanc rem alienet: qui verò putat eaſdem res competere ſibi, hoc agnoſcens, intra decem annos inter præſentes, & viginti inter abſentes, non conteſtatus fuerit ſecundum leges emptorem, aut donationem accipientem, aut illum ad quē res alio quolibet modo tranſlatę ſunt: eum qui tales res habet, firmè eas habere, poſt decennij videlicet inter præſentes, & vicennij inter abſentes diſcurſum. Si autem ignorat verus alienatarum rerum dominus & quia res ei competūt, & quia alienatio facta eſt: non aliter hunc excludi, niſi per tricennalem præſcriptionem: non valente dicere eo qui res hoc modo poſſidet, quia ipſe bona fide poſſidet, quando ipſe à [u] mala fide poſſidente hoc accepit.

CAP. VIII.

De abſentibus & præſentibus in decennij præſcriptione[x].

DE [y] præſcriptione verò decennij hoc ordinare proſpeximus, vt ſi quando quiſpiam in prædicta decennij tēporali præſcriptione in quibuſdam quidem annis præſens ſit, in quibuſdam verò abſens: alios tantos ei annos ſuper decenniū adiici, quantos ex ipſo decennio abſens fuit. Hęc autem omnia quę de temporali præſcriptione decreuimus, non in præteritis, ſed in futuris & tantùm poſt præſentem legem negotiis atque cauſis valere præcipimus.

CAP. IX.

De teſtatore non cogendo propria manu nomina hæredum ſcribere[z].

QVia[a] verò ante[b] hanc legem protulimus, vt teſtator aut manu[c] propria, aut per teſtes nomina hæredum ſcribat in teſtamento: agnouimus autem ex huiuſmodi ſubtilitate plurima teſtamenta deſtructa, teſtatoribus non valētibus [d] huiuſmodi cuſtodire ſubtilitatem, aut forſan nolentibus [e] ſcire aliquos ſuam voluntatem: iubemus licentiā

b Imo aliud eſt, *l. 37. § 5. D. de legat. 3.*
c *l. vlt. D. de probat.*
d *v. Iul. nu. 402.*
e hinc ſumpta eſt authentica, *Si appellatione. Cod. de temporib. & reparationib.*
f ἐμπροθέσμῳ ἡμέρᾳ: vltimo fatali die, *Iul. hic.*
g ἐν τῇ τελευταίᾳ ἐμπροθέσμῳ ἡμέρᾳ: *Græci hoc loco:* in nouiſſima induciarum die. *vetus interpres hic.* in vltimo fatali die *Iulia. hic cap. 402.* Diem nouiſſimum exeuntium induciarū vertit Haloander.
h *Iul. hic nu. 403.*
i hinc ſumpta eſt authentica, *Quæ ſupplicatio. Cod. de precibus imperatori off.*
k *l. vnic. ff. de off. præfecti prætorio. l. 17. 17. D. de minorib. l. vn. Cod. de ſenten. præf. præt. l. 16. Co. Theodoſ. de appellat.*
l Libellos *Iuliā hic.* admonitorium *Haloāder.* διδασκαλικὸν *Scrim. hic. Nouel. 22.* διδασκαλία. *Requeſte ciuile & propoſition d'erreur, vide Cuiac. cap. 7. de præſcriptionibus. adde l. 5. Cod. de precib. imperat.*
m *l. 1. D. de appellationibus.*
n *Iul. nu. 404.*
o hinc ſumpta eſt authentica, *Si omnes. C. ſi minor. ab hæredit.*
p *lege 7. §. 5. l. 29 §. 2. ff. de minori. l. 57. D. de aquir. hæred.*
q edictis publicis ſc.
r *Iul. hic nu. 405.*
ſ hinc ſumpta eſt authentica. *Malæ fidei. C. de præſcript. lōg. tēp.*
t Quidam hinc colligunt, In materia vſurarum, locum non eſſe præſcriptioni. quod tamē negat Molineus *q. 17. de vſur. num. 190.*
u Quandiu mala fides eſt in authore, non procedit vſucapio in ſucceſſore, niſi dominus ſciuerit rem ſuam eſſe venditā, & multis annis tacuerit, niſi primus emptor rē alteri vēdiderit, niſi res ſit præſcripta 40. annis, niſi hæres vitia defuncti purgauit, niſi defuncti fides fuerit non ōnino mala, niſi res mala fide cōparata ſit ab antiſtite. tūc. n. Zaſius negat malā fidem authoris nocere ſequenti antiſtiti *v. Zaſ. ad l. Pomp. §. cùm quis ff. de adq. poſſ.* x *Iul. hic nu. 406.*
y hinc ſumpta eſt auth, *Quod ſi quis Cod. de præſcrpt. log. temp.* z *Iul. hic nu. 407.*
a hinc ſumpta eſt authentica, *Et non obſeruato. C. de teſtam.*
b *l. 29. l. 30. Cod. de teſtam. adde Nouell. 66 c. 1. §. 4. Inſtit. de teſtament. Nou. 107. c. 1.*
c Nemo cogitur in teſtamento propria manu, aut teſtis, nomina hæredum ſcribere. *Iulian. conſtit. 110. num. 407.* d quod cœcis accidit. *Nou. Leonis* 69. & ignaris ſcribendi. e tunc ſufficit ſcribi nomen hæredis, non nuncupari.

quidem esse volentibus hoc seruare in propriis testamẽtis. si enim hoc non obseruant, sed secundum priscam consuetudinem testentur, etiam sic firmum testametum esse sancimus: siue per se aliquis, siue per † alterius[a] personam nomen hæredis inscripserit: si omnino reliquam legitimam obseruationem[b] in testamento testator obseruauerit.

C A P. X.

De rebus immobilibus quæ locis venerabilibus pertinent[c].

Legem[d] verò per quam sanximus non transferri ad alios res quæ ad nostram domum ex venerabili ecclesia peruenerunt, vacare † sancimus tam in iis, quæ iam ad nostram domum legitimè peruenerunt, quàm quę postea peruenire futura sunt.

C A P. XI.

De lege Falcidia in rebus alienari prohibitis cessante[e].

SI[f] quando autem aliquis testamentum faciat, & aliquã rem immobilem suæ familiæ aut alteri cuicunque personæ nomine legati reliquerit, & specialiter dixerit, nullo tempore hanc rem alienari, sed aut apud hæredes, aut apud successores illius cui relicta est, permanere: in hoc legato iubemus Falcidiam legem locum penitus non[g] habere: quoniam alienationem eius testator ipse prohibuit. Hæc autem obtinere præcipimus in illis casibus, qui nundum iudiciali decreto, aut per amicabilem conuentum, aut quolibet modo legitimo decisi sunt.

E P I L O G V S.

¶ Eminentia igitur tua, quæ per præsentem legem in perpetuũ valituram nostra sanxit tranquillitas: edictis quidem in hac regia ciuitate propositis, præceptis autem ad omnium prouinciarum iudices destinatis, ad omnium notitiam venire procuret. Dat. 13. Kal. Febr. C P. Dom. Iustin. PP. Aug. anno[h] Basi. Cons.

DE ALIENATIONE, ET EMPHYteusi, & locatione, & hypothecis, & aliis[i] diuersis contractibus in vniuersis locis rerum[k] sacrarum.

Tit. III.

NOVELLA CONSTIT. CXX.

Imper. Iustin. August. Petro gloriosissimo Orientalium prætoriorum præfecto.

PRÆFATIO.

MVltis & diuersis legibus super alienationibus, & emphyteusibus, & locationibus, & reliquis administrationibus ecclesiasticarum rerũ plantantibus[l] præuidimus omnes præsenti comprehendere lege.

C A P. I.

De alienatione[m] & emphyteusi rerum ecclesiæ.

SAncimus itaque nullam habere licentiam ordinatores rerum huius regiæ ciuitatis, sanctissimæ maioris ecclesiæ, aut orphanotrophij, aut nosocomij, aut xenodochij, aut ptochotrophij, aut alterius venerabilis domus in hac regia ciuitate, siue in eius finibus cõstitutæ, exceptis venerabilib. monasteriis, aut vendere, aut donare, aut commutare, aut[n] subalterno dono dare, aut alio quolibet modo alienare rẽ immobilem, aut ciuilem[o] annonã, aut rusticum[p] mancipiũ: nisi[q] ad imperialem domum commutatio sola facta est. Sed neque [de[r] colonis iustè] dari quidem concedimus. Emphyteuses[s] verò à prædicta sanctissima maiore ecclesia regiæ ciuitatis, & commemoratorum locorum fieri iubemus in personam eius, qui accepit, & aliis duobus deinceps hæredibus, & non amplius de sexta parte instantis canonis dimittimus ei, qui emphyteusis iure acceperit. De competentib. verò proastiis[t] ipsi sanctissimæ maiori ecclesiæ, & nominatis venerabilibus domibus in regia hac ciuitate, aut in eius regione[u] aut mansione constitutis: iubemus, si quidẽ hęc reditus habeant integro canone, ab iis ordinatoribus, qui regunt ipsa venerabilia loca, in emphyteusim secundum prædictum modum accipienti, & aliis duabus successionibus dari, & nullam omnino releuationem, sed augmentum fieri. Si verò non habeant ipsa proastia aliquos omnino reditus: licentiam præbemus ordinatoribus venerabilium locorum in alia[x] quantitate hoc (sicut prædictum est) in emphyteusim dare. 1 ¶ Si verò contigerit quamlibet rem ex aliquo prædictorum locorum venerabilium emphyteutico iure datam, aut in imperialem domum, aut in sacrum nostrum ęrarium, aut in ciuitatem aliquam, aut in curiam, aut in aliquam venerabilem aliam domum peruenire: licentiam præbemus ordinatoribus venerabilium locorum à quibus à principio emphyteusis facta est, mox vt peruenerit in vnam prædictarum personarum ipsa emphyteusis, manifestare suam voluntatem intra biennium[y], & aut ab iis derelinqui eãdem rem, ad quos peruenit, & annuam

3 *Eclog.* 1 *ex libro* 5. *t.* 2. *c.* 2. n ἢ ἐπὶ ἀντιδώρῳ διδόναι *Scrimg.* i. vel in pari donatione *Iulian. hi.* remunerandæ donationis gratiâ dare *Hal.*

† Nomẽ hæredis, vel per testatorem, vel per testes adhibitos testamẽto scribi olim erat necesse. hodie per qualemcunque personam nomẽ hæredis potest scribi. & ita abrogatur d. lex 29. d. lex 30. *No.* 66, *cap.* 1. §. 2. §. 4 *Instit. de testam.*
a quàm testatoris aut testium.
b Testamentũ non valet destitutum suis solẽnibus.
c *Iul. hic nũ.* 408.
d *vide Nouel.* 55. *cap.* 1.
† abrogatur *d. cap.* 1.
e Iulianus ita hoc caput cõtrahit *num.* 409. Si quis familiæ suę legauerit, vel alij personæ aut rei legatæ alienationẽ prohibuerit. Hũc referenda est etiam lex vltima *Co. de al. reb. nõ alienãd.*
f hinc sumpta est anthentica, *Sed & in ea. C. ad l. Falcid.*
g multis casibus cessat Falcidia. nec. n. detrahitur ex re, ea cõditione legata, ne alienetur *vt hic*: nõ detrahitur ex legatis ad pias causas *Nou.* 131. *c.* 12. *v. Mich. Grassum.* §. *Falcid. qu.* 3. *num.* 5. quoties hæres solida legata, qui busdã soluit *d. Nou.* 1. *ca.* 3. Si inuentarium hæres nõ fecit *No.* 1. *c.* 2. §. 2. quoties testator expressim vetuit detrahi, *Nou.* 1. *c.* 2. *in fin.* Potéstne etiam tacitè prohiberi Falcidia, Michael Grassus §. *Falcidia, q.* 10. *num.* 2. 3. 4. refert ex communi opinione, posse. veluti si testator legatum solui vel pręstare iusserit integrũm, sine diminutione, vel si executores iussi fuerint distribuere vsq. ad integrã solutionem legatorũ. Idem fore, si pleno iure restitui iusserit, quamuis & hũc casum ab omnibus non approbari scribat. aliàs, generaliter haberet locum lex 2. *C. ad l. Falc.*
h i. anno 541.
i *Iul. constit.* III.
k putà immobilium, annonarũ ciuiliũ, rusticorum mancipiorum, *Iul. ib. adde l.* 14. *Co. de sacros. eccles.*
l φροντιζόντων. *Scrimg.* i. cũ nullæ leges promulgentur de rebus ecclesiasticis.
m *Iulian. c.* 410.

pensionem, quæ pacto continetur, inferri, aut hos recipere emphyteuti soluta, eo quòd hoc sibi prodesse existimant.
2 ¶ Si[z] verò quædam sunt loca aut ipsi sanctissimæ ecclesiæ maiori, aut alicui venerabilium domorum competentia, in quibus antiquæ habitationes depositę sunt, & ex quibus[a] nullus præbetur reditus: prædictæ verò venerabiles domus quibus competunt hæc loca, reædificare non possunt, licentiam damus ipsis ordinatoribus earum in emphyteuses perpetuo iure tradere ipsa loca: ita tamen, vt emphyteusis in tertia parte pensionum quæ ex habitationibus adhuc stantibus colligebantur, ex principiis temporis emphyteuseos procedat: aut si emphyteuta maluerit, magis sub isto pacto accipiat loca, vt primitus ædificet, & ex adiectis illic per æstimationem pensionibus medietatem partis dari venerabili domui, à qua ipsa loca accepit: & hoc fieri concedimus. vtatur ergo huiusmodi emphyteuta & illic inuenta de depositis habitationibus materia.

C A P. II.

Si quis vsus nomine rem ecclesiæ habere voluerit.

SI[b] verò aliquis voluerit quamlibet rem immobilem nomine[c] vsus accipere à sanctissima maiore ecclesia regiæ ciuitatis, aut vnius memoratarum venerabilium domorum, non aliter hoc accipiat, nisi aliam rem mox dominij iure prębuerit, ex quo eandem rem accepit, tantum habentem reditum, quantum habeat res quæ ei datur: & non maioribus fisci præstationibus prægrauatam: vt post eius mortem, aut post tempus in quo datio vsus conuenit, non transcendentem videlicet accipientis vitam, vtraque res integra & in dominium & in vsum in eandem venerabilem domum perueniat.

C A P. III.

Vt liceat vsque ad XXX.[d] annos res ecclesiasticas locare.

LOcationes verò ab ipsis venerabilibus domibus fieri concedimus in quantoscunque contrahentibus annos placuerit, non transcendentibus videlicet xxx.[e] annorum temporibus.

C A P. IIII.

Vt liceat res ecclesiæ immobiles pignori obligatur.

SI verò contigerit aliquam prædictarum venerabilium domorum nomine fiscalium[f] tributorum, aut alterius cuiuslibet superuenientis necessitatis venerabili domui, pecuniis egere: liceat eius ordinatoribus immobilem rem aut supponere aut dare in speciale pignus, & creditor possideat eandem rem, &[g] eius fructus colligat, & reputet sibi tam in his creditis pecuniis, quàm in vsuris, non autem maioribus quàm quartam partem centesimæ. Si verò persoluerint debitum præpositi eiusdem venerabilis domus, aut ex fructibus adimpleatur creditum: redeat iterum res ad venerabilem domum ex qua data est.

C A P. V.

De emphyteusi & hypotheca rerum ecclesiæ.

EMphyteuseis verò & hypothecas, & vltra quinquenniũ volumus[h] fieri à sanctissima maiore ecclesia regiæ ciuitatis, conscientia & consensu beatissimi huius ciuitatis episcopi & patriarchæ: iurantibus præsentibus Deo amabilibus œconomis & chartulariis[i] eiusdem sanctissimæ maioris ecclesiæ, quòd non ad præscriptionem iuris eius contractus efficiatur. In aliis verò venerabilibus domibus siquidem sint chartularij, ipsos æquali modo iurare præsente eo qui præest venerabili domui. Si verò non sint chartularij, ab his qui præsunt venerabilibus domibus, propositis sanctis euãgeliis contractum fieri in scriptis cum iureiurando addito huiusmodi instrumentis, quòd non ad læsionem aut præscriptionem venerabilis domus contractus efficitur.
1 ¶ Oeconomis[k] verò & orphanotropis, & reliquis venerabilium domorum ordinatoribus[l], necnon omnibus chartulariis, & parentibus eorum, & filiis, & aliis qui per genus eis, vel nuptiarum iure coniuncti sunt, interdicimus[m] emphyteusim & locationes siue hypothecas rerum ipsis venerabilibus domibus competentium, aut per semetipsos, aut per interpositam personam accipere: scientibus eis, quòd si tale aliquid fiat: & hoc inualidum erit: & omnem substantiam tam eorum qui accipiunt, quàm œconomorum & chartulariorum & ordinatorum, quibus secũdum prædictũ modum coniuncti sunt, in venerabilem domum, de qua rẽ accipiunt, post obitum eorum peruenire iubemus.

C A P. VI.

De rebus aliarum ecclesiarum extra ciuitatem Constantinopolitanam[n].

ET hoc quidẽ super iis qui maioris ecclesiæ sunt, & prædictarum venerabilium domorum quæ sunt in hac regia ciuitate, vel eius circuitu adhærentium disposuimus. In aliis verò sanctissimis ecclesiis, & monasteriis, & xenodochiis, & nosocomiis, seu reliquis venerabilib. domibus,

37. *apost.* m præsumitur. n. huiusmodi alienatio non conferre in vtilitatẽ ecclesiæ, de qua pręsump. v. Alciat. 1. *præsump.* 29. & *Vvurmser.* 1. *præ.* 39. *c.* 6. n *v. Iul. hic. nũ.* 411.

o πολιτικὴν. σίτησιν *Scrim.*
p γεωργικὸν ἀνδράποδον *Scrim.*
q *Nouella* 7. *c.* 2.
r δηλ. ἔτι παροικικῷ δικαίῳ διδόναι *Scrim.* sed neque paræcirco iure dare *Iulian.* & malè, lege parœcico. Ius παροικικὸν colonarium seu libellaria, de quo dixi ad *Nou.* 7. *circa fi. princip. & l.* 24. §. 1. *Co. de sacros. eccles.*
s 3. *Harm.* 4. §. 5.
t suburbanis ædificiis.
u Regio, mãsio ὠρεῖσις.
x ἐπὶ τινι ποσότητι. *Scri.* de hac quantitate *vide Nouell.* 7.
y Nota ius singulare adttributum ecelesiæ: vt scilicet, post cõtractam emphyteusim cum fisco, vel imperatore, vel repub. vel Curia, vel cum alio venerabili loco, pœnitere intra biennium possit. De biennio v. Cuiacium *c.* 21. *de præs.*
z hinc sumpta est authentica. *Si quas. C. de sac. eccles.*
a *Nou.* 7. *c.* 3.
b hinc sumpta est authentica. *Hac vsu. C. de sac. eccles.*
c *Nouell.* 7. *ca.* 4.
d 3. *Eclog.* 1. *ex li.* 5. *t.* 2. *c.* 6.
e Locationes rerum maioris ecclesiæ Constãtinopolitanæ, nõ excedunt annos triginta, licèt priuatarum & publicarum fiãt in centenos, vt Hygenus scribit *li. de limitib.* aliàs in plures annos *l.* 24. *in fin. l.* 32. *l.* 60. *ff. locati.* plures inquã, quàm quinque Siculus Flaccus, Alij per singula lustra locare soliti, alij in plures annos.
f Maior ecclesia Constantinopolitana hoc habet præcipuũ, ne possessionem inutilem & publicis oneribus prægrauatam alienare possit.
g hæc pignorũ lex vocatur ἀντίχρησις.
h *Nouel.* 67. *c.* 4.
i Chartularij ecclesiæ.
k hinc sumpta est auth. quibuscũq. *C. sacros. ec.*
l Oeconomi, administratores eccl. eorũmque cognati aut adfines, non possunt conducere aut in emphyteusim capere aut in ἀντίχρησιν, res ecclesiasticas: *adde quæ dicam ad l.* 5. *Co. de contr. empt.* & c.

quæ in

quæ in omnibus prouinciis nostræ reipublicæ positę sunt, verumetiam monasteriis in hac regia ciuitate, & eius circuitu adhærentibus consequenter definire præuidimus.

1 ¶ Licentiam [a] igitur damus prædictis venerabilibus domibus non solùm ad tempus emphyteusim facere immobilium rerum sibi competentium, sed & perpetuè hæc eis emphyteutico iure volentibus dari. Et si quidem sanctissimæ ecclesiæ sint, vel aliæ venerabiles domus, quarum gubernationem loci sanctissimus episcopus aut per se, aut per venerabilem [b] chorum clericorum faceret, cum voluntate eorum & consensu fieri huiusmodi contractum, iurantibus præsentibus [c] œconomis & administratoribus & chartulariis ipsius venerabilis domus, quòd ex hac emphyteusi nullum damnum eidem venerabili domui infertur. Si verò ptochia, aut xenones, aut nosocomia, aut reliquæ venerabiles domus sint propriam administrationem habentes: si quidem venerabilia oratoria esse contigerit, cum voluntate maioris [d] partis ibidem ordinantium [e] clericorum, necnon & œconomi. Si verò xenones, aut ptochium, aut nosocomium, aut alia sit venerabilis domus, apud [f] præpositum ipsius fieri contractum, iurantibus ordinatoribus earundem venerabilium domorum in pręsentia Deo amabilis episcopi, à quo præponũtur aut ordinantur, quòd nihil ad læsionem aut præscriptionem ipsarum venerabilium domorum de huiusmodi contractu efficitur.

2 ¶ In venerabilibus verò monasteriis primates [g] eorum cum ampliore & maiore [h] parte ibidem deseruientium [i] monachorum contractum efficiant. In prædictis verò omnibus iubemus inscribi instrumentum cum iureiurando, quòd non ad læsionem aut præscriptionem earundem res agitur. hac verò obseruatione huiusmodi præcedente, releuationem non amplius fieri à sexta parte reditus quem habet res quæ in emphyteusim datur. Quæcunque verò de lapsis domibus competentibus venerabilibus domibus, quæ in regia sunt positæ ciuitate, superius disposuimus: hæc in his venerabilibus domibus valere præcipimus. Hoc [k] etiam super ipsis venerabilibus domibus definire præuidimus, vt si quædam ex eis siue pro publicis collationibus, siue pro alia necessaria causa eiusdem domus debitis obnoxiæ fiant, & non est possibile de rebus mobilibus eadem persolui debita: primo [l] quidem ordine in speciali pignore dari rem immobilem creditori, vt eius fructus colligẽs, reputet sibi tam in [m] ipsis debitis mutuis pecuniis, quàm in vsuris non amplius quarta parte centesimæ. Si verò noluerit isto modo debitum transigere, iubemus per eos quidem qui à sanctissimo patriarcha ordinantur, siue metropolitæ, siue alij episcopi sint, siue archimandritæ, siue orphanotrophi, aut nosocomi, aut xenodochi, aut aliarum venerabilium domorum ordinatores, apud sanctissimos patriarchas, à quibus ordinantur, aut præponuntur, monumenta fieri, & cum iureiurando ordinatorum, & consensu amplioris [n] partis in eis deseruientium debitum manifestari, & quia nõ est possibile de rebus mobilibus istud persolui: per eos verò qui à metropolitis ordinantur, siue episcopi sint, siue archimandritę, siue orphanotrophi, siue ptochotrophi, aut aliorum venerabilium locorum ordinatores, apud eos similiter metropolitas episcopos huiusmodi monumenta conscribi, ab illis verò episcopis qui aut à patriarchis, aut à metropolitis episcopis ordinantur, & habent sub propria iurisdictione aut monasteria, aut ptochia, aut xenones, aut nosocomia, aut alias venerabiles domos, sub similem modum fieri gesta: ita tamen, vt siue apud patriarchas, siue apud metropolitas, siue apud episcopos alios huiusmodi gesta fiant, nullum [o] pro his dispendium aut expensam venerabiles domos sustinere. Propterea enim volumus de cætero apud iudices prouinciarum, aut defensores locorum huiusmodi monumenta à memoratis personis siue domibus agi, vt nullum dispendium sentiant [p]. Postquam verò ista subsecuta fuerint apud memoratos sanctissimos patriarchas, apud metropolitas, aut alios episcopos, tunc per prædictos ordinatores debitricis domus venerabilis in scriptis in [q] publico ciuitatis loco proponantur per viginti [r] dies: & isto modo hortentur eos qui emere voluerint immobilem rem: vt qui plus [s] præbet, aliis præponatur. His verò omnibus præcedentibus, venditionem fieri, precio modis omnibus pro debito dando: vt non aliter habeat emptor munitionem [t], nisi precium pro ipso debito persoluatur, & hoc euidenter inscribatur, quòd nihil ad læsionem aut præscriptionem eiusdem venerabilis domus efficitur. Si verò secundum prædictum modum emptor huiusmodi rei non inueniatur: iubemus creditorem ex iure prædictarum venerabilium domorum, quod pro [u] soluto dicitur, eandem accipere possessionem, iusta & districta [x] æstimatione facta: & addita in precio decima parte vniuersæ æstimationis, in ipsa quantitate accipere rem creditorum pro solutione, certo [y] dominio possessurum: ita tamen, vt ordinatores [z] debitricis venerabilis domus, & amplior [a] pars deseruientium, huiusmodi venditionibus consentiant. Quòd autem præbetur in hoc immobilis res, non per electionem creditoris detur, sed secundum æquitatem: aliud quidem fructiferarum, aliud verò possessionũ sterilium [b] eiusdem venerabilis domus, & in reditu [c] earum, & in fiscali solutione & reliquæ ordinationis.

3 ¶ Si verò quis aut episcopo, aut œconomo, aut ordinatori cuiuslibet venerabilis domus, siue in regia ciuitate, siue in prouinciis constitutæ pecunias credidit, aut posthac crediderit: iubemus neque eis hoc reputari [d] pro venerabili domo, nisi primitus ostenderint quòd in vtilitates prędictæ venerabilis domus ista profecerunt, neque ipsum creditorem, aut hæredes eius contra venerabilem domum habere aliquam pro ipsis actionem, nisi [e] monstrauerint quòd in vtilitatibus venerabilis domus competentibus pecunię profecerunt: sed contra mutuas accipientem pecunias, aut hæredes eius, proprias moueant actiones.

a hinc sumpta est auth. Perpetua. *C. de sac. eccl.*
b ἢ διὰ τοῦ θιάσου αὐτοῦ κλήρου. *Scrim.* per clericum *Iul. hic.* ad de *Nou. 67. c. 4.*
c ὀμνυόντων παρόντων αὐτοῦ τῶν οἰκονόμων. *Græci hic*, hoc est iurantibus eo (id est, episcopo) præsente, œconomis, *&c.*
d Maiori parti consentiẽtium multùm defertur.
e ἐκεῖσε λειτουργούντων. *Scrim.*
f τὸν προεστῶτα. *Scrimg.* hoc est præpositum ipsius cõtractum facere. Verùm hæc interpretatio in idem recidit.
g ἡγουμένους. *Scrimg.* malè apud Iulianũ hîc legumenos.
h Quod fit cum maiori parte, fieri cẽsetur ab omnibus.
i λειτουργούντων, *Scrimge.* qui ibi ministerium faciunt debitum, *Iul. hic.*
k hinc sumpta est authentica, Hoc ius. *C. de sacr. eccl. 3. Eclog. 1. ex lib. 5. tit. 2. c. 10.*
l Quo ordine, quibus ex causis immobilia ecclesiastica vẽdi possunt. *Nou. 46. c. 1. Nou. 54. c. 2. Nou. 67. c. 4.*
m hoc est in sortem seu capitale. & vt author Eclogę illo loco scribit, εἰς τὸ κεφάλαιον.
n Maioris partis consensus vniuersitatẽ integram repræsentat, eúmque sequi solent iudices. *s. eod. adde l. 7. in fi. ff. de pact. l. 3. ff. quod cuiusque. l. 14. ff. depositi. l. 3. §. 7. ff. de admin. tut. l. 15. de rebus authorit. iud. l. 2. ff. de curat. bon. dand. l. 3. ff. de decretis ab ord. l. 45. C. de decurionib. §. 1. Instit. de satisdat.*
o ita vt gratuitò & nulla mercede accepta acta ecclesiastica fiant.
p emptores præsertim.
q *Affiches & panonceaux se doiuent mettre en lieux les plus apparens de la ville. adde l. pen. ff. de bon. proscri. v. l. pen. C. de defensorib. ciuit. l. 2. C. de annali.*
r de 20. diebus *vide Cuiac. c. 9. de præscrip.*
s *au plus offrant & dernier encherisseur.* hinc possis colligere, Formam auctionum eam fuisse apud veteres, vt à minima quantitate ad maiorem, plures licitantes peruenirent. *l. 35. ff. de minoribus.* Audio quibusdam in locis, rem quamplurimo subhastari: eúmque, qui primus ex ea quantitate aliquid deducenti in emptione se obtulerit, licitatione vincere.
t τὸ ἀσφαλές. *Scrimger.* vt non aliter habeat cautionem. *Iul. hic.*
u Ius pro soluto. Ita Græcis hîc & apud Iulianum. c. 411. appellatur. Apud authorem Eclogæ 3. *tit. 1. ex lib. 5. titul. 2. c. 10.* λαμβάνειν κατὰ δεσποτείαν dixit, hoc est, accipere iure dominij. Res ecclesiasticæ in solutum dari possunt, priùs tamen exactè æstimandę; & vltra æstimationem adiicere debet creditor decimam pretij: vt ita, rarò aut numquam ecclesia lędatur. *Bald. ad authen. Hoc ius porrectum. C. de sacros. eccles.* negat hoc seruandum esse iure etiam poli & conscientiæ. *adde Nouell. 46.* Verùm Accursius in d. glossa. Hoc ius porrectum, τὸ *addita* accipit pro remissa. vt scilicet decima pars pretij remittatur emptori: vt quia grauatur in vno, quòd inuitus accipit, in alio releuetur.
x subtili, *Iulia.* ἀκριβοῦς. *Scrim.*
y firmo. *Iulia.* βεβαίᾳ δεσποτείᾳ. *Scrim.*
z διοικητάς. *Scrimg.* administratores. *Iulia. hic.*
a *de quo dixi s.*
b Quænam res ecclesiasticæ in solutũ dari debent creditori? mediæ inter fertiles & steriles. *v. Iul. hic.*
c Rei æstimatio sumitur ex reditu suo, & publicarum tributionum functione & reliquo statu. *Iulia. hic.*
d Non omne quod mutuò accipit administrator ecclesię, imputatur rationibus ecclesiasticis, sed tũc demum, si mutuum in vtilitatem ecclesię versum est. *Nouell. 123. c. 6. in fi.*
e Creditor ecclesiasticus probare tenetur pecunias mutuatas, fuisse versas in vtilitatem ecclesiæ.

CAP. VII.

De permutatione rerum ecclesiasticarum.

HOc [f] verò iubemus, vt excepta sanctissima maiore ecclesia regiæ ciuitatis, & venerabilibus orphanotrophiis, xenonibus, & ptochiis, quæ sunt in regia ciuitate, sub eius constitutis ordinatione, licentiam esse omnibus sanctissimis ecclesiis, & venerabilibus domibus, necnon & monasteriis, tam in hac regia ciuitate, quam in diuersis prouinciis constitutis, permutationes [g] ad inuicem facere, quando vtrique venerabili domui seruatur indemnitas, consentientibus in scriptis aut per depositiones huiusmodi contractui non solùm ordinatoribus vtriusque venerabilis domus, sed etiam ampliore parte in eis deseruientium. Ea verò quæ ab imperiali domo in quamlibet venerabilem domum peruenerunt, aut postea peruenerint: nullo modo vendi, aut pignori supponi, aut permutari, aut omnino alienari concedimus, neque si ad alteras venerabiles domos tale aliquid egerint. 1 ¶ Et quoniam cognouimus ab aliquibus fieri alienationes [h] monasteriorum, vt hæc à sacra figura in priuatorum conuersationem transferantur: & hoc omnibus modis prohibemus. Si verò tale aliquid factum deprehendatur: licentiam præbemus sanctissimo loci episcopo hoc monasteriis vindicare, & in antiquam figuram reducere. Si [i] verò quis de prædictis venerabilibus domibus quę in hac regia ciuitate, siue in aliis prouinciis sunt, (excepta sanctissima maiore ecclesia regiæ ciuitatis) prædium habeat plurimis fiscalibus tributis grauatum, ex quo nullus inferatur reditus venerabili domui: licentiam [k] præbemus eiusdem venerabilis domus ordinatoribus tale prædium alienare quolibet modo voluerint, ad perfectam securitatem eiusdem venerabilis domus, gestis monumentorum videlicet in huiusmodi alienatione conficiendis ab illis à quibus ordinarores talium locorum præponuntur siue ordinantur, & iurantibus in sanctis scripturis, præsente antistite eiusdem venerabilis domus, & ampliore parte in ea deseruientium, quòd neque per proditionem, neque per gratiam, aut quamlibet præscriptionem alienatio fiat, sed vt seruetur immunitas eidem venerabili domui. Oeconomis verò & ordinatoribus clericorum, & chartulariis vbicumque venerabilium domorum constitutarum, aut parentibus eorum, & filiis, & quibus secundum genus aut secundum matrimonij iura coniunguntur, locationes, aut emphyteuseis, aut emptiones, aut hypothecas rerum immobilium ipsis venerabilibus domibus competentium subire aut per se, aut per interpositam personam, secundum quod & iis qui in regia ciuitate sunt prohibemus.

CAP. VIII [l].

Si emphyteuta ecclesiæ per biennium in soluendo canone cessauerit.

SI [m] verò quis aut locator aut emphyteuta alicuius rei competentis aut sanctissimæ maiori ecclesiæ, aut alteri venerabili domui in quolibet loco nostrę reipublicæ constitutæ, aut deteriorem faciat rem, quam quidem aut accepit, aut post hoc acceperit, aut per biennium [n] non intulerit quod ab eo promissum est emphyteuticum aut locationis canonem: damus licentiam venerabili domui ex qua locatio aut emphyteusis facta est, & quæ debentur solùm pro præcedente tempore, & antiquum statum locatæ siue emphyteuticæ rei exigere, & eiicere de emphyteusi, siue de locatione, non [o] valentem de emponematis actionem aliquam contra venerabiles domos mouere. Si verò noluerint prædicti ordinatores expellere eum, exigi quidem eum præcipimus quæ pro locatione siue emphyteusi debere cognoscitur: vsque ad definitum verò tempus completum, sibi datam rem tenere eum, & quæ placita sunt dare. Si verò refugiat, licentiam præbemus præpositis eorundem venerabilium locorum indemnitatem venerabilibus domibus de eiusdem rebus fieri, non valente neque hîc de emponematis [p] aliquid prætendere.

f hinc etiam sumpta est authentica, Hoc ius. *C. de sac. eccl.*
g Ecclesiæ permutationes ad inuicem facere possunt. *Nou. 54. c. 2.*
h hinc sumpta est authentica, Multo magis. *C. de sacros. eccles. v. Iulian. hic nu. 411. Nou. 7. c. 10.*
i hinc sumpta est authentica, Item prædium. *C. de sacr. eccles.*
k Res ecclesiæ (non tamen maioris quæ est Constantinopoli) onerosa, distrahi potest.
l *v. Iulia. hic nu. 413.*
m hinc sumpta est authentica, Qui rem *C. de sacr. eccl.*
n *v. l. 2. C. de iure emph.*
o *Nou. 7. c. 3.*
p emponemata, meliorationes.

CAP. IX.

Vt liceat pro redemptione captiuorum res immobiles ecclesiæ alienare.

SAnctissimas verò ecclesias [a] [omnes seu œconomos] ciuitatum præcipimus alienare res immobiles pro captiuorum [b] redemptione: nisi [c] sub hac conditione possessiones aliqui eis dederint, vt nullo modo has alienent. Hoc autem concedimus, vt Hierosolymorum [d] sanctissima ecclesia licentiam habeat domos competentes ei non positas in eadem sancta ciuitate vendere, non minori pretio quàm de pensionibus eius in quinquaginta [e] annis colligitur: vt ex earum pretio reditus meliores emat. Si verò quidam cuilibet venerabili domui, siue in hac regia ciuitate, siue in prouinciis positæ steriles [f] possessiones donauerint, aut vendiderint, aut alio modo concesserint, aut dereliquerint: iubemus pro talibus rebus nullam læsionem sustinere venerabilem domum in quam huiusmodi possessiones peruenerunt: aut fiscalium nomine, aut alterius cuiuslibet causæ gratia prægrauari: sed omne huiusmodi onus in dantes & eorum hæredes recurrere: necessitatem habentibus recipere datas huiusmodi possessiones, & restituere de propria facultate venerabili domui omne damnum quod ex huiusmodi occasione ei contigerit. Si verò [g] etiam talis dolus in re subsecutus est, vt aliquæ pecuniæ pro hoc venerabili domui darentur, & eas iubemus in proprium lucrum venerabilem domum habere, steriles verò res ei, qui dedit & hæredibus eius omnino restitui.

1 ¶ Ad hæc iubemus, vt nulla [h] necessitas sanctissimis ecclesiis, vel aliis venerabilibus locis tam in regia ciuitate, quàm in omnibus reipublicæ nostræ prouinciis positis inferatur, possessiones steriles aut frugiferas vbilibet constitutas emere: vt non inueniantur per hanc occasionem, & quas habent perdere, aut debitis obnoxiare. Si verò quis voluerit rem immobilem nomine [i] vsus accipere ab aliqua prædictarum venerabilium domorum (secundum [k] quod superius de venerabilibus domibus, quæ in regia ciuitate sunt posite, disposuimus) non aliter hoc accipiat, nisi aliam mox rem dominij iure præstiterit venerabili domui à qua eandem rem acceperit, tantum habentem reditum, quantum habet res quæ ei datur, & non maioribus tributis grauatam: quatenus post eius transitum, aut tempus in quo datio vsus est placita, non transcendens scilicet eius qui acceperit vitæ tempus: vtramque rem integro iure, & secundum dominium, & secundum vsum in ipsam venerabilem domum peruenire. Et hoc quidem de immobilibus rebus iubemus.

CAP. X.

De sacris vasis cuiusque ecclesiæ vel oratorij.

DE sacris autem [l] vasis competentibus sanctissimæ maiori ecclesiæ regiæ ciuitatis, aut aliis venerabilibus oratorij domibus, in qualicumque loco nostræ reipublicæ positis generaliter constituimus, vt non aliter hæc vendantur, aut supponantur, nisi pro captiuorum redemptione. Si [m] verò sunt plura vasa in aliqua memoratarum venerabilium domorum, nullum necessarium vsum facientia, & contigerit huiusmodi venerabilem locum debitis aggrauari, & non sint aliæ manifestæ res, de quibus debeant debita reddi: licentiam ei damus gestis monumentorum (sicuti superius dictum est) constitutis prædicta superflua vasa [n] aut aliis venerabilibus locis necessaria [non [o]] habentibus vendere: aut conflare, & similiter vendere, & eorum pretium in debitum præbere: vt [p] non immobiles res alienentur.

CAP. XI.

Quibus pœnis subiiciantur qui præsentem constitutionem violauerint [q].

SI [r] verò præter hæc quæ inserta sunt præsenti legi, contractus fiat super competentibus rebus mobilibus & immobilibus vni memoratarum venerabilium domorum: reddi quidem eidem sanctissimæ ecclesiæ siue venerabili domui rem super quam tale aliquid subsecutum est, cum medij temporis fructibus: maneat autem apud eam & pretium aut antidotum [s], aut quod pro permutatione, aut alia qualibet occasione datum est ei. Si verò emphyteusis agatur præter hæc quæ disposita sunt à nobis, reddi sanctissimæ ecclesiæ, siue venerabilibus domibus vel locis eandem rem iubemus, & emphyteuticum secundum quod [t] placitum est, dare, & pactum finiri secundum virtutem emphyteuticalium instrumentorum. Si verò donetur res ecclesiastica, aut alterius venerabilis domus, & hanc reddi sanctissimæ maiori ecclesiæ, aut aliis venerabilibus domibus cum medij temporis fructibus, & tantum aliud quantum valebat ipsa res. Si verò hypothecæ contra hæc dentur, creditor quod ei debetur, perdat, & res venerabili loco reddatur: tabellionibus [u] præsumentibus prӕter hanc nostram legem talibus ministrare instrumentis, perpetuo [x] exilio condemnandis. Si verò aliquid ante hanc nostram legem secundum antiquas constitutiones factum est: hoc iubemus omnibus modis propriam virtutem habere. Omnia verò quæ contra antiquas leges facta sunt, reuocari sancimus, & res quæ contra virtutem earum data est, venerabilibus domibus reddatur, & de cætero secundum præsentem legem omnia fieri disponimus: vacantibus postea aliis omnibus constitutionibus quæ super talibus casibus dudum loquebantur.

EPILOGVS.

¶ Eminentia igitur tua, quæ per præsentem legem in perpetuum valituram nostra sanxit tranquillitas, inconuulsa obseruare festinet: edicto in solennibus & legitimis locis per decem dies proposito: & nullo pro tali occasione in prouincias destinando. Nos enim prouidemus quali modo sine collatorum læsione omnibus præsens nostra generalis constitutio manifesta fiat. Dat. 7. Id. Maij, Constantin. DN. Iustin. PP. A. [y] Basilio [z] V. C. Cons.

a pro his inclusis ita legito ex Græcis, ταῖς δὲ ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις Ὀδήσσου, καὶ Τομέως τῶν πόλεων ἐπιτρέπομεν. *Scrim.* ecclesiis Odessi & Thomeos. *Iulian. hic nu.* 414. Vtramque Tomos. f. & Odesson Ptolomeus ponit in Mysia inferiori. Claudianus *in Epithalamio Palladij*, veteresque Tomi, mauortia matris Nobilitas.
b *Nou.* 65.
c Quid si eas tantùm possessiones habet? Archidiaconus negat prohiberi alienationem captiuorum redimendorũ causa: & rectè, quia videtur testator hunc casum nõ præuidisse, cùm sub ea conditione, *Ne alienaretur*, rem ecclesiæ legaret.
d *v. Nou.* 40.
e *adde quæ scripsi ad l.* 35. §. 3. *C. de nuptiis. Nou.* 131. *c.* 12. *in fi.*
f ἄπορος, penuria laborantes. *Iul. hic. num.* 415.
g sensus est, Non esse ratam traditionẽ prædiorum steriliũ & defectorum factam ecclesię, etiamsi vt illa acciperet ecclesia, eidem fuerit certa pecunia adnumerata, quòd etiã cautum est. *Nou.* 7.
h Ecclesia non cogitur ex pecunia, quam in numerato habet, possessiones quantumuis fertiles ei occurrentes, emere.
i ὀνόματι χρήσεως. *Scrimg.*
k hoc innuit, Quo iure accipitur res vrbana ecclesiastici vsus nomine, eodem & prouincialis. *adde Iul. hic. nu.* 416. vt videatur duci argumentum ab vrbanis rebus ad prouinciales.
l Transit à venditione rerum immobiliũ, ad mobiles. *adde Iul. hic nu.* 417. & hoc paucis innuitur. Qualiacumque vasa ecclesię, redimendorum captiuorum causa, posse distrahi: debiti causa, superflua tantùm.
m hinc sumpta est authentica, Præterea, *C. de sacros. eccles.*
n Vasa ecclesiastica superflua aliis ecclesiis vendi possunt, aut conflari, *vt hic.*
o hæc negatiua superest.
p Superflua vasa ecclesiæ rebus immobilibus eiusdem postponuntur.
q *Iul. hic num.* 418.
r hinc sumpta est authentica, Qui res. *C. de sacros. eccles.*
s id quod remunerationis gratia datũ est.
t καὶ τὸν ἐμφυτευτικὸν τὸ πάκτον πληροῦν. *Scrimger.* pactum, canonem, *v. l.* 3. *C. de obsequiis.* pactionem & apud *Iulian. hic.* pactio emphyteutica: & alibi sæpe suffragium, & μίσθωμα sumitur, pro eo quod datur suffragij & locationis causa.
u Pœna tabellionis vetitum instrumentum, ecclesiæ causa, facientis.
x διηνεκεῖ ἐξορίᾳ. *Scrim.*
y i. anno 19. *Iul. hic.* i. anno Christi 545.
z i. anno 545.

VT PARTICVLARES [a] VSVRArum solutiones in [b] duplum computentur.

TIT. IIII.

NOVELL. CONSTIT. CXXI.

Imper. Iustin. August. Basilio præsidi Tarsi.

PRÆFATIO.

CVM decuriones videamus nobis instare precibus & libenter iis indulgeamus: meritò sanè legibus contrarias artes, & per fraudem excogitatas confessiones valere non concedimus.

CAP. I.

DOcuerunt enim potentiam nostram Eusebius & Aphthonius, qui Demetrio nepotes extiterunt, nati ex Palladio Demetrij filio: quòd is Demetrius Artemidoro per causam mutui quingentos aureos debuerit, in quam summam etiam vsuras stipulatus sit. Nuper [c] verò sacram prodiisse formam, quæ voluerit si duplum debiti soluatur, vt nulla contra ipsos secundum leges nostras supersit exactio. Artemidori autem creditoris successores Epimachum & Artemonem dixisse, mentitos [d] ipsos in precibus, neque nostro dignandos auxilio: cùm debito plenè satisfactum non fuerit, sed soli [e] nongenti quadraginta nouem aurei persoluti sint. Aiunt enim supplices, patrem suum Palladium vnà cum Demetrio patre eius & Paulo octingentos sexaginta septem soluisse aureos. Sed Artemonem & Priscianam Artemidori filios, qui Epimachi & Artemonis illius alterius auus fuit, dixisse particulare se solutionem sorti non adiungere, sed omnia velle reputare in vsuras, hæc item innuere sententiã prouinciæ præsidis. & propterea exegisse Palladium pro priore quingentorum aureorum fœneratitia syngrapha alteram aureorum sexingentorum. Soluisse autem ipsi (inquiunt) diuersis temporibus & Palladius aureos septuaginta duos, & Eusebium atque Aphthonium decem, vt inde colligatur nongentorum quadragintanouem aureorum summa. Eum verò qui controuersiæ audientiam præbuerat, cùm in animo non reuolueret, quòd totius accusationis eadem causa esset: non admisisse ipsos, sed voluisse in sexingentos eos aureos sortis condemnare. Petierúntque, vt hac necessitate eximerentur: & collecto vniuerso debito quingentorum aureorum, si quinquaginta vnum adhuc soluerent, qui reliqui essent ad mille solidorum quantitatem, tam vniuerso debito liberarentur, quàm fœneratitiam sexingentorum aureorum syngrapham reciperent.

CAP. II.

CVm igitur leges [f] nostræ nihil vltra [g] duplum solui velint: & nos in hoc tantùm differentiam habeamus cum prioribus, quòd illæ quidem debita constituant vsque ad duplum, si nulla particularis facta fuisset solutio: nos verò recipiamus, vt particulares etiam solutiones debitã dissoluant, si vsque ad duplum pertingant: sancimus, vt secundum hoc fiat computatio: & si tantum hi persoluerint, quantum adhuc ad mille aureos deest, recuperent etiam fœneratitiam sexingentorum aureorum syngrapham, ne debitum ex hac causa multipliciter exigi deprehendatur.

EPILOGVS.

¶ Quæ itaque nobis placuerunt, & per hanc sacram pragmaticam declarantur formam, ea studeto magnificentia tua effectui & fini tradere, tam ea interpretatione, quæ de hac causa in sententiis, quorum supplices meminerunt, facta est, abolita: quàm omnibus quæ per obreptionem

a μερικαὶ καταβολαὶ τῶν τόκων appellant Græci hic. Author Eclogæ 23. *tit.* 3. *c.* 72. & 73. κατὰ μηδὲν ἢ κατὰ μέρος καταβαλλομένους τόκους.
b *adde Nou.* 138. & *Nouell.* 160. *l.* 10. *l. pen. C. de vsur. l.* 20. §. 1. *ff. de cond. indebi. l.* 4. *inf. ff. de nautico fœnore.* e *dict.* 9. idque fuit etiam receptũ apud Ægyptios certa lege. de quo vide Diodorum Siculum 2. *v. Cuiac.* 5. *obs.* 38.
c i. *l. pen. C. de vsur.*
d Mendax postulator non iuuatur rescripto.
e hypothesim huius Nouellæ. *vide hic apud Cuiac.*
f *v. l. pen. C. de vsuris: Eclog. d. c.* 72. & 73.
g id quomodo fieret, vide apud Molineũ *in tract. vsur. nu.* 47. ibi, Ex prædictis generaliter sequitur, quod quanquã vsuræ lapsu temporis sortem æquauerint, & tunc siue fuerint solutæ, siue non, statim ipso iure desinunt currere. Et si de facto continuetur solutio, quidquid deinceps soluitur, sorti imputatur. & cũ iterum summam sortis & sic eius duplum æquauerint, ipso iure liberatur debitor & à sorte & ab vsuris. Idẽ, si postquam supra sortis quantitatem solui cœperint, debitor sortis residuum repræsentare & offerre velit. Hæc ille.

a i. anno 541. b *vide 6. edictum Iustiniani.* c de dispositione artificum, *Index Reginæ.* d μεθοδείας. *Scrimg.* quo nomine intellige, conuentus hominum, & mercatus. e Vetat Iustinianus, agricolas, nautas, artifices, negotiatores, precij mercedísve nomine plus more veteri exigere. quinimò, vt locent operas κατὰ τὴν παλαιὰν διατύπωσιν. sic enim legendum, non vt Haloander ex *epitome Theodori* κατὰ τὴν πράσεως διατύπωσιν. i. secundum auctionis formulam. f i. anno 541. g De episcopis & clericis. *Index Reginæ. v. l. C. 3.* Hęc constitutio de ecclesiasticis diuersis capitulis loquitur. *Iul. constit.* 115. περὶ ἐκκλησιαστικῶν διαφόρων κεφαλαίων. *Scrimger.* h Nouel. sc. 6. i de episcopi consecratione. *Iul. hic nu.* 429. *adde Nou.* 37. §. k καὶ τοὺς πρώτους τῆς πόλεως. habét ergo laici ius suffragij in nominando seu eligendo episcopo, *adde Nou. 6. c. 1.* quod est notandum, de ea re alibi dicam plenius. l Quid si tres non reperiātur? duos sufficiet nominasse. *c. 2. §. l. 42. C. de episco.* Est ergo hoc notādum, tres aut saltē duos probatæ vitę & morum nominari à clericis & primatibus ciuitatis, vt ex eis eligatur episcopus. *adde quæ scripsi ad l. 1. C. de tutorib. & curatoribus illustrium.* m Testis eo nomine potest recusari, si dicatur ad testimonium dicendum donatione, promissione, amicitia, aut causa non absimili perductus. n hoc abrogatur Nouella Leonis. Doctrina fidei orthodoxæ in episcopo esse debet & vt apostolus iubet, Episcopum oportet ἀντεχόμενον τοῦ κατὰ τὴν διδαχὴν πιστοῦ λόγου. *ad tit. 1. vers. 9.* διδακτικόν. *1. ad Tim. 3. vers. 2. in fin.* vt & idem de diaconis ἔχοντας τὸ μυστήριον τῆς πίστεως. *ibid. vers. 9.* o oportet eūdem habere testimonium ab extraneis fidei. *1. Tim. 3 ver. 7. ad de l. 42. C. de epis.* p γράμματα. i. ita vt non sit ignarus. *distin.* 38. *Nouell. 6. c. 1. §. 2.* linguarum cognitione instructos esse oportet, beneficiarios. *v. Duar. 1. de sacris* 2. q Vxorē habēs vetatur hîc eligi in episcopum.

nem & ex vna tantùm parte confecta sunt, aut conficientur, vacantibus. Diuinitas te seruet per multos annos, frater iucundissime. Dat. 17. Kalend. Maij, Constantinop. Bilis. V.[a] C. Cons.

EDICTVM[b] PIENTISSIMI

Domini nostri Iustiniani de formula[c] artificum.

TIT. V.

NOVELL. CONST. CXXII.

PRAEFATIO.

COGNOVIMVS, quomodo post castigationem domini Dei benignitate immissam, qui negotiationes & ludos literarios[d] exercent, diuersi etiam generis artifices & agricolæ, insuper & nautæ, cùm potius meliores fieri deberent, lucri cupiditati se dediderint, & duplicia tripliciáque precia ac mercedes præter veterem consuetudinem requirant.

CAP. I.

VIsum igitur est per sacrum edictum omnibus interdicere detestandam istiusmodi auaritiam, & ne quis in posterum cuiuscumque disciplinæ aut artis magister, qualiscumque etiam negotiationis negotiator, qualiscumque demum agriculturæ agricola, quam vetus consuetudò ferat, plus precij mercedísve nomine exigat. iubemus verò etiam, vt[e] ædificiorum, & colendæ terræ, aliorúmque operum mensores nihil amplius operariis imputent, & illis antiquam consuetudinem conseruent. Hæc autem obseruare iubemus & eos qui qualiacumque opera demandant, & eos, qui aliqua redimunt. Si quidē nec ipsis amplius quàm more constitutum sit, dare concedimus. Sciant verò qui quicquam amplius, quàm pro veteri consuetudine requirunt, quòd triplicem quantitatem in fiscum inferre cogētur, si suprà id quod ab initio constitutum fuerit, cepisse illos quicquam aut dedisse ostensum sit.

EPILOGVS.

Hæc porrò inquiri ac vindicari iubemus & ab excellentia tua & à gloriosiss. fœlicis huius vrbis præfecto. Volumus enim per vos ab huius nostri edicti transgressoribus constitutam mulctam exigi, pœnísque illos subdi: ita vt quæ vobis parēt cohortibus, quinque librarum auri mulcta incubitura sit, si quid ex iis quę à nobis constituta sunt, neglectum fuerit. Dat 2. Kal. Apr. Constantin. DN. Iustin. PP. Aug. post[f] Bilis. V. C. Cons.

DE SANCTISSIMIS EPISCOPIS[g],

& Deo amabilibus & reuerendissimis clericis,

& monachis.

TIT. VI.

NOVELL. CONST. CXXIII.

Imper. Iustin. August. Petro gloriosiss. [magistro sacrorum nostrorum officiorum.]

PRAEFATIO.

DE gubernatione, & priuilegiis, aliísque diuersis capitulis ad sanctissimas ecclesias, & alias venerabiles domos pertinentibus, iam quædam disposuimus[h] super sanctissimis autem episcopis, & clericis, & monachis dudum in diuersis constitutionibus disposita, cum competenti correctione hac comprehendere lege prospeximus.

In editionibus Haloandrinis duæ hîc paginæ infarciuntur, quæ nec in Scrimgeriana editione, nec in meis manuscriptis reperiuntur. Contius.

CAP. I.

De ordinatione episcoporum[i].

SAncimus igitur quoties opus fuerit episcopum ordinari, clericos &[k] primates ciuitatis cuius futurus est episcopus ordinari, mox in tribus[l] personis decreta facere, propositis eis sacrosanctis euangeliis, periculo suarum animarum dicentes in ipsis decretis: quia neque propter aliquam donationem[m], neque propter aliquam promissionem, aut amicitiam, aut aliam quamlibet causam: sed scientes eos rectæ & catholicæ fidei[n], & honestæ[o] esse vitæ, & literas[p] nosse, hos elegerunt: & quia neque[q] vxorem, neque[r] filios[s] aliqui eorum habent, neque concubinam[t] aut filios naturales[u] cognoscunt eos habuisse[x], aut habere: sed & si prius vxorē aliquis ex eis habuit, ipsam & vnam[y], & primam[z], & neque viduam[a], neque viro coniunctam[b], neque legibus[c] aut sacris constitutionibus[d] interdictam, sed & quòd neque curialem[e] aut officialem hunc esse cognoscunt: aut si curiali vel officiali subiacet fortunę, sciunt eum in monasterio non minus quindecim[f] annis monasticam conuersationem implesse. 1 ¶ Hoc quoque decretis oportet inseri, quia non minus quàm trigintaquinque[g] ætatis annos habet is, qui eligitur ab eis qui cognoscunt personam: vt ex trium personarum pro quibus talia decreta facta sunt, melior ordinetur electione & periculo ordinantis. curialem verò vel officialem, qui sicut dictum est, quindecim[h] annis in monasterio conuersatus est, & ad episcopatum prouocatus, liberum esse propria fortuna: ita tamen, vt liberatus à curia, quartam partem suæ substantiæ sibi retineat: reliquis eius rebus secundum nostram legem curiæ & fisco vindicandis. 2 ¶ Damus autem licentiam decreta facientibus, si quempiam laicorum præter curialem & officialem[i], dignum memorata electione esse putent: hunc cum aliis duobus clericis aut monachis eligere: vt si laicus[k] hoc modo ad episcopatum eligatur, non repentè episcopus ordinetur, sed primò clericis non minus tribus mensibus connumerentur, &[l] ita sanctas regulas & cotidianum ecclesiæ ministerium edoctus, episcopus ordinetur. qui enim alios debet docere[m], post ordinationem ab aliis doceri non debet. Si verò (vt euenit quibusdam locis) non inueniantur tres personæ ad talem electionem oportunæ, liceat decreta facientibus in duabus & in vna persona decretum facere: eos tamen omnes iam dictas à nobis habentes testationes. Si verò qui debent episcopum eligere, citius ipsa decreta intra[n] sex menses non faciant: tunc periculo propriæ animæ ille, quem competit ordinare episcopum, ordinet, omnibus aliis quæ diximus obseruandis. Si quis autem citra memoratam obseruationem episcopus ordinetur, iubemus hunc omnibus modis episcopatu depelli[o]. Sed etiam illum qui præter hoc præsumpserit ordinare, segregari[p] vno anno à sacro ministerio, & omnem eius substantiam quæ quolibet tempore aut modo in eius dominium deducta est, propter culpam quam fecit, dominio ecclesiæ cuius episcopus est, vindicari.

CAP. II.

De accusatoribus episcoporum[q].

SI quis autem electum ad ordinationem episcopatus accusauerit in qualibet causa quę possit secundum leges[r] aut canones eius impedire ordinationem, differatur huiusmodi ordinatio: & prius contra eum propositam causam, siue præsente accusatore[s], & ab eo propositam causam exequente, siue etiam deficiente per tres menses suam accusationem implere: diligenter examinari ab illo à quo futurus erat episcopus ordinari: & si quidem obnoxium eum accusator inuenerit, prohibeatur ordinatio. Si verò obnoxius non ostendatur, ordinatio quidem non impediatur: accusator autem, siue non probauerit, siue etiam fugit propositam à se accusationem, à prouincia in qua habitat, abiiciatur. Si quis autem ante examinationem accusatum ordinauerit, ordinatus quidem à sacerdotio repellatur: qui verò talem ordinare festinauerit, superius dictæ subiaceat pœnæ, tam annali[t] prohibitioni sacri ministerij, quàm etiam vt omnes eius res ecclesiæ vindicentur. 1 ¶ Præ[u] omnibus illud seruari sancimus, vt nullus per suffragium[x] auri, aut aliarum rerum, episcopus ordinetur. Si quid autem tale committatur: ipsi semetipsos, &[y] dantes[z], & accipientes[a], & mediatores[b] eorum, secundum sacras scripturas & sanctas regulas damnationi subiiciūt: & propterea qui dat, & qui accipit, & mediator eius factus sacerdotij aut cleri honore remoueatur: quod autem pro hac causa datum est, ecclesiæ illi vindicetur, cuius voluit sacerdotium cōparare. Si verò laicus[c] fortè pro hac causa aliquid accipiat, aut mediator rerum factus est: datas res in duplum eum exigi iubemus. ecclesiæ vindicandas. Non solùm autē quæ secundū hunc modū dantur, vindicari præcipimus, sed etiā omnem cautionē[d] pro hoc quolibet modo expositā, & pignorū vel fideiussorū dationē, vel oblationē, & omnē quālibet aliam

r Qui filios habet prohibetur eligi hîc in episcopum. *v. epist. 1. ad Tim. 3. vers. 4. 5. & tit. 1. ver. 6. Nou. 6. c. 1. §. 4.* s ea est quasi vxor. *v. quæ dixi ad l. 3. in fin. ff. de concubinis.* t nascuntur enim illi ex concupiscentia. *Nou. 74. c. 1.* u nota est, nedum habere, sed habuisse concubinam aut liberos naturales. *Nou. 6. c. 1. §. 4.* x loquitur de primo genere bigamiæ, quod accidit, quoties vno & eodem tempore duæ vel plures habentur vxores. *v. epist. 1. ad Tim. 3. ver. 2. ad tit. 1. ver. 6. adde 26. distin. Nou. 6. c. 1. §. 3.* y Loquitur de secundo genere bigamiæ, quoties mortua priore vxore, altera ducta est. z quia fortè minus honesta ea existimatur, quæ secundò nubit, quæ tamen opinio parum est honesta. a separatam à viro. b *v. C. de incest. nupt.* c canonibus, fortè scænicam intelligi. *Iul. hic.* d *v. distin. 51. 52. 53.* e Curialis 15. annis purgatus monastica conuersatione. i. fieri potest episcopus. *vt hic. & §. 1. §.* aliàs est incapax. *l. 4. l. 12. Cod. de episc.* f *l. 20. Cod. de episc.* g Anno 35. ætatis ordinari quis episcopus potest, hodie 30. *vt Nou. 137. c. 2. adde dist. 78.* h dixi §. i taxeotam. *Iul. hic.* k ex laico fieri quis episcopus potest, si modò trimestre priùs consumpserit inter clericos. l nota, ignarum sanctarum regularum & quotidiani ministerij episcopum eligi posse, si modò spes in eo sit, vt breui ea omnia addiscat. m Instituendus ab alio, instituere alios non potest. n Sedes episcopalis vltra sex menses vacare nō debet. De collegio ecclesiastico, vacante sede episcopali. *v. Duar. 3. de sacris. 6.* Vigelium 3. *metho. iuris Pontific.* 2. o Illegitimè electus non fruitur episcopatu. p Pœna episcopi, alium illegitimè ordinātis. q *v. Iul. hic nu.* 430. 3. *Eclog. 1. c. 2. Nou. 137. c. 3.* r Remouetur quis ab adipiscendo episcopatu legibus, aut canonibus. s *Nou. 6. c. 1. §. 10.* Fortè petitū est ex illo loco *1. Tim. 5. versi. 19.* κατὰ πρεσβυτέρου κατηγορίαν μὴ παραδέχου, ἐκτὸς εἰ μὴ ἐπὶ δύο ἢ τριῶν μαρτύρων. t τῇ ἐνιαυσιαίᾳ κωλύσει τῆς θείας λειτουργίας. *Scri.* u *Iul. hîc num.* 241. vt nulla pecunia data episcopi consecrentur. x *v. Nou. 6. c. 1.* *dicam de eo plenius ad c. 16. §. eo.* y Relatorum eadē natura. vetatur aliquis dare, ergo & accipere. *v. l. vlt. in f. C. ad leg. Iul. repet.* prohibitum est docere, ergo & discere. *l. 8. C. de malefic.* z Pœna ementis episcopatū. a Pœna vēdentis episcopatū. b καὶ ὁ μέσος. Pœna proxenetæ episcopatus venditi. Et hoc notandū est aduersus proxenetas rerū turpiū. Proxenetę sacerdotiorum Galli *Courratiers & maquignons de benefices.* de proxenetis rerum illicitarum. *adde l. vlt. ff. de proxenetis.* c κοσμικός. i. mundanus: perinde ac si innueret, clericorum vitam cœlestem esse. Iidem mundani, laici *Nouell. 6. cap. 1.* quasi ex plebe vt eorum respectu clerici videantur quasi patricij atque senatores. Eorum vita secularis conuersatio. *l. 36. C. de episc.* d Qui quid vendere prohibetur, in fraudem venditionis cautionem, fideiussorem aut pignus iure accipere non potest. fraus enim fit legibus, quoties ab vno contractu vetito, ad alium peruenitur. *dixi ad l. 5. C. de legib.*

cautionem vacare sancimus. Et qui super hoc promissionem accepit, non solùm professionem [d] reddat: sed etiam aliud tantum, quantum professio continet, exigatur: quod debet ecclesiæ dari.

Cap. III.

Si quis episcopus ante ordinationem [h] vel postea ecclesiæ, res suas obtulerit: & quid pro cathedratico dari conueniat.

SI quis autem episcoporum siue ante suam ordinationem, siue post ordinationem voluerit proprias res, aut partem earum ecclesiæ offerre, cuius sacerdotium accepit, non prohibemus, & omni condemnatione & pœna præsentis legis liberum eum esse sancimus: sed etiam omni laude dignum iudicamus: quoniam hoc non est emptio, sed oblatio [c]. Pro consuetudinibus autem illa sola permittimus præberi ab ordinatis episcopis, quæ subsequenter præsenti legi inserta sunt. Iubemus igitur beatissimos archiepiscopos & patriarchas, hoc est [d] senioris Romæ, & Constantinopoleos, & Alexandriæ, & Theopoleos [e], & Hierosolymorum, siquidem consuetudo [f] habet episcopis [g] & clericis [h] in eorum ordinatione non minus quàm viginti auri libras dari, ipsa solummodo præberi, quæ consuetudo [i] recognoscit: plus autem ab hac quantitate nihil supra viginti auri libras præberi. metropolitas autem à [k] propria synodo [l], aut à beatissimis patriarchis ordinatos, & alios omnes episcopos, qui aut à [m] patriarchis, aut à metropolitis ordinantur, dare [n] pro inthronisticis [o] quidem solidos centum: notariis autem ordinantis, & aliis ministrantibus ei, & sollenniter accipientibus, solidos trecentos. Si verò ecclesiæ reditus minus quidem quàm triginta [p] auri libras per annum [q] reddant, non minus autem quàm decem: dari pro inthronisticis [r] solidos centum. aliis autem omnibus, qui ex more capiunt, sol. 200. Si verò minus quidem quàm decem, non minus autem quinque auri libri ecclesiæ reditus esse contigerit: pro inthronisticis [s] quidem dari solidos quinquaginta: omnibus autem aliis ex consuetudine percipientibus, solidos ducentos. Si autem minus quàm quinque, non minus autem duas auri libras ecclesiæ reditus habeat, pro inthronisticis [t] solid. decem & octo: omnibus autem aliis ex consuetudine percipientibus solid. 24. Si autem minus tres, non autem quàm duas auri libras quantitas redituum ecclesiæ comperiatur, dare pro inthronisticis [u] quidem solidos duodecim, pro omni verò alia consuetudine sol. sex. Episcopum enim ecclesiæ minus [x] duas auri libras reditus habentem, neque pro inthronisticis [y], neque pro alia qualibet consuetudine dare aliquid permittimus. Hæc autem quæ præberi disposuimus [z], primus presbyter [a] ordinantis episcopi & archidiaconus [b] suscipientes, ex consuetudine percipientibus diuidant hæc. Igitur iubemus hæc omnibus modis obseruari: vt non ex talibus occasionibus ecclesiæ debitis prægrauentur, & sacerdotia venalia [c] fiant. Si quis autem vltra quantitatem à nobis definitam pro inthronisticis [d] aut consuetudinibus quolibet modo præsumat accipere: iubemus quicquid plus acceperit, triplum [e] ex rebus eius vindicari ecclesiæ dantis. Sed hæc quidem pro episcoporum ordinatione dicta sint.

Cap. IIII.

Vt episcopatus à seruili & adscriptitia [f] fortuna [g] hominem liberet.

POst [h] ordinationem verò seruili & adscriptitia fortuna episcopos liberos esse præcipimus, nisi curialis aut officialis citra prædictam obseruationem ordinentur. tales enim episcopatu remotos, curiæ aut officio restitui iubemus: vt non ex tali fortuna sacerdotio fiat iniuria. Illos autem, qui ante hanc nostram legem ex curiali fortuna inueniuntur episcopi ordinati, huiusmodi quidem fortuna liberos esse: legitimam verò partem ex propriis rebus curiæ & fisco dare: sic tamen, vt nullam imminutionem ecclesiastica iura sustineant in rebus, quas in episcopatu acquisitas, ecclesiæ eorum competere disposuimus. Si verò contigerit ordinatum episcopum sub proprij parentis potestate esse: ex ipsa ordinatione suæ potestatis sit.

Cap. V.

De presbyteris & diaconis & subdiaconis cognationis iure ad tutelam vel curam vocatis [i].

DEo [k] autem amabiles episcopos [l] & monachos, ex nulla lege tutores aut curatores cuiuscunque personæ fieri permittimus. presbyteros [m] autem, & diaconos, & subdiaconos iure & lege cognationis tutelam aut curam suscipere hæreditatis, permittimus proprio & solo gradu cognationis [n] ad tutelam & curam vocatis, huiusmodi suscipere administrationem permittimus: si tamen intra quatuor menses ex quo vocati sunt, apud competentem iudicem scripto declarent talem administrationem propria [o] voluntate suscepisse, & si quis eorum forsan hoc fecerit, nullum ex hoc in [p] alia tutela aut cura præiudicium patiatur.

Cap. VI.

Vt clerici à muneribus personalibus & negotiis secularibus [q] abstineant.

SEd neque fieri susceptorem [r] aut exactorem fiscalium functionum, aut conductorem [s] publicarum aut alienarum possessionum, aut curatorem [t] domus, aut procuratorem litis, aut fideiussorem [u] pro talibus causis episcopum, aut œconomum [x], aut alium clericum cuiuslibet gradus, aut monachum proprio nomine, aut ecclesiæ aut monasterij sinimus: vt non per hanc occasionem & sanctis domibus damnum fiat, & sacra ministeria impediantur [y]. Si autem ecclesiis aut monasteriis possessiones quædam adiacentes [z] inueniantur, & voluerint dispensatores ipsarum venerabilium domorum in conductionem aut emphyteusim has accipere: tunc omnibus clericis & monachis pro his causis in ipso instrumento sub gestis monumentorum consentientibus & manifestantibus pro vtilitate venerabilium domorum hoc fieri: talem conductionem & emphyteusim procedere sinimus. Sed etiam ipsis sanctissimis ecclesiis, & aliis venerabilibus domibus damus licentiam conductiones & emphyteuses facere ad [a] inuicem: & clericis [b] similiter propriarum [c] ecclesiarum possessiones conducere & gubernare, cum voluntate [d] tamen episcopi & œconomi permittimus: exceptis personis quas per aliam legem hoc facere prohibuimus. Si quis autem contra ea quæ dicta sunt, aliquid fecerit: si quidem episcopus fuerit, omnes eius res ex qualibet causa vel persona siue ante episcopatum siue post hoc fuerint ad eum venientes, eius ecclesiæ [e] vindicari sancimus. Si autem œconomi aut alij clerici fuerint hoc delinquentes: pecuniariam eos pœnam, qualem episcopus eorum probauerit, exigi, ecclesiæ vindicandam: cùm etiam conductionem teloniorum, aut cuiuslibet possessionis, aut publicarum collationum perceptionem, aut exactionem, aut solicitudinem domus eis credentes, aut fideiussores eos pro memoratis causis suscipientes: nullam contra ecclesiam, aut monasterium, aut res eius, aut gubernantium, aut contra illas personas quibus crediderint, aut contra facultates aut fideiussores eorum habeant actionem. Illi verò qui publicarum collationum aut tributorum susceptionem aut cōductionem aut exactionem memoratis personis crediderint, aut fideiussores eos acceperint: si quod publico damnum contingat, hoc ex [f] propria facultate restituere compelluntur.

Cap. VII.

Ne episcopus dicendi testimonij causa euocetur [g].

NVlli verò iudicum [h] licebit Deo amabiles episcopos cogere ad iudicium venire pro exhibendo testi-

a ..φολογίαν. Scrimg. cautionem. *Iulian. hic.* b consecrationem. *v. Iul. hic. num.* 431. c Cur ita? quia quod datur ab eligendo aut electo episcopo, datur ipsi ecclesiæ non alicui priuato. d ita legitur apud Iulian. *hic*, id est, Papam Romanum, & Constantinopolitanum, & Alexandrinum, Theopolitanum & Antiochenum & Hierosolymitanum. vt hinc possis colligere, Papæ appellationem adtributam fuisse Episcopis primarum sedium. *adde quæ dixi ad l. 7. C. de summ. trinit.* e id est, Antiochiæ. *Iul. hic dixi ad l. 6. in fin. C. de sum. trin.* f Obseruanda est hæc notitia, continens ea quæ dantur à Papis seu patriarchis, à metropolitanis, ab episcopo, & à clericis pro sua ordinatione. Papæ seu patriarchę episcopis & clericis à quibus eliguntur consuetudinis nomine, id est, consecrationis, quasi remunerandę causa, dant non plus 20. auri libris, *vt hic.* id est, 1440. aureos. Metropolitani, Patriarchæ non dant solidis plus centum: eius notariis, non plus 300. j. Episcopi totidem præstant suo metropolitano, nisi reditus eorū ecclesiæ, minor sit 30. libris auri. j. *eod.* Clerici quantum præstent. *v. c. 16. j.* g Papæ ordinantur & consecrantur à clericis & episcopis. h Res est notanda, Papam ne quidem excipi à consuetudinibus præstandis pro sua consecratione. i Opinor huiusmodi dationes pecuniæ magis niti consuetudine, quàm vlla lege diuina expressa, ac si diceret, Quæ dantur ab ordinato episcopo, dantur potiùs de consuetudine, quam lege. vt hinc possis colligere, Annatas esse iuris positiui non diuini. k nota à quibus ordinentur metropolitani. l nota à quibus ordinentur episcopi. m Synodus potest ordinare metropolitanū & episcopum. An concilium œcumenicum beneficia conferat, & an ei subsit Romanus Pontifex. *vide Duarenum 3. de sacris 2.* n Tota res eò redit, Papas seu patriarchas inthronistica dare iis episcopis à quibus eliguntur: metropolitanos, patriarchis aut Synodo: episcopos metropolitanis. Et ita, non ad vnam & eandem personam defertur ius inthronistici, aut cathedratici. existimo tamen potius ea omnia distributa à primo presbytero aut archidiacono. *in fin. j. eod.* distributa, inquam, ministerio ecclesiastico & pauperum. id enim erat munus diaconi. o ὑπὲρ ἐνθρονιαστικῶν. *Scrimg.* pro cathedratico *Iul. hic.* & passim. *j. eodem.* p id est, 4320. aureorum. q Quantitas cathedratici in diuitibus admodum ecclesiis ad annuum reditum non redigitur, in aliis redigitur, vt hic. r pro cathedratico. *Iul. hic.* s cathedratico. *Iul. hic.* t cathedratico. *Iulian. hic.* u id est, pro cathedratico. *Iulian. dicto loco.* x Duæ auri libræ 144. aurei, & hic quidem erat episcopatuum exilis reditus. y cathedraticis. z id est, inthronistica, cathedratica, consuetudines. adde & insinuata & ἐμφανιστικὰ ex Nouella 56. a πρεσβύτερος πρεσβύτερος. de archipresbytero. *vide Petrum Gregorium 15. syntagmat. 21. & præsertim numero 13.* vbi ex Capitulari Caroli Magni, *de pace Constit. 25.* refert, ad archipresbyterum pertinuisse notitiam de incantatoribus & maleficis. adde quæ de primo presbytero dicam. *j. eo.* & Vigelium 3. *method. iuris Pontif. 11. fol. 616. cap. de archipresbytero, &c.* b ἀρχιδιάκονος. Primi presbyteri & archidiaconi officium inter cætera fuit, in ecclesia pecuniam distribuere. & ob id Nouella Maioriani de episcopali iud. Archidiaconus multam iubet ei inferre, quem fecerit clericum inuitum episcopus. & Prudentius Laurentium, quem primum è septemuiris vocat, i. archidiaconum (nam septem tantùm diaconi initiò fuerunt) votas opes dispensasse ait, & ideo industriam in Archidiacono Hieronymus & Sidonius requirunt. Hieronymus Euagrio: diaconi eligant de se, quē industrium nouerint, & archidiaconum vocent. Sidonius Dominulo: Archidiaconus in quo scilicet gradu, seu ministerio retētus propter industriā. *vide hic Cuiac.* de aliis functionibus archidiaconi. *vide extra de offic. archidiaconi.* Petrū Gregorium 15. *syntagm. 20.* Vigilium 3. *methodo iuris Pontific. 11. cap. de archidiaconu. fol. 612.* c Res diuini iuris emi non possunt. *§. 8. Inst. de rer. diuis. §. 2. Insti. de inutilib. stipul. l. 6. ff. de contrah. empt. l. 85. §. 2. ff. de verb. obligat. l. 1. ff. de ambitu.* d pro cathedratico. e Pœna plus æquo accipientis cathedratici nomine. f patria potestate quoque episcopatus filiū liberat. *Nou. 81.* g & à patria potestate. *in fin. j. eod.* at non curia *j. eod. adde Iulian. hic nu. 433.* h hinc sumpta est authentica; Episcopalis. *C. de episc. & cler.* i *Iul. hic num. 434. 3. Eclog. 2. c. 1.* k hinc sumpta est authentica, Presbyteros. *C. de episc.* l Episcopi & monachi tutores esse non possunt. m Presbyteri, diaconi, subdiaconi vnam legitimam tutelā suscipere possunt: non inuiti tamen. *j. eod. l. 52. C. de episc.* n Clerici legitima tutela fungi possunt. Testamento tutores possūnt-ne dari? Concilia id vetant, vt scribit Cyprianus 1. *epist.* o i. non inuitos. *d. l. 22. 3. Eclog. 1. c. 2. adde l. 17. C. de episc.* p id est, vnam tantùm legitimam tutelam administrare possunt. q puta ne exceptores, vel exactores publicarum tributionum fiant, aut adiutores vectigalium vel alienarum possessionum, vel curatores aut fideiussores in talibus causis fiant. *Iul. hic num. 435. adde Nouellam Leonis 68.* r ἐκλήπτορα ἢ ἀπαιτητήν. 3. *Eclog. 1. cap. 1.* s μισθωτὴν τελῶν. conductorum vectigalium. *Iul. num. 435.* t κουράτωρα οἴκου. i. actorem aut procuratorem, idque congruit capitulo 3. Chalcedonensis synodi, &c. 6. Carthaginiensis synodi, & Nouellæ Leonis 86. idque fortè exemplo militum. *Nou. 116.* sacris enim rebus militant clerici. u *Nouella Leonis 86. Canor. apostolor. 19.* x Œconomi, dispensatores pauperum. y quod est iniquum. decet enim sacerdotes sacris vacare. *l. 32. §. 4. ff. de arbitris. l. 52. §. 1. in fin. C. de episc.* z Ecclesiæ conducere possunt possessiones sibi adiacentes. a Ecclesia conductionem aut emphiteusim facere cum alia ecclesia potest. b Clericis propriarum ecclesiarum possessiones conducere licet. c Singulis ecclesiis clerici certo numero adtributi. d clericus conducere possessionem ecclesiæ non potest, nisi voluntate episcopi aut œconomi. e Pœna episcopi tutelam gerentis, aut conducentis prædia publica vel priuatorum. f Pœna iudicis, qui clericum fideiussorem aut creditorem vectigalium publicorum adprobauerit. g *Iulian. hic num. 436.* h hinc sumpta est authentica, Sed iudex. *C. de episcop.*

monio

a Episcopus etiam inuitus dicit testimonium: idque cum cæteris commune habet. *l. vlt. vers. notissimi. C. de fide instru. l. 4. l. 5. ff. de testib. l. 7. C. de testib.* id tamen vt dicat, in iudicium trahi non potest: idque speciale à reliquis habet. *l. 7. l. 8. C. de episc.* b *v. l. 2. §. 1. C. de iureiur. propter calum. 30. Eclog. 4. c. 13.* c de episcopis in iudicium non vocandis. *Iul. hic nu.* 437. d hinc sumpta est authentica, Nullus episcopus. *C. de episc. & cler. d. loc.*

monio[a]: sed iudex mittat[b] ad eos quosdam ex personis ministrantium sibi: vt propositis sanctis euãgeliis, secundum quod decet sacerdotes, dicant quæ nouerint.

Cap. VIII.

Ne propter quamlibet causam episcopus ad secularem iudicem trahatur [c].

SEd [d] neque pro qualibet pecuniaria causa vel criminali episcopum ad iudicem ciuilem aut militarem inuitum producere aut exhibere citra [e] imperialem iussionem permittimus: sed iudicem qui tale aliquid siue ex scripto siue ex non scripto præsumpserit imperare: post cinguli priuationem, viginti librarum auri pœnam exsoluere iubemus ecclesiæ, cuius episcopus produci aut exhiberi iussus est: executorem similiter post cinguli priuationem, & verberibus subdendum, & in exilium deportandum.

Cap. IX.

Ne episcopi proprias ecclesias relinquant [f].

INterdicimus autem Deo amabilibus episcopis proprias relinquere[g] ecclesias, & ad alias regiones venire. Si verò necessitas faciendi hoc contigerit: non aliter, nisi cum literis [h] beatissimorum patriarchæ aut metropolitæ, aut per imperialem videlicet iussionem hoc faciant: ita tamen, vt nec illis episcopis qui sub beatissimo archiepiscopo Constantinopoleos & patriarcha fuerint, liceat citra permissionem eius, aut nostræ iussionis, ad regiam ciuitatem venire. Si verò etiam secundum hunc modum episcopus cuiuscumque loci profectus fuerit, non amplius vno [i] anno suã relinquat ecclesiam. Episcopos autem in regiam ciuitatẽ, sicut dictum est, venientes, cuiuslibet fuerint diœcesis, præ omnibus ire ad beatissimum archiepiscopum Constantinopoleos, & ad patriarcham, & ita per [k] eum ad nostram introire tranquillitatem. Citra autem hanc nostram dispositionem aut proficiscentibus, aut vltra definitum vnius anni tempus extra suam ecclesiam facientibus moram, primùm quidem non [l] ministrari ab œconomis propriæ ecclesiæ expensas: deinde admonere eos per literas [m] sacerdotum sub quibus agunt, vt reuertantur ad suas ecclesias: differentes autem reuerti, secundum sanctas reuocari regulas: & nisi intra definitum à sacris canonibus tempus reuertantur ad suas ecclesias, ipsos quidem ab episcopatu expelli [n]: alios autem pro eis meliores ordinari secundum præsentis legis virtutem: hoc ipso & super clericis valiturò cuiuscumque ordinis fuerint aut ministerij.

Cap. X.

Vt archiepiscopi & patriarchæ sæpius in annis [o] *singulis concilia & synodos celebrent.*

VT autem omnis ecclesiasticus status, & sacræ regulæ diligenter custodiantur: iubemus vnumquemque beatum archiepiscopum [p] & patriarcham & metropolitã sanctissimos episcopos sub [q] se constitutos in eadem prouincia semel [r] aut secundò per singulos annos ad se conuocare, & omnes causas subtiliter examinare, quas [s] episcopi aut clerici aut monachi adinuicem habeant: eásque disponere: & super hoc quicquid extra regulas à quacumque persona delinquitur, emendare. Interdicimus [t] autem sanctissimis episcopis, presbyteris, & diaconis, & subdiaconis, lectoribus, & omnibus aliis cuiuslibet venerandi collegij aut schematis constitutis, ad tabulas [u] ludere [x], aut aliis ludentibus participes aut inspectatores [y] fieri, aut ad quodlibet [z] spectaculorum spectãdi gratia venire. Si quis autem ex his hoc deliquerit, iubemus hunc in tribus [a] annis à venerabili ministerio prohiberi, & in monasterium redigi. Si autem in medio tempore ostenderit dignam sui vitij pœnitentiam [b], liceat & sacerdoti sub quo constitutus est, minuere tempus, & hunc rursus proprio reddere [c] ministerio: scientibus quoque sanctissimis episcopis debentibus hoc vindicare, quia si tale aliquid agnoscentes nõ vindicauerint, ipsi rationem Deo pro tali causa persoluent. Nullum autem episcopum inuitum cogi quemlibet clericum sub se constitutum de [d] proprio clero dimittere.

e Rescripto principis episcopus euocari potest litis causa ad iudicem ciuilem vel militarem. *vt hic.* & hoc quidem receptum est posse iusta de causa rescripto principis causam euocari ab actore. *Nouell. 53. c. 2.* vel reo. *Nouell. 69. c. 4.*

f de episcoporum profectione. *Iul. hic num.* 438. dic melius, de episcopis vagantibus, & deserentibus suas ecclesias. & vt ne sine systaticis literis discedãt. *Nouell. 6. c. 3.* adde 1. legũ Francicarum c. 131. de stabilitate episcopi vel clerici.

g *3. Eclo. 4. c. 14.*

h episcopi literis Imperatoris aut patriarchæ, possunt in omnes regiones excurrere necessitatis causa. solis literis metropolitani in vicinas tantùm possunt, excepta regia vrbe. Nullibi verò sine literis metropolitani, vel patriarchæ, vel imperatoris.

i Episcopis supra annum abesse extra episcopen suã non licet, *vt hic: & Nouell. 6. c. 2. adde Nov. 67. c. 3.*

k Episcopi intromittebantur ad imperatorẽ per patriarchã Cõstantinopolitanum *Nouell. 6. c. 3.*

l hic locus satis ostendit, Reditus ecclesiasticos episcopales eo tempore fuisse administratos ab œconomo aut ab episcopo.

m Sacerdotes literis monere possunt suum episcopum diu oberrantem, vt redeat.

n Synesius χρῆναι τὸν τινὰ ὅστις τὰς οἰκείας ἐκκλησίας ἀπείπαντο, πάσαις ἐκκλησίαις ἀπειπάσθαι.

o *v. Iulian. hic num. 439.* p nota à quibus cogerentur synodi annuæ. q Quinam cogebantur ad synodos annuas. r nota de synodis annuis. s quibus de rebus ageretur in synodis annuis. t hinc sumpta est authentica. Interdicimus. *C. de episc. & cler.* u *v. 3. Eclog. 1. c.* περὶ ταβλιζόντων ἐκκλησιαστικῶν προσώπων. de episcopis & aliis religiosis viris tablizantibus *Iul. hic num. 440. adde l. 34. §. 1. 3. C. de episc. aud.* aleatorum susceptor ταβλοδόχος. Moschopulus περὶ σχεδῶν, Κύβοις τὰ ἐσηγμένα ὅσα οἷς χρῶνται ταβλίζοντες. Sudas Πεσσοί, ταβόλια ἐν οἷς ταβλίζουσι. *v. Cuiac. hîc. adde Nouellam Leonis 87.* x *adde Eclog. d. lib. tit. 2.* περὶ κοττιστῶν ἤτοι κυβιστῶν. possis & huc referre titulum de clerico venatore *extra.* & capitulum Esau. 86. *dist.* & cap. Episcopus *dist. 34. dist. 86. c.* qui venatoribus, cum sequent. *Clement. &* §. Porro. §. Si quis autem. *versi. si quis verò, de statu monach.* y Spectare ociosè res inanes & vetitas, peccatum *l. 34. §. 1. C. de episc. aud. 3. Eclog. 1. c.* περὶ ταβλιζόντων. z Spectacula præsertim alearum interdicta episcopis *distinct. 23. c. His igitur. distin. 35. c. 1. distin. 44. cap. nullus presbyterorum in fi. cap. 12. cap. 15. §. mimis. §. ad aleas de vita & honestate clericorum. de consecratione distinct. 5. c. non oportet. c. 41. Apost.* a Pœna episcopi & clerici tabulis ludentium. b Pœnitenti ignoscitur. c Ministerium culpa amissum, pœnitenti potest restitui. d *Iul. hic nu. 441.* e de his qui sine causa excommunicantur. *Iulian. hic num. 441.* f Maior magistratus restituit aduersus ea, quæ gesta sunt à minore. g Iniusta excommunicatio non tenet, sed rescinditur. h Pœna iniustè excommunicantis sumpta de lege talionis. *adde Nouell. Leonis 61.* i *v. Iulian. hic num. 443.* De episcopo percussore. *v. 3. Eclog. 1. c. 23.* An liceat prælato verberibus corrigere clericos. *v. c. cùm beatus. distin. 45. c. ante omnia. distinct. 38. & c. circumcellionum. 23. quæst. 5. cap. 1. 24. quæst. 5.* de clerico percussore. *v. cap. sanè percussor. 45. dist. c. si rector. 44. distinct.*

Cap. XI.

Ne quis ante [e] *causæ exitum excommunicetur.*

OMnibus autem episcopis & presbyteris interdicimus segregare aliquem à sacra communione antequam causa monstretur propter quam sanctæ regulæ hoc fieri iubent. Si quis autem præter hoc à sancta communione quemquam segregauerit: ille quidem qui iniustè à communione segregatus est, solutus [f] excommunicatione à maiore sacerdote, sanctam mereatur communionem. Qui verò aliquem à sancta communione segregare præsumpserit: modis omnibus à sacerdote sub [g] quo constitutus est separabitur [h] à communione quanto tempore ille perspexerit: vt quod iniustè fecit, iustè sustineat. Sed neque propriis manibus liceat episcopum aliquem percutere [i]. hoc enim extraneum sacerdoti est. Si [k] quis autem episcopus secundum ecclesiasticas regulas sacerdotio pulsus, præsumpserit [l] ingredi ciuitatem, ex qua pulsus est, relinquens locum in quo iussus est degere: iubemus hunc in [m] monasterio in alia regione constituto tradi: vt quod in sacerdotio deliquit, degens in monasterio corrigat.

Cap. XII.

Quales [n] *esse debent qui in clericos ordinantur.*

CLericos autem non aliter ordinari permittimus, nisi literas [o] sciant, & rectam [p] fidem, vitámque habeant honestam: & neque concubinam [q] aut naturales habuerint aut habeant filios, sed castè [r] viuentes, aut vxorem [s] legitimam, & ipsam vnam & primam habentes, neque viduam neque separatam à viro, neque aliter legibus aut sacris canonibus interdictam.

Cap. XIII.

De ætate [t] *presbyterorum* [u] *& cæterorum clericorum.*

PResbyterum autem minorem [x] trigintaquinque † annorum fieri non permittimus. Sed neque diaconum aut subdiaconum minorem ‡ vigintiquinque, neque minorem lectorem decem & octo annorum. Diaconissam [y] verò non ordinari in sancta ecclesia, quæ minor † est annorum quadraginta, aut ad secundas [z] venerit nuptias.

Cap. XIIII.

De vxoribus [a] *clericorum.*

SI autem tempore ordinationis clerici cuiuscumq; collegij aut ordinis, accusator [b] aliquis apparuerit dicens eum indignum ordinatione esse: differatur ordinatio, & vniuersa procedant tam pro examinatione, quàm pro multis causis, quas in episcoporum ordinationibus sanciuimus. Si verò futurus ordinari diaconus non [c] habuerit vxorem (sicut prius dictum est) coniunctam sibi: non aliter ordinetur, nisi prius ab ordinante eum interrogatus promiserit posse post ordinationem & sine legitima vxore honestè viuere: non valente eo qui ordinat, in tempore ordinationis permittere diaconum aut subdiaconum post [d] ordinationem vxorem accipere. Is autem qui permittit [e] episcopus, expellatur ab episcopatu. Si verò post ordinationem presbyter aut diaconus aut subdiaconus vxorem duxerit: expellatur [f] à clero, & curiæ ciuitatis illius in qua clericus erat, cum propriis rebus tradatur. Si verò lector secundam [g] ducat vxorem, aut primam quidem viduam, aut separatam à viro, aut legibus vel sacris canonibus interdictam [h], nequaquam ad alium ecclesiasticum ordinem prouehatur: sed & si quolibet modo ad maiorem ordinem perducatur, expellatur eo, & priori restituatur.

Cap. XV.

Quibus casibus curiales [i] *clerici ordinari possunt.*

SEd [k] neque curialem [l] aut officialem clericum fieri permittimus: vt nõ ex hoc venerabili clero iniuria fiat. Si verò tales personæ in clero constituantur, tanquam nec ad ordinem perducti, propriæ fortunæ restituantur,

k hinc sumpta est authentica. Si quis episcopus. *C. de episc.*

l Exulis deportati & relegati refugum pœna. *facit l. 8. §. 7. ff. de pœnis. l. 4. C. de episc. adde Iulia. hic nu. 444.*

m Pœna ecclesiastica in monasterium detrudi.

n *Iulia. hic nu. 445. 3. Eclog. 1.*

o Clericos literas scientes esse oportet. *Iulia. c. 429. 3. Eclog. 1. c. 21. v. Nouell. 6. c. 4. Nov. 137. c. 1. vers. exigimus. distin. 37. 38.* An iurisprudentiæ aut medicinæ: vide titulum *Ne clerici vel monachi secularibus se immisceant. extra, & in vi.*

p De hæreticis non ordinandis in clerũ. *vide Vigelium 3. method. 4. nu. 18. 19. 20. 21.* de officiis clericorũ, vide omnino eundem *3. metho. iuris Pontificij. 5.*

q ne concubinas alant. *Vigel. ibid. num. 60.* ne cum mulieribus conuersentur vel confabulentur. *nu. 57.* ne eas osculentur 58. ne secum habeãt mulieres 59. ne vxores ducãt 61. 62. ne soli ad fœminæ tabernaculũ accedãt 63. ne cum mulieribus lauacra habeant communia 64. ne monialium monasteria ingrediãtur 65. ad nu. 66.

r *v. Vigel. ibi. nu. 56.*

s *v. Vigel. ibi. nu. 61. 62.*

t *Iul. hic num. 446. tit. de testibus ordina. apud Vigelium 3. method. iuris Pontificij 4. nu. 37.*

u *adde c. 14. synodi sexta in Trullo.*

x hinc sumpta est authentica Presbyterorum *C. de episc. & cler.*

† hæc omnia immutauit Clemens *c. vlt. de ætate & qualitate & ordine.* anno 25. ætatis presbyterum ordinari posse permittit. 20. diaconum 18. subdiaconum.

‡ Id mutatum *Nouella Leonis 16. & 75. & c. 15. sexta synodi in Trullo.* y hinc sumpta est authentica, Diaconissa. *C. de episc.* † Magna quoque hîc diuersitas occurrit. nam præcepto Apostoli *1. Timoth. 5.* anno 60. postea vt anno 50. eligi possent, indultum fuit. *l. 9. C. de episc. Nouell. 6. c. 6.* z Binuba in diaconissam eligi non potest.

a Clerici coniuges esse potuerunt. *cap. 12. s. eod.* b de accusatoribus clericorum. *Iul. hic nu. 447.* c quid si habuerit? potest ordinari: vt & quiuis clericus. *c. 12. s. eo.* ibi, aut vnicam vxorem legitimam. quo nomine ne intelligas episcopos sed presbyteros, diaconos aut hypodiaconos. d Post ordinationem diaconus vxorem ducere hîc vetatur. Si tamen duxerit, vxorem non dimittit, priuatur tamen diaconatu. e *Nouell. Leon. 3.* & ita derogatur cap. 10. Ancyranæ Synodi. f Notandum est hoc, Non retrahi ab vxore ad clerum presbyterum, diaconum vel subdiaconum, qui post ordinationem susceptam, vxorem duxerint. *Nouell. 6.* qua de re dixi ad *Nou. 22. c. 42.* g *v. d. c. 42.* h *Nouel. 6. c. 3.* i De curialibus & taxeotis ad clericatus honorem venientibus. *Iul. hic num. 449.* k hinc sumpta est authentica, *Sed neque. C. de episc.* l *l. 53. C. de episc.*

a *v. Iul. hic nu.* 450. b *Nou.* 5. *c.* 7. c *v. Iul. hic nu.* 451. d *v. l.* 21. *C. de episco. & cler.* e *Iul. hic. nu.* 452. *in fin. adde Nouell.* 56. *c.* 1. *Nou.* 137. *c.* 2. *l.* 1. *ff. de ambitu. c.* 28. *apostol.* 3. *Eclog.* 1. *c.* 31. f *v. cap.* 3. *§. eod.* g Et si quædam eius penè generis dicta sint. *cap.* 3. *§ eod.* non puto tamen alibi in iure ciuili apertius ostendi originem Annatarum, quàm ex hoc loco, quam nonnulli referunt ad Bonifacium 9. alij ad Iohannem 22. *teste Platina.* Id genus vectigalis, damnatũ est Concilio Basiliensi *Sessione* 21. & in Gallia, vt apparet ex edicto Caroli 6. & Parisiensi senatusconsulto anni 1406. 1407 cui interpretationem suã addidit Molinæus in tractatu Annatarum. Mouebantur Galli loco illo scripturæ & Samuelis 1. *Reg.* 12. Loquimini de me coram domino, & coram Christo eius. vtrum bouem alicuius tulerim vel asinũ, si oppressi aliquem, si de manu cuiusquam munus accepi: & restituam vobis. sic dixerunt, Non es calumniatus, neque oppressisti nos, &c. Mouebantur etiam dicto Pauli *Actor.* 20. Argẽtum & aurum nullius cõcupiui, sicut ipsi scitis, quoniam ad ea quæ mihi opus erant & his qui mecum sunt, ministrarunt manus istæ. Ego scio (inquit Apostolus) quoniam post discessum meũ intrabunt lupi rapaces in vos, non parcentes gregi. Mouebantur & illo Ezechiel 34. Facti sunt greges mei in rapinam, & oues meæ in deuorationem, eo quòd non erat pastor. Neque enim quæsierũt pastores gregẽ meum: sed pascebant pastores semetipsos, &c. Moueri etiam poterant aurea lege 31. *C. de episc.* Mouebantur quoque cõstitutione D. Ludouici, lata anno 1267. qua cauebatur beneficiarios eligi, nihilque dari electionis causa. Superiora edicta Galli confirmarunt Pragmatica sanctione, (quam constitutionem per Antonomasiam vocant Galli, *La pragmatique sanction*) lata sub Carolo VII. anno 1438. Biturigibus, permoti authoritate Synodi Constantiensis & Basiliensis. *vide Duarenum in Defensione libertatu Gallica, nu.* 14. 15. Cui sanctissimæ constitutioni multum derogatum est à Francisco, concordia ea de re quadam inita cum Leone X. Pontifice Romano, quam constitutionem Galli *Concordat* uncupant. De annatis adde Duarenum 6. *de benefic.* 3.

nisi forsan monasticam vitam aliquis eorum non minus quindecim annis impleuit. tales enim ordinari præcipimus, legitima videlicet parte curiæ & fisco danda, si in clero constituti, monacho condecentem vitam impleuerint. Si verò post clericatus honorem aliquis eorum vxorem duxerit, aut concubinam habuerit, curiæ & officio, cuius fortunæ subiacebat, reddatur: etiam si maximè tali ecclesiastico gradu tenebatur, in quo quis constitutus non prohibetur sacris canonibus & legibus vxorem accipere. Hoc autem & super aliis omnibus monachis[a] tenere sancimus, qui de monasteriis ad quemlibet ecclesiasticum transferuntur gradum, etiam si nulli fortunæ subiecti fuerint. Ea generaliter sancimus, nulli[b] licere in quolibet ecclesiastico gradu constituto, discedere ab eo, & secularem fieri: scientibus tale aliquid facientibus, quia & quasi apposito sibi cingulo aut dignitate aut militia nudabuntur, & curiali fortunæ propriæ ciuitatis tradentur. Qui autem ante[c] nostram legem clerici ordinati sunt ex[d] curiali fortuna: per substitutas personas pecuniaria munera complere, à corporalibus autem liberos seruari.

CAP. XVI.

Vt ordinationes gratis[e] fiant.

Sed neque clericum cuiuscunque gradus dare aliquid ei à quo ordinatur, aut alij cuilibet personæ permittimus: solas autem præbere eum consuetudines[f] iis, qui ordinantium ministrantes sunt, ex consuetudine accipientibus, vnius[g] anni emolumenta[h] non transcendentem. In sancta verò ecclesia in qua constituitur, sacrum complere ministerium, & nulla penitus propriis clericis[i] dare pro sua insinuatione: nec ob hanc causam propriis emolumentis aut aliis portionibus hunc priuari. Sed neque[k] xenodochũ aut nosocomũ aut ptochotrophũ, aut alium quemlibet venerabilis domus gubernatorem, aut quamcunque ecclesiasticã solicitudinẽ agentẽ, dare aliquid illi à quo cõstituitur, aut alij cuicumq; personæ pro cõmissa sibi gubernatione. Qui verò præter hæc quæ disposuimus, aut dat, aut accipit, aut mediator[l] fit, sacerdotio aut clero huiusmodi commissæ sibi cuiuscumque gubernationis[m] nudabitur: iis quę accipiuntur, vindicãdis venerabili loco, cuius talis persona ordinationem aut solicitudinem aut gubernationem accipit. Si autem secularis[n] sit qui accipit, aut mediator factus est: quod datum est, duplum repetitur, & venerabili loco in quo talis persona ordinationem aut gubernationem aut solicitudinem susceperit, præbeatur. Si quis autem clericus cuiuslibet gradus, siue gubernator cuiuslibet venerabilis domus, aut ante ordinationem commissam sibi cuiuscumque gubernationis aut solicitudinis, aut postea aliquid voluerit suarum rerum offerre[o] ecclesiæ in qua ordinatur, aut loco cuius gubernationem aut solicitudinem suscepit: non solùm non prohibemus hoc fieri, sed etiam magis inuitamus eos talia pro salute animæ suæ facere. Nos enim illa solùm dari prohibemus, quæ propriis personis quibusdam præbentur, non[p] quæ sanctis ecclesiis, aut aliis venerabilibus locis offeruntur.

CAP. XVII.

Quomodo seruus[q] ordinari possit, aut adscriptitius.

Si seruus[r] sciente[s] & non contradicente domino in clero ordinatus fuerit: ex hoc ipso quod constitutus est, liber & ingenuus erit. Si verò ignorante domino ordinatio fiat: licet domino intra † spatium vnius anni & seruilem fortunam probare, & suum seruum recipere[t]. Si verò seruus sciente domino siue insciente (sicut diximus) eo quòd in clero constitutus est, liber factus ecclesiasticum ministerium reliquerit, & ad secularem transierit vitam: suo domino ad seruitium tradatur. Adscriptitios[u] autem in ipsis possessionibus, quarum sunt adscriptitij, clericos etiã præter voluntatem dominorum fieri permittimus: ita tamen, vt clerici facti impositam sibi agriculturam adimpleant.

CAP. XVIII.

h *δῶρα Scrimg. hic.* 3 *Eclog.* 1. *c.* 31. dona *Iul. hic nu. c.* 452. vt videatur legisse *δῶρα*.
i *συγκληρικοῖς. Græci hic.* conclericis. *Iulian. hic.* k vt locorum venerabilium administratores sine pecunia fiant. *v. Iul. hic nu.* 453. l *dixi ad cap.* 2. *§. eod.*
m *διοικήσεως Græci hic.* Inde nomen diœcesis vsitatum. n *κοσμικός. Scrim.* laicus *Iul. c.* 453. o De administratoribus venerabilium locorum res suas offerentibus, *v. Iul. hic nu.* 454. p *adde d. c.* 3. *in prin.* q Si seruus clericus fiat, *Iul. hic nu.* 455.
r hinc sumpta est authentica, *Si seruus. C. de episc.* s *adde l.* 4. *C. de præpos. sacri cubiculi. l.* 6. *l.* 7. *C. qui militare.* † Nouella Leonis non fit liber, si episcopatum adipiscitur ignorante domino: retrahitur enim in securitatem. *Nouell. Leonis* 11. *adde Nouell. eiusdem* 9. *&* 10. t Paulus eodem modo Onesimum remittit ad Philemonem vide epistolam Pauli ad Philemonem, Clementem *c.* 82. *adde Cuiac.* 20. *de præscript.* *ibi, Decimum.* u Si adscriptitius clericus fiat. *Iul. hic, nu.* 456. *adde l.* 16. *C. de episcopis.* hinc sumpta est authentica, *Adscriptitij. C. de episcopis.* x de clericis electis ab ædificatoribus venerabilium locorum vel hæredibus eorum. *Iul. hic nu.* 457. y De iure patronatus ecclesiastici dictum est. *Nouell.* 57. *c.* 2. quibus adde Duarenum 5. *de sacris ecclesiæ ministeriis.* vbi explicat quale sit nominationis aut præsentationis ius iis competens, qui patroni ecclesiarum dicũtur. *adde Vigelium* 3. *methodi iuris Pontificij* 14. vbi explicat quæ sint causæ iuris patronatus, quibus competat, quod sit ius patronatus. Possis & eiusdem Duareni tractatum de nominatione Regia in ordinandis antistitibus adiungere 5. *de benefic.* 12. Possis etiam adiungere ex eodem, de scholastica nominatione in Gallis admodum vsitata, *cap.* 13. quis nominari possit 14. quomodo sit concipienda nominatio 15. apud quos nominari oporteat 16. de prohibitione ac denunciatione quam insinuationem vocant 5. de effectu nominationis 6. sed nemo fusius de Nominationibus scripsit Rebuffo in suo Nominationum tractatu, quem vide. *adde Socin. regula* 217. z De clericis ministeriũ adimplentib. *Iul. hic nu.* 458. a hinc sumpta est authentica, *Presbyteri. C. de episc.* b *l.* 34. *C. de epis. & cler.* c de peculio quasi castrensi, & significatione clericatus. *Iul. hic num.* 459. *adde l.* 52. *C. de epis. & cler. l.* 2. *C. Theodos. de epis.* 16. *quæst.* 1. *de monachis.* d hinc sumpta est auth. presbyteri. *C. de epis.* e huius constitutionis meminit Leo *Nou.* 76. f De testimoniis clericorum *Iul. hic nu.* 460. 3. *Elog.* 1. *c.* περὶ ψευδομαρτύρων, i. qua pœna puniendi sunt clerici, si falsum testimonium dixerint. & ita hoc caput tractat de foro ecclesiastico. g nota de triennali priuatione ministerij, seu potius suspensione ministerij. De pœna suspensionis beneficij. *v. Clar.* 5. *sent. §. vlt. quæst.* 75. *l.* 8. *ff. de pœn.* h de detrusione in monasterium alibi dicam. i adde, & monachi, & diaconi, & ascetriæ. *Iul. hic nu.* 461. k cùm in ciuili, tum criminali causa. *Iul. ibid.* l iudex ciuilis mandat executioni sententias probatas ab episcopo. m hinc sumpta est authentica, Si quis litigantium. *C. de episc. aud.* n & appellet. Nota, Iustiniani tempore appellationes fuisse receptas à sententia episcopi ad iudicem ciuilem. o Nota casum in quo secundò appellari non potest. p Iudex ciuilis cognoscens de sententia episcopi, potest eam comprobare vel infirmare. q A delegato Principis, Princeps ipse appellatur.
r Clericus criminum reus, degradatur ab episcopo. Eodem modo criminum causa, degradari possunt senatores & ducenarij, non à quouis tamen. *l.* 1. *C. de priuileg. scholar.* & miles etiam degradatur, cùm gradu mouetur. *vide qua notaui ad l.* 12. *in fin. princ. ff. de custod. adde Nouell.* 47. *quæ est ex Indice Reginæ. De episcopis regradatis: adde Clar.* 5. *sent. §. vlt. quæst.* 74. *vbi de pœnæ forma & aliis adiunctis degradationis tractat: & Petrum Gregorium* 31. *syntagm.* 30.
s clericus regradatus, id est, spoliatus honore clericali, mox traditus iudici ciuili.

De ædificatoribus ecclesiarum[x].

Si quis oratorij domum fabricauerit, & voluerit in ea clericos ordinare aut ipse, aut eius hæredes: si expensas ipsis clericis ministrant, & dignos denominant[y], denominatos ordinari. Si verò qui ab eis eliguntur, tanquam indignos prohibent sacræ regulæ ordinari: tunc sanctissimus episcopus quoscumque putauerit meliores, ordinari procuret. Sancimus autem reuerendissimos clericos suis ecclesiis absecundare, & omne eis competens ecclesiasticum ministerium[z] adimplere: hoc requirente vniuscuiusque ciuitatis sanctissimo episcopo, & cuiuscumque ordinis ecclesiastici primatibus, eos qui hoc non custodiunt, regulari multæ subdentibus.

CAP. XIX.

Vt omnes clerici res suas in sua potestate habeant.

Presbyteros[a] autẽ & diaconos & subdiaconos, cantores, & lectores, quos omnes[b] clericos appellamus, res quolibet modo ad eorum dominium venientes habere sub sua potestate præcipimus, ad similitudinem castrensium peculiorum[c], & donare secundum leges, & in his testari, licet sub parentum sint potestate: sic tamen, vt horum filij, aut his non existentibus, parentes eorum legitimam partem ferant.

CAP. XX.

Quibus pœnis subiiciantur clerici, qui falsum tulerint testimonium.

Reuerendissimis[d] autem presbyteris aut diaconis etiam, si inuenti fuerint pro[e] pecuniaria causa falsum[f] perhibuisse testimonium: sufficiat pro verberibus, tribus[g] annis separari à sacro ministerio, & monasteriis[h] tradi. Pro criminalibus autem causis si falsum testimonium dixerint: clero nudatos, legitimis subdi pœnis præcipimus: reliquos autem omnes in aliis etiam ecclesiasticis ordinibus constitutos, si falsum testimonium cuiuslibet causæ, siue pecuniariæ, siue criminalis dixisse conuincantur, non solùm ecclesiastico officio repelli, sed etiam verberibus subdi.

CAP. XXI.

Vt clerici[i] apud proprium conueniantur episcopum[k].

Si quis contra aliquem clericum aut monachum, aut diaconissam aut monastriam aut ascetriam habeat aliquam actionem: adeat prius sanctissimum episcopum, cui horum vnusquisque subiaceat: ille verò causam inter eos iudicet: & si quidem vtraque pars iis quæ iudicata sunt, acquieuerit: iubemus per[l] loci iudicem hoc executioni perfectæ contradi. Si[m] quis autem litigantium intra decem dies contradicat[n] iis quæ iudicata sunt, tunc locorum iudex causam examinet: & si inuenerit iudicium rectè factũ, etiam per sententiam propriam hoc confirmet, & executioni propriè tradat, quæ iudicata sunt: & non liceat secundò[o] in tali causa victo appellare. Si verò iudicis sententia contraria[p] fuerit iis, quæ à Deo amabili episcopo iudicata sunt: tunc locum habere appellationem contra sententiam iudicis, & hanc secundum legum ordinem referri & exerceri. Si tamen ex imperiali iussione[q], aut iudiciali præcepto episcopus iudicat inter quascumque personas: appellatio ad imperium, aut ad eum qui transmisit negotium, referatur. 1 ¶ Si verò crimen fuerit quod aduersus quamlibet memoratarum reuerendissimarum personarum inferatur, si quidem apud episcopum aliquis accusatur, & ipse veritatem inuenire potuerit: ab honore & gradu[r] hunc secundum ecclesiasticas regulas deiiciat, & tunc[s] competens iudex hunc comprehendat, & secundum leges litem examinans causæ finem imponat. Si verò prius ciuilem iudicem adeat accusator, & crimen per legitimam examinationem potuerit approbare, tunc episcopo locorum gesta monumentorum palam faciat: & si ex his agnoscatur proposita crimina commisisse eum, tunc ipse episcopus hunc secundum

dum

a honoris spoliationem sc. *Iulian. hîc.*
b & ita tamen vt legitimè custodiatur.
c *l. 25. l. 33. C. de episco. & cler.*
d Causarũ merè ecclesiasticarum notio, non pertinet ad iudicem ciuilem.
e canonica causa *Iulian. hîc nu. 462.* negotium ecclesiasticũ *ibi.*
f De rebus dubiis in conciliis episcoporum emergentib. *Iul. hîc nu. 463.*
g Nota de synodo composita ex metropolitano & episcopis ei subiectis.
h Appellari potest à synodo prouinciali ad patriarcham.
i de foro episcopi. Episcopus conueniendus est apud metropolitanum, *adde Iulian. hîc nu. 464.*
k A metropolitano appellatur ad patriarcham.
l de foro metropolitani, Metropolitanus cõueniendus est apud suum Patriarcham *adde Iulia. hîc nu. 465.*
m de episcopis ad iudicem vocatis *Iulian. hîc num. 466.*
n de foro eorũ qui administrãt venerabilia loca. Huc refer *Iulian. hîc nu. 467.*
o Administratores venerabilium locorum conueniendi apud suos episcopos. Atqui orphanotrophi non sunt obnoxij reddendis rationibus *Nouel. 131. c. 15. l. 32. Co. de episco.* vide quæ dixi *ibid.*
p μετὰ τὴν ἀπαίτησιν, post exactionem *Iulian. hîc*, in exigendo *Hal.*
q Ab episcopo ad metropolitanum appellatur.
r Appellatur à metrapolitano ad patriarcham seu archiepiscopum.
s Hæredes rationibus obnoxiorum, de iis reddẽdis etiam tenentur *adde Iul. hîc nu. 468.*
t dic potius, si reperti fuerint Constãtinopoli, vt sit sensus, Episcopos & clericos (si lis nondum contestata est in prouincia) Constantinopoli repertos, ibi conueniri posse. *adde Iulian. hîc num. 469.*
u *Iul. hîc num. 470.*
x *Iulian. hic nu. 471.* Apocrisarij, qui res agũt Ecclesiarum *Nouel. 6. ca. 2.* responsa-

dum regulas ab honore siue gradu quem habet, separet: iudex autem vltionem ei inferat legibus congruentem. Si verò episcopus putauerit gesta non iustè confecta: tunc liceat ei differre[a], & nudare honore seu gradu accusatã personam: ita tamen, vt huiusmodi persona sub legitima cautela fiat[b], & ita ad nos negotium tam ab episcopo quàm à iudice referatur, vt nos hoc cognoscentes, quæ nobis videntur, iubeamus. 2 ¶ Si quis autem pro pecuniaria causa cõtra aliquem omnium memoratarum personarum habuerit actionem aliquam, & episcopus distulerit inter eas iudicare: licentiam habeat actor ciuilẽ iudicem adire: ita tamen, vt accusata persona nullo modo cogatur fideiussorẽ dare, sed solam[c] cautionẽ sine iureiurando cum hypotheca suarum rerum exponere. Si verò pro criminali causa accusatio contra aliquam memoratarũ personarum proponatur, sub legitima cautela accusata fiat persona. Si autem[d] ecclesiastica[e] causa est, nullam communionem habeant iudices ciuiles circa talem examinationem, sed sanctissimus episcopus secundum sacras regulas causæ finem imponat.

Cap. XXII.

Vt episcopi apud proprium conueniantur metropolitanum: & vt cauere pro lite non teneantur.

SI quis verò sanctissimorum episcoporum eiusdẽ synodi dubitationem[f] aliquam adinuicem habeat, siue pro ecclesiastico iure, siue pro aliis quibusdam rebus, prius metropolita[g] eorum cum aliis de sua synodo episcopis causam examinet & iudicet: & si non rata habuerit vtraque pars quæ iudicata sunt, tunc[h] beatissimus patriarcha diœceseos illius inter eos audiat, & illa determinet quæ ecclesiasticis canonibus & legibus consonant: nulla parte eius sententiæ contradicere valente. Si autem & à clero, aut alio quocumque aditio contra[i] episcopum fiat propter qualibet causam: apud sanctissimum eius metropolitam secundum sacras regulas & nostras leges causa iudicetur: & si quis iudicatis contradixerit, ad[k] beatissimum archiepiscopum & patriarcham diœceseos illius referatur causa, & ille secundum canones & leges huic præbeat finẽ. Si verò contra metropolitam[l] talis aditio fiat ab episcopo, aut clero, aut alia quacumque persona: diœceseos illius beatissimus patriarcha simili modo causam iudicet. Pro omnibus autem causis pro quibus apud proprium metropolitam, aut patriarcham, siue apud alios quoscumque[m] iudices episcopi conueniantur, nullam fideiussionem aut cautionem pro lite exigantur: sic tamen, vt isti studeant illatis sibi causis semetipsos absoluere.

Cap. XXIII.

Vt œconomi & similes apud proprium episcopum conueniantur.

OEconomos[n] autem, & xenodochos, nosocomos, ptochotrophos, & aliorum venerabilium locorum gubernatores, & alios omnes clericos iubemus pro creditis sibi gubernationibus apud[o] proprium episcopũ cui subiacent, conueniri, & rationem suæ gubernationis facere & exigi quod ex ipsis debentes ostenduntur illi venerabili reddendum domui, ex cuius ordinatione debitum apparuerit. Si verò putauerint se grauari: post repetitionem[p] metropolita[q] causam examinet. Si verò metropolita fuerit contra quampiam prædictarum personarum huiusmodi causas examinans, & debitũ exegerit, & ex actus putauerit se grauatũ[r]: diœceseos illius beatissimus patriarcha causam determinet. non enim concedimus prædictis personis pro memoratis causis ante examinationem & exactionem debiti proprios episcopos declinare, & ad alia venire iudicia. Si quis autem ex ecclesiasticis cui aliqua talis dispensatio credita est, ante rationum expositionem, & debitorum solutionem moriatur, iubemus eius hæredes[s] simili modo & rationibus & exactionibus subiacere.

Cap. XXIIII.

Vt episcopi illic vbi deliquerint[t], conueniantur.

SI quis episcopus aut clericus ex quacumque prouincia in Constantinopoli reperiatur, & voluerit aliquis aduersus eum actionem proponere: si quidem litis contestatio in prouincia pro ipso facta est, ibi litem cõpleri. Si verò nondum inchoata est: apud gloriosissimum præfectũ Orientis prætoriorũ, aut apud eos qui à nobis fuerint deputati iudices, conuenientibus eum respondere.

Cap. XXV.

De apocrisariis[u].

REuerendissimi verò apocrisarij[x] cuiuscumque sanctissimæ ecclesię, qui in regia ciuitate degunt, aut ad beatissimos patriarchas, aut ad metropolitas à suis episcopis ordinati & destinati, neque pro suis episcopis, neque pro causa ecclesiæ, aut pro debito publico aut priuato, aliquã conuentionem sustineant, nisi mandatum habuerint à suis episcopis, aut œconomo, aut aliquos conueniant. Tunc enim solis illis, qui ab eis conueniuntur, damus licentiam si quam obligationem habent contra ecclesiam aut contra episcopos eorum, proponere. Si verò & in quibusdam causis vel actionibus semetipsos obligatos fecerint, in tempore in quo responsa faciunt, pro his conuentiones[y] suscipiant.

Cap. XXVI.

Ne episcopi legationis tempore conueniantur.

SI verò episcopi vel clerici pro[z] ciuitate aut pro suis ecclesiis propter suam legationem[a], aut ordinationem episcopi, ad regiam ciuitatem, vel ad alium quemlibet locũ proficiscantur: iubemus eos nullam molestiam aut importunitatem à qualibet persona sustinere: licentia existẽte iis qui obligatos eos putant se habere, postquam ad prouinciã reuertuntur, conuenire eos, nullo in iis quæ se putant habere, eis faciendo præiudicio de temporalibus pręscriptionibus, propter tempus quod in tali causa protraxerint.

Cap. XXVII.

Vt monachi per procuratorem se defendant: & de quantitate sportularum.

SI quando autem causa emerserit, vt admonitio aut executio[b] inferatur pro qualibet pecuniaria causa, siue publica, siue priuata, clerico aut monacho, aut monastriæ, aut cuicumque monasterio, & maximè fœminarum: iubemus sine iniuria, & cum competẽti honore admonitionem fieri, non tamen monastriam aut ascetriam monasterio[c] abstrahi: sed procuratorem ab eis ordinari, qui pro causa respondeat. Monachis autem liceat siue per se, siue per procuratorem monasterij causas agere: sciente qui hoc præuaricatur iudice, vel executore, quia & cingulo spoliabitur, & pœnam quinque librarum auri exigetur per magnificentissimum comitem priuatarum rerum: executore videlicet super hoc verberando, & in exilium dirigendo: locorum sanctissimis episcopis prouisuris, vt nihil his contrarium fiat: aut si aliquid cõmittatur, memorata vltio procedat. iudicem verò vindictam differentem imponere, ad scientiam nostram episcopus referat.

Cap. XXVIII.

De modo sportularum[d] in persona clericorum.

SPortularum[e] verò nomine omnem personam in quocumque ecclesiastico officio constitutam, & ad hoc diaconissam & monacham, aut ascetriam aut monastriam pro omni criminali & pecuniaria causa, cuiuscumque quantitatis sit, siue à clerico, siue à quolibet in militia constituto admonitionem suscipiant aut in regia ciuitate, aut in prouinciis quibus degunt: nec amplius quatuor siliquis dare permittimus. Si verò ex nostra iussione aut ad iudicem, aut ad beatissimum patriarcham missus executor, in alias prouincias admonitionem offerat alicui memoratarũ personarum: non vltra vnum solidum accipiat. Si verò pro vna eademque causa multas ex memoratis personis admoneri contingat, vnam & solam personam pro omnibus sportulas dare sancimus. Episcopus verò pro[f] rebus ecclesiæ suæ nullam exactionem molestiamq; sustineat sportularum, si pro talibus causis admoneatur exactio: actiones videlicet contra ecclesiam propositas œconomis suscipientibus, aut illis qui in eam causam ordinati sunt. Qui verò contra hæc exigere[g] sportulas præsumpserit: in duplum quod accepit, exactæ personæ reddere compellatur: & si quidem militat, cingulum perdat: si verò clericus fuerit, à clero remoueatur.

Cap. XXIX.

Ne clerici mulieres superinductas in[h] propriis domibus habeant, episcopi verò nullas.

PResbyteris autem & diaconis, & subdiaconis, & omnibus in clero conscriptis, non[i] habentibus vxores secũdum sacros canones, interdicimus etiam nos secundum sanctarum regularum virtutem, mulierem aliquam in propria domo superinductam[k] habere: tamen citra matrem, aut sororem[l], aut filiam, & alias personas quæ suspicionem[m] effugiunt. Si quis autem absque hac obseruatione mulierẽ in sua domo habet quæ potest ei suspicionem inferre, & semel & secundò à suo episcopo aut à suis clericis admonitus ne cum tali muliere habitaret, eiicere eam de sua domo noluerit: aut accusatore apparente approbetur inhonestè cum muliere conuersari: tunc episcopus eius secundum ecclesiasticos canones de clero eum amoueat, curiæ ciuitatis cuius clericus erat, tradendo. Episcopum[n] verò nullam penitus mulierem habere, aut cum ea habitare permittimus. Si autem probetur nequaquam hoc custodiens, episcopatu proiiciatur, ipse enim se ostendit indignum sacerdotio.

Cap. XXX.

De diaconissis[o].

DIaconissam verò nullo modo cum viro ex quo potest inhonestæ vitæ emergere suspicio, habitare permittimus. Si verò hæc non obseruet: sacerdos sub quo subiacet,

les viri, responsarij *c. 42. v. Nouell. 133. ca. 2.* Inde iidem apocriseœν causa exire ex monasteriis possunt *l. 29. C. de episc.* & qui dicitur apocrisarius *Nouell. 25. ca. 1. in fi.* respõsarius nuncupatur à Iuliano *ibid. i.* dãs responsum vice monasterij *cap. 36. j.* seu monachorum *ca. 42. j. eo.* vt & alias vice magistratus *Nou. 24. ca. 4.* & ita iudicib⁹, monasteriis, & episcopis fuerunt sui apocrisiarij, de apocrisiariis adde cap. cõuenientibus 1. quæst. 7. ca. significasti de elect. vbi apocrisarij fidei Apostolicę legati. Sudas in voce Διονύσιος, ὃς ἐγένετο ἐπὶ τῶν ἀποκρισιμάτων. qui fuit à respõsis seu diuinis libellis. adde Petrum Gregoriũ *49. synt. 5. nu. 4.*
y *Nouell. 96. c. 2.*
z Episcopi, officio legati fungi possunt: legati, inquam vel pro sua ciuitate, vel pro suis ecclesiis, vel pro ordinando episcopo *j. eod.*
a *v. l. 3. ff. de iudiciis.*
b de executione religiosæ personæ *Iulian. hic nu. 42.*
c *Nou. 134. c. 9.*
d de sportulis religiosæ personæ *Iul. hic num. 473.*
e hinc sumpta est authentica. Sed hodie *C. de epis. & cler.*
f de episcopis pro rebus ecclesiæ non conueniendis *Iul. hic num. 474.*
g de his qui sportulas exigũt vltra modũ statutum *Iulia. hic num. 475.*
h *Iulian. hic nu. 476.*
i *v. Nouell. 5. cap. 8.*
k ἐπείσακτον.
l *v. tamen l. 19. C. de episc.*
m Mater cum filiis, soror cum fratre, filia cum parente clerico (non Episcopo) citra suspicionẽ potest habitare.
n Episcopi cum vlla muliere vetantur hîc habitare *Iulian. num. 477.*
o quæ sc. cum masculis habitant, & de liberis earum *Iulia. hic numer. 478. 3. Eclog. 1. c. 42.*

admoneat eam, vt omnibus modis talem virum eiiciat è sua domo. si verò hoc distulerit agere ecclesiastico ministerio & propriis emolumentis [a] alienata, monasterio tradatur [b], & ibi omni suæ vitæ tempore degat: rebus [c] eius, si quidem filios habeat, inter se & illos secundum numerum personarum diuidendis: vt competentem ipsi mulieri partẽ monasterium accipiens, eam alat, & regat. Si autem non habuerit filios, omnis eius substantia inter monasterium vbi mittitur, & ecclesiam [d] in qua prius erat constituta, æqua portione diuidatur.

CAP. XXXI.

De his qui in ecclesia episcopo aut aliis clericis iniuriam inferunt [e].

SI [f] quis cùm sacra ministeria celebrantur, in sanctam ecclesiam ingrediens, episcopo, aut clericis, aut ministris aliis ecclesiæ [g] iniuriam aliquam inferat: iubemus hunc verbera sustinere, & in exiliũ mitti. Si verò hæc sacra [h] ministeria conturbauerit, aut celebrare prohibuerit: capitaliter puniatur. hoc ipso & [i] in litaniis [k], in quibus episcopi aut clerici reperiantur, custodiendo. Et si quidem iniuriam solùm fecerit, is verberibus exilioq; tradatur. Si verò etiam litaniam [l] concusserit, capitale periculum sustinebit: & vindicare iubemus non solùm ciuiles, sed etiam militares iudices.

CAP. XXXII.

Ne laici [m] *faciant litanias sine episcopo & clericis, & crucibus.*

OMnibus autem laicis interdicimus litanias [n] facere sine sanctis episcopis, & qui sub eis sunt reuerẽdissimis clericis. Qualis enim est litania [o], in qua sacerdotes non inueniuntur, & solennes orationes faciunt? Sed & ipsas honorandas [p] cruces (cum quibus & in litaniis ingrediuntur) non alibi, nisi in venerabilibus locis reponi: & si quando opus vocauerit ad litanias celebrandas, tunc solùm ipsas sanctas cruces accipere eos qui consuetè eas portare solent, & cum episcopo & clericis litanias celebrare: hoc custodiẽtibus sanctissimis locorum episcopis, aut etiam eorum clericis, & per loca iudicibus. Si quis autem in hoc capitulo præsentis nostræ legis virtutem aut transcenderit, aut non vindicauerit: prædictas pœnas patietur, monasteriorum & reuerendissimorum monachorum dispositione.

CAP. XXXIII.

REliquum nobis est & de venerabilibus monasteriis & reuerendissimis monachis formam dare. Illud igitur ante cætera dicendum, &c.

Transcribitur hic in Græco totum primum caput Nouellæ quintæ suprà [q].

CAP. XXXIIII.

Vt abbas non tam antiquitate quàm bona existimatione censendus sit & eligendus.

IVbemus igitur abbatem [r] aut archimandritam in vnoquoque monasterio ordinari, non [s] omnino secundum gradum [t] monachorum, sed omnes [u] monachi melioris opinionis existentes eum eligant propositis sacrosanctis euangeliis: dicentes quia neque propter amicitiam, aut aliam quamlibet causam, sed scientes eum & fide [x] rectum, & vita castum, & gubernatione dignum, & qui posit monachorum disciplinam, & omnem monasterij statum, vtiliter custodire eum elegerunt: & sanctissimum episcopum sub quo monasterium constitutum est, eum qui ita electus est, modis omnibus abbatem ordinare. Hæc autem omnia quę à nobis disposita sunt pro ordinatione abbatum, valere præcipimus & [y] in venerabilibus fœminarum monasteriis & asceteriis.

CAP. XXXV.

De monachis non [z] *statim vestiendis.*

SI quis autem ad monasticam vitam venire voluerit: iubemus, si quidem motus est quia nulli fortunæ subiacet, abbas monasterij si perspexerit, schema ei præbeat. si verò non cognoscitur, aut cuilibet fortunæ subiaceat: intra tres [a] annos non accipere eum schema [b] monasticum: vt intra memoratum tempus experiatur [c] huius hominis conuersationem monasterij præsul. Et si intra triennium aliquis emerserit dicens aut seruum, aut colonum, aut adscriptitium suum hunc esse, aut etiam tanquam fugientem agriculturam, aut quasi aliquid rapientem, aut propter aliquam culpam in mònasterium eum ingressum: proprio domino hunc restitui cum rebus quas probatur in monasterium introduxisse: iurando [d] primùm, quia [e] nihil patietur à suo domino percipiente. Si autem intra triennium nullus conuenerit, aut inquietauerit, aut contra aliquam memoratarum personarum quæstionem fecerit, abbas monasterij post transcursionem triennalis temporis, si talem virum dignum iudicauerit: tunc det ei schema, & nullus sit ei postea molestus propter fortunam, donec tamen deget in monasterio. Res autem quas in monasterium introduxisse videtur, illæsæ domino reddantur. Si quis autem memoratarum personarum reliquerit monasterium, & ad secularum venerit vitam, aut in ciuitatibus, aut in agris circumiens, propriæ fortunæ reddatur.

CAP. XXXVI.

Vt monachi in vno conclaui habitent [f].

IN omnibus autem monasteriis, quæ [g] cœnobia dicuntur, iubemus secundum canones monachos in vno habitaculo [h] omnes separatim dormire, vt mutuum alterutris testimonium castæ conuersationis præbeant: nisi quidam tamen ex eis aut propter longæuam in monasterio conuersationem quietè volentes viuere, aut senectutis atque corporis infirmitatis causa in remotis cellulis [i] intra monasterium constitutis degant: & hoc cum conscientia & voluntate abbatis [k] fieri. Hæc omnia in monasteriis & asceteriis fœminarum seruantibus; in nullo loco nostræ reipublicæ esse [l] monasteria permittimus aliter. Vbi autem monasterium inuenitur, omnibus modis iubemus viros à fœminis separari, & fœminas quidem in quo sunt monasterio remanere: viros autem aliud monasterium sibimet facere. Si verò plura sunt monasteria, vt necesse nõ sit noua monasteria ædificare: locorũ sanctissimus episcopus monachos cũ monachis, & fœminas cũ fœminis separare [m], & in aliis monasteriis cõgregare procuret. quęcumq; verò habentur communia, inter eos secundũ competens eis ius diuidere. Fœminis autem quemcumque ipsæ elegerint [n] siue presbyterum, siue diaconum, ad faciẽdum eis responsum [o], aut sanctam eis communionem portãdam [p]: sanctissimus episcopus sub quo sunt, deputet, quem rectæ fidei, & vitæ bonæ esse cognouerit. Si verò qui ab eis electus est, nõ sit presbyter aut diaconus, dignum tamen eum huiusmodi ministerio episcopus iudicauerit: ordinationem ei imponat, qui dignus esse videbitur vt responsa (sicut dictum est) monasteriis distribuat: ita tamen, vt neque sic electus ad responsa fœminarum, in monasterio maneat.

CAP. XXXVII.

Conditionem nuptiarum vel liberorum non extare si quis monasterium ingrediatur.

SI quis sub [q] conditione nuptiarum, siue liberorum, siue dotis causa, siue antenuptialis donationis donauerit siue reliquerit suis liberis, siue alij cuicumque personæ hæreditatem, siue legatum, aut ab initio purè relinquens eis, oneret eos substitutione, aut restitutione, aut sub vna prædictarum conditionum reliquerit, vel donauerit, substitutiones verò vel restitutiones eis fecerit adiectis conditionibus quibuscumq; ex iis quæ superius enumeratæ sunt: sancimus, si personæ talibus conditionibus subiectæ, siue masculi, siue fœminæ, monasteria ingrediantur, aut clerici aut diaconissæ aut ascetriæ fiant: tales conditiones [r] inualidas, & pro non scriptis esse. hoc autem solatio & clerici & diaconissæ ecclesiarum fruantur, si vsque ad suam vitam in his perseuerauerint, vt res sub tali conditione donatas aut relictas, ad pia opera expendant, aut relinquant. In personis enim quæ in monasterium vel asceterium ingrediuntur, & relinquunt huiusmodi conuersationem castam: monasterio aut asceterio vbi à principio ingrediuntur, res sub tali cõditione donatas aut relictas, cum alia eorum substantia competere volumus. Si tamen in redemptionem [s] captiuorum, aut egentium alimenta sub prædictis conditionibus substitutio aut restitutio fiat: ex nullo memoratorum modo eam excludi permittimus [t].

CAP. XXXVIII.

Vt qui monasteria ingrediuntur, se suáque [u] *dedicent monasterio.*

SI [x] qua mulier aut vir monasticam elegerit vitam, & intrauerit monasterium: filiis non extantibus, monasterio quod ingreditur, res eius competere [y] iubemus. Si verò talis persona filios habeat, & non antequam intret monasterium, de suis rebus fecerit dispositionẽ, & legitimã partem filiis deputauerit: etiam [z] sic liceat ei postquam monasterium ingreditur, suam facultatem in proprios diuidere filios: ita tamen, vt nulli filiorum suorum minuat [a] legitimã partem. quam verò non dederit filiis partem, monasterio competat. Si verò omnem substantiam inter filios diuidere voluerit: propria sua persona filiis connumerata, vnam sibi partem omnibus modis retineat, quæ debeat iuri monasterij competere. Si verò in monasterio degens moriatur antequam inter filios suos proprias distribuat res, legitimã partem filij percipiant: reliqua verò substantiæ pars monasterio competat.

a quæ διάκονα hîc Græci appellant Iulianus beneficia & salaria.
b Diaconissas alias fuisse à monialib. hinc deprehenditur, quod pœnæ nomine diaconissa detrudatur in monasterium.
c Diaconissæ retinebãt administrationẽ bonorum suorum.
d Diaconissæ certo numero ecclesiis adsignabantur.
e Si quis inter celebranda mysteria, ministris Dei iniuriam fecerit *Iulian. hic num. 479.*
f hinc sumpta est authentica. Sed nouo iure *C. de episc. & cler.*
g *l. 10. C. de episc. l. 8. Co. de his qui ad ecclesias confugiunt.*
h αὐτὰ τὰ μυστήρια καὶ τὰς θείας λειτουργίας παρέξοι *Scrimg.* Iulianus videtur legisse αὐτὰ τὰ θυσιαστήρια καὶ λειτουργίας, dum vertit, sed si ipsa sancta oratoria.
i Argumentum à perturbatore mysterij sacri, ad eum qui litanias perturbat.
k Litaniæ, supplicationes.
l λιτήν. m λιτὰς *Scrimg.* quas Nou. 67. vocat δημοσίαν πρόοδον.
n de litaniis laicorum *Iul. hic num. 480.*
o Litaniæ sine sacerdotibus nõ fiebant. In iisdẽ fiebant orationes & cruces præferebãtur *vt hic.* nocte & die celebratæ *l. 3. §. 1. C. de hæreticis.*
p vide quę scripsi ad Nouellã Leonis 72.
q Iulianus etiã hoc caput ignorat.
r τὸν ἀββᾶν ἢ τὸν ἀρχιμανδρίτην *Scrimg.* ἡγούμενον vocat Ecl. 4. *tit. 1. ca. 2.*
s *Iulian. hic numer. 481. 4. Eclog. 1. ca. 1.*
t οὐ κατὰ βαθμὸν i. non eius qui ordine primus, secundus, terti9, & sic deinceps: sed q optimus.
u Abbates eligebantur à monachis.
x Abbatis dotes.
y vt sc. abbatissæ eligantur à monialibus.
z *Nou. 5. cap. 2. Iulia. hic nu. 483. 4. Eclog. 1. ca. 3.*
a *d. c. 2. d. c. 3.*
b Nota de schemate monachico. erãt autẽ diuersi à laicis habitu: diuersi, inquam, veste & tonsura *Nouell. 5. c. 2. in prin.*

...τρέφεσθαι. 4. *Eclog. 1. cap. 4. adde Iul. hic nu. 483.*
g monasteriorum videntur quædam fuisse, non κοινόβια.
h οἴκῳ *Nouel. 5. cap. 3.*
i κελλίοις *adde 4. Ecl. 1. ca. 18.* de cellulis dicam ad Nou. 133. c. 1.
k τοῦ ἡγουμένου *Scrimg.* Egumeni *Iulian. hic.*
l Ita Græci legunt, κατ' οὐδένα δὲ τόπον τῆς ἡμετέρας πολιτείας, ἐν ἑνὶ μοναστηρίῳ μονάχους καὶ μοναστρίας οἰκεῖν, ἢ τὰ λεγόμενα διπλᾶ εἶναι μοναστήρια συγχωροῦμεν. *Scrimg.* id est, In nullo nostræ reipublicæ loco concedimus, vt in vno monasterio monachi sint: & monastriæ habitent: &, vt appellãtur, duplicia sint monasteria, *Hal.* sed nec ea quæ duplicia vocantur. *Iul. hic.* Idque etiam fuit constitutum Nicen. synodo 2. ca. 20. & epistola quadam Cypriani *adde l. 44. C. de episc.*
m *Iulian. hic num. 484.*
n Monastrię sibi eligebant vnum diaconum vel presbyterum, quo vtebantur diribitore sacræ communionis & ad responso.
o εἰς τὸ ποιεῖν αὐταῖς τὰς ἀποκρίσεις d. l. 44. apocrisiarium intelligit Iulianus *hic*: de quo dixi ad *cap. 25. §. eod.*
p αὐταῖς ἁγίαν κοινωνίαν φέρειν *Scrimg.* videtur ergo communio sacra interdum deportata.
q hinc sumpta est authentica Nisi, *Cod. ad Treb. adde Iuliã. hic nume. 485. 4. Ecl. 1. c. 5.*
r Conditio legati, institutionis, donationis sub hac conditione, *Si sine liberis decesserit*, vel, *Si nuptias non contraxerit*, sacerdotio vel clericatu impletur, aut potius remittitur huiusmodi conditio.
s *l. 49. Cod. de episcop.*
t *Iulian. hic nu. 486.*
u alaudia scilicet. *vt hic & Nouel. 76.* Quid feuda? *vide. 2. feudorum 21.*
x hinc sumpta est authentica, Si qua *Co. de sacros. eccl.*

c Triennium præfinitum iis probandis, qui ad monachismum affectabant. d λόγον λαμβάνοντα *Græci hic, luy ayant baillé la parolle. vide Nouell. 5. c. 2. §. 1.* e *Nou. 5. c. 2. §. 1. Nou. 117. ca. 14. l. 6. §. 5. Cod. de his qui ad eccles. confug.* f hoc verbo intelligunt Græci τὸ οἰκεῖν, τὸ καθεύδειν, τὸ

y ipso scilicet ingressu *Nouell. 5. ca. 5.* z Parens, etiam post ingressum monasterij, testari potest & hæreditatem diuidere inter filios *adde quæ dicam ad Nouellam Leonis 5.* a Parens, quantumuis monasterium ingressus, legitimam tamen cogitur liberis relinquere.

CAP.

CAP. XXXIX.

Vt ſolutis ſponſalibus per monaſterij ingreſſum ſimplæ tantùm arræ reddantur.

SPonſalibus [a] quoque ſecundum leges factis inter aliquos, ſiue ſponſus monaſterium ingrediatur, recipiat quæ pro ſponſalibus arrarum nomine ſunt data: ſiue ſponſa monaſtica vitam elegerit, illa ſolummodo reddat quæ ſimiliter arrarum nomine accepit: pœna vtrique parti cōcedenda.

CAP. XL.

Si vir aut vxor ingrediatur monaſterium.

SIverò conſtante [b] adhuc matrimonio, aut vir ſolus, aut vxor ſola intrauerit monaſterium, ſoluatur matrimonium, & citra repudium, poſtquam tamen perſona pergens ad monaſterium ſchema perceperit. Et ſi quidem vir elegerit monaſticam vitam: reſtituat prius mulieri dotem, & ſi quid aliud ab ea receperit, & ſuper hoc ex nuptiali donatione tātam partem quanta ex morte viri competebat mulieri ſecundum pactum dotalibus inſtrumentis inſertum. Si verò mulier fuerit monaſterium ingreſſa, ſimili modo retineat vir nuptialem donationē, & caſum dotis ex morte mulieris placitum: reliquum verò dotis mulieri reſtitui præcipimus, & ſi quid aliud ex rebus mulieris apud eum inueniatur. Ambobus autem monaſticam vitam eligētibus, iubemus vacantibus dotalibus, placitis, virum retinere donationem antenuptialem, & mulierem propriam accipere dotē, & quicquid aliud viro dediſſe probetur: vt vnuſquiſque citra damnum ſuis fruatur rebus: niſi fortè ſpōſus ſpōſæ, aut ſpōſa ſponſo, aut maritus vxori, aut vxor marito aliquid donare aut cedere voluerit: quoniam neq; ex pactis nuptialibus viro aut mulieri lucrari aliquid conceditur.

CAP. XLI.

Ne liceat parentibus exhæredare filios qui ingrediuntur monaſteria, velut ingratos.

NVllam verò licētiam damus aut parentibus filios, aut filiis parentes, ſecularem vitam ſectantes, & relinquētes, velut ingratos [c] à ſua excludere hæreditate, monaſterium aut monaſticam vitam ſubſecutos. Interdicimus autē parentibus filios ſuos monaſticam vitam eligentes, ex venerabilibus monaſteriis abſtrahere [d].

CAP. XLII.

De monacho monaſterium deſerente.

SI monachus reliquerit ſuum monaſterium, & in aliud [e] ingrediatur: quaſcunque res tempore quo monaſterium dereliquerit, habere videbitur: proprio monaſterio in quod ab initio ingreſſus eſt, eas competere iubemus. Prouidere autem ſanctiſsimos locorum epiſcopos, vt neque monachi neque monachæ circumeant [f] ciuitates, ſed ſi quod neceſſarium reſponſum habuerint, per proprios reſponſarios [g] hoc agant, in ſuis manentes monaſteriis. Si monachus reliquerit [h] monaſterium, & ad ſecularem vitam migrauerit: hunc militia, & honore, ſi quem habet, prius ſpoliatum, ab epiſcopo locorum & prouinciæ iudice in monaſterium mitti, & res quas poſtea habuiſſe probatus fuerit, monaſterio in quod mittitur, competere. Si verò rurſus reliquerit monaſterium: tunc eum iudex prouinciæ in qua inuentus fuerit, teneat, & ſubdito ſibi officio commoueat [i].

CAP. XLIII.

De raptoribus ſanctimonialium.

SI quis rapuerit [k] aut ſolicitauerit, aut corruperit aſceſtriam, aut diaconiſſam, aut monaſtriam, aut quamlibet aliam fœminam venerabilem habitum habentem, huius res ex talis ſceleris participio iubemus venerabili loco in quo talis fœmina habitat, per locorum ſanctiſsimos epiſcopos & œconomos eorum, nec non etiam cuiuſlibet prouinciæ iudices & eorum officia vindicari. Eos autem qui talia deliquerint, & participes eorum ſceleris fuerint, capitale [l] periculum ſuſtinere: talem vero mulierem vbicunque eſt, cum propriis rebus in monaſterio recondi, in quo cautius cuſtodiri poſsit, vt non rurſus in eodem crimine reperiatur. Si verò diaconiſſa fuerit, & filios habuerit legitimos: legitimam partem dari filiis. Si autem intra vnum annum poſtquam cognoſcitur tale facinus commiſiſſe, tales res iuri venerabilium domorum nō vindicentur: iubemus omnibus modis comitem [m] priuatarum fiſco noſtro has aſsignare, locorum iudice qui neglexerit eaſdem res vindicare, cingulo priuando, & mulctam quinque librarum auri à comite priuatarum exigendo.

a Iulia. hic nu. 487.4. Eclo.1.ca. 8.ad 11.

b Iulia. hic numer. 488.

c Monachi non poſſunt exhæredari, quamuis, dū laici eſſent, in cauſam ingratitudinis inciderint l. 55.56. §.1. Co. de epiſc. fortè exemplo militum. iure enim antiquo nō potuerūt exhæredari l. 26. ff. de liberis. vt certiſſimum ſit, monachum nō poſſe exhæredari ex antefacto, i. ex cauſa ingratitudinis, quæ monachiſmum antecesserit v. Cui. 12. obſ. 26. in fi. quod & à Gratiano relatum. 19. quæſtione 3. c. vlt. 23. quæſt. c. nō licet. Idem omnino extat. apud Harmenopulum 5. titulo 9. in f. Atque ita fallitur Accurſius Nouella 5. & Alciatus, 4. parergωn. 23. negans hoc iure ciuili conſtitutum: His adde quæ ſcripſi ad l. 56. §.1. Cod. de epiſcopis. Idem aduerſus Alciatum tenet Emanuel à Coſta. in repetitione. l. Gallus Aquilius §. & quid ſi tantum, nu. 195.196. 197. 198. ff. de liberis & poſthumis. Et ita monachiſmo deletur ingratitudo erga parentes: & è contrario.

d d.l. 56. §.1. Iu. hic. nu. 490.

e Nou. 5. cap 4. Iul. hic n. 491. 4. Ecl. 1. c. 13.

f v. Iulian. hic num. 492.

g διὰ τῶν ἀποκρισιαρίων Scrimg. per apocriſiarios Iulian. hic.

h Iul. num. 493. Ecl. c. 15.

i videtur legēdum, connumeret. Nam hîc Græci legunt συναριθμείτω vt pœna deſertoris, de qua Nouella. 5. ca. 2. ſit & in ſecundo deſertore.

k Iulia. hic numer. 494.

l hinc colligūt, cōiunctum moniali puniri pœna capitali. v. Clar. 5. ſent. 5. §. fornicatio verſ. cum moniali & tamen idē, ibid. verſ. cum presbytero, ſentit, mulieri nō eſſe ſacrilegium aut capitale, ſi cum presbytero coniuncta fuerit.

m v. C. de off. comit. rer. priuat.

CAP. XLIIII.

Ne liceat laicis & ſcenicis vti monachi ſchemate.

OMnibus itaque generaliter in ſeculari vita conuerſantibus, & maxime theatralia [n] exercentibus viris ac mulieribus, nec non & proſtantibus interdicimus vti [o] ſchemate monachi, aut monaſtriæ, aut aſcetriæ, aut cuiuſcunque perſonæ huiuſmodi imitari ſchema: ſcientibus vniuerſis præſumentibus aut vti tali ſchemate, aut imitari, aut illudere in quacunque eccleſiaſtica diſciplina: quia & corporalia ſupplicia ſuſtinebunt, & exilio tradētur: prouidentibus huic rei non ſolūm locorum epiſcopis, & qui ſub eis ſunt clericis, ſed etiam militaribus ciuilibúſque iudicibus, & quæ ſub eis ſunt officiis, & locorum defenſoribus. Pœnas autem præſenti legi inſertas, quæ etiam ex prioribus legibus ſunt notæ, non ſolūm in futuris, ſed etiā in præcedentibus caſibus ſeu relictis valere, & omnibus modis vindicari ſancimus. Per præſentem enim legem nuper diſpoſitas videlicet pœnas in ſolis futuris temporibus ſeruari iubemus.

n τοῖς τὰ σκηνικὰ μετερχομένοις, Scrimg. & 4. Ecl. 1. ca. 17. adde Iul. num. 495.

o l. 4. C. de epiſc. aud. l. 9. ff. de iniuriis: & d. ca. 17. Iul. hic.

EPILOGVS.

¶ Tua igitur gloria, quæ per præſentem legem in perpetuum valituram noſtra ſanxit tranquillitas, per omnia cuſtodiri prouideat. Datum Kalend. Maij Conſtantinop. Iuſtinia. PP. Auguſt. Baſilio [p] V.C. Conſ. miſſa Petro præfecto prætorio.

p i. anno 541.

VT LITIGANTES [q] IVRENT IN EXORDIO LITIS, QVIA NEQVE PROmiſerunt dare iudicibus, neque dabunt: & de ſportulis [r]: & vt quæ iubentur, referendarij compleant, & non miſceant ſemetipſos cauſæ, & per ſe exequantur.

Tit. VII.

NOVELLA CONST. CXXIIII.

Imperator Iuſtin. Auguſt. Petro glorioſiſſ. ſacrorum prætoriorum præfecto.

PRAEFATIO.

PRAESENTEM legem proferimus, vt & iudicum puritas appareat, & non valeat litigātium ſuffragium circumuenire leges.

q Iul. Conſtitu. 122. de litigatoribus Index Regmæ. περὶ τῶν δικαζομένων. Græci hic.

r huc refer c. 3.

CAP. I.

IVbemus [ſ] igitur, quoties apud quoſcunque iudicantes [t] aut adminiſtratores, lites aut appellationes examinantur: præ omnibus principales [u] litigantium perſonas, aut illos ad quos in medium negotium fortè migrauerit, in præſentia iudicum tangentes ſancta euangelia, iurare [x], quòd nihil penitus iudicibus, aut patrocinij [y] cauſa ipſi, vel alij cuicunque perſonæ pro hac cauſa quolibet modo dederunt, aut promiſerunt, aut poſtea dabunt vel per ſe, vel per aliam quamcunque mediam perſonam: exceptis iis quę propriis aduocatis pro patrocinio [z] præſtant, aliiſque perſonis quibus noſtræ leges dari diſpoſuerunt. Hæc autem ſeruari præcipimus & in ſacro noſtro conſiſtorio, quando conſultationes intromittuntur, vt ſub præſentia ſacri ſenatus memorata ſacramenta præſtentur. Si autem (vt contingit) aliqui litigantium nequeunt ad iudices venire, tunc iubemus præſentes quidem iurare prædictum iuſiurandum: ad abſentes [a] autem dirigi ex officiis miniſtrantibus aliquos cum aduerſa parte, vt eis præſentibus memorata ſacramenta ſimiliter præbeantur. Si verò mulier fuerit, quæ propter honeſtatem vitæ extraneis viris ſe monſtrare non conſueuit: tunc & abſente aduerſario, ex officio miſſos memorata ſuſcipere ſacramenta. Si autem abeſſe partes in alius locis contingat [b], aut vnam earum: præcipimus abſentem in prouincia in qua degit, iuſiurandum modo à nobis dicto ſub geſtis monumentorum apud iudicem prouinciæ, aut apud locorum defenſorem præbere. Illo videlicet generaliter obſeruando, vt ſi quis litigantium abſens vel præſens huiuſmodi iuſiurandum prębere noluerit, & hoc manifeſtetur iudici: per ſententiam eius actor quidem caſum actionis, reus autem condemnationem ſuſtineat.

ſ hinc ſumpta eſt authentica, Principales, Co. de iureiur. propter calum.

t quinimò & hoc fit in conſiſtorio principis ī. eod.

u id eſt, ante omnia.

x vide Plin. 5. epiſt. 7. Eclog. 307. tit. 4. cap. 6.

y προστασίας χάριν.

z i. exceptis honorariis aduocatorum.

a i. qui in forū non venerunt.

b Mittitur nōnunquā ad domum litigatoris vt iuret, v. l. 15. ff. de iureiur. propter calu v. Nouell. 123. c. 7.

CAP. II.

Si pœnitentia ductus litigator perſonam cui aliquid dedit, proferat.

SI [c] quis autem ex litigatoribus dixerit ſe dediſſe alicui aut promiſiſſe, & perſonam declarauerit, & hoc probauerit: ipſe quidem in euentu litis veniam mereatur: qui verò accepit, aut promiſsionem ſuſcepit, aut ei probetur: ſi quidem pecuniaria ſit cauſa, quicquid datur, triplum [d]: quod verò promittitur, duplum à comite rerum priuatarum exigatur, & dignitatem ſeu cingulū quod habet, in vtroq; caſu amittat. Si autem criminalis ſit accuſatio, confiſcationem propriæ ſubſtantiæ patiatur, & mittatur in exilium, qui propter acceptionem alienum crimen in ſe tranſponi feſtinauit. Si autem datum aut promiſſum litigator

c hinc ſumpta eſt authentica, Nouo iure, Co. de pœna iudicis qui male iudicauit.

d Nota pœnam iudicii, qui quid accipiunt iudicandi cauſa.

probare nequiuerit: iuret persona, quæ datum aut promissum dicitur suscepisse, quia neque per se neque per aliam personam aut accepit aut promissione habuit: & hoc præbito sacramento, ipse quidem liber sit: litigator autem, qui non potuit ostẽdere, in pecuniariis quidem causis æstimationem litis à comite rerum priuatarũ exigatur: lite quippe euentum proprium sustinente. in criminalibus autem causis confiscationem suarum rerum sustineat, & causæ apud competentes iudices secundum ordinem legum terminentur. Si autem à litigatore manifestetur persona, quæ memoratum refutauerit iusiurandum, tam in criminalibus quàm in pecuniariis causis, memoratis subiaceat pœnis. Si quis autem litigantium iurauerit non dedisse, aut nõ promisisse, intra decem [a] verò menses post prolatam sententiam numerandos ostendatur dedisse: memoratæ pœnæ & contra dantes [b] & contra accipientes habeant locum. In causis autem quæ per tutores aut curatores aguntur, sacramenta [c] quidem tutores aut curatores præstent. Si qua verò memoratarum pœnarum locum habuerit per talia sacramenta, hãc tutores aut curatores sustineant, nullo [d] ex hoc preiudicio generando iis, qui sub tutela aut cura esse noscuntur.

CAP. III.

De [e] illicitis sportulis prohibendis.

ET hoc quoque præcipimus ab omnibus iudicibus tam militaribus [f] quàm ciuilibus in omni loco nostræ reipublicæ custodiri, vt neque magisterianis, neque præfectianis, neque alij cuicunque executori concedant aliquid amplius à quacunque persona sportularum nomine percipere, quàm nostris legibus declaratum est, nec si sacram nostrę tranquillitatis proferant iussionem. Sed siquidem inuenerint aliquid amplius exigentem: licentiam habeant & comprehendere hunc, & includere, & quadruplum exigere quod plus acceperit: vt simplum quidem damnum passo reddatur, triplum verò inferatur ærario. Si autem ciuilis aut militaris iudex siue interpelletur, seu quolibet modo neglexerit læsum (sicut diximus) vindicare: ex sua substãtia quadruplum secundum prædictum exigetur modum. Ipsam verò pœnam exigi iubemus per comitem [g] nostram rerum priuatarum. Et competentes iudices si cognouerint aliquos ex suis officiis executores sportularum nomine contra nostras leges aliquid exigere, & hoc neglexerint vindicare, damus licentiam exactis nihil amplius exigentibus quam ex nostra constitutione definitum est, dare: & si quid amplius exigere eos voluerint, licẽtiam habeant eis resistendi [h].

CAP. IIII.

Ne iudex [i] aliquos ad transigendum compellat.

QVia verò lex tam piæ memoriæ patris nostri, quàm etiam nostræ [k] tranquillitatis disposuit nullo modo iudices suis sententiis inscribere tanquam ex imperiali verbo ex non scripto procedente iussum sit aliquos adhiberi, aut præsentari, sed etiam spectabiles referendarios nostras iussiones secundum quod competit, facere manifestas, easdem leges firmantes, iubemus spectabiles referendarios [l] in causis quas docent, seu referunt ad nostram tranquillitatem, nullam [m] habere licentiam eos, aut adiutores eorum, vel per se, vel per aliam quamcunque personam tenere aliquem, aut sub fideiussoribus facere, aut aliquid exigere, aut cogere transactiones, aut pacta quædam cum suis aduersariis exponere, aut quolibet modo in quacumque causa se permiscere. Nihil enim aliud facere eos concedimus, nisi solas nostras iussiones in quocumque negotio, aut ex scripto aut non scripto prolatas, competentibus aut deputatis insinuare iudicibus. Si quid autem præsenti legi contrarium aliquis eorum præsumpserit agere: is quidem qui damnum aliquod aut circumuentionem in suis rebus pertulerit, nullum præiudicium penitus circa ius proprium sustinebit. Qui verò tale aliquid egerit, ex sua substantia damnum læsæ personæ delatum, per competentem iudicẽ restituere compelletur: & super hoc cinguli & dignitatis substinebit amissionem. Hæc autem omnia iubemus non solùm in futuris causis, sed etiam in his quæ iam inchoatæ, nondum tamen sunt terminatæ, seruari.

EPILOGVS.

¶ Tua igitur eminẽtia præsentem legem in perpetuum valituram, edictis solemnibus in regia ciuitate propositis, ad omnium notitiam venire procuret: vt omnes agnoscãt quæ pro communi eorum beneficio à nobis disposita sunt. Datum * Basilio [n] Consule.

VT IVDICES [o] NON EXPECTENT SACRAS IVSSIONES, SED QVAE videntur eis decernant.

Tit. VIII.

a ἐντὸς δὲ τεσσάρων μηνῶν Scrim. intra quatuor menses. *v. Cuiac. ca. 6. de præscrip. in fin.*

b Dantes & accipientes æquè puniuntur *l. 31. Co. de episcop.*

c Tutores & curatores iurare possunt adolescentium nomine *l. 2. §. 1. Co. de iureiurãdo calu.* Iurãt autem de calumnia, de nõ data pecunia iudicibus, id est de conscientia sua. Possuntne pupillorum nomine iurare in litem? possunt, *vide l. 4. ff. de in litem iurando.*

d Peieratio tutoris aut curatoris, nõ nocet pupillo aut adolescenti.

e vt inhibeant iudices supra dictum modum sportulas exigi. *Iulian. c. 529.*

f *7. Ecloga 4. c. 6. §. 4. Iulian. hic num. 529.*

g *vide Co. de off. com. rer. priuat.*

h Licet iniusto executori obsistere *adde Iulia. hic numer. 530. adde Nouell. 8. 17. 86.*

i referendarius scilicet. j. eo.

k *l. 2. Co. de mãdatis principũ.*

l *Iuli. hic nu. 532.*

m Referendarij munus est, referre desideria supplicantium ad principem, & inferre iudicibus sacram iussionem, non immiscere se causis, multò minus præhẽdere, satisdationẽ exigere, adigere eos ad pactionẽ aut transactionem aliquam: si ita est. Referendariis similes erũt ij, quos Galli vocant, *Maistres des requestes de l'hostel du Roy,* huc refer *Nouel. 10. quæ est de referendar. Palat. Nouel. 113. cap. 1.*

n i. anno 541.

o vt Iudices nulla relatione vtantur ad principem, *Iul. const. 112.* de Iudicib. *Index Regina.*

NOVELLA CONST. CXXV.

Imper. Iustin. Augustus Gabrieli gloriosissimo prætoriorum præfecto.

PRAEFATIO.

QVONIAM quidam iudicantium post multa litis certamina, & plurima à litigantibus facta dispendia in negotiis apud eos motis, suggestionibus vtuntur ad nostram tranquilitatem: præsenti generali lege hoc perspeximus emendare, ne dilationes negotiis ex hoc fiãt, & aliud rursus principium examinationis accipiant.

CAP. I.

IVbemus [p] igitur nulli † iudicantium quolibet modo vel tempore pro causis apud se propositis nuntiare ad nostrã tranquilitatem, sed examinare perfectè causam: & quod eis iustum legitimumque videtur, decernere: & si quidem partes cessauerint in iis, quæ decreta sunt executioni, tradi sententiam secundum legum virtutem. Si autem aliquis putauerit ex prolata nouissima sententia se læsum, appellatione vtatur legitima: & hoc secundum ordinem legibus definitum examinetur, & perfectum suscipiat terminum. Si autem duo vel amplius fuerint cognitores litis, & aliqua inter eos emergat dissonantia: etiam sic iubemus vnumquemque eorum secundum quod videtur ei, dare suam sententiam.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur per præsentem legem in perpetuum valituram nostra trãquillitas definiuit, tam tua celsitudo, quàm omnes alij iudices maiores & minores custodire festinent: vt nullus penitus ignoret, quæ pro vtilitate nostrorum collatorum à nobis disposita sunt: ita tamen, vt vniuersis interdicatis proprio præcepto, quatenus sine vllo iniusto dispendio nostris collatoribus insinuatio legis præsentis fiat. Datum Id. Octobr. Constantinop. DN. Iustinia. PP. A. Basilio [q] V.C. Consule.

EXEMPLVM [r] SACRAE [s] FORMAE DE APPELLATIONIBVS [t]

Tit. IX.

* *NOVELLA CONSTITVTIO. centesima vigesima sexta.*

Imperator Iustinianus Aug. Petro gloriosissimo prætoriorum præfecto.

PRAEFATIO.

MANIFESTE Theodosius & Valentinianus sacratiss. principes lege [u] expresserunt, vt causas appellationum quęstor sacri palatij vnà cum præfecto Orientalium prætoriorum, qui pro tempore thronum regat excellentię tuę, secundum formã [x] sacrarum consultationum examinaret. Inuenimus autem in huiusmodi examinationibus aliquid euenire, quod & republ. & nostro indignum sit imperio. Litigatores enim & procuratores, & horum aduocati, & omnes, qui in huiusmodi causis ministerium suum adhibent, quasi nobis ipsis præsidentibus & audientiã præbentibus, tam veste [y], quàm calceamentis [z], & verbis [a] apud nostros magistratus vtuntur, quibus solummodo vti cõuenit eos qui ad maiestatem ingrediuntur Imperatoriam. Quin & ipsi iudices non ex propria persona, sed quasi nobis ipsis præsentibus & interloquentibus, ita suas proferunt sententias.

CAP. I.

QVod de cætero in quocumque iudicio fieri prohibemus: sanciẽtes, vt sacri quidem nostri palatij pro tempore quæstor quidem vnà cum tua excellentia, siue pro tẽpore sacrorum prætoriorũ præfecto huiusmodi causas examinet: non autem ex nostra, sed ex propriis personis interlocutorias proferant, & legibus cognitam edant sentẽtiam: solitis videlicet scriniis in huiusmodi cognitionibus suum adhibentibus ministerium: scientibus quoque magistratibus, qui id genus causas diiudicant, quòd si quid hæc contra quocunque modo de cætero delicti fuerit admissum, crimini perduellionis subiacebunt.

CAP. II.

IN [b] omnibus præterea appellationibus hoc valere iubemus, vt quotiescunq; appellatione interposita, intra præfinitum tempus vtraque pars fatalem diem obseruauerit, absque omni dilatione iudices tum acta causę, tum iudicata examinare studeant, & legi ac iuri consentaneam depromere sententiam. Sin verò solus is qui prouocauit fatali die ingressus fuerit: iubemus, vt iudices sub extremum fatalẽ diẽ, si vel requisitus victor non inuentus fuerit: examinatis actis

p hinc sumpta est authentica, *Nouo iure, Co. de relationibus.*

† hac Nouella tolluntur relationes iudicum quæ superioribus comprobatæ sunt, *Nouell. 82. cap. 14. Nouel. 113. ca. 1. Nouell. 115.*

q i. anno 541.

r Græci ἴσον appellant.

s Iulianus ita præfert huius loci titulum, Quomodo sacrum auditoriũ celebrari oportet & post *c. 42.* de appellationibus.

t *v. Iul. constit. 113. adde Nouell. 20. & 23. ca. 2.*

u *l. 32. Cod. de appellationibus.*

x i. seruata forma & obseruatione, & iisdem tẽporibus, quibus in sacro cõsistorio lites finiuntur.

y id est, vestitu eodem omnes vtebantur, quo tantùm apud principem vti licet.

z i. campagis, vt Iulianus interpres ait, qua voce vtuntur Capitolinus & Pollio, pro calceamẽto regio. de qua re vide hîc Cuiaciũ & Petrum Pithœum, *aduersar. 16.* vbi etiam monet legi *Campacos.* his adde quę scripsi de calceis senatorũ ad l. 100. ff. de verb. signif. hîc mallei dicebantur, quibus vtebantur primi reges Albanorum *Festus in malleos:* Cæterũ vt de Campagis hoc addam, vox ea reperitur in Decretis apud Grægorium epistola ad Iohannem Syracusanum in c. prouenit. &c. illud. distinct. 93. vbi vetat, diaconos, absque apostolica licentia vti campagis & mappulis.

a Præfecti pretorio & quęstores ita pronunciabant, Nostra serenitas, nostra pietas, nostra mansuetudo. & aduocati hisdẽ vocibus ad eos vtebantur Iulianus *constitu. 113.* Qui mos hodie nimis in promiscuo vsu, his appellationibus repertis *Altesse, Excellence,* & similibus.

b *v. Iul. nume. 422. 9. Eclog. 1. ex tit. 1. ca. 13.*

actis causæ legitimum adsignent terminum. Si solus is qui victricẽ retulit sententiam, ingrediatur: qui verò prouocauit, requisitus inuentus non fuerit: præstolentur iudices non solùm ad extremum vsque fatalem diẽ, sed etiam per tempus reparationis, hoc est tres menses. Quòd si ne tunc quidẽ inuentus fuerit, qui prouocauit: non amplius decursu tẽporis corroboretur sententia, sed vel vna tantùm parte præsente iudices actitata in causa, & iudicata examinent. Et si quidem rectè prolatam sententiam inuenerint: eam cõfirment, Si quid in ea per negligentiam omissum est: id corrigant, & legitimam edant sententiam. Simulatque [a] verò semel appellationis causa intra eos dies, qui dilationis causa præfiniti sunt, siue ab vtraque parte, siue ab vna tantùm introducta fuerit: non amplius biennij decursu firmitatẽ de cætero capiat sententia, sed attentis oculis veritate ac iure considerato, terminum huiusmodi causis legitimum adhibeãt, siue vna, siue vtraque parte præsente. Ac propterea [b] iubemus, vt in hoc genere causarum non amplius, quemadmodum in præsentem vsque diem obtinuit, in primam appellationem omnes cognitiones conferantur, sed vnaquæque cognitio suum diem præscriptum habeat.

CAP. III.

AD hæc sancimus, vt omnes iudices appellationem quidem, quæ intra deputatos dies offertur, neque interdicta [c] est legibus, omnibus modis suscipiãt [d]. Intra triginta verò dies quàm oblata fuit appellatio, actitata [e] in causa cũ propria [f] subscriptione præbeant litigatoribus, vt illi pro suo hæc auxilio competenti possint insinuare magistratui. Quòd si quis iudicum hoc facere supersederit: sententia quidem temporis decursu confirmabitur, ipse verò iudex, qui ista non obseruauit, quique huic apparent, omne damnum, quod per causam non editorum actorum litigator sustinuerit, ex proprijs facultatibus ei resarcire compellentur, & denarum librarum auri pœnam nostris inferendam rebus priuatis persoluent.

EPILOGVS.

¶ Gloria igitur, & magnis rebus gerendis nata auctoritas tua præsentem legem & in regia vrbe proponere studeto, *& alibi manifestam facere procurato*, vt omnes cognoscant, quid obseruare debeant.

VT FRATRVM [g] FILII SVCCEDANT † PARITER AD [h] IMITATIONEM fratrum etiam ascendentibus extantibus. Et vt mulieres non insinuata [i] antenuptiali donatione non lædantur: non insinuans autem vir, vel si competat nuptiale lucrum, eo non fruatur. Et rursus vt mulieres non secundo nubentes, dominæ sint partis sponsalitiæ largitatis, quantum [k] pars facit vnius filij. Et vt similes sint pœnæ vtriusque sexus, dum sine [l] causa rationabili repudium mittitur.

Tit. X.

NOVELL. CONST. CXXVII.

Idem Augustus Basso præfecto prætoriorum.

PRAEFATIO.

NOSTRAS leges emendare [m] nos non piget, vbique vtilitatem subiectis inuenire volentes. Meminimus igitur scripsisse legem [n], per quã iussimus, vt si quis moriatur relinquens fratres, & alterius fratris filios præmortui: ad similitudinẽ fratrum, & præmortui fratris filij ad hæreditatem vocentur. paternũ adingredientes gradum, & illius ferentes portionem. Si verò moriens relinquat ascendentium aliquos, & fratres ex vtrisque parentibus coniunctos sibi, & filios ex præmortuo fratre: fratres quidem iussimus per ipsam legem cum parentibus vocari: fratris verò filios exclusimus.

CAP. I.

Vt fratrum filij succedant etiam ascendentibus primi gradus extantibus.

HOc [o] itaque iustè corrigentes, † sancimus, vt si quis moriens relinquat ascendentium aliquem, & fratres qui possint cum parentibus vocari, & alterius præmortui fratris filios: cum ascendentibus & fratribus vocẽtur etiam præmortui fratres filij: & tantam accipiant portionẽ, quantam eorum futurus erat pater accipere si vixisset. Hoc verò sancimus de illis filiis fratris, quorum pater ex vtroque parente iungebatur defuncto. & absolutè dicimus: ordinẽ, quando cum solis vocantur fratribus, eundem eos habere iubemus, & quando cum fratribus vocantur aliqui ascendentium ad hæreditatem, [hoc [p] iubentes ex Kalen. Ianuar. præsentis indictionis vndecimæ.]

a *Eclog. d. loco ca. 12.*
b *vide Cuia. 18. obs. 36.*
c *Iulian. hic numero 422.*
d *Nouell. 82. cap. 13.*
e *Nouel. 134. ca. 3. l. 34. Co. de appellationibus.*
f cum sua relatione *l. 24. Co. de appellationib.* Subscriptiones non erant nudæ nominis appositiones: sed qui subscribebãt ad notabant cui rei subscriberent.
g de successione, quæ ab intestato defertur fratribus & parentibus & filiis fratrum *Iul. constit. 114.*
† *& ita abrogatur lex 3. l. 14. in f. Cod. de legitimis.*
h *ca. 1. j.*
i *ca. 2. j.*
k *ca. 3. j.*
l *ca. 4. j.*
m variare interdum principi licet: sed tamen in melius.
n *Nouell. 118.*
o hinc sumpta est authentica, *Cessante, Cod. de legitim. hæredib.*
† Cùm parentibus & fratribus defuncti concurrũt eiusdem defuncti nepotes ex fratre vel sorore, quod postremum vetabat *Nouel. 118. c. 3. versi. sed & ipsi fratrum filij.*
p inclusa desunt in Scrimgeri editione. leguntur autem apud Haloandrum.
q Quid dos? nũquam insinuanda *lege vlt. Cod. de iure dot.* licèt à veteribus nominata inter donationes. *l. vlti. §. 1. Cod. de donationib. ante nupt.* Ex constitutionibus regni Galliæ, & dos & omnes cõtractus insinuantur, vt falsitatis nulla sit occasio: longè meli⁹, quàm Leonis Nouella 50. quæ remittit insinuationem donationibus scriptis.
r intimationi *Iulianus hic numero 425.*
s hinc sumpta est authentica, *Eo decursum. Co. de donationibus ante nupt.*
t vtilitas insinuationis.
u *l. 6. in f. l. 7. ff. de edendo.*
x Quotæ quantitatis donationes insinuandæ sunt.
y Qua in vrbe, seu quo in loco donationes propter nuptias insinuandæ.
z Apud quem iudicem donationes propter nuptias insinuandæ.
a Insinuatio donationis propter nuptias, valet ex parte vxoris: ex parte viri, non valet, cùm donatio non insinuata ei non pariat æquale lucrum ex dote in casum mortis vxoris vel iniusti repudij.

CAP. II.

Quando donatio propter [q] nuptias insinuationi [r] subiaceat.

ILlud [s] quoque dignum correctione aliqua esse iudicantes, partem hoc præsentis facimũs legis. ex ipso enim rerum inuenientes experimẽto, necessarium esse mulieribus, actis monumentorum antenuptiales donationes insinuari, vt [t] vel si principalia instrumẽta [u] pereant, (quod facilè est) per monumenta matrimonij eius probatio maneat: sancimus necessitatem habere viros ipsos, aut etiam qui pro eis antenuptiales donationes scribunt, si quingentorum [x] solidorum transcendit quantitatẽ, insinuare eam in actis monumentorum, in regia [y] quidem ciuitate apud [z] magistrũ census: in prouinciis autem apud vniuscuiusque ciuitatis defensorem, aut apud quos omnino talia documenta confici possunt. Si verò non insinuent eas: quantum [a] quidẽ ad partem mulieris, etiã sic eas valere iubemus, & si tempus fiat exactionis, donationis, & partis eius: non opponi mulieri non insinuatam fuisse donationẽ. Si verò dotalium pacta & horum euentus parti † viri concedunt actionem dotis, aut etiam eius partis: nullam eum habere iubemus actionem, si non donationem insinuauit in actis monumentorum, sicut dictum est. viris enim habentibus potestatem insinuare donationes, pro non insinuatis periculum mulieribus imminere, ineptum nobis esse videtur.

CAP. III.

Vt mulier quæ ad secundas [b] non transit nuptias, tantum habeat quantum vnus filiorum.

QVia [c] verò mulieres ad secundas nuptias non venientes, portione aliqua dignas vltra eas quæ secundò nubunt esse putamus: si qua amisso viro, alterius abstineat nuptiis, habere quidem eam vsum antenuptialis donationis, sicut prius sancimus: habere verò eam & proprietatis † tãtum, quantum filiorum quantitas faciat: vt secundum proprietatis rationem vnius & ipsa filij personam obtinere videatur. Hæc verò valere non in matribus solis iubemus, sed etiam in patribus, & aliis ascendentibus volumus, ad secundas nuptias non venientibus.

CAP. IIII.

Matrimonium sine [d] causa dissoluendum non esse

QVia verò interdiximus dudum per nostram legem, & viris & mulieribus repudia mittere, & transigere matrimonia, (nisi tamẽ quædam sit causa nostræ legi cognita) & pœnas hoc facientibus & viris & mulieribus imposuimus: mutationem quandam circa pœnas viri ac mulieris facientes, & ad melius hoc transformantes, sancimus nullam esse differentiam quantum ad pœnam inter virum & mulierem hoc præsumentes: sed iisdem [e] pœnis quæ contra mulieres à nobis definitæ sunt, si sine causa nostræ legi cognita matrimonia distrahant, etiam viros subdi, hoc præsumentes, & similes pœnas esse in viro, & in muliere. In delicto [f] enim æquali similes eis imminere pœnas iustũ esse putamus. I ¶ Præsentem igitur generalem legem nostram manifestam tua gloria faciat per edicta solennia & iis qui hanc maximam ciuitatem, & qui prouincias habitant: vt nullus hominum quæ ad salutem communem sancita sunt à nobis, ignoret. Dat. 5. Kal. Septemb. Constantinop. DN. Iusti. PP. August. anno XXII. [g] post cons. Basilij V.C. anno. VII.

DE [h] COLLATORIBVS, ET ALIIS CAPITVLIS.

Tit. XI.

NOVELLA CONST. CXXVIII.

CAP. I.

Imperator Iustin. August. Petro gloriosiss. sacrorum prætoriorum præfecto.

QVAECVNQVE ad vtilitatem nostrorũ collatorum respiciunt, studentes adimplere, & hanc præsentem ponimus legem: per quam sancimus per Iulium vel Augustum mensem vniuscuiusque indictionis, particulares dispositiones collationum futuræ indictionis in foro vniuscuiusque diœcesis gloriosissimorum nostrorum præfectorum sub confectione monumentorum manifestari: declarantes quantum vnicuique prouinciæ siue ciuitati pro vnoquoq; iugo [i], aut villis, aut centuriis [k], aut alio quolibet, tam in specie quàm in auro, fiscalium causa imminet: indicantes quoq; specierũ æstimationem secundũ mensuram in vnoquoque loco tenentẽ, & quicquid ex his in arcã inferri, aut in vnaquaque dari aut

† & ita abrogatur Nouella 119. ca. 1. quæ remittebat vi[...]o insinuationis necessitatem. abrogãtur eodem modo aliæ leges, quæ volebãt donationes propter nuptias omnimodo insinuandas, etiã ex parte mulieris, nisi donatio collata fuisset in matrẽfamilias minorem viginti quinq; annis, *v. l. 17. Co. de donat. ante nupt.*
b de his qui secundas contrahũt nuptias. *Iul. hic num. 406*
c hinc sumpta est authentica, *Si tamen Cod. de secund. nupt.*
† Abstinens secundis nuptiis fruitur vsu antenuptialis donationis: in virilem verò proprietatis bonorum concurrit cum liberis mariti defuncti. *adde Nou. 22. ca. 30.* & ita abrogatur *No. 68. ca. 1.* quæ constituit, vt proprietas propter nuptias donationis seruetur filiis. Huic Nouellę derogatur per Nouellam Leonis 22.
d *Iul. num. 427.*
e Quæ pœna mulieribus, eadem maritis dissidium ac diuortium facientib. est imposita. abrogantur itaque leges, quæ grauioribus pœnis mulieres coercebant, *v. Iulia. hic num. 427.* hîc enim vterque sine causa repudium mittens, in monasteriũ detruditur, *adde Nou. 134. capite 11. vide Cuiacium ad Nouell. 22. folio 76.*
f Paribus delictis, par imponẽda est pœna.
g id est, anno 548.
h de exactionibus siue delegationibus tributorum. *Iulianus constit. 124.* de exactione publicorum tributorum *Index Reginæ.* περὶ τῆς δημοσίων ἀνύσεως καὶ καταβολῆς καὶ ἑτέρων κεφαλαίων. *Scrimg.* de publicis tributis exigendis, & soluẽdis neque non aliis capitulis *Haloand.*
i ὑπὲρ ἑκάστου ἰούγου, ἢ Ἰουλίων ἢ κεντουρίων. *Scrimg. & ca. 3. j. eod. vt Nou. 17. in Basilicis*, Ἰουλίων. ἰουγαλίων legit Cuia. *ad l. penul. Co. vt nemini liceat in empt.* ἰουγαλίων vocabulo intelligit ζυγοκέφαλα, i. iugationẽ & capitationem simul, quã non nulli prestãt: aliis solam iugationẽ prestantib. k Centenariis *Iul. hic*: Cẽturia *hîc, vt & in leg. 1. Co. Theodos. de annonis & tributis lib. 11.* ducenta iugera, *Varro 4. de lingua: Siculus Flaccus de cond. agr. Hyginus lib. de limitib.* hinc centuriatio, apud eundem Flaccum.

a Initia indictionum erant mense Septembri vt j. eod. & l. vlt. Cod. de annonis & tributis l. 1. C. de m. l. veste. b i. initio, ex ordine cuiusque indictionis Iulian. hic numer. 543. c de apochis publicis Iul. num. 544. d ἀποχὰς ἢ ἀμεμψίας. e πληναρίας Scrimg. Plenariæ apochæ, sunt totius debiti apochæ generales. Eodem fortè sensu dicuntur in edicto de Alexandrinis c. 23. §. 1. Gregorius, plenatiam munitionē dixit 4. epist.

expendi oportet. Sic igitur compositas tales dispositiones prouinciarū iudicib. mox destinari in procemus [a] vniuscuiusque indictionis, & per eos proponi in ciuitatibus sub eis constitutis intra Septembrē aut Octobrē menses. sed & volumus exemplaria eorū ex foro gloriosissimorū præfectorum sine dilatione dari: vt collatores cognoscant quemadmodum debent collationes inferre. Si verò ante insinuationem in alios titulos, præter eos, qui continentur particulari dispositione anni, collatores fiscalia exoluat, aut in prouincia expendant: iubemus eis in eiusdē indictionis collationes hoc reputari: vt nullū ipsi patiantur damnum. Si verò secundum à nobis definitū tēpus non dirigantur huiusmodi particulares dispositiones: qui quidem per tempus gubernant nostrum prætorium, triginta librarum auri pœnam persoluant: vniuscuiusque verò prouinciæ contractæ quinque & viginti librarum auri pœnam exigantur. Si autē iudex missus easdem particulares dispositiones in prouinciis non proposuerit, decem librarum auri pœna damnabitur, & spoliationem cinguli sustinebit: eius quoque officium quinque libras auri exigetur.

CAP. II.

IVbemus verò specierum quidem illationem mox ex principiis [b] vniuscuiusque indictionis incipere: argenti verò illationis titulum secundum definita tempora.

CAP. III [c].

PRo fiscalibus autem collationibus desuscepta [d] siue securitates particulares aut plenarias [e]: omnib. ab iis, qui fiscalia suscipiunt, fieri definimus, manifestates & solidorum qualitatem [f], & specierum, nec non & iugorum [g], siue villarum, siue centuriarum [h] & nomina possessionum pro quibus functiones suscipiunt. Si verò secundum prædictū modum desuscepta [i] siue securitates non fecerint: iubemus eos & pœnam decem librarum auri exigi, & tormētis subdi: similiter iudicem prouinciæ decem librarum auri exigi pœnam, si de hoc interpellatus non iudicauerit, & compulerit desuscepta siue securitates secundum quem definiuimus ordinem scribi.

CAP. IIII.

HOc autem iubemus obseruari, si quis forsan collatorum dubitat [k] de possessione pro qua fiscalia exiguntur, aut pro qua fiscalium quantitate, omnibus modis fiscalium [l] descriptionum custodes cogi à prouinciæ iudice, aut illo negligente, à locorum sanctissimo episcopo eas proferre, & fiscalium ostendere quantitatem, & seruitutem publicæ descriptionis exigi possessorem.

CAP. V.

ET in hoc quoque adiuuare nostros collatores perspeximus, vt non necessitas inferatur possessoribus [m] sub hypothecis decimationes nominare in auro collationis, vt nō aliquam ex hoc ipsi patiantur læsionem, sed eos quibus in vnaquaque prouincia aut ciuitate periculum fiscalium exactionum imminet, siue [n] vindices [o] sint, siue curiales, siue exactores, aut canonicarij [p]: aut alij quidam: proprio periculo & suscipere pecunias, & transmittere, & expendere in quibus deputatæ sunt vtilitatibus.

CAP. VI.

ET hoc custodiri iubemus, canonicarium [q] talem in prouinciam destinari, qui possit periculo ordinatium [r] eum exigere fiscalia tributa, & per nullam † occasionem impulsorem [f] post eum mitti, & dampum subiectis inferri impulsionis: & ipsum vocabulum [t] de cætero perimimus. Si verò non opportunus inueniatur canonicarius: non impulsor mittatur, sed illo remoto alter dirigatur canonicarius. Ipsum quoq; canonicariū contentum esse iubemus deputatis cōsuetudinibus [u] & nullam subiectis inferre læsionem.

CAP. VII [x].

SIn autem aliquando contigerit superindictionem [y] cuiuslibet possessionis conseruæ [z] aut contributariæ fieri: ex illo tempore iubemus superindictum suscipientem exigi pro eo fiscalia [a] ex quo tradita est ei superindicta possessio. Non aliter autem superindictum [b] fieri, nisi ex rescripto de hoc examinatio fiat apud prouinciæ iudicem, & sententia eius procedat: definiens eum qui debet superindictū suscipere. Si quis autem putauerit se lędi, liceat ei prouocare: vt in foro gloriosissimorum præfectorum appellatio

f en quelle espece le payement a esté fait.
g τῶν ἰούγων ἢ τοι τῶν ζουγίων Scrimg. dic vt supra eo. in princ.
h dixi supra in princ.
i ἀποχὰς ἤγουν ἀμεμψίας Scrimg.
k Iul. hic nu. 545.
l τῶν δημοσίων ἀπογραφῶν φύλακας Scrimg. id est, cēsuales Nouell. 17. ca. 8.
m sic legunt Græci, τοὺς κτήτορας ὑποδέκτας ὁμομάζῃ τῆς ἐν χρυσῷ συντελείας: Scrimg. i. ne qua possessorib. inducatur necessitas, vt aurariæ contributionis susceptores nominent.
n Græci ita legunt, εἴτε ἄρχοντας εἶεν εἴτε πολιτευόμενοι, εἴτε ἐξάκτορες εἴτε βινδικες, εἴτε κανονικάριοι ἢ ἄλλοι τινές Scrimg.
o Vindices ab Anastasio creati Nicephor. 16. cap. 44: ita dicti, q. oppositi essent iniquis exactionibus curialium adempta curialib. exigendi facultate, vt Euagrius scribit, de quibus Nouell. 31. in princ. & 134. c. 2. vbi plenius dicam de vindicibus.
p vide ca. 6.
q Canonicarij palatini, mittūtur in prouincias ex scrinio canonū ad exigēdos solennes titulos fiscales, seu canones. mittuntur autē vel à comite domorum vel præposito sacri cubiculi Nouel. 30. vel à comite priuatarum, vt est in formula Cassiodori, Canonicarios dirige. Idem, scriniarij dicuntur Nouel. 134. c. 147. Nouella Maioriani de indulg. rel. Canonicarios authoritate terribiles, & in prouincialium viscera & damna sæuientes post. Canonicariorū venalis improbitas. Vt differant à vindicibus. vide quæ dicā ad Nouellā 134. ca. 2. vide Cuia. hic. his adde Iulian. hic num. 547.
r nominatorū Iulian. d. loco.
† & ita abrogatur lex vltima Cod. de exact. tribut.

f ἐξεμπελλευτὴν Scrimg. expelleutam Iul. hic. t impulsoris scilicet, seu compulsoris. u solatiis Iul. hic. x quando steriles agri fertilibus imponūtur Iul. hic num. 548. ἀπὸ ἐπιβολῶν, quod onus fuisse τῶν ἐρήμων καὶ ἀπόρων χωρίων, & Iustiniani tēpore inualuisse scribit Suidas. qua de causa mulię constitutiones Iustiniani nouæ vt 17. 166. 168. y ἐπιβολὴν, ἐπιβολή, superindictio, siue superindictū j. hic intelligitur fieri, quoties defecti agri on[o] fertili imponitur. z ὁμοδούλων κτήσεως ὁμοδούλων ἢ ὁμοκήνσων

Scrimg. agri ὁμόδουλοι sunt in censum relati cum aliis, qui postea facti sunt deserti. ὁμοκήνσοι, simul censiti quidem, sed quorum pars vendita est. ὁμόδουλον & ὁμοκήνσων agrorum onus pertinet ad fertilium agrorum possessores, & possessores ditionem vel præsentem c. 5. j. eodem. ne quid alioquin fisco depereat. Eadem ratione agrorum defectorum & desertorum onus ad ὁμοχώρους, id est, eiusdem territorij possessores

examinetur, & secundum leges terminum suscipiat.

CAP. VIII.

SI verò aliquando contigerit dominum cuiuscumque possessionis aut [c] non apparere, aut ad fiscalium solutionē no sufficere, vt ex hoc superindictionis necessitas suscipiatur: iubemus hanc repentē tradi iis qui conserua [d] aut contributaria prædia possident, cum omnibus, qui in ea inueniuntur agricolis, & peculiis eorum, & enthecis [e] & fructibus, & animalibus, & omni alio instrumento ibi inuēnto. Si verò aut persona quæ debeat eam secūdum legem suscipere, non inueniatur, aut alio quocumque modo differri superindictum [f] contingerit: iubemus gesta confici apud prouinciæ iudicem, significantia & qualitatem & statum eius possessionis, & omnia in ea inuenta, vt sic eam curiales aut exactores [g] aut officiales suscipiant: & si postea inueniatur qui debeat eam secundum leges suscipere, nō aliter fieri, nisi vt quod per occasionem exactorum, aut curialium, aut iudicum, aut officialium eius peius aut minus factum est, ei qui suscipit, restituatur.

CAP. IX.

HOc quoque iubemus, vt pro pecuniis aut speciebus in prouinciis expensis non exigantur collatores ea quæ dicuntur transmissoria [h]: pro iis autē quæ transmittuntur, non amplius præberi horum, quæ ex initio in vnaquaque prouincia deputata sunt.

CAP. X.

EOs autem, qui in prouincias prō quibuscunque publicis exactionibus diriguntur, non aliter inchoare exactionem, nisi prius prouinciali iudicio insinuauerint [i] impositas sibi de hoc iussiones: vt exoluentes fiscalia tributa, nulli pro his periculo aut damno subiiciantur, hoc ipso & super priuatis negotiis obseruando [k].

CAP. XI.

HOc quoque iubemus eis quibus fiscalium exactio iniungitur, nullam [l] priuatarum causarum executionem committi: sed & si quid eis tale iniungatur, nullo modo præsumere eos hoc agere: ne occasione publicarum functionum nostri subiecti lædantur.

CAP. XII.

SI autem aliquis pro veritate publica debens tributa, dicat executori esse sibi alium debitorem: non licere executori molestiam aliquam denominato inferre, nisi [m] prius debitor probetur nullo omnino modo posse publica tributa persoluere. Hoc tamen prius requiri apud iudicem prouinciæ, si pro veritate debitor est is, qui denominatus est, & ita fiat exactio. in vtroque verò casu, si quis aut exequi aut exigere citra ea quæ à nobis disposita sunt præsumpserit: & cingulo nudabitur, & confiscabitur, & exilio tradetur. Qui autem iniunxerit aut præceperit iudex, decem librarū auri exigatur pœnam, & officium eius quinque librarum auri subiaceat pœnæ.

CAP. XIII.

NVlli verò penitus liceat publica tributa exigentium, neque cēsualibus, aut rationum scriptoribus, aut aliis quibusdam publicè ministrantibus, excusatione vti, quòd in [n] sacro loco residеant, contra eos, qui dicunt se læsos ab eis in fiscalium exactione.

CAP. XIIII.

NVllus autem penitus molestetur pro [o] tributis terrarum quas non possidet, sed etiam si cōtingat agricultores alicui competentes aut adscriptitios propriam habere possessionem, illos molestiam sustinere, nisi [p] forte propria voluntate tali functione se fecit obnoxium.

CAP. XV.

EOs autem qui publica tributa exigunt, iustis [q] ponderibus [r] & mensuris [f] vti præcipimus: vt neq; in hoc nostros tributarios lædant. Si autem collatores putant grauari se siue in mensuris, siue in ponderibus: haheant licentiam specierum [t] quidem mensuras & pondera à gloriosissimis præfectis: auri [u] verò & argenti & reliquorum metallorum pondera à gloriosissimo per tempora comite sacrarum largitionum accipere: & has mensuras & pondera in sanctissima vniuscuiusque ciuitatis ecclesia [x] seruari, vt secundum

pertinet: No. 17.
a τὰ δημόσια.
b siue superindictio supra eo.
c Iulian. hic numer. 549.
d ὁμόδουλα ἢ ὁμόκηνσα Scrimg.
e καὶ ἐνθήκαις. enthecæ dotes prædiorum Haloand. instructū Iul. hic l. 34. §. ff. de leg. 2. l. ff. 2. de instructo. Dotes prædiorum, sunt instrumenta & ferramēta agri causa reposita l. 92. in fin. ff. de legat. 3. l. Columell. 8.
f quod quid esset dixi supra cap. 7.
g Græci ita legūt οἱ πολιτευόμενοι ἢ βινδικες ἢ ταξεῶται.
h διαπομπικὰ Scrimg. Iulian. hic nu. 50. l. vlt. C. de sufft. eadem ἀγωγικὰ, suntque species à prouincialib. illatæ & transmitti solitæ eorundē sumptib.
i l. vlt. C. de executorib. & exactorib. Iuli. hic. numer. 551.
k Ea fuit sententia Placentini, de qua Accursius disputat in lege 39. §. 1. ff. de procuratorib. Procurator sc. creatū exigēdi debiti causa, non prius admitti, quàm si iudici mandatum insinuauerit: nisi reus cōtentus sit cautione de rato: vel nisi procurator sit, ex proximis personis l. 12. C. de procuratoribus.
l Iul. hic nu. 552.
m Exactor publicorum tributorū, debitores sui debitoris aliter conuenire prius nō potest, quàm si debitor publicus soluendo nō sit Iul. hic nu. 553. l. 3. §. 8. ff. de iur. fisci l. 1. & l. 4. C. quādo fiscus vel priuatus.
n λόγῳ ἀσυλίας εὐχρήσθαι. No. 17. c. 6. Exactor tributorū, cēsualis, logographus & similes personę, si quem prouincialiū læserint, & postea cōfugerint in ecclesiam, iure asyli nō fruuntur: tributorum debitoribus ius asyli denegatur Nouell. 17. ca. 17.
o In. hic nu. 555. & ita prohibetur clarigationes l. 4. Co. de execut. & exact. l. 16. C. de omni agro. No. 52. c. de agricolis & censitu.

p dominus sc. aliàs dominus pro colono aut adscriptitio non est conueniendus l. 4. C. de agricolis & censitu. q Iul. hic nu. 5. 56. l. 9. C. de susceptorib. l. penult. C. de defensorib. ciuitat. r de ponderibus falsis v. l. 52. §. 22. ff. de furtis l. 6. §. 1. ff. de extraord. criminib. l. penult. in fi. ff. de falsis. f de falsis mensuris vide l. 6. in fin. ff. de extraordi. t Specierum mensuræ tradebantur à Præfecto prætorio. u Auri & argenti & æris pondera tradebantur à Comite largitionum. x nedum deponi v. d. l. p.

ea &

ea & grauamen collatorum, & fiſcalium illatio,& militares & aliæ expenſæ fiant.

CAP. XVI.

Ciuitatum verò noſtræ reipublicæ & habitantium eas perfectè proſpicientes, iubemus nullam omnino eſſe licentiam fiſcalium [a] exactoribus communicare pecuniis, quæ [b] operibus[c] & frumentis ciuitatum, & aquæductibus, aut aliis quibuſlibet ſolennitatibus aut ſalariis [d] deputatæ ſunt:aut retinere aliquid ex iis, aut ad proprium lucrū redigere:ſed ſine[e] aliqua dilatione aut imminutione has prębere,vt proficiant ab initio in quibus deputatæ ſunt operibus: ſed neque poſſeſſores aut habitatores ciuitatum præſumere quolibet modo auferre aliquid ex ipſis pecuniis,aut nomine deſcriptionum, aut pro ſportulis dare aliquid ex his aut expendere. Siquis autem dare aut accipere ex his præſumpſerit:iubemus eū de ſuo in duplici quantitate hoc ciuitati reddere. Sed neque prouinciarum iudices, aut eorum officia ,aut alium quemlibet omnino participium habere aliquod ad prædictas pecunias,aut eorū diſpenſationi ſemetipſum miſcere:ſed ciuitatis ſanctiſsimum epiſcopum & primates [f] necnō & eius poſſeſſores conſtituere quidem patrem[g] ciuitatis,& frumentarios[h], & alios huiuſmodi diſpenſatores.Singulis autem annis impletis,ſanctiſſimum epiſcopum cum quinque primatibus ciuitatis rationes exigere eos qui ab ipſis ordinati ſunt: & ſi quid ex talibus ratiociniis apparuerit debitum, aut remanſiſſe: exigi huiuſmodi diſpenſatores periculo eos conſtituentiū:& vtilitatibus quibus deputata ſunt,reſeruari.Si quis autem ex pręd ictis diſpenſatorib.inefficax inueniatur: repentè hūc remoueri iubemus,aliúmque pro eo à ſanctiſſimo ciuitatis epiſcopo,&reliquis poſſeſſoribus(ſicut prædictum eſt)ordinari: ſcientib.iis qui denominant eos,quia ſi quod damnū ciuitati contigerit, ex propriis ſubſtantiis hoc medebuntur.

a tributorū Iul. hic num.557.
b Exactores tributorum tractabāt pecunias ciuiles deſtinatas annonis ciuilibus,operibus publicis,vel ſalariis profeſſorū. Nā principes eas quodammodo ſibi vindicabāt, l.2.C.de petit.bonor.ſednō boni.
c poſſis huic executori eum comparare quē Galli vocant Recepueur de fortifications.
d puta profeſſorum.
e l.vlt.Co.de publica lætitia.
f τοὺς πρωτεύοντας τῆς πόλεως. i. locupletiores l. vlt.Co. vt nemini liceat in emp.ſpe.
g is eſt curator reipublicæ.
h σιτώνην.

CAP. XVII.

NVlli verò liceat eorum qui in officio ſunt glorioſiſſimorum præfectorum[i],aut in alio officio aut in ſchola conſtitutorum, talia ratiocinia committi.neque ex præcepto cuiuſdam adminiſtratoris, aut alterius iudicis ſcriptis, nec ſi pragmaticam,aut aliam ſanctionem, aut ſacrum cōmonitorium accipiat,præcipiens ei aliquid tale.Sed ſi quid fiat huiuſmodi, licentiam habere vniuſcuiuſque ciuitatis ſanctiſſimum epiſcopum,& eius primates,non reſpondere pro memoratis capitulis talibus perſonis:referre autem ad nos,vt hoc agnoſcentes,& illatum ciuitatibus damnum ex eorum ſubſtantia reſtitui iubeamus, & competentem vindictam talibus inferamus.

i i. nulli præfectiano neq.ſcriniario Iuliā. hic num.558.

CAP. XVIII.

SVper hoc iubemus, ſcriniarios [k] operum ſub præfecto ſacrorum prætoriorum conſtitutos, nullum participiū ad [l] talia ratiocinia omnino habere: vacantibus omnibus per quæ eis ſiue generaliter,ſiue ſpecialiter aliquid tale pridem conceſſum eſt,aut poſtea impetretur: pro prædictis.n. cauſis rationes nulli committi volumus, niſi nos prodeſſe ciuitatibus exiſtimantes,virum opinionis bonæ,& dignitate ornatum elegerimus,qui debeat à nobis in ſcriptura diuinam iuſſionem percipere continentem noſtram piā ſubſcriptionem,& illius nomen & dignitatem & cauſas & tēpora quorum ei ratiocinia committimus. Eos autem qui à talibus perſonis rationes exiguntur, omnem habere tutelā iubemus,aliquam quæſtionem nullatenus ſuſtinentes.

k nota de ſcriniariis operum, l.vlt.C.de numer.
l πρὸς τὰ τοιαῦτα λογοθέσια.

CAP. XIX.

AD hęc ſancimus in nullo noſtræ reipublicæ loco eundē[m] epiſcopū[n] & iudicem eſſe,& loci ſeruatorem glorioſiſſimorum præfectorum, aut magiſtrorū militaris cinguli: ſed nec aliquam exactionem fiſcalium tributorum agentem loci ſeruatorem eſſe glorioſiſſimorum præfectorum aut magiſtrorum militum. & ſimpliciter dicendum eſt nullum in prouinciis fieri loci ſeruatorem pręfectorum niſi per noſtram iuſſionem in expeditionibus vbi vtilitas exigit loci ſeruatorem mitti eiuſdem præfecturæ, qui debeat prouidere militaribus expenſis. Si quid autem extra hoc delinquatur & committatur:qui quidem loci ſeruatorem ſuum fecit,triginta librarum auri pœnam exigetur,reſtituturus omne damnum quod per eum qui ab eo directus eſt,aliquis pertulerit.qui verò fieri præſumpſerit:proprio cingulo & dignitate & militia priuabitur,& decem librarum auri pœna multabitur.

m Iul.hic n.559.
n hæc vox ſupereſt,nec legitur à Græcis.

CAP. XX.

AD hæc prohibemus [o] & in prouinciis exiſtentes iudices ciuiles & militares, in ciuitatibus (aut caſtris loci ſeruatores[p] in commiſſis ſibi prouinciis facere, ex quo videlicet in prouinciam acceſſerint,& in quantum in ea adminiſtrant: quinque auri librarum pœna imminente tam facienti loci ſeruatorem iudici,quàm fieri præſumēti. Antequam verò in prouinciis veniant iudices damus eis licentiam vices agentes ſuos inſtituere,qui debeant omnia vſque ad ſui præſentiā agere,quæ poſſunt ipſi iudices facere:citra tamen nouiſſimum ſupplicium, aut membri inciſionem. Sed ſi quis ex iudicibus ſecundum iuſſionem noſtram in aliam regionem mittatur,liceat ei per ſimilem modum loci ſeruatorem ſuum facere.

o Iul.hic nu.560.
p τοποτηρητάς de quibus vide Nouell.8. cap. 4.

CAP. XXI.

IVbemus [q] autē omnes iudices tam militares quàm ciuiles per ſe requirere eos,qui latrocinia,aut violentias, aut rapinas rerum, aut fœminarum, aut alia quælibet in prouinciis illicita committunt,& ſupplicia eis legitima inferre,neque pro his cauſis accipere aliquid conſuetudinis nomine: vt omnes vndique noſtri collatores illæſi ſeruentur, non enim permittimus cuilibet maiori aut minori militari iudici,aut latronum inſecutores [r], aut violentiarum inhibitores,aut tribunos pro talibus cauſis in prouinciis ordinare,aut qui debeant aliquos examinare[ſ]: vt non per tales occaſiones ampliores violentiæ inferantur prouincialibus.Si quis autem iudicum hoc non cuſtodierit:cognoſcat non ſolùm ſe commiſſo ſibi cingulo ſpoliandum, ſed decē librarū auri pœnam exoluere, eo quòd præſumpſerit talē cauſam aſſumere: poſt tormenta verò & confiſcationem ſubſtantiæ in exilium redigendum & relegandum.

q Iul.hic nu.561.
r λῃστοδιώκτας ἢ βιοκωλύτας. de quibus v. Nou. 8.c.13.
ſ exarmare ἀφοπλίζειν Scrim. de aphopliſtis v.d.c.c3.

CAP. XXII.

AD hoc iubemus prouinciarum iudices, & officia eorū, ſi quando [t] de ciuitate ad ciuitatem veniunt, neque [u] angariis neque deſcriptionibus, aut aliis expenſis collatores grauare: ſed ex deputatis ſibi de fiſco annonis expenſas facere.

t Iul.hic nu.562.
u Nouell.17.

CAP. XXIII.

SVper hoc ſancimus prouinciarū iudices omnibus modis poſt depoſitionem cinguli quinquaginta [x] dies in prouinciis commorari, & conuentiones aliquas contra ſe mouentibus reſpondere. Si verò contigerit aliquem ex eis ante completos quinquaginta dies deſerere prouinciā: iubemus omnes ab eo damnum aliquod paſſos ſimul ingredi apud ſanctiſſimum metropoleos epiſcopum eiuſdē prouinciæ: & ſub geſtis monumentorum vnumquemque tāgentem ſancta euangelia, palam facere illata diſpendia: & ex illius ſubſtantia,contra quem talia facta ſunt monumēta,omne damnum læſis reſtitui prouidentia & periculo per tempus præfectorum eiuſdem prouinciæ:ſcientibus quia ſi hoc complere neglexerint, ipſi de propriis facultatibus omnia damna læſis reſtituere compellentur.

x Iulian. hic nu. 563.v.Nou.8. No. 95.Nouel.161.l.1. C.vt omnes iudices l.3.C.de aſſeſſorib.de diebus 50.v.Cuiac.c.12. de præſcrip.

CAP. XXIIII.

SI quis autem ex iudicibus prouinciarum aut euocetur ad aliam adminiſtrationem, aut opus ad aliam prouinciam ei credatur: iubemus eum legitimo [y]: procuratore conſtituto conuentiones pro damnis proponentibus reſpondere.quod niſi fecerit,ſancimus monumenta apud ſanctiſſimum epiſcopū(ſicut ſuperius dictum eſt) agi, & pro damnis illatis eis iurantibus ſecundum geſtorum virtutē omne damnum reddi: prouincia ſimiliter & periculo per tempus præfectorū & vniuſcuiusq; prouinciæ tractatorū.[z]

y Iul.hic nu.56●.
z πρακτεύτων tracteutarum Iul.hic: de quib. dixi ad Nou.30. c.2.

CAP. XXV.

OMnes autem pecuniarias pœnas, quæ præſenti lege continentur,à comite [a] per tempus priuatarum exigi eos qui præſentem legem non ſeruant, & noſtro fiſco vindicari ſancimus: qui niſi eas vindicauerit, ipſe cum miniſtrante ſibi ſchola ex propria facultate huiuſmodi quantitatem ſoluere cogatur.

a Comes priuatarum rerū pœnam huius legis exigit.Iulian.hic num.365.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur per præſentem legem noſtram ſalutarem, in perpetuum valituram, pro vtilitate & ſtatu noſtrorum collatorum diſpoſuimus, tua gloria inuiolata & immota per omnia ſeruare feſtinet, & ad omnium notitiam peruenire faciat: edictis quidem in hac regia ciuitate ſolenniter propoſitis: præceptis autem ad clariſſimos prouinciarum iudices directis, vt per eos omnibus collatoribus manifeſta fiant.Dat. Id,Iun.Dom.Iuſtin.PP.Aug.*Baſil.V.[b]C.Conſ.

b i.anno 541.

DE SAMARITIS[c].

* Tit. XII.

NOVELLA CONSTIT. CXXIX.

Idem Augustus Areobindo P.P.

PRÆFATIO.

NVLLVM ita magnum ſubiectorum noſtrorū delictum eſt, quod non noſtra clementia medeatur. Licèt enim eorum facta odio habentes ad vindictam pro eis inſurgamus, tamen tēpus medentes & cōmouentes modis competentibus delinquētes,rurſus ad noſtram clementiam remeamus iuſtitiam iracundiæ,benignitatis reconciliātes rationibus, quale quiddam & præſens noſtra celebrat lex.Samaritæ[d] enim pridem

c Nou.144. Iul. conſtit.116.l.12.l. 17.l.22.C.de hæreticis:l.2.C.ne Chriſtian. mancip. Edict.9.Iuſt.2.1.Eclog.c.1.περὶ αἱρετικῶν. Epipha. 1. tom.1.hæreſ.9.
d Samaritæ,paganis dicuntur non abſimiles in lege 21.Co. de hæret. eis etiam exprobrātur ſabatha Nou. 124.

m. j.

atroces & elatos contra Christianos & in omnium velut nouissimam superbiam excedentes plurimis quidem pœnis affliximus, vna[a] verò maximè, quod neque testamenta ipsi possunt conscribere, neque hi defuncti absque testamento, cognatis qui ab intestato vocantur, hęreditatē transmittere, nisi ad hæreditatem ex vtraque causa[b] vocatos rectæ Christianorum fidei esse contingeret. Interdiximus autem eis & legata dare, & donationes scribere, aut aliquas omnino alienationes in suis ponere rebus, nisi forsan orthodoxa fide percipiens persona esset. Licet autem lege generali hæc comprehendentes tunc meminerimus, tamen non eandem in operibus quam in literis subtilitatem reseruauimus. Nam neque nostrum fiscum nec aliquam publici partem ex his quicquam accipere passi sumus, licèt hoc expressim lex daret.

CAP. I.

NVnc itaque ad moderationem reductos, videntes eos, & nobisipsis indignum esse putantes in hisdem permanere terminis, contra eos qui non similia prioribus languent, præstantes maximè omnium Sergij sanctissimi Cæsariesium metropolis episcopi iustis petitionibus quas pro eis facit, testimonium quidem perhibentis meliores eos factos: quietem verò eorum futuro tempore promittentis, ad præsentem sacram nostram venimus legem, per[c] quam sancimus, licentiam† esse Samaritis iam scribere testamenta, & suas proprias dispensare substantias, sicut & aliæ præbent leges, & per præsentem nos decernimus, & sine testamentis morientes, ab intestato vocatos secundum imitationem aliorum hominum hæredes habere eos præter ea quæ per præsentem nostram transponimus legem. Sed & donationes eis permittimus scribere & legata dare & accipere & huiusmodi contractus facere cum omni licentia. Qui enim testari[d] dedimus eis & omnem dispensare substantiam, quomodo de particulari dispensatione negabimus?

CAP. II.

SEd tamen non eundem reddimus ordinem & Christianis successorib. & Samaritis. Iterum verò & meritò, meliora[e] sectantibus priuilegium præstamus. Vnde si quis eorum sine testamentis moriatur, & filios ad Deum discretos reliquerit, soli vocabuntur ad huiusmodi hæreditatem, qui rectam Christianorum allegant fidem, aliis exclusis quicunque ipso detinentur quo defunctus errore. Hæc autem dicimus non super filiis solis, sed etiam aliis cognatis ex quacunque sint linea, vt recta sectantes, illis qui non proxima colunt, præponantur, tamen si eundem, qui vocantur, omnes gradum accipiant, aut vnam ad hæreditatem habeat vocationem[f]. Non enim his qui ex longiore gradu sunt & à vicinioribus excluduntur, licèt meliora sectantibus, proximorum damus prælationem aut priuilegium.

CAP. III.

NEc tamen pœnitentiæ[g] locum in causa exclusis auferimus & ex hoc. Nam si voluerint & postea ad rectam fidem Christianorum reuerti qui pro hoc hæreditate exclusi sunt, suas recipient portiones, ita vocandi ad hæreditatem, tanquam si rectæ huius religionis extitissent, solis fraudati medij temporis fructibus. Si verò & testamenta scripserit aliquis eorum, valere quidem ea quantum ad religionem iubemus. Si autem pater aut etiam aliquis descendentium [aut etiam ascendentium]† sit, qui testamenta conscribit, siquidē omnes ex ordine qui ad hęreditatem vocantur, eiusdem quo pater erroris sint, his non relinquat vltra[h] duas substantiæ vncias, reliquis ad eos qui rectè colunt, deferendis. Tamen nisi aliquis fortè Christianis ex ipsis reliquerit legata, seruanda etiam hîc pœnitendi loco volentibus, vt possint æqualitate frui cum eis qui ab initio Christiani fuerint, sicut ab intestato decreuimus. Ad hunc itaque ordinem & partem, & de inofficioso damus ascendentibus & descendentibus & recta sectantibus dogmata, & fortè læsis per celebratas in testamentis rerum diuisiones.

CAP. IIII.

COncedimus autem eis & donationes dare, & accipere, & legata relinquere, & libertatibus seruos honorare, contrahere quoque ad inuicem, nihil ea quæ à nobis pridē[i] posita est, prohibente lege: nostrum enim fiscum & aliam omnem publici partem excludimus† omnino, nullum ex illa lege ad eorum hæreditates eorumque substantias aut documenta participium habere valentibus. Hæc autem dicimus non in futuris solùm, sed etiam in[k] præteritis[l], vt neque pro his quæ tunc facta sunt, aut noster fiscus aut alter omnium, substantias perscrutetur eorum. Qui enim in[m] futuris clementiam dedimus, quomodo de præteritis subtile tractatum haberemus? vt omni modo præsentē nostram clementiam promerentes, gratias Deo profiteantur, & nobis & Sergio[n] sanctissimo ad hanc nos quàm maximè circa eos prouocanti clementiam.

a l.17.C.de hæreticis.

b ἐφ᾽ ἑκατέρῳ θέματι .i. ex vtroq; themate .i. ab intestato vel testato vt l.17.C.de hæreticis.

c Hæreticis Samaritis licentia datur testari, ab intestato deferrę hæreditates donare. vt hic. Iulianus cōst.116. mētionem tantū facit liberę licentiæ inter eos donandi, contrahēdi, & ab intestato deferēdę successionis.

† & ita abrogatur d. lex 17. sed hęc constitutio mox abrogatur Nou.144.

d Nota argumentum, Qui testamentum facere potest, idem & donare aut legare: est autem à testamēto & vltima voluntate, ad contractum & donationem.

e adde Nou.115.

f .i. eundem ordinem habent.

g Pœnitentibus hęreticis ignoscendum. vt hic. Samaritę in successione quę ex testamento venit, Samaritę si pœnitentiā egerint, nullam patiūtur lęsionem.

h vt Christiani de inofficioso querelā habeant contra Samaritanos testamenta vsq; ad duas vncias.

i .i. l.17.C.de hæreticis.

† hodie non excluditur Nouell.144.

k Lex extenditur ad pręteritos interdum casus, si nominatim eorū facta est mētio v. l.7.C. de legibus.

l retrorsum vires suas extēdit hęc constitutio .i. etiam in pręteritum Iu. const.116. inf.

m Quod in futurum indulgetur, videtur non indulgeri præteriti ratione (quod tamen hîc cessat) Econtrario, quod lex indulget in præteritū in futurū vetat l.22.ff. de legibus.

n episcopo Cęsariensi scilicet c.1.s̄.eod.

EPILOGVS.

¶ Tua igitur gloria nostram in eis declaratam humanitatem per præsentem nostram legem cognoscens, manifesta pro prouincias solennibus edictis, quæ nunc nobis placuerunt, faciat vt perpetuo hoc ipsi fruantur auxilio. Dat. 17. Kalend. Iul. Constan. DN. Iustin. PP. anno XXV.[o] Basilio V.C. Cons.

QVOMODO OPORTEAT MILITES transitum[p] in ciuitatibus facere, & de introitu.

Tit. XIII.

NOVELLA CONSTIT. CXXX.

Idem August. Petro P.P.

PRÆFATIO.

PRIMVM & maximum arbitramur statum esse nostræ reip. vt inculpabiliter noster exercitus in itineribus conuersetur, & innoxietas atque indemnitas nostris collatoribus custodiatur.

CAP. I.

IVbemus igitur quoties trāsitus fit nostrorum iudicum & exercituum, delegatores[q] simul esse cum eis qui curam habeant eorum alimenti, & singularum prouinciarum iudices per quas transitus fit, præparationem facere expensarum, vt nostri exercitus in vnamquamque prouinciam ascendētes, inculpabiliter conuersentur, & vniuscuiusq; numeri optiones[r] suscipere species sine qualibet tergiuersatione, & erogare magistris militū & militibus in specie præbitas annonas, habere autem eosdem optiones deputatam ipsis occasione emolumēti quintamdecimam[s] portionem. Ex consuetudine autem & recauta[t] fieri ab optionibus, collatoribus pro his quæ ab his expenduntur, periculo eorum qui cum eis sunt iudicum & tribunorum, & comitum & diasostarum[u] & delegatorum & vniuscuiusque numeri primatum[x], & nullo modo gratis expēdere[y] milites à collatoribus, aut occasione[z] non factæ forsan præparationis, aut introitorum[a] nomine, quorum etiam ipsum vocabulum omnino perimimus, vt vndique illæsi & indemnes custodiantur nostri subiecti.

CAP. II.

SPecies autem quæ[b] inueniuntur in vnoquoque loco, ipsos accipere milites, & non alias quærere quæ in ipsa regione non inueniuntur, & propter hoc tergiuersationem aut damnum inferri nostris collatoribus.

CAP. III.

EAm verò quæ fit à nostris possessorib. expensam, & declaratur per recauta[c], iubemus reputari eis à sede tuæ celsitudinis sine qualibet tergiuersatione aut damno aut iniunctione in collationem eam quam ab eis fiscus capit pro indictione illa in qua expensa fit. Si verò amplius quàm professiones[d] sunt ab his qui dant species, inueniantur expēsæ, iubemus ex omni corpore fiscalium eiusdem prouinciæ compleri eos qui vltra functiones suas exhibuerūt. Si verò non habeat ipsa prouincia sufficientia ad expensam factum, compleri eos qui hanc expensam fecerunt ex generali mensa quæ regitur à tua gloria, aut retinere hæc eos ex his quæ ab his inferenda sunt secundū sequentem indictionem, & hæc reputari eis ex omni modo ab his qui fiscalia exigunt: his omnibus admittendis & obseruandis periculo tuæ gloriæ & singularum prouinciarum tractatorum[e] & iudicum & obsequentium eis officiorum & susceptorum[f], & curialium & omnium fiscalia tractantium.

CAP. IIII.

HOc quoque iubemus seruari, nullum iudicum aut militum occasione transitus, aut à ciuitatibus aut prædijs in[g] minimo aliquid accipere. Si autem inuentus fuerit quis pro transitu annonam[h] accipere, iubemus tale aliquid agentem exigi duplum totum, quod accipere pro hoc præsumpserit.

CAP. V.

SI[i] quis verò nostrorum iudicum aut militum aut optionum ipsorum non recauta fecerit factæ ab iis expensæ, iubemus expensas facien tes collatores gesta monumētorū conficere, siquidem inueniatur iudex in locis illis, apud eū & sanctissimum ciuitatis episcopum. Si verò non inueniatur iudex in locis illis, apud sanctissimum ciuitatis episcopum, aut defensores locorum sub quibus possessio iacet, ex qua facta expensa, & per talia gesta palam facere qui nostrorum iudicum & cum quali exercitu transitum facientes non fecerunt recauta, & quantam quantitatem expenderūt, & talia gesta miti ad tuam gloriam: tuam verò celsitudinem vtpote recautis factis, collatoribus quidem præbere aut etiam reputare quæ ab eis facta expensa, sicut superius diximus: retinere autem hanc quantitatem quæ ex gestis declaratur, ex his quæ delegata sunt de fisco principalibus militiæ, & militibus qui expensam fecerunt.

o legendū XV. i. anno 541.

p περὶ παρόδου στρατιωτῶν Scrim. de transitu militum Index, Reginæ, adde Iuliā. constitut.123. adde quę scripsi ad l.27.§.3.ff. de vsufructu.

q qui & legatarij Harmenopulo 6.ti.14. ad fin. quarti libri. & Eparchicôn libris prouidentes annonæ militari. Cōmissaires des viures, Annonæ per optiones exigebantur. l.9. C. de exact. tribu.

r Optiones erogant annonam d.l.9. l.3.C. de corporib. publ. & in Basilicis ad l.1.ff de munerib. & honorib. optio militū pro diuisione annonæ sumitur v. Cui. hîc.

s Plerūque susceptoribus certa pars datur rerū susceptarum pro salario vt hic: & l.9. Co. de suscept.

t ita quoq. Gręci legunt. & c.3. j. eod. Iulian. hic apochas siue recauta facientes. Porrò recautū idem est quod desusceptum l.4 C. de collat. fund. patrimon. species apochæ. Sudas, vbi esset recautum. Augustin[9] de cura pro mortuis. Recauere est cautionē dissoluere, Recautio, dissolutio. Est enim cautio obligatio. Recauere eadem forma dicitur, qua repignorare, pignus dissoluere.

u διασωστῶν vide c.6. j. eod.

x προεστευόντων, præpositorum.

y i. accipere.

z i. etiamsi eis apparatæ non sint annonæ.

a ἰνθρωτῶν Scri.

b Iul. hic nu.354.

c dixi s̄. c.5. adde Iulian. num. 535.

d pensitationes annonæ vocat Iulianus hic.

e πρακτόρων.

f ἐκληπτόρων Sc. exceptorum Iu. hic.

g ἐν ἀπαργυρισμῷ vt. j. eod. adde Iulian. num.536.

h ἐν ἀπαργυρισμῷ vt s̄. eodē & Nou.43. c ἀπαργυρισμὸν λαμβάνειν, non est simpliciter per cōcussionem exigere pecuniā: sed pretium pro annonis l.7. Cod. de exact. milit. ann. ea est adæratio.

i Iulian. hic nu. 537

CAP. VI.

Ad hæc iubemus principes militiæ nostros, siue eos *qui deducunt* [a] *exercitum*, & delegatores, in transitibus *præmittere* [b] ad illum locum in quo futurus est noster exercitus applicare,& præparationem facere expēsarum,& non mittere ad alias ciuitates aut possessiones aut prædia, quasi debeat exercitus ibi manere, & ex hoc pecunias accipere de possessionibus & villis. Si autem accipere aliquid pro hoc præsumpserint, iubemus etiam sic quidem gesta fieri, significantia & vnde & cui datum est,& reputari damnificatis à tua gloria, aut præberi secundum prædictum modum omnia, quæ ex talibus gestis significantur, principes autem militiæ & quocumque modo diasostas [c] nostri exercitus & delegatores & in duplici quantitate dare quæ accipere præsumpserint: prometatores verò etiam supplicium & exilium sustinere.

CAP. VII.

Si qui verò iudicum prouinciarum colludentes [d] fortè cum diasostis [e] nostri exercitus, non præparauerint expensas, & ex hoc per diuersas ciuitates & villas eos perducant, iubemus eos cingulo remotos confiscationi & exilio cum obedientibus eis officiis subdi: nostros autem collatores & ita indemnes seruari ex recautorum datione aut ex gestis, quæ secundum prædictum modum debent fieri.

CAP. VIII.

Hæc autem ipsa seruari præcipimus non solùm in trāsitibus nostrorum iudicum & militum, sed etiam aliorum, qui [f] ex qualibet gente in auxilium nostræ reipublicæ nobis mittuntur.

CAP. IX.

Vt autem non occasione metatorum damnationis iniurietur nostrorum collatorum libertas, iubemus nulli penitus licere nostrorum militum in authenticas [g] habitationes in quibus domini domuum inueniūtur manere s, accipere sibi metata, sed illas quidem sine molestia seruare propriis dominis, accipere autem milites in aliis diætis metata.

EPILOGVS.

¶Quæ igitur placuerunt nobis,& per præsentem declarata sunt legem, tua gloria in regia ciuitate & per loca sanctissimis episcopis, clarissimísque iudicibus & omnibus nostris subiectis in vnaquaque prouincia & ciuitate palam faciet, vt sciant nostri subiecti, quæ à nobis pro eorum indēnitate disposita sunt,& agnoscant, quia si cōtra hæc aliquid agatur,& qui læduntur taciturnitati causam tradiderint, ipsi huiusmodi læsionis sibi auctores fient. Dat. Kalen. Mart. Constantin. DN. Iust. PP. Aug. anno XIX. [h] Post consulatum Basilij V.C. anno quarto, indictione octaua. Proposita in ciuitate Constantinopolitana.

DE ECCLESIASTICIS TITVLIS [i], & priuilegiis, aliísque capitulis [k].

Tit. XIIII.

NOVELLA CONST. CXXXI.

Imp. Iustin. August. Petro gloriosissimo præfecto sacrorum prætoriorum.

PRÆFATIO.

De regulis ecclesiasticis & priuilegiis, aliísque capitulis ad sacrosanctas ecclesias & reliquas venerabiles domos pertinentibus, præsentem proferimus legem.

CAP. I.

De quatuor sanctis conciliis.

Sancimus igitur vicem [l] legum obtinere sanctas ecclesiasticas regulas, quæ à sanctis quatuor conciliis expositæ sunt, aut firmatæ, hoc est in Nicæna trecentorum decem & octo,& in Constantinopolitana sanctorum cētum quinquaginta patrum,& in Ephesina prima, in qua Nestorius est damnatus,& in Chalcedonia, in qua Eutyches cum Nestorio anathematizatus est. Prædictarum enim quatuor synodorum dogmata sicut sanctas scripturas accipimus,& regulas sicut leges obseruamus.

CAP. II.

De ordine [m] *sedendi patriarcharum.*

Ideóque sancimus secundum earum definitiones sanctissimum senioris Romæ papam [n], primum [o] esse omnium sacerdotum: beatissimum autem archiepiscopum Constantinopoleos nouæ Romæ, secūdum habere locum [p] post sanctam apostolicam senioris Romæ sedem: aliis [p] autem omnibus sedibus præponatur.

CAP. III.

De archiepiscopo primæ Iustinianæ [r].

Per tempus autem beatissimum primæ Iustinianæ, nostræ patriæ archiepiscopum habere semper sub sua iurisdictione episcopos prouinciarum Daciæ mediterraneæ, & Daciæ Ripensis,& Prualis [s],& Dardaniæ, & Mysiæ superioris, atque Pannoniæ,& ab eo hos ordinari: ipsum verò à proprio [t] ordinari concilio, & in subiectis sibi prouinciis locum [u] obtinere eum sedis [x] apostolicæ Romæ, secundum ea quæ definita sunt à sanctissimo papa Vigilio.

CAP. IIII.

De episcopo Carthaginensi [y].

Simili quoque modo ius [z] pontificis quod episcopo Iustinianæ Carthaginis [a] Africanæ ciuitatis [b] dedimus ex quo Deus hanc nobis restituit, seruari iubemus. Sed & aliæ ciuitates,& earum episcopi, quibus in diuersis locis metropoliticum [c] ius præstitum est, huiusmodi priuilegio in perpetuum potiantur. Omnia autem priuilegia [d] vel solatia quæ ex imperiali munificentia, aut etiam alio quolibet modo sanctissimis ecclesiis aut aliis venerabilibus domibus & locis collata sunt, firmè eis per omnia conseruentur.

CAP. V.

De priuilegijs possess. ecclesiasticarum [e].

Ad hæc sancimus omnium sanctarum ecclesiarum & omnium venerabilium domorum possessiones, neque [f] sordidas functiones, neque extraordinarias descriptiones sustinere. Si tamen itineris [g] sternendi, aut pontium ædificij, vel reparationis opus fuerit, ad instar aliorum possessorum: huiusmodi opus & sanctas ecclesias & venerabiles domos complere, dum sub illa possidēt ciuitate, sub qua tale fit opus. Si quæ vero res ex curialium substantiis ad quamlibet sacrosanctam ecclesiam, aut aliam venerabilem domum secundum leges venerunt, aut postea venerint, liberas eas esse sancimus descriptione [h] lucratiuorum.

CAP. VI.

De [i] *præscriptione* 40. *annorum ad venerabilia loca pertinente.*

Pro [k] temporalibus [l] autem præscriptionibus decem & viginti & triginta annorum, sacrosanctis ecclesiis & aliis vniuersis venerabilibus locis solam quadraginta†annorum præscriptionem opponi præcipimus: hoc ipso seruando & in exactione legatorum & hæreditatum, quæ ad pias causas relicta sunt.

CAP. VII.

De [m] *ædificatione ecclesiarum* [n].

Si quis autem voluerit fabricare venerabile oratorium aut monasterium, præcipimus non [o] aliter inchoandam fabricam, nisi locorum sanctissimus episcopus orationem ibi fecerit,& venerabilem fixerit crucem [p]. Si verò semel [q] cœperit aut nouam ædificare basilicā, aut veterem renouare: modis omnibus compellatur à beatissimo locorum episcopo,& œconomis eius,& ciuili iudice, eam explere, &, si is distulerit, hoc moriente hæredes eius opus inchoatum adimpleant.

CAP. VIII.

Ne in [r] *proastriis vel domibus, vel fundis, vel priuatis locis sacra ministeria fiant.*

Si quis in sua domo, aut in [s] suburbano ecclesiasticum [t] ministerium ministrare præsumpserit, aut aliis celebrare concesserit sine clericis sanctissimo locorum episcopo subiacentibus: iubemus hanc domum, aut suburbanum, aut prædium, vbi tale aliquid delinquitur, loci illius sanctissimæ ecclesiæ vindicari [u] per Deo amabilem episcopum, & œconomum eius, & ciuilem iudicem locorum. Si verò nesciēte locorum domino, eius curatores [x], aut conductores, aut emphyteutæ contrarium aliquid exerceri, permiserint: dominum quidem loci nullum præiudicium aut dispendium sustinere: eos autem qui hoc fecerint, aut fieri permiserint, ex prouincia vbi hoc commissum est, expelli, rebus eorum loci illius sanctissimæ ecclesiæ vindicandis.

CAP. IX.

Vt legatum Deo relictum, illi ecclesiæ deputetur, vbi testator domicilium [y] *habet.*

Si quis in nomine magni Dei [z] & saluatoris nostri Iesu Christi hæreditatem aut legatum reliquerit, iubemus ecclesiam loci [a] illius in quo testator domicilium habuerit accipere, quod dimissum est. Si quis autem vnum sanctorum [b] hæredem scripserit, aut legatum ei reliquerit, & non specialiter nominauerit locum in quo est venerabilis domus, inueniantur autem in eodem loco aut ciuitate plura oratoria eiusdem sancti: illi magis domui quæ pauperior [c] est, quod relictum est, præbeatur. Si [d] autem non est in ciuitate basilica nominati sancti, inueniatur autem in territorio eius, illi detur. Si autem

m. ij.

---

a τὰς διασώζοντας τὸ στράτευμα. Ii sunt διασωσταὶ exercitus ca. 7. Iul. num. 538. de quibus s. eod. & s. c. 2. in fi.
b Qui ita præmittūtur, Iuliā. vocat prometatores. Fouriers, mareschaus des logis.
c διασώζοντας τὸ ἱκανὸν στράτευμα vt s. eod.
d Iul. num. 539.
e dixi s. cap. 6.
f Iul. num. 540.
g εἰς τὰς αὐθεντικὰς οἰκήσεις &c. Authentica habitatio est cœnatio, in qua pater familiàs habitare solet. Iul. hic nu. 541. pars principalis ædium, l. 2. Cod. de metatis. primaria habitatio adde l. 6. §. 5. ff. de off. præsi. adde Nou. 134. ca. No. 17. c. 10.
h i. anno 545.
i canonibus Index Reginæ: adde Iulian. consti. 119.
k de fideicommissis & orphanotrophis Index Reginæ.
l Quatuor sanctorum cōciliorum canones pro legibus habētur, Iul. hic num. 507. adde l. 4. l. 12. §. 1. C. sacrosanct. eccl. adde 1. Harmen. 2. §. 3. vbi dixi.
m Iuli. hic. num. 507. de patriarchis.
n v. quæ notaui ad l. 16. C. de sacr. eccles.
o i. priorem sedere, Iul. hic. τάξιν appellāt Græci hic pòst τόπον.
q Hierosolimitano, (de quo Nouella 40. & 120. c. 9.) Antiocheno, Alexandrino, primæ Iustinianæ (vt hic c. 3. & Nou. 11. vbi patriarchatum se erigere dicit prætextu & imitatione præfecturæ) Carthaginēsi episcopo vt hic & Nou. 37.
r Iulian. hic nu. 509. adde Nou. 11.
s Τριβαλλίας d. Nouell. 11. Triballeę, Iu. hic.
t i. ab ipsis episcopis prouinciarum, adde Greg. 4. regist. 59.
u hoc est vt eadem super eas iura habeat, quę Romanus supra episcopos sibi suppositos Iuliā. hic num. 509.
x θρόνου.

y Iulian. hic nu. 510.
z δικαίων ἀρχιερωσύνης appellant hic Græci.
a Nouell. 37.
b διοικήσεως, Græci hic.
c μητροπολιτικὸν δίκαιον.
d l. 22 §. 1. Cod. de episcop.
e Iul. num. 511.
f l. 5. Co. de sacrs. eccles. l. 7. C. de sacro. eccles. l. pen. Co. de priuil. dom. Aug.
h l. 21. C. de sacr. eccles. l. vn. Cod. de imponēda lucratiuadescriptione.
i Iulian. nu. 512. 3. Eclog 3. ex ti. 2. c. 23. 1. Harmen. 3. §. πάσι ἀγαγῆ.
k 1. Harmenopu. 3. §. 53.
l hinc sumpta est authentica, Quas actiones. C. de sacros. eccles.
† Nouell. 11. ca. 1. & ita videtur abrogari præscriptio centū annorum Nouel. 10. & l. 23. C. de sacrosa. eccles.
m Nouell. 5. ca. 1. 77. c. 1.
n venerabilium Iulian. num. 513.
o loca ecclesiastica quomodo consecrāda No. 5. c. 1. Nou. 67. c. 1. in f. No. 23 c. 34.
p de cruce alibi diximus.
q Nemo ecclesiæ ædificationē potest incipere, quin cogatur ea perficere.
r Nou. 58. Nouel. Leonis. 4.
s ἢ προαστείῳ χωρίῳ.
t Ecclesiastica munera facere Iulian. num. 514. ἐκκλησιαστικὴν λειτουργίαν ἐπιτελεῖν, 3. crimg. v. Nou 8.
u v. Nouell. 58.
x Pœna eorum qui quid illicitū faciūt in domo aliena, insciente proprietario. & si eo sciente factum fuisset, domus confiscaretur.
y Iul. hic nu. 515.
z Qui Dei aut Christi nomine aliquid reliquit, domicilij sui ecclesiæ videtur reliquisse. l. 26. C. de sacros. eccle.
a l. 39. §. vl. ff. de condition. & demonst. l. 49. Co. de episcop.
b Si quis in nomine sancti martyris, Iul. nu. 116.
c In dubio fauēdum paupertati, d. l. 27. in fi. l. 49. §. 5. C. de episcop.
d Res ita habet. Legatur D. Petro, vrbano primū: si alia sint eius cognominis templa, pauperiori: si nullū sit vrbanū, extra urbano debetur. Si nullū extraurbanum, ecclesiæ domicilij defuncti legatū debebitur.

neque in territorio eius reperitur huiusmodi domus, tunc ecclesiæ ciuitatis in qua testator domicilium habuerit, quod dimissum est, præbeatur.

CAP. X.

Si quis[a] oratorium ædificari[b] iusserit.

Si quis ædificationem venerabilis oratorij, aut xenodochij, aut ptochij, aut orphanotrophij, aut nosocomij, aut alterius reuerendæ domus, in nouissima voluntate fieri disposuerit: oratorium quidem intra quinque[c] annos compleri iubemus prouidentia locorum episcopi, & ciuilis iudicis: xenodochium[d] autem aut ptochium, aut aliam venerabilem domum intra vnum[e] fieri annum. Si autem intra annum non fecerint hæredes xenodochium, aut quamlibet venerabilem domum à testatore dispositam fieri: iubemus eos domum aut comparare aut locare, vbi possint quæ iussa sunt adimplere, donec huiusmodi domus venerabilis expleatur. Et siquidem ipse testator decreuerit qui debeant xenodochi fieri, aut ptochotrophi, aut alteri tales gubernatores, siue suis hæredibus huiusmodi electionem commiserit: iubemus modis omnibus hæredes eius, quæ ab eo definita sunt, adimplere: locorum beatissimis episcopis inspicientibus si gubernatio rectè procedit: & si inuenerint non vtiles existentes rectores, licentiam habentibus sine damno alios pro eis opportunos efficere.

CAP. XI.

Vt[f] legata pro redemptione captiuorum relicta, præstentur ab episcopis, &c.

Si quis autem pro[g] redemptione captiuorum aut alimentis pauperum hæreditatem aut legatum reliquerit in rebus mobilibus, aut immobilibus, siue semel, siue annale: & hoc modis omnibus secundum testatoris voluntatem ab iis quibus[h] iussum est hoc facere, compleri. Si autem specialiter dixerit quomodo pauperibus hoc reliquit: præcipimus sanctissimum episcopum ciuitatis in qua testator habuit domicilium, percipere easdem res, & eius ciuitatis pauperibus erogare. Si autem pro redemptione captiuorum aliquid relinquatur, & non nominatim testator dixerit per quem oporteat fieri redemptionem captiuorum: etiam sic iubemus res ad hoc relictas, locorum[i] episcopum & eius œconomos accipere, & huiusmodi pium opus implere. in omnibus enim talibus piis voluntatibus sanctissimos locorum episcopos volumus prouidere, vt secundum defuncti voluntatem, vniuersa procedant: licet[k] præcipuè à testatoribus aut donatoribus interdictum sit eis habere ad hoc aliquod participium. Si[l] autem qui hoc facere iussi sunt, semel & secundo à beatissimo locorum episcopo aut eius œconomis per publicas personas admoniti distulerint quæ disposita sunt, adimplere: iubemus eos omne lucrum[m] relictum eis ab eo qui hoc præceperit, amittere: & locorum episcopos omnes res cunctis (sicuti dictum est) piis causis distributas, cum[n] fructibus & augmentis medij temporis & memorato lucro vindicare: & quæ testator disposuit, adimplere, scientes, quia si neglexerint, pro his omnibus rationem Deo persoluent. Si autem sanctissimus locorum episcopus reliquerit aliquid horum quæ à nobis dicta sunt: liceat sanctissimo eius metropolitæ hæc omnia exigere, & complere: & omni alij licentia sit huiusmodi mouere quæstionem, & studere vt modis omnibus causæ piæ compleantur.

CAP. XII.

Vt[o] in piis legatis cesset Falcidia.

Si[p] autem hæres quæ ad pias causas relicta sunt, non impleuerit, dicens relictam sibi substantiam non sufficere[q] ad ista: præcipimus omni Falcidia[r] vacante, quicquid inuenitur in tali substantia, proficere prouisione sanctissimi locorum episcopi ad causas quibus relictũ est. Si autem legatum ab aliquo ad pias relinquitur causas: iubemus intra sex[s] menses ab insinuatione testamenti numerandos, hoc modis omnibus præberi quibus relictũ est. Si autem distulerint qui in hoc onerati sunt, huiusmodi præbere legatum: & fructus, & vsuras, & omne legitimum exigatur augmentum à tempore mortis eius qui hoc reliquit. Si autem annale[t] legatum cuilibet venerabili domui relinquatur: siquidem qui hoc dare iussi sunt, aut locus ex quo iussum est hoc præberi, in ipsa, aut vicina prouincia fuerit: iubemus nullo modo legatum alienari. Si verò loca aut personæ ex quibus hoc dari præceptum est, longius fuerint: tunc liceat illis quibus hoc relictum est, si etiam pars obligata consentit, cõmutare legatum, & pro eo percipere reditus idoneos, & cum augmento non minus quartæ partis relictæ quantitatis, & neque plurimis tributis fiscalib. prægrauatos: aut vendere, si voluerint, huiusmodi legatum, & non minus pro pretio percipere, quàm ex tali legato intra vigintiquinque[u] annos colligitur: ita tamẽ, vt huiusmodi pretium ad vtilitatẽ prædictæ venerabilis domus vbi relictũ est, proficiat.

CAP. XIII.

Vt de iis quæ post episcopatũ adquisierint episcopi, testari nõ possint.

Interdicimus autem sanctissimis episcopis res mobiles aut immobiles, seseque mouentes, quæcunque post[x] episcopatum ad eos quoq. modo peruenerint, in proprios cognatos aut in alias quascunque transferri personas. In captiuorum verò redemptionẽ, & egentium pabula, & alias pias causas, aut pro vtilitate propriæ ecclesiæ, & ex his expedere licentiam habeant: & quicquid ex huiusmodi rebus post obitum eorum in ipsorum facultate remanserit, iubemus hoc ad proprietatem ecclesiarum, quarum sacerdotium habuerunt, competere. In illis enim solummodo rebus licentiam eis alienandi aut relinquendi quibus voluerint, damus quas ante episcopatum probantur habuisse: post episcopatum verò, quæ ex genere sibi coniuncto ad eos deuolutæ sunt, quibus ab intestato vsque ad quartum[y] gradum succedere poterunt. Hæc autem omnia quæ diximus de rebus quæ post episcopatum deuolutæ sunt ad sanctissimos episcopos, & in reuerendissimis orphanotrophis, & ptochotrophis, & nosocomis, & xenodochis, & gerontocomis, & omnibus aliis rectoribus venerabilium domorum, valere sancimus in rebus quæ in tempore propriæ administrationis secundum prædictum modum ad eos peruenerunt. Si quis autem episcopus, aut clericus, aut cuiuslibet ecclesiastici gradus minister, aut ecclesiæ diaconissæ moriantur sine testamentis & legitimis successoribus, horum successio ecclesiæ[z] competat, in qua constituti fuerint.

CAP. XIIII.

Ne hæretici ab ecclesiis vel priuatis res immobiles quoquo titulo accipiant: & ne speluncam fidei suæ ædificent.

Ivbemus autem nullum hæreticorum, neque[a] per conductionem, neque per emphyteusim, neque per emptionem, aut alio quolibet modo res immobiles accipere à qualibet sancta ecclesia, aut alio venerabili loco. si quid verò hæreticus pro tali causa præbuerit, amittat: huiusmodi[b] verò res venerabili loco à quo etiam datæ sunt, vindicetur: rector autem domus qui ipsas res dedit hæretico, omni gubernatione remoueatur, & in monasterio recludatur, & vno anno à sancta cõmunione segregetur: cùm hæreticis prodiderit Christianos. Si autem orthodoxus possessionem habens in qua est & sancta ecclesia, alienauerit, aut reliquerit, aut per emphyteusim, aut per cõductionem, aut quamlibet gubernationem hanc dederit Iudæo, aut Samaritano[c], aut Arriano, aut alij hæretico: sancta † ecclesia eiusdem vici huiusmodi vindicet proprietatem alienationis. Si quis autem hæreticorum (quibus etiam connumeramus Nestorianos, & Acephalos, & Eutychianistas) præsumpserit speluncam[d] suæ incredulitatis ædificare, aut Iudæi nouam synagogam constituere: locorum sancta ecclesia ædificia suæ proprietati defendat. Si verò quis per emphyteusim, aut conductionem, aut etiam per quamcunque aliam gubernationem dederit possessionem huiusmodi personæ: si quidem sciebat dominus possessionis eius quia hæretico hanc commisit: omnes reditus illius temporis quod in contractu transiit, ecclesiæ ciuitatis sub qua possessio constituta est, vindicari. si verò ignorabat dominus possessionis quia hæreticus erat cui hæc commissa est, ipsum quidem dominum propter ignorantiam indemnem seruari: hæreticum verò in vtroque casu expelli de possessionibus, & eius substantiam applicari fisco.

CAP. XV.

Vt orphanotrophi sint tutoribus similes, & ad instar eorum inuentarium conficiant.

Orphanotrophi[e] verò, tutorũ & curatorum fungantur officio: ita tamẽ, vt etiam sine satisdatione & cõueniãt, & cõueniantur de rebus orphanotrophiis & ipsis propriis orphanis cõpetentibus. Res autẽ competentes alicui orphanorum, publicis præsentibus tabulariis, aut sub gestis monumentorum in hac quidem regia ciuitate apud magistrũ census habitis: in prouinciis autem apud iudices earum, aut defensores locorum, orphanotrophiis accipere & custodire: & si necessarium putauerint, etiam alienare, & pretia eorum orphanis conseruare, aut alias res pro illis emere: non autem subiacere tutelaribus aut curatoriis rationibus. seruari autem iubemus venerabili orphanotrophio huius regiæ vrbis, & xenodochio quod vocatur sanctæ Mariæ Sanso[f], & sub eius gubernatione constitutis oratoriis, aut xenonibus, aut venerabilibus domibus omnia priuilegia quæcunque habet maior sanctissima ecclesia Constantinopolitana.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur per præsentem legem in perpetuum valituram nostra sanxit tranquillitas, tua celsitudo edictis solenniter in hac regia vrbe propositis, ad omnium studeat peruenire notitiam. Nos enim prouidebimus quatenus sine collatorum dispendio fiat etiam in prouinciis manifesta. Dat. XV. Kalend. April. Constant. D N. Iustin. P P. A. * Basil. V.[g] C. Cons.

a 5.Eclo.1.c.7.
b domum religiosam *Iul. nu.* 517. ἁγιοτικὸν vocant Græci *hic.*
c Intra quod tẽpus hæredes defuncti grauati, ędificare domos sacras debeant.
d ξενῶνα, *Scrim.* Xenones *Iulian.*
e de anno, v. Cuiacium *20. de præscription.*
f 5.*Ecl.*1.*c.*8.*&* 9.
g *l.*28.*C. de episc. adde Iul. nu.* 518.
h .i. ab executoribus. licet enim defuncto eligere ministrũ seu dispẽsatorem quẽ voluerit. Idque fit sæpè testamẽti exequẽdi causa. *v. Nou. Leon.* 68
i Executore redemptionis captiuorum, nõ expresso à testatore, onus redimẽdi defertur ad episcopos & eorũ œconomos.
k hinc sumpta est authentica, *Licet. C. de episc.* Is autem sensus est, Episcoporũ interesse omnia ad pietatem pertinentia fieri, quãuis testator vel donator verba contrarię volũtatis expresserit. *Iul. hic.*
l Si hæredes piã dispositionẽ implere noluerint, *Iul. hic. nu.* 519.
m etiam Falcidiam. Aliàs quidam volunt hæredem non frustratorem volũtatis defũcti, deducere Falcidiã ex piis legatis, *l.* 1. §. 5. *ff. ad l. Falcidiam.* Cuiac. refert eam fuisse sententiam Balsamonis *ad c.* 12. *adde quæ scripsi ad Nou.* 119. *c. vlt.*
n l. 46. §. 4. *C. de episc.*
o 5. *Eclog.* 1. *c.* 8. *&* 9. *de qua dixi ad auth. similiter. C. ad l. Falcidiam.*
p hinc sumpta est authentica, Similiter *C. ad l. Falcid.*
q Si hęredes testatoris substantiam non sufficere dixerunt *Iulian. hic. nu.* 520.
r *l.* 49. *C. de episc. v. c.* 11. *s. eod. Nou.* 119. *c. vlt.* Falcidia priuatur hæres hîc non quiuis, sed morosus: vt ita, Falcidia locũ etiam habeat in legatis ad pias causas *l.* 1. §. 5. *ff. ad l. Falcid. Paul.* 4. *sent.* 3. §. 3. Cæterum an & quo modo Falcidia locũ habeat in legatis ad pias causas v. Tyraq. 26. priuilegio piæ causæ. vbi notat quinque casibus Falcidiã detrahi ex legato ad pias causas. & 27. vbi notat, Trebellianicum non reduci ex fideicõmisso vniuersali ad pias causas. adde Grassum §. *Falcidia quæst.* 3. & §. *Trebellianica quæst* 6.
s Si intra sex menses pia volũtas defuncti impleta non fuerit. *Iu. nu.* 521. de sex mẽsibus v. Cuia. *c.* 18. *de præscrip.*
t De legatis annalibus ad loca religiosa relictis *num.* 522.
u Ita legit Iulianus hîc: Græci verò, 35. *v. quæ notaui ad l.* 35. §. 3. *Co. de donationib. Nou.* 120. *c.* 9. *adde Molineũ tractatu de vsuris quæst.* 5. *num.* 119.
x hinc sumpta est authentica, Licentiam *Co. de epis. adde Iul. nu.* 523. hoc interim innuit, Episcopũ res adquisitas (excipe successiones ei delatas à cognatis vsque ad quartũ gradũ *vers. in illis in fin.* s. eo. *l.* 42. §. 2. *C. de epis.*) post adeptum episcopatum, nemini donare testamẽto posse: cũ huiusmodi res pręsumantur ei adquisitæ ex bonis ecclesiæ & occasione ecclesiæ.
y *d. l.* 42. §. 2 *Co. de epis.*
z Ecclesiasticis personis mortuis sine testamẽtariis aut legitimis hæredibus, ecclesia succedit: olim fisc⁹, *l.* 20. *C. de episco. adde Iul. hic nu.* 524.
a *l.* 10. *Co. de hæreticis.*
b *v. quæ scripsi ad l.* 16. *C. de hæreticis.*
c dixi ad Samaritanis *Nou.* 129.
† olim fiscus eã vindicabat *l.* 10. *Cod. de hæreticis.* nec id mirũm. Nouæ enim cõstitutiones plerumque ecclesię tribuũt, id quod veteres fisco, *vt hic: & c.* 13. *in fin. s. eod.*
d Templa hæreticorum, speluncæ.
e *v. quæ dixi l.* 32. *C. de epis. adde* 5. *Eclog.* 3. *cap.* 12. περὶ ὀρφανοτρόφων.
f 5. *Eclog.* 3. *c.* 12. §. 2. περὶ τοῦ ξενῶνος τοῦ ὁσίου Σαμψών. huius meminit Nouella 59. c. 3. & Proco. l. 1. περὶ τῶν Ιουστινιανοῦ κτισμάτων: adde Cuiac. 1. ob. 12.
g id est, 542.

DE IN-

DE INTERDICTIS[a] COLLEgiis hæreticorum[b].

Tit. XV.

NOVELLA CONSTIT. CXXXII.

Imp. Flauius Iuſtin. felix, inclytus, victor ac triumphator ſemper Auguſtus epiſcopo Conſtant.

PRÆFATIO.

a l. 3. Co. de hæreticis Nou. 37.
b de hæreticis Index Reginæ ἔδικτον περὶ πίστεως Κωνσταντινουπολίταις Scrim. adde Nouell. 45. 109.

PRIMVM eſſe & maximum bonum omnibus hominibus credimus, veræ & immaculatæ Chriſtianorum fidei rectam confeſſionem: vt per omnia hæc roboretur, & omnis orbis terrarum ſanctiſsimi ſacerdotes ad concordiam copulentur, & conſonè immaculatam Chriſtianorum confeſſionem prædicẽt, & omnem occaſionem, quæ ab hæreticis inuenitur, auferãt, quod oſtẽditur ex diuerſis conſcriptis à nobis libris & edictis. Sed quoniam hæretici neque Dei cogitant timorem, neque interminatas talibus pœnas ex legum ſeueritate cõſiderantes, diaboli opus implent, & quoſdam ſimplicium ſeducentes ſanctæ fidei catholicæ & apoſtolicæ eccleſiæ, adulteras[c] collectas, & [d] adultera baptiſma latenter faciũt: pietatis exiſtimauimus, per præſens noſtrum edictum monere eos, qui tales ſunt, quatenus & ipſi recedant ab hęretica væſania, & nec aliorum animas per ſimplicitatem perdant, ſed magis concurrant ad ſanctam Dei eccleſiam, in qua recta prædicantur dogmata, & omnes hæreſes cum principibus ſuis anathematizantur. Noſſe enim volumus omnes, quia ſi de cæterò aliqui inueniantur aut [e] contrarias collectas facientes, aut apud ſemetipſos collectionem: nequaquam omnino eos ferimus: ſed domos[f] quidem vbi aliquid delinquitur, ſanctæ aſſignamus eccleſiæ: his autem qui colligunt, aut apud ſe colliguntur, ex conſtitutionibus pœnas inferri omnibus modis iubemus. Dat. Prid. Non. April. Cõſtant. D. Iuſt. PP. A. *Baſilio Conſ.

c παρασυνάξεις Scrim. vt l. 8. §. 3. l. 14. Cod. de hæretic.
d παραβαπτίσματα d. l. 14.
e ἢ παρασυνάγοντες ἢ παρ' αὐτοῖς συναγόμενοι. Scrim.
f quas ob cauſas domus confiſcẽtur dixi ad Nou. 14. §. 1.

QVOMODO OPORTEAT monachos[g] viuere.

Tit. XVI.

NOVELLA CONSTIT. CXXXIII.

Idem Auguſt. Mennæ beatiſsimo Archiepiſcopo.

PRÆFATIO.

g de monachis & aſcetriis & eorum conuerſatione Scri. Hal. de vita monachorum. Index Reg. vide Nou. 5.
h ὁ μονήρης βίος.
i laus vitæ monachalis.

SINGVLARIS[h] vita huiúſque contemplatio, res[i] eſt ſacra, & ex hoc euehẽs animas ad Deũ, & non ſolùm iuuans eos, qui ad hanc accedunt, ſed etiam aliis omnib. pro eius puritate & ſupplicatione ad Deum, præbens inſpectam vtilitatem. Vnde & priſcis imperatoribus ſtudij fuit & à nobis nõ pauca ſancita ſunt de eorum honeſtate & ornatu. Sequimur etenim ſacras regulas & antiquos patres qui hæc ſanxerunt, quia nihil[k] ſine via ad quæſtionem eſt imperio, communem omnium hominum ſolicitudinem ex Deo accipienti. Dudũ[l] quidem ſcripſimus conſtitutionem volentem in multitudine exiſtentes monachos in commune [m] degere, ſecundũ quod vocatur cœnobiorum ſchema: & neque propria habere habitacula[n], neque ſubſtantias[o] cõgregare, neque vitã [p] habere ſine teſtimonio: ſed communiter quidem ipſos comedere[q]: dormire[r] verò omnes in commune, & honeſtam ſectari vitam, & teſtes eſſe ornatus alterutris, & iuuenes[ſ] quidem vereri caniciem hæc reſpiciẽtium, & ex ſtudio etiã vigilias [t] aſſumere, vt ne quid facinoris velut per ſomnum fiat, neque turpis videatur aliis, ſed vnuſquiſque ſuam honeſtatem etiam dormiendo cuſtodiat.

k i. nihil quidquã eſt, de quo princeps non ſit ſolicitus.
l Nou. 5. c. 3. Nou. 123. c. 36.
m Monachi in commune degunt.
n κτήσεις Scrim. poſſeſſiones eo ſenſu, vetari ſc. monachos proprias habere poſſeſſiones.
o de bonis.
p de vita.
q de victu.
r de ſomno.
ſ de mutuo inter ſe honore.
t de vigiliis & otio vitando.

CAP. I.

QVibuſdam verò nobis nunciatis, quæ digna & maiori cautela legis egebant, rectè ad præſentem venimus ſanctionem ad illius perfectionem & ſupplementum, per quam ſancimus nullam penitus habere licentiam ſeparatim habitãdi, neque appellatam cellulam[u] niſi ſolus fuerit, & monaſterium duobus vtens miniſtris, & continentem & quietam degant vitam, ſed omnino cùm ſint plurimi viri, vna ſit eorum conuerſatio & orantium & quæ natura ſunt opera[x] facientium, quatenus inculpabiles & inaccuſabiles conſiſtant: & communiter quidem ſicut dictum eſt, comedere, communiter quoque dormire, & ſi quidem tanta ſit multitudo, quãta in vno habitaculo capiatur, alioquin duo forſan aut tria habitacula eſſe quæ capiant eos. Nullum tamen omnino proprium habere, ſed in cõmune viuere diebus & noctibus, vt noctes eis eandem habeant quam dies obſeruationem. Non enim dormiunt omnes ſemper, ſed palam eſt quia alij quidam in ſomno ſunt, alij verò vigilant, & omnino erunt quidam dormientes inſpicientes. Si autem aliqua habitacula ſint in quolibet monaſteriorũ ſub tua conſtitutorum ſanctitate, ſiue in hac magna ciuitate, ſiue in eius per circuitum habitaculis, ſiue à nobis ipſis ædificatis, ſiue ab aliis ſeorſum habitata, hæc omnibus modis depones[y], aperiéſque eis alterutra vbi celebrent. quid enim formidabunt hoc agentes ſemetipſos dicantes Deo & abrenunciantes publicæ conuerſationi? & hoc quidem ita valere nunc & in futurum omne volumus tempus, nullo vt dictum eſt, habente habitaculum ſeorſum, ſed congregandis omnibus & inſpicientibus quæ ab alterutris aguntur, Certum eſt enim quia talia ſtudebũt ea conſtituere, qualia omnino inculpabilia manent. Si quis autem apparuerit tãtum impudens vt audeat tentare præuaricari quod ſancitũ eſt, monaſterij præſul hæc examinet. Volumus enim vehementiorem quàm nunc eſt, fieri obſeruationem, & quidem primùm non plurimos[z] eſſe in monaſterium ingreſſus, ſed vnum, aut ſecundum fortè, & adſtare ianuæ [a] viros ſenes & caſtos & teſtimonij boni ex omnibus, qui quidem neque reuerendiſſimis monachis concedant ſine [b] abbatis voluntate exire monaſterium, (ſed inter eos detineant, quæ Dei ſunt zelantes, nec ſemetipſos lacerantes, nec actus, nec ſtudia) nec alios quoſdam introire in monaſterium noctibus & diebus ſinant, qui non rectam manere procurent venerabilium monachorum voluntatem. Sítque cautiſſima maceria munitum monaſterium, vt nullus exitus aliunde, niſi per ianuas, ſit.

u μὴ ᾗ τὸ καλούμενον κελλίον. Scr. κελλίον latibulũ monachi: quod & Laura, Nouel. Nicephori κελλεῖα καὶ τὰς καλυμβ́ρας λαύρας ἐν ἐρήμοις οἰκοδομεῖν: & Sudæ λαύρα ἡ στενὴ κατοικία τῶν μοναχῶν. ſecretum l. 26 C. de decurionibus. l. vlt. C. de metallariis. adde Nou. 123. c. 31. 36.
x victum & ſomnũ intelligit.
y ædificia illicita poſſunt deponi.
z Plures in monaſteriũ ingreſſus eſſe non debent.
a nota de ianitoribus monaſteriorum.
b c. 6. j. Nou. 134. c. 41.

CAP. II.

DEinde vel ſi vlla eccleſia in monaſterio ſit, neque ſic occaſione eccleſiarum, ingredi[c] & de ambulationes licitè illic facere, & confabulari cum quibus non conuenit: ſed venire quidem tẽpore ſacri miniſterij, cum Abba ſuiſq; prioribus & ſenibus, ſacrificióque completo omnes monachi rurſus ad cœnobium reuertantur, ibíque ſedeant, magnúmque Deum honorent, & ſacris[d] ſcripturis incumbant. Plurimus itaque eſt horum librorum chorus[e], & poſſibile eſt vnicuique animum corrigere, atque rigare ſacris ſcripturis, quas[f] ſi frequenter legent, nunquam decipientur, nec ad humanas deſcendent ſolicitudines. Quatuor autem vel quinque ſeniores[g] & ipſo monaſterio eſſe in conſtituta eccleſia, quibus iam omnis exercitatio eſt expleta in continentia, & qui ordinationem habere meruerunt in clero presbyterorũ forſan aut diaconorum aut deinceps habentiũ ſchema. Dicti enim & ſuperuenientes alloquentur, & de diuinis eloquiis diſputabũt, & putari omnes eſſe tales procurabunt, ‖ & cuſtodient ſacram domum, ‖ iuuentutem autem exardeſcentem, & ſuos terminos exilire volentem, in continentia detinebunt.

c Quemadmodum monachi in templum ſe conferant.
d Monachorũ operis eſt, ſacris ſcripturis incũbere.
e Monaſteria habuerunt ſuas bibliothecas.
f Vtilitas lectionis ſcripturarũ.
g nota de reſpõſariis monachorum, de quibus v. c. 5. j. eod. eorũ muneris inter cætera fuit, rudiores inſtituere, & cũ eis conferre ac diſputare de rebus ſacris. erant ergo reliquis, quaſi lectores & profeſſores.

CAP. III.

NOn ingredientur autem neque mulieres in[h] virile monaſterinm, neque viri in fœmineũ, occaſione[i] mortui, & ibi ſepulti memoriam, vel per aliam cauſam. & maximè ſi quis fratrem fortè vel ſororem aut aliquem ex genere habere in mõnaſterio dicat: cognatio enim monachis in terra non eſt, cœleſtem zelantibus vitam. quid enim volentes tales ingreſſus faciant, niſi voluerint aliquid agere interdictorum? cùm liceat & viris conuenientia in monaſteriis virilib. celebrare, & mulierib. ſimiliter diſtributa in mulierib. monaſteriis facere mulieres, nullo permixto alter utri, neq. ſi fortè frater eſſe dicatur, aut ſoror[k] aut cognatus alter. Neq; enim per hãc occaſionẽ ingredi ſinemus aliquẽ. Si. n. ipſa principia [l] abſcindamus, & per ipſum aſpectũ inſitã animabus dilinitionẽ, & ex hoc lapſum prohibeamus, erit multo poſſibilis ac facilior ſacris decertatoribus melioris vitæ ſtatus. Omnes ergo huic legi obediant, & neque viri recondant in muliebri monaſterio ſepulchra, neque mulieres in virilibus aſceteriis fodiant. Neque enim viros mulierũ[m] ſtudia decent, neque rurſus virilia mulierum collegiis conueniunt. Neque ex hoc propter defunctos turpes & mali principij tales permixtiones agi volumus, vt non iter ex hoc fiat naturæ apud ſe inhoneſtè graſſari[n], & ludere, & diuinas confundere cauſas, & pietatis quaſi velamine, & cognationis ſchẽmate hæc agere, quæ neque dicere neque cogitare ſingularem vitam eligentibus eſt bonum. Illo exiſtente manifeſto, quia neceſſarium eſt ſepulturæ miniſtrãtes & maximè lectis[o], & fodientes non ingredi monaſteria, ſed in virilibus quidem monaſteriis cauſa facilis eſt, in muliebribus autem non ita, propter memoratam interdictionem. 1 ¶ Sancimus igitur, ſi quando aliquid futurum ſit tale fieri, & ſepeliri mulier in muliebri monaſterio, (virum nanque non ſinimus) reuerendiſſimas quidem fœminas in ſuo manere habitaculo, ſolam verò oſtiariã[p] & abbatiſſam fortè ipſam, ſi voluerit, intereſſe his quæ aguntur: & ipſos celerius illa agentes, quæ circa funus ſolennia ſunt, & ſepulchrum fodientes, & corpus obuelantes [q] repentè diſcedere, neque videntes aliquas reuerendiſſimarum mulierum, neq; ab aliqua earum viſos. Sed neque aliquam excogitent occaſionem aut viri ad muliebria monaſteria ingrediendi, aut mulieres viris deputata, occaſione horum quæ circa funus aguntur (quas vtique memorias[r] vocant) in tertiam & nonã[ſ] conuenientes diem, aut dum quadraginta compleantur, aut etiam annus. cùm liceat, ſiquidem muliebre ſit monaſterium, mulieres omnia agere: ſi verò virorum viros: & nõ occaſione talium obſeruationum inhoneſtatem qnandam venerabilibus monaſteriis imponere.

h Nou. 123. c. 29. l. 19. Cod. de epiſ.
i hoc enim prętextu & colore lex poteſt circũueniri.
k d. l. 29.
l Principiis obſta, adde l. 6. §. 9. j. de iniuſto.
m Mulierũ ſtudia viris indecora.
n τρυφᾶν.
o i. & maximè eos qui feretra deportant, quique defodiunt.
p μόνην δὲ τὴν θυρωρὸν ἢ τὰς θυρωροὺς καὶ τὴν ἡγουμένην Græci hic. nota de ianitrice & oſtiaria monialium de qua c. 5. j. eod.
q v. Tertull. lib. de velandis virg.
r ἃς δὴ καλοῦσιν μνήμας. memorias defunctorũ nomine tũc fieri ſolitas intelligit.
ſ de nouendiali ſacro mortuorum, dixi ad No. 115. c. 5. §. 1.

Cap. IIII.

Quia verò nihil quod sancitur nisi [a] custodiam habeat competentem, poterit seruari decenter, sancimus per tempus vniuscuiusque monasterij præsulem [b] frequenter inspicere, & perscrutari vniuscuiusque conuersationem & disciplinam: & sicubi aliquid paruum fiat contra quam decet, hoc repentè corrigere, & non sine maius fieri lapsum, & perire animam ad salutem conuersionis confugientem. Monasteriorũ autem exarchus [c], si quis fuerit per loca, sicut in hac felicissima ciuitate, hæc solicitè curet, & mittat eos qui appellantur Responsarij [d] eius per monasteria, & requirat etiam vicinos [e], ne fortè aliquid nequam in aliquo monasteriorum proximo fiat, & hæc vniuersa castiget, & competenti digna faciat prouidentia. Sed etiam vniuscuiusque ciuitatis episcopus [f] huius rei prouidentiam habeat siue patriarcha, siue metropolita, siue singuli sint episcoporum, & reuerendissimos defensores, qui & mittant hæc requirentes & seruantes, & non sinentes quicquam fieri extra quàm decet. sed & si quid fiat, velociter hoc emendare. Sanctissimus autem patriarcha felicissimæ huius vrbis, de monasteriis hîc positis similiter examinet, & custodes rei Deo amabiles ecclesiæ defensores sanctissimæ maioris ecclesiæ, & quos putauerit perfectos & honestissimos esse, cõstituat, vt per plures custodia facta, adhuc amplior obseruatio & super peccatis vindicta fiat.

a Parum est leges promulgari, nisi aliquis earũ vindex constituatur. *Nou. 26. c. 1. l. 2. §. 13. ff. de orig. iuris.*
b προεστῶτα.
c ἔξαρχοι μοναστηρίων. Exarchi monasteriorũ.
d *de quibus vide c. 5. eod.*
e vicinus enim præsumitur scire factum vicini *l. 9. C. de nuptiis.*
f episcopis cura monasteriorum incumbit.

Cap. V.

Oportet autem vnumquodque monasterium sub abbate [g] cõstitutum, habere (sicut prædiximus) eos, qui vocantur *Responsarij* [h] viros senes & monachicum certamen superantes, & nõ facilè corporales iniurias passuros, qui eorum rebus & eorum occupentur vtilitatibus, & non solùm si virorum sit monasterium, sed etiam si mulierum contingant, esse duos aut tres viros, aut vel eunuchos [i], si possibile est, esse, aut senes & castitatis testimonium habentes, qui causas agant, & ineffabilem eis præbeant communionem [k] cùm huius tempus fuerit. Si verò de alia monasterii vtilitate, aut ad vnam reuerendissimarum ascetriarum pertinẽte, dicere aliquid necessariorum voluerint, loquentur abbatissæ, & alteri penitus nulli fœminarum quę in monasterio sunt, hæc per reuerendissimas ostiarias [l] agentes. Oportet enim tales aliquas ad ianuas ordinari, quæ similiter ingressus & egressus in monasterium inspiciant, & egressus prohibeant, & inaccessibiles viris ingressus præterquam apocrisiariis constituant. illi verò ad ostiariam loquentur, & dicent suum aduentum: abbatissæ verò per eas agnoscentes & descendentes his loquẽtur, & illi referent ad illas de earum gubernatione aut vtilitate pro qua venerint, & ita & quæ humana sunt, agẽtur bene, & castitas permanebit vndique à nullo tentata malo. Si quis autem deliquerit, (nam multa sunt humana: & nullus [m] potest naturam sic retinere, vt non peccet nihil, hoc enim proprium est solum Dei) hunc, si [n] quidem mediocre peccatum est, & monere & suspendere & pœnitentiæ ei dare tempus, vt meliorem ordinem sumens mox reuertatur ad semetipsum, & non quos iam posuit, amittat labores. Si verò maior culpæ sit modus, secundum commissum & medelam correctionis esse & rursus admonitionem vehementiorem & pœnitentiam fortem exigere, & si quidem valuerit istis modis amouere lapsum, & corrumpi cœptum (hoc autem & in mulieribus conuersis & viris dicimus) grates agere magno Deo, cùm & in cœlo fiat magnum gaudiũ angelicis virtutibus, quando aliquis saluus fit peccatorum. Si verò potiores vltra medicinam causæ fiant, tunc etiam expelli [o] eum à monasterio, quatenus dans semetipsum ex melioribus ad peiora, ipse suis malis potiatur solus, & non per eius malum etiam alij violentur, sicut morbosorũ [p] & inexcusabiliter languẽtium iumentorum. Neque enim imperium despiciet hoc negligi, neque retinebit indignationem aduersus abbatẽ, neque contra loci episcopum & sub eo positos defensores ecclesiæ, si non hæc obseruauerint, tanquam necessaria sit etiam imperio rei diligentia. Si enim illi puris manibus & nudis animab. pro republica supplicẽt Deo, manifestũ quòd & exercitus habebunt bene, & ciuitates bene disponentur. Deo quoque placato & propitio existente, quomodo non vniuersa plena totius pacis & deuotionis? sed & terra nobis feret fructus, & mare quæ sua sunt dabit, illorum oratione propitiationem Dei ad omnem rempublicam deducente. Sed & ipsum commune schema hominum reuerẽtius erit, & viuet melius, illorum erubescens *perdurationem* [r]. Ideòque vna pariter conspiratio erit, omnibus simul ad hoc concurrentibus, & in exilium missa quantum possibile est, malitia omni, & melioribus & sanctioribus studiis introductis, & rebus ipsis decentibus. quod nos requirentes, causam agimus, vt putamus, vtilem.

g ὑπὸ ἡγούμενον τελοῦν. Græci h c. h τοὺς λεγομένους ἀποκρισιαρίους. c. 2. c. 4. eod. de apocrisiariis dixi ad *Nou. 123. c. 25.*
i Minus enim suspicionis est in eunucho, quã in alio. Ideòque regio cubiculo vt sæpius ministrabãt Eunuchi εὐνὴ, cubile ἔχω custodio. Ea re factũ, vt Eunuchi serui pretiũ maximũ essẽt, inter omnia mãcipia, *l. 1. Cod. de communi seruo manumisso.*
k ἄρρητον αὐτοῖς διαδῶσουσι κοινωνίαν *Scrim.* ἀγίων *l. 44. §. 1. C. de episc. Nou. 123. c. 36.*
l *c. 3. § 1. 5.*
m Nihil est omni ex parte beatũ, *v. cõstitutionem de conceptione Digestorũ §. 14.*
n Gradus delictorum monachicorum.
o Pœna monachica, expelli à monasterio *vt c. 6. j. eodem.*
p Morbosi monachi pœna, ab aliis separari. Carro c. 2, ferramẽta vetera, seruum senem, seruum morbosum & si quid aliud superfit, vendat.
q Operæ Dei ministrorum *l. 42. Co. de episcop.*
r καρτερίαν ideſt, puritatem.
f εἰς τὸ καπηλεῖον ἀναστρέφεσθαι *Scrim.* in cauponam. frustra hoc non dicit, nam & tabernariæ inter abiectas personas numerantur *l. 7. Cod. de incestis.* solentque vulgò prostitui, *l. 4. §. 2. j. de his qui notãtur.* In tabernis etiam adsolent quæstuaria mancipia esse, *l. 43. §. 9. ff. de ritu nupt.*

Cap. VI.

Illud quoque omnibus seruari volumus modis. Si visus fuerit aliquis reuerendissimorũ monachorum & in aliqua tabernarum [f] conuersari, hunc repentè dari locorum defensoribus, aut hic *gloriosissimis præfectis sacrorum Prætoriorum*, & castigari conuictum & nuntiari hoc *Abbæ*, quatenus cum appellat [t] monasterio qui talia deliquit, vtpote in confusionem vitæ angelicam hanc conuersationem mutantẽ. Oportet enim duplex [u] hoc opus monachis esse, aut diuinis vacare scripturis, aut quæ monachos decent (quæ vocãt manuum [x] opera) meditari & operari. Mens enim frustra [y] vacans, nihil bonorum parit, Pro his hanc ponimus legem & in hac regia ciuitate valentem & in gentibus omnibus. Vtique ad singulos patriarcharum dirigimus eam ad cautelam obseruationemque competentem: illi verò sub se constitutis metropolitis mittent. illi quoque aliis omnib. innotescant episcopis, & per episcopos omnia hæc reuerentissimis monachis & abbatibus eorum fient manifesta. Damus autem causæ obseruationem non solùm abbatibus monasteriorum singulorum, nec solùm Deo amabilibus episcopis nec sanctissimis metropolitanis neque sanctissimis patriarchis, sed hîc quidem & tuæ [z] excellentiæ, vt si cuius causa egeat vehementioris correctionis, discentes à Deo amabilibus viris exequantur. In prouinciis autem earum iudicibus, primitus à Deo amabilibus episcopis quod agitur agnoscetibus, & vt sint per omnia & personis sacratis & magistratibus innoxia ea quę ad Deum & præ cunctis imperio, tanquam nihil sit sanctius custodiri rempublicam magni Dei & saluatoris nostri Iesu Christi clementia frui per reuerentissimorum virorum puritatem. quam custodient quoque clerici & monachi & episcopi maiores & minores, sacrorum memores canonum sacrarũmque legum & constitutionum de hoc scriptarum, quas & valere & gratas esse etiam per præsentem sancimus legem.

t Expelluntur interdum monasterio monachi, *vt hic & c. 5. S. eo.* tantum abest vt illic perpetua eũ stodia detineantur.
u Duplicia monachorũ opera *c. 2. 3. l. 3. 4. C. de episc. audien.*
x ἐργόχειρα *August. in Psal. 99. & lib. de opere monac. c. 20. ver. 341.* dicuntur Euchitæ opinari monachis non licere sustentandę suæ vitę causa aliquid operari, atque ita seipsos monachos profiteri, vt omnino ab operibus vacent *August. ad Quod vult Deum de hæresib.* huiusmodi ignauię sectatores leges detestantur atque puniunt. *l. 26. C. de decur.*
y *v. otio.*
z *l. 44. §. 3. de episcop.*

Epilogvs.

¶Tua igitur beatitudo quæ placuerunt nobis, & per hãc sacram declarata sunt legem cognoscens, operi effectuíque tradere festinet. Dat. 17. Kalend. April. CP. Arione [a] Viro Clarissimo Cons.

a Apione .i. anno 539.

Vt nulli iudicum liceat habere loci [b] seruatorem [c], nisi certis ex causis diuina concesserit iussio [d].

Tit. XVII.

Novella constit. CXXXIIII.

De vicariis.

In nomine Domini Iesu Christi Dei nostri Imperator Cæsar, Flauius Iustinianus, Alemanicus, Gotthicus, Francicus, Germanicus, felix, pius gloriosus, victor, triumphator, nunquam non colendus Augustus, Musonio præfecto vrbis.

b & vicarios Nouell. 8. c. 4.
c περὶ τοποτηρητῶν. *Scrimg.* de vicariis, seu locum tenentibus *Iul. const. 126.* de quibus dicam plenius *c. 2.*
d sunt & alia capita de quibus hîc tractatur.

Præfatio.

Quaecunque ad vtilitatem nostrorum subiectorum, intentionem habentes semper, inuenimus diuersas læsiones nostris subiectis inferri ab emissis vicariis in prouincias ab aliquibus ciuilibus & militaribus iudicibus: & de hoc dudum legem scripsimus, particularem aliquam facientes rei emendationem.

Cap. I.

Ne vlli magistratuum liceat constituere vicarios.

Nunc verò perfectè iuuare nostros subiectos studentes, sancimus nullam licentiam habere pro tempore præfectos tam Orientis quàm Illyrici prætoriorum, aut comitem largitionum, aut comitem priuatarum, locorum [e] seruatores destinare in prouincias, aut ipsos prouinciarum iudices facere, & proprij cinguli loci seruatores emittere. Sed neque vicaneos iudices in creditis eis prouinciis loci seruatores emittere in qualibet ciuitate. Solùm verò iubemus esse loci seruatores præfecturæ in Hosdruma [f], & in Mesopotamia, & si necessitas vocauerit in aliis locis tempore expeditionis pro nutrimento eis destinato: & hoc quidem per nostram iussionem. His insuper iubemus, vt neque magistri militum, neque duces in prouinciis in quibus administrare iussi sunt, loci seruatores, aut biocolytas [g], aut latronum expulsores habeant. Si verò contigerit, necessitate faciente, siue magistros militum, siue duces destinari per nostram iussionem in aliis locis, tunc fieri loci seruatores absentes, & hoc secundum nostram præceptionem. Nulli verò liceat ciuili aut militari iudici circumire prouinciam sine causa necessaria. Si verò aliqua necessitas vocauerit tale aliquid fieri: expensis propriis hoc facere iubemus tam iudices quã competens & obediens eis officium. Neque verò angariis [h], aut iis quæ vocantur epidemiticis [i], aut alio quolibet dispendio grauare nostros subiectos: neque consuetudines nominare, aut quærere, quas forsitan aliqui prædictorum in proprium lucrum iniustè adinuenerunt. Malè enim adinuenta, malæque consuetudines, neque ex longo tempore, neque ex longa [k] consuetudine confirmantur: sciẽtibus omnibus prædictis iudicibus ciuilibus & militaribus, quòd si aliquid præter hoc fiat, & qui facit, si loci seruator est, viginti

e de ea re dixi ad Nou. 8. 17. 128. 130.
f ὀσροήνῃ.
g v. Nouell. 8. c. 13.
h *Nou. 17.*
i ἐπιδημητικὰ ea sunt pretia, quibus se redimunt ab onere hospitum suscipiẽdorum *l. vlt. C. de metallis & epidimit. adde Nouell. 129.*
k Praua consuetudo non est tolerãda. & ita argumentũ à praua consuetudine non subsistit.

ginti librarum auri inferet pœnam,& cingulo spoliabitur: & qui fieri se acquieuit, cadens propria substantia, exilio subiicietur.

CAP. II.

AD maiorem autem nostræ dispositionis cautelam,iubemus per loca episcopos, & prouinciarum rectores, & eos qui ciuitates habitãt,nullum contra præsentem nostram dispositionem suscipere biocolytam[a], aut latronum persecutores. omnino enim nullum iudicum ciuilium aut militarium constitutum in prouincia, habere loci seruatorem concedimus. Præcipuè quidem iubemus prouinciarum rectores sic rectè conuersari, aut res gubernare, vt non necessitas fiat de qualibet re debente quæri, aut gubernari, ad prouincias aliquem destinari. Si verò opus fuerit transmitti aliquos in prouincias occasione publicarum exactionum, aut quarumlibet emergentium querelarum,neque ordinem,neque nomen habere loci seruatoris. Destinatus verò in prouinciam, nullum subiectis inferat dispendium: creditum verò sibi opus adimpleat, iudice prouinciæ eum & eius officium adiuuante.Si verò cõtra ipsum iudicem fortè accusatum transmittatur: tunc iubemus & prouinciale officium obedire ei. Quemadmodum enim prohibemus loci[b] seruatores fieri: ita omne periculum iubemus habere iudices prouinciarum, & eorum officium: vt solicitudinem faciant tam publicarum exactionum,quàm locorum quietem: & vt omnis iniustitia & læsio suspendatur. In quibus verò prouinciis aut iudices[c], aut exactores sunt fiscalium, & opus habuerint aliquo adiutorio: iubemus iudices prouinciarum & officia eorum omne solatium & studium eis conferre, vt sine impedimento fiscalium exactio procedat. Et omnes quæ motæ fuerint siue ciuiles siue criminales causæ, & competentes prouinciarum iudices ipsos iubemus inquirere,vt illi proprio periculo has discutiant,& legitimum finem eis imponant. Super hoc autem iubemus prouinciarum iudices mox qui futuri sunt cingula suscipere,siue præsentes, siue absentes sint,cautelam impendere tam præfecturæ, quàm nostris largitionibus,& comiti priuatarum pro inferendis pecuniis vnicuique prædictarum dignitatum: cùm etsi non caueant, tanquam facientes cautelam, ita iubemus eos & eorum officia subiacere prædictis dignitatibus. In illis verò ciuitatibus & prouinciis volumus iudices periclitari pro fiscalibus, & exigi, in quibus neque scriniarij[d], neque iudices[e], neque alij quidam proprio periculo exactionem faciunt.

CAP. III.

ET hoc peruenit ad nos, quòd quidam prouinciarum iudices ita iniquè agunt, occasione lucrorum,vt neque testamenta[f] concedant facere,neque facta insinuare[g], neque nuptias[h] aliquas facere, aut super nuptialibus donationibus monumenta[i] componere, neque defunctorum[k] corpora sepulturæ tradi. neque rerum descriptionem[l] concedunt fieri, aut aliud quid huiusmodi agi aut ex gestis aut ex testimoniis. Propterea interdicimus omnibus iudicibus tam ciuilibus quàm militaribus & eorum officiis, aut alij cuilibet tale aliquid præsumere. Si verò quidam huiusmodi odibilem rem in quolibet loco nostræ reipublicæ præsumpserit agere, aut ministrare ei, qui hoc præsumpserit facere: iubemus huiusmodi extra cingulum factos, in exiliũ destinari:& de substantia eorum eueniens dispendium læsis in duplum restitui: non sublato ab eis neque alio quidem ex legibus adiutorio.Omnem verò damus licentiam locorum sanctissimis episcopis, & primatibus ciuitatum, huiusmodi præsumptiones prohibere: & studere,vt hæc omnia sine impedimento & sine dispendio secundum legum virtutem procedant,& de his nobis nuntiare. Illas verò quæ secundum leges offeruntur appellationes[m] suscipere volumus omnino iudices, & eos qui secundum nostram iussionem specialiter(quia & à diuinis licet appellare iudicibus) audiunt,siue maiores siue minores sint:& edere gesta[n] sine aliqua dilatione[o] litigantibus vt quæstio legitima de his procedat.Super hoc iubemus appellatione[p] porrecta secundum leges,neque exactionem fieri[q], neq; possessiones rerum transferri,vsque ad definitum super ea iudicium.

CAP. IIII.

QVoniam verò contigit adulteria,aut raptus mulierũ, aut homicidia,aut alia quælibet crimina in prouinciis

a Nou.8 c.13.
b τοποτηρηταὶ Scrimg. τοποτηρηταὶ sunt defensores ciuitatũ seu plebis, l.1. Cod. de off. iudic. Alexãd. non sunt vindices vt.j. dicetur τὸ ποτηρητὴς εἶδος ἀξιώματος. Sudas loci seruator Paulo Monacho 6. hist. Longobard. & in l.77. de furtis C. Longobard. loci iudex l.2. C. exhib. reu. vicari[o] & locumtenens Iuliano hic const. 126. mittebatur autẽ à præfectis Pretorio, vel Comitibus, vel presidibus iuris dicendi causa v. Cuiac. 3. obs. 14. adde quæ de iis notaui ad Nou.8 c.4.
c ἢ ϐίνδικες ἢ ἐκλήπτορες Scrimg. id est, vindices, de vindicib. quędam dixi ad Nouel.128. c.8. in fin. Sũt exactores tributorum instituti in singulis ciuitatibus ab Anastasio, teste Nicephoro 16. c.44. ita dicti, quòd oppositi sint decurionum iniquis exactionib. Iis sunt affines canonicarij, de quib. dixi Nouel.128. c.6. ita dicti ab exigendis canonib. differunt tamẽ ab iis, qui hîc dicũtur τοποτηρηταὶ de quibus suprà dixi, Vindices, alia significatione sunt defensores ciuitatum. leg.1. Cod. Theod. si quauis prædiitus potest.
d Iidem qui & canonicarij dixi ad Nou.128. c.6.
e μηδὲ ϐίνδικες.
f Testamẽtum, inter liberos actus numeratur l.1. C. de sacr. eccl.
g ἐμφανίσεως. Testamẽta insinuãtur.
h Nuptiæ, inter liberos actus referuntur.
i ὑπομνήματα συνιστᾶσθαι dona tionem insinuare ante nuptias Iul. indulget enim ex parte viri insinuationes Nou. 117.
k v. Nou.60.
l ἀναγραφὴν inuentarium fieri Iul. hic.
m Nouell. 82. c.13.
n & apocham tribuere Iul. hic.
o frustratoria scilicet l.1. C. de relationib. l.6. in fi. C. de appell. alias 30 dies dantur in edendis actibus, Nou.126. c.3. adde l.24. C. de appell.
p Interposita appellatione, nihil mouendum l.3. Cod. quando prouoc. non est necesse. leg.7. in f. ff. de muneribus & hon. leg. 1. ff. nihil innouari.
q id est, interposita appellatione sententiæ executio & translatio possessionis suspenditur. Idem fit postulata restitutione in integrum leg.1. Cod. in integr. postul. non etiam postulata retractatione.
r Ex causa criminali alius pro alio teneri non potest, licèt sit conciuis, aut contribulis vt hic; licèt propinquus, leg. 22. Codic. de pœnis. Idem est in causa ciuili Nouella 52. 128.
s hinc sumpta est authentica, Si vero. Cod. de adulter.
t per triduum scilicet vide legem 10. ff. de publicis iudiciis.

committi: iubemus prouinciarum iudices omnia secundum leges vindicare, & peccantes tenere, & non alios pro aliis, aut ex quibus nati sunt vicis qui crimina præsumpserunt, alium pro[r] alio comprehendere,aut damnum eorum inferre vicis,sed neque pignorationes facere propter peccantem, aut criminis vindictam proprij lucri causa inferre, aut delinquentium res proprium lucrum facere. Nos enim reos quidem ex legibus pœnas sustinere volumus: damna verò subiectis nostris, aut lucrum ex hoc iudicib., aut eorum hominibus siue officialibus fieri nullatenus concedimus,vt ne propter rerum desiderium inueniantur iniustè aliquos castigantes,aut peccantes vendere. Si enim præter hæc fiat: ipse prouinciæ iudex omne ex hoc accidẽs damnum læsis medebitur: & suppliciis subiectus, exilio tradetur,& consiliarius eis simile sustinebit supplicium, si factis à iudice contra leges,in scriptis consentiat. Officium verò eius,& alij qui circa hoc propter lucrum proprium ei obsecundant: non solùm damna læsis compellentur restituere: sed culpabiliores eorum legalibus suppliciis subiecti, exilio tradentur.

CAP. V.

Vt rei criminum edictis legitimis euocentur.

SI[s] verò quis comprehensorum criminum latuerit, aut reliquerit prouinciam illam in qua crimina deliquit: iubemus legitimis[t] edictis[u] à iudice euocari[x] eum: & si non obediat, illa in eum procedere quæ nostris legibus definita sunt. Si verò cognoscatur quod in alia[y] prouincia degit, iubemus prouinciæ illius iudicem in qua peccari quid huiusmodi contigerit, epistola[z] vti ad prouinciæ illius iudicem in qua delinquens persona degit, illum verò qui publicas[a] susceperit literas,& periculo[b] suo & officij sui comprehendere huiusmodi & ad iudicem prouinciæ transmittere in qua peccauit, suppliciis legitimis subiiciendum. Si verò qui publicam epistolam susceperit, neglexerit hoc facere, aut officium eius tradere, aut imperata neglexerit: tunc & ipsum iudicem tres auri libras, & officium eius alias tres pro pœna inferre iubemus. Si verò iudex aut aliquis officij eius propter lucrum huiusmodi personam non comprehendat, aut comprehendens non transmittat,& hoc agens conuincatur: spoliatus cingulo, exilio tradatur.

CAP. VI.

Vt iudex compleat quod decessori mandatum est.

ET hoc verò iubemus obseruari ab omni administratore,vt si contigerit in scriptis nostram iussionem fieri ad aliquem iudicem & interea iste quiescat ab administratione: is qui post illum susceperit dignitatem, accipiat[c] eã, & insinuet,& siquidem priuata est causa: & implere eam, & assequi quemadmodum ad eum promeruit rescriptum. Si verò huiusmodi in scriptis iussio publicum respicit, inquirat eam: & siquidem non lædatur fiscus: quæ in ea cõprehensa sunt, adimpleat. Si verò ad læsionem est fisci, nihil super ea omnino agi: nuntiare verò nobis primùm, vt secunda nostra fiat de hoc iussio. Si verò & præcepta cuiuslibet iudicis sint,& priusquam insinuentur hæc, aut præcipientem, aut ad quem præcepta facta sunt, contigerit remoueri de cingulo: sic qui factus fuerit iudex, hæc suscipiat & exigat, si legitimè facta sunt: si verò contra legem, aut contra publicum facta sunt, hæc pro non scriptis esse iubemus.

CAP. VII.

Ne quis creditor filium[d] debitoris pro debito retinere præsumat.

QVia[e] verò & huiusmodi iniquitatem in diuersis locis nostræ reipublicæ cognouimus admitti, quia creditores filios debitorum præsumunt[f] retinere aut in pignus, aut in seruile[g] ministerium, aut in[h] cõiunctionem[i]: hoc modis omnibus prohibemus: & iubemus, vt si quis huiusmodi aliquid deliquerit, non solùm debito cadat, sed tantam aliam quantitatem adiiciat dandam ei qui retentus est ab eo, aut parentibus eius, & post hoc etiam corporalib. pœnis ipsum subdi à loci iudice: quia personam liberam[k] pro debito præsumpserit retinere, aut locare, aut pignorare.

CAP. VIII.

De intercessionibus mulierum.

ET[l] illud verò preuidimus pro subiectorum vtilitate corrigere, vt si qua mulier crediti instrumento consentiat proprio viro, aut scribat, & propriam substantiam aut seipsam obligatam faciat: iubemus nullatenus[m] huiusmodi

u νομίμοις κηρύγμασι Scrimg. vt de legem 2. 11. §. ff. de requir. reis Galli adiourner à son de trompe & cri public.
x adnotari, leg.6. Cod. de accusatoribus. citari dict. leg.10. adde leg 3. ff. de custod. reor.
y Quid agẽdum sit iudici, reo criminis agente in alia prouincia, nec comparente ad edictum.
z ἐπιστολὴ δημοσία, Scrim. de huiusmodi literis dixi ad Nouell. 17. c.14. vide Edictum 13. c. 23. Iudex criminis admissi, vel rei literas mittere solet ad iudicem alterius territorij, in quo citandus domicilium habet, vt futurã litem illi significet, & proinde admoneat citandum, vt responsurus veniat libello actoris, v. Gayll. 1. obs. 56. nu. 5. Plura vide apud Rebuffum tom.2. tract. de literis requisitoriis seu rogatoriis. Eisdem literis etiã vtimur in exequenda sententia extra territorium l.13. §.3. Co. de iudiciis. l.15. §. 1. ff. de re iudicata. adde Hartmanium 2. obseru. 1. num.6. & in euocandis plerumq; testibus l. 3. in fi. ff. de testibus.
a ἐπιστολὴν δημοσίαν.
b Nota de pœna iudicis non deferentis literis requisitoriis aut compulsoriis.
c & meritò. nã licèt mutetur præses, idem tamen iudicium manet atque tribunal, l.10. ff. de off. procons. le. 76. ff. de iud.
d Nouell. 52. adde tit. Cod. Ne filius pro patre. 7. Eclog. ex lib. 23. tit. 2. cap.2. fol.76.
e hinc sumpta est authentica, Imo à debito. Co. de oblig.
f l.12. Cod. de oblig.
g d.l.12.
h Græci ita legunt ἢ μισθώσει hoc est elocationem pro mercede.
i vide quæ notaui ad leg.1. ff. ad leg. Fab. de plag.
k vide dicta le. 1. in princip. ibi, liberum hominem.

l hinc sumpta est authentica, Si mulier. ff. ad Velleian.
m Vxor pro viro obligari nullo modo potest, etiamsi intercessionem sæpius confirmet: nisi pecunia accepta in rem propriam versa sit, infin.j. eodem. Nisi statuto vel consuetudine aliud sit receptum. Hinc fit vt in Gallia mulier pro marito possit fideiubere, si tamen renuntiauerit Velleiano. vide Paponem 12. Arest. 3. Gayllus 2. obseru. 90. refert in Germania receptum esse, vt vxores mercatorum quasi sociæ pro maritis teneantur. Quid si pro alio? obligantur, iuuantur tamen Velleiano, nisi post biennium obligationem confirmauerint, leg. 22. Codice ad Velleianum. adde Nouellam 6. cap. 1. §.2. l.2. ff. ad Velleian. An maritus pro vxore obligari possit. vide Gayllum dicto loco.

a hinc sumpta est authentica, *Sed hodie, Cod. de diuer. iud.* & authentica, *Hodie, Cod. de custod. reor. adde 6. Eclog. c. περὶ γυναικῶν ibi in fin. καὶ περὶ τῶν ἐν ἐγκλήμασιν αὐτῶν* † & ita abrogatur lex *3. C. de custod. reor.* b aliud in maribus *l. 1. Cod. qui bon. cedere.* c etiam criminali *ver. si verò crimen infrà.* d Inuitæ etiam domo abstrahi non possunt, & in publicum educi, *l. 1. Cod. de off. omn. iud.* e Iuratoria cautio, subsidium fideiussionis, *Nou. 112. c. 2.*

valere aut tenere, siue semel, siue multoties huiusmodi aliquid pro eadem re fiat: siue priuatum siue publicum sit debitum: sed ita esse ac si neque scriptum esset: nisi manifestè probetur, quia pecuniæ in propriam ipsius mulieris vtilitatem expensæ sunt.

Cap. IX.

Ne mulieres in carceribus includantur.

Necessarium [a] verò credimus & illud competenti adiutorio emendare †, vt nulla mulier [b] de qualibet [c] re includatur [d], aut custodiatur: sed siquidem pro fiscalibus debitis aut priuatis pulsetur, secundum legem mulier aut per virum suum, aut per se, aut per quam voluerit personam legitimè respondeat, & transigat rem. Si verò vidua sit, aut non à principio viro coniuncta: liceat similiter mulieri aut per se aut per quos voluerit propria iura proponere secundum legem. Eum verò qui præter hæc præsumpserit agere aliquid prædictorum, iubemus siquidem maiores iudices sint: viginti auri librarum: si verò minores sint, decem librarum auri pœnæ subiacere: obedientes autem eis in prædictis causis, spoliatos cingulo, pœnis subiici, & in exilium destinari. Si verò mulier post legitimam admonitionem noluerit instituere aliquem, qui pro ea respõdeat, aut litigans addicta sit, nec sic includi aut custodiri eam, sed legitima iura in competentibus ei rebus procedere. Si verò crimen sit quod infertur mulieri, in quo necessarium est ipsam custodiri: siquidem fideiussorem personæ præstare potest, ipsi credatur. Si verò iurauerit non posse se dare fideiussorem, iuratoriam [e] cautionem faciat, de obseruatione iudicij. Si verò grauissimum inueniatur crimen in quo accusatur, in monasterium [f] aut in asceterium mittatur: aut mulieribus tradatur, per quas potest publicè & liberè custodiri, donec causa eius manifestetur: tunc autem illa procedant in eam, quæ legibus definita sunt. Nullam enim mulierem pro pecunia fiscali, siue priuata causa, aut pro criminali quolibet modo, aut in carcerem mitti concedimus, aut à viris custodiri: vt non per huiusmodi occasiones inueniantur circa castitatem iniuriatę. Monastriam quidem aut ascetriam per nullam actionem trahi [g] concedimus de propriis monasteriis aut asceteriis.

Cap. X.

Quæ sit mulieris adulteræ pœna.

Si [h] quando verò adulterij crimen probetur, iubemus illas pœnas peccantibus inferri, quas Constantinus [i] diuæ memoriæ disposuit [k] & illis similibus subiiciendis pœnis, qui medij [l] ministri huiusmodi impio crimini facti sunt. De substantia verò adulteri, si habeat, vxorem, dotem, & propter nuptias donationem ei saluari: aut partem à nostra lege datam, si dotalia instrumenta non subsequuta sint. residuam verò eius substantiam, siquidem sint ascendentes aut descendentes vsque ad tertium gradum, accipiant hi secundum ordines & gradus. Si verò non sunt huiusmodi aliqui: fisco [m] applicari hæc iubemus. Adulteram [n] verò mulierem competentibus vulneribus subactam, in [o] monasterium mitti: & siquidem intra biennium recipere † eam vir suus voluerit, potestatem ei damus hoc facere, & copulari ei, nullum periculum ex hoc metuens: & nullatenus [p] propter ea, quæ in medio tempore facta sunt, nuptias lædi. Si verò prædictum tempus transiuerit, aut vir priusquam recipiat mulierem, moriatur, tonderi eam, & monachicum habitum accipere, & habitare in ipso monasterio in omni propriæ vitæ tempore: & siquidem habeat descendentes, duas [q] partes accipere eos substantiæ, secundum legũ ordinẽ diuisas, reliquam verò tertiam partẽ monasterio, in quod mittitur, dari. Si verò descendentes non fuerint, sed ascendentes inueniantur non consentientes huiusmodi iniquitati: quatuor vncias eos secundum leges diuisas accipere. octo verò vncias dari monasterio, in quo includitur huiusmodi mulier. Si verò neque descendentes neque ascendentes habeat, aut ascendentes consenserint huiusmodi iniquitati: omnem eius substantiam accipere monasterium,

f Vtcunque causa sit criminalis, & quidẽ atrox, mulier tamen non coniicitur in carceres iure ciuili, sed monasterio ac custodiæ mulierũ datur, ne pudori eius insidietur. quod hodie paucis aut nullis locis obseruatur.
g Monastriæ & ascetriæ ob quoduis delictũ ex suis monasteriis non trahuntur.
h hinc sumpta est authentica, *Sed hodie, C. de adult.*
i Imo Constantinus & Constantini *l. 4. Co. Theodos. quorum appellationes nõ recipiantur.*
k nempe capitales, *l. 30. Co. de adult.*
l *οἵ τινες μέσοι ἢ ὑπουργοὶ vt hic: & Nou. 123. c. 2. §. 1.* Minister delicti punitur, Mediator sceleris existimatur, cõscius, quiq; sciẽtiam delicti habet, nec indicat, *leg. 16. ff. de pœn. l. 2. l. 6. leg. 7. ff. de parricid.* qui mãdat *l. 15. in fine ff. de sicar. l. 24. ff. de iure fisci.* vel iubet, *l. 157. ff. de regul. iur.* qui delictũ commissum ratũ habet, *l. 24. §. 5. ff. de petit. hæred. l. 5 Cod. de accus.* qui suadet, *l. 16. ff. de pœn.* qui dat consilium, *l. 50. §. 2. le. 52. ff. de furtu:* opem, ministerium, adiutorium, *l. 50. §. 1. 2. 3. 4. ff. de furtu.* qui homines ad delictum cogit, *l. 2. §. 2. ff. vi bonorum raptor.* aut congregat, *l. 5. ff. vi priuat.* qui comitem se adiungit, *l. 5. ff. repetũd.* ac socium, *l. 39. § 4. de adult. l. 6. §. 8. ff. de plagiar.* qui recipit partem pretij rei furtiuæ, *l. 1. ff. de receptatorib.* qui furem domo recipit, *ff. de recept.* qui rem furtiuã aliò defert in gratiam furis, *le. 35. ff. de furtis.* qui sinũ furanti prębuit, *l. 6. in fin. ff. peculatus.* qui domum locat ac cõcedit gratis, ad maleficium, *vide Nouell. 14. §. 1. Nouell. 42. c. vlt. §. 2. Nou. 58, l. 8. 9. ff. de adult.* qui concedit ferramentum ad ostium alterius effringendum, & scalas ad ascendendum, *l. 54. §. 4. ff. de furtis.* & pecuniam administrat delictum commissuris. *l. 7. ff de sicariis.* qui conducit delinquentem, *l. 11. §. 4. ff. de iniuriis.* qui concitat, qui submittit, *l. 11. l. 15. §. 8. ff. de iniuriis.* qui in gratiam alterius scribit, qui componit, qui edit famosum libellum, *l. 5. § 9. ff. de iniuriis. facit. Nou. 42. c. 1. §. 2. in fine.* Nonnunquam etiam delinquit, qui aures & oculos delicto præbet, *Nouell. 123. c. 10.* quod ei accidit, qui res vetitas discit, *l. 8. C. de maleficiis.* non idem in eo, qui fugitiuo iter monstrauit *l. 62. ff. de furtis.*
m & ita maritus ex bonis adulteri nihil lucratur.
n vide 4. Harmen. 6. §. 56. aut potius scholiastẽ Harmenopuli, quàm ipsum Harmenopulum.
o Res ita habet, Adulter olim deportatione *leg. 5. D. de quæstionibus* pòst gladio punitus lege Constantini, *l. 30. in fin. C. de adult. de qua ibid. latius dicam.* Ex eius bonis dos & donatio propter nuptias, aut quarta vxori eius debita detrahitur. In reliquis eius bonis descendentes & ascendentes succedunt ad tertium vsque gradum. iis non extantibus, adultero succedit fiscus. Adultera verò, hîc, gladio non punitur, sed verberata in monasterium ad tempus mittitur: interdum in perpetuum. verbi gratia, si maritus intra biennium mortuus sit, aut si intra id tempus eam recipere noluerit *vt hîc, adde 6. Har. 2.* Et ita initius hîc (aliud est in iniusto repudio, nam mulier viro, quod ad pœnam exequatur *Nou. 117.*) agitur cum adultera, quàm cum adultero. sed Leo *constit. 32.* voluit cum adultero tũ adulteræ nasum pręscidi, *l. vl. C. de adulteriis.* maritum verò dotẽ lucrari *6. Harm. 2. de bonis adultera, vide versi. si verò, ibi, si quidẽ habeat. j. eod.*
† Redintegrari potest matrimonium cum adultera, quod olim non licuit *l. 37. in f. ff. de minoribus.*

illi conseruandam. vt per omnes causas viro pacta dotalibus illata instrumentis seruentur.

Cap. XI.

Quia [r] verò aliqui nostram legem [s] transcendere studẽt, in qua euidenter causas enumerauimus, ex quibus solùm repudia possunt transmitti aut à viro, aut à muliere, iubemus præter illas causas nullo modo repudia fieri, aut per consensum † nuptias solui, & concedere inuicem delictis. Si [t] verò præter à nobis definitas causas præsumpserint aliqui soluere matrimonium: iubemus, siquidem descendentes habuerint siue ex ipso, siue ex alio matrimonio, substantiam eorum illis dare secundum legum ordinem, & tam virum quàm mulierem in monasterium [u] mitti in omnibus vitæ suæ temporibus, & de singulorum facultatibus quaternas vncias monasteriis in quibus mittuntur, separari: viro nihilo minus neque [x] vsum habente datæ partis filiis: quoniã pater, rerum filij in potestate positi, non habet vsumfructum. Si verò descendentes non habeant, sed ascendentes inueniantur: tertiam partem substantiæ accipere eos, si non iniquitati solutionis matrimonij consenserint: duas verò partes monasteriis in quibus vnusquisque mittitur, separari. Si verò neque descendentes neque ascendentes inueniantur, & ascendentes consenserint facto: iubemus omnem substantiam monasteriis in quibus missi sunt, dari: vt non propter hunc contemptum, & Dei iudiciũ contemnatur, & nostra lex transgrediatur. Sed & ministros talis solutionis nuptiarum, aut qui huiusmodi infanda instrumenta composuerint [y] corporalibus pœnis subiici iubemus, & in exilium destinari. Si verò ij qui matrimonium soluere præsumpserunt, voluerint iterum [z] sibi coniungi priusquam mittantur in monasterium: licentiam eis damus hoc facere, & prædictas pœnas concedimus eis, & proprias habere substantias, & ita adinuicem viuere, tanquam si nihil delictum fuisset. Vno verò volente matrimoniũ reuocare, si non cõsentiat alia persona: contra [a] eũ, qui noluerit, teneant pœnę. Hæc verò omnia seruari iubemus tam in regia hac ciuitate quàm in prouinciis, tam à comite priuatarum, quàm à palatinorum schola, & prouinciarum iudicibus & officiis eorum: scientibus quòd si neglexerint huiusmodi alicuius delicti, & non omnia hæc custodierint, & exilium & proscriptionem bonorum sustinebunt. Hęc verò iubemus seruare locorum sanctissimos episcopos [b]: vt prouidentia eorum traditæ personæ in monasteriis mittantur: & de rebus earum quod à nobis definitum est, monasteriis vindicetur.

Cap. XII.

Si quis verò accusatus de adulterio, per proditionem iudicum, aut alio quolibet modo à legibus pœnas effugerit, & post hoc inueniatur cum muliere de qua accusatus est, turpiter conuersatus, aut in matrimonium accipere eã, & hoc fiat viuente marito, aut post [c] eius mortem: neque matrimonium valere iubemus: sed eum, qui hoc delinquere præsumpserit: & si prius profugerit, attamen licentiam damus omni iudici & comprehendere eum, & post tormẽta vltimis suppliciis subiicere: nulla alia excusatione aut probatione facienda: & mulierem castigatã, & detrusam, monasterio immitti iubemus: & ibi manere in omne tempus propriæ vitæ: vtriusque verò substantiam secundum prædictum ordinem diuidi periculo (sicut prædiximus) tam comitis priuatarum, quàm iudicis loci.

Cap. XIII.

De pœnarum omnium moderatione.

Quia [d] verò nos oportet humani generis infirmitatem protegere: corporales pœnas secundum aliquas partes imminuentes, interdicimus alterutras [e] manus aut pedes [f] abscindi, aut huiusmodi quædam inferri supplicia, per quæ articuli [g] dissoluuntur: quia membrorum dissolutio grauior est, vtriusque manus abscissione. Propter quod iubemus, si quidem tale aliquid delinquatur, vnde leges mortem delinquentibus inferunt, secundum legum, virtutem sustinere eum pœnas. Si verò tale fuerit crimen

p effectus redintegrati matrim.
q hinc & ex sequentibus possis colligere, Maritum nihil lucrari ex bonis vxoris adulteræ: vt quæ descendentibus ascendentibus & monasterio certo gradu atque ordine distribuãtur: de ea re dixi ad Nouell. *117. c. 13. adde 26. Harm. 2.* de iure in ea re veteri *vide Vlpianũ 6. §. 12.*
r hinc sumpta est authentica, Idem est. *Cod. de bon. quæ lib.*
s *Nou. 117. c. 9. 10.*
† Consensu mutuo nuptiæ non dissoluuntur, etiamsi naturale sit, vnumquodq; eo genere dissolui, quo ligatũ est *l. 32. ff. de reg. iur.* & ita abrogatur *Nou. 22. c. 4.*
t Pœna iniusti repudij *Nou. 27. c. vlt.*
u Pœna in monasterium coniiciendi rei.
x *Authent.* Idem est Co. de bonis quæ liberis.
y Pœna notarij conficientis instrumentum iniusti repudij.
z Redintegrari potest matrimonium.
a ne alterius delicto puniatur.
b Cura episcopalis ad quæ porrigatur.
c Nemo potest eam vxorem ducere cum qua adulterium commiserit. *huc refer tit. de eo qui duxit in matrimonium, quam polluit per adulterium. adde leg. 11. ff. de adulter. l. 28. C. de adulter.* Martialis, Mœchus erat, poteras tamen hoc tu Paula negare. Ecce vir est: nunquid, Paula, negare potes? & alio loco, Quod nubis Proculina concubino, Et Mœchum modo, nunc facis maritum, Ne lex Iulia te notare possit. Non nubis Proculina, sed fateris *v. Cuia. hic.*
d hinc sumpta est authentica, Nouo iure *Cod. de seruis fugit.*
e Nemo potest ita damnari, vt vtræque manus, vel vterque pes abscindatur, vel vt soluantur artus. Fugitiuo pes vnus amputatur *l. 3. C. de seruis fugit.* falsario manus vna *Nouell. 17. Nouell. 42.*
f Pedis abscissio, de qua dicam *ad l. 3. C. de seru. fug.*
g *τὰ ἄρθρα διαλύονται Scrimg.* Nulli iudici liceat exarthare in quocunque delicto *Iulian. hic. versi. nulli.* Exarthandi verbo, opinor, intelligit inscissionem neruorum: quod genus supplicij illatum falsario fuit Alexandri decreto, *teste Lampridio.* nec enim puto intelligi crurifragium, cuius fit mentio apud Iohannem *19. vers. 32. 33.* Apu-

quod

leium 9. *Asini*, Ammianum 14. apud Gallicanum *in Cassio*. Suetonium in *Octauio c.67*. à quo non multùm abludit rotæ supplicium, quo nunc passim iudices vtuntur aduersus latrones. nam rota veterum dissimilis fuit. de qua vide Demosthenem *3. in Aphobum*: Ciceronem 3. *Tusculan.* Suidam, Lucianum *in epist. ad Stesichorum.* Apuleium 3. & 10. Nicephorum 3. *c.14.* Cuiacium *3. obs.28 in fin.* a 6. *Harmenop.10. inf.*

quod morte dignum non sit, ipse aut castigetur aut in exilium transmittatur. Si verò criminis qualitas membri abscissionem exigat fieri: vnam solam[a] manum[b] abscindi. Pro furto[c] autem nolumus omnino quolibet[d] membrum abscindi, aut mori: sed aliter eum castigari. Fures[e] autem vocamus, qui occultè & sine armis huiusmodi delinquunt. Eos verò qui violenter[f] aggrediuntur aut cum armis, aut sine armis, in domibus, aut itineribus[g], aut in mari[h] pœnis eos legalibus subdi iubemus. Vt autem non solùm corporales pœnæ, sed etiam pecuniariæ mediocres fiant, sancimus eos, qui in criminibus accusantur, in quibus leges mortem † aut proscriptionem definiunt: si conuincantur, aut condemnentur, eorum substantias non fieri lucrum iudicibus aut eorum officiis, sed neque secundum veteres leges fisco[i] eas applicari: sed si quidem habeant descendentes & ascendentes vsque ad tertium gradum, eos habere †. Si verò mulieres[k] habeant qui condemnati sunt: omnibus modis iubemus istas & dotem & antenuptialem donationem accipere. Si verò sine dote talibus personis coniunctæ fuerint: à legibus definitam[l] partem de tota substantia condemnati eas accipere, siue filios habeant, siue nō. Si verò neminem prædictorum habeat qui deliquit: tunc fisco sociari eius substantiam. In maiestatis[m] verò crimine condemnatis, veteres leges seruari iubemus.

EPILOGVS.

¶Prouidentiam igitur adhibeto gloria tua, vt præsentem sacram legem nostram, & in alma hac vrbe proponat, & per prouincias mittat insinuétque harum præsidibus, quo magis omnes subditi intelligant, quantam pro ipsis geramus prouidentiam. Dat. Kal. Maij, Constant. Dom. Iustin. PP. Aug.* Basil.[n] V.C. Cons.

NE QVIS COGATVR BONIS[o] CEDERE.

Tit. XVIII.

NOVELLA CONSTIT. CXXXV.

PRÆFATIO.

QVIBVS maximè rebus diuinum à nobis numen placari perhibetur, ea sanè inter subditos iugiter incrementu accipere, atque elucescere contendimus. Zozarius quispiam ex Mysis oriundus[p] cum[q] lacrymis porrectis precibus nos edocuit, quod cùm pecuniarum publicarum pariter & priuatarum nomine conueniretur à clariss. prouinciæ præside per contumeliam, & quidem solam. Neque enim credidit de iis pecuniis propriarum rerum suarum persecutionis libellos oblatum iri, id quod iniustissimum habetur, & inter ea capitula, quæ cum primis adferunt molestiam. Vbi enim locorum iustum est, vt is qui in vniuersum ex accidenti[r], non supina negligentia res suas amisisse traditus esset, denuò per vim ad ignominiosam[s] vitam transponatur, & ad quotidiani victus, neque non (vt licet coniicere) amictus corporis inopiam adigatur?

b Manus non amputatur furi *vt hic*. Lege diuina amputabatur mulieri quæ apprehendisset verenda côcertantis cum marito *Deuteronom.25.* & Galba, nūmulario non ex fide versanti pecuniam, manus amputari iussit, mensæque eius affigi *Sueto. in Galba c.9.* Exactori publico res susceptas nō ex fide describēti manus etiam amputabatur *vide quæ dixi Nou. 17.c.8.* vt & perscriptori librorū improbatæ lectionis *Nou. 42. c.1.§.2. in fin.* Iure Insubrum eandē pœnam sustinēt, qui contractum falsum feudi seu prædij clientelarij perscripserunt *2. Feud.55. de prohibita feudi alienatione. vers. Scriba verò.* qui contra statutum pacis aliquē vulnerauerint *§. si quis alium 2. Feu. 27. de pace tenenda, & eius violatorib. in prin. ver. Si quis alium.* Quędam alia vide apud Cuiacium *7. obs.13.* Petrum Gregoriū *31. syntagm.16. numero 6.* amputatur etiam manus raptori. Nou. Leonis 35.

c aliud pro latrocinio. nam latroni vita adimitur *v. 2. Feud.28. titu. de pace tenenda §. 5. & §. si quis quinque solidos. l. 28. §. 15. ff. de pœnis.* Fures tamen interdum capitaliter puniti sunt *l. penult. ff. de condict. causa data.*

d putà linguam. quæ tamen periuro Nouel. Leonis abscinditur *vide quæ dixi ad Nou.77. s. eod.* nares, qui tamē amputātur furibus lege Longobardorum *l. de latronibus l. si quis latro Cod. de Longobard. de furtis v. Nou. Leonis* 32. aures, quo supplicio Persarum reges affecerunt quosdam captiuos Græcorū *Diodor. lib.17. anno 6. Alexandri.* oculos. de Excæcatione dicam ad Nouellam Leonis 92. dic idem in castratione *v. Nou. Leon.60.* e Qui fures dicantur.

f Ij sunt latrones. g Ij sunt grassatores *l. 28. §* 10. *ff. de pœnis. Nou. Leon.70.*

h Ij sunt piratæ. *de quibus leg.3. §.1. ff. nautæ, caupon. l.18. ff. commodati.*

† Bona condemnati ad mortem, vel proscripti non confiscantur *Nou.19. c.12.*

i hinc sumpta est authentica, Bona condemnatorum *l.17. C. de bonis proscriptorum.*

† *Confiscations n'ont point de lieu en pays de droit escrit Nou.27. c.12.* & ita abrogatur lex *1. ff. de bon. damn. l.4. C. de bon. proscript.* excipe quosdam casus, putà crimen maiestatis *l.5. C. ad l. Iul. maiest.* incestarum nuptiarum *Nou.12.* & eius qui violat castitatē, post solutum matrimonium castitatis causa *Nou.117.* sed ea de re dicam plenius *ad tit. Co. de bon. proscript.* k *l.9. C. de bon. proscript.* l i. quartam *Nou.117. c.5.* m *v. l.5. C. ad l. Iul. maiestatis.* n anno 30. post consulatum Basilij V.C. anno 15. *Cui. hic.* id est anno 541. o *42. ff. 3.7. C 71.* vide Paponem *10. Arr.10. de cession de bien* Petrum Gregoriū *12. syntagm.8.* vbi tractat de cessione bonorum *c.9.* de personis & qui cedere bonis possint *c.10.* quibus & pro quibus debitis, cessio fieri non possit *c.11.* de præscripta cedendi bonis formula *c.12.* cessionis bonorū auxiliū nō porrigi ad fideiussores cedentium *ca.13.* de fine præcipuo cessionis *c.14.* de ratione inducendi beneficiū cessionis *c.15.* nū hoc beneficiū cessionis locum habeat, quando quis pro debito se adstringit carcerib. & num expresè ei renunciare possit debitor: vbi doctè tandem probat, debitorem admitti ad cessionem, vtcunque nudè, vel iureiurando cessionis beneficio renunciet. ídque legimus confirmatum Aresto cuius meminit Papo *10. Arr.10. nu.3.*

p & ita ex territorio imperatoris. legis Iuliæ beneficium ad solos ciues pertinebat *Cæs. de bell. Gall. Suet. c.42. in Iul. Tacit.5. Annal.* postea indultum extraneis *l.4. Co. qui bon. ced.* In Gallia, extranei non fruuntur hoc beneficio *Pap.10. Arr.10. nu.12.* Contra, apud Flandros indigenæ non iuuantur beneficio cessionis, nisi eo beneficio priùs impetrato à principe magnis conditionibus, ex sanctione Caroli 5. lata anno 1541. *v. Petrum Gregorium 22. Arrest.9. num.16.*

q hinc colligit Butrigarius, voluntariè inopem cedere bonis non posse, quia cessio non admittitur nisi vrgentibus creditoribus *vide Petrum Gregor.22. syntag.9. num.19.*

r ἐκ τοῦ συμβεβηκότος καὶ οὐ ῥᾳθυμίᾳ & rectè. nam qui ex negligentia sua non ex aliquo casu fortuito decoquunt, non procul ab infamia. Lex Roscia cùm cauisset vt equites in XIIII. ordinibus sederent, exceperat decoctores *Cicero Philip 2. Plinius 33. cap 2. Florus Epitome 99.* Cuius generis homines iubebat Adrianus in Amphitheatro catamidiari, Galli Mitrer, *Spartianus in eius vita.* vt plerisque locis hodie fit in foro: & Bœotis eadem fuit lex. *Nicolaus apud Stobæum c.42.* eadem etiam fuit Solonis lex, *Laertius 1.* aliàs cessio bonorum non infamat *vt j. eodem.*

CAP. I.

DE his edocti, alacritérque cupientes id, quod deterius est, per melius corrigere, quo magis ea re omnium optimus Deus concilietur, neque[t] calamitosi aliquid nostris geratur, inque vsu habeatur temporibus: sancimus[u] vt nemini gloriosiss. aut magnificentiss. magistratuum liceat rei causa cessionis bonorum necessitatem alicui eorum inferre, qui de prædictis causis *propter[x] pecunias publicas fortè, aut etiam priuatas* iudicium sustinent, aut huiusmodi contumeliis vti, ac prætextibus, perinde quasi dum corporis[y] supplicium ipsi remittitur, maluerit rerum suarum amissionem capessere potius, quàm cum inopiæ iugo itidem ad mortem vsque premi opprobrio ignominiæ[z]. Iusiurandum[a] tamen per adoranda præbeat eloquia, quòd nullam rerū causa occasionem, aut aurum reliquum[b] habeat, vnde æris alieni supplementum faciat. Præterea, si qua ipsi iura lex vel ex hæreditate, vel cognatorum donatione in rebus mobilibus præstet, in quarum possessione nondum constitutus sit, competere tamen ipsi videantur, possintque[c] creditores vel partem ex iis, vel etiam totum colligere, extra tamen res vxoris, *si quidem reuera ad illam pertineant*, hoc fiat, creditoribúsque huiusmodi actionum vindicandi, & in personam eius, qui aliquando iurium futurus sit dominus, actiones instituendi, siue præsens debitor est, siue non, & (vt simpliciter dicamus) quod ad actionem & vindicationem rerum, consistendi in persona eius, qui ita fuerit obnoxius, licentia sit.

EPILOGVS.

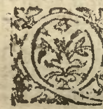
¶Diligens itaque & virtutis amans magnificentia tua, ea, quæ tam piè nobis placuerunt, obseruato: decem librarum auri mulctam ei, qui ex iis aliquid, quæ de his à nobis sancita sunt, transgredi præsumpsit, irrogans. Neque enim absque periculo erit, sed & vitæ periculum inferetur iis, qui vel sola cogitatione tenus ea, quæ iustè à nobis per hanc sacram exprimuntur legem transilire attentauerint. Dat. Kal. Iun. Constant. Bilis. V.[d] C. Cons.

DE ARGENTARIORVM CONTRACTIBVS[e].

Tit. XIX.

NOVELL. CONST. CXXXVI.

PRAEFATIO.

QVI in corpore ac collegio consistunt argentariorum huius almæ vrbis, hi supplices apud potentiam nostram facti, de multis nos capitulis petierunt, potiri cupientes auxilio, vt qui multis[f] se vtiles præbeant, *vnde[g] sponsiones & mutui obligationes periculo plenæ accedūt.* Nam cum sacra nostra existat constitutio[h], quæ vult, vt exactiones ordine fiant, ac primum quidem principales rei, & res eorum excutiantur, deinde verò & fideiussores, & mandatores, neque non constitutæ pecuniæ rei: ab hac legislatione ipsorum eximi consortiū, & pati omnium grauissima, si ipsi quidem constitutionis auxilio vti nequeant, sed protinus exigantur: cùm verò cō-

s ἀσχήμονα τὸν βίον ἑαυτῷ περιτιθέναι dixi s. id genꝰ infamiæ pertinere posse ad decoctores, non ad quosuis bonis cedentes *l.11. C. ex quibus caus. infam. l.3. l.5. ff. de cess. bonor. l.2. l.4. C. qui bon. cedere. adde Nou. 4. c.3. in fin. adde Theophil. Inst. quibus ex causis manumittere.* Sanè is cuius bona vendūtur videtur infamia adfici.

t ea fuit ratio introducēdi beneficij cessionis σεισάχθεια de qua vide Petrum Gregorium *22. syntagma.14.*

u Res ita habet, Qui suo vitio ad inopiā, sunt redacti debitores, carcerem, vincula, & verbera patiuntur *j. eod. ibi, dum corporis supplicium ipsis remittitur l.1. & l. vlt. C. qui bon. cedere. l.1. Co. Theo. eod. titu.* nisi maluerint cedendo bonis infamiam experiri *vt s.* Qui non suo vitio, sed casu ad id sunt redacti, carcerem nō patiūtur, non vincula, non verbera, non cogūtur etiam bonis cedere, aut eā speciem infamiæ subire propositā iis, qui bonis cedunt: sed cùm primùm bonam copiam eiurauerint, id est, cùm primùm probauerint inopiam proprio vitio sibi non accidisse sed casu, liberantur carcere, cruciatúque omni corporis *v. Hotom.24. Illust. in f.*

x Hinc constat, Debitoribus ad inopiam redactis non suo vitio, beneficium cessionis, etiam aduersus fiscum superfluum esse, Superfluum, inquam, quia non coguntur bonis cedere, & tamen carcerem euitant. Effectu quidem bonis cedunt, quia bonorum omnium venditionem patiuntur: sed ea formula (quæ speciem habeat ignominiæ) bonis cedere non coguntur.

y hic locus innuit, decoctores corporis supplicium euitasse bonis cedendo. corporis inquam, at non omnino famæ *sup. eod. & inf. eod.*

z καὶ τῷ τῆς ἀσχημοσύνης πιέζεσθαι μέχρι θανάτου ὀνειδισμῷ.

a De variis diuersarum gentium formulis cessionis faciendæ vide Petrum Gregorium *22. syntagm. c.12. & c.8. num.5.* vbi notat in symbolum cessionis hoc moris fuisse debitori, zonam solui *ex 15. Gellij 12.* ex Horatio *2. epist.*

b Quid si fideiussorem idoneum dederit: eo casu beneficium cessionis factæ reo non prodest fideiussori *v. Grego. d. l. c.12.* admittit tamen ex sua persona, si fortè contigerit eundem vitio aliquo non suo, factum fuisse non soluendo.

c hic locus ostendit, Cedendum bonis non ipso iure omni debito liberari: alioquin bona ab eo quæsita postea, non essent creditoribus obnoxia. conuenitur ergo in iis bonis, sed quatenus facere potest *l.4. ff. eod.* nec enim fraudandus alimentis quotidianis *l.5. d. tit.* Quid si debitori cessionem bonorum facienti partem tamen debiti repræstanti, pactum fuerit à creditoribus de non petenda alia quota debiti, ísque postea ad meliorem formam peruenerit? Si creditores dolo inducti quotam remiserint, negant interpretes debitorem iuuari exceptione pacti *vide Petr. Gregor. 22. syntagm. 13. numer. 2.* d id est, anno 541.

e *Edict.9. Iustinianus 23. Eclog.4.* De argenti distractoribus qui & argyropratæ vocantur *Iul. constit.117.*

f Argentariorum officium publicam causam habet *c.2. j. eod.*

g intercedunt enim pro aliis *Edict.9. & l. penult. C. de const. pecun.* Intercedunt enim suo modo, recipiendo scilicet vt cæteri constituendo.

h *Nouell.4. cap.3. in fin.*

stitutæ pecuniæ obligationes ab aliis percipiant, non item ipsis satisfaciant, qui pecuniam constituerint, mandatorésue in eam rem, aut fideiussores extiterint, *& conuenire, vt ipsi communium legum participes sint, aut sibi constitutio nostra non aduersetur.*

CAP. I.

Sancimus igitur, vt cùm aliqui ex his qui argentariæ mensæ propositi sunt, mutuam alicui pecuniam dederint[a], & vel constitutæ pecuniæ reos, vel fideiussores, vel mandatores in eam rem acceperint, opponaturque ipsis cõstitutio, & ordo per eam introductus: nihilominus & in ipsis constitutio obtineat, nisi specialè pactum fecerint, vt creditori licentia sit, tam principalem debitorem quàm mandatorem atque fideiussorem, *& constitutæ pecuniæ reum* conueniendi, non expectato[c] constitutionis gradu. Propter ingens enim illud studium, quod argentarij circa publicos contractus adhibent, huiusmodi pacta conuenta admittimus: cùm non videantur cõtra legem esse, propterea quod vnicuique integrum est his, quæ ipsi à lege data & concessa sunt, renunciare[d]. Proinde sicubi tale pactum fiat: licitum ipsis esto, tam principalem debitorem, quàm mandatorem & fideiussorem, atque alias porrò personas conuenire. Vt quidem si nullum pactum adscriptum sit, penitus & in ipsis valeat constitutio[e]. Si pacta verò adscripta sint: simul formam ac regulam[f] addant contractui, simul exinde inferatur exactio.

CAP. II.

Secundum verò ipsis capitulum de altera illa exceptione erat, quam pridem[g] fecimus, cùm quis argentariæ mensæ præpositus militet, aut filios suos militare faciat, vt nequeant eo militantes ipsorum filij vti, quasi non ex paternis, aut aliunde quæsitis pecuniis militent, sed creditorum: & petierunt, vt aut neque in ipsis huiusmodi locum haberet præsumptio[h], aut ipsis quoque eadem suppeteret, vt si quis mutuo ab ipsis sumpto militet, aut etiam eius filij, neque debitum possit aliunde dissolui, vel ex istiusmodi militiæ eius, aut filiorum venditione satis ipsis fiat. Nos igitur cùm neque simpliciter legem[i] proposuerimus, sed cum conuenienti obseruatione neque facilè subuerti ipsam sustineamus: sancimus, vt sacra constitutione valente, neque hac præsumptione, quæ secundum sacram constitutionem contra ipsos protenditur, sublata: quandoquidem multi, cùm contrahunt, non suis omnia pecuniis facere videantur: habeant & ipsi hoc priuilegij[k], vt si quis militet, aut eius filij, ipsius quidem militia omnibus modis obnoxia teneatur, si de numero earum sit, quæ[l] vendi solent. Consimiliter autem & filiorum, nisi manifestissimè ab ipsis comprobetur, quod vel ex maternis filiorum bonis, vel ex principali largitate militiæ ipsis accesserit. Nam si debitum aliunde dissoluere nequeant: tunc argentariæ mensæ præpositis etiam ex filiorum militia satisfiat: si quidem ipsorum gratia hanc legem proponimus, opponentes eam præsumptioni, quæ ex constitutione nata est. Et quemadmodum[m] illa prædictam contra ipsos præsumptionem effecit: ita & nos contrarium ipsi remedium addentes, his solummodo, qui de prædicto consortio sunt. liberalitatem nostram explicamus propter communem[n] ipsorum vtilitatem, quam in contractibus exhibent, dum multis se periculis immiscent, vt ingruentibus aliorum necessitatibus medeantur.

CAP. III.

Porrò neque illud abs re dicere visi sunt, si cuipiam mutuentur, aut etiam præterito tempore mutuati sint ad[o] nonnullarum mobilium, aut immobilium rerum emptionem, & certam auri summam dederint, *& mutuata pecunia res empta sit:* vt prorsus ipsi ea in re potiora iura habeant, neque distortione aliqua tententur: sed simul ac ostenderint[p] suis pecuniis eam rẽ comparatam esse, neque possint debitores pecunia ipsis numerata satisfacere: res istiusmodi pecuniis empta perinde ipsis addicatur, quasi reuera ab ipsis emptio celebrata foret, & nuda[q] emptoris appellatio fuisset apposita. Neque enim iustum est, vt qui tam largiter pecunias suas profundũt, non item primum & extra omnem controuersiam positum ordinem in rebus sua pecunia cõparatis teneant: duntaxat si in contractibus scriptura[r] interueniente celebratis hypothecæ aliqua facta sit mentio. hoc namque si obseruauerint: totum habituri sunt, quod à nobis petierunt. imò verò etiam amplius quàm petierunt: si quidem omnibus præstantiora ipsis iura in iis rebus concedimus, quę ipsorum pecuniis emptæ probantur. Si tamen contractus factus sit, aut fiat, nulla scriptura interueniente, ipsique vel pecuniam numeratam dederint, vel (quod maximè apud argentariæ mensæ præpositos fieri consueuit) species[s] aliquot mundi fortè muliebris, aut argenti, quod ob eiusmodi datur venditúrve, pro quo tamen pretium[t] nondum perceperint: tunc liceat ipsis hæc tanquam sua vindicare, etsi hypothecarum ius in iis non habeant.

a Per argẽtarios credebantur pecuniæ.
b Argẽtariis stipulari licet, vt fideiussorẽ prius conuenire possint, quàm reum principalem.
c .i. non seruato ordine discussionis.
d *v. l. 29. C. de pactis.*
e *.i. Nou. 4.*
f τὸ κανονίζον τὸ συνάλλαγμα. Pacta informant contractum, legem dant contractui *l. 1. §. 6. ff. deposi. v. l. 52. ff. de ver. oblig.*
g .i. anno 528. Ea est autem lex vltima *C. de pignoribus.*
h Quod emitur ab argentario, censetur ac præsumitur emptũ eorum nomine, à quibus idem argẽtarius pecunias accepit. ideóque vtcunq; argentarius sibi, liberis, vel cognatis suis, (hęc enim postrema particula rectè additur à Iuliano *nu. 502.*) militiam aliquã emerit, ea tamen militia, tacito iure hypothecæ, præsumitur creditori argentarij obligata. Vicissim si argentari[o] credidit alicui pecuniam, & is postea sibi, vel suis liberis vel cognatis militiã cõparauerit, talis militia, tacito iure, argentario erit obligata. idq; priuilegio singulari concessum est argentariis. *l. eod. ibi, hoc priuilegij.*
i *.i. d. l. vlt. C. de pignor.*
k nota priuilegium argẽtariorum, *de quo* *s.*
l nec. n. quælibet militia vẽdi pot.
m vis ea est æquitatis, vt idem ius creditori argẽtario tribuatur, quod in eũdem debitorem creditoribus datur. Eodem modo, si debitor Titij speciali beneficio cogere potest debitores suos vt soluant sine exceptione, Titio agenti debitor nullam poterit exceptionẽ opponere, *l. 5. §. 3. ff. quod quisque iuris. huc refer l. 3. inf. ff. mandati l. 46. ff. de verb. signif. l. 7. C. de rescind.*
n *l. 10. §. 1. ff. de edendo.* & necessarium vsum *l. 8. ff depositi.*
o hoc argentarij cõmune habent cum reliquis creditoribus *Nouell. 97. l. 7. C. qui potior.*
p aliàs non pręsumitur res ex argentarij pecunia empta, nisi probetur, quod in militia empta diuersum est, *cap.*

Neque enim illi possidebunt aliena: & cum aurum pro pretio non soluerint, frustra detinebunt ea, quæ ipsis ab aliis tradita sunt: sed siue ad hæredes transmiserint, hæredes eorum pro ipsis, vel ipsa data reddent: siue ad hæredes non peruenerint, licebit hæc ipsis vindicare, nulla contra ipsos hypotheca in eorum rebus, quæ per alios fortè quæsitę sunt, valitura.

CAP. IIII.

Quia verò legem tulimus, ne argentariæ mensæ præpositi vltra[u] besses vsuras fœnerarentur, docuerunt autem nos, quòd cùm sine scripto fœnerari soleant, hi deinde illiberales se circa vsuras præbeant, propterea quòd & mutuum sine scripto contractum, neque stipulatio interposita sit: scilicet iuxta illud quod vulgò dicitur, non conuenire, vt vsuræ citra[x] interpositam currant stipulationem: quanquam multi[y] casus sint, in quibus vel sine stipulatione & ex pacto nascatur vsurarum obligatio: nonnunquam etiam hæ, tametsi non ex pactis, sed suapte[z] sponte introducantur, tamen exigantur: propterea sancimus, vt vsuræ ipsis non solùm ex stipulatione, sed etiam absque scripto præbeantur, nimirum tales, quales ipsos lex stipulari permittit, hoc est vsque ad bessem[a] centesimæ. Nam qui omnibus propemodum indigẽtibus opem ferre parati sunt, hos vtique per huiusmodi minutias iniuriam perpeti, iustum non fuerit.

CAP. V.

Insuper de hoc quoque nos instruxerunt, quòd hi qui cũ ipsis contrahunt, cùm instrumenta contractus & ratiocinia conficiunt, partim publicè ea in foro componunt, partim ipsi propria manu conscribunt, partim ab aliis conscriptis subscribunt: petierúntque, vt si quid eius generis conscribant ij qui cum ipsis contrahunt, teneãtur obnoxij, & ipsis satisfaciant, neque possint hoc in vsum assumere, & dicere, quòd tametsi instrumenta, siue confessiones, siue ratiocinia omnia manu sua conscripserint, aut aliis scribentibus his subsignarint, aurum tamen, quod in iis comprehẽditur, datum non sit: & vt exinde hypothecas habeant, & besses vsuras, quamuis scriptæ non sint, tamen percipiant. Nos itaque, quoniam eiusmodi communia, ac publica sunt & maiore consideratione indigent: respondemus ad hæc, vti conueniens est. Et quidem si quis publicum instrumẽtum confecerit, aut totum propria manu conscripserit, aut etiam instrumentis, vel ratiociniis ab aliis conscriptis, subscripserit: vt omnibus modis tam ipse, quàm hæredes eius personalibus scilicet actionibus teneantur obnoxij, sancimus. Neque enim temere hypothecam dederimus his, qui de ea pactum non fecerint, nisi omnino in scriptura eorum quæ in bonis sint comprobetur facta esse mentio, aut ipsi bona sua pignori opposuerint, aut saltem hoc simpliciter adiecerint periculo eorũ quæ in bonis habeant, aut deniq; aliquid proloquuti fuerint, aut conscripserint eiusmodi, quod intellectum quendam hypothecæ adferat. Tunc enim ipsis etiam hypothecam præbemus, vt neque legum nostrarum in vniuersum naturam perturbemus, neque ipsos tolerabili defraudemus auxilio.

Vsuræ sanè, siquidem certas pepigerint, pactæ præstentur. Si verò duntaxat scriptum fuit, quòd fœneratitium creditum extiterit: nequeant contrahentes dicere, quòd ex quo vsuræ finitæ non sunt, propterea & debitum sterile haberi debeat: sed ex præsumptione[b] ita celebretur exactio, quasi besses vsuræ expressis verbis nominatæ sint. atque hoc quidem de cætero obseruetur. In ratiociniis verò, quæ iam cõfecta sunt, & si nulla vsurarum habita sit mentio: tamen quia manifestarium est, quòd apud argentariæ mensæ præpositum solummodo contractus sub vsuris ineatur: cùm non possit, qui ipse vsuras deprehendit, sine vsuris dare impendia: liceat ipsis besses vsuras expetere, vt tamen de cętero obseruent ea, quæ præsens ipsis sacra lex largitur.

CAP. VI.

In illo vtique casu nimis quàm ipsis opem ferimus, vt si ratiocinia proferantur, quæ expressè quamque causam[c] habeant adscriptam, in quam aurum datum est, atque hic ratiociniis ipsis subscripserit: etsi[d] singulas in ipsis causas propria manu non scripserit, aut etiam confessionem de hoc aliquam, siue sub specie mutui, siue ex acceptilatione, siue etiam aliter non confecerit: nequeat amplius ab eo qui hoc fecit, singularum causarum particulatim probationes exigere: nisi fortè ex abundanti velit vel ipsi, vel creditoris hæredibus iusiurandum[e] deferre. hoc enim solùm ei concedimus: intra tamen ea tempora[f], quæ exceptioni non solutæ pecuniæ attributa sunt. Nam si id quoque tempus præterire contigerit, neque iureiurando ipsos grauamus: id quod etiam in generalibus legibus descripsimus. quanquam ne hoc quidem ex vsu erat: nam eum qui propria manu vel scripsit, vel tradidit ratiocinia, quomodo iustum fuerit

2. §. eod.
q .i. vt qui rem emit, nudum nomen emptioni accommodasse videatur: fructũ verò omnẽ emptionis retulisse in creditorẽ argentarium.
r qui iure principalis hypothecę vti desiderat, creditum de scripto probare tenetur *adde Nou. 92. c. 4.* In quibus contractibus scriptura requiratur *dixi ad l. 17. C. de pactis.*
s Si argentarius loco pecuniæ credidit aut vẽdidit monilia, nec eis satisfiat, potest argentarius eo casu monilia vindicare: quod in reliquis venditoribus nõ est, quib. ius tãtùm retinendi pignoris *l. 22. ff. de hæred. vend. l. 13. §. 8. ff. de act. empt. l. 31. §. 8. ff. de ædilitio l. 14. §. 1. ff. de furtis.* non eius vindicandi competit.
t seu ęstimationem earum *Iul. hic. nu. 504. i.* valoris rei ęstimato datæ.
u Argẽtarij besses centesimæ in vsuram accipiũt. *23. Eclo. 4. c. 4. inf.*
x *l. 1. C. de vsu.*
y Perpetuò verũ non est, vsuras non deberi citra stipulationẽ. nam interdũ vsuræ debentur sine stipulatione, interdum etiam ex solo pacto debentur.
z αὐτομάτως *l. 3. §. 1. in f. ff. de vsur. l. vlt. §. 2. C. de iure dot.*
a Licet argentariis stipulari besses vsuras *l. 26. §. 1. C. de vsur.* Vsuræ besses, *A huit pour cent.*

b Etiamsi modus vsuræ non fuit adiectus ab argentario, præsumitur tamen stipulari besses vsuras, aliàs, nemini sufficit vsuras stipulari, nisi & modum vsuris adiecit *l. 31. ff. de vsur.*
c *l. 4. ff. de pign. l. 4. de fide instr.*
d Qui scripserit se argentarij debitorẽ esse, obligatur: etiãsi causam non expresserit: fortè quia præsumitur mutuũ accepisse, ducta præsumptione à statu & officio creditoris, seu argentarij. q. cum ita sit, vt debitor obligetur, non poterit argentario opponere exceptionem non numeratæ pecuniæ. *leg. 14.*

e *leg. 14. §. 3. Codic. de non num.* f id est, intra biennium dicta

a id est, anno 541. b περὶ χειροτονίας ἐπισκόπων καὶ κληρικῶν. c de episcopis & clericis *Index Reginæ.* d canones seruandi. e Crescit delictum ex persona delinquentis. f τῆς ἁγίας προσκομιδῆς. g Nota quosdam clericos, monachos, imò & episcopos, Iustiniani seculo, ita ignorantes fuisse, vt orationem sanctæ oblationis & sancti baptismatis nescirent. h Habenda est ratio eorum, quæ committuntur aduersus leges humanas, multo magis & eorũ, quę in diuinas cõmittũtur. i Synodorum intermissio causa malorum in ecclesia fuit. Synodos autem annuas intelligit, de quibus vide *Nou.123.c.10. adde c.36. Can. Apo.* k scientia liturgię requiritur in clericis *adde No. 123.c.12.* Iulianus *c.429.* vertit, & literas scire. l λειτουργίας. m Corruptela electionis episcopalis tẽpore Iustiniani. n Episcoporum ordinationes cũ omni rigore & diligentia fieri. o de fuga sua in Pontum. p in oratione funebri Athanasij Alexandriæ episcopi. q sed præstat Gręca verba adscribi, Καθαρθῆναι δεῖ πρῶτον, εἶτα καθᾶραι, σοφισθῆναι, καὶ οὕτως σοφίσαι. γενέσθαι φῶς, καὶ φωτίσαι. ἐγγίσαι Θεῷ καὶ προσαγαγεῖν ἄλλους. ἁγιασθῆναι, καὶ ἁγιάσαι. χειραγωγεῖσθαι μετὰ χειρῶν, συμβουλεῦσαι μετὰ συνέσεως. r Simul discipuli & pręceptores. s Χθὲς ἱερόσυλοι καὶ σήμερον ἱερεῖς. Χθὲς τῶν ἁγίων ἔξω, καὶ μυσταγωγοὶ σήμερον. Sic Aristides in Encomio Romæ, οἱ χθὲς σκυτοτόμοι, σήμερον ὁπλῖται. Cedrinus χθὲς δοῦλον ἐπίορκον σήμερον δὲ τεχνίτην heri seruus, hodie libertus, *v. l.7.§.2. in f. ff. de iniuriis* modò taxeota & buleuta mox sacerdos *l.53. C. de episc.* Tertull. lib. de pręscript. aduersus hæreticos. Antè sũt pręfecti catechumeni, quã edocti. & pòst, hodie diaconus, qui erat lector: hodie presbyter, qui erat laicus. heri catechumenus, hodie põtifex: heri in amphitheatro, hodie in ecclesia: vesperi in circo, mane in altario. Hieron. ad Oceanum, οὐδὲ ἔχει μαρτυρίαν λαμβάνειν τὴν χειροτονίαν ὁ ἄρτι μὲν ἰδιώτης, εὐθὺς δὲ κληρικὸς, εἶτα βραχὺ τὸ διαλιπὼν ἐπίσκοπος ἀναφαίνεται *Nouell.6.c.1.§.2.*

fuerit putare ita dissolutum extitisse, vt quæ data non essent, pro datis scriberet.

EPILOGVS.

¶Quæ igitur nobis placuerunt: & per hanc sacram pragmaticam declarãtur legem, ea tam gloria tua, quam quicunque præterea reipubl. nostræ magistratus, inuiolata custodire in perpetuum studeto: decem librarum auri pœna imminente his, qui hæc vel transgrediuntur, vel transgredi patiuntur. Dat. Kal. Apr. Constan. DN. Iust. PP. Aug. Basilio, V.C.[a] Cons.

DE ORDINATIONE[b] EPISCOPORVM[c] ET CLERICORVM.

Tit. XX.

NOVELL. CONST. CXXXVII.

Antonio Contio interprete.

Imperator Iustinianus August. Petro magistro officiorum.

PRAEFATIO.

SI ciuiles leges, quarum potestatem nobis Deus pro sua in homines benignitate credidit, firmas ab omnibus custodiri ad obedientium securitatem studemus, quanto plus studij adhibere debemus circa sacrorum canonum & diuinarum legum custodiam, quę super salute nostrarũ animarum definitæ sunt? qui enim sacros canones[d] custodiũt, domini Dei adiutorio digni sunt: qui autem eos transgrediuntur, ipsi semetipsos iudicio reddunt obnoxios. Maiori[e] igitur condemnationi subiacent sanctissimi episcopi, quibus concreditum & commissum est & canones inquirere & conseruare, si quod eorum prætermissum fuerit, indemnatum atque impunitum reliquerint. Sanè cùm hactenus canones obseruati non rectè fuerint, diuersas ex eo passi sumus interpellationes contra clericos & monachos, & quosdam episcopos, vt qui secundum diuinos canones non viuerent, & quidam etiam inter eos inuenirentur, qui nec ipsam quidẽ vel sanctæ oblationis[f] vel sancti baptismatis orationem tenerent aut scirent[g].

CAP. I.

DEi igitur intelligentes & animo insigentes iudicium, singulorum quæ nobis delata sunt, inquisitionẽ simul & correctionem iussimus canonicè procedere. Si[h] enim illa quæ à laicis peccantur, generales leges nõ cõcedunt extra inquisitionem & vindictam manere, quomodo à sanctis apostolis & patribus super omnium hominum salute canonicè statuta despici patiemur? Sanè multos ex eo maximè deprehendimus in peccata fuisse prolapsos, quòd [i]non sunt factæ synodi sanctissimorũ sacerdotum, iuxta ea quæ à sanctis apostolis & patribus definita sunt. Si enim hoc fuisset obseruatum, quilibet metuens grauem in synodo accusationem, studuisset vtique & sacras ediscere[k] liturgias[l], & tẽperanter viuere, ne condemnationi diuinorum canonum subiaceret. Illud quoque nihilominus quibusdam peccandi occasio fuit, quod absque[m] examinatione, & rectæ fidei atque honestatis vitæ testimonio ordinantur episcopi, presbyteri, diaconi, & cæteri clerici. Nam si ad orandum pro populo destinati, indigni diuino ministerio inueniantur, quomodo pro transgressionibus & delictis populi Deum propitiare poterunt? Planè ordinationes sacerdotum cum omni diligentia & rigore [n] fieri oportere docet nos & qui inter sanctos censetur Gregorius Theologus, sequutus sanctos apostolos & diuinos canones. Sic enim in magno Apologetico[o] *Quis* autem (inquit) secundum Pauli canones & definitiones seipsum dirigens, quas de episcopis & presbyteris constituit, vt sicci siue sobrij sint, modesti, non vinolẽti, non percussores, ad docendum idonei, irreprehensibiles in omnibus, non conuersantes malis: non multùm aberrare se inueniet ab illa canonum rectitudine? Idémque rursum loquitur[p] in hæc verba: Mundari[q] (inquit) oportet primùm, ac deinde mundare: sapere, ac deinde sapientiam docere: lucem fieri, & postea illuminare: propinquari Deo, tũ alios adducere: sanctificari, tum sanctificare: manu ducere cum manibus, consultare cum consilio. Et rursus idem sanctis connumeratus Gregorius, de iisdem in eadem oratione istud scribit: Quis instar figuli vno ipso die fictilia sua tornantis, ita repentè fingat veri cultus antistitem, cum angelicis stantem, & cum archãgelis laudes canentẽ, & Christo consacrificãtem? Et per hæc quidem indicat ille Theologus qualesnam oporteat ad sacerdotium promoueri. De his autem qui ordinantur indigni, idem hæc dicit in eadẽ oratione: Qui cum nihil (inquit) ad sacrum Dei altare & sacerdotium attulerint, nec in virtute & pulchro prius insudarint & elaborarint, simul[r] discipuli & præceptores pietatis ostenduntur: & priusquam purgati sint, purgant, heri[s] sacrilegi, hodie sacerdotes: heri extra sacra, hodie præsules mysteriorum: veteratores malitia, nouitij pietate: qui sunt opus atque fabrica humanæ gratiæ, nõ spiritus sancti. Quòd autem diuini canones prohibent clericos esse, qui secundã vxorem duxerunt, & inter sanctos Basilius[t] docens, sic ait: Digamos canon ministerio exclusit (inquit) & ex iis progenitos. Et hæc quidem sanctus Basilius. In tantum autẽ patribus sacerdotum cura fuit, vt qui Niceæ conuenerunt, canonem[u] ediderint ita habẽtem: interdixit per omnia magna Synodus, non episcopo, non presbytero, non diacono, nec alicui omnino qui in clero est, licere subintroductam[x] habere mulierem, nisi fortè aut matrem aut sororem aut amitam, vel eas tantùm personas, quę suspiciones effugiunt.

CAP. II.

HIs igitur quæ sacris canonibus definita sunt, insistentes, pręsentem sancimus legem, per quam sancimus, vt quoties vsuuenerit episcopum ordinari[y], conueniant clerici & primores[z] ciuitatis cui ordinandus est episcopus: & propositis[a] sanctis euangeliis super tribus[b] personis psephismata fieri, & quemque ipsorum iurare secundum diuina eloquia, & ipsis psephismatibus inscribi, quòd neque [c] per dationem neque promissionem vel amicitiam vel gratiã, vel aliam qualemcunque affectionem, sed quòd scientes ipsos rectæ[d] & catholicæ fidei, & honestæ[e] vitæ[f], & excedere †trigesimum ætatis annum, ipsos elegerint, & quòd[g] neque vxorem[h] neque liberos [i] sciunt aliquem ex ipsis habere, nec pellicem [k] aut filios naturales sciunt ipsos habere vel habuisse, sed si quis eorum prius vxorem habuit, & illam solã[l] & neque[m] viduam[n] neque à viro separatam, neque sacris canonibus aut legibus interdictam. sed nec muneribus [o] publicis addictum, aut curialem aut taxeotam, siue cohortalem aliquem eorum qui electi sunt esse cognoscunt, præterquam si in monasterio non minus quindecim[p] annis monachicã vitam sine vlla calumnia exegerit: ea sanè obseruatione quæ antea à nobis dicta est, & in talibus personis earúmque electione obseruanda, vt ex tribus ita electis personis melior[q] eligatur electione & iudicio ordinandis. Exigi etiam ante omnia ab eo qui ordinandus est, libellum[r] eius propria subscriptione complectentem quæ ad rectam eius fidem pertinent. Enunciari[s] etiam ab ipso & sanctam oblationis formulã quæ in sancta communione fit, & eam quæ fit in baptismate precationem, & reliquas deprecationes. Iusiurandum[t] autem suscipere eum qui ordinatur, per diuinas scripturas, quòd neque [u] per seipsum neque per aliã personam dedit quid aut promisit, neque posthac dabit vel ordinãti ipsum, vel his qui sacra pro eo suffragia fecerunt, vel alij cuiquam ordinationis de ipso faciendæ nomine. Si quis autem præter memoratam obseruationem episcopus ordinetur, iubemus & ipsum omnibus modis episcopatu deijci[x], & eum qui contra talem obseruationem eum ordinare ausus fuerit.

CAP. III.[y]

SI quis autem accusationem[z] instituet contra ordinandos in episcopum, vel presbyterum vel diaconum, vel alium clericum, vel etiam abbatem ex quacunque causa, differatur talis ordinatio, & fiat[a] prius inquisitio accusationis præsente etiam accusatore, & ea quæ ab ipso delata sunt, vsque ad finem prosequente. Si verò desistat & comperendinet accusator, nihilominus is qui ordinationem factũrus est, inquisitionem diligentissimam faciat intra tres menses: & si quidem obnoxium inuenerit eum qui accusationem sustinet, siue contra diuinos canones, siue secundum nostras leges, prohibeatur ordinatio. si verò accusator aut præsens non probauerit, aut se absentauerit, siquidem clericus sit, proprio gradu depellitor. si verò laicus, competentem coercitionem sustineat. Si autem quis

t *canone 12.* ad Amphilochium: *adde cap.16. Apost.* u *Nicen. synod. c. 3.* x συνείσακτον, *Scrimger. vide Nouell.123. cap.29. Nou.133.c.3. vide quæ not. ad l.19. Cod. de episc.* y χειροτονηθῆναι. z Clerici & primates ciuitatis eligunt episcopum *vt hic. & 3. ibi, ipsos elegerint.* & ita, si non plebs, priores tamen plebis admissi fuerunt ad electionem episcopi *d. Nou.123.c.1.* a Multa in iure fieri iubentur propositis sacrosanct. euangeliis. electio episcopi *vt hic & Nou.123.c.1.* litis vniuersæ disceptatio atque diiudicatio *l.14. in f. pr. Cod. de iud.* alienationes ecclesiasticæ & similes actus *l.17.§.2. C. de sacros. eccles.* b *Nou.123.c.1.* Tacitus 4. *Annalium anno 776. vrbis* refert, mortuo Flaminio diali, moris fuisse patricios confarreatis parentibus genitos, tres simul nominari, ex queis vnus legeretur vetusto more. Hæc ille. Constat in locũ Iudæ Apostolos, duos tantũ statuisse, vt in quem eorũ sors cecidisset, is apostolatu fungeretur, *Act. 1. vers. 12. & seq.* c *d. c. 1.* d fides episcopi. e Iulianus *c.428.* honestæ vitæ esse & litteras scire, eos elegerunt. & author Eclog. *3. tit. 2. ca. 25.* εἰ μὴ γράμματα ἴσασι. f vita episcopi. † Ætas episcopi, & ita abrogatur Nouell.123.c.1.§.1. qua vetatur episcopus eligi, nisi 35. annum excesserit. g familia. h cœlibatus. i *d. c. 1. d. l. 42. §. 1. C. de* * k Castitas. *canon apostolorum 16.* l Sic apud Gentiles, Fortunę muliebri coronam non imponebat nisi vniuira, sicut nec matri Matutæ. Pontifex Maximus, & Flaminica nubebãt, semel Cereris sacerdotes viuentibus etiam viris & consentientibus amica separatione viduabãtur. *Tertull. lib. de Monogamia.* m *Canon Apostolorum 17.* n Nota gradus Remouetur enim hîc ab episcopatu adipiscẽdo is, qui iustam vxorem habet, aut pellicẽ, quique semel viduã & à viro separatam aut sacris canonibus interdictam semel duxerit. o Quemadmodum muneribus publicis addicti curiæ, ordini & cohorti eligi possint, *adde l.3. C. de episc.* p Nota gen. purgationis. q *No.123.c.1.§.1.* r Ordinandus in episcopum tenetur libellũ fidei suæ de scripto offerre. vt hinc colligi possit, Episcopum scribẽdi imperitum omnino esse non debere *facit Nouell.123.c.12.* s Ordinãdus recitat formulam sanctę oblationis ac cõmunionis, baptismi, & similes orationes t *3. Eclo.1.c.9.§.2.* Ordinandus iurat se nullo pretio dato aut promisso eligi. u & meritò, cũ Antistes nõ precio sed precibus ordinetur: quęratur cogẽdus, rogatus recedere debeat, inuitatus effugere *l.31. C. de episc.* eodem modo, Alexãder Seuerus Pręfectũ prætorio fecit, qui ne fieret, fugerat: dicẽs, *Inuitos nõ ambientes, in republica collocãdos.* x Multi igitur hoc tẽpore deiiciẽdi sunt à suo episcopatu. *Nou.123.c.3. Eclog.1.c.7.* y *Nou.123.c.2.* z Ad eundẽ modũ Alex. Seuer. vbi volebat vel rectores prouinciis dare vel prępositos facere, vel pocuratores. i. rationales ordinare, nomina eorũ proponebat, hortãs populũ, vt si quis quid haberet criminis, probaret manifestis rebus: si nõ probasset: subiret pœnã capitis. dicebátq; graue esse, cũ id Christiani & Iudæi facerẽt in prędicãdis sacerdotib. qui ordinãdi sunt, nõ fieri in prouinciarũ rectoribus, quib. & fortunę hominũ cõmitterentur & capita *Spartian. in Seuero.* a *Nou.123.c.1.*

ante examinationem causæ ordinauerit accusatum: tam ordinator quàm ordinatus sacerdotio exuuntur.

Cap. IIII.

Qvando autem quod in canonibus cautum est de synodis sanctissimorum episcoporum per [a] singulas prouincias congregandis, hucusque minimè obseruatum est: illud in primis corrigere est necessarium. Sancti igitur Apostoli & patres definierunt, bis [b] in vnoquoque anno fieri debere synodos sanctissimorum sacerdotum in vnaquaque prouincia, & emergentes causas excuti, & competentem accipere correctionem. hoc est, vnam quidem in [c] quarta [d] septimanæ sanctæ Pentecostes, alteram verò Octobris mense. Nos autem inuenientes quòd ex huiusmodi negligentia [e] multi diuersis peccatis impliciti sunt, iubemus omnibus modis vnam [f] synodum fieri singulis prouinciis mense [g] vel Iunio, vel Septembri: & conuenire quidē apud [h] beatissimos patriarchas, illos qui ab ipsis ordinati sunt, & qui non habent ius alios episcopos ordinandi: at apud sanctissimos metropolitas cuiusque prouinciæ, eos qui ab eis sunt ordinati. Quo in loco motas lites & interpellationes vel pro [i] fide, vel canonicis quæstionibus vel administratione rerum ecclesiasticarum, vel de episcopis & presbyteris, vel diaconis aut aliis clericis, vel de abbatibus, vel monachis, vel de accusata vita, vel de aliarum rerum correctione, moueri quidem & agitari, & conuenienter examinari, & eorum correctionem secundum sacros canones procedere, & secundum nostras leges.

Cap. V.

NOn solùm autem in aniuersariis synodis ista quæri volumus, sed etiam quoties quidam sacerdotum vel clericorum vel abbatum vel monachorum accusabuntur, vel de fide, aut turpi vita, aut ob aliquid aliud contra sacros canones admissum. & si quidem episcopus est is qui accusatus est, eius metropolitanus examinet ea quæ dicta sunt, si verò metropolitanus sit, eius beatiss. archiepiscopus sub quo degit. si [k] verò presbyter vel diaconus vel alius clericus vel abbas vel monachus, tunc sanctissimus episcopus cui subsunt, examinet delatas huiusmodi querelas: & cùm veritas probata fuerit, vnusquisque pro qualitate delicti canonicis pœnis subdatur examinantis arbitrio. Hæc autem omnia obtinere volumus non solùm in ordinandis posthac episcopis & clericis & abbatibus, sed etiam in his qui nunc sunt, & qui ex quibuscunque causis per canones & nostras leges interdictis accusantur. Si enim hæc ita obseruata fuerint, & laici maximum hinc & ad rectam fidem & ad vitæ honestatem profectum promerebuntur & percipient.

Cap. VI.

AD hæc iubemus omnes episcopos & presbyteros non in secreto [l], sed cum ea voce quæ à fidelissimo populo exaudiatur, diuinam oblationem [m] & precationem quæ fit in sancto baptismate, facere, vt inde audientium animi in maiorem deuotionem & Dei laudationem & bendictionē efferantur. Sic enim & diuinus Apostolus docet, dicens in priore ad Corinthios epistola. [n] Cæterùm (inquit) si solùm benedicis spiritu, is qui idiotæ [o] locum implet, quomodo tuæ gratiarum actioni subiiciet Deo sanctum illud *Amen*? si quidem quid dicas, non nouit: tu autem pulchrè gratias agis, sed alius non ædificatur. Et rursus in ea quæ est ad Romanos [p], sic dicit: Corde quidem creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Idcirco igitur conuenit, vt ea precatio quæ in sancta allatione [q] dicitur, & aliæ orationes cum voce à sanctiss. episcopis & presbyteris proferantur domino nostro Iesu Christo Deo nostro cum patre & spiritu sancto. scituris religiosissimis sacerdotibus, quòd si quid horum contempserint, & horrendo Dei & saluatoris nostri Iesu Christi iudicio rationem reddituri sunt, & nos ista cognoscentes non relinquemus quieta & inulta.

1 ¶Iubemus autem & prouinciarum præsides [r] si quid neglectum ex his quæ statuimus inuenerint, primum quidem cogāt metropolitas & alios episcopos dictas synodos congregare, & omnia implere quæcunque de synodis per præsentem legem iussimus, si verò eos morantes nouerint & remissos, tunc nobis indicent, vt ad competentem protinus correctionem procedamus contra detrectantes synodos celebrare: scituris verò ipsis præsidibus, & obedientib. ipsis officiis, quòd si quidem ista non seruauerint, extremis subiicientur suppliciis. Confirmamus autem & per præsentem legem omnia à nobis diuersis legibus sancita de episcopis & presbyteris & cæteris clericis, ad hæc & xenodochis & orphanotrophis, & cæteris quicunque venerabilibus locis præsunt.

Epilogus.

¶Quæ igitur nobis placuerunt, & per præsentem manifestata sunt legem, tua claritudo per prothemata in consuetis locis regiæ ciuitatis affixa in cognitionem omnium perducere festinet, & manifesta facere omnib. qui prouinciis præsunt. Dat. X. Kal. Mart. Constant. DN. Iust. PP. A. Bas. V. [s] C. Cons.

a nota de synodis prouincialib.
b nota de semestribus synodis aut bis annuatim olim celebratis, *v. c. 36. Can. Apost.*
c Quo tempore synodi anniuersariæ, seu annuæ fierent.
d Quarta septimanæ, dies Mercurij, *v. l. 22. §. 1. Co. de episc. aud.*
e Vilescunt, n. atq; negliguntur, quæ fiunt sæpissimè.
f Nota de synodis annuis seu annuatim faciendis.
g Quib. tēporibus synodi annuæ coguntur. Vestigia huius antiquitatis etiā durant. Galli eiusmodi synodos *Sennes* vocāt *adde No. 123. c. 10.*
h vt apud Patriarchā & Metropolitanum synodi anniuersariæ cogantur.
i quibus de rebus ageretur in synodis annuis, *adde c. 5. j.*
k Nota ordinē, De presbyteris, diaconis, clericis, abbatib. monachis cognoscit episcopus: de episcopo, metropolitanus: de metropolitano archiepiscopus.
l Secretò pronūciare, est apud se, ídque vetatur.
m ὡρογκομιδὴν.
n *c. 14. ver. 16.*
o *v. Nou. 6. c. 1. §. 2*
p *c. 10. ver. 10.*
q ὡρογκομιδῆς. Iustinianus superius dixerat ad se perlatum, etiā episcopos quosdā electos fuisse, qui sacræ communionis, seu oblationis, & sacri baptismatis, & similes orationes ignorarent, *hac Nouella in fine prin.* ideóque vt huic morbo occurrat, iubet, ordinandum episcopum eas orations prius recitare *c. 2. s. eod.* Eo ampliùs, vt siue baptismus, siue communio celebretur, vtraque oratio palā, & audiente & intelligente populo recitetur. eóque refert integrum ca. 14. epist. *1. ad Corinth.*
r Prouinciarum præsides, episcopos, metropolitanos & archiepiscopos negligētes, cogere possunt ad suū munus implēdum.
s *i. anno 541.*

De [t] Vsuris supra [u] duplum non computandis.

Tit. XXI.

Novella Constit. CXXXVIII.

Imperator Iustinianus PP. Augustus Hermogeni Magistro officiorum.

MANIFESTISSIMA est nostri nominis constitutio [x] quæ vsque ad dupli quantitatem exactionem debiti concludit. Si igitur creditores tui quidam in duplum acceperunt, alij adhuc minus consequuti sunt: hi quidem qui in duplum ex vsurarum quantitate per diuersa tempora consecuti sunt, nullam aduersus te inquietudinem proponere concedantur: alij autem si simili modo repleti fuerint, eo modo silere compelluntur. Et si debita subsecuti fuerint, fœneratitias cautiones recuperare, vel si remanserint, suis viribus vacare, si [y] preces veræ sunt, præsentis oraculi sanctione decernimus.

t hanc constitutionem restituit P. Pithœus. Extat eadem, sed alia forma, apud Haloandrum. apud quem hoc secūdum caput legitur, ὅτι πᾶσα θεία καὶ βασιλικὴ ἑρμηνεία ἰσχύει ἐχ νόμου. quod conuenit l. 43. *ff. de vulgari.*
u *adde Nou. 128.*
x *d. Nou. 21.*
y Solet hæc clausula rescriptis inseri, Si preces veritate nitūtur, de qua *v. l. 8. C. de diuer. rescript. princip.*

Indulgentia illicite contractarum nuptiarum.

Tit. XXII.

Novella Constit. CXXXIX.

In nomine domini Iesu Christi Dei nostri. Imp. Cæsar, Flauius, Iustinian. August Floro.

Praefatio.

RETVLIT ad nos gloria tua, incolas Syndios pagi, neque non Hebreos in Tyro insula, illicitis contractis nuptiis, in sacram nostram incidisse constitutionem [z] nec secundum ea quæ de hoc constituta sunt, quartam bonorum suorum partem inferre: iámque [a] ex iis nonnullos in tertia ætate consistere, & filiorum patres esse, ac propterea cum lachrymis supplicasse, ne nunc tandem vxores à se dimittere [b] compellantur: sed vt tam ipsas retineant: quam qui [c] ex ipsis procreati sunt filij, aut procreabuntur, successores eorum existant: neque vllam exinde reuereantur pœnam.

Cap. I.

SAncimus igitur, vt pro huiusmodi indulgentia propter præfatas caussas singuli denas auri libras præbeant, ipsisque vel solis maior illa pœna remittatur, & tam vxores, quàm qui exinde nati sunt, & (vt potest fieri) postea nascentur, successores habeant, neque id à nobis in exemplum [d] aliis sancitum intelligatur: sed quocunque alio scituro, quòd si quid tale petierit: vltra hoc quod petitis non potietur, etiam facultates amittet [e] atque insuper corporalibus pœnis exceptis, perpetuum incolet exilium. Nemo autem his qui à nobis nostra dignati sunt indulgentia, aut eorum vxoribus existentibúsve vel futuris filiis, aut bonis, siue ex iudiciaria sententia, siue alio quocunque modo inquietudinem inferat.

Epilogus.

¶Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram nostram declarantur legem, quæ & vigorem habet specialis nostri indulti, ea studeto gloria tua effectui & fini tradere.

z *.i. Nou. 12. c. 1.*
a *adde l. 57. ff. de ritu. & Nou. 154.*
b Est enim dura separatio vxoris à marito.
c Multùm tribuitur precibus parētum numerosam prolem habentium: adeo vt eorum nomine parentes nuptias suas retineant, alioquin illicitas *d. l. 57.* & confiscatio bonorum etiā eis interdum remittatur ea de causa *l. 7. §. 3. ff. de bō. damnato.*
d Indulgentię, non trahuntur in exemplum.
e Pœna postulātis ius retinendi illiciti coniugij, quod multis locis hodie nō obseruatur, cū dispensationes concedantur ad matrimonia cōtrahenda intra gradus prohibitos. Quod probari hac Nou. nullo modo potest. Nam si puniuntur qui rescripta postulant ad retinendas huiusmodi nuptias, multo magis puniendi, qui ad cōtrahendas. Fauetur enim magis retentioni, quā nouis petitionibus.

Vt consensu matrimonium solui possit. †

Tit. XXIII.

Novell. Const. CXL.

Præfatio.

NIHIL in rebus mortalium perinde [f] venerandum est, atque matrimonium: quippe ex quo liberi, omnísque deinceps sobolis series existat, quod regiones atque ciuitates frequentes reddat, vnde denique optimæ reipublicæ coagmentatio fiat. Quocirca coniugibus matrimonia adeò fortunata optamus, vt nunquam aduerso numine inita esse videri queant, neque illi citra iustam dissoluendi matrimonij causam à se inuicem recedant. Verùm, quoniam vt in omnibus hoc seruetur, per quàm id difficile est, (vt enim in tanta multitudine non aliquæ atroces irreconciliabilésque inimicitiæ incidant, prorsus impossibile est) par esse putauimus, vt huius rei remedium aliquod comminisceremur: præcipuè verò, vbi pusillanimitas eò progressa sit, vt quod odium inter coniuges obortum fuerit, mitigari & componi nequeat. Pro veteri [g] sanè iuris ratione fas atque licitum fuit, vt istiusmodi à se inuicem recederent, dummodo id

† Reducitur ius vetus legis 60. 61 62. *ff. de don. inter vir. Nou. 22. c. 4.* abrogata Nou. 117. c. 10. Est tamen hæc Nouel. Iustini non Iustiniani. Eadē extat. j. inter constitutiones Iustini, quam non possis nisi iniustam & iniustissimam dicere, *l. 8. C. de repudiis.*
f Laus matrimonij.
g Ius vetus repudiorum & diuortiorum.

a non altero inuito. b Bona gratia dicitur matrimonium dissolui, quoties dissoluitur volentibus coniugibus. Titinnius, quanta stultitia cupidinis: petunt co nsilium bona gratia, vt paruī faciatur. Bona gratia. Idem est quod Tertullianus *in libro de Monogamia* amica separatione viduari. Vt ad rem redeam, dissoluitur matrimonium bona gratia, interdum ex causa, *vt d.l. 60.51.62.* interdum sine iusta causa, *vt hic.*

do id communi [a] voluntate atque consensu facerent. Adeò verò, vt multæ leges essent, quæ hac de re & agerent & cōstituerent: cùm etiam talem matrimonij dissolutionē bona gratia [b] fieri patria [c] lingua discerent. At postmodum à patre [d] nostro sacratissimo principe, (qui pietate atque sapiētia omnes quotquot vnquam imperarunt, superauit) dum ad benignum suum atque firmum propositum respiceret, nec non ad aliorum etiam miserum & pusillanime consilium oculos conuerteret, scripta lex [e] est, quæ consensu matrimonia solui vetat. Quam sanè nos etiā obtinere; atq; in suo vigore manere magnopere velimus. Verùm permulti, adierunt, qui matrimoniū nos quo inter se nexi essent, mutuò odissent atque auersarentur, & (id quod dolendum valde, ac alioqui molestia mœroreque plenum est) propterea belligeratum domi pugnatúmque esse per criminationem exponerent, ideóque matrimonium solui peteret, tametsi [f] causas, ob quas tutò id illis facere lex concederet, nullas afferre possent. Nos verò aliàs monendo, aliàs minis terrendo, vt à mutuo inter se, eóque citra caussam suscepto odio desisterent, & ad concordiam proclinarent, animísque inter se pacatis essent, illorum in his desiderium festinationemq; ad tempus suspendimus. Sed nihil profecimus. Eos siquidē qui violento affectu odióque semel correpti fuerint, perquam est difficile [g] reconciliare. Contigit enim, vt ex his nonnulli ad mutuas insidias procederent, veneniśq;, & aliis quibusdam quæ lethalia essent, vterentur: in tantum, vt sæpe neque liberi, qui ipsis communiter nati essent, illos in vnam eandemque voluntatem coniungere potuerint.

Cap. I.

Qvum itaque hæc à nostris tēporibus aliena iudicaremus, ad præsentem sacram legem respeximus, per quam statuimus, vt prout olim [h] iuris fuit, matrimoniorum solutiones ex consensu fieri liceat [i], & ne amplius patris nostri sanctione in eos qui consensu matrimonia dirimunt, constitutæ pœnæ in vsu sint. Si [k] namque mutua affectio matrimonia conficit; meritò [l] diuersa voluntas eadem per consensum dirimit; modò hanc missi repudij libelli satis declarent. Cęterùm illud manifestum sit, quod alia omnia quæ legibus; & præcipuè sacris nostris patris nostri constitutionibus de matrimonijs liberis, & causis per quas derimere matrimonium permissum est, aut de iis etiam qui nulla de causa (non tamen ex communi voluntate & consensu, quo modo præsens nostra lex constituit) matrimonium soluunt, & de constitutis in illos pœnis cauta sunt, ex præsenti etiam nostra lege obtinebunt, suámque per omnia vim habebunt.

Epilogvs.

¶Proinde quę à nobis in publicum vsum producta sunt, & per præsentem sacram declarantur legem, gloria tua cōsueto modo per regiam hanc vrbem omnibus manifesta reddi iubeto. Datum 17. Kalend. Octob. Constantinop. Imp. DN. Iust. PP. Aug. anno I [m].

Edictvm de his qvi lvxvriantvr contra [n] natvram.

Tit. XXIII.

✱ *Novell. Const. CXLI.*

Imperator Iustinianus Augustus Constantinopolitanis.

Praefatio.

Cvm semper omnes benignitate, ac bonitate Dei indigeamus: tum verò maximè hoc tempore, cùm propter peccatorum nostrorum multitudinem variis ipsum modis ad iracundiam prouocauimus. Et quanquam minitatus est, & clare ostendit, quibus secundum peccata nostra digni essemus: tamen clementer nobiscum egit, iramque suam in aliud tēpus reiecit, nostram expectāus pœnitentiam, vt qui nolit [o] mortem nostram peccatorum, sed conuersionem & vitam. Quapropter iustum non fuerit, vt omnes nos opulentiam bonitatis, ac tolerantiæ, & longanimitatis benigni Dei cōtemnamus, ne inobduratum & pœnitentiam refugiens cor nostrum, iram nobis in die iræ accumulemus. sed cùm omnes improbis studiis, & actionibus abstineamus, tum verò maximè, qui abominabili illa, & meritò Deo exosa atque impia actione computruerunt. Loquimur autem de stupro masculorum, quod nonnulli mares sacrilego, & impio ausu præsumunt, cum [p] masculis perpetrantes turpitudinem.

Cap. I.

Scimus etenim, sacris scripturis edocti, quàm iustum Deus supplicium his, qui olim in Sodomis [q] habitabant, propter hunc ipsum in commistione furorem intulerit, vt in hunc vsque diē ea terra igni cōflagret inextinguibili: Deo per hoc nos erudiente, vel legibus contrariam hanc actionem auersemur. Rursum scimus, qualia de huiusmodi diuus dicat Apostolus [r], qualiaque reipublicæ nostræ leges promulgent. Vnde omnes, qui timori Dei intenti sunt, conuenit, vt à tam impia & scelesta actione abstineant, quam ne [s] in brutis quidem animantibus admissam reperire est. Et qui quidem nihil tale sibi conscij sunt, hi & in posterum eo se pacto conseruent. Qui verò hoc morbi genere contabuerunt: illi non solùm de cætero peccare desināt, sed etiam ritè agant pœnitentiam, & coram Deo procidant, & morbum beatissimo patriarchæ renuntient [t], rationemque curationis percipiant, & (prout scriptum est) fructus producant pœnitentiæ, vt benignus Deus pro opulentia miserationum suarum dignetur nos quoque benignitate: & omnes illi agamus gratias de pœnitentium salute, quos modò iussimus, vt etiam magistratus persequerentur, conciliantes sibi Deum, qui meritò nobis irascitur. Et quidem scientes prudentésque ad sanctorum dierum reuerentiam benignum Deum obsecramus, vt ita hi, qui impiæ huius actionis cœno coinquinati sunt, pœnitentiam capessant, ne alia nobis persequendi eius flagitij præbeatur occasio. Prædicimus autem omnibus deinceps, qui huiusmodi alicuius sibi peccati conscij sunt, nisi peccare desierint, & seipsos renunciantes [u] beatissimo patriarchæ, salutis suæ curam gesserint, pro tam impiis actionibus Deum intra sanctum festum placātes: quod acerbiora [x] sibi accersent supplicia, nimirum qui nulla de cætero venia digni habebuntur. Neque enim de eius rei inquisitione ac correctione quidquam relaxabitur, negligentiúsve tractabitur contra eos, qui intra sanctum festum se non detulerint; aut in tam impia actione perstiterint: ne si omisso circa id animo simus, Deum contra nos irritemus, quòd cæcutientibus oculis transmiserimus actionem tam impiam, ac prohibitam, & quæ maximè idonea sit, vt bonum illum Deum in omnium perniciem ad iram prouocet. Proponatur Constantinopolitanis ciuibus nostris. Datum Id. Martij, Constantinopol. DN. Iustin. PP. August. anno XXXII. post Basilium V. C. Cons. anno XVIII [y].

De [z] his, qvi evnvchos faciv nt †.

Tit. XXIIII.

✱ *Novella Constit. CXLII.*

Imperator Iustinianus August. Marthanæ.

Praefatio.

Svpplicia, quæ ab aliquot retrò [a] principibus contra eos, qui eunuchos facere auderent, cōstituta sunt: omnia sanè manifesta existunt. Ex quo enim nonnulli rationem salutis suæ nō habētes, ante paruū admodum tempus ausi sunt tam impiū in se delictum admittere: propterea & nonnulli meritas de se dederūt pœnas, alij post irrogata supplicia [b] etiam in exiliū missi sunt. Verùm enimuerò quia ne sic quidē à tam impia actione temperatur, sed in tātam multitudinem hoc flagitij genus excurrit, vt sæpenumero è multis vix pauci euadant incolumes, vsque adeò, vt quidam ex his, qui seruati fuerūt, sub nostro aspectu deposuerint, è nonaginta ægrè tres seruatos esse, quis obsecro in tantum salutis suæ contemptor existit, vt hæc despiciat, & inulta relinquat? Nā si leges nostræ eos etiam, qui gladium contra aliquem distringunt [c] supplicijs subdunt: quomodo impunè conniuentibus prętērire oculis possimus tot perpetratas cædes, & factum cōtra Deum pariter & leges nostras præsumptū? Inde adeò necessarium duximus eos, qui huiusmodi facere ausint, exquisitius per hanc legem persequi.

Cap. I.

Sancimus igitur, vt qui in quocunque reipublicæ nostræ loco, quamcunque personam castrare præsumunt, aut etiam præsumpserint [e], si quidem viri sint, qui hoc

Marginal notes (left column):

c i. Romana, *Nou. 7 ca. 1. Nou. 22. ca. Nou. 30. ca. 5. Nouel. 69.*
d i. Iustiniano.
e i. *Nouell. 22. cap. 4.*
f i. etiā sine iusta causa mutuo tamen consensu potest matrimonium dissolui.
g *Nouell. 22.*
h Iure veteri inter volentes, quauis de causa, permissum repudium.
i i. mutuo consensu matrimonia possunt dissolui, constitutione hac Iustini.
k Causa dubitādi sumitur ex his quæ dicuntur in lege *35. ff. de regul. iur.*
l Imò non rectè *l. 8. C. de repud.*
m i. anno 556. πεϱὶ ἀσελγαινόντων *Scrimg.* adde Nou. 77. 20.
n *Leuit. 18. Exo. 22.* πεϱὶ ἀσελγῶν ἢ τῶν ἀρσενοκοιτῶν *60. Eclo. 39. §. 4. Inst. de public. iudi. l. 31. Cod. de adult.* Collatio legum Mosaicarum tit. 5. de stupratoribus & ita quoque hic titulus cōceptus est in Indice Regiæ: *6. Harme. 4. c.* πεϱὶ ἀσελγῶν & c. πεϱὶ ἀλογευομένων: *Clar. §. 5. Sodomia: Bossius 23. quæst. Petrus Gregorius 36. synt. 10.*
o Deus non vult mortē peccatorum.
p ἄρρενες ἐν ἄρσεσι *Scrimg.* ἀρσενες ἐν ἄρσεσι *Rom. 1. vers. 27.*
q *19. Genes. 24. 20. Deut. 23. 13. Esa. 19. 40. Ierem. 56. 16. Ezech. 49. 4. Amos 11. 17. Lucæ 29. 2. Petr. 2. vers. 6. Idē vers. 7. adde Nouell. 77. ca. 1.*
r *Rom. 1. ver. 27. 27. 28. 29.*
s De obbrutescentib. *v. 6. Harmenop. 4. c.* πεϱὶ ἀλογευομένων: adde quæ dixi ad *Nouell. 77. Petrū Gregorium 36. c. 14. Leui. 20. Exo. 23. ca. mulier. 15. qu. 1. c. hoc ipsum 33. q. 2. Roldum à Valle 1. consil. 7. Clar. §. sentēt. §. fornicatio, versicul. cū animali bruto.*
t *vt infr. eodem* Innuit vt opinor quoddā genus confessionis auricularis aut certè tacitæ.
u dic *vt §. eod.*

Notari tamen hîc obiter potest, Magistratus interdum sibi adquisiuisse ius commutandarum pœnarum in atrocissimis etiam delictis *vt hic.* Commutādarum, inquam, cùm remittant confitenti pœnam Sodomitis debitam. *vt hic.* x quæ morte puniuntur lege diuina *Leuit. 20.* gladio *§. 4. Instit. de publicis iudiciis: l. 31. Cod. de adulterio.* etiam receptum fuit apud Athenienses *Aeschin. contra Timarchum*: apud Gothos castrabantur *l. 5. Co. Visigotti de incestis l. 3. tit. 5.* Valentinus, Theodosius & Arcadius iubent comburi *l. 6. C. Theo. de adul.* ex qua emendandū est fragmentum collationis legum Mosaicarum *titu. 5.* eamque pœnam visus adprobauit *v. Clar. 5. sent. §. Sodomia vers. sed iuxta.* In id genus vitiorum lata antea fuerat lex Scatinia vel Scantinia. Cœlius apud Ciceronem *8. epist. 12.* insolentissimi homines, postulandum me lege Scantinia curant. Cicero *5. Philippica.* hinc Scatiniæ leges. Suetonius in *Domitiano ca. 8.* Quosdam ex vtroque ordine lege Scatinia condemnauit. Tertullianus *libro de monogamia.* Vticensis ille vester nec Scantiniam timuit. Iuuenalis *Satyr. 2.* citati ante omnes debet Scatinia. Ausonius *Epigrammat. 88.* semiuir ipse Scatiniam metuens nō metuit Titiam: tribuni plebis Caij Scātinij meminit Valerius *6. cap. 1.* cui diem à Marcello dictam refert, quòd filiū Marcelli de stupro appellasset: eūque tandem sub vno teste damnatum. Pœna legis Scantiniæ non erat capitalis, sed decem millium *Quintilian. 4. cap. 2. 7. cap. 5. in fin.* de hac lege, vide quædam apud Plutarchum *in Marcello.* nec mirum hoc etiāme pecunia multatum. Refert enim Seneca *4. Controuers.* ex sententia cuiusdam, impudicitiam illam in ingenuo crimē esse, in seruo necessitatem, in liberto officium.

y id est, anno 544.
z fit mentio huius Nouellæ apud Scholiasten *19. Eclog. 1.* ex lib. 33. titulo 1. c. 52.
† *4. Cod. 42.* Domitianus castrari mares vetuit *Sueton. in Domitian. cap. 7.* eóque pertinet illud Martialis *Epigrāmat. 6.* ad Domitianum, Lusus erat sacræ connubia fallere tedæ: Lusus & immeritos execuisse mares. Vtraque tu prohibes Cęsar: Leo *Nouella 60.* hanc pœnam abrogauit.
a Extant etiam Senatusconsulta aduersus castratores *leg. 3. §. 4. l. e. 6. de sicariis.* extant & edicta principum, Domitiani *Sueton. in Domitiano capit. 7. Dion in Domitiano.* Neruæ, Adriani *leg. 4. §. 2. leg. 5. ff. de sicariis.*

b *dicam de pœnis infr.*
c Periculum in quod coniciuntur ij, qui castrantur.
d Nemo distringere gladium in aliquem impunè potest.
e Castrabant autem vt plurimùm seruos *d. leg. 6.* idque libidinis aut promercij causa *d. l. 3. §. 4. Paul. 5. sent. 23. §. 4.* faciebántque castrando pretiosiores *l. 27. §. 28. ff. ad leg. Aquil.*

facere præsumpserint, aut etiam præsumunt: idem † hoc, quod aliis fecerunt, & ipsi patiantur. & si incolumes euaserint: tam bona eorum addicantur [a] fisco per eum qui pro tempore magistratum obit gloriæ tuæ: quàm ipsi mittantur in Gypsum [b], vbi locorum per omne vitæ suæ tempus esse debebunt. Sin verò mulieres sint, quæ id egerint: afficiantur & ipsæ suplicio, & bona earum per eum qui pro tempore gerit magistratum tuum, addicantur fisco, mittanturque in exilium: vt [c] ex quo putauerint, aut putant impium se lucrum assecuturas, ex eo supplicia simul & bonorum suorum amissionem sustineant. Porro & eos qui ad hoc mandatum [d] dederint obtulerintve personas, aut etiam domos [e], vel locum aliquem ad hoc præbuerint, aut præbent, siue viri sint, siue mulieres, eadem subire supplicia iubemus, vtpote qui iniustæ huius actionis testes facti sunt.

CAP. II.

VErum ipsos castratos tametsi à vetustioribus temporibus liberos esse oportebat: iubemus tamen, vt qui iam inde à decima indictione nunc ineuntis mensis per quemcunque in locis nostræ reipublicæ castrati fuerint: liberi [f] sint, neque vllo modo aut quouis genere contractus in seruitutem retrahantur: neque item instrumentum de ipsis vel publicum, vel priuata manu cõscriptum quocumque tandem modo aut per fraudem factum aut fiendum, valeat. Sed neque inquirendi illorum status causa cognitiones, quæ anacrises [g] dicuntur, de istiusmodi personis interponantur, aut interpositæ valeant. Sed & omnes eos qui tali contractui in posterum ministerium [h] præbent, superius traditas subire pœnas iubemus. Præterea si vsuueniat, vt seruus propter morbum [i] castretur: iubemus, vt & ille libertatem nanciscatur. Qui enim initio liberi erant, eos probabile est, cùm in hoc genus morbi inciderint, sui potestatem habuisse, vt quod vellent, sibi remedium adhiberent. Iubemus igitur, vt in nostra republica castrati iam inde à memorato tempore apud quamcunque personam sint, liberali causa adserantur manu, & liberi sint, neque vnquam in seruitutem retrahantur. Cæterùm si qui eorum post præsentem nostram legem aliquos detinere apud se castratos præsumpserint: damus etiam ipsis castratis licentiam, nimirum qui semel ex præsente nostra lege libertatem promeruerint: vt hîc quidem maiestatem Imperatoriam, & sanctiss. pro tempore patriarcham adeant, neque non apud gloriosissim. Imperij nostri proceres relationem ea de re instituant, in prouinciis verò apud religiosissimos locorum episcopos & harum præsides: quo magis prouidentia omnium nostrorum magistratuum, & periculo obtemperantium ipsis cohortium (siue Constantinopoli, siue alibicunque locorum nostræ reipublicæ) his secundum libertatem dentur vindiciæ [k], libertásque ex præsente nostra lege ipsis largita conseruetur. Nam tot cædes conniuentibus oculis accipere per causam eorum, qui talia in nostra præsumunt republ. neutiquam sustinuerimus. Si enim barbari [l], simulátque nostra de hoc audierunt mandata, hæc custodierunt: quomodo tandẽ permittem⁹, vt post tot retro principũ sanctiones tale quid denuò delinquatur, & inultũ relinquatur in nostra republica.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram generalem declarantur legem, ea tam hîc, quàm in prouinciis gloria tua manifesta pariter faciet & conseruabit. Datum XV. Kal. Decembr. domino Iustiniano perpetuo August. Basilio [m] viro clarissimo Consule.

† Castratur, qui alium castrauit *vt hic*: hæc est pœna talionis. Sic Gallienus cũ quidã gemmas vitreas eius vxori pro veris vendidisset, surripi quasi ad Leonẽ venditorem iussit, deinde caueaponem emitti. mirantibus cunctis rẽ tam ridiculã, per curionem dici iussit, *Imposturam fecit & passus est.* His adde quæ scripsi de talione *Nouel. 60. c. 1. in fin.* locum elegantem ex Galeni 6. de Hippocratis & Platonis Placitis relatum à Cuiacio *7. obserua. 14. in fin.* Sed hãc pœnam castratorũ sustulit Leo *Nouella 60.* vbi *dicã de pœna castratorum.*

a vide quæ dicã ad Nouellam Leonis 60.

b Gypsus, insula *Nou. 22. ca. 8.*

c Auarus nimiũ, spoliatione bonorum omnium hîc priuatur.

d Mandator sceleris punitur *l. 15. ff. de sicariis: l. 24. ff. de iure fisci.*

e Domum præbens ad delictũ committendum punitur *vide leg. 8. l. 9. ff. de adult. Nouell. 14. §. 1. Nouell. 42. cap. vltim. Nouel. 58.*

f Huic vicinum est quod quæri solet. An castratus testari possit de quo dicam ad *l. 5. Co. qui testament.*

g Anacrasiis *hic & leg. 6. ff. de custod.* Interrogatio reo vel de reo facta. *Interrogations enquestes, informatiõs* Libellus rei dicitur in lege *6. §. 9. ff. de iniusto.* Sic Festus ad Agrippã *Actor. 25. vers. 6.* de quo (id est, de Paulo) quod scribã domino (id est, Cæsari) non habeo. quapropter produxi eum ad vos & maximè ad te rex Agrippa ὅπως τῆς ἀνακρίσεως γενομένης σχῶπι γράψαι. Possis tamẽ dicere, ἀνακρίσεις hic esse cognitiones de statu.

h Ministri delictorum puniũtur.

i Qui seruum castrat liberum facit *hic.*

k *Qu'ils soyent maintenus en possession de leur liberté,* vindiciæ, *maintenue ou recreance.* Huic contrarium, vindicias abdicere. *lege 2. §. 24. ff. de origine iuris.*

l De Abasgis hoc intelligen-

DE MVLIERE RAPTVM [n] PASSA.

Tit. XXV.

NOVELLA CONST. [o] *CXLIII.*

Imperator Iustinianus August. Areobindo gloriosiss. prætoriorum præfecto, expræfecto almæ vrbis, & ex-magistro militum.

LEgis interpretationem [p] culmini tantùm principali competere, nemini venit in dubiũ: cùm promulgandæ quoque legis auctoritatem fortunæ sibi vindicet eminentia. Meminimus itaque pro raptu mulierum, siue iam desponsatæ fuerint, vel maritis coniunctæ, siue non, vel etiam si viduæ sint, legem antea posuisse: & capitis [q] subiecisse supplicio non tantum raptores, verùm etiam comites eorum: nec non alios, qui eis auxilium tempore inuasionis contulisse noscuntur: & non tantùm parentibus mulierum, verum etiam consanguineis, & tutoribus & curatoribus huiusmodi dedisse per eandem legem vindictam, & præscriptis pœnis locum dedisse, si iam nuptæ vel desponsatæ mulieres rapiantur: cùm non solùm raptus mulieris, verum etiam adulterium per huiusmodi temeritatem committitur. Et super alias pœnas raptoris etiam, necnon aliorum qui cum eo fuerint, patrimoniũ raptæ mulieri vindicari, per eandem legem præcipimus, vt dotis etiam marito legitimo dandæ copia per raptoris ei ministretur substantiam. ¶ Illo quoque specialiter adiecto, vt [r] nulla sit mulieri vel virgini raptæ licentia, raptoris eligere [s] matrimonium, sed cui parentes voluerint (excepto raptore) legitimo matrimonio copulari: nullo modo, nullo tempore licẽtia mulieri raptæ permissa, raptoris se coniungere matrimonio. Sed parentes etiam, si tali consenserint matrimonio, deportari [t] præcipimus. Sed mirati sumus, quod conati sunt aliqui dicere, raptam mulierem siue volentem siue nolentem: & si raptoris matrimonium contra nostræ cõstitutionis tenorem amplexa sit: debere tamen eam raptoris habere substantiam, vel quasi legis præmium, vel ex testamento fortè, si hoc etiam factum esse contigerit. Qui enim talia dicere præsumpserunt, hi prædictæ legis seriem intelligere non potuerunt. Qui enim tale stare matrimonium, & si rapta voluerit, prohibuimus, & ob hoc parentes raptæ mulieris deportationis subiecimus pœnæ, si huiusmodi consenserint matrimonio: quomodo [u] raptas mulieres, raptorum eligentes connubium, præmiis honorassemus raptæ datis mulieri? Superfluam igitur eorum dubitationem vel in posterum resecantes, priorem per præsentem legem interpretari censuimus. Sancimus itaque si rapta mulier, cuiuscumque sit conditionis vel ætatis, raptoris nuptias eligendas esse censuerit, parentibus præsertim non consentientibus: nec [x] ex beneficio legis, nec ex testamento raptoris hæreditatem suscipere, vel quocumque modo substantiam vindicare: sed primum, quod per legem nostram raptæ mulieri datum est, vt raptoris, & eorum qui ei auxilium tempore inuasionis præbuerint, bona [y] vindicet: hoc ad parentes, si ambo vel vnus superstit, qui nuptiis specialiter non probantur cõsensisse, ex tempore raptus ipso iure transferri, & patrimonium raptoris non raptã iam habere mulierem, quæ coniugio se raptoris inquinare non piguit, sed in personas transferri quas superius nominauimus, ei non consentientes coniugio. Nam nefarios huiusmodi coitus pœnis corrigi, non [z] præmiis honorari conuenit. Quod si parentes iam decesserunt, vel huiusmodi sceleri consenserunt: substantia raptoris, nec non & aliorum, qui facinoris fuerint participes, fisci iuribus vindicetur. Quam interpretationẽ non in futuris tantummodo casibus, verùm in præteritis etiam valere, sancimus, tanquam si nostra lex ab initio cũm interpretatione tali à nobis promulgata fuisset, præfecte clarissime atque amantissime. 1 ¶ Quæ igitur per hanc legem nostra statuit æternitas, tua celsitudo effectui mancipari, obseruaríque præcipiat [a].

dum est, de quibus vide Euagrium 2.

m i. anno. 541.

n *adde Nouell. 150.* de ea quæ raptori suo nubit *l. vn. Co. de rapt. 9. lib. 13.* vide omnino Nouellã Leonis 35.

o hæc constitutio est Latina.

p *l. 1. C. de legib.*

q Pœna raptus, capitalis *d. l. vn. §. 2. adde Clarum 5. sent. §. raptus 15.*

r *l. vnica Cod. de rap. virg. 4. Harmenopul. 6. §. 64.*

s Rapta raptorĩ nubere prohibetur. addunt quidam exceptionem, nisi prior dissensio transeat in secundum cõsensum *C. penult. c. vl. extra de raptoribus. l. 2. Co. de his quæ vi met. v. Gayllum 2. obser. 28.*

t Parens cõsensum præstans filiæ vt raptori nubat, deportatur.

u Ex illicito matrimonio nullus coniugũ potest fructũ sperare *v. l. 6. Cod. de incestu.*

x Pœna mulieris nubentis raptori.

y Bona raptoris cui cedant.

z Delictis, pœnæ non præmia proponuntur. & econtra virtuti præmia, non pœnæ *l. vlti. Cod. de statuis.*

a Dat. Kalend. Iun. CP. Imp. DN. Iust. PP. August. anno 36. post Cos. Basil. V. C. anno. 22. *Cuia. hic* i. anno 548.

DE SAMARITANIS [b].

Tit. XXVI.

✶ *NOVELLA CONST. CXLIIII.*

PRÆFATIO.

VT impiam Samaritanorum hæresim, & omni ratione carentem horum vesaniam ad meliorẽ frugem perduceremus, neque non ipsorum animas, quo detinentur morbo, liberaremus: sæpenumero tam pientiss. princeps pater [c] noster, quã etiã nos ipsi studio habuimus. Sed in plerisque horum non potuimus id, in quod longo studio incubuimus, effectui tradere. Euaserunt enim in tantam nonnulli eorum vesaniam, vt vel salutari baptismo dignati denuo ad id mali, vnde discesserant, redierint, & eadem cum Samaritanis habere in pretio, eodem cum ipsis agitari furore dignoscantur. Præclarum igitur nobis visum est, veterem illam & prius contra ipsos propositam patris nostri legem renouare.

CAP. I.

AC propterea sancimus, vt ipse neque [d] ex testamẽti tabulis, neq; absque iis hæredes fiant legatáve capiãt, aut donationis titulo rem aliquam nanciscantur. Sed neque Samaritani, aut in vniuersum heretici, quíve rectam se Christianorum fidem amplecti simulant, cùm reuera neque ita sentiant, neque huic consentanea faciant: ad hæreditatem ab intestato vocati, successionẽ habeant. Item neque † testamenta conscribant, neque legata relinquant, aut donent: nisi qui ea percepturi sunt, & rectè de fide sentiant, & fideles sint operibus. Nam si nemo horum sit: iubemus, vt post ipsorum mortem horum bona ad sacratissimum pertineant ærarium. Vnde & sacra illa forma, per indulgentiam ipsis à patre nostro concessa, quæ legis vicem obtinens, largitur ipsis, vt [e] hereditatem pariter adire & transmittere, item legatis honorari & legata relinquere possint; in posterum vocabit, neque prorsus vllam firmitatem habebit. Nam si huius se clementia indignos esse perhibuerint, qui Samaritanorum agitantur vesania: neminem alium, quam seipsos accusabunt, cùm à benignitate Dei & seruatoris nostri

b *vide Nouell. 129.* hæc constitutio est Iustini non Iustinianĩ vt j. dicemus.

c Iustinus scili. quæ verba ostẽdunt hanc constitutionem alterius esse, quã Iustiniani.

d *leg. 3. Cod. de Apostatis.*

† Hæretici testari nõ possunt nisi inter liberos orthodoxos. *l. 17. Cod. de hæreticis: & ita abrogatur Nouella 129. ca. 1.*

e *Nouell. 129. cap. 1.*

nostri Iesu Christi alieni sint. liberalitates autem ab Imperatoria olim maiestate ipsis concessas amittunt in hoc, vt ad meliorem mentem redeant, non vt perpetuò in peruersa hac opinione sua permaneant.

Cap. II.

Excipimus autem à præsente lege rusticos, qui Samaritanorum opinionibus honorem habent: idque non ipsorum gratia, sed propter constitutionem prædiorum, quæ ab ipsis coluntur [a], propterque reditus & tributa, quę exinde inferuntur publico, vt qui rusticitate seducantur. His etenim permittimus, vt tam ascendentes, quam descendentes, & ex transuerso cognatos suos hæredes legatariósve scribant, tametsi Samaritanorum errore detineantur: vt tamen fundos rectè colant, quò magis & vberior exinde prouentus ad prædiorum dominos deferatur, & per ipsos ad fiscum. Sed & sine testamentis prædicti alter ad alterius hæreditatem peruenient propter eandem causam. Quandoquidem & si nemo horum inueniatur: nihilominus tamen volumus, vt prædij dominus [b], in quo rusticus defunctus est, ab illo relicta capiat, & fisci locum teneat, vtpote qui & pro illo publicis satisfacit tributis. Præterea Samaritanum omnino neque militiam [c] capessere concedimus, neque ad ciuilem administrationem accedere, neque postulare [d] in iudicio, neque postremò in consortium disertissimorum assumi rhetorum [e] neque adolescentes instituere. Sed & si qui ex iis salutari dignati baptismo, ad pristinum denuo errorem reuersi, obseruare [f] sabbata aut etiam alia quædam agere videantur, quæ coarguāt per simulationem ipsos sanctum baptisma assumpsisse: eos proscribi iubemus, & in perpetuum tradi exilium. Iisdem quoque pœnis eos subdimus, qui contra rectam Christianorum fidem impium istis patrocinium præstiterint. Perpulchrum verò nobis videtur, vt ad incontaminatum accurrentes baptisma non temerè suscipiantur, sed cum quadam obseruatione, & instructione, quæ initiationis tempore fieri solet. Dicimus autem, vt qui omnino sensu aliquo bonæ doctrinæ tangi possunt, per duos primùm annos in [g] fide instituantur [h] & pro viribus scripturas edificant: tuncque demum sacro redemptionis offerantur baptismati, tam longi temporis pœnitentia prorsus redemptionis fructum assecuti. Pueros autem admodum, qui per ætatem doctrinas intelligere nequeunt, etiam absque hac obseruatione sacro dignari baptismate admittimus. Porrò nullus Samaritanus Christianum [i] habebit mancipium: sed simulatque emptū fuerit, protinus in libertatem [k] rapiatur [l]. Quod si æquè peruersa opinione mancipium, vt ipse dominus, fuerit, licitum ei esto, si [m] Christianorum de fide sententiam exosculetur, illico & Romana ipsum libertate potiri.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur nobis placuerunt, & per præsentem declarantur legem: ea proponens gloria tua solennibus locis, effectui & fini contradi præcipito.

a i. ne agrorum cultura cesset.
b in successione coloni præfertur dominus fisco. qui & pro eo solet fisco tributa soluere *l. 4. Co. de agricolis & censitis.*
c Samaritani remouentur ab omni militia, administratione ciuili, & iure postulandi, puerósque instituēdi: quod commune est omnibus hæreticis *Nouel. 109.*
d *leg. 8. Cod. de postulando.*
e Eadem Iulianus constituerat in Christianos Ammian. 25. Inter quæ, inquit, erat inclemens, quòd docere vetuit magistros Rhetores & Grāmaticos ne trāsirent à numinum cultu.
f Samaritani sabbatha obseruabant. alibi dicuntur non absimiles paganis. *l. 2 1. C. de hæreticis: v. l. 9. Co. de diuers. off.*
g Samaritani natu maiores nō admittuntur ad baptisma, nisi catechumeni fuerint per duos annos.
h Catechumeni partes.
i *l. 2. C. ne Christianum mancipium.*
k nouus adipiscendæ libertatis modus.
l idem de vendito seruo Christiano Iudæis præsanciuerat Cōstantinus, auctore Eusebio. Constātinus, fisco vindicari voluerat. & extat vtriusque lex in Codice Theodosiano.
m Nota alium modum adipiscēdæ libertatis.
n *v. Nouel. 8.*
o locus est corruptissimus. hoc innuit, Phrygas & Pisidas conquestos apud Iustinianū fuisse, vtramque prouinciam nō sufficere alēdis officialibus ducis, seu biocolytę in illis regionibus iam pridem à Iustiniano constituti: eaq; maximè de causa, quòd homines i. officiales ac ministri, vtriusque ducis, solebant hinc & inde grassari per prouinciā, nunc hos nunc illos adpræhendēdo aut verberādo: ita vt inde tumultus orirentur, & prouincia vtraque fieret deserta. ad hæc, politicos seu ciuiles vtriusque prouinciæ magistratus latrociniis comprehendēdis posse sufficere, & eo magis calamitati vtriusq; prouincię succurrēdum, quod nedum ipsi Biocolytæ, eorumque ministri grassarentur, sed & nōnulli ex ipsis prouincialibus eiusmodi ministris se admiscerent, iísque cōductis persæpe ad priuatas vindictas abuterentur.
p i. satellitio, ope, adiumento.
† abrogatur imperiū ducis aut biocolytę Lydię atque Lycaonię, eo vetito in vtrāq; Phrygiam & Pisidiam excurrere.
q duplex Phrygia.
r cuius metropolis Laodicæa. v. subscriptionē epistolæ 1. ad Timoth. quam Cuiacius hîc refert recētiorem esse, vt Apostolicis temporib. possit adtribui.

VT DE CAETERO NVLLAM LICENTIAM HABEAT, DVX AVT BIOcolyta [n] Lydiæ & Lycaoniæ in Phrygiam vtraque & Pisidiam aduenire.

Tit. XXVII.

NOVELL. CONST. CXLV.

Idem August. Ariobindo gloriosissimo P.P.

PRAEFATIO.

His quæ semper incidunt, competentem singulis medicinam inuenientes, postquam quæ vtilitatis sunt, præterierint, iterum prioris efficimur ordinis, vsque ad solum dolentem medicinam sustinētes, quod tale aliud præsens nostra sacra vult lex. Modicè enim prius aliud quiddam indisciplinationes populares, aliud verò latronum incursus in Phrygiam atque Pisidiam fieri discentes, eò quòd ciuilem gubernationem scindat rei solicitudo, tam his quàm Lycaonię & Lydiæ militarem administrationem præposuimus *Ducem seu Biocolytam* nominantes, eum qui super hanc ordinatus est partem. sed nunc adiere nos, qui Phrygiam vtramque & Pisidiam habitant, vt ea quæ pridem commissa sunt in eis, compescantur, dicentes neque latrocinia in locis illis compescita, neq; enim in hominibus enutriri prouincias [o], bonus verò non ferri à nobis inuenti cinguli, quod ministrantes ei continuò inuadant prouincias & comprehendant aliquos & damnis afficiant, & quòd turbis militaribus impleta sint loca illa, & omnino inhabitabiles esse eis prouincias, etenim & ipsis per se ciuilibus iudicibus copiosis ad rei correctionem constitutis, & eorum qui prouincias habitant multos aliorum quietem inuentum facientes quo cinguli huius abutantur ἐπιβολῇ [p], & comprehendant innocentes, & quæ non sunt iusta in eis agi.

Cap. I.

HAE c sæpius dicentes eos misertí ad præsentem nostram sacram venimus legem, per quam *sancimus*, auferri † de cætero, quæ dictæ sunt à nobis prouinciæ (dicimus Phrygiam Salutarem [q] & Phrygiam Pacatianam [r] & Pisidiam) de cingulo illo quod tam ipsis quàm Lycaonis, & Lydis imposuimus olim, & nullam licentiam ex præsenti esse eis, qui eam habent administrationem, ita in eis fieri prouinciis tanquam dignitates, habentes aliquod cum eis participium, aut transmittere aliquem de officio suo aut aliter eis competentibus, & comprehendere aliquos. Sed neque eis licentiam esse, eis, qui ex illis prouinciis sunt, confugere ad vnumquemque hanc habentem [dignitatem] & querelam insinuare aduersus inuicem, siue pro pecuniariis siue pro criminalibus fuerit quod mouetur, pœnam metuentibus *triginta librarum auri*, vtpote nobis omnem transitum ad dictas nobis prouincias excludentibus his, qui per tempus habuerint dignitatem, aut his omnino qui in eorum ordinem relati fuerint, vt neque præcepta in illis prouinciis aut contra eos qui in eis habitant, faciant, neque aliter sibi aliquid vindicabunt eorum quæ in his feruntur, sed contenti sint tam Lycaoniorum quàm Lydorum ||prouinciał|| in ipsis iubentes solis, tanquam in in principio istis duabus prouinciis conclusissemus dignitatem eorum, nullum participium in Phrygiam vtramque aut Pisidiam dantes ei. Omni enim ex hoc difficultate prouincias liberamus, illas ciuilium iudicium dignas in omnibus tam pecuniariis quàm criminalibus respicientium, scientibus his quòd si quodlibet factum latrocinium aut inuasionem in illis locis aut ablationem rerum persequantur, & ablatum vindicent, ex ipsis suis facultatibus ex hoc datum dispendium curare, necessitatem habebunt, tam in cingulo constituti, quàm etiam post depositum illud. Itaque si vel tentauerit post præsens tempus qui Lycaoniæ & Lydiæ militarem habet dignitatem, aut ipse ire ad prædictas nobis prouincias aut dirigere aliquos de suo officio, fiduciam damus episcopis ciuitatum prohibere eum aut eos, qui ab eo destinati fuerunt irruere volentes & expellere de locis eos, vtpote semel per præsentem sacram prohibitos legem. super quod & pœnam xxx. librarum auri impositā tam ei qui pro tempore habet cingulum, quàm his qui ei obedire deputati sunt, siue tale aliquid iubeat aut ipsi præsumpserint ministrare: & super hoc cinguli amissione periclitabunt & ipsius substantiæ.

EPILOGVS.

¶ Tua igitur gloria quæ per præsentem nobis diuinam legem sancita sunt cognoscens faciet quidem decreta consequentia ipsis, edictis verò vtetur & præceptis ad eos qui prouincias moderantur & ciuitatum episcopos, vt & hanc per ciuitates proponant legem & omnibus manifesta faciant, quæ per eam nobis placuerunt occupationem. [Datum 6. Idus Februar. Constantinopoli, Domini nostri Iustinian. PP. August. anno. XV. Post consulatum Basilij Viri Clarissimi anno XII [s].

s i. anno 549.

VT † LICEAT HEBRAEIS [t] SECVNDVM TRADITAM LEGEM SACRAS scripturas Latinè vel Græcè vel alia [u] lingua ||legere|| &, vt de locis suis expellantur non credentes iudicium vel resurrectionem [x], aut dicentes angelos [y] subsistere creaturam Dei.

Tit. XXVIII.

NOVELLA CONSTIT. CXLVI.

Idem August. Ariobindo P.P.

PRAEFATIO.

NECESSARIVM quidem erat Hebręos sacros audientes libros non solis literis adhærere, sed ad reconditas eis prophetias respicere, per quas magnum Deum & saluatorem generis humani *Iesum Christum* adnunciant. Sed etiam si insensatis semetipsos interpretationibus tradentes à recta vsque nunc aberrauerunt gloria [z], tamen certare ad inuicem discentes ipsos, non sustinuimus fine iudicio eis relinquere tumultū. Per has enim ipsorū quæ nobis adductæ sunt προσελεύσεων [a], dicimus quod quidem solam habentes Hebraicam vocem, & ipsa vti in sacrorum librorum lectione volunt, nec Gręcam tradere dignantur, & multum dudum tempus per hoc ad inuicem commouentur. Nos igitur huiusmodi discentes meliores iudicauimus esse [b] & Græcam vocem ad sacrorum librorum lectionem tradere volentes, & vocem omnem simpliciter, quam locus aptiorem & magis cognitam audientibus facit.

Cap. I.

† Abrogatur hæc constitutio Nouella Leonis 55.
t seu Iudæis Tertull. 18. *Apologet. in fin.* Hebræi retro, qui nunc Iudæi 1. C. 9, adde constitutionem Leonis Iconomachi quæ Iudæos ad baptismum adigit.
u nedum Hebraica. huc refer *ca. 1. & ca. 3. j.*
x huc refer *cap. 2. j.*
y *v. d. cap. 2. j.*
z δόξης i. sententia.
a interpellationū προσελεύσεις interpellatio.
b eos scil. qui Græcam etiam assumendam putarunt.

SAncimus igitur licentiam esse volentibus Hebræis per synagogas [a] suas, in quocumque Hebræi omnino loco sunt per Græcam vocem sacros libros legere conuenientibus, vel etiam patria [b] fortè (Italica hac dicimus) lingua, vel etiam aliorum simpliciter, vna scilicet cum locis etiam lingua commutata, & per ipsorum lectionem, per quam clara sunt quæ dicuntur, conuenientibus omnibus deinceps, & secundum hæc viuere & conuersari. neque fiduciam esse his qui apud eos sunt expositoribus, solam Hebraicam tradentibus, malignari hanc quemadmodum voluerint, multorum ignorantia suam ipsorum abscondẽtes malam consuetudinem. Verumtamen hi qui per Græcam legunt, septuaginta [c] vtantur traditione, quæ omnibus certior est, & præ aliis melior indicata, præcipuè propter quod circa interpretationem contigit, quia & per duos diuisi, & per diuersa interpretantes loca, tamen vnam tradiderunt omnes compositionem. 1 ¶ Ad hæc verò quis non horum virorum & illud admiretur, quia multo antiquiores salutari apparitione magni Dei & saluatoris nostri *Iesu Christi* constituti, tamen illam futuram, tanquam videntes, sacrorum librorum traditionem fecerunt, tanquam prophetiæ gratia circumfulgente eos? & hac quidem vtuntur præcipuè omnes. Sed, non tamen tanquam eis residuas excludere sanciuerimus interpretationes, licentiam damus & Aquilæ [d] vti, etsi alienæ [e] tribus ille, & non competentem in aliquibus sermonibus habet cum septuaginta interpretatione dissonantiam [f]. Eam verò quæ ab eis dicitur *secunda editio* [g] interdicimus omnimodo, vtpote sacris non coniunctam libris, neque desuper traditam de prophetis, sed inuentionem [h] constitutam virorum ex sola loquentium terra, & diuinum in ipsis habentium nihil. Et ipsas ergo sacras voces legant, codices ipsos *respuentes* [i], sed non abscondentes quidem quæ per eos dicta sunt, exterioribus verò traditis sine scriptis vanæ vocis vtentes, ad simpliciorũ per ipsos excogitatis perditionem. Vt hac data à nobis licentia, neque damnis aliquibus subiiciantur omnino qui Græcam vocem & alias tradunt, neque ab alio quouis prohibeantur. Neque licentiam habebunt hi qui ab eis maiores omnibus *Archipherecitæ* [k] aut presbyteri [l], forsitan vel magistri appellantur, perinœis [m] aliquibus aut anathematismis hoc prohibere, nisi velint propter hos castigari corporis pœnis, & insuper priuationem facultatum nolentes sustinere, meliora verò & Deo amabiliora volentibus nobis & iubentibus.

CAP. II.

SI quidam verò apud eos [n] *atheos* vanæ nouæ vocis eloquia inferre præsumpserint, aut resurrectionem [o] & iudicium [p] negare, aut [q] facturam Dei & creaturam angelos subsistere: hos & expelli volumus loco omni, & non relinqui vocem blasphemiæ, & ita à Dei simul lapsam notitia. præsumentes enim eos affari aliquid huiusmodi, vltimis subdantur suppliciis. illato errore ex hoc Iudæorum emendentes gentem.

CAP. III.

ORamus verò eos, aut per istam [r] aut per illam linguam sacros libros audientes, seruare quidem interpretantium malignitatem, non solas verò considerare literas, sed rebus refici, & diuinum veraciter intellectum excipere, vt & redoceri quod melius est, & quiescere aliquando errantes, & in hoc ipso quod est omnium κυριώτατον [s] peccantes, in Deum spem dicimus. Propter ea enim omnem eis vocem aperimus ad sacrorũ librorum lectionem, vt omnes de cætero eorum accipientes scientiam doctiores ad melius fiant, re confessa constituta, pa-

a Synagogæ Hebræorum. b de eo sæpius dixi *Nouell. 7. c. 1. Nouel. 22. cap. 2. Nouel. 30. c. 5. Nouel. 69. Nouell. 140.* c Translatio Bibliorum facta à 70. interpretibus de qua J. omnes alias Græcas facilè antecedit: Cæterùm, breuitatis causa 70. interpretatio dicitur, cum 72. fuere. *Epiphanius libro de mensuris, Tertull. 18. Apologet.* eadem ratione qua Centumuiri appellabantur etiamsi essent 105. ex singulis tribubus terni. *Festus in voce Centũmiralia iudicia.*

d Dicẽdum est aliquid de Græcis versionibus. Prima quę dicitur 72. interpretum. *vt s. eo.* cõposita fuit à viris 72. Ptolemeo Philadelpho Ægypti regi missis ab Hierosolymitanis, Ioseph. 12. *Antiquit.* Tertull. c. 18. 19. *Apologetici.* Epipha. *libro de mẽsuris:* Euseb. 8. *de præparat.* 1. Composita, inquam, in Pharia insula, repositaque primùm in bibliotheca Bruchio, postremò in Serapio: idque lõgè ante Christũ natũ. v. Epiphaniũ *libro de mensuris & ponderib.* vbi inter cætera refert, septuaginta duos electos imitatione quadam Mosis, cui præceptũ fuerat, vt assumeret 70. viros, & ascenderet in montẽ. Hanc interpretationẽ secuta est interpretatio Aquilę, de qua hîc, facta sub Hadriano imperatore *Epiphan. d. loco*, Tertia est Symmachi Samaritæ *Epiphan. d. loco*, vel Ebionei *Euseb. 6. cap. 71.* Quarta Theodotionis Ephesij Marcionitæ sub Commodo *Epiphan. d. loco.* Quinta editio interpretem certum nõ habet: fuit tamẽ reperta anno septimo Antonini Caracallæ in Hiericho doliis occultata cũ aliis libris Hebraicis & Gręcis *Epiphan. d. loco.* Sexta authorem etiã non habet, vtque superior reperta fuit in doliis occultata in Nicopoli ad Orientem sita, seu in Actiaco littore, sub Alexandro Seuero *Epiphan. d. loco.* Has interpretationes adeptus Origenes, curauit ita integra Biblia describi vt Hebraico textui, literis Hebræis descripto, columnam deputaret: alteram, eidem textui, sed litteris Græcis conscriptam. Duabus istis columnis quatuor alias adiecit ex opposito, interpretationem scilicet Aquilæ, Symmachi, septuaginta, Theodotionis, eamque editionem Hexapla vocauit: quibus verò addidit quintam & sextam interpretationes anonymas, *de quibus superius dixi* Octapla vocauit. *v. Epiphan. d. loco.* Vt eo reuertar vnde digressus sum, Iustinianus hîc non probat quamlibet translationem Græcam, sed septuaginta tantùm aut Aquilæ. Mirum esse potest de Aquila, cùm D. Hieronymus *in præfat. in lib. Iob*, hæreticos Iudaizantes vocet Aquilam, Symmachum & Theodotionem. his adde Eusebium 6. capite 16. vbi etiam de tetraplis. De latinis versionibus alio dicam loco. e κἂν εἰ ἀλλόφυλος ἐκεῖνος. id est, tametsi etiam diuersæ nationis fuerit. f Aquila ex Græco Christianus factus, cum Astronomiæ curiosis quæstionibus plus æquo deditus esset, eiectus ecclesia transit ad Iudæos. vtque Christianis noceret, cœpit 70. interpretationem & testimonia de Christo in scripturis probata corrumpere. *v. Epiphan. d. loco.* g τὴν λεγομένην δευτέρωσιν. quo vocabulo, propriè non intelligit aliquam superiorum translationum, sed traditiones & obseruationes Iudaicas. Hebræi vocant *Misne Thorah*, id est legem secundariam, atque in vnum compositam (vt quidam volunt) à Iudæis post Christi aduentum, idque partim ex Cabalisticis seu anagogicis, partim ex allegoricis quibusdam interpretationibus, quarum originem & successum ad vsque tempora Mosis & 70. eius adsessores Iudæi referebant. Addunt, Iudæos deinceps ex superiori syntagmate & aliis postea natis opinionibus, primum Talmud, seu Hierosolymitanum (sic appellatum ob Iudæos doctores vndique Hierosolymis in eum finem coactos) composuisse anno Christi 300. Anno verò 70. pòst, secundum Talmud edidisse, coactis in Babylone Iudæis: eoque nunc Talmud vti Cabalisticis somniis referto *v. Postell. cap. 3. de orbis concordia n. 12.* h ἐξεύρεσιν id est, commentum. i ἀναπτύσσοντες. sensus, si animus est Iudæis sacras scripturas legendi, sacros Codices euoluant, non eos in quibus meræ tantùm fabulæ continentur.

ratiorem multo ad discretionem esse, & ad melioris intentionem, sacris innutritum libris, & parum quod desit habentem ad emendationem, quam scientem quidem horũ nihil, solo verò cultus inchoatum nomine, & tanquam anchora [t] retentum sacra, & doctrinam [u] piam, hæresis appellationem esse putantem.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur nobis placuerunt & per hanc præsentem piam legem declarata sunt, custodiet quidẽ tua gloria, & quod tibi obtemperat officium. Seruabit & pro tempore qui in eodem cingulo ordinabitur, & non permittet omnino Hebræos præter hæc facere, sed insistentes & prohibere omnino nitentes, corporalibus primùm pœnis subiiciens, exilium incolere compellet, auferens & bona; vt non simul ipsi contra Deum, sed & imperium audaciter insurgant. vtetur autem & præceptionibus ad prouinciarum præsides, præcipiens ipsis nostram legem, vt & ipsi hanc discentes, proponant per ciuitatem vnamquamque: scientes, quod hæc obseruari vtile erit his qui nostram indignationem veriti fuerint. Datum [x] 6. Id. Februar. Constantinop. DN. Iustin. PP. August. ann. XXV. post Basilij V. C. Consulatum anno XII [y].

DE RELIQVIS [z] PVBLICIS NON EXIGENDIS, [a] ET DE DISCVSSIONE diuersarum actionum.

Tit. XXIX.

NOVELLA CONST. CXLVII.

Idem August. Ariobindæ P.P.

PRAEFATIO.

ET si expensam multam nunc supra quàm aliquando respub. esse oportet, tantam magnitudinis præbitionem benignitate accipienti Dei, & ad augmenti rationẽ & superimpositos expugnati barbaros, omnem tamen prouidemus viam, vt & expensarum non prohibita fiant, & nulla misericordiæ species circa subiectos nostros relinquatur. Quanta igitur singulis interpellantibus nobis & debita prætendentibus publica & inopiam redditionis, præparatè remuneramus, & qualiter nullus misericordiam petens siue actu à nostra recessit facie, hoc dicere non nostrum est, his quæ pro his scripta sunt & ipsis quis remunerationes acceperunt, attestantibus nobis. Sed quia modicum & imperio indignum est de singulis interpellantibus proprias aliquorum munerationes facere, aut etiam vsque ad villas aut ciuitates solas aut in solas prouincias nostram extendere misericordiam, & non magnum aliquid & commune de omnibus subiectis facere.

CAP. I.

PRopter hoc ad præsentes nostras venimus donationes, per quas *Sancimus* dimitti omnibus nostris subiectis reliqua omnino debita à præterito circulo primæ indictionis & eius, & in quam præcedentes nostras conclusimus donationes, vsque adhuc currentem septimam [b] indictionem & ipsam: vt sint viginti duo anni continui in nostros subiectos à nobis factæ largitatis, & nulla reliqua exigi ex illo relata tempore. Hæc verò dicimus non in his quę in auro solũ, sed etiam si argentum aut triticum, aut

k ἀρχιφερεκῖται vox est hybrida, Græca partim, partim Hebræa, eorũ munus erat legere & interpretari illas legis seu prophetarũ sectiones, quas Hebręi Parsioth & Perakim appellant & ad eas accommodare subdistinctiones tractatuum maiorum Talmudis quas iidem Iudæi Perakim vocant. Nam quod nostris libri 50. Pandectarũ, hoc Talmudicis 60. tractatus maiores: quòd tituli, hoc Perakim. Igitur ἀρχιφερεκῖται, quasi paratitularij, quibúsque ad vnguem noti Talmudis Tituli. Idque ita esse Cornelius Bertramus sacrę linguæ apud nostros professor dignissimus, nõ minus Iurisconsultus quàm Theologus amicè indicauit. l id est, seniores. m περινοίαις τισὶν id est, commentis quibusdam. n apud eos κενοφωνίας ἀθέους, &c. id est, apud eos nouas vocum nouitates & impias. o nota hæresim negantem resurrectionẽ, quam etiam ex gẽtilib. quidam agnouere, Plin. 7. cap. 55. similis est, inquit, de asseruandis corporibus hominum ac reuiuiscendi promissa à Democrito vanitas, qui non reuixit ipse. Agnouerunt multa haud dubiè Ethnici, siue ductu naturæ, siue institutione, quale illud dixeris. Quæsiui, viuerétne ipse Pater Paulus & alijquos nos extinctos arbitramur. Immo verò, inquit, viuunt. Cicero in somnio, & alibi Tusculan. Pherecydes Syrus primus dixit animos hominum esse sempiternos.

p Nota hæresim negantem iudicium.

q ἢ τὸ ποίημα τοῦ Θεοῦ καὶ κτίσμα τοὺς ἀγγέλους ὑπάρχειν. Haloander ita vertit, affirmare quòd figmentum & creatura Dei per angelos subsistat: quasi diceret, Hæresim esse, si quis rerum istarum aspectabilium authores faciat angelos, non Deum ipsum. Possumus etiam hac sententia relata ad verbum ἀρνούμενος, colligere, quosdam ex Iudæis eam opinionem habuisse, vt negarent Angelos à Deo creatos. r id est, Græcam & Hebraicam.

s opportunissimum.

t Sacra anchora.

u aliud est vera de Deo scientia, aliud secta.

x id est, anno 548. sed Scrimg. ita legit. Datum Id. Februar. Constantin. DN. Iustin. PP. August. Basilio V. C. Consu. y id est, anno 541.

z *adde Nouell. 148.*

a De indulgentia reliquorum publicorum, *Index Regina.* Ammianus 16. loquens de Iuliano, id eum adusque imperij finem & vitæ scimus vtiliter obseruasse, ne per indulgentias, quas appellant, tributoriæ rei concederet aliqua. & lib. 25. loquens de eodem, libertatis huius testimonia plurima sunt, & verissima, inter quæ indulta sunt tributa admodum lenia, coronarium indultum.

b id est, annum septimum indictionis. cui si xv. addideris, efficies 22. annos, *vt infrà eodem*, vt hinc possis colligere, Circulum indictionalem esse 15. annorum.

quædam

quædam alia species debita sit, & hoc quidem siue quod à subiectis debitum sit, siue ab Illyrica præfectura aut sacrorum nostrorum thesaurorum, siue pro fructibus [a] siue pro residuis titulis quomodocunque inferendis ab eis. In commune enim omnibus nostris subiectis hanc nostram largitatem concedimus, vt nemo pro [b] temporibus illis super eos reliquum inducat, qualemcumque faciens reliquorum exactionem, siue ab ipsis destinatus cingulis, aut qualitercumque publicam personam sibi vindicans. siue aliqua inferens præcepta aut deputationes [c] quoniam quidem & his qui huiusmodi quid acceperint, & tantò continuè non exigere tempore, contra subiectos nostros auferimus exactionem. Insuper & contra ipsum publicum: qui enim debet continuè tantùm, vel negligens, vel sportulis magis & non principalibus factus & neque ab eis neque à publico accipiens, non in tempore deinde memoratur deputationum; aut exinde exactionem inferre tentat. Econtrario autem, eum qui huiusmodi aliquid facere præsumpserit; tanquam nostris pestiferum repellimus donationibus, vt omnem decætero repetitionis occasionem aut perhibeam [d] auferri, tam contra subiectos, quàm contra publicum & maiorem præualere, & ex hoc ἀπεχθημοσύνην nostris subiectis. Quoniam autem & his perfruentur donationibus, & quæ sacris nostris priuatis aut diuino nostro patrimonio competunt possessiones, & neque contra colonos neque contra locatores aut emphyteutas exactio fiscalium pro prædictis à nobis fiet temporibus, aut ab his qui publicum exigunt, aut palatinis ipsis manifestum est. Hæc verò dicimus de his quæ debentur adhuc, & apud nostros sunt subiectos. Si enim aliquid contigerit illis dare, & hoc apud curiales forsan aut officiales aut hypodectas [e] aut delegatores, aut apud hos qui prouinciarum sunt numerarij [f] remansit, hoc non comprehendimus, neque partem facimus præsentis nostræ donationis, sed seruabitur publico. Inutilissimo [g] constituto, vt quod à subiectis datum est, non fiscus accipiat, sed proprium aliorum lucrum fiat.

a ὑπερφόρων i. tributis.

b Indulgentia dicitur quoties præterita tributa remittuntur: releuatio quoties futura.

c ἐνταγὰς v. l. 13. Cod. de annon. l. vlti. & antepē. C. de exact. tribut.

d περίνοιαν, id est, commētum vt Nou. 146. ca. 1. in fi.

e id est, susceptores.

f τραχτεύουσιν.

g id est, cui fit mens absurdissima.

Cap. II.

HAc verò nostra largitate excludimus, & quæ cauta sunt forsitan, aut fideiussa publico à numerariis [h] aut arcariis [i] aut scriniariis. [k] nihil enim neque his de æqua cōferimus donatione, quia semel propria fecit, & penè habet hæc accipiens fiscus. De sacra verò hac largitate excipimus tam militares, quàm fœderaticas discussiones. ipsę enim non contingunt quidem nostros subiectos: iustam verò exactionem contra illos inferunt, qui non competenter de publico accipiunt, quanquam si occasione militaris vel fœderaticæ expensæ contigerunt accipientes; tamen proprium hoc lucrum facientium: & multo magis hoc nostra excepimus donatione ciuilium pecuniarum inquisitiones & insuper operum discussiones [l] tam quæ in hac fœlicissima ciuitate quàm in aliis prouinciis, quoniam non est iustum tanto à nobis emisso auro pro occasione munitionis reipublicæ, administrantes quidem lucrum iniustum habere, fraudari verò loca nostra largitate, aut debita eis munitione, aut ciuitates pecuniis quæ ad ornatum earum diuisæ sunt, defraudari. Quia verò etsi malignantes omnino odimus, sed nostras tamen humanitates [m] obliuisci nullò possumus modo: propterea sancimus quæ à nobis in quibusdam capitulis facta exceptio est, locum habere super his quæ nuper transiit, primæ indictionis temporibus. hanc verò dicimus sexdecim pridem annis factam. De his enim quæ præcedunt temporibus simplicem & generalem omnibus continuè nostram humanitatem concedimus, nullam exceptionem in ea facientes, vt communem omnes homines perfruantur securitatem, & nullam reliquorum exactionem ex qualibet occasione ex illis procedere temporibus. Hanc nos quidem subiectis humanitatē concedentes Deo magno offerre actum existimauimus oportere, vt omnes his perfruentes bonis, gratias pro imperio confiteantur magno Deo, qui & hunc nobis in mētem actum immiserit.

h παρὰ τραχτευτῶν.

i ἀρχαρίων. Arcarij sunt præpositi his exigēdis quæ in arcam P. prætorio inferuntur, vt tit. de susceptoribus & arcariis. Aliàs, arcarij sunt serui dispensatores & œconomi. Ideò vetus interpres Epistolę ad Romanos, œconomū vertit, arcarium.

k id est, canonicariis.

l i. si quid ciuilibus cōmodis deputatur, nec erogatum sit.

m Nihil est quod Imperatores melius cōmendet gentib. quàm clementia v. Volcatium Gallicanum in Cassio: & Iulian. apud Ammianum. 16. Hactenus incusent iura clementiam.

Epilogvs.

¶ Quæ igitur placuerunt nobis & per hanc sacram declarantur legem, ea studeto tua excellentia ad opus adduci, & seruari festinet. ¶ Datum [n] prid. Kalend. Constantinopoli; DN. N. Iustiniani PP. A. anno XXVIII. [o] post consulatū Basilij V. C. anno III [p].

n Dat. 7. Kalen. Maij Const. DN. Iust. PP. Augu. Basil. V. C. Cos. i. anno 541. & malè vt. j.

o id est. 544.

p Contius legit XI.

q Nouell. 147.

s. An hæc constitutio sit Iustini Curopalatæ dicam. j.

De Indvlgentia [q] Reliqvorvm Pvblicorvm.

Tit. XXX.

✱ *Novell. Const. CXLVIII.*

Ant. Contio interprete.

Praefatio.

QVantam circa communia rerum statim ex procemiis [r] nostri imperij fecimus prouidentiam & studium, traditæ nobis ex Deo reipublicæ curam gerentes, ex his quæ iam fecimus, manifestum fecimus vniuersis. Nam publicum debitis multis prægrauatum inuenientes & ad vltimam penuriam repulsum, in nosmetipsos suscepimus debitum, onere simul & difficultate multa subleuantes illud, & rem militarem diffluentem iam necessariorū penuria, ita vt respublica barbarorum insultibus & incursibus immensis pessum daretur, secundum quod nobis fuit possibile, competenti correctione sumus dignati: quin nec vsque ad hæc & sola oportere existimauimus circa subiectos stare auxilium, sed & cuiusdam alterius participes facere humanioris sentētiæ subditos lege iussimus opus esse, liberos ipsos his quæ ab ipsis debebantur debitis publicis facientes.

r i. initio.

Cap. I.

COmmunem igitur & hanc nostram beneficentiam in omnes subiectos extendentes, indulgemus superioris temporis vsque ad octauam indictionem, & ipsam præsentis cycli, debita à subiectis publico: & sancimus nullam exactionem fieri eorum quæ in reliquis debentur vsque ad dictam indictionem, siue generalem siue specialem mensam tuæ gloriæ hęc respiciant, siue cingulū sacrorum apud Illyrios prætoriorum siue gloriosissimi Iustiniani præfecti eorum, qui in Mysia & Scythia sunt militares numeri, siue sacrorū nostrorū thesaurorū, siue sacratissimi nostri ærarij, siue sacri patrimonij, siue magnificentissimi curatoris domorū [f]. Sed omne quicquid tā in auro quàm argēto & cæteris speciebus debitū sit, id omnib. debētibus indulgeatur, ita vt neque coloni neq; conductores, neque emphyteutæ, neque etiā possessores exigantur debita publico reliqua eorum quę à prædicta indictione fluxerunt & ipsa tēporum.

f rerum priuatarum *Hal.*

Cap. II.

EXcipimus autem ab hac nostra largitate militares [t] & fœderaticas discussiones. Ipsas enim subiectos neque omnino cōtingere accidit, præter eos & quidem solos, qui sibi ex publico pecunias erogatas, in lucrum proprium conferunt. Item ea quæ militaribus ordinibus vel fœderaticis deputata sunt à publico, & quæ apud dictos hypodectas [u], vel exactores aut delegatores, siue in auro siue in argento & in aliis quæ in specie conferuntur, inueniantur à subiectis soluta, exigentur & ipsa, & soluentur quibus competens est prædictorum nostrorum cingulorum. Ad eundem verò modum & alios omnes qui acceperunt à nostris subiectis aurum vel aliud quid ex dictis à nobis indictionibus, & hoc non deposuerunt in publicum, (si deponi cōpetens erat) excipimus à præsenti nostra donatione, vt illud in publicum aut his quibus congruit, soluatur. Subiectorum enim miserescentes, præsenti eos dignati sumus humanitate. Sed neque eos, qui apud se publicas susceperunt pecunias, priuare verò publicum volunt, siue illos ad quos destinati erant. Perspicuum autem est, quod si quidam hanc nostram præsentientes munificentiam super indultis reliquis, per aliquam περίνοιαν, [x] id est, machinationem, à subiectis cautiones aut fideiussiones acceperint, aut in propria transtulerint debita, vel aliud quid in fraudem huiusmodi meditati esse aut fecisse deprehendantur, nihil ex his vtilitatis habebunt, reddent verò cautiones his à quibus receperunt ipsas. Omnes autem gratias Deo & nobis confitebuntur: alij quidem quia debentes reliqua, indulgentia & humanitate dignati sunt, alij verò quia nihil reliquorum nomine debentes, liberati sunt solicitudine, susceptorum gratia custodiæ, ne hi quibus accidit sæpe, pro iisdem inquietari temporibus, rursus tanquam quibus furto propria iugatio interciderit; ad soluendum præsto esse debeant, vsque ad octauam indictionem habentes securitatem, vt in omnes reuera præsens nostra distribuatur donatio.

t i. si quid cōmodis militiæ deputatum est, nec erogatum.

u i. susceptores.

x vt Nouel. 146. c. 1. Nouella 147.

Epilogvs.

¶ Quæ igitur sancita sunt à nobis & per hanc nostram pragmaticam legem manifestata, tua gloria litteris visa, per hanc regiam vrbem omnibus manifesta constituet. Dat. Cōstantinopol. DN. N. Iustiniani [y] PP. Augusti anno XIX [z]. post consulatum Basilij V. C. anno IIII.

y hęc verba indicant hanc cōstitutioné esse Iustiniani, non Iustini Curopalatæ.

z i. anno 545.

Vt [a] Dei Amantiss. Episcopi cvm provinciarvm indigenis [b]

& incolis, quos sibi Præsides [c] esse velint, eos sibi à sacratiss. Principe concedi petant, iique gratis præsides fiant: vt tamen qui in præsidem petitur, idoneè fisco caueat. si verò præsidem petere distulerint, vt tum aduersus eum qui ipsis pręses missus fuerit, quodcunque etiam occasione publicorum tributorum fecerit, querelam instituere nequeant.

a Cuiacius notat hanc Nouellam esse Iustini.

b De Indigenis in præsidatum promouendis.

c de pręsidibus, *Index Regina.*

Tit. XXXI.

NOVELLA CONST. CXLIX.

PRAEFATIO.

DVM reipublicæ à Deo nobis datæ curam gerimus, simulque vt subditi nostri in omnibus iustitiæ bono fruantur, operam damus, hoc vnum nobis inde ab initio proposuimus, vt quicquid antea imperfectum, & confusum fuisset, id & corrigeremus, & vndique perfectum exhiberemus. Anxia itaque reputatione habita, quomodo & fiscus & subditi illæsi & indemnes permaneant, animaduertimus nos facilè id consequuturos, si efficeremus vt prouinciarum præsides, vbi magistratu gratis [a] suscepto, ritè fisco cauissent, in omnibus rectè ac legitimè magistratu fruerentur: ita vt ab omni iniustitia, quæstu, alia quique turpitudine atque re vetita abstinerent.

a Nouell. 8.

CAP. I.

NE igitur peregrini [b] aliqui in prouincias se ingerentes, illas iniuria afficiant, nósque crebris aduersus illos interpellationibus instituendis molestias sustineamus: hortamur cuiusque prouinciæ sanctißimos episcopos, eósque, qui ex indigenis & incolis primas tenent, vt per communem libellum supplicem de iis ad nostram potentiam referant, quos idoneos esse ad prouinciæ suæ gubernationem existiment. His enim magistratus insignia gratis traditur i sumus: tamen vt publicum & fiscalem canonem se illaturos caueant, atque nihil contra leges se exacturos, neque cuiquam collatorum vim illaturos, illis datis sponsoribus promittant, se annonis contentos publicorum tributorum exactioni inuigilaturos, iisque qui in sacris illationibus probi & prompti sint, mites simul & paterno affectu exhibituros, cum improbis verò atque refractariis acerbius in exactionibus acturos, neque inde quicquam lucri ablaturos. Oportebit verò etiam nihilominus illos, coniectis in [c] leges oculis, quibuscunque litigatoribus æqualitatem atque iustitiam tribuere, &, ne sumptibus ac longinquitate temporis atterantur, citò [d] illos dirimere: tum & eos qui deliquerint, in ius rapere, & secundum legem pœnas illius infligere: denique in omnibus iustitiam exhibere.

b Peregrini remoti ab adipiscendo præsidatu aliarum gentium.

c Iudex secundum leges iudicare debet Nou. 24. cap. 2. Nouell. 83. c. 13. Instit. de off. iud.

d v. l. 13. Cod. de iudiciis.

CAP. II.

AC sanè non hisce solis hæc præcipimus, verumetiam cuiusque magistratus assessoribus, aliisque quicunque magistratibus subseruiunt. Nam si quis illorum aut in publicorum tributorum exactione negligenter se gesserit, aut collatores nostros damnis contumeliosísve oblæsionibus inuoluerit, simul bonis excidet, simul summo subiicietur supplicio. Etenim Deo auspice hoc vnum nobis studio est, vt prouinciæ bonis legibus regantur, tutoque [e] habitentur, atque præsidum iustitia fruantur: & verò publica tributa citra querelam inferantur. Impoßibile enim est, vt sacris tributis non illatis, alioqui [f] respublica conseruetur. Militares [g] nanque copiæ assignato sibi salario inde percepto, hostibus resistunt, & collatores à barbarorum incursionibus & truculentia vindicant: denique agros atque ciuitates à latronum alioque modo incompositam vitam sectantium, vi & irruptionibus, agendis excubiis defendunt: ex illis etiam reliquæ cohortes ea quæ ipsis attributa sunt, accipiunt: muri atque ciuitates indidè instaurantur: publicarum balnearum hinc calefactiones procedunt: postremò spectacula, aliaque omnia quæ ad delectationem subditorum inuenta sunt, ex iisdem curantur: vt quæ ab illis contribuuntur, partim in ipsos, partim propter ipsos insumantur & impendantur: nobis autem prorsus nihil inde præter istarum rerum curas habere contingit, non tamen eas mercede vacuas, quum magnus ille Deus, & Seruator noster Iesus Christus, magnitudine clementiæ suæ permultis propter hoc nos bonis remuneretur.

e Huc refer ea quę Oldendorpius scripsit de exceptione loci non tuti cap. 17. tractatus exceptionum: adde l. 10. ff. de vi.

f Pecunia, nerui reipublicæ.

g Laus, necessitas, atque vtilitas rei militaris.

CAP. III.

HIs itaque omnibus prouincialibus hominibus velut præconio à nobis denunciatis, & quanta nostra sit erga subditos beneuolentia & liberalitas, per hoc ostenso, magis propitium ac benignum Deum habituri sumus, qui tantopere nequid [h] detrimenti subditi capiant, curemus. Si verò hoc nostrum beneficium consecuti, in præsidum electione, opinione atque spe frustrentur, neminem [i] præter seipsos culpare poterunt. Neque etiam, si hos eligere, & ad nos referre distulerint, vllo amplius iure de iis qui hinc in prouincias emittentur, si propter publicorum tributorum collectionem nihil non fecerint, querimoniam instituent: neque verò nos vt de his nos adeant, eósque deferant, dehinc sustinemus. Qui enim facultatem eligendi præsides à nobis ceperunt, vt illi gratis magistratibus susceptis publica tributa inferrent, ipsique ab illis nulla iniuria afficerentur, si hi in illorum electione negligenter versati fuerint, permittendum illis nullo modo erit vt de ipsis conquerantur, nósque illos delaturi adeant, atque molestiam exhibeant. Cæterùm nullus omnino in persoluendis quæ ipsi incumbunt publicis tributis, vlla dilatione vti poterit, non [k] sacra domus, non sanctiß. ecclesia, non pium pauperum receptaculum aut monasterium, non denique clarus aut obscurus quisquam. Neque verò eos qui rempublicam administrant, neque quos ἐκλήπτορας [l] vocant, neque etiam alios quibus publicarum contributionum cura incumbit, periculo quod hinc existere posit eximimus. Quæ enim in commune omnibus conducunt, illorum qui in fiscum improbi esse velint, iniusto proposito anteferimus †.

h Is est scopus omnium legũ, Salus populi suprema lex esto. Erat & illa formula solênis in auspiciis magistratuum, vt consulerent nequid detrimẽti Respublica pateretur.

i Mala electio eligenti imputanda.

k adde Nouel. 38. l. 7. Co. de sacrosanct. eccles.

l susceptores.

† Bonis principis, & fiscalibus commodis, publicè vtilia anteponuntur.

EPILOGVS.

¶ Vt autem quæ pulchrè à nobis proponuntur, omnibus manifesta fiant: iubemus, vt tua excellentia hoc præsens sacrum edictum per felicem hanc vrbem & in prouinciis, conspicuis in quaque ciuitate locis proponat: quo neminè ratio, qua fisci subditorumque indemnitati consulatur, à nobis sereniss. adinuenta lateat. Datum 15. Kalend. Febr. Constant. Imper. DN. Iust. PP. Aug. anno VIII. post Cons. eiusdem anno III [m].

m i. anno 544.

DE [n] EA, QVAE RAPTORI SVO NVBIT.

Tit. XXXII.

n dixi ad Nouel. 143.

NOVELL. CONST. CL.

PRAESENS constitutio confirmat pœnas in constitutione ipsam præcedente prædictas. Iubet enim, ne puella raptum passa, raptori suo nubat. Sin verò hoc fecerit: non succedit ei, cuiuscunque tandem sectæ aut ætatis sit. Nam si ipsi coniuncta non fuerit: capiet omnia bona eius. Si parens consenserit raptum passæ filiæ suæ, vt raptori suo copuletur: mittetur in exilium. Si mortuus est non præbito consensu, tunc raptoris bona confiscantur, videlicet cùm nefariæ sint eiusmodi nuptiæ, si denuo raptori suo raptum passa puella copuletur.

NE DECVRIO AVT COHORTALIS [o] PERDVCATVR IN IVS, SISTATúrve iudicio [p] citra iussionem principis, quæ insinuetur præfectis.

Tit. XXXIII.

o Cohortales officiales præsidum tit. de cohortalib. Augustinus in euang. Iohan. Cohors non Iudæorum sed militũ fuit.

p extra suam prouinciam sci. Nouell. 4.

NOVELLA CONSTIT. CLI.

Imperator Iustinianus August. Areobindo prætoriorum præfecto.

PRAEFATIO.

SVGGESTIO nobis per epistolam gloriæ tuæ facta est, quæ dicit, non [q] ex vsu esse, vt decuriones aut cohortales, cùm publico priuatóve cum ipsis iure agendum est, ad diuersa iudicia, vel ad hanc almam perducantur vrbem, vel in alias mittantur prouincias. sæpenumero autem sacras nostras præberi iussiones, quæ id velint. petiistique vt sacra pragmatica forma prohiberetur, ne quis cohortalium aut decurionum iudicij causa vel ex alia in aliam prouinciam duceretur, vel ad hanc vsque regiam pertraheretur vrbem: si verò sacræ de hoc componantur formæ: vt hæ prius insinuentur [r] iudicio excellentiæ tuæ, & decreta, vti æquum est, suscipiant.

q Priuilegium probatur consuetudine.

r Euocationum formulæ impetratæ aduersus decuriones aut cohortales insinuandæ sunt apud præfectum prætorio.

CAP. I.

NOs igitur tametsi omnem productionem in ius, exhibitionemque in iudicio aduersamur: si tamẽ necessitas incidat vt huiusmodi aliquid agatur, nulli nostrorum magistratuum, excepto throno tuo, concedimus, vt cohortalem aut decurionem ad hanc almam vrbem iudicij causa perduci faciat: nisi sacra aliqua interueniat iussio, quæ expresßis verbis id præcipiat, quam ipsam conuenit vt & excellentia tua perdiscat, neque citra decretum tuum ipse huc in ius perducatur, cùm ita fieri id expediat publico: ne si ex iis locis vbi [s] publicas tractant pecunias, abstrahantur, hanc ansam arripiant nocumentum inferendi contra rempublicam.

s huc referri potest titulus Codicis, vbi de ratiociniis.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram nostram pragmaticam declarantur formam, ea studeto excellentia tua effectui & fini tradere.

NE SA-

NE SACRÆ FORMÆ[a] QVÆ DE causis procedunt publicis[b], aliter robur accipiant, quàm si gloriosiss. prætoriorum præfectis insinuatæ sint, vel fuerint, illicque habeantur ratæ.

a seu iussiones. *Index Reginæ*: sacri typi. θεῖοι τύποι. *Scri.* βασιλικαὶ κελεύσεις ἤτοι θεῖοι τύποι. *2. Eclog. 19.*
b putà de publicis operibus.

TIT. XXXIIII.

✱ *NOVELL. CONST. CLII.*

Imper. Iustin. August. Ioanni gloriosiss. prætoriorum præfecto.

PRAEFATIO.

DANTES operam, vt diuino cooperante auxilio, cum summa diligentia res Imperij à domino Deo nobis concrediti gubernentur: iubemus ne aliter forma de publicis confecta causis ad magnificentiss. ducem, aut etiam Augustalem, aut clariss. prouinciarum præsides valeat, nisi prius insinuata fuerit iudicio excellentiæ tuæ. quæ verò insinuatæ non fuerint, nullam firmitatem habeant. Absurdum etenim fuerit, sacram formam pro publicis confectam causis, non prius insinuari throno excellentiæ tuæ, atque ita transmitti in prouincias, finique contradi.

CAP. I.

SI quid igitur hucusque ad detrimentum[c] reipublicæ factum est, iubemus hoc irritum esse: sancientes, vt quæuis de cætero sacræ formæ pragmaticæ, siue ad Augustalem, siue ad ducem, siue ad reliquos prouinciarum præsides conficiantur occasione (vt dictum est) causarum publicarum: omnino insinuentur iudicio excellentiæ tuæ, eóque pacto (vti dictum est) cum iussionibus excellentiæ tuæ mittantur in prouinciam: vt quæ quidem sacræ formę ad detrimentum reipubl. factæ non sunt, hæ & suscipiantur, coniiciantúrque in præceptiones, & ab excellentia tua mittantur in prouincias, quatenus certo fini tradantur, quæ verò ad detrimentum reipubl. per obreptionem[d] fiunt: has quidem sacras formas tua suscipiat excellentia: non tamen prius quæ inibi sunt reposita faciat, quàm ad nos relationem ea de re pertulerit: quo magis si quid (vt potest fieri) ad detrimentum factum est reipublicæ, id corrigamus. Quæcunque enim sacra pragmatica forma publicarum causarum nomine facta, throno excellentiæ tuæ insinuata non fuerint: hanc nullo valere tempore volumus.

c Quæ ad detrimentum reipublicæ fiunt, non tenent.
d Obreptitia rescripta nullius momenti. *v. l. 29. ff. de falsis.* Augustinus *in Iohannem.* Iuris est forensis, vt qui in precibus mentitus fuerit, non illi prosit quod impetrauit.

DE INFANTIBVS EXPOSITIS[e].

TIT. XXXV.

✱ *NOVELL. CONST. CLIII.*

Imper. Iustin. August. Mennæ gloriosiss. præfect. prætoriorum Illyrici.

PRAEFATIO.

CRIMEN à sensu humano alienum, & quod ne ab vllis quidem barbaris admitti credibile est, Dei amantiss. Thessalonicensis ecclesiæ apocrisiarius[f] Andreas ad nos retulit, quòd quidam vix ex vtero progressos infantes abiiciant, inque sanctis eos relinquant ecclesiis: & postquam educationem atque alimoniam ab hominibus pietatis studia exercentibus promeruerint, hos vindicent, & seruos[g] suos esse pronuncient, cupientes crudelitati suæ hoc etiam apponere, vt quos in ipsis vitæ primordiis ad mortem exposuerint, eos postquã adoleuerint, defraudent libertate. Ex quo igitur huius generis factum multa simul in se absurda complectitur, cædem[h] videlicet, ac calumniam, & quæcunque aliquis in tali actione facilè enumerauerit: æquum sanè erat, vt qui talia perpetrarent, vindictam quæ proficiscitur ex legibus, non effugerent, sed quo magis alij exemplo horum temperatiores fierent, extremis pœnis subiicerentur: vt qui per actionis impudentiam[i] sua detulerint flagitia. id quod in posterum custodiri iubemus.

e vide 8. Cod. 52. περὶ τῶν χαμόυρετῶν βρεφῶν. *Scrimg. 5. Extrauag. 11. adde quæ notaui ad l. 2. C. de patribus qui filios distraxerunt. 1. Harmenop. vlt.*
f Apocrisiarij, pro varietate personarum cui adiuncti sunt, quasi legati ecclesiarum, episcoporum, monasteriorum, iudicum, *v. quæ scripsi ad Nouel. 123. c. 25.*
g Expositum & ab alio educatum, dominus in seruitutem vindicare non potest.
h Homicidij species, infantem exponere. Negat enim alimenta, qui exponit: qui negat alimenta necare intelligitur. *l. 4. ff. de agnoscen. lib.*
i Nemo auditur turpitudinẽ suam allegans. i. postulans lucrum ex sua turpitudine & impudentia.

CAP. I.

QVi itaque ad eum modum in ecclesia, aut vicis publicis, aut aliis locis proiecti fuisse comprobati erũt: hos omnibus modis liberos[k] esse præcipimus, licèt ei qui præiudicio contendit ad hoc, manifesta existat probatio, & possit eiusmodi personam ad suum pertinere dominium ostendere. Nam[l] si nostris præcipitur legibus, vt ægrotantes[m] serui à dominis suis pro derelicto[n] habiti, & quasi desperata iam valetudine, cura dominica non dignati, prorsus ad libertatem rapiantur: quanto[o] magis eos qui in ipso vitæ principio aliorum hominum pietati relicti, & ab ipsis enutriti fuerunt, non sustinebimus in iniustam seruitutem pertrahi? Quin sancimus, vt tam religiosiss. Thessalonicensium archiepiscopus, quàm sancta Dei sub ipso constituta ecclesia, & gloria tua his opem ferat: neutiquam illis qui hæc patrant, legibus nostris constitutas pœnas effugientibus: nimirum qui omni inhumanitate & crudelitate referti sint, tanto deteriores homicidio pollutis, quanto calamitosioribus id inferunt.

k Infantes expositi, ipsa expositione liberi fiunt & liberi censentur.
l Nota argumentum sumptum à domino seruũ exponente, ad patrem infantem filiũ exponẽtem. Aliud in eo, qui seruum capitali fortè iudicio exposuit. *l. 13. ff. de statu.*
m *v. l. 2. ff. qui sine manumiss. adde l. 2. §. 5. C. de bon. libert. l. vnicam. §. 3. C. de Latina libertate tollenda.*
n *adde l. 8. ff. pro derelicto.*
o Magis peccat, qui infantem exponit, quàm qui grandem natu.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram nostram declarantur legem, ea tam gloria tua, quàm qui eundem pro tempore magistratum suscepturi sunt, & obtemperans vobis cohors, effectui ac fini tradere & obseruare studento. Quinque etenim librarum auri pœna imminebit tam his qui hæc transgredi pertentauerint, quàm qui alios transgredi permiserint.

DE HIS QVI IN OSDROENA illicitas[p] contrahunt nuptias.

p huc refer Nouell. 139. de indulgentia illicitè contractarũ nuptiarum.

TIT. XXXVI.

✱ *NOVELL. CONSTIT. CLIIII.*

Imper. Iustin. August. Floro comiti sacrarum rerum priuatarum.

PRAEFATIO.

PRAETER opinionem incertus ad nos rumor peruenit, quòd hi qui Mesopotamiam & Osdroenam prouincias incolunt, illicitis se iungere ausint nuptiis: & Romanas leges, neque non interminatas in iis pœnas veteres simul & nouas transgrediantur, illicitas ac prohibitas incidentes nuptias, dum vicinis[q] & adiacentibus populis morem gerunt. Cæterùm nos nihil quicquam horum credidimus. neque enim arbitramur homines esse, qui quidem, cùm portio sint nostræ reipub. tale quid facere audeant, quo facto & progeniem suam dehonestent, & confundant[r] nomina.

q putà Persis.
r *Nouell. 12.*

CAP. I.

VNde & peruestigare ea volumus, & si omnino huius generis aliquid factum sit, extremum delinquentibus inferre supplicium. Sed quia & longum tempus est, neque credimus eiusmodi aliquid delicti admissum esse, vt maximè huiusmodi quid contigerit, tamen quod præterit, quocumque se modo habeat his, qui Osdroenam & Mesopotamiam prouincias incolunt: propter diuersas hostium irruptiones, quæ quotidie in ipsis fiunt, indulgemus[s], maximè verò quia agrestis[t] vt plurimum multitudo hęc fertur delinquere: sinimúsque ea manere sub præsente forma, haud scrupulosius nimísque anxiè hæc inquirentes, quæ vsque ad nouellam sacram de hoc nostram (vt potuit fieri) constitutionem perperam admissa fuerunt: sed omnem huiusmodi de hoc inquisitionem contra personas & res ad earum prouinciarum incolas pertinentes prohiberi sancientes. Post[u] nostram verò legem, quæ nuper de hoc fuit proposita, si quis præsumpsit, aut etiam præsumpserit tale quid facere: volumus, vt is extremis subdatur pœnis, scituros, quòd non intra pecuniarias pœnas resistemus, sed tam ipsum, quàm vxorem, & liberos ex illicitis procreatos nuptiis post nostram constitutionem digna animaduersione persequemur, & periculum †capitis simul atque bonorum ademptionem irrogabimus: nulli parcentes, siue maioris siue minoris status, aut conditionis, aut (quod multo etiam difficilius est) sacerdotij sit, sed omnibus plectendis solennem & Romanis legibus decentem ordinem conseruabimus, non tantummodo partem bonorum ablaturi, sed & cum toto patrimonio partem corporis: & si impertunius illicitas contractas nuptias deprehenderimus, ne ipsam etiam vitam quoquam saluare queunte: vt per omnia pœnæ consectaneæ sint delictis. Oportet enim recta pariter ac conuenientia sapere, & alios ad earundem rerum æmulationem excitare: non verò ipsos perpetrare legibus contraria, & ex mutua[x] vitiorum imitatione refugium quærere. Hæc igitur conseruari in prædictis prouinciis volumus: tam ciuilibus, quàm militaribus magistratibus idipsum custodientibus, & vt pœnæ delinquentibus imponantur, procurantibus. Atque hoc mandatu tuo volumus ibi locorum programmatis per proprios magistratus manifestum fieri: nisi & ipsi extremis subdi velint suppliciis, simul & magistratuum ac bonorum amissionibus, si quid horum per negligentiam omiserint.

s Principes iusta nonnunquã de causa, indulgere possunt illicitas nuptias. *adde l. 57. ff. de ritu.*
t Rusticis magis parcitur, quã aliis, in iis quæ fiunt ignorantia iuris. *adde Nou. 144. c. 2.*
u Quoties lex in præteritum aliquid indulget, in futurum vetat. *l. 22. ff. de legib. Nouel. 127. c. 4.*
† Pœna incestarum nuptiarum, alia fuit olim. *l. 6. C. de incestu.*
x Exempla, delictum non excusant.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram pragmaticam declarantur formam, ea studeto gloria tua effectui & fini tradere.

VT[y] MATRES ETIAM TVTELÆ rationibus obnoxiæ[z] sint.

y Ne matres tutelæ rationibus obnoxiæ sint. *Index Regina.*
z maximè si nubant. *Nou. 22.*

TIT. XXXVII.

✱ *NOVELL. CONST. CLV.*

Imper. Iustin. August. Belisario.

PRÆFATIO.

PORREXIT potentiæ nostræ supplicationem Martha clariss. fœmina, qua continebatur, quòd magnificæ memoriæ Sergius, qui pater eius fuit, cùm obiisset mortem, tenera admodum ætate ipsam reliquerit: quódque clariss. mater eius Auxentia, testatione apud actorum monumenta deposita, non [a] se ad secundas peruenturam nuptias, tutelam eius subierit: & legibus nostris de hoc definito iureiurando [b] præstito, res administrauerit. His ita ab ea gestis, quasi neque iusiurandum ab ipsa præstitum, & despicabile patrimonium relictum esset: paucula [c] quædam in inuentario ab ea confecto designasse. postea etiam secundas elegisse nuptias, cùm [d] tutorem ipsi nominasset Petrum. Item è secundo matrimonio duos habuisse filios. & cùm rectè erga ipsam [e] affecta non esset: institutum quidem ab ea tutorem administratione destitisse, cùm ipsa vix decimum tertium apprehendisset annum: petiisséque, vt secundæ ætatis curatorem quæreret, mox etiam persuasisse, vt pro se acceptilationes conscriberet, & omni actioni, quæ secundum leges ipsi posset competere per causam tutelarium rationum, in istiusmodi acceptilationibus renunciaret: cùm in cubiculo per id tempus esset, neque quicquam sciret eorum quæ gererentur. Neque [f] enim possibile fuit, vt ea, quæ apud illam educaretur, neque in vllo contradicere posset his, quæ aduersus ipsam gererentur, vt maximè inferri sibi detrimentum sensisset: aliquid ageret eorum, quæ prohibere potuissent ad ipsius attentata iacturam. Postquam verò tempus effecerit, vt quę aduersus ipsam agitata essent consilia, persentisceret: se quidem apud matrem visam exhortationibus, ne his, quæ in fraudem suam gesta essent, perperam vteretur: sed vti matrem deceret, se ostenderet: & quas primùm res in bonis habuisse nosceretur, sibi restitueret. Ipsam verò cùm se totam filiis ex secundo matrimonio procreatis exposuisset [g], neutiquam istiusmodi rationes edidisse. quin è contrario sacram nostram prætendisse sanctionem, qua continetur, non posse restitutionis contra [h] ipsam iura in vsum assumi: tametsi [i] ea nihil eos generis de matribus, quæ filiorum tutelam suscepissent, & secundas exosculatæ essent nuptias, sanciret. Atque ea de causa supplicationem nobis porrexit. quo magis & mentem sacræ constitutionis redderemus manifestam & extra controuersiam positam: neque si perperam in ea contentis vteretur Auxentia mater eius, res à patre relictas in lucrum proprium conuerteret.

a Nou.118.c.5.
b Nou.22.c.40. l. 2. Cod. quando mul. tut. off.
c & ita inuentarium illegitimum fuit.
d Mater ob secundas nuptias priuatur tutela liberorum. potest tamen eis tutorem nominare. quod vt fiat. v.c.1.j.
e Nouell. 6. de qua s.
f Iustum matri non contradicendi metum habet filia minor annis, quæ in matris domo versatur.
g contra volútatem legum. Nou.2.
h i. negabatur filiam posse restitui aduersus matrem.
i Lex quæ negat liberos in parentes restitui, non prodest illis parentibus, qui ad secundas nuptias conuolarunt. c.1.j.

CAP. I.

CVm igitur hæc in se contineret supplicatio: meritò ad sacram hanc pragmaticam formam respeximus. Per quam sancimus, vt quoniam [k] sacra nostra sanctio nullam mentionem facit earum mulierum, quæ suscepta filiorum suorum tutela, secundas amplexæ sunt nuptias: non liceat Auxentiæ clarissimæ fœminæ eam sacram nostram sanctionem perperam in vsum desumere. Propter causas autem prædictas, & quia monumenta actorum, sub quibus Marthæ filiæ suæ tutelam suscepit, ostendunt legibus definitum ipsam iusiurandum [l] præstitisse, non se ad secundas peruenturam nuptias, & quòd iusiurandum aspernata, in matrimonium secundo se marito iunxit, & susceptis ex eo liberis, effecit, vt clarissima filia eius Martha pro rerum restitutione acceptilationes in ipsam exponeret: summam vtique licentiam habere Martham clariss. fœminam posse sancimus, vt restitutionis [m] in integrum iure vtatur, præsertim cùm nondum se vicesimum quintum ætatis suæ annum excessisse profiteatur. sacra sanctione à nobis proposita, quæ sancit, ne [n] filij contra parentes suos, aut liberti contra patronos suos possint restitutionis in integrum iure vti: neutiquam ipsi obiicienda, propterea quòd nihil lex de his disputet, quæ filiorum suorum tutelam susceperunt. quin contrà, eo quòd altera [o] post hæc sacra nostra processerit sanctio, quæ sancit ne qui tutores constituuntur, aliter filiorum suorum tutelam suscipiant, quàm si designationis suæ tempore apud [p] acta deposuerint, quòd pupillos indefensos non relinquent: & si contingat etiam matrem filiorum suorum tutelam suscipere: vt & ipsa hoc faciat, tutelaribúsque rationibus obnoxia sit: & si alium pro se designare tutorem velit, vt suo [q] & subsistentium illi rerum periculo id faciat. Vnde omnibus modis hoc etiam sacra conuenit, vt si Martha clariss. fœmina comprobauerit, non præteriisse ea [r] tempora, in quibus restitutoriæ ipsi actiones competunt: tam restitutione in integrũ vtatur, quam omnibus aliis, per quæ leges nostræ minoribus ætate opem & auxilium præbent. Sancit etenim nostra potentia, vt omnis reuerentia [s], quæ parentibus debetur à liberis, item honor, atque obsequium parentibus cõseruetur: dum tamen nihil ab ipsis in illorum detrimentum fiat. Vt verò ex prioribus nuptiis filios despiciamus, neque religioni putamus consentaneum: neque alioqui conuenire, vt res, quæ ex paterna ad ipsos peruenerunt, substantia, huiusmodi matres possint vel sibi, vel his, qui secunda vice ipsas habent in matrimonio, vel ex istiusmodi matrimonio procreatis liberis lucrifacere.

k dic vt s.160.
l l.2. C. quando mul. Nou.118.c.5.
m Filia restitui aduersus matrem secundò nubentem, eíque acceptilationem seu apocham rerum gestarum ab ea condicere.
n l.1. l.2. C. qui & aduersus quos in integr. restit. non possunt. l. 11. ff. de dolo. l.17. in fi. ff. de minorib.
o l. vlt. §.2. C. de admin. tut.
p d. §.2.
q d. §.2.
r v. C. de temporib. in integr. restit.
s Tria hîc coniungit, αἰδῶ, τιμὴν, θεραπείαν. l.1. ff. de obseq. parentib. & patro. præst.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur nobis placuerunt, & per sacram hanc pragmaticam declarantur formam, ea studeto gloria tua vnà cum beatiss. archiepiscopo Theopolitanæ [t] ecclesiæ, effectui & fini tradere. Dat. Kal. Febr. Constant. DN. Iustin. PP. August. V.C. Conss.

t i. Antiochiæ.

DE PROLE [u] PARTIENDA inter rusticos [x].

TIT. XXXVIII.

NOVELLA CONST. CLVI.

PRÆFATIO.

DOCVERVNT nos, qui sacrosanctæ Apamiensis ecclesiæ negotia gerunt, quod ad alios quosdam pertinentes rustici cum rusticanis mulieribus suis se coniunxerint, exindéque procreauerint filios: petierúntque, vt & rusticos ipsis adiungarent, & horum filios maternum sequentes vterum. Sed qui hæc petunt, hi sanè constitutionem nostram, quæ nuper prodiit, intelligere non videntur, quid ea sibi velit.

CAP. I.

NAm si liberi aliqui se adscriptitiis coniungant: secundum rationes constitutione comprehensas, infantes matrem sequentur. vnde ad libertatem non perueniunt. Si verò rustici sint: non amplius constitutioni illi per omnia locus sit: sed quemadmodum nuper [y] decreuimus, & lege cauimus, proles diuiditur [z] in partes. Et si quidem æqualis sit [a] natorum numerus: in duas partes diuiditur. si inæqualis, aut etiam vnus tantùm natus sit: tunc quod redundat, venter [b] habet, propterea quòd & amplius laborauerit. & vnus quidem si sit, matrem sequetur. si verò tres nati fuerint: duo quidem duæve matrem sequentur, vnus autem ad proprietatem paterni dominij peruenturus est. atque ita semper (vt prædiximus) id quod impar [c] est, habebit venter. Et secundum hæc Apamienses quoque prolem partiendam esse cognoscunto: vt quod multis retro temporibus in controuersia fuit positum, intelligant denuò sub nostram redactum sanctionem.

u de sobole cum colonis partienda. Index Reginæ. hæc constitutio confirmat Nouellam 162. quæ hac tempore posterior est.
x Qui ex mea adscriptitia & tuo adscriptitio nascitur, meo dominio subiicitur. si duo nascuntur: secundus tui sit dominij: si tertius, mei: & sic deinceps. vt quoties impar fuerit numerus, impar matrem sequatur. Nou.162.
y Nouell.164. quæ hac est posterior.
z Dandum est enim aliquid matri propter puerperij difficultatem. v. l.12. §.1. C. qui potior.
a Quid si duo simul nascũtur, quis eliget? forte res definietur. id enim fit in aliis causis. l. vlt. in princip. C. comm. de legat.
b In pari iure, partus ventrem sequitur.
c Inter coniuges adscriptitios, filij impares ventri cedunt, id est, conditionem, & dominium matris sequuntur.

DE RVSTICIS [d] QVI IN ALIENIS prædiis nuptias contrahunt [e].

TIT. XXXIX.

NOVELL. CONST. CLVII.

Imper. Iustin. August. Lazaro Comiti Orientis.

PRÆFATIO.

EX his, quæ diuerso modò ad nos relata sunt, didicimus in Mesopotamia & Osdroena prouinciis quidpiam delinqui, nostris planè temporibus indignum. Consuetudinem [f] etenim apud ipsos esse, vt qui ex diuersis [g] originem trahant prædiis, nuptias inter se contrahant. Inde sanè conari [h] dominos, de facto iam contractas nuptias dissoluere, aut procreatos filios à parentibus abstrahere, exindéque totum illum locum miserè affligi, dum & rusticani viri & mulieres ex vna parte distrahuntur, & proles his adimitur, qui in lucem produxerunt: & sola nostra opus esse prouidentia.

CAP. I.

SAncimus igitur, vt prædiorum domini de cætero rusticos suos, prout voluerint, conseruent: neque quisquam eos qui iam coniuncti sunt, possit secundum consuetudinem prius obtinentem diuellere, aut compellere vt terram ad ipsos pertinentem colant, abstrahere vè à [i] parentibus filios prætextu conditionis colonariæ. Sed & si quid huiusmodi fortè iam factum est: corrigi hoc simul, & restitui efficies, siue filios abstrahi contigerit, siue etiam mulieres, nempe vel à parentibus, vel contubernij consortibus: eo, qui reliquo deinceps tempore huiusmodi aliquid facere præsumpserit, etiam de ipso prædio in periculum vocado. Quare libera suntò contubernia metu, qui dudum ipsis immittitur, & parentes habento ex hac iussione filios suos: nequeuntibus prædiorum dominis subtilibus contendere rationibus, & vel nuptias contrahentes, vel filios abstrahere. Qui enim tale quid facere præsumpserit: etiam de ipso prædio in periculum veniet, cui eos vindicare rusticos attentat.

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur nobis placuerunt, & per sacram hanc pragmaticam declarantur formam, ea prouidentiam habeto magni-

d de colonis, &c. Index Reginæ.
e in Mesopotamia sc. & Osdroena. Index Reginæ.
f Consuetudo in nuptiis attenditur.
g Personæ adscriptitię diuersorum dominorum, inter se possunt nuptias contrahere.
h Domini non possunt adscriptitiorum matrimonia dissoluere.
i Est enim dura separatio parentum è liberis. l.8. ff. de pignor. l.71. §.3. in fi. de leg.1. l.42. §.2. in fi. ff. de leg.3. l.2. ff. de liberali. Paul. 5. senten. 6. §. vlt.

magnificentia tua, tibique obtemperans cohors, & qui pro tempore eundem magistratum geret, vt ad effectum deducantur conseruenturque: trium librarum auri pœna imminente ei, qui vllo vnquam tempore hæc transgredi attentauerit. Datum Kal. Maij. Constantinop. DN. Iustin. PP. August. B. l. s.[a] V.C. Cons.

VT[b] DELIBERANDI IVS ETIAM ad impuberes transmittatur.

TIT. XL.

✱ NOVELL. CONSTIT. CLVIII.

PRÆFATIO.

OBLATAE nobis à Thecla, quæ & Manno appellatur, preces sunt, quæ declarant Theclam quandam è vita decessisse, relicta Sergia filia impuberem ætatem agente: cúmque vix sedecim dies matri superuixisset filia, obiisse & ipsam mortem in contagione illa, quę nuperrimè homines inuaserat. Eam verò, quæ nobis preces porrexerit, inquit Sergiæ patri[c] sororem extitisse. Cosmam autem Theclæ fratrem Sergiæ hæreditatem vindicasse, dictasséque eo nomine iudicium. Rursum hanc, ne non rectè contentiones sereret, abiisse ad Ioannem prouincialis fori aduocatum, percontatum[d] de legibus, quæ hanc causam concernerent. Illúmque responsum in scriptis[e] edidisse eo ipso significantem, quod Sergiæ ad ipsam delata esset hæreditas. Atque ea sanè de causa controuersiæ iudicem delegisse[f] ipsum Ioannem, Cosmæ partes agente Æsculapio quodam scriniario per Orientem magisterij militum. Sed Ioannem contrariam edidisse sententiam his, quæ in scriptis responderat, vsurpata ad hoc in sententia lege[g] iustiss. principis Theodosij, quæ dicit non posse eum, qui nondum septem[h] annorum natus sit, maternam vindicare hæreditatem, nisi tutorem habeat: sed vt ad illos ea deferatur, quibus competitura esset, & si defunctus impubes ad hæreditatem legibus vocatus non esset. Neque hæc tantùm protulisse in sententia, sed & effecisse[i], vt quæ nobis supplicaret, consequenter secundum sententiam pacta iniret, & eadem denuò dictaret Æsculapio, qui pro Cosma causam egerat. Petiítque nos, vt ipsam tam miserè affectam iniuria respiceremus: & maximè cùm lex[k] in Codice, qui de nostro nomine cognomen accepit, posita sit, quæ innuat, rectè maternam hæreditatem vindicare eum, qui fari possit: & rursus alia[l] à nobis lege proposita, quæ vult, vt si quis hæreditate ad ipsum delata, antequam eam vindicet, aut contrariam ea in re sententiam suam ostendat, ex hac vita emigret: super ea hæreditate deliberandi ius ad hæredes suos transmittat. Porrò eam legem, quæ nuper[m] à nobis proposita sit, qua idem in hæreditatibus ordo adgnatis[n] pariter & cognatis tribuitur: locum in hac controuersia non habere, cùm antiquior sit nostra[o] cuius occasione lex illa valere iussa est.

CAP. I.

SAncimus igitur, vt gloria tua, si[p] hæc ita se habere compererit: opem ferat supplicanti, & legem nostram illi conseruet, quæ deliberandi ius ei tribuit, nimirum Sergia ante excessum anni post matrem suam demortua, volentíque maternam Sergiæ hæreditatem vindicare, eius agendi copiam præbeat. Neque enim pugnare inter se aliquis Theodosij pientiss. principis[q] & nostram[r] legem dixerit: cùm in eodem vtraque volumine sit posita, & nos per constitutionem, quam pro eo posuimus, obfirmauerimus, nihil in eo residere contrarij. Sed obtineto quidem lex nostra in præsenti controuersia, & omnibus casibus in quæstionem deducto assimilibus: obtineto autem Theodosij sacratiss. Principis lex, in quibus[s] annum præterire contigit, & deliberandi tempus elapsum est. Pacta enim post sententiam conscripta, cum altero inita, qui obligationem adquirere non potuit: manifestum est, quòd nullam actionem Cosmæ de his, quæ inibi confessa fuerunt, dederint. Datum pridie Idus Iulij, Constantinop. D N. Iustiniano P P. August.

a i. anno 541.
b vt ius deliberandi etiam in impuberes transmittant. *Index Reginæ.*
c Moritur aliquis impubes non adita hæreditate, quis illi succedet? nũ auunculus, num amita, num vterque.
d Rei conuenti, olim sine aduocati consilio non temerè actiones vllas excipiebant. & breuiter, litem nunquam suscipiebant patrono inconsulto. *l. 17. §. 1. ff. si seruitus vindic.* ibi, *omnes consilium iurisperiti dederũt.* Testamenta etiam vix sine iurisperito faciebant. *l. 88. in fi. ff. de leg. 2.* Inde est quòd non toleretur ignorantia in eo qui Iurisconsulti copiam habere potuit. *l. 9. §. 3. ff. de iur. & fac. ignor.*
e Aduocati, responsa sua in scriptis reddebant.
f nota de cõpromisso in aduocatum & scriniarium facto.
g *l. 19. C. de iur. delib.*
h i. infantem.
i i. effecisse vt sententiæ arbitrium confirmarent.
k *l. 1. C. d. tit.*
l *l. 18. C. de iure delib.*
m *Nouell. 118. cap. 3.*
n iuris adgnatici & cognatici nulla hodie differentia est in succedendo.
o id est, cùm hic casus, qui nunc proponitur, sit antiquior Nouella 118. per quã sublata est differentia iuris agnatici & cognatici. & ita leges non trahuntur ad præteritos casus. *l. 7. C. de legib.*
p id est, si preces veritate nituntur. hæc enim conditio tacitè inest rescriptis. *v. l. 7. C. de diuers. rescrip.*
q *d. l. 18. C. de iure delib.*
r *l. 19. C. de iure delib.*
s sensus est, Infantem per se non adire hæreditatem matris, sed per tutorem: si non per eum intra annum adierit, transmittit hæreditatem ad suos. *l. 19. C. de iure delib.* si intra annum adierit, non transmittit. *l. 18. C. de iure delib.*

VT[t] RESTITVTIONES FIDEICOMMISSI vsque[u] ad vnum[x] gradum consistant.

TIT. XLI.

NOVELL. CONST. CLIX.

Imper. Iustin. August. Petro gloriosiss. sacrorum prætoriorum præfecto, iterum exconsule & patricio.

PRAEFATIO.

TANTVM nobis benignitatis adest, vt ne priuatas quidem causas, quę iudicum nobis inquisitionem superare videntur, legibus nostris definire indignum putemus: ne si quando priuata causa audientiam in iudicium deferri solitam excedat, longa mora eos, qui in iure controuerso hærent, atterat. Aliquotiens igitur gloriosiss. vir Alexander ad nos retulit, gloriosæ memoriæ patrem suum Hierum, cùm testamenti tabulas conscriberet, hisce verbis vsum esse. Volo[y] ac iubeo, vt hæredes mei, Constantinus quidem clariss. vir deputatam sibi domum cum omnibus (vt præscriptum est) cohærentibus illis iuribus, & suburbium in Copariis appellatum item cum omnibus (vt præscriptum est) iuribus ad ipsum pertinentibus, & domum Antiochiæ sitam, emptam ab Ammiano: Anthemius verò dulcissimus suburbium in Blachernis[z] dictum, redemptum à gloriosæ memorię viris Eugenio & Iuliano, & suburbium in promontorio sinus Sosthenij, quod olim in dominio Ardaburij gloriosæ memoriæ fuit: Callipius autem clarissimus vir suburbium Bytharium, siue Philotei nuncupatum: & Alexander clariss. vir suburbium in Venetis, neque[a] per venditionem, neque donationem, neque permutationem, neque quocunque tandem titulo in alium transferant, reiiciántve, aut eam domum seu præscripta quinque suburbia è meo nomine & mea familia alienent: sed si quidem (quod Deus faxit) nascantur filij, & relictis post se filiis aut nepotibus, siue legitimis, siue etiam naturalibus moriantur: vt pro se quisque deputatum sibi suburbium aut domos, tam in hac regia vrbe quàm Antiochiæ positas filiis ac nepotibus legitimis aut etiam naturalibus suis relinquant. Persuasum etenim habeto, quòd neque in naturalibus liberis ac nepotibus dispositionem voluntatémque hanc meam negligent. Si verò in vniuersum omnes, aut aliqui, aut vnus ex iis (quod abominor) sine liberis decedat: volo & iubeo, vt qui liberis orbi aut orbus mortem obierit, superstitibus aut superstiti ex ipsis fratri præscriptas domos, tam quæ in hac vrbe, quàm quæ Antiochiæ est, & item prius declarata quinque suburbia cum omnibus eorum iuribus, & omnibus denique rebus ac personis, quæ iis continentur, citra vllam exceptionem restituat: cessante[b] videlicet inter eos fideicommissorum seu legatorum seruandorum causa satisdatione. Volo etenim ac iubeo, ne quisquam ab alio huius generis satisdationem expetat: iis vel eo, qui præter paternam & pietatis erga ipsos plenissimam intentionem meam à fratribus suis satisdationem in rebus abalienari prohibitis expetere pertentauerint, vel pertentauerit: omnimodo eius fideicommissi amissionem sustinentibus, vel sustinente. Atque hæc quidem ipsum protulisse in testamento: conscripsisse autem & codicillum in quo talibus propemodum verbis vsus sit: Manifestum[c] planè facio, quòd pridem testamentum per scripturam fecerim, & quę in eo conscripta sunt, ex animi mei sententia composuerim: volóque ac iubeo, vt omnia, quæ in eo testamento continentur, omnimodo firmitatem obtineant: his solis exceptis, per quæ fortè in hoc meo codicillo vel aliquid mutauero, vel relicta alicui legata ademero[d]. Volo igitur ac iubeo, vt suburbium illud meum, quod Coparia appellitant, quod in proposito testamento magnificentiss. filio meo Constantino reliqui, detur & pleno proprietatis atque possessionis iure ad clarissim. pariter & generosissim. nepotem meum, Constantini magnificentiss. filij mei filium Hierium simul vniuersum pertineat, cum omnibus prætoriis, quæ in eo sunt, & omnibus scalis[e], & quæ vel intra vrbem, vel extra vrbem pro pensione elocantur, ædibus atque officinis, & balneo, & hortis tam intra quàm extra muros existentibus, & hippodromo, neque non horto, qui in ipso est, & cisterna, atque omni denique iure, quod vllo modo in eo mihi suburbio competit. Idipsum[f] verò suburbium tunc demum prædicto clariss. nepoti meo Hierio dari volo, cùm[g] primum post meam mortem patris sui potestate solutus, per emancipationem sui iuris factus erit: nulla licentia eidem generosiss. nepoti meo concedenda, vt præfinitum rei terminum excedat: aut iis, qui vel ex hoc meo, vel eiusdem clariss. nepotis testamento in eadem iura successerint, vt idem suburbium, vel partem eius aliquam, vel ius diuendant, permuténtve, aut alicui donent, aut quocumque titulo denique abalienent: propterea quòd hoc ipsum suburbium & ædes situm sitásve intra portam muri ficulnei, qua via ducit ad sacrosanctum Martyreium sanctæ Theclæ, per omnia & perpetuò velim permanere in familia mea, neque vnquam de meo nomine egredi. Volo au-

vltra filiorũ gradum. licèt autem postea adiiciat Iustinianus prohibitionem alienationis extra familiam non valere vltra quartũ gradum, debet tamen hic titulus à priore eius parte concipi. & à quibusdam legitur in vulgata, non *quartum*, sed *quotum. vide Cuiac. 4. obser. 38.*
y Series ac recitatio testamenti.
z de Blachernensi suburbio aliàs dixi.
a Potest testator rerum suarum alienationem prohibere, & hæredes damnare ne vendant.
b Testator remittere potest hæredibus mutuam satisdationem. *l. 2. C. vt in possess.*
c Codicillis cõfirmatur testamentum.
d Testamento relicta, codicillis possunt adimi.
e Scalæ, traiectus maritimi. *l. 7. C. de aquæduct.* vel portus aut stationes nauiũ authore Moschopulo ἀπὸ χελῶν. Alciatus perperam cœnacula.
f Facti species hæc est, Parens Constantino filio testamento adscribit fundum: postea codicillis eundem fundum Hierio nepoti suo (id est, filio Constantini) legat, *cùm emancipatus esset* interdicta ei omni alienatione extra familiam, tã ei quàm eius successoribus: eíque, quo casu sine liberis Hierius moreretur, Constantinum patrem substituit. His ita confectis, moritur testator, moritur Constantinus. Moriens Hierius transmittit fundum filio, id est, pronepoti testatoris, & is rursus abnepoti, eique si impubes decederet, substituit extraneos, matrem & vxorem. Quæritur, an fundus debeatur? Conditio legati ita concepti, Ne fundus de familia defuncti, eiúsque nomine exiret, videtur obstare: sed tamen quia fundus cucurrerat per quatuor gradus hæredum, lex vetat testatoris prohibitionem vlterius extendi, & ita vult deberi fundum vxori.
g Legatur in tempus emancipationis. *v. l. 46. ff. de hæred. instit.*

t De substitutione facta in familia morientium, vt vsque ad quartum gradum valeat. *Index Reginæ.*
x μέχρι ἑνὸς βαθμοῦ. ita legitur in editione Scrimgeri & Haloandri Græca. Alciatus legit μέχρι ἐν δ΄, & malè. Græci enim ita non loquuntur μέχρι ἐν δ΄, sed μέχρι δ΄. & Iustinianus constituit, si inter filios facta sit precaria substitutio, vt non porrigatur

tem & iubeo, siquidem eueniat, vt generosiss. nepos meus Hierius vel intra pubertatem, vel etiam post pubertatem, sine liberis tamen legitimo matrimonio procreatis moriatur: vt eius suburbij siue ædium possessio simul & proprietas perueniat, & deferatur, aut restituatur magnificentiss. patri eius Constantino sub eadem conditione, ne [a] vnquam de familia mea meóque nomine abalienentur. His ita confectis, ipsum quidem è rebus humanis abiisse. Hierium verò gloriosæ memoriæ domum quidem Theopoli sitam, quæ successione paterna ad ipsum peruenerat, aliis personis vendidisse: ipsam autem domum, quæ in hac alma vrbe est, & insuper suburbium, quod illi codicillo datum erat, in quibus omnibus interdicta fuerat alienatio, ad Constantem gloriosæ memoriæ filium suum transmisisse. Illúmque rursus prægnante vxore relicta vitam finiisse: scripto prius testamento, in quo disposuerit, vt si puer vel natus non esset, vel natus ante pubertatem mortuus esset: tam gloriosiss. eius mater Maria, quàm inclyta etiam vxor eius altera Maria ad successionem eius vocarentur. Postea verò quàm nata filia in ipsa infantia & teneram adhuc ætatem agens, humanis rebus excessit: cùm reliquam substantiæ partem, tum etiam domum in ampla hac vrbe, & insuper suburbium, quod expressis verbis Hierio gloriosæ memoriæ in codicillo relictum fuit, ad inclytas mulieres deuoluta esse: meritóque tam ex testamento, quàm ex verbis codicilli, domum iuxta & suburbium vindicandi sibi locum datum, vtpote qui solus hoc tempore ex Hierij gloriosæ memoriæ liberis superstes permanserit, & primum gradum in nomine familiæ obtineat. Verùm qui pro Maria & Maria gloriosiss. fœminis faciebant verba, hi agebant, neque testamenti verbis vllum locum factum esse. Neque enim Constantem gloriosæ memoriæ absque liberis ex rebus humanis abiisse, vt vtrarumque ædium restitutioni locus sit. Sed neque suburbij nomine ritè secundúmque leges Alexandrum gloriosiss. virum hasce adoriri: cùm & ipse suburbium, quod ipsi relictum fuerat, in quo communis pater æquè, vt in cæteris, alienationem illi prohibuit, ante id tempus alienauerit: sed & alios fratres idem hoc fecisse. Et leges nostras, siquidem omnes ordine, in quibus huiusmodi aliquid definitum sit, defuncti voluntatem transgrediantur: ex æquo omnibus restitutionem adimere: ne si vicissim alter alterum mutua petitione in ius vocent, multis in vna causa subdantur iudiciis, legésque de hoc propositas nobis reuocarunt in memoriam. Alexander autem gloriosiss. vir rectè se actionem intentare aiebat, & maximè de vtrisque ædibus. defunctum enim satis manifestè suam in codicillo sententiam de iis rebus declarasse, cùm res familiæ conseruari voluerit: sed multò iustioribus se rationibus inniti in suburbio. Neque enim rectè illas sibi alienationem exprobrare, cui ex imperiali iussione hoc facere indultum fuerit. Ac prolixis in ea causa disputationibus vtraque pars vsa est, nunc testatoris interpretando voluntatem, nunc nostras vsurpando leges, quas in rem quæque suam facere arbitrabatur.

[a] Nota de conditione legato adposita. Ne legatum de familia vnquam exeat. *l.* 7. §. 27. *l.* 88. §. 15. *ff. de leg.* 2. *Nouell.* 119. c. 11. *Nou.* 120. *c.* 9.

CAP. I.

NOs igitur cùm & legum, & testamenti interpretationem perspectam haberemus: non nuda sententia, sed lege [b] eius causæ decisionem complectendam duximus, simul vt præsentem dirimeremus controuersiam, simul vt cæteris mouendæ de his contentionis ansam præriperemus. Vnde subtilius pariter & exactius testamenti verbis innixi, depræhendimus ipsis quidem filiis hæreditatem capessentibus *alienationem interdictam, si sine liberis vita functuri essent, non vlterius verò his etiam qui eis filiis succederent*: sed contentum fuisse defunctum, si inter filios duntaxat alienationis interdictum constitueret. neque enim si & ipsi relictis filiis decederent, maiore ipsum cura perquisiisse, cui aut quomodo res relinqueretur: nec voluisse alienationis interdictum vltra [c] filiorum vitam extendere. Enimuerò codicillum, qui de suburbio dumtaxat factus fuit, interdixisse his etiam, qui ex testamento gloriosæ memoriæ Hierij (de iuniore loquimur) res per successionem cepissent, ne suburbium alienarent, & quod consequenter inducitur, in his quoque defunctum voluisse, vt id perpetuò in familia permaneret. Et quidem quæ in controuersiam deducta sunt, eiusmodi fuerunt.

[b] i. eo animo, vt quæ hîc dicũtur pertineãt ad omnes casus similes.

[c] Interdicta filiis alienatione, sub hac conditione, *Si sine liberis decesserint*, natis liberis, finitur prohibitio, ita vt & nepotes possint bona extra familiam alienare. Quid si prohibitio facta sit in infinitum, & substitutio precaria adiuncta? non debet extendi vltra quartum gradum.

CAP. II.

NOs [d] verò cùm totam causam cum diligentia qua decet, penitus intueremur: in aliis quidem rebus, quarum sanè Constantinus gloriosæ memoriæ, Hierij senioris filius, ex paterni testamenti tabulis dominus factus fuit præclarè nullam quæstionem excitandam rati sumus, arcendúmque in his actione, non solùm Alexandrum gloriosissimum virum, sed etiam omnem reliquam familiam: cùm & testamenti verba prohibitionem inter solos constituant filios: & ipsi gloriosæ memoriæ Hierij filij, per quos qui post eos illius familiæ portio extiterunt, Hierij sibi iura vindicant, nonnullas apud se constitutas res alienauerint, perinde quasi ex vna voluntate substitutionem interdixerit. Quod autem ad suburbium attinet, cuius dominum codicillus ostendit esse gloriosæ memoriæ Hierium, præter modum scrupulosa nobis diligentia plenum visum est, si post quatuor demum generationes huiusmodi quæstionem produceremus in medium. Nunc certè cùm Maria & Maria gloriosiss. fœminæ etiamnum supersint, quas alicubi & ipsas nostræ leges in familiam reponunt, vt quæ sponsas quoque hac appellatione dignentur: neque rectè, neque ordine Alexander gloriosiss. vir litem à se prætensam instituit. Quin vt maximè hæ decessissent: tamen quòd quatuor [e] iam generationes præteriisse viderentur, haud sustineremus tam obsoletam causam denuò tradi iudiciis, & maximè cum Constantis filia in pupillari adhuc ætate vitam finierit. Vnde tametsi testamentum ille non confecisset, suburbium tamen ad matrem eius peruenisset: non ipsa pupilla, sed ipsa quodammodo lege horum causa existente: quamuis nemo successorum gloriosæ memoriæ Hierij circa voluntatem eius deliquisset. Licèt enim Constans, cùm testamenti tabulas conscriberet substitutiones quasdam fecerit, filia intra pubertatem mortua: nihil tamen inde excellens introducitur: cùm & ipsa lex pupillæ substantiam matri, quasi ea sine testamenti tabulis decessisset, per se præbitura esset.

[d] Cuiacius putat hanc Nouellam ex earum esse numero, quas Harmenopulus Tribonianum composuisse narrat obscurè, & ambiguè, pecuniáque corruptum, vt & *Nouell.* 2. *Nouell.* 106. & alias pleraque.

[e] Causa decidendi ex eo sumitur.

CAP. III.

SAncimus igitur, vt neque gloriosiss. vir Alexander, aut eius filij, neque reliqui senioris Hierij gloriosæ memoriæ liberi, neque [f] alius quisquam omnium, qui genus suum in eorum familiam referunt, vel Mariam & Mariam gloriosiss. fœminas occasione rerum apud ipsas consistentium, vel alios, apud quos aut hoc tempore res existant, aut ad quos sequente tempore peruenturæ sint, in [g] quibus alienationem fortè Hierius gloriosæ memoriæ prohibuit, adoriantur iudicio, aut omnino mentionem de cætero prohibitionis & familiæ nominis faciant, & aliquod sibi exinde ius adquirant: vtpote cùm & alij Hierij gloriosæ memoriæ filij res suas abalienauerint, & reliquorum quodammodo alienationibus consenserint [h] ac per has, neque non alias, quas prædiximus rationes, quæ ad huiusmodi iudicationem & legislationem abundè nobis sufficiunt, sibi pariter & successoribus suis actiones, quæ ipsis potuissent competere, sustulerint. Atque hæc non tantùm præsentis causæ decisio esto, sed & reliquarum in quibus huiusmodi prohibitione facta, tot successiones præterierint, & vltimus hæredum per [i] interuenientem aliquem in medio impuberem hæreditatem capessat. Tunc enim his etiam, qui sunt extra familiam eius, qui primus prohibuit, per præsentem nostram legem transmittendarum rerum licentiam habebit. Siquidem in commune hanc legem, tam de præsenti casu, quàm de omnibus posthac futuris ad eum modum prohibitionibus protulimus, simul contentionem componentes, quæ hoc tempore euenerat, simul (vt probabile est) futuras præcidentes.

[f] & ita excluduntur gentiles in hac hypothesi.

[g] *adde l.* 62. *ff. de adqui. rer.*

[h] Alienatione prohibita extra familiam, omnibus vendentibus, vel pacto consentiẽtibus, fideicõmissum remittitur. *l.* 77. §. 27. *ff. de leg.* 2. *v. l.* 11. *C. de fideicommiss.*

[i] vt mater per abnepotem in pupillari ætate decedẽtem. An ad alios casus id extendi potest? non temerè. *v. Cuiac. hîc in fi.*

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur legem, ea proponere gloria tua in alma hac vrbe, & effectui ac fini tradere studeto, atque obseruari præcipito.

EXEMPLVM [k] SACRÆ PRAGMAticæ formæ de vsuris.

TIT. XLII.

NOVELLA CONST. CLX.

Imper. Iustin. August. Papio.

PRÆFATIO.

ARISTOCRATES prudentiss. Aphrodisiensis reipubl. pater, quique immobilia in ea possident, supplices nobis facti sunt, aientes prædictam ciuitatem, &c. Ac principio quidem illud cognoscimus, quòd plerique leges nostras ita accipiant atque intelligant, vt vnde minimè conueniat, inde [l] iniustarum ipsis actionum ansas præbeant. Si quidem à patre reipubl. edocti fuimus, quòd cùm bene magna auri summa Aphrodisiensium reipubl. ex legatis à nonnullis ciuitati relicta esset, ne quando ea deperiret: quidam illorum qui in republ. cum potestate erant, eam auri summam collocauerint, vt quamdiu id auri apud ipsum resideret, tamdiu qui suscepisset, quoquo anno pro eo ciuitati dependeret, (siue quis id pactum, siue reditum, siue etiam vsuram [m] appellare velit) quantum ferre ciuitatem æquum esset. Eos verò, qui aurum susceperunt, postquam constitutionem protulimus, ne creditoribus permittatur, vt debitum vltra [n] duplum exigere, sed hoc ipso duplo contenti sint, sanè

legatum

[k] de pecuniis & vsuris ciuitatum. *Index Regina.*

[l] Inde calumnia non sumenda, vnde sinceritas promanat.

[m] idq; rectius. nihil est enim aliud reditus pecuniæ, quàm vsura. *l.* 24. *ff. de proscript. l.* 30. *ff. de adimend.*

[n] Vsuræ supra duplum nõ debentur. *Nou.* 121. *Nou.* 138.

legatum ciuitati deperire, & tam calefactiones balnearum publicarum, quæ exinde fieri soleant, iniuria affici, quàm opera publica per legem nostram labefactari, & illorum interpretationem vitium adferre reipublicæ.

CAP. I.

VT igitur omnia hæc è nostra expellamus republ. sancimus, vt qui id auri pereeperunt in hoc, vt pensionem[a] aliquam pro eo persoluant reipubl. singulis annis, quo ad illud penes se aurum habuerint, inferre compellantur id quod pro eo se illaturos constituerint, haudquaquam sacra nostra ad hoc constitutione vsurpata. Illam etenim de creditoribus conscripsimus, & qui in ea comprehenduntur, casibus. Præsens verò species illam nō attingit: siquidem hoc magis annuo[b] reditui, quàm vsurarum præstationi simile videtur. nos autem ex æquo ciuitatum curam gerere oportet, vt rerum fiscalium. Quòd si quis post hanc præsentem nostram formam aliter ea quæ à nobis lege promulgata sunt acceperit, & defraudare ciuitatem dato auro voluerit: & pro vniuerso tempore, quantum debet, ciuitati persoluet, & præterea reddet duplum: vt malitiosæ interpretationis iustam retributionem percipiat: propterea quòd cum in manu illi esset, vt bonum se perhiberet ciuem, ita improbus est, vt quæ illum in lucē protulerit, eam non dubitet afficere iniuria.

a De reditu in pecunia constituto. *v. Molinæũ de vsur. nu. 69.*

b nota de annuo reditu & subtili differentia annui reditus & vsurarum.

DE[c] PROVINCIARVM præsidibus[d].

TIT. XLIII.

✱ *NOVELL. CONST. CLXI.*

PRÆFATIO.

NON tantùm decenter leges ferre summo bono est, sed etiam sancita accuratè custodire[e], & ad effectum deducere, transgressorésque competentibus pœnis subiicere. Quæ enim legum erit vtilitas, si in literis[f] dumtaxat consistant, non etiam per ipsa facta atque opera subditis vtilitatem de se præbeant? Ac scimus quidem, quàm vehementer maiestas Imperatoria collatorum curam gesserit, cùm aliquoties definierit, vt prouinciarum præsides officia gratis[g] suscipiant: quo magis & ipsi, cùm purè his vtuntur, æquum & bonum subditis impertiantur, & ex collatorum incolumitate omnium rerum copia abundet respublica. Sed hæc quidem per immodicam auaritiam eorum, qui officia redimunt[h] potius, quàm suscipiunt, deuicta paulatim in obliuionem deuenerunt.

c De præsidibus. *Index Reginæ: adde Nouell. 95. Nou. 128.*

d hæc Nouella est Tyberij.

e Parum est, leges sanciri, nisi custodiantur. *Nou. 26. c. 1. Nou. 133. c. 4. l. 2. § 13. ff. de orig.*

f Legum vtilitas, non in earũ scriptura consistit, sed obseruatione.

g *Nouell. 8.*

h Aliud est suscipere magistratum, aliud eum redimere.

CAP. I.

NOs autem de his propositas leges renouantes, sancimus, vt illi magistratum gerant, qui & bona existimatione noti sunt[i], & in exercenda iustitia plurimum reposuerunt solicitudinis. Sed & citra vllum munus & largitionem magistratus suscipiant. Item vt tam collatores incolumes indemnésque conseruent, quàm publica[k] tributa diligenter expediant. Præterea vt neque per se, neque per adsessores suos, aut cancellarios[l], domesticósve aut quempiam eorum, qui[m] ad ipsos pertineant, quidquam à subditis accipiant, nisi in quadruplum velint (vt leges loquuntur) quod ab ipsis acceptum est, dependere: sed contenti his sint, quæ lege ipsis deputata sunt è publico. Simulátque magistratu abierint, vt per solennes quinquaginta[n] dies in prouincia assideant, sub publico versantes conspectu, & omnibus actionem intentare volentibus respondeant. Lite verò intra quinquaginta dies non finita si quidem pecuniaria sit, procuratorem dato: sin verò criminalis, ad terminum vsque causæ permaneto: his, qui in causa diiudicant (siue magistratus sint, siue à præfectis dati) nisi intra viginti dies, quàm initium cœperit, eam litem finierint, decem libris auri mulctandis: lite nihilominus secundum prædicta procedente. Si qui enim mala conscientia stimulati, vel clam aufugerint[o], vel ad sacras[p] ædes decurrerint: substantia excident, secundum legem pro modo admissorum inter iniuria affectos diuidenda. Et quemadmodum procedens de hoc constitutio & ex vna parte, prout antea lege[q] comprehensum est, stiterit: quæ pro collatoribus[r] introducta sunt, ea firma permanento. permanentibus videlicet & aliis firmis, quæ ad collatorum vtilitatem de præsidib. pulchrè à maiestate sancita sunt Imperatoria. Quemadmodum autem eos, qui hæc perperam in se admittunt, punimus: ita & eos, qui per hanc causam contra interdictum aliquid ab ipsis accipiunt[s], restitutioni quadrupli subiicimus.

i Nota, quos promoueri oporteat ad magistratum.

k *Nou. 8. c. 8.*

l Cancellarij sunt à secretis iudicum. *dixi ad l. 8. C. de adsessoribus.*

m Fraus alioquin fieret legi, quoties per interpositam personam id facimus quod lex vetat fieri, *vt l. 5. C. de legibus. adde l. 5. ff. repetund.*

n *Nou. 8. c. 9.*

o Fuga suspectũ reddit. *Nou. 53. c. 4. l. 15. C. de probationib. adde l. 25. ff. de senatusconsulto Silaniano. Bald. in l. admonendi. ff. de iureiur.* Exceptiones verò huius regulæ. *vide apud Soci. regula 163.*

p *facit Nouell. 17. c. 7. Nou. 128. c. 13.*

q *i. Nou. 128.*

r *d. Nou. 128.*

s *v. l. 1. l. 2. & toto tit. ff. repet.*

CAP. II.

ATque vt hæc ita caueremus lege, ex eo nobis in mentem venit, quod pluris[t] à nobis sit subditorum opulentia & medela, quàm reditus qui exinde inferuntur Imperio. Contrahimus enim vnà cum largitionibus præsidum in arctum ipsa etiam suffragia[u], quæ Imperialibus inferebantur rationibus: & magnum reddebant pecuniarum cumulum: quo magis hac causa & respublica meliore successu potiatur, & locupletior redeat, aliquot retrò temporibus à nonnullis excogitatis præstationibus liberata. Vna enim hæc res potentiæ nostræ studio[x] est, vt prouinciæ & bonis gubernentur legibus, & tutò inhabitentur, neque non ex præsidum iustitia fructum capiant, & tributa publica sinè querela inferantur. neque enim aliter conseruare licet rempub. nisi[y] pientiss. præstationes importentur in publicum, ex quibus & militares nutriuntur copiæ, vt resistatur hostibus, & per agros ac vrbes agantur excubiæ: perfruuntur item reliqui ordines attributis sibi salariis, reparantur quoque muri & vrbes, denique omnia alia proueniunt, quæ communem subditorum vtilitatem concernunt.

t Commoda subditorũ, suis commodis optimus princeps anteponit. Notandum illud de Marco Antonino Imperatore, fisco in causis compendij nunquam fauisse *Capitolinus in eius vita*, qđ optimè conuenit. *l. 10. ff. de iure fisci.*

u huiusmodi suffragia δεσποτικὰ dicuntur. *v. quæ notaui ad Nouell. 8.*

x vita & studia optimorum principum.

y Pecunia neruus reipublicæ. *Nou. 149. c. 2.*

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur legem: ea gloria tua in alma hac vrbe consuetis locis proponet, sed & solitis vsa iussionibus mittet per prouincias: vt omnes intelligant, quantum nobis respub. simul & subditorum nostrorum incolumitas curæ sit.

SACRA[z] FORMA TRANSMISSA Dominico gloriosissimo præfecto, de diuersis capitulis.

TIT. XLIIII.

✱ *NOVELL. CONST. CLXII.*

Antonino Contio interprete.

PERCONTATA nos est tua gloria de quibusdam controuersiis apud disertissimos eius quod apud Illyricos est fori causarum certatores, quæ quidem dixisti nostra diiudicatione egere, vt non perpetuò dissentiant.

z de donationibus sacra forma, & de adscriptitiis. *Index Reginæ.*

CAP. I.

De donationibus.

PRimum[a] igitur capitulum tale erat. Mulier quædam super his quæ ei à coniuge donatæ fuerant rebus, non tamen traditæ, volebat mortuo viro & qui silentium egerat super donatione, res persequi, vt domina harum tam donatione quàm silentio viri facta. Opponebatur à detentoribus, exceptionem ipsam solam habere conuentam, si detineret, non tamen & ab alio posse ipsa vindicare. Quod igitur controuersum fuit, tale erat. Nos verò recordati sumus constitutionis[b] nostræ, dicentis, donantem, & si non sit stipulatus[c] traditionem, necessitatem habere tradere donatum. Non enim ad defraudationem, neque vt literæ sint nudæ, interpositum conuenit conficere instrumentum. Animum quoque aduertimus & ad Cintiæ[d] legis veteris legislationem (quam benefacieris à sua legislatione remouit dudum respublica) talia lege includentem seu tractantem qualia in præsenti controuersia fuerunt. 1 ¶ Et sancimus, si quemadmodum prius à nobis dictum est, perfectè omnia se habeant ea quæ ad talem donationem pertinent: tam secundum mensuram, quàm secundum insinuationem, valere ipsam ex modo omni, per viri silentium illico ab initio, (secundum nostram constitutionem) ex quo facta fuit, ita † vt quamuis postea vir in hypothecam dederit[e] rem, vel in pignus tradiderit, non tamen prealienasse videri ipsum, quamdiu superstes erat, silentem, & traditionem ipsam (siue interuenit) dare ipsi exceptionem, siue non interuenit, præbere & exactionem, si[f] quidem stipulatio interuenit, per exstipulato, sin minus, per ex lege condictitiam ad consequendum id quod donatum est. 2 ¶ Et illud etiam constituere iustum diximus, vt si quidem insinuatæ fuerint ab initio donationes in gestis, omnibus modis ipsas silentio cōfirmari. Si verò minimè insinuatæ manserint, excesserint autem mensuram indigentem insinuatione, vsque[g] ad tantum duntaxat ipsas valere, vsque ad quantum & non insinuatas donationes validas esse à nobis constitutum est. Hoc enim in extremo constituentes, obtinere idem volumus, & non propter adiectionem quantitatis, excidere & id quod rectè se habere poterat. Quod quidem & super vniuersitatis donationibus iam lex[h] nostra dicit. His obtinentibus non solùm in viro & vxore, sed etiam in aliis personis, inter quas quæ in matrimonio fiunt donationes, prohibentur.

a Extat primum caput huius Nouellæ in *libr. 47. Basilic. tit. 1. c. 78.*

b *l. 35. C. de donationib. § 2. Inst. de donat.*

c id est, etsi nō promiserit.

d τοῦ Σεντίου; *Scrim.* Æliæ Sentiæ: *Hal.* & malè. Lex enim Ælia Sētia de manumissionibus fuit, non donationibus.

† Abrogatur lex 12. *C. de don. inter virum & vxorem. l. 32. § 5. ff. de donat. inter virum.*

e vt si donator rem à se donatam alienauerit vel pignerauerit, donationem reuocasse non intelligatur.

f *l. 35. C. de donationib.*

g Vtile per inutile non vitiatur. *l. 21. in fin. ff. de donat. l. 34. C. de donat.*

h *d. l. 35.*

CAP. II.

SEcundum etiam insuper capitulum à tua excellentia interrogati sumus. An post constitutionem[i] nostram volentem ex libera & inscriptitio[k] natos quospiam postea liberos propter matris conditionem existentes, oportere existimare, tametsi nec adscriptitij facti sint secundum [ius] antiquum, tamen omnino[l] colonos factos esse: propterea quòd alia nostra constitutio etiam colonorum liberos non

i *l. vlt. C. de agricolis.*

k adscriptitio.

l *Nouell. 54. c. vlt. vide Cuiac. obs. 28.*

permittit relinquere [a] terram, sed manere colonos. & multò magis hoc esse oporteat, quando quidem est in his personis prorsus inscriptitiorum prosapia. Hæc igitur in interrogatione erant tua, & hoc erat dictum capitulum. Oportet autem nostram considerantes mentem, nosse quia nunquam nos liberum [b] ventrem parere inscriptitium [c] concessimus, sed symbolum sanè hoc & signum superponi oportet genito, post statim positam legem, hoc ipsum scilicet, nempe libertatem conuenire ex libera natis matre. Si igitur ex [d] libera quis & inscriptitio nascatur, manet quidem liber, & maternam non abiicit vllo modo ingenuitatem. Indicat autem à nobis posita constitutio [e], quę vult tales habitatores regionum manere, & agrorum cultores, tanquam ibi natos. Hoc enim coloni [f] vult appellatio. Non concedimus igitur ipsis licentiam relinquere quidem regionem, ad alia verò se recipere, sed si quidem omnino nati fuerint quidam in aliquo prædio, si quidem ex adscriptitia matre manifestum est eos omnino inscriptitios fore: si [g] verò ex libera, manent quidem liberi: & [h] quę ab his adquisita sunt, sub illis erunt, neque peculium fient dominorum, non [i] egredientur verò ex eo prædio, sed illud colent. neque erit eis licentia hoc quidem relinquere, alia verò circumire aliena, nisi si domini fiant possessionis cuiusdam propriæ, sufficientis eos ibi occupatos alere circa seipsam, & non concedentis & alia colere, & in ea migrare: quandoquidem omnibus modis ipsos manere sancimus in prædio, liberos quidem constitutos, habitatione [k] tamen detentos, & hoc quidem hactenus constitutum esto.

a adscriptitiis non licet à gleba discedere.
b Ex ventre libero adscriptitius non nascitur.
c adscriptitiũ.
d Ex libera & adscriptitio nascitur liber. *l. vl. C. de agric. & censit. Nou. 22. Nou. 54. vide Nouellã Iustini de filiis liberorum in Africa.* olim placebat adscriptitium nasci.
e *d. l. vlt. C. de agricolis.*
f Colonus quid.
g Ex adscriptitio ventre, adscriptitij, ex libera liberi nascuntur.
h Effectus ingenuitatis.
i Effectus adscriptitij iuris.
k Nota de eo qui, si statum cõsideres, liber est: si habitationem, seruus.
l *dixi Nouell. 156. 157.*

CAP. III.

SEd neque extra modum visum est nobis & illud quæsitum nostra diiudicatione dignari. Si enim inscriptitia mulier ad [l] inscriptitium alicuius prædij ad alium pertinentem venerit coniugium, quæsitum est de prole, si liberi ex his nascantur, vtrum deceat ad dominum viri an dominum mulieris pertinere prolem. *Sancimus* igitur si quid tale fiat, & conueniant ad inuicem diuersorum dominorum adscriptitij, quandoquidem ea quæ ad fortunam eorum pertinent non sint in controuersia posita, ventre non libero existente, sint quidem progeniti, adscriptitij: non tamen omne dabimus matri neque eius domino. sed siquidem vnus genitus fuerit filius, venter semini præfertor, sitque dominij matris id quod erit progenitum. Sin duo fortè contigerint filij, diuidantur ambo, electione per [m] sortem dirimenda. Sin impar [n] sit liberorum numerus: maiorem obtineat matris sinus. ita vt si tribus existentibus, duo quidem sint matris, vnus verò patris. & rursum si quinque, tres quidem ex genitis sint domini matris, duo verò patris: & secundum hoc incrementum, numerus progrediatur, id quidem quod in æqualitatem diuidi potest, diuidens ex æquo, quod verò exsuperat, tanquam gratiosius, illud distribuens matri. Oportet enim ipsam dignari maiore studio, vt quæ & parturierit [o] & pepererit, & nutrierit, suprà eum qui voluptatis superfluum, pueri fecerit originem.

m *l. vlt. C. com. de legatis.* hoc enim fit multis aliis causis. *l. 2. C. quando & quib. quarta pars. l. 14. ff. de iudic. l. 24. §. 17. ff. de fideicom.*
n Ex duobus adscriptitiis natus, impar matris: par patris conditionem & dominium sequitur.
o *l. vlt. C. qui potior.*

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur hac sacra pragmatica forma comprehensa sunt, tua gloria in similibus casibus custodire festinet. Etenim & communem de hoc scribimus legem, ipsa quidem & alia quædam reformantes, quæ quidem necessariæ legislationis esse credimus. Dat. 5. Idus Sept. Constantinop. D.N. Iustin. PP. Aug. Arione [p] V.C. Cons.

p i. anno 539.

DE [q] RELEVATIONE [r] TRIBVtorum publicorum.

TIT. XLV.

NOVELL CONST. CLXIII.

q hæc Nouella est Tiberij.
r de releuatione futurorum, *Index Reginæ.*

PRÆFATIO.

PRAESTANTISSIMA inter homines bona sunt iustitia [s] & benignitas, quarum altera æquabiliter suum cuique tribuit, neque appetit aliena: altera ad misericordiam decurrit, & debitorum incommoditate egentes liberat. Hæc ornare firmaréque Imperium, hæc conseruare rempublicam, hæc pulchrè humanam nouerunt gubernare vitam. Vnde & nobis ex quo diuinitus Imperij sceptra suscepimus, magno affectatum est studio, vt vndique tam bonis actionibus conspicui simus: quò magis si vtiles nos præbeamus subditis, ex virtute & gloria remunerationem habeamus. Ac scimus quidem mutua illa, & omnimoda hominum exitia ad tantam inopiam possessiones redegisse, vt neque reditus possint suis producere possessoribus, neque satis idoneè publica inferre tributa. Atque hæc militari & alio necessario sumptu imminente, vehementérque nos impellente, dum multis vndequaque bellis alluimur, vt crebriores pecuniarum collationes faciamus. Inde adeò non semel curas in eam rem impendimus, quanam ratione fieri possit, vt & necessitati faceremus satis, & subditorum egestati afferremus remedium, cúmque in multas nostra circa hæc distraheretur sententia: magis tamen obtinuit, vt ad benignitatem respiceremus, & Deo placentem collatoribus impertiremur medelam: & quod communibus deesset sumptibus, hoc in eius vicem introduceretur ex thesauris principalibus.

s laus Iustitiæ.

CAP. I.

ACceptam igitur & hanc nostram curam ferentes domino Christo, & salutaris passionis, neque non sanctæ resurrectionis eius præsentibus [t] magni festi [u] diebus condigna facientes, meritò & ipsi in præsentia hanc pro republica largitionem offerimus, per quam concedimus in vniuersum omnibus, agricolis pariter & collatoribus, (idem autem dicere licet & de prædiorum dominis) integrum vnum canonem publicorum tributorum, in quadriennium partiendum: hoc est quartam [x] quidem eius portionem pro noua indictione proximè initura, tandem verò alteram & pro decima, quæ hanc secutura est, consimiliter & pro vndecima & *duodecima*, vnicuique quartam portionem, vna eadémque opera diminuentes & consuetudines, quæ quocunque modo aliquibus hoc nomine præbentur.

t Magistratus attentiores ad munus suum esse solent, instante festo aliquo insigni.
u Paschatis.
x hæc tributorum releuatio, Constantinianę pœnæ similis est, qua releuãtur possessiones quarta parte tributorũ in quadriennium, *Euseb. 4. de vita Constanti.*

CAP. II.

REmittimus autem his & præteriti [y] temporis reliquationes, vsque ad finem proximè præteritæ quintæ indictionis. Ac sancimus ne qua fiat exactio pientiss. à nobis condonatarum præstationum, siue maximam pręfecturam respiciant sacrorum orientalium prætoriorum, siue præfecturam Illyricianam, siue præsidatum insularum, atque præfecturam militarium in Scythia & Mysia ordinum, aut sacras nostras largitiones, aut denique alium magistratum: interdicentes decurionibus, & exceptoribus scriniariis, & cohortalibus, palatinis & exactoribus, neque non susceptoribus, & quicunque vel exactionem vel susceptionem publicorum expediuit, aut expedit tributorum, ne per vafritiem excogitatis contra agricolas & collatores vtantur artibus: aut etiam prædiorum dominos, vt diuersos ex reliquis indultis pro se instituant, aut constitutę pecuniæ obligationes, aut fideiussiones, aut confessiones dolo malo suscipiant. Constituimus etenim omnem contra munificentiam nostram factam aut futuram circunscriptionem irritam: cùm illud constet, quòd si qui nostram anteuertentes largitionem ex reliquationibus iam inde à quinta indictione factis aliquid exegerint, neque id persoluisse videbuntur: omnibus modis publicis id rationibus inferent. Nam vt collatores beneficio afficeremus, præsentem ipsis benignitatem impartiti sumus, non autem his [z] qui publica tributa suscipiunt, & in suum lucrum conferre ea voluerint, præsentis ad tempus canonis indulgentiam instituimus: nullo modo embola [a] (hoc est annua specierum transmissione, vt in condito & ad militares sumptus habeantur) diminuenda. Oportet enim vniuersum frumenti aliarúmque specierum modum consueto ac solito more & contribui, & importari: pretiis quartæ partis per singulos annos à nobis vsque in quadriennium collatoribus indultæ ad mẽsam publicam cum aliis, quæ in auro ab ipsis contribuuntur, æstimandis soluendísque è publico. Idémque hoc in Osdroena & Mesopotamia peragetur eorum gratia, quæ pro reconditis & militari sumptu in speciebus conferuntur. Consimiliter & in speciebus, quæ ploimæ, quasi nauibus transportandæ, dicuntur, quæ proueniunt in Lazica, & Bosphoro, & Chersonneso. percipient enim harum pretia ex publico, prout in mensis præfectorum ordinatum fuerit, vnde hæ importantur, vt & ipsi nostra in hoc perfruantur benignitate. Earum enim specierum illationem negligere, haudquaquam tutum est: cum & ineuitabilis existat impensa, & publicas (vt ita dicamus) res in vnum concilie. Credimus autem & ex hac nostra largitione magna reipublicæ incrementa futura, Deo omnia nobis fausta per huiusmodi actiones præbente: ea, quæ pro subditorum à nobis vtilitate disposita sunt, transcendere præsumentibus, tam de substantia, quàm de ipsa periclitandis salute.

y In eo differt indulgentia à releuatione. Releuatio futuri, indulgentia pręteriti.
z Hæc indulgentia non pertinet ad publicos tributorum exactores.
a Embola, vt mox ait, est publica & annua specierũ transmissio. *l. 10. C. de sacros. eccles.*

EPILOGVS.

¶ Quæ igitur nobis placuerunt, & per præsentẽ sacram declarantur legem: ea programmatis vsa gloria tua, tam in alma vrbe, quàm etiam per prouincias omnibus manifesta faciet, vt neminem nostra lateat munificentia.

DE [b] HÆREDIBVS [c].

TIT. XLVI.

NOVEL. CONSTIT. CLXIIII.

b Hæc etiam Nouella est Tyberij.
c & eorum iure confirmato.

PRÆ-

PRAEFATIO.

a vt Nou.163.

DEo simul & iustitia [a] nihil maius existit absq; his enim nihil vnquam commodè geri potest, & præcipuè in nostra hac republ. Exinde enim & rectè regnare, & subditos ad beneuolentiam neque non ad summam licet attrahere deuotionem. Ea propter cùm & nos diuinitus, pérque iustitiam Imperij sceptra suscepterimus: tametsi multis vndique curis implicamur, quo magis & Romani quotidie virtutibus reddantur auctiores, & Barbari deuicti succumbant: non tamen penitus à solicitudine nostra secludimus, ne non in his, quæ priuatim vsui esse possint subditis, competens accommodetur prouidentia. Ac cùm multa, quæ prius confusa erant, ad meliorem statum erexerimus: conueniens esse putauimus & id, quod longo iam tempore in successionib. neglectui fuit habitum, ad actionem Deo placentem reducere. Cognouimus enim, quod quidam oberrantes defunctorū perturbant patrimonia, sed [b] neque testamenta valere sinunt, neque item ab intestato successiones locum capere, mobilibus quidem rebus immittentes signacula, immobilibus verò imponentes titulos vt hac ratione ipsis illorum successio adcrescat, inque ea decetem aliquem ordinem occupent. Quoniam verò impossibile est in tanta multitudine exactè ea, quæ singulatim in talibus eueniunt perdiscere: perpulchrum nobis visum est, si generali hæc lege ad certam redigeremus formulam.

b Nou.134.c.3.

CAP. I.

PRopterea sancimus, vt vniuersi citra inuidiam & rebus iuribúsque suis perfruantur, & ad suos ista transmittant hæredes. Penitus autem nemo omnium illorum inuadat patrimonia, aut horum successores damnis implicet, aut titulos [c] siue signacula rebus præter legū nostrarū placitū imponat. Nam & successiones ab intestato, quo quisque vocatur ordine, confirmamus: & vltimas horum voluntates legitimè consistentes non subuertimus. Si enim sedulò adnigilamus, sumúsque soliciti, vt collatores bonis gubernentur legibus, & de eorum incolumitate multò maximā potentia nostra curā sustinet: quomodo non in hanc quoq; partem prouidentiam ipsis accommodauerimus, & alacriter nostrum ipsis impertiamur beneficium? hæc etenim placere Deo persuasissimum habemus, & hoc iustitiæ munus esse asserimus: persuasiss. quoque est, Imperium per hæc nobis vndique munitū & quietum futurum. Connumerator itaque & hæc nostra lex cæteris præclaris nostris facinoribus: & subditi pristinis liberati molestiis, & tanta à potentia nostra dignati prouidentia, Deo simul & post illum nobis gratias agant: diuinum numen placantes precibus, vt deuictis hostibus, aliam insuper & maiorem ipsis securitatem impertiamur.

c Nou.17.c.15.l.1.2. o. vt nemini liceat v. quæ ibidem notaui.

EPILOGVS.

¶Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur legem, ea conseruanto tam gloriosiss. sacrarum domuum curatores, quàm quibus vel maximorum, vel etiam minorum gerendorum magistratuum cura siue in alma hac vrbe, siue item in prouinciis commissa est, publicationem bonorum iuxta & supplicium formidantes capitis, si sancita nostra transgressi fuerint. Præsentem itaque sacram nostram legem gloria tua in insignioribus [d] locis huius almæ vrbis proponet, sed & vsa ad hoc iussionibus, transmittet in prouincias.

d Edicta solent publicari in insignioribus locis ciuitatum. fa ci Nou.12. c.6. §.2. l. pen. Cod. de defensorib. ciuit. l. .C.de anna i.l. 7 C.de bon.proscr. videtur esse ἐπαρχικὸν. nā & de eadē re extant quędam apud Harm. li.2. de epatchicis di cam Nou.166 [e].

e

f hæc Nou. pertinet ad Nou.63

GENERALIS FORMA [e] DE PROSPECTV [f] IN MARE SCRIPTA DOminico gloriosiss. prætoriorum præfecto.

Tit. XLVII.

✱NOVELL. CONST. CLXV.

DOcvit nos mater, &c. Prospectus in mare, qui intra centum esse pedes solet, non solùm per directum, sed ne per transuersum quidem, impediri nouo debet opere. hoc enim præsens forma adiicit, tum Zenonis constitutionem custodiens tum Nouellam interpretans.

Hactenus editæ Nouellæ extant, aut apud veterem interpretem aut Halo. aut Scrimg. aut Iulianum. Trium sequentium titulos ex Haloandro, aut Augustino, ac quid sibi singulæ breuiter velint, quando à nullo adhuc conuersas certum est, ex doctissimo Cuiacio hic excudi curauimus.

Forma præfectorum [g] prima.

De actionibus [h], i. De prædiorum sterilium ad fertiles impositionibus.

Tit. XLVIII.

✱NOVELLA CONSTIT. CLXVI.

Hæc est ferè sententia huius constitutionis.

SI defunctus iusta ex causa fundum aut territorium aut compossessionem [i] alienauerit; & moriens residua bona liberis vel extraneis hæredibus reliquerit, qui ex eis similiter prædia quædam alienauerint, ex quibus possidente emptore aliquod fortè postea defecerit, ita vt locus sit ἐπιβολῆ [k], quam prædia sustinent, quæ sunt ex eadem substantia & origine, l.10. & 12. C. de om. agro. deser. vt ne defecti vel deserti prędij onus irrogetur simul eiusdem substantiæ prædiis omnibus; sed cæteris primum prædiis quæ possidet is qui ea emit à liberis vel extraneis hæredibus defuncti: vel, si hic idoneus non sit, hæredibus defuncti, id est, prædiis quæ possident hæredes defuncti ex eadem substantia: aut, si fortè hæc etiam non sufficiant publicæ collationi, tum vt onus transferatur ad alia defuncti bona, quæ ad alios quàm ad hęredes peruenerunt. Ad eum igitur qui fundum aut compossessionem à defuncto emit, vt posuimus initio. Idémq; dicendum est, si ea prædia per plures successiones transierint. Quandiu enim proximiores siue posteriores possessores idonei sunt, ἐπιβολὴ antiquioribus non irrogatur, id est defecta prædia eorúmque tributa antiquiores possessores non agnoscunt: quòd si eiusdem gradus & ordinis plures sint possessores quibus iniungi ἐπιβολὴν oporteat, vt inter eos oneris diuisio non fiat ex æquo, sed pro rata fertilium bonorum quæ possident ex eadem substantia.

Forma P.P. vicesima quarta.

Generalis forma [l] de possessione, quomodo oporteat mitti in eam, Bisii gloriosissimi præfecti.

Tit. XLIX.

✱NOVELLA CONSTIT. CLXVII.

Hæc est huius constitutionis sententia.

EX sententia iudicis non rectè apprehenditur nisi possessio vacua, & quam in vrbe quidem vacuam esse exequutorum testimonia adseuerēt, in prouinciis acta defensorum plebis vicinorū testimonio confirmata. Et similiter ex contractu in prouinciis quoties quis ingredi possessionem desiderat, acta apud defensores ciuitatum fieri debēt traditæ possessionis, simul ac consentientium voluntati tradentis, nouóque domino colonorum vel actorum possessionis. Si non sit copia defensoris, apud præsidem: vel etiam, si hic longè absit ab eo loco quo traditio fit, apud episcopum.

Forma P.P. secunda.

De hominib. qui eidē domino subiecta [m] prædia possident.

Tit. L.

✱NOVELL. CONST. CLXVIII.

HAEc est περὶ ὁμοδούλων, id est, de prędiis hominibúsve prædiorum ratione eidem domino seruientibus. His solent accrescere inuitis defecta desertáve prædia eiusdem substātiæ vt diximus Nouell. 128. & 166. denique ἐπιβολή, onus est, ὁμοδούλων ἢ ὁμοκήνσων, & irrogatur rusticis prædiis tantùm. Nam & hæc sola referuntur in censum, nō annonæ ciuiles, nōn ædes. Et ideo in tit. Dig. de censibus, agrorum tantum censendorum mētio fit: ac quod est de seruis, l.4. §. in seruis, id est, de rusticis tantùm accipio, qui pars agrorum sunt, vt dixi [s]. Nou.7. Sed & quod dicitur de tributo capitis l.3. id in agris tantùm locum habet, non in vrbibus aut metrocomiis. l. 1. C. de cap. ciu. l.8. C. de exact. trib. Prædiis igitur vrbanis aut annonis ciuilibus non irrogatur agrorum ἐπιβολή, quia nec sunt ὁμόκηνσα, nec satis est si sint eiusdem originis.

g Sicut Basilica sunt libri complectentes leges promulgatas ab imperatoribus: sic Eparchica sunt libri continentes formas siue edicta Præfectorum prætorio, quæ constat vim legis habere l.2. Cod. de off. præf. præt. l.16. C. de iudic. l. pen. C. de fideiussoribus.

h περὶ ἐπιβολῶν. ἐπιβολαὶ hic nō sunt adiectiones quę fiunt in auctionibus licitandis, vt in l. 21. in f. ff. ad municipalem. ἐπιβολὴ hic reste Harmen. est ἐπίδοσις ἀπόρου κτήσεως πρὸς κληρονόμους, ἢ συντελεστὰς ἢ ὁμοχώρους, καὶ ὁμοκήνσους, legendum ὁμοκήνσους. v. Cui. 4. obs. 30.

i σύγκτησιν, σύγκτησις, est vniuersa possessio multorum prædiorum l.34. §.1 ff. de legat. 2. l.30. §.1. ff. de adimen. lega. Græci μετοχὴν appellant d. l.34. in f. i. vniuersam prædiorum vna clausula conceptionē. Massa dicitur à Leone & Anthemio Nou. de bon. vacantib.

k ἐπιβολὴ est ἐπίδοσις ἀπόρου κτήσεως πρὸς κληρονόμους ἢ συντελεστὰς ἢ ὁμοχώρους ἢ ὁμοκήνσους Harm. lib.6. ti. de verb. signif. §. 29. 56. Ecl. 18. c.6. Est igitur onus συντελεστῶν, ὁμοχώρων καὶ ὁμοκήνσων rusticis tantū prædiis irrogatur non vrbanis aut annonis ciuilibus. hac Nouell. & Nou. 6. & 128. ἐπιβολὴ est licitatio quæ fit in auctionibus.

l v. Cui. 8. obs. 10

m γενικὸς τύπος περὶ ὁμοδούλων. v. Cui. d. l. ad Nouell. 128. 166.

FINIS NOVELLARVM DOMINI IVSTINIANI SACRATISSIMI PRINCIPIS.

& j.

IVSTINIANI IMPERATORIS EDICTA.

Henrico Agylæo interprete.

Edictum scriptum in omni terra piissimis Archiepiscopis & sanctissimis Patriarchis.

TRADITAE [b] nobis à Deo reipubl. curam habentes, & in omni iustitia viuere nostros subiectos studentes, subiectam legem conscripsimus: quam & tuæ sanctitati, & per eam omnibus qui tuæ prouinciæ sunt, facere manifestam, benè habere putauimus. Tuæ igitur sit reuerentiæ & cæterorum hoc custodire: & si quid transcendatur à iudicibus, ad nos referre, & quæ sequuntur.

NE PRAESIDES IN FISCALIBVS CAVSIS FIDEM[c] publicam dent.

Edictum II.

Idem Imperator Iohanni prætoriorum præfecto.

PRAEFATIO.

EX iis quæ à gloria tua fine scripto ad nos relata sunt, non exiguam publicorum tributorum, illationi difficultatem prouinciarum præsides dum quibuslibet fidem publicam dant, attulisse cognouimus. Eos enim qui tributa publica suscipiunt, inde sibi securitatē atque tutamentum prætendentes, quod aurum ipsis persusum sit, non transmittere, sibique maximam partem retinere, & cùm aurum debeant, malè sibi data fide publica abuti. 1 ¶Missa igitur ad excellentiam tuam hac sacra pragmatica forma, statuimus, vt per edicta sua omnibus clariss. prouinciarum præsidibus interdicat, ne in fisci causis fidem [d] publicam dent: in priuatorū autem solum causis liceat ipsis, iis qui id desiderant, fidem publicam dare, idque ad certum tempus: quod non continuo poterunt, vbi elapsum fuerit, denuò renouare. Sciant verò omnes quòd vbi tales securitatis promissiones ab illis acceperint, nullam inde vtilitatem sensuri sunt: sed facultas cuicunque, cui hoc iniunctum est, vt quæ ab illis debentur publica tributa persundat, fuerit, vt illos comprehendat: vt quæ illis in prouincia data fides publica fuerit, in nulla re ipsis vtilis futura sit. Cæterùm illi soli securitatem habeant, qui aut ad sacram nostram iussionem, aut ad excellētiæ tuæ mādata securitatis promissiones abstulerint.

CAP. I.

POsteaquam etiam à gloria tua edocti sumus, quomodo nōnulli in diuersis prouinciis, inquisitione[e] in eos qui se hæreticorum erroribus dedissent facta, cùm multos subditos hanc ob causam comprehendissent, sportularum ratione magnam vim auri ab ipsis ceperint: sancimus, vt qui id ausi sunt, & comprehendantur, & ad clariss. prouinciarum præsides adducantur, post probationes, quod ceperint, in triplum refusuri: vt simplum iis qui damno affecti sunt, reddatur, duplum verò in fiscum inferatur. 1 ¶Porrò qui in vicariana cohorte, quæ spectabili Asianæ iurisdictionis vicario apparet, locum & ordinem obtinent, suo bonorúmque suorum periculo publicorum tributorum illationi incumbant: cùm quidem qui in prouinciali cohorte numerantur (quomodo & id ad nostram pietatem excellentia tua retulit) deficiant numerúsque ipsorum in paucos admodum coarctetur, ac à longo iam tempore clariss. prouinciæ Phrygum Pacatianorum [f] gentis præsidis magistratum etiam vicarius assumpserit. Qui ergo in vicarianā cohortem referuntur, facultatem habeant, vt ex vicarij qui nunc est, & pro tempore futurus est, iussu publicas contributiones exigant, illasque fisco inferendas curent.

2 ¶Constituimus etiam, vt qui in quacunque prouincia prouinciales tributorum susceptores sunt, in apochis quas faciunt, quod ipsis persusum aurū est, distinctè describant: distinctè etiam ponant, quantum occasione eorum quę excellentię tuæ mensæ, quæque sacris nostris largitionib. cōpetunt, transfusum sibi sit: vt persolutam quantitatem per huiusmodi acceptilationes euidenter explicent & manifestent: denique ne qui facultatem habeant, vt quæ ex aliis titulis acceperint, in alios transponant & accepta ferant.

3 ¶Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram pragmaticam declarantur legem, ea excellentia tua ad effectum deduci præcipito.

DE ARMENIORVM SVCCESSIONE[g].

Edictum III.

PRAEFATIO.

ARMENIOS pristina iniustitia liberatos, tū ad nostras per omnia leges deducere, tum decora æquabilitate donare volumus.

CAP. I.

ET quoniam barbaricam [h] quandam insolentémque, & quæ neque Romanos, neque nostræ reip. iustitiam deceat, apud ipsos esse legem nuper didicimus (vt *nempe* masculi in parentum hæreditatem succedant, fœminæ verò non) emissa præsenti ad magnificentiam tuam sacra lege decernimus vt successiones æquales sint: & quæ de viris mulieribúsque Romanorum legibus constituta sunt, hæc etiam in Armenia obtineant. Sanè idcircò illuc nostras etiā leges transmisimus, vt in eas oculos conuertentes, ad præscriptum illarum, rēpublicam gubernarent. 1 ¶Quoniā verò quæ præcesserunt, ea omnia commouere absurdissimum esset, statuimus, vt hæc lex inde ab initio pij nostri imperij vim & vigorem habeat: vt ab eo tempore hucusq; defunctorum successiones hunc admodum fiant, præterquam si qui iam transegerint, alióve modo se inuicem liberarint. Si enim tale quippiam factum sit, id in suo robore permaneant, nullóque modo commoueatur, iubemus. 2 ¶Porrò *mulieres* à prædicto tempore eorum etiam prædiorum quæ genearchica [i] vocantur, participes esse volumus. Si verò inueniri nonnullos contingat, qui filias, quanquam non vocarentur ab intestato ad successionem, hæredes tamen scripserint illæ similiter, quíque ex illis nati fuerint, in res genearchicas successionis participes sint.

EPILOGVS.

¶Quæ igitur non placuerunt, & per hanc sacrā declarātur legē excellentia tua & custodire & fini tradere studeat: vt leges nostræ per omnia obtineant, authoritatémque habeant. Ac præsens quidem lex ab initio imperij nostri (vt iam diximus) incipiat, & simul in omne tempus extensa, in posterū omnib. modis in republica vim habeat, atq; ab omnib. obseruetur. Dat. X. Kal. August. Bilisario[k] V.C. Conf.

DE MAGISTRATV PHOENICIAE LIBANICAE.[l]

Edictum IIII.

Idem Imp. Iohā. gloriosiss. sacrorum per Orientem pratoriorum præfecto, iterum exconsule & patricio.

PRAEFATIO.

MAGISTRATVS creari oportere gratuitò iam lex nostra[m] præcipit, quam sanè & authoritatem per omnia obtinere volumus.

CAP. I.

POsteaquam verò omnia ad subditorū beneuolentiā *demerendam*, locorumq; custodiā & munitionē vndiq; indagantes, magistratus partim coniunximus, partim diuisimus, alios in aliā atq; aliā formā transmutauimus, nonnullos verò sublimiores fecimus, nominibúsq; maiorib. quàm quæ tunc essent, decorauimus, pretores[n], proconsules[o], moderatores[p] & comites[q] pręter pristinā cōsuetudinē in repub. introducentes, omniáq; ab ipsius vtilitate facientes: oportere etiā putam[r], vt magistratū Phœnicię ad Libanū ex ducalib. in spectabilē transferamus, & moderatoris formā illi demus, tū etiā annonas ad decē auri libras assignemus: ipse verò istius prouetus occasione fisco nihil præbere debeat. Interim apud Phœnices scrinij tractator, pro nuper attributo illi munere, quod & beneficiū[s] canone eiusdē prouinciæ clariss. pro tēpore spectabilium tribunorū notariorū primicerio denas auri libras in singulos annos dabit, quibus ille solis contentus esse debebit. Moderator porrò à muneribus [f] omnia pura conseruet: & quatenus ipsi sacra nostra constitutio permittit, militum ministerio vtatur.

CAP. II.

VErumtamen eximium illi fortissimorum Tertiodelmatorum [t] numerum, vt in Phœnicum regione est, assignamus, qui præcepta ipsius exaudiant, qui ipsum inse-

---

a Edicta sunt generales leges, quæ omnes populos & prouincias tenent *l. 3. C. de legib.*

b hoc edictum extat in Nou. 8. post c. 14.

c ἀσυλίας λόγον. *vt & in edict. 13. cap. 11.*]. Vetātur iniqui tributorum exactores λόγῳ ἀσυλίας κεχρῆσθαι *No. 128. c. 13.* dicitur etiam simpliciter λόγος *Edi. 13. c. 10.*]. *No. 17. c. 6.* appellat καλούμενον λόγον, *vt & Nou. 5. c. 2. §. 1.* καλουμένων πίστιν: vbi interpres vertit Iusiurandum Galli, *Franchise & saufconduit. v. Pap. 5. Arr. 7. de saufconduits, & enfreinte d'iceux & 3. Notar. 8. des sauf conduits & passeports.*

d λόγον ἀσυλίας *Scrim.*

e Vetat hoc edictum vllos quæsitores hæreticorum admitti, *vt & Nouel. 17. c. 11. Nou. 103. c. 2.* Hác enim potestaté sæpe nefarij quidam à principe postulabant, vt hoc prætextu expilarent plebem innocenté. Possis huc referre ex Tomo 4. *Ordinationum Galliæ tit. 3. des Inquisiteurs de la foy, & de leur iurisdiction. Pap. 19 Arr. 2. num. 10. Clar. 5 sent. §. hæref. 7. Pet. Greg. 33 syntagm. 6. 7.*

f Phrygię Pacatianę fit mentio in Nou. 8. c. 2.

g *adde Nou. 21. de Armen.* & præsertim *c. 1. ibid.* in quo fit mentio successionis apud Armenios receptæ *adde Nouell. 31.*

h Eadé lex obseruata fuit à Saliis, seu Francis his verbis, *de terra Salica nulla portio hæreditatis in mulierem pertransit & c. tit. de Alodiis, l. 6.* & ab Anglis seu Theruingis idé etiá receptum, addita prohibitione, *ne hæreditas transiret à lancea ad fusum. Tit. de Alodibus, l. 8.* Displicuit tādem ea lex Frācis, excepta regni successione, vt ex formula Marculphi apparet, quę extat apud Cu. 8. *obs.* 14

i τῶν γενεαρχικῶν χωρίων *Scrimg.* Genearchica prędia, progenitoralia prędia vertit interpres *No. 21. c. 2. in f.* propria cuiusq; patrimonia, quæ nihil pensitant, nec fidé vel hominiū, inuestituram, vel εἰσδικτικὰ debent: eáque vulgò Allodia: & lib. 2. Feud. 48. dū ait, si datum sit ad propriū siue ad libellum allodium intelligit, *vt tit. 28.* allodiū siue libellariā.

k i. anno 535.

l Λιβανησίας *Scr.* Phœnicia libanica, ad Libanum montem sita. de Libano *v. Plin. 20.* Libani fit etiam mentio sæpissimè in scripturis.

m *Nou. 8.*

n hinc prętor Lycaoniæ *Nou. 23.* Paphlagoniæ *Nou. 29.* Pisidiæ, *Nou. 24.* Siciliæ, *Nou. 104.* Thraciæ, *Nou. 26.* Populi, *Nou. 13.*

o hinc proconsul Cappadocię *Nou. 30.* Palestinæ *Nou. 103.*

p hinc moderatores Arabiæ *Nou. 102.* Helenoponti *No. 28.*

q hinc comes Isauriæ *Nou. 27.*

r βενεφίκιον *Scr.*

s excipe esculéta, potuléta quę ad paucos dies prodiguntur *l. 18. ff. de off. præsid.* excipe ξένια, de quibus dictū est: vt nec omnia, nec quouis tempore, nec ab omnib. accipiātur *l. 6. §. 3. ff. de off procons.*

t τερτιοδελμάτων *Scrim. sic.*] *eod.*

insequantur: qui denique iussis ipsius, quæ aut de vectigalium exactionibus aut de reipubl. statu, aut de ciuitatum incolumitate procedent, pareant. Qua de re cùm instrumenta etiam confici iusserimus, statuimus vt excellentia tua hęc omnia cognoscens, huius magistratus præfecto decem libras auri in annonas assignatas, ex prouinciæ tributis persoluendas constituat. Interim quæ constituta sunt, vt quotannis à publicarum rationum procuratore spectabili clariss. tribunorum notariorum primicerio darentur, imminuenda non sunt: neque verò præterea quicquam illi est addendum. 1 ¶In primis autem *moderatori* studio sit, vt fisco faueat [a], de hinc, vt disciplina & conueniens ordo in ciuitatibus conseruetur: tertiò, vt iustitiam inter plebeios exerceat. Quæ verò (vt dictum est) scripta sunt à nobis de moderatorum reliquorúmque magistratuum statu in sacra nostra constitutione, ea omnia & in illo locum habeant. 2 ¶Sanè si dictus deuotorum Tertiodelmatorum [b] numerus nostro iussu in alia transferatur loca, alterum illi *in eius locum* surrogatum & subiiciendum curabimus: vt ne quid ex solenni plenóque auxilio omnino illi desit. In his porrò iam dictis rebus spectabilis dux nihil communionis habebit. Nolumus enim quicquam illi commercij esse aut cum militibus spectabili moderatori certo assignatis, aut cum plebeiorum quoquam, aut cum illorum controuersiis quas inter se habuerint: aut si cui plebeiorũ, in quos illi nullum ius concessimus, dica impingatur: propterea quod inter rei militaris curã & ciuilem administrationem permultum intersit, ac discerni hoc oporteat, quẽadmodum patres reipubl. id nobis ordinarunt & cõstituerunt. Ac sciant spectabiles duces, quòd si rebus ciuilibus se ingerere [c] audeant, militarem magistratum non retinebũt, & huic magistratui subiiciendi erunt. In nulla námque re inferiorem hunc magistratum ducis magistratu esse volumus. Volumus insuper (vt quomodo dictum est [d]) quàm vehementissimè publicarum contributionum exactioni incumbat, plebísque incolumitati inuigilet, & ne spectabilibus ducibus, neque clariss. tribunis, neque cuiquam potentium domum, imò ne sacro quidem nostro patrimonio, aut sacris nostris priuatis, aut sacræ nostræ domui, qualecunqne tributariis nostris damnum inferre permittat: vt ne etiam demisso animo neque pauidus sit, sed virilem in modum subditis præsit, omniáque faciat quib. alij moderatores ex præscripto obstricti sunt. Atque ita *quidem* rerum summa ab ipso administretur.

CAP. III.

ILlud sanè etiam fieri & obtinere volumus vt, spectabiles duces [e] inde annonas auferant, vnde spectabilis prouinciæ moderator eas auferendas constituerit: propterea quòd manifestum sit eos non tam socorditer ad res animum aduersuros esse, vt quæ sibi competant, petere non possint. Scient verò, quòd si præter hæc quidpiam fecerint, viginti librarum auri mulctam persoluent.

EPILOGVS.

¶Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram declarantur legem, excellentia tua effectui & fini tradere studeto.

a Res ita est, Vectigaliũ exactionem commendari pręsidibus *Nou. 8. c. 8. Nou. 161. c. 2.* quanquã in dubiis causis fisco fauendum esse neget *l. 10. ff. de iure fisci.*

b Τερτιοδαλματῶν. *v. 5. eo. tit.* officiales ac domestici moderatoris Phœnicię Libanicæ fuisse videntur. audiui, qui diceret Syriaca lingua *Tersita dalmin.* significari stipatores, à *Tersita*, id est, clypeis & *Almin*, id est, grassatoribus: vt Tertiodalmati milites fuisse videantur, grassatoribus præhendendis destinati. Idque colligi ex 1. *Reg. 10. v. 17 & 14. ver. 26.* vbi fit mentio clypeorum in domo Libani repositorũ: quod huic Edicto non malè cõuenit, quod est de Magistratu Phœnicię Libaniæ.

c *v. l. 1. Cod. de off. magist. milit. l. 1. C. de off. milit. iud.* est enim absurdum iurisdictiones misceri.

d *§. 1. s. eod.*

e militum sc.

DE [f] TEMPORE [g] ACTIONVM QVAE SACRIS LOCIS competunt.

Edictum V.

PRAEFATIO.

QVOD [h] medicamenta morbis, hoc ius præstat controuersiis, &c.

f περὶ λιτιγιώσων; καὶ περὶ ἀσφαλείας ἣν δεῖ ποιεῖν τοὺς ἐνάγοντας περὶ τῶν ἐναγομένων, ὑπομνήσεως *Scri.* vitiosa est hęc inscriptio, nec titulo conuenit. quod etiam Cuiacius obseruauit *5. obs. 5. in f.*

g hæc constitutio inter Iustiniani constitutiones est 111.

h *d. Nou. 111.*

EDICTVM PIENTISSIMI DOMINI NOSTRI IVSTINIANI. [i]

Edictum VI.

PRAEFATIO.

COGNOVIMVS, quomodo post castigationem Domini Dei benignitate immissam, qui negotiationes & ludos [k] literarios exercent, diuersi etiam generis artifices & agricolæ, insuper & nautæ, cùm potiùs meliores fieri deberent, lucri cupiditati se dediderint, & duplicia tripliciáque pretia ac mercedes præter veterem consuetudinem requirant.

CAP. I.

VIsum igitur est per sacrum edictum omnibus interdicere detestandam istiusmodi auaritiam, & ne quis in posterum cuiuscunque disciplinæ aut artis magister, qualiscunque etiam negotiationis negotiator, qualiscunq; demum agriculturæ agricola, quàm vetus consuetudo ferat, plus [l] pretij mercedísve nomine exigat. Iubemus verò etiã, vt ædificiorum, & colendæ terræ, aliorúmque operum mẽsores nihil amplius operariis imputent, & illis antiquam consuetudinem conseruent. Hæc autem obseruari iubemus, & eos qui qualiacunque opera demandant, & eos qui aliqua redimunt. Si quidem nec ipsis ampliùs quàm more constitutum sit, dare concedimus. Sciant verò qui quicquam amplius quàm pro veteri consuetudine requirunt, quod triplicem quantitatem in fiscum inferre cogentur, si suprà id quod ab initio constitutum fuerit, cepisse illos quicquam aut dedisse ostensum sit. Hæc porrò inquiri ac vindicari iubemus & ab excellentia tua, & à gloriosissimo fœlicis huius vrbis præfecto. Volumus enim per vos ab huius nostri edicti transgressoribus constitutam mulctam exigi pœnísque illos subdi: ita vt quæ nobis parent cohortibus, quinque librarum auri mulcta incubitura sit, si quid ex iis quæ à nobis constituta sunt, neglectum fuerit. Dat. 2. Kal. Apr. Constantinop. Dn. Iust. PP. Aug. post [m] Bilis. V.C. Cons.

i de formula artificum, ídq; edictũ reperitur inter Nouellas Iustin. *Nou. 122.*

k τὰς μεθοδείας, .i. conuentus hominum, mercatus, vt *Nou. 122.*

FORMA PRAGMATICA DE ARGENTARIORVM [n] contractibus.

Edictum VII.

In nomine Domini Iesu Christi Dei nostri.

Imperator Cæsar Flauius, Iustinianus, Alemanicus, Gotthicus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, Vvandalicus, Africanus, pius, fœlix, inclytus, victor, triumphator. omni æuo adorabilis, Augustus.

PRÆFATIO.

QVEMADMODVM virtutis vis in rebus aduersis semper elucet, ita etiam imperatoria cura & gubernatio in subditorum controuersiis manifesta fit. Et optandum [o] quidem nobis est, nequid vnquam reipublicæ nostræ aduersi eueniat: verùm si aut rerum humanarum mutabilitas, aut commota ad id diuina voluntas mortalibus mala immittat, desuper benignè inducta castigatio Imperatoriæ curæ benignitatísque occasio fit. Quod sanè hoc tempore *ita euidenter* accidit, vt opus expositione non sit. Cùm enim mortis aculeus & periculum omnia loca peruagata sint, quod quisq; sensit, nemini audire necesse est. Quando itaque multa ex improuiso inciderunt, quę non temerè tempus aliud induxisset: qui in corpore ac collegio argentariorum recensentur, nos accesserunt, dicentes [p] hæredes nonnullos ac successores quorundam, qui scriptura non interueniente ab argẽtaris aurum, aut argentum etiam, aut alias species accepissent, ad perfidiam improbitatémque spectare: quòd videlicet neque qui ceperunt, superessent, neque ipsi hæredes siue successores, cùm contractus conscripti non sint, conuinci possint.

CAP. I.

HVic igitur rei mederi conantes, statuimus, vt qui ad hunc modum iudicium subeunt, oculis in conscientiam [q] defixis, expressè ac plenè quæ illis in quorum bona & ius successerunt, ab argentariis data sint, confiteantur: vt etiam *qui adhuc* superstites *sunt*, eius collegij [r] quod ipsis actionem intendit, argentariis idipsum faciant. Idem etiam à seruis, qui ab iisdem iudicibus examinãtur, fieri iubemus. Sciat verò vtraque pars, si ministrorum testimonio, aut quæ cum iureiurando fiat, diariorum productione, aut alia etiã aliqua sufficienti probatione res conuincetur, quòd qui improbè egerint, quæ fraudulenter & per improbitatem negauerint, in duplum [f] dependent, siue rei veritatem occultauerint, siue illam cognoscere neglexerint.

CAP. II.

ALterum ad nos ab eiusdem corporis argentariis relatum caput est, vt ne teneantur quæ ab illis cum quib. contraxerunt, confessiones, tabulæ, aut ratiocinia ipsorum manu conscripta, sibi exhibita sunt, posteáque in dubium deuocantur, ista ipsi per publicorum instrumentorum collationem probare: propterea quòd ipsorũ collegiũ multis, & pręcipuè nobilib. credat, qui contractus suos publicari [t] aut statum [u] rerum suarum manifestum fieri non sustinẽt, malúntque (vt consentaneum est) diuites quàm obęrati aliis videri, sed vt propria manu (vt dictum est) in se conceptæ literæ eandem cum publicis instrumentis vim obtineant. 1 ¶Et in hoc mediam [x] quandam nos viam ingressi, qua & argentarios aduersus eos qui de talibus capitulis litem mouebunt, & rursus hos aduersus illos vti volumus, statuimus, vt si istiusmodi illorum qui contraxerunt propria manu scriptas literas argentarij proferant, quas aut ipse cuius esse dicuntur, aut ipsius hæredes successorésve non possunt cum iureiurando abnegare, tanquam *proculdubio* ab illo cuius præ se nomen ferunt, scriptæ sint, numeratam pecuniam [y] non esse opponi nequeat. Insuper verò si argentarius ex [z] publico instrumento propriæ manus [a] scri-

l *d. Nou. 122. c. 1.*

m .i. anno 536.

n ἀργυροπρατικῶν συναλλαγμάτων, *Scri. adde edictum 9. s. eo. & Nou. 136.*

o Iustinianus in eo dissimilis est Caligulæ. Is enim solebat queri de conditione suorum temporũ, quòd nullis calamitatib. publicis insignirentur: Augusti principatũ clade Variana: Tiberij ruina spectaculorũ apud Fidenas memorabilem factum: sui obliuionem imminere prosperitate rerum. Atque identidem exercituum cædes, famẽ, pestilentiã, incendia, hiatũ aliquem terræ optabat *Suet. in Calig. c. 31*

p occasio huius edicti.

q & meritò, nullum enim maleficiũ sine formidine est: quia nec sine conscientia sui *Tert. aduers. Marcionem.* Conscientia mille testes. *Quint. 5 Inst. 11.*

r Collegia argẽtarij habuẽre *hic & cap. 5. s. eo. edict. 9. s. eo. & passim*, quod omnibus non licuit *l. 1. ff. quod cuiusq.*

f Inficiator proprij chirographi dupli pœna punitur.

t δημοσιεύεσθαι *Scrim.* Plerunq; honestiores viri, licèt ipsi contrahant, seruorũ quàm sua nomina malũt instrumentis publicis inscribi *l. 5. §. 4. ff. de auctor. tuto.* Ideóq; rectè constitutum est *l. penult. C. de contrahend. stipul.* vt si scriptum sit, seruum fecisse stipulationem, aduersus eam scripturã testes non admittantur.

u *v. l. 2. C. de alimentis pupillo pręstandis.*

x medium tenẽdum *l. 6. §. 3. ff. de off. præsid. l. 3. ff si pars hæred. §. 25. ver. & post multa, Inst. de re diuis.*

y exceptionem non numeratæ pecuniæ Græci vocant ἀναργυρίας *hîc adde Nouel. 136. c. 5.*

z *Nouel. 49. c. 2. Nou. 73.*

a τὸ ἄγραφον *Scr.* Interpres hîc legisse videtur ἰδιόχειρον. de quo in *l. 11. C. qui potior.*

pturam confirmare possit, aut ipse quidem id negligat, aduersarius verò ex alterius publici scripti comparatione scripturam illam vt falsam redarguere nequeat: tunc ex instrumentis, quæ illorum manu *de quibus agitur*, conscripta esse certo constat, & testium subscriptione stabilita sunt, ad ea *eorundem* scripta, quæ ab argentariis, aut aduersus eos ab iis qui contraxerunt, proferuntur, comparatio fiat, firmáque sint, nec minorem quam publica instrumenta vim & authoritatem habeant, non ex firmitate & vigore qui illis insit, sed ex sola forma. Nihil etiam præiudicij in hoc supplicibus sit, quod in scripto ab iis qui contraxerunt ipsis dato, hypothecæ, aut hæredum successorúmve nomina non [a] insint.

CAP. III.

EIusdem porrò corporis argentarij, similiter etiam qui cum illis contrahunt, dummodo similes aduersus illos actiones moueant, facultatem habebunt vt si qui defuncti propter inopiam hæredes non habuerint, debitores verò reliquerint, aut res aliquæ quæ ad ipsos pertineant, apud aliquos depositæ oppigneratæve inueniantur: aduersus illos competentes actiones moueant, & ex illis satisfactionem sibi parent. Idem etiam ipsis in bonis illorum qui cum ipsis contraxerunt, & debent, dum illi adhuc viuunt, seruabitur, vt ipsis, siue actores, siue rei sint, si velint, tametsi in instrumentis hypothecæ nulla mentio insit, hypothecarias tamen actiones mouere liceat: quasi eæ naturaliter [b] argentariorum, eorúmque qui cum ipsis contrahunt, contractus comitentur. Habebunt verò id etiam, vt tempore posterioribus creditoribus præferantur. Non æquum enim est, à nostrorúmque temporum iustitia alienum, eos qui benè de aliis merentur, rebus suis priuari: qui verò debent, superbire de alieno.

CAP. IIII.

ILlud sanè etiam in illorum subsidium adiicimus. Quoniam enim quæ ab ipsis ineuntur contractibus, vehementer nouella nostra [c] lex repugnat, quæ iubet ne creditores aduersus eos qui aliquid à debitoribus emerint, prius iudicio agant quàm principales debitores per cessionē bonorum non soluendo esse constet, (id quod admodum illis graue & molestum fuit, propterea quòd qui emunt, velut ex consuetudine quadam & *ob euictionem* fideiussores quærant, & aliam sibi omnem securitatem parent: ipsis verò id neque consuetudo, neque in conficiendis contractibus celeritas permittat) per præsentem sacram pragmaticam formam, eam speciali munificentia ipsis elargimur, quæque alteri personæ, collegio, corpori, aut officio nullo modo competat, statuimus, vt & ipsi & qui cum ipsis contrahunt, quando aduersus ipsos actiones instituunt, in inquirendis persequendisque rebus in quibus ipsis tempus prærogatiuā præbet, tali priuilegio [d] vtantur, quale ante legis nostræ lationem habuerunt: vt probatione debitores bonis cessisse non grauati, siquidem satisfactionem à principalib. consequi nequeant, aduersus res ab illis abalienatas, & ex speciali generalíve hypotheca ipsis obnoxias, in quibus (vt dictum est) antiquius quàm alij creditores ius habent, actionem mouere possint. Existimamus enim, quæ prædicto argentariorum corpori, & qui cum ipsis contrahunt, conceduntur, in communem [e] se beneficentiam extendere: ideóque quod illi non paucis quibusdam, sed omnibus fermè quæ in vniuersa republica fiunt contractibus ministerium præstent.

CAP. V.

HOc quoque illis ad petitionem ipsorum concedere visum est, vt quando dicam aliquibus impingunt, & ad promissionem decimæ [f] partis adiguntur, ne ab illis fideiussiones exigantur, sed sufficiat ipsorum hac de re factum promissum: quippe qui digni sint quibus per [g] se credatur, quum ipsorum fides & pro aliis sufficere existimetur. Illud manifestum sit, quòd si legi succubuerint, nihil illis proderit fideiussorem non dedisse: sed nihilominus decimæ partis pœnam depensuri sunt, quemadmodū & qui illos in ius vocāt, ipsis. Insuper & qui ab illis in ius vocātur, similibus pœnis subiicientur. Hoc vnum discrimen in hoc capite fuerit, quòd (quemadmodum iamiam dictum est) qui è collegio argentariorum actiones instituunt, fideiussorum datio in decima parte per speciale nostrum beneficium his condonata & remissa sit.

CAP. VI.

QVoniam verò quòd supplices ad diuersa tribunalia [h] protrahuntur (idcirco quòd eorum qui cum ipsis cōtrahunt infinitus numerus sit, &, vt contigit, pauci probi sint & grati) non solum ipsis damnum, verumetiam communibus rebus impedimentum inferri compertū est: etiam in hac parte priorem nostram circa illos prouidentiam imitamur, ac iubemus vt speciales illis iudices sint, siue in ius vocent, siue vocentur, & prudentia tua [i], & Petrus gloriosiss. sacrarū nostrarum largitionum comes, consularis, & patricius, vt apud vtrumque horum mouendæ inter ipsos & alios qualescunque controuersiæ, aut etiā apud iudices antehac à nobis illis datos ac deinde defunctos iam motæ, examinentur, atque breui finem, qui nostris legibus conueniat, capiant, & supplices prætoriorum vexatione liberati, officio & rebus suis vacent: tátóque candidius & libentius subditorum contractibus operam nauent, quanto minore improbitate & ingratitudine tentātur, aut qui improbi esse conantur, iniqua illis damna inferre non sinuntur.

a hoc enim contractib. solet inscribi, vt debitotis eiusdémque heredū bona creditoribus sint obnoxia.

b φύσῃ. Argentarij, crediti nomine tacitam habēt hypothecā.

c Nou. 4.

d Argentariorū illud fuit, vt inexcusso reo cōuenirētur: fideiussores verò inexcusso reo nō conuenirent. q; erat inçquale. Hodie, argentariis licet pacto in ea re sibi prospicere. No. 136. c. 2.

e Argentariorū officium publicam causam habere dicitur *l. 10. §. 1. ff. de edendo Nou. 136.*

f Decima, cuius fit hîc mentio, obstringebātur ij, qui calumnio sè agebant. §. 1. *versi. hac autem Inst. de pœna temerè litigantiū*, eáq; actio erat ex stipulatu. Nā initio litis caue bat actor, *Ne vicisset reo decimā præstitum iri*. & erat repromissio, non satisdatio vt ex C. Hermogeniano *tit. de calumniatorib.* constat. Eā actionem decimariam non vtendo amissam restituit Iustin. eo addito, vt decimæ cautio satisdatioṅe habeat *Nou. 112. c. 2* qua lege hîc eximit argētarios. quibus agentib⁹ rei repromissione citra satisdationem contenti esse debēt.

g Idoneis creditur.

h de foro competenti argētariorum.

i Præfectum vrbis intellige *arg. edict. 9.*

CAP. VII.

POrrò postquam & aliam nobis dolosorum hominum fraudem exposuerunt, denuntiantes, quomodo quidam à dicti collegij argentariis pecunias mutuati aut mutuātes emerint aut emant possessiones immobiles suarum vxorū aliorúmve quorumpiam familiarium nomine, quò videlicet generalem illam acquisitorum acquirendorumq; bonorum oppignerationem circumscribant: nonnulli etiam quæ sibi debentur, à debitoribus aut in pecuniis, aut omnino in immobilibus rebus recepturi, non in suam personam, sed (quemadmodum dictum est) aut vxorum, aut cognatorum istiusmodi solutionem, cessionem, aut venditionem faciendam curent, quò per istiusmodi rationem inopiam prætendere possint: ipsi verò qui ex dicto argentariorum corpore de illis benemeriti essent, hos quibuscū contractum iniisse non videantur, in ius vocare nequeant: in hoc quoque capite parem munificentiam argentariis, & qui aduersus ipsos similes controuersias mouent exhibentes, iubemus, vt [k] si debitorem quempiam dolo fecisse quominus res suas possideat, aut ius suum clàm in alium transtulisse demonstretur, liceat actoribus in rem, aliáve legitima actione id factum esse ostendere, aduersúsque dictas res, quasi debitoris sint procedere, & vndique, technis pulsis, indemnitati suæ & in debito & in hoc facto expensis consulere. Eam autem prudentiæ tuæ memoratíque gloriosiss. viri diligentiam esse scimus, vt iam motas, nondum autem finitas, aut in posterum etiam mouendas controuersias ita diiudicaturi sitis, vt neque supplices ex debitorum improbitate aut fallacia iniustum dispendium subeant: neque innoxij ex iniquis obliquísque commentis importunas euersiones sustineant. Ita verò etiam, vt quæ nuper ipsis petentibus præbita sunt, rata & inconcussa maneant, & quæ per præsentem sacram nostram pragmaticam formā liberaliter conceduntur, ad mentis voluntatísque nostræ scopum perficiantur, qui hoc agimus, vt omnes subditi rectè & non captiosè in negotiis versentur, & quibus [l] debetur, quòd ministerium reipubl. negotiis prǣbeant, quieta vita fruantur, ac neutiquam per improborum machinationes iudiciis, quæque inde manant difficultatibus & dispendiis implicentur.

CAP. VIII.

CAEterum quod in quoque dictorum capitum specialiter posuimus, id in orationis obsignatione & fine generaliter ponere visum est, vt in omnibus prædictis his qui in prædicto argentariorum corpore recensentur, eorúmque hæredibus & successoribus [m] *tum etiam illis qui cum ipsis contrahunt, ac eorum hæredibus & successoribus*, in quibus *rebus* aduersus argentarios actiones mouent, æqualia [n] priuilegia sint. Conuenit enim, vt vtraque pars eam simplicitatem integritatémque in cōtractibus ac negotiis suis seruet, quam sibi ab altera seruari velit. 1 ¶His demum per præsentem sacram nostram pragmaticam formam iussis & hoc addimus, vt prudentia tua [o] omnésque magni magistratus eos qui in prædicto collegio recensentur, iuuent, vt siue per edicta, siue per literas, siue per alium quemcunque consuetum modum seruato iuris ordine competens subsidium consequantur, possítque illis aduersus improbos succurri, neque cogantur & ipsis aduersus alios improbi esse, sed æquos atque bonos se illis, qui cum ipsis cōtrahunt, exhibeant: quippe quum id nostrorum temporū bonitati vniuersǽque reip. contractibus, quorum præcipui quique & maximè necessarij semper per prædictum collegium fiunt, conueniat.

EPILOGVS.

¶Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram pragmaticam declarantur formam, prudentia tua, & quicunq; alius reipu. nostræ iudex firma seruato. Supplicibus verò hanc sacram pragmaticam formam in quocunque iudicio, & maiori & minori, producendi, illámque recipiendi, ac inde subsidium consequendi facultas esto: vtpote quæ tantam in præsenti proposito & prędictis, tractatulis vim habeat, quantam in aliis negotiis generales nostræ leges obtinent. Dat. 5. Kal. Mart. Constant. Imp. Dn. Iust. PP. Aug. Anno XVI. post [p] Basil. V. C. Consf.

DE PONTICI TRACTVS VICARIO [q].

Edictum VIII.

Idem Imp. Basso gloriosiss. sacrorum prætoriorum præfecto.

PRAE-

k *v. Nou. 136. c. 3.*

l ὀφείλοντας sed familiare est Iustiniano hoc verbo vti pro ὀφειλομένοις.

m *l. 3. §. 5. ff. quod quisque iur.*

n Quod quisq; iuris in aliū statuerit, eodem vtatur *l. 1. l. 3. ff. quod quisque iu. l. 3. in f. ff. mandati. l. 7. C. de rescindenda.*

o Præfectum vrbi alloquitur *argum. edict. 9.*

p ..anno 542.

q restituto sc. quemque antea sustulerat Iustinianus: eo mutato in Comitē Galatiæ *Nou. 8. c. 3.* Vicarius ergo Pontici hîc restituitur, cui datur iurisdictio in vniuersum tractum Pōticæ diœceseos. Quot Vicarij in Oriēte fuerint, *v. l. vl. Co. de diu. off.*

PRAEFATIO.

SVFFECTVROS ciuiles magistratus Pontici tractus prouinciis existimantes, præpositū quondam illis locis vicarium medio post tempore inhibuimus†: nihil eorum quæ postmodū ab illis facta sunt, commissum iri expectantes. Atqui posteaquam ex rerum experientia cognouimus, in prouinciis hisce homines habitare latrociniis & cædibus innutritos, & homines * ferentes semper * congregantes & * armis vtentes * * & his, effugiúntque in has res constitutas pœnas, dum prouincias in quibus deliquerint, deserunt, neque prouincialium magistratuum quisquam ex attributa sibi prouincia egredi audet: vt nos etiam, quanquam persæpe homines in prouinciam emiserimus, fiscumque stipendiis grauauerimus, nihil tamen amplius effecerimus, quòd ad manum is magistratus non esset, qui auxilium ferre, & istiusmodi insolentiam reprimere posset.

† & ita abrogatur *Nou.*8.c.2.

CAP. I.

REuocare vicarij magistratum visum est, & Galatiæ[a] primæ magistratu *ad pristinum statum redacto*, vt nonnisi ciuilis sit, quemadmodum ante erat quàm nos illum, sublato vicarij magistratu, dignitate annonáque maiore decorauimus: vicarium denuò omnibus Pontici tractus prouinciis præficere: *ita*[b] *verò* vt non solius præfecti locum adimpleat, verumetiam gloriosiss. magistri sacrorum nostrorum officiorum, gloriosiss. etiam ducum, magnificentiss. denique *eorum* magistratuum qui sacro nostro patrimonio, cubiculo etiam, & domesticis protectoribusque præfecti sunt: deinde istiusmodi potestatem habeat qualem cuiusque prouinciæ magistratus in sua prouincia habere solet: vt neque per dignitatem neque per sacerdotium[c] neque per cingulum, neque per militiam, neque demū per quodcunque aliud quisquã huius iurisdictioni eximatur: sed ad consimilem modum omnes illi subsint, siue plebej sint, siue etiam cingulo, dignitate, militia, aut sacerdotio etiam decorati fuerint, idque non in criminibus solùm, (non enim militarem tantùm hunc magistratum facimus) verumetiã si quis de re pecuniaria litem instituere velit. Omnibus etenim hominibus, omnimodísque rebus magistratum hunc communem facimus. 1 ¶Reddimus autem illi, quod & antea habuit, sacrum[d] auditorium, vt controuersiæ in aliqua Pontici tractus prouincia prouocatione suspensæ, dūmodo quingentos aureos non exuperent, non in fœlicem hanc vrbem deduci, sed apud seipsum ad sacrarum formam examinari debeant, siue ex ipsa ciuilium magistratuum iurisdictione *prouenerint*, siue etiam ex sententiis cuiuspiam magnæ huius vrbis magistratuum, aut ex nostra iussione motæ sint. Nemini verò potestatem facimus, vt postquam prouocatione suspensa[e] controuersia mota fuerit, altera[f] prouocatione vtatur. At sanè si qua controuersia ab initio apud illum cœpta sit, eámque prouocatio consecuta fuerit, procedet prouocatio quemadmodum solebat, antequam magistratum vnissemus, tanquam si medio tempore nihil noui interuenisset. Quod sanè & in Galatiæ præside iubemus: quem simplicem[g] denuò magistratum facimus, quasi in illo nihil medio tempore innouatum esset.

a Galatię primę suus redditur Consularis ciuilis magistratus.

b Vicarius Pontici tractus, ciuili & militari magistratu fungitur, vicē agens plurium magistratuum.

c Sacerdotes subeunt forum ciuile.

d θεῖον ἀκροατήριον.

e Proprium appellationis est, litem suspendere.

f *v.l.vn.C.nihil nouari appellatione interposita.*

g ac ciuilem.

CAP. II.

FAcultatem etiam huic[h] vicario damus, vt[i] à vicina hac Bithynia incipiens, vsque ad Armenios ipsos, Trapezunta etiam, & nostræ reip. Persas versus fines, in quamcunque Pontici tractus prouinciam velit, proficiscatur: vt velut ab initio ac primario quæ hucusque commissa sunt, competentibus pœnis persequatur: (quorsum sanè & gladij ius illi concedimus) præcipuè verò milites adoriatur, si qui desertis[k] stationibus suis istiusmodi se nequitiæ dediderint. Et si quidem criminibus obnoxium quempiam inuenerit, hunc cingulo priuet, qualecunque etiam habeat: non expectans donec eum magistratum sub quo is militat, ea de re certiorem fecerit, tanquam qui istius magistratus locum adimpleat. & in omnes omnino ius & potestatem habeat. In quæuis etiam loca & latifundia, siue ad sanctiss.[l] ecclesias, aut ad religiosa pertineant monasteria, siue etiam ad sacra nostra priuata, aut ad sacrum patrimonium, aut etiã ad nostram domum, aditum illi & introitum concedimus: & (vt simpliciter loquamur) nullum omnino locum ipsius iurisdictioni eximimus.

h Pontico.
i Tractus Ponticus qualis.

k de desertoribus *v.l.3.l.4.l.5. ff. de re militari.*

l Ecclesiæ non sunt immunes à iurisdictione ciuili.

CAP. III.

INspectabit verò etiam militares transitus, an satis ordinatim procedanr: & si quicquam in illis committi inueniat, id corriget tum milites ipsos castigando, tum etiam subditis nostris, in quibus iniuria affecti fuerint, satisfactionem curando. Potestatem item concedimus, vt armis[m] priuet qui illa ad nullam militiæ necessitatem habent, illáque omnia in publica magnæ huius vrbis armamentaria inferat. 1 ¶Inhibebit etiam adulteria, homicidia, latrocinia, præcipuè verò mulierum raptus, rerum ereptiones, infestationes etiam & vim, denique vniuersum istiusmodi delictorum cumulum, tanquam id præcipuum à nobis illi assignati magistratus caput sit. Refrænabit quoque iniurias, siue sacerdotes, siue magistratus sint, siue etiam nobiles, siue plebej: neque cuiquam quod leges nostræ non probent, facere permittet. 2 ¶ Sustinebit autem controuersiarum & examinationes & diiudicationes, habebítque propriam cohortem virorum vicarianorum septuaginta[n]; qui per sacra nostra probatoria stipendia facient, quæ ex illo scrinio præbebuntur ex quo & olim solebant quum vicarius esset. Reddimus illi mulas[o] etiam, quot quondam vicario assignatas, nunc prouinciæ præses in vsus suos & ministerium percepit. Quum enim hic aliud nihil quàm ciuilis magistratus sit, superfluus ipsi illarum vsus est: spectabili verò vicario, vt qui hac illac circumcursare debeat, necessarium illarum ministerium est. 3 ¶Obediet[p] verò ipsi vniuersus in illis locis constitutus exercitus, dictóque illi audientes erunt domestici & protectores, scholares etiã & milites: ita vt præsidali mandato nostróve iussu non indigeant, sed ipsi iure magistratus obedientiam ministeriumque præstent. Præstabunt autem ministerium quo loco degunt, extra quàm si qua iusta ineuitabilísque necessitas, maioris auxilij indiga, ipsum huc adigat, vt ex vno loco in alium transferre *ipsos* necesse habeat. 4 ¶ Vtetur porrò præconis voce[q], & lampadibus[r] quatuor, quippe cū in hanc rem sumptus à nobis constitutus sit: quin & aliis omnibus, quæcunque ciuilis simul & militaris magistratus sunt, insigniis. Vnde ad gloriosiss. nostrorum ducum imitationem; & adresponsum[s] ministrare illi iubemus: per quos milites, si quando ita tempus postulabit, compescet, & in necessariis rerum ministeriis ac officio continebit. Quantum verò illi, assessori quoque eius, & cohorti annonarum nomine assignauerimus: quãtum etiam de reliquo Galatiæ primæ præsidem pro se, assessore suo, & obediente ipsi cohorte habere oporteat: item quantum ipsum aut in sacro nostro palatio, aut in religiosiss. præfectorum prætorio pro magistratus codicillis dare conueniat, per subiectã descriptionem omnibus fiet manifestum. Hunc autem nos magistratum illis locis reddimus, vt iis qui iniuria afficiuntur in promptu auxilium esset, omnésque qui in illis locis habitant, quibus hactenus pressi sunt difficultatibus liberarentur: & verò quiete ac recta legum moderatione fruerentur, magistratuum opera quos tales illis locis præfecimus, vt ad omnem iniuriam ac aliena inuadendi cupiditatem reprimendam sufficere queant.

m *adde Nou.85. c.4.*

n cohors vicarij Pontici.

o quib. fortè vtebantur ad cursum publicum.

p Obedietia magistratib. debetur. *Nou.69.*

q κήρυκος φωνῇ *Scrim.* i. prçconē intelligit. Prçco, vox legum, vt & carnifex manus legum. qua de re dixi *ad Nou. 69 c.3.*

r λαμπάσι *Scri.* Lampadariorū meminit Nou. 41. & Iul. const. 38. *nu.*171. Lãpadarij fortè hîc dicuntur, quòd ignē prçferrent, quēadmodū & alio sensu lãpadarij dicūtur in *l.vl.C.de diu. off.* qui in sacris scriniis faces siue lampades accēdebant. De lampadariis edidit Theodosius Nouellam quam amisimus. Ignis certè præferendi ante Reges Persarum mos antiquus Xenophon 8. mos deinde ad Romanos promanauit Herodianus enim *in Commodo*, refert Cōmodum sorori suæ Lucillæ honores seruasse. Nã & in theatris sella imperatoria sedebat καὶ τὸ πῦρ προεπόμπευεν αὐτῆς, .i. & ignis eã præcedebat. Idē, de Marcia Cōmodi concubina, omnia vt Augustæ adfuisse πλὴν τοῦ πυρὸς præter ignē. & de Pertinace. Venit in Senatū (inquit) οὔτε τὸ πῦρ ἐάσας ἑαυτοῦ προπομπεῦσαι. & in Marci Antonini vita dicitur fieri posse, vt qui in aula viuat μήτε δορυφορήσεως χρῄζειν, μήτε ἐσθήτων σημειωτάτων, μήτε λαμπάδων. i. stipatoribus nō vtatur aut veste insigni aut Lampadibus. Lucernas quoq; à Gētilib. accēdi solitas in solēnitatibus Cæsarum. Tertullian. scribit *c. 34. Apologetici* Grãde videlicet officiū, inquit, focos & choros in publicum educere *& pòst*, Cur die lętó nō laureos postes obūbremus, nec lucernis diem infringimus. *& 2. ad vxorem*, procedit de ianua laureata & lucernata.

s de adresponso sępè aliàs dixi.

EPILOGVS.

¶Hæc igitur gloriæ tuæ manifesta facere visum est, quò ipsa cognoscēs quid hac de re nobis nunc placuerit, id in omne deinceps tempus obseruet: & quemadmodum in subiecta à nobis descriptione comprehenditur, annonas illi præbeat. Dat. 15. Kal. Oct. Const. Imp. Dn. Iust. PP. Aug. Anno XXV.[t] post Basil. V.C. Cons. anno VI.

t id est 551.

DE ARGENTARIORVM CONTRACTIBVS.[u]

Edictum IX.

Imper. Iustin. A. Triboniano Præfecto vrbis.

PRAEFATIO.

COMMVNE collegij[x] argentariorum qui in hac magna vrbe sunt, libello supplici à potentia nostra petiit, vt supra alia omnia quæ ipsis munificè largiti sumus, alio nunc etiam modo sibi opitulari velimus. Exposuerunt autem quomodo nonnulli, quum debuerint, aut etiam debeant, quando pecuniæ aut res ab ipsis repetuntur, quòd soluendo non sint, à se petant vt puras sponsiones pro ipsis subeant: & aliàs quidem hoc ipsum in obligatoriis schedulis conscribant, aliàs verò, propter contrahentis fidem, & sine scripto hoc facere sibi mandent: ipsi autem, illorum petitionibus cedentes, iis qui illis molesti sunt, certum tempus constituant, intra quod sponsor omnino debitum transfundat: se *itaque ad hūc modum* illis spondere, ac deinde ad diem liberaliter iis qui sponsiones susceperunt satisfacere: debitores *autem interea*, quasi per sponsiones satis cauerint, aut mutui fortè syngraphas obligationísq; suæ schedulas recipere, aut apochas capere. *quomodo item* multi quum parare sibi rem aliquam voluerint aut velint, sibi mandēt vt pro ipsis pecuniam aut rem aliquam se daturos spondeant: & illis quidem quod affectarint, obtingat: ipsi verò promptè pecunias aut res trãsfundant. *denique quomodo quum* ita simpliciter mandantibus illis sponsiones fiant, pecunias tamen aut res non aliter soluere velint quàm qui sponsionem accepit, pecunias aut res ostendat, aut eas *se* accepisse probet. *vnde, quum* ipsis pecunias aut res dederint, quòd illi probationes, pecunias aut res datas esse deposcant, postmodum contentionibus ac cōtrouersiis irretiantur. Quæ res simul in præteritis, simul in futuris sanè quam perplexa illis est & formidabilis, imò & impossibilis. Quisnam eorum enim, pro quibus aut pecuniæ aut res sponsæ fuerint, vel spondentur, *quando is*

u *v. Edict. 7. §. eo.*

x Collegij argētariorū fit mētio *Edict. 7. c. 2. §. eod.*

cui sponsæ fuerint, quæ data sunt ostédere, aut ea se accepisse, apud acta probare *debeat*: ad eam *tergiuersationem* deuenire non velit? *Ac idcirco* persæpe se fatigatos aliis cedere actiones: neque hęc sibi actionem intendentibus opponi solùm, verùmetiam quibus actiones cessę sunt aut ceduntur, Ac verò petierunt, vt ab hac difficultate liberentur: vt etiam si quidem *nulla* omnino *apposita conditione* purè mandatum factum sit, aut fiat, vt pecunias aut res intra certum tempus transfundant, simulátque præfinitum tempus elapsum sit, mandator sibi, & quibus à se actiones cessæ sunt, aut etiam ceduntur, ad debiti persolutionem teneatur: idque non solùm si hoc interueniente scriptura mandauerit, verumetiam si sine scripto totum negotium confectum sit.

Cap. I.

Nos ergo succurrere isti rei volétes (cum omni æquitate tamen & iustitia, atque vt in posterum omnibus citra periculum hæc procedant) statuimus, ne aliter[a] ipsi sponsiones subire velint quàm scripto comprehensum de his mandatum ipsis detur, quod quomodo quamque rem fieri oporteat, luculenter explicet: ne ex bona *scilicet* fide in euidens exitium manifestè incidant. Verùm si quo modo scriptura non interueniente mandatum factum sit, tempus autem determinatum sit, & tacuerit per omne tempus ille pro quo sponsio facta est, neque querelam mouerit: decurrat verò etiam constitutum tempus, neque tum demum intra alios duos menses hoc ipsum in querelam deduxerit: omnibus modis mandator soluat sponsori debitum, quod ex ipsius voluntate ab aliquo eorum qui argentariæ mensæ præpositi sunt, sponsum esse constiterit: & neque ipsis, neque ipsorum hæredibus, aut quibus cessæ ab ipsis sunt vel ceduntur actiones, istiusmodi quiddam opponi queat: sed illud obtineat quod mandati ostenderit tenor: qui quidem si literis comprehensus sit, literas iudex sequetur, sin in literas contractus relatus nō sit, probationib. ea de re secundum leges prolatis insistet. Atque hæc quidem teneant, & in iam factis ad hunc modum, & in faciendis etiamnum sponsionibus.

a Cautio argentariis vtilis, sicubi pro alio spondere velint.

Cap. II.

Si quis verò ipsis interueniente scriptura, aut sine ea, famulatus[b] promissus fuerit, aut promittatur, probatio verò aut ex scripto, [c] aut testium fide sufficiens & legitima producatur, hunc suam vim obtinere volumus, & vt quod pacto conuenerit, exigi possit, ita vt nulla prorsus lex obsistere queat, quasi[d] id gratis & non pro mercede fieri oporteat: propterea quod omnis[e] illis ex eo viuendi facultas pendeat, quòd vsuras pendant, quod mercedem pro habitatione dent, & velut propugnaculum communis vtilitatis sint: vt ne damnum sentiant, neque alimonia destituantur, sed hanc habeant suorum laborum consolationem. 1 ¶ Sanè si vel rationes, vel mutuas[f] syngraphas, vel propriæ[g] manus scripta quæpiam ediderint, edantve, aut ipsi illis qui cum ipsis contrahunt, aut illi ipsis, in quibus pecuniarū illatio & solutio descripta sunt, quæq; ipsius mensæ præpositi, ipsius etiam amanuensis, (quos Samaritanos [h] vocant) & eorum rursum qui cum ipsis contraxerunt, literas præferunt, aut per omnia illius qui cum ipsis cōtraxit, manu scripta sunt, subscriptionémve habent: non poterunt qui cum ipsis contraxerunt, pecuniarū quidem illationem, quam argentarij in commentariis ut à se scriptis breuibus descripserunt, agnoscere, atque inde in ipsos exactionem constituere: expeditionis verò solutionísque, tanquam facta non sit, descriptionem refellere. neque rursum poterunt argentariæ mensæ præpositi solutionem quidem exigere, illationem verò non agnoscere. 2 ¶ Verùm si aut ex antisyngraphis, aut ex ratiociniis, aut ex propriæ manus scriptis probetur & de illatione & de solutione, literarum veritas, vtrumque omnino firmum & ratum erit: neque vnum quidem aduersus ipsos obtinebit, alterum verò pro ipsis irritum fuerit. exigetur autem quantum ratiocinia perhibebunt: nisi altera aut vtraque pars in calculo[i] se errasse, aut in vsuris[k] dispendium sustinuisse demonstret. Si enim tale quiddam euidenter commonstretur, id, quò quisque iustitia & æquitate fruatur, correctione dignandum esse statuimus.

b διακονειῶν Scrimg. Vtcunq; sponsio gratuita esse debeat, possunt tamen argētarij à suis debitoribus aliquod officium exigere.
c Probationes fiunt, vel scripto vel testibus.
d Ratio dubitandi ex eo nascitur. Sponsionis officium gratuitum, ergo vitiabitur mercedis adiectione.
e Argentariorū vita quæstuaria.
f ἀντισυγγράφοις.
g αὐτογράφοις.
h σαμαρείτας Extat Nou. Iustiniani de Samaritis 129.144. vt & inter Nou. Iustin. 5. fit etiam Samaritanorum mentio in l. 12. l. 17. 18. 19. 21. *C. de hæret.* Sed nihil ad argentarios superiora pertinent. Verisimile est Samaritanos vsuræ exercendæ peritos fuisse, vtque industrios, argentariis operam nauasse.
i Error calculi, veritati nō affert præiudicium *l. vn. C. de errore calculi.*
k In vsuris dispēdium sustinet, qui lege maiores vsuras persoluit. *l. 26. §. 1. l. 27. C. de vsu.*

Cap. III.

Hoc verò etiam nos docuerunt, quomodo quidam illorum, postquam à plurib. aut vice mutua inter se fideiubentibus, aut aliis pro aliis mandantibus, obligationis confessiones abstulissent, deinde debiti longè maximam partem percepissent, vt reliqua per quam iam exigua essent, reliquorum nomine extrinsecus ab vno aut duobus illorum obligatione capta, quòd intra certū tempus isthęc persoluent, apochas fortè aut liberationis confessiones omnibus ediderint: & quum aut vnum aut plures eorum qui reliquorum obligationem subiissent, mori contigisset, hæredes quæ ab illo aut ab illis pecuniæ pacto promissæ essent, eas exoluere noluerint. Statuimus igitur, vt si hæc ita sese habeant, quæ pecuniæ in obligationibus comprehensæ sunt, & quas defunctus aut defuncti scripto pacti fuerint, hæ ab hæredibus[l] cum pactis vsuris exigantur.

l Hæredes debitoris vsurarij tenentur ad vsuras *l. 6. ff. de vsur.*

Cap. IIII.

Quòd si qui datis pignoribus ab illis mutuati fuerint, aut mutuentur, deinde etiam in mutui syngraphis permiserint aut permittant [m] vt pignoribus pro ipsorum bona fide diuenditis, eorum precium in debiti solutionem imputaretur: [n] ipsi verò hoc fecerint: ne molestiis illi implicentur, neque propter hoc negotia sustineant: sed iuratis quanti pignora vendiderint, credatur, idq; ipsis à omnis improbitatis abolitioné suppeditet. At si quis nō interueniéte scriptura mutuatus, pignora obsignata aut nō obsignata det, necesse habebit qui mutuatus est, vt aut pignora recipiat, agnoscés [o] sigilla: vel ipsa etiā pignora nō obsignata, & adimpleat sorté pactásq; vsuras: aut si pecunias non habet, ad iustam æstimationem illa relinquat, & reliqua expleat, neque dicere poterit, pignoribus, quanquam minus [p] valeant, creditorem contentum esse oportere: sed omne debitum quod cum pactis vsuris in rationem deductum fuerit, omnibus modis adimplebit. Si verò datis pignoribus, siue obsignatis, siue non obsignatis, mutuationi tempus præfinitum sit, ac intra id non satisfiat, tantúmque elabatur alterum: liceat ipsis, præsentibus[q] tabulariis, sacrisque eloquiis in medium propositis, & æstimatoribus adhibitis, diligenti ęstimatione facta illorum pretium constituere, ac siue ad plenum debitum, siue ad eius aliquam partem sufficiant, sibi imputare atque assignare.

m Permittere argentario debitor potest, vt pignora citra solennitatem vendat, pretiúmque venditionis redactum sorti imputet.
n quod ex pretio pignoris vēditi creditor capit, in debitum imputare tenetur. Pretium pignoris acceptū, sorti imputatur.
o nota genus actionis eò pertinens, vt debitor sigillum suum agnoscat.
p Ad iustā quantitatem sortis & vsurarum sæpe debitores pignorare solent. interdum pignus sorté exuperat, interdum non exuperat. Quēadmodum ergo quod superest non cedit lucro creditoris: ita quod deficit, non cedit in eius detrimentum *l. 8. in f. C. si certum.*
q coniunge *l. 1. §. 36. ff. depositi.*

Cap. V.

Huic sanè etiam medicinam adhiberi cupierūt, vt quoniam[r] mutuò & dando & accipiendo, pro aliis etiam spondendo, & denique vsuras pendendo vitam tolerent, ne ipsis in mutuationibus nostra opponatur constitutio[s], quâ nemini vltra duplum accipere quicquam permittimus, siquidem quantum sors & vsuræ faciant, persolutum sit. Nos igitur in posterum eam legem omnino violari nolumus. quod verò præcessit, quia nondum insidiis obnoxium sit, huic ipsi medentes, sancimus vt in contractibus, qui reuera argentariorum sunt, ad hodiernum diem factis, facultas ipsis sit, vt licèt in iis debitis vsuræ supra duplum datæ sint, nihilominus tamen quæ debentur cum constitutis vsuris exigant: ita vt neque in vsuras, neque in primitiuum debitum quæ supra sortem iam soluta sunt, imputare compellantur: & ne ipsis in hac specie & quidem sola nostra de duplo constitutio obstet, quo minus secundum contractuū naturam hæc exigant. Verùm neque ipsi aduersus eos qui cum ipsis iam contraxerunt, nostra constitutione abuti, neque imputare poterunt solutas iam vsuras ad duplo vsurarum, aut primitiuo debito.

r Vita argentariorum in quib. consistat.
s Nou. 138.

Cap. VI.

Quandoquidem verò postquā argentariæ mensæ præpositus, excepta [t] armata militia, cū omnibus aliis militiis in hac alma vrbe commercium instituere permisimus: illique deinde quum mutuum dedissent, aut etiā darent, Bessales[u] vsuras (quantas argentariis concessimus) stipulati sint: hi liberaliter hoc ipsis opponant, quòd dicant, ipsos non quæ argentariis, sed quæ militantibus conueniāt, vsuras capere oportere: hanc eorum iniquam & improbissimam obiectionem vacare, nulliúsque momenti esse, & quæ pacto conuenerint, aut etiam conueniant, obtinere volumus. 1 ¶ Neque verò id nobis placet, quod de argentariorum contractibus nonnulli petunt, vt omnino non dentur aut sortes aut vsuræ, vel id (quod iis etiam peius est) vt quæ legitimæ vsuræ dantur, sorti imputentur. Etenim hoc quoque in contractibus qui cum argentariis initi sunt aut ineuntur, obtinere volumus.

t Argentariis vrbanis interdictū commerciū cū militibus armatæ militiæ.
u Argentariorum vsuræ bessales.

Cap. VII.

Vnum certè & hoc eorum est, quæ illi inter supplicandum proposuerunt, quòd persæpe nonnulli qui ipsis obnoxij sunt, quum illi alios obnoxios habeant, ab istis sibi non satisfaciant: sed id suis vxoribus[x] soluendum, prætextu dotis, eorúmve quæ præter dotem data essent, aut aliorū etiam debitorum, ab iísque apochas siue solutionis probationes ferendas curent: & quod quum illi ad inopiam deuenerint aut deueniant, vel mortui sint etiam, aut postmodum moriantur: ipsi verò tum debitum accipere velint: vxores, licèt latenter illa acceperint, aut postea accepturæ sint, integra tamen ipsis debita opponant, vt ipsorū prorsus omnis spes concidat. petierunt autē, vt si quid istiusmodi factū sit, aut posthac (vt consentaneū est) fiat, necesse habeat qui apochas liberationéve à mulierib. acceperint, aut etiam, si quis cōtractus factus sit, aut omnino faciendus est, heredibus ad probationem eorum quæ gesta sunt *deuoratis*, *eas eúmve* proferant, ne vxores, quibus nihil debetur, emolumentum sentiant: ipsi verò quibus debetur, defraudentur. Statuimus *nos verò*, vt si tale quidpiam factum sit, aut fiet, necessa-

x edicto 7. c. 7. 5. eod.

necessariò illi instrumenta proferant: attamen absque omni suo incommodo, & vt nullum damnum ex prolatione sustineant: (memores enim sumus nostræ[a] constitutionis, quæ adactas literarum, ex quibus quis ius quodpiam suum tueatur, prolationes innoxias[b] iis qui proferunt, esse vult) sed proferant illi quidem instrumenta, & recipiant. Et si quidem inde aliquam vtilitatem qui aduersus mulieres prolationem fieri coegerint, habere possint, hanc secundù legem ex ipsis sentiant: nullóque prorsus damno, qui protulerint, ob prolationem afficiantur. 1 ¶Quòd si mutuis syngraphis cum aliquo pacta, liberationes, aut etiam qualescunque conuentiones instituerint, aut posthac etiam instituant, & quæ apud ipsos manserint modo aliquo (quod facile est) perierint: volumus, vt qui aduersarias syngraphas habent, eas proferre, aut se nihil istiusmodi habere vel proferre posse, iusiurandum dare cogantur. Quod iusiurandù vbi apud acta monumentorum præstitum fuerit, non vlterius illos molestia affici oportet. Nemo verò in *exigendis* sportulis[c], iudicialibúsque expesis, pœnam quæ talia committentibus imminet, reueritus, constitutionis nostræ modum transcendat.

CAP. VIII.

QVoniam deinceps quando petere semel cœpissent, hoc etiam petierunt, vt tua[d] excellentia curam ipsorum suscipiat, quibúsque ipsi controuersiis impetuntur, eas audiat: & si quos obligatos habeant, aut alij ipsos, his velut peculiaris[e] iudex audientiam præbeat (propterea quòd exacta cura quæ ad leges pertinent, tractes, ac cuique suum ius tribuas, & facilè rationem inuenias qua quæ valde difficilia videntur, quæque alij non assequuntur, nec intelligunt, dissolui queant) sancimus, vt secundùm ea quæ à nobis constituta sunt, & ipsos, siue actores siue reos, in peculiaris iudicis modum audias, & præterita secùdùm hanc legem componas, & quomodo æquum esse videbitur, futuris curam adhibeas: vt legitimum quoddam ipsis ac decens à nobis accedat auxilium. Conuenit[f] enim, vt qui pro omnibus se obstringunt, aut cuique vtiles se exhibere student, eximio etiam aliquo fruantur auxilio. Et certè quęcunq; & hoc tempore & olim, aut ex nostris legibus, aut ex sacris pragmaticis formis concessa ipsis sunt illæsa ratáque conseruato: ac in speciebus rerum iam gestarum, atque etiam gerendarum, locum habento.

EPILOGVS.

¶Quæ igitur nobis placuerunt, ac per hanc sacram pragmaticam declarantur legem, ea gloria tua, & quicunque alius reipublicæ nostræ iudex, firma seruato.

DE[g] APPARITORIBVS PRAESIDVM.

Edictum X.

PRAEFATIO.

HVIVSMODI insidias prouinciales apparitores[h] seu cohortales fisco struant per sæpe ex ipsis rebus didicimus.

CAP. I.

POsteaquam autem & hoc vnum ipsorum audaciæ caput esse edocti sumus, quòd fiscalia inuoluūt, ac deinde in sacris[i] locis se occultent, necnon meritas pœnas se effugituros existimantes: statuimus (id quod & Dei amantiss. prouinciarum episcopis scripsimus) vt si qui illorum in sacra septa confugiant, in potestate tuæ excellentiæ sit, vt hos ex illa prouincia exire, & in quocunque velis loco esse iubeas: hoc adiecto, vt Dei amantiss. episcopi necesse habeant, vt illos ex sacris locis producant: vbi tamen fide[k] publicā acceperint, se ex illis locis vnde discedunt, sine aliqua distortione à publicis ministris ad constituta loca ducèdos esse. Ad hunc igitur modum in cohortales excellentia tua imperio vtitor. Illud sanè etiam Dei amantiss. *episcopis & religiosiss.* ipsorum clericis interminati sumus, ne è prouincia, data[k] fide publica illos eiicere, & constituta loca cū fide publica ducere velint: *ob sacrorū autē fortasse locorū priuilegiū illos* illic morari *sinant*: ipsos de suo, minimè verò de ecclesiasticis prouentibus, fisco indemnitatem præstitutos, neque à sacerdotij ademptione liberos futuros.

EPILOGVS.

¶Tua igitur excellentia, quæ nobis placuerunt, quæque per hanc sacram pragmaticam exprimuntur formam, effectui simul & fini tradere studeto.

VT PONDERATORES[l] ET MONETARIJ[m] apud AEgyptios quicquam pro obryzo[n] exigendi nullam de reliquo facultatem habeant: sed, quemadmodum in magna hac vrbe, ita illic quoque signatum aurum æstimetur: & illi signa proponere, quod in signatura seruatum est, imponant.

a l.vlt.C.de fide instrumentorum.
b Qui coactus instrumentū ptulit, non est eo onerandus.
c v.l.1.l.vl.C.de sportul.
d Præfectū vrbis alloquitur.
e Iudex argentariorum competens, præfectus prætorio. Edict.7 c.6.3.eod.
f τῶν ταχεωτῶν Scrim.
g Βιβλίον Scrim ger.1. prouinciales decuriones.
h Iniqui apparitores iudicis, nō fruuntur iure asyli facit Nou.17. c.7.§.1. Nou.128. c.13.l.6.§.4.Co. de his qui ad ecclesias.
i τὸν κελεύοντα λόγον Scrim. vt alibi λόγον λαμβάνοντα Nou.123.c.35. διδόναι τὸν κελεύοντα πίστιν Nou.5.c.2.§.1. sacramenti interuentionè l.6.§.4.Cod. de his qui ad sacras ecclesias. apres luy auoir donné parole. facit Edict.2. 3.eod.
k μετὰ τοῦ λόγου πίστεως Scrim.
l Græci ζυγοστάτας Scrim. hic. l. vl.C.de pond. ad C.Theod. de pōderatoribus. de quib. eo. dicam.
m Græci χρυσώνας Scrimg.
n περὶ ὀβρύζου Scrimg. de quo. dicam.
o ὄβρυζον Scri. Sic in quadā lege Caroli Magni Aurum ad obrussam. Dicitur etiā ὄβρυζον in neutro, vt in Basilicis. Capitaliter punitur, qui τὰ παλαιὰ ὄβρυζα dixerit viliora. Obryzū Hieronymus quasi ophirisum exOphira (quā nonnulli putant hodie vocari le Peru) in s. Isid. 16. c. 17. quòd obradiet splendore.

Edictum XI.

Idem Imperator Petro gloriosiss. sacrorum Orientalium prætoriorum iterum præfecto, iterum etiam sacrarum largitionum comiti, & exconsuli.

PRÆFATIO.

QVOD obryzum[o] apud Ægyptios sermone hominum celebre est, quod idem, superioribus sæculis, quum prorsus incognitum fuisset, admodum nuper in Ægypto contractus inuoluere & turbare cœpit, ad tantámque absurditatem processit, vt in vnamquamque libram noueni aurei dentur, in posterum reprimi, ac ex communi vsu tolli oportere putauimus. Ideo id autem, ne rempubl. oblædat, neu subditorum contractus obturbet, ac inuoluat: præcipuè verò, quòd huius absurditatis longè maxima pars (quantum cognoscere potuimus) in ipsa Alexandria solùm consederit, neque similiter per Ægyptum aut illius tractus alias ciuitates in publicum vsum peruenerit.

CAP. I.

SAncimus itaque, vt secūdùm id quod olim obtinuit, tametsi mediis postmodum temporibus in signatura quæ apud Alexandrinos absoluta dicitur, vitiatum sit, in Ægyptiaco tractu de auri tractatione & valore statuatur: ita vt non possit à quoquam pro malè adinuento atque excogitato obryzo quicquam exigi. 1 ¶Item, vt quod aurum per Ægyptum ratum & receptum est, sic in contractibus computetur, quomodo quod in hac magna signatum est vrbe: idque periculo pro tempore præfecti apud Alexandrinos Augustalis, & quæ ipsi parent cohortium, seruetur.

CAP. II.

QVoniam verò fraudulenti huius facinoris ponderatores monetariique authores sunt, iniunximus illi qui illos magistratus nunc obtinet, vt ad dandam idoneam cautionem se per absolutam signaturam[p] contractibus ministraturos, & si quando signare oporteat, tantum solummodo se inscriptutos, quantum reuera quod signauerint aurum pendeat, ipsos adigat: vt pro eo more qui perperam hactenus obtinuit, non liceat illis amplius quàm reuera signati auri pondus sit, signaturæ inscribere. Si namque tale quippiam ausi fuerint, & bona illorum publicamus, & corporalibus pœnis ipsos subiicimus, vt qui secundum iussa nostra ab vsitato sibi & consueto scelere non destiterint. Sed & necesse omnino habebunt, vt tum præfecto apud Alexandrinos Augustali, quique pro tempore eum magistratum habebunt, in consuetis frumenti emissionibus, tum verò etiam alabarchæ[q] qui nunc est, quique pro tempore futurus est: & sacrorum nostrorum thesaurorum præposito, nullo prorsus accepto lucro aurum suppeditent.

CAP. III.

ITa verò illi huius rei curam iniunximus, iisque qui magistratum post ipsum suscepturi sunt, & cohortibus quæ ipsis parent, vt sciant, si pro obryzo aut à sacrarum nostrarum alabarchiarum[r] præfectis, aut à sacrarum nostrarum largitionum proposito quicquam exactum esse manifestù fiat, sibi id de suorum ex suppeditatis ipsis & cohortibus annonis, tum etiam ex facultatibus suis dependendum fore: idque non solùm donec in magistratu fuerint, verùm etiam pòstquam magistratum deposuerint: deinde etiam, siue initiis ab initio pactis (vetus enim illud de obryzo[s] nō est, cœpitque temporibus admodum nuperis & recentibus) participes istius lucri fuerint, siue etiam nihil istiusmodi pacti sint. 1 ¶Aliis porrò qui mercaturam faciunt, & hactenus lucri aliquid capere consueuerunt[t], interdicto similiter denunciabis, quòd si quid in contractibus capere pro obryzo, aut in computationem deducere comperiantur, & bonis excasuri, & corporales[u] pœnas subituri sunt. Rem peruersè cœptam, tantóque progressu facto vniuersam rempub. dissendiis inuoluentem, per præsentem legem in reliquum tempus tolli iubemus, ne de cætero contractus afficiat & obturbet: idque ita obseruari periculo præfecti apud Alexandrinos Augustalis, quique pro tempore eundè magistratum gesturi sunt, & vtrorumque cohortium. *Adeò autem id iubemus*, vt vel eius memoriam aboleri *velimus*, quò à tanto incommodo & damno per Ægyptiacum tractum contractus *aliquando* liberi fiant.

EPILOGVS.

¶Quæ igitur nobis placuerunt, & per hanc sacram exprimuntur legem, gloria tua effectui finique tradi & obseruari iubeto. Dat. 6. Kal. Ianuar. Const. Imp. Dn. Iust. PP. Aug. anno XVII.[x] post Basil. V.C. Cons. Anno 18.

DE HELLESPONTO.

Edictum XII.

Est.n. coloris optimi quod Hebræi Ophax Græci cairou (lege κάθαρον) vocāt. alii, obryzum quasi ἀβρυζον.n. purum & sincerum. Ab obryzo obryziati solidi ex auro excoctissimo l.1.Cod. Theod. de ponderatorib. l.2.Co. vt nemini liceat in coemptl. vlt. Co. de veteris numism. potest. l.1. C. de obligat. votor. Suet. in Neron. 44. in f. Obryzæ incrementum l. 4. C. Theod. de auro coronar.
p ζυγοστάται de quibus hoc edicto & lege vlt. C. de pōderator. librīpendes, seu pōderatores, signa ponderibus imprimebāt, vt his eorum iudicio nūmi in singulis ciuitatibus probabantur, vt ex his appareat, quāta in explorandis nummis veteribus fuerit diligētia. Synesius Asclepiodotoυ ὡς ἀπήρθωντο, ὡς ἐζυγοστάτησαν, ὡς κεχειρισμένον τῇ δημοσίᾳ σφραγῖδι τὸ χρυσίον. Pseudo Plautus in Querulo, Quid tam simile quam solidi[?] solido: etiā hic distātia quæritur. In auro vultus, ætas & color: nobilitas, literatura, patria, grauitas, atque adseriptio. quæritur in auro plusquam in homine *Cuiac. adde l.vlt.* Vt ad Zygostatas reuertar, iis non dabatur excusatio tutelæ quantūuis in publica re occupatis vt ad l.6. ff. de excus. tutor. notat Cuiac. ζυγοστασίας fit mētio in l.1. Co. de frumento Alexādria. Verum eo loco ζυγοστάτης is est, qui admetitur frumentū.
q καὶ τῷ κατὰ καιρὸν ἀλαβάρχῃ Scrim. de Alabarchis dixi ad l.9.C. de vectigalib. & commiss.
r φροντιστὰς ἀλαβαρχιῶν.
s Obryzō quid esset, superius dixi.
t Hoc innuit, pro obryzæ incremento solere aliquid exigi, si fortè nummi, qui inferuntur, non sint ex huiusmodi auro. verùm hic prætextus minimè obtēdi debet illationi solidorū, qui sunt speciei probæ.
u Sic in Basilicis, κεφαλικῶν τιμωρητικὰς ὅσις τὰ παλαιὰ ὄβρυζα ὄντα ἐπιλεξέρος διαπράξηται.
x i. anno 545.

a Ea est edictorum definitio *l.3.Cod.de legibus.* b Vetat imperator temerè credi edictorum principalium latoribus, præsertim si in his agatur de vectigalibus imponendis. c Episcopi præsidibus negligentibus imminere possunt, *facit l.26.Cod.de episcop.aud.* d Vel minimę quoque Imperatori curæesse oportet.
e *παγάρχοι Scrim. c.9. Euseb.*1. Iidem videntur esse, qui à Diodoro 1.βιβλιοθ. dicuntur *νομάρχοι.* Erat.n. diuisa Ægyptus in plures partes, quarũ quælibet *νομὸς* appellantur. idque etiam confirmat Plin. *5.c.9* hinc præpositura pagorũ *l.2.C.de susceptoribus.* His locis permotus Cuiacius *ad.l.9.C. de iure fisci.*legit, Præfectum pagis, in lege 1. *Co. Theodos.de pign.* prępositum pagis in l. 49. *Cod. Theodos.de decurioni.*pro *Pacis.*
f *ἐν ὁμάδας Scri.* legendũ *ἐν ὁμάδι* aut *καθ' ὁμάδα. ἐν ὁμάδι* in vniuersum auersione. de quo dixi ad *l.62.in f.ff. de contrib.emp.*
g *v l.1 ff. & Co. de off.præf. Aug.*
h Vnus pluriũ vicem sustinere non potest.
i Potestas & iurisdictio præfecti Augustalis.
k Innuit opulẽtiam Ægypti.
l Ægyptus (quæ Mizraim sacris scripturis: & Chus Arriæ Mõtano) duplex. Superior, olim Thebais: hodie Sahid Ioanni Leoni. Inferior, quæ & Delta antiquitus, postea Augustamnica, vel *αὐγουσταμνικὴ* dicta est. Idẽ Leo refert Ægyptum hodie diuisam in duas partes, Orientalem Bechria: Occidentalem Errif vocari scribit. Ammianus 22. paulò aliter refert. Tres, inquit, prouincias fertur habuisse temporibus priscis, Ægyptum ipsam, Thebaidam & Lybiam, quibus duas adiecit posteritas, ab Ægypto Augustãnicam & Pentapolim à Lybia sicciore dispara tam. De Ægypto *v. Herodotum 2.*
m Oppidũ Menalaita, olim Canop⁹. de quo sic Ammianus *libr. 22.inf.* Hacten⁹, inquit, impẽdio locus fanis & diuersoriis lætis extructus, auris & salutari temperamento perflabilis, ita vt extra mundũ nostrum morari se quisquam arbitretur in illis tractibus agens, cũ sæpe aprico spiritu immurmurantes audierit ventos.

PRÆFATIO.

EDocta nostra est potentia, quomodo Ioannes scriniarius per Hellespontum, vt cũ nomine ratiociniorum ciuilium, siue (vt vocantur) solennium prouentuum commissæ formæ essent, quum in regionem illam venisset à nulla re, quæ ad summam deprædationem spectaret, abstinuerit, ciuitates populatus sit, & reuersus in almam hanc vrbem, ipse quidem auro abundauerit, Hellespontiorum verò regioni omnem summámq; paupertatem reliquerit. Ac sanè quomodo *idcirco* cum illo agi oporteat, & iniuria affectis resarciri damnum possit, *iam* à nobis definitum est.

CAP. I.

AT quoniam, propter eorum, quibus istiusmodi demãdantur, insatiabilem auaritiam, generali [a] *legis* forma vniuersale isti rei remedium adhiberi debere putauimus, sancimus, vt siquis istiusmodi rei causa in prouinciam quãpiam siue Hellespontiorum, siue aliam quamlibet profectus, præsidale iussum habeat, ne quisquam illi obtemperet, citráque periculum ipsius exactio propulsetur: si verò cùm sacra pragmatica forma venerit, & quod profert commonitorium sit, aut literæ de hoc conceptæ, neque iis obtemperetur, vti quæ ad deprædationem, præterque nostram notitiam & voluntatem prodierint: sin quod ostenditur, pragmatica forma sit, vt [b] ne sic quidem ex eo confestim aliquid fiat, sed talem pragmaticam formam prouinciæ præses apprehendat, de eáque ad nos referat, & alteram à nobis iussionem expectet: vt si illam, cuíque talis forma commissa est, agnoscamus, altera nostra pragmatica forma, quę exactionem fieri demandet, procedat: sin aut rẽ aut personã reprobemus, nihil istinc fiat, sed sacra forma à prouinciæ præside remittatur. qui sciat, quod si hanc rem neglexerit, indéque damnum aliquod subditis nostris proueniat, istud ipse de suo resarciet.

CAP. II.

FAcultatem verò etiam episcopis [c] damus, vt si prouinciæ præses pragmaticam formam inhibere negligat, cuíque illa demandata est, concedat & conniueat, eam rem nobis significent. Ac si hoc didicerimus, illum tanquã criminis socium, de magistratu deiiciemus: cingulo quoque & facultatibus priuabimus, & qui quacunque in re iniuriã passi fuerint, iis indemnitatem recuperabimus.

EPILOGVS.

¶ Tua igitur excellentia quæ nobis placuerunt, ex præsenti sacra pragmatica forma discens effectui simul & fini tradere studeto. Dat.15.Kal.Septem. Const. Bilis.V.C.Cons.

LEX DE ALEXANDRINIS ET Ægyptiacis prouinciis.
Edictum XIII.

PRÆFATIO.

QVum vel minima [d] quemque nostra cura dignemur, certè multo minus quæ maximi ponderis & momenti sunt, ac rempublicam nostram cõtinent & conseruant, pro derelicto habere, aut neglecta competentíq; ornatu vidua esse debemus sinere, pręsertim quum tua excellẽtia ministerio nobis sit, cui per omnia nostra incolumitas, rerum publicarum incrementũ & subditorum nostrorum gubernaculũ curæ est. Considerantes itaque, quomodo superioribus temporibus, tametsi aliis locis publicę exactiones sic satis constitutę viderentur, in Ægyptiaco tamen tractu adeò confusæ fuerint, vt quid in prouincia ageretur, hîc cognosci non posset: rei conturbatum modum atque ordinem, qui hucusque durauit, valde admirati sumus. Sed Deus hoc etiam temporibus nostris, tuóque officio seruatum voluit. Vt enim nobis frumẽtum inde adiiciebant, sic nihil aliud contribuere volebant. verùm subditi omnia plenè à se exigi omnino affirmabant: pagorum [e] autem præfecti, & reip. administratores, publici exactores etiam, & præcipuè pro tẽpore præsides hactenus eam rem ita administrarunt, vt nemini innotescere posset, ac ipsis solis lucrosa esset. Quoniã igitur, si rem in [f] genere ac promiscuè administrari sinamus, haud vnquam illã per-

n hinc Mareotis nomos apud Ptolomæum: Mareotidos fit mentio apud Plin.5.c.9.
o Alexandriæ sc. de qua *v. Ammianum 22 in f.* p *στρατηγὸν τῶν πραισέντων ταλίων Scr.* Præsentales, qui præsentes adsunt Præfecto Augustali, vt & præsentiales domestici *l.6.C.de aduoca.diuer.iudic.* seu præsentales *l.vlt.Cod.de domestic.* (vbi Græci præsentales *παρασταθίμους* vertunt) *l.12.C.de re militar.* præsentes milites, vel numeri *l 18.l.vlt. in f.Cod.de re militari.* Præsentalis curiosus cursus publici. *Notitia Imperij* præsentium ordines 17. *Nicephor.*1. Hinc magister præsentalium militum *l.vlt. Cod.de re militari: l.12.l.vlt.Cod.de off.magist.milit.* qui sunt in sacro comitatu principis, vel, vt Arcadius loquitur, in præsenti *l.21.§.2.ff.de testib.* præsentale magisterium. Marianus dicit fuisse duos comites militum præsentalium. q *τε * καὶ.*
r ad responsus *ἀποκρισιάριος*, quasi legatus & vicarius ducis præsentalium militum. De apocrisiariis aliàs dixi. s *Nouel.17.cap.2.* t *τὰ πεντήκοντα κάπιτα Scrim.* Capita, pabula equorum, *dixi ad l.vlt.C.de annonis & capitu.*
u *καὶ καλανδικῶν Scrim.* de calenticis, seu calauticis ornamẽto capitis, dixi *ad l.25.§.10.ff.de auro.* Sed id nihil ad Calãdica pertinet. Calandica videntur fuisse capiti genus aliquod, vel idem quod capitum, cuius paulò ante facta mentio est. In eáque opinione confirmauit me authoritas Cornelij Bertrami sacræ linguæ professoris, postquam mihi indicauit, *KaladuKKa* Arabibus significare gramen & paleam, quod optimè conuenit Capiti definitioni. Est enim *καπιτὸν, πρόβλημα τῶν ἀλόγων*, *vt dixi ad titul. Cod. de annon. & capit.* ac nisi capitum id esset, fore genus pallij magnifici ac tenuissimi è lino, quale erat Ægyptium: voce deducta ex Chaldaico Kelã-daKKa, quod etiam malè non conuenit iis quæ ab Herodoto dicuntur *libro secundo* Ægyptios solere vestiri lineis circa crura fimbriatis, quas Calasiris appellant. Fuisse inter cætera Ægyptum lino celebrem constat ex Plinio 19. *capite 1.* Ægyptio, inquit, lino minimum firmitatis, plurimum lucri. Quatuor ibi genera Taniticum, & Pelusiacum, Buticum & Tentiriticum. *& post.* Vestes inde sacerdotibus Ægypti gratissimæ &c. Quod de sacerdotibus scripsit, id ita esse indicat prouerbium à Plutarcho relatum: *οὔτε φιλοσόφους πωγωνοτροφίαι καὶ τριβωνοφορίαι ποιοῦσι, οὔτε ἰσιακοὺς αἱ λινοστολίαι.* Iuuenalis loquens de Isiacis, Qui grege linigero circundatus & grege caluo. Non tantùm autem (vt hoc obiter moneam) linigeri Isiaci, sed & raso capite. Lampridius *in Commodo*, Sacra Isidis coluit, vt & caput raderet & Anubim portaret. Quem morem AEgyptiaci monachi retinuisse videntur. inde ad alios translatum.

purgare decetérque constituere possimus: ideò magistratũ qui Ægypti rebus præest (*præfectum* [g] Augustalium nempe) moderatioribus curis præficere visum est. Non temere enim vnius [h] hominis industria tantis [i] curis par sit, nec ita rem administrare valeat, vt inde cuiuspiam boni sensus ad nos resultet.

CAP. I.

PRopterea igitur statuimus, vt excellentia tua hanc nostram ea de re legem ad se receptam sic formet atque ordinet, vt illam nos tulisse, tuam verò excellentiam ministerium habuisse dignum sit. In primis autem spectabilem *præfectum* Augustalem ipsi Alexandriæ [k] præesse, & omniũ eius rerum curam habere volumus, & insuper duabus [l] Ægyptis, ac iis solis, excepto oppido Menelaita [m] dicto, quod Ægypto præiacet, & præterea Mareota [n]. De illis enim quæ videbuntur, constituturi sumus. 1 ¶ Volumus autem ipsum (vt dictum est) non vni Alexandriæ, verumetiã duabus Ægyptis, dictis Mareota Menelaitaque exceptis, *ita* pręesse, vt magistratus prouincialis dictarum duarum prouinciarum (quomodo etiam hucusque obtinuit) ipsi soli subsit. Et (quod in idem recidit) *volumus* spectabilem *præfectum* Augustalem propter dictæ maximæ vrbis [o] populositatem, magistratus militaris ius habere: non vt res diuidatur, in duósve magistratus distrahatur: (id enim conducibile esse omnino non putamus) (sed vt vnus homo dicto solio præsit, & in omnes qui illic sunt milites, siue in ipsa magna Alexandrinorum vrbe, siue in duabus (vt dictum est) Ægyptis stationes habeant, ius & potestatem habeat.

CAP II.

CVrare enim etiam te oportet, vt decorum in ciuitate seruetur, neque tumultus quispiam in dicto populo oboriatur: & quum dicti magistratus præfectus, & ciuilis magistratus præfectus, vim & militum robur in subsidium habeat, (quòd quantum ad ipsos milites, tum qui in Alexandria, tum qui in vtraque Ægypto sunt, vicarius sit) ille Deo duce & auspice dicti decori per ciuitatem seruandi curam gerat: illique gloriosiss. generosissimúsque dux præsentalium [p], Orientalis etiam* [q] & Ad responsum [r] præsto sint, & quæ is iubeat, in iis obsequiosi sint. Est autem ipsi cohors & Augustaliana & Ducalis, militum plus minus sexcentorũ: non vt seorsum Ducales sint, seorsum etiam Augustaliani: sed vt vna cohors, vnáque recensio sit, in qua centum primates sint, quinquaginta in Augustaliana cohorte, totidem inter Ducales; quorum inter ipsos ordo alternet, vt priores partes Augustalianus, alteras Ducalis habeat. quam centum inter ipsos primatum formam deinceps conseruari volumus. Cætera, vt ei qui magistratũ obtinet, videbitur, constituantur: vt tamen cohortis mixtim ex Augustalianis & Ducalibus constantis numerum sexcentorum militum scilicet, non excedat.

CAP III.

OMnia verò quæ sub illo fiunt, & ad tuum solium, & per excellentiam tuam ad nos referuntur: vt quod à vobis sit, si rectum & bonum sit, authoritatem accipiat: & vbi cohors constituta fuerit, absque probatoriis, quibus nostra manu suscriptum sit, vt hactenus obtinuit, nemo Augustalianus fiat. Ipsa autem vniuersa cohors Augustaliana appellabitur. Enimuerò qui ab Imperatore designatus, Imperatorióque iudicio dignus habitus, magistratũ assumet, & puras [s] manus conseruabit, & se in omnibus Imperatorio iudicio dignum exhibebit. Neque enim nos tantam solummodo consolationem, quantam vsque ad hunc diẽ spectabilis Augustalis habet (quinquaginta annonas, & quinquaginta capita [t] videlicet) ex publico illi dabimus: sed magno auctario adiecto, quadraginta auri libras pro annonis, consuetudinibus, & calandicis [u] quotannis ipsum accipere volumus: idque à vindice [x], & ex subiectis huic formæ locis & causis.

CAP. IIII.

ADcessores autem eius ex eisdem quinque libras auri accipient, quæque ipsis apparet cohors, mille solidos: quanquam antehac tertiam eius summę partem solummodo habere solet. Ita res ista per se splendida erit, próque nostrorum temporum dignitate administrabitur.
1 ¶ Vt porro solennis statáque frumenti illatio [y] rectè procedat, id eius qui istiusmodi magistratum tenebit, primam

x *παρὰ βινδικος Scrimger.* de vindicibus, dixi ad Nouellam 128. *capite 5. & 8. Nouellam* 134. *cap. 2.*
y quam Græci hîc appellant *σιτικῆς ἐμβολῆς διοίκησιν.* *vide quæ dixi ad l. 4. Cod. de episcop. aud.*

curam

curam esse volumus: vt ipse spectabilis *præfectus* Augustalis, & quæ illi cohors apparet, suo bonorúmque suorũ quæ in præsentia habet, quęque aliquando habiturus est periculo: cohortis verò etiam tanto periculo, vt non de his modò, verumetiam de salute & vita iudicium subitura sit, omnẽ curam & diligentiam subire debeat, vt dictum felicis[a] solennísque illationis frumentum & exigatur, & consuetis tẽporibus emittatur. 2 ¶ Atque hoc quidem, quod ex vtraque AEgypto contribui debet, exiget: aliud verò citra dilationem suscipiet, aut etiam nauibus iniiciet: quantúmque canon eiusdem solennis illationis quæ in hanc almam vrbem aduehi solet, postulat, huc emittendum curabit. 3 ¶ Volumus insuper, vt similiter quod à nobis magnæ Alexandrinorum vrbi donatum est, quantum quidem ex vtraque AEgypto pendi debet, exigat suo cohortísque suæ periculo: quantum verò ex vtrísque locis prouenit, suscipiat: quod tradatur modo, quàm qui hactenus obtinuit, longè explicatiore, qui in sequẽtibus declarabitur: & (quomodo consueuit) in eiusdem vrbis alimoniam expẽdat, quo illi Deo propitio per omnia satis sit. Quò autem huic rei nullum omnino impedimentum adferatur, cum ipso spectabili Augustali eidẽ periculo subiici placet, quotcunq; in militum sub ipso constitutorum, clariss. etiam tribunorũ, & cuiuscunque ciuilis publicíque auxilij officium atque numerum adscripti sunt.

CAP. V.

CAEterum quod *frumentum* ex locis ipsius iurisdictioni nõ subiectis exportatur, id eatenus inducere ipsi periculum & necessitatem volumus, vt postquam exportatum sit, ipse sine vlla mora id suscipere, & quæ ipsi paret cohors ad hanc almam vrbem suo periculo deuehere debeat. Summa etiam cum diligentia curabit, ne ex subiectis ipsi ciuitatibus, prouinciis, quibuscunque locis, portubus etiam aut ostiis, prius frumenti quicquam exportetur, quàm stata[b] illatio Alexandria soluerit: ac verò vt ne tum quidem, extra quàm si id à nobis per sacras nostras formas, aut soliorum tuorum iussa permissum fuerit, aut permittendum sit. In omnibus autem cohortales quæ ipsis iniunxerit (quomodo prius dictum est) ipsi ministerium præstent: nauicularij verò frumentum suscipiant, nauibúsque imponant, atque Deo duce ad hanc almam vrbem nauigent.

CAP. VI.

SAnè si ex vtraque AEgypto frumentum non exegerit, neque illud huc mittendæ felicis[c] solitæque illationis Alexandriam importandum, neque ante finem mensis Augusti ad almam hanc regiámque vrbem[d] vehendum curarit: si etiam frumentum Alexandrinis à nobis in alimoniam elargitum, mense Septembri in ipsorum vrbem non importarit: sciat, quòd quantum illationis alimoniæve frumento, pro eo modo qui ex vtraq; AEgypto inferri cõsueuit, deest, in ternas artabas[e] pro singulis solidis à solio tuo & ipse, siue magistratum adhuc obtineat, siue priuatus factus sit; & hæredes successorésque ipsius exigentur: nullóque modo bona ipsius libera erunt, antequam quicquid inde debet, ad ternas æstimatum artabas tuis mensis intulerit. Interim conuenit omnino vt ad prædicta tempora ipse ex vtraque AEgypto plenariam etiam exigat.

CAP. VII.

QVandoquidem verò de solenni illatione tractatus cõnexum & inseparabilem habet portoriorum titulum, volumus etiam, quæ ad ipsum pertinent (quò isti negotio plenè conuenientérque prospiciatur) certa iuris forma comprehendere. Volumus igitur, ne in posterum portoriorum susceptor facultatem habeat, vt se quibuscunque publicis vectigalib. immisceat, ac nõnullis soluẽdo vectigali obnoxiis illud remittat: itaque quæ ἐνδομάτικα[f] nuncupantur (*quæ per indulgentiam & gratuitò data dixeris*) accipiat, & publica inde negligat: ab aliis verò plus quàm par sit, exigat, & plures vt violentius & supra consutos, ac hinc confundendæ rei occasionem initiúmque capiat, portoria quidem recusari non posse prætendens, ex rei verò confusione suum commodum captans: & mensas quidem tui tribunalis despiciens, simul autem lucri causa cuncta ad se trahere conans.

CAP. VIII.

QVoniam etiam tua excellentia vigilanter cuncta gubernans, nos docuit, quantum[g] portoriorũ canon, qui ex Alexandria suppeditatur, subducta ratione conficiat, solidorum *videlicet* octoginta millia, (quippe quum quod frumentom transmittitur, in octogies cẽtena millia exurgat) volumus, ex subiectis prouinciis, locis & prouentibus portoriorum susceptori octoginta hæc solidorum millia dari. Quam largam liberalitatem ideo fecimus, vt ne quid omnino ex dilatione defectúve solennis frumenti transmissionis conficeretur. Spectabilis autem *præfectus* Augustalis, & quæ ipsi cohors ex Augustalianis, prioribusq; Ducalibus (vt dictum est) in vnam coitionem coniunctionémq; conflata paret, portoriorum susceptori per ciuitates atque loca, & ab hominibus ex Alexandria & vtraque Ægypto in hoc delectis exactiones facient. Cuiusmodi exactionem ipse etiam portoriorum susceptor similiter faciet. Vt suo periculo (quo modo dictum est) *præfectus* Augustalis ac ipsius cohors vnà cum portoriorum[h] susceptore hæc exigãt. Ipsi verò harum rerum exactionis periculum etiam incũbit, vt irreprehensibiliter aurum exigat, & in dictum vsum expendat, & prout hactenus moris fuit, nauiculariis[i] distribuat: vnà cum ipso portoriorum susceptore in omnibus labores & pericula sustinente spectabili *præfecto* Augustali, cum ipsi parente cohorte, & fortiss. per illa loca constitutis cohortibus cum suis tribunis: quippe quia conueniens sit, vt omnibus modis portoriorum ratio per contributionem suppleatur, hæcque susceptori dentur, qui conuenienti aonsuetóque modo illa dispenset, ac pro omni solemni illatione nauiculariis præbeat. Atque hæc quidem prima illi cura administratióque applicanda est solennis illationis & portoriorum.

CAP. IX.

SEcundo deinde loco excellentiam tuam, & pro tempore huius magistratus præfectum: scriniarios etiam & tractatores[k] & duos ex Ægypto & Alexandria curam habere volumus exactionis publicorum tributorum, in tribunalis tuæ excellentiæ vtramque mensam, & priuatam

a τῆς ἀισίας ἐμβολῆς σίτου. Eadem & sacra embola *v. l. 10. C. de sacrosanct. eccles. l. vlt. C. de nauibus non excusand. Nou. 163.* Ea solennis & annua specierum & annonarum transmissio fiebat ex Ægypto Constantinopolim. Ab Embola, Embolicæ species apud Vopiscum. Alciatus in d. l. vl. interpretatur simpliciter Embolam itineris ingressum: qui & aliàs notat Embola, significare rostra nauium, & alia prætera de quibus Hermolaus Barbarus in corollario Plinij. ἐκβολὴν vero eiectũ esse *in l. 3. §. 6. ff. de incendio* quę omnia parũ aut nihil conferunt ad sinceram huius loci interpretationẽ. b πρὶν αἰσίαν ἐμβολὴν. ἀποπλεῦσαι *Scrim.* c αἰσίας ἐμβολῆς. d Constantinopolim sc. e Artaba *hic. & c. 22. in f. c. 23. in f.* genus mensuræ Ægyptiacæ, modios quinq; accipiens. Hieron. 2. *in Esaiam 5.* Aristophanis interpres in Acharnẽsibus. Ἀχαὰν μέτρον ἐστὶ περσικὸν ὥσπερ ἡ ἀρτάβη παρ' αἰγυπτίοις. adde Sudam in ἀρτάβη. f ἐνδομάτικα ea sunt quæ dat collector exactori, vt aliquid de exigendi seueritate remittat. *v. l. vlt. §. 1. C. de exact. tribut.* Ea ratione dicũtur ἐνδομάτικα, qua ἐμφανιστικὰ, id est, insinuatiua, quæ clerici dant pro introitu, *v. Nou. 56.* ἐνθρονιαστικὰ, seu inthronistica, seu Cathedratica, quæ ab episcopis *Nou. 123. c. 3.* δικαστικὰ, quę à litigatorib. dãtur iudici, *Noue. 89. c. 9.* δεσποτικὰ quę principi, *Nouel. 8.* εἰσδεκτικὰ, quę à nouo emphyteuta *Nou. Leon. 13.* εἰσελαστικὰ, quæ dabantur athletis pro coronis, *vide le. 5. Codice quæ res pignori.* ἑρμηνευτικὰ interpretitia, quæ dantur interpreti, *l. 3. ff. de proxenet.* παρεχπομπικὰ, *Nou. 128. c. 9.* & ἀγωγικὰ, *l. vl. C. de discussor.* *bus.* πρακτευτικὰ, ἀσπαστικὰ, *No. 30. c. 3.* ἐπιδημητικὰ, pretia quibus se redimebant ab onere recipiendorum hospitum *Co. de metatis & epidemeticis lib. 12. No. 134. c. 1.* vt & chartiaticum, *l. 6. ff. de bonis damnatorum.* pulueraticum, *constitut. Theodos. & Valentin. apud Frontinum Nouella Leonis & Maioriani de Curialibus. Cassiodor. 12. Variar. leg. 16. Codice Theodos. de tyronibus. vide Cuiac. 4. obs. 18. in fin.* πορνικὸν τέλος *apud Æschinem* γαμικὸν δῶρον, *37. Eclog.* περὶ τοῦ ποιεῖν λόγοις, *&c. cap. 2.* Viaticum *leg. 79. ff. de iudiciis. leg. 1. §. 9. ff. de tutelæ & rationibus.* Addamus & reliqua mercedum genera, legatis legatiua, *vide leg. 2. ff. de legationibus.* nutricibus Nutricia *leg. 1. §. 14. ff. de extraordin.* quæ Græci θρέπτρα. obstetricibus μαιώστρα: seruatoribus σῶστρα: liberatoribus, λύτρα siue ἄποινα: præceptoribus διδάκτρα. *huc facit leg. 12. §. 13. ff. de administr. tutor.* Indici fugitiui μήνυτρα *10. Eclog. 2. cap.* περὶ τῶν δεδομένων *ex lib. 20. cap. 8. & 9. §. 2. item titul. 4. cap. 14. & ibidem ex titul. 2. cap. 2.* (Latini indicium *leg. 4. §. 4. ff. de condict. ob turp. leg. 15. ff. de præscript. Paul. 2. senten. 31. §. 20.* Indicinam appellat Apuleius 7. de Asino) εὕρετρα inuentori rei *leg. 43. §. 9. ff. de furtis.* εὐαγγέλια fausto nuntio *vide Codice publicæ lætitiæ 2. ad Atticum 18.* Cerarium pro cera dabatur, *Cicero Verr. 3.* philanthropon, proxenetæ, *leg. 2. ff. de proxenet.* honorarium aduocato, *leg. 10. §. 10. ff. de extraordin. & mensori. leg. 1. ff. si mensor* salarium, Comitibus iudicum *lege 4. ff. de off. adsessor, lege prima, §. octauo, ff. de extraordinar.* στεγανόμιον, pensio insulæ 3. *Harmenopul. 8. dixi ad legem 56. ff. locoti.* Xenia iudicibus etiam dabantur *lege sexta, §. tertio, ff. de off. proconsul.* Quid ἀνακαλυπτήρια, ὀπτήρια, προφθεγκτήρια, *dixi ad titulum, Codice de sponsalibus.* θρεπτήρια alumno dabantur. Dotarium, quod & ὑπόβολον, & dotalitium, *vide 4. Harmenopul.* 10. & morgengeba, vxori, *dixi ad titul. Codice de donationibus ante nuptias.* Palmarium *lege prima § 12. ff. de extraordinar.* symbolum à conuiuis *Terentius in Andria.* quod & symbola à Tertulliano *libro aduersus Valentinianum.* naulum *lege sexta, ff. qui potior. leg. 39. §. primo, ff. de legatis 1.* Vectura. pensio *lege vltima ff. de iure fisci.* salgamum quid, *vide Codice de salgamo.* sportulæ *vide C. de sportulis*, de præmio manumissionis & emancipationis *vide l. 3. Codice de bonis maternis.* introitus *vide leg. 102. §. secundo ff. de legatis 3.* natalitium, nuptialitium. *lege 194. in fin. ff. de verborum significationibus*, merces hortorum *lege 30. §. primo. ff. de legatis 3.* ἀπαργυρισμὸς *56. Eclog. 17. cap. 43.* quæ & adæratio. Locarium seu προθυρεῖον κέρδος *Nouella Leonis. 56. 104. lege 15. in fin. ff. qui potior. lege 39. §. quinto. ff. de legatis primo.* cloacarium *lege 37. §. 3. ff. de vsufructu lege 39. §. quinto ff. de legatis 1.* quod & τὸ τέλος τοῦ καναλίου *16. Eclog. 1. c. 27.* τὸ τέλος τοῦ ὑδραγωγίου *Ecloga d. loco.* id est, quod ob formam aquæductus penditur, *lege 27. §. tertio ff. de vsufruct. l. 39. §. 5. ff. de legatis 1.* τὸ τέλος τῆς ἰδροστασίας, *Ecloga d. loco.* καὶ τῆς στρατιωτικῆς παρέδου καὶ τοῦ πολιτικοῦ, καὶ τὰ δημόσια τέλη *Eclog. d. loco* πατρωνίκιον *Nouell. Tiberij cap. 4.* Emeritum *lege 3. § 8. §. 12. lege 5. §. 7. ff. de re militari.* Est & τὸ κανονικὸν in Nouella Isaaci Commeni quod datur περὶ τῆς χειροτονίας pro ordinatione. de quo adde Nouellam Iustiniani *56. & 123. cap. 3.* Est & minerual, quod & Glossis minerualitiũ καὶ συστατικὸν Placet & hæc quoque addi. Naulum est nauium, vecturæ iumentorum *l. 30. § 1. ff. de legat. 1.* Donatiuũ quod militi vltra stipẽdia datur ab Imperatore *l. t. Cod. de re militari.* πίτθυμα & παραπίτθυμα congiarium quoddam quod plebi dabatur. *l. 2. Cod. de annonis ciuilibus lib. XI.* Xenia & Xeniola, ea quæ hospitibus *l. 6. in f. ff. de off. procõsulis* linguarium quod pro lingua *Seneca 4. de bene.* salariũ quod dabatur pro victu: in quo principẽ locũ tribuebãt sali. Vnguentarium *Pli. 2. epist.* quod Marius Priscus à prouincialib. quasi pro vnguẽto exegerat. sic vinum honorarium quod regib. & potentib. honoris gratia offertur, cuius meminit Cato orat. de innocẽtia sua. Fusiones quoq. fisco prestari solitæ *l. 27. §. 3 D. de vsufr.* vasarium verò, quod pro vasis & vtensilibus ex ærario attribuebatur magistratibus, in prouinciam ituris: vt legatiuũ, quod legatis *l. 28. §. 12. ff. de muneribus. l. 2. ff. de legation.* Balneaticum quod Glossis βαλανικὸν quod pro balneo. ἐπικεφάλαια Ciceroni ad Atticum capitatio. Accessiones nũmorum *eidem 3. Verrina.* id quod in locationes decimarum vnius agri præter solitam mercedem exigebant. puta bina vel terna millia H S. Equestre æs Festo quod equiti dabatur. vt & vxorium æs *eidem*, pœnæ quæ publicè exigebantur ab iis, qui vxores non habebant. vnde ἀγαμίου δίκη. Sic eidem Hordearium æs, quod pro hordeo equiti Romano dabatur. vt & *eidem authori* Curionium æs, quod dabatur Curioni ob sacerdotium. Columnarium verò, vectigal erat columnis impositum à Cęsare, vt ea ratione ædificandi insaniam coerceret *Cicero. 13. ad Atticum 6.* συγχάρια siue συγχαρητήρια præmia publicæ lætitiæ nuntiatæ. *56. Eclog. 17. capite 65.* Velatura, plaustrorum merces *Varroni 4. de lingua.* Clauarium. quod in Caligatorum clauos impenditur *Tacitus 3. Historiar.* φιλικὸν quod datur amicè *l. 6. in f.* puto id esse, quod nostri vocãt *Dongratuit.* Calcearij meminit Suetonius in Vespasiano *capite 8.* Camelaria quod pro Camelis alendis datur *lege prima, lege vltima D. de muneribus.* Nuptiale verò munus quid vide *leg. decimatertia §. secundo D. de administratione tutorum: lege prima §. 5. D. de tutelæ & rationibus distrahend.* Cœnatica verò, quæ quasi pro cœna à prouincialibus milites exigebant, *lege cœnaticorum 3. Codice de erogatione militaris annonæ.* Salgamum verò quod ad esculenta condienda erogabatur *lege vnica Codice de salgamo hospitibus non præstando & 7. Codice Theodos. 9.* Potest & in hunc locum referri stellatura, hoc est, annonæ dierum septem aut earum pretium. ex *lege duodecima, Codice de erogatione militaris annonæ*: vbi Cuiacius meminit sportularum & eulogiῶν. Quid autem Gleba, glebalis functio, descriptio, collatio, præstatio, munus, Canon, pensio, Aurum glebale, oblatitium, coronarium, aurargentum, follis senatorius & septem solidorum præstatio: vide apud Cuiacium titulo Codicis de prætoribus & honore Præturæ & gleba & folli & septem solidorum functione sublata, libro duoedcimo. ἀέρικον seu tributum pro cœlo & spiritu aërio inuentum à Michaele Paphlagone, teste Cedreno & Procopio. φορὰ οὐ τεταγμένη, ἀλλὰ τύχη τινὶ ὥσπερ ἐξ ἀέρος φερομένη. His conferri cupio Petrum Gregorium *27. Syntag. 2.* g Summa portorij frumentarij Alexandria 80000. solidi. Transmissio frumenti annua, 800000.
h ὑποδέκτη τῶν ναύλων.
i ναυκλήροις.
k πρακτευτάς.

& publicam, inferendorum, ex illis scilicet ciuitatibus, & ab illis personis, horúmque fideiussoribus, & è locis quæ in hoc selecta sunt, & sacræ huic legislationi subiecta: vt nullo modo neque spectabilis *præfectus* Augustalis, neque quę ipsi paret cohors, neque Dei amantissim. Alexandrinus episcopus cuiuspiam publicè exactionis rationem reddere vel exigere, aut etiam per qualemcunque causam indicta exactione, quæ ad excellentiæ tuæ mensas, aut ad homines ab illa delectos pertinet, communionē habere possit: præterquam si tractatores quique in prouincia illorum locum supplent, auxilij causa id fieri petierint. 1 ¶ Si enim hoc petant, aut si gloria tua, quique pro tempore eundem magistratum obtinebunt, id iubeant, necesse habebit *præfectus* pro tempore Augustalis, quique sub ipso sacramento obstricti milites sunt, & horum tribuni, cohors etiam quæ eidem magnificentissim. Augustali apparet, & quodcunque ciuile publicúmque auxilium, vt scriniariis tuis suppetias veniat: & vt omnes istiusmodi illationibus vtrique excellētiæ tribunalis tuæ mensæ competentibus obnoxij, citra omnem dilationem imposita sibi publica tributa inferant: neque contradicere audeant, faciat. 2 ¶ Si enim qui in vtraque Ægypto (excepta Mareota [a] & Menelaita vrbe, de quibus in sequentibus conuenientia statuemus) aut Alexādriæ habitant, istiúsque modi illationibus obnoxij sunt, ad dationem vultum obuertere, in aliquóve aduersari audeāt: & spectabilis *præfectus* Augustalis militarem simul & ciuilē magistratum obtinens, cohortiúmque primores & tribuni, illum aut illos qui debent, inferre atque in fiscum beneuolos esse non coegerint: sciant & ipse magnificentissimus *præfectus* Augustalis, & quodcunque auxilium cuius paulò ante mentionem fecimus, se in singulis fisco in partem eorum quæ debentur adiudicandis periclitaturos: qui verò contradicere ausi fuerint: bona sua publicanda, seque in prouincia eiiciendos esse. Manifestum verò sit, quòd in omnibus quæ ab excellentia tua decernentur, *præfectus* pro tempore Augustalis tuæ excellentiæ potestati ac imperio, prout hactenus moris fuit, subfuturus est.

a *v. cap. 17. & sequentibus.*

Cap. x.

CÆterum si gloria tua, aut scriniarij, aut tractatores, aut qui illorum locum supplent, in prouincia fidem publicam nonnullis dari voluerint, pro illis ipsi periclitabuntur. Dabit tamen illam Dei amantiss. patriarcha [b] in tot dies, atque in hunc modum, in quem ab excellentiæ tuæ magistratu iussum, aut à tractatotibus petitum fuerit. Etsi præter hæc publica [c] fides detur, erit illa omninò irrita. Non .n. quemquā præter hęc hominibus in quamque causam delectis fidem publicā dare concedimus: præter quam, si quis in hoc fidem publicam capiat, vt in publico versetur, & intra certos dies quicquid debet omnino fisco persoluat, aut sufficientem tractatoribus scriniariisve cautionem præstet. Ad hoc, qui præter hæc fidem publicam quocunque modo ceperit, æqualis cum iis qui non acceperunt conditionis sit, intráque sacra etiam septa exactionem sustineat.

b πατριάρχης.

c γένοιτό τις λόγου δόσις *v. Edict. 2. §. eod.*

1 ¶ Verùm si Dei amantissim. archiepiscopus extra dictū modum fidem publicam dederit necessariò Dei amantissi. œconomi, & sanctiss. ecclesiæ defensores, quod damnum fisco hinc obortum fuerit, id agnitum de suo & de facultatibus suis resarcient. Qui si sat diuites non fuerint, ex [d] sanctissimæ ecclesiæ pecuniis & rebus fisco satisfiet.

d Priuati culpa nocet interdum ecclesiæ, *facit l. 10. in fin. C. de sacros. eccle. adde c. 76. de regul. in 6.*

2 ¶ Quòd si præter notitiam & voluntatē Dei amantissi. episcopi fidem publicam ipsi dare ausi fuerint, non modò ea omnino irrita erit, verumetiam ipsi fisco damnum repēdent: & beatissimus patriarcha, si quid præter voluntatem ipsius fecerint, omnino ipsos & ab officiis quæ habent, remouebit, & è sacerdotio eiiciet. 3 ¶ Si verò magistratus quispiam contra vetita, cuipiam qui publica tributa tuis mensis assignata debeat, fidem publicam dederit, siue *præfectus* Augustalis, siue clariss. tribuni qui cohortibus præsunt, sint, & à dignitate magistratúque remouebitur, & fisco priuatus factus damnum resarciet: ídque non modò quum adhuc supererit, verum etiam [e] vbi mortuus fuerit. Obnoxij enim ipsi hæredésque & facultates ipsorum huiusmodi exactionibus erunt: vt *videlicet* pœnarum metu istiusmodi nihil committatur, neque *quisquam*, priusquam omne debitum persolutum sit, pœnam effugiat. 4 ¶ Item si quis ex iisdem ciuitatibus locísve in ius vocatum exemerit [f], aut exactioni impedimento sit, oportet & hunc in quātum exemptus tenebatur, obnoxium esse eiúsque exactionem cum hæredibus successoribúsque suis & in bonis sustinere. Cæterùm quibus (vt dictum est) omne periculum incumbit, (tractatoribus nempe & scriniariis) omnem ipsi potestatem procurationémque huius rei habeāt, totúmque canonem qui ex dictis ciuitatibus, prouinciis, atque locis mēsis tuis infertur, ad mensas tuæ excellentiæ, tum publicam, tum priuatā emittant, & quibus tu dari constitueris, tradāt.

e Delicti nomine, in bona defuncti ad pœnā agere possumus, quantumuis regulariter crimē morte finiatur. *dixi ad Nouell. 22. cap. 20.*

f *l. 1. ff. ne quis eū qui in ius vocat. Nou. 30. c. 12. in f. princip.*

Cap. xi.

STatuimus porrò, vt spectabilis *præfectus* Augustalis iis qui à solio tuo in hoc mittuntur, siue tractatoribus, siue scriniariis, siue [g] qui ipsorum locum supplet, in exactionibus ipsos respicientibus, & in publicam priuatámque mensam inferendis, necessariò opem ferant. 1 ¶ Et si quem ex dictis locis in fiscum improbum esse, atque vt exactionem effugiat, tumultum [h] ciere contingat, volumus tractatori, siue scriniario, siue qui illorum locum obtinet, facultatem esse, vt hoc magnificentissimo *præfecto* Augustali manifestum faciat: qui suo cohortísq; sibi apparentis periculo milites succurrere rei, inhiberéque improbos, & quæ mēsis debentur exigere cogat: vt dum hæc per ciuilem militarémque manum perficiuntur, citra dilationem exigi, & in magnam [i] hanc vrbem importari possint. Sciant autem clariss. tribuni fortissimique milites, & maximè qui inter illos principatum obtinent, quòd si hoc neglexerint, neque vt illa omnia quæ diximus facerent, curarint, de [k] annonis etiam periclitabuntur. Retinebuntur enim illæ à *præfecto* pro tempore Augustali, ipsiúsque periculo mensis tuis inferentur. Tum & bonorum publicationem sustinebūt clariss. ipsorum tribuni, quique inter ipsos primas tenent, qui sanè & capitale supplicium metuant: & vniuersum agmen è prouincia motum vltra Istrum flumen [l] siue Danubium transferetur, vt in illorum locorum limitib. custodiæ causa perseueret. 2 ¶ Illi verò qui in fiscum improbi fuerint, atque istiusmodi necessitatem expectarint, publicationem ac perpetuum exilium Sebastiam [m] & in Pityusam (quæ in extremis * Euxini Ponti finibus est) deportari sustinebunt. Eandem verò similémque curam & occasione largitionalium titulorum, omniúmque quæ ad sacras nostras largitiones pertinent, spectabili *præfecto* Augustali imponimus, quæ quidem ab ipso atque etiam eius cohorte & Alexandriæ & per vtrámque Ægyptum debeant expediri. Etenim harum rerum hæc à nobis constituta procuratio est. Et conueniens est, vt ipse eiúsque cohors suo periculo largitionalium tributorum, omniúmque causarum ad sacras nostras largitiones pertinentium exactionem curet: vt huiusmodi publicæ illationes, quæ sacris nostris thesauris applicantur, omni periculo spectabilem *præfectum* Augustalē, ipsique obsecundantem cohortem concernente & exigantur, & sacris nostris largitionibus inferantur. Si enim horū quicquam neglectum fuerit, periculum illi & de magistratu & de bonis imminebit: idque non solùm dum in magistratu erit, sed postmodum etiam, quando magistratum deposuerit: adeò vt illud periculum ad successores quoque eius, & hæredes transiturum sit. Donec enim quæcunque ex locis ipsi subiectis sacris nostris largitionibus debentur, expleta fuerint: non ipse tantùm huiusmodi exactionibus obstrictus erit, verùm [n] hæredes etiam eius & successores.

g Eadem fides in successore requiritur, quæ in actore.

h Coercitio tumultum cientis ob frumenta.

i Constantinopolim sc.

k *Vn prince peut arrester les gages de ses officiers, & se payer sur iceux de son deu.*

l Ister siue Danubius

m Σεβαστου πολεως καὶ Πιτυούντων. Sebastopolis & Pityusa ad Pontum Euxinum sitæ fuerunt.

3 ¶ Sed neque *asylum* [o] dabit quisquam iis qui ipsius iurisdictioni subsunt, præterquam ij qui exactionis periculum (vt dictum est) *sustinent*, quæ fit periculo spectabilis pro tēpore præfecti Augustalis, & obsecundantis ipsi cohortis. Pecuniæ autem deuotis sacrarum largitionum palatinis transfundendæ sunt, quorum hæc res curæ incumbit, aut qui alioqui ad hoc à gloriosiss. præfecto, inclyto huic magistratui proposito emittuntur. Neque contra ea quæ antè excepta sunt, fidem publicam dare quisquam, aut in exactionibus impedimento esse *poterit*. 4 ¶ Deuoti autem milites, & qui in agris, & qui in vrbib. illis sunt, passuri eadem sunt, nisi ipsi quoque opem tulerint: omnibúsque modis largitionales pecuniæ collectæ: ac iis qui in hoc missi fuerint, transfusæ sint, & denique tanta cum alacritate exactionem exercuerint, quantam in ea ab arcariis exhiberi præcepimus.

n Hæres facto defuncti tenetur.

o λόγον ἀσυλίας vide Edictum 2. §. eodem.

Cap. xii.

ILlud item spectabili præfecto Augustali tribuimus, vt ipsi & militibus, & regionis primoribus [p] & rerum fiscalium sub ipsius iurisdictione & potestate constitutarum exactoribus, in omnibus imperare licitum sit: vt tamē regionis [q] primores, si aut circa frumentum, aut circa portoria [r] aut alias fiscales res, quæ vel dictas causas vel sumptus per prouinciam faciendos concernant, improbuli atque refractarij sint, pro imperio remouere non possit. Si quid autem mali fecerint, non remouebit quidem illos, sed in custodia constituet: delectísque circunspectè aliis qui rectè in negotio versentur, omnia huc solio tuo, & per hoc porrò Imperatori nunciabit: quo nos omnia cognoscentes, & de illorum qui rectè in negotio versati non sunt eiectione, & delectorum regionis primorum [s] (si videbitur) insitione, eorúmque quæ ad regionis [t] primatū à primorum bona pertinent traditione, quod æquum & conueniens sit, statuamus. 1 ¶ Sed & qui Alexandriæ & per vtrámque Ægyptum rempublicam administrant, omnésque etiam qui tributa ipsius exactionibus assignata in locis ipsi subiectis tractant, ipsius imperio suberunt. Quin & in alias quascunq; prouincias ipsi non subiectas, vt & *debitores* ad se adducat, & & fiscalia exigat concedere: & si qui, quum Alexandriæ aut in duabus Ægyptis possessiones habeant, alibi degant aut in prouinciis ipsi nō sudiectis habitent, hos in prouinciam quam deseruerunt (quò rebus fiscalibus ipsi subiectis nihil impedimenti obueniat) reducere illi liberum fuerit.

p πατεράρχαις.

q πατεράρχαι.

r ναῦλα.

s πατεραρχῶν.

t πατεραρχίας.

Quod

Quod idem faciet, si qui ad mensas tuas pertinentia debeant, & tractatores, quive illorum locum supplent, aut qui exactionibus publicis priuatisve tuis mensis inferendis incumbunt, tale quippiam ipsi significarint. Nam & tunc ad eundem modum & emittere & adducere hos debebit, vt à tractatoribus tuis exactionem sustineant. Non poterũt autem debitores, quum in aliis locis sunt, in fiscalium rerũ causa præfectum Augustalem exceptione submouere, quasi competens ipsorum iudex non sit. quod sanè & in largitionalibus exactionibus fieri volumus.

CAP. XIII.

RESTAT ea exactionũ cura quam spectabilis præfectus Augustalis ipsique obsecundans cohors militaribus impensurus est sumptibus, iis qui Alexandriæ, quique in duabus[a] *subibuntur* AEgyptis, tum etiam ciuilibus solennibúsque magnæ[b] Alexandrinorum vrbis & vtriusque AEgypti tributis. Erit igitur spectabilis præfecti Augustalis ipsique obsecundantis cohortis, vt hęc suo periculo & exigant, & tradant, neque eam rem amplius tuæ excellentiæ scriniarius exequetur, quem quòd res militares administret, στρατιώτην[c] AEgyptij nuncupant. Atque hîc quidem in vniuersum desinet: spectabilis autem præfectus Augustalis, ipsiq; obsecundans cohors, quibuscunque voluerit modis, suo periculo exactionem faciet, omnibúsque deuotis militibus qui Alexandriæ stationem habent, sumptus suppeditabit, eos suo periculo à subiectis locis & ciuitatibus exigens.

a de vtraque Ægypto dixi *c.1. §.eod.*

b Ammianus 22 Alexandriã vocat verticem omnium ciuitatũ Ægypti. Inter cætera aer Alexãdrinus laudatur ab eodem. Nullo, inquit, pene die incolẽtes hanc ciuitatem solem serenum non vident. *adde 5. Plinij 10.*

c Nota de stratiota Ægypti, quem & στρατηγὸν videtur appellare *c.15.16.§. eod.*

CAP. XIIII.

COGES porro pro tempore Alexandrinum vindicem[d] vt quos sumptus facit, eos omnes in accendendis calefaciendísque publicis balneis, ac aliis omnibus ciuilibus solennibus faciat: qui quidem *sumptus* sacræ huic nostræ legi expresse omnes subiecti sunt: quæ descriptio hoc quoque euidenter declarabit, ex cuiusmodi locis, atque titulis siue causis, & personis hi colligantur, deinde quanti sint, quemque ad modum dispensari debeant: solennes sumptus videlicet, & quotquot in duabus AEgyptis ciuiles[e] sunt, qui ciuitatibus periculo peculiaris harum prouinciarũ magistratus porriguntur. In iis verò qui à spectabili præfecto Augustali ipsius cohortisque periculo dispensabuntur, fidem[f] publicam dandi, & quæcunque negocio conducere putauerit, faciendi facultatem habebit: quippe cum periculum in ipsum eiúsq; cohortem omne concedat, vt tamen qui sumptus Alexandriæ fiunt, per illos qui hactenus eos faciunt, seruata consuetudine fiant. 1 ¶ Nullius autem hoc prætextu, quòd spectabili præfecto Augustali non subsit, neq; verò etiam ipse spectabilis Augustalis, neq; eius cohors improbitatem aliquam incepten, fraudémve quampiam aut in illationib. aut in frumenti solenniter illati transuectionibus committant: sed purè rem tractent, eóque modo quo quàm maximè reipublicæ & prospiciant & commodent: expendentes quàm ea res necessaria atq; ineuitabilis sit: & scientes etiam quòd extremo[g] supplicio obnoxij erunt, si quid hac in re non solùm maleficiosè perpetrarint, verumetiam vafrè quicquam & per commentum egerint.

d βίνδικα. de vindicibus aliàs dixi.

e Ciuiles sumptus πολιτικὰ δαπανήματα.

f λόγοι.

g.i. morte, *v. l. 21. ff. de pœnis.*

CAP. XV.

ENIMUERO illud etiam quod ab excellentia tua ad nos relatum est, in hac lege inscribendum esse duximus. Gloria enim tua, in dicta ciuitate Alexandria omnia perscrutata, inuenit in tabula quæ temporibus Anastasij pientiss. Principis confecta fuit, quando Marianus vir inclytus sub ipso res administrabat, extitisse tabulam publicam, quum vindicis[h] in modum Potamon fiscalibus Alexandrinis præesset, qua in tabula[i] descriptus esset rerum exportandarum titulus, qui diuersis causis* mille aureos ita expensos ferret, quadringentos nonagintaduos publicis eiusdem ciuitatis balneis: quadringentos item & vndeuiginti anticantharo[k], vt vocant: quingẽtos postremò & quinquagintaocto cum dimidio, portoriorum[l] susceptori: vt descripta summa in mille quadringentos sexaginta nouem aureos exurgat. Deinde verò ab iis qui rempublicam administrãt, in eandẽ rerum exportandarum causam aureos centum perceptos esse. Præfectum autem pro tempore Augustalem pro triginta sex pullis equinis trecentos & viginti aureos accepisse. Similiter præbere dictæ Alexandriæ ciuitatis equestribus[m] ludis. Atque hanc quidem formam esse non solùm magistratus illustriss. Strategij[n] verùm etiam vsque ad secũdam indictionem præteriti circuli (quæ fuit ante annos quindecim) durasse. Ex eo autem tempore quorundam negligentia, aliorum autem dolo malo, plurimorum verò etiam furto eam rem paulatim imminutam, & publicas balneas illas quadringẽtorum nonaginta duorum aureorum summa, portoria autem quingẽtorum quinquagintaocto, & semissis aureorum illatione defraudata esse: idque occasione illis data, quòd nõnulli partim ex Principis aula, partim ex soliis tuis facultatem sibi pararent, vt gratis è dicta ciuitate Alexandria tegulas[o] aliásque species quæ istiusmodi tributo obnoxiæ sunt, exportarent. Atque ita quidem memoratam ciuitatem paulatim esse depauperatam.

h κατὰ τοῦ βίνδικος σχῆμα.

i tabula rerũ exportandarum.

k τῷ καλουμένῳ ἀντικανθάρῳ. Ἀντικάνθαρος, nauigij genus, vt κάνθαρος. Anticanthari fit mẽtio. §. c.16. in fi.

l ὑποδέκτῃ τῶν ναύλων.

m τῇ ἱπποδρομίᾳ.

n τοῦ στρατηγοῦ.

o Tegulæ Alexandria Constãtinopolim adportari solitæ.

CAP. XVI.

EXCELLENTIAM itaque tuam & in his animum intendentem amplexati, statuimus, ne aliquibus istiusmodi sacra Principalis forma data quicquam vtilitatis adferat: sed omnes agnoscant, quod vsque ad illustriss. illius Strategij[p] tempora daro consueuerunt: ne etiam spectabilis præfectus Augustalis maiores sumptus faciat, quàm antea & tẽporibus illustriss. Strategij fieri soliti sunt: neque nouo aliquo commento tributa illa attingat, sibíque vendicet: sed vetus forma quæ vsque ad Strategium illustriss. illum & ipsum obtinuit, custodiatur. ne denique pro tempore Augustali contentionis occasio detur, vt hic quòd nihil ceperit ille verò quòd minus ceperit dicat: sed ex vniuersa summa mille octingẽtorum & vndenonaginta aureorum aurei trecenti & vndeseptuaginta leuentur & demantur. Aliquanto enim benignius quàm pro exactiore iure agere, & ob copias præfecto pro tempore Augustali colligendas, alios mille quingentos & viginti aureos solos ex titulo inferri volumus: quibus ex aureis trecentos illos & viginti aureos occasione trigintasex pullorum, quos ex antiqua consuetudine Alexandrinis equestribus ludis suppeditare tenetur, spectabilis præfectus augustalis sibi imputabit. Reliquos verò mille ducentos aureos, eidem in annonas ipsius annumerari volumus. Atque ita quidem ea res non difficilis solutu fuerit, & pristrinam rationem seruabit, neque vlli prorsus ad dolum malum fenestra aperietur. De publicarũ autem balnearum calefactione, & anticantharo[q], & publicis portoriis, ex aliis causis descriptio in hac sacra lege adhuc instituetur.

p στρατηγίου.

q ἀντικανθάρου dixi ad *C.15. §. eo.*

CAP. XVII.

QUONIAM verò Mareotam[r] Libyco[s] tractui subiecimus, & nonnullos Alexandrinos in popularibus seditionibus deprædhensos, quò sibi inferendas à spectabili præfecto Augustali pœnas effugiant, illuc profugere constat: statuimus. vt pro tempore spectabili Augustali facultas sit, vt ob hanc causam, & quidem solam, commentariensem[t] illuc mittat, qui ad eum qui clariss. prouinciæ Libyæ præsidis locum obtinebit, cum publicis[u] literis proficiscatur. quò illos & comprehendat, & per cohortes militésque qui sub ipso sunt, tradat: vt nemo qui Alexandriæ publicos tumultus mouerit, illuc confugiat, & spectabilis præfecti Augustalis pœnas euitet. Insuper & illi ipsi qui istis partibus præfuerit, facultas erit, vt si quos tales inueniat, eos & comprehendat, & castiget, atque etiam * * publicè manu emittat & liberet. In his itaque dictum magistratum circumscribimus, quæque in hac lege explicauimus, hæc illi facienda iniungimus. Sic enim cura ipsi rei facilè par, contracta etiã vndique neque confusa fuerit, nullámque ad confusionem furtúmque propensis maleficij occasionem præbebit.

r v. c.1. 9. §. 2. §. *eodem.*

s Libycus tract' prouincia Ægypti, eáq. duplex Libya siccior & Pentapolis, cui' vrbes præcipuæ Cyrenæ, Ptolemais, Arsinoe (quæ & Teuchira) Dornis & Berenice. Illius Paretonion, Cherecla & Neapolis, *v. Ammianum 22. in f.*

t κομμενταρήσιον.

u μετὰ δημοσίας ἐπιστολῆς. De literis requisitoriis earúmque vsu in negotiis criminalib. aliàs dixi.

CAP. XVIII.

HINC nos cura Libycorum limitum vocat, quos ad Paratonium[x] constituimus, collata inibi militari manu, quæ in illis locis barbaros compescat. Spectabilem enim Libyæ ducem (vt dictum est) per Paratonium, & per subiectas illi ciuitates (in quibus qui sub ipso sunt milites, ipsius iussis obsequentur) velut statiua castra obtinere volumus. Percipiet autem ipse attributas sibi annonas, vt pro annonis quæ in speciebus sunt, nonaginta, próque capitibus cẽtum & viginti aureos consequatur supra mille quinque & quadrantem: pro annonis autem, quæ in auro consistunt, quinquaginta: ac pro totidem capitibus, aureos quadringẽtos. Ipsi item obsecundans cohors habebit aureos centum octogintaseptem. Et milites, qui videlicet ex his Libybus[y] Iustinianeis, quique apud aliquam Iustinianearum cohortiũ dictis locis assignatarum sunt, suas annonas, quemadmodũ respub. ipsis constituit, percepturi sunt. Manifestum *interim sit*, quòd & omnia solennia quæ ciuitatibus ipsis assignatis *dari solent*, quo modo hactenus data sunt, deinceps *ipsis* dabuntur. Similiter verò & prouincialis magistratus, obsecũdánsque ipsi cohors, suas annonas habebit. 1 ¶ Verùm quoniam, si quis omnes hosce sumptus supputet, non paria neque sufficientia futura sint quæ ex locis ipsi subiectis, siue ex Libyum prouincia inferuntur: idcirco necessarium esse diximus, vt Mareotã[z] (quo modo dicetur) & Menelaitã vrbem[a] (quæ ante Ægyptiacã prouinciam sita est) ipsi adiiceremus. Efficere enim alioqui nequeat vt è publico militibus sub ipso constitutis salarium suppeditetur, si, quæ dãda sunt, aliunde pendeant, ac sub alio magistratu contribuãtur: tum etiam hinc ex diuersitate magistratuum innumeræ solicitudines atque tumultus essent exorituri. Atque ille quidem dictis locis præerit, tu verò tuo periculo, tibíque obsecundans cohors, & ciuilis magistratus, vnà cum cohorte, exactionem perficietis: & quod collegeritis, militib. vobísque ipsis distribuetis, vt ipsorũ & sumptus & annonæ hinc cõficiãtur, proprio periculo exactione illorũ facienda.

x quæ & Parætonium Ptolomæo *in Africa:* & Plinio *5. ca. 6.* Paretoniũ *Ammian. 22.*

y Λιβύων Ἰουστινιανῶν.

z de Lybia Mareotidæ *v. 5. Pli. 6.*

a de qua dixi *c. 5. §. eod.* fuit cognominata à Menelao, cũ antea Canopus diceretur *Ammian 22. in fine.*

CAP. XIX.

NE verò hîc quicquam excogitandi, quomodo aut maiores sumptus faciat, aut minorem illationẽ colligat,

occasionem demus: hac etiam re decenter constituta, per subiectam huic sacræ legi descriptionem manifestum feci mus quantus sit canon qui & ex dictis prouinciis locisque, & ex Libya ipsa, Mareota etiam, Menelaitaque vrbe illatus, ad tribunal tuę excellentiæ defertur: tum etiam quanti sint sumptus quos circa magistratus, cohortes, solênia, & deuotorũ militũ alimoniã fieri conueniret. Spectabilis autẽ pręfectus Augustalis, ipsiúsve cohors, aut quicunque alius prouincialis magistratus, cũ dicto duce in subiectis ipsi prouinciis, ciuitatibus & locis nullã omnino cuiusquam rei cõmunitatem habebit. Verùm ipse spectabilis dux & ciuilis Libyæ magistratus in dictis locis, tum in pecuniariis & criminalib. causis, tum etiam in publicis exactionibus omnẽ potestatem obtinebit: vt quæcunque in Libya sunt, & omnes qui illa loca possident, in suis quisque possessionibus, & qui incolæ sunt etiam, spectabili duci subiecti sint. Adeo vt, tametsi qui sub dictis ciuitatib. aut locis quibus spectabilis dux præest, possessiones habent, in aliis prouinciis habitent, similiter tamen in publicis exactionibus ipsi subiecti velimus: vt potestatem habeat, vt ad ipsos exactores emittat, omniáque quæ exactionis ratio postulat, faciat.

Cap. XX.

PORrò quia etiam sacræ nostræ largitiones ex his prouinciis atque locis quę dicto Libycorum limitum duci parent, nonnulla recipiunt, nósque æqualem atque similẽ illis curam impendimus: sancimus, vt dictus Libyæ, & Mareotæ, Menelaitæque vrbis (hęc enim illi adiecimus) spectabilis dux [a] & prouinciæ præses cum obsecundante ipsi cohorte suo periculo largitionalium pecuniarum, quæ ex omnibus dictis debentur locis, exactionem faciat: ita vt plenæ illæ, citráque vllum defectum quotannis exigantur, & ab ipsis Alexandriam emittantur: porróque cui pro tempore ex deuotis palatinis, vt illic præpositi officiũ adimpleat, commissum fuerit, tradantur: qui ipsis auxilium ferre debebit, sciens quòd nisi has res omnibus modis curauerit, in idem cum duce, præside, & obsecundantibus ipsis cohortibus periculum incidet. In hoc etiam milites suppetias venient: & nisi id fecerint, in periculo erunt ne easdem pœnas subeant quas Alexandriæ & in vtraque Ægypto constitutis militibus, nisi & ipsi eam rem æquali cura dignarentur, imposuimus. Neque verò pręter causas superius exceptas, pręterque deuotorum dicti magistratus palatinorũ voluntatẽ, qui à suo pro tempore pręfecto ad exactionẽ publicorum largitionalium omninò emittũtur, aliquæ securitatis promissiones in largitionalib. causis dari poterunt: sed è diuerso, in iis [b] etiam locis quæ asyla appellantur, exactio exercebitur, omniáque alia similiter per Libyam, Mareotam, Menelaitámque Ægyptiacam ciuitatem in largitionalibus exactionibus exigentur, quemadmodum Alexandriæ atque in vtraque Ægypto arcariarum exactionum occasione fieri oportere diximus.

a de duce Libyę, Mareotæ, & Menelaitę vrbis.

b ἐν τοῖς τῶν ἀσύλων χωρίων.

Cap. XXI.

CÆterum neque portoriorum, neque priuatæ publicæve tribunalis excellentiæ tuæ mensæ rationes cum dicto Libycorum limitum magistratu & exactione (*eo autem magistratu, eáque exactione qui quæque hactenus* fuit, & qui quę que iam adiecitur, Mareotæ nempe, & Menelaitæ ciuitatis, quæ Ægyptiacæ prouinciæ sunt) nihil prorsus commune habeant: propterea quòd iam antè constituimus, vt vniuersus canon qui ex Libya, Mareota, Menelaitáque vrbe quocunque modo, & ex quocunque eorum quæ ad excellentię tuæ magistratum referuntur titulo contribuitur, ad hos sumptus quos suprà diximus procedat, nempe ad alimoniã magistratuum, cohortium & militum, ac denique ad solennia. Quæcunque autem occasione largitionalium illationum dicta nobis sunt, omnibus modis obseruentur.

1 ¶Quoniã verò hoc etiam in curam nostram suscipimus, ne subditi nostri ex magnis locorum interuallis collisionem subeant, itaque iniuria afficiantu r, sed vt quia Mareota Alexandriæ vicina [c] sit, & nonnulli qui illic turbant, veniant, necesse est facere adimplentẽ magistratus officium,* tradentur autem ipsi consolationis causa aurei centum. Atque hîc quidem etiam quæ à nobis de Libyæ administratione constituta sunt, finem habento.

c vide Ptolemæum.

Cap. XXII.

SEquitur dehinc, vt transeamus ad limites Thebaicos, hoc est, duas Thebaidas, quibus præest spectabilis dux [d], qui à nobis hanc administrationem accipit: cui etiam harũ prouinciarũ peculiares magistratus obedient, quíque in eodem honore in quo præfectus Augustalis est, tanquam si is ipse esset, futurus est: ac per omnia tuæ excellentiæ statutis tribunaliq; Orientali suberit, quemadmodum nunc etiam spectabilis præfectus augustalis subest. 1 ¶Damus enim illi omnem iurisdictionem & potestatem quam spectabilis Augustalis habet* iam olim ipsi attributis, hoc est duabus Thebaidis [e]. Hoc ipsius curæ suo periculo incumbit, vt primùm summa diligẽtia frumentũ solennis illationis exigat: dein emittat, tradatque spectabili Alexandrino Augustali: & omne frumentum quod ad ipsius prouinciam, ciuitates, atque loca pertinet, quódq; etiam ad illationem felicis huius vrbis, & ad alimoniam à nobis Alexandriæ benignè donatam refertur, vt ad iam dictas constitutas dies citra defectum & cum effectu paratum sit, suo periculo operam det: ita vt nulla in his dilatio fiat: quippe cum omne* etiam obsecundante ipsi cohortem.* Periclitabuntur etiam milites qui in illis locis sunt, & tribuni, omnéque ciuile atque publicũ auxilium, nisi in his suppetias ferant. Oportebit autẽ solennis illationis quæ huc emittitur, mensuram ante [f] diem nonum mensis Augusti ab ipso cum effectu fluuialib. nauibus imponi, & quæ sub ipso est plenariã ab ipso exigi: deinde idem frumentum ante decimum mensis Septembris Alexandriã deportari, atque spectabili præfecto Augustali, aut qui ab illo in hoc designati sunt, tradi: alimoniam autẽ à nobis per liberalitatem magnæ vrbis Alexandriæ donatam, ante decimum quintum mensis Octobris. 2 ¶Illud enim in confesso est, quod nisi ad dictas dies omne solennis illationis huc mittendæ, atque Alexandrinis in alimoniam datum frumentum Alexandriam emissum, spectabilíque præfecto Augustali traditum fuerit, ipse quod frumenti mensuræ deest, quódq; traditum non est, id omne in ternas artabas [g] singulis solidis apponere debebit. Hoc autem periculum, non ad vitam, neque ad magistratum ipsius modo durabit, verum etiam priuatus factus, & mortuus productiorem vita sua exactionem sentiet. Hæredes si quidem & res ipsius istiusmodi difficultatibus obnoxiæ erunt: cum negligentia illius continenter aduersus ipsos periculum, curam, & exactionem dabit: quoad omnis debiti ad dictum modum dissolutio fiat.

d de duce Thebaidos.

e Thebais, prouincia Ægypti, in ea Thebæ portarum centum 5. *Plin.* 9. seu hecatonpylos *Ammia.* 22. Illud mirabile, 20000 vrbes in Ægypto fuisse temporibus Amasis *Plin. d. l.*

f Illationis seu embolę Thebaicæ tempus.

g *dixi ad cap.* 6. *§. eodem.*

Cap. XXIII.

NEque verò eorũ quicquam quæ hactenus facta sunt conquisitis aliis innouamus. Scimus enim, quomodo Ioannes gloriosiss. comes illius magnificæ memoriæ filius ante completum eundem mensem primæ indictionis iam nunc præteritæ, omne frumentum Alexandriam intulerit, eíque qui eo tempore Augustalem magistratũ obtinebat, tradiderit Mareotæ. Ne autẽ spectabilis Alexandrinus Augustalis amplius metuat, statuimus, vt clariss. pro tempore Libyæ ciuilis magistratus suo periculo hominẽ industriũ eligat, atque emittat huic vicarium, qui Mareotæ & Menelaitæ residebit, pecuniariásq; atque criminales causas, necnon alia omnia quę in vicinis circa Mareotam & Menelaitam ciuitatem locis aguntur audiet, ac quæ deceant faciet: tum etiam si qui Alexandrini seditiosi fugerint, hos comprehendet. &, vt eorum quæ ita committuntur nihil inultum relinquatur, ad spectabilem præfectum Augustalem, scriptis ad illum publicis literis, mittet. Sanè si, quum seditiosi aliqui Mareotam fugerint, hos spectabilis præfectus Augustalis præhendere velit, facultatem habebit, vt [h] vnum aliquem ex commentariensibus suis cum publicis [i] literis ad eum qui clariss. Libycæ prouinciæ pręsidis locum supplet, emittat, quò ipsius cura & periculo ordinis honestatisque turbatores comprehendantur, tradantur & Alexandriam emittantur. Assignamus enim dicto vicario viginti cohortales, ex ea cohorte quæ prouinciali Libyæ præsidi paret: & milites ex iis qui illic statiua habent: numero ad quinquaginta, vt & qui pareant & ministrent habeat, & ad exigenda ea quæ competunt par sit. 1 ¶Ministerium autem ipsi præbebunt dicti cohortales & milites, tum in conseruatione ordinis tum in aliis omnibus quæ illorum officij essent, qui ab ipso in hoc quod iam constituimus, designari solent. Exiget etiam plenariam [k], prout quondam à nobis constitutum est. Deinde quod huic rei annexum est (de portoriis loquimur) omninò ipsius prouincialiúmque magistratuũ, & obsecundantium ipsi cohortium curæ atque periculo subiacebit vt quotcunque ciuitates loca atque homines suppositæ huic legi descriptioni subiecimus, portoriorúmque titulo assignauimus, ab his citra vllam imminutionem omne aurum quod inde prouenit, & exigat & portoriorum [l] susceptori tradat: idque intra constituta tempora, in nullóque prorsus illa trangressus: ne videlicet portoriorum rationi impedimentum inferat quod rursum solennem illationem impediat. Certè enim ita ipsum huius rei periculum respiciet, vt quodcunque portoriorum susceptori ad diem persolutum non fuerit, huius duplũ ab ipso eiúsque cohorte deposcendum sit. 2 ¶Quæcũque verò ex prouincia ipsi à nobis tradita excellentię tuę mensis [m] inferuntur, hæc per excellentiæ tuæ cohortem, & scriniarios, dictarúmque prouinciarum tractatores [n] à locis, ciuitatibus, & personis huic sacræ nostræ legi subiectis euidentioréмque exactionis facilitatem facientibus, proprio ipsius periculo exigi volumus. Illi enim hæc exigent, atque huc transmittent. Neque securitatis [o] promissiones dabit quisquã, siue magistratum gerat, siue ciuitatis episcopus sit, ne spectabilis quidem Alexandrinus Augustalis, nisi iussio à solio tuo procedat, quę id velit, aut etiam ipsi tractatores. Hoc ipsum etiam fecit qui in præsentia eundem magistratũ obtinet, Orion videlicet gloriosiss. vrbicas plenarias [p], & quę sub Ioãne, & quæ sub Orione collecta emissa est, tua excellentia

h Forma mittẽdarum litterarũ quę requisitorię dicuntur.

i δημοσίαν ἐπιστολὴν προσκομένου ποιούμενος. *dixi ad Nou.* 17. *c.* 14. *Nou.* 134. *c.* 5. *adde l.* 15. *§.* 1. *D. de re iudicata.*

k πληρωαρίας Plenaria *hîc & ꝗ. §.* 2. apochæ toti debiti, apochæ generales *dixi ad Nou.* 128. *ca.* 3. *in princ.*

l τῶν ναύλων ἀποδέκτῃ. Naulum ergo, idem quod portorium.

m τραπέζαις.

n τρακτευταῖς. &c.

o λόγον ἀσυλίας *v. edict.* 2. *§.*

p ἀστικὰς πληρωαρίας, *dixi ad §.* 1. *§. eod. & ad Nouell.* 128. *c.* 3.

cellentia nósque inspeximus. Socordiæ igitur solummodo fuerit & proditionis, eos qui tanti fuerint, nolle imitari: præsertim quum maiorem potentioremque illum fecerimus, & Augustalis dignitatem atque iurisdictionem ipsi dederimus. Et profectò tolerabile non esset, si qui maiorem potestatem indeptus sit, superioribus se inferiorem exhibeat, vniuersámque rempublicam periculo subiiciat, se verò perpetuo exitio implicet, dum magistratu excidit, atque in iudicium protrahitur: dum in priuata vita, & post mortem per suos hæredes debitum dissoluit, donec in ternas artabas [a] frumenti omnis mensura quæ exportata non fuerit, per solium excellentiæ tuæ exacta, fisco plenè admensa sit.

a dixi ad c. 6. in fi. §. eod.

CAP. XXIIII.

IMperium verò habebit & in milites & in [b] paganos: in illos quidem, pro iure militaris magistratus: in hos autem, pro ratione iurisdictionis Augustalis: insuper in subiectos ipsi (quemadmodum anteà diximus) prouinciales magistratus, quibus dictæ prouinciæ curæ sunt, atque in obsecundantes illis cohortes: in omne item ciuile publicúmque auxilium, & in omnem magistratum, quíq; rempublicam tractat: breuiter, in omnes qui in illis prouinciis aut sunt aut habitant, aut pagos gubernant, aut quoquo modo rempublicam administrant. Quos facultatem habebit vt ad se adducat, quanquam in aliis prouinciis ipsi non subiectis habitent, in solis tamen publicis exactionibus. Quod faciet, tametsi qui in ipsius locis sunt, aufugerint. Ita enim in publicorum tributorum exactione vndique excusationes atque prætextus excludentur. 1 ¶ Quòd si quos illorum qui pagos [c] gubernant (pro quibus etiam periclitatur) circa solennem frumenti transmissionem, aut circa ea quæ portoriorum prouincialiúmque sumptuum nomine dantur, refractarios experiatur, non hos remouebit, sed in custodia constituet, aliósque ad eam rem idoneos quæret, atque hæc tuæ excellentiæ solio indicabit: quò res per te, & qui in posterum eundem quem tu magistratum obtinebunt, ad aulam Imperatoriam relata, inde dispositionem diiudicationémque suscipiat: ita vt improbitatis accusati, si sic nobis videbitur, repellantur: qui verò in horum locum delecti sunt, si idoneos esse iudicabimus, sufficiantur, & diuina sacráque nostra atque solij tui de hoc iussione facta, in illorum pagarchias [d] atque bona subeant.

b ἄρξει δὲ καὶ στρατιωτῶν καὶ ἰδιωτῶν.

c τῶν παγάρχων. dixi ad initium huius edicti.

d παγαρχίας.

2 ¶ Ante omnia itaque curare ipsum volumus solennem illationem atque alimoniam Alexandrinorum, vt suo prouincialiúmque magistratuum & obsecundantium ipsius cohortium periculo illam Alexandriam emittat, quatenus sub ipso constitutæ prouinciæ & ciuitates periclitaturis etiam clariss. tribunis cum omni ciuili publicóque auxilio circa cingulum, bona, & salutem ipsam, nisi auxiliati fuerint. Verum huc felicis frumenti transmissionis. [e] vsque ad decimum mensis Septembris, vniuscuiusque indictionis nisi Alexandriam emiserit, & huius Augustali, quíve ab ipso designati sunt, tradiderit. 3 ¶ Donatam autem à nobis Alexandrinæ vrbi alimoniam vsque ad decimumquintum mensis Octobris mittet, tradétque spectabili præfecto Augustali aut scriniarij, aut qui ipsorum locum obtinent, hoc petierint: veruntamen ad eandem diem, & in hos terminos, quos solium tuum præstituerit, si & ipsi hæc fieri velint: extra quàm si nonnullis in hoc fidem publicam dent, vt è sacris locis egressi res suas inspiciant, omnibúsque modis explendum fiscum, illíve satisfaciendum curent: quo hoc tribunalis tui scriniarij, qui huius rei periculum in se receperunt, accipiant. Nam quæ præter hæc fides publica datur, eam nullam esse: atque vbicunque [f], in sacris etiam locis, eum qui eò modo frustra fidem publicam acceperit, exactionem sustinere volumus. Insuper & qui ita fidem dederit, quæ hinc exactiones & damna obuenient, iis ipse & hæredes ipsius atque successores & bona subiacebunt.

e adde c. 22. § eod.

f Asyli iure nemo aduersus fiscum fruitur, adde l. 6. §. 4. C. de his qui ad ecclesias. Nou. 17. c. 7. §. 1.

4 ¶ Quòd si quis Dei amantissimi episcoporum contra iam dicta fidem publicam dederit, necesse habebunt Dei amantissimi ecclesiæ ipsi subiectæ œconomi & defensores, vt inde proueniens damnum fisco resarciant: ac primùm quidem de suo & ex bonis suis: deinde verò, si inopes sint, ex [g] ipsis etiam sanctissimis ecclesiæ rebus. Verùm si prȩter voluntatem Dei amantissimi episcopi aliquo modo ipsi dare fidem publicam ausi fuerint, non modò quod factum est, omnino irritum erit, verum etiam ipsi damnũ fisco resarcient. Ad hoc etiam, si tale quippiam præter episcopi sui voluntatem fecerint, & ab officiis quæ habent remouebuntur, & è sacerdotio eiicientur. 5 ¶ Ac si præses contra vetitum modum cuipiam, qui publica tributa tuis mensis assignata debeat, fidem publicam dederit, aut tribuni, aut primores.

g v. c. 10. §. eod. v. c. 76. de regul. in 6.

* * * *

IVSTINI[a] IMPERATORIS AVGVSTI NOVELLAE CONSTITVTIONES:

Henrico Agylæo interprete.

a Succeſſor fuit Iuſtiniani, cognomento Curopalates, Paulus Aquilegienſis nepotẽ Iuſtiniani fuiſſe ſcribit: Zonaras, conſobrinum: Cedrenus, ſorore Iuſtiniani natum: Paulus Diaconus Iuſtinianum minorem appellat.

b Extat hæc Nouell. inter cæteras Iuſtiniani ordine 148.

DE INDVLGENTIA[b] TRIBVTARIORUM RELIQUORUM.

CONSTIT. I.

QVANTVM ſtudij & prouidentiæ iam inde ab Imperij noſtri primordiis in commoda publica contulerimus, & quæ ſequuntur.

c v. Nouell. 22. c. 4. Nouell. 139.

† v. quæ notaui ad Nouell. 139.

d laus matrimonij.

VT CONSENSV[c] MATRIMONIUM SOLUI POSSIT †.

CONSTIT. II.

NIHIL[d] in rebus mortalium perinde venerandum eſt, atque matrimonium: quippe ex quo liberi, omniſque deinceps ſobolis ſeries exiſtat. & quæ ſequuntur.

e coniunge Nouellam Iuſtiniani 154.

DE IIS QVI IN OSROENA[e] & Meſopotamia illicitas nuptias contraxerunt.

CONSTIT. III.

Idem Imperator Petro ſacri ærarij comiti.

PRÆFATIO.

f Seueritati clementia miſcenda.

g d. Nou. 154.

REGVM ſeueritati interdum Imperatoriam clementiam immiſceri[f] conuenit, præcipuè verò quando ſubditos multis damnis atque incommodis ea res eximit: quale profectò quiddam in præſentia noſtræ potentiæ facere viſum eſt. A patre enim noſtro, qui vnà cum aliis virtutibus pudicitiam mirificè amplexatus eſt, conſcripta lex[g] eſt, quæ eos qui illicita matrimonia ineunt, & punit, & mulctat, & ad honeſtatem reducit, vt ne quæ extra ipſius naturæ fines poſita ſunt concupiſcant. Ac ſanè perpulchra ea lex eſt, mirũmque in modum nobis placet: adeò vt eam & ratam habeamus, & omnibus modis vigorem ſuum obtinere iubeamus. Verùm multi ex Meſopotamia, Oſtroena quoque & Euphratica prouincia nos adierunt, qui docerent, quomodo nonnulli, dum conſuetudinem cum Perſis, (à quibus hæ prouinciæ non[h] multum diſtant) & qui inter illos ſunt Saracenis[i] habent, partim per ignorantiam legis, partim amoris affectu victi, *illorum imitatione* illegitimis matrimoniis coniuncti fuerint, ita vt nonnullis horum liberi atque nepotes nati ſint: *quomodo item* nonnulli, hac cupiditatis ſuæ occaſione capta, quòd paululum quiddam pro acceptis iuſſionibus quæ iſtiuſmodi inueſtigari atque vindicari velint, gloriæ tuæ magiſtratui quotannis depenſuri ſint: poſt huius rei faciendæ commiſſionem turpis lucri cauſa per calumniam multos iniuria afficiant, vexent, ac innocentibus negotium faceſſant: adeò vt ſæpe mortuis illis qui illicitè inter ſe iuncti fuerant, ab horum filiis, nepotibus, & vlterioris ſeriei liberis, qui nihil deliquerint, quòd parentes maioréſque ipſorum illicitè in matrimonium coierint, pœnas exigant. Atque hæc quidem quum dicerent, ſimul à potentia noſtra clementiam petierunt.

h de qua ſæpius ideo concertatum inter reges Perſarum & Romanos. v. Amm. 17.

i Sarracenorũ nomen ſatis antiquum. Eorum enim meminit Sextus Rufus *in Traiano*, Sarracenorum, inquit, & Arabũ loca occupauit. Sed nemo fidelius id expreſſit, Ammiano lib. 14. & lib. 23. ibi & Scenitas Arabas, quos Sartacenos poſteritas appellauit. Hæc ille. Inde Mahumetis genus, cuius poſteri Sarraceni: poſtmodũ Turcæ. Ne alioquin putes cum idiotis ab Agare, Agarenos: aut à Sara Abrahami vxore, Saracenos appellari. De phylarchis Saracenorum aliàs dixi.

k Indulgentur nuptiæ illicitæ Oſdroenis.

CAP. I.

NOs igitur horum precibus admiſſis, ſtatuimus, vt nullus[k] omnino eorum in tribus *iſtis* prouinciis, qui ante eum diem quo Deus nobis Romanorum imperium eſt largitus, in illicitas nuptias inciderit, ob id negotiis irretiatur, vel difficultatibus ac diſpendiis ſubdatur. Quanquam enim ſacratiſſimum noſtrum ærarium ita damno afficiatur, & iis quæ ex lege per hanc occaſionem ipſi dabantur, priuetur, nihilominus tamen quod præteriit, ex ſpeciali beneficio vſque ad id tempus condonamus. Quod profectò facimus, non quaſi pudicitiam aut quæ de hac lata lex eſt negligamus: ſed quo iis qui paruo redempta talia ex fiſco ſubtrahunt, multorúmque facultates ac ſubſtantias in dictis prouinciis quaſſant, & communes calamitates cient, omnem quæſtus occaſionem ſuccidamus. Quocirca ſanè legem illam, & quę in illa aduerſus eos qui illicitè nuptias contrahunt, pœnæ conſtitutæ ſunt, vbique per noſtram rempublicam, & in paulò antè dictis prouinciis inde ab initio Imperij noſtri *vim & authoritatem habere* iubemus. Prouinciis autem iſtis adeo benignitatem ſimul & veniam elargiti ſumus, quòd qui in illis habitant, Perſis, & qui ſub ipſis agunt barbaris Saracenis finitimi[l] & vicini ſint, itaque humanis affectibus tacti, illos imitati ſint, neque naturæ motum atque vim ſuperare valuerint.

l ab occidua:ſ, plaga. Ammianus 23. loquens de Perſide. Ab occidua plaga contingit Armenios & Niphatem, & in Aſia ſitos Albanos, mare rubrum & Scenitas Arabas quos Sarracenos poſteritas appellauit.

EPILOGVS.

¶Proinde quod nobis viſum eſt, & per hanc ſacram pragmaticam declaratur formam, gloria tua, quique pro tempore eidem magiſtratui præerit, effectui atque fini tradere & obſeruare ſtudeto. Dat. Kalend. Ianuar. Conſtantinop. Imper. Dn. Iuſtin. PP. Auguſt. anno I.

m extat hæc Nouella inter reliquas Iuſtiniani, ordine 144.

VT[m] DEI AMANTISS. EPISCOPI, cum prouinciarum indigenis. & quæ ſequuntur.

CONSTIT. IIII.

DVM reipublicæ à Deo nobis datæ curam gerimus, ſimúlque vt ſubditi noſtri in omnibus iuſtitiæ bono fruantur, operam damus. & quæ ſequuntur.

n extat hæc Nouel. apud Iuſtinianum 144. cui adde *Nouell.* 129.

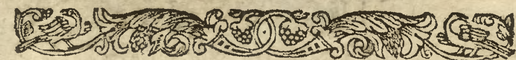
DE SAMARITANIS[n].

CONSTIT. V.

Idem Imper. Diomedi ſacrorum prætoriorum præfecto.

VT impiam Samaritanorum hæreſin, & omni ratione carentem horum veſaniam, ad meliorem frugem perduceremus, & quæ ſequuntur.

TIBERII[o] IMPERATORIS DE DIVINIS DOMIBVS CONSTITVTIO.

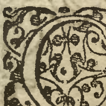
Henrico Agylæo interprete.

In nomine Domini Ieſu Chriſti Dei noſtri.

o Is ſucceſſor fuit Iuſtini. *de quo* s̄. ſub quo palatium regebat, teſte Paulo Diacono. Cedrenus & Zonaras fuiſſe *κόμητα τῶν ἐξκουβίτων* ſcribunt.

Imper. Cæſar, Fl. Tiberius Conſtantinus, fidelis in Chriſto, clementiſſ. beneficentiſſ. pacificus, Alamanicus, Gotthicus, Francicus, Germanicus, Alanicus, VVandalicus, Africanus, Pius, Felix, Inclytus, victor, triumphator, ſemper colendus, Aug. Sacratiſ. Senatui.

PRÆFATIO.

CVM opera ſint quæ Deo conueniant, ſimúlque eundem cum humano genere ortum habeant, in ſupplices beneficum eſſe, maleficia extirpare, & quæcunque ſubditis vtilia ſunt, ea & meditari & facere: tum ea ipſa nos præcipuum, Imperatoriæ Maieſtatis inſigne eſſe arbitrati, ex quo Deus nobis reipublicæ imperium atque gubernacula dedit, nulla (vt ita loqui liceat) neque die neq; nocte quicquam earum rerum ſtudio antiquius cariúſq; habuimus. Hinc certè quum permulti qui partim in inclyta hac vrbe habitarent, partim ex omnib. fermè ſubditorũ noſtrorum prouinciis *alij aliunde prodirent*, diuerſimodè nos adierint: *qui iidem* quum prope poſſeſſiones domúſve quaſpiam Imperatorias prædia & bona ſua haberent, aliíſq; rebus & controuerſiis inuoluti eſſent, variis iniuriarum modis à procuratoribus, chartulariis, conductoribus, & qui alioqui ad Imperatorias domus attinent, in ſe peccari annunciarent, *atque* res mobiles, interdum etiam poſſeſſiones, agros & agricolas ſibi ereptos lamentarentur: *ea autem ratione, quòd* illi aliquid faciendum conducere ab ipſis alienis prædiis & agris defenſionem quæ illis non competat tribuant, tabulaſque Imperatorias ac ſignacula[p] affigant, & (vt vno verbo dicamus) quæ ad ipſos non pertinent, ſuo dominio ſubiiciant: *quod* aliorum aduerſus alios nulla ratione nitentes lites ſuſcipiant, itaque & actores rebus ſibi debitis potiri non ſinant, & reis citra iudicium indictáque cauſa debiti exactio-

p v. l. 2. C. vt nemo priuatus titulos præd. ſuis vel alien. impon. &c.

exactionem vi inducant: *ad extremum verò, quòd* vt nonnulli fraude inducti, rerum debitarum syngraphas in ipsas diuinas domus concipiant & conscribant, efficiant, alienísque emptionum, aut fortasse donationum, contractibus in eorum qui aliis debent circunscriptionem immisceant: *inde(inquam) factum est vt* quæcunque ad nostras aures peruenerint de iis rectè & competenter statuerimus, quum his quidem restitui ablata iusserimus, ac incompetentes defensiones interdixerimus[a]: illos verò à iudiciis liberauerimus, debitorúmque syngraphas irritas iudicauerimus, & fraudes[b] in contractibus fieri solitas prohibuerimus: quum denique Imperatoriarum domuum procuratores leges iustúmque pietatis nostræ propositum sequi iusserimus. Verùm quoniam impossibile est, vt extranei, quíque procul hinc habitant, pariter omnes huc conueniant, vtque nos singulatim omnia quę hunc ad modum fiunt, vbique manifesta faciamus: quæ ad hæc attinent, euidenti lege explicare visum est, quò non solum nostræ ætatis, verumetiam omnis futuri æui hominibus nostrum æquitatis iustitiæque studium innotescat. *Innotescat verò* etiam quàm Imperatoriis nostris ædibus, quíve illis præsunt, si quid delinquant, non parcamus: *quomodóque* si[c] subditis bene sit, id nostram esse opulentiam felicitatémque, & (quia non solùm diuinarum domuum negotia, verumetiam communia præsentis reipubl. nos cognoscere par est) subditorum facultates, quantum ad curam, nihil[d] ab Imperatoriis differre existimemus.

a *facit 2. C. 14. 15. 16. 17. 18.*

b *v. l. 5. C. de legibus.*

c interest .n. principis locupletes habere subditos.

d hinc illud Plinij ad Traianum, Tu nihil ampliùs vis tibi licere, quàm nobis. *adde Nouell. 149. c. 3. in fi.*

CAP. I.

Statuimus igitur, vt nulli gloriosiss. magnificentissimóve diuinarum nostrarum, aut pientiss. Augustæ domuũ (quibus & patrimonialis & regia domus, quæ ante nouas ecclesias sita est, annumeranda est) curatores, aut chartularij, aut prouisores[e], aut conductores, aut quicunque alij ad easdem diuinas domus pertinent, vel tabulas quæ nostram appellationem contineant, vel effigies[f] insigniáve Imperatoria alienis ædibus aut prædiis, vel mobilibus defunctorum, aut etiamnum superstitum rebus signacula[g] imponere, vel aliorum rusticos suscipere, vel solutiones aliquas quæ ipsos aut etiam ipsorum prouentus transferant, in Augustalem domum faciendas curare in posterum ausint: neque si etiam earundem domuum, prædiorum, rerum, aut rusticorum partem aliquam ad Augustas ædes pertinere contingat, hinc aduersus eos qui vnà cum ipsis possident, fraudis læsionísque occasionem capiant.

e προνοητῶν.

f εἰκόνας καὶ χαρακτῆρας βασιλικοὺς. *adde Nouell. 17. c. 15.*

g σήμαντρα.

CAP. II.

Quin & si quos rusticos, qui in aliorũ mancipio sunt, in præsenti ipsos habere, aut quales diximus solutiones accepisse constet, simul ipsos rusticos restitui, simul ipsas solutiones irritas esse iubemus. Quòd si de his rebus aut etiam de aliquibus contractibus actionem se habere aduersus alios dicant, nequaquam reum ad se trahant[h], neque (id quod & absurdissimum & iniquissimum putamus) suarum[i] controuersiarum iudices sedeant: liceat autem ipsis vt coram competente iudice, sub quo sunt qui actiones sustinent, litem moueant, simúlque ius suum obtineant. At si ipsos gloriosiss. magnificentissimósque curatores, diuinarum domuum quarum curam gerunt nomine ab aliis in ius vocari contingat, tum quidem si hîc actio instituatur, communi & actoris & Augustalis domus curatoris consensu vnus ex gloriosiss. nostris præfectis ad rei examinationem diiudicationémque eligatur: & si (vt fieri assolet) contentio huc insurgat, libellus supplex Principi offeratur, datúsque ab ipso iudex suscipiatur. si verò in prouincia aliqua, eius præses controuersiã sibi audiendam sumat. Cæterùm si quis chartularius, emphyteuta, conductor aut colonus Augustalium rerum occasione in ius vocetur, facultas sit actori, si velit, vt coram ipso Augustalis domus curatore, aut (si suspectum illum habeat) in alio foro corã eo coram quo communiter visum sit, aut etiam quem ex imperiali iussu hîc nacti fuerint, actionem instituat. Quæ verò istiusmodi controuersiæ in prouinciis mouebuntur, eas cuiusque prouinciæ præses audiendas assumet. Sanè quæ iisdem diuinis domibus priuilegia[k] iam concessa sunt, ea non in his, sed in litium sumptibus obseruentur, pro inducendis *nempe*(quo modo dicitur) legendis & edendis, atque in aliis quæ circa lites fiunt sumptibus, vt nemo constitutum horum modum transgredi audeat, iudiciorúmque ministri eo contenti esse debeant. Illis verò etiam qui aduersus ipsas Augustas ædes, earum curatores, prouisores, conductores, chartularios aut colonos actionem dictant, vt iisdem vtantur priuilegiis facultas fuerit: vt ne in hoc quidem (quo tamen legibus nostris constitutum est modo) illis esse inferiores videantur.

h de euocationibus aliàs dixi.

i *l. 10. ff. de iurisdict.*

k *v. tit. C. de priuileg. domus August.*

CAP. III.

Porrò quia nonnullos scimus, qui quum creditores suos debitis fraudare volunt[l], res suas illis oppigneratas alicui nostrarum ædium aut vendunt aut donant, aut alio quocunque contractu perscribunt, & per illas medias[m] in alios vel cognatos vel familiares aliquo contractus modo transferenda curant: *vt* hac ratione hypothecæ ius misesum in modum iis qui pecunias suas erogarint, ferè dispereat: dum diuinæ domus præfectus (per quem hæc facta esse dicuntur) propter potestatem quam habet, mouendam de his rebus actionem non suscipit: & qui rem percepit, contractum cum diuina domo initum prætendit, per datúmque domui priuilegium à nemine actione conueniri sustinet: *insuper etiam quia esse scimus*, qui domibus, locis, aut aliquibus vnius cuiuspiam Augustarum ædium officinis maiore aut quacunque mercede conductis illarum rerum prærogatiua vtantur: itaque creditores, aut etiam qui ipsis actiones intentant, & arceant & oblædant: idcirco iubemus ne quis de reliquo subdolis commentis aduersus creditores suos vti audeat, neque per diuinam domum mediam cum alio donationem aut contractum instituat: *sciens* quòd nullum[n] fructum ex versutia sua percepturus est, quum res alienata vbicunque fuerit, siue penes diuinam domum, siue penes alium quempiam, nihilominus vendicari poterit, & omnia ei qui actiones aut etiam hypothecæ ius habet integra atque illæsa, perinde ac si nihil interuenisset, seruabuntur. Ad hoc etiam, si quid huius commenti causa ipsi diuinæ domui eiúsve procuratori captandæ beneuolentiæ ratione datum esse contingat, eo qui dedit excidet, háncque (quamquam minorem quàm pro merito) remunerationem feret.

l *adde l. 1. ff. de alienatione iudi cij.*

m fraus fit à persona ad aliã. *l. 5. ff. de don. int. vir. l. 5. §. 3. ff. de author. tut. l. 26. in fin. C. de vsur. Nou. 12. c. 17. No. 123. c. 2.*

n *l. 10. in fi. ff. solut. matrim.*

CAP. IIII.

Cæterum neque per earum ædium quæ ad Imperatorias domus pertinent inquilinos, neque per alienos colonos, aut alium quempiam omnium, diuinarum ædium præfecti aliquid faciendum conducant[o], neque illis patrocinium tribuant, aut quod πατρωνίκιον[p] dicitur, ex liberis aliquibus, exactionibúsve obnoxiis, aut decurionum etiam, quæve in vniuersum ad alios pertinent, prædiis capiant: ac verò ab his omnibus desistant. Et si tabulæ aut insignia Imperatoria istiusmodi prædiis, domibus, officinis aut locis iam affixa sint[q], hæc detrahant[r]: aliísque qui illa detrahunt, quasi nostro iussu id faciant, nequaquam contradicant. Ad hæc quietem agant, aduersúsque inquilinos, & qui quocunque modo tenentur, coram competentibus tribunalibus moueri actiones sinant: ac nullum ad alienas controuersias, aut res, aut ius, aut prædia, horúmve colonos accessum habeant, neque aduersus aliquos actiones cedant, aut has *ab aliis* assumant: itaque alios, vt istiusmodi actionibus obnoxios, in ius vocent. Etenim hanc iniurię rationem omnino tolli iubemus, etiamsi donationis modo istiusmodi actiones ipsarum dominus in nos diuinásque nostras ædes transferat, & quæ iusta videantur, debita se habere dicat: ne *videlicet* hoc commento aliis iniquitatis quicquam obueniat. Istiusmodi siquidem donationes nobis curæ non sunt, neque[s] calumniæ opinionem offerre & subire nostrarum diuinarum domuum procuratores volumus: vtpote qui singulis (vt dicitur) diebus nostra subditis donemus, magnamque rerum mobilium immobiliúmque, & pecuniarum vim propè omnibus elargiamur. Facultas verò cuique sit, vt quas se habere actiones dicit, eas aduersus obnoxios secundum consentaneè in hoc obtinentem modum, nullo Augustarum domuum præfecto interposito, moueat: & quando sua per legem recuperarit, de his quocunque velit modo statuat. Ipsas enim actionum cessiones, quòd fraudis & calumniæ ansam complectantur, & odimus & auersamur. Quapropter si quæ huiusmodi in ipsas diuinas domus iam conscriptæ sunt, has irritas constituimus, &[t] nullam illas petitionem exactionémque habere concedimus, vt hi aduersus quos factæ sunt, inde prouenientibus actionibus liberetur, hâncque pœnam iis qui has cessiones facere ausi fuerint, imponimus.

o ἀντιλαβεῖν, i. mercede accepta defendere. sic in Nouel. 17. c. 14. τοὺς ἑτέρων βίας ἀντιλαβεῖν.

p πατρωνίκιον merces patrocinij.

q *dixi ad l. 1. C. vt nemo priuatus.*

r *adde Nou. 28. c. 5.*

s *adde l. pen. ff. de hæred. instit.*

t *adde l. vlt. C. ne liceat potentiorib.*

CAP. V.

Si verò etiam ipsarum Augustarum domuum præfecti, aut chartularij, aut emphyteutæ, aut conductores, aut dispensatores[u], aut qui alioqui ad illas pertinent, ob res priuatim ad ipsos pertinentes ab aliquibus coram competentibus magistratibus in ius vocentur, ipsos promptè obedire iubemus, & secundum procedendi ex lege ordinem actiones suscipere, indéque manantibus exactionibus cedere, idque perinde ac si ad diuinas domus nihil pertinerent: ne hac potestate eos qui aduersus ipsos actiones habent oblædere, iisque quæ debent fraudare videantur. Adeò autem ab istiusmodi iniuriis diuinas nostras domus alienare cogitamus, vt controuersias apud illarum magnificentiss. gloriosissimósve curatores siue in scriptis siue sine scriptis iam motas, vlterius procedere non sinamus, extraquàm[x] si vtraque pars sponte id facere velit. Quod sanè si vtraque pars non velit, *volumus* vt vnus aliquis nostrorum magistratuum, in quem partes consenserint, quémve etiam nos assignauerimus, secundum hoc quod recens à nobis constitutum est, controuersiam à quocunque horum examinatam, quæque in illa fortè acta sunt, suscipiat, ac deinceps audiat, quæque legibus conueniant de ea statuat.

u ἡ διοικητῆ.

x licet enim cuique renuntiare iis, quę pro se introducta sunt. *l. 5. C. de episc. l. 29. Cod. de pact. Nou. 136. c. 1.*

a τῶν συνωνῶν. v. j. eod.
b v. l. 7. C. de sacrosſ. eccl. l. 4. C. de priuilegiis domus Augustæ.

CAP. VI.

De oneribus [a] profectò etiam, & metatis, & angariis, & viarum [b] pontiúmque instaurationibus, de descriptionibus quoque & indictionibus tractare nobis visum est. ac, ne hæc indistincta maneant, consentanea quædam iustissimo nostro proposito de illis descriptio procedat. Quum enim priuilegia iam olim Augustalibus domibus data, ab his illas eximant, rectè animum nostrum subiit, vt rei vtilem & necessarium ordinem imponeremus. Si etenim ob Imperatoriorum exercituum, qui in barbaros emittuntur, transitum, aut etiam nostro iussu, quo abundè huic inclytæ ciuitati annonæ sit, aliarúmve occasionum causa, specierum quandam contributionem [c] fieri contingat: his omnibus non modò alios subditos [d], verùm Augustarum domuum possessiones & habitacula profectò etiam obnoxia esse volumus. Ac sanè citra has causas, ne diuinæ domus, neque alius subditorum quisquam molestia afficiantur, iubemus: neque vt tale aliquid illata necessitate fiat permittimus.

c συνωνὴν, vt & suprà συνωνῶν: συνωνὴ, coemptio. l. 2. C. de frumento vrbis Constant. Boetius de consolatione, indicta coemptio. Cassiodor. 12. variar. Laridi atque tritici specierum nullis temporibus coemptionis nomine inde decernimus postulari. Coemptio dicitur quoties quis forensi pretio fisco vendere cogitur, ideóque ἄχθος, i. onus dicitur. Suidas in Συνωνὴ, à quo nemini licet se excusare. C. vt nemini liceat in coemp. specierum. dicitur etiam συνωνητὸν. l. 1. C. Theo. de publ. comparat. Specierum emendarum cura, sitonium & sitonia. tit. vt nemo liceat in coemptione spec. & de munere siton.
d vt l. 2. C. de priuil. domus August.
e extat inter Nouell. 164.
f extat inter Nouell. 161.
g l. 2. §. 13. ff. de orig. iur.
h extat inter Nouell. 163.
i hinc illud apud Ciceroné. 6. de republica, seu in somnio. Iustitiam cole & pietatem.

DE HEREDIBVS.

CONSTIT. II.

Eo [e] simul & iustitia nihil maius existit. absque his enim nihil vnquam commodè geri potest, & præcipuè in nostra hac republica. Exinde enim & rectè regnare, & subditos ad beneuolentiam, neque non ad summam licet attrahere deuotionem. Eapropter cùm & nos diuinitus, pérque iustitiã, imperij sceptra susceperimus: & quæ sequuntur.

DE [f] PROVINCIARVM PRAESIDIBVS.

CONSTIT. III.

Non tantùm decenter leges ferre summo bono est: sed etiam sancita accuratè custodire, & ad effectum deducere, transgressorésque competentibus pœnis subiicere. Quæ enim [g] legum erit vtilitas, si in literis duntaxat consistant, non etiam per ipsa facta atque opera subditis vtilitatem de se præbeant? & quæ sequuntur.

Nouella quarta deest integra.

DE [h] RELEVATIONE TRIBVTORVM PUBLICORUM.

CONSTIT. V.

Præstantissima inter homines bona sunt iustitia [i] & benignitas: quarum altera æquabiliter suum cuique tribuit, neque appetit aliena: altera ad misericordiam decurrit, & debitorum incommoditate egentes liberat. Hæc ornare firmaréque imperium, hæc conseruare rempublicam, hæc pulchrè humanam nouerunt gubernare vitam, & quæ sequuntur.

ALIAE ALIQVOT constitutiones Iustiniani, Iustini, & Tiberij, ex libro Iuliani antecessoris.

k scripsit aduersus Eutychen.
l Amalasunta, vel, vt Paulus Aquilegiensis scribit, Amalasunta, alij Amalasuntha, regina mater Atalarici Gothorũ regis: quo extincto ipsamet regnauit, vide Paulum Aquilegiensem in Iustiniano: Pomponium 1. de bello Vandalico, & 1. de bello Gothico.
m Theodatus ab Amalasuntã particeps regni adsumptus, post dies aliquot eã in balneo strãgulare iussit. Paulus diaconus d. l.

PRAGMATICA SANCTIO IVSTINIANI IMPERATOR. complectens varia capitula.

1. *Imper. Iustin. August. vt omnia firma sint, quæ Amalasunta, vel Atalaricus, vel Theodatus concesserunt.*

Pro petitione Vigilij [k] venerabilis antiquioris Romæ episcopi quædam disponenda esse censuimus ad vtilitatem omnia pertinentia, qui per Occidentales partes habitare noscuntur. In primis itaque iubemus, vt omnia quę Atalaricus, vel Amalasunta [l] regia mater eius, vel etiam Theodatus [m] Romanis vel Senatu poscente concessa sunt, inuiolabiliter nos seruentur: sed & ea quæ à nobis vel à piæ memoriæ Theodora Augusta quondam coniuge nostra conlata sunt, volumus illibata seruare, nulla cuicumque danda licentia contra ea venire, quæ à prædictis personis pro quibuscunque rebus vel titulis data vel concessa esse noscuntur, excepta videlicet donatione à Theodato in Maximum pro rebus abita Marciani. ex quibus dimidiã portionem Liberio viro gloriosiss. dedisse meminimus, reliquam dimidiam Maximo viro magnifico relictam, quas apud vtrunque firmiter manere censuimus.

2. *Vt per Totilanem factæ donationes irritæ sint.*

n Is est Totilanus rex Gothorum, à quo Roma quondam capta est, qui parcere Romanis cupiens, per totam noctem clangere buccina iussit, vt qui se à Gothorum gladiis tutos esse vellent, aut in ecclesiis tuerentur, aut quibuscunque modis occultarent, quique decimo post anno victus & interfectus à Narsete. Paul. Aquileg. ibid. v. Proco. 3. de bello Gothor.
o Facit Paul. C. Theo. de infirmandis iis, quæ sub tyrannis ac barbaris gesta sunt. Dixi ea de re nonnulla in l. 16. C. de sacr. eccl.
p l. 4. l. 5. C. de fid. instrum.
q Instrumenti amissio facta tyrannidis tempore, non nocet creditoribus, dominis aut possessoribus.
r v. c. 15.

Si quid à Totilane [n] tyranno [o] factum vel donatum esse inuenitur cuicunque Romano seu cuique alio, seruare, vel in sua firmitate manere nullo modo concedimus: sed res ablatas ab huiusmodi detentatoribus antiquis dominis reformari præcipimus. quod enim per illum tyrannidis eius tempore factum esse inuenitur, hoc legitima nostra notare tempora non concedimus.

3. *Nemini noceat in captiuitate gentium amissio instrumentorum.*

Licèt enim generali lege prospectum est [p], ne instrumentorum amissio dominis, pro quibus instrumenta conscripta sunt, quodcunque præiudicium rerum possit inferri: tamen specialiter etiam per illa loca hoc renouare censuimus, cùm sciamus per diuersas calamitates & hostiles peruasiones tam in ipsa ciuitate Romana, quam in aliis locis hominibus instrumenta perisse. Nequaquam igitur ex hoc quicunque patiantur calumniam, aut aliquod sustineant detrimentum, sancimus, vt instrumentorum quidem amissionem [q] vel corruptionem nullus præiudicium pro dominio vel possessione, pro credito, dominis rerum, vel possessoribus, aut creditoribus pro quibus instrumenta conscripta fuisse inferre pragmatum.

4.

Sed & si quis res absentis vel etiam capti, forsitan greges [r], per suam aut cuiuslibet auctoritatem inuasit, vel petendo eas tenuit, reuerso eo vel liberato, sine vlla dilatione iubemus restitui ipsi, vel etiam hæredibus eius. Et si fortè ille fatale munus subiit, etiam hæredibus eius restituatur legis auctoritas suggerit.

5. *Non præsumat quis alienum.*

s facit No. 36.

Qvia autem verisimile putamus diuerso tyrannidis tempore res suas per metum alienasse hominibus, vel officium quodcunque gerentibus, vel aliam à Totila commissam actionem, vel potentiam vel gratiam apud eum habentibus, siue venditiones, vel cui quibuscunque contracti titulos, modò verò quod factum est prius rescindi [s] desiderare, vtpote per violentiam vel per metum tyrannici temporis factum: sancimus, omnibus esse licentiam sui recipiendi siue vindicandi, vel possessionis à iudice adipiscendæ prædiis tantummodo videlicet restitutis, qui tamen eo qui se dedisse perhibet adprobante veraciter constiterit exsoluta, nec aliquo postea modo vel fraude subtracta, vel ab eo recepta: cùm non absque ratione esse putamus multa tunc tempore per metum vel violentiam facta esse, quæ nostris temporibus rescindi exposcit iustitia, pœna videlicet instrumentis inserta propter prædictas sanctiones, modis omnibus quiescente.

6. *De tempore postliminij, id est, post captiuitatem.*

t idque etiam cõtinetur. d. Nouell. 26. res ereptas tyrannidis tempore auferri possessoribus, nisi actores excludantur legitimis præscriptionibus.

Cvm autem Deo propitio nostro imperio sint omnes restituti, sancimus pro nostrarum legum auctoritate triginta [t] necnon & quadraginta annorum præscriptionem, alias insuper, legibus locum habere, & suam tenere per omnia firmitatem: his duntaxat temporibus, quæ ab aduentu tyrannorum bellica confusio comprehendit, nullatenus in præscriptionum curriculis imputandis.

7. *Vt instrumenta irrita reuocentur.*

u Contractus nõ ideò rescinduntur, quod obsidionis tempore facti.
x Is est à quo Odoacer (rex Turcilinquorũ & Rugorum si credimus Paulo Diacono in Zenone) superatus, réxque Italiæ. v. Pomponium de bello Gothor. vide Paul. diaconũ in Odoacri.

Cognouimus, dum hostilis ferocitas Romanam ciuitatem vel alias obsideret, diuersos contractus esse factos inter Romanos qui obsidebantur, vel etiam instrumenta conscriptain præsenti verò quosdam prędictos contractus rescindere vel etiam instrumenta irrita reuocare: sancimus, & si postea per hostilem incussionem huiusmodi documenta perierunt, nullam esse licentiam quæ facta sunt, infirmandi, sed omnes [u] contractus obsidionis tempore factos in sua firmitate durare, instrumenti etiam competentem vim habituri, sed nullum per eorum amissionem dominis præiudicium generandum. quod enim ritè perfectum est, per fortuitos belli casus verti, subtilitatis non patitur ratio.

8. *De rebus mobilibus vel immobilibus.*

Res insuper mobiles vel immobiles seséque mouentes, quas à Theodorici [x] regis temporibus vsque ad nefandis-

nefandissimi Totilæ superuentum quocunque iure vel titulo Romani possedisse noscuntur per se vel vsufructuarias vel alias personas per quas vnumquemque præcepit possidere, in posterum sine aliqua concussione apud eos seruamus, eo videlicet ordine quo per prædicta tempora easdem res possedisse noscuntur.

9. Pro immunitate tributorum.

NE autem tributorum exactionis intuitu habitatores patiantur molestias quarumcunque prouinciarum, sancimus nullius maioris dignitatis officia pro exigendis functionibus dirigi, sed per prouinciarum iudices & eorum Officia quodcunque damnum collatores sustinere pro tributorum videantur exactione; licentia non deneganda maioribus iudicibus,& eorum Officiis, si minus inlatæ fuerint functiones,ipsos iudices & eorum Officia conuenire,& quod minus est illatum exigere, & tam publicæ rationes,quàm collatoris vtilitas procuretur. Dat. anno, die,& Conss. S S.

10. De confirmatione absolutionis tributorum.

IPsarum etiam functionum solutionem per consueta loca vel tempora solenniter præcipimus fieri, nulla innouatione per hostilem aduentum solutioni tributorum penitus inferenda, sed pro sua consuetudine vel nostrorum beneficiorum tenore siue ad arcam siue in prouincia, vnumquenque solutionem in posterum etiam celebrare.

11. Vt leges Impp. per prouincias ipsorum dilatentur.

IVra insuper vel leges [a] Codicibus nostris insertas, quas iam sub edictali programmate in Italiam dudum misimus, obtinere sancimus, sed & eas, quas postea promulgauimus constitutiones, iubemus sub edictali propositione vulgari ex eo tempore quo sub edictali programmate euulgatæ fuerint, etiam per partes Italiæ obtinere, vt vna Deo volente facta rep. legum etiam nostrarum vbique prolatetur auctoritas.

12. De suffragio collatorum.

PRouinciarum etiam iudices ab [b] episcopis & primatibus vniuscuiusque regionis idoneos eligendos [c] & sufficientes ad locorum administrationem, ex ipsis videlicet iubemus fieri prouinciis, quas administraturi sunt sine suffragio, litis etiam codicillis per competentem iudicem eis præstandis: ita videlicet, vt si aliquam collatoribus læsionem intulisse inueniantur, aut supra statuta tributa aliquid exegisse, vel in coemptionibus [d] mensuris [e] enormibus aliisque præiudiciis vel grauaminibus, aut iniquis [f] solidorum ponderibus possessores damnificasse, ex suis satisfaciant facultatibus. Quod etiam si quis de administratoribus aut actionariis de præteritorum nefandorum tyrannorum tempore fecisse inuenitur, ex suis facultatib. ei à quo abstulit, restituere iubemus, cum nos indemnitatem subiectorum vndique volumus procurari.

13. Vt proprietas vnicuique restituatur.

CVm autem cognouimus inimicis Deo propitio diuersis expulsis prouinciis quosdam greges [g] inuenientes ab illis relictas [h], & suo eas vindicare dominio, licèt ad alios antea pertinebant: sancimus, caussa discussa, quantum quidem ad eos pertinet, eis præstari. Si quid verò ab aliis agnoscetur, dominum sua recipere: quod verò excepto domino non cognoscitur, inter illos distribui, qui per eadem prouinciam greges amisisse inueniuntur, diuisione pro rata portione. s. facienda.

14. De eo cui aliquid ablatum est, vt restituatur.

SI qui etiam collatorum per occasionem tributorum exactiones vel cuiuslibet oneris prætextu, aut alio irrationabili modo à quibusdam in auro [i] vel in speciebus læsi esse noscuntur: hoc etiam competenter ei cui ablatum est, iubemus sine ambiguitate restitui, vt vndique prouinciarum habitatores legitimè sua recipiant, & nostri temporis possint felicitatem sentire.

15. De seruis, qui tyrannorum tempore liberas duxerunt vxores.

ILlud etiam præteritis capitulis inserendum esse censuimus, vt si qui per Gotthicæ ferocitatis nefandissima tempora serui constituti liberas vxores inueniantur duxisse, vel etiam liberis hominibus ancillę coniunctę, licentiam [k] quidem liberæ personæ discedendi per præsentes nostros mereantur affectus, ancilla videlicet vel seruo in dominorum suorum iura remanentibus, nullo præiudicio dominis seruorum vel ancillarum ex præterito tempore generando. Si verò in posterum etiam coniugia tenenda esse putauerint, nullum [l] præiudicium circa libertatem propriam patiantur, filij verò maternam [m] conditionem sequantur. quod etiam in illis, qui ex tali coniugio nati sunt, obtinere iubemus. [n]

a facit Nou. 36. in fi.

b In prouincialium iudicum electione episcopi suffragiũ habuerunt.

c nota à quibus olim eligerentur prouinciarum iudices.

d de quibus dixi ad Nouellam Tyberij. cap. 6. in fin. s.

e v. l. 6. in fi. ff. de extraord. criminib.

f facit edictum 11. c. 1.

g c. 4. s. eod.

h Greges etiam fœminino genere dixerunt veteres. Lucretius 4. Buceriæque greges. vide Nonium in Greges.

i facit Edict. 11. s. eod.

k Matrimonia tempore tyrannidis contracta cum ancillis dissolui possunt.

l Obserua casum, quo libera serui vxor esse potest, etiamsi libertatem non amittat.

m Partus ventrem sequitur quod ad ingenuitatem. l. 24. ff. de stat. hom.

n Parentis restitutionem sequitur partus. Causa coniici potest ex l. 6. 7. 8. ff. de pignor. & hypothec. l. 71. §. 3. ff. de leg. 1. l. 41. §. 2. in fi. ff. de leg. 3. l. 11. ff. de manumiss. vind. l. 3. ff. de liberali. & Seneca 9. controuers. 3. In auctione, inquit fratres, quamuis hostilis, hasta non diuidit.

16. De seruis & colonis, ab alio detentis.

SEruos etiam vel colonos, quos ab aliquo contigit detineri, suis restitui dominis vnà [n] cum medij temporis prole iubemus.

17. De Deo dicatis virginibus.

CVm autem tyrannicæ ferocitatis præsumptionem res etiam inlicitas quasi permissas egisse sine dubio sit: sancimus, vt si quis mulieres Deo sacratas vel habitum religiosum habentes sibi coniunxisse inueniantur, nullam eis tenendi, vel dotes fortè conscriptas iterum [o] monasteriis, vel ecclesiis, aut sancto proposito cui dedicatæ sunt, restituantur.

18. Ne pro comparatione specierum collatores grauentur.

NE verò per coemptiones [p] etiam quodcumque collatores detrimentum sustinere inueniãtur, sancimus per vnamquanque prouinciam illarum fieri specierum coemptionem, quæ per eandem prouinciam abundare noscuntur, neque enim eius quod ibi non abunde nascitur, coemptionem non fieri patimur: pretiis videlicet pro specierum venalitate, quæ tunc temporis in foro [q] rerum venalium obtinere noscuntur, statuendis, ipsis tamen pretiis specierum vnicuique collatorum in tributorum imputandis exactionem, commerciis videlicet nauium nullo modo prohibendis, vt & noster feliciss. exercitus possit nutriri, & collatores aurarias [r] functiones ex abundantium specierum commercio infundere valeant, distributione coemptionis pro arbitrio tam locorum antistitis quàm primatum vniuscuiusque celebranda, ne collatores ex Officiorum [s] auaritia per quemcumque modum opprimi videantur.

19. De mensuris & ponderibus.

VT autem nulla fraudis vel læsionis prouinciarum nascatur occasio, iubemus in illis mensuris vel ponderibus species vel pecunias dari vel suscipi quæ beatissimo Papæ vel amplissimo senatui nostra [t] pietas in præsenti contradidit.

20. De mutatione solidorum, id est, monetæ.

CVm autem scimus veterum Romanorum principum solidos per illa loca facilè inueniri, comperimus autem negotiatores vel alios quosdam propter mutationem solidorum dispendium aliquod collatoribus nostris inferre: sancimus, solidos Romanorum principum forma signatos sine permutationis dispendio per omnes prouincias ambulare, & per eos celebrari contractus: eum, qui dispendium aliquot permutationi solidorum inferre præsumpserit, pro [u] vnoquoque solido alterum tantùm ei cum quo contraxerit, inferat.

21. Vt pretium satisfaciat & quod tulit quis.

SI quis etiam de rebus immobilibus ad alium pertinentibus aliquem ornatum vel materiam abstulisse inueniatur, modis omnibus restituere: vel si iam alicui iniuncti [x] sint ædificio, pretio satisfacere coartetur, vt vndique nostrarum legum conseruetur auctoritas. Instrumenta [y] etiam quæ ad alios pertinentia, fortè ab aliis detinentur, prioribus dominis iubemus restitui, vt omnes vndique nostrarum legum adiutorio potiantur. Si verò instrumentum periisse inueniatur, cuius exemplar apud alterum inuenitur, vtpote duobus [z] scriptis authenticis, prout in contractis [a] solitum est, ex eo quod apud patrem alteram inuenitur, aliud conscribi iubemus, & parti dari, cuius iam instrumenta perierunt, vt competentem possit habere cautelam. Sed & si quis instrumentum alienum siue ipse tollendo, siue quocunque casu inueniendum malignitate vel incendit [b] vel abscondit, aut corrupit, aut quocunque modo habere desierit, tunc quanti interest eius, ad cuius iura instrumenta pertinebunt, is qui dolum fecit satisfacere compellitur. Dat. die, anno, & Conss. S S.

22. Vt annona ministretur medicis, & diuersis.

ANnonam etiam quàm & Theodoricus [c] dare solitus erat, & nos etiam Romanis indulsimus, in posterum etiam dari præcipimus, sicut etiam annonas, quę grammaticis ac oratoribus, vel etiam medicis, vel iurisperitis antea dari solitum erat, & in posterum suam professionem scilicet exercentibus erogari præcipimus, quatenus iuuenes liberalibus studiis eruditi per nostram rempublicam floreant.

23. Vt ciuiliter inter se causas audiant.

LItes etiam inter duos procedentes Romanos, vel vbi Romana persona pulsatur, per ciuiles iudices exercere iubemus, cùm talibus negotiis vel causis iudices militares [d] immiscere se ordo non patitur.

o Matrimonium cum moniali contractũ, dirimi iubet lex Iustiniani.

p c. 12. s. eo.

q Priuatus species fisco vendere cogi pôt, salario tamen accepto. dixi ad l. 13. §. 1. ff. commun. præd. id est, pretio quod cõmuniter fungitur. dixi ad l. 63. ff. ad l. Falc. forensi pretio. aliàs nemo inuitus cogitur vendere. l. 9. C. de Iudæis.

r de auraria functione. v. l. 13. l. 18. C. Theo. de lustrali collatione. Dicitur autẽ eo modo, quo auraria pensio apud Cassiodorum 2. variar. auraria pensitatio. l. 2. C. de fun. patrom. auraria præstatio. l. vnic. C. qui à præbit. tiron. hinc aurarius canon. l. 10. C. de excus. mun. aurarius susceptor. l. 1. C. de apochis publicis.

s i. officialium, hoc enim inter cætera officium significat. l. 6. §. 5. ff. de off. præsid. inde officium censuale. l. 8. ff. qui testam. & apud Symmachũ 1. epist. 46. cohortale. l. 33. C. de appel. comitianũ. l. 2. C. de off. milit. iud. comitum. l. 3. C. de canon. largit. tit. præfecti prætorio. l. vnic. C. de collat. dona. Præsidis. l. 54. in fi. C. de decurion. præsidiale. l. 1. C. de præscript. 30. procuratoris fisci. l. 3. C. quando fiscus vel priuat. proconsulis, præfecti Augustalis. l. 3. §. 1. Cod. de largit. tit. rectoris prouinciæ. l. 2. in fin. C. de Canon. largit. tit. vicarij. d. §. 1.

t Principis est, pondera & mẽsuras tradere. facit Edict. 11. c. 2. facit l. 1. c. 2. C. de ponderatorib. l. 15. C. de susceptorib.

u Qua mulcta afficiatur qui dispẽdium inferat permutationi solidorum.

x adde l. 38. in fi. ff. de rei vind.

y v. tit. de tabul. exhib.

z Interdum duo contractus authentici esse possunt.

a i. est contractib. Idem plerumque fit in testamentis. v. l. 24. ff. qui testamenta.

b adde l. 23. ff. de falsis.

c de quo s. c. 8.

d Iudex militatis causarum ciuilium notionem non habet. v. l. 1. & seq. C. de off. mil. ind.

24. *Vt mutationes in suo statu stent.*

REipublicæ permutationes etiam vel comparationes siue comperitiones [a] cum publico factas vsque ad aduentum sceleratæ memoriæ Totilæ [b] in sua firmitate firmamus, si tamen nulli aliquid alio possidente competit.

25. *Vt fabricæ publicæ seruentur.*

COnsuetudines etiam & priuilegia Romanæ ciuitatis vel publicarum fabricarum reparationi, vel alueo [c] Tiberino, vel foro aut portui Romano siue reparationi formarum [d] concessa seruari præcipimus, ita videlicet, vt ex hisdem tantummodo titulis, ex quibus delegata fuerunt, præstentur.

26. *Vt per negotiatores coemptiones fiant.*

SVper hæc cognouimus Calabriæ vel Apuliæ prouinciæ possessoribus pro coemptionibus non inferendis superindictitium [e] titulum impositum esse pro vnaquaque millena, vnde coemptiones per negotiatores annis singulis exerceri, in præsenti verò negotiatoribus specierum coemptiones recusare tentantes tam superindictitium titulum, quàm coemptionis onus prouinciæ possessoribus imminere, cùm abundè mercatores sint, per quos possit exerceri coemptio: sancimus magnitudinem tuam hæc examinantem, si possibile sit, per negotiatores species comparatas inferri, collatores prouinciæ nullatenus prægrauari, cùm superindictio titulo semel eis imposito, coemptionis etiam onus inferre sit impossibile. *Dat. die, ann. Cons. S. S.*

27. *Vt qui voluerit ad præsentiam Imp. nauigare, non impediatur.*

VIros etiam gloriosissimos ac magnificos Senatores ad nostrum accedere comitatum volentibus, sine quocumque impedimento venire concedimus, nemine prohibendi eos habituro licentiam, ne Senatoribus nostris vel collatoribus debitus introitus quodammodo videatur excludi, sed etiam ad Italiam prouinciam eundi eis, & ibi quantum voluerint tempus commorandi pro reparandis possessionibus aperimus licentiam, cùm dominis absentibus recreari [f] possessiones aut competentem mereri culturam difficile sit. Quæ igitur per hanc diuinam pragmaticam sanctionem nostra statuit æternitas, magnitudo tua modis omnibus effectui mancipare obseruaréque procuret, pœna decem librarum auri imminente contra temeratores nostrarum iussionum. *Pragmatica data Idib. August. Const. Imper. D. N. Iustiniano PP. Aug. anno 28.* [g] *P. C. Basilij V. C. anno 13. Narsiur.* [h] *Ill. præposito sacri cubiculi, Antiocho Vr. magnifico præfecto per Italiam.*

a forte legendum conductiones, argumento eorum quæ dicuntur in *l. 9. C. Theo. de infirman. hu quæ sub tyranno, ibi locatio & conductio immutabilē obtinuerunt firmitatem.*
b de quo *c. 5. 8. §. eod.*
c adde *l. vn. C. de nautis Tyberinu.*
d intelligit vt opinor aquæductus. *l. 27. 6. 3. ff. de vsufruc. & quemadmod. l. 39 §. 5 ff. de leg. 1.*
e Superindictum, est augmentum indictionis. *v. tit. C. de superind. cto.*
f *Plin. 18. c. 3.* Quænam tantæ vbertatis causa erat? Ipsorum tunc manibus Imperatorum colebantur agri (vt fas est credere) gaudente terra vomere laureato, & triumphali aratore: siue illi eadē cura semina tractabant, qua bella, eadémq; diligentia arua disponebant, qua castra: siue honestis manibus omnia lætius proueniūt, quoniam & curiosius fiunt, &c. quæ ibidem vide, de Senatoribus ab aratro ad honores vocatis.
g i. anno 554.
h *Narsi vrb.* ita legitur apud Iulianum.

DE ADSCRIPTITIIS ET COLONIS.

Imper. Iustin. August. Dominico præfecto.

DOcverunt nostram serenitatem Lygdunensium [i] habitatores, & hoc nos docuerunt, quia ante proposuimus legem per quam iussimus adscriptitios vel colonos commiscentibus se liberis mulieribus procreare filios ad similitudinem liberorum, & ex hoc detrimentari fundos & eorum functiones, recedentibus agricolis, velut ex vtero libero procedentes, ex hoc corrigentes sancimus, secundùm veterem legem de adscriptitiis & colonis cōstitutis agricolis, quod nascitur, adscriptitium & colonum fieri, sed si sola fuerit mulier libera constituta cùm procreauerit filios, tunc ergo nullo modo patimur lædi ex hoc penitus liberum vterum, vtque talis mulier tali viro sociata fuerit, neque adscriptitio, neque colono, in hoc tantummodo casu obtinente lege, Sancimus ergo generalem legem, vt qui ex adscriptitio & colono natus est, patris naturam sequatur. Sic ergo & indemnitas fisco collatoribus erit PC. In hoc medentes, præsentem dispositionem disposuimus, quam obseruare tuam celsitudinem sancimus in omnibus Illyricianis partibus, vt non exinde deminutio aliqua dominis inferatur. Tua igitur gloria quæ nobis visa sunt per hanc legem diuinam significantem effectui mancipare festinet, multa imminente decem librarum auri, qui eam violauerit, aut concesserit violandam. *Dat. Sub Id. Apil. Constantinopoli. Imp. D. N. Iustiniano Aug. anno 14.* [k] *Iustino Cons.*

i Lugdunensium, ita legitur apud Iulianum, alij Lygdinensium. extat rescriptum Hadriani ad Bitrasium Pollionē legatum Lygdonensem. *l. 15. in si. ff. de excus. tut.* vbi Haloander legit Lugdunensem. Fit etiam mentio Lugdunensium Gallorum in *l. vlt. §. 1. ff. de censib.* Non potest autem hic locus referri ad Lugdunēses Gallos, vt qui Clodoueo Regi tunc temporis obtemperarent soluti potestate & iurisdictione Imperatoria: vt colligere possis ex Gregorio Turonensi. *2. num. 36.* idque eò magis quòd hæc constitutio ad Illyricianos pertinet. *§. eod.*
k id est, 540.

CONSTITVTIO IVSTINI IMPER. DE FILIIS liberarum, in Africam directa.

Imperator Cæsar, Fl. Iustinus, fidelis in Christo, mansuetus, maximus benefactor, Alamanicus, Gotthicus, Francicus, Germanicus, Anticus VVandalicus, Africanus, Pius, Felix, Inclytus, victor, ac triumphator, semper Augustus, Theodoro.

DIe noctúque pro vtilitate reipublicæ subtiliter cogitantes, illa properamus renouare quanta in locis opportunis sunt necessaria, & maximè pro tributis atque reditibus, sine quibus impossibile est aliquid agere prosperum. Suggessit autem tua magnitudo maximam partem possessorum Africanę prouinciæ precibus suis intimare desolatos agros remansisse, cùm diuina lex promulgata fuisset, constituens creatos ex libera matre & adscriptitio marito, liberos esse, quod contrarium est legibus antiquis: cùm illæ manifestè decreuerunt talem sobolem adscriptitiam esse. ex hac enim licentia filij adscriptitiorum, prædia in quibus nati sunt, dimittentes, & in aliis habitantes locis, tam fiscum quàm dominos prędiorum minuere, & hæc dicentes supplicauerunt corrigere hoc capitulum apud illam prouinciam, sicut & pater noster prædictæ legislator in Illyricianam prouinciam fecit, constituens filios, qui nascuntur ex libera matre atque adscriptitio patre, liberos esse cum suis rebus [l], sed tamen colonos vt non liceat terrulas vbi nati sunt relinquere & alienas colere. His igitur nostræ serenitati suggestione tua relatis, necessarium esse perspeximus possessores subiectos nostros atque functiones publicas adiuuare. Vnde * sancimus in Africana prouincia filios ex libera matre & adscriptitio patre productos, liberos quidem esse, & res proprias habere, in ordine tamen colonorum esse, & non posse eos dimittere prædia, in quibus nati sunt, & excolere aliena. sed vicos ipsos in quibus orti sunt, cum libertate colere, sic etenim nec fiscus nec possessor læditur, neque prædicti imminuuntur, terras vbi nati sunt excolentes, Theodore parens [m] carissime atque amantissime. Quæ igitur per hanc diuinam pragmaticam sanctionem nostra sanxit æternitas, tam tua magnitudo, quàm qui post te eandem administrationem adepti fuerint, vnà cum officio suo effectui mancipare obseruaréque procurent. *Dat. Kal. Mart. Const. Imp. D. N PP. August. Iustini an 5. Indict. 3.* Et subscriptio [n] imperialis, *Vale Theodore parens Carissime atque Amantiss.* & [o], Quæstor legi. *Dat. K. l. Mart. CP. Imp. D. N. Iustin. PP. August. anno 5. post Cons. eiusdem D. N. anno 2.*

l v. *Nou. 162. c. 3.*
m Antiquum est viros graues ab Imperatoribus parentum nomine appellari.
n Obseruā, moris fuisse subscriptionem Principis rescriptis & constitutionibus addi: sed & subscriptionem quæstoris præcedere.
o Moris fuit, quæstores ita subscribere. *v. pragmaticā proximam. §. adde Nou. 114. in prin. & f.* Eadem forma subscribebant patriarchę. *l. 25. §. 6. C. de sacros. eccl.*
p Is fuit successor Iustini 2. de quo §.

SACRVM PRAGMATICVM Tiberij [p] Augusti, de confirmatione constitutionum Iustini Imperatoris de filiis colonorum & liberarum.

In nomine Domini Iesu Christi.

Imperator Cæsar, Fl. Tiberius Constantinus, in Christo mansuetus, maximus, benefactor, & Fl. Nob. Tiberius Mauritius, felicissimus Cæsar, Alamanicus Gotticus, Francicus, Germanicus, Anticus, Alanicus, VVandalicus, Africanus, Pius, Felix, Inclytus, victor & triumphator semper Aug. Theodoro.

COnsvetvm & peculiare nostræ mansuetudinis remedium necessitatibus subiectorum nostrorum imponere cupientes, suggestionem viri beatissimi Publiani, antistitis Carthaginiensium ciuitatis & possessorum eiusdem Africanæ proconsularis prouinciæ, libenter suscepimus, per quas pragmaticam sanctionem Iustini diuæ memoriæ patris nostri pro conditione subolis ab adscriptitio patre & ingenua matre ad Theodorum tunc præfecturam tuam agentem ante tempus emissam firmam inlibatámque nostris etiam adfatibus constitui supplicauerunt, vt cultura terrarū permaneat nulla lege vel machinatione & ab ea separari valitura. Consulentes itaque conlatoribus Africani tractus, sancimus eandem pragmaticam sanctionem, & eius dispositionem, omnibus modis ex quo data est, suas vires habere, & incertam ei auctoritatem vniuersis dominis terrarum opitulari, vt liberi procreati à matre ingenua & patre adscriptitio vel colono rusticitatem paternam cognoscāt, & operibus suis cōsuetos reditus his quibus suppositi sunt, subministrent, deteriores quidem conditionis alieni, ipsius autem cespitis vbi nati sunt, recedere, & in aliis quibuscunque locis degere non permissuri, Theodore parens carissime atque amantissime. Illustris igitur & magnifica autoritas tua hanc pragmaticam sanctionem in æternum valituram edictis propositis omnibus habitatoribus Africanarum partium innotescat, vt omnibus pateat, qualem pro vtilitate eorum prouidentiam gerimus.

Et subscriptio Imperialis.

[q] *Diuinitas te seruet per multos annos, parens carissime atque amantissime.* & Quęstor legi. *Dat. 3. Id. Aug. CP. I. Imp. DN. Tiberij Constantini PP. Aug. anno oct. & PCL. eius an. tertio. & RS. Nob. Tiberij Marc. felicis. Cæsar. anno primo* [r].

q Præcedebant interdum illa. *Et manu diuina: Diuinitas te seruet, per multos annos* Nouell. Valentino de homicidiis casu factis. *& manu diuina optamus vos fœlicissimos.* Nouel. *de indeb. reli.*
r addebant interdum rescriptis & constitutionibus diem, quo is, ad quem dirigeretur, eas accepisset, & quo fuissent ante latæ, i. programmate propositæ. *l. 27. C. Theo. de iu quæ §. relat. contra.* Ideóque in vna & eadem constitutione interdum quatuor dies subnotabantur, Data, Subscripta, Accepta, Antelata, vel Lecta vel Allegata.

Epitome

EPITOME NOVELLARVM LEONIS AD ORDINEM, CODICIS REDACTA, CVIVS NVMERI *ad numerum constitutionum referuntur, authore Dionysio Gothofredo. I.C.*

De his qui monasterium imperfectum relinquunt 14.
De officinarum magnæ ecclesiæ vsu 12.
Episcopus creari potest qui liberos habet 2.
De seruo qui ignorante domino episcopus factus est 11.
Episcopi, sacerdotis, Clerici aduocationib. sponsionibus, & redempturis, se dedentis pœna 86.
Maritus in sacerdotem creari potest 3.
Clericum profanum fieri non debere 7.
De seruo qui ignorante domino clericus factus est 9.
Ne clericus denuo profanus fiat 7.
Diaconi contrahentis matrimoniũ post ordinem assumptum, pœna 79.
Hypodiaconus creari potest, qui 22. an. natus est 16. & 75.
Decennis puer monachus esse potest 6.
Monachi & clerici tutores esse possunt, at non administratores rerum pupillarium 68.
Monachi vt testamentum possint facere 5.
Monachi desertoris pœna 8.
De seruo qui inscio domino monachismum suscepit 10.
Salutarem baptismũ in quocumque sacro oratorio peragi licere 15.
Sacra mysteria in priuatis ædibus possunt celebrari 4.
Puerperas diuinorum mysteriorum fieri participes, & quando infantes baptizentur 17.
Vt Iudæi secundum Christianismi ritus viuant 55.
Ne ex sanguine cibus conficiatur 58.
¶ De legibus receptis & abrogatis *Prohem.*
Legis quæ de consulatu agit abrogatio 94.
Ne amplius senatusconsulta fiant 78.
Senatui prætores, Decurionibus Præf. constituere non licet 47.
¶ Pacto paterno ex æquo hæredem futurum filium 19.
Vt pacta, etiam non constituta pœna valeant. 72.
¶ Vt in contestatione litis & magistratuum initio iuretur 97. ad 107.
Eo quid ad primã denunciationẽ iudicio se non sistit 108.
Vt qui iusiurandum defert, prior de calumnia iuret 99.
¶ Vt dominicis diebus omnes ab operibus vacent 54.
Celebribus quibusdam in ecclesia viris festi dies constituuntur 88.
¶ De his qui in locis arabilib. aut vineis ædificaturi sunt 71.
De structuris & solarij interstitio 113.
De oris maritimis 56.
De auulsa terræ crusta 95.
Quantum in piscatib. remotæ piscatoriæ inter se distare debeant 57. adde 102. 103. 104.
¶ Vt cuique tam intra ciuitates, quàm extra, mortuos sepelire liceat 53.
¶ Vt ad trientes vsuras pecunia licitè mutuetur 83.
¶ Vt mulieres testimonium non præbeant in cõtractib. 48.
Ne serui ad dicendum testimonium admittantur 49.
¶ Homo liber seipsum vendere non potest 59.
Vt purpuræ segmenta & particulæ in publicis mercimoniis sint 80.
Vt negotiari, ædificare, muneráque accipere vrbis magistratibus liceat 84.
De perpetuis emphyteusibus Ecclesiæ 13.
¶ Vt sponsalibus constituta pœna exigatur 18.
Ne præsides in prouinciis suis, domestica sponsalia contrahant 23.
Vt si sponsa ex alio grauida deprehẽdatur, sponsalia rescindi possint 93.
De secundis nuptiis 22. 85. & earum pœna.
De tertiis nuptiis, & earum pœna 90.
Ne intra septimum ætatis annum sponsalia ineantur, neque ante decimum quintum maribus, aut decimum tertium fœminis matrimonium consecretur 109.
Ne filij naturales cum adoptiuis matrimonium contrahant 24.
Ne matrimonia citra sacram benedictionem confirmentur 89.
Ne ante legitimum matrimonij tempus futuris coniugibus benedicatur 74.
Eunuchi vxorem ducentis pœna 98.
Ne captiuorum vxoribus aliis nubere liceat 33.
Ne post assumptũ ordinẽ sacerdotes, diaconi, aut hypodiaconi contrahant nuptias 79.
De seruis qui liberis mulieribus in matrimonium coniunguntur 100.
De seruis coniugib. si alter illorũ libertate donetur 101.
De indodatis mulieribus 106.
Vt dotis promissio ex paternis aut maternis bonis præstetur 21.
De æqualitate dotis & donationis propter nuptias 20.
Furore mulieris & mariti quomodo matrimonium dirimatur 111. 112.
De muliere quæ viuo marito alios de matrimonio compellat 30.
Vt quæ mulier mariti odio abortat, repudiari ab illo possit 31.
Soluto matrimonio dos vt repetatur 110.
De dotis restitutione 25.
Vt concubinam habere non liceat 91.
¶ Quo tempore & à quibus rerum suarum administratio adultis concedi debeat 28.
Monachi & clerici tutores esse possunt, at nõ bonorum pupillarium administratores 68.
¶ Manumissi testamento quando testari possunt 37.
Captiuus testari potest 40.
Cæcus testari potest secretò 69.
Monachus testari potest 5.
Prodignus testari potest 39.
Serui imperatoris testari possunt 38.
Vt in ciuitate quinque: in itineribus verò & agris tres testes ad testamentorum fidem sufficiant 41.
Subscriptiones testium, eorúmque signacula non requiri in testamento 42.
Vt per scribendi ignaros testamenta etiam confirmentur 43.
A quibus obsignari testamenta oporteat 44.
De testamento resignato 82.
¶ Vt qui captiui patris filius nascitur, eius hæreditate non arceatur 36.
¶ Vt iudices sententias in literas referant, suáque manu obsignent 45.
¶ Vt donationes quæ in litteras relatæ non sunt ad 500. vsque aureos valeant 50.
¶ De emancipatione 25.
¶ Vt Eunuchi adoptare possint 26.
Vt pariter omnibus adoptare liceat 27.
¶ De pœna Adulteri manifesto depræhensi 32. Castratoris 60. Ecclesiasticorum alea ludentium 87. Episcoporum, sacerdotum, & clericorum qui se aduocationibus, sponsionibus, redemptionibus aliisve similibus dedunt 86. Eunuchi, si vxorem duxerit 98. Excæcantis aliquem data opera 92. Falsarij 77. Grassatoris 70. eorum qui ad Hostes transeunt suáque sponte reuertuntur 67. eorum qui res vetitas ad hostes transuehunt 63. Incantatorum 65. Iniusti exactoris tributorum 61. Ludentis alea 87. Mulieris quæ mariti odio abortat 31. quæ viuo marito alios de matrimonio compellat 30. eorum qui Naufragiũ suppresserunt 64. Peculatus 105. Plagij 66. Publicam rem vendentis 62. Raptoris virginis, eorumque qui in raptu virginis adfuerunt 35. Sacerdotis, diaconi, aut hypodiaconi post acceptum ordinem nuptias contrahentis 79. Sepulchri violati 96. Terriarum nuptiarum 90. Tutoris qui pupillam suam vitiat 34.
¶ De inuento thesauro 51.
¶ Vt ancillæ partus apud alium editus ipsius dominum sequatur. 29.
¶ De decurionibus 46. 47.
¶ Vt tam veterum principum, quàm recentiorum numismata, modò iusti ponderis probæque materiæ sint valeant 52.
¶ Ne ex auro & pretiosis lapillis quidquam cõfieri in vniuersum nefas sit 81.

IMPERATORIS LEONIS[a] AVGVSTI NOVELLAE CONSTITVTIONES[b]:

AVT,

Correctoriæ[c] legum repurgationes.

Henrico Agylæo interprete.

PROOEMIVM.

RERVM humanarum vicissitudo, vitæq; inconstans atque multiformis status permultis ac omne genus legibus ortũ[d] prębuere: quæ *leges* quia sua multitudine ad quascunque se facile res protendũt, quum illas sibi admouent, quicquid rectè aut secus sese habeat, diiudicant. Sunt itaque tanquam[e] custodes quidam vitæ nostræ & medici[f], dũ mala, partim ne oriantur ac in communem vitam promanent, impediunt[g]: partim verò, quæ mala occulta sunt, insinuanterque irrepserũt, eorum noxam corrigunt[h], ac velut radicitus vitiositatem euellunt, eamque non sinunt corroborari. Atqui *earũdem* humanarum rerum cursus[i] velutique reciproqus quidam æstus, dum sursum deorsum omnia vertit ac voluit, & multa quæ rectè constituta essent, in peius commutat, permulta item obliuione obruit, vt perinde ac si rerum natura visa nunquam essent, incognita sint: non mediocrem illis labem intulit, has profundo silentio tegendo, in illis verò vt inter sese dissentiant efficiendo: idque alias, dum illi ipsi qui illas tulerunt, in priore sententia ac voluntate nõ persistunt, verum sibi ipsi contradicunt: alias etiam, dum posteriores modo consuetudine, modo lege illis contraria sustinent, vt hinc confundi leges, nec exiguum rebus mortalium inferri detrimentũ contingat, aliis cum aliis commutatis, talorúmq;[k] instar huc illuc temere voluentib. Illas itaque res, ex quarum tranquillo & imperturbato statu salus reipublicæ dependet, in tanta cõfusione perturbationéque versari, indignum neglectu rati, quam accuratissima leges inspectione ac consideratione dignati sumus: & quas obtinere conducibile fore animaduertimus, illis selectis, scripto[l] Imperatoriæ nostræ maiestatis decreto in republica authoritatem confirmauimus: vtque controuersias diiudicarent, insuper etiam sciuimus: quas verò vtiles iudicauimus, harum nonnullas in perpetuum silentiũ coniectas, decreto & ipsas à legum honore atque ordine exulare iussimus: quarum autem nullam prorsus mentionem fecimus, has etiam, hoc ipso quòd earum non meminerimus, iuxta atque illas in exilium eiecimus. Denique quoniam & inter receptas consuetudines[m] nonnullas ratione non destitui, talésque, quales prudens aliquis non contemnat, vidimus, has quoque legis prærogatiua honestantes, ex inscriptæ[n] consuetudinis statu ad legis imperium atque honorem eueximus. Quum ergo hæc ita à nobis comparata sint, sciat quisque, quòd quæ leges per scriptum Imperatoriæ nostræ maiestatis decretum authoritatem nactæ, aut quæ consuetunines legis dignitate honoratæ fuerint: hæ & in republ. obtinebunt, & controuersias in se suspensas habebunt. quæ autem ab illis in contrarium vergunt, aut mentione sempiternam illis taciturnitatem iniungente, citráve hãc etiam, vt quæ cum despectis eiusdem conditionis sint, eodem decore dignæ habitæ sunt: hæ verò dehinc & reiectæ & à republica exules atque extorres erunt.

QVOD VNVMQVEMque, qui iudicandi prærogatiuam acceperit, queadmodũ legalium capitulorũ à nobis habitus delectus[o] statuerit, dirimere controuersias oporteat: quæ verò inter reprobata[p] habita sunt, vti ex illis nulla litis ambiguitas diiudicetur.

CONSTITVTIO I.

In nomine eius qui vniuerso humano generi salutares leges tulit, Christi veri Dei nostri, Imper. Cæsar Flauius Leo, pius, fœlix, inclytus, victor, triumphator, omni æuo venerabilis, Augustus, fidelis Rex: Styliano Illustrissimo sacrorum nostrorum officiorum magistro.

ELEBERRIMI ille inter imperatores nominis Iustinianus, quum animo esset erga rempubl. & optimo, & eius vtilitatum studiosissim. velut siluam[q] quandam, constitutiones in Romano Imperio inde ab initio vsque ad suam ætatem diuersis temporibus editas accipiens, quo bene de subditis mereretur, industria & laboribus suis opus admiratione dignum, vniuersarum nempe legum illam incorporationem[r], summa cum contentione efficere est conatus. Siquid contrarium aut inconueniens appareret, repurgauit: ex quibus verò compositum reipublicæ ac decorum statum exiturum crederet, hæc in vnum contexuit, atque velut in artem[s] aliquam informauit quasique in vna iustitiæ libra[t], à qua iustum à diuerso & iniusto discerneretur, constituit & collocauit. Atqui (vt constat) vbique est pulcherrimum, *Vt nequid*[u] *nimis.* Quum nam quæ in multas partes diuisam legum substantiam ac materiam in vnum corpus[x] tanta cum laude coagmentasset, præterea etiam quæ legalis regiminis ordinem ac conuenientiam sæpenumero labefactarent, in concordiam redegisset: itaque quòd ad hæc sola omnes sententiæ ferendæ essent, in vnum consensum iudices compulisset, eósque ad pacificè iudicandum, legalibus capitulis in tranquillo & ab omni contentione libero statu constitutis, inter se conciliasset: his ille non cõtentus, sed præstantius[y] quippiam in reipublicæ gratiam postmodum conficere cogitans, imprudens iis quæ postea statuit, primum opus euertit: neque alterum vituperationi non obnoxium fecit, quum ex posteriore ipsius instituto non paucę aduersus prius suscitatæ contradictiones & controuersiæ sint. Atque ad hunc sanè modum ipse Iustinianus à seipso vitium passus est. Certè quidem quum vsque ad hodiernum diem nunc ex recentioribus sanctionibus, nunc ex inscriptis, & non aliunde quàm[z] quod multitudini placeant, authoritatem præ se ferentibus consuetudinibus: permulta ab illo tempore innouata sint: parum abest, quin res legalis prorsus turbata confusaque, sit &

commisun

a Non inutile fortassis fuerit Græcorũ librorum originem qui multorum manibus hodie teruntur hîc referre. Basilius Macedo, cum filio Constantino & Leone philosopho (cuius Nouellas hîc interpretor) ediderat πρόχειρον, distinctum titulis 60. *adde Nouel.* 1. *in f. Nouell.* 71.j. *de nupt.* Hunc consequutus Leo filius, collatis omnibus quæ de iure ciuili extabãt voluminibus, Digestis, Codicibus, Institutis, Nouellis, nouũ opus libris 60. complexus est: quòd ideo ἑξηκοντάβιβλον, & quia principum leges cõtinet τὰ βασιλικὰ etiam appellant, & ἐκλογὴν *Nouell.* 1.j. *eodẽ.* hoc itaque cõstet. Leonem βασιλικῶν authorem esse 1. *Harmenop.* 1. *in princ. Balsamon in versibus Heroicis.* Eodem tempore Photius Patriarcha Constãtinopolitanus νομοκανόνα edidit, quasi breuiarium & indicẽ Canonum vsu receptorum, distinctum titulis XIIII. quem & προκανόνα appellarunt, fortè quòd is Photij liber præponeretur canonibus. Idẽ enim penè præstiterũt Photius & Balsamõ Græcis, quod Latinis postea Burchardus Vvormatiẽsis anno 1020. Iuo Carnotensis anno 1090. & Gratianus anno 1120. Postea Cõstantinus, Leonis filius, cognomento Porphyrogenneta, libros Basilicôn repurgauit, fuitque author ἀνακαθάρσεως, id est, Basilicôn repetitæ prælectionis, & ita Balsamon intelligẽdus est in præfatione, ne alioquin sibi contrarius, Constantinum Porpyrogennetam authorem faciat τῶν βασιλικῶν. Neque tantùm à Constantino Porphyrogenneta libri Basilicôn repurgati: sed & Photij Pracanon seu Nomocanon. A Constantino, Romanus Lecapenus iunior, Constantini Porphyrogennetæ nepos, edidit (vt quidam putant) librum qui inscribitur μικρὸν κατὰ στοιχεῖον, quod sit paruũ manuale, ordine alphabetico titulos dispositos habens, quo libro multis locis vtitur Constantinus Harmenopulus, vt & aliis nuncupatis Ῥωμαϊκὰ Magistri siue Patricij titulis & capitib. distinctis, de vtroque dixi in Nomenclatore, Græcarum iuris dictionum, & ad Harmenopulum. Hos omnes insecutus est Balsamon interpres Photij, ex Diacono magnæ ecclesiæ Constantinopolitanæ, Nomophylace, & Chartophylace, & præfecto Blachernensi, Antiochiæ, totiúsque Orientis Patriarcha. De Eparchicis aliàs dixi, quibus addi cupio Cuiacium 6. *obseru.* 9. & 10. de synopsi βασιλικῶν seu Ecloga hoc visum est addere: βασιλικῶν, maiorum quasi epitomen esse. *vide Leunclaum in præfatione Eclogæ*, quã multis erroribus occasionem dedisse scribit Cuiacius 18. *obseru.* 36. Quod ad Nouellas Leonis, quas nunc interpretor, attinet: verisimile est editas fuisse post libros βασιλικῶν, vt & Nouellas Iustiniani, post editionem Codicis.

b editæ à Leone post libros βασιλικῶν, quæ multa corrigunt ex Iustinianeo iure, quas idem Cuiacius 17. *obseruat.* 31. negat vllius esse authoritatis apud nos: quin, ne ætate quidem Leonis, vnquam obtinuisse, nisi, vt Græci apud eundem notant, in iis, de quibus antea nihil cõstitutum fuerat. *vt Nouell.* 57. 71. 89. 102. 103. 104. vel quæ ius vetus explicant *vt Nouell.* 77. aut supplent *vt Nouell.* 5.

c ἐπανορθωτικαὶ καθάρσεις. His verbis puto indicari repetitam legũ prælectionem factam à Leone philosopho, nõ has Nouellas, vt hoc procœmio agatur de authoritate legum à Leone philosopho emendatarum.

d Ex corruptis moribus ciuiũ, optimæ leges nascuntur.

e Ad salutem ciuium, ciuitatisque incolumitatem, vitamque hominum & quietem cõditæ sunt leges. *Cicero* 2. *de legibus.*

f Quod medicamenta morbis, hoc exhibent iura negotiis, *Nouella Iustiniani* 111. *in principio.*

g prohibendo scilicet, *leg.* 7. *ff. de legibus.*

h hinc pœnæ constitutæ.

i Legum desuetudinis causæ.

k κατὰ κύβους. species est prouerbij.

l has Nouellas non intelligit, sed βασιλικῶν libros, de quibus s. dixi, alioquin, quid est in his Nouellis, quòd omnibus litibus finiendis satis esse possit.

m Ex consuetudinibus leges fiunt.

n Consuetudo scripta.

o ἐκλογὴ. intelligit haud dubiè libros βασιλικῶν, in quibus quod à seculo Iustiniani ad sua tempora desuetum erat abrogatur: his tantùm selectis, quæ in vsu quotidiano erant posita.

p Lites, non ex legibus abrogatis dirimendæ. Idem à Iustiniano constitutum §. 3. *const. de Iustinianeo Cod.* & §. 5. *de emendat. Cod.*

q ὕλην.

r σωματοποιΐαν.

s ars aliqua iuris.

t Iustitiæ libra.

u τὸ μηδὲν ἄγαν Terentius in Adria *act.* 1. *scen.* 1. Id arbitror adprimè in vita esse vtile, vt Ne *quid nimis.*

x σῶμα. sic corpus Homeri dicitur *l.* 52. §. 2. *ff. de leg.* 2.

y Codicem Iustinianeum repetitæ prælectionis intelligit.

z *l.* 32. §. 1. *ff. de legib.*

communis vitæ negotia sursum deorsum subsultim ferantur. Quapropter [a] quum siquid aliud, hoc certè quòd opitulatrice nostra industria & cura necessariò oriatur dignum sit ** tractatum insuper & consuetudinibus quæ ad rerum gubernationem deuenissent, diligenter excussis legum inter se contradictionem sustulimus: quicquid aduersarium & ad præsentem rerum constitutionem rationemque illicitum esset, huic legalem authoritatem abrogantes: quæcunque verò consuetudines non malè neque noxiè de rebus constituere viderentur, has non amplius inscriptas & neglectas consuetudines manere sinimus, sed ad legis vim ac potestatem extulimus: alicubi autem & ad sæuitiam quiddámque præfractius spectantem, ac ceu iustitiæ penitus oblitam legem, ad suum decentemque modum legibus debita cum æquabilitate contraximus. His itaque hoc pacto dispositis & constitutis, omnibus quibus iustitiæ trutinæ commissæ sunt, & magistratibus & iudicibus mandamus, *vt* [b] *qua leges* ab Imperatoria nostra maiestate à legali solo exulare iussæ sunt, has inutiles iudicantes, dehinc in omne æuum reiici sinant: secundum reliquas verò scriptas atque veteres, & quæ haud ita pridem à sempiternæ memoriæ patre [c] nostro atque nunc à nobis selectæ aut latæ sunt, controuersiis diiudicationes suppeditent, neminique posthac ad aliquam à legali authoritate exterminatam iuris speciem declinare, neque ad consuetudinem quampiam, quæ accepta prærogatiua, pro eo quod consuetudo esset ac diceretur, ad legis maiestatem & honorem à potentia nostra subuecta non sit, recurrere permittatur.

a Quid à Leone præstitũ fuerit in emẽdatione iuris.

b Obserua sententiam huius Nouellæ. *facit* §. 3. *de Iustinianeo Co.* §. 5. *Cod. de emendat. Cod.*

c Basilio scil. Macedone. nam antea dixi Basilium Macedonem cum filiis Constantino & Leone vidisse προχειρον distinctũ titulis sexaginta.

VT QVI CÆTERA SECVNDVM SACROS DIVINOSQVE CANONES episcopali dignitate dignus esse probatur, si liberi ex legitimo matrimonio illi sint, ob illos in consequendo honore nullum impedimentum sentiat.

Aliter,

VT QVI ALIOQVI PRINCIPE [d] SACERDOTIO DIGNVS EST, SI legitimi illi liberi sint, non impediatur illum consequi.

d ἀρχιερωσύνης intelligit sacerdotium episcopale.

CONSTITVTIO. II.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ vniuersali.

QVVM sacrosancti diuinique canones, & quicũque alij de sacerdotio ac episcoporum creatione statuere, in optimum numerisque omnibus plenum editi sint modum (& quidem quomodo illi non exactè perfectéque editi sint, quum diuina inspiratio in authoribus efficaciter operata sit?) mirari [e] subit, quomodo non veriti nonnulli sint, sacras diuinásq; leges, tanquam illæ absolutæ non essent, promulgatis aliis legibus abrogare. Etenim quum sacri canones [f], quibus locis de episcoporum creatione præscribunt, statuant, *eum* [g] *qui ex* legitimo matrimonio liberos habeat, si modo in reliqua vitæ ratione nihil impedimenti sit, ad primarium [h] sacerdotium promoueri posse: hi in contrarium statuentes [i], aiunt, vt ij qui liberos habent tametsi legitimi coniugij munus sint, ad Episcopalem dignitatem euadant, suò impedimento vacare. Quod ideo fortasse in animum induxerunt, quod [k] istiusmodi affectione quadam erga liberos (quid enim quis aliud dicat?) sacras facultates oblæsurus videatur. Verùm non rectè sese illa ratio habet. Sic namque [l] nec fratribus aliisve cognatis superstitibus accessum quisquam ad Episcopatum haberet: siquidem & ad hos sanguinis propinquitatisque affectio respicit. Quin & hoc præuidentes diuini canones, fecerunt episcopis potestatem, vt si ipsis pauperes cognati essent, illorum inopiam ex sacris facultatibus subleuarent. Nostra igitur Imperatoria quæ ex Deo est maiestas, si mandatis diuinis insistatur, id longè conuenientius fore animaduertens, consonam illis profert legem, vt quemadmodum ipsis videtur ad primarium sacerdotium promoueri posse † qui illo honore alioqui dignus sit, tametsi liberi ipsi lege tamen honorati sint: id ita liceat: & ita quidem censens, vt à lege quæ contradicere ausa fuit, in audaciæ pœnam perpetuum in futurum exigatur silentium.

e Leges diuinæ abrogari nõ possunt.

f *1. ad Tim. 4. ad Tit. 1. versi. 6.*

g Nemo remouetur ab episcopatu adipiscendo propter liberos quos habet.

h ἀρχιερωσύνην.

i *v. leg. 42. §. 1. Cod. de episcop. Nouel. 123. c. 1. Nouell. 137. ca. 2.*

k adde & aliàs ex *d. §. 1. distinct. 28. cap. priusquã de Syracusanæ.* hinc dubitandi ratio sumitur.

l Euersa ratio dubitandi ab absurdo.

† & ita abrogatur *d. §. 1. d. Nou. ca. 1. §. 4. Nouell. 23. c. 1. Nou. 137. c. 2. adde ca. priusquam. ca. de Syracusane.*

VT QVI SACERDOTES CREANDI SVNT SECVNDVM ECCLESIAE RItus, ea lege creẽtur, vt omnem deinceps vitam cœlibem agant: aut si matrimonium contrahere velint, prius id faciant, ac deinde ad creationem procedant.

Aliter,

QVOD ANTE INEVNDVM SACERDOTIVM MATRIMONIVM contrahi debeat.

CONSTITVTIO III.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & vniuersali Patriarchæ.

QVVM decenter inde ab initio de iis qui faciendis Deo sacris digni essent, ecclesiasticus ordo constituerit, non rectè (meo quidem iudicio) qui præsentis temporis consuetudinem sequuntur, interdum ecclesiasticam traditionem cõtemnunt. Nam vbi illa [m] mandat, *vt qui creandi* sacerdotes sunt, aut per omnem vitam, si promissum non falsum fore fidant, cœlibatum voueant: aut si [n] illum seruare impossibile ipsis videatur, legitimè matrimonium ineãt, ac deinde diuinum ministerium suscipiant: consuetudo quæ in præsenti obtinet, iis, quibus matrimonio coniungi in animo est, concedit, vt [o] antequam vxorem duxerint, sacerdotes fieri possint, & deinde biennium ad perficiendam voluntatem iungi matrimonio volenti præstituit. Id igitur quia indecorum esse videmus, iubemus, vt ad vetus ecclesiæ & antiquitus traditum præscriptum [p] dehinc creationes procedant. Neque enim dignum est, vt qui spirituali ascensu supra corporis abiectionem & sordes euecti sunt, hi rursum ad carnis [q] sordes delabantur: sed è diuerso, vt diuinum ministerium ex corporis sordibus tanquam in altum aliquem gradum cõscendat, conuenientius fuerit.

m Traditio ecclesiastica.

n Hoc innuit, traditionẽ fuisse ecclesiasticam, vt qui creandi sacerdotes essent vel cœlibatum vouerent, vel si eum vouere non possent, vxorẽ prius ducerent, & ita ministerium susciperent.

o Hoc innuit, tollendam esse sui temporis, vt inquit, consuetudinem, quæ sacerdoti, intra biennium sacerdotij adepti vxoris ducendæ potestatem faciebat, reducta, vt inquit, veteri consuetudine qua futuris episcopis matrimoniũ permissum, non tamen electis *leg. 45. Co. de episcop. v. Nouell. 79. j. eod.*

p *de quo supr. dixi.*

q nuptias intelligit. Idem penè dicitur *in l. 4. §. 1. ver. oportet, Co. de episcop.* quod parum honestè dictum videtur τίμιος γὰρ ὁ γάμος ἐν πᾶσι *Hebraeor. 13. vers. 4.* simile est quiddam Syriaci *distinct. 82. ca. 4.* & Innocentij *distinct. 28. ca. 2.* & Gregorij distinct. 28. ca. priusquam.

VT NON-MODO VNIVERSALIS [r] ECCLESIAE SACERDOTES, VERVM etiam qui ad quamcunque sacram ædem pertinent, si in hoc vocentur, licitè sacra mysteria † exponere, diuinumque cultum celebrare domi priuatæ possint.

CONSTITVTIO IIII.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ vniuersali.

PLACVIT veteribus, vt quæ sacrificia & cõmuniones in priuatis ædibus fiunt, ab illis sacerdotibus, qui ad generales [s] ecclesias pertinent, solis celebrentur: ab aliis verò qui alicui alij sacræ ædi addicti deseruiunt, priuatóque vitæ in statu sunt, vt nullum neque officium neque sacrificium perficiatur. Atque hoc quidem vt statuerent, religionis conseruandæ causa in mentem illis venisse videtur, quo videlicet (vt coniicere est) dum nonnulli sacerdotij prætextu lethale defectionis malum tegunt, vsu non veniat, vti qui profanati sacrificij participes fuerint, longè magis contaminentur quàm expientur. Qui profectò eorum qui istiusmodi religioni cautionem excogitarunt, propositus finis hoc ipso nomine quod sacrosanctæ fidei stabilimentum adinuenerint, simul laudabilis, simul cõmendatione dignus est. Veruntamen quatenus se firmitatem allaturos existimarunt, eatenus illam ex lege promanasse atque se extendisse non videas. E diuerso verò subinde illam ipsam legem religiosis & diuinis ministeriis operam nauantibus etiam aduersari conspicitur. Vt autem pollutus sacerdos, qui notus non est, pollutæ suæ inquinationis aliquem participem faciat, verisimile fortasse est aliquando id euenire. Verùm non ita vt semper & omnino tale quiddam contingat. Quis enim animo tam facili est, tamque omnia promiscua habet, vt quẽ non norit sacerdotem, neque cuius religionis neque quibus moribus sit, hunc ad sacrificandum aduocet? Rursum verò qui defectionem moliuntur, rémque sacram profananter faciunt, ne illi cum alienis ab impietate conuentus agere non velint. Vt vnde stabiliri lex videtur, non inde quemadmodum existimatum sit, stabiliatur. Tum & religiosis in multis vtilitatibus conseqnendis eandem impedimento esse comperitur. Siquidem cum diuina gratia in omnibus ferè omnium non modo potentiorum, verùm etiam tenuiorum domibus sacraria [t] Deo erecta sint, & verò sumptus reliquáque ad rem familiarem necessaria sacerdotibus ab omnibus similiter suppeditari non possint: euenit propter legem, vt (quemadmodum dixi) qui tenuiores sunt quam vt priuatim sacerdotes suscipere possint, persæpe diuinorum mysteriorum expertes maneant, & sacra [u] delubra, quæ in illis sacrificia fieri debeant, his defraudentur. Quin verisimile etiam est, nonnunquam defunctorum [x] memoria instante, ob defectum sacerdotis præsentem memoriæ diem nullo facto sacrificio [y] elabi: vt inde & qui hîc viuunt, & quos altera vita tenet, vtrisque non exiguum damnum obueniat. Statuimus igitur, *vt non solùm* generalis ecclesiæ sacerdotes, sed etiam qui ad quamcunque aliam sacerdotum domum pertinẽt, quibuscunque cuiusque domus dominis accersitis accessum ad sacra ora-

r καθολικῆς.

† ἱερὰς μυσταγωγίας καὶ λατρείας si ita est, Nouella Iustiniani 58. abrogatur. Interim hoc innuere videtur, sacerdoti in priuatis domibus permitti ἱεράσθαι καὶ μυσταγωγεῖν. vt hæc Nouella pertineat ad sacrificia & administrationẽ verbi *c. clericos distinct. 1. de consacrat.* vt & Nou. 15. j. ad baptismum.

s καθολικῆς.

t quæ Græcis εὐκτήρια. Theophil. §. 8 Inst. de rerum diuis.

u ἱερὰ τεμενίσματα.

x κεκοιμένων.

y de sacrificio pro defunctis aliàs dixi.

toria & sacrarũ rerum functionem [a] dare voluerit, in quibuslibet ædibus sacrificandi [b], Deique arcana enarrandi facultatem [c] habeant †.

a ἱερατείαν.
b ἱερᾶσθαι, intelligit ἐκκλησιαστικὴν λειτουργίαν vt Nouel. 131. c. 8. actũ sacrificandi.
c μυσταγωγεῖν.
† & ita abrogatur Nouell. 58. Noue. 131. c. 8. Olim sine consensu episcopi, qui in priuata domo vel possessione sacrificasset Canones notabant vt παρασυνάγωγοι Balsamon ad cap. 31. synodi 6. in Trullo: adde c. clericos distinct. 1. de consecratione.

NE QVIBVS, POSTQVAM MONASTICAE VITAE INSTITVTVM SVbierint, facultates suppetunt, in vniuersum hi de illis testari prohibeantur: sed vt si, quo tempore monasterium adierunt, in id quidpiam contulerint, in illorum potestate sit, vt quemadmodum velint, de iis quę sibi postmodũ pararunt, in plenum assem etiam testamentum condant: si verò nihil ab initio intulerint, tum vt de besse statuendi facultatem habeant: monasterium autem alterã partem siue trientem accipiat.

Aliter.

VT MONACHVS[d] DE ACQVISITIS TESTARI POSSIT.

CONSTITVTIO V.

Idem Imperator Stephano [e] sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ vniuersali.

QVONIAM de monachorum bonis quæ post susceptam vitam monasticam coaceruassent, persæpe nobis vna cum Dei amantiss. sub te primariis sacerdotibus dubitare te (ô diuinum, &, vt mundo præluceas, in magno ecclesiæ firmamento à principe lumine collocatum lumen) dixisti, an constitutione facta monachos istiusmodi bonorum dominos designari oporteret, an verò ipsos ab illorum dominio arceri conueniret: nimirum quòd tanquam nubes, quæ istinc ambiguitas existit, rationis radios, quo minus perspicuè ea res diiudicari possit, subeat & offuscet: quoniam (inquam) de hoc dubitantes variis nos postulationibus ad huius rei considerationem vna vobiscum suscipiendam hortati estis: nos, vt in aliis, ita & hîc sacerdotalem tuam dignitatem venerantes, ad satisfactionem petitionis tuæ accingimur. Ac illa quidem primum à nobis dicantur, quæ à veteribus [f] de illis qui se iam in monasticam rempublicã [g] adscribi volunt, constituta sunt: illis nempe de rebus suis prius testandum esse, ac deinde ad concupitum vitæ institutum procedendum, nec dispositionem rerum suarum vitæ mutatione anticipandam. Nam si hoc ita euenisse constet, non amplius ipsis iam tonsis vt de rebus suis quicquam statuant permittendum esse: omnémque substantiam, in qua ecclesia tonsi sunt, illi cessuram. Quod sanè de iis qui vitam monasticam iam subierunt, decretum (extraquam si liberi qui hæreditatem petant, supersint) & optimum: & ita, vt nemo possit melius, constitutum est: tum nec addi nec adimi illi quicquam queat. Etenim qui ante mutatam vitæ rationem, quum bonorum dispositionem in arbitrio suo positam haberet, de iis statuere noluerit: meritò postmodum id facere prohibetur, vti qui se ipse in has angustias coniecerit. Propterea enim quòd quũ licitum ipsi esset prædisponere res suas testamento noluerit, eius postea faciendi facultatem, tanquam ab ipso damnatam, sibi adimi, id verò iure longè optimo sustinet. Cætero quin etiam, quomodo non absurdum fuerit, si qui se ab huius vitæ curis seiunxerit, illarum adhuc onus sufferat, indéque promanante molestia prematur? Liberos igitur qui in monachorum numerum adscriptus est (quemadmodum dixi) quando non habet, non profecto hoc decretum decreto alteri cedat. At si liberi supersint (non enim tunc illos propter parentis silentium damno affici fas esset) non omnino testamenti ordinationem monachicus habitus impediat: sed manifestum est quòd [h] de liberorum portionibus testari poterit, quæ illis æquabili legitimáque diuisione attribuentur. Quæ verò pars ad ipsum respicit, in ea testamenti factio deficiat: quippe quæ integra ad monasterium pertineat. Cæterùm si mors etiam (vt multi sunt rerum humanarum casus) subito superueniens rerum distributionem intercipiat, neque tunc quidem quæ liberis succurrat dispositio omnino conticebit: sed secundum dictum modum, quæ ad illos pertinent legitimo ipsis iure separabuntur: residuum autem inuolabit monasterium. Atque hæc quidem de hisce facultatibus, quas ante susceptam vitam monasticam habuerit quisquam. Verum de quo paterna vestra beatitudo prodire decretum petiit (de iis nimirum rebus quæ post monasticæ vitæ susceptionem accesserunt) de eo hoc statuimus, vt inde ab eo tempore ex quo monasticæ vitæ rationem susceperit, consideratione procedente, quæ postmodum ab ipso comparata sunt discernantur. Non enim quòd qui à profana vita ad monasticam transit, nisi prius testetur, testandi postmodum facultate priuatur: ideo & de iis quæ postmodum conquisierit, quicquam statuere in vniuersum prohibeatur. Illic namque iure testamenti factione priuatur: quia quum ipsi in profano statu res adhuc tractãti aliquid cõstituere integrũ esset, eo ipso quod id non fecerit, se ipse in [i] has angustias circumcluserit. hîc verò nihil simile est vt quisquam aut à seipso, aut ab alio prohibeatur. Quod si quis dicat, hoc solo nomine quod monachus sit, monasterium omnia esse percepturum: haud scio, si istiusmodi, quæ monachos deceant, statuat. Primum enim an qui homines opum contemptum professi sunt, hos ita illas amplecti, ac quacumque ratione retinere cõuenit? Deinde sint alicui cognati pauperes, alioquíve noti, qui consolatrice manu indigeant: quomodo nõ ab omni humanitate alienum, nullo illos ex cognati rebus subleuamine dignari, tanquam non modo peregrinos, sed & cognatos amicósque propellere, atque omnia ad se trahere, monachis decorum sit? quemadmodum helluones [k] voracésque homines nullam omnino partem aliis qui vnà accumbunt, relinquere velle videmus. Neque enim seruus seruitutis vinculis liberatur, neque egenus commiseratione potitur, non alius quisquam necessitatibus pressus consolationis fructum inuenit, quum omnes monachi facultates monasterio dantur. Ac propter hoc sanè statuimus, *vt si quis, quo tempore* monasticam vitam suscepit ecclesiæ quidpiam consecrarit, illi circa res postmodum comparatas liberum ratúmque iudicium sit [l] quomodocunque de illis statuere velit: sin nihil omnino ab initio in monasterium allatum sit, tum vt bifariam substantia diuidatur, ita vt vna pars in bessem, altera verò in trientem, circumscribatur. ac monachus quomodocunque ipsi visum fuerit de besse testamento statuat: triens autem applicetur monasterio. Atque hæc quidem, de quibus requisitis nostra decreuit potentia. Oportebit autem tuam beatitudinem, quæ decreta sunt, omnibus sub ipsa Dei amantiss. metropolitanis facere manifesta: & hos similiter sub se constitutis Episcopis, illósque quarum curam sortiti sunt ecclesiis ista indicare: quo videlicet & in præsens & in futurum hæc ab omnibus tum cognóscantur, tum hunc ad modum fiant.

d περὶ τοῦ διατίθεσθαι τὸν μονάσοντα, &c. extat aliàs huius Nouellæ Epitome apud Harmenopulũ 5. titul. 1. §. 3.
e quem Cedrenus in Leone vocat στέφανον σύγκελλον, Leonis ἀδελφόν. cui mortuo successit Antonius cognomẽto Cauleas. Porro σύγκελλος idẽ quibusdam, quod contubernalis. Zonaræ verò in Monomacho id in Ecclesia σύγκελλος, quod Agarenis Seriph. hoc est Caliphæ successor. Apud alios est suffraganeus. Plura dixi in Nomenclatore meo Græcarum iuris dictionũ in voce πρωτοσύγκελλος & in voce σύγκελλος.
f Iure veteri monachi testari non poterant, Nouel. 5. ca. 5. Nouell. 76. Nouell. 123. ca. 38.
g τῷ μοναστικῷ βίῳ.
h v. Nouell. 76. in fin. Nouel. 123. cap. 38.
i adde l. 7. §. 1. ff. qui satisdare: l. 2. §. 8. ff. si quis cautionibus.
k helluonis natura.
l & ita abrogatur Nouella 5. c. 5. Nouel. 123. c. 38.

VT VTRVNQVE TEMPVS TVM QVOD SANCTA SEXTA CONSTITVIT synodus, tum quod decernit diuus Basilius, in iis qui monachi fieri statuunt, obseruetur: & bonorũ eius qui à synodo præstituto tempore monachus fit, dispositio secundum editam à nobis formam procedat.

Aliter,

VT DECENNIS[m] PVER IN MONACHORVM NVMERVM ASSVMATVR.

CONSTITVTIO VI.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ vniuersali.

QVo tempore eos qui monasticam vitam subire desiderant re concupita potiri oporteat, id quia non vnum atque idem, sed aliud atque aliud à diuinis nostris patribus præstitutum sit, vt ad hunc etiam tractatum diiudicandum, & quæ subesse videtur contrarietatem conciliandam me componerem, effectum est. Itaque quæ magnus ille ac admirandus decernit [n] Basilius (vt videlicet qui monachicum habitum ambiunt, decimosexto primum aut decimoseptimo ætatis anno digni illo habeantur) quæque sancta sexta [o] mandat [p] synodus, anno decimo, qui istiusmodi vitam capessent, suscipiendos esse monens: hæc cum sanctiss. Patriarcha Deique amantiss. metropolitanis diligenter expendentes, neutram sacrarũ legum diximus esse contemnendam: sed contra ad vtrumcunque tempus religioso habitu qui illum sumere cupiunt dignos haberi iubemus. De bonorũ autem dispositione peculiarẽ sententiam pronunciauimus, *vt nempe qui* sextodecimo aut decimoseptimo tonderi voluerit, de rebus suis quomodo velit, statuere [q] possit. Existimo enim propterea etiam magnum illum Basilium hoc tempus huiusmodi actioni tribuisse, quod ad id legitimæ ætatis requisitio ad statuendum de rebus suis impedimento nõ sit. Qui verò decimo anno in monasticæ vitę sanctimoniam mutato statu transite in animo habeat, vt neque huic salutaris conatus impedimẽtum aliquod obuiet (hoc enim, vt videtur, & sacra synodus intelligens, ac volens, tẽpus quo vitam monasticã adire esset ampliauit) *ne tamen is* quo modo istiusmodi vitam ineundi, sic etiam de rebus suis testandi † facultatem accipiat: sed donec illud tempus, quo legitimam plenamque ad testandũ ætas potestatem capit, aduenerit, à disponendis rebus inhibeatur. Quòd si (vt sunt res humanæ) ante illius temporis completionem è vita excesserit, serui eius omnes à seruitute liberentur: reliqua verò bona bifariam diuidantur, in bessem & trientem. ac bessem quidem monasterium auferat, triens autem defuncti cognatis detur. Quorum si nulli supererunt, quò bes processit, eò triens quoque abeat.

m adde Vigelium 5. methodi iuris Pontificij 4. nũ. 35. Ab infantia potuisse monachos fieri cõstat ex lege 53. C. de episcop.
n in epistola ad Amphilochium canone 18.
o in Trullo.
p canone 40. vbi vide Balsamonẽ.
q id est testari adde Nouell. 6. 5. eodem.
† videtur abrogari lex Constãtini, qua permittebatur impuberi cœlibatũ profitenti ac vouenti, in ipso monasterij ingressu testamenti factio, de quo vide Sozomenum 1. ca. 9. vide quæ scripsi ad. l. vlt. Cod. de testament. milit.

VT QVO-

VT QVOTIESCVNQVE A CLERICORVM HABITV AD PROFANORUM transire per vecordiam aliquis tẽtarit, in illum is inuitus etiam restituatur.

Aliter,

NE CLERICVS DENVO PROFANVS[a] FIAT.

a περὶ τῦ κληρικὸν μὴ γίνεσθαι αὖθις λαϊκὸν ὅστινς.

CONSTITVTIO. VII.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ vniuersali.

Qvemadmodvm antehac, quando certiorem firmioremque rerum constitutionem inuestigaremus, si ciuilis lex plus roboris ac firmitatis, quam ecclesiastica præbere videretur, illi prærogatiuam dedimus: eo modo & hîc decretum sacrum rectæ rerum moderationi, quàm ciuile sit, conducibilius fore intelligentes, illi per assensionem consona præscriptione edita, statuimus, *vt quicumque clericorum* habitum mutare profanorum habitu improbè instituerit, is quotiescunque actus fuerit in istiusmodi vecordiam, secundum ecclesiasticum decretum, quantumuis inuitus in clericorum habitum[b] restituatur: tametsi qui ecclesiastici ordinis statum recipiat, dignus non sit, vti qui se ipse illo indignum transfugio constituerit.

b v. Nouell. 5. eodem.

VT QVI REIICERE VENERANDVM MONASTICAE VITAE[c] HABITUM in animum induxerit, ac pro illo profanorum[d] habitum susceperit, quotiescunque hoc facere ausus fuerit, etiam inuitus in illum restituatur: & ex quo monasterio improbè aufugerit, eidem reddatur.

Aliter,

DE[e] EO QVI VITAM MONASTICAM DESERIT, QVI PRAESIDVM cohortibus[f] ascribi solet.

c τῆς μονήρους πολιτείας.
d τὸ λαϊκόν.
e Græci ita legunt περὶ τῦ συντάξαμένυ, καὶ ἀθετήσαντος τὸν μονήρη βίον.
f Arcadius & Honorius in l. 53. §. 1. C. de episcopu: sed & postea Iustinianus, monachum desertorem addici voluerat cohorti præsidis prouinciæ Nouel. 5. c. 6. postea idem Iustinianus monasterio reddi iusserat, non cohorti addici: nisi plus semel monasteriũ deseruisset, Nouel. 123. c. 42. 4. Eclog. 1. c. 15. Hac autẽ Nouella cohorti nunquam addicitur.

CONSTITVTIO VIII.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ vniuersali.

Cvm alioqui, qui incompositè viuere instituunt, ac præ laudatis moribus sectantur vitiosos, quotiescunque flagitij quicquam designasse deprehensi sint, malum ipsorum institutum multifariam coerceatur, nec improbam scelestámque voluntatem ac molitionem correptione vacare toleretur: subit mirari, quomodo lex vetus iis qui monasticę vitæ exercitationi se emãcipassent, deinde verò stationem suam & ordinem deseruissent, quomodoque sacræ[g] literæ habent, tanquam[h] canes ad suum ipsorum vomitum, aut sues ad pristinæ vitæ cœnosam cloacam reuersi essent, ac profanorum in habitu statúque seipsi collocassent: improbum hoc scelus tentari omnínoque perfici permiserit: Iubet enim, vt qui semel monasticæ vitæ institutum reliquerint, vnde flagitiosè exstiterint, reuerterentur: qui verò iterũ[i] id ausi essent, ex eo tempore pulsi monachatu, inter cohortales prouincialis cohortis recenserentur[k]. Atqui si, vt desertor ordinis profanorum habitu indueretur, id illi statutũ pulchrum visum fuit, quid causæ est, cur ipsum ab initio ita non vestierit: sed vt qui monachus professionem suam semel deseruerit, is ad illam quamlibet inuitus denuò cogeretur, constituerit? Si hoc ita præcipi decorum putauit, quare in eodem decreto non consistit, sed tanquam ipsum placiti sui pœniteat, miserum illum monachum ad militarem vitam protrahit? Nequaquam verò id nobis esse fas videtur, *neque*† *qui* in diuinæ militiæ[l] legiones receptus sit, hunc in mundanis militiis placet collocari. At cõtrà, quod ecclesiastico ordini obseruari debere visum est, vt si quis sæpius vitam monasticam aspernatus vagetur, huic profanum habitum recipere non concedatur, id per legem etiam nos iubemus. Si enim qui vitam monasticam exuit, mundanæ voluptatis velut asylo concitus id facit: quæ ratio est, tametsi semel cupiditatis suæ motu prohibus sit, quum si rursum ad hoc faciendum animum appellat, se ad finem insolens suum consilium perducturum, ac in profanorum statum recipiendum esse sciat, vt is non omnibus modis monasticæ vitæ institutum iterum communi viuendi modo mutet?

g Prouerb. 26. versic. 12. & 2. Petr. 2.
h nota genus prouerbij.
i Nouell. 123. cap. 42.
k sic solebant clerici desertores cohortibus addici Nouell. 6. vt apparitores præfecti vrbi, corpori pistorũ leg. 2. C. de apparitoribus præfecti vrbi: dissimiliter cohortales addicebantur Curiæ l. 38. Cod. de decurionibus vel suarij pistrino l. 19. Cod. de pœnis. Nam huiusmodi mutatione cohortaliũ aut suariorũ conditio deterior non fiebat.
† & ita abrogatur d. Nou. 5. c. 6. Nouel. 123. ca. 42. lex 53. §. 1. Cod. de episcopu: lex vlt. §. 4. §. 5. in fi. Co. de episco. aud.
l Monachismus diuina militia.

DE SERVO QVI IGNORANTE[m] domino clericus factus est.

m adde Nouel. 123. cap. 17.

CONSTITVTIO IX.

Idem Imperator Stephano sanctiss. vniuersalique Constantinopolitano Archiepiscopo.

Eidem rectæ rerum ecclesiasticarum constitutionis curæ insistentes, quæque sacrosanctis canonibus placuerunt, hisce nos etiam album calculum adiicientes, ab aduersariis ciuilibus legibus hanc contradictionis pœnam, vt ex legitimis constitutionibus subtrahantur exigimus. *Vt enim qui*, cum seruilis conditionis esset, ignorante domino venerandum sacerdotij dignitatem assumpserit, nudatus istinc promanante honore, in pristinum seruitutis restitueretur statum, secundum[n] ecclesiæ Dei voluntatem & nos constituimus[o]. Legem autem, quæ seruum ignorante domino sacerdotem factum, seruitute liberat, huc vt neque effectum[p] neque fandi facultatem habeat redigimus.

n adde episto. ad Philemon.
o v. d. c. 17.
p ἀνενέργητον τε καὶ ἀσιώπητον (?) ἀπαρρησίαστον.

DE SERVO QVI INSCIO DOMINO monachismum suscepit.

CONSTITVTIO X.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ vniuersali.

Qvam præstans monasticæ vitæ professio sit, quique suaue illud & beatum iugum suscipiũt, quanta illi reuerentia & honore digni sint, scimus quidem & ipsi. Itaque non quo illum vituperemus, sed potius quo vituperationi eximamus, hæc statuere visum est, & censemur. Quanto enim illa admirabilior diuiniórque est, tanto maiore, & quidem quanta maxima attingi cum veneratione, nequaquam verò ingratitudinis & improbitatis velamen ac prætextum monasticæ vitæ dignitatem fieri oportet. Et certè quomodo improbitas dicenda non est, si homo seruus dominum suum fugiẽs, ad illud vitæ institutum deueniat? Quoniam igitur de seruis fugitiuis ad vitam monasticam deuenientibus, statutum à superioribus[q] est, vt si intra tres annos fugitiuus manifestus fiat, illum habitu nudatum recipiendi facultatem dominus habeat: si verò vsque in tertium annum incognitus manserit, tametsi postmodum agnoscatur, vt domini potestati non obnoxius sit, præterque illius voluntatem liber nuncupetur: & verò inde multos fugiendi dominos suos occasionẽ cepisse, ac re honesta, monasticæ vitæ professione, ad tegendam malitiam abuti videmus (cuilibet enim seruo perfacile est, vt ad triennium se occultet, deindéque libertatem consequatur) iubemus, *vt quantocunque* tempore seruus tali consilio monachus factus delituerit, si ipsum aliquando dominus inueniat, nihilominus quem malo proposito habitum sumpsit, hoc exuatur, rursúmque in domini potestatem subigatur. Nam quod pio affectu habitum illum sumpserit, quantumuis id verbis ipse fingat, ne dici quidem potest. Siue enim cum beneuolo placidóque domino vteretur, pro amore, odio concepto, fugere decreuerit: extremæ ingratitudinis & improbitatis argumentum habẽs: siue (vt sunt res humanæ) molestiis & iniuria affectus non tolerarit, ac idcirco dominum deseruerit, quomodo eam rempubl. magnificaciet, quæ ciues suos in *Christi* crucem & mortem continenter respicere vult?

q Nouell. 5. ca. 2. §. 1. versic. triennij, vel semel expleto tẽpore.

DE SERVO QVI IGNORANTE domino episcopus factus est.

CONSTITVTIO XI.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ vniuersali.

Qvod de seruo[r] qui venerandam sacerdotij dignitatem furatus sit, idem & de illis seruis quibus nesciẽte domino ad primarij sacerdotij honores conscendere visum est, statuimus: vt videlicet secundum ecclesiasticæ constitutionis voluntatem, exauthorati, honore in quem clam irrepserint priuentur, & ad suum seruilémque statum reducantur. Non enim profectò qui aliis in rebus furto vel fraude aliquid subtrahunt, his non modò ea quæ subtraxerint retinere non concedemus, sed interdum etiam vt maleficos puniemus: & qui tantarum rerũ furta audent, hos inde honestè viuere, & ex vno fraudis pessimo exercitio duo omnium lõgè pretiosissima, libertatem & sacerdotij prærogatiuam, lucrari sinemus. Ergo si quis seruus ignorãte domino episcopus creatus sit, inde ad seruitutis effugium nil iuuatur.

r Nouell. 9. 5. eodem.

DE OFFICINARVM[s] MAGNAE ecclesiæ vsu.

s Nouell. 41. Nouell. 59.

CONSTITVTIO XII.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ vniuersali.

ONSTANTINVS[a], is qui primus Christi nomine Imperij coronam splendidiorem ac augustiorem reddidit, vbi etiam dignum aliis suis præclaris facinoribus Imperatoriaque cura fore prospexisset, de sepultura *nempe* eorum mortuorũ quos in ea etiam re egestas premeret, officinas[b], ex quarũ vectigali necessarios ad humandos mortuos sumptus suppeditandos ordinasset, sanctæ Dei ecclesiæ applicauit. Hāc igitur prouisionem quum piorum hominum æmulatio postmodum excepisset, quæ & ipsa pauperibus ad sepeliendum sufficeret, permultum illa in hunc vsum sumptus auxit. Verùm nunc omnino nihil ea solicitudine, qua initio ter ille quaterque beatus princeps voluit, dispensari inde videas. At nos, & scientes quidem quòd postquam ecclesia officinarum vectigalia occupauit, tametsi (quòd vsus non postulet) in quem ab initio constitutum est, Numinis cultum illa non expendat, in aliud tamen quodpiam ministerium, & ipsum ad numinis cultum pertinens, prorsus illa dispenset: statuimus, *vt quæ de his* iam olim edita constitutio[c] est, immota & inuiolata permaneat. Officinæ autem omnes, quæ in hoc ministerium attributæ sunt, supra mille numero sunt ad centum.

a v. d. Nouell. 43. in prin. & Nouell. 59. in princ.

b Officinarum magnæ Ecclesiæ Constantinopolitanæ reditus sepulchrorum sumptibus deputati.

c Nouel. 43.

DE PERPETVIS EMPHYTEVSIBVS[d].

CONSTITVTIO XIII.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ vniuersali.

EM fraudulentam simul & illicitam, consecratarum Deo ædium (ecclesiarum videlicet, hospitiorum, & viduis pupillisque alendis destinatarum domuũ) profectos etiam audere ad nostras delatum est aures. Narratum est enim, quum domus elocatæ sint, iamque tempus pacto constitutum decurrat, quando locationis terminus, ac possessionis renouatio[e] instat, non fieri certam aliquam & statutam solutionem, quam peculiari nomine εἰσδεκτικὸν[f] vocant: sed quomodo præfectis pro ipsorum auaritia visum fit, ita exactionibus domuum possessores prægrauari. Id igitur cum omnibus graue tum pauperioribus (quod ita ipsis durior egestatis necessitas imponatur) longè esse acerbissimum videntes, ne id amplius fiat lege cauemus: sed *vt certa* quantitate ad[g] duplum emphyteutici vectigalis constituenda solutio definiatur: & insuper omnis illatio locationis instrumentis inscribatur, domuique nulla nouatio adferatur: non verò in præfectorum quæstum interuertatur, dum illi non vt domuum vtilitati consulant, sed sceleste sibi lucrum parent, hoc agunt.

d quidam legũt περὶ ἀνακάμψεως v. (*ma*.1. Feud. 5.

e ἀνανεώσεως *Scrimg*. Cuiac. *d. loco* videtur legisse ἀνακάμψεως idémque putat hunc locũ de precaria accipiendum. hinc illud Caroli magni 4. *leg. Franciæ*, Si quis in cēsibus reddendis & præcariis nouandis negligēs fuerit. Precaria non est eadem cum libellaria, dixi *ad l. 24. §. 1. Co. de sacrosanct.* cum feudo, cum vsufructu, quin cũ ipsa emphyteusi, quãuis illa omnia sint vsusfructus. Idque eo perspicitur, quòd is qui dat, retineat ꝓprietatem ad instar pignoris, hypothecæ, fiduciæ, ἀντιχρήσεως. quæ omnia non eadem sunt etiãsi in hoc vnũ conueniant, ꝙ sint pignora. Itaque, Cuiacius putat precariam esse cessionem vsusfructus rei immobilis, quæ fit clerico ad tempus vel dum vixerit, ea lege vt ecclesiæ ministerium exhibeat. quod vix est vt huic loco cõueniat. videtur enim pertinere ad omnes omnino homines quibus ius est ab ecclesia emphyteusim accipere, non ad solos sacerdotes.

f εἰσδεκτικὸν, renouationis pretium. de mercedibus dixi ad edict. 13. *Instin. cap. 7.*

g quænã quantitas εἰσδεκτικῶν esse debeat.

DE[h] IIS QVI MONASTERIVM imperfectum relinquunt.

CONSTITVTIO XIIII[i].

Eidem.

VI præcipitanter ambitioseque ad faciendum aliquid fertur, ac ipso in initio viribus ac facultate distituitur, siue manifestum vitium, siue benignitatis speciem conatus præ se ferat, simul ille reprehensione dignus, simul aspernandus est. Hoc sanè & qui similitudines ab initio prouerbiaque loquitur, Dominus noster & seruator in Euangeliis vult, vbi de ædificatione vrbis & absolutione, ac de similibus sermocinatur. Meritò igitur & sacræ leges[k] & ciuilia decreta similes edunt, eiusdémque sensus admonitiones, vt quicunque monasterium construere instituerent, si ad perficiendum opus pares non essent, id aggredi prohiberentur. Oportet enim quascunque res, vbi ad perfectionem peruenerint, tum demum conuenientem appellationem indipisci: nequaquam verò nomen rebus imperfectis, vt consummatæ constitutionis sint, præstare potest. Itaque (quod dictum est) rectè sacra ciuilisque lex eos qui ad rem absoluendam pares non sint, fabricandi monasterij inceptione prohibet. Verùm quoniam incognitum illud est, quando monasterium sufficienter absolutum iudicari debeat (non enim expressè ab illis huiusmodi absolutio definita est) hac de re certum atque euidens edictum promulgare placuit. Dicimus igitur (quoniam diuinum os loquutum[l] est: *Vbi duo aut tres in nomine meo congregati sunt, ibi in medio illorum sum*) quod opus aliquod monasterij appellationem subiturum, minimum[m] tribus sufficere oporteat: quod nimirum idem opus, si facultatibus quoque abundè instruatur, ad celebritatem nominis etiam valeat. Vt ergo quis liberam impedimentóque carentem ad dedicandum monasterium aggressionem habeat, in tot minimum monachos dedicationem concipiat necesse fuerit. Porrò quia permulti, qui se istiusmodi incœpto dedunt, præueniente morte, ipsosque hominum consortio eripiente, interdum proposito destituuntur: illud à nobis statuitur, *vt si testamentum conditum sit*, quæ in illo ecclesiæ assignata sunt, ea illi cedant. Si verò (vt idemtidem ex mortis incertitudine contingit) *antequam de rebus suis statueret* euectus fuerit, tum si ad tres numero liberi superfint, quadrantem bonorum inuolabit monasterium: sin vltra ternarium numerum sobolis multitudo procedet, liberis connumerabitur monasterium, & deducto ære alieno, ex vniuersa substantia, quantum ipsorum quisque, capiet. Quod si defunctus sine liberis decesserit, parentes autem superstites habeat, rebus bifariam diuisis, vna pars parentibus, altera monasterio applicabitur. At si neque parentes neque liberos hæredes habeat, & cognati ad hæreditatem prodeant, ipsi quidem quotcunque fuerint, trientem inter se distribuent, bes verò ecclesiæ accedet. Verumenim verò si aut per obliuionem, aut aliam quampiam causam, in contrariam laudabili legitimoque proposito testamentum sententiam conceptũ sit, vt eius loci antistes Dei amantissimus, quantum ad ecclesiæ, eorúmque qui in illa assessuri sunt, sustentationem sufficerit, vendicet, de reliquis verò legum præscriptio & testamentum diiudicent.

h adde Nouell. 77. cap. 1. Nouel. 131. cap. 7.

i meminit huius Nouellę Harmenopolus 5. titulo 8, §. 108.

k d. cap. 1. d. c. 7.

l Matthæi 18. versi. 20.

m Imò duo videntur sufficere l. 12. ff. de testibus. sed fortè id receptũ fuit, quod duo familiam non faciunt l. 40. in fine ff. de verborum significationibus.

VT SALVTAREM BAPTISMVM[n] in quocunque sacro oratorio peragi liceat. †

CONSTITVTIO XV.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo & Patriarchæ vniuersali.

TIAM hic venerandæ sextæ synodi[o] sacer canon[p], qui non in priuatarum ædium oratoriis seorsum, sed in solis in communem vsum consecratis templis, diuinam regenerationis lotionem perfici vult, quum similia cum illis iubeat, qui sacrosancta sacrificia & mysteria in priuatis domibus celebrari vetant[q]: ideóque à nobis iampridem consideratius expensi sunt: tanquam illorum germanus similiter correctionem consequetur. Statuimus igitur, *quemadmodum de sacrificiis*, sic quoque de salutifero baptismate, vt & ipsum in quocunque sacro oratorio quibuslibet peragere licitum sit. Nam hæc tam strictè sacrum synodo decretum constituisse mihi quidem videtur, propter eos qui quanquam sacerdotum nomen gerant, profani tamen sunt, & quos ad lauacrum adducunt, pollutos reddunt: qui (vt apparet) domos eiusdem opinionis hominum subeuntes, non rem diuinam faciunt, sed cum iis qui conueniunt, in auspicati aliquid moliuntur. Hanc verò prouisionem tametsi & diuinam esse, & multa salutaria continere constet: non tamen illa ad impietatis plenos à suis vitiis coercendos sufficiat. Nam & res audax est malitia, omníque modo, clausis etiam oratoriis, ad explendum propositum suum, suam inueniat viam. Verumtamen quum nunc diuina gratia omnes peruersæ opiniones sint profligatæ, etiam quantum ad hoc attinet, quamobrem reipublicæ hoc decretum ad prohibendam in priuatarum ædium oratoriis regenerationis lotionem obtrudatur, nullam equidem esse necessariam causam video.

n superius dixit περὶ τοῦ μὴ τὰς ἱερὰς μυσταγωγίας καὶ λατρείας οἴκοι ἐπιτελεῖν. Noue. 4. nunc de baptismo.

† & ita abrogatur Canon 59. Synodi 6. in Trullo *adde* Nouell. 58.

o *in Trullo* §. 17.

p 59.

q Nouell. 4. 5. eo. Nouel. 58.

VT QVI VIGINTI[r] ANNOS habet, Hypodiaconus creari posit.

CONSTITVTIO XVI.

Eidem.

ETVS verbum, quod[s] de rebus suis dicenti aures esse apperiendas monet, cum in aliis omnibus perbellè sese habeat, tum hic longè esse pulchrius apparet. At quorsum hoc? Ciuilis[t] lex statuit, *ne minor* viginti quinque annis in diuinis officiis creetur hypodiaconus. Decretum sacrum contra statuit, vt qui ad istiusmodi ministerium accedit, hunc vigesimus annus ad ordinationem perducat. Dignum itaque sacram legem de rebus suis præcipientem audire Imperatoria nostra maiestas

r Noue. 75. 6. c. 15. synodi 6. in Trullo.

s ne alioquin cum poeta dicatur, dedecus ille domus sciet vltimus.

t & ita abrogatur Nouella Iustiniani 123. c. 13.

maieſtas rata, & in eandem cum illa ſententiam deſcendit, & ſtatuit, *vt qui* ad vigeſimum annum peruenit, modò anteactæ vitæ ratio obſtaculo non ſit, quantum ad ætatem, hypodiaconi officium ſuſcipere non impediatur.

DE PVERPERIS QVANDO DIVINORVM myſteriorum participes fiant: & quando infantes baptizentur, poſt quadraginta videlicet dies, extra quàm ſi neceſſitas vrgeat.

CONSTITVTIO XVII.

Eidem.

ID quod beatitudo tua poſtulat, à vobis procedere, quàm à nobis originem ſumere ac proficiſci, æquius fuerat: De re [a] enim ſacra ſanctitatem tuam ſancire oportebat. Verùm quoniam ſuper vno duntaxat capite concilium conſultare (quum de multis decernere concilij ſit) inconueniens eſſe, nos verò & citra concilium decretum facere poſſe dicitis: admonitionem ſuſcipiẽtes, quibus de rebus poſtulationem inſtituiſtis, de his conſtitutionem emittimus. Quum itaque Dominus & ſeruator noſter, quò ſplendore gloriæ ipſius illuminarẽtur qui in tenebris ambulant, iuxta atque nos carnis atque ſanguinis noſtri particeps factus fuerit: valde mea quidem ſententia à ſalutifera ipſius prouidentia diuerſè ſentiunt, quotquot eam quæ ex recenti puerperio decumbit, & morte [b] præ [c] foribus conſiſtente, nec diem quem ipſi expectandum autumant (quadrageſimum nempe poſt partum) expectante, citiúſque obtorto velut collo protrahente, corripitur: illuminatione [d] indignam eſſe opinantur, & vt ob corporis immunditiem [e] reuera illa è vita immunda excedat (quippe quæ in ſacris non inſtituatur [f] nec ſacri lauacri luſtrationis, regenerationíſque particeps fiat) efficiunt. Neque verò illi periculi damníque magnitudinẽ, quam inconſiderata ipſorũ & pernicioſa religio adfert præ oculis habent. Verùm ea illa eſt abſurditas, vt oratione non indigeat. Talem enim mulierem incredulam reformationéque deſtitutam decedere, & iſtiuſmodi ob cauſam, pro eo quod inter ſeruandos collocanda eſſet, in perditorum damnatorúmque locum reiici: quomodo fas, Deóve, qui per fidem in ipſum & in aqua Spiritúque regenerationem, ſalutem donat, non graue atque acerbum eſt? Vanam igitur iſtiuſmodi prudentiam de hinc in futurum è medio tollentes de mulieribus, quæ recèns pepererunt, quæque naturali expurgatione occupatæ ſunt, ſtatuimus, *vt ſi quidem* alia quacunque affectione morbida ipſarum vita no tentetur, vſque ad præfinitum quadraginta dierum tempus expertes maneant, nondum initiatæ, illuminatione [g]; ad ſacra receptæ & initiatæ, ſacroſanctorum myſteriorum perceptionẽ. at ſi quis ipſis morbus, qui vitæ internecionẽ minitetur, ſuperueniat & incumbat: ſacrarum rerum omnibus modis participes fiant. Etenim ſi illis [h] qui propter enormia flagitia multis annis viuifica cõmunione arcentur, mors adobruens præſcriptum tempus incidit, neque quiſquam hos ſacrorum participatione prohibere ſuſtinet, qua ratione hæ propter naturales carnis ſordes prohibebuntur? Quod profectò non tam propter muliebrem hãc immunditiem, quàm ob alias cauſas in intima legis ratione reconditas, & veteri [i] prohibitum eſſe lege, & gratiæ tempus traditionis loco ſucceſſiſſe puto. Exiſtimo ſiquidem ſacram legem id præſcripſiſſe, quo proteruam eorum qui intemperater viuerent, concupiſcentiam caſtigaret: quemadmodum & alia multa per alia præcepta ordinantur & præſcribuntur, quo indomitus quorundam in mulieres ſtimulus retundatur. Quin & hæc prouidentiæ quæ legem conſtituit voluntas eſt, vt partus à deprauatione liberi ſint. Quia enim quicquid natura ſuperuacaneum eſt, idem corruptiuum & inutile eſt, quòd hic ſanguis ſuperfluus ſit, quæ illi obnoxiæ eſſent in immunditiem ad id temporis viuere illa lex iubet: quò ipſo etiam nominis ſono laſciua concupiſcentia ad temperantiam redigatur, ne ex inutili & corrupta materia ipſum animans coagmẽtetur. Et ſanè de infantibus eundem ad modum conſtituimus *vt ſi non inquietentur*, inimicóſque naturæ caſus ſuperẽt, antequam gratiæ ſplendore illuſtrentur, quadrageſimus [k] dies expectetur. Conſentaneum namque eſt, vt quemadmodum fœtus quadraginta [l] diebus in naturæ maternóque receptaculo plenè informantur, ſic etiam in æquali dierum numero in diuinæ gloriæ æternique omnium Patris domum procedant. Si tamen & octauo [m] à partu die baptizare aliquis volet, neque id abſurdũ fuerit. Dominus.n. noſter *Chriſtus* octauo die circũciſus, impoſito circumciſioni fine, pro hac viuifico baptiſmate initiari conceſſit. Verùm hæc obtineant, ſi nulla neceſſitas, quę mortẽ minetur exiſtat. Ac ſi periculũ aliquod emergens vim vitę inferat, omni diligẽtia omnibúſque viribus etiam intra octauum diem ſacram lotionem peragi oportebit, ne non illuminatus, neque ſacri lauacri, atque adeò ſummi boni expers partus decedat.

a Cuíque turpe eſt, ius in quo verſatur ignorare *l. 2. §. 43. ff. de origine iuris*: 12. *Quintil.* 3.

b Puerpera præ foribus mortis poſita l. *vl.* §. 1. *C. qui potiores.*

c παρὰ πόδας *Scrimg.*

d φωτισμοῦ, i. baptiſmo.

e Puerperę immundities.

f ἀμυσταγώγητον.

g id eſt, baptiſmo. hoc innuit mulieres baptiſmo nõ initiatas intra diem 40. puerperij baptiſari non poſſe, niſi caſus aliquis aliud exigat baptiſmo initiatas non admitti intra eoſdem dies ad ſacram communionẽ, *adde Photiũ tit.* 3. *c.* 18.

h Excommunicatis, mortis tãtũm impendentis cauſa, communio datur.

i Moſis lege, mulier ſi maſculum peperiſſet ſeptem diebus immunda: 30. diebus præterea manebat in ſanguine purificationis ſuæ: ſi fœminam, duabus ſeptimanis immũda: 66. dieb. in purificatione nullam rem ſacram attingere poterat *Leui.* 12.

k Leo monet, non tamẽ iubet, ad quadrageſimum vſque diẽ baptiſmum differri in infante, niſi mors infanti immineat.

l Quadrageſimo die partus formatur, vt dixi ad *l. 3. in f. ff. de ſuis: adde l. 39. D. de pœnis.* vel quadrageſimo nono 3. *Gell.* 10.

m Octauo die baptiſmũ infanti cõferri poſſe.

n Extat Epitome apud Harmenopulum 4. *tit.* 1. §. 26.

† ſi ita eſt, abrogatur *l. 134. ff. de verb. oblig.*

VT [n] IN SPONSALIBVS CONſtituta pœna exigatur. †

CONSTITVT. XVIII.

Idem Imperator Styliano excellentiſs. ſacrorum officiorum magiſtro.

IN omnibus rebus & dictis quod præſtantius ſit ſeligi, reprehendendum non eſt. Atque tunc quidem, vt aliquid ſequare, aut declinandum cenſeas, non eorum qui aliquid aut faciunt aut dicunt, habenda ratio: ſed eorum quæ fiunt ac dicuntur, cognoſcendus ſtatus eſt. Idcirco quod conſuetudini placuit, *vt in ſponſaliorũ* reprobationibus pœnæ imminerent iis qui reprobare inſtituerent, id in legis authoritatem collocamus. Arbitror enim, id quod conſuetudini viſum eſt, ea lege quæ de huiuſmodi rebus lata eſt, nihil improbabilius eſſe. ac res ipſas referre in melius. Nam quum lex arrhæ perditione, aut in duplum [o] reſtitutione ſolùm temeritatem puniat, hæc definitum pactóque conſtitutum in ſponſaliorum reſciſſione ſubiri damnum vult. Ac ſanè [p], ne (vt fieri aſſolet) ſponſalia ſurſum deorſum ferantur, hoc mihi (quemadmodum dixi) maiorem obtinere vim videtur. Solius enim arrhæ perditio, quæ in eum qui dedit, ac deinde ſponſalibus non acquieſcit, conſtituta eſt: eiúſque in duplũ reſtitutiõ, quam mulctam is qui arrham cepit, deindéque in pacto conuento non perſiſtit, ſuſtinet: vt propter pœnæ leuitatem ad pactorum reſciſſionem, qui id facere cogitant, facilius ferantur, facit. At ex pacto definitæ pœnæ grauius damnum ſibi obuenire videns inconſtans ille, tardior omnino ad diuellenda ſponſalia fiet. Quod ſanè nos etiam nuptialibus contractibus magis conducibile fore animaduertentes, quod ex conſuetudine fieri ſolet, in legitimam conſtitutionem traducimus *. Ex arrhæ ſi quidem [q] perditione faciles ſponſaliorum euerſiones video: ex pœnæ perſolutione non item. Nam grauius diſpendium (pacto enim conſtituta pœna, arrha maior prorſus atque grauior eſt) vel inuitum inhibens, animi incõſtãtiam acquieſcere illis quæ antea de ſponſalibus placuerũt, compellet. Sic igitur quod à conſuetudine confirmatum eſt, quemadmodum hactenus, ita deinceps & obtineto & cauſas diiudicato: tum etiam qui ſponſalia euertit, pœnæ exactione feritor.

o *v. l. 5. Cod. de ſponſalib.*

p Ratio decidendi.

q hoc innuit dupli pœnam legibus conſtitutam non ita adſtringere: quantum conuenta atque pacta *adde* 20. *Gell.* 1. vbi de pœna iniuriæ cõſtituta legib. XII. tabularum.

DE PACTO [r] PATERNO, EX æquo hæredem futurum filium.

CONSTITVTIO XIX.

Idem Imperator Styliano excellentiſſ. ſacrorum officiorum magiſtro.

NOn contemnendi alios ſtudio (vt & antea à nobis dictum eſt) neque vt gloriam nobis paremus, ad legum correctionem proceſſimus: ſed vt, quod conducibile non eſt, quoad eius fieri poteſt, à ſubditorum conſortio remoueamus: id ſcientes, ad moderandam rempublicam legum rectam conſtitutionem omnium eſſe præſtantiſſimam. Nam qui leges [s] reip. oculos eſſe dixerit, is profectò, mea ſententia illas ita vocans, nihil indecens pronunciauerit. Quemadmodum enim res maximè neceſſaria eſt animali non titubans oculus, ita & reipublicæ legum æquus & rectus ſtatus. Huius ergo nos curam gerentes, poſteaquam in ſelecto [t] Codice legem eſſe cognouimus, (quæ propter euidentem abſurditatem in hominum animis neutiquam locum inuenit, vt ſuſciperetur: nedum vim aliquam & efficaciam habet. Contraria enim ſtatuit naturali, quæ à parentibus liberis debetur, æquabilitati, aduerſúſque filium patri ad iniquitatem feneſtram apperit: quin & parentem vt illi morem gerat obſtrictum, mendacio, dolóque obnoxium facit) poſteaquam, *inquam*, iſtiuſmodi quandam eſſe legem animaduertimus, tametſi etiam ante noſtram ſanxionem, ipſam ne ſuſciperetur excluſerit communis hominum voluntas: tamen nos nihilominus omnem illi prorſus functionem & vſum decreto adimimus. At quid dicit? Etiamſi, *inquit*, pater, quum in matrimonium collocaret filium, illum poſt deceſſum ſuum ex æqua parte cum aliis fratribus paternorũ bonorum hæredem fore pacto promiſerit, in poteſtate tamen illius, ſi velit, erit, vt pactum eiuſmodi negligat, aliíſq; liberis amplius attribuat: & illi cui æquam portionem in hæreditate pactum concedebat, minorẽ aſſignet. Hoc itaq; quanquam alioqui (quomodo diximus) in repub. nullum locum habeat, noſtro etiam decreto velut in exilium eiectũ, omnibus modis in rempublicã ingreſſu prohibemus. Statuimus verò, *vt* [u] *parentum* nemo iura filiorum, quibus cum reliquis liberis æqualem hæreditatis portionem ſeruatum iri in nuptialibus contractibus ſpoponderint, innouare tentet. Ac ſi quis pactiones ſuas aſpernari, & illius, cui tantundem, quantum alij fratres habituri ſunt promiſerit, portioni detrahere compertus fuerit: ſciat is, pœnitentia mutatam voluntatem inualidam atque vanam habendam. Ex æquo enim cum aliis fratribus ſecundum

r *v. l. 15. C. de pactis.*

s ὀφθαλμοὺς πολιτείας τοὺς νόμους.

t ἐν τῇ τοῦ κώδικος ἐκλογῇ, hoc eſt in Codice repetitæ prælectionis.

u *dixi ad l. 15.*

initum pactum filius in bona succedet. Neque verò mendacium veritati [a] præferri vlla ratio patitur, nec æquum est, neque rationabili animali conuenit pacta [b] conuenta per improbationem adulterari. Atqui si quid aliud, hoc certè hominem decet[c], vt verbis suis fidem præstet: nisi mendaciis veritatem corrumpendo, destitutus ratione, eorum albo quæ ratione prædita sunt, excidere velit. Quinimo nec illud consentaneum est, vt parentes iis qui pariter [d] ex ipsis nati sunt, non parem curam exhibeant, neque æqualiter ipsorum vitæ prospiciant: sed alios quidem vberiores facultates habere, aliis verò nihil parcere, neque illorum misereri, tametsi inopes in miseria victuri sint, velint. Cæterũ æquum est, vt quemadmodum omnibus liberis ex æquo vitam impertiti sunt, ita etiam ad hanc facultates impertiantur: nequaquam verò, velut ancipiti libra his leuius quiddam, illis verò grauius, pro inæqualitate animi sui attribuant.

a mendacium veritati postponendum.
b *l.7.§.7.ff.de pactis.*
c est enim graue fidem fallere *l.1.ff.de constitut.*
d Paria eiusdẽ iuris censentur.

VT[e] NE MARITVS QVEMADMODVM VXOR, ILLA PRAEMORIENTE, præter [f] donationem propter nuptias quicquam capiat.

CONSTITVTIO XX.

Idem Imperator Styliano excellentiss. sacrorum officiorum magistro.

CVM vetustis legibus [g], quæ de pactionibus nuptialibus tractant, tum in prima matrimonij coitione, tum in eius dissolutione, quam mors in alterum coniugum irruens efficit, æqualitatem[h] & viro & mulieri assignare visum sit: haud scio qua re moti, quibus postmodum leges condere studio fuit, diuersis constitutionibus has subiecerint. Etenim vetustiores[i] leges mox à coniugij coitione æquales esse collationes, tũ muliebrem tum virilem, & vt altero vita defuncto, quum liberi nulli superessent, nec pactum in quo quippiam de lucro significaretur, subesset, ex æquo ad vtrumque sua reuerterentur, constituerunt. Si verò de lucro pactum initum esset, tunc vt vtercunque vita excessisset, qui superstes esset, receptis rebus suis, insuper quantum pacto comprehensum esset, lucraretur, & in ambobus lucri æqualitas seruaretur: ita vt viro præmortuo mulier dotem, propterque nuptias donationis partem aliquam, eámve totam, si ita conuenisset, asportaret: & si mulier ante virũ in mortem incidisset, vir donationem propter nuptias conseruaret, illámque lucrum, siue dos tota, siue eius pars, prout pacta vellent, sequeretur. Atque hæc quidem quum vetustioribus placuissent, posterioribus[k] displicuerunt. Quapropter & contra statuũt: quanquam non rectè. Statuunt autem, vti statim ab initio coniugij inæquales procedant collationes, & maior dos sit, donatio verò propter nuptias contractior: eiúsque vxor ab eo die quo matrimonium contractum est, sit domina, quãquam (vt fieri assolet) alterius viri consortio postmodum se mancipet. Et iniquè iudicantes, vbi matrimonium morte distractum fuerit, mulieris mœstitiam lucro consolantur: viri verò supra amissionem vxoris, dispendio rerum ipsius mœrorem adaugent. Iubent enim, vti mulier superstes cum sua dote vniuersam propter nuptias donationem auferat, & ad hæc ex reliqua mariti substantia tantum quantũ dotis donationísque propter nuptias in vnam summã contractarum quadrans conficit, ceu hęres capiat. Quòd si mulier ante maritum mortem obeat, tum vt illius hæredes vnà cum dote donationem propter nuptias lucrentur: maritus autem nihil aliud quàm quantum dotis donationísque propter nuptias quadrans facit, habeat: vtique res eum ad modum procedat, siue subsit pactum, siue nihil huiusmodi inter ipsos conuenerit. Sed hæc quomodo non iniqua? quomodo pro iure hæc non extrema iniuria est? Quæ quidem præmortuo marito mulier accipit, in his fortasse aliqua ratio: quæ verò illa præmortua ad eius hæredes deuoluuntur: in his quomodo non omnis iniustitia & enormitas inest? Ea propter decenter valdè sapientérque perpetuò ille memorandus Imperator, & qui ex ipsius lumbis natus post ipsum *rebus præest*, fecit, qui veteribus legibus authoritatem conseruandam, quęque peruersè contra statuerent, eas è repub. in exilium eiiciendas putauit. At enim refractaria contentiosaque consuetudo est, ac frequenter absurda aliqua opinio, vbi in hominum animis (eorum præsertim quibus recto iudicio illam expendere curæ non est) altas velut radices egit, haud facilè extirpari nequit. Qui homines anticipatam opinionem, quamuis friuola sit, amplexantur, nolũtque sequi meliora. Adeò vt ne nunc quidem in æternum commemorandi patris nostri constitutio, quæ ad veteres leges nuptialium pactionum rationem reducit, absurdã constitutionem missam esse faciendam persuaserit, atque in quæ ille exilium decreuerat, in publico hæc etiamnum vsu sint. Quid nos igitur? *Postquam semel* præualere visum est: ne [l] in matrimonij coitione ex æquo collationes fiant, sed maior donatione propter nuptias dos sit, hoc in repub. obtineto. & si mors matrimonium dirimat, tum si [m] maritus sine liberis decedat, pactúmque non subsit, vxor dotem donationémque propter nuptias, nihil autem amplius auferto: si verò mulierem mors abripiat, dotem hæredes eius capiunto: maritus autem suis rebus ne priuator, neque quæ ipsius sunt, alij, sed ipse habeto. Quomodo enim iniquum non est, alios ex illius rebus lucrum sentire: ipsum verò, supra amissionem coniugis, bonis etiam suis, siue donatione propter nuptias priuari?

e *adde Nou. Iustiniani.*
f ὑπόβολον Græci hic appellãt: vt & Harmenopulus 4.tit.10. §.10. apud quem extat huius Nouell. epitome.
g *d.Nou.97.*
h *d. Nou. 97. de æqualitate dotis & donationis propter nuptias.*
i *Nou.97.c.1.*
k .i. his quæ Iustiniani tempora secutæ sunt.
l Inæqualis potest esse quantitas dotis & donationis propter nuptias *Nou. 22. c.20.* Inæqualis, inquam, Nã donatio propter nuptias dotis datione maior esse potest.
m Mulier morte mariti sine liberis mortui, donationem propter nuptias pleno iure lucratur, nisi pactum sit contrarium. Quid si mulier præmortua? eius hæredes dotem tantùm auferũt, rebus propter nuptias donatis penes maritum manentibus.

VT[n] DOTIS PROMISSIO EX PAternis aut maternis bonis facta præstetur.

CONSTITVTIO XXI.

Idem Imp. Styliano excellentiss. sacrorum officiorum magistro.

QVEMADMODVM in libra videmus, eam tum rectè ad rerum earum quæ ponderantur, diiudicationem desumi, quando lances æquales[o] sunt, neque vel tantillum in alteram partem proclinant: ita quoque lex, quum ne tantillum quidem in se intorquet ac deprauat, digna est quæ ad rerum diiudicationẽ procedat. Illius enim partes sunt, vt æqualitatẽ: huius autem, vt ius stabile conseruet. At quorsum hæc? In Codicibus descripta[p] constitutio est, quæ dum à parentibus, quę in matrimonium liberos collocarunt, promissa dotis donationisve propter nuptias nomine facta exigit, haud scio quomodo ius commisceat. Vult[q] namque, vti pater, qui pro liberis dotem donationémve propter nuptias promiserit, si promissionem indistinctè fecerit, illam totã de suo expleat, suisque solis ex bonis persoluat: sin distinxerit, huncque ad modum locutus sit, *Ex meis filijsque bonis promissa exhibebo:* tum si inops sit, nihil ille in promissum contribuat, sed filij facultates, quæ se vnà cum filio daturum pollicitus est parens, solæ expleant: sed si diues sit, contrarium statuatur, vt ipse solus de suo quæ pollicitus sit expleat, filiúsq; nihil cum illo communicet: tametsi non se solùm, sed cum filio promissum expleturum pollicitus sit: quod filium, qui ipse nõ promiserit, dare quippiam indignum putetur. Hoc itaque æquitatis subuersionem esse rati sumus. Nam quantacumque inopia teneatur parens, si filius solus de suo promissa soluat, nulla iustitia legis apparet: neque rursum quũ satis affluens rerum patri copia est, filium contributionis omnino esse expertem, vniuersúmque promissum à parente exhiberi conuenit. Quamobrem etiam statuimus † *vt*[r] *secundum* parentis verba promissorum solutio procedat, ab ipsóque solo, quando se solum daturum pollicitus est, promissum exigatur: quando verò cum filio se daturum promisit, filius etiam solutioni obnoxius sit: eáque ex æqualibus partibus, quando illæ definitæ non sunt, fiat: ac tum ex inæqualibus etiam, quum vtrique certæ partes diuersè assignatæ sunt. In hoc nulla æquitatis euersio est, insupérque id ad liberorum vtilitatem spectat, quam in codicibus edita constitutio non magnopere curat. Quid ita? Quoniam sæpenumero parens, quum ad dispendium respicit, ideóq; illud tempus quod filio efficaciter promittendi potestatem facit, ineundo nuptiali contractui expectat, quod conducibile filio sit perdit. Vt igitur ea res ambobus commoda felixque sit, neque æquitas iniquo iudicio inuoluatur, nec verò denique liberorum vtilitati noceatur, Codicis decretum vacato: hoc verò iam etiam consuetudini cognitum in republica obtineto. Quum etenim pro decreto legis in republica habeatur, iam prælatum est, quæ in Codicibus est constitutioni.

n Extat huius Nouellæ Epitome apud Harmenop.4. *tit.8.* §.34.
o Lances iustitiæ æquales.
p *l.vlt.C.de dot. promiss.*
q sententia d.legis vltimæ.
† Emendatio d.l.vltimæ.
r Sensus est, patrem (si solus dotem promisit, vel donationẽ propter nuptias) solum exigi: si cum filio filiáve promiserit, pro sua tantùm parte conueniri, nisi ex parte inæquali specialiter promiserit, atq. ita, patrem indefinitè dotẽ promittentem, ac donantem propter nuptias, solum non exigi: quod d.lex vltima cõstituerat. Alij non malè sentiunt spectãdum esse, quonã iure pater dotẽ dederit. vt si tãquam tutor filię aut gestor, non de suis bonis videatur filiã dotasse *v.VVurms. 1.obseruat.37.§. 2.* Interea videtur Leo secutus legem *22.§.3.in fi. ff.soluto.*

VT MVLIER QVÆ MATRIMONIVM NON[s] ITERAT, VNIVS, LIberorum portionem proprietatis iure capiat: similiter & pater.

CONSTITVTIO XXII.

Idem Imperator Styliano excellentiss. sacrorum officiorum magistro.

SICVT in plerisque aliis, quando absurdi nihil incideret neque rebus noxium quicquam inferretur, consuetudini[t] cessimus: quin & legis prærogatiuam illi dedimus, quum iam plebs assuefacta illi esset, nec ab illa se auelli sineret: ita etiam in parte donationis propter nuptias, quam mulier liberos habens, nec animo alteris nuptiis applicito sponsalem torum commiscens accipit, faciendũ putauimus. Quum enim antiquior[u] lex id donum ita circumscribat, vt donatione propter nuptias mulieri in vsumfructũ data, illa propter vsumfructũ ex eadẽ propter nuptias donatione, vnius liberorum portio-

s *adde Nou.85.* & *eod. Nouel. Iustin. 127.c.3.*
t Consuetudini quando cedendum.
u Mulier primis nuptiis cõtenta, donationis propter nuptias vsumfructum habet: & præterea virilẽ proprietatis, in eadem Nou.127 c.3.

portionem proprietatis iure capiat: ac deinde posterior[a] lex rursum hanc vnius liberorum portionem non ex donatione propter nuptias duntaxat lucrum mulieri afferre, sed in alia etiam mariti bona procedere illam velit: his ita per leges constitutis, consuetudo neutram legem directè, sed partim hanc, partim illam sequens, neque ex sola donatione propter nuptias, neque ex aliis extra donationem consistentibus mariti facultatibus, vnius liberorum portionem mulieri dari dignum putat: verùm immutata illa portione, omnium[b] simul ipsius bonorum illi partem largitur. *Hanc*[c] *igitur consuetudinem*[d] quoniam acerbam esse rebus mortalium non videmus, vt in aliis etiam faciendum putauimus, legis dignitate honestamus: illáque quidem de hinc[e] vim legis, nō autem consuetudinis obtineto. Ac si quidem omnes mariti facultates in sola[f] donatione propter nuptias numerentur, cùm huius liberis superstes mater portionem quæ ad ipsam pertinet, pleno dominio accipiet, residuíque vsumfructū habebit. At si ad donationem propter nuptias facultates non sufficiant, non pro quantitate imminutæ donationis portionem mulier accipiet, sed quæ tantundem habeat quantum haberet si nihil imminuta & plena donatio propter nuptias esset. Huiusmodi igitur portione mulieri data, reliqua liberorum sunto: &, si nihil superfuerit, tanquā hæreditatem, successionis priuationem & egestatē illi auferunto. Atque hæc quidem de muliere. Vir autem, si liberos non habeat (quo modo alibi correctum & constitutum est) nihil neque accipiet, neque perdet: si habeat, neque alteris nuptiis vxoris desiderium inaniat, liberorum educationis, exhibitæque priori matrimonio reuerentiæ & honoris gratia, & ipse vnius liberorum portionem capiet.[g]

NE PRÆSIDES IN PROVINciis suis domestica[h] sponsalia contrahant.

CONSTITVTIO vigesimatertia.

Idem Imperator eidem Styliano.

DIGNVM hercle humano ingenio magistratuúmque virtute esset, si qui in magistratum assumuntur, eo quòd supra multos alios gloria & honore fruuntur, religiosè præcepta Dei obseruarent & custodirent, prouidéque subditorum res curarēt, nequaquā verò illos graui manu opprimerēt. At quia sunt quos ferox iniquúsque animus è recta præceptorum semita exorbitans, in peruersam tyrannicámque cupiditatem ducit, & pro reipublicæ cura efferati animi propositum exhibere facit, tanquam illos refrenatura lex[i] vetus statuit, ne præsides in suis prouinciis contractus & sponsalia ineūdi facultatem haberent. Atque hanc quidem iuris rationem quum in filiis, nepotibus, & aliis constituisset, filiarum elocationem non prohibuit. Hoc igitur nos tanquam quod deest[k] optimæ legi adiicientes, statuimus, *vt quibus præsidatus obuenit*, quemadmodum filios aliósque virilis sexus cognatos & domesticos, ita quoque filias aliásque fœminini sexus personas, in suis quique prouinciis in matrimonium collocare prohibeantur. Quid enim causæ est quare filius, & si quis alius virilis sexus est, decreto obnoxius sit, filia verò à legis obseruatione libera permaneat? quum præsertim virilis sexus sæpenumero multis & modis & exercitiis sibi, coniugi, aliísque quos affinitas coniunxit, vtilis esse possit. Nam dignitates fortasse consecutus, aut mercatura[l] aliqua instituta, aliáve sustentandæ vitæ cura suscepta, neque sibi (quomodo dixi) neque aliis propinquis inutilis fuerit. Quę vt muliebris sexus subeat, non ferè idoneus est.

NE FILII NATVRALES CVM adoptiuis matrimonium contrahant. †

CONSTITVT. XXIIII.

Idem Imperator eidem Styliano.

MVLTI, dum prisca tempora laudibus celebrāt prima illis in ordinandis constituendísque rebus tribuere volunt. Atque illa in plerisque recentiora vincere, scio quidem & ego: veruntamen in nonnullis[m] vinci etiam video. Et cum non pauca sint in quibus à recentioribus temporibus illa superentur, tum verò maximè in adoptionibus id fieri conspicitur: quas illa adoptiones neutiquam decenti cum ritu & ornatu faciebant, dum citra[n] diuinum sacrificium diuinósque cantus faciebant: & qui adoptari vellent, id illis simpliciter fieri lex permittebat. Vnde vsuueniebat persæpe, vt[o] sororis appellatio in vxoris transiret, & quæ puella paulò antè filia dicta esset, nurus nomine compellaretur: aut filius qui esset, pro eo gener agnosceretur: quando videlicet naturalis, quémque adoptio in filiorum ordinem collocarat, matrimoniali commercio inter se iungerentur: ac súsque déque isthæc actio haberetur: quòd cum sacrum ministerium non interuenisset, nullum inde ad matrimonialem consuetudinem existeret obstaculum. Cæterùm olim quum decenti ratione non adoptaretur, quanquam matrimonium[p] infame quiddam complecteretur, non tamen nefarium aliquid continebat. Verùm *nunc* quum adoptio secundum ritus tum decoros tum iustos fiat, & per sacrosanctum[q] sacrificium hi in parentum locum, illi verò in filiorum ius subeant, nulla amplius reliqua ratio est, vt filij adoptiui cum naturaliter genitis in matrimonium connectantur. Quocirca etiam statuimus, vt qui eo modo fratrum nomen subierint, is nequaquam mutato fraternitatis iure in matrimonium iungi liceat.

DE EMANCIPATIONE, ET dotis restitutione.

CONSTITVTIO XXV.

Idem Imperator eidem Styliano.

QVAE à veteribus Imperatoribus de emancipatione constituta sunt, eximia illa quidem, dignáque quæ ab innouatione libera conseruentur: haud scio quomodo non decentem reuerentiam obtinuerint: sed, tametsi non omnino, at certè despici tamen cernantur. Non rectè sanè. Quod enim statuerunt, seruis libertate donatis, non prorsus non offerri munificentiam posse: sed si quis in vnam aliquam vetitarum causarum, quæ libertatis dignitatem in seruitutis habitum transformare possunt, malo animo commisisse deprehenderetur, vti tum rursum[r] in seruorum locum deduceretur: illos religiosè omnes audiunt, legísque lationem venerantur. Quòd verò liberis parentum potestate semel liberatis, libera animi voluntate per omnia plenè vti permittunt[s]: non visum est audiendum, neque, quasi illi improbanda statuissent, decreto acquiescendum. Sed manifestum nunc est, nulla id ratione (neque enim lege nouiter lata reprobatum est) authoritate priuatum esse. Quidam *saltem* iudex censuit (& miror quo pacto censuerit) ne, qui liberi sui iuris facti essent, simpliciter potestatem quam cepissent, haberent, sed nisi[t] ipsis liberi essent, liberum arbitrium abrogaretur: rursúmque patriæ potestati subiicerentur. Neque verò *ille* hoc vnum *censuit*[u], sed etiam si quis ex semine suo efflorescentem fœtum viderit, ac verò hunc mors toruis oculis inspexerit, itaque ad liberorum orbitatem redactus sit: vt ille pariter cum liberis liberam voluntatem amitteret, neque testamenti factionem haberet, neque quę donata à parentibus essent, pro arbitrio administrare permitteretur. Atque hoc quidē vbi nonnullis placuisset, faciléque à posterioribus susceptū esset, despecta veteri legislatione, in hodiernū vsq; diem in repub. valere conspicitur. Nos itaque pristinā legum ac de re authoritatem renouantes, statuimus, *ne quis* illorū qui de dotis[x] restitutione disceptant, reiiciatur, infectáq; re inanis dimittatur. At quid aiunt illæ? si filius liberis orbetur, donū quod illi à patre processerit, ad donatorē oportere reuerti: quod verò aut à matre aut ab extraneo quopiā donatū filius habet, non itē, nisi reuerti debere id donatores pacto complexi sint. Sed[y] quæ filiis patres inter emancipandum dederunt, apud eos qui acceperunt, irreuocabiliter permanere, illósque de illis testari iubent: nisi pacti cuiuspiam, quum pater donaret, initi, obstaculum subsit.

a Mulier non transiens ad secundas nuptias nedum vsumfructum & proprietatis virilem in rebus donatis propter nuptias consequitur: sed in aliis rebus mariti virilē.
b Res ita habet. Coniunx superstes non contrahens secundas nuptias, lucra nuptialia poterat alienare, *l. 5. in fi. l. 6. in f. l. 8. §. 1 C. de secund. nuptiis.* vt hinc colligas plenam proprietatem bonorum nuptialium veteri iure habuisse. Postea constitutum, vt earū rerum proprietas liberorū esset, idest, ne in præiudicium liberorum alienaretur *Nou. 2. c. 2.* Cui cōstitutioni postea derogatum, alienandi facultate parentibus permissa *Nou. 22. c. 20. §. 1. ibi omnem licentiam habebūt alienationis.* paulò post, facultas alienandi eisdē fuit denegata *Nouell. 98. c. 1. in pr.* ab hinc cautum, vt in illis rebus mater vsumfructum & eò amplius virilem proprietatis consequeretur *Nouell. 127. c. 3.* Post hāc legem alia successit, quæ nedū vsumfructum, virilémque donationis propter nuptias indulsit, sed & virilem in aliis mariti bonis *s. eod. ibi, ac posterior lex.* His successit cōsuetudo, qua matri abstinēti secūdis nuptiis indulta virilis in omnibus mariti bonis, quámque Leo hîc confirmat. vt hęc consuetudo differat à lege de qua dictum est *s. eodē ibi, ac deinde posterior lex,* non video. mihi non videntur dissimilia, dari matri virilē in reb. donatis propter nuptias & aliis bonis mariti, *vt ibidem.* & eidem dari virilem in omnibus mariti bonis. Vt hinc notare liceat non esse de nihilo quòd Harmenopulus operis sui initio obseruauit, Tribonianum pretio leges fixisse & refixisse.
c *Extat 4. Harmen. 10. §. 11.*
d hanc consuetudinem probat Leo *vers. hoc igitur. s. eod.*
e Ex consuetudine lex oritur.
f ὑπὸς ὅλου.
g Plura vide ad hunc locum apud Harmenopulum *ibi. §. 12.*
h id est, quod antea constitutū ne præsides eorúmve filij ac domestici nuptias contraherēt in prouincia, id hac Nouella extēditur ad filias præsidis, ídque adiecit legi veteri,
i *l. vn. Cod. si rector prouinciæ vel ad eum pertinent.*
k Quod de filio constitutum fuerat in dicta lege vnica, ad filias extenditur.
l Mercaturæ vtilitas.
† etiam post dissolutam adoptionem & ita lex 17. de ritu nuptiarum abrogatur.
m in nonnullis præsentia tempora, antiquis potiora.
n ἄνευ τελετῆς θείας, καὶ ἱερῶν ᾠδῶν. est enim ita legendum non ᾠδίνων, *adde Nouell. 89. infra.* Veteres citra diuinum sacrificium & diuinos cantus adoptionem faciebant.
o Si inter adoptiuos permittuntur nuptiæ, necesse erit vt quæ antea mihi soror fuerit, vxor esse possit: vt quæ mihi filia adoptiua fuerit, postmodum mihi nurus sit, si filio meo adoptiuo meam filiam vxorem ducere liceat. eueniet quoque, vt qui filius antea mihi fuerit, idem mihi sit gener, si filiam meam adoptiuam ducere ei permittatur. Est autem absurda nominum confusio, ergo, & nuptiæ inter fratres adoptiuos.
p hoc innuit, Matrimonium inter fratrem adoptiuum & sororem adoptiuam infame veteribus fuisse, non tamen nefarium.
q *διὰ τελετῆς ἱερᾶς.* huius constitutionis meminit alicubi Theodorus Balsamon, quib. adde & illud genus adoptionis quod fiebat per baptismum. Huc etiā referri potest adoptio per arma, qua Theodoricus Herulorum regem filiū sibi procreauit, *Cassiodor. 4. variar.* & Iustinianus Atalaricum. *Cassiodorus 8. variar.* Desiderio concordiæ, factus est per arma filius. Idem author *lib. 8.* Gēsimundus armis filius factus est. & Procopius *1. belli Persici* refert, cum Cabades Persarū rex Iustino imperatori pacem obtulisset, si Cosroē ex sorore filium adoptaret, consilio Procli Iustinum respondisse, paratum se id facere, sed ita vt barbarum deceret, id est, per arma, non per litterarum instrumenta: alioquin vsitata apud Romanos adoptione, ius sui hæredis Cosroi tribuisset. Erat & aliud genus adoptionis per comam, siue per capillos. Paul. monachus *6. de gestis Longobardorum.* Circa hæc tempora Karolus Francorum princeps filium suum ad Luitprandum misit, vt eius iuxta morem capillum susciperet, qui eius cæsariem incidens, ei pater effectus est. *v. P. Pythœum 1. adu. 1.*
r *l. 2. Cod. de libertis.*
s Legibus soluūtur liberi patria potestate per emancipationem: reuocantur tamen in patris potestatem in gratitudinis causa *l. v. C. de ingratis liberis.* Quod cum ita sit, quî fit vt Leo dicat hoc non esse audiēdum. Imo quo iure simpliciter dicitur legibus permitti plenam omnino potestatem emancipatis, nullámque mentionem facit ingratitudinis legibus damnatæ? Non modo hic locus est corruptus, sed integra Nouella.
t hoc ait, Emancipatos ingratos in patriam potestatem ob ingrati vitium reuocari.
u hoc caput existimo referendum ad emancipatos ingratos (de quibus agi satis constat huius Nouellæ principio) eo sensu, Emancipatos si liberos habeant non reuocari in patriam potestatem: sed tamen testari de profectitiis non posse.
x locus est corruptus.
y *l. 2. Codice de emancipationib. liberorum; l. 8. Cod. de bonis proscriptorum; l. 17. Cod. de collat.*

Nos itaque in harum sententiam pedibus euntes, [a] sic omnes iubemus, si filius sui iuris factus, nullósque liberos habens testetur, parentes illa duntaxat quæ ex lege Falcidia ad ipsos manant, nisi pactum (quo modo supra dictum est) initum sit, percepturos: reliquos verò cognatos, quanquam ab intestato vocarentur, vt qui restitutione pactum interponere neglexerunt, omnino nihil. Illud porro annotatu dignum, solius [a] virilis personæ in potestate esse filium dici. Cæterùm quoniam præter alios modos hîc quoque sui iuris filium esse ostendebat, si qui ipsum in potestate habebat, (siue is pater, siue auus esset) libertate ipsum suo [b] ore donasset: nos hoc insuper annectimus, vt [c] si pro suo saltem arbitratu viuere filius videatur (siue id eius verbis cuius sub potestate degit, concessum fuerit, siue verbis quidem concessum non sit, sed consensus tacitus † filio vitæ rationes separatim instituenti non aduersatus sit, verùm ipsum suo modo seorsum viuere permiserit) tametsi [d] à coniugij commercio liber fit, ius tamen liberi arbitrij ratum illi & confirmatum sit. Etenim si serui semel iugo emissi, dum mali non apparent, iterum illud trahere non coguntur: quomodo indignum non est, filios patria potestate liberatos, denuò sub iugum mittere, ipsósque perpetua libertate, qua quomodo dixi, serui etiam fruuntur, expertes esse?

VT EVNVCHI ADOPTARE POSSINT †.

CONSTITVTIO XXVI [e].

Idem Imperator Styliano excellentissimo sacrorum officiorum magistro.

MAGNVM sanè excellénsque donum [f] à Deo creatore ad mortales promanauit matrimonium. Non modò enim naturæ mortis [g] ingluuiei obnoxiæ opem fert, humanóque generi perpetuitatem elargitur, id dum ab illa depascitur, non omnino deperire finens: verumetiam per liberorum procreationem permagna alioqui hominum vitæ præstat. Nã quid ea quæ ex liberis percipitur voluptate ad oblectandos hominum animos suauius? aut verò quid in humanæ vitæ negotiis, cũ aliis, tum quæ in senectute nobis se offerunt, vtilius? Leuari senectutis molestias liberorum ministerio videmus. Verum quoniam eam vtilitatem per matrimonij commerciũ consequi non omnes valeant, voluit lex, & rectè quidem, in eos qui id donum è natura non accepissent, sua benignitate beneficium conferre. At id propositum non ita erga omnes seruauit, vt omni defectu vacuum beneficium daret. Aliis enim etiam extra matrimonium [h] acquirendi liberos potestatem fecit, alios huius beneficentiæ exortes reliquit. Quanquam eius legis, quæ in hoc semel edita esset, vt liberorum orbitate qui nullos haberent, liberaret, ac sua ope patres, quibus ex matrimonio id esse non contigisset, efficeret, pertinere ad omnes beneficentiã conueniebat. Verùm illa id ita non vult: sed reiicit illos qui lethalia passi sunt: quorum tamen, quòd iniuria affecti, generandique facultate priuati sint, misereri par erat. Repulsæ autem causam hanc ponit, quod dicat. Quos [i] natura ad generandum non idoneos noluerit, hos neque legem hoc beneficio affecturam. At verò non [k] natura, sed hominum iniuria his generandi vim ademit. Qui homines, si præter iniuriam quã ab hominibus sustinuerunt, alteram per leges non subirent, dignum fore Imperatoria nostra Maiestas rata statuit, vt si adoptare vellent, liberam id faciendi potestatem haberét †. Existimo enim illic beneficium magis esse necessarium, vbi eius impensius requiritur vtilitas. Eunuchis autem præcipuè liberorum acquisitio, quæ per legem fit, est necessaria, eóque magis, quòd vna hac ratione, vt patres fiant consequantur: itaque liberorum ministerio ipsis frui contingat: quo inhumanum esset, si, quòd genitalibus priuati sint, insuper etiam priuarentur. Sed quemadmodum [l] cui [m] vocis vsus ademptus est, quæ linguæ munia sunt per manum adimplere, & qui sermonem labris fundere nequit, per scriptu ram ad ordinandas res suas procedere non prohibetur [n]: ita neq; qui, quòd genitalib. priuati sunt, liberos non habent, horum indigentiam alio modo compensare vetandum est.

VT PARITER OMNIBVS [o] † ADOPTARE LICEAT.

CONSTITVTIO XXVII.

Idem Imperator eidem Styliano.

CVM eos qui sua industria rem aliquam humanæ vitæ vtilem adinuenire student, in cõmune illam proponere, quà [p] certis hominib. denouere, aliósque eius expertes relinquere, decentius sit: tum verò longè magis legum beneficium commune esse conuenit. Nam sicut sub principe, virtute: sic sub legibus, quotquot illis paremus atque subditi sumus, illarum beneficio in commune frui debemus. At quid sibi vult hoc procemium? Quod quũ liberorum orbitate infelices liberare infortunio lex vellet, adoptare, & quod à natura accipi non posset, opinione comparare iubendo, nõ erga omnes similiter seruarit propositum: atque viros quidem & mulieres, quas natura postquam [q] matres nouisset ademptione sobolis ad liberorum orbitatẽ redegisset, adoptandi iure donarit: eunuchos [r] verò & mulieres, è quarũ sinu nondum vllus fœtus effloruisset, beneficio indignos censuerit, tam viriliter nescio quomodo ratiocinata. Non enim qui hoc incommodo, vt natura patres esse nequeat, eunuchi affecti sint, continuò idem incommodum lege augeri [s] oportet: sed è diuerso eius rei defectum alio modo compensari non prohibere, longè magis par est: quemadmodum aliis membris, quæ ad actiones naturales requiruntur (vt manibus [t] pedibus) mutilatis, aut si qua alia parte priuati sint homines, illi quocunque possunt modo, mutilationem sarcire non prohibentur. Iam verò neque mulieres quia matres non fuerint, ne adoptent, coerceri, rationi consentaneum est. Quæ enim ratio est, vt illis, quod liberis orbatæ sint, denuò acquirendorum liberorum ius largiare: has verò, quòd istiusmodi possessionis prorsus inopes fuerint, per omnem vitam in illa inopia viuere velis? Et certè si [u] hæc præcipua liberorum vtilitas est, vt parentes in senio sustentent: quo pacto non tam his quam illis ex æquo vt beneficij participes essent, concedere æquum fuit? Sic enim quibus tenues arctæque facultates sunt, filiorum ope & auxilio leuior paupertas esset: quæ verò illas omni rerum copia affluentes habent, & his adoptio conduceret. Nam qui in filij locum assumptus esset, is & inseruiens matri, & pro illa quæ par est filium facere sedulò exequens, quum bona illius, ita vt in suo statu manerent, administraret, tum cum matre curarum onus partitus vt illa tranquillius lætiúsque viueret, efficeret. Nostra itaque Imperatoria Maiestas, iis legibus quæ adoptare his quos diximus non permittunt, administrationem abrogans, euulgat legem, quæ *omnibus qui* adoptare velint, siue quispiam virili facultate orbatus sit, siue aliquam [x] necdum matrem Sol viderit, eius faciendi potestatem facit. nõ solùm autem ob commoditates quas ex adoptione manare dixi: sed etiam quòd indevirginitatis decus cohonestari animaduertam. Si quidem quæ coniugali consuetudini virginitatem anteponunt, interimque liberorum desiderio punguntur, quum id extra matrimonium consuetudinem consequi se posse videbunt, virginitatis honestatem negligere non sustinebunt. Neque [y] porrò verum est, vt quia mulieri liberos in potestate habere permissum non est, idcirco illi adoptare non liceat. Primum [z] enim, quia si quis hoc admittat, non modo mulieres, quæ numquam pepererunt, verumetiam quæ matres extiterunt, ab adoptione arcet. *Fœmina* enim (vt lex [a] inquit) *Habere in potestate non potest.* Deinde [b] quæ hoc sancit lex, loquitur de iis qui à matribus recedentes seorsum suo arbitratu viuere malunt: non item verò de iis qui materna imperia libenter tollerant, ipsarúmque præscriptis per omnẽ vitam parere proposuerunt. Non igitur obedientiam & famulatum voluntarium, quanquam is ratus sit, lex prohibet: sed illic fœmina potestate priuatur, vbi voluntatis assensus ad obedietiam non coit. Nam si hoc ita sit, quomodo multæ matres iam viduæ liberos secum vnà viuentes & subditos ad extremum vsque diem habent, & animam in illorũ manibus expirantes, maternæ benedictionis suarúmque facultatum illos relinquunt hæredes? Porro & illud etiam Imperatoria nostra Maiestas benignè subditis largitur, *vt non modò ab Imperatore* (quemadmodum vetustiores [c] leges præcepere) sed etiam à quocunque, cui cuiuscunque loci rectio iniuncta erit, qui adoptare volet, id faciendo facultatem accipere possit.

QVO TEMPORE † ET A QVIbus rerum suarum administratio adultis concedi debeat.

CONSTITVTIO XXVIII.

Idem Imp. Styliano excellentiss. sacrorum officiorum magistro.

QVANDOQVIDEM hoc etiam legislatoribus rectè placuit, vt [d] minoribus curatores præficerentur, qui parentum de illis curam supplẽtes, & ætatis imbecillitatem curæ haberent, & bona conuenienti solicitudine illæsa conseruarẽt: quod legislationi rectè se habenti deest, ex nobis addendum putauimus. At quis ille defectus est? Quòd à solo Imperatore, iussis recedere curatoribus, rerum administrationem tradi minoribus: idque quum iam præfinitæ ætatis modum attigerint, (quem maribus vigesimus, fœminis verò decimus octauus annus tribuit) & tanquam ad hanc ætatem, qua sapere rectéq; atque vtiliter res suas administrare possunt iã peruenerint, in plenã rerum suarum potestatem collocari velit.

---

a hoc innuit, filios non esse in potestate matrũ aut auiæ. *l. 13. ff. de suis. l. 8. Co. de præscript. long. temporis. l. 5. C. de adoptionib.*

b Emancipatio nõ requirit scriptuam. Imò requiritur *l. 2. C. de emancipat. liberorum.*

c Huius constitutionis meminit Harm. 1. tit. 17.

† Tacito consensu filius emãcipatus dicitur, si patre nõ ignorante separatim rationes instituit aut seorsim viuit, tametsi cõiugem non habet. & ita abrogatur *l. 3. C. de emancip.* quę negat nudo cõsensu (citra solẽnitatem verborũ) filios emancipari.

d An id videtur innuere? Filios nuptiis contractis voluntate patrum tacitè emancipatos videri: non arbitror, quantumuis id multis locis hodie sit receptum.

† abrogatur §. 9 *Inst. de adopt. l. 2. §. 1. ff. de adopt.*

e 17 dicitur *2. Harm 8. § 4.*

f *Nou. 22. Nou. 39*

g Laus matrimonij sumpta ab vtilitate & voluptate.

h per adoptionem sc.

i Ratio dubitandi sumitur ex §. *9. Inst. de adopt. l. 2. § 1. ff. de adop.* Potest sic ea augeri: hæredẽ instituere Eunuchis nõ licuit *l. 6. § 1. ff. de liber.* vel matrimonium contrahere *l. 39. in f. ff. de iure dot.* nam ℘ dicitur, ℘ morbosis haberi, id leuius est *l. 7. ff. de aedilitio.* hodie testamentũ facere possunt. *l. 5. C. qui testam.*

k Eunuchi non fiunt natura *vt hic*: licèt in quibusdam spadonibus, contra *l. 128. ff. de ver. sig.* quibus adoptio permissa *l. 40. in f. ff. de adopt.* differunt enim à castratis de quibus hîc agitur, *dixi ad d. l. 128.*

† olim castrati adoptare non poterant, & ita abrogatur §. 9. d. §. 1.

l Ratio decidendi satis elegans, possis & à simili id etiam confirmare, licet Eunuchis testamentũ facere *l. 10. C. qui testamenta* ergo & adoptare.

m *l. 10. ff. qui testamenta.*

n & è contra qui manus amisit, verbis testari potest, *l. 10. D. qui testamenta.*

o 2. *Harmenop.* 8 § 4.

† etiam fœminis quæ nunquã liberos habuerunt. & ita abrogatur §. 10. *Instit. de adoption.* & *l. 5. C. de adoption.*

p Superiori vel aut paucis scribitur, vbi est causa cunctorum *Salvian. ad eccles.* adde *Nou. Iustin. 60. c. 1. in fi.*

q sensus est, Veteri iure fœminis (quæ matres fuissent) tantùm licuisse adoptare in solatium liberorũ amissorum *l. 5. Cod. de adoptionibus.*

r Eunuchi & mulieres inpũbes, adoptare iure veteri nõ poterunt. De Eunuchis *dixi ad Nou. 26. & eodem.*

s Afflictio nullius augẽda *Nou. 40. & eod.*

t Qui manus amisit, verbis testari potest, *d. N. 26. & l. 10. ff. qui testam.*

u Ratio decidendi.

x Sensus est, Fœminas (licet nunquam habuerint liberos) adoptare posse.

y Ratio dubitandi.

z Prima refutatio dubitationis. *a v. l. 5. C. de adoptionib. §. 10.*

b secunda refutatio *Instit. de adopt. Vlp. 8. §. 9.*

c *d. §. 10.*

† etiã ante xx. & xviii. Quia non semper anno xx. aut xviii. quod addi oportet legi *2. Cod. de his qui veniam ætatis.*

d *Inst. de curat.*

a non omnes eadem ætate ſapiunt.

b Non minus animo quàm corpore, inter ſe homines differunt.

velit. Verùm quoniam, vt ſapiant, omnibus non [a] eadem ætate contingit, non ita ſimpliciter ſtatui, neque ex ſola ætate ad rerum ſuarum gubernationem pariter omnes produci oportebat, ſed erat quam ætatem cuiuſque eorum qui rerum ſuarum adminiſtrationem ſuſcepturi eſſent, ſtatus requireret, inſpiciendum. Quid enim? an quum hic, poſtquã eam ætatem egreſſus ſit, nondũ autem ſatis ſapere cœperit, adminiſtratione dignus iudicatum fuerit: ille, quanquam etiamnum infra eam ætatem ſit, prudentia tamen non deſtituatur, vt rectè res ſuas adminiſtrandas ſuſcipere non poſſit, ab adminiſtratione arcendus erit? Quando igitur non[b] minus animo quàm corpore inter ſeſe homines differunt, & alij etiam ante legitimum tempus rationem bene conſtitutam habent: aliis verò etiam id ſupergreſſis mens nõdum ſtabilita eſt: quod lex hęc ita vellet, vt defectuoſa eadẽ eſſet factum eſt. Quin & alia huius legiſlationis incommoda ſunt. Ac primum quidem, quòd difficile, imò verò prorſus impoſſibile ſit, vt ad omnes legiſlatoris voluntas pertingat. Quomodo namque qui longis terrę mariſque diſtinētur interuallis (vt interim alias vitæ difficultates, vt morbos, inſidiarum hoſtilium metus, membrorúmque mutilationes omittam: quæ perſæpe difficultates, ne in ipſo quidem domicilij loco prodire, nedum longinquam profectionem ſuſcipere permittunt) quomodo, inquam, hiſce, ſexcentíſque, quæ mortalium vitam allidunt rebus aliis *adoleſcentes* impediri, rerum ſuarum adminiſtrationem ab vnius Imperatoris nutu petent? Quod ergo (ſicut ſuperius diximus) legiſlationi deerat, id adimplentes, iubemus, vt [c] *qui puberes* imperfectæ ætatis tempus iam ſuperarunt (mares nempe annum XX. fœminæ verò XVIII.) animúmque ad res gerendas idoneum habent, ac prudentiam, qua adminiſtratio refrenata res non labefactet, vt illa nocenter conceſſa non videatur, collegerunt: his plena rerum ſuarum authoritas detur. Accipiunto itaque hi, iuſtáque poteſtate res ſuas agunto. At quibus rerum rectè gerendarum iudicium adhuc deeſt, eò quòd ſibi ipſis (vtpote qui quum gubernare debeant, imprudentiæ imperio regantur) damnoſi futuri ſint, etiamſi id tempus prætergreſſi fuerint, non percipient. Si quidem ſi, qui propoſitus finis erat, vt bona rectè adminiſtrarentur, is necdum præſens ſit, qua ratione, quanquam ætas aduenerit, cum periculo ipſis committẽtur, quæ ipſius procuratione non rectè adminiſtrabuntur? *Ad hunc* ergo modum qui rebus prudenter præeſſe poterunt, tametſi † ad adminiſtrationis tempus haud dum peruenerint, non prohibebuntur. Vnum eſt enim quod requiritur, ne bona labefactentur, quod quum adſit, ſuperuacaneum eſt ætatem expectare. *Et non tantum* Imperator rerum ſuarum procurationem adminiſtrationémque concedet, verumetiam † quibus cuiuſque loci magiſtratus obtigerit plenámque iuriſdictionem habent. Ita enim legiſlatoris prouidẽtia omnib. qui indigebũt, vtilis erit, atque lex vim ſuam magis exeret.

c *v. C. de his qui veniã ætat. impe.*

† idque additur legi 2. *Cod. de his qui veniam ætat.*

† idque additur legi 1. 2. 3. 4. *Cod. de his qui veniam ætatis.*

VT ANCILLARVM PARTVS APVD ALIVM EDITVS, ipſius dominum ſequatur.

CONSTITVT. XXIX.

Idem Imperator eidem Styliano.

QVEMADMODVM hunc ſermonem, qui nullam præ ſe fert mendacij peruerſitatem, verum eſſe atque rectum ſcimus: ita etiam veram legem, quæ iniquitate peruerti non deprehenditur. Atque adeò ſi quia id nõ obſeruat, ea lex non eſt, quamuis ea appellatione digna habita ſit. Si enim hoc legis eſt, vt [d] cuique ius ſuum tribuat, quomodo quæ hoc non præſtat, lex erit? At *cum aliæ etiam* nomine tenus leges in id committere deprehenſæ ſunt, tum verò illa [e] maximè, quæ partum ancillæ, quæ non apud dominum, ſed furto alióve modo ſubducta, apud alium quempiam peperit, poſtquam facinus innotuit, non cum matre ad ſuum dominum abire, ſed ab hoc quem alieni mancipij dominum fuiſſe conſtat, detineri iubet. Hoc itaque quia nos rectè ſe habere viſum eſt, conuenienti medela non dignati, vti ſuus matrem partus ſequatur iubemus. Non enim quia fur, quæ lex domini perſolui debere decernit obtinet, idcirco etiam illæ ancillæ ſuę partu priuari, eúmque alius lucrari debet. Ad lucrum autẽ huic ſatis ſit, quod [f] illa ad miniſterium pro arbitrio vſus eſt. At dixerit aliquis: Sed ſi quid in illam, dum poſſedit, impenderit, oportet & ipſum ex pretio lucrari: ideóque alienum non eſt partum apud ipſum permanere. Atqui ſi quiſquam ad detinendum fœtum hoc rationem præbere putat quomodo vt ille *matrem* ſequi debeat, à domino perſolutum pretium non maiorem præbebit? Quin quomodo conuenientius non eſt, ſi qui perdidit, indéque dolores in corde pertulit, ex acceſſione delinimentum ſentiat: quàm ſi ille eam habeat, qui præterquam quòd nihil amiſit (ab illo enim qui furto ſubductam ancillam ipſi vendidit, pretium recuperare licet) ancillæ etiam miniſteriũ lucratus eſt? *Neutiquam ergo* (quomodo diximus) *detineatur partus*: ſed quemadmodum matrem, ſic etiam filium prior dominus habeat. Siue enim qui furtum commiſſit, diues ſit, túmq; ipſi quod malè accepit, eius pretium reddat, nihil amplius negotij reſtet: ſiue mortuus aut viuus adhuc inopia laboret, vt quæ lex à furibus exigit, exoluere nequeat, tum verò quoque qui ancillam amiſit, eius calamitatem filij cum matre receptione deliniri æquius ſit.

d *l. 10. D. de iuſtitia & iure.*

e *l. 10. in f. l. 33. ff de vſucapionibus l. 48. §. 5. ff. de fur.*

f ex hoc loco poteſt defendi, Tutorem pupillæ plenam alimentorum penſionem imputare non poſſe, ſi pupillæ miniſterio vſus fuerit, & ad ſuum compendium.

DE MVLIERE QVÆ VIVO marito alios de matrimonio compellat. †

† dimittenda, ex Nou. 22. *ca.* 6. §. 1. neglecta Nouella 117. *ca.* 8. & ita reducitur ad Nouella 22.

CONSTITVTIO XXX.

Idem Imperator eidem Styliano.

VT quum leges reip. inutiles deprehenduntur, neceſſariò illas iuſta reipub. prouidentia in melius tranſformat: ita quoque eiuſdem prouidentiæ munus ſit, vt leges rectè conſtitutas, nihilque ſubditos contriſtantes, à malè conſtitutis ſubditóſque contriſtantibus ſeligat, híſque illas anteponat: pręſertim verò quando eadem de re duæ inter ſe pugnantes leges ſtatuunt. Quomodo enim ratione ſultum ſit, ſi, quum duces atque præfecti ex peioribus præſtantiores eligantur, & qui in gubernatione ad ſubditorum vtilitatem omnia facturi putantur, præponantur: non item ex legibus, quibus donec reſpub. conſiſtet, pręeſſe datur, quum contrà temporanea ducum præfectura ſit, non præſtantiſſimæ, ſed peioris notæ, quáſque neque à principio innotuiſſe decuiſſet, ad gubernacula deducantur? At quorſum hæc à nobis dicta ſunt? Iuſtinianus ille, cuius diadema, præter religionem ſubditorum cura etiam decorauit, quum prius [g] de ſolutione matrimoniorum ſanctionem edidiſſet, vt ſi mulier marito etiamnum ſuperſtite de matrimonio cum altero agat, non amplius illam, vt ipſius membrum ipſi iungi liceat, ſed ceu inſidiatrix ab ipſo auellatur: poſtmodum [h] ſibi ipſe contradicens, ob hanc cauſam dirimi non permittit [i] matrimonium. Nos itaque priorem hominis voluntatem, vt quæ his ipſis quæ ſtatuit roboretur, & aduerſus matrimonia inſidias præcidat, humanæ vitæ conducibiliorem eſſe intelligentes, eam lege lata in repub. obſeruari iubemus: quàm verò cãtata palinodia inuulgauit, eam in reipub. noſtræ theatro locum inuenire non permittimus. *Si qua* igitur marito adhuc viuo, de contrahendo matrimonio cum altero ſermonem habuiſſe deprehendatur, vt quæ ſeipſa nefario propoſito abruperit, & matrimonij ſolutione ab illo abſtrahetur, & profectò etiam pecuniariis pœnis, quibus quæ aliis modis à maritis auelluntur, obnoxiæ ſunt, ſubiicietur. Quæ enim matrimonij compage in vnam [k] carnem cum marito coiit, non aquieſcit autem, ſed ſimul ad alium reſpiciendo, creatorem qui illam coniunxit, contumelia afficit, ſimul in maritum hoſtili animo eſt: quomodo non iuſtè hæc, quum prius ſe ipſa à coniunctione prorſus abruperit, abſcindetur? Et ſanè quando mulier proteruo propoſito oculum [l] à mẽbro ſuo auertens, in alienum reſpicere geſtit: quæ alia ſigna & teſtimonia ipſam in maritum hoſtilia cogitare deſideres?

g *Nou. 22. ca. 16. §. 1.*

h *Nou. 117. cap. 8. in fin.*

i ſaltem nõ numeratur inter cauſas repudiorum.

k *Gen. 2. ver. 24. Mat. 19. verſicul. 5. Luc. 16.*

l Tertul. lib. *de velandis virginib.* oſtẽdit, Nuptias de animo & effectu fieri, quẽadmodũ & ſtuprum: *adde Mat. 5. v. 28.*

VT [m] QVÆ MVLIER MARITI odio abortat, repudiari ab illo poſſit. †

m extat apud 4 Harmenopulũ 1:. §. 6.

† vt Nouella Iuſtiniani 22. *c.* 16. §. 1. fuerat conſtitutum: omiſſum verò in Nouel. 117 *c.* 8. *in fi.*

CONSTITVTIO XXXI.

Idem Imperator eidem Styliano.

QVI hominem è [n] terra creauit coſta ipſius in mulierem trãſformata, adiutricem [o] illi ex ipſius membris coniunxit: quo videlicet ſuæ creationis cauſam illa cognoſcens, vel hinc diſcat, qua lege erga coniugem, beneuolentiam atque amorem incõtaminatum conſeruet. Quæ igitur ita animata eſt, beneuolentiámq; ſuam marito cuſtodit, reuera illa auxiliatrix eſt, neque conditoris promiſſum fallit: quæ verò diuerſo animo eſt, non amplius neque hoc eſſe cognoſcitur: neque quanquam coniugium in vnum illam cum marito cogere aniſum fuerit, caro ex carne, membrúmve ipſius eſt. Idcirco quum de muliere, quæ propter inimicitias quas cum marito habet, de induſtria abortando [p], neque in vitæ lucem fœtum producendo, ſeminis ipſius fructum opprimit, duæ leges latæ ſint, quarum vna [q] repudiare iniuria affectũ maritum iubeat, altera [r] verò non permittat: *nos* legi diuortium ſuadenti aſſentientes, illi vt multo vtiliori autoritatem attribuimus. Alienum enim mihi à ratione, proúſque iniquum videtur, vt quæ tam apertum in maritum odium ſuſcepit, vt ipſius ſemen diſperdat (vt interim omittam, quòd communi naturæ inſidiata ſit) ipſi cohabitet. Nam ſi [ſ] qui alicui alii operi damnum inferunt, eos tanquã inimicos auerſamur: quomodo eam quæ procreandorum liberorum operi, tum maximè neceſſario, tum præſtãtiſſimo noxam fecit, ipſe qui damno affectus eſt, vt ſuam apud

n *Geneſ. 2.*

o Mulier ex viro & propter virũ. *Tertull. 5 aduerſ. Marcionem & lib. de veland. virginibus.*

p de abortu v. *l. 8. ff. de ſicariis. l. 39. ff. de pœnis.*

q *Nouell. 22. ca. 16. §. 1.*

r *Nou. 117. cap. 8. in f.*

ſ Exageratio criminis abortionis.

ſe habere poterit,nec vt inſidiatricem & hoſtem dimittet? Quod inſuper euidentius ſignum requiras, vt mulierem marito inimicam eſſe cognoſcas? quomodo id inde manifeſtum non eſt,quòd dum aduerſus illum hoſtilia cogitat, in vitam progreſſu fœtum priuat? Quomodo igitur dictũ eſt:lex quæ ipſos ſeparat,obtineto, maritúſque ſecedendi à muliere in hoc facinore deprehenſa, facultatem habeto. Nam ſi quæ ſolùm extra [a] ædes manſit,aut cum hominibus cum quibus non deceret conuiuata [b] eſt, hanc lex à nexu matrimoniali ſeparat (quum tamen hîc in maritum odij nullum tam euidens teſtimonium ſit, & accidiſſe id illi citra matrimonij iniuriam videri etiam poſsit) cuius rationis erit,eam quæ tantum támque in maritum & naturam iniurium odium conceperit,non diſiungere, ſi ita marito videatur, & iubere ipſum vxorem habere,quæ ipſius vitæ inſidietur.

a d. Nouell.117. c.8.verſ.ſi nolente uiro foris domum manſerit.
b Nou.22.c.15.§.2.Nou.117.ca.16. ibi, ſi cum viris extraneis nolente marito conui atur.

DE ADVLTERIS MANIFESTÒ [c] DEPRIMENDIS.†

CONSTITVTIO XXXII. [d]

Idem Imperator eidem Styliano.

ADVLTERII ſcelus,ſi quod aliud, grauem horrendámque pœnam exigit, (vt puto) homicidij pœna non [e] minorem. Homicida enim perſæpe vnius tantùm ſanguinaria manu vitam euertit: ſceleſtus verò adulterij perpretrator quamplurimos [f] ferè de medio tollit,maritum, liberos,cognatos,alióſque, dum vno vulnere dilacerato matrimonio omnes proſternit. Veruntamen quia, quum olim id facinus morte [g] puniretur, viſum eſt poſterioribus mitiorem proferre ſententiam: ac verò nos ferè ad benigniora trahimur:quam illi conſtituerunt pœnam, vt nempe naſus [h] deteſtandis illis ambob.abſcindatur,hanc & nos ſtatuimus,atque hæc quidem nefarii iſtius ſceleris eſto pœna. Ac quoniam maritũ pro tanta iniuria citra conſolationem relinqui nõ oportet,in matrimonii ius iniuriæ mulieris [i] dotem percipiendo ſe conſolator. Inſuper mulieri ad alteras nuptias proſultare,neque, quaſi in naſi abſciſſione præmium acceperit, liberè in poſterũ ſe cum libidinoſis commiſcere,nequaquã permittitor: ſed ob ſcelus commiſſum monaſterium(vbi in contritione animæ leuiorẽ ſibi pœnam faciat)velut in exilium detruditor. Et, ſi monaſticæ vitæ deſiderio correpta,illam ſuſceperit,quæcunque ipſius bona à dote ſeparata ſunt, ea liberi & monaſteriũ inter ſe diſtribuunto:ſi liberi nulli ſuperſint, pro illis parentes:& ſi neque hi ſint, alij cognati ad diuiſionem inducuntur.Quod ſi in prophano habitu è vita excedat,quum teſtamenti factionem omnino habeat,prout illa conſtituerit,quæ bona extra dotem habuit,diſpenſabuntur.

c ἐπαυτοφόρῳ. dixi ad l.23.ff. de adult.
† & eorum noua pœna, quippe naſus præſcindi adulteris iubetur hac cõſtitutione,quod veteribus legib. non erat.
d decimanona dicitur, ab Harmenopul. 6.t.2.
e Adulterium pœnam homicidio non minorem meretur.
f Exaggeratio criminis adulterij.
g Adulterium olim morte puniebatur v. l.30. in f.ff.de adult.
h Harmenopulus d.loco.Sic manus furibus præſciduntur in Lõgobard.l. de latronib.l.ſi quis latro, de furtis in Longobard.& in patriam conſpirantibus l.de cõſpiratorib.de aggreſſoribus in via factis in leg. Longobard.adde quæ dixi ad Nou.134. ca.13.verſ.ſi verò criminis qualitas vbi de pedis, manus,auriũ,& narium amputatione dixi & excæcatione.
i v.quæ dixi ad Nou.134.c.10.& Nou.117.ca.8.

NE [k] CAPTIVORVM VXORIBVS ALIIS NVBERE LICEAT.†

CONSTITVTIO XXXIII.

Idem Imperator eidem Styliano.

SI qui olim leges tractarunt, eo fuiſſe animo,vt prorſus ſua, quanquam in illis correctione nõnulla indigerent, corrigi tamen nollent, ſuſpicatus eſſem:fortaſſe nunquam hoc conſilium ſuſcepiſſem,vti leges,quæ ſeſe rectè non haberent, corrigere tentarem,& tametſi arcta reipublicæ cura, quo videlicet rectè illa adminiſtraretur, neceſſariò correctionem iniunxiſſet:vt ne tamen primos legiſlatores contriſtare videremur, qui nos in hoc impetus ferret, inhibuiſſemus. At quoniam illis quoque ipſis,ſi etiamnum in viuis eſſent,non modò illorum inſtitutum,qui corrigere conantur,non diſpliciturum, ſed eoſdem etiam qui ita faciendum cenſerent, his gratias acturos arbitror (non enim gloriæ cauſa, ſed quòd reipublicæ commoda curæ haberent, leges edidere) age,quę reipub.conducant,neque illis ipſis veteribus legiſlatoribus deſpliceant, facientes, exactiore conſideratione, ſeu medicamento quodam Pæonio [l],legum morbos propitio Deo curemus. Supra cætera etiam vbi de capitiuis ſanxerunt, hoc caput, in quo de matrimonij diſſolutione ſtatuerunt,valde rationi eſſe diſſentaneum videtur. Sic autem & in hæc verba aiunt [m], *Siue* marito captiuitatis infortuniũ accidat, manente vxore in ciuitate: ſiue quum vxor in ius captiuitatis peruenit, maritus in ciuitate permaneat: exquiſita quidem & ſubtilis ratio diſtrahit matrimonium. Semel enim ſeruitute alteri ſuperueniente,conditionis inæqualitas æqualitatem,quæ in nuptiis ſpectatur,permanere non patitur.Nos tamen humanius talia contemplantes, *donec certum* eſt ſupereſſe maritum vel vxorem, pro non ſolutis matrimonia haberi ſinimus: neque ad alias migrabunt nuptias vel mariti vel vxores,niſi petulanter id egiſſe videri velint, & in pœnas incidere,ille quidem exactionis donationis ante nuptias, hæc verò dotis.Hi ergo iſtiuſmodi de captiuorum matrimonio pronuntiarunt ſententiam. Nobis autem neque cauſa, quam exquiſita (vt ipſi loquuntur)ſubtiliſque ratio ſuppeditat, rationi eſſe cõſentanea:neque humanitas,quæ dirimendi matrimonij facultatem præbet, dum ipſos damno ſubiicit, ſincera videtur. Si enim(quemadmodum inquiunt) durare matrimonium fortunæ non [n] permittit inæqualitas,quomodo ſi ad libertatem reuocetur captiuus,quum poſt matrimonij diſſolutionem ad æquabilitatẽ fortuna redeat,ambóque in libertate viuant,ad æqualitatem matrimonium non redibit? Quæ verò illa ſincera humanitas,quæ amiciſſimorum membrorum ſubtractione damnum inferre aliorúmque ſubſtitutione id quaſi ſarcire conatur? Quomodo item, etſi vſque ad viliſſima quæque captiuorum ſubſtantia iure ſtatúque ipſorum integro taxetur, illos non ita præſtantiore parte (ſui nempe membri conſeruatione) atque rerum ſuarum iure periclitari velle,immenſúmque damnum fore, ſi altera pars membrum ſuum negligere in animum inducat, non per quam eſt manifeſtum? Quid igitur ego? *Si quum altera pars* in captiuitate ſit, altera quæ à captiuitate libera manſit,ad alterius coniugium reſpexerit: poſtliminio verò reuertatur quæ in captiuitate detenta fuit: vt illi [o] ſi velit, ſuum membrum recipiendi facultas ſit,ac nequaquã quod alteri coniunctum fuerit, prius matrimonium innouetur. Si enim coniugium cum altero poſtmodum initum videbitur aliquibus diſſolui nõ oportere,quomodo non ęquius fuerit, ſi primus matrimonij nexus in ſuum ſtatum reuertatur?Et ſi,eo quòd alienæ parti coniunctum ſit,id quiſpiã auelli non permittat: quomodo quod à ſua parte abruptũ ſit,id in ſuum locum reſtitui, rationi non fuerit conſentaneum?At dixerit aliquis:Sed in lucrum captiuis cedit,quod propter alterum temeritate cõtractum matrimonium,per compenſationem pœnæ nomine introductum eſt. Verùm hunc ſermonem non dico non labris exprimi,ſed ne in mẽtem quidem authoribus eius venire melius fuerit. Nam quomodo ille, qui membrum ſuum pecuniis commutat, non extrema mentis infœlicitate & penuria laborat?Sancimus itaque,*vt nequaquam* amplius quæ pars à ſeruitute intacta manſit,ad alterius coniugium procedat:ſed quotcunque annis altera in ſeruitutis miſeria detinebitur, tametſi† inde nullam neque de ſcripto, neque citra ſcriptum ſignificationem accipiat,illam expectet.Et quòd ſi præter hanc legem alterius matrimonij commercio à priore abrumpi aliqui velint,ídque non ſecundum obſeruationem in Nouella centeſima decimaſeptima de vxoribus eorum, qui in expeditione ſunt relatam,fiat:ſciunto illi,quòd poſitis in dicta conſtitutione pœnis ſubiacebunt.Inſuper etiam(quemadmodum diximus) vt ſi qui ſeruitutis ærumnas ſuſtinet liberetur,ſuum ſi velit membrum recipiat licebit.

k Extat 4. Har. 12.§.4.
† etiã poſt quinquenniũ: & ita abrogatur Nou.22.c.7.verſ.ſi verò incertum No.117 c.12.
l Medicamẽtũ Pæonium.
m Nou.22.cap.7 in princ.
n l.45.ff.de ritu n. l.1.ff.de diuort.l.19.l.56.ff.ſoluto m. l.12.§.4.ff.de captiuis.
o dixi ad Nou.117.c.11.
† quid exigebatur d.c.11.

DE TVTORE QVI PVPILLAM SVAM [p] VITIAT.†

CONSTIT. XXXIIII.

Idem Imperator eidem Styliano.

NEFARIA res eſt,ſi illi de quibus ea expectatio fuerat,quaſi probi futuri eſſent, quum ab illis qui talem de ipſis opinionem conceperãt, iam aliqua fide digni habiti ſint, pro bonis atq; fidis inimicos & infidos ſe exhibeant. In illis autem quibus pupillorum obuenit cura, ſi, cum pupillis ſalutariter proſpicere debeant,ipſorũ euerſores exiſtant, tanto id ſcelus grauius [q] eſt,quanto illorum fides ab iis, qui id ipſis iniunxerunt,maior iudicata eſt. Conſtat enim,quòd parens perſuaſum habens,quos pupillaris ætatis relinquit liberos, ab eo cui cura committenda eſt,paternum patrocinium ſenſuros,eam cui ita fidit,demandat. Rectè igitur ſuperiores fecere, qui pro patre conſeruatoréque pupillæ deprehenſum vitiatorem punierunt.Deportationi [r] enim hunc ſubiiciunt,ac bonorum priuatione multant. Verùm in decora ſpecie decorum non ſeruarunt, neque vllam iniuria affectæ grauiáque paſſæ puellæ,vt illius infortunio ſuccurrerent,ſuſcepiſſe curam videntur, dum vitiatoris bona in fiſcum ſtatuunt eſſe inferenda: non animaduertentes hinc fieri,vt vlciſci quidem iniuriam velle,ſed in propoſito non perſiſtere exiſtimentur.Vbi enim iniurię vltio quando iniuria affecto damnum iniuria datum non reſarcitur, neque qua tenetur calamitatem legis auxilio effugit? Quale autẽ calamitatis puellæ eſt effugium, quando non modò infortunij compenſationem non inuenit,ſed lucrum [s] etiã progreſſu ætatis ex ſuo dedecore atque infamia paratum eſſe videt? Vt igitur hoc lege, tanquam [t] probrum aliquod reprehenſione affricatum purgemus,*vt vitiatoris* bona in fiſcum deferantur,abrogamus:iubemus autem, vt eò concedant,quo ipſorum dominus iniuriam & infortunium proiecerit.

p .i. cuius tutelã vel curã gerit, vel geſſit. ídque ita communiter intelligi tradit Clarus 5. ſent. §. fornicatio verſic. cum pupillus.
† eiúſque bonis pupillæ vim paſſæ ad dicendis, nõ fiſco vt olim l.vn.C.ſi quis eam cuius tutor fuerit,corruperit.
q Duci proditori cõparatur violator pupillę tutor Quint. declamat.284.
r d.l.vn.
s προεζόμενον ἕτερον ἔπεστιν κέρδος ὁρᾷ Scrim. προεζόμενον ἕτερον κέρδος Cui.17.obſer.32.
t ὥσπερ κηλῖδα μῶμον. Scrim. ὥσπερ κηλῖδα μῶμον.Cui.d.l.
† mutuatur lex vnica C.de raptu virgin.adde Nou.143.& 150. de ea qui raptori ſuo nubit 6.Harm.7. Clar.5.ſent.§.raptus.

DE RAPTORIS VIRGINIS, EORVMQVE QVI IN PARTV adferunt pœna.†

CON-

CONSTITVTIO XXXV.

Idem Imperator eidem Styliano.

NEQVE quòd ecclesiasticæ legi rebellemus, neque quod ciuilem simpliciter collidamus, hâc aduersus virginis raptorem sententiam proferimus: sed posteaquam, velut via quadam rebus humanis conducibili inuestigata, commiseratione sacræ legis id malum quasi insolescere, ciuilis verò legis austeritate supprimi cognouimus: in eam sententiam, vnde rerum statui plus subsidij esset, inclinauimus. Vult aũt ciuilis lex[a] vt non solùm qui per raptum & vim virginem ingenuam stuprauit, morti addicatur, insupérque supra mortis adiudicationem bonis priuetur: verumetiam qui in scelere adiumento fuerunt, eandem & pœnam & multam sustineant: idque tum etiam, quum voluntariè se mulier raptori dedit. Quin & eius patrem, si facti conscius fuerit, deportatione punit. Neque verò tunc solùm, sed etiam, si quũ quo tempore raptus committeretur, eius rei ignarus fuerit, filiolæ vitiationem postmodum parui pendat, reóque iudicium remittat, aut istiusmodi matrimonium approbet, in incuriæ pœnam deportationem sustinet. Atque hæc quidẽ veteribus placuere. Verùm sempiternæ memoriæ pater noster non tantum in mulieris raptum, verumetiam in circũstantias oculos dirigens, ad illas sententiam accommodat ac sancit, *vt si cum armis*[b], siue gladiis, aliísve nonnullis præter gladium lethalibus raptus commissus sit, qui raptum fecit gladio puniatur: vtpote qui eo quod cum armis ad id factum processeris, neque ab homicidio immunis sit: qui verò suppetias[c] tulerint, factíve perpetratores susceperint, naso mutilentur, verberentur, & cute tenus tondeantur. Quãdo autem arma violentiæ adhibita non[d] essent, vt mortem sententia non spectet, quod nempe tunc homicidium locũ non habuerit: sed raptus auctor manus[e] mutilatione periclitetur, qui verò ministerium[f] præbuerint, alioquíve se isti rei immiscuerint, verberibus, tonsura & deportatione pœnas pendant. Ac sanè corporalis pœnæ hæc est descriptio. Quod verò ad pecuniariam attinet, ne à primitiua legislatione mutetur, eiúsque effectum retineat, permittitur[g]. Atque hæc quidem pater noster sancit, quorum & nos approbatricem sententiam suscipientes, legislationem illam & in præsens & in futurum auctoritate & effectu obsignauimus.

a *d.l.vn.*

b de eo qui cũ armis virginem rapuit.

c de eo qui suppetias raptori cũ armis tulit.

d de eo qui sine armis virginem rapuit.

e de manus mutilatione dixi ad *Nou.134.c.13.*

f de eo qui opẽ tulit raptori sine armis.

g eáque in re nihil mutatur d. l. vnicæ.

VT CAPTIVI FILIVS [h]HAERES SIT.†

CONSTITVIO XXXVI.

Idem Imperator eidem Styliano.

SI reipubl. sustentaculum[i] atque fundamentum sunt leges, certè vt illa in tuto sit, sanitatem leges conseruẽt oportet. Legis autem sanitatem quid aliud quàm æquitatem quis dicat? Circa hanc itaque, quo leges, quæ remp. nostram gubernant, æquabiliter sese habeat, cogitationes nostras obuertẽtes, legem[k] illam, quæ eum qui ex duobus *captiuis natus est* hæredem bonorum eius parentis qui apud hostes mansit, fieri non vult: hanc (inquam) legem, ne legum sanitate (quæ æquitas est) priuetur, periclitari animaduertentes, illam ad sanitatem transformare voluimus. Nam quod iniustè istud statuat, non difficile cognitu est. Quam enim vim locorum natura ad ascribendam filio hæreditatem habet? Neque verò hoc quisquam obiiciat, quod quum parens seruus sit, propter seruilem conditionem filius exhæres erit. Quomodo enim ciuilis lex, quæ, si captiuum liberari contigisset, illum liberum agnosceret, ex eo natum liberum hæredem esse non permittet: sed qui apud hostes est, seruo bonorum administrationem dabit? tum etiam ad quem captiui bona aliquis pertinere putabit? Ad cognatósne? At quomodo seruitus obsistens his ad hæreditatem introitum non præcludit? Aut quomodo quibus permissum est? non longè prius hæredes esse licebit. An verò fisco danda erunt? Verùm quomodo manifesta illa iniuria non est? Si etenim rationi consonum est, vt [l] captiuorum liberi è publico subsidium sentiant: quomodo captiui filium bonis priuari, illáque fisco attribui, non per quam euidens iniuria est? Quòd si sæpenumero, quum nonnulli parentes grauiter conscientia abusi, atque ideò pœnis subiecti, acerbéque è viuis sublati sunt, liberi eorum substantiæ domini esse lege non[m] prohibentur: quę ratio est, quamobrem quando pium propositum parentes decorat (& quidem in fidei testimonium effusus sanguis, vt eximius ipsorum animus, magnúsque spiritus ipsis etiam impiis miraculo esset, persæpe effecit) liberi facultatem ipsorum domini esse non permittantur? Nequaquam itaque constitutio[n] illa sana esse nostrę Maiestati videtur: eáque propter sancimus, vti deinceps, siue quum captiuitatis caligine circumfusi parentes essent, in lucem prodiit filius, siue etiam in libertatis splendore ipsum mater peperit, parentum substantiæ hæres sit: idque siue ambobus parentibus è captiuitatis vinculis liberari continget, aut non: siue[o] quum vnus eorum libertatem nactus sit, alter in calamitatis vinculis vitam finiet: siue denique vterque parens in captiuitate morietur: extra quam si mortem testamento condendo præueniant. Tunc enim illi quos testator voluerit, hæredes erunt: tamen vt trientis legitimum subsidium filio seruetur.

h .i. captiuo natus.

† olim non erat nisi ambo parẽtes postliminio rediissent. & ita abrogatur *l.1.C. de postli. reuer.*

i legum cõmẽdatio *adde l.2. de legib. Nouel. Iust.* 163.

k *d. lege* 1.

l Captiuorum liberi è publico alendi.

m *v.l.6.ff. de bon. damnat.*

n *d.l.1.*

o & hoc adiicitur *d.l. f. Cod. de postlim. reuer.*

*VT DOMINI TESTAMENTO MANVMISSVS, SI ILLVM DEcessisse, aditámque eius hęreditatem esse ignoret, testari posſit.†

CONSTITVTIO XXXVII.

Idem Imperator eidem Styliano.

PRAESENTI etiam legi plena absolutione deficienti, eius quod deest additione decoram formam imponimus. Ait autem[p], seruum qui quum domini sui testamento liber esse iussus sit, id ignorat, ideóque incertis rationibus libertatem obtinet, interea nequaquam propter ignorantiam libertate priuari sed in libertate viuere: vt autem tanquam liber testetur, ipsum potestatem non habere: quasi videlicet illam pœniteat, quam libertatem dedit, hanc ipsi perpetuò competere. Quum enim illi vt libero de rebus suis testandi facultas non sit, quomodo non ad pristinam seruitutem redit. Nos itaque dicimus, posteáquam gradum statúmque vitæ liberum præbuit lex, illam etiam[q] alia quæ libertatem comitantur, præbituram. Nam si ipsum facere quæ hominibus liberis dũtaxat licent, prohibere oportebat, ipsa verò id non prohibuit, sed dignum illum qui isthæc faciat iudicauit: quare item istis actionibus, quæ propriè libertatis dignitati competunt, illum non dignabitur? *Esto igitur* libertate donatus, reuera liber, statuitóque de rebus quas illi dominus eximias dedit, quomodocunque visum sit. Non decet enim, vt qui libertatis dignitatem manifestè accepit, ob[r] incertam suspicionem ignominia afficiatur, atque à testando arceatur.

† & ita abrogatur *l.14. ff. qui test am.*

p *d.l.14.*

q data libertate, quæ necessariò consequuntur libertatem, data etiam videntur.

r ea fuit ratio decidendi veteribus, *de qua v. l.4. in f. l.15. ff qui testamenta: l. 1. ff. de legat.* 3. *Vlp.*20.§.11.

*VT IMPERATORIS† SERVI DE REBVS SVIS QVOMODO VELINT, statuere posſint.

CONSTITVTIO XXXVIII.

Idem Imperator eidem Styliano.

HOc quoque, quanquam plausibilem præ se speciẽ (legalẽ nempe ordinationẽ) ferat: æquitatem mihi tamen excedere videtur. Dico autẽ, quòd seruis de rebus suis statuere non permittitur: sed quæ laboribus suis arduísque (vt coniicere licet) molestiis quæsierint, ea cuiusque domini manus colligunt. Ac sanè mirari subit, quomodo ab initio lata lex nihil moderationis neque æquitatis huic attribuit. Veruntamen ij è quibus nata ista lex est, atque adeò lex ipsa ab aliis, vt cuiusque voluntas feret, approbantur. *Ego autem* nequaquam illos probo, neque illud placitum in seruis meis[s] obtinere sinam: sed contrà, plenam ipsis administrandarum rerum suarum potestatem facio. Ex hoc itaque tempore in omnem posteritatem Imperatoris serui rerum suarum reuera domini sunto: ita sanè, vt siue sani sint, siue ægroti mortem imminere putent, de rebus suis pro arbitrio statuendi potestate non priuentur: neque seruitutis nomine ex rerum quas possederint dominio expellantur. De Imperatoris igitur seruis hæc nouiter lata lex esto, vigorémque habeto. Magistratibus autem reliquæque promiscuæ plebi, si huic nostro placito acquiescere nolint, ad veterem de seruilibus bonis legem respicere fas esto.

† ad eundem modum olim seruis populi Romani testari licuit *Vlp.*20. *in f.* seruis priuatorum aut ciuitatis non licuit *l.* 16. *l.*19. *ff. qui testamenta.*

s lex est specialis, quæ ad omnes seruos non porrigitur. interdum tamen humaniores domini seruis testari permittebant. sed inter domesticos tãtum *v. Plin.8.ep.*16. *dixi ad l.4. ff. de manumiss. & ad Vlp.*5.§.5.

VT PRODIGVS QVAE EX RE IPSIVS SINT,† facere [t] posſit.

CONSTITVTIO XXXIX.

Idem Imperator eidem Styliano.

MORTALIVM nemo ad eam absolutionem peruenit, vt non obnoxiè aliquando res suas gerat: neque quisquam (ni fallor) ita desipit, quin crebrò sibi vtilis esse posſit. Neque enim qui in omnibus prudentiæ suæ fidit, hunc omnia irreprehensibiliter facere sinit Deus: neque idem, quum creator creaturæque suæ curator sit, mentis inopem per omnia ex imprudentia frustrari permittit. Præfatus hoc sum propter illam legem[u] quæ prodigum de rebus suis quicquã aut velle aut statuere, omnibus modis prohibet. Quam quidem legem, coniectis in res gestas oculis, pro illarum ratione, non autẽ ita simpliciter sancire: &, si quid inutiliter gestum esset, non admittere: in quo verò aliqua vtilitas verteretur, id susci-

† τὰ συμφέροντα, & ita abrogatur §.2. *Inst. quibus non est permiss. facit l.1. ff. de curatorib. v. l.18. ff. qui testam.*

t tum inter viuos, tum mortis causa. *j. eod.*

u *d.§.2. d.l.1. d.l.*18.

pere oportebat. Nunc verò nihil istiusmodi præscribit, sed in vniuersum prodigo de rebus suis consultandi potestatẽ adimit. Id nos recto iudicio nõ conuenire suspicati, legem illam relaxantes, statuimus, *vt quæ iudicium* erroneũ, quódque prodigum designet, dictet, neque approbatione, neque confirmatione digna habeantur: quæ verò ad vtilitatem spectent, suscipiantur, atque nequaquam reprobentur. Quid enim, si [a] prodigus aut hæreditatem necessariis suis relinquere, aut pauperibus sua distribuere, aut denique grauem seruitutis torquem seruorum ceruicibus adimere velit? An ideò quòd prodigus est, id illi non licere velle dicendum? Quid, si quum prædium damnosum habeat, alter quispiam, qui vitio mederi possit, maiore pretio quàm quãti prædium sit, id emere, ipsumque damno leuare velit? An prodigalitas, quò minùs ille sibi consulat, vtilitérque negotietur, impediet? At rationem non video. Quod itaque dixi, rerum gestarum conditio obseruator: & si in ea prodigi[b] mores non conspiciantur, quod actum est, ratum esto: si verò à prudenti rerum gestione aberratum esse appareat, id neque approbatione, neque confirmatione dignum habetor.

VT[c] CAPTIVI TESTAMENTI FACTIONEM habeant. †

CONSTITVTIO XL.

Idem Imperator eidem Styliano.

QVI olim edendis legibus operam nauauere, quum multa ad res humanas rectè moderandas in medium protulerint, locuplésque benignitatis suæ testimonium (leges nempe, secundum quas respub. concinno in statu conseruatur) reliquerint: tum haud scio qua ratione fecerint, vt de captiuis tractatus, quibus de rebus suis statuendi potestatẽ non faciunt, reliquę ipsorum benignitati non responderet. Quę etenim de testamentis ipsorum legislatio complectitur, valdè comiter ac benignè constituta sunt. Nam quod statuerunt, vt interdum quando [d] inopia testium laboraretur, à minore etiam testium numero testamentum obsignaretur: quin & nullis[e] adhibitis testibus, persępe tamen testamentum ratum haberetur, quemadmodum de[f] iis qui in acie occumbunt constitutum est: permagnum sanè benignitatis est argumentum. At de captiuis placitum iam dictorum nõ esse simile, neque ex eadem benignitate prognatum videtur. Quòd nanque de rebus suis constituere illis non permittunt, non solùm non benignũ aliquid de ipsis decreuerunt: verumetiam[g] ipsam captiuitatem alio modo intendunt. Quomodo enim rursum illos in captiuitatem non ducut? aut quomodo malum irrecreabilisque tristitia non adaugetur, & morte acerbiorem in corde captiuus non circũferens aculeum, rebus excedit humanis: quando non modò in captiuitate vitam finit, verumetiam si qua apud contribules bona habet, de his illi constituendi potestas non est: sed suis rebus, tanquam alienis expellitur: & quæ suis laboribus quæsierit, próque quibus suscepto periculo in captiuorum infortunium incidit, ab horum dispensatione eiicitur? Quomodo item, si quos necessarios captiuus habet, vt liberos, vxorem, fratres, aut alios, quos ad ipsius hæreditatẽ lex vocat, ij non similiter omnes obuersis in hæreditatem ab intestato ad se deuoluendam oculis, curam liberandi captiui, illius consequendæ spe non omittent? Nouimus siquidem res humanas, vt pauci admodum verum amorem conseruent, eiúsque vnius gratia ad opitulandum calamitate implicitis perpaucorum animus excitetur. Atqui spe nanciscendæ cuiusdam remunerationis ad ferendum indigentibus auxilium procedant, horum sanè longè maximus est numerus. Qua re itaque moti cognatus aliusque quispiam captiuorum suscipiant curam? Si quidem statuendi facultas de rebus suis ipsis esset, nonnulli laborem damnosum sibi non futurum reputantes, non segniter illum suscepturi essent. Cogitarent etenim (vt verisimile est) si aut conatus ipsorum ad finem deduceretur, captiuíque libertatem consequerentur, se munus aliquod esse pro opera sua & labore accepturos, aut etiam si conatus finem mors pręueniens, captiuum de medio tolleret, illum in testamento suo eum qui ipsius curam habuisset, maiore portione quã illos qui ipsum neglexissent dignaturum. Non enim immemorem fore ipsum, neque labores nihili facturum arbitrarentur. Hac igitur ratione (quemadmodum dixi) futurum esset, vti aliqui non indiligenter ad liberandorum captiuorum curam sese erigerent. Nunc verò cùm hi testari prohibeantur, illi autem ab intestato hæredes in bona concedant: haud scio si, qui pro liberatione labores suscipiat, quisquam inueniri possit. Successionis enim ab intestato spes metúsque ne in vanum laboretur: si fortè liberationem mors præuertat, captiuũque rebus humanis eximat, *homines* tardiores (vt ne prorsus animo alienos dicam) ad id aggrediendum facit. Quod sanè non itidem contingeret, si lex illorum testamenta irrita non faceret. Iam verò si liberandæ animæ pretium propriæ cuiusque facultates sunt, quomodo non in hoc etiam captiui iniuriam longè maximam sustinent, quòd dum non sinuntur à lege de rebus suis statuere, etiam si velint, pro animabus suis nihil rerum suarum erogare possint? Ad hæc porrò cum liberationis ratio hinc absurditatem contrahat, tum verò multò absurdissimum est, quod dum testandi facultas captiuis non datur, frequenter illi qui inimicissimi [h] fuissent, quósque ipsi, si viuerent, ne aspicere quidem sustinerent, illorum facultatum domini existant. Qua quæso re quid possit esse turpius? Hoc igitur quum hunc ad modum sese habeat, nõ negligi debere Maiestati nostræ visum est: sed quemadmodum in aliis pro viribus diuinitus nobis datis, vt rectè respublica nostra gubernetur solicitè egimus: sic & de captiuis tractatum in melius corrigere decreuimus. Sancimus autem, *vt de hinc captiui*, quæ ipsos à testando arcet, legi neutiquam obnoxij sint: sed vt ipsis (si possibile sit) quinque, sin minus, tribus testibus [i] præsentibus, extremam voluntatem, siue literis commendare, siue[k] sine scripto pronunciare liceat: tamen vt qui ad testimoniũ assumpti sunt, reuera illam defuncti voluntatem esse iureiurando affirment: idque siue quum liberi subsint, illos bonorũ suorum hæredes relinquant, siue[l] quum liberos non habeant, alios in hæreditatem introducant. Aequum enim non putamus vt qui cõmunis reipub. nominis æqualiter participes sunt, eiusdémque esse gentis censentur, non æquabili ex lege iure honorentur: vt videlicet qui liberi à seruitute sunt, statuendi de rebus suis, vti visum est, potestatem habeant: quibus verò illa manus intulit, quasi culpam commiserint, quòd pro tribulibus propugnando in captiuitatis necessitatem deuenerint, non item. Cæterum si captiuorum quispiam aut sua sponte, aut eorum quorum in potestate est, vi adactus, hoc in animum inducat, vti res suas ad hostes concedere testamento iubeat: nequaquam tunc placitum ipsius ratum sit: quasique non pro[m] decoro reip. Christianæ testamentum factum sit, in irritum concidat. Atque hæc quidem de iis qui vitæ finem testamento anteuerterunt sancita sunto. *Si verò vltimus* vitæ dies subitò illi superuenerit, atque intestatus[n] de medio sublatus sit: tum si qui, ad quos hęreditas pertinet, siue ascendentes, siue descendentes supersint, ad hos illa se conferet, si verò nulli sint ad quos bonorum defuncti captiui successio spectet (dico quos neque ascendentes, neque descendentes defuncti familia agnoscit) primùm considerari an aliqiubus debeat, deindéq; deducto ære alieno reliqua bifariam in trientem & bessem diuidi, ac trientem demum in erogationem pro anima faciendam separari, alteram autem partem in fiscum recipi iubemus: tamen vt serui his non immisceãtur. Hos enim, nisi æs alienum exolui non possit, omnes libertate honorari volumus. Quæ eadem rerum disponendarum forma custodienda erit, quando nihil æris alieni fuerit, seruitutíque obnoxius (quemadmodũ dictum est) sine hæredibus decesserit. Quæ itaque nobis eius legislationis, quæ captiuos contristabat, in mentem correctio venit, per sacram hanc exposita est legem. Tua autem magnificentia sanctionem subditis notam facito: quò quum innotuerit, omnes de rebus suis, etiam quos captiuitas detinet, quocunque modo velint statuant.

*VT IN CIVITATIBVS QVINQVE[o], IN ITINERIBVS VERO ET agris tres[p] testes ad testamentorum fidem sufficiant †.

CONSTITVTIO XLI.

Idem Imperator eidem Styliano.

QVVM omnibus humanis vitæ negotiis, quæ testium fidem requirunt, inde robur adesse oporteat: tum verò maximè quæ vltimi vitæ nostræ diei contemplatione dispositiones fiunt, istiusmodi corroboratione indigent. Nullus enim reliquus modus est, qui rectè ipsis ius dictet, nisi ipsis à testibus præsidium adsit. Oportebat itaque, quo magis necesse est, statuta hominum è vita decedentium firma esse, eo quoque magis eadem per testimonia stabiliri. Verùm quoniam frequenter res propter eorum quę strictiùs requiruntur penuriam, ad possibilem modum deduci videmus (quum nanq; stricto iure vti non datur, quenque quo modo potest vti necessitas est) de testium numero, quo testamentis adesse

debeant,

a Prodigus non censetur bonis malè vti, quoties hæreditatẽ necessariis personis relinquit, & pauperibus, bona distribuit, aut seruos libertate donat.

b Prodigi mores in eo non sunt, qui bonis suis rectè vtitur.

c extat epitome 5. Harm. 1. §. 30. † & ita abrogatur *§. vlt m. Inst. quib. non est. permiss. l. 8. ff. qui testam. l. 10. ff. de test. milit. Paul. 3 sent. 4. §. 8.*

d *l. vlt. ver. in illu verò locu, Co. de testam.*

e Imò milites conuocatis ad hoc hominibus testari debét *§. 1. ver. si ergo miles Inst. de militari testamento. l. 24. ff. de testam. milit. v. Nou. 41. j. eo. vbi plura dixi*

f puto innui *l. 15 in f. Co. de test. milit.* vult enim valere militis voluntatem, si quid in vagina aut clypeo literis sanguine suo rutilantib. adnotauerit, aut in puluere inscripserit gladio, sub ipso tẽpore quo in pręlio vitæ sortem derelinquit.

g Afflicti subleuandi sunt, non onerandi *Nou. 26. s. eo.*

h Durum videtur captiuis adimi testandi potestatem, ne alioquin ad eorũ inimicos eorũ bona deferãtur.

i Captiui testamentum facere debent testibus præsentibus.

k Captiui testamentum facere possunt scripto vel verbis.

l Captiui testari possunt, siue liberos habuerint, siue non habuerint.

m κατ̀ τὸν πρέποντα *Scrim.* κατ̀ τὸ πρέπον *Cuiac. 7. obs. 32.*

n Ad quos hæreditas intestati captiui pertineat.

o Quinque in vrbano tres in rustico testamẽto testes sufficiũt ex hac Nouella. Quinarius numerus lege XII. tabularum videtur introductus *§. 1. Instit. de testam. ordinand.* 20. *Vlp. 2.* & reductus à Basilio Macedone patre Leonis nostri *ver. quum enim j. eod.* Septẽ postea adhibiti ex cõstitutionibus *§. 3. Inst. de stam. ordinand.* Specialiùs dicẽdum est. In militari testamento expeditionis tempore *l. 17. C. de testam.* (miles enim citra tempus expeditionis domi testatus septem testes adhibet *arg. d. l. 17.*) testes requiruntur ad minimum duo *l. 24. l. 40. ff. de testam. milit. §. 1. Instit. de milit. testam.* vel *vt ibid. in principio tit.* scribit Theophilus vnus sufficit: & si Leoni credimus *Nouell. quadragesima in princip. s. eodem.* nullis testibus adhibitis miles testari potuit, quamuis Plutarchus in *Coriolano*, scribat in testamento procincto tres aut quatuor adhibitos. & hęc de militari testamento. In pagani verò testamento variatur numerus. In testamento inter liberos duo vel tres *l. 21. §. 1. C. de testamentis* cæci testamento vel octo requiruntur: vel septem testes & vnus tabularius *lege 8. Codice qui testamenta.* In reliquis, septem: si testamentum in scriptis fiat *§. 3. Institut. de testament. ordinand.* Quid si nuncupatiuum fiat testamentum? ruri sufficiunt quinque testes *lege vltima, Codice de testament.* vt & in codicillis *lege vltima ff. de codicillis. l. 28. in fin. ff. de testamentis.* In vrbe septem requiruntur, si extranei instituantur hęredes *lege 21. §. 2. Codice de testamentis.* sin filij, duo sufficiunt *d. l. 21. §. 1.* si liberis mixti extranei, quod ad extraneos septem requiruntur: quod ad liberos, duo sufficiunt *d. §. 1.* Hoc addendum est, vnicum testem sufficere, si testamentum fiat coram principe, hoc est, ipsum principem pro omni alio teste sufficere *lege 19. in fin. Codice de testament.* quod tamen non admitto. & alia fit eius legis 19. sententia, vt ibidem scripsi. Sed & illud tenendum, Iure canonico valere testamentum factum coram presbytero & duobus testibus *c. cum esses. 10. de testament.* sed & eodem iure vltimam voluntatem ad pias causas valere corã duobus testibus *c. relatum 11. de testamentis.* Ad hæc, iure ciuili plures quàm septem adhibitos non nocere. Superflua enim prosunt, nunquam nocent *Paul. 3. sent. 4. §. 10.* Quin, sufficere ad bonorũ possessiones omnibus locis petendas, vt solennis testium numerus adhibitus fuerit, quo loco testamentum factum esse dicetur *l. vlt. Cod. de testam.* Idque communiter obseruari refert Ferrariensis in formula libelli quo petitur hæreditas ex testamento 48. in verbo Vallatum 6. *num. 4. 5. Harmen. 1. §. 11. & 12.*

p *Nouella 43.* † atque ita mutatur numerus testium Iustinianeo iure requisitus *Instit. de testament. ordinand. & Cod. de testam. ordinand.*

debeant, statuere non alienum à prouidentia nobis visum est. Atque hoc quidem etiam sempiternæ memoriæ patri nostro in mentem venit: verùm quod statuit, non valdè id exactè statutum esse iudicatum est. Quum enim superiorum legislatorum alius [a]septem, alius[b] verò quinque assumendos esse testes censuisset (septem quidem in ciuitatib. quippe vbi propter hominum multitudinem, vt consentaneum est, testes defuturi non sunt: in agris verò & itineribus, quinque, quod magna illic plerunque hominum fide dignorum raritas [c]sit) quum hoc (inquam) ita de illis constitutum esset, pater noster[d] exuperantem numerum despiciēs, simul in ciuitatibus, simul in agris & itineribus per quinque testes testamentis vigorem attribuit: idque ideo (mea quidem sententia) quòd quanta nunc virtutis inopia humanam vitam occupet, considerarit. Attamen (id quod dictum est) non admodum exacta ratione placitum illud nititur. Dicat enim fortasse aliquis, æqualem numerum attribui non oportuisse, atque testimonium quod in agris & itineribus adhibetur, arctius contrahendum fuisse. Nos igitur quod ille neglexit, non negligendum putantes, sancimus, *vt in ciuitatibus*, quinque testibus stabilitum testamentum approbetur: in itineribus verò & agris, aliisque inhabitatis locis, trium testium confirmatio suscipiatur.

a Iustinianus f. *l. vl. C. de testam.*
b Ius vetus intelligit, *de quo v. §. 1. §. 2. §. 3. Inst. de testam.*
c *l. vl. C. de testamentis.*
d Basilius Macedo.

VT[e] SVFFICIENS NVMERVS TESTIVM TESTAMENTVM RATVM faciat, tametsi † id neque illorum subscriptiones neque signacula habeat.

CONSTITVTIO XLII.

Idem Imperator eidem Styliano.

QVAE in verbis residet obscuritas, multū quòd tractatur inuoluere videtur: quippe quæ, tanquam expensa quædam nubes, tum intelligendi vim animo auferat, tum à recta rerum administratione auertat. Hanc igitur obscuritatis caliginem vbi illis constitutionibus quæ de testamentis agunt, neq; mediocrem noxam rebus adferunt, circumfusam esse cognouimus: pulchrum fore rati sumus, si illas repurgaremus, quomodóque testamenta confirmari, aut non oporteat, lege non ambigua, neque quæ variè apprehendi possit, definiremus. Qui ante nos de testamentis tractarunt bifariam illa diuiserunt, & alia quidem scriptis, alia verò sine scriptis confici tradiderunt. Quin & modum quo vtrunque testamentum, (& scriptum nempe, & non scriptum) ratum fiat subiecerunt: vt scripta confirmatio in eo consistat, quòd viuente etiamnum testatore testium subscriptione obsignatioñeque omnibus numeris absolutum sit: nuncupatiui verò, siue non scripti, quod septem non indigni fide testes se audiuisse, cum ita testator lingua sua de rebus suis pronuntiaret, confiteantur. Atque his hunc ad modum constitutis, annectunt, scriptum testamentum, nisi [f] ad scripturæ qua testatoris voluntas significatur, perfectionem simul omnia conueniant, & testium subscriptiones, nempe quæ illis de synceritate testimonio sint, & signacula, quæ subscriptionibus fidem præbeant: nisi hæc simul omnia (inquam) priusquam is cuius id testamentum est, è vita excedat, concurrāt, omnino id irritum esse, vt neque tanquam scriptum, neq; tanquam nuncupatiuum valeat. Ex quo sanè præoccupatiuo placito, quum nō admodum cautè (ne interim dicam malè) conceptum sit, confusio atque ambiguitas rem testamentariam inuadit. Aliis enim videtur testamentum velut adulterina semina, prorsus abiiciendum: vt aliis quidem ex bonis vtilitatem capere permittatur, defunctis verò ne minimum quidem vtilitatis ex rebus suis accedat: si tamen defuncti vtilitatem aliquam sentiunt. Sentiunt autem quū ex ipsorum morte per beneficij erogationem nonnulli reuiuiscunt. Atque hi quidem (quomodo dixi) hunc in modū à rerum suarum vtilitate hominem prorsus arcere volunt. Quibus verò benignior sententia animo residet, hi testamento, quod sigillorum impressione perfectionem non accepit, si non vt scriptum censeatur, certè tamen qualem non scriptum & nuncupatiuum accipit, talem vigorem tribuunt. Nos itaque perplexitatem hanc adeò rebus humanis esse nocumento videntes, in benigniorum iudicum sententiam pedibus imus, veterisque legis caliginem & ambiguitatem in simplicem atque apertam cognitionem cōuertimus, ac sancimus, *vt [g] quod testamentum*, respectu eorum quæ scripto testamento adesse debent, imperfectum est: si tamen nuncupatiui testamenti testimonio non indigeat, vigore nuncupatiui testamenti firmum sit: sin testium fide indigeat, vt quod nihil ad faciendam fidem idoneum habeat, in irritum concidat. Quæ enim ratio est, imò quomodo non omnino absurdum nimisque crassum est, aliàs testes istiusmodi approbatione dignari, vt quæ nulla sui parte scripto mandata sunt confirment? aliàs verò quasi qui per scripturam declarata confirment, indigni sint, ita illos vilipendere? præsertim verò, quum hîc aliquo etiam modo fides corroboretur. Quomodo insuper id detestandam inuerecundiámque æquitatis proditionem non continet? Quid si testamentum scripto tradi cœperit, quódque constitutum est, dignorum fide testium auribus insonuerit, deinde verò aut scribam morbus corripuerit, aut mors etiam ipsum sustulerit, & mox testator quoque enectus sit: (vt multa hominibus ex improuiso contingunt) num propterea quos is moriens beneficio dignos censuit, illi eo priuati iniuriam sustinebunt? Et verò, quod indignissimum est, non modò non cum vita id mali testatorem deserit, verumetiam mortuum insectatur, priuátque (quantū quidē ad eorum qui testamentum irritum faciunt sententiam attinet) misericordis Dei commiseratione, cuius participem illum fore, ex eo quòd ipso defuncto alij beneficiis subleuentur, spes est. Idcirco simulátque nostra potestas hæc animaduertit, euidentem atque indubitatam formam sancit, *vt [h] si testes tantum* dicant illius hominis proprium id esse testamentum, id non improbetur, sed firmum atque ratum sit: tametsi non solùm signacula, sed etiam cum illis testium subscriptiones desint.

e Epitome extat apud Harm. 1. §. 11.
† hoc innuit, subscriptiones & signacula testiū non requiri: quod olim requirebatur. & ita hæc constitutio abrogat §. 3. *Instit. de testam. ordinand. & similes.*
f d. §. 3.
g sensus est à Leone nihil hîc eorum immutari, quæ vel de scripto, vel nūcupatiuo testamento cauta sunt.
h & ita ius vetus abrogatur, quo subscriptiones testium eorúmque signacula requirebantur.

VT PER SCRIBENDI IGNAROS† TESTAMENTA ETIAM confirmentur[i].

CONSTITVTIO XLIII.

Idem Imperator eidem Styliano.

NON quòd superiores, quia communis vitæ negotiis diligentem cautionem attulerunt, reprehēdere velimus, legem proferimus: sed potius, vt exacta ipsorū ratio in vsum recipiatur operā damus, résque ipsæ (quod illas exactò ipsorum præscripto respondere impossibile sit) ne, quoad eius fieri potest, debito suo statu excidant, sanctione cauemus. At quid est quod dico? Decretum est à veteribus de testamētis tractantibus, vt per [k] septem testes, minimum autem per quinque, defunctorum statutis authoritas accedat. Neque verò id simpliciter, sed ne [l] ignari literarum testes essent, si quidem in ciuitatibus, vbi non ferè peritorum penuria est, testamenta facta sint: sed si aliis in locis in quibus litterarum studia disciplinæque non admodum vsitatæ sunt, illic testium non exactè habeetur ratio: neque illi soli qui ad literarum studium educati sunt, quærerentur, sed ad testandum & literarum rudibus aditus esset. Quod itaque illis in locis in quibus hominum scribendi peritorum abundantia non est lex fieri statuit, id consuetudo omnibus vbique locis & ciuitatibus, quanquam magna doctorum hominum copia esset, ita facere volentibus concessit. Quod sanè & Imperatoriæ nostræ Maiestati legum authoritate dignandum esse placuit. Sancimus igitur *vt quocunque* in loco & ciuitate, etiam † ab imperitis testamenta confirmentur, dummodo mores testium fidem mereantur. Quin & numerum non solùm ad quinque contraximus, sed iis in locis in quibus raros fide dignos prodire constat, tres[m] quoque admitti, ac testimonium illorum non reprobari volumus.

† olim constitutum, vt litterati testes pro illiteratis subscriptionem interponerent *l. vl. ver. sin autem ibi, aut duo vel plures il literati C. de testam.* quod hac Nou. remittitur.
i titulus ita formatus est apud Græcos περὶ τῶ ἀγραμμάτων τὰς διαθήκας ἐπικυροῦσθαι. δια ἰσχάφων τὰς διαθήκας ἢ ἐπὶ τῷ εἰ ἢ τρεῖς τυγχάνοιεν μάρτυρες Scrimg.
k §. 2. *Instit. de testam. ordin.*
l *d. ver. sin autē.*
† abrogatur *d. vers. sin. autem.*
m Nou. 41. 5.

A QVIBVS† OBSIGNARI TESTAMENTA OPORTEAT.

CONSTITVTIO[n] XLIIII.

Idem Imperator eidem Styliano.

QVVM omnes alij hominum actus ac negotia quæ in literas referuntur, necessariò exquisitum testimonij subsidium requirant: tum maximè id faciunt, quæ homines natura sua ad interitū vergente, discessuque è carne imminente, literis exponunt, his in ipso è vita excessu rationes suas & voluntatem committentes. Quæ enim inter viuos conscripta sunt, quanquā obsignata sint, nihilominus tamen illorum vitia ex verborum eius qui scripsit, eorúmque de quibus scriptum confectum est, examinatione deprehenduntur. Quæ verò à morientibus scripto constituuntur, ea se minus rectè habere, si nullum certum testium suffragium adsit, impossibile discere est. Verum enimverò & hic tractatus longè optimè à legislatore conscriptus est, dum sæpe testamentorum testes ad iusiurandum adigi nolens, illis census [o] magistri qui nunc generalis [p] appellatur, sigillo parari firmitatem iubet. Etenim quod tanquam leuem promptúmque ad iurandum aditum non præbet, insignique sigillo ambiguis testamentis vigorem tribuendo, vt iuramenta reprimerentur, fecit: ea sanè res & prudentissimi consilij & præstantissima est. Atque hoc quidem obtinuit olim. Post modum autem consuetudo id mutauit, vt supra testes eius qui ad quæstoris dignitatem peruenisset, sigillum testamento testimonium ferret. Et quidem illa etiam confirmatio maioribus nostris optima visa est. Quos & nos sequentes, quo illa validior sit, iubemus, *vt [q] sigillo* magistri census ([q] quòd nunc ad illum neque legum cura neque administratio pertineat) nihil prorsus in obsignatione testamentorum iuris nec

† olim à magistro census *l. 23. C. de test.* hodie à Quæstore. & ita pars *d. l. 23.* abrogatur.
n Huius constitutionis meminit Harm. 5. tit. 1. §. 12.
o *Nou. 44. c. 1. §. 4. l. 17. §. 2. C. de sacr. ec. l. 23. C. de testam.*
p ὁ ὑπὸ τῷ κοινῷ δεσποτείᾳ ὑποφέρεται.
q Harm. d. l.

a apud magistrũ census insinuari testamenta moris erat *d. l. 23.* hodié à Quæstore.

commercij sit(quemadmodum neq; nunc id illa obsignat) sed pro [a] illo quæstoris sigillum obsignet. Neque verò hoc solùm testamenta obsignet: verumetiam magnificentiss. nostri magistri & patricij, præfecti vrbis etiam, aliíque qui iudiciis præsunt, sigillis suis illa fidei commendent. Verùm hi in vrbe: in aliis autem locis & ciuitatibus præfecti, & in quaque prouincia præsides hoc sciunto & faciunto.

† poterant olim manu aliena *l. vl. C. de sententiis ex periculo recitandis*: cui hoc additur à Leone.

† & ita supplet *d. l. vl.*

*VT SENTENTIAM IVDICES IN LITERAS REFERANT, suáque † manu obsignent.

CONSTITVTIO XLV.

Idem Imperator eidem Styliano.

DVM vt res iudicatæ firmæ maneant, & nequa suspicio atque controuersia sententias insequatur, curam gerimus, hoc se nobis constituendũ obtulit, *vt quibuscunque* diiudicare ac dirimere lites obtigisset, de quibus rebus iudicium pronuntiaturi essent, de iis sententiam de scripto ferrent, eámque manibus suis † obsignarent: ve ne, si temere iudicatum esse postmodum deprehendatur, negare illi suam sententiam possint: neque alij cuipiam suppositititia adulterináque sententiæ scriptura effictа, illam in iudicum aliquem referre liceat. Quicunque igitur iudicum dignitate honoratus est, dehinc ita facito: ac quibus de rebus iudicauit, decretum scriptum, suáque manu obsignatum edito.

† hac Nou. tolluntur ordines decurionũ. ideóque hic titulus non est in Basilicis *v. Cuiac. ad tit. C. de decurion.*
b *50. ff. 2. 10. C. 31. Nou. 38.*

ABROGATIO † QVARVNDAM DE CVRIIS ET DECVRIONIBVS [b] latarum legum.

CONSTITVTIO XLVI.

Idem Imperator eidem Styliano.

QVEMADMODVM vt quæcunque aliæ res in communis vitæ vsum assumantur, ipsarum commoditas facit, & quæ vtilitatem aliquam adferunt, magnifacimus: quę verò ad nihil cõducunt, contemnimus: sic omnino & ad legalium capitum compositionem nos accommodari oportebit, vt quarum vsus aliquis sit, qui bono quopiam rempublicam beet, hæ necessariò & ferantur & honorentur: quarum verò vsurpatio aut nullius momenti, aut mala sit, harum non modò nõ ratio habeatur, sed etiam è legum corpore exemptæ reiiciantur. Hæc idcirco dicimus, quod inter veteres de decurionibus & curiis latas leges, quædam grauia intolerabiliáque decurionibus quæpiam munera iniunxerint: curiis autem priuilegium, vt quosdam magistratus constituerent, suáque authoritate ciuitates gubernarent, prębuerint. Quę nunc, eo quòd res ciuiles in alium statum transformatæ sint, omniáque ab vna Imperatoriæ Maiestatis solicitudine atque administratione pendeant, tanquam incassum circa legale solum oberrent, nostro decreto illinc submouentur.

† abrogatur *l. 2. C. de off. prætor.*

*ABROGATIO † LEGIS QVAE SENATVI PRAETORES, DECVRIOnibus verò præfectos constituere concedebat.

CONSTITVTIO XLVII.

Idem Imperator eidem Styliano.

c *d. l. 2.*
d Nã quod Constantinopoli atque Romæ Senatores, hoc decuriones fuerũt municipiis.
e Leges vsu exigente promulgantur, vsu contrario tollũtur.

QVOD alius olim reipublicæ status esset, rerũ ordo similiter alius erat. Quum enim cuncta in Principis deliberationem non caderent, sed nonnulla essent de quibus dispicere & iubere senatus officiũ esset, ea ab illo etiam proferebantur. Prętores itaque tres [c] numero in vrbe rebus administrandis ab eo præficiebantur, ísque actus sanctione legis procedebat. Neque verò id in vrbe solùm, sed in aliis etiam ciuitatibus à decurionibus [d] vt vocabantur, præfecti quidam (non tamẽ quales hodie militaris præfectura nouit, sed excellentiores quidam, quíque aliam curam demandatam haberent) præficiebantur. Quum igitur aliter sese tunc res haberent, communis vsus illam legem requirebat. Nunc autem quũ omnia à Principali cura pendeant, Deóque opitulãte ipsius prouidentia discutiantur & diiudicentur: ac verò illa lex nullum de se vsum præbeat, cum aliis quæ de republica eiectæ sunt, hanc etiam eiiciendam esse statuimus. Quemadmodum enim legibus nondum enatis nascendi causam rerum vsus [e] præstat: sic quando lex rerum vtilitati non subseruit, eam abolendam esse sequitur.

† Gell. 6. c. 7. scribit, nulli fœminæ dicendi testimonij ius fuisse. & Constantinus *l. 1. C. Theod. de rapt. virgin.* mulieres remouet à postulationibus & testimoniis, omnibúsque rebus iudiciariis vt antiquitus penitus remouebantur. Harm. 1. *tit. 6.* refert mulieres admitti in testimonium ἔνθα ἡ τῶν ἀνδρῶν βία ἀπείργεται, & post capite περὶ κεκωλυμένων negat mulieres in testamentis admitti, vt & in aliis negotiis: iis exceptis, ἐν οἷς ἄνδρες οὐ προσκαλοῦνται. Idem paulò pòst negat mulierem admitti ἐν ταῖς συναπτικαῖς μαρτυρίαις: admitti verò ait ἐν ταῖς ἀποδεικτικαῖς: appellat autem συναπτικάς, διαθήκην, κωδίκελλον, δωρεὰν αἰτίᾳ θανάτου. ἀποδεικτικάς, τὰς λοιπάς, .i. iudicialia, *v. l. 18. ff. de testam. lege 20. §. 6. ff. qui testã.* Hîc adde, quæ scripsi 2. Feud. 31. in f. vbi remouentur à testimonio inuestituræ, quãuis feudum habeant ab ipso domino.

NE MVLIERES IN CONTRACTIBVS † TESTIMONIVM præbeant.

CONSTITVTIO XLVIII.

Idem Imperator eidem Styliano.

f *d. l. 18. d. §. 6.*
g Mulieri dehonestamentũ, frequenter viris occurrere.
h εἰς σφάγματα *Scri. g.*
i Mulieres Scythicæ cum maritis ad bellum coarmari solitę.
k In quibus negotiis mulieris testimoniũ admittatur.
l *v. tit. de ventre inspiciendo.*
m puta balneo muliebri 1. *Harmen.* 13. admittitur etiã in quęstionibus maiestatis *l. 8. ff. ad l. Iuliam maiestatis*: & ad domesticum testimonium *l. 8. §. 6. Co. de repud. adde quæ dixi ad Nou. 90. & ad epigraphen huius tituli.*

HAVD scio quomodo, re non exactiore iudicio disquisita, mulieribus ad dicendum testimoniũ procedendi facultatem dederint veteres [f]. Illud saltem vulgo notum, volutandum animo fuerat, crebrum nempe in virorum oculos occursum [g] mulieri dehonestamento esse: pudicam verò & honestam eiusdem rei fugam efficere. Qua ratione igitur illas ad testimoniũ assumi permiserint, (vnde fit persæpe, vt in magnis hominum turbis conuersentur, irreuerentiúsque quam mulierũ sermo ferat, lingua vtantur) hoc, quemadmodum dixi, mihi dubitare subiit. Quorsum enim hisce visum est, vt in [h] negotia publica mulierum prodiret testimonium, quibus iuxta atque viris testari permiserunt, quemadmodum Scythicas [i] mulieres cum maritis ad bella coarmari audimus? Et sanè quomodo pręter absurditatẽ ingentem, hoc naturæ etiam finium, quibus virilis muliebrísque sexus disterminati sunt, tum confusionem, tum euersionem non continet. Quomodo item mulieribus (quas etiam domi obseruanter, nequaquam autem dissolutè atque indulgenter cõueniri oportet) debitam non produnt & verecundiam & honestatem? Si quidem ad ferendum testimonium progressio, quum (eo quod multorum illæ hominum commiscentur conuentibus, negotiísque implicantur virilibus) ad liberiùs loquendum quàm mulieribus decorum sit, fenestrã aperiat: muliebris sexus submissos morem pudorémque adimit, atque ipsas ad verecundiam & procacitatem exercet. Iam verò res illa contumeliam aliquo modo etiam viris adfert. Quid enim hoc aliud nisi contumelia, & ea quidem grauissima erit, si, quarum rerum tractatio virorũ maximè propria est, ad illas sexus etiam fœmineus procederet? Quapropter non minùs consuetudinem, quàm legis erratum Maiestas nostra corrigens, *illis ad* testandum præclusit aditum, ac proposita sententia sua decernit, legéque prohibet, ne quo modo mulieres ad contractuum testimonia accedant. In rebus autem peculiariter ad ipsas [k] pertinentibus, quibus interesse viris fas non est (de partu [l] loquor, & si cui rei [m] alij sola mulier adhibetur) sua peculiaria virisq; occulta testantor.

† *Nou. Iust. 90. c. c. 6.* omnino & ita abrogatur *l. 7 ff. de test.*
n in iis scil. in quib. alia probatio ad eruendam veritatem nõ est, *l. 7. ff. de testib.*
o Nou. sc. Iustin. 90. *c. 6.*

NE SERVI AD DICENDVM TESTIMONIVM admittantur †.

CONSTITVTIO XLIX.

Idem Imperator eidem Styliano.

TESTIMONIVM quum magni momenti, necessariáque ad tuenda communis vitæ negotia res sit, non à quibuslibet, sed ab iis qui extra ignominiam viuunt, ferri æquum est. Rectè ergo exquisita ratione de hoc disceptant leges, & non simpliciter ad dicendum testimonium cuique aditum prębent. Veruntamen, quia nonnullæ leges seruilis conditionis hominibus in quibusdam [n] rebus testari concesserũt: visum nobis est, hoc nota inducendum esse: *vt* qui liberæ vitæ participes non sunt, in vniuersum ad testandum non admittantur, léxque Nouellarum [o] constitutionum obtineat, & de quocunque simpliciter testimonio statuat, idq; in quacunque re, siue testamenta, siue aliam humanæ vitæ actionem testimonium complectatur. Si enim illis qui, quum liberæ vitæ sint, vitam ingenuè, eáque libertate quam nacti sunt dignè non degunt, neque quantum fieri potest animi magnitudinem à seruitute liberam conseruant, sed in illicitarum actionum seruitutem subiguntur, testimonium dicere non licet: neque his quorum vitam nõ esse liberam constat, ferre testimonium concedetur. Nam tametsi alius hîc seruitutis modus sit, attamen ea seruitus est, quam libertatis dignitate participem esse indignum sit.

† Titulus aliter à Græcis accipitur his verbis, περὶ τοῦ τὰς δωρεὰς τὰς μέχρι φ. νομισμάτων ὥστε ἐγγράφως γίνεσθαι *Scrim.* Mihi sic videtur hac Nou. nõ requiri insinuationem in donatione 500. aureos excedente (vt ita abrogatur *l. 24. l. 36. in fin. C. de don. §. 2. Inst. de don.*) etiã si in ea requiratur scriptura si tamen testibus probari possit *3. Harm. 1. in f.* vbi huius *constitutionis meminit quam & pro[bat] laudat.*

VT † DONATIONES QVAE IN LITERAS RELATAE NON SVNT, ad quingentos vsque aureos valeant.

CONSTITVTIO L.

Idem Imperator eidem Styliano.

QVANDOQVIDEM multi alias gratias relaturi, alias benigno duntaxat proposito moti, dona in nonnullos conferunt: & de hoc capite distinctè tradendum esse visum est, quales donationes non euerti, qualésque contrà irritas esse oporteat. Atque veteres quidem hac de re tractantes pronuntiarunt, illam donationem concidere, ne firma sit quæ quingentorum aureorum summam exuperat, nisi in acta publica relata sit: quanquam etiam donatarius donationis cer-

a ἐνθεῖσαν *Scrimg.* τηρηθεῖσαν *Cuiac.17. obseruat.32.* b Græci aliter legunt his verbis, ἵνα δωρεὰ ἡ χρυσίων ὑπερέχουσα πεντακοσίων, ἄγραφ⊙ μὲν οὖσα ἀκαθέτητος διαμένῃ· ἐγγράφως δὲ συστάσεως ἐρήμη γνωριζομένη, ἀβέβαι⊙ ᾖ, κατὰ τὸ ὑπερβαῖνον μεῖζον τῶν πεντακοσίων. N. &c. *Scrimg.* vt hinc colligamus locum esse corruptum.

tam probationem propria donatoris manu priuatim scriptam abstulerit. At nescio quid sibi illi superflua hac subtilitate velint. Quando enim donatio scripto comprehensa, eique iustum testimonium adhibitum esset, quorsum amplius accuratè finire oportebat? Nobis itaque, exacta hac definitione, quam neque de donationibus dictam[a] esse omnino scimus, per sanctionem consopita, illud proponere visum est, *vt* [b] *si* donatio quæ quingentos aureos excedit, in literas relata sit, rata permaneat: quæ verò scripto comprehensa non est, pro eo modo qui quingentos aureos excedit, irrita sit: tametsi donatarius præsentibus testibus rem donatam adeptus sit. Etenim donatio, cuius æstimatio quingentos aureos non superat, etsi conscripta non sit, dummodo tribus testibus confirmetur, rata iudicatur. Ad hanc ergo formam examinatæ donationes, aut valeant, aut irritæ sint.

DE INVENTO THESAVRO CVIVS ESSE DEBEAT.†

CONSTITVTIO LI.

Idem Imperator eidem Styliano.

BONVM sanè atque salutare esset, si diuinis salutiferisque morem geremus legibus, minimè enim tum humanis indigeremus: illarúmque luce tutam viam commonstrante, humano ex legibus auxilio nobis non esset opus. Verùm quoniam cœno atque luto omnes emergere, diuinisque præceptis in cœlum tollentibus eleuari difficile est: humano generi salutem etiam humana prudentia per leges suas adinuenit. Quapropter etiam nunc, quum, quanquam Dominus & Seruator noster misericordes esse, eorúmque qui inopia premuntur, illos qui ipsius donis fruentes in affluenti rerum copia viuunt, angustiis succurrere iusserit, nonnulli tamen ita in Dominum ingrati, ergáque communem hominũ cognationem commiserationis expertes sunt, vt non modò non benignam manum egentibus præbeant: verùetiam, tanquam solis quoque radiis tetricos thesauros suos aspicere inuideant, in terram illos defodiant: de inhumano hoc inuento in medium legem prodire oportuit. Quæ quidem *lex* quum olim lata fuerit, victa autè postmodum à cupiditate, quæ multas egregias res labefactat, ab eadémq; suo vigore priuata sit: nunc ab Imperatoria nostra Maiestate in integrum restituitur. Iubebat autem illa[c], vt qui in defossum thesaurum incidisset, si prædium in quo inuentus esset, ad Principem[d] pertineret, alioquíve publicum esset, illum ex æquo cum fisco partiretur. si verò locus vnde thesaurus in lucem prodiisset, neque ad Principem pertineret, neque publicus, sed alterius cuiuspiam esset, is æqualibus partibus inter inuentorem prædiíque dominum diuideretur: denique, si inuentoris prædium esset, ipsi res inuenta vniuersa cederet. Atque hæc quidem lex illa sanciit. Verùm[e] peruersa cupiditas, haud scio quomodo illa circumscripta, iniquóque lucro fisco donato, illi in hunc vsque diem inuentum thesaurum attribuit, legémque otiosam reddidit. At quid hinc contingit? Qui alicubi reconditos latere thesauros sciunt, dum alios laboribus suis gauisuros, se autem frustra illos subituros, quin & interdum acerbis examinationibus subiiciendos considerant, illos inuestigare negligunt: itaque in perpetuum recondita manent & pereunt, quæ in lucem producta magnam hominibus erant vtilitaté allatura. Iubemus ergo, *vti* [f] *deinceps* secundum veteris legis æquitaté iudicetur: & quando thesaurus aliquis inuentus fuerit, si locus vbi inuentus est, in publicis Imperatoriisve fundis sit, inuentor illum cũ fisco partiatur: si verò alterius cuiuspiam sit, simili modo ipsum & inuentor, & loci, in quo thesaurus inuentus est, dominus inter se diuidant. Cæterum si improbus esse, neque quicquid reppererit, confiteri inuentor omne velit, sed dolo mendacisque ex re reperta nonnulla detineat: in vanum tunc ille laborarit, & tanquam malitiosus rerúmque alienarum occultator & fur, nihil omnino accipat, ac beneficium loci domino soli cedat.

*VT TAM VETERVM [g] PRINCIPVM QVAM RECENTIORVM NVMISmata, modò iusti ponderis, probæque materiæ sint, valeant.†

† De thesauro hoc breuiter adnoto, Thesaurum non esse, quod quiuis vel lucri, vel metus, vel custodiæ causa sub terra condidit *l. 31. §. 1 ff. de acquirendo rerũ*: quod quis perdidit, aut per errorem è suo fundo non abstulit, *le. 67. in fin. ff. de rei vindic.* Thesaurus, est vetus quædam depositio rei mobilis *l. vn. Co. de thesaur.* seu pecunia cuius nõ extat memoria, vt ea iam dominum non habeat, *d. l. 31.* cuiusque dominus sit ignotus *d. l. vnica.* De inuento hoc tenendum est, Eum qui thesaurum in suo casu inuenerit, omnimodo suũ facere, *versi. quæ quidem lex.j.* idq; & naturali æquitate & D. Hadriani constitutione *§. 39. Institut. de rerum diuis.* Non idem in eo qui sceleratis ac puniendis sacrificiis repererit *d. l. vn.* nã & thesaurũ inuentum amittit & eo amplius puniri potest *argum. leg. 13. ff. de sicariis.* Eadem penè in eo qui in priuati fundo & alieno, data opera, non volente, inuitóve domino, thesaurum perscrutatur, aut certè principis permissu: quippe inuentor, fundi domino thesaurum reddere cogitur, *d. l. vnica.* Quid si non studio sed casu, puta ab aratore vel colono *d. l. vnica in fin.* vel fabris ad domus refectionẽ adhibitis, *leg. 67. ff. de rei vindic.* thesaurus sit repertus? diuidetur inter fundi dominum & inuentorem. *versi. iubemus.j. eodem d. l. vnica: d. §. 39.* Quid si in loco sacro vel religioso sit repertus? Hadrianus totum concessit inuentori *d. §. 39.* Diui verò fratres dimidium fisco dederunt *l. 3. §. 3. ff. de iure fisci.* Iã hic turba opinionũ nascitur. Accursius dictum §. trigesimum-nonum refert ad æquitatem: dictam legem tertiam ad ius strictum. Angelo dicta lex tertia displicet, fisci loco ecclesiam substituenti. Zoanetus in dicta lege tertia legit, *non etiam religiosis*, quo nomine reprehenditur à Roberto *1. recept. 5.* Cuiacius *5. obs. 5.* refert dictam legem tertiam ad locum religiosum, qui sit publicus *d. §. 39.* ad religiosum qui sit nullius. Fornerius *2. selectian. 26.* dictum *§. 39.* emendat, legítque *ac si quis* pro *at si quis*, eo sensu. Ei qui thesaurum in loco religioso inuenerit dimidium cedere, ac si in alieno reperiisset. sic sentio, Iustinianum repudiata Diuorum fratrum sententia, D. Hadriani constitutionem amplecti. Quid si in Cæsaris, fisci, vel publico vel ciuitatis loco sit repertus? Inuentor, thesaurum cum fisco ac ciuitate diuidet ex constitutione Hadriani *d. §. 39.* Plura de inuentione thesauri, & cui cedat vide apud Ferrandum 2. Explicationum 28.

c lex *3. §. 10. ff. de iur. fisci. §. 39. Instit. de rer. diuis.* d *dicto §. 10. dicto §. 9.*

CONSTITVTIO LII.

Idem Imperator eidem Styliano.

SI pecuniarum nerui[h] sufficiens & copiosa illarũ materia est, rémque publicam pecuniarum vis stabilit, rectè profectò veteres defectum, velut morbum quendam ac tabem, inde profugarũt, dum omne genus numismatis, etsi ad veteres & priscos Principes referretur, similiter valere voluerunt[i]. Verùm egregium hoc institutum, haud scio qua de causa posteriores Principes in eadem forma consistere non permiserint, ac, tanquam subditorum opulentię inuiderent, quę numismata superiorum Principum effigiem ferrent, iis publico vsu interdixerint: sua verò sola in communi commercio esse voluerint. Næ illi, quantum hincin communibus negotiis nouitatis, quantum item detrimenti, quod cum ad omnes, tum præcipuè ad pauperiores, potiusque auxilio & defensione indigentes pertineat, existeret, intelligere noluerunt. Certè mercatorum vulgus, quique alioqui manibus victum quæritant, & demum vniuersa rusticorum natio, dum, antiquata ea qua hactenus vsi sunt pecunia, alio modo res necessarias sibi parare non possunt, in perquam angustas adiguntur angustias. Ea propter nos nouo recentiorum placito non acquiescentes, veterum autem prouidentiam sequentes, sancimus, *vt secundum benignum* reique publicæ commodissimum iudicium, numismatis omne genus (quod [k] quidem forma[l] materiámque nõ adulterata[m] & plenum pondus habeat) siue vetustioris cuiuspiam Principis, siue recentioris sit, æqualiter & æstimetur, & in republica tractetur. Pœna verò eorum qui rebelli animo decretum huc contemnent, fuerit, vt flagris cedantur, & cute[n] tenus tondeantur, insuperque libras auri tres dependant.

*VT CVIQVE TAM INTRA CIVITATES, QVAM EXTRA, MORtuos sepelire liceat.†

CONSTITVTIO LIII.

Idem Imperator eidem Styliano.

EA quidẽ sententia, leges ciuiles non ea modò quæ communi subditorum vitæ prosint, præscribere: verùm de iis etiam qui iam vitam finierunt, humanę commiserationi conuenientia decernere decet. Quæ autem defunctorum corpora ignominiæ contumeliæq; exponat, ac per quæ cõmuni hominum naturæ dedecus atque turpitudo concilietur, nequaquam in leges sunt includenda. At quod lex[o] mortuos nonnisi extra ciuitates humari vult, quomodo id humanam naturam dedecore afficere non est? Et quidem si hoc præcipiens, de his humandis ageret, quibus facilem elationem facultates, quas viui habuerant, suppeditarent, fortasse lex aliquam ad id iubendum rationem habuisset. Quanquã tunc etiam ad amicorum, cognatorum, necessariorúmque defuncti commiserationem respicere oportebat. Quorum dolori atque orbitati magnum sanè solatium est, si [p] amici sui sepulchrum amplexari, ac in id lachrymas profundere possint. Quæ officia extra ciuitatem sepulto non facile est exequi. Attamen si illos solùm extra ciuitatem sepeliri vellet, quibus id ipso mortis die per facultates facile esset, ad eam inclementiam aliquam lex occasionem haberet. Verũ nunc, quum inclementia illa simul ad omnes se extendat, quomodo non manifesta est absurditas? quomodo legem in naturæ opprobrium ferri non est euidens? Qui enim, dum adhuc viuerent, inopes & deserti erant, quomodo mortui ipso mortis die humabuntur? Quomodo item, quum propter paupertatem sepultura non accelerabitur, multis diebus insepulti, non miserabile simul & horrendum spectaculum iacebunt, tabescentémque hominum naturã dedecorabunt? Extra hæc autem, quum mortui interdum famuli Dei appellentur, propterque cœlestem gloriam colantur, ipsorum corpora inhumata abiici, quomodo id verò expiationi etiam obnoxium non est? Ne igitur vllo modo inter ciuiles leges hæc lex recenseatur, sancimus: quin potius, vt à consuetudine rectè contemnitur, sic etiam decreto nostro prorsus reprobator. *Quicunque autem siue* extra muros, siue intra ciuitatem sepelire mortuos volet, perficiendæ voluntatis facultatem habeto.

e hoc innuit dictum §. 10. *& d. §. 9.* certis temporibus non fuisse in vsu.
f sententia *d. §. 10. d. §. 9.* in vsum reuocatur à Leone.
g *v. l. 1. Cod. de veteris numismatis potestate.*
† reducitur vsus desuetus cui Nou. Nicephori Phœcæ contraria *c. 1. j.*
h νοῦν ἔχειν τῶν πραγμάτων, *Scrim.* νοῦν ἔχειν τῶν χρημάτων Agyleus, & malè. Plutar. *in Cleomene*, ὁ πρῶτος τὰ χρήματα νεῦρα τῶν πραγμάτων προσειπὼν quod Diogenes Laertius Zenoni tribuit. Demosthenes ὑποτέμνεται τὰ νεῦρα τῶν πραγμάτων. Æschines ὑποτέτμηται τὰ νεῦρα τῶν πραγμάτων. Nicetas in Emanuele Commeno καὶ χρημάτων ἀπορρήτοις διαδόσεσιν ἃ νεῦρα τῶν πραγμάτων ἀρίστως τῶν πάλαι τις κατωνόμασε. Eustath. *2. Illiados.* τὸ νεῦρα πραγμάτων εἰπεῖν τὰ χρήματα οὔτε σκληρὸν ἀλλὰ καὶ ἀστόχαστον & 4. ὅτε δέ τις ἀκολουθῶν παλαίᾳ χρήσει νεῦρα πραγμάτων ἐρεῖ τὰ χρήματα. sic in *lege 1. §. 20 ff. de quæstion.* In tributis dicuntur esse nerui reipub. *& alibi*: in pecunia omne robur patrimonij posuisse veteres *leg. 22. versi. hinc accidit Cod. de administ. tut.* Plura vide apud *Cuiac. 6. obs. 19. adde Nouell. 149. c. 2. Nouell. 161. c. 2.*
i *l. 1. Cod. de veteru numismat. potestat.*
k ἀπαραποίητον τὴν μορφὴν ἔχον, καὶ τὴν ὕλην ἀξιόβλητον καὶ τὴν ὁλκὴν τέλειον *Scrim.*
l Principum quam imprimi numismatibus moris fuit *v. l. 1. C. de vete. numismat. potest.*
m olim lege Cornelia plectebatur qui monetam vultu principum signatam (præter adulterinam) reprobasset *Paul. 5. sent. 25. §. 1* Arrian. *3. ad Epictetum*, τὸ τοῦ Καίσαρ⊙ νόμισμα οὐκ ἔξεστιν ἀποδοκιμάσαι &c. adde *Edictũ 11. Iust. c. 3.*
n nota genus pœnæ, cui simile est in Nou. *58. in f.*
† & ita abrogatur lex *3. §. 7. ff. de sepulchro violato: l. 12. Cod. de religiosis: l. 6. Cod. Theodos. de sepulchro violato: Paul. 1. sent. 21. §. 2.* & is locus Ciceronis, hominem mortuum in vrbe ne sepelito, de quo dixi ad leges XII. tabularum.
o vide dictas leges.
p Solatium hoc est viuorum, non mortuorum adiumentum.

*VT DOMINICIS DIEBVS OMNES† AB OPERIBVS vacent.[a]

CONSTITVTIO LIIII.

Idem Imperator eidem Styliano.

PRAESTANTISSIMVM illorum est studium, qui se edendis quæ communi vitæ vtilia sunt præceptis dedunt: dignique sunt, eo quod ad subditorum vtilitatem omnes suas curas intendunt, quorum pius in rempublicam amor laudibus celebretur, ac præcepta sanctè obseruētur. Interim verò multo æquius fuerit, illis potius istiusmodi reuerentiam attribuere, quos maiores pro humani generis salute, tanquam vniuersi terrarum orbis legislatores, suscepisse solicitudines constat, quasque leges tulerint, has aliis omnibus anteferre, idque non solum propter id quod dixi, quod *videlicet* ad hominum vtilitatem, incomparabiliorem susceperint atque contulerint curam: sed quod etiam diuini numinis virtute scripserint sua decreta. Quoniam itaque illorum inter discipulos procerum legi, quæ Dominicæ resurrectionis diem cessatione ab operibus omnes venerari mandat, legem aliam contradicere conspicitur, quę non omnes simul operari prohibendos, nonnullísque vti operentur indulgendum esse censet: (ait[b] enim *omnes iudices vrbanæque plebes, & cunctarum artium officia, venerabili die solis quiescant. Ruri tamen positi, agrorum culturæ libere licentérque inseruiant.* cuius *istius* diei dehonestationis nulla ratione nititur causa. nā quanquam fructuum conseruatio prætendi posse videatur: nullius tamen illa momenti, réque vera futilis est: quum non agriculturæ diligentia, sed Solis virtus, quādo frugum largitori visum sit, fructuum abundantiam suppeditet) quoniam, inquam, istiusmodi lex in lucem prodiit, quæ Domini cultum vilipendat, diuersúmque ab illis, qui contra omnes aduersarios à Spiritu sancto victoriam obtinuerunt, decretum præscribat: statuimus nos etiam, quod Spiritui sancto, ab ipsoque institutis Apostolis placuit, vt omnes in die sacro, quoque nostra integritas instaurata est, à labore vacent: neque agricolæ, neque quiquam alij in illo illicitum opus aggrediantur. Si enim qui vmbram quādam atque figuram obseruabant, tantopere Sabbathi[c] diē venerabantur, vt ab omni[d] prorsus opere abstinerent: quomodo qui gratiæ lucem, ipsámque veritatem colunt, hos eum diem qui à Domino honore ditatus est, nósque ab exitij dedecore liberauit, non venerari par est? aut quomodo, quum ex septem[e] diebus vnus in Domini honorem consecratus sit, nos aliorum ad opera vsu contentos non esse, neque illum Domino eximiū & inuiolatum conseruare: sed ipsum etiam vulgarem facere, nostrísque operibus applicandum putare, religionis non est prorsus dissolutæ?

† ergo rusticis. quod olim non fuit. & ita abrogatur lex *3. Co. de feriis.* facit huius constitutionis mentionem Harm. 1. *ti.* 4. §. 7

a *v. l. vl. §. 1. Cod. de feriis: adde quæ dixi ad leges xij. tabul. ibi, feriis.*

b *l. 3. C. de feriis.*

c Sabathi obseruatio.

d Iuuenalis 14. loquens de Iudæis. Sed pater in causa cui septima quęque fuit lux Ignaua: *& Satyr. 6.* Obseruant vbi festa mero pede sabbatha reges. cum dicit *mero pede*, innuere videtur iter sabbathi, de quo Actor. 1. versi. *12.* quod circiter 2000. passuum erat.

e Vnus ille ex septem diebus nō est dies sabbathi: sed prima sabbathi.

VT IVDAEI SECVNDVM CHRISTIANISMI RITVS viuant†.

CONSTITVTIO LV.

Idem Imperator eidem Styliano.

QVI olim sceptris potiti sunt, de Hebræorum gente (quæ quondam quo ad diuino patrocinio foueretur, inclyta fuit, nunc autem ob contumaciam in *Christum* & Deum nostrum, in calamitatibus celebris est) diuersas[f] promulgarunt leges, quæ de ipsorum vitæ statu tractantes, iubent, vt[g] sacras ipsi scripturas legant, & ne à suis ritibus arceantur. quinetiam vt, liberos suprà sanguinis cognationem circumcisionis etiam cognatione suo instituto accommodent. Atque hæc quidē, qui olim (vt dixi) imperium obtinuerunt. Verum sacratissimus Princeps, ille ex cuius semine nos nati sumus, vt qui maiore quam cæteri salutis ipsorum desiderio teneretur, hos in sola superiorum legum obseruatione relinquere (quod ante illum alij fecerant) non contentus: sed partim sacrorum oraculorum explicatione, partim eorundem admonitionibus ad salutarem Christianorum cultum traducens, viuifica baptismi aqua initiauit. Atque quod ipsos in nouum secundum *Christum* hominem transformari debere persuasit, vt veterem deponerent plenè effecit, & quęcūque vetustatem saperent, circumcisionem[h], sabbathum[i], & si quid aliud est, cum illo simul exuit. Atqui cùm tanto cū effectu à Iudaica pertinacia ipsos deduxisset, non etiā prioribus legibus, quæ Iudaico ritu viuere permittebant, silentium & vacationem alterius legis decreto imposuit. Quod igitur pater noster prætermisit, id nos adimplendum putātes, omni antiquiori, quæ de Hebræis statuit, legi silentiū iniungimus: *& ne illi aliter* quàm pura salutarísque Christianorum fides vult, viuere audeant, iubemus. Quod si quis à Christianorū ritibus defectione facta, ad Iudæorum mores & placita reuerti deprehendatur, hìc secundum leges de apostatis[k] latas pœnas luat.

† & ita abrogatur Nou. Iust. 146. & tit. C. de Iudæis. quo permissum erat Hebræis suo more viuere.

f *C. de Iudæis d. Nou.* 146.

g *d. Nou. 146.*

h *v. Nou. Iust. 37. adde quæ dixi ad l. 11. ff. de sicariis.*

i *l. 2. l. 13. C. de Iudæis.*

k *v. tit. C. de apostatis.*

DE ORIS† MARITIMIS.

CONSTITVTIO LVI.

Idem Imperator eidem Styliano.

HAEC etiam lex quæ maritimorum prædiorum ius tollit, eorum vnde apud[l] oras mare conspicitur: quæque insuper illorum dominū, si illic piscari volentes prohibeat, iniuriarum actioni subiicit: nobis non æqua statuere visa est. Quicquid enim non iniquo titulo in cuiuspiam dominium deuenit, siue parentum hæreditas laborúmque emolumentum, siue alio quocunque non illegitimo modo paratum sit: quę causa est, quamobrem id non ab eo qui in dominio habet, administretur, & illi non longè potius quam alteri cuipiam vtilitatem præbeat? Non est igitur legis, quæ quidem ęquitatem spectet, vt alios ad vtilitatem rei, in quam nihil iuris habent, introducat: illos verò qui aut solutum pretium, aut cognationis ius, aut denique alium aliquem possidendæ rei non illegitimum titulum laudant, illa priuet. Iam verò quod, quum ab illo tanquam loci illius domino, annuum tributum exigatur, expellere inde illum, qui præter ipsius voluntatem loci commodis vti velit, non possit: sed si hoc faciat, iniuriarum actionibus teneatur: quomodo id, præterquam quod iniquum est, non omnibus modis absurdum est etiam? Quid si prædij dominus piscatoriæ artis non ignarus sit, num ipsi otioso dormiendum erit, aliisque orarum[m] emolumenta venari permittere debebit? aut, si ociū non amplectetur, in aliorum oris errabundus piscabitur, in suis autem id ipsi non licebit? At quare ita fieri debeat, nullam equidem rationem video. Sancimus itaque, *vt quisque oras* suas inconcusso iure possideat, illorúmque dominus sit: etsi qui sine ipsius permissu illorum emolumento frui velint, hos propellere possit. Nam quemadmodum terrenis locis iuris est, vt quicunque domus dominus sit, is præter illius vsum, vestibulum[n] quoque atque atrium possideat: vt ita etiam maritimis obtineat, rationi esse consentaneum putamus. Et sicut terrenis locis præter voluntatem domini ex alieno fructus percipere nemini conceditur: sed si quis fructus ex alieno colligit, eos vel benignitate domini percipiat, vel pro loci[o] vsu vectigal soluat necesse est: sic etiam maritimis obseruari præcipimus.

† περὶ προθύρων θαλαττίων Scrim. πρόθυρον vestibulum ædium *l. 19. §. 1. ff. comm. diuid.* Olim, qui alterū prohibuisset ante Prætoriū seu prothyrum ædium piscari; iniuriarū tenebatur: *l. 13. in f. ff. de iniuriis. adde 53. Eclog. 6. c. 3.* Hac Nouella non tenetur, & ita abrogatur *d. l. 13. in f. adde l. 14. d. tit.* Nam vt ædiū, ita & prothyri sui pleno dominio quemque frui oportet. Est enim prothyrum sequela ædium *d. l. 13. in fin.*

l παρὰ τοῖς προθύροις.

m τὰ τῶν προθύρων κέρδη θυρᾶν *Scrim.* τὰ τῶν προθυρίων κέρδη. *Cuiac. 14. obseru.* 1. quid esset προθυρίων κέρδος *dixi ad l. 15. in f. ff. qui potior.*

n *d. l. 13. in fi.*

o ὑπὲρ τοῦ τόπου *Scrimg.* hinc τοπατικὸν quod & solarium & locarium *v. d. l. 15. in fin.*

*QVANTVM IN PISCATIBVS REMORAE[p] PISCATORIAE inter se distare debeant.

CONSTITVTIO LVII.

Idem Imperator eidem Styliano.

QVANDOQVIDEM quum plurimæ leges de piscatione statuant, illud quod ἐποχὴν[q] nominandum putarunt, adhuc lege definitum nō est (quippe quod, vt videtur, quo tempore leges illæ promulgabantur, nondum id institutum innotuisset) hoc quoque legis constitutionem auferre volumus. Quam itaque iuris rationem in hoc piscationis instituto pro legitimo decreto obtinere consuetudini visum est (vt nempe interstitiorum modus ad trecentos sexaginta quinque passus protendatur) hoc nos, quod extra conuenientem modū non feratur, legis dignitate honorantes, dehinc legem esse sancimus. Nam tametsi citra hoc priuilegium, vt remoræ piscatoriæ ad hanc rationem disponantur, præsentis æui hominibus bonum videatur: quo tamen id firmius sit, cautiusque in æternum obseruetur, lex esto, *remoræque illæ trecentorum* sexagintaquinque passuum interuallo à consuetudine approbato, inter sese distanto: idque ita, vt ab vtraque parte hìc interualli modus desumatur: vt videlicet centum octogintaduo, & semis[r] ab vnius partis finib. exporrigantur, residuum verò ad vicinum vsque pertingat. Atque hæc quidem de constituendis introducendísque post hanc legem remoratoriis dicimus. Quæ verò hoc decretum præuenerunt, tametsi præstituto hoc interuallo non distent, ex eius præscripto tamen nihil nouabitur: permanebúntque illa, vt initio constituta sunt.

p *adde Nou. 102. 103. 104. J. eod.* & his quidem de rebus ante hunc Leonem nihil constitutum.

q In prothyris seu vestibulis ędium, de quibus superiore Nou. dictum est, maximè in angusto mari, vt in Bosphoro Thracico vt plurimū erant ἐποχαὶ aut certè ἐποχῶν initia quæ posteriores dixere θράνας, retia in mare extensa confixis palis, Phauorinus δίκτυα ἀγρεύοντα τοὺς ἰχθύας. quam ob rem ἐποχῆς τὴν πῆξιν dixit Leo Nou. 83. & 104. J. eod. & ἐφάπλωμα, interpres Nou. 102. v. *Cuiac. 14. obs. 1.*

r Iubet Leo intermitti spatiū 182. vlnarum à superiore vicina epocha & totidem ab inferiore.

NE† EX SANGVINE CIBVS CONFICIATVR.

CONSTITVTIO LVIII.

Idem Imperator eidem Styliano.

SIMVL olim legislatori Mosi[s] sanguine vescendum non esse mandauit Deus, simul ab istiusmodi cibo abstineri debere à præconib. gratiæ[t] est constitutum. Et quanquam tum veteris tum nouæ gratię tempore illa res vilis habita sit, & nefaria:

tam

† reducitur ius Mosaicum *Leu. 17.* receptum etiam temporib. primitiuæ ecclesiæ *act. 15. ver. 19.*

s *Leuit. 17.*

t *act. 15. ver. 29. Canon. Apost. 63.*

eò tamen contumaciæ, imo vecordiæ homines processere, vt neutri legi aurem præstent morigeram. At contrà, alij lucri, alij gulæ causa summa cum impudentia mandatum contemnunt, in escámque qua vesci vetitum est, sanguinẽ conuertunt. Perlatum enim ad aures nostras est, quod intestinis tanquam tunicis illum infarctum, velut consuetum aliquem cibum ventri præbeant. Quod tollerari non debere, Imperatoria nostra maiestas rata, neque tam impio soli gulæ inhiantium hominum inuento, nunc præcepta diuina, nunc reipublicæ nostræ honestatem dedecore affici sustinens, iubet, *ne quis id* scelus, neque ad suum vsum, neque vt emptores detestando cibi contaminentur, vllo modo exercere audeat. Ac sciat, quicunque dehinc diuinum mandatum contemnere, sanguinemque in cibum conuertere (siue vendat, siue emat) depræhensus fuerit, se bonorum publicationi subiiciendum, & vbi acerbum in modum flagris cæsus, ac cute tenus fœdè tonsus erit [a], perpetuo patriæ exilio multandum esse. Quo quidem in iudicio, neque ciuitatum magistratus citra criminationem dimittendos censemus: sed vt & ipsi (neque enim si illi conuenienti alacritate magistratum gessissent, id scelus commissum esset) quod negligenter socorditérque subditis præfuerint, decem librarum auri multam sustineant.

ABROGATIO LEGIS† QVAE hominem Liberum se vendere permittit.

CONSTITVTIO LIX.

Idem Imperator eidem Styliano.

QVAE lex hominem liberum, qui tam ignaui atque abiecti animi est, vt libertatis dignitatem dedecore afficiens, quo execrabile pro seruitute persoluendi pretij lucrum participet [b] suam seruitutem mercetur, non castigat, neque scelus illud corrigit: profectò & illa earum vna est quæ rectum reipublicæ nostræ statum dedecent, ac approbatione indignæ sunt, neque auctoritatem & efficatiam accipere debent. *Illam* itaque de eo qui res suas ita gubernat *latam* legẽ, quæ dementiam firmam esse permittit, neque euersa indigna illa mercatura, hos qui per insipientiam talia faciunt, cõpetentibus pœnis subiicit, neque legis propositum scimus seruare, neque quæ conuenienti legibus reuerentia potiatur dignam putamus. Si enim quod [c] pater filiis est, id idẽ leges ciuib. esse oportet, vt in hoc vnum quod illis conducat ac salutare sit colliment: quomodo hanc legẽ qui tantum incommodum atque damnum incũbere, iis qui per dementiam in id se coniecerunt, sinit, legibus annumerari æquum est? Hanc itaque nos legibus excerptam in exilium mittentes, sancimus, *vt si quis* ita demens sit, vt libertatem seruitute commutans seipsum vendat, ne is contractus validus sit, sed euertatur, & simul ipse libertatis suæ proditor, simul is qui cum ipso id facinus designauit, verberibus castigentur, nihilóque minus vesaniæ mancipio libertas in pristino suo statu seruetur.

QVA POENA† CASTRATORES [d] affici debeant.

CONSTITVT. LX [e].

Idem Imperator eidem Styliano.

VIRTVTIS [f] ad procreandum à Deo naturæ inditæ exectio non minore cum audacia identidem committitur, quàm si apud Deum nulli pœnæ obnoxia esset, quum tamen vel maximè sit: & quanquam veteribus legislatoribus curæ fuerit, vt id malũ vltrice lege excideretur, quo respublica ab istiusmodi inuento munda esset, haud scio tamen, quum sicui alij, huic certè præscripto obtemperari, atque à naturæ mutilatione abstineri æquum sit, quamobrem non ita faciant homines: sed tanquam vtilitatem quandam, istiusmodi aduersus generandi vim insidias reputantes, membra quę homini nascendi causam suppeditant, lancinent, & creaturam aliam quam qualis conditoris sapientiæ placuerit, in mundum introducere contendant. Hoc igitur cum inultum relinquendum non putemus, lege in id pœnã constituentes, quibus adeo diuinam creaturam deformare religio non est, eorum audaciam, auxiliante Deo, reprimere conemur. Ac superiorum quidem legislatorum decretum eos qui auderent ad [g] eandem mutilationem quam aliis intulerint adigit, quódque ipsi in aliis videre desiderarint, id vt itidem in se videant conficit: idque me iudice, non ita præter æquitatem: quanquam non valde decorè. Non enim quia ille creaturam Dei *quasi* refingere ausus est, continuò vindicem id imitari, & pariter [h] refingere æquum est. Veruntamen quantum ad inuentum attinet, non valdè (quemadmodum dixi) id alienum est. Ad hoc autem alio etiam modo, qui impium hoc factum auderent, puniebat. Bona nanque publicabat, perpetuóque ipsos exilio adiudicabat: & qui iniuriam sustinuisset, si seruus esset, libertate honorabat [i]. Atque superiorum quidem decretum istiusmodi erat. Nos verò de re illa sententiam pronunciantes, naturæ insidiatores simili mutilatione vicissim mutilari prohibemus: aliis autem isti crimini constitutis pœnis, (tametsi hîc etiam ad clementiorem sententiam respiciamus) subiacere ipsos non displicet. Sancimus itaque, *vt qui detestandæ* huius artis artificem ad castrandum aduocarit [k], si in albo [l] Imperatorij famulatus sit, primum albo eximatur: ac deinde decem auri libris in fiscum deferendis multatus in decenniũ relegetur. Malæ verò istius artis artifex [m], & ipse primùm flagris cutéque tenus tonsione deformetur, & deinde bonis priuatus, eodem temporis spatio patria exulet [n]: qui autem iniuriam sustinuit, si seruilis conditionis sit, reliquo vitæ suæ curriculo ab illa liber erit: sin liberæ, tanquam ipse, quod iniuriã admisit, eius sibi author sit, ꝙ passus est, suo cousensui acceptum feret [o]. Cæterum si qui exectionem sustinuit, ea illi (vt sæpe fit) remedium [p] attulerit, nihil neque nobis neque legi aduersari videtur. Id enim naturam non mutilare, sed illi succurrere est.

*TRIBVTORVM EXACTORES, si plus quam debeant exegerint, qua pœna † afficiendi sint.

CONSTITVT. LXI.

Idem Imperator eidem Styliano.

SI rectam æquitatis semitam mortales ingredi vellent, sanè quam magna hinc communi vitæ tum beatitudo, tum salus accederet. Non enim austeritatem præ se ferre legislatoribus opus esset, neque vltrices leges in periculorum difficultates aliquos coniicerent. Nunc verò quanquam & commoda & salutaris æquitatis via sit, plerique tamen illam ingredi nolunt: sed tanquam laboriosa [q] atque aspera sit, miseriásque viatoribus adferat, declinant. Sunt enim, sunt *inquam*, quibus pessima [r], *quæque* placent: quique ab æquitatis itinere deflectentes, ad iniquitatis viam densis spinis stratam (qua viatores in perditionis præcipitia aguntur) alacriauidoque animo se conferunt. Quorum etiam temerarium impetum veteres castigandum esse putantes, illum lege, tanquam freno, inhibere instituerũt. Sed quomodo illi iniquitatem profligare, atque è diuerso æquitatem constituere studuerint, *** Et quis (quæso) quæ nostra maiestas suscipit, non approbet? Quod verò in nonnullis non pro delicti merito pœnam statuere, istiusmodi decretum amplecti recusamus. Quando etenim pro commissi ratione reis iudicium obuenit, æquum reuera decretum est: quæque illis irrogatur pœna iusta. At quando delictum grauius [s] quam oporteat punitur, non id iustitiæ, sed potius iniustitiæ esse censendum est. Quo circa sanè, quum superiores legem [t] promulgauerint, quæ illis qui colligẽdis publicis tributis præfecti sunt (διοικητὰς [u] promiscuũ vulgus appellare consueuit) si supra legitimum modũ tributa extẽdere audeant, grauissimam pœnam infligit (morte enim id delictum persequitur) & verò non omnino meritò tãtæ pœnæ illos subiici nos existimemus, admissionem illi denegamus: contráque statuimus, *vt si quis* in id crimen incidisse deprehendatur, semélque tantùm id ausus sit, quod amplius exegerit, eius duplum dependat: sin id facere pergat, in quadruplum, quod amplius captum est ad iniuria affectum redeat, illéque cum ignominia à concredito sibi officio decedat. Ac sit sanè posthac delicti huius hæc pœna, neque pecuniarię fraudis reus de vita periclitetur.

DE POENA† EIVS QVI REM aliquam publicam vendiderit.

CONSTITVTIO LXII.

Idem Imperator eidem Styliano.

a simile genus pœnæ extat in *Nouell. 62. in fine.*
† *l. 5. §. 1. ff. de statu: l. 6. §. 5. ff. de iniusto: l. 14. ff. de pœnis: §. 4. Instit. de iure personar.*
b συμμοιρᾶσθαι *Scrimger.* ad pretium participandum *l. 1. §. 1. D. de statu. l. 6. §. 5. D. de iniusto. §. 4. Instit. de iur. personar.* ἐπὶ τὸ μερίσασθαι τὸ τίμημα *Theophil. ib.* Quæri hîc potest quemadmodum ea vẽditio (nã in pignoratione minus est difficultatis *l. 23. §. 1. D. de liberali causa:* & ministerio *l. 16. C. de liberali*) aut cuius tandẽ pretium venditionis istius acceptum, fieret? an venditoris? non video, cùm statim ab ipsa vẽditione venditor seruus efficiatur, nihílque ab eo instanti suũ habeat. An emptoris? ne id quidem. nã qua manu pretiũ numeraret, eadem statim reciperet, nullóq; momento in venditoris persona cõstaret *l. 79. §. de acquir. hæred.* An extranei? Nõ video quoque quemquam tam facilem in aliũ fuisse, vt se, alterius locupletãdi aut iuuãdi causa, vendat. Itaque existimo ingenuos homines ad id redactos fuisse, vt herum à quo alerẽtur, interdum nancisci expediret magis quàm in perpetua mẽdicitate viuere. Ac ne interea vltrò se in seruitutem detrudere viderẽtur: vtque aliquã speciem hominis ingenui semper præ se ferrẽt, ab emptore (Theophilus paulò aliter rem explicat *Institut. de iure personar. §.* οἱ δὲ δοῦλος, eo sensu: Ego cum aliquo egi, vt me vẽderet viginti nummis, & sibi pro lucro quinque haberet, quindecim mihi redderet) stipulabantur, eiusque liberam ac perpetuam administrationẽ *arg. l. 2. D. si ingenuus:* quod postea, vt iniquum omnino, mutatum est à Leone hac Nouella, & meritò: cùm talem sui ipsius venditionem natura abhorreat, cùm parum intersit, quis sibi mortem naturalem aut ciuilem consciat, cum nemo sit dominus membrorum suorum *l. 13. §. ad legem Aquiliam.* quod liberi hominis nulla æstimatio *l. vltim. D. de his qui deiecer:* quod si iniquum minori viginti quinque annis in integrum restitutionem dari ad res suas alienatas reuocandas, non dari ad libertatem reuocandam.
c Quod est pater liberis, id lex est ciuibus. ideo dicitur lex πόλεως συνθήκη κοινὴ *l. 2. D. de legibus.* † olim ad eandem pœnam adigebatur *i. eodem & Nou. 142. ca. 1.* quod hac constitutione abrogatur. d de castratoribus *adde l. 27. §. 28. D. ad l. Aquil. l. 3. §. 4. l. 4. §. 2. l. 6. D. de sicariis. Paul. 5. sent. 23. §. 7.*
e huius Nouellę meminit Balsamon *ad ca. 21. 22. 23. apost.*
f δυνάμεως περὶ διαδοχὴν τοῦ γένους δύναμις natura *l. 9. D. de liber. & posthum.*
g i. ad eandem castrationem.
h de pœna talionis dixi multis locis, quibus adiunge *Nouel. 93. j. l. vlt. C. ne sac. baptism. l. vlt. Co. de accusat. leg. vlt. Co. de calumniatoribus l. 7. C. de vi publica: l. vlt. Co. de his qui latrones. Nouel. 123. c. 11. Exod. 21. Leu. 24. Deuteron. 19. Math. 5. Apocalyps. 13. ca. quod debetur 14. quæst. 1. c. sex differẽtiæ 23. quæst. 3. 4. l. 3. de contumeliis & vulneribus. l. 6. Codicis VVisigott. libro 4. Quintiliã. declam 358. 372. Isidor. 5. Etymol. 27. apud Diodorum 13. Aristoteles 5. Et hic.* reprobat τὸ ἀντιπεπονθός, vt & apud Gellium *20. capit. 1.* hodie etiam nõ est in vsu. *v. Petr. Gregor. 31. syntagm. 20.*
i *d. Nouel. 142.* Qui publicabãtur, id est, publici fiebant *l. 1. Cod. de Eunuchis.*
k Quemadmodum is puniatur cuius auctoritate & iussu alius castratus est.
l τῷ καταλόγῳ τῶν βασιλέων ἀνθρώπων *Scrimg.*
m de pœna eius qui aliquem castrauit.
n lege Ripuariorum si ingenuus ingenuum castrasset 200. solidis multabatur *tit. 6. §. 1. legis Ripuariorum.*
o pœnis tamen ecclesiasticis subiicitur. nam si seipsum mutilauit ne fieret clericus, vt sui homicida Deoq; opifici hostis iudicatur *ca. 22. apost.* si iam clericus, deponitur *c. 23.* Quid si laicus? tribus annis segregatur *c. 24. ibid.* non idem est in eo qui vi hostium aut à tyranno persecutionis tempore castratus est, aut qui natus est Eunuchus *ca. 21. apost.*
p *cap. 1. Nicenæ synod.*
† olim capitali supplicio adficiebantur *l. vn. Cod. de superexactoribus lib. x.* Hac autem Noue. pecuniaria dupli aut quadrupli multa puniũtur. & ita abrogatur d. lex vn. q Virg. Nã via virtutis dextrũ petit ardua collẽ, Difficilémq; aditũ primũ spectantib. offert. Hesiodus *vers. 288. 289.* loquens de virtutis via: μακρὸς, inquit, δὲ καὶ ὄρθιος οἶμος ἐπ' αὐτὴν Καὶ τρηχὺς τὸ πρῶτον. r hinc illud: video meliora probóque deteria sequor.
s *l. 12. D. de pœnis: Nouel. Iustin. 82. cap. 10.* t *l. vn. Cod. de superexactoribus lib. 10. tit. 20.* u διοικητὰς colligendis tributis præfecti. † quadrupli scilicet olim morte affectus. & ita abrogatur *l. 3. l. 4. Cod. quæ res vent. poss.*

PVBLICARVM iniuriarum reos castigari, & huiusmodi pœnis quæ in illas pronos, ad temperantiam adigentes, quam maximè iniurias succidant, subiici iustum est. At non idcirco amplius quam par est puniri, neque ius vt fines suos excedat, speciéque iustæ vindictæ cum iniustitia velut conspiret, cogi conuenit. Si enim pro delicti modo qui deliquit puniatur, iusta ea iuris vltio sit: at si quam pro eo pœna maior infligatur, iuris propositum seruari non existimo. Eapropter nostra maiestas, posteaquam in iis quæ à superioribus [a] constituta [b] sunt, vbi eos qui publicæ rei aliquid diuendere ausi sunt pœnis subiiciunt, non iustam sententiam proferri didicit: vt eius criminis persecutio non amplius hanc vim habeat decernit. Quomodo enim iustum est, vt cuiquam, quia quiddam quod detrimentum fisco adferat vendidit, incurabile damnum, vitæ nempe priuatio, obueniat. Nequaquam itaque delictum illud morte puniri dignum est, neque nos hoc iudicio deprehésos, feriri sinimus. *Quicunque autem* publicam rem diuendere deprehensus fuerit, vbi quadruplum reddiderit, satis pœnarum sustinuisse putator.

a Arcadio, Honorio & Theosio.
b *d.l.3.d.l.4.*

DE POENA ILLORVM QVI res vetitas ad hostes transuehunt. †

CONSTITVT. LXIII.

Idem Imperator eidem Styliano.

† olim capitaliter puniebantur *l.4.ff.ad l. Iul. mai. l.1.2 Co. qua res export.* alia pœna hîc constituitur.

QVIN & hoc crimen, quum ex eodem fonte manet eidémque pœnæ à superioribus subiectum sit: insanabili nos castigationi (quippe quæ mortis pœnam contineat) eximentes, mitiore, quemadmodum & prædicta, dignamur pœna. A veteribus [c] enim statutum est, ne ad hostes transportentur quibus illi instrui firmioréque reddi possint, ac sanctionis decretum contemptores de medio tollebat. Nos verò isti quoque crimini mitiorem pœnam (licèt acerbam requirat) assignantes, talia constituimus? *vt si nauis* dominus sit, qui res vetitas ad hostes transuexit, consiliúmque suum cum nautis non communicarit, is solus pœnam subeat, & supra vniuersum nauis onus, ni ipsum inopia valde premat, reliquorum bonorum trientem etiam fisco dependat. Si verò soli nautæ (vt multa illis [d] malitiosum *suum* animum celantibus contingunt) id facinus ausi sunt, ille quidem prorsus liber esto, hi verò pœnam non effugiunto: ac primum quidem flagris cæduntor, cutéque tenus tondentor: deinde verò, si diuites sint, eorum quæ exportarunt quadruplo multantor: sin inopes & pauperes, supra verbera ignominiosámque tonsionem, quod alios in seruitutem tradiderunt, libertatem amittunto. Nam qui, quantum in se est, non modo quamplurimos in seruitutem ducunt, sed etiam *communi* vitæ acerbitatem adferunt, tametsi ad seruilis vitæ conditionem adigantur, mediocris tamen hæc atque mitis pœna est. Atque hæc quidem, quando communi consensu patratum non est facinus. Si verò communi consilio & malitia res gesta fuerit, vt simul eam perpetrarunt, ita etiam vtrisque ad præstitutum à nobis modum castigandis, simul pœnas sustinebunt.

c Valente, Gratiano, & Marciano.

d Nautis malitia sæpe inesse solet.

DE POENA EORVM QVI NAVfragium suppresserint. †

CONSTIT. LXIIII.

Idem Imperator eidem Styliano.

† quadrupli pœnam patiuntur hac Nouella. & ita abrogatur pœna mortis, qua olim affecti. *v.l.3. inf. ff. de incendio. l.3. §. 4. ff. de sicariis.*

ILLVD etiam atque etiam admiror, quomodo qui naufragio eiectas res occultat, tantum delinquere videatur, vt id mortem ipsi inferre debeat [e]. Quod autem qui illos rebus suis defraudat, quibus aliquis misericordia motus, vel de suo sumptus suppeditet, quemque in corde dolorem circumferunt leniat (quum præsertim graues cruciatus in bonorum amissione sustineri consentaneum sit) ille non mediocre flagitium audeat, id verò luce clarius est. Atqui quod hos, quos vecors cupiditas huc impulit, vita priuari oporteat, hoc *profectò* intellectu assequi nequeo. Nam quid tantum ablatum est, vt cum anima conferri possit, qua priuari debere *ille* condemnatur? Pessimus quidem certè est & sacrilegus, qui se istiusmodo lucro mancipat: ac sane *ille* (id quod ab aliquibus fit) mortuos spoliat. Veruntamen id facinus istiusmodi non meretur pœnam. Pro [f] re enim materiali, & fluxa materiæ expertem atque immortalem, animam *nempe*, capere haud est æquum. Nam si persæpe neque in rebus materialibus mulcta illatum damnum longè superat, quo *videlicet* velut circuitum aliquem iniquitas excessu non conficiat: quamobrem tam inæqualis pœna illos qui naufragorum res occultant, percellat, vt excessus, quem vltio ad facinus refert, exprimi verbis nequeat? Iubemus igitur, *vt de hoc* non amplius ita vindicetur, sed pro re detenta, qui occuluit, quadruplum [g] dependat, eáque pœna id delictum defungatur.

e ex *d.l.3. ff. de incendio. l.3. §.4. ff. de sicariis.*

f obserua hanc sententiam.

g pœna naufragiũ supprimentis.

DE INCANTATORVM pœna. †

CONSTITVT. LXV.

Idem Imperator eidem Styliano.

† Incantatores, quorum opera olim grandines auertebãtur, minime puniebantur *v.l.4. Cod. de malefic.* hac Nouella iubentur supremum suppliciũ pati. adde Photium 9. Nomoc. 25.

QVI propter [h] temulentorum incompositum malignumque animum reprobandum esse vinum, eiúsque oblectamentum auersandum dicit: ne ille propter peruersum vsum, rem per se non peruersam sugillat. Ego verò promulgatam à veteribus legislatoribus legem [i] considerans, eam quæ modò incantamentum malum esse rata, id punit, modò verò admittit & approbat, *quanquam* id ex vtentium proposito malum non fiat, sed sua natura vitiositate, tanquam sterquilinia graueolentia scaturiat: non *tamen* illos legislatores reprehendendos dixerim, sed nequis legem (quod meritò fiat) vituperet, eam ex legum quasi fundo tollendam puto. Vult autem puniri incantationes, eo quòd modestia animi sublata, stimulis furoréque [k] amatorio rationem ad insaniam adigant: ac probat [l] rursum illas, tanquam segetes [m] & fructus curent, aliáque bona (vt quidem videtur) suppeditent. Atque ita quod tanquam insidiosum punisset, idem rursum tanquam beneficum honorat. Atqui nos istiusmodi incantationes perniciosas esse persuasum habemus: & vt boni quicquam inde manare credamus, induci non possumus. Ac sane etiam si boni quippiam producere illas appareat (quomodo *quidem* approbanti ipsas legi videtur) non id bonum esse, sed illecebrem atque nassam, quæ illectos in malorum omnium extremum, vbi à summo bono excidant, absorbeat, compertum habemus. Notum enim nobis est, illas, vt qui se ipsis dedunt, præ Creatore & Domino infaustis dirísque dæmoniis adhæreant, efficere: & qui illas affectantur, hos per externarum rerum lætam quandam speciem vulnera in animam excipere. Quale quiddam inter pugnandum meticulosis frequenter accidit: qui dum ictus in manus excipere nolunt, illis vel caput vel ventrem exponunt. Sanè verò *si quis aliquo* modo incantamentis vsus esse deprehensus fuerit, siue id restituendæ conseruandæve valetudinis, siue auertendæ à rebus frugiferis calamitatis causa fecerit, is apostatarum pœnam subiens, supremum supplicium sustineto [n].

h vsus rei propter abusum hominum non tollendus.

i *d.l.4. C. de maleficis & mathematicis.*

k *v.l.15. D. de iniuriis.*

l *d.l.4.*

m v. omnino quæ scripsi ad *d.l.4.*

n Pœna incantatorum, supremum suppliciũ adde *Deuteron. 18. Leuit. 20. 1. Regum 28. Platonẽ 11. de legib. Cassiodor. 9. variar. 18. Dionem 52. Herodian. 4. Arianum in Iudicis c. 25. Capitularis Caroli magni. Xiphilinũ in Iulian. Tacitũ 2. Annal. Sueton. in Tiberio: 32. Columell. de re rustic. 8. Sudam in verbo* ἐπαίρα *v. Petr. Gregor. 34. syntag. 14. 15.*

DE PLAGIO. †

CONSTITVTIO LXVI.

Idem Imperator eidem Styliano.

† περὶ ἀνδραποδισμοῦ, eiusque pœna pecuniaria, olim fuit capitalis *v.l. 7. Co. ad l. Fab. de plag.*

VT iustitiæ libram non plus æquo ad misericordiam inclinare, ita neque nimia austeritate delinquẽtibus grauiorem quàm peccatum requirat pœnam imponi, honestum est. Illud enim (intempestiua commiseratio nempe) in illis quibus decorum excedere religio non est, contemptum & ad audenda mala feruentiorem promptitudinem gignat: & grauiore quàm pro meritò delictum pœna ferire, id verò non iustitiæ vltio, sed sub specie iustitiæ rem iniustam aggredi est. Nam non pro delicti modo delinquentem punire, iniuria afficere, nequaquam verò iustitiam exercere est. At quem in finem hoc dictum est? Quod lex [o] quo nescio modo (est enim hoc constitutum) eum qui alienum seruum abduxit, morte puniat. In quo illa pœnam ad delictum haud dubiè non expendit. Quum enim quod recuperari nequeat, amissum nihil sit, mortis pœnam illi qui cœpit inferri, irrecuperabilique ita damno subiici, nõ est æquum. Idcirco itaque ab iis qui digna morte non commiserunt, tam acerbas pœnas exigi, vbi iniquum esse animaduertimus, quam legem consuetudo contempsit (vt quæ vita plagiarium non priuet, sed alio modo puniat) eandem nos etiam legalibus constitutionibus eiicientes, quod consuetudini placuit, lege confirmamus: ac iubemus: *vt si quis* alienum seruum abduxisse deprehensus fit, is eundem, eiusdemque pretium, tum etiam quicquid ex industria eius ipsi accessit, reddere, & quantum dominus nõ amisso seruo eius nomine percipere potuerit, tantundem [p] dependere cogatur: atque vltra hæc delinquentibus pœna non aggrauetur. Siquidem ita illi, qui seruum amisit, sufficienter damnum resarcitur, sitque satis magna pœna irrogatur: quippe quum ille seruum cum accessione recipiat, & quam vtilitatem ex seruo non surrepto sensisset, illa non imminuatur: hic verò in duplum seruum surreptũ reddere debeat, nihilque ex ipsius seruitute lucretur.

o *d.l.7.*

p De pœna plagiarii adde P. Gregorium 36. *synt. vlt.*

DE IIS

DE IIS QVI AD HOSTES transeunt, suáque sponte reuertuntur †.

CONSTITVTIO LXVII.

Idem Imperator eidem Styliano.

SIMVL nimia austeritas & seueritas, simul immoderata lenitas & clementia, ex æquo vtraque quod vtile est interuertunt. Etenim & qui supra modum præfractus est, & qui lenitatem grauitate miscere nequit, vterque siue alicui vni, siue familiæ siue ciuitati præsit, quibus præfectus est, cum illorum detrimento res administret. Oportet enim, vt qui rectè præfuturus est, quemadmodum temperata salubriaque loca æquabiliter mixtas habent aeris qualitates: ita & ipse affectionum commistione ad rerum administrandarum vtilitatem attemperata, se moderatum præbeat, & neque morositate grauis atque intollerabilis sit, neque indecora lenitate despicabilis, & ad gubernandum ineptus fiat. Quod autem de aere dicimus, hoc certè & in legibus seruari omnino conuenit. Nam oportet leges, quum reuera reipublicæ principes sint, quam dixi contemperaturam conseruare, neque ad seueritatem lenitatémve supra modum respicere: siquidem, qui ipsarum rectionem agnoscunt, incolumes futuri erunt. Atque hæc quidem respectu præfractæ illius legis, quæ aduersus eos qui ad hostes transfugerent, lata est, à nobis dicuntur. Vult autem illa [a], vti transfuga, si quando pœnitudine ductus, redeundo ad suos commissum delictum obliterare velit, bestiis deuorandus obiiciatur, aut in furcam tollatur. Quod sanè mihi reipublicæ magnopere nocumento esse, magnámque rationum ad salutem iter monstrãtium cõtrarietatem gignere videtur. Necessitatem enim transfugis inducit, ne vnquam recordentur suorum, neque reuertendi in patriam concipiant desiderium. Nullus *est enim omnium*, qui quum se istiusmodi pœna excipiendum sciat, inter hostes viuere, quàm tam acerbam in patria mortem subire, non malit. Quapropter rigidam hanc seueritatem, vt ne iniquitatem dicam (nam eum qui deliquit, deindéque suapte sponte ad medendum delicto resipiscit, tam acerbè puniri, quómodo non est iniquum) ex iustissimis legibus profligamus, ac iubemus, *vt* [b] *si quis* transfuga in patriam recurrat, quum semel duntaxat transfugerit, veniam consequatur: si iterũ [c] id fecerit, in triennalem seruitutem diuendatur: si verò tertiò tranfugerit, reuersus in perpetuam ac æternam seruitutem addicatur. Tam incerti enim consilij homo, támque inconstans, qui libertate fruatur indignus est. Cæterum si transfuga nõ vltro redierit, sed ab aliis comprehensus in patriam retractus sit, morte tum illum, tanquam hostẽ puniri, neque iniustum, neque crudele fuerit: præsertim verò, si antè ciuili sanguine manus contaminauerit.

VT MONACHI ET CLERICI tutores † esse posint: sed ab administratione ac pupillorum rectione arceantur.

CONSTITVTIO LXVIII.

Idem Imperator eidem Styliano.

VETERIBVS quidem legislatoribus [d] (quũ vt simile veri est, vniformis & simplex tunc temporis tutela esset, iique soli qui pupillorum tuitionem susciperent, tutorum nomine censeretur) edicere visum est, ne monachi aut quoscumque sacer ordo deuinctos habet, tutorum officio fungantur. Et certè quidem id rectè edixere. Intellexerunt enim, qui diuino ministerio consecrati sunt, hos ab externarum rerum occupationibus & molestiis liberos esse oportere. Quantum autem alendorum alioquíque regendorum puerorum cura hominum animos distrahat, vtque Deum debitè colere non possint, impediat, nemo ignorat. Quum itaque non exigua difficultas isti rei insit, ac præcipuè propter temporis diuturnitatem (tota enim plerumque vita tutores laboriosis istis curis irretiti tenentur) rectè (quomodo dixi) istud illi decretum promulgarunt. Verùm quoniam posteriores illis duntaxat qui tutelam administrarent, tutorum appellationem non seruarunt: sed hos etiam quibus [e] testatores, bona illorum existimatione moti, testamentarias de rebus suis præscriptiones [f] committunt, ac post mortem earum executionem concredunt, tutores vocare cœperunt: ac verò inde dubitatio extitit, an monachi, quíque sacrum ordinem subierunt, quòd dictum decretum id non admittere videatur, hanc demandatam curam suscipere possint: nos discrimine adhibito sancimus, vt ab illa tutela ad quam vetera tempora respicientia, promulgandi decreti, quod dictis personis ad illã aditum præcluderet, occasionem præbuêre, penitus illi arceantur, natam autem postmodum tutelæ speciem subire ipsis licitum sit. Huius namque muneris non ita graues curæ sunt, vt à diuino ministerio aliquem abstrahant, sibíque totum astringant. Tum alioqui quantò hi illis qui profanis rebus impurè inhærent, ac in terrenis sordibus volutantur, cautius diuiniúsque viuunt: tanto melius cautiúsque defunctorum præscripta expedienda esse spes est.

† bestiis non obiiciendis, vt olim ex lege 3. §.10. *ff. de re milit.* quæ lex abrogatur hac cõstitutione *adde 6. Harm.* 8. *in fi.*
a *d.* §.10.
b De pœna trãsfugæ *adde l.* 8. §. 2. 3. *l.* 38. §. 1. *ff. de pœnis: l.* 7. *ff. de re militari l.* 2. *C. de desertorib. l.* 1. *C. de seruis fugit.* v. *le.* 3. *in fi. ff. de sicariis.*
c Iterata delicta grauius puniuntur *l.* 3. §. 9. *ff. de re militari.*
† περὶ τῶ ἐπιτροπεύειν. &c. *Scrim.* executores testamentorũ intelligit vt ĩ. & ita restringitur Nou. 123. c. 6. quæ de tutela simpliciter sumpta loqui videbatur.
d Iustiniani in Nou. 123. ca. 6.
e Vetustas executores testamẽtarios nonnunquam ἐπιτρόπους appellauit. dixi ad *l.* 107. *ff. de legat.* 1. *adde Noue.* 131. c. 12.
f præstationem *d. l.* 107. ministerium *l.* 7. *ff. de legat.* 2. dationem *l.* 9. *ff. de alimentis*: distributionem *l.* 96. §. 5. *ff. de legat.* 1. *l.* 7. *ff. si cui plus quam per leg.* eis præstatur cautio legatorum *d.* §. 3. & petitio competit *d.* §. 3. *d. l.* 104. *d. l.* 9. *l.* 28. §. 1. *Cod. de episcop.*
g Cæci scripto testari possunt *vt hic: adde Pau.* 3. *sent.* 4. §. 4. vt & adoptare & adoptari *l.* 9. *ff. de adoptionibus* tutelam gerere *l.* 16. *ff. de authoritat. tut.* multò magis bona sua administrare ideo curator cæco dari non solet. quia & ipse sibi procuratorẽ potest instituere *Paul.* 4 *sentẽt.* 2. §. *vlt.* Potest etiam cæcus officio fungi. *l.* 6. *ff. de iudiciis*: & quidem senatorio *l.* 1. §. 5. *in fin. ff. de postulando*, id est, retinere officium (Persæ ne luscum quidem ad regnũ admittebãt, *Procop.*) & testis esse in iis quæ ante cęcitatem vidit: post cæcitatem de his quæ audiuit à sibi notis hominibus. *Accurs. Nouel.* 1. *cap.* 2. §. 1. *versic. si verò, in verbo vidisse*: *Speculator titul. de testibus.* feudum etiam retinet 4. *Feudor.* 41. non potest tamen postulare *l.* 1. §. 5. *ff. de postulãdo*:
† id est scripto aut tantùm per nuncupationem, quod exigebat lex 8. *Codice qui testamenta.* Olim dubitatum fuit, Num cæcus testamentum posset facere: sed in eam sententiam tandem itum fuit, posse: quia accire potest adhibitos testes, &

CÆCOS [g] SECRETO † TESTAmentum facere posse [h].

CONSTITVTIO LXIX.

Idem Imperator eidem Styliano.

QVANDOQVIDEM de eo, quomodo cæcos testari oporteat, dubitatur, eáque dubitatió ex locis legalibus (quod ea de re leges inter se diuersa statuant) & ex ea quæ nunc obtinet consuetudine existit: neque hoc altius expendere atque repurgare inconueniens aut alienum putaui. Etenim alia lex [i] prohibet, ne cæcus arcano [k] modo testamentum condat: & ne aliter id vim habeat statuit, quàm si testes quæ constituta sunt, à cæci ore processisse, suisque auribus insonuisse asserant: atque per solum tabularium illorum fidem communiri non vult. Alia [l] autem latam quandam ad arcanum [m] testandi modum mulieribus, & illiteratis hominibus viam aperit, dum nullam aliam obseruationem præscribit, quam, vt si testator literarum non omnino ignarus sit, sua subscriptione testamentum corroborare debeat: si verò id præstare non possit, pro se alium ad subscribendum assumat. Atque sic quidem ex legibus *illæ inter* se res dissideant. Quomodo enim, si mulieres rudésque literarum quàm paucissimis voluntatis suæ consciis testamenta condent, quum fides in solo tabulario fluctuet, non ex eadem causa cæcus liberam testamenti factionem habeat? Iam verò & cõsuetudo, non solùm autem alterius legis ratio, cum lege pugnat. Etenim placet huic, ne mulierum, imperitorum literarum, cæcorúmve testamenta arcanè facta vigore priuentur. Quod quum ita sit, nos quoque, vt secreto [n] cõfecta testamenta, siue cæcorum, siue aliorum [o] quorumuis sint, authoritatem obtineant, sancimus: illúdque insuper statuendo addimus, vt antequam testes iurent, subscriptiones eorum qui testamenta conscripserunt, in medium proponantur, *quæ sonent*, quòd reuera illa scripserint quę ipsa testatoris lingua dictante audiuerunt. Et si quidem falsum commissum esse postmodũ probetur, ipsos, si diuites sint, bonorum ademptio: sin pauperes, vehementia verbera & exilium in delicti pœnam maneant. Quibus hoc insuper annectimus, vt si quando ad sui confirmationem (quod frequenter incidit) iuramentis testamento opus sit: ipsi etiam, qui testamentum cõscripserunt, vnà cum iuraturis testibus rei fidem & veritatem corroborent.

DE GRASSATIONIBVS. †

CONSTITVT. LXX.

Idem Imperator eidem Styliano.

QVOS communio in vnam aliquam eandémque cõditionem coniungit, inter hos cõmunes etiam animos esse vbiq; videas. Ita in negotiationibus socij [p] lucrum damnumque æqualiter inter se partiuntur: ita itinerum comites, quum fortuitu in rem aliquam incidunt [q], tametsi sæpè vno illam momento pariter non conspiciant, eius tamen inter se ius communicant [r]. Ita verò & commilitones [s], licet omnes non pari studio & impetu in hostem ferantur, attamen victoriæ palmam ex æquo auferunt. Quapropter etiam, vt qui malitioso consensu coitione facta, rem aliquam in quam à lege pœna constituta est, incœptant (vtpote si [t] raptus comittatur, vel parricidium [u] alteriúsve cuiuspiam cædes perpetretur) quanquam non omnes tantundem momenti & operis re peragenda conferant, eandem tamen pœnam sustineant: sanè quàm rectè veteri legislatori placuit. *Et nos quoque* idcircò, quæ de his qui simul & communiter latrocinandi [x] animo homines inuadunt, iam olim sancita sunt, approbantes [y], statuimus, vti omnes, quotcunque fuerint [z], eodem [a] supplicio afficiantur: tametsi parem operam rei perpetrandæ non omnes adhibuerint. Non enim si quis ipse manus inferendæ neci non admouerit, continuò insons & à pœna immunis esse poterit. Quid enim si pressis ipse manibus, alterius tamen dextrã ad cędẽ intenderit atque confirmarit? Sanè quod manus homicida,

y nihil igitur hac lege innouatur.
z conscij, complices, ministri *l.* 2. §. 12. *ff. vi bonor.*
a Pœna ministerium præbentis grassationi faciendæ *d.* §. 12.

audire sibi testimonium perhibentes *Paulus* 3. *sententiarum* 4. §. 4. Porrò quod secretum testamentum hîc dicitur, Græci μυστικὴν διαθήκην appellant 5. *Harmenopul.* 1. c. περὶ μυστικῆς διαθήκης de quo dixi aliàs plenius apud eundẽ Harmenopulum in meo Nomenclatore Græcarum iuris dictionum & aliis locis.
h Extat epitome huius constitutionis. 5. Harmenopul. 1. §. 31. & 34. l. 8. Co. qui testamenta.
i *l.* 8. *Cod. qui testamenta.*
k κατὰ τὸν μυστικὸν τρόπον *Scrimger.* id est scripto, sed per solam nuncupationem. Nam μυστικὴν διαθήκην Harmenopulus 5. *titul.* 1. vocat, testamentũ scriptum: & meritò, testamẽtum enim non scriptum, testibus euulgatur necessario: ídque iure constituitur, ne alioquin fides testamenti pereat.
l *Nouell.* 119. *c.* 9.
m εἰς τὸ περὶ τὰς μυστικωτέρας διατάξεις καθίστασθαι. *Scrimg.*
n διατάξεις ἐν μυστηρίῳ κειμένας *Scrimg.*
o putà, mulierũ, & imperitorum scribendi 5. Harmenopuli. 1. §. 34.
† περὶ ἐφόδων *Scrimger.* Hac Nouell. confirmatur ius vetus pœnæ constitutæ aduersus grassatores.
p *l.* 29. *D. pro socio* §. 1. *Inst. de societate.*
q *adde l.* 5. *ff. pro derelicto: l.* 43. §. 7. 8. 9. *ff. de furtis:* §. 47. *Inst. de rer. diuis.*
r fortè ex pacto. ídque etiã referri potest, vel ad rem pro derelicto habitam *d. l.* 5. vel ad eas quas dominus ignorauit. *arg. d.* §. 7. 8. 9. *Nouell.* 64. *suprà eodem.*
s συστρατιῶται commilitones qui simul militant.
t de complicibus raptus *l. vn.* §. 2. *C. de raptu.*
u de complicibus parricidij *l.* 2. *l.* 6. *l.* 7. *ff. ad l. Pompeiã de parricidiis.*
x ἔφοδον Græci, Galli *guetteur de chemins.* facit *le.* 28. §. 10. *ff. de pœnis*: *Nouell.* 134. *cap.* 13 *vers. Eos vero, ibi, aut itineribus.*

r. ij.

à communi peruersitate instigata, rem agressa sit, constat. Nam nisi aliorũ manus huic in subsidium præsto fuissent, non certè ita promptè homicidium perpetrasset. Ac propterea (quemadmodum dictum est) quanquam vno cuiuspiam ictu (quod fieri potest) mors illata fuerit, aliorúmque manus suppetias non tulerint: vt eandem tamẽ omnes pœnam sustineant, decernimus.

DE IIS QVI IN LOCIS Arabilibus [a] aut vineis [b] ædificaturi sunt. †

CONSTITVTIO LXXI [c].

Idem Imperator eidem Styliano.

PRAESTANTISSIMVM illud æquissimumque patris nostri sempiternæ gloriæ Principis placitum, quantò [d] *videlicet* à vicini finib. spatio abstinere debeant, qui in locis, quos hactenus aratru secarit, inve quib. vineæ constiterint, nouiter domus *publicis* [e] *muneribus assignandas* ædificare velint: quoniam ab ipso in legum corpus [f] transcriptum [g] non est, legis [h] authoritate decorari oportere iudicauimus. Statuimus itaque, vt qui in locis ad sementem excultis nouas ædes construere volunt, si loci amplitudo ferat secundum illius [i] placitum à vicini finibus tanto spatio ædificent [k], in quantum arcus iterata [l] vice telum eiaculetur: sin tantum spatium interstitio loci angustia non præbeat, vno etiam arcus iactu hoc constituatur. Intra dictum autem spatium nouam [m] domum extruendi nemini facultas sit. Cuius ratio euidentior est, quàm vt exprimi opus sit. Quò enim ædificium propius vicini fruges ponitur, eò illi etiam noxa propinquior est.

VT PACTA ETIAM NON constituta pœna [n] valeant. †

CONSTITVTIO LXXII [o].

Idem Imperator eidem Styliano.

LEGALI [p] decreto, quod nudum pactum non actionem, sed solùm exceptionem parere tradit, nonnullos illudere videmus. Dum enim omne pactum quod pœna stabilitum non est, nudum esse volunt: etiamsi [q] scripto comprehensum sit pactum, etiamsi [r] qui pactum inierunt, sua manu sacrosanctæ [s] crucis [t] nota [u] scriptum signarint, etiamsi diuini [x] ternionis appellationes adiectæ sint: si tamen pœna constituta non sit, id, vt inualidum, contemnunt ac reiiciunt. Qui sanè malè sentiunt, miniméque iudicium suum comprobent, vt qui rebus diuinis communes res mortalium longè præferendas censeant. Quam enim tantam, rectò quidem hominum iudicio, adiectio pœnæ, pactis authoritatem, quantam sacrosanctum signum, diuinitatísque nomenclatura in illis conspecta, præbeat. Sancimus igitur, *vt omne* pactum, in quo ex diuinis hisce adiumentis [y] idoneum aliquid ad faciendam fidem insit, quamuis de pœna nihil scriptum sit, firmum solidúmque robur habeat.

VT NEMO CVM [z] MVLIERIbus in ecclesiarum cœnaculis habitet.

CONSTITVTIO LXXIII.

Idem Imperator eidem Styliano.

QVAE res etiam antequam iure prohibita esset, detestabiliter committebatur, ac verò post prohibitionem multò detestabilius audetur (quod nempe in [a] Ecclesiarum cœnaculis, quæ promiscuum vulgus κατηχέμενα [b] vocare solet, quidam cum & mulieribus habitant) eam neglectim habere æquum non est: neque verò ita à nobis habebitur. Ac fuit hæc quidem res ad sextam [c] vsque synodum, haud scio qua ratione, impunè admissa, in ipsa autem sancta synodo, vbi penitus excussa esset, sacerdotibus ita habitantibus, remotionem [d] à sacro ordine, profanis verò à rerum sacrarum communione separationem [e] induxit. Verùm, vt plenè ab eo ausu ecclesias vindicaret, ad id sacerdotale decretum non par fuit. Nam cum ad id vsque tempus, quo pater noster inclytus Princeps sceptra moderatus est, in rep. constitisset, vt Principis decretum atque manus eam insolentiam sacris ædibus appelleret, oportuit. Quod nos quum dehinc obtinere velimus, statuimus, *vt omnino nullus*, neque sacerdos, neque profanus, in [f] dictis cœnaculis cum mulieribus habitet: ac si quis sacram ædem hoc modo fœdare deprehendatur, hic illinc ignominiosè principali manu exturbetur, qui verò illi eum locum habitandum præbuit (siue sacerdos, siue aliquis alius qui templum procurat, sit) ipse quoque propter legis contemptum sacrorúmque profanationem procuratione periclitetur.

NE ANTE LEGITIMVM MAtrimonij tempus futuris coniugibus benedicatur [g].

CONSTITVTIO LXXIIII.

Idem Imperator eidem Styliano.

QVONIAM in iis quæ à sacra magnáque sexta synodo de nuptiis in duodecentesimo [h] canone præcipiuntur, quiddam ciuilis iuris placitis contrarium existere videtur (synodus enim [i] ne sponsa, viuente adhuc sponso, in matrimonium alteri coniungatur, in vniuersum prohibet, eamq; rem pro adulterio [k] habet: ciuilis autem lex [l] nequaquam talem dissolutionem magnum aliquod esse crimen iudicat: sed si maturius [m] quàm pro connubiali tempore solennis nuptialis benedictio celebretur, in solis arrhis, & quicquid pœnę nomine permissum fuerit, dependendis, pœnam circumcludit.) Quoniam itaque ipsum contrarietatis velut vulnus hinc acrior ratio conspicit (quod enim post benedictionem dirimantur, in eo vera sponsaliorum dissolutio statuenda est) sancimus, ne prius benedictiones [n] celebrentur, quàm legitimũ matrimonij aduenerit tempus, quod [o] in maribus decimumquintum [p] in fœminis decimumtertium expectat annum. Sic enim & benedictio tempestiuè fiet: & desponsatis à se inuicem diuertentibus, quod perfectum matrimonium dirimant, à ciuili lege iudicium quod ecclesiæ placitis non aduersetur, obueniet.

VT QVI VIGINTI [q] ANNOrum est, hypodiaconus creari possit.

CONSTITVTIO LXXV.

Idem Imperator Stephano sanctiss. Constantinop. Archiepiscopo, & Patriarchæ vniuersali.

SI sacrorum decretorum sanctio ad res ciuiles transiens, in illis sæpè plus authoritatis quàm ipsæ ciuiles de iisdem rebus tractantes leges habeant: quantò magis sacra decreta in suis reb. ciuilibus legibus præualebunt? At quid est quod dico? Sexta synodus [r] vicenarium hypodiaconum ordinari posse sancit: huic verò ciuili lex contradicens, viginti annis quinque admetiri iubet. Nos itaque *vt sacram* legem sacer ordo sequatur, conuenire rati, vt ad hypodiaconatum, qui quidem eo digni sunt, anno ætatis suæ vigesimo admittantur, sancimus.

DE POENA † FALSVM TESTImonium dicentium sacerdotum.

CONSTITVT. LXXVI.

Iem Imperator eidem Styliano.

QVAE præconibus Dei (sacrosanctis Apostolis nempe) sacræ sanctiones [s] adscribuntur, sacerdotes falsò iurasse deprehensos, sacra dignitate priuant [t]. Ciuilis verò reipublicę moderatrices leges [u] vbi huius rei constituendo tractatui incumbunt, falsum testimonium bifariam diuidunt: & quod falsum dictum in causa criminali deprehenderint, remotione à sacro ordine puniunt: qui verò in re pecuniaria falsum testimonium dixerint, hos ad tempus relegando, non autem penitus remouendo puniunt. Nos igitur iubemus, *vt qui iurati* falsum testimonium, siue in causa criminali, siue pecuniaria tulerint, profani illi à sacerdotio abspellantur: at si ad falsum testimonium iusiurandum non accesserit, qui falsum veritatis specie obtegere conati sunt, in triẽnium [x] relegentur, (relegãdi autem in monasteriũ aliquod

a ἀρασίμοις. b ἀμπέλοις † & de spatio quo domum ædificatam in agris abesse oportet ab aruo vicini. Spatium autem definitur, quantum vnus vel duo teli iactus faciãt. olim duorum pedũ spatium videtur fuisse *l. vlt. ff. finium regundor.* quæ hoc modo videtur abrogari. c apud Harmenopulum nominatur 36. *vide 2. Harmenopulum 4. §. 151.* d *leg. vlt. ff. finiũ regundor.* e εἰς δημοσιακὴν ἐξυπηρέτησιν(?) *Scrimg.* vetus liber habet ὡς δημοκλήρωσιν, quod est, ὡς ἀπὸ μοῖραν, vt partẽ aliquam ab aruo aut vinea separabant. Nam & δημοκληρῶσθαι dixit duobus locis *Nouell. 5.* per partem alicui addere & supponere *v.* *Cuia. 17. obser. 31.* f εἰς τὴν τῶν νόμων πολιτείαν *Scrim.* intelligit πρόχειρον Basilij de quo dixi initio harum Nouellarum. g ἐγγράφησαι πολιτείαν *Scrimg.* ἐγγράφη συμπολιτείαν, *Cuia. 17. obser. 31. vt Nouell. 78.* τῆς ἐν τοῖς νόμοις συμπολιτείας. h νόμου τιμῇ *Scrim.* νόμου τιμῆς *Cuia. 17. obser. 31.* i κατὰ τὴν ἐκείνων *Scrimg.* κατὰ τὴν ἐκείνου *Cuiac. d. loco.* k ποιεῖσθαι τὸ διάστημα *Scrimg.* μετρεῖσθαι τὸ διάστημα vt apud Harmenopul. *Cuia. d. loco.* l δυσὶ τόξου βολαῖς à deux traits ou iects d'arc. m τῆς τοιαύτης τῆς οἰκήσεως νεκρίας *Scrimg.* n ἀνυπόστατα(?). † Nudũ pactũ non parit actionẽ *l. 7. §. 4. ff. de pactis.* Nudum non cẽsetur interposita diuini nominis denominatione aut signo, *vt hic.* o Hæc Nouella, tricesima octaua nominatur apud Harmenopulum *1. titul. 9. §. 12.* p hic locus valde suspectus. Nudum enim pactum non est, quod litteris est munitum *Instit. de literarum obligationibus.* q *d. §. 4.*

r Ratio abrogandæ legis hinc sumitur. s τὸν θεῖον σταυρὸν *Scrimg.* t adeo signum Christi sanctum fuit seculo veterum, vt in instrumentis pro fide & subscriptione cederet *l. vlt. §. 2. Cod. de iure deliber. Nouel. 73. c. 8. Nouell. 90.* & collatione eius, profana loca expiari & Deo consecrari crederentur *Nouell. 5. cap. 1. & 67. cap. 1. Nouel. 131. cap. 7. l. vlt. Cod. Theodos. de pag. sacr.* præferebatur quoque litaniis publicis *Nouel. 123. cap. 32.* At è contrario vetitum ne in locum publicum, vel priuatum voluptatibus destinatum crux inferretur *l. 26. Cod. de episcop.* aut ad contumeliam passionis Christi deferretur *l. 1. Cod. de Iudæis.*

u ἐν τάξει *Scrim.* Signum etiam veteres appellarunt. *Cod. nemini licere signum saluatoris Christi.* Ratio à Chrysostomo affertur, ὅτι πάσας (inquit) τοῦ θεοῦ τὰς παρακαταθήκας ὅσας ἂν λάβωμεν, τούτῳ καθάπερ τινὶ σημαντῆρι βασιλικῷ καὶ δακτυλίῳ σφραγίζομεν, hæc ille. Cõstat quoque veteres frontẽ eo signo pręmunisse. *v. Protevangelium Iacobi.* x θεαρχικῆς τριάδος. y Crucẽ intelligit & Trinitatis denominationem. z *facit Nouell. 123. c. 29. Nouell. 133. c. 3. l. 19. l. 44. Codice de episco. canon 47. Synod. in Trul. Synod. septim. cap. 18. & 20.* vbi de duplicibus monasteriis *Nouell. 123. cap. 36.* a ἐν τοῖς τῶν ἐκκλησιῶν ὑπερῴοις. Græci sic. est verò ὑπερῷον domus editiore loco posita 2. Harmenopul. 4. §. 27. & 44. 46. 96. b κατηχούμενα *vt infrà eodem* Catechumenorum mãsiones, *sexta synodus, cap. 98.* c in Trullo. d quam Græci καθαίρεσιν, *Scrimger hîc.* e ἀφορισμὸν *Scrimger.* Clericorum est καθαίρεσις de qua s. monachorum & laicorum ἀφορισμός. f ἐν τοῖς λεγομένοις κατηχουμένοις οἰκεῖν *Scrimger. vt suprà eod.* κατηχούμενα. g *adde Nouell. 89. J. eod.* h ςιῳ *Scrim.* legendum ςιῳ i. 99. i sexta scilicet *d. c. 99.* k Adulterium committit, qui alterius spõsam ducit. l *l. 1. 2. 3. Cod. de sponsalibus.* m *v. d. l. 3.* n τῆς εὐλογίας o Pubertas in nuptiis definitur anno 15. & 13. non affecto, sed planè expleto. adde Nouellam Iustiniani *100. c. 1.* l. vnicam *Cod. Theodos. de Carboniano edicto.* Sanè Testamentum nemo facere potest, nisi decimo quarto expleto hoc est 15. incepto. 35. *Eclog. 7. 5. Harmenopul. 1. §. 3.*

p legitimum nuptiarum tempus in masculis & fœminis. q *dixi ad Nouell. 16. s. eodem adde Photium 1. ca. 9. canon. 15. synod. 6. in Trullo.* r *in Trullo can. 15.* † Distinctio canonis 24. apost. & Nouellæ 123. *cap.* 20. adhibetur: non quoduis ob falsum testimonium clericos priuari dignitate, vt canon 24. voluit, non ob falsum testimonium in criminalibus *vt d. Nouell.* Periurio itaque solo priuãtur dignitate, nõ nudo falso testimonio. s θεσπίσματα, intelligit Canones, & quidã 24. qui Balsamoni est 25. t ἀπογυμνοῦσι *Scrimg.* u *Nouel. 123. c. 20.* x similis est pœna in Nouella 87. *infr.*

erunt

erunt, vbi illos ad arctiorem vitæ quandam normam viuere oportebit) delictique conuenienti pœnitentia facta, in pristinum suum restituantur statum.

DE FALSARIORVM. POENA.

†CONSTITVTIO LXXVII.

Idem Imperator eidem Styliano.

CVM in plerisque aliis, tum præcipuè in legum tractatibus reprehendenda obscuritas [a] est. Nam sicubi alibi; illic certe distorto intricatóque dicendi genere vacare, rectéque informari orationem (ni fallor) oportet: non enim arcana quædam sanctiones legis sunt, vt à multitudinis intellectu remotæ esse debeant: sed potius, si fieri posset, neminem illas [b] latere, neque virum, neque puerum, neque mulierem, oportebat. Quippe quod id ad hominum mores in melius conuertendos, communisque vitæ vtilitates vel maximè conduceret. Ob id quum ad difficilem illum legalium capitum locum substitissemus, vbi ipsis verbis, quasi legislator in eo quid diceret occultare voluisset, ita [c] comprehensum est, *Falsarius in maximo delicto supplicio capitali afficitur*: quum quale tandem maximum illud delictum esse legislator ipse existimarit, nō constet, illéque eius rei intellectum non definitum prædicat: euidenter, & definitè illam orationem explanare nobis visum fuit. Sancimus igitur, vt si istiusmodi quædam falsarius conscripserit, ex [d] quibus is aduersus quem falsum scriptum concinnatum est, mortis pœnæ subiiciendus sit: ipse falsarius pœnæ quam in alium machinari cogitarit, traditus decolletur.

NE AMPLIVS SENATVSconsulta fiant †.

CONSTITVTIO septuagesimaoctaua.

Idem Imperator eidem Styliano.

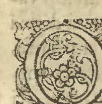

QVEMADMODVM & in aliis legibus, quæ ad communem rerum vsum nihil conferrent fecimus, vt eas tanquam superuacaneas è legum corpore subduceremus: ita hîc quoque facientes, *eam [e] legem quæ Senatui* ferendarum legum potestatem facit, à legum quasi repub. secerni sancimus. Nam quum, ex quo Senatoriam administrationem Imperatoria Maiestas sibi vindicauit, inutilem illam esse iudicari debeat: si cum vtilibus coniungeretur, & ineptum & superuacuum esset.

DE [f] POENA SACERDOTIS DIAconi aut hypodiaconi †, si post assumptum ordimem mulieri in matrimonium iungatur.

CONSTITVTIO septuagesimanona.

Idem Imperator eidem Styliano.

QVAE semel Deo dedicata sunt, ea deinceps auferri non oportere, sancitum est: idque non solùm in donariis, verùm multò etiam magis in hominibus qui per sacrum ordinem diuinæ Maiestati consecrati sunt, obseruandum est: tametsi (vt multi sunt hominum lapsus) è statu in quem tanquam honestè victuri, allecti erant, pecuniam, dominio in ipsos suscepto, exturbet. Non approbantes igitur veteris [g] legislatoris propositum, qui sacerdotem, diaconum, aut hypodiaconum, si post assumptum ordinem mulieri in matrimonium iungatur, omnino à clericali habitu discedere, atque ad profanam vitam reuerti vult: illud decretum irritum facimus. ac verò statuimus, *vt ab* ordine quem antè nuptias obtinuerint, solùm recedentes, satis tamen pœnarum luere videantur, & nequaquam clericali habitu aliōq; ecclesiæ ministerio, cuius quidem vsus illicitus non est, iudicio priuentur.

VT PVRPVRAE SEGMENTA† & particulæ in publicis mercimoniis sint.

CONSTITVT. LXXX.

Idem Imperator eidem Stiliano.

HAVD scio qua ratione superioris æui Imperatores, quum ipsi toti [h] purpura vestirentur, in ducti fuerint, vti ne [i] qua omnino purpuræ [k] particula venundaretur; statuerent, neque cuiquam talem colorem vendere aut emere permitterent. Ac sanè si integram [l] venire telam illi prohibuissent, aliquam fortasse eius faciendi non alienam à ratione occasionem habuisse videri possent: at, quod segmenta [m] atque frustula, quæ vtilitatem atque vsum neque vendenti neque ementi inconuenientem præbeant, in mercimoniis esse prohibuerunt [n]: id verò quam honestam, & quæ subditorum inuidentia vacet, illorū iudicio prætendet causam? Nam quod aut Imperatoriæ Maiestati aduersetur eminentiæ, aut eam in communem vsum deuocet, quid quæso hinc existat? Nos itaque isti decreto non acquiescentes, constituimus, *vt purpuræ* [o] frustra atque segmina, quæ magnificentiæ speciem aliúmve non prohibitum vsum subditis præbeant, tam diuendi quàm emi possint. Decet enim Imperatoriam Maiestatem, quum alius multis modis subditos beneficiis afficiat, eorundem magnificentiæ ne inuideat.

NE EX AVRO† ET PRETIOSIS [p] lapillis quicquam confieri in vniuersum nefas sit.

CONSTITVT. LXXXI.

Idem Imperator eidem Styliano.

HANC verò etiam legem [q], quæ mundo muliebri annulisque exceptis, aliquid aliud ex auro & gemmis conficiendi omnem prorsus facultatem adimit, eiusdem cum illa quæ de purpura tractat esse instituti animaduertentes, in eandem quoque cum illa conditionem reponimus. Non enim simpliciter ex auri materia quicquam in opificium præberi, sed species operum prohiberi oportebat. Quoniam nequod omnino ex auro & gemmis opus confiat vetare, manifesta id se supra omnes efferendi cupiditas est. Iam verò, quod in quacunque re legem transgressus esse deprehēsus, tam grauem pœnam sustinet (cętum librarum auri mulctam, quodque huic accedit, capitale supplicium dico) vt ea lex non summę immanitatis esse putetur, qua ratione deuitabitur? Quantam autem aliam absurditatem in sacris thesauris aliisque nonnullis rebus effectus pœnæ designet, non attingo. *Nos* itaque non simpliciter opus aliquod ex auro & gemmis confici, sed illa opera quę solis Imperatoribus permittuntur, quorúmque vsus magnificentiæ Imperatoriæ Maiestatis, eiúsque necessitatibus destinatus est, prohibēda iudicamus. Quasi si quis vel monumentum sacrum, vel aliud quiddam quod supra priuatam dignitatem & honorem non sit, conficere poterit, liberam eius faciendi voluntatem habeto.

DE TESTAMENTO Resignato [r].

CONSTIT. LXXXII.

Idem Imperator eidem Styliano.

QVAE fortuito quodam casu contingunt, eorum permulta nodum expensa criminis nomine notantur: quæ eadem accuratius postmodum perspecta, à nobis absoluūtur. At quale est quod dico? Persæpe non de industria, sed fortuitò aut ferri aut lapidis iactu aliquis læditur. Eo necdum discusso, qui iaculatus est, sons iudicatur: diligenti autem de eodem examine habito, quare culpetur, nulla iusta ratio inuenitur. Quamobrem quæ casu eueniunt, ex circunstantiis magis quàm è rei natura iudicari conuenit. Verùm quorsum hæc dicuntur? Quoniam testamentum postulante necessitate apertum [f], quum interdum deinceps resignatum relinqui contingat, aut ipsum tempus (quod fieri assolet) sigillum consumat, fide quam signatum haberet destituatur, indeq; in certitudo quædam istiusmodi testamēto insidietur: testamentis alio modo ad fidem confirmatis subuenire visum est, ac iubemus, *vt* [t] licet ad fidem faciendam illis sigillum saluum non sit, subscriptiones tamen, vt rata maneant, testimonio præstent. Quemadmodum enim testamenta nōdum aperta, quanquam (vt fit facilè) sigillum illæsum seruatum non sit, subscriptiones confirmant [u]: sic illa etiam quæ postquam aperta sunt, aut negligentia non obsignata manserunt, aut quibus diuturnitate temporis sigilla perierunt, ne fide priuentur, dummodo ex subscriptionibus fides illis supersit, iustum putamus. Illud porrò insuper sancimus, vt si iudicis socordia, ne testamentum denuo obsignaretur factum sit, ipsi in socordiæ pœnam duodecim librarum mulcta imponatur.

VT AD TRIENTES VSVRAS PEcunia licitè mutuetur †.

CONSTITVT. LXXXIII.

Idem Imperator eidem Styliano.

r iij.

† falsi crimē nō semper est capitale: & ita abrogatur l. 22. in fi. C. de falsis. l. 1. in fi. ff. de falsis. adde quæ dixi ad l. 1. l. 5. l. 22. C. de falsis.
a obscuritas legibus inimica.
b l. 9. C. de legib.
c d. l. 22.
d Deponēs falsum in causa capitali, capitaliter punitur. Clarus 5. sentent. §. falsum 4. versic. ex cōmuni opinio ne refert falsum testimoniū dicē tem dolo, capite puniri ad sui defensionē, arbitraria pœna vel publicatione bonorū & deportatione, seu damnatione ad triremes: in pecuniariis causis, plerūque linguā amputari, aut reum fustigari: v. eundem ibi. vers. sed quæro quæ sit pœna falsi.
† & ita abrogatur tit. Co. de senatusc. lex 9. ff. de legib. & senatusc.
e d. l. 9.
f v. Balsamonem in c. 6. sexta synodi in Trullo distinctio. 32. cap. si quis eorum.
† Extensio est Canonis 25. Apostol. qui est 26. apud Photium, quo soli lectores & cātores vxorē ducere vetabantur. & abrogatio Nouellę Iustiniani 6. c. 5. vers. si aūt aliquis presbyter. qua post assumptum ordinem presbyter, diaconus & hypodiacon⁹ nuptias cōtrahens ordine priuabatur, fiebátq; idiota. Hac Nou. post assum ptum ordinē du cta vxore, huiusmodi homines ordine suo quidē priuantur: nō tamen clericali habitu & alio in ecclesia ministerio.
g Nou. 6. cap. 5.
† quæ τμήματα J. eo. videtur abrogari lex vlt. C. de vestib. holober.
h ἀλουργίδα σωματώματοι. Scrim.
i l. 1. C. quæ res venire nō pos. l. vlt. C. de vestib. holob. & antea à Cęsare purpuræ vsus interdictus præterquā Senatorib. qui in magistratu essent, Dio 49. & Neronem matronam purpura vsam non veste tātū, sed bonis exuisse refert Suet.
k ἀλουργὸν τμῆμα. Scrimg.
l ὁλόκληρον ὕφασμα.
m τμήματα δὲ καὶ μερίς βραχεῖα, Scrimg. Tiberiū posterioré Cedrenus scribit permisisse purpurę διδακτυλίους ὄρνας ἐν ταῖς στολαῖς αὐτῶν...

χλαμὺν φέρειν ὄρνας quasi oras & ornaturas Isidor. segmēta vt hic Liu. 11. sancitū muliebrib. vt aureis segmentis vterentur. Arator loquens de pontificis habitu in exodo præscripto, Qui segmētatus mediis altaribus adstat. segmenta, limbi seu instit. l. 23. §. 1. ff. de auro: adde 6. ma. 12. obser. 24. n intelligit, vt opinor l. pē. C. de vestibus holob.
o τὰ ἀλουργὰ μέρη καὶ τμήματα.
† videtur reuocasse cōstitutionem Aureliani, qua permissum fuerat, vt aureis, qui vellent & mensis vterentur & poculis, authore Vopisco. Abrogatur autem lex vnica vers. nulli. Codice nulli licere in frenu.
p quales margaritæ, smaragdi, & hyacinthi: aliis enim gemmis frena, equestres sellas & balteos ornare permissū d. l. vnica.
q d. l. vnica vers. nulli præterea priuatorum liceat excepto ornamento matronalibus &c. Cod. nulli licere in frenu.
r ὅσα της ἀσφραγίσου διαθήκης παρὰ τῷ ἀργυρῷ Scrimg. noc innuit, Testamē tum non ideo nō valere, quod signa casu corrupta sint: si modò de testamento fide testium subscriptionibus constare possit.
s vide tit. ff. testam. quemadmodum aperi.
t Scrimgerus ita legit, καὶ μὴ τῆς σφραγῖδος σώζειν διαθήκην εἰς τὴν ἀξιοπιστίαν, αἱ ὑπογραφαὶ δύναιντο βεβαιοῦν τὴν διαμαρτάνην τοῦ εἶναι βεβαίου αὐτάς. qui locus purior extat apud Cuia. 17. obseruat. 33. his verbis, διαθήκην ἀξιοπιστίαν, &c. id est, Iubemus etiā sigilla testamenti nō superstit, iudoneam fidem subscriptiones testamento adhibeat, ne quid ob eam tē fides testamenti infirmetur.
u l. 30. ff. qui testamenta facer.

† & ita abrogatur Basilij cōstitutio, qua vetitæ fuerant in vniuersum vsurę J. eod.

SI à Spiritus legibus ita se mortale genus regi sineret, vt humanis præceptis nihil indigeret, id verò & decorum & salutare esset: at quoniam se ad Spiritus sublimitatem eleuare, diuinæque Legis vocem amplecti non cuiusque est: ac verò quos huc virtus dicat, numero valde pauci sunt: bene sese adhuc res haberet, si saltem secundum leges humanas viueretur. Quę vocantur pecuniæ creditæ vsuræ, vbique à Spiritus decreto [a] condemnantur. Id sciens pater [b] noster æternæ memoriæ Princeps, vsurarum solutionem sanctione sua prohibendam putauit. Atqui propter paupertatẽ res illa non in melius (quem tamen finem legislator proposuerat) sed contra in peius vergit. Qui enim [c] antea vsurarum spe ad mutuandam pecuniam prompti fuerant, post latam legem, quod nihil lucri ex mutuo percipere posśint, in eos qui pecuniis indigent difficiles atque immites sunt. Quinetiam ad facile iurandum, quodque id ferè consequitur, ad iusiurandum abnegandum, id occasionem præbuit. Breuiter, propter redundantem in humana vita peruersitatem, non modo non profuit legis virtus, verumetiam obfuit. Quanquam *igitur* ex se legem culpare (quod quidem etiam absit) nequeamus: propterea *tamen* quod humana natura (quomodo diximus) ad illius sublimitatem non perueniat, egregium illud præscriptum abrogamus: ac in contrarium statuimus, vt æris alieni vsus ad vsuras procedat. idque quomodo veteribus legislatoribus placuit, ad trientes centesimæ nempe, quæ [d] quotannis in singulos solidos singulas fœneratoribus siliquas [e] pariunt.

VT NEGOTIARI, ÆDIFICARE, muneráque accipere, vrbis magistratibus liceat †.

CONSTITVTIO octogesima quarta [f].

Idem Imperator eidem Styliano.

QVAE à superioribus [g] de magistratibus regiæ vrbis decreta sunt (ne videlicet illi neque mobile aliquid, neque immobile emant, neque ad ædificandum accedant, nisi Principis permissu: insuper verò, ne, si qua magistratus tempore munificentia accedat, hæc rata fiat, extra quam si donator finito magistratu scripturæ auctoritate illam confirmet, aut post magistratum quinque anni elapsi sint) hæc, quanquam huius contemplatione, ne vis locum inueniat, optima ratione constituta sint, quia tamen alio etiam modo violentiæ viam præcludere facile est, nobis non videntur esse necessaria. Quocirca etiam abrogata illa esse volumus: *idque ideo* præsertim, quod ex quo transgresśione illorum in dies *magis atque magis* impunita relicta, pœna exerceri desiit, etiam ante nostrum decretum nullam vim habuerint. At qua de causa illa necessaria non sunt? Quod cuique tam pauperi quam diuiti (quum iis qui apud hanc Vrbem *habitant*, compellare Principem, eique supplicare expeditisśimum sit) liceat, si quam vim sustineat, ne omnino à violento magistratu conficiatur, precibus à Principe impetrare: adeo vt nulla necesśitas sit, vt quemadmodum in prouinciis omni auxilio vacuis, ita etiam in Vrbe, vbi abundè auxilij est, hæc adeo exactè requirantur. Sancimus itaque, *vt secundum* præsentem rerum statum tum emere, tum ædificare magistratus [h] posśint, & in suscipiendis quæ sponte offeruntur muneribus [i] criminatione vacent. quippe [k] quum, qui vim sustineant, quandocunque tale aliquid incidat, his supplicando Principi illam effugere integrum sit. De Prouinciarum autem magistratibus illud insuper statuere visum est, vt præfectus magistratus sui tempore neque quicquam emat, neque in suum vsum extruat, neque denique dona liberè admittat. Alij verò minores magistratus, relata ad præfectum re, ipsius iudicio aut remoueantur, aut administrationem expleant.

VT PATRES [l] QVI NVPTIAS non iterant, vnius liberorum portionem capiant.

CONSTITVTIO octogesimaquinta.

Idem Imperator eidem Styliano.

QVONIAM maritis cum liberis ab vxoribus relictis, quid de donatione propter nuptias statui debeat, non præscripsimus: illam autem donante consuetudine præmorientes vxores capiunt, nihil in hoc nos consuetudinem innouandam putantes statuimus, vt *quemadmodum* hactenus comparatum legibus fuit, mulieribus donatio propter nuptias detur: viris autem, si iterum matrimoniũ contrahant, nihil accipere

a *Exod.22. Luc. 6. adde Clar. 5. sent. §. vsuras.20.*
b Vsuræ quomodo interdictæ à Basilio cuius nomẽ videtur legendum apud Harmenopulum 3. *titulo 7. §. 27.* vbi tamẽ legitur Leo.
c Hic ostẽditur satis, in hac hominum vita vsuras vix prohiberi posse.
d Obserua ex hoc loco & ex Anniano *l. 2. Co. Theodos. de vsur. & Nouella Iustiniani 32. ca. 1. ibi in singulos solidos annuas siliquas*, definitionem vsuræ triẽtis.
e ὑπὲρ ἑκάστου ἑνὸς νομίσματος. *Scrimg.*
† & ita abrogatur lex vnica *Co. de contractibus iudic.* distinctione adhibita inter vrbanos & prouinciales magistratus. Videtur tamen hæc Nou. abrogari à Romano seniore *c. 1. j. 3. Harmenop. 3. ca.* περὶ ἀρχόντων.
f Harmenopulus *3. tit. 3. c.* περὶ ἀρχόντων *in fine* hanc constitutioné facit 40.
g *d. l. vn.*
h Vrbani sc.
i *adde l. 6. §. 3. ff. de off. proconsul. l. 18. ff. de off. præsid.*
k Scrimgerus ita habet, ὡς οὐκ ἀπορούντων τῶν ὑφισταμένων τὸ βίαιον, ὁπότε συμβαίη τοιοῦτον, εἰς ἀποφυγὴν διὰ τῆς πρὸς βασιλέα ἐπιβοήσεως. Cuiacius verò 17. *obser. 32.* τοὺς ὑφισταμένους τὸ βίαιον οὐκ ἀπορεῖν ἀποφυγὴν διὰ τῆς πρὸς βασιλέα ἐπιβοήσεως. eo sensu, non deesse auxiliũ his quibus vis infertur, cùm possint principem inuocare.
l idem de matre constitutum fuit, *Nouell. 22. §. eodem.*

liceat: sin prius matrimonium venerentur, in remunerationem huius honorificæ voluntatis, ipsis vnius liberorum portio secernatur: idque hac ratione, vt si illam donationẽ propter nuptias vel æquet [m] vel exuperet, eo quod aut lucrum, aut *saltem* nullum damnum sentiatur, hac accepta illi contenti sint: si verò non exæquet atque minor sit, neque de suo quicquam dent, neque *è diuerso*. ex mulieris bonis quicquam accipiant.

DE POENA EPISCOPORVM SAcerdotumq́, & clericorum qui se aduocationibus, sponsionibus, redempturis, aliisue similibus dedunt [n].

CONSTITVTIO LXXXVI.

Idem Imperator eidem Styliano.

QVI à diuina bonitate ad diuinum sacrosanctúmque altare delecti sunt, hos non modo à peccati turpitudine mundos esse, verumetiam à communis vitæ negotiis & molestiis vacare decet. Sicut enim alia incontaminati sacríque cultus monumẽta vulgari cõtractatione profanari non licet: ad eundem modum neque animata immaculati sacrarij ornamenta communi vsu dedecorari, sed in quẽ ordinem consecrata sunt, in eodem consecrationem purã conseruare conuenit. Admodum igitur decenter Apostolorum præconum Dei decretum episcopos, sacerdotes, & clericos, qui se aduocationibus [o] sponsionibus [p], redẽpturis [q], idve genus aliis [r] rebus dedunt, sacro ordine denudat. Qui enim attributam sibi à sacrosancto Spiritu dignitatem adeo dehonestant, &, quantum in ipsis est, sublimitatem gratiæ deprimunt, merito cuius beneficij magnitudinem non sentiunt, eo, vt indigni, priuandi iudicantur. Veruntamen quia nunc temporis hominum genus, quam vt ad constitutæ à diuinis istis legislatoribus viuendi rationis apicem pertingant, imbecillius est: non ipsis (ni fallor) displiceat, si quatenus id delictũ omnino venia indignũ non est, modicam quandam ipsi veniam impertiam. Certè idcirco, non quod contrariũ (quod absit) statuere, sed potius quod sacram sanctionem sequi, nullásque illis qui ab illa condemnãtur, excusationum tergiuersationes relinqui velimus: decernimus, vt si aut primarij [s] inferioréſve sacerdotes, aut omnino clericus quispiã, vel præstando [t] in litibus patrocinio, vel spondẽdo, vel alio simili modo de sui ordinis dignitate detrahant, excommunicentur, & ad aliquod tempus à celebrandis sacris supersedeant: atque vbi ita pro delicto dignam pœnitentiam egerint, promisso facto, se ab humanorum negotiorum commercio pro viribus deinceps mundos conseruaturos, ad sacra tractanda denuo introducantur. & si iterum iisdem rebus se polluere deprehendantur, omnino vt profani & indigni à sacris functionibus abstineant.

DE ECCLESIASTICORVM alea [u] ludentium pœna †.

CONSTITVT. LXXXVII.

Idem Imperator eidem Styliano.

IAM verò qui sacri ordinis homines aleæ [x] vacant, neque hi rem modica aliqua pœna dignã audent. Quid ita? Nam quum tranquilla mente, animóque à contemplandis rebus diuinis immoto, quantum humanæ naturæ posśibile est, summo isti bono inhæreſcere deberent: è contrario ad iuueniles lusus deproperant. Quos etiam à sacerdotio succidi, secundum diuinum sacrosanctorum Apostolorum [y] decretum par est. Verum quoniam id, ipsum etiam præscriptum mitigat, vt qui non desistunt, pœnam subituros addat: statuimus nos quoque, *vt qui* aleæ lusu sacram sortem contaminant, in monasteria relegentur: (quam tamen relegationem triennale [z] tempus finiat) *& quando* delictum satis expiatũ videbitur, in pristinum statum restituantur. At si rursum in fritillo vane tempus terere instituant, tanquam piaculares ex sacrosancto ecclesiastico statu omnino exturbentur ab eoque profligentur.

CELEBRIBVS QVIBVSDAM IN ecclesia viris Festi Dies costituuntur [a].

CONSTITVT. LXXXVIII.

Iem Imperator eidem Styliano.

VENERABILI sacrosanctorum Apostolorum decreto (quod promulgatum est ad gloriam & honorẽ sacratisśimorum dierum, quibus omnium Domino feriamur, & illorum qui horum

m *v. Nouell.* [illegible] *eodem.*
n *Nouel. Iustin. 123. c. 6. l. 17. Cod. de episc. cano. 6. 19. 80. apost. Phot. 8. Nomocanon 13.*
o συνηγορίας *Scrimg.* Nouell. Iustiniani 123. c. 6. prohibet episcopũ ἢ διοικητὴν ἢ ἐντολέα δίκης εἶναι.
p *canon 19. apostol. dicto cap. 6.*
q μισθώσεσι *Scrimg* eodem modo Iustinianus Nouell. 123. *cap. 6.* vetat episcopum & cleri cum μισθωτὴν τελῶν ἢ ἀλλοτρίων κτήσεων εἶναι, *canon 3. canon 4. Synodi Chalcedonensis: capit. 16. synod. septim. Carthaginensis.*
r secularibus *canon 6. apost.* publicis administrationibus *canon 80. apostol.*
s ἀρχιερεῖς ἢ ἱερεῖς.
t διὰ συνηγορίας *adde Photium 8. Nomocan. 13.*
u *dixi ad l. 25. l. vlti. §. 1. §. 3. ibi, aut cubicare. C. de episcopali audientia lege 3. Co. de aleatoribus: Nouell. Iustiani 123. ca. 10. adde 3. Ecloga 2. ca.* περὶ ταβλιζόντων ἐκκλησιαστικῶν προσώπων. *adde Phot. 9. Nomocan. 27.*
† Emendat canonem 41. *apost.* quo aleatores episcopi aut presbyteri penitus deponũtur. Depositionis enim loco infligitur triennalis in monasteriũ relegatio.
x κύβοις, *Scrimg. adde d. §. 3. ibi, aut cubicare.*
y *canon 41. 42. apost.*
z *vt Nouell. 76. § eod.*
a *adde Nouell. Emanuelis Comneni c. 2. j. Balsamonem ad 7. Photij 1.*

a Alexandrinus, cuius extat symbolum. b Archiepiscopus Cæsareæ Cappadociæ. c ὁ τῆς θεολογίας ἐπώνυμος. d Nyssenus fortè. fuit & alius cognomento Thaumaturgus, item & alius Damascen. e τὸ πάγχρυσον στόμα. intelligit Chrysostomum. f Alexandrinus *l.3.§.3.C.de summa trinitate.* g Episcopus Constantiæ, prouinciæ Cypri. h *adde 4.Harmenop.4.Nouell.Alexij Comneni cap.9.*

horum ipsorum celebrium legislatorum, aliorúmque victoriosorum pugilum, qui morte sua impietatem in fugam verterunt, consecrationem significant) quum hoc quod coniungatur dignum sit, vt nempe horum diuiniloquorum virorum etiam, qui post illos in ecclesia claruerunt, luminariúmque instar ecclesiæ firmamentum rebus gestis atque documentis illustrarunt, memoria solenniter celebretur: nos, quod deest, adimplentes, sancimus, *vt* horum etiam sacri consecrationis dies conuenientibus honoribus colantur, quorum hæc sunt nomina: Athanasius[a], inclyti ille in principibus Dei sacerdotibus numinis: Basilius[b], regium illud ecclesiæ decus: Gregorius, cognomine Theologus[c]: Gregorius[d], dulcis ille & illustris ecclesiæ fons: Ioannes, prorsus illud spiritus aureum[e] os: vnáque cum iis Cyrillus[f] & Epiphanius[g], qui præclaris facinoribus gloriáque illis pares sunt.

NE MATRIMONIA CITRA[h] sacram benedictionem confirmentur.

CONSTIT. LXXXIX.

Idem Imperator eidem Styliano.

QVEMADMODVM adoptionem promiscuè habitam neglexit vetustas, quam tametsi sine[i] precibus sacrísque cæremoniis peragi lege permitteret, non tamen illam se paruipendere putabat: ita & absolutam matrimonij constitutionem, dum id citra[k] iam receptam[l] benedictionem[m] iniri sineret, neglexisse videtur. Sed veteribus istius voluntatis fortasse ratio inueniri possit: à nobis verò, quum diuina gratia ad honestius multò sanctiúsque vitæ institutum iam res comparatæ sint, neutrum dictorum negligi conuenit. Itaque *quemadmodum* adhibitis sacris deprecationibus adoptionem perfici præcepimus[n]: sic sanè etiam sacræ benedictionis[o] testimonio matrimonia confirmari iubemus. Adeo vt, si qui citra[p] hanc matrimonium ineant, id ne[q] ab initio quidem ita dici, neque illos in vitæ illa consuetudine matrimonij iure potiri velimus. Nihil enim inter cœlibatum & matrimonium, quod reprehēdi non debeat, medium inuenias. Coniugalis vitæ desiderio teneris? Coniugij leges serues necesse est. Displicent matrimonij molestiæ? Cœlebs viuas, neque matrimonium adulteres, neque falso cœlibatus nomine culpam prætexas.

VT QVI TERTIVM[r] MATRImonium contrahunt, sacri canonis[s] pœnæ[t] obnoxij sint.

CONSTIT. XC.

Idem Imperator eidem Styliano.

OPORTEBAT nos, quum diuina manu formati mentéque ac ratione præditi simus, quorundam brutorum præstantię non cedere. Non enim illa imbecillitas reprehensione vacat, neque à iustis vituperationibus libera est: sed tanto obnoxior, quantum brutali naturæ rationabilis prudentia antecellit. Oportebat (inquam) homines, cùm in aliis, tum præcipuè in castitate matrimoniali à brutis[u] non vinci. Multa autem brutorum animantium genera[x], coniuge mortuo, perpetuam viduitatem amplectuntur, alterísque nuptiis priores velut congesta terra obtegere nolunt. Verum quoniam hanc imbecillitatem turpem non esse (quanquam turpissima sit) existimans natura, primo matrimonio contenta non est, sed nullo pudore tacta ad secundum etiam procedit: quin quum illam hîc saltem sistere deberet, non tamen id facit: &, quanquam per sacram legem non liceat, à secundo matrimonio ad tertium prorumpit: haud dubiè constitutam in tertium matrimonium pœnam, quod non exerceatur, contemptui habens: idque eo etiam magis quod ciuilis lex, qua nescio de causa, Spiritus pœnam constituentis decreto non consentiat, sed hos à reprehensione porro liberat qui post alterum matrimoniale consortium à matrimoniis abstinere nolint: idcirco nos quæ Spiritui placent sequentes, statuimus, *vt qui* ad tertium matrimonium peruenerint, pœnæ quam in ipsos sacer canon[y] promulgauit, obnoxij sint.

i χωρὶς εὐχῶν καὶ τελετῆς ἱερᾶς. *Scrim. adde Nouell.24.§.eo. Nouell.98. in princ. &c. eod.*

k Imò, non citra benedictionem. *v. quæ dixi Nouell. Iustin. 74. c.4. §.1. ibi, ille autem adhibens tres aut quatuor exinde reuerendissimorum clericorum, attestationem conficiat, &c.*

l vsu scil.

m νενομισμένης εὐλογίας.

n *Nouell.24.§.*

o Iubet Leo benedictioné nuptiis adhiberi: quem ritū probat ex adoptionis solennibus. *d.Nouell. 24.* Illud constat, apud Ethnicos, sacramenta ignis & aquæ nuptiis interposita. *leg. pen. in fi. ff. de donat. inter vir.* Apud nos verò Deus nuptiarū conciliator creditur. *Marc.10.* coniugia precibus & benedictione confirmata fuisse apud veteres innuit historia Tobiæ 5. 7. 8. & Euaristus refert *30.quæst.5.ca.1.* Non aliter legitimum coniugiū esse, quàm si suo tempore sacerdotaliter, vt mos est, cum precibus & oblationibus à sacerdote factis benedicatur. & *Tertull. 2. ad vxorem.* Vnde sufficiam, inquit, ad enarrandam tantam felicitatem matrimonij, quod ecclesia conciliat & confirmat oblatio, & obsignatum Angeli renuntiant? Concilio Carthaginensi 4. *cap.* 13. constitutum, vt sponsus & sponsa in templum deducerentur ad benedictionem sacerdotis recipiendam. *Ambros.9. epist.* 70. Ipsúm, inquit coniugium velamine sacerdotali & benedictione sanctificari oportet. Scholiastes. *Harmenop. 4. tit. 4.* negat nudo consensu matrimonium contrahi: ita vt nisi sacrū Dei verbū fuerit recitatum, neque nuptiæ consistant, neque prohibeantur contrahentes à se mutuo separari. Idem probatur ab Innocentio III. *c.4. extra de sponsalibus.* Illud notandum est, proclamationes (quas Banna Langobardico vocabulo appellat *c.27. extra de sponsalibus. c. vlt. de clandestin. despons. c. vlt. qui matrimonium accusare*) in ecclesiis fieri solitas. Pompam quidem non requirit in nuptiis. *lex 22. C. de nupt.* sed tamen eodē titulo, *l.24.* dicitur, non aliter conditio nuptiarum euenisse, qum nuptiarum accesserit festiuitas. Tridentina synodus, *sessione pen.* requirit præsentiam parochi & duorum vel trium testium. De clandestinis nuptiis dicam ad *l.7. C. de nupt.* p ἱερᾶς εὐλογίας μαρτυρία. *Scrimger.* vt superius dixit.

χωρὶς εὐχῶν καὶ τελετῆς ἱερᾶς & δίχα τῆς νενομισμένης εὐλογίας. q Non est matrimonium, cui sacrorum benedictio defuit. r de tertiis nuptiis, vide constitutionem Porphyrogennetæ. *Nouell.1.c.2.vers.vt autem.*

s 3. scil. Neocæsariensis.

t Tempus aliquod pœnitendi Bigamis & Trigamis imponitur. Illud adiiciendum *d.c.3. & c.7. eiusdem synodi*, vetari presbyteros interesse nuptiis eius quæ secundo nubit. priuabant enim nonnulli benedictione secundas nuptias, *vide Aug. ser. 243. Ambros. in c. 7. 1. ad Corinth. & in 3. cap. primæ ad Corinth. concilium Lateranense sub Alexandro 3. tit. de secun. nup. c.1.*

u hinc illud Nanzianzeni τὸ πρῶτον οἶμαι νόμος: τὸ δεύτερον, συγχώρησις: τὸ τρίτον, παρανομία: τὸ τέταρτον, χοιρώδης βίος.

x vt turtures.

y *canon. 3. 7.* Neocæsariens. *synod. 31. q. 1. c. de his qui. Basilius c.4. ad Amphilochium, vbi vide Balsamonem.*

*VT CONCVBINAM HABERE NON LICEAT.†

CONSTIT. XCI.

Idem Imperator eidem Styliano.

NEQVE minus ea lex[z], quæ probrosè cum concubinis immisceri non erubescentibus id permittendum iudicauit, honestatem susque deque habuit. Ne ergo hoc legislatoris erratum dedecore nostram remp. afficere sinamus. Itaque lex illa in æternum sileto. Ab illa enim non modo religionis[a], verumetiam naturæ iniuria secundum diuina Christianísque conuenientia pręcepta prohibemur. Et quidem si quū fontem habeas, sobriè inde haurire diuino præcepto moneare: qua ratione, quum puras aquas haurire liceat, lutum tu mauis? Tum tametsi fontem non habeas, rebus tamen vetitis vti non potes. Cæterum vitæ consortem inuenire difficile non est.

DE POENA EIVS QVI ALIquem dedita opera excæcauit.†

CONSTIT. XCII.

Idem Imperator eidem Styliano.

TAMETSI aliter quàm veteres leges[b] sanciant, de eo qui alteri violentis manibus oculos effodisset, quum ipse iudicio interesset, à nobis sententia lata sit: nunquam tamen in legem illam transformare animus fuit. Nonnihil enim misericordia moti (id quod ipsa res etiam indicat) tunc ita iudicauimus: Quoniam oculi, qui illos amisisset, restitui non possent, eum qui id damni dedisset, quanquam qui idem pateretur dignus esset, in eandem esse cæcitatem coniiciendum non putaui: Interim tamen tantam pœnam constitui, vt qui oculos eruit, eius signa ferat: & cui eruti sunt, in tanta calamitate adeóque profunda cæcitate ex laboribus eius qui illa ipsum affecit, aliquam consolationem habeat. Veruntamen, licet ita iudicatum esset, ex re iudicata legem facere (quemadmodum dixi) non tamen animus erat. Sed quoniam qui[c] inter sacra nostra *officia* relatus est, (cuius ego qua ratione postulationem reiiciam?) illam sententiam, quod mitis sit, inter leges collocari petit, quod deinceps, si quando tale quippiam incidat, qualiter in præsenti in iniuriam pœna constituta est, taliter ea res diiudicetur: postulato paremus, iudicialéque decretum legis auctoritate donamus. *Si quis ergo* cuiusquam visum læserit, hunc, si vnum oculum ademerit, vno similiter, eodémque priuari, ac talionis pœnam subire iubemus. Si verò ambobus oculis maleficas manus iniecerit, quoniam hic pœnæ æqualitas, neque cui nocitum est prosit, (quæ enim in hoc cæco vtilitas est, si alius etiam cæcus sit) neque pœnæ obnoxio, tametsi non immerito, tamen acerbius quam par sit (quum cæcis nihil miserius sit) inferatur: iubemus, ne æquabiliter, sed diuerso modo pœna procedat: ita vt & maleficus puniatur: & qui læsus est, vtilitatis quiddam sentiat. Hunc autem in modum legem concipimus: Quicunque amborum[d] oculorum iacturam alicui intulerit, quo sceleris sui notam ferat, ipse vno[e] orbator: Et quoniam scelerata manu mutilari ipsum æquum esset, pro manus amissione besse bonorum suorum mulctator: eúmque in acerbæ vitæ consolationem, cui eruti sunt oculi, accipito. Atque sic cæcus quidem inde quod ad sustentandam vitam sumptus accipiat, modicum quodpiam calamitatis lenimentum sentito: ille verò in facinoris sui pœnam (vt dictū est) tum altero oculo, tum bonis priuator, pro manuum mutilatione. Et hunc quidem ad modum, si reus diues sit, pœna procedito. At si omnino pauper[f] sit, atque in angustiis vitam agitet, neque quicquam illi qui ipsius violentia in miserias coniectus est, in compensationem dare possit: similis tum calamitatis & socius & particeps esto, orbatúsque vtroque[g] lumine cæcus viuito. Si qui verò in scelere malefico opem[h] tulerint, si quidem manus rei admoue-

z *ff. & C. de concubinis.*

a Concubinatus iure diuino reprobatur. *adde Clar. 5. senten. §. fornicatio. ver. & in primis.*

† & ita abrogatur. *tit. ff. & C. de cōcubinis lex 13. ff. de adult. & similes.* Olim quidem, constante matrimonio, concubinam habere non licuit. *Nou. 18. c. 5. Nou. 89. c. 12. §. 5.* Cæterum concubina à meretrice discrepat: concubina cum vno tantùm peccat: meretrix, cū multis. *Balsamō ad can. 26. epist. Basilij ad Amphilochium.*

† Extat epitome apud Harmenopulum. 6. *tit.1. §.6.* explicare videtur pœnam talionis, de qua *Exo.21.*

b Mosis fortè. *Exo.21.* aut XII. tabularum de qua ad easdem dixi.

c ὁ τῶν ἐν τοῖς θείοις ἡμῶν ἀποφερόμενος. *Scrim.* fortè intelligit sacrorum officiorum magistrum.

d Qua pœna diues afficiatur, qui ambos oculos alteri effodit.

e De pœna vnum oculum alteri excæcantis. Sic, vnus oculus pro primo furto eruebatur apud Langobardos. *l. si quis Latro de latronibus in legibus Langobardorum.*

f Qua pœna afficiatur pauper qui ambos oculos alteri effodit.

g De pœna excæcationis vtriusque oculi. Eadem olim pœna plectebantur sacrilegi. *l.11. ff. ad l. Iul. pecul.* VVisigothorum lex statuerat, oculos erui patri vel matri, qui abortu necem gestari vteri procurasset. *l. vlt. de excut. hom. part. l.6. C. VVisigott. tit.3.* Locrensium quoque lege lata à Zaleuco adulterum vtroque oculo priuari oportebat 5. *Vale.6.* Exempla regum & principum excæcatorum pete ex historicis.

h qua pœna afficiatur qui alteri excæcando aut manum aut opē aut cōsilium tulit.

rint, simúlque oculos effoderint, eundem ad modum & ipsi puniuntor: at si ne vna manus in oculos conijcerent cauerint, aliud autem quodpiam auxilium in facinus contulerint: his ad corporis verberationem, cute tenus tonsionem, trientísque bonorum mulctam pœna sistitor. Qui verò cæcitatis auctores sunt, prædictis pœnis subduntor.

*VT SI SPONSA EX ALIO grauida [a] deprehendatur, sponsalia rescindi possint. †

CONSTIT. XCIII.

Idem Imperator eidem Styliano.

QVANDOQVIDEM veteres qui de sponsalibus tractarunt, quo nescio modo ea de re non absolutè præceperunt, (siue quod hoc de quo nunc sanciturí sumus, inter causas dissoluendorum sponsaliorum comprehendere noluerint, siue quod tale quiddam quale in præsentiarum exortum legis promulgationem requirit, tum nondum inciderit) nos, quod hac in parte deest adimplentes, sponsaliorum tractatum ad iustam absolutionem deducimus. Vetus autem constitutio [b] sponsalia dirimit aliis atque aliis de causis: ob diuersam videlicet de religione opinionem, & si alter insanię morbo capiatur, ac insuper ob nonnullas alias, atque harum vtramlibet vtercunque desponsatorum haberet, sponsalia diuelli iubet. Quod verò nunc in considerationem nostram venit, siue tunc temporis, vti diximus, nondum euenerit, siue legislatores non euenturum arbitrati sint, siue qua alia causa *eius silentio prætereundi* fuerit, inter dictas causas non commemoratur. Est autem istiusmodi: sponsam quandam furtiuis complexibus ab alio esse grauidatam, quum illa interim sponsalem præ se castimoniam ferret, sponsaliorum tempore compertum est. Atque hoc quidem illud est quod veteribus legibus comprehensum non est. Nos igitur quod desit adijcientes, decernimus, *vt non modo* propter diuersitatem religionis, neque propter mentis emotionem, aut alias ob causas [c]: verumetiam propter hoc, quo nihil magis matrimonio aduersatur, quos sponsaliorum opinio, non veritas copulauit, disiungantur. Quomodo enim vera sponsalia sunt, in quibus nihil verum neque genuinum conspicitur? vbi meretricium [d] se offert scelus, vbi causæ sunt dissidiorum & odij, vbi *animorum* alienatio. (quæ mala *aceruatim* omnia pariter cum peregrino alienóque semine suscipiuntur) quomodo ibi matrimonialis concordia, quomodo purus sponsalísque eît amor? Quin vt quispiam alterius fœtum sibi subijciat, id verò ratio non patitur. Neque item iustum est, vt qui spe honestæ casti matrimonij oblectationis sponsam in domicilium suum recipere constituerit, si illa matrimonij legibus insultet, & cum [e] aliis lasciuiendo, oblectationis spem euanidam ipsi reddat, in meretricia illa facilitate ipsam vxorem agnoscere debeat.

*LEGIS † QVÆ DE CONSVLATU [f] agit, abrogatio [g].

CONSTIT. XCIIII.

Idem Imperator eidem Styliano.

QVONIAM nostra legum repurgatio [h] hunc sibi propositum finem habet, vt non modo illa quę subinde rerum statum labefactant, verumetiam quæ longo tempore silentio obruta, inutilia prorsus, & tanquam propter cariem publico vsui non contrectata esse videntur, è legali solo deleat: consequens est, vt & quæ de consulatu tractat, legem [i], tanquam nihil in præsenti ad rempublicam pertinentem, cum aliis inutilibus legali corpori eximat. Olim quidem consularis dignitas veneranda erat, venerandósque qui ipsam subirent & magnificentia præstantes efficiebat, ac idcirco quibus consulatum gerere obtingeret, pro honore quem ex dignitate perciperent, remunerari rempub. volentes, liberalia [k] promissúue plebi munera elargiebantur. Ac initio quidem, quantam munificentiam faceret, cuiusque arbitrio permittebatur: postmodum autem ad certum modum decreto legali circumscribi illam placuit. Atque hoc quidem, donec consularis dignitas in republica maiestas floruit, obseruatum esse apparet. Nunc verò, quum qui omnia [l] mutat, temporis cursus, hanc etiam consularem magnificentiam è pristina gloria & amplitudine in abiectam speciem transformarit: ac verò qui ad illam procedunt, interdum sibi non sufficere, nedum aliis erogare quicquam possint: *illam de* consulatu legem, quam propterea altum silentium occupauit, cum aliis inutilibus (vt dixi) frustra legalibus constitutionibus immistam, decreto maiestatis nostræ illinc eximimus.

a *adde 4. Harmenop. 1. §. 27.*
† videtur reduci quodammodo versiculus 13. 14. & seq. Deuterono. 22. Seuerior tamen fuit lex Mosis, vt quæ sponsam stupri compertam lapidibus vellet obrui. sed tamen hęc constitutio pertinet ad sponsam, nedum stupri sed grauidam compertam. *v. Harmenop. 4. tit. 1. c.* περὶ λύσεως μνηστείας. *adde quæ scripsi ad l. 11. §. 1. ff. de contrahen. emptione.*
b *l. 5. § 1. C. de sponsalib.*
c quod erat constitutum. *d. §. 1.*
d hinc colligere possis, cum meretrice, nisi resipiscat, connubium non esse. *c. 1. c. nō est culpandus. 32. quæst. 1. c. inter opera de sponsalibus. c. vlt. de condit. apposit.*
e *facit Nouell. 31. s. eod. Nouell. Iustin. 22. c. 15. §. 2. Nou. 117. c. 8.*
† *Nouell. Iustin.* 105.
f & missilib.
g *adde Nou. 47. & 78. s.*
h ἀνακάθαρσις. hoc satis innuit, Leonem authorem esse τῶν βασιλικῶν repetitæ prelectionis, seu ἀνακαθάρσεως. *v. Cuiac. 6. obser. 9.*
i *d. Nouel. 105. & similes.*
k φιλοτίμους δωρέας, missilia intelligit.
l Tempus omnia mutat.
† περὶ τοῦ ἀποκλασθέντος ὑπερκειμένου τόπου. *Scri.* ὑπέρτερος τόπος, qui & *j.* ὑπερκειμένη χώρα & ὑπερκείμενος ἀγρὸς, ὑπερτιθέμενος ἀγρὸς, locus est siue ager superior, cui ὑποκείμενος opponitur, de quo lex 1. §. 22. §. 23. *ff. de aqua & aquæ pluuiæ.* Reducitur ergo dicta lex 7. 8. *& 6. in prin. §. 1. §. 2. ff. de damno.*

DE AVVLSA TERRÆ CRVSTA †.

CONSTIT. XCV. [m]

Idem Imperator eidem Styliano.

ANTIQVIORIBVS, quæque ante natæ sunt legibus ortus causam rerum vsus præbuit. Legislatores enim quæ in communem vitam incidunt, singulatim accuratè excutientes, pro illorum natura leges condunt. Quoniam ergo ex [n] communis vitæ negotiis (quemadmodum diximus) legibus nascendi occasio existit, & verò propter nouam quampiam rem, quæ ad veterem aliquam legem referri non potest, lege [o] opus esse videmus, quo videlicet si aliàs quoque istiusmodi aliquid contingat, id legitimè diiudicari possit: legem pro conditione rei in rerum naturam producimus. At quæ illa lex? Quando diuersi domini agri sibi inuicem adiacent, & alter superiore loco [p], alter autem depresso [q] & campestri situs est, si [r] superioris & impendentis agri pars aliqua cum arboribus, aut sine his prærupta, subiacentem [s] agrum, qui ruinam excepit, obtegat, ne simpliciter neque inferioris agri dominus auulsam materiam tanquam suam vendicet: neque superioris dominus, qui auulsionem passus est, de finium qui ruinam incidentem exceperunt, dominio, illi litem moueat: sed inferioris agri dominus superioris [t] agri domino, si diuulsam materiam (siue arboribus consita sit, siue [u] illis vacet) recipere & asportare velit, id permittat: ille autem optionem habeat vtrum receptam suisque finibus restitutam materiam, quemadmodum solet obtinere: an verò (si illam asportare nolit) prorsus tum à materia, tum à finibus qui illam exceperunt, abstinere: neque agri qui diuulsa suscepit, domino negotium facessere velit. Quemadmodum enim quum domus sibi inuicem adiacent, & alterius structura supereminet, alterius humilis & pressa est, si eminentiorem domum in humilem collabi contingat, *dominus eius* aut [x] delapsam materiam recipere, aut, si id nolit, illa prorsus cadere: neque domus quæ casum excepit, dominum inquietare *debet*, ita hîc quoque, eo ad consequentiam & exemplum tracto, idem custodiri & obseruari conuenit.

DE SEPVLCHRO VIOLATO. †

CONSTIT. XCVI.

Idem Imperator eidem Styliano.

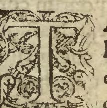

QVÆ delicta sola animi nequitia committuntur, nullaque naturali necessitate excusari possunt, his neque [y] venia tribuenda, neque inferendæ pœnæ effugium concedendum est. Quæ verò non omnino à malitia procedunt, sed mixtam [z] naturæ violentiam habent, his vtique ab illis qui proposita sibi naturæ vi iudicare volent, venia non denegabitur. Ex hac ego ratione ciuile, sacrúmque decretum, dum de sepulchrorum perscrutatoribus statuunt, sibi mutuo non contradicere conijcio. Ciuilis nanque lex [a], malam voluntatem tantummodo intuens, negata prorsus venia, id delictū punit [b]: sacra [c] verò (ad paupertatem, quæ humanam vitam miserè vexat, sæpéque pressos non audenda audere [d] cogit, ni fallor, respiciens) pœnam in deprehensos non constituit. Nos itaque ad vtrumque decretum nos accommodantes, ac, quo ad fieri potest, pœnam atque veniam inter sese coniungentes, sancimus: *vt qui semel* duntaxat id ausi fuerint, leni misericordique sententia feriantur: qui verò ex clementia illa iterum peccandi occasionem rapiunt, nec inde prudentiores facti à malitia desistunt, nullis precibus admissis pœnam sustineant. Illa autem in dorsi verberatione [e] crinúmque [f] tonsione consistet.

VT IN [g] CONTESTATIONE litis, & magistratuum [h] initio iuretur. †

CONSTIT. XCVII.

Idem Imperator eidem Styliano.

TAMETSI lex quæ in magistratuum initio [i], litiúmque contestatione [k] iurandum præcipit, diuino iussui, qui iusiurandum prorsus euitandum præscribit, aliquo modo contradicere videatur: tamen si quis verborum mentem perspiciat, non in contrarium illam rogatam esse, sed è diuerso iurisiurandi susceptione idem quod eius prohibitione sacra lex [l], efficere conari deprehendat. Etenim hęc quidem, quo mendacio prorsus viam præcludat, in vniuersum [m] iurare vetat: illa [n] verò, dum hoc ipsum vult, ad fugandum mendacium iusiurandum in auxilium assumit. Quapropter nobis non in verborum formam, sed propositum illorum finem cogitationes

m Hæc Nouella laudatur ab Harmenopulo 46. Leonis. *vide Harmenop. 4. §. 152.*
n leges vnde oriantur.
o videtur Leo ignorasse legē *9. §. 2.* ibi, si ex fundo tuo crusta lapsa sit in meū fundum. *ff. de damn.*
p ὑπερκειμένην ἔχοντος χώραν.
q τοῦ δὲ ὑποκειμένου.
r ἐὰν ὁ ὑπερκείμενος ἀγρός.
s τὸν ὑποκείμενον τὸ ῥῆγμα δεξάμενον ἐπικαλύψῃ. *Scrim.*
t τῷ ὑπερτιθεμένου ἀγροῦ.
u εἴτε φυτῶν ἐρήμη.
x *l. 3. in fin. l. 8. l. 9. ff. de damn.*
† & eius delicti pœna in tonsuram & fustuarium mutata, cum olim criminaliter & pecuniariter de eo ageretur. *l. 8. l. 9. ff. de sepulc. viol.*
y Quæ consulto cōsilio fiunt delictis, venia aut indulgentia dari nō potest.
z ἀλλ᾽ ἔχει καί τινα μίξιν φυσικῆς τυραννίδος.
a *l. 8. l. 9. ff. de sep. viol.*
b criminaliter & pecuniaria pœna. *d. l. 9. Phot. 9. Nomocan. 27. & 13. cap. 23. vbi Balsamon huius constitutionis mentionē facit.*
c *v. Petrum Gregor. 33. syntagm. 14. 15. 16.*
d Magna paupertas opprobrium, iubet quiduis facere & pati.
e Sepulchri violator per fustuarium & tonsuram punitur *vt hic Balsamon 13. Nomocan. 23.* Basilius epist. ad Amphiloch. 65. vndecim annis priuat communione: adde Nyssenum epist. ad Lytoium episcopum Mytilenes. *c. 6. 7. 8.*
f καὶ τειχῶν ἀφαιρεθήσεται κουρείᾳ. *adde Nou. 96. s. eo. & 105. j.*
g ἐν ἀρχῇ τῆς δίκης eandē vocat δίκης σύστασιν. *j. eo. v. Nouell. 49. c. 3.*
h καὶ εἰς τὸ προβληθῆναι. sic *j.* ἐπ᾽ ἀρχῶν προβολαῖς.
† & ita conseruatur titulus Codicis de iureiurando propter calumniā. *Nou. 49. c. 3.*
i ἐπ᾽ ἀρχῶν προβολαῖς.
k δίκης συστάσει.
l *Math. 5. vers. 34.*
m *d. vers. 34.*
n ciuilis lc.

tiones adigentibus, non aspernari ciuile decretum, tanquam [a] cum diuino & Domini nostri mandato pugnet: sed tanquam eodem vergat, illi honorem conseruare visum est. Cætero quinetiam hoc sentimus, Domini iussum non simpliciter ad moderanda communis vitæ negotia, sed ad constituendum illis qui ad beatam illam sublimitatem ascendere desiderant, in perfectiorem rempublicam gradum esse promulgatum. Cuius sanè generis nonnulla etiam alia sunt, vt hoc [b], *Ne soliciti sitis animæ vestræ, quid esuri sitis. & ne reponatis thesauros in terra.* & cætera quę eodem dicta sunt. Hæc enim & similia seorsum perfectioribus demandantur. Eapropter nos ciuili legi suam vim (quomodo diximus) imminutam conseruantes, sancimus, *vt qui magistratum* ineunt, litémve contestantur [c], seueritatem mendacio prælaturos, nec vllo modo recta via declinata, in obliquam fraudis semitam concessuros, iureiurãdo affirment.

DE POENA EVNVCHORVM SI vxores ducant.

CONSTIT. XCVIII.

Idem Imperator eidem Styliano.

LEGVM ortus, tum vt respubl. rectè constituatur, hunc sibi finem proponit, tum interdum naturæ iniuria affectæ auxilium offert. Iustum est ergo, vt nunc etiã de hac specie, an eunuchos in matrimonium coniungi liceat, in quæstionem ducta, lex enascatur. Sed priusquam illa proponatur, rem examinare, & an istiusmodi coniunctio matrimonium appellari possit: imò an omnino quæ in matrimonio peraguntur, (quæ sunt sacræ [d] preces, sacrificium, carnalis [e] oblectatio ac voluptas, & quæcunque in matrimonio fiunt) fas sit in illa perfici. Sacerdos igitur ad imitationem [f] cęlestis à Conditore (qui sexus ad [g] multiplicationem copulauit) pronunciatæ benedictionis [h] verba sacra effatur. Humani autem ingenij voluptas & lætitia ad [i] genialis complexus & [k] vtriusque sexus fœtum respiciẽs, progressum facit. Sponsorum enim parentes [l], dum se viscerum suorum visuros fœtum, & sponsi ipsi, dum se in lucem edituros generis successores sperant, multiplici voluptate perfunduntur. At hîc nihil tale subest. Quali enim cum oblectatione *illi* [m] conueniant: quale [n] sacrificium [o] *eorum* aggregationem stabiliat? Quum autem illorum coniunctio adeò omni oblectamento vacet, & consecrationis, sacrificiorum, benedictionísque adeo non capax sit, quomodo in ipsos matrimonij appellatio quadrabit? Imò quomodo non aliqua quæ nefariis [p] debetur ídque ex lege ipsos pœna sequetur? Atque *quòd ne ab initio* quidem matrimonium vocari possit, breuiter ita dictum sit. Sed magis exactiúsque rei indignitatem oratio exploret. Rerum conditor quum initio marem & fœminam consociaret, ad largum quod inde exiturum esset, incrementum respiciens, consociationem illam faciebat [q]. Quin & naturæ (quæ tanquam famula, quantum potest, à Conditore tradita præcepta obseruat) vt in hoc matrimonij consuetudo ineatur, quò [r] sobolis procreatio procedat, quoad quidem ab ipsa tale ministerium Conditor præstari velit, propositum est. Si igitur vel hîc quod naturæ Conditor, ipsáque natura voluit, apparet, quod prohibendum ducimus, ne prohibeatur: sin minus, (vt certè nihil istiusmodi est, sed contraria omnia, & nulla ad implendam Domini voluntatem vis, & eius generis quiddam quod natura non agnoscat) quare non omnibus modis prohibebitur? Quòd [s] si quis contentionibus gaudens, dicat, si propter sterilitatem eunuchi à coniugio secluduntur, multis etiam aliis coniugium interdici debere, quum non omnes quicunque in coniugium coeunt, fœtificos se præstent: ad contentionem in promptu est responsio [t], quòd tametsi nullus ex iis fœtus gignatur, non tamen in hoc congregati sint, ne quam communi vitæ vtilitatem coniugalis [u] copulæ adferant: quum potius contra procreandorum [x] liberorum desiderio congregatos constet, quos effectum desiderio responsurum opinantes in euentu spes fefellerit: hîc verò vt tale aliquid dici possit, permultum absit, quum qui ad peregrinam [y] illam commistionem conuenerunt, liquidò scientes se steriles [z] ac ad gignendum inutiles conuenire, naturæ quasi insidiati sint. Ac sanè ob hoc duntaxat òdio etiam ambo digni sunt: mulier, quòd quum coniugalis consuetudinis cupida fœcundo se iungere potuisset, infœcundum & sterilem prætulerit: eunuchus verò, quòd vt in vanum Dominus benediceret, impotentia sua effecerit. Si [a] quis porrò fundum ex quo alius aliquis fructus metat, vastet & incultum relinquat, an hunc tanquam malum atque perniciosum odio habebimus, eiúsque si fieri potest institutum reprimemus: illi verò qui fundum ex quo ratione præditum germen pullulet, desolat & inutilem reddit, tãquam nihil indignitatis committat, id facere permittemus? Et sanè quid quisquam dicat? Sed [b] Paulus (inquiunt) ait [c] *Matrimonium contrahere quam* [d] *vri satius est*, quapropter naturalis feruoris contemplatione coniunctio prohiberi non debet. Sed [e] tu qui Paulum laudas, ad Pauli verba attende. Matrimonium contrahere [f], inquit, id est, per matrimoniale commercium cum muliere coniungi. Si igitur tua cum muliere commistio, consociatio matrimonialis, & benedictione quæ in matrimonium coeuntibus debetur, digna est, matrimonium illam nomina, & obserua vxorem: sin ne tantillæ quidẽ benedictionis vnquam capax fueris (quæ enim aut qualis consecratio in iis qui simul contra Conditoris decretum, simul contra naturæ legem coniunguntur, locum habeat?) quid Paulum in approbationem cœlibis [g] tui & peregrini [h] matrimonij pertrahere audes? Ad hoc verò, si qui [i] ipsis naturalem & propriam marium potentiam exsecant, hoc consilio id faciunt (tametsi vitiosè, ac quadam in Deum rebellione id faciant) ne amplius viros se exhibere queant, sed quantum ad libidinis stimulos attinet prorsus elanguescant, cubilísque [k] fidi & in quos suspicio non cadat, custodes sint, (quod sanè ipse vocis [l] sonus promittit) quomodo in hoc non iustam aduersum se indignationem cudent, quòd non solùm inimicam [m] naturæ voluntatem capessant: verumetiam illis qui licèt malitiosè, quomodo tamen ipsis videretur, vtiles illos reddere studio habuerunt, aduersari deprehendantur? & quum nouum [n] atque peregrinum sexum repręsentent, non tamen se neque initio attributæ naturæ, neque qua transformati sunt, malitiosę arti accommodent? Propterea sancimus, *vt si quis* eunuchorum ad matrimonium procedere comperiatur, & ipse stupri [o] pœnæ obnoxius sit: & qui sacerdos istiusmodi coniunctionem profanato sacrificio perficere ausus fuerit, sacerdotali dignitate denudetur.

VT QVI IVSIVRANDVM DEfert, prior † de calumnia iuret.

CONSTIT. XCIX.

Idem Imperator eidem Styliano.

QVAECVNQVE ad rectè cauendum spectant, quæcunque ad bonos mores pertinent, hæc & singulis & vniuersæ reipublicæ, quæ à me adinuenienda, dummodo possim, aut ab aliis inuenta in publicum vsum deducenda petant & contendant, in medium ponò. Ac idcirco supra alias hæc etiam lex, quæ eum qui aliquem ad iurandum adigit, se [p] nullo dolo malo, neque facessendi negotij animo, sed, vt rei cuius ambiguitate ratio ipsius æstuat, veritatem cognoscat, iusiurandum exigere, prius iurare iubet: quum velut disperierit, quæ reuiuiscat digna visa est. Quum enim id decretum rectè veterioribus placuisset, recentiores eius cautionem negligentes, delato iureiurando, à quo exigitur, hunc id subire volunt: qui verò exigit, de eo nihil soliciti sunt. *Statuit igitur nostra* Maiestas, vt secundum veterum [q] legislatorum decretum iuramentorum forma seruetur: & qui ab aduersario auferre iusiurandum conatur, quam fidem ex aliis quærit, de moribus suis prius ipse præstet: quòd nempe non dolo, sed necessariò & ineuitabili de causa ad deferendum iusiurandum procedat. Existimo [r] enim, quum ambo ita ad iurandum adigentur, aut dilucidiorem in iuramentis extituram veritatem, aut hos aliquo modo reprimẽdos, neque tam promptè alacríque gressu atque nunc progredi videntur, ad deferendum iusiurandum prodituros.

DE SERVIS QVI LIBERIS IN matrimonium coniunguntur †.

CONSTIT. C.

Idem Imperator eidem Styliano.

LEGES, quia ex benigno [s] iudicio prognatæ sunt, bona sua ordinatione & moderamine iis etiam controuersiis quæ non admodum crebrò [t] in res humanas incidunt, auxilium ferre instituunt. At verò quum tantæ benignitatis sint, quomodo non longè magis eorum quæ in hominum vita assiduè versantur, curam suscipient? Si enim [u] medicus quispiam iis quæ minus angunt curam adhibeat, quæ verò magis angunt negligat: id quod minus angit, non per peritiam & prudentiam curare videatur? Eapropter legum dignitati plus maiestatis attribuentes, quod hactenus ex [x] consuetu-

Marginal notes, left column:

a Lex ciuilis de iureiurando nõ pugnat cum lége diuina.
b *Matt.6.ver.25.*
c *Cuiac. ad Nouell. Iustin.* 49. colligit ex hoc loco, Iuramentum de calumnia non esse de quacunque re, sed de litiũ contestatione tantùm. & dari in causis ciuilibus tantùm, non in criminalibus, vt hac Nouella cõstat & 107.§.nã in criminalibus sufficit inscriptio. Fridericus tamen *consti. de pace tenenda, & de incendiariis*, id etiam exigit in causis criminalibus, non (vt plerique opinãtur) etiam Henricus lib.2. legũ Longobardorũ, cuius constitutionem retulit Honorius *c.1. de iuramento calumniæ*. Neque enim hoc dicit Henricus, Clericos neque in ciuili, neque in criminali causa iurare de calumnia, sed nullo eos modo, vlla in causa iurare.
d οἷον εὐχὴν ἱερατικὴν τελεῖν, &c. *v. Nouell.89.§.eo.*
e ἢ ἀνθρωπίνην τινὰ τέρψιν καὶ εὐθυμίαν.
f Ritus coniugibus benedicendi ab institutione diuina desumptus.
g *Gen.1.ver.28. & c.9.ver.1.*
h εὐλογίας formulam illã intellige, *Crescite & Multiplicamini.*
i πρὸς τὸ τῆς γεωργίας τέλος ἀφορῶσα.
k καὶ τὸ γένος ἑκατέρων τὴν βλάστην. *Scrimg.* ἑκατέρου τὴν βλαστήν. *Agyl.*
l sincera voluptas coniunctionis matrimonialis in qui bus consistat.
m Eunuchi sc. spes procreandi deest Eunucho. Eius itaque coniunctio, præcipua coniunctionis voluptate destituitur.
n quasi dicat, vana & irrita erit precatio & formula, Crescite & multiplicamini, si Eunuchi nuptiis benedixeris.
o moris enim erat sacrificium fieri. *v. Nou.89. §. eod.*
p Eunuchi matrimonium quasi nefarium est.
q *Gen.1.ver.28.*
r Isque matrimonij finis præcipuus.
s Ratio prima dubitandi ea est, Si propter sterilitatem Eunuchi coniugio arcentur, ergo & steriles & senes.
t Responsio ad obiectionem.
u τῆς γαμικῆς γεωργίας. x παιδοποιΐας.
y ἔκφυλον μίξιν. z ὡς ἄγονοι καὶ ἄκαρποι.

Marginal notes, right column:

a Comparatio elegans.
b secunda dubitandi ratio.
c *1. ad Cor. 7. ver 9.*
d Sententia est elegans: vt mirum sit Tertullianum *lib. de Monogamia* Didonem commendare, quod ne secundas nuptias experiretur, maluerit vri quàm nubere. Vri cum dicit, alludit ad fabulam Didonis.
e Responsio ad secũdam obiectionem.
f Matrimonium contrahere seu γαμῆσαι, quid Paulo.
g ἀγάμου γάμου.
h ἐκφύλου γάμου.
i de his qui se ipsos castrant.
k καὶ τῆς εὐνῆς φύλακας. Alludere videtur ad veterem morẽ, quo castratis regij cubiculi cura demandabatur. *l.4.C. de præf. sacri cubic.* Ambrosius 5. *epist.* Gallicus præpositus cubiculi, Eunuchus regius. Socrates 6. Εὐτρόπιος γὰρ εὐνοῦχος προεστὼς τοῦ βασιλικοῦ κοιτῶνος. Euagrius 4. οἱ τοῖς βασιλικοῖς ἐξυπηρετούμενοι κοιτῶσι οὓς εὐνούχους ἡ συνήθεια καλεῖ. adde Claudianum in Eutropio.
l εὐνοῦχοι, τῆς εὐνῆς φύλακες, vt hic: vel παρὰ τὸ εὐνοεῖν, quòd sint beneuoli & fidem seruare maritis didicerint Epiphan. 2. contra hæreses. Phauorin. παρὰ τὸ εὖ νοῦν ἔχειν, quòd mentis compotes esse existimẽtur: id est, quod venereis abstineant, quę veteres αἰόνητα dixerunt.
m Castrantis seipsum voluntas, naturæ inimica.
n καὶ ξένον τι γένος ὑπάρχουσι.
o Eunuchus vxorem ducens, pœnę stupri obnoxius.
† reducitur lex vetus *34. §. 4. l. 37. in fi. ff. de iureiuran. l.9. C. de reb. cred.*
p οὐδὲ ἀπὸ γνώμης δηλονότι κινουμένης. *Scrimg.* δολιότητι κινουμένης. *Cuiac.17. obseruat. 32.* sic & §. *Nouell. 107.* δολιότητι γνώμης, quod est dolo malo, malitia mala.
q *v.d.§.4.d.l. 37.d.l.9.*
r Ratio decidendi.

† & eorum statu ac pœna.
s sumitur enim in dubiis, causarum benignior interpretatio.
t id est, quod raro.
u Comparatio.
x Ex consuetudine lex.

dine diiudicatum est, de iis nempe qui ex inæquali fortuna (libera videlicet & seruili) amore instigante in matrimonium coniungi contendunt, in legem includimus: ac sancimus, *vt si homo* liber seruilis personæ nuptias sectetur, sub duplici hac conditione matrimonium ineatur, vt is aut æqualem cum seruili persona, cui per amorem associatur, fortunam suscipiat, aut pretium, quo illa seruitute liberata in libertatem perueniat soluere promittat. Atque hoc quidem, tanquam inæqualis matrimonij arrham quandam, eum qui consuetudinis societatem cum seruili persona init, persoluere oportebit. Statuimus verò etiam, *ne domini hac in* re se inhumanius gerant: &, si persona quæ seruum in matrimonium delegit, seruire malit, *vtriusque* seruitus domini [a] morte terminetur: eáque vbi inciderit, cum [b] liberis, si quos ipsis matrimonium largitum est, dimittantur liberi: sin in seruitutem non consentiat, neque in promptu habeat vnde precium plenè persoluat, libertate per vim mulctetur: sed seruiens apud eundem dominum, mercede quotannis binis solidis æstimanda, seruitutem tot annis duret quot pacto precio in plenam summam deducto dominum satis pro seruo accepisse, neque iustam causam ad detinendum amplius habere, sunt ostensuri.

DE SERVIS CONIVGIBVS [c], SI alter illorum libertate donetur.

CONSTIT. CI.

Idem Imperator eidem Styliano.

NON solùm quod inter personam liberam & seruilem ab initio contrahitur matrimonium, sed quod communiter in seruitute degentes in pari fortuna contraxerunt, hoc etiam, altero illorum forte à domino libertate donato, altero verò in seruitute retento, ad inæqualitatem redactum est, ex istiusmodi causa valde contentiosas ambiguitates & quæstiones, eo quòd lege diiudicatum non sit, persæpe exsuscitare conspicitur. Quum itaque hoc quoque à nostra Maiestate lege conceptum, conuenienter distingui deberet, hanc per quã rectè diiudicetur legem accepit. At verò quæ illa lex? Iubemus, *vt si seruitute* liberata persona coniunctioni eius quę in seruitute relicta est acquiescat, secundum formam [d] de personis liberis & seruilibus matrimonio coniungendis lege comprehensam matrimonium indisruptum maneat. Oportet enim, vt aut datam sibi libertatem non vsurpet, & æqualiter cum altera libertate non donata seruitutis iugum subeat, donec [e] extremus vitæ dies domino obueniat: aut, si quidem libertatis dignitatem exuere nolit, pro adiūcta sibi persona precium se soluturam promittat. Cæterum si hoc negliget, & ex libertate sua occasione arrepta, in seruitute relictam personam in suæ vitæ statum abripere conetur, non solùm non hac arrogantia quicquam efficiat, neque alteri libertatem donandi potestatem habeat: verumetiam ipsa quam libertatem nacta est, hac excidat, rursúmque seruitutis iugo collum subdat: vtpote quę ingrato animo benignæ domini sui ac beneficę voluntati iniuriam intulerit, eiúsque iudicium, quod reuereri & venerari debebat, tanquam per rebellionem contemnere cogitarit.

DE PRÆDIIS MARITIMIS AD remoras [f] piscatorias constituendas seorsum non sufficientibus: & vt inuitus etiam ad societatem adigatur.

CONSTIT. CII.†

Idem Imperator eidem Styliano.

MVLTA [g] cumulatim bona mortalium vitæ confert prudenter & cum ratione instituta rerum communio. Etenim qui viribus valet, si cum altero, qui similiter viribus valeat, communicet, longè præstantiores atque vtiliores eius vires fuerint: & diuites, si diuitias communes faciant, maiorem ex diuitiis voluptatem capiant: denique si paupertas premat, operarum communio consolatione, qua paupertatis acerbitas mitigetur, non indigebit. Verùm quum adeò commoda atque vtilis in communi vita communio & societas sit, mirabilis quædam hominum animos subiens prauitas, nedum aliis ad vtilitatem impedimento est, verumetiam qui ipsam fouent, vt rebus suis noceri, quàm vt inita cum vicinis societate aliquid lucri accedat, permittere malint persuadet. Ac tale quiddam certè de nonnullis audiuimus, qui quum maritima prædia habeant, quæ per se non ita multum lucri adferant, cum vicino autem & adiacente prædio communicatione coniuncta, vberiorem vtilitatem reddant: societatem inire, neque illa cum vicinis prædiis commiscere (qua ratione ambo aliquid lucrari possent) per malignitatem nolunt: sed contra, seipsos etiam damno afficere malunt, dummodo [h] vicino nocumento sint. Verùm enimuerò tametsi damnum suum tales agnoscere nolint,

a Nouell. 101. §. eod.
b facit lex 3. ff. de liberali.
c περὶ δούλων ἐν συνζυγίᾳ ὄντων. Scrimg.
d de qua dictum est. Nouel. 100. §. eo.
e d. Nouel. 100.
f περὶ ἐπογῆς ἁλιευτικῶν. adde Nouell. 57. §. eod. Nouell. 103. 104. §. eod. ἐπογή retinaculum.
† hæc constitutio ex earum genere est, de quib. ante Leonem nihil constitutum fuerat. Hoc autem innuit, Vicinos inuitos cogi ad societatem remorarum piscatoriarum, vt hęc constitutio vice sit exceptionis ad l. 26. §. 4. de cond. indeb. & alias, de quibus dixi ad l. vlt. C. comm. diuid.
g Laus communionis.
h Malignitatis euidens argumentū, sibi nocere vt alteri noceas. de vicino dixi ad Nouellam Iustiniani 63. c. 1.
i quid si non habent? vicinus de suo tenetur conferre & inuitus cum eo inire bonorum societatem, si modò præstet illi competens lucrum ex empto & locato. Graci apud Cuiac. 14. obs. 1.
k si ita est, inuiti interdum compelluntur ad communionē. & ita restringitur lex 26. §. 4.

suáque malè administrantes, vtilitatem per improbitatem negligant, tanquam immanes belluæ, vt propinquos lædant, in sua vulnera proruentes: non tamen istiusmodi malignitatem in communi vita Imperatoria nostra maiestas insolescere patitur: neque quia illi vtili cura digni non sunt, auxilio vacuos relicturi sumus. Quare ex parte aliqua ipsis, præcipuè verò vicino, quem ista inhumanitas malè torquet, prospicientes, sancimus, *vt si istiusmodi* prædia mare versus non adeò singula lata sint, vt septi remoratorij constituendi ius habeant [i], eius iuris consequendi causa communione coniungantur: quò per istiusmodi communionem domini ex suis possessionibus vtilitatem sentire possint: &, si dominorum alter communionem facere nolit, ad illam inuitus [k] etiam compellatur. Quum enim quamuis inuitus aliquis beneficij [l] particeps sit, id benignitatem etiam esse persuasum habemus. Hic autem longè maior se exerit benignitas, vbi non solùm qui beneficium non agnoscit, illo tamen afficitur: verumetiam qui illo iniquè priuabatur, id sentit & percipit.

DE IIS QVI DE MARITIMIS prædiis [m] ad [n] constituendas remoras piscatorias societatem ineunt.†

CONSTIT. CIII.

IN societatibus vsitatum est, vt ferè [o] qui [p] plus contulit, idem plus lucri sentiat. Et rectè sanè negotium instituunt, inter quos ita conuenit. Veruntamen de maritimis prædiis societate inita, non ideo rectè, cuius prædium latius est, eo cuius arctius est, maius lucrum auferat. Exempli gratia, huius prædium centum passus latum sit, illius verò longè angustius, si hæc coniungens communio inde vtilitatem suppeditet, vt æqualiter, non autem secundum cuiusque portionem, prouentus, inter socios diuidatur, rationi consentaneum est. Quid ita? Quia in aliis negotiis (in collatione pecuniarum nempe, aut pecorum, aut etiam, si quis ita velit, terrestrium locorum) vnaquæque res quæ in communionem coit, per se domino, quantum eius natura fert, vtilis esse possit: in maritimis verò prædiis id similiter se non habeat. Nam non quemadmodum illa, sic quoque maritimi iuris portio in se considerata, peculiare lucrum habet. Non enim præda [q] ibidem semper loci consistit, tanquam venatores expectans. Alioqui verò, etiam quòd maior portio, propter minoris defectum inutilis sit. Quis enim ex re imperfecta vsus aut vtilitas? Additio autem minoris quum imperfectionem expleat, quódque per se ad nihil conducat, vtile reddat, rationi consentaneum sit [r], vt vtilitatis ex maiore portione, quæ citra accessionem minoris nihil emolumenti adferat, prouenientis æqualem partem domino suppeditet. Propterea igitur legem etiam quæ deinceps iustè hoc gubernet, Imperatoria nostra maiestas profert. Statuimus verò, vt si duarum maritimarum portionum, quarum altera maior, altera verò minor sit, ad constituendas remoras piscatorias in communionem coniunctio fiat, vtriusque portionis domini ex æquo inter se lucrum diuidant.

DE PISCATORIIS [s] REMORIS inter quas legitimum interstitium [t] non est.

CONSTIT. CIIII.

Idem Imperator eidem Styliano.

QVANDOQVIDEM sæpe vsu venit, vt quum legitimo interuallo vicinæ inter se remoræ piscatoriæ non distent, contentiones atque lites exsuscitentur: de iis etiam controuersiis statuimus, vt reus vbi legitimè conuictus fuerit, si loci spatium patiatur, eò remoras transferat, vbi tanquam legis præscriptum despiciat, litem subiturus non est: si verò quò transferat locus non sit, annorum curriculum obseruetur, quot in litigioso loco remorarum septum fixum [u] fuerit: & si actore præsente, nullámque protestationem interponente decem [x] annos constiterit, immotum eodem in loco permaneat: si actor peregrè sit, vt septum non moueatur, decennium non sufficiat, sed alterum annumerari oportet, vt anni omnes viginti sint. Atque hoc quidem præscriptum in prophanis obtineat. Ecclesiæ verò & monasteria. & si qua alia venerabilis domus, tum denique quæcunque ad fiscum referuntur, quum ipsis ad annum quadragesimum iura conseruentur, dictum tempus despicient. Ac sic quidem de [y] remorarum statione, quæ [z] propter temporis longitudinem moueri non possint sancientes, iubemus, ne actor maritimæ oræ [a] emolumento priuetur: tametsi [b] quòd tempus elapsum sit, obtinere litem non potuerit.

SI MAGISTRATVS ALIQVIS res fiscales furatus esse deprehensus sit. †

ff. de cond. indeb. & aliæ de quibus dixi ad l. vl. C. comm. diuid.
l v. quæ dixi l. 69. ff. de regul. iur.
m γηδίων.
n περὶ ἐπογῆς ἁλιευτικῶν. De epochu. adde No. 57. Nou. 102. §. eod. Nou. 104. §.
† non vt cæteris casibus, qui plus contulit in societatis communionē plus lucri percipit, ita fit in oratum maritimarum communione: ideóq; hęc constitutio exceptionis vice est ad leges, quæ potiores partes cōferunt plus cōferenti. l. 6. l. 80. l. 83. ff. pro socio.
o Rectè hæc particula addita est. Interdum enim qui plus pecuniæ contribuit, vi pacti, nō plus percipit ex societate, quàm qui vel minus, vel nihil (operam tamen) contulit. l. 5. §. 1. ff. pro soc. §. 2. Insti. de societate.
p l. 6. ff. pro soc.
q ἄγρα, id est, captura.
r non pro ratione prædiorum. d. l. 6.
s περὶ ἐπογῶν. Scrimg. de epochu. adde Nouel. 57. 102. 103. §. eo.
t διαστήματος. Scr.
u ἐχόμενη ἡ ἐπογὴ τῶν πήξιν. recte πῆξιν: solebant enim in mari palos configere ad retia extendenda.
x Si quis in protbyrum vicini suam ἐπογὴν porrexit decennio, vicino præsente & tacente, aut vicennio vicino absente, non poterit tot annorum possessio moueri.
y περὶ τῆς ἐπογῆς στάσεως. Scrim. περὶ τῆς ἐπογῆς. Cuiac. 14. obs. 1.
z στάσεως, &c. Scrimg. quã & Græci & Latini sæpe vtuntur.
a τῷ ἐκ θαλάσσης κέρδους μὴ στερεῖσθαι, &c. Scrim. quod lucrum Græci interpretantur τοπικὸν & locarium v. l. 15. ff. qui potiores.
b κἂν μὴ τὸ κέρδος ἔχῃ καὶ τὴν (Cuia. 14. obser. 1. legit κατὰ δίκης) τῆς ἐκδόσεως διὰ τὴν παραγραφὴν (Cuiac. d. loco legit ἀνεπιλήπτων): idem legit ἀνέπληστον.
† dupli pœna punitur, vt hic, non capitaliter. & ita abrogatur lex vnica. C. de crimine peculatus.

CONSTIT. CV.

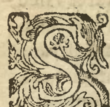

LAVDABILIS res est legitima castigatio & pœna, quòd incomposita emendet: & ad mala propensos, ne in illa proruant, vel inuitos restringat. Laudabilis *est* (*inquam*) quando legibus conuenientem seruat clementiam, neque hanc excedere argui potest, neque verò castigandi prætextu crudeliorem se exhibet. Quando & pater [a], donec benignè delinquentem filium castigat, simul prudentię, simul castigationis nomine laudandus est: vbi verò, paterno affectu abiecto, non vt [b] patrem decet, sed atrocem in modum pœnam filio infligit, non paterno more castigat, neque quisquam atrocitatem approbat. Ac sanè si leges reuera reipublicæ parentes [c] sunt, (quemadmodum sunt profectò) requiritur omnino, vt pro [d] ratione delictorum pœnas etiam constituant: nequaquam verò immanem aliquam, multóque quàm pro delicti modo grauiorem pœnam imponant. Nam quomodo id legitimæ est correptionis, quomodo inde manantis medicationis, si qui cuiquam mortem intulisse conuictus non sit, morte puniatur? Medici sanè quidem non præcisè integra membra secari iubent, & lex quum medicorum commiseratione infinito maiorem [e] præ se ferat commiserationem, (siquidem [f] corpora tantummodo spectat medicinæ beneficium, leges verò tam [g] animo quàm corpori beneficia præstant) tantam crudelitatem in eos quibus mederi vult exeret? Hęc itaque quum hunc ad modum sese habeant, placuit nostræ Maiestati, vti quæ lex mortem decernit in magistratum qui res fiscales furatus esse deprehensus sit, neque verò in hunc solùm, sed in illos etiam qui hac in re illi socij fuerint: hæc tanquam ab humano legalique ingenio aliena, non amplius in legalibus constitutionibus locum habeat, neque nominetur quidem, & velut superuacanea extra rempubl. proiiciatur. Dehinc verò istiusmodi magistratus pro fiscalis rei furto dignitate expellantur: quæque surripuerint, hæc in duplum dependant. Qui autem in hoc communicarunt, si diuites sint, eidem pœnæ subdantur: sin pauperes, flagris cæsi ignominioséque tonsi [h] exulare iubeantur.

a *v. tit. de emendat. propinquorum.*
b exemplum. *v. l. 5. ff. ad l. Põp. de parricid.*
c leges, parentes reipublicæ.
d *Nouell. 61. §. eo. Nouel. Iustin. 82. c. 10. l. 11. ff. de pœnis.*
e Legum commiseratio medicali maior.
f Quatenus iurisperitus antecellat medicũ. Si ita est, medicinæ studium iuridico cedit.
g legum vtilitas.
h *Nou. 96. §. eo.*

DE INDOTATIS [i] MVLIERIBVS, quantum maritis mortuis ex ipsorum bonis lucrentur. †

CONSTIT. CVI [k].

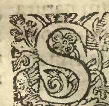

SI rem quæ modo aliquo absurda, æquitatíque esse dissentanea apparet, lata de illa lege ad decentem constitutionem deducamus, operę pretium nos facturos videmur. At quę illa tandem est? *Quod quæ* mulieres inopes (id quod non [l] ratum est) locupletibus viris matrimonio iunguntur, hæ illis defunctis prouenientem ex ipsorum bonis portionem (prouenit autem, si pauciores quatuor liberi sint, cognominis isti numero portio, *quadrans* [m] *nempe*: sin *tot aut* plures, quantum quisque illorum habet) non in perpetuum dominium, neque vt de illa testari possint: sed ad vitam in vsumfructum tantummodo, &, vt inde vitam sustentent, accipiant: & ipsis mortuis in liberos huius portionis dominium transferatur: neque illis rebus suis vtendi quomodo velint potestas concedatur, extra quam si nulli liberi supersint, quod infortunium illas rerum dominio beet: vt haud sciam vtrum mulier ex se fructum videre præoptet, an verò ne nascatur aliquis, quo deuoluendæ ad ipsam portionis domina fiat, execrabunda precetur. Hanc verò absurditatem Imperatoria nostra maiestas corrigens, sancit, ne † istius portionis dominium mulieri auferatur, vtique ipsa quomodo visum sit de illa statuat, & nihil aliud liberis quàm quod ex Falcidia ipsis competit debeatur: tamen [n], vt priorum nuptiarum illa non obliuiscatur, neque inducto altero marito prioris toto contumeliam inferat. quod si contingat, à nobis attributo dominio prorsus excidet: illáque fato functa liberi rerum domini fient.

i *Nouel. 53. c. 6. 117. c. 5.*
† quartam sc. & vt ea pleno dominio sit vxoris, *vt hic*: nõ vsũ solo vt olim, & ita abrogatur. *Nouel. 117. c. 5. ver. si autem, ibi, vt vsum solùm in talibus rebus mulier habeat.*
k Hæc Nouella 53. Leonis dicitur, ab Harmenopulo 5. *tit.* 8. §. 95.
l Sæpe euenit vt pauperes mulieres ditiorib. maritis elocentur.
m De quarta vxori inopi cõpetente in bonis mariti locupletis defuncti, vide quæ scripsi *ad Nouell. Iustin.* 117. *c.* 56.
† abrogatur. *d. c. 5. d. loco.*
n id est, ita tamen ne ad secundas transeat nuptias.

VT ACTOR ANTE LITIS contestationem [o] porrecto libello iudici fidem suam probet. †

CONSTIT. CVII.

SI quicquid honestum, vitæque humanæ vtile est, à senio liberum ac semper vernans permaneret, neque vnquam eius vtilitas deficeret: id verò longè præstantissimum foret. Quamobrem etiam si contingat (vt sanè persæpe contingere solet) vt eo neglecto vtilitas depereat, quorum curæ communis vitæ bona incumbunt: hi certè, vt ne id quod de se multum vtilitatis in commune diffundat, restituere negligant, sanè quàm conueniens est. Eapropter & nostra Maiestas legem quandam rebus humanis multo quondam vtilissimam, nunc verò velut senio confectam, & ne prorsus inutilis fiat periclitantem, ad pristinum robur reducens, senij incommodum quasi abradit, & ad primitiuum ipsius vsum reíque publicæ vtilitatem renouat. *Lex autem* de illis qui actionem mouent agit, vt hi priusquam ad rei disquisitionem deueniatur, de suo instituto iudici fidem faciant, scripto complexi, se nullo [p] dolo malo aduersarium inquietare, neque alio iudicio condemnatos esse, neque in præsens scire se nullum ad tribunal aditum habere, & maligno cõsilio negotium facessere, neque denique mendaciis veritatem interuertere conaturos esse. Atque hæc quidem legis præscripta sunt: quæ sanè rectè sese habent, eáque qui transgrederetur, huic pœna infligebatur. Neque verò huic soli, sed caussarum etiam patronos iisdem dicta lex adiudicabat. Itaque hanc (quemadmodum dixi) ceu deperditam [q], prorsúsque inutilem redditam, Imperatoria nostra maiestas tum ad pristinas vires reducit, tum in rempublicam reditu donat. Ac verò sancimus, vt qui dehinc in iudicium procedere volent, ante introitum, quæ à lege præscribuntur, exhibeant.

o *dixi ad Nou. 97. §. eod.*
† id est, iuret. reducitur. *Nou. 49. Iustin. c. 3.*
p ἐπὶ δολιότητι. *dixi ad l. 99. §. eo.*
q *Nou. Iustin. 47. c. 3.*

DE EO QVI AD PRIMAM DEnuntiationem iudicio se non sistit. †

CONSTIT. CVIII.

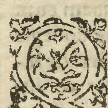

NEQVE verò hoc, tametsi neglectum hactenus contemptuique habitum sit, incorrectum relinqui fas est, potiúsque vt conuenienti auxilio potiatur conuenit: vtpote quod humanis rebus multam de se vtilitatem præbeat. Nos itaque, quemadmodum is tractatus qui litem instituere volentibus formam præscribit, innouatus est, ad consimilem etiam modũ hoc innouantes, sancimus, *vt qui semel* iudiciali citatione in ius [r] vocatus, neque ipse paret, neque alium qui pro ipso in iudicio se offerat mittit, iterum iudicij denunciatione impetatur: cui si similiter non obtemperet, neque tertia denunciatione indignus censeatur: & si quidem, quum tam patienter iudicialis clementia ipsum expectet, ipse nihilominus tertiam [s] citationem contemnens, (quum nulla iusta causa comparationem eius impediat) neque per se, neque per alium iudicio sistat: tunc omnino etiam absens cõdemnetur, & nequaquam deinceps vel quæstionem mouere, vel condemnationem subterfugere ipsi permittatur. Atque hoc in vtrumque litigatorem decernimus, siue quis in ius vocatus comparere negligat: siue quis actione instituta, aduersarióque in iudicium producto, deinde ipsi molestias protelationésque litis machinans, ab intenta actione dolo malo desistat. Etenim hic quoque, vbi ter à iudice citatus non paruerit, absens condemnabitur: ita tamen (quemadmodum dixi) si nulla causa, quæ illum qui se in iudicio non obtulit, verisimiliter purget, ad iustam excusationem subsit.

† In vsum reuocatur. *Nouell. Iustin. 69. c. 3. Nouell. 112. cap. 3. l. Harmenop. 2. §. 6. in fi.*
r *v. tit. ff. de in ius vocat.*
s *v. d. c. 3.*

NE † INTRA SEPTIMVM [t] ÆTATIS annum sponsalia ineantur, neque ante decimumquintum maribus, aut decimumtertium fœminis matrimonium consecretur.

CONSTIT. CIX.

CVM suum cuique [u] rei tempus esse Sapiens [x] tradat, ídque communis omnium, qui modò mentis compotes sunt, sententia tum amplectatur, tum probet: in omni actione tempus obseruare [y], longè pulcherrimum fuerit. Quod si fortasse alibi, in contrahendis certè matrimoniis negligi non debet. Oportet enim, vt quo ea res in communi vita magis necessaria est, eò prudentius cautiúsque ad illam procedatur. Quam sanè nos ob causam secundum veteres [z], qui rectè hac de re lege lata statuerunt, sancimus, *ne quo* modo ante [a] septimum ætatis annum sponsalia constituantur, neque matrimonium [b], sponsa duodecim, sponso verò quatuordecim annis minore, sacris [c] ceremoniis confirmetur. Atque hoc quidem, quantum ad communem publicúmque reipublicę vsum attinet, ita vetitum sit. Verùm si Imperator [d] (vt sæpe accidit) nouam familiam conficiẽs, & sponsalia, & consecratione peragendam coniunctionem intra præstitutos annos desponsandis decreto permittat, id nihil legi aduersabitur. Licitum enim est, vt quibus Deus vniuersi terrarum orbis, tanquam familiæ [e] cuiuspiam, administrationem demandauit, hi secus quàm lex quæ subditos deuincit, præscribat, familias cogant.

† & ita reducitur lex 14. *ff. de spons.* Augustus antea constituerat, Ne minor x. annis spõsa haberetur. *v. Dion. Zona.* extat verò hęc Nouella apud *Harmenop. 4. tit. 1. §. 11.*
t Infantia his annis desinit. *d. l. 14. l. 1. ff. de adminiſt. tut. l. 3. C. qui adm. l. 18. C. de iure delib.*
u καιρὸς τῷ παντὶ πράγματι.
x *Ecclesiast. 3.*
y τηρεῖν τὸν καιρόν.
z *d. l. 14.* intelligit.
a Ante septimum annum sponsalia non consistunt.
b Matrimoniũ fœminæ ante 12. annum non contrahũt, masculi ante *14. l. 9. ff. de spons.*
c ἱεροτελεστίαις.
d *v. Nouellam Isaaci Angeli. c. 23.*
e Subditi, principis familia.

VT MVLIER SOLVTO MATRImonio dotem suam propterque nuptias donationem, & reliquam omnem mariti substantiam in commentarium [f] conscribat, ac eo prolato resarciri sibi postulet, si quid damni in rebus suis à marito se passam dicat: citra [g] commentarium autem euidentémve probationem nihil petat, aut petendo accipiat.

f χειρογραφὴν nota de inuentario rerum dotalium.
g χωρὶς γραφῆς.

CONSTIT. CX.

VVM præter alia, quæ sanctè à veteribus [a] de matrimonij rebus tractata sunt, huic quoque tractatui satis prospectum sit: vt nempe mulier soluto matrimonio non quoquo modo res maritales percipiendas & detinendas vendicet: sed si de illis controuersia moueatur, confectum post mortem mariti de dote sua & donatione propter nuptias, reliquísque maritalibus facultatibus commentarium publicè prius exhibeat: & siquid ex dote à marito consumptum esse appareat, id ex ipsius bonis repetat: quum hoc (inquam) quomodo ius atque æquitas postulat, à veteribus constitutum sit, ac verò nunc eius nulla ratio habeatur: quoniam veterum prudentiæ vtilitatem conseruandam ducimus, illorum sanctionem renouantes, statuimus, *vt dehinc* omnibus modis de dote, proptérque nuptias donatione, & aliis quibuscunque maritalibus rebus à mulieribus commentarius conficiatur, quò si quando ad istiusmodi controuersiæ speciem adigantur, & ad res maritales pro eo quantum ipsarum res deteriores redditæ sunt, procedere velint, ex eo commentario aut probatione petitionis æquitas cognoscatur. vt tum rectè res maritorum vendicent, quando commentario comprehensa ab illis insumpta esse constabit. Citra commentarij autem testimonium neque petitio locum inueniat, neque illa contentiosè petentes aut audiantur, aut quicquam eorum quæ petunt consequantur. Porrò commentarij conficiendi tempus statuimus, vt intra tres [b] menses fiat: & cuiusmodi mulcta à veteribus in tutores constituta est, talis etiam hîc procedat.

a Iurisconsultis & Imperatoribus: adde Photium 9. *Nomocan. 28. 29. & seq.*

b Idem temporis spatium inuentario bonorum defuncti faciẽdo præstitit lex *vlt.* §. 2. *C. de iure deliberand.* & inuẽtario bonorum pupilli. 5. *Harmenop. 11. cap.* περὶ κεκωλυμένων ὅτι ἐπιτρέπειν. quod Accursius non probat in *l.* 24. *C. de admin. tut.*

VT SI VXOR [c] MENTE CAPIATUR, idque neque dolo mariti, neque ipso conscio, aliorum maleficio fiat, & vltra tres [d] annos id malum duret: matrimonium dirimatur, alterámque vxorem ducere marito liceat. †

CONSTIT. CXI.

Idem Imperator eidem Styliano.

IHIL adeò ad conseruandum genus humanum esse necessarium, atque quod è [e] costa viro attributum est subsidium, cùm artifex ille qui istud condidit docet, tum ipsa natura diuino documento attestatur. Quod quum ita sit, par, atque conueniens erat, legis prouidentiam, & si qua aliunde cura mortalium rebus succurrit, istiusmodi de re illa commentari & statuere, quæ per omnem vitam illis qui coniugij nexu vniti sunt, auxilio gaudióque sint: quæ initio propositum coniugij finem confirment, non verò contra affligãt, & miseriam perpetuúmque mœrorem adferant. Si ergo coniugium tale esse oporteat (quemadmodum certè oportet) non sanè suscipienda mihi illa lex [f] videtur, quæ si post initum matrimonium furore vxor corripiatur, maritum illam perpetuò retinere, & furoris incommodum semper ferre cogit. Vbi enim approbetur, vbi rationi consentaneum, aut matrimonialis conuictus solicitudine dignum videatur, vt per totam vitam maritus insanienti vxori alligetur, eiúsque fœditatibus conficiatur? Si enim nullus adeò truculentus est, vt vel momento quemquam cum feris in eundem locum includere sustineat: quomodo legis benignitate prædita illa lex [g], quæ perpetuò efferatæ furore coniugi cohabitare maritum iubet? Sed per coniugium (inquiunt [h]) in vnum [i] corpus coierunt, oportétque membrum alterum alterius morbos perpeti: & diuinum præceptum [k] est, quos Deus iunxerit, ne separentur. Præclara [l] quidem hæc, & diuina, vtpote quæ à Deo pronuntiata sint: verùm non rectè, neque secundum diuinum propositum hîc in medium adferuntur. Si enim matrimoniũ talem statum conseruaret, qualem eius in principio pronuba exhibuisset, quisquis separaret, improbus profectò esset, neque reprehensionem effugeret. Iam verò quum præ furore ne vocem quidem humanam à muliere audias, nedum aliud quidquam eorum quæ ad oblectamentum & hilaritatem matrimonium largitur, ab illa obtineas, quis adeò acerbum horrendúmque matrimonium dirimere nolit? Eapropter sancimus, *vt si quando post* initum matrimonium mulier in furorem incidat, ad tres [n] annos infortunium maritus ferat, mœstitiámque toleret: & nisi interea temporis ab isto malo illa liberetur, neque ad mentem redeat, tunc matrimonium diuellatur, maritúsque ab intolerabili illa calamitate exoneretur. Cui sanctioni hoc adiicimus, vt furoris causa inuestigetur, in eámque inquiratur, num [o] fortè mariti aut *ipso conscio* familiarium eius, aliorúmve quorumlibet technis atque dolo sit cõflatus. Quòd si sic esse deprehendatur, & quidem maritus [p] maleficij arguatur: vt hic in monachum transformatus, nolénsque volens monasterio inclusus, nequitiæ suæ pœnas luat, manantíque ex sacris canonibus animæ curationi subiectus sit, decernimus. At si à cognatis ipsius, aut aliunde ipso conscio noxa orta sit. * * *

c de viro *Nouell. ʒ. eod.*

d Nouella Nicephori Botoniatæ *cap.* 1 ʒ. idem confirmat, & Photius 13. *Nomocanon.* 30. quo loco Balsamon huiusce Nouel. mentionem facit, vt & *Harmeno. 4. tit. 1. c.* περὶ μανίας.

† & ita abrogatur lex 16. *in fi. ff. de ritu:* quæ generaliter vetabat matrimonium ob furorem dissolui, reducta distinctione legis 22. §. 7. *ff. soluto.* sed tamẽ Photius dicto loco negat hanc Nouellam Leonis vsitatã. stari potius iuri Nouellæ Iustiniani *22. cap. 15. Nouell. 117. c. 8. 9.* quæ inter causas diuortij hãc non enumerat.

e *Gen. 2. ver. 22.*

f *d. l. 16. in fi. l. 8. ff. de his qui sunt sui. l. 4. ff. de diuor.*

g hinc satis perspicuum est nõ intelligi hoc loco *d.* §. 7.

h obiectio.

i ἓν μέλος. sic alibi σάρκα μίαν *Mat. 19. ver. 5.*

k *Mat. 19. ver. 6.*

l refutatio obiectionis.

m νυμφοστόλος.

n Triennali furore matrimonium potest dirimi.

o quid enim si vxor malis artibus mariti in furorem versa est?

p Pœna mariti, cuius malis artibus vxor in furorem versa est, *adde Nouell. 22. c. 15. §. 1. l. 3. ff. ad leg. Cornel. de sicariis.*

VT SI MARITVS [q] PER MATRIMONIJ tempus in furorem incidat, intra quinquennium † matrimonium solui nequeat: eo autem elapso, si furor eum adhuc occupet, solui possit.

CONSTIT. CXII.

ETERVM [r] iurisconsultorum sententiam, qua furorem matrimonium impedire, iam initum autem non infirmare constituitur, neque conuellere, neque reprehendere est animus: illósque ipsos ad iudicium suum, quo ad id decernendum commoti sunt, expendendum remitto: vt tamen illam aut approbem aut confirmem, quòd id mihi approbatione indignum videatur, induci nequeo. Nam quum matrimonium, si furor præueniat, impediatur: at verò si inito iam matrimonio furor superueniat, illud nihil lædi dicatur, quomodo hinc ad comprobandum illectemur? Si enim hoc in matrimonio spectatur, vt cum vtriusque coniugis commodo contrahatur: quomodo, qui ne id ab initio tanquam inutile consistat suadet, si postquam initum erit, eadem calamitas existat, non idem eius compagem tanquam inutilem dissuadebit? An operam dari oportet, ne quis omnino in mali cuiusquam periculum incidat: qui verò iam inciderit, hic sine omni ope relinquendus, ipsiúsque calamitatum non miserescendum est? *Quod perinde* [s] *sit, atque* si quis, priusquam morbo quispiam corripiatur, adhibendum remedium existimet, at iam correptum negato remedio mori sinat. Veruntamen (id quod dixi) reprehendere iurisconsultos non est animus: vt tamen ipsis adstipuler, permultum abest. præsertim verò quum multi alij modi ad soluendum matrimonium constituti sint, quorum [t] nullus cum furoris malo conferri rectè possit. Quomodo [u] nanque mariti prodigalitas, aut religionis [x] diuersitas, aut in naturali consuetudine impotentia & imbecillitas, aut si quid aliud his connumeratur, quod ad dissoluendum matrimonium valeat, (cuiusmodi est, si seruilis conditionis coniugem esse appareat, & si quæ [y] in pactionibus nuptialibus promissa sunt, propter paupertatem plenè præstari nequeant) hæc, inquam, & similia, quibus matrimonia dissoluere lege tributum est, quomodo tandem cum furoris calamitate comparari possunt? Nos itaque sancimus, *vt si furor post* initum matrimonium superueniat, ne intra quinque annos cõiuges disiungantur. Etenim quemadmodum quando per omnem vitam furor duraret, nec tamen matrimonium dirimi posset, id durum & acerbum esse visum est: ita tanto tempore expectare & perseuerare necesse est. At si, postquam tantum temporis decurrerit, malum se non remiserit, neque furiosus resipuerit: cùm neutrius commodo aut incommodo coniugium dirimatur. Atque hæc quidem statuimus, non quo superioribus legislatoribus obtrectemus: sed vt quam subditis curam debemus, adimpleamus. Iam verò *si furor ipse* nuptiarum die animaduertatur, quominus confestim matrimonium, tametsi [z] sacro ritu confirmatum sit, dissoluatur, nihil obstiterit: perindéque ac si ante nuptias furor animaduersus esset matrimonium in irritum recidet atque distrahetur. Sed [a] quod post consecrationem disiungendos esse coniuges dicitur fortasse id nonnullis recto iudicio destitui videbitur: quasi, posteaquam sacrificio [b] iuncti in vnum corpus coierunt, non dirimi illos, sed vnitos sini oporteat. Et præsertim quidem quum præstantius membrum, adeóque caput [c] maritus sit: neque præcipua corporis membra, si morbo aliquo occupentur, amputari soleant. Atqui hæc ratio, dum à coniunctione stare, atque illam defendere se putat, quid sibi benedictio velit ignorare videtur. Hæc enim præstantissima quæque connubio largiri cogitans, pudicitiam indissolubilíque [d] quodam amoris vinculo coniuges deuinciens, propagationem generis, & si quid aliud matrimonium iucundum reddit, consecrat. At furori *quæso* quomodo cum hoc sacrificij proposito conueniat? Vbi enim pudicitiæ integritas, quando mens seipsam non nouit, miserabilísque ignorantiæ infortunio premitur? Vnde verò propagatio generis speretur, quum furor spectaculum solo aspectu horrendum miseræ vxori miseriorem maritum exhibet, nedum ipsi cum illo consuetudinem habere permittit? Quali porrò amoris vinculo colligentur, quum morbus vniuersum hominẽ afferat, & vt quiduis potius quàm homo videatur efficit? Ac profectò si fortè ex tam infortunato connubio fœtus [e] in lucem prodeat, quum natura fructus rebus vt plurimum assimilare soleat: quomodo non hic ipse fœtus humano generi commune detrimentum adferet? Mihi igitur propter hæc etiam, matrimonium post furoris correptionem soluendum esse constituere, iustum rationíque esse consentaneum, neque ad reprobationem matrimonialis benedictionis, neque ad aliud quodpiam crimen vergere visum est. Quòd si quis sanctionem à crimine non liberet, hic apud se furiosi matrimonij vtilitate expensa quantum momenti iudicium suum habeat cognoscet.

q De muliere dictum est. *Nouell. 111. ʒ. eo.*

† 4. *Harmenop. 1. Nouell.* Nicephori Phocæ ʒ. *eod.* sed Photius *13. Nomocanon.* 30. negat hanc Nouellam Leonis obseruari, cùm furor inter iustas diuortij causas non numeretur in Nouella Iustin. *22. c. 15. Nouell. 117. c. 8. 9.*

r *v. l. 8. in fin. ff. de his qui sunt sui. l. 16. in fin. ff. de ritu.*

s Nota argumentum satis firmum ad huius Nouellæ cõfirmationem.

t aliud firmum argumentum.

u *v. Nouell. 22. c. 15. Nouell. 117. c. 8. 9.*

x *v. l. 5. in fi. C. de sponsalib. adde Phot. 12. Nomocanon. 13.*

y *v. Nouell. 22. c. 18.*

z μετὰ τὴν ἱερολογίαν.

a decidendi ratio.

b διὰ τῆς συναρμοστικῆς τελετῆς.

c Caput vxoris, maritus, *1. Cor. 11. ver. 3.*

d ἀρρήκτῳ τινὶ δεσμῷ φίλτρου. *Scrim.*

e hoc innuit, Sanum ex furioso cõcubitu nasci non posse.

VT QVEMADMODVM IN ALIIS STRVCTVRIS LEGE CAVTUM est: ita etiam subdialium [a] ambulacrorum structuræ, quæ solaria [b] appellantur, decem pedibus à vicinorum ædificiis distent.

NOVELL. CONSTIT. CXIII.

QVAE veteres de domuũ & alioqui parietum structuris tractauêre, perbellè illa se habent: & vicina ædificia decem [c] inter se pedibus distare debere, ab iisdem rectè constitutum est. Verùm quoniam de subdialibus [d] deãbulationibus, & (quomodo aliquis fortasse vocet) prosceniis spectatoriis, quæ ad apricandi vsum & eum quidem solum excogitata sunt, atq; à Sole nomen acceperunt (solaria enim appellantur) in lege nulla mẽtio facta nihílque constitutũ est: decreto quod de illis statuat, quæque subinde (vt verisimile est, de iisdem contentiones emergunt dirimat, opus est. Decernimus igitur, *vt & in his structuris* solariorũ nempe, inter vicinos tantum interstitium seruetur, quantum in aliis constitutũ est. Etenim quemadmodum in illis conspectus *prohibendi* causa decem [e] pedum interstitium statutum est: ita hîc quoque meritò idem [f] spacium eadem de causa præscribetur: præsertim verò, cùm conspectus maiorem etiam distantiam hîc requirere videatur. Nam si ne se inuicem vicini conspiciant, inter alia ædificia decem pedum intercapedo relinquitur: hîc tanto id magis fieri debet, quanto huiusmodi structuræ conspectui magis sunt expositæ. Constat enim, sedentem quippiámve facientem in ædibus aliquem, quòd multa septorũ obstacula intersint, non ita facilè posse conspici. In prosceniorum verò de quibus agitur operibus, aut (quomodo multi dicere malint) menianis, quo minus in quancunque partem circunspectus nihil obstet. Ea propter sancimus, *ne aliter cuiquam* talem structuram fabricari liceat, quàm si decem pedibus à vicinorum structuris abstineat. *Similiter* si quis ædium suarum fastigium mutans, marmoreas [g] crustas obducat: hîc etiam non aliter id faciat, quàm si dictum decem pedum interstitium inter se & vicinum relinquat. *** aut alius quispiam modus auxiliũ ferat: longi temporis pręscriptio nempe, si ex quo opus constitit, à legibus præfinitum tempus decurrerit. aut pactum asseruetur, ex quo quis facultate accepta ad ædificandum accesserit: iubemus, vt in suo statu structura maneat, tametsi à vicini structura decem pedibus non distet.

a ἐν τοῖς περσοηνίοις κατασκευάσμασιν.
b ἀπὸ τῆς τῶν ἡλιακῶν ἐπωνυμίας φέρει. Scrim. adde 2. Harm. 4. c. περὶ ἡλιακοῦ ἢ τοῦ ἐξώσου & c. περὶ Σωλοξίων. Eadem Meniana & περιχόσας appellant l. 11. ... de ædificiis priu. adde l. pen. §. 5. C. de ædificiis.
c Harm. ... c. περὶ οἰκοδομῆς. Imò duodecim, idem 2. titu. 4. περὶ ἀναπνεύσεως οἴκου παλαιοῦ l. 10. §. 2. C. de ædifi. priua.
d περὶ τῶν ὑπαίθρων.
e l. 11. C. de ædificiis priuatis.
f decem pedum sc. vt l. eod. & d. l. 11. C. de ædificiis priuatis. nisi publicum solũ sit vicinum. spatiũ enim quindecim pedum relinquendũ Harmen. d. c. περὶ οἰκοδομῆς.
g μαρμαρώων πλακῶν.

IMPERATORIAE CONSTITVTIONES [a].

Enimundo Bonefidio interprete.

a miscellæ sc. nec vnius accerti imperatoris, vt Leonis & Iustiniani: sed variorum imperatorum. quibus ideo nullos cõmẽtarios addere visum est, vt quas pleniores, & ordine meliore aliquando daturus sim.

HERACLII.

1. *De fide.*

QVVM sanctus Sophronius tum summo sacerdotio fungens Hierosolymis, subiectis sibi sacerdotibus conuocatis synodicè demonstrasset, eos qui vnam in duab. Christi naturis voluntatem atq; energiã affirmarent, palam vnam quoque naturã statuere: eique Ioannes Papa Romanus assensus esset: Imperator edictum proponit. Neque singularem neque duplicem in Christo energiam esse asserendam.

2. *De Iudæis.*

ANno 19. vere ineunte, Heraclitus Constantinopoli Hierosolyma proficiscitur, & auehit venerabilia ac viuifica crucis ligna: votísque Deo persolutis, patriarcham Zachariam restituit. Omnes porrò Hebræos sancta vrbe exigit, edicto ne iis intra tertium miliare accedere liceret.

3. *De foro competenti episcoporum, & clericorum, & monachorũ.*

SCias autem Nouellam piorum Imperatorum Heraclij & Constantini, quæ statuit ne episcopus, vel clericus, vel monachus ob pecuniariam criminalémve causam apud ciuilem vel militarem conueniatur magistratum: sed apud suos episcopos duntaxat, aut metropolitanos, aut patriarchas. Eadem etiam statuit aurea bulla celeberrimi Imperatoris domini Alexij Comneni, vulgata mense Iulio indictione 4. anno [*ab orbe condito*] 6589.

LEONIS ICONOMACHI.

1. *De Hebræis & Montanis.*

ANNO sexto Imperator Hebræos ac Montanos ad baptismum adegit.

2. *De patrimoniis templorum vrbis Romæ, & de capitatione infantium.*

FVrore percitus maiore homo aduersus Deum pugnãs, tertiæ Siculi ac Calabri populi parti tributum in singula hominum capita imposuit. Patrimonia quoque templorum Romæ principibus Apostolis consecratorum (quæ pecunia quot annis antiquitus pendebatur talentorũ triũ semis) in ærarium publicum conferri iussit: & mandauit inspici atque describi infantes qui nascebantur, vt census iste de singulis capitibus (cephaletionem vocant) exigi posset.

3. *De duabus siliquis præstandis prouinciarũ administrationibus.*

IMperator, ruina murorum vrbis cognita, ciues ita est alloquutus: Vos muris vrbis reficiundis cùm non sitis pares, nos procuratoribus prouinciarum negotium dedimus, vt vltra constitutum tributum in singula nomismata accipiant miliarisium vnum, ídque in ærarium nostrum cõferant: ex quo nos muros condamus. Exinde obtinuit vt binæ siliquæ seu ceratia quęstoribus soluantur. Ceratia autem appellantur duodecim folles, siue nummi.

CONSTANTINI CABALINI.

1. *De reliquiis & intercessione sanctorum.*

IDONEVM Antichristi instrumentum prębuit: atq, adeò vniuersali edicto vetuit ne quis in vniuersum domini seruorum Sancti titulo cohonestaretur: quinimo conspui eorũ inuentas reliquias iussit: prohibuítque eorum intercessioné postulari, quod eos nihil posse diceret. Atq; addidit scelestus, Mariæ quoque virginis intercessionem non esse implorandam. nihil eam præstare posse. Quia & Deiparam hanc noluit appellari.

NICEPHORI.

1. *De militia inopum, de chartiatico, & fumario, & naucleris, & inuentione thesauri, & aliis quibusdam.*

VT exercitus deprimeret, quid non mali excogitauit aduersus Christianos? primò enim Christianos ex omnibus regionibus in Sclabinias coegit demigrare, & eorum habitationes diuẽdidit. Quæ res nihil ab hostili captiuitate abfuit, omnibus in summas angustias coniectis.

Secundum maleficium: imperauit vt egeni militarent, iísque à vicinis arma & stipendia in singulos 18. nomismatum darentur, ac census præterea publicus eorum nomine penderetur. id Allelengyum vocabatur, quòd alteri pro alteris tributi nomine sponsores essent.

Tertiò, omnium bona inspici, indéque censum in publicum exigi iussit, nomine chartiatici præterea exactis in singulos duabus siliquis.

Quartò, omnes onerum releuationes sustulit.

Quinta calamitas, quòd ab omnibus sacris ædibus, parœchiis, pupillis educandis destinata domo, hospitalibus, ad senes fouendos factis ædibus, necnon ab ecclesiis, atque monasteriis imperatoriis, fumarium tributum exegit ab initio vsque sui imperij. Meliora de eorum bonis sub imperialem curam transferri iubebat: nihilominus tamẽ tributum de his pendendum iis imponebatur, quæ reliquerat in iis ipsis sacris domibus, ita vt multis tributum duplicaretur: interim habitationibus ita exinanitis vt inde emigrare cogerentur.

Sextum tyrannicum institutũ, quòd à magistratibus inspici res eorũ iussit, qui ex pauperie subitò ad opes peruenissent: ab iísque, veluti qui thesauros inuenissent, pecuniam postulari.

Septimum, quòd emunxit etiam hos pecunia, qui à viginti retrò annis ad præsens vsque tempus dolium aut vas aliquod aliquando reperissent.

Octauum, qui ab auis vel proauis hæreditatem percepissent: etsi ea diuisa iam inde à viginti annis esset, eos pensionem in publicum conferre coegit. vtque ij, qui extra Abydum mancipia emebant, de singulis duo nomismata soluerent: maximè Dodecanesum incolentes.

Nonum, naucleros maritima, præsertim minoris Asiæ, inhabitantes, & nunquam agriculturam expertos, inuitos coegit emere prædia quæ aliis ipse eripuerat, indéque tributum soluere.

Decimum, insignes Constantinopoli naucleros in vnum conduxit, iisque duodecim cuique libras auri tradidit: ea lege vt in singula nomismata vsuræ nomine quatuor siliquas soluerent: cùm nihilominus reliqua etiam vectigalia nauigiorum ab iis penderentur.

2. *De vsura.*

VSuras de nauigiis captatas (quum interim re fœnebri aliis omnibus interdixisset) aliáque infinita mala excogitauit.

3. *De vasis sacris & rebus ecclesiasticis.*

DVces exercituum iussit episcopis & clericis mancipiorum loco vti, pro sua authoritate in ædes episcopales & monasteria diuertere, eorúmque rebus pro arbitrio abuti. Vituperabat eos qui ab omni ætate Deo aurea & argentea vasa consecrassent: & res templorum sacras in publicos debere vsus conuerti statuebat.

LEONIS ARMENII.

1. *De præfecto pœnam adultero non irrogante.*

PRAETER vigilem accuratamque reipubl. gubernationē, summa fuit in eo in flagitiosos seueritas, cuius rei exemplum referam. Exeuntem aliquando palatio accessit quidam, querens suam sibi vxorem à senatore quodam raptam: idque facinus se ad vrbis præfectum detulisse, neque tamen suū ius consequutum. Leo statim mandauit, vt redeunti sibi sisteretur senator reus tam atrocis flagitij, & vrbis præfectus. Quo facto, actorem proponere suam causam iussit. qui quum rem ab initio ad finem vsque exposuisset: reus conuictus probationibus, quum nullum inficiandi criminis locum inueniret, scelus confessus est: & præfectus causam interrogatus cur flagitium digna pœna vltus non esset, inops excusationis obmutuit. Hunc ergo Imperator statim munere suo exuit, & adulterum ex legibus puniendum dedidit.

THEOPHILI.

1. *De imaginibus.*

IN eos qui cultum diuinis imaginibus præstarent, nimis durum se atque inhumanum præbuit, omnes qui ante ipsum fuere tyrannos crudelitate vincere contendens. Nam Michaelus pater eius edixerat ne vlli pictæ imagini, vbicunque ea esset, nomen Sanctus imprimeretur, quòd id nulli rei preterquam soli Deo congruere putabat. Leo autem & filius eius Copronymus, omni earum adoratione prorsus interdixerant. Theophilus autem, ne pingi quidem eas coloribus concessit: abiecti dicens animi esse talium rerum admirationem, ipsámque solam spectandam esse veritatem.

2. *De expulsione monachorum.*

EDixerat Theophilus ne monachis vllam vrbem intrare liceret: iusserátque omni modo eos arceri: atque adeò non tutum erat iis conspici ea in regione. Quin & monasteria atque otij causa conditas ædes hominibus frequentans, mundana fecit hospitia.

3. *De connubio Persarum cum Romanis.*

PErsæ hunc Theophobum, Constantinopoli abducere, regémque suum facere cupientes, eius causa aliquoties ad Theophilum legatos miserant, pacta simul pacis offerentes. Neque tamen persuaserant Imperatori vt Theophobum ipsis dederet: sed eum potius patricij dignitate ornatum, sorori suæ matrimonio copulauit: lege etiam lata, quæ Persis coniugiorum cum Romanis licentiam concederet.

4. *De tonsura capillorum.*

QVia verò à natura paucos capitis capillos habebat, & erat recaluaster: ideo edicto edito iussit crines ab omnibus tonderi: neque ab vllo Romano vltra collum demissos gestari. sanxitque edictum, graui flagrorum supplicio priscorum Romanorum virtutem reuocare studens.

5. *De pœna raptoris equi.*

MIles quidam manu promptus equum habuit egregium, qui ipsum sæpe ex prælio incolumem extulerat. Huius equi amore captus dux sub quo is militabat, quum neque pollicitationibus neq; minis impetraret, hominem timiditatis accusatum apud Imperatorem exautorat. Quum autem Theophilus equum insigni virtute cuperet habere, & missis in omnes partes mandatis talem sibi quæri atque afferri iuberet, eam occasionem nactus dux iste, militi ei equum inuito adimit, & tanquam suum imperatori mittit. Pòst, quum necessitas bellica plures milites requireret, mandatóque Imperatoris omnes qui arma ferre possent, in exercitum allegerentur: ille etiam miles arma sumpsit, & in prælio fusis suis, quòd equum à quo seruari consueuerat non haberet, occubuit, vxore & liberis relictis. Vidua amissi mariti desiderio accensa, & quod necessaria pupillis suppeditare nequibat, iustitiæ Imperatoris fama instigante, Constantinopolim venit: Theophilúmque ad templum Blachernense equitantem de more conspicata mariti sui equo vehi, concitato cursu aggressa frenum equi apprehendit, suum hunc esse vociferans: & non alium, sed ipsum Imperatorem cædi mariti sui causam præbuisse. Perterritus Imperator manere eam iubet dum in palatium ipse rediret: ac reuersus statim ad se vocat, ac de re tota accuratiùs inquirit. Quam quum ea à principio ad finem vsque recitaret, illico etiam dux ille sistitur, & muliere iussu Imperatoris occultata, de equo acriter interrogatur: quem quum asseueraret suum fuisse, neque raptu paratum, producitur extra velum mulier, reum de vi peractura. Qua is conspecta diriguit, & aliquandiu mutus adstitit: tandémque ad se reuersus, supplex pedibus Imperatoris se aduoluit, lacrymans, ac peccatum confitens. Ergo Imperator eius facultates viduę eiúsque liberis hæreditatis iure addicit: ipsúmque dignitate spoliatum exilio perpetuo damnat. Adeo infensus erat iis qui iniustè opes parare intenderent.

BASILII.

1. *De iudicibus, & foris quibusdam: & de pauperibus lites habentibus.*

OPERAM dedit vt iustitia vigeret: & æquo iure inter se viuerent subditi, neque à diuitibus inopes opprimerentur: propositis passim decretis, quibus iniustitia exterminabatur. Iudices quoque constituit, amplísque stipendiis & honoribus auxit, iussos per diem sedere pro tribunali, & litigantiū causas diiudicare. Ad eam rem loca iis designauit commoda, Magnauram, Circum, & Chalsen [æream portam] quam vetustate laborantem, ruinámque minantem, ad hoc instaurauit atq; adornauit. Alimenta etiam pauperioribus, quib. iudicio erat disceptandum, ordinauit: ne inopia coacti litibus renuntiarent.

2. *De notis numerorum.*

ANimaduertens occasionem maleficij prauis hominibus eo dari, quòd numeri quib. (verbi gratia) semissis, sextans, vncia, & similia designantur, per notas recepta antiquitus consuetudine scriberentur: loco notarum literis vti iussit, quas etiam rustici legere possent: & de suo sumptus in chartas, literas atque scribas ipse suppeditauit.

LEONIS ET ALEXANDRI.

1. *De iudicibus.*

EXISTIMO equidem, eorum neminem qui iudiciario funguntur munere, eò vnquam stuporis aut inscitiæ proruptūrum, vt aliter quàm ex præscripto legum iudicium sententiámve ferre audeat. Quòd si quis in tantam euaserit dementiam, reus peractus eas dependet pœnas quę legibus sunt irrogatæ. Sin fortè nos effugerit, peruigilem tamen illum atque insomnem oculum, cui nihil non, quamlibet occultum sit, patere potest, effugere non poterit. Tametsi idipsum imprecationibus quoque dirísque execrationibus stabilire ac firmare non ab re alienum censuimus. Inueniat itaq; iste & Deum & cœlestes omnes atq; incorporeas potestates sibi nunquam non aduersantes. Immaturè ex hac vita excidat potius quàm excedat. Incommodis insuper afficiatur perpetuis, ipsius ædium fundamenta ignis tandem deuoret, & posteritas eo redigatur inopiæ, vt panem ostiatim quæritet. Atque hæc iure sanè optimo, propterea quòd leges, quas liberrimas esse oportuit, seruas quodammodo atque captiuas effecit fictorum prauorúmque iudiciorum.

CONSTANTINI PORPHYROGENNETAE, NOVELLA I.

1. *De rebellibus & seditiosis anathemate feriendis.*

QVAE autem mense Iulio, 9. indict. anno 6534. ab Imperatore domino Constātino Porphyrogenneta facta est Nouella, sanctissimo quoque Patriarcha domino Alexio, & synodo assentiente.

tiente, quæ decisionis locũ obtinet, vt quæ ab Imperatore & synodo descripta est,& quæ decernit eos anathematizari qui defectionem ab Imperatore moliuntur, vel tyrannidẽ, & ea ratione subiectos aduersus eorum dominos incitant, inter alia hoc quoque circa finem expresſè definit.

IIS qui ab hoc deinceps tempore insidias sunt machinaturi,vel tumultum excitaturi,anathema. Iis qui ipsis opem ferunt,& in defectione sunt socij, anathema. Iis qui consulunt vel ad huiusmodi incitant,anathema. Iis qui ipsos ad pœnitentiam suscipiunt, quum defectionis pœnitentiam non agant,nec eam relinquant,anathema.

2. *De polygamis.*

VNionis verò decisio, quæ facta est sub Constantino Porphyrogenneta,& Romano, Constantino quidem imperante, socero autem eius Romano patris Imperatoris dignitatem obtinente, anno 6429. indict. 9. & quæ singulis annis legitur in suggestu, mense Iulio, hæc dicit circa finem.

DEINCEPS autem communi sententia ac iudicio pronuntiamus, ex præsenti anno, qui est 6429. indict. 9. neminem oportere se quarto matrimonio iungere, sed esse omnino reiiciendum: & si quis ad eiusmodi coniugium venire voluerit, esse omni ecclesiastica congregatione priuatum, & ab ipso in sanctum templum ingressu alienum,donec in coniugio permanserit. Hoc enim etiam sanctis patribus, qui nos præcesserunt,visum est.Nos verò etiam sententiam appertiorem reddentes, ipsum vt à Christiana republica alienum, abdicamus. Ac sic quidem de quarto matrimonio.

VT autem quæ ad alia quoque matrimonia pertinent, decentiùs constituantur, & non Christiana vita indignam institutionem habeant, de tertio quoque matrimonio definimus,vt non absolutè ac simpliciter & temere perficiatur. Etenim à patribus quidem vt sordes permissum est,non sic tunc quidem vt nunc,re citra vllum ruborem impudenter peracta,& indiscriminatim contracta; sed quemadmodum si quis qui in domo in angulum incidit,multas sæpe sordes viderit: nunc autem quando libertatem accepit,& perinde ac si nihil habeat dedecoris & sordis reputatur,rectè visum est hoc repurgare,quemadmodũ & turpitudinem nõ in angulum coniectam, sed in ædibus diffusam, nullo modo permittimus,sed repurgamus,& quod molestum est & indecorum ab eo reiicimus. Quinetiam humanæ cedentes infirmitati, honestatis autem Christianæ vitæ conuenientis curam gerẽtes,hoc in tertiis nuptiis seruandum statuimus, vt si quis qui quadragesimum annum excesserit,& nec naturam reueritus,nec honestæ vitæ, quæ in Christianis requiritur, vllam curam gerens, sed sola libidinis perturbatione victus,se in tertium matrimonium proiecerit,is cum omni diligentia & obseruatione sit vsque ad quinquenniũ sacramenti communionis minimè particeps:& nec hoc tẽpus illi contrahatur. Qui enim post annum quadragesimũ sordem in Christi Ecclesia esse vel dici amauit, quod melioris vitæ argumentum præbebit propter quod tempus sacramentorum participationis ei contrahatur?Sed & postquam impolluta participatione dignus habitus fuerit,non erit ei permissum in alio tempore ad participationem accedere, quàm in sola salutari Christi & Domini nostri resurrectione, per præcedentis ieiuniorum abstinentiæ repurgationem. Hæc autem dicimus, quando ex prioribus matrimoniis non fuerint liberi, qui iis post quadragesimũ annum tertiam vxorem ducere voluerint. Nam si liberos habuerint, eis nullo modo tertium permittitur matrimonium. Est enim valde iniquum tempestiuæ libidini indulgere, priorum autem matrimoniorum liberis non prospicere, vt sint securi,& à molestia & à perturbatione remoti, quæ solent euenire hominibus ex filiorum multorum susceptione.Quòd si quis triginta annos natus,& ex prioribus matrimoniis habens liberos,tertiæ mulieri cõiunctus fuerit, is quoque nulla ei venia data, ad quartum vsque annũ communionis sacramentorum sit expers:quia manifestum est eum sola intemperantia motum, & quòd sit carnalis libidinis seruus,ad hoc se matrimonium conferre. Et postquam etiam sacramentorum participatione dignus fuerit habitus,semel quidem in salutari Christi & Domini nostri resurrectione: secundò autem in dormitione immaculatæ Dominæ nostræ Deiparæ: & tertiò in natali Christi & Dei nostri: quòd in his procedat ieiunium & eius vtilitas. Sin autem non sint liberi (quia liberorum susceptionem desiderare facile est)condonandum, & sola ea pœna quæ ab initio & hucusque seruata est)in eum animaduertetur. Hæc etiam de tertio matrimonio.Atqui nec secundum,nec primum extra cautionem adhibitam relinquimus, sed & illa sic contrahi statuimus, vt nullam malam causam habeat, vel ex raptu,vel ex præcedente clandestino concubitu, sed legitimè & ab iis qui ab eiusmodi inquinamentis & fornicatoria impuritate mundi sunt.Si quis ergo prędictis constitutionibus neglectis, ad matrimonij consuetudinem primam vel secundam processerit, dum Christi ecclesia, quæ est pura,immaculata, & sine ruga, salutaribus examinationibus subiicit: nec prius ad diuinorum mysteriorum participationem admittit, quàm definitum ob fornicationem tempus expleuisse cognouerit, nisi forte necessarius è vita excessus vrgeat, donec scilicet septimus annus completus fuerit. Sacerdos autem qui ausus fuerit præter id quod statutum est diuina participatione aliquem dignari, de proprio gradu in periculum veniet.eo videlicet qui præter formam constitutam diuina communione dignus est habitus,ad excommunicationem redacto,vsque ad septimi anni complementum.

EIVSDEM NOVELLA SECVNDA CONSTITVTIO, DE VOLVNTARIIS homicidis,suscipiens quidem eos præter vim prioris,per commiserationem,damnans autem perpetuo exilio & bonorum spoliatione.

HAEC sancire nunc proposuimus, seueritatem quidem prioris constitutionis benigniore ecclesiasticorum decretorum censura commutantes:dissolutæ autem & indulgenti delinquẽtium disciplinæ,eáque de causa ad imitandum facili, non solùm vinculo pœnarum medentes, sed & totius ferè substantiæ ad homicidam pertinentis spoliatione, homicidis quidem ipsis de salute, reipublicæ autem ne quis simili moueatur affectu,vtiliter prospicientes,vt horum vtrumq; tam ius obseruetur,& magnum diuinúmque ecclesiarum conseruetur priuilegium, quam his cautionibus imitationis frequentia coerceatur. Quod igitur attinet ad vitæ rationem homicidæ, ordinari iubemus,quemadmodum canonica præscripserit disciplina. Nos autem hac constitutione perpetuo eum damnamus exilio, ab eo loco in quo scelus perpetratum fuerit.Quo quidem tam punietur reus, quam propinquis occisi non maioris fiet tristitiæ & doloris augmentum, quod vtrinque forsan non inutile: ne assiduo conspectu eius qui dolorem attulit,& defuncti memoria propinqui sponte ad vltionem impulsi, malum malo sanare conentur, & homicidij duplicent infortunium. Omnino igitur homicida perpetuò illinc exulet, nec vnquam eò reuertatur,& terram habitet quæ iniustè sublati fratris sanguinem hiscendo suscepit.Et hanc primum post ecclesiasticã censurã condemnationem ferat:præterea verò bonorum suorum priuationem subeat:ne tamen applicentur fisco. Nam si vxor sit homicidij damnato: dotem & propria omnia auferre eam oportet,hoc amplius donationem ante nuptias. Quòd si theoretron pacta fuerit aut aliud quidpiam, huius omnino recuperationem & proprietatem habere,si liberi non subsint. Sin autem subsint liberi, eam habere lucrosum nuptialium vsumfructum,obseruatis omnibus legum præscriptis,liberi autem in trientem reliquæ substantiæ paternæ succedant. Et si quidem homicida proprio motu,aut consilio ac approbatione eorum à quibus examinatur, ad monasticam vitam (prius sceleris purus effectus)transierit,accipiat monasterium tertiã partem illius substantiæ, reliquo triente reseruato vxori & liberis occisi in paruum eorum infortunij solatium. Quòd si liberi non supersint occiso, inter vxorem & ascendentes triens ille æqualiter diuidatur.Vxore autem relictis liberis præmoriente,præferantur ij ascendentibus. Sed si nec liberi,nec vxor, nec ascendentes sint occiso, & alij qui lege ad successionem vocantur cognati, diligentiam adhibuerint vt scelus manifestaretur, trientem accipiant eius qui iniuriam intulit. Sin autem solitariam vitam homicida non appetierit, non triens,sed bes iuxta prædictam distinctionem parti eius qui interfectus est,distribuatur.Prętereæ nemo eorum qui huiusmodi sceleris conuicti sunt,ciuile officium aut aliud quodlibet administret vnquam, ne si diuinum rescriptum impetrauerit: sed omnimodo maneant infames,quibus, vt viuerent tantùm benignè concessum est. Cæterùm ij omnino tondebuntur, & in numerum monachorum referentur: qui malitiæ exuberantia, præmeditati sunt cędem proximi,& eam,prius habito consilio,in animæ suæ perniciem & fratris sui necem, instructi patrarunt. Nec ad tempus modò pœnitentiæ præstitutum, sed quandiu vixerint in monasterij regula coerceantur. Nam qui aliter spontè interfecerint, sed lasciuia & impetu iræ ratione carentis, non consultò & præmeditatè ac huius habita deliberatione arguentur occidisse, perpetuo quidem præter alia omnia subiicientur exilio, non tamen monasticam vitam eligere cogentur.

2. *De laicis qui intestati moriuntur absque liberis.*

NEc tibi repugnare videatur Nouella Imperatoris domini Constantini Porphyrogennetæ, quæ tractat de iis qui sine liberis ab intestato moriuntur non succedere ex linea transuersa cognatos: sed tertiam partem

bonorum eorum qui sic moriuntur, ad pias animæque salutares elargitiones procedere, cum eo etiam collectis pretiis seruorum eius qui mortuus est, vtpote iis eo ipso liberatis. Hæc enim Nouella de laicis loquitur & solis, sicut prædicta Iustiniani Nouella locum habet in episcopis & clericis qui ab intestato moriuntur.

ROMANI SENIORIS.

1. *De prædiorum acquisitione.*

NOVELLA quoque Cęsaris Romani senioris idem penè statuit, *Ne quis* vltra, conspicuorum & spectabilium magistrorum, aut patriciorum neque eorum qui imperiis, potestatibus, aut omnino principalibus dignitatibus insigniti sunt & ornati, neque item ciuilium, militarium aut delegatorum magistratuum, aut his substitutorum, neque metropolitanorũ, aut archiepiscoporum, aut præfectorum, aut eorum qui sacris domibus præsunt, aut denique ad alium quemuis honorem sæculi prouecti sunt, prædiorum aut fundorum possessionem, aut emptione aut donatione aut alio quouis modo adeat. Eos enim qui post pręsentem constitutionem, eiusmodi quippiam moliri & aggredi ausi fuerint, inde iubemus absque suæ pecuniæ restitutione detrudi, proprijsque laboribus ac sumptibus fraudari, quos ad rem ornandam & pretiosiorem faciendam contulerunt. atque ipsam prædij æstimationem, si quidem conspicui viri sint & illustres qui hoc admiserunt, fisco applicari: sin abiectiores sint, & omnino absque vlla pretij restitutione expelli, & meritis insuper pœnis castigari.

2. *De rescindenda venditione.*

NOuella quoque Cæsaris Romani senioris ita habet: Si deprehensum & exploratum fuerit eos qui post à se peractam venditionem, si modò testibus peracta comprobetur, ad iudicium prouocarunt, intra quadriennium id fecisse ac conquestos esse, citra controuersiam his succurritur. Succurritur autem, non vt vendita suburbana recipiant: sed vt si quidem emptor quod reliquum est iusti pretij expletioni præstare voluerit, hoc ei facere liceat. Atque ita iustum rei pretium supplens ac persoluens ipsa prędia sibi retineat, & qui de facta venditione queruntur, iustum pretium quanti prædium ipsum æstimatur, accipiant. Sin nolit emptor iustam rei æstimationem complere, pecuniã quam ab iis qui cum eo expostulante accepit, vnà cum eius causis ac vsuris restituat, & è prædio decedat venditori restituendo.

III.

SI qui communes ædes, fundum, vineam aut quamuis aliam rem soli habentes, aut aliter quam communionis iure propinquis prædiis aliqua ex parte permixti aut adiacentes, consortes, vel alioquin vicini & proximi, sua alienare, aut venditionis aut emphyteuseos aut locationis nomine voluerint, ne prius hæc alij cuiquam alienanto, quàm testatum iis fecerint, quos in prærogatiua κατὰ τάξιν, hoc est ordine, succedentes dicimus. Vt primi, inquam, vocentur permixtim quoquo gradu iuncti cognati, aut quibuscum aliquid est commune, vt ædes, fundus, vinea, aut quæuis alia res. Eiusmodi siquidem cognatos lex præfert. Vbi verò cognati communionem in re non habent, tum anteponuntur qui aliquid in ea communitatis habẽt. Quibus ij succedunt qui tantùm permixti sunt, etsi omni ex parte ei qui rem alienat sint externi: deinceps & simul iuncti consortes. Postremò qui simpliciter aliqua ex parte rei alienandæ vniti sunt, & vicini. Consortes porro appellamus, quotquot sub eodem censore perscripti sunt, & in censum publicum relati: etiamsi propria tributa diuersis in locis pensitent. Enimuerò cùm multi finibus prædij alienandi circumquaque adiacent, suo cuique ordine testationis prærogatiua tribuatur, vt renuentibus fortè iis qui iure præferuntur, qui deinceps vocantur, contractum, si velint, inire queant. Quòd si æqualibus omnes subnixi reperiantur priuilegiis, vt nihil omnino sibi inuicem in huiusmodi vocatione præiudicent, eadem quoque rursus fiat denuntiatio, vt intra triginta dies iustum pretium, quodque verus emptor haud segniter præstaturus esset, si absque vlla mora soluentes, pro rata parte vel sponte sua vel alicuius opera & arbitratu distribuant. Quotquot autem intra præfixum tempus, sibi delatam pretij partem non præstiterint, ius prærogatiuæ amittent: nisi si quis fortè eorum captiuus est, deportatus aut relegatus: aut ob publica priuatáve negotia citra dolum absens: aut etiam nondum annum ætatis vicesimum quintum expleuit. Horum enim qui administranda negotia susceperunt, intra quatuor menses, cum præsentibus nouis emptoribus pro rata portione concurrunt, pretium explentes, quod à minoribus subducta ratione est præstandum, vnà cùm legitimis vsuris & necessariis sumptibus. Externos verò emptores in totum summouent, pretium cum vsuris ac sumptibus ipsis restituentes. Quin & in vniuersitate villarum quæ dicuntur aut prædiolorum (vniuersitatis autem vnius sunt, qui ex eadem sunt villa) longè satius est vt earum habitatores sibi mutuo præferantur. Quòd si omnes quibus in rei distractione prærogatiuæ ius datur, recusarint, vel eos exploratum fuerit, ei qui rem alienat & eius familiæ aut pecuniarij damni seu mulctæ autores fuisse, aut eius corpori ac vitæ insidias struxisse, grauissimámque infamiam peperisse idque non fortuitò, sed de industria, aut per se aut per suos: hos inuito eo qui talia sit passus, nulla ratione volumus ad ipsius pręedia aspirare. Post decennium tamen silentio peractum, aduersus eos qui quouis modo contraxerint, quíve donatione aut testamento quippiam fuerint consecuti, nulla omnino ab iis qui dictis ex causis prærogatiuæ ius habent, imò nec à fisco controuersia moueatur. Occasione tamen dotis aut propter nuptias donationis, ex testamento vel permutatione vel transactione, & propinquis & externis omnes alienent, absque simulatione nimirum ac dolo. Si verò qui in fraudem nostræ constitutionis alienant, aliud quid facere ausi fuerint, & aliud apertè simulare, si quidem post iusiurandum conuicti fuerint, tam ipsi quàm qui ita dolosè cum ipsis contraxerunt, & periurij pœnas dabunt: & hi quidem prædio, illi verò clam soluto pretio excident, & vtraque fisco inferentur, vt à fisco propinquis venundentur. Sin verò ante iusiurandum deprehensi fuerint tale quippiam egisse, & quod actum fuerit erit irritum, & qui semel fundum præter iuris formulam alienare conatus est, vel inuitus postea cogetur iis vendere quibus ius prærogatiuæ concessimus. Et hæc quidem ita de his statuenda.

NICEPHORI PHOCAE.

1. *De tetartero, quod est numismatis genus.*

NVMISMA attenuauit, tetartero excogitato. Cúmque eo modo duplex esset nummus, pensiones publicæ grauiorem exigebant, minor in sumptibus faciendis dissipabatur. Cúmque esset lege & cõsuetudine receptum vt omnes nummi imagine imperatoris alicuius notati, modò ponderi nihil decederet, idem valerent: ipse sua insignes imagine præferri, aliorum depressis pretus, voluit. eáque re haud leuiter subditis in permutationibus incommodauit.

2. *De eodem.*

APparet eundem auaritiæ quoque sordibus fuisse contaminatum. Nam cùm vsque ad eum quoduis numisma hexagium penderet, ille tetarterum excogitauit pondere imminuto.

3. *De prælatione.*

NE quod priuilegium prætendant pauperes, dum distrahitur prædium à potentioribus, neque ex consortio, neque ex communicatione, licet milites vel etiam ciues esse deprehendantur: sed in hoc rursum succedat persona quæpiam potestate prædita, quæ scilicet pauperum hinc inde adiacentium tranquillitatem ac vtilitatem possit tueri. Et potentes cum potentioribus duntaxat emptiones cõtrahere volumus: milites verò & pauperes, cum iis qui parem secum sortiti sunt ordinem ac locum.

4. *Ne ecclesiæ prædiis locupletentur, & ne sine sententia Principis episcopus creetur.*

PRæterea ad officium assiduè veniens, grauiter subditos afflixit, non modò pensionum & tributorum omnigenis rationibus, sed & rapinis intolerabilibus. Adhęc, partem quandam eorum quæ Senatoribus solebant Imperatores largiri donorum, in fisco retinuit, causatus sibi ad bella gerenda deesse pecuniam. Neque hoc tantùm, sed & donationes monasteriis atque templis relictas à quibusdã piis Imperatoribus, prorsus aboleuit lege etiam lata, ne ecclesiæ immobilibus locupletarentur bonis: causatus, episcopos malè prodigere ea quæ pauperibus darentur, interim militibus deficientibus. Id verò omnium grauissimum, quòd legem tulit, cui & episcopi quidam leues atque adulatores subscripserunt: ne Imperatoris iniussu vllus crearetur episcopus: & mortuo aliquo episcopo aliquem suorum submisit qui definitos faceret sumptus: ipse quod erat de reditibus reliquum accepit.

5. *Ne de nouo construatur monasterium, aut venerabilis alia domus.*

IMperatoris autem domini Nicephori Phocæ Nouella decernit non esse de nouo construenda monasteria, vel xenodochia, vel nosocomia, vel alia sancta & religiosa loca, sed eorum quæ sunt curam geri oportere, & hæc expressè in fine adiicit.

QVARE ab hoc deinceps tempore, quod est VII. indict. initium, nemini liceat, nec loca, nec agros ad monasteria, vel gerocomia transmittere, sed neque ad metropolim

vel ad episcopatum. neque enim illis est hoc conducibile. Si-quæ autem prædictæ & religiosæ domus, vel episcopatus & monasteria adeo malam administrationem & prouidentiam sortitæ sunt, vt locis priuatæ destitutæque sint, iis sententia & examinatione Imperatoria, eorum quæ sufficiunt acquisitio non prohibebitur. Cellas autem & quæ appellantur lauræ in desertis ædificare, quæ non ad possessiones & agros alienos extenduntur, sed soli monastico ambitui seorsum præstituuntur, tantum abest vt volentibus prohibeamus, vt etiam in magna laude ponamus.

BASILII PORPHYROGENNETAE.

1. *De possessione ecclesiarum & venerabilium domorum.*

QVAM quidem Nouellam Porphyrogenneta dominus Basilius iunior sua Nouella sustulit, mense Aprili edita indict. 1. anno 6495. quæ & hæc expressè continet, *Imperium* nostrum, quod à Deo profectum est, quum & à monachis, quorum pietas & virtus est testata, & à multis aliis, legem de Dei ecclesiis & sanctis domibus, vel potius contra Dei ecclesias & sanctas eorum domos à domino Nicephoro, qui imperium inuasit, conditam præsentium malorum causam fuisse & radicem, & vniuersalis huius subuersionis & confusionis (vt quæ ad iniuriam & contumeliam non solùm ecclesiarum & sanctarum domorum, sed etiam Dei ipsius facta sit) intellexisset, & maximè cùm id re ipsa expertum esset. ex quo enim hæc lex est obseruata, nihil boni penitus in hodiernũ vsque diem vitæ nostræ occurrit: sed contra nullum penitus calamitatis genus defuit.

Statuit per præsentem auream bullam vt lex prędicta ad hoc præsenti die cesset, & deinceps infirma & irrita permaneat, & locum habeant & in vsu sint, quę de Dei ecclesiis & sanctis & religiosis domibus factæ sunt leges.

2. *De allelengyo communis sensus pensitorum.*

COnstituit, tributum pauperum qui soluendo non essent, à locupletibus exigendum esse: quod allelengyum vocabatur.

3. *De prædiis potentiorum.*

LEge etiam sanxit, ne potentiores multiplicandis prædiis augescerent. Quanquam eadem etiam ab auo eius Constantino, huiúsque socero Romano lata fuit.

4. *De præscriptione 40. annorum.*

CAEterum Nouella lex Cæsaris Basilij Porphyrogennetæ in his quadraginta annorum pręscriptionem tollit. Neque rursum inopes, si potentiorum iniuriis oppressi fuerint, quadraginta annorum præscriptione repelli: neque vllas prorsus valere præscriptiones, etsi aureis bullis insertæ sint, quæ iniustè & fraudulenter inductæ fuerint. Neque ipsum etiam fiscum vllo temporis excludi interuallo, sed ab Augusto principe ius suum reuocare, probationésque suas ad illud recuperandum afferre.

ROMANI ARGYRI.

1. *De reditu magnæ ecclesiæ, & de allelengyo.*

INITIO imperij bonis ac laudabilibus institutis subditos demeritus est. Principium fecit beneficentia in religionem. Cùm enim sciret magnæ ecclesiæ reditus non sufficere, vt qui superioribus temporibus dispensator fuisset eius, & aliarum quibus huius clerus de more inseruiebat, lxxx. auri libras quotannis ex ærario Imperatorio ei pendi iussit. Aboleuit etiam allelengyum, quod Constantinus erat sublaturus, nisi mors eum anteuertisset.

ZOAE.

1. *De magistratibus non vendendis.*

IMPERIO Zoæ restitutio, quæ sorore Theodoram, quantumuis inuita, consortem habebat, statim & honorum gradibus senatorio ordini, & largitionibus multitudini gratiæ sunt actæ, ac reipublicæ quanta omnino poterat cura gesta. Nam in omnes imperij partes literæ & edicta dimittebantur, quæ & magistratus vendi (quod erat ante factitatum) prohiberent: & omnia iniustitiæ genera de medio tolli iuberent.

MICHAELIS.

1. *De prætorio, & velamine capitis, & de publicis curatoribus.*

CVM autem esset admodum senex, multáque antiqua recordaretur, multas veterum consuetudinum reducere intendit, nihil vel imperio vel reipublicæ profuturas. Nam prætorium expurgari iussit, & ciuium capita non literis, vt nunc, sed byssinis pileis, magnis lineis purpureis intertextis, tegi. Et procuratores publicos non ex senatu delegit, sed alios scribarum è numero velocium, in singulis archiuis educatorum: & id genus alia multa.

ISAACI COMNENI.

1. *De canonico, & consuetudinibus quæ dantur pro ordinatione.*

DE canonico autem, & consuetudinibus quæ pro ordinatione dantur, hucusque vim habet aurea bulla inuiti Imperatoris domini Isaaci Comneni, quæ partim ita habet:

STATVIT verò Imperatoria mea maiestas, vt etiam in ordinatione sacerdotum & canonico vetus forma authoritatem obtineat: & nihil in ordinatione sacerdotum & canonico vetus forma authoritatem obtineat: & nihil in ordinatione episcopus qui ordinat, amplius accipiat, quàm præstantioris monetæ Imperatoriæ meæ maiestatis septem aureos nummos duntaxat: vnum videlicet, quando facit simplicem papam, siue lectorem: tres, quando ordinat diaconum: alteros tres, quando sacerdotem siue presbyterum perficit. Sic similiter pro canonico à vico triginta infumibula habente, similem aureum vnum, argenteos duos, arietem vnum, ordei modios sex, vini mensuras sex, farinæ modios sex, gallinas triginta: à vico verò qui viginti infumibula habet, aurei bessem, pro duobus argenteis argenteum, agnum dimidiatum, ordei modios quatuor, vini mensuras quatuor, & gallinas viginti: à vico denique qui decem infumibula habet, argenteos quinque, agnellum vnum, ordei modios duos, vini mensuras duas, farinæ modios duos, & gallinas decem: quemadmodum in veterum actuariorum sigillis perscripta sunt. Atque prouincialium conueniens ordinatio Imperatoriæ meæ maiestati placuit. Cum hac verò aurea formali bulla, confecta est etiam 15. mensis Ianuarij, indictionis 10. à sanctissimo illo patriarcha domino Nicolao synodalis annotatio, quæ iubet vt secundum hanc auream bullam canonica, ac pro ordinatione dentur.

MICHAELIS.

1. *De prælatione in antichresi.*

POTIOR est propinquus externo, in rerum soli antichresi.

NICEPHORI BOTANIATAE.

1. *De solutione matrimonij ob furorem coniugis.*

AT verò C. & CI. Imperatoris domini Leonis philosophi Nouellę statuunt, vt viro triennium duret, neque intra illud, postquam vxor furere cœperit, coniugium dirimat: mulier autem, nisi quinquennium prætererit, à furente marito non separetur. Legas quoque Nouellam Imperatoris D. Nicephori Botaniatæ, quæ de furentibus coniugibus eadem disserit.

2. *De releuatione fiscalium debitorum.*

BOtaniates cùm ad imperium peruenisset, à Patriarcha, regali fascia tertio die coronatur, ac primum illud liberalitatis specimen edidit, vt quicquid fisco deberetur, id vniuersum citra exceptionem aboleret, ac nouas tabulas magnifico edicto institueret.

ALEXII COMNENI.

1. *De ætate ineuntium officia.*

DE iis autem qui in imperfecta ætate officia aut dignitates suscipiunt, repositum est in publicis secretis edictum D. Alexij Comneni, semper celebrandi Imperatoris, illud etiam cognosce. Habet ita ad verbum:

MVLTI vbi ob denuntiatam reipubl. aliquam vtilitatem, aut per ambitionem, qualemcunque dignitatem vel officium, aut capere, aut permutare, aut vendere petierunt: ea in paruos pueros transferunt. Ne igitur hoc fiat, neque tales imponere aut decipere conspiciantur: statuit Imperatoria mea maiestas, vt quicunque dignitatem vel officium, siue propter denunciationem, siue propter beneuolentiam aliquam, siue per commutationem, siue in munus & per largitionem, aut dum animum nostrum oblectamus, ab Imperatoria mea maiestate acceperit: ne quempiam qui honoretur, viginti annis minorem admittat. Quin omnes quicunque per easdem causas aut dignitatem aut officium accipiunt, maiores viginti annis sunto. Quando verò Imperatoria mea maiestas non propter talem causam, sed nulla causa interueniente honorauerit quempiam, aut officium donauerit, tametsi

honoratus viginti annis minor fuerit, citra dubitatione m tamen illi insternuntor. Reponatur igitur præsens hęc tabella inter chartas secretorum nostrorum, ad ostendendā imperandi gubernandique Imperatoriæ meæ maiestatis rationem, vt hoc modo deinceps in omne futurum tempus efficaciam habeat. Debet autem in eius qui citra medium honoratur, tabula adijci: Insternitor, non impedietur per edictum de iis qui minores viginti annis honorantur, ab Imperatoria mea maiestate factum. Ac verò esto hoc signum eorum, qui (vt dictum est) citra causam mediam honorantur, tanquam Imperatoria mea maiestas hoc sciuerit. Mense Ianuario, indictione quinta, per Imperatorem.

2. *De nuptiis amitæ & fratris filiæ cum filio fratris & patruo.*

EXtat iussio semper celebrandi Imperatoris domini Alexij Comneni, ad suggestionem proedri illius & hetæriarchi Bardæ Zeri, mense Martio, indictione decimaquintā edita, & ad illius temporis sanctiss. patriarcham dominū Nicolaum ac sanctam diuinámque synodum missa, quæ amitam & fratris filiam cum patruo & fratris filio, tametsi sexti gradus cognationem ex affinitate obtineant, citra impedimentum iungi statuit. Quam iussionem synodali subnotatione, quæ in memorati patriarchæ domini Nicolai codice reperitur, insertam legas.

3. *De sponsalibus Nouella celebrandi Imperatoris domini Alexij Comneni, emissa mense Iulio indictionis septimæ anni [ab orbe condito] 6592.*

SPonsalium nuptiarúmque terminos vetusta superiorisque ætatis legislatio longè separauit: horúmque interuallum magis quàm Mysorum & Phrygum, prouerbiū notum fecit. Verùm quæ sub felicis memoriæ patriarcha domino Ioanne Xiphilino synodi opera confecta est subnotatio (cui etiam perpetuò inter Imperatores celebrandū dominum Nicephorum Botaniatem per aureæ bullæ scripturam authoritatem largitum esse compertum est) quæ multum inter se distabant, in vnum contraxisse cernitur. Qua ratione quod synodica decisio de nuptiis promulgarat, hoc ille disertis verbis de sponsalibus censet, duobus fratribus duos patrueles sponsare non permittens. Atque promiscua quidem plebs indiscriminatim rem aggrediēs, & se in synodalis statuti sensum mergere prorsus nequiēs, sine ratione quidnam sponsalia essent fingebat, neque quo pacto cautiùs firmarentur, exactè constituere valebat. Interdum etiam mentis suæ inconsiderantiam aduersus absolutam ecclesiæ normam venditabat. Verùm Imperatoriæ nostræ maiestatis pietas peritiùs considerationem auspicata, vbi apparentem contrarietatem rectè diiudicasset, per præsentem legislationem, optimam adinuenit consonantiam. Posteaquam enim vetus lex sponsalia in sola contrahentium voluntate constituit, nihílque amplius quàm de consensu, instrumentis, atque sponsalitiis arrhis elaborat: nobis autem vitæ negotia ad longè ornatius magísque sacrum diuina gratia deuenerunt incrementum, atque hinc non nuptiæ solùm, verumetiam sponsalia peragendam sacram benedictionem sibi coniunctam habent: ac certum tempus primæ coniugum coniunctioni per recentiorem sapientissimi Imperatoris domini Leonis sanctionem est promulgatum (in maribus nempe, annus ætatis decimusquintus, in fœminis decimustertius: quod profectò tempus ad perfectam coniugum cohabitationem vetus lex sufficiens esse iussit) necessarium esse potentia nostra iudicauit, vt per præsens oraculum firmiter definiat, propriè illa esse sponsalia: & reuera secundum exactæ synodalis normæ considerationem cum nuptiis æquipollere, quæcunque tempus quod Imperatoris D. Leonis sanctio determinauit integrum sibi habuerunt, & sacra benedictio cōsecuta est atque in illis synodalis decisionis obseruationem valere debere. Si namque contrahentium alteram partem morte fortè aliôve fortunæ casu, aut sententiæ mutatione recedere, ad aliúdque vitæ consortium transferri contingat: non exiguus hîc absurditatis tractus existet, si præambulæ nuptiarum preces in sponsalibus peractæ, tanquam vanum aliquid & temerè accumulatum reputentur, & indiscriminatim ea res intelligatur, quasi si Deus per sponsalia inter coniungendas personas introductus non esset. Hoc autem commemoratus celebris Imperator rectè sequutus, sanctū vniuersalísque sexti Concilij canonem, qui sponsam, dum sponsus adhuc in viuis est, cum alio in matrimonij consuetudinem coire vetuit, adulterium rem manifestè statuens: cum aperta veteris legis contrarietate pulchrè conciliauit. Quoniam post benedictionem sponsis factam, separatio ea secundum eius vocem iustorum sponsaliorum est solutio. Quòd si sponsalia quædam secundum multorū consuetudinem congruenter iam contracta fuerint, & instrumenta confecta sint, nondum autem statutum tempus, quo Christianis debita benedictio fieri consueuit, aduenerit, neque solennes super desponsatis preces per sacerdotē pronuntiatæ fuerint: hæc sponsalia quantum ad exactam ecclesiæ dissertationem, neq; esse, neque dici iusta possunt: neque verò aduersus hæc synodalis subnotatio efficaciam habet: sed tanquam hominum placita simpliciter per stipulationes confirmata, authoritatem ferunt, vetúsque legislatio in illis firmitatem obtinet. Hoc enim pacto cum vetusta lex, quæ antea de sponsalibus promulgata est, integra conseruabitur: tum synodi iudicium secundum hîc [positam] obseruationem & intellectum, & interpretatum, in tactum atque intentatum, custodietur. Quandoquidem verò hæc ita sunt explicata, & hæc vera sponsalia designata sunt, quæ cum sacra benedictione, statutóque tempore peracta esse noscuntur: quæ verò secundum antiquiorem legislationem fiunt, velut hominum placita stipulationib. constabilita vim habere, atque soli priscæ legi, quæ certas personas ad seiunctam sponsam ingredi prohibitas recensuit, in his valere concessum est: quiddam cum conueniente Christianis honestate coniunctum, præsenti oraculo nunc etiam addi oportet. Quia enim non secundum exactam conuenientemque rationem veteris nouæque legislationis decreta peragebantur, sed promiscuum vulgus antiquiori legum authoritati adhærescens, post septennale tempus citra dilationem sponsalia celebrabat, ac pro arbitrio quisque ad desponsatas ingrediebatur, continua consuetudine atque libertate congressus ad colloquia amoris flammam accendens: sacratior autem pars Nouellam Imperatoris iussionem sequuta, inter sponsalia & nuptias distinctionem ponebat, primùm preces sponsalitias, ac deinde matrimoniales coniungendas accinens: atque coniunctim simul & eodem tempore, quando interea vel minimū quiddam incideret, istæc perficiebantur, & sponsalia nuptiæque vno spatio peragebantur: hoc tanquam fine disquisitione fiat, nostra pietas corrigens per præsentem generalem iussionem sancit, vt qui ad annum contrahētium septimum, & deinceps vsque ad decimumquartum aut duodecimum velut imaginarij sponsaliorum contractus fiunt, legitimorum firmorúmque sponsaliorum vicem nō obtineant: sed tanquam confirmatæ stipulationes habeantur, atque secundum aliorum contractuum naturam operentur. Et ad hunc quidem modum apud omnes subditos nostros illa obtineant: vt tamen interim vetus lex, quæ de sponsalibus promulgata est in personas ad seiunctam spōsam ingredi prohibitas plenam efficaciam habere debeat: idque quo is status quem in Christianorum repub. vigere conuenit, augmentum accipiat. Nam tametsi ea res secundum exactam rationem perfecta sponsalia non sint: attamen quia quod agitur, sponsaliorum propositum habere videtur, atque inde nuptiarum fundamentum iaci incipit: magna profectò ratio est, quamobrem à lege prohibitæ personæ iterum impediantur, adeóque nemo impudenter procari præsumat, vt in vxorem assumere audeat, quam vetus lex sponsam alicuius factam, diremptis sponsalibus in alterius manum conuenire non sinebat. Verumtamen vbi id tempus aduenerit, quod sponsalibus simul & nuptiis conuenire iudicauimus, (vbi nempe fœmina duodecimum annum, masculus verò decimumquartum excesserit) tunc in primis sponsalia decantandis sacris precibus, illorúmque solennibus (arrha videlicet, gratóque desponsatis osculo) obseruandis perficiantur: atque deinde exiguo longioréve tēpore, quomodo contrahentibus visum fuerit, intermisso, citra recusationem legitimæ etiā nuptiæ procedant: non autem multum disiunctæ res simul vno die, & sæpe vna hora effectum sortiantur. Taliter enim ordine in nuptiis procedente, cùm lex vetus, quę prohibitarum personarū catalogum fecit, illis non permittens ad seiunctā cognatę personæ sponsam ingredi, obseruabitur: tū sapientiss. Imperat. Nouella iussio decorè in omnibus & valere & in repub. obtinere conspicietur, quin & contrahentes personæ ab intēpestiuis & indecoris congressibus coercitæ, castam vitam ducent, oportuno tempore, quando sponsalia nuptiásq; ipsis perfici conuenit, cū sacra inuocatione inuicē congressurę. Quòd si quis cōtra atq; pręsēti potētię nostrę cōstitutione prohibitū est, sponsalia conficere præsumpserit, neque hæc generaliter & aduersus omnes promulgata, quæ in posterū obtinere debent, ab ipsis Calendis ineuntis mensis Iulij instantis 7. indictionis, anni 6592. sequi visus fuerit, & ante legitimum tempus sacrámque benedictionē arrhas pacisci fuerit ausus, aut etiam in mutuū conspectū contrahentib. personis conuenire, atq; inter se promiscua omnia habere permiserit: tabellio qui arrhabonicum contractum conscripserit, à sua statione remouebitur: qui verò ante tēpus sponsalia confecerint, humanæ diuinæque iræ se obnoxios reddent. Fiscus namque propter præsentis iussionis contēptum per rerum domesticarum secretarium positam ex stipulatione in instrumentis pœnam ab ipsorum singulis integram exiget. Credimus verò etiam ipsum Deū aduersus hos insurrecturum, quòd inter iuuenes nequitiam palam & destinato introducere non erubuerint. Etenim si vetus lex irrita facta est, & perfecta sponsalia confici nequeunt: verū recentioris legislationis præscriptum ad effectum deducere contrahentes recusant: quid aliud faciunt, quàm homines sibi mutuò secundum legem non obstrictos, contra legem inter se corrumpi sinunt, iuuenúmque animis lasciuos amores per pollutam conuersationem ingenerant?

4. De

4. *De solutione sponsalium.*

MEnse Martio, indictione decimaquinta, ann. 6600. suggestio Curopalatę & magni Drungarij Viglæ D. Io. Thracensis, ex qua declaratio facta est Imperatoris D. Alexij Commeni, pręcedentem ipsius Nouellam de nuptiis confirmans, ac statuens ne dissolui possint sponsalia quæ sacra benedictione munita sunt.

DOMINE mi sancte, cùm quidam nuptiarum repromissiones liberorum suorum nomine contraxissent, deinde displicerent conuenta, & sponsaliorum contractum rescindere conarentur, cúmque supplicassent sanctæ tuæ maiestati, & ad forum hippodromi remissi, in eo insisterent vt pœnæ instrumento sponsaliorum comprehensæ præstarentur, & sponsalia dirimerentur. Cùm autem alij contradicerent, oportere hæc indissoluta manere, non, vt antea, datione pœnæ dissolui, & Nouellam tui imperij cõstitutionem de sponsalibus ante aliquod tempus emissam in auxilium suum allegarent: quæ à veteribus legibus recedens, fecit ne aliter perficerentur sponsalia, quàm si mas decimum quartum ætatis annum excessisset, fœmina autem duodecimum, solita precatione in sponsalibus facienda, cum aliis solennibus obseruationibus, nimirum arrhabone & osculo: vt inclyto Imperatori D. Leoni philosopho constitutum est: & breui temporis spatio, vel etiã maiusculo, vt iis qui contrahunt placuerit, nuptias differri: non eadem die vel hora concurrere: Diuisum est iudicium in diuersas sententias. sunt enim qui censeant præstandas esse pœnas, & sponsalia solui debere: allegantes, si id non procedat, nullam inter nuptias & sponsalia, fore differentiam, si quidem nuptiarum prærogatiua sponsalia ornentur. Præsertim cùm arrhabonis ea sit natura (quemadmodum lex ait) vt si is qui dedit non impleat ea de quibus conuenit, amittat datum: sin autem is qui accepit, reddat in duplum. Alij è contrario indissoluta manere spõsalia putant: dicentes non esse consentaneum, vt quæ post liberorum perfectam ætatem simul parentibus placuerunt, eorum consensu & sacris precibus obsignata, datione pœnæ rescindantur. hoc enim conueniens esse, & accidere quando nudum vinculum processerit, aut etiam sponsalia post septimum annum initiata fuerint iuxta veterem ritum, quæ nec sponsalia esse tuæ maiestatis lex demonstrat. Sic igitur diuisis iudicum sententiis, tuæ maiestati vilis seruus eius refero, quærens vtri sententiæ adiicere se oporteat. Vtraque enim pars probabilia proferre videtur. Et per venerandum rescriptum dari mihi postulo interpretationem quæ dilucidè puréque dubitationem soluat. Legis enim vigorem obtinebit in posterum: & oportet certam purámque esse sententiam, ne postea amplius in controuersiam reuocetur. Et interrogationem quidem meam sancta tua maiestas æqui bonique consulat. Ego verò audacter etiam de tempore refero. Vilis enim seruus tuus arbitror iustum non esse, vt eodem tempore sponsalia & nuptiæ definiantur: sed paruam aliquam prærogatiuam vel in tempore habeant nuptiæ, & à sponsalibus differant, quæ in eo nuptiis sint inferiores. Etenim hoc valdè profuturum spero Reipublicæ. Nam parentes amore quo in liberos affecti sunt victi, & quamprimùm iis prouidere festinantes, & securitatem adipisci, temporis angustiis impediti, molestè & grauiter ferunt. Sunt autem qui & ex contemptu mentiuntur annos, amore liberorum ad periuria impulsi, quod si sublatum fuerit, & diminuatur spõsaliorum tempus, tum & quæ ex contemptu væcordia parentum sanabitur, & quæ ex hac contingere suspicamur mala mendacium & periurium, conuenienter reprimẽtur. Et sanctum Imperium tuum gloriæ, magnificentiæ & honoris fructum ineffabilem percipiet & assiduas intensásq; preces, quandoquidem subditis conducibilia, vtilia & salutaria semper procurat.

SI imperium nihil aliud est quàm legitima præfectura: leges autem Rempublicam tuentur indemnem, procul expellentes & eiicientes ea quæ ciuili administrationi officiunt: regibus autem permissa est legis ferendæ potestas: opus sanè regium ad communem reipubl. vtilitatem, legũ interpretationem ab iis qui rerum potiuntur fieri, & earum quæ deficiunt, ad implementum solidi; & ad earum quæ obscuræ sunt diiudicationem, quas vel ipsi sanciuerunt, vel antè latas offenderunt, ab his exponi.

HIS conuenienter cùm nostra maiestas Iulio mense præcedentis sextæ indictionis anno 6592. legem fecisset, & Nouella constitutione D. Leonis philosophi & Imperatoris fundaretur, definiente vt prima contrahentium conuentio sacra benedictione initiaretur, ipsa videlicet sponsalia, & tempus certum, quod vtique & ad nuptialem coniunctionem sufficere lex antiqua statuit: instituit ea esse propriè sponsalia, & verè nuptiarum potestatem habere, quæ & tempus Leonis Nouellæ definitum integrum habent, & subsequentem sacram benedictionem nouerunt: & in his sponsalibus synodalis decisionis obseruationem in nuptiis obtinere, quemadmodum & quæ tempore beati patriarchæ domini Ioannis Xiphilini ex synodali consultatione emissa declarauit annotatio. Cui & inter principes inclytus D. Nicephorus Botaniata robur inuenitur tribuisse. Disertè namque pronunciat, duos fratres non adsciscere sibi duas consobrinas per sponsaliorum conciliationem, neque etiam coniungi vetitis personis synodica decisione huiusmodi sponsalia contrahere licere. Quin potius etsi personæ huiusmodi sponsalia contraxerint, quæ alterius fortè partium morte dissoluta sint, superstes alia sponsalia prohibebitur contrahere cum ea persona cum qua, si nuptiarum societas ei processisset, cum defuncta persona cõtractam inire non posset. Et secundum ea quæ in hac ab imperiali nostro culmine de his præscripta sunt, gubernari constituit eos qui nostræ orthodoxæ & Christianæ reipub. sunt subiecti, neque omnino sponsalia initiari vnquam, aut actum propriè sponsaliorum nomen sortiri, nisi in iis sacra peragatur benedictio, & nuptiis præstitutum tempus habeant. Etenim quæ aliter factæ fuerint, non sponsalia propriè, sed hominum placita per stipulationem confirmata censeri, & tãquam talia effectum sortiri, veterémque legislationem in his vim suam obtinere. Et hæc quidem ab imperio meo accuratè tunc constituta sunt. Cæterùm quia nihil de eo quod magnificè suggessisti dictum est, quæ dictę Nouellæ constitutioni desunt, nostra adiicit potentia, & definit, talia sponsalia quæ propriè sponsalia sunt immota manere & inconcussa, ac insolubilia, vtpote Deo inter eos qui coniunguntur interueniente, & primam vitæ conciliationem confirmante corroborantéque, per sacrarum præcum recitationem. Nunquam verò ipsa pœnarum resoluẽtur dationibus. Neque enim hæc ex hoc tempore contrahẽtium instrumentis adscribentur. Nam quando solis pœnis corroborabantur, & eæ adscribebãtur, datione etiam earum infirmabantur dissoluebantúrque: nunc autem cum Deus disiuncta coniungens, sponsalia roborat & constabilit, indissolubilia prorsus remanebunt, quin facimus vt horum solutio, perfecti matrimonij esse censeatur. perfecti enim matrimonij dissolutionem facere videbuntur qui hæc spõsalia dirimere conabuntur. Sic igitur probabiliter & cognatæ personæ, prohibitæ cum sponsa vel sponsæ sorore nuptias aut sponsalia primas coeuntium conuentiones contrahere, ab huiusmodi contractibus arcebuntur. Si quidem nuptiæ iuxta tempus antiquis & recentioribus legibus nostráque Nouella constitutione præstitutum seruabuntur cum solitis his obseruationibus. Nec licebit cuiquam eorũ qui in repub. nostra degunt, præter ea quæ præsenti maiestatis nostræ constitutione vetita sunt peragere quidquam, nisi Imperator (vt sæpe accidit) sponsalia, & ex sacra benedictione conciliationem intra definitos annos per dispensationem quandam sponsis permiserit. Licet enim quibus à Deo rerum humanarum dispensatio commissa est, supra leges dispensare: vt philosophorum summus & veteres legislationes dicunt. Licebit igitur principibus, quando voluerint, in angustum cogere & contrahere per dispensationẽ & vtraque sponsalia, nimirum, quæ secundum antiquam legem præscribuntur fieri non minoris ætatis, quam annorũ septem, quę & imperfecta sponsalia censentur: & ea quę iuxta Imperatoris D. Leonis philosophi summi legem cum sacrarum precum recitatione celebrantur, & perfecta spõsalia existunt, vtpote cum nuptiis concurrens tempus habentia: & coniunctionem sponsorum quæ per sacram benedictionem fit, nimirum perfectas nuptias intra præstitutos ipsis annos circumscribere, ante hanc lata constitutione ab Imperatore philosopho summo. Nam vt & sponsalia & ex sacra benedictione cõiunctionẽ sponsis intra præfinitos annos princeps decerneret, ab eo constitutum est. Quòd si sponsalia non sint perfecta quæ per precationes in ipsis arrhis sponsalitiis confirmationem non acceperint, neque definitum nuptiis tempus consentaneum acquisierint, qui sponsis conuentionẽ ex sacra nuptiarum benedictione decreto suo permittit, puberibus hanc & impuberibus sponsis omnino decernere. Et hæc quidem ab Imperatoribus per dispensationem quandam efficientur.

Non permittent tamen naturalem concubitum, sed ab eo repellent tam eos qui per sponsalium sacram precationem initiandi sunt, quàm qui per diuinũ carmen nuptialium precum coniunctionem suscipiunt, intra annos declaratis sponsalib. & nuptiis præstitutos, & tam iuxta leges antiquas quàm Nouellas philosophi regis constitutiones. Tũc enim naturalis coitus his concedetur, quando & ab initio lege definitum est: nimirum mare decimum quartum annum excedente, & fœmina duodecimum. Donec autem vel ambo vel alter eorum definitum annorum spaciũ percurrerit, eis non dabitur coniunctionis naturalis potestas, illo à parentibus exigendo, ne circa huius rei custodiam negligenter & segniter se gerant: ne præter decorum & ab initio definitum naturali coitu tempus ad se inuicem conueniãt. Si enim per eorum incuriam hoc perpetratũ fuerit, tam qui perpetrauerit quàm parentes eius subiicientur pœnis legitimis eorum, qui virginem intra præstituta nuptiis tempora corruperunt. Sed & si cum princeps per dispensationem aliquam tempus sponsaliorum vel nuptiarum præciderit, contigerit antę benedictionem nuptiarũ & co-

ronarũ,post sponsalia sacris precibus initiata, sponsos morte separari, superstes persona contrahere nuptias prohibebitur,cũ quibus contrahere prohibetur iam dicta synodali cõsultatione. Nõ erit.n.superstitibus permissum ad huiusmodi personas ingredi, quòd tempus perfectorum sponsaliorum non inuenitur concurrens. Nam quæ per Imperatoriam dispensationem peragũtur, idipsum dispensationem pro tempore ferunt auxiliantem. Leges enim,vt sæpe dictum est, legem condere & dispensare Imperatoribus permiserunt.Nam etsi in imperfecta ætate sponsalia & nuptiæ fiant,cum talibus certè personis contrahere prohibebuntur, cum quibus contrahere perfectæ nuptiæ & perfecta sacris initiata sponsalia non sinunt.Et hæc obtinebunt etiam in his quasi perfecta æstimentur contrahantúrque, quæ & in perfectis nuptiis obtinent,quæ sine principis dispensatione fiunt. Constitutione igitur antè promulgata Iunio mense 7.indict.anni 6592.iuxta omnia quæ ita disposita sunt inuiolabiliter obtinente,nullo enim modo per præsentem constitutionem mutilata est, quin potius repletur & ad integritatem reducitur.

Quæ verò nunc per præsentem & in perpetuum valituram constitutionem nostra definiit serenitas, omnibus omnino manifesta quàm primùm fieri curato illustrissime Curopalata, & magne Drungariæ Viglæ: vt nemo eorum qui sub ditione nostra sunt, ignoret ea quæ pro ipsorum vtilitate à nobis sancita & constituta sunt.Nam omnẽ Christianissimam multitudinem præsenti constitutione frui volumus, ne quis ex omnibus ignorantiam huius constituti iuris vnquam prętendat: cui debes auxilio esse in omnibus iudiciis,& omnibus quæ nostri imperij sunt prouinciis, & apud omnium ecclesiarum quæ in iis sunt præsules, eósque qui obseruantur ab omni Christiana ciuitate.Actum Martio mense præsentis 15. indictionis anni 6600. Excepto eo quòd etsi sponsalia sacra precatione initiata debeant indissolubilia manere,non omnino tamen nuptiæ posthac indissolubiles seruabuntur. Sed quibus ex causis hæ solutionem admittunt,iisdem & sponsalia dissoluentur.Mense Martio indict.15.rubris literis.

3. *De chartophylace.*

IMperium meum, quòd ecclesiasticæ honestatis maximã curam gerit, & bonum quidem ordinem cùm in omni ciuili ratione quærit,tum autem multò magis in rebus diuinis eum versari studet,quæ vnicuique gradui ecclesiastico sunt ab initio tributa priuilegia,& eam quæ in his hucusque obtinuit constitutionem, deinceps quoque esse immutabilem, & perseuerare vult, & censet,sanctissime Domine:vtpote quæ per tot annos suscepta,& in vsu ciuili lõgo tempore versata,& ab alio in aliud immutabilibus hucusque trãsmissionibus vindicata ac confirmata sit.Sed quoniam Imperatoria mea sublimitas didicit, nonnullos antistites contentione quadam & gloriæ studio incitatos velle chartophylacis priuilegium minuere, & canones in mediũ adducentes,per eos contendere illum ante antistites sedere non oportere, quando aliquo vsu exigente oportet eos cõuenire,& considere ante excessum ad tuam sanctitatem:nõ ferendum regiæ meæ maiestati visum est, vt res quæ tanto tempore approbata est & à prioribus patriarchis,& ab aliis antistitibus, sed & ab iis qui nunc ob rem non honestam contendunt,longissimi temporis silentio nunc obiter aboleretur, & tanquam neglectum quidpiam conuelleretur. Hanc ergo rem decernit esse valde rationi consentaneam & iustam. Si enim contra vellent antistitites immobilia nõ mouere,nec ea quę iis qui prius fuerunt patribus placuere, sed & quæ iis ipsis longo silentio, & hucusque patientia, probata fuere, rursus in certamen non deducere,rectè se haberet,& eis magna gratia haberetur,quòd pugnandi studio abiecto,pacem & quietem protulissent. Si autem etiã adhuc nonnulli.verba canonis vsurpantes(à sententia enim longè absunt) voluntatem suam confirmare conantur, & non rectè ordinem ad id quod est inordinatum transferũt: permittit quidem Imperatoria mea serenitas canonis interpretari & declarare contextum, qui facilè comprehendi potest, & pulchrè discerni iis qui exactè penetrant, & canonicum sensum attingũt.Hoc autem vtique ipsum in antistitibus increpat, quòd cùm canonem scirent,& eius verba perfectè intelligerent,suam ipsorum conscientiam pręter rationem conculcarint,& dum disturbaretur canon,tolerarint, & in anterioribus chartophylacibus inferiorem sedem elegerint.Et his mercedem contemptionis sacrorum canonum,dat expulsionem ad proprias ecclesias: canonem ecclesiasticum hic subsequens, & canonum contemptorib. sacros illos canones in subsidium opponens. Neque enim pontifices occidentalium,præsules qui longo tempore sibi creditorum ouilium curam non gesserunt, nec vt oportebat iis præfuerunt,dicere possint, hostium rabiem quæ per orientem grassata est, impedimento fuisse, indéque rationalium ouium episcopatu esse spoliatos. Et quod ita quidẽ à meo imperio dispositum est,iudicium ipsius rei gestæ reliquit. Quoniam autem & illud ad aures ipsius perlatũ est, aliquos ex ecclesiæ clero in ferẽdis suffragiis præteriri,iisq; præferri nonnullos inferiores fortè & ætate & statu vitæ meliore,& qui non multum pro ecclesia laborarunt: ea res nequaquam visa est sacra antistitum synodo digna. Vnde religiosè simul & regiè mandat ne ludatur in non ludicris, neque affectui indulgeatur in diuinis, (vbi enim anima est id quod periclitatur,cuius alterius cura gerenda est?)illi autem præferantur aliis,& in suffragiis honorem ferãt, quos cum doctrina vita ornat inculpata:aut deficiente fortè doctrina,diuturnum tempus,& multus circa ecclesiam labor. defectum implent.Sic enim & suffragiis rectè iudicent,nec in suæ animæ condemnationem arguantur, Deo sententiam ferentes.

6. *De doctoribus.*

NOta ex hoc præsenti canone, potestatem docendi populum solis episcopis datam esse: & magnæ ecclesiæ doctores patriarchæ iure docere. Hoc autem etiam ostenditur ex Nouella illustris Imperatoris domini Alexij Comneni,quæ describit & quomodo & quinam debent in ecclesiis eligi,& decernit omnibus doctorib. tam in iis qui sunt extra ecclesiam,quàm iis qui sunt intra, tres asperorum libras,& frumenti modios quinquaginta, & hæc apertè decidit.Sit autem & hic doctoribus honor tributus,vt iterum in propriis ecclesiis, propter quas secesserunt, statim post officiales proximi patriarchæ assideant, tanquam eius personam repræsentantes. Audimus enim eum qui pontificis locum tenet,maximum gerere honorem: & nemo poterit ad hoc contradicere. Qui autem & verbo & opere digni sunt quorum ratio habeatur,ad doctrinæ ministerium introducantur, & per docendi munera ad officia prouehantur. Propterea enim, mortuo qui erat eo tempore patriarcha,nec ipsi docere possunt.

7. *De electis ad orientales ecclesias.*

LEge iussionem quæ mense Nouemb.secunda indictione emissa est,illustris imperatoris domini Alexij Comneni,decernẽtem,eos qui in orientales ecclesias electi sunt, & iterum suas habere præposituras & adelphata, & officia. *Didicit* Imperium meum sanctissime domine & vniuersalis patriarcha quòd cùm in Dei ecclesia electiones procedant,quidam eorum qui electi sunt in monasteriis prioratum tenentes,& administrationem habentes, vel alia etiam ministeria exercentes, & omnino monachi existentes, alij autem in magna Dei ecclesia,& aliis ex officiis,& aliis quibusdam ministeriis,ea quæ victui sufficiunt,possidentes, ægrè ferunt pontificale iugum subire, & illis ecclesiis præesse in quas renunciati sunt:veriti ne,quum eiusmodi ecclesiis præesse in quas renunciati sunt;veriti ne,quum eiusmodi ecclesiæ in oriẽtis partibus sitæ sint,eis necessaria desint, vtpote cum ecclesiæ in quibus electi sunt, reditum non ferant,& sint ipsis omnino inaccessæ:priuentur autem & ipsi, eo quòd illarum regionem suscipiant, præfecturis & œconomiis quæ sibi adsunt, & aliis muneribus & iis quæ simpliciter dicuntur adelphata, & officiis,& quibusdam aliis ministeriis.Meum itaque statuit Imperium,ea quę ad ipsos pertinent,dispensatiua quadam ratione disponens: ne quis propterea pontificale iugum subire recuset.ij enim omnes rursus fruentur iis quæ sibi adsunt præfecturis, & œconomiis,& aliis ministeriis,ac muneribus,& officiis, & quæ illis adsunt adelphatis:& doctrinæ rationem subeuntes, à se suscepto ordine perfectiuo,illorum quoque reditus liberè percipient, donec remissionẽ acceperint,& ab ea quæ nunc est cleri calamitosa sorte,ad meliorem cleri successum eis attributarum ecclesiarum,quæ ab eis,vt dixi,adiri non possunt, vt quæ ab infestissimis teneantur hostibus, peruenerint.Sed hæc quæ à meo imperio constituta sunt,locum nõ habebunt in officiis vel gradibus sacerdotum,diaconorum & cæterorum cleri magnæ Dei ecclesiæ.Pone ergo præsentem constitutionem in codicibus chartophylacij, seu tabularij magnæ ecclesiæ.

8. *De erigendis episcopatibus in metropoles.*

INterim autem scire debes in mense Maio, decima indictione,anno 6565. exiisse edictum ab illustri Imperatore domino Alexio Comneno,continẽs, cùm metropolis Basilei, & metropolis Madytana viduæ essent,& antistitum electionem fieri oporteret,exurrexisse Heracleanum & Ancyranum metropolitanum,& dixisse non debere eas ecclesias, etiamsi metropoleum dignitate honoratæ sint, à magnæ ecclesiæ partibus antistitem suscipere, sed ab ipsis, eo quòd Madytata quidem ecclesia sit Heracleæ episcopatus, Basilei autem ecclesia sit Ancyrani metropolitani episcopatus.Et cũ vsi essent ij metropolitani duodecimo canone Chalcedonensis synodi, decernente, seruanda veræ metropoli iura quæ illi adsunt in honorata ecclesia, decretũ fuit imperiale in præsentia tunc conuocatæ synodi consentiẽtis vnáque decernentis,licere Imperatori pontificalẽ thronum ecclesiis largiri,& episcopatus vel archiepiscopatus in metropoles exigere: eáque quæ ad electionem pertinent,& reliquam dispositionem prout ipse voluerit,describere:nec

à cano-

à canone impediri, qui statuit metropoli iura seruari, quæ illi adfuerût ab initio in honorato episcopatu. Et lege hoc edictum quod interpretatur, quomodo debeant seruari iura antiquæ metropolis, & non diuidendam esse vnam prouinciam in duas. Nos enim eo quòd sit prolixus, hîc integrum non posuimus. Hoc ipsum autem edictum post decretum quod continet, debere ecclesias quæ sunt honoratę, iussu Imperiali à throno Constantinopolitano præsulum electionem accipere, nec eos qui paulò ante erant, metropolitanos vllam in eis partem habere, hæc quoque expressè continet.

QVONIAM autem rursus quoque antistites Chalcedonensis synodi canonem adducentes, eos qui iussu Imper. altiore throno digni habiti sunt, dicebant præter canones honorem perfectiorem consequi & rationis expertes eorum appetitiones coerceri volebant, & canonicam auctoritatem afferebant: imperium meum, & imperialis potestas, quod ei à diuinis canonibus datum est priuilegium, neglectui haberi non sinens, & antistitum ob honoris prouocationem supplicationis, vt non canonicas neque legitimas appellationes euentum accipere nolens, statuit episcopatum non aliter in sublimiorem thronum erigendum, archiepiscopatus scilicet, vel metropoleos, quam si Imperator illius temporis, proprio motu impulsus, gratia humana non intercedente indecora, voluerit eam quæ est superior ac eminentior, dignitatem ei præbere, vel propter ciuitatis honorem, vel propter eius fidem in sanctam ecclesiã, vel eius qui illi preest virtutem honorans, & ex eo sua sponte incitatus ad largiendum honorem. Ac ei quidem qui propter humanam affectionem, & mores non laudatos, ordinem sublimem largitur, diuinorum canonum metus incutitur. In quos ne sæpè Imper. incidat, permittit & sanctissimo eius temporis patriarchæ, ne aliter à quouis allatã de cuiuscunque ecclesiæ primatu chartam confirmet, nec eius præsulem inter archiepiscopos vel metropolitanos recipiat, quàm postquàm de ea re ad Imperialem potestatẽ retulerit, & quid sacris cautum sit canonibus docuerit, intellexerit quòd Imperator, proprio motu iusta de causa ecclesiæ hunc honorem largitus est. Tunc enim & eã admittet & in eorum qui sub se sunt antistitum numerum illum cooptabit qui pręstantiorem honorem ab Imperatore sortitus fuerit.

9. *De testibus, & benedictione matrimonij seruorum.*

LEge etiam Nouellam Imperatoris nomini Alexij Cõmeni, quæ edita est de non admittendis testibus qui cõtra opponuntur, quando testes adducuntur ab eo qui ad libertatem proclamat: & de eo quòd liberi serui non fiant qui sacram benedictionem acceperint. quæ his verbis hæc persequitur: *Duo* hæc ad aures mei Imperij peruenerunt, sanctissime domine, quosdam eorum qui ad sanctum & magnum diuini verbi sapientiæ templum accedunt, ad libertatem proclamantes, & genus suum ad libertatis ostensionẽ allegantes: (dicunt enim se ex liberis parentibus esse natos, Bulgaris fortè, vel aliquibus aliis, quos in seruitutem nostra cepit Respublica) ea quidem quæ dicunt demonstrare permitti: & postquam testes omni exceptione maiores, & in quos nulla cadit criminatio, adduxerint, ad alios eis testes opponẽdos eorum dominos procedere. Et sic eos qui proclamant, quum semper in iudiciis subsistere non possint, seruilis conditionis onere rursus opprimi. Et quando matrimoniales fiunt seruorum conuentiones & coniunctiones in nostra republica, eas tamen sacram nõ sequi benedictionem, cauëtibus dominis ne seruos inter se inuicem cum sacra benedictione coniungant, & ex eo ad libertatem perueniant. Eorum vtrumque conuenienti correctione opus habere censuit, & propterea hanc constitutionem magna cum cautione & obseruatione edidit, per quam statuitur de iis qui ad libertatem proclamant seruis, ne ij qui contrà adducuntur testes, vim vllam locúmve habeant, in quocunq; seu ciuili seu ecclesiastico iudicio: sed ij soli qui proclamãt, legitimas probationes afferant: & si ij quidem testibus abũdent qui iure sunt recipiendi, neque calumnia inducti, testium iureiurando iudicium soluatur. Sed non aliorum etiã testium aduersus hęc productiones eorum dominis permit tantur: ne magna aduersariorum inæqualitas sit inferiorib. damni causa: sed quemadmodum in iis qui idem tributum soluunt, lex beatissimi domini Basilij potentibus aduersus pauperes contrarias productiones non permisit: sic & hîc dominis aduersus seruos vis contrariæ productionis extincta erit: & sola apud eos valebit aduersus testes illata criminatio, contraria productione non omnino iis exclusa qui ad libertatẽ proclamant, quando ij qui trahunt in seruitutẽ, eos aduersus illos qui iure sunt liberi produxerint. Inferioribus .n. & imbecillis præsens constitutio gratificatur, & quod eos iuuet subministrat: nõ autẽ pro maiorib. & potentiorib. editur. Adiicit autem, & benedictiones non solũ in liberis, sed etiã in seruis valere. Et nuptias nõ alioqui legitimas & Christiana institutione dignas esse & existimari, nisi etiã benedictio eos qui cõiungũtur obliget. Absurdũ.n. esset, cũ vna in omnib. Christiana fides valeat, & vn9 sit in cõfesso baptismus, per quẽ ad dominũ deducti sumus, & eadẽ salus à nobis omnino speretur: nonnullis hanc obortam esse suspicionem, quòd serui sint boni minus participes, & liberi quidem matrimonio inuicem coniungantur prius oratione colligati: serui aut ẽm à tali bono excidant: & Deũ non assumant in congressus benedictione: vel metuant, si eum assumpserint, ne herus in dominio iniuria afficiatur, illorum seruitio priuatus. Si hoc autem locum habuerit, sanctum quoque baptismum timere oportet, ne serui à dominis alienentur: sed etiam immaculatorum mysteriorum assumptionem, ne per eam ab illis quoque alienentur, quo fiet vt in seruis intereat magnum & venerabile diuinæ fidei nomen: & non solùm hominum, sed etiam diaboli serui fient homines. Eorum autem domini in periculum quoque venient, ne dum ministerio hominum priuari formidant, à Dei gloria seipsos abalienare sustineant. Sed neque hoc est rationi consentaneum, & sacram benedictionem in seruis quoque valere, æquum, & Christiana institutione dignum est. Verùm enimuerò fortuna nouit in hominibus diuersa esse dominium & seruitutem. Et quæ nostra accepit respublica, ea in iis quoque valere oportet. Vnus autem dominus omnium, vna fides, vnum baptisma, & quod ad fidem quidem attinet, dominij & seruitutis differentiam non cognouimus. Omnes enim sumus ex æquo serui eius, qui nos suo diuino & viuifico sanguine redemit. Et quoniam hæc sic rectè & vtiliter constituta sunt, oportet magnam tuam sanctitatem hæc omnia in omnibus ecclesiis manifesta reddere: vt qui eis præsunt, ea quæ ad libertatem pertinent, sic examinantes, contrarias testium productiones aduersus seruos dominis non permittant, & omnibus in suis prouinciis manifestum efficiant, eos qui non cum sacra benedictione seruos inuicem coniungunt, non Deo gratum inter eos matrimonium constituere, sed fornicatorium coitum & stuprum confirmare. Quos enim non coniungit Deus per sacram benedictionẽ assumptus, hi omnes ad peccatum conueniũt: & sicubi hoc ab aliquo, quicumque is sit, factum renũciatum fuerit, sciãt domini, se non solùm iræ diuinæ fore obnoxios, sed à seruis quoque abalienatum iri, eis abductis in libertatem. Cùm eis enim liceat seruos suos iure inuicem coniungere, & integrum in eos habere dominium, nisi hoc fecerint, iure omnino ab eorum dominio excident. Præsens autem constitutio non solùm debet in ecclesiis quæ vbique sunt promulgari, sed in omni etiam ciuili foro deponi, tradi autem etiam iis qui in prouinciis magistratus gerunt. Quoniam autem in personis seruilem fortunam habentibus nuptiæ prius factæ sunt, & nuptiæ conuenienter iniquæ quæ hucusque inualuit consuetudini processerunt: oportet in iis quoque sacram benedictionem fieri, vt per eam, etiam si tardè fiat, id quod est colendum ac venerandum, habeant: superioribus obseruationibus etiam in hoc coniugio obtinentibus.

10. *De oblationibus & aliis ecclesiasticis iuribus.*

QVia autem de oblationibus & aliis ecclesiasticis iurib. emissa est cõstitutio illius inclyti Imp. D. Alexij Comneni, ad suggestionem quorundam diaconorum, qui curã patriarchalium monasteriorum susceperunt à patriarchali magnificentia, quæ suscriptionem habebat, Decembrem mensem quintæ indictionis: scito eam hæc ad verbum continere.

Obseruationem & correctionem animæ lapsum constat habere sanctissimum ius temporis patriarcham, tam in liberis monasteriis, quàm in traditis & donatis, & iis quæ ad administrationem vel dispensationem data sunt. Ius enim habet subeundi & contrectandi delicta animæ & secularia & publica monasteria, &, vt semel dicam, omnia quæ sunt sub eius regione, siue sint patriarchalia, siue Imper. & quæ sunt sui iuris. Et in propria quidem quę superiores patriarchæ ad incrementum non elocabant, absque impedimẽto, quando volet, ingredietur, siue ipse per se, siue eius suasione, quem ipse ex ecclesiasticis elegerit, & ea perscrutari, dignũ esse statuerit. Libera autem & sui iuris monasteria, quando ad sanctissimum dominum meum & patriarcham delictũ in monasterio factum peruenerit, siue alioqui ex fama aliquorum vel etiam vnum audiuerit, tunc, vt dictum est, ingredietur, & perscrutabitur delicta animæ etiamsi is qui dixit, nolit subire probandi periculum. Homo enim Christianus, quando aliquid factum audiuerit, debet hoc dicere cõmuni patri & antistiti. fortasse enim non vult hoc subire periculum. & propter huiusmodi causam, delicta animę inobseruata & incorrecta relinquere, est hoc valde absurdum, nullo quocumque scripto Imp. vel patriarchali hoc prohibente. Sed monasteria quidem debent nõ innouata conseruari in perscrutationibus eorum, qui mittuntur, nullo inde sumptu dato. Tunc enim animæ delictorum correctio facilè, si Deus volet, fieri. In monasteriis autem non solùm alia animæ delicta inquiret, sed etiam an dissoluta sint vel dissoluantur in parte vel in vniuersum, ab iis qui ea accepêre. & si inueniet in iis aliquas fieri diminutiones, coget eos qui ea detinent restituere, quemadmodum accepêre, & secundũ

monasterij facultates. Sed in illis quidem qui propter inopiam non sufficiunt ad statum in quo ea accepêre, quæ sunt quidem effecta meliora & aucta, cum rectè se habeant, non minuentur, sed manebūt vt se habent. Qui autē ea detinent quæ sunt illis tradita, vt regimen & administrationem ad tēpus suscipiant & eis damnū afferunt, si nolint in eum quē acceperunt statum ea restituere, eis auferantur, nec ab eis quæ habent scriptis iuuentur, eis dato conuenienti die præfinito. Interea autem dum penderet terminus, debent obseruari an ipsis eorum de in integrum restitutione operibus vacent, vt ostensum est. Tum enim etiam terminus seruabitur. Renunciationes autem, quoniam præter canones dātur & accipiuntur, omnino cessabunt: & qui accipere vel dare inuentus fuerit, si est quidem monasterij præfectus, ex præfectura expellatur: sin autem beneficiarius, è monasterio expelletur. Quæ autem ab iis qui ad tonsuram veniunt, fiūt offerentium spontanea voluntate oblationes, suscipientur, & describentur in breuiario monasterij, de iis quæ offerentur etiam sanctissimo patriarchæ cognitione data: etsi ij qui habent monasteria, documenta habeant de accipiendis renunciationibus & oblationibus & in lucrifaciendis. hoc enim cessare nunc debet, & fieri quemadmodum dictum est superius. Sed etiam seruatæ oblationes non debent alienari prætextu documentorum. Porrò autem non solùm cura animarum monachorum, sed etiam ipsorum sęcularium, incumbit sanctissimo patriarchæ: & quando viderit aliquē sæcularium sitientem propriam salutem, quomodo continget prohiberi patriarcham, quominus in monasterio eum collocet ad salutem animæ eius qui accedit, citra vllum enim impedimentum, sanctissimo patriarchæ licebit collocare, quàm charisticarij, licèt documenta habeāt. Præterquā si iubet sanctissimus meus dominus fraternitatis vsum accipere sæcularem aliquem vel etiam monachum ex alio monasterio ab eo differente, ne det sæculari vel externo monacho monachatum, & grauetur monasterium adelphato, si enim grauetur, omnino deerit monachis qui sunt intus & pro mercede fiet iudicium. Si autem accedit laicorū quispiam, qui est omnino inops & pauper, ad sanctissimum meum dominum, vel ex antistitibus qui suos thronos perdiderunt, & sunt inopes, & voluerit statuere vt is victum capiat è ditiori aliquo monasterio, hoc rectè faciet, non supra facultates numeri eorum qui sunt ordinati, monachi enim, qui sunt intus, debent præferri cæteris omnibus ad ea quæ sunt sibi necessaria capienda.

II. *De foro clericorum, & de iudice per rescriptum prohibito causam ad se transmissam disceptare.*

SI verò partitio inter aduersarios fuerit, & alterum mundani status esse appareat, alter in sacrum clerum allectus sit: actor foro rei per omnia subiacebit, & vterque ad competens iudicium abibit: nisi si quando tribunal Imperatoriū aliquis requiret. Tunc enim omnibus cessantibus Imperatoria maiestas litem diiudicabit, & decidet controuersiam. Verùm huius aureæ bullæ segmētum, quod statuit, vt quicumque ad qualecumque tribunal trahuntur, si imperatorij tribunalis auditorium requirant, admittantur: irritum factum est ex posteriore iussione eiusdem Imperatoris domini Alexij Comneni, quæ euulgata est mense Maio, indictione 3. & statuit post proœmium in hæc verba, *præscribit* igitur omnibus vobis, qui iudicijs præestis, Imperatoria mea maiestas, ne vnquam posthac vlli obtemperetis rescripto, quod iudicum quempiam iudicium ad ipsum transmissum exercere prohibeat, tametsi cinnabari subsignatum sit, tametsi cereæ bullæ sigillum habeat, sed siquidem post libelli oblationem intra viginti cognitionis dies, qui in iudicium pertractus est, dimissionē Imperatoriæ nostræ maiestatis impetret, quæ alterum iudicem illi cui prius causa transmissa est, adiungat: in vnum conueniant constituti iudices, & legitimam decisionem controuersijs imponant. Si verò viginti dierum tempus decurrerit, ne alter iudex admittatur (quoniam hoc etiam legi videtur) neque verò prætextu, quod fortasse post modum statui possit, vt causa ad Imperatoriæ maiestatis tribunal introducatur, nullo modo, quo minùs iudicium ferat, impediatur: sed transmissam sibi controuersiam ad legis præscripta exactè decidat: vt tamen litigator, si se iniuria affectum putet, à prouocatorio iudicio neutiquam excludatur. Atque hoc omnes vos iudices cognoscentes, nitimini commissas vobis lites seruare, & legitimum illis finem imponere. Non vult enim Imperatoria mea maiestas, vt posteaquam ex iussione ipsius ad iudicem quempiam controuersia transmissa fuerit, per cuiusmodicunque posterius scriptum, quod controuersiam ad Imperatoriam meam maiestatem introduci demandet, cognitio impediatur: sed vt illa apud eundem iudicem, aut (vt superius dictum est) iudices, intra viginti cognitionis dies cum ipso datos, vsque ad finem, ita vt subtrahi non possit, procedat; ac post iudicium finitum ei qui fortasse iniuria se affectum putabit, facultas sit vt per prouocationem aliud tribunal imploret, aut potentiæ nostræ audientiā requirat.

MANVELIS COMNENI SIVE EMANVELIS.

I. *De executoribus testamentorum.*

MEnse autem Martio, indict. 14. facta est Nouella sancti nostri Imperatoris domini Manuelis Comneni, quæ partim hæc statuit: *cum* his hoc etiam: iis quæ antè scripta sunt sanciendo coniungimus. Multi homines in extremis suis dispositionibus procuratores siue executores eorum quæ præscripserint relinquunt, iisque Christo, dulci isto ac mundo salutari, nomine, hærede scripto, rerum suarum dispensationem atque administrationem iniungunt. Hoc autem videntur facere, cùm pauperibus substantias suas diuidi præcipiunt. Quum enim mendicans accipit, astat Christus, ac vnà cum illo manū porrigit. Quatenus namque, inquit, vni ex minimis hisce fratribus fecistis, mihi fecistis. Iubemus igitur vt quando huiusmodi procuratorię dispēsationes, & in pias causas distributiones, quæ ad animę rectum ductum ad pupillorum, senum atque pauperum educationem & exhibitionem tēdunt, proponuntur: in his iudiciorum protelationes, atque qui hinc existunt inanes temporum decursus, locum non habeant. Contingit enim hinc, vt defunctorum animæ dānum subeant, & communis omniū boni vtilitatísque causa latæ leges commutentur in contrarium. Tum neque iustum esse Imperatoria mea maiestas iudicat, vt qui ordo in reliquis iudiciis obtinet, etiam in istiusmodi vsurpetur: sed vt talium specierū ambiguitates confestim soluantur: neque libellus detur, & cognitio in tres aut summum quatuor dies differatur: nulla iudiciaria dilatione introducenda, quid quique iure competat, disquiratur: citra omnem dilationem vtraque pars accersatur: atque vt quid iuris se habere putet, proponat exigatur: tùmque demum per breue tempus, in mensem fortè vnum aut etiam alterum extēdendum, res in controuersiam deducta, prout iudici visum fuerit, conuenienter dirimatur: in sua sede ac soliditate firmiter maneant leges, quæ non mox à defuncti morte, sed post aliquot dierum decursum successores ipsius in iudicium trahi statuunt: quemadmodum quæ huc pertinent, fusius in Basilicis tractata sunt. Si verò procurator ad dilationem vergere videatur, eáque euertere dolo deprehēdatur, nec quemadmodum testator præcepit, procrastinationes nectendo faciat: à rerum defuncti procuratione ac dispensatione remoueatur: eáque quibus Imp. statuerit iniūgatur: aut si is forte peregrè sit, præfectus vrbis vnà cū sanctissimo ecclesiæ œconomo res illas procuret ac dispenset: qui de his quę in huiusmodi speciebus administrarunt, Imperatori, aut (si fortassis hic peregrè erit) sanctissimo patriarchæ rationem reddere debebunt. Non tamen prout Imperator iusserit, defuncti voluntas adimpletur.

2. *De ferijs.*

CÆterùm, si quonam die iudicia cessent, exactè discere velis, lege adorandam illam diuinitus coronati, optimi ac sancti nostri Imperatoris, domini Manuelis Comneni Nouellam, mense Martio, indictione 14. anno ab orbe condito 6674. emissam, atque hæc post proœmium complectentem.

Sancimus igitur, vt illi dies feriati sint, quos in præsenti constitutione nominatim enumerabimus. Quorum alij omnino toti feriati sint, vt nullo modo vllą ipsorū parte constitui iudicium possit, extra quam si fortè Imperator dispēsationis modo, aut propter necessitatem (vt multa sæpenumerò rerum vicissitudo nouiter introducit) in illis etiā iudicium cōstituere velit: alij verò ex parte à iudiciis cessent, à mane videlicet vsque ad ipsum diuini ministerij tempus: vt iudicibus, præcationibus, atque glorificando Deo vacare liceat, ac deinde post diuinum sacrificium iustitiæ operam nauent, secundúmque legum vim iniuriam passis auxilium ferant. Verumenimuero quibus ita post diuinum ministerium iudicare permissum est, in conficiendis à se instrumētis, temporis, quo illa confecta sunt, mentionem facient. Ac primùm quidem de omnino feriatis est agendum.

Natalis itaque dies purissimæ dominæ ac Dei genitricis, qui est octauo Septembris, feriatus est. Item decimus quartus, qui propter exaltationem viuificæ crucis honoratur. Item vigesimus sextus, propter Apostoli & Euangelistę Ioānis Theologi transmutationem. Item sextus Octobris: quòd tum memoria sancti Thomæ Apostoli celebretur. Itē 9. in honorem Iacobi Alphæi Apostoli. Item 10. in honorem Lucæ apostoli & Euangelistæ. Item 13. Nouembris, quòd tum memoria patris Chrysostomi celebretur. Item decimusquartus, quòd tum Philippus Apostolus festiuiter honoretur. Item decimus sextus, quòd tum Matthæus euāgelista & Apostolus honoretur. Itē vigesimusprimus, quòd tum Dei genitricis in templū introitus celebretur. Itē trigesimus quòd tū Andreas Apostolus festiuiter, honoretur. Itē nonus Decēbris: quippe quia tunc genitricis Dei nostri conceptio celebretur. Item vigesimus, vsque ad ipsum sextū

Ianua-

Ianuarij,vtpote quòd diebus illis natalitia & baptiſmus domini & Dei & Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti celebretur. Item eiuſdem Ianuarij duodeuigeſimus,diuinorum patrum & doctorum Athanaſij & Cyrilli gratia. Item eiuſdē menſis vigeſimuſquintus,propter memoriam magni patris Gregorij theologi.Item ſecundus Februarij, quòd tum Seruatori obuiam itum ſit. Item tertius,celebrandæ memoriæ Simeonis Dei ſuſceptoris cauſa. Item vigeſimuſquintus Martij,boni nuntij ergo ad Dei genitricem delati. Itē dies Paſchales ab ipſa Lazari reſurrectione,vſque ad ipſum poſt ſacrum Paſcha octauum.Item decimuſquintus Aprilis , in honorem apoſtoli & euangeliſtæ Marci. Item trigeſimus, in honorem fratris theologi & euangeliſtæ,Iacobi apoſtoli.Item octauus Maij,ob memoriam euangeliſtæ, Ioannis theologi.Item decimus , propter memoriam Simonis Zelotæ apoſtoli.Item vigeſimuſprimus, propter memoriam ſanctorū ac apoſtolis æqualiū,magnorum Imperatorum, Conſtantini & Helenæ.Item vigeſimuſſextus,propter memoriam apoſtoli Alphæi Iudæ.Item 11. Iunij,in honorem Bartholomæi apoſtoli. Item vndeuigeſimus in honorem apoſtoli Iudæ,qui & Thaddæus & Lebæus & Iacobus nominatur. Item vigeſimuſquartus,propter præcurſoris natalitium. Item vndetrigeſimus propter principum apoſtolorum,Petri & Pauli,celebrationem. Item trigeſimus, propter duodecim Apoſtolorum celebrationem.Itē vigeſimuſquintus Iulij,propter ſanctæ Annæ,matris Dei genitricis,obdormitionem. Item ſextus Auguſti,propter Seruatoris noſtri Ieſu Chriſti transformationem. Item nonus, propter memoriam ſancti Matthiæ apoſtoli. Itē decimuſquintus,propter glorioſam ſanctæ Dei genitricis emigrationem.Item vigeſimus,propter memoriam ſancti Thaddæi apoſtoli.Item vigeſimuſquartus,propter Bartholomęi apoſtoli memoriam.Item vndetrigeſimus,propter venerabilis Præcurſoris decollationē.Hiſce omnino feriatis dieb. connumerabuntur medietates quadrageſimalis ieiunij , & pentecoſtæ:tū etiam Seruatoris aſſumptio,& omnes totius anni,dominici dies:vt in illis omnis in iudiciū aditus præcludatur,ac nemo iudicum iudiciale quiddam faciat. Sanè verò qui ex parte iudicium ſiſtent, neque toti(vti antea diximus)feriati erunt,hi ſunto.Menſis ſeptēbris ſextus,quoniam tunc in Chonis ſummi ducis Michaelis miraculum prodigioſè peragitur.Itē vigeſimuſtertius Octobris, quoniā memoriam fratris Dei,Iacobi celebramus.Item vigeſimuſſextus:quia magnum illū martyrem & vnguento ſcaturientē feſtiuiter veneramur,Demetrium. Itē primus Nouēbris:quod miraculoſi illi anargyri , Coſmas & Damianus,feſtiuè colantur.Itē octauus , quod conuentus defunctorum celebretur.Itē duodetrigeſimus,quod S.Steph.martyr iunior celebretur.Itē quartus Decēb.in honorē egregię martyris Barbarę.Itē ſextus,in honorem miraculis celebris vnguentóque ſcaturientis Nicolai.Itē decimus Ianuarij , in honorem diuini Gregorij Nyſſeni.Itē decimus ſextus,propter adorationem venerabilium principis Apoſtolorū Petri vinculorū.Item decimuſnonus,propter recuperationem venerabilis defuncti Gregorij theologi.Itē vigeſimuſſeptimus,propter recuperationē venerandarū reliquiarū Chryſoſtomi.Itē ſeptimus Februarij,in honorē magnifici martyris,ducis exercitus,Theodori. Itē decimuſſeptimus , in honorē præmiis decorati Theodori tironis.Itē nonus Martij,nēpe quod tum ſanctorū quadraginta Chriſti martyrū memoria celebretur. Itē vigeſimuſtertius Aprilis, quippe quia tū magnificus martyr Georgius honoretur.Itē ſecundus Maij in honorē magni Athanaſij.Itē octauus Iunij , in honorē magnifici martyris Theodori,exercitus ducis. Itē nonus,in honorē ſancti patris noſtri Cyrilli Alexandrini. Itē vigeſimuſſeptimus,in honorē ſancti & miraculoſi Sāpſonis.Itē primus Iulij,quia tum ſanctorū & miraculoſorū anargyrôn illorum memoriam colimus.Itē ſecundus,quia depoſitionem pretioſæ veſtis Dei genitricis recolimus. Itē octauus , quia magnificū martyrem Procopium feſtiuiter honoramus. Itē vndecimus,quia eximiā martyrē Euphemiam concelebramus.Itē vigeſimus,quia prophetā Heliā honoramus.Itē vigeſimuſſeptimus,quoniā præmiis decoratum & miraculoſum Panteleemonem feſtiuè colimus. Item trigeſimuſprimus Auguſti , propter precioſi cinguli immaculatæ Dei genetricis depoſitionem . Atque hi quidem dies ſunt qui quodammodo feriati , & quodammodo non feriati ſunt. Quibus verò diebus propter natiuitatem aut creationem principis feriamur, hos Imperatoria mea maieſtas inter non feriatos collocat: præſentem ſanctionem à ſe inchoans , & per ea quæ ipſamet actura eſt,reliquos docens.Non perinde enim pręſentis conſtitutionis ſermo quantumuis in illū attentis , atque imperatoriæ maieſtatis meæ actio perſuadeat. Mea itaque Imperatoria maieſtas,quibus diebus,tum in hanc vitā producta,tum diuina prouidentia in Imp.deſignata eſt,ne feriati ſint,neq; vllas inducias in illis iudicia habeant,ſancit. Sane pręter ſupra deſcriptos anni dies omnes faſti erunt,& in illis iudicia, iudiciariíſque ſententiis conſentaneæ executiones exercebuntur. Perſuaſum autem habemus , Deo etiam hanc Imperatoriæ meæ maieſtatis ſanctionem fore gratam.Cū enim Phariſęos execraretur dominus,neglectū ab ipſis miſericordiæ iudicium ante omnia cauſatus eſt.

3. *De ſynodica ſubnotatione patriarchæ Lucæ de nuptijs ſeptimi gradus cognationis.*

FActa eſt autē etiam poſtea iuſſio potentis & ſancti Imp. noſtri & domini,emiſſa menſe Maio eiuſdem indictionis,quæ hæc in eius parte decernit.

Noſtra itaque Imperatoria ſublimitas hoc ſynodale de quæſito reſponſum,vel,vt verè dicam,decretum conſequēter diuinis canonibus legibúſque ciuilibus editum,in poſterum obſeruandum & perpetuò immobile ac immutabile futurum iudicauit,eandem de propoſita quæſtione habens ſententiam,quam ſanctiſſ.D.& vniuerſalis patriarcha, & ſancta ac diuina ſynodus.

4. *De deciſione Siſinij de nuptijs duorum fratrum cum duabus conſobrinis.*

CVm hæc ita ſe habeant , & de eiuſmodi contractu exorta eſſet controuerſia, emiſſa eſt Nouella conſtitutio potentis & ſancti noſtri Imp.& domini menſe Iunio , indictione octaua,quæ hæc in fine proſequitur.

Itaque vt vtraque rectè ſeruentur & colantur Imperialiū & ſacerdotalium iuſſionum maieſtas, legúmque & canonū ſubtilitas,nec deciſio omnino ſoluenda eſt, nec rurſus permittendum vt omnino exerceatur. Sed media quadam & regia,vt aiunt,via eſt incedendum:& vtrumque eſt conſeruandum,nempe & reuerentia quæ debetur antiſtiti, qui illam deciſionem conſcripſit:& Imperatoribus,qui illius deciſionis meminerunt : & videndum nequid quod à legibus canonibúſque diſcrepet,ſuadeatur,quod hæc induxit deciſio. Oportet enim contractum ea deciſione introductum, iam quidem etiam ante interrogationem perfectum non diſſolui,ſed eos qui ſic matrimonio coniuncti ſunt, pœnis impoſitis grauari , iudicio & examinatione illius loci antiſtitis , & conſeruari coniugium. Quod ſi prius ſciſcitatum acceſſerint , non concedere ſine conuenientibus pœnis & mandatis,propter eam,quæ ſuperius dicta eſt,reuerentiam. Nec liberè ac ſecurè,nulláque ad eos retardandos allata cauſa ſciſcitantibus permittere,ſed cum mandato,vel ipſos potius ab eccleſia,dictæ deciſionis,& eorum qui in illa decernuntur,commemorationem accipere.Etſi decretum quidē honorare volentes,quæ etiam in eo comprehenſa ſunt, velint inconcuſſa manere,ſunt omnino laudandi : ſin autem quod ab eo vetitum eſt velint agere,hoc eis facere permittetur,conuenientibus tamen eis prius pœnis impoſitis.

5. *De nuptiis cum duabus ſobrinis.*

QVia autem aliquando ad Imperatoris tribunal agitatum eſt , an poſſet vnus & idem duas ſobrinas in matrimonio habere : vtpote cùm contractus ad ſeptimum affinitatis gradum deducatur , edita eſt Imperatoris D. Emanuelis Comneni iuſſio,quæ ſtatuit hoc non poſſe fieri.quoniam maritus cenſeatur vnius eſſe gradus cum vxore:& quod contractus ad ſextum affinitatis gradum deueniat.

6. *De ſententijs iudicum.*

HIs ſic definitis,quæſierit quiſpiam,cùm præſens canon definiat in omnibus cauſis plurium ſententiam vincere : Nouella autem conſtitutio potentis & ſancti noſtri domini & Imperatoris D. Emanuelis Comneni mēſe Iulio. 14.indictionis annis 6674.promulgata,conſtituat cum aliis & hæc nominatim : Si omnes non ſunt eiuſdem ſententiæ, ſed aliqui diſſentiant,ſi,qui diſſentiunt,numero ſunt æquales,eorum præferetur ſententia quibus is qui iudicio præeſt conſenſerit : vtrum ſequi debeamus.

7. *Ne morientium epiſcoporum diripiantur bona ab exactoribus.*

PRæterea tene memoria conſtitutionem Septembri mēſe , XIIII. indictione emiſſam , Imperatoris domini Emanuelis Comneni, de non rapiendis ab exactoribns bonis,quæ ad defunctos epiſcopos pertinuerunt:quæ quidem hæc complectitur.

Res quæ & in Dei contemptum,& ad legum naturæ infirmationem,ab iis qui,vt aiunt , neque Dei vocem , neque hominum vindictam formidant,vt eſt veriſimile,patratur, non ferenda omnino meo Imperio viſa eſt,cùm ad eius aures perueniſſet. Quamobrem eam vt omnino Chriſtiana profeſſione indignam,meum corrigit Imperium. Ei enim relatum eſt, in exceſſu è vita eorum qui vbivis pontificatum gerunt in ſanctiſſimis Dei eccleſiis partim quidam antequam funus efferatur,partim verò poſtquam elatum fuerit:eos qui in ea regione fiſci procurationem exercent,ipſorum mortis prætectu,eorum cellas inhumanè inuadere , & immobilia quæ ſunt ſub eccleſiis quæ eis obtigerant, & omnes quidem facultates quæ in illis inuentæ fuerint,auferre:vniuerſam autem eiuſmodi immobiliū exactionē facere,& ea alioqui omnino conterere.Imperiū ergo meum ne vel auditu quidē ferendā eorū eſſe audaciam exiſtimans,ne

cùm damnum & calamitas ex antistitum morte ad eorum ecclesias peruaserit, hi multo maiorum calamitatem inuehant,& ea sint quam iam habent molestia longè molestiores: statuit per hanc pręsentem constitutionem, ne ab iis qui ducales magistratus gerunt, vel descriptiones vel aliqua alia publici iuris exercẽt, tale quid in sanctissimas ecclesias, vel earum immobilia, vel antistitum cellas, in eorũ morte deinceps amplius innouetur: sed si testati quidem moriantur antistites, eorum volutate & ordinatione omnia fiant, quod ad ea attinet quæ in eorum cellis inueniuntur. Quod si forte etiam intestati decesserint omnia quoque fiant vt sacris canonibus & legibus videtur. Atqui in viduarum ecclesiarũ immobilia ne pedem quidem omnino immittet aliquis ex ducib. vel aliquib. aliis, vt dictum est: sed nec quęlibet illinc pars quomodocũque apprehendetur, sed omnia à partibus eiusmodi ecclesiarum in ipsis administrabuntur, quemadmodum de ea legitime & canonice edictum est: donec sc. qui post mortuos antistites in ecclesias renũciati sunt, in regione fuerint, & eorum administrationem apprehenderint: debente scire eo qui ad infirmationem alicuius eorum, quę à præsenti Imperij mei constitutione decreta sunt, processerit, quod etiamsi Deus in tali eius támque audaci incépto in præsentia siluerit, omnino in futurum dignum eius supplicium reseruans: Imperium tamen meum eum acerbius in præsentia aggredietur, pœnis eũ corporalibus subiiciẽs & suorum membrorum truncationibus, bonorúmque publicationi, & diuturno exilio. Non solũ ex eo simplum reddet ecclesiæ, quod ei illo modo ab ipso auferendũ est, sed etiam à fisco talis quantitas in duplum absque vlla commiseratione exigetur, perfectissima de ea re cognitione ab antistite illius temporis data mystico; qui debet etiam vtraq; administrare: de suo autem peccato omnino excusationem non habebit. Venit enim meum Imperium, & eis per præsentem constitutionem euangelice locutum est, quæ in sacro chartophylacio seu tabulario reponetur, sanctissimis ecclesiis opem latura, etiamsi eius exemplaria sola competenti fide munita ab ipsis partibus insinuentur. ea enim archetypi vim habebunt, & exhibentibus aderunt ad æternam securitatem.

8. *De homicidis voluntarijs.*

QVi autem de voluntariis homicidis mense Aprili, Indict. XIIII. à potẽtissimo & sancto Imperatore nostro domino Emanuele Comneno Nouella edita est, eam mandamemorię, quæ sic habet, post procemium sic tractans.

Iubet ergo omnibus qui sunt in regionibus iudicibus & militaribus quæ sunt in eis copiis, & earum ducibus, vbi fuerit cædes volũtaria, & tale quidpiam ausus fuerit aliquis vt omnes statim excitentur ad apprehendendum homicidã, & eum vinctum mittant ad Imperatoriam circumspectionem: vel si ea absit, ad magnæ vrbis quæ à Deo custoditur præfectum, vt ipse in carcerem publicum introducatur, & tam in corpore quam in bonis secundum legum & Nouellarum constitutionum potestatem puniatur, & alia supplicia subeat. Scientibus his omnibus, si probatum fuerit potuisse quempiam homicidam apprehendere, & non fecerit, eum non secus condemnãdum quàm si Imperio insidiatus fuerit: sin autem latuerit fortasse quispiam, & ad sanctissimam Dei magnam ecclesiam confugerit, postquam pœnæ ecclesiasticæ aduersus eum processerint, ex legali obseruatione præsente quidem in regia vrbe eo qui imperium obtinet, ab eo mittetur in prouinciam quam censuerit, vt totum vitæ suæ tempus illic transigat, nec illinc effugiat, vt recurrat in eum locum in quo facinus execrandnm admisit. Absente autem forte Imperatore à præfecto, vt dictum est in aliquam remotiorẽ regionem exterminabitur, & illic vitæ suæ tempus peraget. Sin autem non solùm voluntarie, sed etiam præmeditato captóq; consilio cædẽ perpetrauerit, non cogetur ex prædicta regia constitutione tonderi. Si enim eum qui sua sponte ad tonsuram accedit, non eo ipso statim admittit canonica subtilitas, sed ei sufficiente tẽpore attributo, & per ipsum mente eius firma sit an instabilis examinata, si quidem hominem inuenerit in eo quod primum habuit proposito perseuerantẽ, & monastico habitu & corporis mortificatione se impigrè præparantem, boni quoq; operis ei affert complementum, eo in monasticam institutionem statúmque suscepto: quomodo non fuerit à ratione alienum, & à legibus spiritalibus diffidens, aliquem necessario tondere, cúmque homicidam, quem Deus eo vsque reliquit vt etiã manus fraterno sanguine pollueret? Timendũ est etenim, ne inuitus vitã angelicã ingressus, eáque vi suscepta, venerando habitu in ludibriũ vtatur. Homines. n. leuiores quum in dementiã inciderũt pessimas & peruersissimas actiones suapte natura aggrediuntur. Loco ergo tonsuræ statuit mea Imperialis maiestas, vt qui volũtariã cædem capto consilio perpetrauerit, in custodia toto vitæ suæ tempore degat: & nec illinc quidẽ educatur iussu fortè Imperatorio per obliuionẽ exhibito De eorũ autẽ facultatib. fiat sicut iussit Imperator memoratus. Quia autem plures homicidæ qui cædẽ meditatò & consilio capto perpetrant, ad sanctissimã Dei ecclesiã postea accedentes, non vt facta est à se, sed vt ad suam facit vtilitatem, cædem confitentur, iubet mea Imperialis sublimitas, vt à sanctissimo huius tẽporis patriarcha ad regionis antistitem, & qui ei subest clerũ, qui etiã ad prouinciæ iudicẽ cũ pœna scribat, & quemadmodũ factã esse cædem ex illius rescriptio intellexerit, ita eã quoque persequatur: & non eũ qui capto consilio cædem facit propter falsam suam confessionẽ, ad easdem pœnas & eadẽ supplicia admittat, ad quæ qui fortuito & improuiso in tale aliquod crimen incidit. Si quis autem homicida, qui ad sanctissimam magnã ecclesiã confugerat, & vel perpetuo exilio condemnatur, vel in vinculis esse, vel in perpetua esse custodia toto vitæ suæ tempore iussus erat, solutus, inuentus fuerit in loco vbi cædem perpetrauit ambulare, vinctus ab exactore qui est in prouincia, ad meam Imperialem sublimitatem mittetur: & quæcumque quidẽ res tunc ei inuentę fuerint, exactori in lucrũ cedent, & ei qui homicidam indicauit, ex ęquo diuisę. Omnino autẽ curæ erit iis qui sunt in sanctissima magna ecclesia illorum iudicibus, vt cum cõueniente canonica seueritate crimina cædis puniant, & tẽpora non temerè contrahant, nec plusquã par sit in iis quæ nõ decet, se lenes & clemẽtes præstent. Imperialis autẽ meæ cõstitutionis exempla, ab iis qui præsunt iudiciis descripta, missa ad ecclesias quæ sunt in prouincia, ibi reponentur: vt eorum quæ sunt constituta omnes scientiã habeant, & faciant quomadmodum eis comprehenditur. Quod si is qui capto consilio cædem fecit tõsuram sua sponte elegerit, non absque probatione inter monachos cooptabitur: sed sufficienti tempore accuratissime & diligentissime ex canonicis constitutionibus examinatus, & probatus, in monasterio vel inuitus toto vitæ tempore manere cogetur, nec ei vnquã exire permittetur. Monasterium autẽ erit omnino in alia prouincia, & non in ea terra quæ mortui sanguinem dehiscens malè suscepit.

9. *Vt ecclesiarum & monasteriorum quæ sunt ad vrbem, immobilia intacta sint à manu fisci.*

POtenti ergo & sancto nostro Imperatori gratię agendę sunt, qui apostolico canoni consequenter & pręsenti cõstitutioni, ecclesiaru & monasteriorũ quæ sunt ad vrbẽ, intacta & integra, immobilia conseruauit à manu fisci seu publici, per tres aureas bullas suæ Imperialis maiestatis: quarũ altera quidem Iulio mense, IX. indictione, 6654. anno facta est, & constituit non lædi monasteria, eo quod iura quæ illis fortè adsunt claudicent: & secunda, quæ mense Octobri, VI. indictione 6665. anno emissa est, & iubet monasteria indiuulse & inseparabiliter habere immobilia etiã si eis allegationes à census descriptore datæ sunt, quæ pro iure fisci faciunt. Hic autẽ sitæ non sunt, quòd non perpetua cautio & vtilitas monastęriis ex iis suppeditetur, sed temporalis. Alia verò quæ mẽse Martio VI. indict. 6666. anno edita est, & in omnib. secretis posita quæ post prœmiũ hoc expresse edicit.

Imperialis mea sublimitas aliquot ab hinc annis auream bullam emittere dispensaréque pręuenit, iísque quæ in hac vrbium regina sita sunt, monasteriis, & iis quę sunt in occidentali parte Steni, quantũ est in littore & longius: similiter & iis quæ sunt in sinu Nicomediæ, & vsque ad ipsam Nicomediam, & iis quæ sunt in insulis, Oxea, Prima, Chalce, Plate, sancta Glyceria, Principo, Antigonia, Tragonesio, Terebinto, sancto Andreæ, sancto Typhroni, sancto Liberio, Codonæ, Pelago, Co insulæ dimidio, Medicæ, & sancto Demetrio, & iis quæ sunt in possessionibus portuum, & vsque ad complexum Athyræ: & (vt semel dicam) iis qui circum circa Reginam ciuitatem exercentur monachis, viris & mulieribus iis multa iura largita est, & in immobilium detentione ac dominatione, quæ quibusdam iuribus ad eos pertinens, firmam & inconcussam possessionem concessit: quemadmodum aurea bulla hæc fusius persequitur. Sed quoniam cauillatores quiescere non potuerunt, sed fisci seu publici prętextu eis grauem afflictionem intulerũt: Imperialis mea maiestas Deũ placare & propitiũ efficere volẽs, ob ea quæ ipsum vt homo offendit: simul etiam volens magni Imperatoris, Christi scilicet, milites qui vitã monasticã propter ipsum elegerunt, & spiritus armaturã induerũt, socios habere, & strenuos defensores aduersus hostes tam qui videntur quàm qui non videntur, bono illi fundamento tectum quoque proportione conueniens imponere voluit: & præsentẽ aureã bullam ea ex causa edidit, per quam statuit & definit, omnia immobilia quę hodie ab enumeratis monasteriis possidẽtur, vel etiã silẽtiariis & anachoreticis cellulis, vel lauris, & omnino monasticis habitaculis, quocunq; nomine vocentur, parœcias, prædia, cõuentus, tributa, vectigalia, portus, flumina, iura maritima, & vt semel dicã. quodcũque ius in possessione immobili consideratur, & in quocũq; loco situm sit, in quo scilicet hucusq; non data est iis denotatio seu designatio ab iis qui sunt in ea regione census descriptoribus, quæ publicũ in iis ius habere cõprobet, habere dictas mãsiones perpetuo dominio, vt imperij mei donũ & liberalitatẽ, & eis deinceps semper in posterũ dominari, etiãsi probabili vel non probabili de causa aliqua eorũ, vel etiam fortasse omnia hucusque detinuerunt: vel etiam sine vllo titulo, vel ex titulo quidẽ qui male se habet, vel ex fortasse falso confictus. Omnia. n. quæ ab ipsis in qeocumque situ possideatur iu oriente & occidente, siue ex iis qui eo

tempore adminiſtrabant Imperatoribus ſiue ſint ex fragmentis, ſiue ex commiſerationibus, ſiue è loco motis, vel caducis, vel ex vilibus quæ penduntur diariis, vel ex vilibus calamitate vexatis, vel iis quæ à potentibus vendita ſunt, vel contra: vel ex correctione male factarũ venditionum, &, ſi in aliis locis iuſſa dari, in aliis tradita ſunt: vel donata, non tradita ſunt: vel tradita, donata non ſunt, vel quouis alió modo malè ab ipſis detinentur, inconcuſſe & nullo negotio eis exhibito, à dictis monaſteriis vult meum Imperium ea in æternum poſſideri, vt meum mei Imperij donum à mea liberalitate & munificentia profectum. Cum enim ſola nunc apud ipſos immobilium inueniatur detẽtio, quæ pro omni titulo debet eis ſufficere, eſt ſuperuacaneum, de vllis aliis curioſè inueſtigare. In omnibus enim quæ hodie poſſident, præterquam in iis in quibus à publici-cenſus in ea regione deſcriptoribus documento data ſunt, quæ ius fiſci ſeu publici, vt dictum eſt, probant, debet præſens aurea Imperij mei bulla ſufficere, & pro donatione, & emptione, & quouis alio titulo ſatis eſſe: etiamſi quodcunque aliud ſecretum in eis probetur. Nec cogentur monaſteria, ob ea quæ nunc poſſident immobilia, antiqua alia quæ eis adſunt iura proferre. Sed hac præſenti aureæ bullæ ſcriptura pro omni iure vtentes, ea contenti eſſe debent, vt quæ eis, vt prius ſcriptum eſt, ſufficere debeat, & pro donatione & pro traditione, & quouis alio iure. Sin autem inuitante fortaſſe tempore, voluerit vllum monaſterium iis etiam quæ habet iuribus & titulis vti, ea pro ſe afferens, à nullo penitus prohibebitur. hoc enim non faciet neceſſario. Sin autem hoc propria voluntate elegerit, nemo impediturus admittetur. Non ſolum autem ad probandum ius terreni quòd habent, monaſteriis ſufficiet præſens bulla aurea: ſed etiam in parœciis quæ nunc ab eis detinentur, & prædiis, vectigalibus, conuentibus, traiectionis ſolutionibus, portubus, fluuiis, iuribus maritimis, & quocunque alio iure, quod ab eis poſſidetur, præterquam in iis in quibus documenta pro publico (vt ſæpe ſuperius dictum eſt) aſſumpta ſunt. Sin autem recenſeri iuſſa ſunt vel amputari quædam tributa, vel pacta, vel militiæ, vel publica, vel libellica, vel aliquid aliud quod ad publicum pertinet, & non factum eſt quod recenſendum erat, vel habet aliquod aliud ius quod apprehendi poſſit, monaſteria ex eo nihil lædentur. Quid autem opus eſt multa dicere, & enumerare, & exempli gratia afferre? Verborũ multitudinem Imperij mei maieſtas prætercurrens, ne quis in eiuſmodi rebus callidus & vafer nonnullis quidem dictis, ex iis cauſis quæ immobilia concutiunt, aliis verò ſilentio præteritis, verba arripiat, & more Iudaico, literæ inſiſtat, & conetur in iis quæ dicta non ſunt, monaſteria agitare & vexare, vniuerſali & generali oratione Imperium meum vult & decernit, vt quod in iis quæ hodie à monaſteriis poſſidentur, vel in ipſis ſunt monaſteriorum cathedris, pro publico cogitatum fuerit ab aliquo, vel nunc vel quandocunque, monaſterio datum eſſe reputetur. Et ſimulac hoc cogitarit quiſpiam vel dixerit, id quoque ſtatim apprehendet monaſterium, vt hodie à mea Imperatoria ſublimitate donatum. Quod enim ad ea attinet quæ nunc poſſident immobilia, de quibus pro publico documenta non acceperunt monaſteria, imperium meum vult vnumquodque eorum publicum exiſtimari, & perpetuam firmitatem obtinere, & à nullo de ea re diſceptari. & quemadmodum publico nulla à ſe moleſtia negotiúmve exhibetur, ſic nec ſilentiaria, nec monaſteria, nec reliqua ab vllo publici curatore litibus agitabuntur, ſiue quis probabilem, ſiue non probabilem cauſam afferat, ſiue cuiuſmodicunque ſit quod loquetur. Quiſquis enim hoc facere aggreſſus fuerit, inualida & reuera infirma dicere videbitur: & citra vllam miſericordiam, eius facultates fiſco conſecrabuntur, & ipſe omnino infamis ſemper erit: vtpote qui Imperatori aduerſetur, qui piè ac religioſè omnem moleſtam vexationem à monaſteriis in iis quæ ipſis data ſunt, per præſentem auream bullam amoueat, & per ipſam exiguum aliquod donum offerat pro innumerabilibus beneficiis quæ à munifica eius dextra accepit. Non licebit ergo nec publici cenſus deſcriptori, nec vllius ſecreti præfecto, vel peræquatori, vel in rebus agenti, vel alij perſonæ quæ publicum tractet, monaſteriorum immobilia deſcribere, vel focos cenſere, & terræ menſuras inueſtigare, vel parœcorum quantitatem, vel quod terræ amplius poſſidetur, vel non iuſto pretio emptum eſt, vel iniuſtè detinetur, examinare. Sed quoniam Imperij mei mandato acta facienda ſunt, eorum nomine quæ hodie à monaſteriis detinentur immobilium, & parœcorum, tunc demum iuſtè monaſterium moleſtia afficietur, & quod iniuſtè detinet, ab eo auferetur, quando publici cenſus deſcriptor oſtenderit monaſterium extra terminum occupare loca vel parœcos, vel ius aliud. Nec enim licentiam habebunt monaſteria augere & amplificare ea quæ ab ipſis hodie poſſidentur, ſiue parœci ſint, ſiue loci, ſiue ἀντέργια. Verumtamen per huiuſmodi occaſionem non licebit exactori aut deſcriptori vlli fumarium, vel menſorium, aut aliud quodpiam vectigal quod ad ipſius officiũ pertineat recipere ab immobilibus quæ ſupraſcriptis ſubiacent monaſteriis. Qui enim contra auſus fuerit, ſciat ſe non tantùm id quod exegit, multiplicatum reſtituturum, ſed & omnium bonorum publicationi cum infamia & ciuilium munium incapacitate ſubiectum iri. Sic enim vult mea maieſtas iam manifeſtatorum monaſteriorum immobilia omnia haberi ab vnoquoque exactore, quaſi non ſubſint ipſius officio vel poteſtati. Et quemadmodum exactores in non ſibi ſubiectis prouinciis nihil iuris habent, vt in iis agant adminiſtréntve quicquam: ſic nec in immobilibus monaſteriorum exactores prouinciarum, quibus ea ſubſunt, cenſebuntur exactores. Quæ igitur fient acta, & deſcriptiones ab iis quos Imperium meum ſtatuerit ad probationem eorum quæ à monaſteriis poſſidentur, competentibus ſecretis propter notitiam inſinuabuntur. Scire namque debent omnia monaſteria, ſi quod ex iis deprehenſum fuerit aſtutiam aliquam vel colluſionem vel dolum feciſſe in immobilibus quę hodie ab ipſis poſſidentur, non ſolùm nihil vtilitatis ex hac meæ maieſtatis aurea bulla conſequuturum, ſed etiam caſurum iure conceſſo prædictis monaſteriis per præcedentem mei Imperij auream bullam. Deinde autem ſuſtulit hæc aurea bulla omnem quoque iuſſionem quæ ei aduerſatur, quæ ſcilicet facta eſt vel fiet: & ſtatuit vt monaſteria ſuis quoque antiquis titulis vtantur.

10. *De immobilibus magnæ eccleſiæ.*

ET illi quidem antiquo & celebri Solomonis ſapientiæ templo pro viribus offerebant omnes: & huic quoque ſacro & maximo templo, quod eſt ſub nomine Dei ſapientiæ, qui ex Solomone & Dauid ſecũdum humanitatem deriuatur, glorioſe & regaliter extructo, cuius erat illud Solomonis præfiguratio, nouæ inquam Sion, arcæ ſanctificationis, Seruatotis noſtri eccleſiæ, (quam ſuper Apoſtolicorum mandatorum Petram adeò ſtabilem & immobilem Spiritus ſanctus ædificauit) multi diuerſa munera obtulerunt, quæ in immobilibus poſſeſſionibus ſpectantur, ad orientem & occidentem ſita: ſed nonnulla in inſulis (ſunt autem eorum quæ dixi, per redemptionem multa, ne dicam plurima) publico ea applicare decreuerunt ex diuerſis cauſis ij qui ſunt vbique publici cenſus deſcriptoribus, & in eiuſmodi rebus exercitatis. Quoniam autem hoc ad mei Imperij aures frequenter delatum eſt relatione eorum qui hoc magnum & diuinum templum diſpenſant: ſtatim noſtra potentia nihil cunctata, hanc præſentem bullam huic venerabili domicilio elargita eſt, per quam ei purè donat & concedit noſtra pietas omnia quæ ad fiſcum ſeu publicum quomodocúnque pertinent, ex iis quæ ſunt in oriente & occidente, & ab eis in omnibus inſulis poſſidentur, immobilium poſſeſſionibus, tanquam eius donum aliquod & ſacram oblationem, ſiue ſint parœci, ſiue terra fortaſſe arabilis, vel pratenſis, vel conſita vitibus, vel hortenſis, vel cuiuſmodicunque prædia, ſiue in eorum domibus agant famuli negotiatores vel artifices, etſi caſtra in aliquibus eorum extructa ſint, vel aliquid aliud, quod ad publicum vtique pertinet, inuentum fuerit. Corrigit autem meum Imperium per præſentem auream bullam quęcunque claudicare inueniuntur in iis quæ dictæ magnæ Dei eccleſiæ adſunt viribus ac titulis in omnibus eiuſmodi immobilibus quæcunque ea fuerint, & omnia quę illis adſunt in oriente & occidente, & in omnibus inſulis, vt nunc à meo Imperio data, & ei conceſſa reputentur per præſentem bullam auream noſtræ ſerenitatis. Ob eam enim cauſam & exactas procedere deſcriptiones, quæ declarent cuiuſque generis immobilia, & qui eis præſunt incolas ac inquilinos: hoc amplius inuenta in iis omnis generis ἀντέργια à locorum deſcriptoribus, eorúmque ſubſcriptionibus confirmari & in perpetuam ſecuritatem parti ſanctiſſimæ magnæ eccleſiæ tradi iubet noſtra maieſtas: vt omnia ſint manifeſta & extra controuerſiam poſita, nec vllo tempore in diſquiſitionem reuocentur à deſcriptorum quoquam, vel inſpectorum, vel peræquatorum, & eorum qui aliter publica perſcrutantur declaratarum deſcriptionum competentibus ſecretis, in futuram rei memoriam inſinuandarũ. Neque enim vnquam eorum quis poterit vllo modo ingredi huiuſmodi immobilia, aut ea in controuerſiam deducere & diſquiſitionem. Sed nec inſtrumenta in iis requirere, non fumarium vel metretic ion exigere, aut aliud vllum vectigal excogitatum in deſcriptorum lucrum: qui prohibentur inſinuatione ipſa & ſola præſentis aureæ bullæ mei Imperij, & deſcriptionum, qnæ vt ſuprà comprehẽſum eſt, valituræ ſunt. Omnis autem facta iuſſio, ſiue de prius ſeparatis, ſiue de fragmenris, ſiue de commiſerationibus, ſiue de iis quæ ab humilibus ordinibus, ſiue de iis quæ inciſionibus ſubiecta, ſiue de militiis affectatis, licèt compenſatio facta non ſit, ſiue de non adquieſcendo factis ſine quantitate donationibus, ſiue de quacunque re edita fuerit iuſſio, & vlla in re repugnet præſenti imperij mei bullæ aureæ, irrita erit & inualida, & ſi ne irrita fiat, in ea expreſſum ſit: niſi nominatim pronuntiatum ſit. Omnium enim iuſſionum quæ factæ ſunt, notitiam habet mea pietas, quas ſingulatim enumerare ſuperuacuum exiſtimauit:

& vt expressim enumeratas & euersas quod ad hanc aureæ bullæ orationem attinet, censeri constituit mea maiestas. Sed nec alia vlla quæ in posterum fiet iussio huic præscripturæ præualebit: quinimo & illa, quatenus præsenti meæ maiestatis definitioni aduersatur, irrita fiet, nullarúmque virium: licèt, ne subuertatur apposita sit clausula, Nisi nominatim pronuntiatum sit, aut quæuis illa distinctio. Vt autem sint manifesta quæ adsunt sanctissimæ Dei magnæ ecclesiæ immobilia, omnia in præsenti bulla aurea apertè inscripta sunt: quæ habent hoc modo: In Thracia & Macedonia illa & illa, & deinceps enumerat omnia immobilia. Et post horum enumerationem ait, Iudæi strobiliotæ vbicumque inuenti, & excussia amplior cappacitate triginta millium. Sancit Imperialis mea potestas sanctissimam magnam ecclesiam & omnem eius partem habere ius suum inuiolatum omnino & inconcussum, cùm exactiores fieri debebunt terminorum definitiones à locorum descriptoribus, vt sæpe dictum est. Verum eo prætextu non licebit prædictis descriptoribus fumarium exigere vel metreticon, aut necessariorum dationem, vllamve exactionem facere à quibuscunque immobilibus eius. Sed absque vlla collatione & petitione prædictas finium descriptiones conficient. Quod si quis ausus fuerit violare quidquam eorum quæ præsenti aureæ bullæ oratione maiestatis meæ definiuntur, præter Imperialem indignationem, in periculum veniet subeundi pœnam triginta librarum, quæ sine commiseratione à domesticorum secreto, ex aditione sanctissimæ magnæ ecclesiæ exigentur: quippe cum firma ac munita sit præsens aureæ bullæ oratio, facta mense Augusto 1. Indict. ann. 6661. cui nostrum pietate præcellens subscripsit Imperium.

11. *De instrumentis omnium quæ vbique sunt ecclesiarum ob possessionem immobilium.*

PRæterea autem emissa est & alia bulla aurea Imperatoris, quæ dicitur medicatrix, vtpote quæ fortasse medeatur titulis & iuribus omnium ecclesiarum quæ claudicant, episcopatuum scilicet, & metropolium, & ipsius magnæ ecclesiæ, quæ etiam ad verbum sic habet: Qui post Mosem fuit electi illius populi Imperator Iesus, Hierichuntis festinans munimenta ac propugnacula diruere, sacerdotibus iussit in circuitu tuba canere: & sic murorum propugnacula mirabiliter deiecit. Imperio autem meo, quod nouo populo à Deo electo præest, post illum principem populi seruatorem & ducem alium Mosem inclytum, dico imperij mei dominum & genitorem, veluti quædam Hierichuntina mœnia, diruere properanti communis Christianorum inimici propugnacula, occidentalis dico draconis, qui in Sicilia tyrannidem exercet, & illinc aduersus Romanum Imperium latenter proreпit, veluti spiritalibus quibusdam tubis, vestris antistitum Deum nobis quotidie placantium precibus, ad illum diruendum adiuuantibus opus est. Sed & ipse diuinus Moses, quando cum Amalech prælium commisit, sacerdotibus vtrinque innixus, sic eum fugauit, & vicit. Sicut ille ergo, meum quoque Imperium, antistitum sustentaculo indigens, ad aciem aduersus nouum hunc Amalech propositam: & veluti quandam lucis columnam nouum hunc Israel præcedentem, & eius gressus dirigentem, preces eorum habere volens: hanc præsentem auream bullam, & omnium ecclesiarum matri, nouæ Sion, Dei sapientiæ habitaculo, & iis qui sunt in omnibus insulis & in oriente & occidente antistitibus donauit: eorum pro Imperio meo preces magis confirmans. Rectè enim scit meum Imperium Regem non seruari per multam potentiam, & gigantem non seruatum iri in multitudine virtutis suæ, mendax autem equus ad salutem, vt dicam cum Propheta & Psalmographo & Dei patre. Volens enim vt firmitas & stabilitas ecclesiæ quæ omnibus præest, seruetur, & omnibus dictis antistitibus sanctarum quæ vbicunque sunt ecclesiarum, & securitatem titulorum ac iurium quæ illis adsunt, in ipsorum immobilium detentione firmius constituens, & præterea corrigens si quid in eorum iuribus claudicet, & mero iure sit destitutum. Et non solum hoc, sed & si quod ius consequi debeant ad eiusmodi immobilium dominationem, detentionem, & proprietatem, id fortasse prius factum non est, hanc Imperij mei bullam auream eius quod deest medicatricem illis tradidit, quæ veluti perfectum & integrum & omnino inconcussum ius eius ostendit. Per quam confirmat quidem & tutius facit quodcumque ius adest sanctis Ecclesiis, eique quæ illis præsidet, in ipsarum immobilibus cuiusmodicunque fuerint, & vbicunque ea sita sint: & quod bonum est, melius fecit Imperij mei sententia & calculo. Quicquid autem est, in eis, in quibuscumque quis spectatum id dixerit, siue in aureis bullis diuersorum Imperatorum, siue in sigillis, & siue in simplicibus iussionibus, siue in resolutionibus, siue in actis, claudicans, & aliquatenus ab eo quod est exactum, & à debita consequentia deficiens regalium iussionum & legum, corrigit, & decernit, dictis sanctissimis ecclesiis nullum ex ea re præiudicium in æternum afferri: sed quod in eis est infirmum & imbecillum, esse firmissimum & nulla iuris allegatione oppugnandum ab eo qui velit aliquid pro fisco seu publico dicere, vt quod præsenti Imperij mei bulla aurea confirmetur & valde corroboretur. Et vt ex multis eorum quæ cuipiam in mentem venire possint, pauca quædam Imperium meum memoria repetat: si fortè donatio ipsius parœcorũ sit sine certa quantitate, aut mensurarum terræ, vel auturgia alia innouauerint in huiusmodi possessionibus fortè quæ ipsis donatæ non fuerunt: aut donatæ quidem fuerunt, iussiones autem de his factæ, non sunt reuocatæ: vel in prius designatis donatis ipsis iussiones de prius definitis non sunt reuocatæ: aut iussionum principalium quæ ipsis tributæ sunt, aliquæ nullo modo insinuatæ fuerunt, aut fuerunt quidem insinuatæ in aliquo secreto, non tamen competente: aut insinuatæ perierunt, exempla autem earum fide digna reperiuntur: aut acta quæ procedere debebant non processerunt, vel quæ processerunt, non sunt insinuata: aut quæ fieri debuerunt rationum computatione, factæ non sunt, aut fortè quamlibet aliam ob causam siue ex parte siue in totum iura sæpe dictis sanctis Dei ecclesiis & matri omnium claudicant, & inde firmitatem suam non habent: etsi non quæ id faciat causa nominatim expressa sit, aut fortè alia ipsis exhiberi debuerunt iura de huiusmodi immobilibus, velut quibusdam omnino procedentibus in ipsis (nam si documentum de quopiam ex possessis à se immobilibus nequaquam adquisierint, nihil à præsente aureæ bullæ oratione iuuabuntur) nulla in re hæc omnia, & quæcunque alia cuipiam pro fisco certanti in mentem quandoque venerint, lædere vnquam sanctissimas ecclesias & Sophiæ Dei templum, reliquásque metropoles, archiepiscopas, episcopas, poterunt, in iis immobilibus, quæ (vt dictum est) ad ipsas pertinent, ex qualibuscumque documentis. Nam si nullum quæsierunt vnquam ius in aliquibus fortè immobilium quæ habent, nullam ex præsenti aureæ bullæ oratione sentient vtilitatem: sicut nec in quibus fiscus ad hodiernum vsque diem possessionem habuit ex iusta quapiam causa, in his enim omnibus iuris obseruabitur exacta disciplina. Si quis igitur voluerit per auaritiam, aut quampiam aliam causam, ea contemnere quæ hac chrysobulla mei Imperij oratione definita sunt: primum quidem sanctæ Trinitatis splendorem, cum ad tremendum sistemus tribunal, non conspiciet: excidet autem & Christianorum parte vt Iudas duodenario. Et præter hæc execrationem sibi conciliabit primogenitorum sanctorum, iustorum, & deiferorum patrum qui ab æuo præmortui fuerunt.

12. *De citatione absentium.*

AC in iis quidem consistit canon. Tu autem scias, terminum qui hîc præstituitur hodie locum non habere, & per tria xxx. dierum edicta omnes actores & reos accersiri, cuiuscunque sint status, & cuiusmodicumque causa sit: secundum Nouellam potentis & sancti Domini nostri & Imper. mense Iulio editam Indict. XIIII. anno 6674. Sed hoc quidem seruatur, quando per libellum & reliquam iudicialem consequentiam pecuniaria vel criminalis causa aduersus Episcopum illata fuerit. Si autem per ordinem aduersus Episcopum vel clericum aliqua ecclesiastica quæstio denunciata fuerit quando nec libello opus est, vel aliqua alia iudiciali consequentia: & qui accusatur, seu defertur, non adest: punietur secundum LXXIIII. canonem apostolicum, sicut condemnatur seu punitur etiam à legibus contumax impudens.

13. *De tonsura mulierum degere volentium in monasterio, post trimestre facta.*

NOn est lex scripta quæ statuat vt si qua tonderi atque diuortium facere cum marito velit, ne confestim tondeatur, sed in monasterium abducatur, & trimestri spatio exploretur num fortè in ipso velut pugnæ initio tonsuram deprecetur. Sed ex inscripta consuetudine, sæpenumero in iudicio probata & confirmata, receptum est, ne aliter mulieri tonsura permittatur, quàm si post tres menses interrogata sit an in hoc bono proposito permanere velit. Ac sanè hac de re coram Imperatorio tribunali satis certatum est. Cùm enim multi dicerent, debere Pyrrogeorgij illius vxorem confestim detonderi, quod firmi iudicij esset, vt quæ etiam quadraginta annos haberet: ac verò nulla lex scripta de trimestri isto ageret: à Deo coronatus optimus & sanctus noster Imperator longam consuetudinem (vt dictum est) confirmatam pro scripta lege suscepit, atque subnotatione confirmauit.

14. *De foro Iudæorum.*

CVm moris esset vt Iudæi coram solo Steni præfecto litigarent, optimus atque sanctus noster Imperator statuit vt coram quocumque tribunali secundum leges causas agerent. Ac consuetudo pro nihilo habita est, vt quæ legitimè non fuisset confirmata.

ALEXII

ALEXII COMNENI SECVNDI.

1. *Ne monasteriorum prædia describantur.*

IMPERIVM meum ex vestris precibus exaltatione indigens, & vestigiis domini & patris sui bonæ memoriæ volens insistere, illius quoque in eos qui sunt Deo dedicati beneficentiam imitari constituit. Ideo per hanc vnam in vos beneficentiam & Deo, qui ipsum Imperatorem fecit, gratificatur, Imperatorisque & patris nostri sanctæ animæ & nostræ potentiæ profectus in bonum basim ac fundamentum ponit: & vestræ petitioni se inclinans, vt vim suam habeant, sintque stabiles, firmæ ac immobiles, quæ de vestris monasteriorum beneficiis aureæ tres bullæ emissæ sunt à sancta illius maiestate, decernit, & vt in eodem robore immobiliter permaneant, in quo à principio expositæ sunt, & quæ iis consequenter processerunt traditionis acta securitatem referant, etiam si post biennium facta fuerint: licet fortasse quædam eorum in conuenientibus secretis priùs posita non fuere: iis quæ ad interpretationem vel subuersionem virium bullarum aurearum particularem vel generalem editæ sunt iussionibus, quæ in nostris monumentis declarantur, quomodocumque emissæ fuerint, per præsentem resolutionem inutilibus inualidisque redditis: & perinde ac si ne essent quidem omnino reputatis. Cessabit autem & quæ hucusque vestris monasteriorum immobilibus in Thracia & Macedonia sitis insultauit, Practorici & Catepanici vsus exactio, stuppæque & axungiæ redemptio & exactio, tanquam per hanc præsentem resolutionem excisæ & radicitus extirpatæ, & eò redactæ vt nec sint, nec nominentur: prætoribus, & exactoribus, & catepanis, & iis qui stuppæ & axungiæ redemptionem vel exactionem exercent, iisque qui illis ministrant, sic eiusmodi immobilia prætercurrere debentibus, perinde ac si ne in suis quidem omnino regionibus sita essent: vtpote quæ non sint à publico omnino requirenda in omnibus quæ hoc modo decreta sunt, ipsi ab initio hodierni diei repetiti diuturno, & deinceps in omne ac perpetuum tempus, suscepta sine contradictione, nec habeantur pro descriptis in publicis actis, licèt autem non descriptæ sint in actis, sed alio quomodo agnita, & sic recepta. Si quis autem præterea quæ constituta sunt his aureis bullis & præsenti solutione mei Imperij, fuerit ausus aliud exequi in quibusuis possessionibus immobilibus vestrorum monasteriorum, præterquam quod læsæ maiestatis tenebitur reus, (sicut his aureis bullis definitum est) & ab eminentissimo temporis illius mystico illatum cuipiam vestrarum possessionum damnum sarcire compelletur. Monasteriis quoque omnibus vicissim curæ erit, tam iis quæ sunt intra vrbem quàm quæ extra, sub terminis iis aureis bullis comprehensis Imperatoris bonæ memoriæ inclyti domini & patris Imperij mei, ea peragere quæ in vestra suggestione declarata sunt: nisi velint tali excusatione priuari, eò quòd semel ea neglexerint.

ISAACII ANGELI.

1. *De metropolitanis reuocantibus ad se pertinentes episcopas, iure metropolis aut archiepiscopatus honoratas.*

QVONIAM autem mense Aprili, XI. Indict. anno 6707. edita aurea bulla Imperatoris domini Isaacij Angeli, quæ & metropolitanis episcopatus ad se pertinentes, & metropolium vel archiepiscopatuum honore donatos ad se reuocantibus, & iis itidem qui imperialem circumspectionem priuare conantur, ne episcopatus in metropoles & Archiepiscopatus erigat, secundum sibi datam à superis potestatem, os occludit: à nonnullis quæsitum est quid sit quod canone comprehenditur, vt honore affectæ metropoles solum honorem habeant, vtpote aliis iuribus veræ metropoli seruatis. Dicimus de ea re dubitationem ab hac Imper. constitutione dissolui. Quæsitum enim est, & post multas rationes allatas, hæc eius rei gratia expressim comprehensa sunt: *&* *quod* vniuersali ratione & generaliter exposita dispositione, ecclesias quæ iussione Imperatoria in altiorem thronum eriguntur, honore quoque dignas censeri oporteat, & electiones illic procedere ex forma canonica, quæ in magna ecclesia consecuta est, metropolitanis & archiepiscopis conuenientibus, & metropolitanum eligentibus: hoc & Imper. mea sublimitas decernit, & hanc constitutionem sancta quoque sequetur synodus, vt quæ ecclesiasticum ritum accuratè seruet, & à canonica rectitudine non excidat.

2. *De nuptiis septimi gradus.*

SCias verò, licet synodalis hæc decisio, & ipsam confirmans Imperatoria iussio, consanguineorum in septimo gradu matrimonium minanter prohibeat: indictione tamen 4. anno 6694. cùm dominus Basilius Camaterus patriarcha esset, ab Imperatore nostro sancto domino Isaacio Angelo iussionem esse factam, quæ statuit ne ex dictis actis, matrimonio post illa inter longè felicissimos Cæsares, dominum Ioannem Cantacuzenum videlicet, atque germanam Imperatoris sororem dominam Irenen, contracto, quamquam in septimum consanguinitatis gradum referatur, præiudicetur: sed quantum ad illos, & quidem solos, quæ à synodo atque Imperatore domino Manuele de istiusmodi nuptiis determinata sunt, inefficacia sint. Quod etiam à synodo approbatum est.

3. *Subnotatio inclyti Imperatoris domini Isaacij Angeli, vt tondeantur electorum pontificum vxores, facta die 20. mensis Septembr. 4. Indict. 5.*

LEgitimam Imperatoris sententiam non sine periculo delinquentes experientur. Vt enim dentibus acerba vua, oculis fumus nocet, sic iniquitas iis qui ipsa vtuntur. Quorsum verò mihi hoc orationis spectat præludium? Cum sacratissimus Cyzici metropolitanus inuenisset maiestatem meam hodierno die iura reddentem, assidentibus sanctissimo domino meo œcumenico patriarcha, & aliis sanctissimis patriarchis, Antiocheno videlicet & Hierosolymitano, nec abessent qui tunc in vrbe regia sacratissimi pontifices erant, quorum nomina inferius continebuntur: Propositum est quosdam eorum qui ad metropoles vel archiepiscopas electi & ordinati sunt, cùm vxores ante ordinationem haberent, non recusare quidem quin primarij sacerdotij chrismate inungerentur: sed eorum vxores eundem rursum mundanum habitum induere, inuerecundè agentes in iis ædibus quas antea habitabant: nec fœmineis introductas esse monasteriis, sed nec Deo seipsas dedicasse & vitam delegisse monasticam. Et hæc, quod sacri diuinique canones expressim moneant electos pontifices, à legitimis suis vxoribus, quas ante ordinationem habebant, omni modo abstinere: vt non ex præcepto, sed propria voluntate eorum quisque continentiam vel cœlibatum proprium sibi deligat, propter dignitatem sacerdotij, aut propter matrimonij honestatem, coniunctionem castam præferat. Hæc dicens, varios canones allegabat, inter quos & quadragesimus octauus erat sextæ synodi, hæc ad verbum comprehendens: Vxor eius qui ad episcopalem dignitatem promotus est, communi viri sui consensu prius separata, postquam in episcopum ordinatus est ac consecratus, monasterium ingrediatur procul ab episcopi habitatione extructum, & episcopi prouidentia fruatur. Sin autem digna visa fuerit, etiam ad diaconatus dignitatem prouehetur.

Lecto igitur hoc canone, Imperium meum in hominibus agnoscens maxima dona Dei à superna clementia, & regni ac sacerdotij diuinitus concessam vnctionem & dignitatem ex vno eodémque perenni fonte manare humanámque exornare vitam, & amplificare: nihil etiam studiosiùs colens quàm sacerdotum auctoritatem, qui regia & diuina speculatione manus erigentes, Deum pro Christiana multitudine deprecantur, & vt sacræ quædam ancoræ Imperialem potentiam suffulciunt: postquam etiam canones contemni & infringi cognouisset in bene instituta republ. & quidem nostræ potentiæ, quasi non soluti essent creati pontifices, qui suis vxoribus cohabitare non verentur: non parum commotum est. Triste etiam quiddam, nec gratum in piissimum chartophylacem mea intuens maiestas, definiit, cohortantibus ad id sanctissimis patriarchis, vxores creatis pontificibus ante ordinationem coniunctas in muliebria monasteria procul sita ab habitatione pontificum sine dilatione induci, tonderique eas, & canonicè apud monachas degere, in quo monasterio comam deposuerint: aut si ipsæ tonsuram recusent, qui eis ante creationem iuncti erant matrimonio, pontificali solio & dignitate priuentur, & in eorum locum alij sufficiantur. In posterum autem, qui ante creationem legitimam vxorem habebit, non aliter ordinari, quàm si communi coniugum scripto consensu & placito à se inuicem separentur, & mulier monasticam vitam amplexa sit. Sic enim creatio sine offendiculo & damno iuxta sacros & diuinos canones procedet, semota ab omni sacerdotalis ordinis reprehensione. Assidebant ad meæ maiestatis tribunal pontifices Cęsareæ, Ephesi, Cyzici, & alij non pauci.

IOANNIS DVCÆ.

1. *De vestibus.*

ALTERVM verò illius imperatoriæ prouidentiæ specimen: quòd cùm videret Romanas diuitias in peregrinas ac sumptuosas vestes, sericas, Assyrias, Babylonias atque Italicas, vario ac solerti artificio confectas, effundi: decreto sanxit ne quis

subditorum iis vteretur, nisi ipse, quisquis esset, cum omni familia in ordinem cogi ac notari ignominia vellet: sed iis contenti essent quas Romanæ prouinciæ ac manus præberent. Necessariarum enim rerum vsus est immutabilis: & subditi quantum licet, principum sequuntur cupiditates: idque lex eis est & honor, quod principibus visum fuerit. Proinde cernere erat illa quoque breuissimo tempore viluisse: nobilitatis autem limites, Romanis vestimentis definitos: & diuitias domo, quod aiunt, domum ferri.

MICHAELIS PALÆOLOGI.

I. De primatu & appellatione & commemoratione Papæ Romæ.

PROINDE tot difficultatibus circumuentus Imperator, ac penè ad desperationem compulsus, legatos ad Papam mittit, de ineunda veteris & nouæ Romæ ecclesiarum concordia, modò Caroli expeditionem auerteret. Ea legatio à Pontifice benigne audita est: qui ea se facilè, quæ Imperator petiuisset, confecturum esse pollicitus: statímque suos legatos illis adiungit, qui concordiam conciliarent atque amplecterentur. Cuius hæc tria capita fuerunt. Primùm, vt in sacrorum voluminum hymnodiis, Papæ cum quatuor aliis patriarchis mentio fieret. Alterum, vt liceret cuiuis Romam veterem, quæ curia maior & perfectior esset, appellare. Tertium, vt illi principatus in omnibus deferretur.

INCERTI IMPERATORIS.

I. De episcopatibus detentis à laicis.

EPISCOPATVS quidem episcopis nullo tempore claudentur, quo minus qui electi sunt, ad ea reuertantur: quemadmodum & in Megarensi episcopatu factum est, qui tot annis quot hominum memoriam excedunt, deletus extinctúsque fuerat, & per iussionem Imperialem, synodalémque actum, metropoli Athenarum paulo antè rursus seruatus est.

Constitutionum Imperialium

FINIS.

CANONES[a] SANCTORVM ET VENERANDORVM APOSTOLORVM.

Per Clementem à Petro Apoſtolo Romæ ordinatum epiſcopum, in vnum congeſti.

Gregorio Holandro[b] interprete.

EPISCOPVS à duobus aut tribus epiſcopis ordinator[c].

2 Presbyter ab vno epiſcopo ordinator[d], item diaconus,& reliqui clerici.

3 Si quis epiſcopus aut presbyter, præter ordinationem Domini,quam de ſacrificio inſtituit,alia[e] quæpiam,putà aut mel,aut lac,aut pro vino ſiceram[f], aut confecta quædam, aut aues, aut aliqua animalia, aut legumina ſupra altare obtulerit[g]: vt qui cōtra ordinationem Domini faciat,deponitor:excepto nouo frumento,& vua oportuno tempore. Præterea licitum nō eſto aliud quippiam admouere ad altare, quàm oleum in candelabrum,& incenſum oblationis tempore.

4 Omnium[h] aliorum pomorum primitiuæ[i] epiſcopo & presbyteris domum mittuntor,non ſuper altare. Manifeſtum eſt autem,quòd epiſcopus & presbyteri inter[k] diaconos & reliquos clericos eas diuidunt.

5 Epiſcopus,aut presbyter,aut diaconus, vxorem ſuam prætextu[l] religionis non abiicito: ſi abiicit, ſegregator à communione: ſi perſeuerat,deponitor.

6 Epiſcopus,aut presbyter,aut diaconus ſeculares[m] curas non ſuſcipito: alioqui deponitor[n].

7 Si quis epiſcopus,aut presbyter, aut diaconus, ſanctū diem paſchæ ante[o] vernum æquinoctium cum Iudęis celebrauerit: deponitor.

8 Si quis epiſcopus,aut presbyter,aut diaconus,aut quicumque ex ſacerdotali conſortio, oblatione facta, non[p] communicauerit: cauſam dicito. Et ſi bona ratione ſubnixa ſit,veniam promeretor.Sin minus dixerit,à cōmunione excluditor, tāquam qui populo author offenſionis fuerit, mota contra[q] eum ſuſpicione qui obtulit.

9 Quicumque fideles eccleſiā ingrediuntur,& ſcripturas audiunt,neq; apud preces[r] & ſanctam communionem permanent[ſ], eos tanquam,qui ordinis in eccleſia perturbationem inducant,à communione arceri oportet[t].

10 Si quis cum[u] excommunicato[x], licèt in domo,preces[y] coniunxerit: iſte communione priuator.

11 Si quis cum depoſito clerico vt[z] cum clerico preces coniunxerit,deponitor & ipſe.

12 Siquis clericus, aut laicus à cōmunione ſegregatus, ſeu nondum in communionem receptus, ad aliam profectus ciuitatem,ſine cōmendatitiis[a] literis receptus fuerit: à cōmunione excluditur,tam qui receperit,quā qui receptus eſt. Si excommunicatus fuerit,in longius illi tempus excommunicatio protenditor.

13 Epiſcopo, qui[b] parochiam ſuam dereliquerit, alteri inſilire[c] nefas eſto,licèt à pluribus[d] ad hoc compellatur: niſi rationabilis aliqua cauſa ſubſit, quæ hoc ipſum facere vi adigat, nempe quòd plus lucri & vtilitatis his qui illic conſtituti ſunt, verbo pietatis conferre poſſit. neque hoc tamen à ſeipſo,ſed multorum epiſcoporum iudicio,& exhortatione maxima.

14 Si quis presbyter,aut diaconus, aut quicūque tādem de clericorum conſortio, relicta parochia ſua in aliam cōceſſerit, & omnino tranſmigratione facta præter voluntatem[e] ſui epiſcopi in alia parochia moram traxerit: hunc iubemus,ne porrò in miniſterio publico ſit eccleſię,maximè[f] accerſente ipſum epiſcopo eius,redire cōtemſſerit: peruerſo illic ordine perſeuerans, vt laicus tamē ibi locorum in communionem admittitor.

15 Quòd ſi epiſcopus[g] ad quem acceſſerint, pro nihilo reputata vacationis à miniſterio eccleſiaſtico pœna, quæ contra eos definita eſt, ipſos vt clericos ſuſceperit: à communione excluditor, vt peruerſi ordinis magiſter.

16 Qui poſt[h] baptiſmum duabus[i] implicitus fuit nuptiis,aut concubinam[k] habuit: is epiſcopus,aut presbyter, aut diaconus,aut denique in conſortio ſacerdotali eſſe non poteſt.

17 Qui viduam[l] duxit, aut diuortio ſeparatam à viro, aut meretricē,aut ancillā,aut aliquam, quæ publicis mancipata ſit ſpectaculis: epiſcopus,aut presbyter,aut diacon⁹, aut denique ex conſortio ſacerdotali eſſe non poteſt.

18 Qui duas[m] ſorores duxit, aut conſobrinam[n] clericus eſſe non poteſt.

19 [o]Clericus qui fideiuſſores[p] dat,deponitor.

20 Si quis humana violentia[q] eunuchus factus eſt,aut in perſecutione amputata ei ſunt virilia, aut ita natus fuit, & dignus eſt: efficitor *epiſcopus*.

21 Qui ſibi[r] ipſi virilia amputauit, clericus[ſ] non efficitor: ſui enim ipſius homicida eſt, & inimicus creationi Dei.

22 Si quis cùm clericus eſſet,virilia[t] ſibi ipſi amputauerit,deponitor: homicida etenim ſui ipſius eſt.

23 Laicus qui ſeipſum[u] mutilauit,per tres annos à cōmunione eiicitor. putà,quia ipſe vitę ſuæ poſuit inſidias.

24 Epiſcopus, aut presbyter, aut diaconus in fornicatione[x] aut periurio[y], aut furto deprehenſus, deponitor, non tamen à communione excluditor. Dicit enim ſcriptura[z], Bis[a] de eodem delicto vindictam non exiges. Eidem conditioni conſimiliter & reliqui clerici ſubduntor.

25 Ex[b] his qui cœlibes in clerum peruenerunt iubemus,vt lectores tantùm & cantores(ſi velint) nuptias contrahant.

26 Epiſcopum,aut presbyterum,aut diaconum,qui vel fideles delinquentes,vel infideles iniuriam inferentes percutit[c], & terrorem ipſis per huiuſmodi vult incutere, deponi præcipimus. nuſquā enim Dominus hoc nos docuit. Imò verò contrà,cum ipſe percuteretur, nō repercutiebat: cùm laceſſeretur conuiciis,nō regerebat conuicium: cùm pateretur,non comminabatur.

27 Si quis epiſcopus, aut presbyter, aut diaconus, ob certa crimina iuſtè depoſitus[d], attingere miniſterim,quod aliquando tractauerat, auſus fuerit: omnino hic ab eccleſia abſcinditor.

28 Si quis epiſcopus, aut presbyter,aut diaconus,pecuniæ[e] interuentu hanc dignitatem nactus fuerit: deponitor, tam ipſe, quàm qui eum ordinauit, & omnino à communione abſcinditor, quemadmodū Simon[f] Magus à Petro.

29 Si quis epiſcopus ſecularium magiſtratuum familiaritate vſus, per[g] ipſos eccleſiam nactus fuerit: deponitor. ſegregantor quoque à communione,quicumque cum ipſo communionem habent.

a hi canones nō obtinent in Gallia *Imbert. 3. Inſt. 1.*
b alia extat editio Canonum apud Photiū & Balſamonē huic in multis diſſimilis.
c χειροτονοῦσι. Balſamon hoc caput refert non ad electionem epiſcopi, quæ fiebat à populo per manuum eleuationē, ſed ad ordinationē quæ fit ab Antiſtitib. in eccleſia.
d De ordinatione presbyteri & clerici.
e quarum rerū fiāt oblationes.
f ſicera eſt quidquid ſine vino inebriat, Balſam.
g de oblationibus vide Duarenum 7. *de benef.* 3. *Vigelium 3. meth. iur. Pontificij 13.* Oblationem pro defunctis Græci κανίσκια vocant *Balſam. hîc.*
h deeſt huius capitis initium apud Balſamonem.
i ἀπαρχὰς τῶν ἄλλων ἀπωρῶν Græci vocant. Paulus ἀκρoθίνια, & aurea bulla Nicephori. De primitiis vide Duarenum 7. *de beneficiis* 2. Rebuffum *in tractatu de decimis quæſt. 1. num.* Vigel. 3. *method. Pont. 13.*
k inter quos & à quib. primitiæ diuidebātur.
l *v. diſtinct. 28. c. ſi quis. c. 13. ſynodi in Trullo.*
m κοσμικὰς adde can. 80. j.
n niſi ceſſet. *d. c. 80.*
o ídque more Iudaico. Iubet ergo Canō, Paſcha celebrari poſt XIIII. lunæ primi menſis, id eſt Martij *v. ca. 76. Concilij Carthaginēſis, & ibid.* Balſamon.
p De pœna epiſcopi, presbyteri & Diaconi cōmunioni adſtātis, nec tamē cōmunicantis.
q Hæc verba ſatis indicant hîc agi de epiſcopis, presbyteris, diaconis & ſimilibus perſonis offerenti non communicantibus. Videntur enim recuſantes communionem, offerentem in ſuſpicionem aliquam trahere. *hinc facit Can. 2. ſynodi Antioch.* r quæ fiunt in ſancta celebratione. Balſamon. *c. 2. ſynod. Antioch.* negat hoc caput pertinere ad veſpertinas & matutinas laudationes. ſ De laicis precibus & communioni adſtantibus, & ad finē vſque non permanentibus *v. d. Can. 2. ſynod. Antioch.* t Communicationis loco excogitatum fuit ἀντίδωρον, ad eorum vtilitatem, qui ſanctorum myſteriorum participes eſſe non poſſunt: vt Antidoro de manu ſacerdotis accepto ad finem vſque communonis perſeuerarent. *Balſam. ad d. c. 2.* u *adde d. can. 2. inf.* x Excommunicatio Græcis ἀνακοινώνησις, ſequeſtratio. y *Can. 14. ſynod. Sardicenſ. can. 9. ſynod. Carthagin.* colloqui tamen excommunicato nemo prohibetur *Balſam. hîc.*
z id eſt, quidpiam clericale & ſacerdotale agenti: & ita Balſamon intelligit. Nam ex eo (inquit) quod quis cum aliquo excōmunicato precatus fuerit non affertur depoſitio, ſed excōmunicatio. a ἄνευ γραμμάτων συστατικῶν. Canonicarum epiſtolarum aliæ ſunt συστατικαὶ, aliæ εἰρηνικαὶ ſiue ἀπολυτικαί. *Συστατικὰ γράμματα, hic & can. 32. j. & ca. 11. ſyn. Chalcedonenſ. & Arriano in Epicteto* teſtimoniales literæ dicuntur. dantur propriè ſeparatis à communione, ignotis, ſuſpectis, reis poſtulandis quibus abſolutio declaratur. vel apertius, συστατικαὶ ſunt probatoriæ, quæ & formales dicuntur. *c. 23. ſynod. Carth.* vt formales epiſtolæ Suetonio. Quæ & εἰρηνικαὶ ſiue ἀπολυτικαὶ dicuntur. dantur epiſcopis in comitatum principis, vel clericis in aliam ciuitatem euntibus *Chalced. c. 11. Antioch. c. 7. l. 8. & ſext. ſyno. in Trullo c. 17.* ὡς εἰρήνην βραβεύουσαι. Quarum vſum frequentē apud Chriſtianos Nāzianzenus notat contra Iulianum his verbis ἐν ἐπιστολιμαίοις συνθήμασιν οἷς ἡμεῖς ἐξ ἔθνους εἰς ἔθνος τοὺς χρήζοντας παραπέμπομεν. v. *Cuia. ad Nouell. Iuſtin. 6. c. 3. Gerard. Rodolphum Grauienſem lib. de litteris canonicis, formatis, pacificis, commēdatitiis ac dimiſſoriis, quibus in Eccleſia primitiua ſancti patres vſi ſunt.*
b *Canon. 16. ſyno. Nicen.*
c quo verbo Balſamon trāſlationē quæ fit [illegible] de cauſis [n]on intelligit, niſi quis, inquit, [ve]llet reprehēdere Gregoriū Theologum & alios, qui ex [e]piſcopatib. trāſlati ſunt in ſe[dem] Conſtātino[po]litanam & [alias] ſedes patriarchales.
d Quid ſi cum permittatur ab Imperatore extra ſuā diœceſim συνελθεῖν? rectè id permitti ait Balſamon.
e eiuſq; dimiſſoriam *can. 17. ſynod. in Trullo.*
f *v. Canon. 3. ſyn. Antioch.*
g Balſamon excipit Conſtantinopolitanum & Carthaginenſ.
h Cur ita? quia inquit Balſamō omnia peccata per baptiſmum eluuntur.
i δίγαμος *adde diſt. 33. ca. ſi quis poſt. l. 3. §. 4. C. de ſum. trinit.*
k παλλακὴν. id eſt pellicem, *vt Nou. 137. c. 2. adde Photium 9. Nomocan. 29.*
l *v. d. c. 2. diſt. 34. c. ſi quis viduam.*
m *v. epiſt. Baſilij ad Diodorum, de eo qui duas ſorores duxit in matrimonium. v. quæ dixi ad leg. 8. Co. de inceſt. nupt.*
n ἡ ἀνεψιὰ quæ Græcis ἀδελφιδῆ etiā dicitur *adde l. 19. C. de nupt.*
o Laudatur hoc caput ab Harmenopulo 4. titulo 6. §. 8. & ab eodē viceſimus nominatur.
p *Nou. Iuſt. 123. c. 6. v. Nou. Leonis 96. adde ca. 30. in f. ſyn. Chartag.* eſt verò apud Harmenopulum *illo loco* ſic ſcriptum ἐγγύας δίδωσιν. hoc eſt, vt ne clericus det ſe fideiuſſorem ſeu fideiubeat pro alio. q *v. Photium 1. Nomocan. 14. Nouell. Leonis 60. diſtin. 33. c. Eunuch.* r *can. 22. 23. j. eod. can. 1. ſynod. Nicenæ.* vide quæ ſcripſi ad l. 4. §. 12. ff. de re militari. ſ Sic à Romulo, *teſte Halicarn. 2.* ſacerdotes quidam creati ætate prouecti, virtute & genere nobiles & diuites, nulla tamen corporis parte carentes: quod & vſitatum Iudæis. Nam Antigonus Hyrcano aures præcidit, ne iterum Pontificatui reſtitueretur *Hegeſippus. 1. de excidio Hieroſol. Ioſephus 14. antiq.* & Seneca *4. Controuerſiarum 2.* ſacerdos, inquit, integer ſit. Metellus Pontifex cùm arderet Veſtæ templum, dum rapit palladium, oculos perdit, ſacerdotium illi negatur. Ibidem ſacerdos, nō integri corporis, quaſi mali ominis res vitāda eſt. Hoc in victimis notatur, quātò magis in ſacerdotib? Non ſine ira Deorum debilitatur ſacerdos. Hoc inſtitutum quoq; Auguſtus ſeruari voluit in ſenatoribus legendis, voluit enim quēquem in ſenatum legi, cui eſſet mēbrum debile. *Dion. lib. 54.* Mos quoq; apud Perſas, vt ne parte aliqua corporis, debilē regem crearent. *Procop. 1. perſicon.* mutilos quoq; milites haud lectos iudicio eſt. Valer. 6. c. 3. Ammianus. 15. vbi de Murcis: dixi ad l. 4. §. 12. ff de re milit. Huc referendū eſt quod de M. Sergio refertur à Plinio 7. c. 18. Is enim in prætura cū ſacris arceretur à collegis vt debilis, ac dextera manu amiſſa, orationē ſui cauſa habuit. t *v. cā. 21. j. eod.* u *can. 21.* x *diſtin. 50.* y *v. Nou. Leo. 76. Phot. 13. Nomocā. 18. Baſil. can. 10. &c.* z *Nahumi 1. verſ. 9.* a *v. l. 57. ff. de reg. iur. c. 83. de re iu. in 6.* b hoc innuit, ſolis lectoribus & cantoribus poſt ordinatiōnem concedi vxorem ducere c *v. tit. extra de cler. percuſſor. 3. Ecl. 3. c. 23.* d *can. 4. 12. 15. ſyn. Antioch. c. 4. ſyn. Sard. 6. quæſt. 4. ca. Oſius epiſco. dixit* e *l. 42. §. 9. Co. de epiſ. Nouel. Iuſti. 123. c. 16. & No. 137. c. 2. in f. can. 6. ſynod. Calcedonenſ.* f *act. 8. ver. 18.* g *Nou. 123. c. 16. & 137. c. in f.*

30 Si quis presbyter proprium aspernans episcopum, seorsum conuenticula [a] egerit, & altare erexerit, cũ de nullo crimine episcopum [b] in pietate ac iustitia condemnauerit: deponitor, quasi [c] qui principatũ ambiat. tyrannus enim est. Consimiliter [d] reliqui clerici, qui suum illi calculum apponunt. Laici verò à communione segregantor. Atque hæc post vnam & item alteram ac tertiam episcopi exhortationem fiunto.

31 Si quis presbyter, aut diaconus, per episcopum à cõmunione exclusus sit: hunc neutiquam ab [b] alio fas esto suscipi, quàm ab eo qui ipsum à communione exclusit, nisi fortè fortuna episcopus, qui ipsum à communione segregauit, defunctus sit.

32 Nemo peregrinorum episcoporum, aut presbyterorum aut diaconorum, sine commendaticiis [c] suscipitor litteris: & si eas obtulerit, attentius in disquisitionẽ vocantor. Et quidẽ si prædicatores pietatis fuerint, suscipiuntor: sin minus, vbi necessaria ipsis suppeditaueritis, ad communionem & vlteriorem ipsos consuetudinẽ non admittitote. multa enim per obreptionem fiunt.

33 Cuiusque gentis episcopos oportet scire quinã inter ipsos primus [d] sit, haberéq; ipsum quodammodo pro capite, sine illius voluntate quidquam agere insolitum. illa autẽ sola quemque pro se tractare, quę ad parochiam eius, & loca ipsi subdita attinent. Sed neque ille citra omnium voluntatem aliquid facito. Ita enim concordia erit, & Deus glorificabitur per Dominum in sancto spiritu.

34 Episcopus extra [e] terminos suos, in ciuitatibus & regionibus sibi nõ subiectis, ordinationes facere non præsumito. Si verò præter voluntatem eorum qui ciuitates illas aut regiones detinent, id fecisse conuictus fuerit, deponitor tam ipse, quàm etiam hi quos ordinauit.

35 Si quis ordinatus episcopus ministerium & curã populi sibi commissam nõ [f] susceperit: hic à communione seiunctus esto tamdiu, donec susceperit: [*obedientiam accõmodans. Similiter autem & presbyter & diaconus.*] Si verò non præ voluntate sua, sed præ [g] malitia populi non susceperit, maneto ipse quidem episcopus: clerus verò eius ciuitatis à communione segregator, eò quòd tam inobedientem populum non corripuerit.

36 Bis [h] in anno episcoporum celebrator synodus, & pietatis inter se dogmata in disquisitionem vocanto, neq; non in ecclesiis incidentes contradictiones dirimunto: semel quidem quarta feria Pentecostes, secundò duodecima Hyperberetæi [i].

37 Omnium [k] rerum ecclesiasticarum curam episcopus gerito, & eas dispensato quasi inspectante Deo. nõ licitum autem ei esto quippiam ex iis sibi tãquam proprium assumere aut cognatis [l] suis elargiri, quæ Deo dedicata sunt. Quòd si pauperes illi sint: vt pauperibus subministrato, nõ tamen horum prætextu res ecclesiæ venundato.

38 Presbyteri & diaconi, absq; [m] voluntate episcopi nil peragunto. ipsius enim fidei populus Domini cõmissus est, & pro eorum animabus ab ipso repetetur ratio.

39 Manifestę [n] sunto priuatæ res episcopi, (si modo & priuatas habet) manifestæ itẽ sunto Dominicæ: vt priuatas quidem res episcopus, cùm moritur quibus vult, & quomodo vult, relinquendi facultatem habeat: neque occasione ecclesiasticarum rerum intercidant res episcopi, qui nõnũquam vxorem & liberos, aut cognatos, aut seruos habet. Iustum est enim apud Deum pariter & homines, simul ne ecclesia per ignorationem rerum episcopi damni aliquid sustineat, simul ne episcopus aut cognati eius prætextu ecclesiæ oblædantur, aut etiam qui illum generis proximitate contingunt, incidant in negotia, eiúsque mors implicetur diffamationibus.

40 Præcipimus [o], vt episcopus res ecclesiæ in potestate habeat [p]. Nam si preciosæ hominum animæ fidei eius cõmittendæ sunt, multò vtique magis oportuerit & de pecuniis mandatum dare, vt illius arbitratu dispensentur, neque non cum timore Dei summáq; sollicitudine per presbyteros ac diaconos [q] errogentur in pauperes. Percipiat autem & ipse (si modò indiget) quantum ad necessarios suos, & hospitio exceptorum fratrum vsus opus habet, ne quo modo ipse posteriore loco habeatur, quàm cæteri. Ordinauit enim lex [r] Dei, vt qui altari inseruiunt [s], de altari nutriantur: quando nec milites vnquam suis stipendiis arma hostibus inferant.

41 Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, qui vel aleę [t], vel ebrietatibus [u] indulget: vel desinito, vel deponitor.

42 Subdiaconus, aut cantor, aut lector, qui consimilia facit: vel desinito, vel à communione seiungitor: similiter & laici.

43 Episcopus aut presbyter, aut diaconus, qui vsuras [x] à mutuum accipientibus exigit: vel desinito, vel deponitor.

44 Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, qui cum hęreticis preces [y] coniunxerit, duntaxat à communione suspenditor. Si verò etiam ipsos tanquàm clericos aliquid agere permiserit, deponitor.

45 Episcopum, aut presbyterum, qui hæreticorum baptisma, aut sacrificium susceperit, deponi præcipimus. Quæ etenim conuentio inter Christum [z] & Belial? aut quæ particula fideli cum infideli.

46 Episcopus, aut presbyter si eum qui verum baptisma habeat, iterum [a] baptisauerit, aut pollutum ab impiis non baptisauerit, deponitor: vt qui crucem & mortem Domini derideat, neque discernat veros sacerdotes à sacerdotibus impostoribus.

47 Si quis laicus cùm suam à se vxorẽ abiicit, alteram duxerit, aut ab alio dimissam [b]: à comunione segregator.

48 Si quis episcopus, aut presbyter secundum ordinationem Domini nõ baptisauerit in patrem & filium & spiritum sanctum, sed in [c] tres principio carentes, aut tres filios, aut tres paracletos: deponitor.

49 Si quis episcopus, aut presbyter, in vna initiatione non tres [d] immersiones, sed vnam [e] duntaxat, quæ in mortem Domini detur, peregerit: deponitor. Non enim dixit Dominus, In mortem meam baptizate: sed, Profecti docete omnes gentes, baptisantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti.

50 Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut quiuis omnino de sacerdotali consortio, nuptiis [f], & carnibus & vino [g] abstinuerit: nõ [h] propterea quò mẽs ad cultum pietatis reddatur exercitatior, sed propter abominationẽ [i]: oblitus, quòd omnia [k] pulchra valde, & quod masculum & fœminam Deus creauit hominem, sed diffamationibus lacessens creationem Dei vocat ad calumniã: aut corrigitor, aut deponitor, & ex ecclesia reiicitor. Consimiliter & laicus.

51 Si quis episcopus, aut presbyter, cũ qui à peccato reuertitur [l], non recipit, sed reiicit: deponitor, eò quòd Christum offendat, qui dixit, ob vnum peccatorem, qui resipiscat, gaudium oboriri in cœlo.

52 Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus carnibus [m] & vino festiuis diebus non vtatur, idq; per abominationem, nõ propter exercitationem ad cultum pietatis, deponitor: tanquam qui cauterio notatam habeat conscientiam, & multis author sit offendiculi.

53 Si quis clericus in caupona [n] cibũ capere deprehẽsus fuerit à communione excluditor: excepto tamen eo, qui necessariò in itinere in commune diuerterit hospitium.

54 Si quis clericus episcopum contumelia affecerit, deponitor: principi enim populi tui non [o] maledices.

55 Si quis clericus contumelia affecerit presbyterum, aut diaconum: à communione segregator.

56 Si quis mancum aut mutum surdúmve, aut cæcum, aut eum cui vitiosus [p] incessus est, subsannauerit, communione priuator. consimiliter & laicus.

57 Episcopus, aut presbyter, qui negligentius [q] circa clerum vel populum agit, neque in pietate eos erudit, à communione segregator. Si verò in ea socordia perseuerauerit, deponitor.

58 Si quis episcopus [q] aut presbyter, clerico ex inopia laboranti necessaria non suppeditauerit, à communione reiicitur. sin perseuerat, deponitor, vt qui fratrem suum necauerit.

59 Si quis falsò inscriptos impiorum [r] libros, tanquam sacros in ecclesia ad populi & cleri corruptionem publicauerit: deponitor.

60 Si accusatio contra fidelẽ instituatur de fornicatione, aut adulterio, aut quacumque alia actione prohibita, & conuictus [s] fuerit: in clerum non perducitor.

61 Si quis clericus per metum [t] humanũ, vel Iudæi, vel Græci, vel hæretici, negauerit, siquidem nomen Christi, *ab ecclesia* reiicitor: si verò nomen clerici, deponitor. pœnitentia tamen ductus, vt laicus recipitor.

62 Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut omnino quicumque ex sacerdotali consortio, comederit carnes in sanguine [u] animæ eius, aut à bestiis [x] abreptum, aut suffocatum: deponitor. hoc enim lex prohibuit [y]. Sin verò laicus fuerit: à communione excluditor.

63 Si quis clericus, aut laicus, synagogam [z] Iudæorum, aut hæreticorum conuenticulum ingressus fuerit, vt preces [a] cum illis coniungat: deponitor, & à communione secluditor.

64 Si quis clericus in concertatione aliquem pulsauerit [b] & vno ictu ac pulsatione interemerit, deponitor, propter temeritatem suam. Sin verò laicus sit, arcetor à communione.

65 Si quis Dominicum [c] diem, aut Sabbathum [d], vno [e] solo dempto, ieiunare deprehendatur: deponitor. sin laicus, è communione eiicitor.

66 Si quis virginem sibi non desponsatam [f] admota vi [g] detinet: à communione suspenditor. Non licitum autem

a *v. l. 15. Cod. de episcop.*
b *v. c. 12. §. eo.*
c *dixi ad d. cap. 12. §.*
d *de gradib. episcopo. v. Nou. Iust. 137 c. 2. 3. 4.*
e *can. 13. & 22. syno. Antio. c. nullum c. episcopum 9. quæst. 2.*
f *c. 17. 1. syno. Antiochen. dist. 92. c. si quis episcopus ordinatus, & c. 3. epist. Cyrilli ad Dominum.*
g de episcopis qui à suis parochiis non suscipiuntur *c. 18. syn. Ancyranæ*
h *Nouell. 123. ca.* [illegible]
i *Nou. 137. c. 4. can. 5. syn. Nicenæ:* [illegible] *ti. 14. c. habeat sane.* [illegible]*ctobris.*
k *v. tit. de episcopali audientia. Noue. Iust. 120. c. 5. Nou. 131. c. 3.*
m Presbyteri atque diaconi subsũt episcopo.
n *11. quæst. ca. sint manifestæ l. 20. l. 34. Co. de episc. v. Phot. 10. Nomocan. 5.*
o *12. quæst. c. præcipimus.*
p *v. ao. 6. num. 2.*
q *v. quæ dixi ad Nou. 123. ca. 3.*
r *1. Corinth. 9. vers. 13.*
s ὑπηρετοῦντας. Balsamon legit προσεδρεύοντας Paulus dixit ἐργαζόμενοι, 1. Corint. 9. ver. 13.
t *dixi ad No. 123. c. 10. v. Nou. Leon. 87. adde Photiũ. 9.* Nomocan. 27. *& 13. c. 29. dist. 35. c. episc. aut presbyter.*
u *v. Photium 9.* Nomocan. *35. & d. c. 29. adde c. 9. syno. in Trullo.*
x *can. 17. synod. Nicenæ. v. Phot. 9.* Nomocã. *27. & ibi.* Balsamon id ita interpretatur, quasi non liceat episcopis vsuras non petere ex pacto, sed ex mora, aut tanquam interesse. *can. 10. syno. in Trullo can. 5. syn. Carthag.*
y *v. Can. 10. §. eo. adde 2. Iohã. Epi. Tit. 3. Rom. 16. Galat.* [illegible]
z Beliali cum Christo nulla communio.
a *v. tit. C. ne sanctum baptisma.*
b *de cõsecratione dist. 4. si quis presbyter.*
c *de formula baptismi.*
d de trina immersione in baptismo.
e Vna tantùm immersione in domini mortẽ non esse baptisandum.
f *1. Corinth. 7. vers. 5.*
g De promiscuo ciborũ vsu *v. Lucam 19. 1. Corinth. 10. Coloss. 2.* de eorum abstinentia certo fine *v. 1. Cor. 9. vers. 19. & c. 10. vers. 23.* de tolerandis in eo infirmis. *v. Rom. 14. vers. 1.*
h *1. Timoth. 5. vers. 19.*
i *c. 52. §.*
k *1. Timoth. 4. vers. 1. & seq.* vt & quondam Bogomili *Balsam. hic Hebr. 13.*

l Pœnitẽti parcitur. *Nou. 18. c. 8. l. vlt. in fi. Cod. de summa trinitate:* Nou. *109. c. 2. adde cap. 8. Synod. Laodic. adde canõ. 6. Synod. Carthag. 26. quæst. 6. c. Aurelius*
m *v. cap. 5. §. eo. adde c. 14. Ancyranæ vbi de Bogomilorum ieiunio.*
n *can. 24. in fi. synod. Laodic. & can. 42. syno. Carthaginen. distin. 43. c. clerici.*
o *Exod. 22. vers. 28. Act. apost. 23. versi. 5.*
p *Esdras 2. vers. 21. adde can. 76. §.*
q Canes mutos intelligit, vẽtres pigros, de quib. *v. Epistol. ad Tit. 2. vers. 12.*
q Episcopus dispensator pauperum.
r De libris impiorum non legendis, *v. Photium 12.* Nomocan. *3. can. 63. synod. in Trullo.* vbi confictæ martyrum historiæ prohibentur *adde quæ scripsi ad l. 6. §. 1. C. de hæreticis.*
s Criminis alicuius conuictus, clericus esse nõ potest. sic ad Diaconatũ promouendi ἀνέγκλητοι. *1. Timoth. 3. vers. 10.* eligẽdus enim episcopus ἀνεπίληπτος *ibid. vers. 2. l. 42. C. de epis. l. 34. C. de episcop. aud.* Nouel. *6. cap. 1.*
t de pœna eius qui per metum negauit nomen Christi vel clerici.
u id est, suffocata & morticina. *Leuit. 7. Actor. 15. adde quæ dixi ad* Nou. *Leon. 58. de interd. esu sanguinis.*
x nota de esu carnis à bestiis abreptæ interdicto.
y *Deut. 22.*
z Christus & Apostoli in Iudæorũ synagogam ingressi.
a adde *Canon. 10. 11. 44. §. eod. adde c. 51. synod. in Trullo 28. quæst. 1. c. Nullus.*
b *v. canon. 26. §. eod. v. Photium 9.* Nomocan. *26.*
c seu resurrectionis. Dominico die ieiunari prohibet synodus Gangrẽsis *c. 18. adde can. 15. Petri Alexandrini.*
d Sabbatho nõ ieiunatur, ne quis Iudæos videatur imitari.
e nẽpe magno Sabbatho, quo Domini corpus exanime in sepulchro iacuerat.
f de raptu spõsæ alterius *v. canon. 11. & 25. synod. Ancyr. adde epistolam Gregorij Thaumaturg. in princ.*
g de iis qui gratia matrimonij mulieres rapiunt *v. Phot. 9.* Nomocan. *30. canon 92. synod. in Trullo; ca. 27. synod. Chalcedon. 36. quæst. 2. cap. eos qui rapiunt.*

esto aliā ducere, sed eam detineto, quam sollicitauit, quāuis paupercula sit.

67 Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, secundam ab aliquo ordinationem susceperit: deponitor tam ipse, quàm qui ipsum ordinauit: nisi fortè constet ordinationem eum habere ab hæreticis. Qui enim à talibus baptizati [a], aut ordinati sunt: hi neque fideles neque clerici esse possunt.

68 Si quis episcopus, aut presbyter, aut diaconus, aut lector, aut cantor sacram quadragesimam [b] Paschæ, aut quartam feriam, aut parasceuen non ieiunauerit, deponitor: prȩterquam [c] si imbecillitate impediatur corporis. Sin laicus sit, communione priuator.

69 Si quis episcopus, aut presbyter, aut diacon⁹, aut omnino quicūque ex clericorum consortio cum Iudæis [d] ieiunauerit, aut communem festum diem cum ipsis egerit, aut lautia festi, nempe azyma, aut aliud huius generis, ab eis susceperit, deponitor: si laicus, à communione segregator.

70 Si quis Christianus oleum [e] ad sacra gentilium, aut synagogam Iudæorum in festis eorum detulerit, aut lucernas incenderit: à communione excluditor.

71 Si quis clericus, aut laicus, ceram aut oleum ex sancta surripiat ecclesia: à communione seiungitor.

72 Vas aureum & argenteum sanctificatum, aut velamen [f] linteúmve, nemo amplius in suos vsus assumito. iniquum enim est. Cæterùm si quis deprehensus fuerit, excommunicatione mulctator.

73 Episcopum de aliquo per fide dignos accusatū [g] homines, ab episcopis vocari necessarium est. Et si quidem comparuerit, & confessus conuictúsve fuerit, censura irrogator ecclesiastica. Si verò vocatus non obtemperauerit, secunda [h] quoque vice vocator, missis duobus ad ipsum episcopis. Quod si per contumaciam [i] ne sic quidem comparuerit: synodus suam contra ipsum pronunciato sententiā, ne quid tergiuersando detrectandóque iudicium lucri facere videatur.

74 Indictionem testimonij contra [k] episcopum hæreticus [l] non admittitor. sed neque fidelis, si solus sit. In ore enim duorum aut trium testium consistet omne dictum.

75 Item non oportet episcopum fratri, aut filio, aut alteri cognato, humano gratificari affectu [m], neque enim ecclesiam Dei conferre debet in hæredes. Enimuero si quis id fecerit, irrita permaneto ordinatio: ipse autem excommunicatione percellitor.

76 Si qui oculo [n] defectus, aut obtuso crure existat, & dignus sit, episcopus efficitor. non enim mutilatio corporis ipsum polluit, sed inquinatio animæ.

a *adde canon 46.* s.
b de quadragesimali ieiunio *v. l. 6. C. de feriis. Photium 7. Nomocanon. 1. can. 49. synod. Laodic. canon. 29. 52. 55. 56. 90. synod. in Trull.*
c Imbecillitatis causa ieiunium ecclesiæ potest omitti. aliàs non licet *c. 19. synod. Carthа. dist. 30. c. siquis per superbiam.*
d More iudaico, aut cum Iudæis non ieiunā dum facit *can. 29. synod. Laodi.*
e Oleo vtebantur gentiles in templis *l. 5. §. 12. ff. de donatiō. inter vir.*
f Veli nomine seu ὀθόνης quidquid textile significat.
g *dixi ad Nouel. 137. cap. 3. adde Photium 9.* Nomocan. 1.
h Episcopi vt fiant contumaces.
i Contumax episcopus damnari potest.
k Quot & qui aduersus episcopos testificentur *v. Photium 9. Nomocan. 2. canon. 21. syno. Chalced. canon. 31. synod. Carthag. 2. quæst. 6. c. placuit presbyteris 2. q. 7. c. clericos.*
l Hæreticus in episcopum testis esse nō debet.
m qua in re? εἰς τὸ ἀξίωμα τῆς ἐπισκοπῆς ὃν βούλεται χειροτονεῖν: ita legit Balsamon, cui cōuenit can. 23. *syn. Antioch. 8. q. 1. c. episc. non licuit.*
n luscus seu ἑτερόφθαλμος,

77 Qui verò mutus [o], surdúsve & cæcus est, episcopus non efficitor: non quia oblæso corpore est, sed ne ecclesiastica impediantur munia.

78 Si quis dæmonem [p] habeat clericus non efficitor: sed neque cum fidelibus preces fundito. Mundatus verò recipitor: & si dignus fuerit, efficitor.

79 Qui ex vita gentili aduenerit, & baptizatus est, aut ex conuersatione praua: iustum no est eum protinus [q] promoueri in episcopum. Iniurium enim est, eū qui prius [r] nō specimen & documētum de se præbuerit, aliorum doctorem existere, nisi alicubi dono diuinæ gratiæ hoc fiat.

80 Dicimus, quòd nō oporteat episcopum aut presbyterum publicis [s] se administrationibus immittere: sed vacare & commodum se exhibere vsibus ecclesiasticis. Animum igitur inducito hoc non facere, aut deponitor. Nemo enim potest duobus dominis seruire, iuxta præceptum Dominicum.

81 Serui [t] si in clerum promoueantur citra dominorum voluntatem, hoc ipsum operatur redhibitionem. Si quādo verò seruus quoque gradus ordinatione dignus videatur, qualis & noster [u] Onesimus apparuit, & domini cōsenserint, manúque miserint, & domo sua ablegauerint: efficitor.

82 Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, qui militiæ [x] vacauerit, & simul vtrumq; retinere voluerit, tam officium Romanum, quàm functionem sacerdotalem, deponitor. Quæ enim Cæsaris sunt, Cæsari: & quæ Dei, Deo.

83 Quisquis Imperatorem [y] aut Magistratum contumelia affecerit, supplicium luito. & quidem si clericus sit, deponitor: si laicus, à communione remouetor.

84 Sunto omnibus vobis, clericis simul & laicis, venerandi [z] ac sacri libri: veteris quidē Testamenti, Mosis quinque, Genesis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium: Iesu filij Naue vnus, Iudicum vnus, Ruth vnus, Regnorum quatuor, Derelictorum ex libro dierum duo, Hester vnus, De Machabæorum gestis tres, Iob vnus: Psalterium vnus: Solomonis tres, Prouerbia, Ecclesiastes, Canticum Canticorum: Prophetarum duodecim, vnus Esaiæ, Hieremiæ vnus, Iezechiel vnus, Daniel vnus. Inquiritor autem à vobis extrinsecus, vt adolescentes vestri addiscant, item Sapientiam eruditi Syrach. Nostra verò, hoc est Noui Testamenti, Euangeliæ quatuor, Matthæi, Marci, Lucȩ, Ioannis: Pauli Epistolæ quatuordecim, Petri Epistolæ duæ, Ioannis tres, Iacobi vna, Iudæ vna, Clementis epistolȩ duæ, & præceptiones, quæ vobis episcopis per [a] me Clementem in libris octo nuncupatæ sunt, quas omnibus publicare nō oportet, ob quædam arcana quæ in se continent: Et actiones nostras apostolorum.

aut claudus, episcopus esse potest.
o Mutus aut surdus non potest in episcopatum eligi.
p ὁ δαιμονῶν οὐ κληροῦται. vt hic: non tamen priuatur communione *cā. 5. epist. Tim. Alex.*
q aliud est, prohiberi νέον fieri episcopū: aliud νεόφυτον. hic recenter Christianismo complātatur.
r *v. quæ dixi ad Nou. 137. ca. 1.*
s *ca. 6.* s. *eod. can. 16. syno. Carthagin. vi. Phot. 8. Nomocō. 13. Nou. Leon. 86. l. 52. Co. de episco.*
t *De seruis qui fiunt clerici. v. l. 37. l. 38. Co. de episc. Nou. 123. c. 17. adde Nou. Leon. 9. 10. 11. v. Phot. 1. Nomocan. 36.*
u Potest ex hoc loco argumentum duci, hosce canones Apostolorum esse. fit enim mentio Onesimi in epistola ad Philemonem. *vers. 10.*
x vel militarib. cōmunitatibus Balsam.
y adde *canō. 54.* s. *eo. v. tit. Si quis Imperatori maledixerit: Photiū 9. Nomocan. 36. adde 25. act. apost. vers. 5.*
z σεβάσμια καὶ ἅγια βιβλία.

a Colligere hinc possis Clementem horum canonum authorem fuisse: qua de re dicere propter temporis breuitatem supersedeo.

Canonum Sanct. Apostolorum.

FINIS.

NOVELLARVM EPITOME.

De fide.

VT sacras scripturas Latinè vel Græcè vel alia lingua secundum traditam legem Hebræis legere liceat 146. ¶De quatuor sanctis conciliis 131.c.1. ¶Ne oratio diuinæ oblationis & baptismatis in secreto, sed palàm vt à populo exaudiri possit, recitetur 137.c.6. ¶De sacra communione 7. c.11. ad moniales deportanda 123.c.36. ¶De sacris mysteriis in priuata domo non peragendis 58.& 131.c. 8. ¶De litaniis 123.c.32. ¶De memoria & nouendiali sacro defunctis præstito 33. cap. 3.§.1.

De sacrosanctis ecclesiis & de rebus & priuilegiis earum.

¶ De diuinis domibus. Tiberij constitutio. ¶De templorum ædificatione eorúmque dedicatione 5.c.1.131. c.7. ¶ Vt qui Ecclesiam ædificant, prius definiant quæ ad eius curam, constitutionem, & conseruationem pertineant 67.c.2. ¶Intra quod tēpus hæredes grauati ædificare sacras domos debeant 131.ca. 10. ¶Vt Auctori diuinæ domus ius patronatus competat.123.c. 18. ¶De monasteriis non alienandis 7.c.11. ¶ De cruce figenda in templorum auguratione, & ferēdà in litaniis 5.c.1 131.c.7. ¶De altari 7.c.1. ¶De vasis sacris non alienandis 7.c.8.& 120. c. 10. ¶ Ne vir aliquo prætextu ingrediatur monasterium mulierū 133.c.3.§.1. De reditibus ecclesiæ à patrono præstandis 67. c.2. ¶De reditibus per æconomos & patriarchas in pios actus erogandis 2.c.3. ¶De rebus ecclesiæ immobilibus, vel quasi non alienandis 7.in pr.& c.1.6.nisi cum decreto 7.c.9.& 67.c.3. Permissum est ecclesiæ sanctæ resurrectionis Hierosolymitanæ, alienare prædia secundum ipsam ciuitatem sita 40. Idem & aliis ecclesiis, postea permissum Nouell.120.c.9. Permissum ecclesiis Mysiæ fundos relictos in redemptionem captiuorum & alimenta pauperum certa lege alienare 65. Possunt etiam alienari res quę ad Imperatorem ab Ecclesia peruenerunt 119.c.10. De pœna rem ecclesiasticam alienantis citra solemnitatem 7. c.5.& 10.Nouel.120.c.11. ¶De permutatione immobilium ecclesiæ prohibita 7.in pr.& c.1.& 6.nisi fiat cum alia ecclesia 54. cap.2.aut Imperatore 55.c.1. ¶De locatione rerum ecclesiasticarum in xxx.annos permissa 120.cap.3. ¶De Emphiteusi earundem rerum temporali & perpetua 7.c.3.& 7.Nouel.ca.2. & 119.cap.10 & 120.c. 1.5. ¶ De precariis & vsus constitutione 7. c.4 120.c.2. ¶De pignore 7.in pr.& c.1.& 6.120.c.4.5.6. ¶De in solutum datione 46. ¶Si sterilis ager ad ecclesiam peruenerit. ¶De legatis ecclesiæ & ad pias causas, Vide Titulum de legatis. ¶De priuilegiis & pręscriptione aduersus ecclesias & venerabilia loca 131.c.6. Aduersus ecclesiam Romanam 9. 111. Africanæ ecclesiæ 37. Iustinianæ primæ 11.& 131.c.3. mille & centum officinarum Constantinopolit.44. possessionum ecclesiasticarum 131.c.5.

De episcopis & clericis.

¶De Papa senioris Romæ & ordine sedendi 131.c.3. ¶Archiepiscopis 129.c.9.10. Iustinianæ primæ 11.& 131.c.3. Constantinopoleos & vt secundum habeat locum à Papa Romano 131. cap.2. & vt per eum ad Imperatorem reliqui episcopi introducantur 123.cap.9. ¶ Patriarchis 123.ca. 9.10. ¶Metropolitanis 123.c. 9.10. ¶Episcopo Carthaginensi.131 c.4. Episcopis, qui, qua ætate, num cœlibes, & quibus moribus & à quibus eligendi & ordinandi 6.c.1.23.c.1.137.in prin.& c.1.2. Vt examine pręeunte eligantur 137. Quantum præstare debeant cathedratici nomine 123.c.3. Vt in suis ecclesiis resideant 67.ca. 3. Vltra annum extra suam ecclesiam ne degant 6. c.2. Ne ad Comitatum principis veniant sine systasticis literis 6. c.3 123.c.9.l. testimonij dicendi causa auocentur 123.c.7. Ne propter quaslibet causas ad forum iudiciale trahantur 123.c.8. Ne legationis tempore conuenian tur 123.c.6. Tutores & curatores esse prohibētur 123.c.5. Quemadmodum & apud quos accusandi 123.c.2. De episcopis & regradatis 42. Vt liberati patria potestate 81. Et à seruili & adscriptitia conditione 123.ca.4. De reditibus episcoporum 123. c.3. ¶Chimeliarchis ecclesiæ 40. ¶ Abbate quis & quomodo eligendus 5.c.9.& 7.c.9 & 123.c.34.D.33.c.2. ¶Abbatissa 133. c. 3.& 1.& vlt. ¶Exarchis monasteriorum 123.c.4. ¶Clericis qui 123.c. 9. Quales eligendi 6.cap.4.& 123.c.12. An etiam serui 123. ca.17. An etiam adscriptitij 123.c.15. Gratuitò ordinandi 122.c.16. Quātum soluant cathedratici nomine 66. De eorum ætate 123.c.13. vxore 123.cap.14. superinductis 123.c 29. numero, multitudine & mensura 3.c.1.6.c.8.& Nouell.16. foro 123.c.21. Quasi castrēsi peculio, & vt res suas in sua potestate habeant 123. 19. Vt muneribus personalibus ac negotiis secularibus abstineant 123. c. 6. Ne de minore Ecclesia in maiorem per patrocinium transeant 2.c.2. Eorundem desertorum 57. in aliam formam transeuntium 6.c. 7. Et falsum testimonium dicentiū pœna 123. cap. 20. ¶Presbyteris & eorum ętate 123.c. & vt tutela & cura extraneorum illis sit interdicta 123.cap.5. ¶ Diaconis & eorum ætate 123.c.5.& 10. ¶Subdiaconis & eorū ætate 123.c.13. Tutela & cura illis interdicta 123.c.5.& 10. ¶Cantatoribus & eorum gradu 5.c.8. Lectoribus & eorum gradu 5.c.8. Aetate 123.c.13. Aleę ludo & spectaculis eis interdictis 123.c.10. ¶ Oeconomis 7. c.10. & 12. Nouell.123.c.23. ¶Xenodochis 7.c.12.& Nouel.123. ca. 23. ¶Nosocomis 7.12. & 123.ca.23. Ptocotrophis 7.c.12 & 123. c. 23. ¶Orphanotrophis 7.c.12. Et vt ad instar tutorum inuentarium faciant 131.c.15. ¶Gerontocomis 7.c.12. ¶Præsulibus collegiorum 7.c.10. Prioribus 133.c.2. ¶Monachis non statim vestiendis & per triennium interdum probandis, eorum tonsura, schemate & veste 5 cap.1. Nouel.123. cap. 35. Laicis interdicta 123. cap. 44. Eorum cellulis & lauris 133.cap.1. Ne sine voluntate Abbatis monasterio discedant.133.cap.1. Ne occasione mortui, sororis aut adgnatæ fœmineum monasterium ingrediantur 133.capite 3. Ne vxorem aut concubinas habeant 5.capite 8. Vt vel sacris scripturis 133.cap.2 6. Aut operibus manuariis vacent d. c.6. Vt communiter viuant, dormiant 5. cap. 3. & habitent. 123. capite 5.& 133. Vt per procuratorem se defendant 121 capite 27. Quas sportulas debeant 123. capite 28. Monachismo se & sua Deo dedicant 76.& 123.cap.38. Dissoluunt sponsalia 123 cap.39. Matrimonium 123.cap.40. Amittunt facultatem testandi 5.cap. 5. Tutelæ & curæ administrandæ 123.c.36. At non capiendi relicta sibi sub conditione liberorum 123 cap.37 Exhęredari quoque non possunt vt ingrati 123.cap.4. Monachi desertoris pœna 5.c.4.& 6.Nouell.123.c.42. ¶Anachoretis.5.cap 3. ¶Monasteriis 123.cap.27. ¶Ascetriis seu asceteriis 123.cap.27. ¶Canonicis 65.capite 5. ¶Sanctimonialibus & earum raptu 123 cap.43. ¶Diaconissis & vt cum viris non habitent 123 c. 30. Et vt quadragenariæ possint eligi Nouell.123 cap.13.& Nouell.6.cap.6. ¶Quatuor viris & quinque viris senioribus reliquorum monachorum quasi didascalis 133. capite 2. ¶Apocrisariis 123. cap. 25 36. Seu Responsariis & vt senes ac si fieri possit, vt Eunuchi rerum monachalium vtilitatibus occupentur 133.cap. 5. & Nouel.79.cap.1. ¶Ostiario & ianitore monasterij 133.cap.1. ¶Ostiaria monialium 133. capite 5. ¶ Archiphercitis Hebræorum 146.

De episcopali Audientia & diuersis capitulis quæ ad curam pertinent episcopalem.

¶De synodis annuis 123.cap.10. ¶Ne quis ante causę exitum excōmunicetur 123. cap.11. ¶ De depositione episcoporum in hæresim prolapsorum seu de episcopis regradatis 42. ¶ Vt episcopi ad principem referant si quid magistratus deliquerit. ¶Vt præsidibus si in litibus iudicandis suspecti illi sint, adiungantur 86. ¶Vt patronis Ecclesiarum non idoneos clericos nominantibus inuigilent 123.ca.18. ¶De alea, ludo tabularum & spectaculis interdictis 123.cap.10.

De hæreticis.

¶ De his qui negant resurrectionem, Iudicium, & Angelos esse creaturam Dei 146.c.2. ¶Hęretici legatorum incapaces: iisdem interdicta templorum ædificatio 132.c.13. ¶Interdicta collegia 132. ¶Hæreticorum liberi vt succedant 115.ca.3.& 118.c.vltimo. ¶De priuilegiis dotis mulieribus hæreticis nō præstandis 109. ¶Vt in orthodoxos vno tātùm casu testes esse possint 45. ¶De regradatis episcopis 42.

De Iudæis & Samaritis.

¶ De Hebræis, eorum Synagogis & quomodo sacras scripturas possint legere 146. ¶ Iudæi Samaritani occasione religionis non liberantur Curiali fortuna: & vt in orthodoxos vno tantùm casu testes esse possint 45. ¶ Samaritæ testamenta facere non possunt 144. & 129.

De his qui ad ecclesias confugiunt & ibi exclamant.

¶ Ne quis cum sacra ministeria fiunt, Ecclesiam ingressus iniuriam ministro ecclesiæ inferat: néve ministeria aut litaneas conturbet aut celebrare prohibeat 123. c. 31. ¶ Vt termini sanctorū homicidis & similibus non prosint 17. c. 7.

De legibus.

¶ Vt gratiæ Deo ob leges vtiliter latas agantur 8. c. 11. ¶ Vt Africa legibus Romanis vtatur 36. ¶ Leges plerūque trahi etiā ad præterita c. 3. & Nouell. 19. Nouell. 129. c. 4. at non ordinariè 22. ca. 1. 12. Nouell. 54. 68. 76. c. 1. § 1. ¶ Vt ex legibus quæ obtinebāt tempore sententiæ prioris, appellationis sententia pronuncietur 115. c. 1.

De mandatis principum.

¶ De mandatis principum 17. ¶ Vt diuinæ iussiones de operibus publicis apud præfectos Prætorio insinuentur 152. ¶ Vt diuinæ iussiones subscriptionem habeat Quæstoris 114. ¶ Ne ex diuinis iussionibus à Principe impetratis, sed ex legibus antiquis lites dirimantur 113.

De statu personarum.

¶ De Impuberibus, & vt ius deliberandi transmittant ad hæredes 158. ¶ De testibus 9. ¶ Tutoribus 72. 94. 118. c. 5. 123. c. 5. & 155. ¶ Vndecimo mense natus post mortem patris non legitimus 39. c. 2. ¶ De infantibus expositis 153. ¶ Ex adscriptitio & libera natus liber est 54. c. 1. ¶ De argentariorū contractib. Edict. 7. 9. ¶ Monetariis & ponderatoribus apud Ægyptios. Edict. 11. ¶ Agricolis & mutuo eis præstando. 32. 35. 34. Rusticis qui in alienis prædiis nuptias contrahūt 157. & prole inter eos partiēda 156. Colonis & capite censitis alienis à nullo recipiendis 18. c. 14. ¶ Hortulanis Constantinopoleos 64. ¶ Lenonibus 14. ¶ Scenicis, & ne teneantur ex suo iuramento in eadē semper turpitudine viuere 51. ¶ Afris 36. ¶ Osdroenis contrahentibus allicitas nuptias 154. ¶ Armeniorum successione. Edicto 3. ¶ Alexandrinis & Aegyptiacis. Edict. 13.

De officio diuersorum iudicum corúmque iudicialibus.

¶ Adiutore quæstoris 35. primicerij Tribunorum notariorū 8. c. 15. § 1. & passim. ¶ Administratoribus 95. ¶ Adsessorib. 62. c. 2. Aphoplistis 8. c. 13. ¶ Arbitris & ne per iusiurandū assumantur, sed solo compromisso 82. c. 11. ¶ Biocolytis 8. c. 13. Lydiæ & Lycaoniæ 145. ¶ Chartulariis sacri cubiculi 8. 15. § 1. & passim. ¶ Cohorte præfectorū 8. c. 15. § 1. cum sequentib. ¶ Comite Galatiæ primæ 8. c. 3. & c. 15. c. 4. Isauriæ 27. & 31. c. 3. adde 20. c. 4. Oriētis 8. c. 4. & c. 15. § 1. & Nouell. 20. c. 5. Phrygiæ Pacatianæ 8. c. 2. & 15. § 3. Nouell. 31. c. 3. ¶ Decurionibus & filiis eorum 38. ac donationibus mortis causa 87. in ius vocatione 151. quinam liberentur curia 70. ¶ Defensoribus ciuitatum 2. c. 15. in pr. & § 49. & Nouell. 15. ¶ Duce Lydiæ & Lycaoniæ 145. ¶ Executoribus 96. ¶ Iudice Palestinæ primæ 8. c. 15. § 6. primæ Syriæ 20. c. 5. Communia de iudicibus, vt quæ sine suffragio aut suffragii datione creētur. Nouell. 8. vt in locū remoti alius subrogetur 8. c. 2. Apud quē & quomodo iusiurādū præstent 8. c. 7. & c. 14. & c. 15. vt successor decessoris mādata exequatur 134. c. 6. vt appellationi deferāt 82. c. 12. expensarū rationē habeant c. 10. ad principē de re dubia referre possint c. vlt. De diuersis principū ad iudices rescriptis 82. c. 13. ne mittāt vicarios 8. c. 4. latrunculatores, viocolytas & apophlystas 8. c. 13. Nouell. 134. c. 1. Vt duos in exordio & fine litis aureos accipiāt pedanei iudices 82. c. 9. ¶ Officio præfectorū prætorio 8. c. 15. § 1. & passim. ¶ Præfectis vrbi & prouinciarū 70. prętorio Illyrici 11. ¶ Præside Aegypti primę 8. c. 15. § 35. secūdæ 8. c. 15. § 36. Aenimontis 8. c. 15. § 30. Antiochiæ 8. c. 15. Arabiæ 8. c. 15. § 39. Armeniæ primæ 8. c. 15. § 43. secūdæ 8. c. 15. § 22. magnæ 8. c. 15. § 23. quatuor Armeniarum 31. Augustannicæ primæ 8. c. 15. § 3. secundæ 8. c. 15. § 37. Bithyniæ 8. c. 15. § 15. Cappadociæ primæ 8. c. 15. § 24. & Nouell. 20. c. 2. secundæ 8. c. 15. § 37. Cariæ 8. c. 15. § 31. Ciliciæ primæ 8. c. 15. § 12. secundæ 8. c. 15. § 42. Cypri 8. c. 15. § 23. Euphratensis 8. c. 15. § 40. Europæ 8. c. 15. § 27. Galatiæ primæ 8. c. 3. & 15. § 4. secundæ 8. c. 15. § 44. Hellenoponti 8. c. 15. § 26. Hellesponti 8. c. 15. § 6. Edict. 12. Honoriadis 8. c. 15. § 45. Insularū 8. c. 15. § 46. & Nou. 41. Lybiæ superioris 8. c. 13. § 34. Lycaoniæ 8. c. 15. § 20. Lyciæ 8. c. 15. § 32. Lydiæ 8. c. 13. § 17. Mesopotamiæ 8. c. 15. § 41. Mysiæ secundæ 8. c. 15. § 47. Nouæ Iustinianæ 8. c. 15. § 21. Osdroenæ 8. c. 15. § 21. Palestinæ primæ 8. c. 25. § 6. secundæ 8. c. 15. § 7. & Nouell. 103. c. 2. tertiæ 8. c. 15. § 38. Phœniciæ maritimæ 8. c. 15. § 18. Phrygiæ 8. c. 2. Rodopeæ 8. c. 15. § 29. Schytiæ 8. c. 15. § 48. Syriæ secūdæ 8. c. 15. § 19. Theodoriadis 8. c. 15. § 20. Thraciæ 8. c. 15. § 28. Communia de præsidibus prouinciarum 8. 17. 95. 128. 149. 161. de honore & acclamationibus illis præstandis 8. c. 6. & vt soli indigenæ præsides creentur 149. Ingressis prouinciam quid potissimùm spectandum 17. c. 16. Iidem iurent initio adeptæ dignitatis, & quomodo 8. c. 7. gratis creati gratuitas præstent manus 17. c. 1. officiales cohibeant 17. c. 5. § 1. & c. 10. & seditiones 17. c. 2. oblatas sibi de religione quæstiones contemnant 17. c. 11. & 103. c. 2. Edict. 2. Iustin. viliores causas sine scripto decidant & de modo sportulis adhibendo 17. cap. 3. Tributorum exactioni diligenter incumbant 8. cap. 8. & 17. cap. 5. § 3. vt cogant exactores tributorum exprimere quantitatem rerum perceptarum c. 8. ne permittant quenquam etiā extraneū 8. cap. 12. vti priuilegio fori in criminibus. Nouell. 17. cap. 5. aut quid exigi formarum aut portuum causa cap. 4. Profectionibus & angariis subditos ne vexent cap. 9. Terminósve sanctorum prodesse homicidis patiantur. ca. 7. Ne criminosis dent λόγον, ἀσυλίας c. 6. Edict. 2. Terribiles sint erga delinquentes. Nouell. 17. cap. 5. § 3. Iniusta patrocinia prohibeant cap. 13. & colonos & capite censitos à quoquam recipe c. 14. Titulos alienis prædiis affigi c. 15. Paganos armis vti. c. 17. Iudices dari à loci seruatoribus c. 10. Consiliarios adsumāt optimos c. 5. § 2. Vt si suspecti sint in aliqua lite, episcopus eis adiungatur 86. Quinquaginta dies agant in prouincia postquam illis successum est 8. c. 9. Nou. 95. ¶ Prætore Isauriæ 20. c. 4. Nouell. 28. Lycaoniæ Iustiniani 25. 31. c. 3. Paphlagoniæ 29. Pisidiæ 15. c. 2. Nouell. 31. c. 3. Nouell 24. Siciliæ 104. Thraciæ 26. ¶ Primiceriis clarissimorum Tribunorum notariorum 8. c. 15. § 1. & passim. Proconsule Asiæ 8. c. 15. § 2. Cappadociæ 30. Nouel. 8. c. 15. § 24. & Nouel. 20. c. 2. Palestinæ 103. ¶ Quæstore destinato ad compescendos vagabundos 80. Insularum & exercitus 41. 50. Palatij, hodie Cancellarius, & eius adiutoribus 35. ¶ Referendariorum palatii 10. 113. 124. ¶ Senatoribus & eorum ordine 62. ¶ Vicariis Asianæ 8. c. 2. Nouell. 20. c. 6. Ponti 8 c. 2. & Nouell. 20. c. 6. Pontici tractus Edict. 8. Longimuri seu Thraciarum 8. c. 15. § 5. Vicarii ne mittantur à iudicibus 8. cap. 4.

De in ius vocando.

¶ De reis criminum per edicta euocandis 134. cap. 5. Ne dicendi testimonii causa episcopus cogatur in iudicium venire 123. c. 7. De literis compulsoris 17. capite 14. Ne decurio aut cohortalis in ius vocetur aut iudicio sistatur sine iussione principis Præfectis post manifestanda 151. De reis ex longinquo territorio euocatis & vt post 10. diem comparationis, actoris præsentiam non cogantur expectare, vtque præterea in litem iurare possint 53. c. 1. vt qui ex longinqua & propria iurisdictione reum euocant, caueant de expensis 153. c. 2. De actore euocato 69. c. 4. vt qui iurauit iudicio sisti nec comparet manu in eum iniecta vt periurus prehendi possit 54. c. 4.

De transactionibus.

¶ Ad transigendum neminem à iudice compelli posse 115. c. 4.

De aduocatis.

¶ Iniusta patrocinia prohibeantur 17. c. 13.

Ex quibus causis infamia, &c.

¶ Bonorum cessio an infamet v. Titul. j. Qui bonis cedere.

De procuratoribus.

¶ Vt illustres in causa iniuriarum siue ciuili siue criminali per procuratorem agere possint 71. cap. 1. Vt monachi per procuratorem agere possint 123. c. 27.

De his qui potentiorum nomine titulos prædiis affigunt.

¶ Ne quis titulos prædiis alienis affigat 17. cap. 15. 164. cap. 1. Ne milites se immisceant priuatorum possessionibus defendendis 116.

Si minor vt ab hæreditate se abstineat.

¶ De restitutionibus minorum aduersus aditionem hæreditatis 119. cap. 6.

De receptis arbitris.

¶ Vt arbitri per compromissum aut non per iusiurandum adsumantur 82. c. 11.

De iureiurando propter calumniam dando.

¶ Huc refer Nouell. 49. c. 3. & 124. c. 1.

De iudiciis.

¶ De reis præsentibus 69. c. 2. absentibus 69. c. 3. De lite prosequēda 112. c. 2. Vt litigatores initio litis iurēt se nihil iudicibus pro misisse aut dedisse iudicij accipiendi causa 124. c. 1. 2. Viginti dierū induciæ reo post libelli dationē dantur ad refutandū iudicē 53. c. 3. Præside suspecto quid remedii sit litigatoribus 86. c. 1. 2. 3. 4. & sequentibus. Huc etiam refer Nouell. 15. 60. c. 2. 82. c. 10. 86. c. 2. 116. c. 2.

De

De litis contestatione.

¶De lite contestanda intra duos mēses 96.cap.1.adde& Nouel.53. cap.3.

De dilationibus.

¶Dilationes dantur probationum & instrumentorum proferendorum causa 115.c.2.De decem dierum dilatione v.53.c. De dilatione episcopis tribuenda tempore legationis 123.c.26.

De sportulis.

¶Vt sportularum modus seruetur 17.c.3.& 53.c.3.§.2.82.c.7.De illicitis sportulis prohibēdis 124.c.3. De sportulis monachorum & clericorum 123.c.27,28.

De pedaneis iudicibus.

¶Vt integram Nouell.82.præsertim cap 9.vbi in exordio & in fine litis pedanei iudices duos aureos possunt accipere.

De iurisdictione & foro competente.

¶Actor reum plerunque ex suo foro euocat 53.cap. 1. 2.& contrà 69.cap.4.vbi quisque deliquit ibi conueniri potest 69.cap.1.vbi actor agit,ibi mutua ab eodem petitio fieri potest 96.cap.2. vbi episcopi conueniuntur in causa ciuili 123.cap.22. criminali 123.cap.24.vbi clerici conueniendi 83.123.cap.21.vbi œconomi 123. cap. 22. vbi Monachi & Ascertriæ 76. vbi Apocrisarij 123.ca. 25.

De inofficioso.

¶Vt dodrantem curialibus liberis 18.c.2.non curialibus trientem si tres sint ac pauciores semissem, & proprietate & vsufructu si plures sint parentes relinquant æqualiter inter eosdem partiendum 18.c. 2. De causis exhæredationum iustis & iniustis v. 115.cap.3.

De inofficiosis donationibus.

¶Vt ex donatione immensa in vnum liberorum collata reliqui liberi Falcidiam detrahant 92.cap.1.

De religiosis & funeribus.

¶Vt ex defuncti seu funera eorum non iniurientur à creditoribus 60.& ne eorum hæredes conueniantur ante 1x. diem 115. ca. 5.De debita impensa in exequiis defunctorum, seu de sumptibus funerum & quantum debeatur asisteriis, seu canonicis funus deducentibus,& quantum prętare eos oporteat qui volunt deferri in vno maiorū lectorum, in valorū custodiario positorū & in deaurato posito in sanctissima maiore ecclesia 59.

De iureiurando.

¶De iureiurando calumniæ 49.cap.3 124.cap.1.scœnicarum mulierum 51.Ne quis iuret per capillos Dei 76. Vt iurata bonorū descriptio facta à parente inter liberos valeat 48.Ne arbitri ex iureiurando assumantur 82.cap.11.7.De iuramento eorum qui administrationem suscipiunt 8.Titul.3.De iuratoriis cautionibus 53 cap.4.

Si certum petatur.

¶De argentariorum contractibus 136.Nequis mutuum dans agricolæ, terras eius teneat 32.33.34.Vt qui credidit militiæ quærendæ causa,debitore defuncto,scholæ placito & emolumento fruatur 53.c.5.Vt res debitoris in subsidium creditori adiici possit 4.c.3.

De obligationibus.

¶Ne alius pro alio conueniatur,& de pignorationibus 52.

Ne filius pro patre.

¶Ne filius pro patre conueniatur 134.c.7.

De constituta pecunia.

¶De variis formulis constituendæ pecuniæ.v.Nouel.115.c.6.

De probationibus.

¶Rationes patris iuratæ valent inter liberos 48.

De testibus.

¶Vt testes non nisi illesæ existimationis accipiantur Nouell. 90. cap.1.vt instrumentis debitæ pecuniæ testes rogati,non fortuiti adhibeantur cap.2.vt testimonia in scriptis redigantur 3. vt cognitis testimoniis quartæ productioni testium locus non sit 4.vt testes si lis sit ciuilis, in prouincia examinentur: si criminalis apud iudices repræsententur 5. vt testimonium eius qui seruus dicitur recipiatur 6.vt testes propter inimicitiā à dicendo testimonio repellantur 7. vt mediatores testium, non nisi de partium consensu testimonium ferant 8. vt testium productio non fiat nisi præsente aduersario 9.

De fide instrumentorum.

¶De instrumentorum cautela & fide 73. vt ipsi Tabelliones quātumuis ægroti 44.cap.1.§.3.contractui intersint ab initio ad finem vsque.neque priùs complementum adponāt, quàm perfectè nouerint negotiū de quo agitur 44.ca.1. Vt eisdem liceat per substitutum & adiutorem suum in sola tamen statione, contractus formare d.c.1 §.4.& subscribere 73.cap.7.§.1.Vt in protocollo describant,idque cum die & Consule Nouell. 4. c. 2.Vt præponatur nomen Imperatoris in documentis 47. & vt tempora,quæ Latinis literis designantur apertius quàm notis & siglis 47. capite 2. signum crucis instrumentis pro fide & subscriptione olim adponi solitum Nouell.73.cap. 8. Nouell. 90.Nouell.Leonis 72.l.vltim.§.2.C.de iure delib. Instrumentum non dicitur completum antequam ei sit subscriptum à testibus,cap.5 Quemadmodum mortuo tabellione instrumēti ac literarum eius fiat comparatio 73. cap. 7. vt notæ, si quæ fuerint in instrumento, diligentissimè comparentur inter se apud iudices 73.c.6. vt ex solis documentis publicè celebratis & publica arca depromptis fiat comparatio, exceptis priuatis quibus aduersarius pro se vtitur 49.ca. 2.vt hominibus peritis & iuratis cōmittatur literarum comparatio,d.ca.2.§.2.Vt si literarum fides à voce testium discrepet testes præferantur 73. cap.3.vt non aliter credatur instrumento de altero instrumento faciente mentionem,quàm si idipsum proferatur 119.cap.3. Insinuatum instrumentum magnæ est auctoritatis 73.c 7. §. 3. Nudi chirographi fides exigui momenti 73.c.4.Imperiti literarum quemadmodum cautè contrahant 73.ca.8.quemadmodum in agris contrahatur cap.vltimo.De priuatis instrumentis munitis trium testium præsentia & subscriptione 73. capite 1.2.

Ad Senatusconsultum Velleianum.

¶Rem propter nuptias sibi donatam vxor obligare,pignorare,alienare non potest 61.Vxor pro viro obligari nullo modo potest 134.c.8.

De non numerata pecunia.

¶De pœna negantis numerationem pecuniæ 18.c.8.De dote cauta,nec numerata v.infra de iure dotium.

De vsuris.

¶Quas vsuras ab agricolis stipulari liceat 32.33.34.De nautico fœnore 106. 110. De vsuris suprà duplum non cōputandis 138. Vt particulares vsurarum solutiones in duplum computentur 121. Lex de vsuris suprà duplum non computandis ad ciuitates nō pertinet 160.

Depositi.

¶Ne quis depositario interdicat depositi restitutione 88. Quemadmodum tutò res possit deponi 73.c.1.

Sine censu vel reliquis fundum comparari non posse.

¶Vt emptor fundi tributarij tributi nomine teneatur 117. capite 8.§.1.

De vectigalibus & tributis.

¶De indulgētia reliquorum publicorum 147.148. De releuatione tributorum publicorum 163.De prædiorum steriliū ad fertilia impositione 166.De hominibus qui in eadem domo subiecta prædia possident 168.

Locati.

¶De his qui denunciant ne ciuiles annonæ,vel pensiones soluantur 88.cap.2. Vt hortulani eadem qualitate hortum reddant, qua acceperunt,& de meliorationibus ab iisdem factis 64. Vt artifices locent operas secundùm veterem morem 122.

De donationibus ante nuptias.

¶Dotis & donationis propter nuptias æqualia pacta: & æquales quantitates esse debent 97.ca.1. ¶Donatio propter nuptias specialis est contractus,& ex parte vxoris non requirit insinuationem 119.capite 1.ex parte mariti requirit:fitque vt non insinuata donatio propter nuptias ei non pariat æquale lucrum ex dote in casum mortis vel iniusti repudij 127.cap.2. Vt immobilia propter nuptias donationis neque hypothecæ dentur, neque omnino alienari posint à viro etiam consentiēte muliere,nisi post primam obligationem mulier finito biennio iterum obligationi consenserit 61. Vt si donatio propter nuptias consistat in immobilibus, mulier ita vti frui possit: si in immobilibus mulier illa vti frui possit:si in mobilibus vel pecunia:vt mulier eas exigere possit, si extent: data cautione de illis restituendis.sin minus vt etiam à liberis vsuras triētes possit accipere 2.cap.4.& Nouell.22.c.40.Olim mulier abstinens secundis nuptiis lucra nuptialia poterat inter viuos & testamēto alienare 22.cap.20.§.1.non abstinens nudum vsum antenuptialis donationis cōsequebatur,proprietas ita liberorum erat,

vt ne quidem in vnũ liberorum eam conferre posset 2.c.1.&4. Nouel.98.ca.1.in extraneum conferre poterat sed in casum omnium liberorum præmortuorum 2.cap. 2. hodie constitutũ est vt mulier secundis nuptiis abstinens præter vsum antenuptialis donationis tantùm habeat proprietatis,quantùm vnus filiorum 127.cap.3.

De nuptiis.

¶Vt viles personæ etiam illustribus possint nubere 131.cap.6. De rusticis qui alienis prædiis nuptias contrahunt 157. & de prole inter eos partienda 156. vt nuptiæ illustrium virorum fiãt cum dotalibus instrumentis 117. cap.4.de ea quæ raptori nubit 150. De redintegrando matrimonio Nouel.117.c.11.

De incestis & nefariis nuptiis.Nouell.12.

¶Vt incestuosi nuptias contrahentis neque liberos , ex legitimo matrimonio habentis bona ærario assignentur 12.ca.1. habentis verò liberos , quarta pars in fiscum redigatur 12. cap. 3. §.1. Vt incestuosi nobiliores deportentur,viles verberentur 12. ca. 1.Vt liberi legitimi patris incestuosi, ipso patris incestu sui iuris fiant 12.cap.2.Vt nati ex incestu priuentur rebus paternis 12. & 74.cap.6.Vt à parentibus non possint legitimari dicto cap. 6. vt ex eorundem substantia nihil consequantur 89.c.5. De illicitarum nuptiarum indulgentia 139.154.

De secundis nuptiis.

¶De fauore viduitati attributo 22.cap.20.& 127.c.3. De secundis nuptiis intra annum luctus contractis,& earum pœna 22.c.22. & 40.Et de muliere quæ parit vndecimo mense post mariti mortem 39.c.2.De secundis nuptiis post annum luctus contractis,& earum pœna prima 22.c.23.24.25.36.secũda c.27. 28.29. 30.31.tertia cap.32.33.quarta c.34.quinta c.35.sexta c.36.septima c.37.octaua c.38.nona cap.39.decima cap.40.vndecima cap.41. duodecima cap.42.decimatertia 43. 44. decimaquarta cap. 45. & Nouel.2.c.4.decimaquinta Nouel.22.c.49.§.2.

De iure dotium.

¶Dotis & donationis eadem quantitas esse debet 97.c.1.in fraudem creditorum dos augeri non potest 97. ca. 2. Dotis priuilegio mulier præfertur antiquioribus creditoribus,vel ei cuius pecunia res mobilis vel immobilis comparata vel refecta,at non ei cuius militia comparata est,quantumuis posteriori 97.c.34.Vt dotis proprietas seruetur filiis 98. c.1. & 2.c.4.Ne parens dotem filiæ secundas nuptias contrahentis minuat 97.c.5.De dote scripta & non numerata seu præstita,& vt quæ nullam dotem dedit,ante nuptialem donationem dotis causa factam accipiat:& vt quæ minus dedit quàm est professa,tantùm recipiat,quantùm re ipsa numerauit 2.c.5.De dote cauta non numerata & intra quod tempus dotis non numeratæ exceptio possit obiici.De dote marito oblata,nec accepta & vt si per maritum steterit,quominus dos illi ab vxore solueretur,teneatur de dote vxori restituenda 91.c.2. De dotis collatione , & vt filia se immiscens patris hæreditati , fratribus dotem conferat, aut tantò minùs accipiat de bonis paternis 97.c. 6.& quid si dotem inope facto marito consequi non possit , & ita fratribus non conferre d.cap.6.Vt dos prioris vxoris præferatur secundæ,siue ipsa,siue liberis eius agentibus 91.c.1.

De diuortiis.

¶De causis iusti diuortij marito 1.17.cap.8.& vxori permissis 117. c.9. Vt dissolui possit matrimonium mutuo consensu 140. ex causa probabili 117.c.10.quæ sint causæ probabiles c.11.quæ nõ sint ca. 14. sine causa non est dissoluendum 127.c.4.Diuortium fit ex occasione 22.cap.4.Ob monachismum c.5.impotentiam c.6.captiuitatem c.7.desertionem c.14.& 117.c.11. seruitutẽ detectam Nouel.22.c.9.& 10.(ancilla non est quæ à domino dolosè pro libera elocata est c.11.aut exposita c.12.)statum adscriptitium cap.17.certa delicta c.15.16.mortem cap.20.non fit ob damnationem in metallum.Nouel.22.c. 8. deportationem ca. 13.non acceptam ab vxore dotem c.18.De pœnis iniusti diuortij 22.c.16.&19.Nouel.131.c.13.

Diuortio facto apud quem liberi morari debeant.

¶Soluto per repudium matrimonio,quomodo & apud quem liberi alantur 117.c.7.

De alendis liberis à parentibus.

¶Vt qui vsum donationis propter nuptias lucratur , diuortio facto liberos alat 98.ca.2. Vt si pater causam diuortio dederit liberi apud matrem alantur:si mater,apud patrem:nisi pater sit pauper,mater,locuples.& vt inopes parentes à liberis locupletibus alantur Nouell.117.7.Vt liberi legitimi patrem quamuis incestuosum alant 12.ca.3.§.1.

De concubinis.

¶Ne cui plures concubinas habere liceat,aut vxori concubinam superinducere 18.c.5.Nouell.89.cap.12.§. 5. Vt concubinatu in matrimonium conuerso liberi fiant legitimi 12.c.4.Quo modo concubinæ seruilis conditionis constitutæ legitimæ vxores fiant 18.c.11.Vt si filius concubinæ patris se immiscuerit,exheredari possit 115.c.3.§.6.Quemadmodum concubinæ ab intestato vel ex testamento concubinario succedant , v. j.t.de naturalibus liberis.

De naturalibus liberis & quibus modis efficiantur sui.

¶Vt naturales liberi legitimari possint oblatione curię 89.ca.2.3. 4.5.6.7.vel nuptiis cum eorum matre contractis c.8. per principis rescriptum ca.9.patris testamento à principe confirmato c.10.non tamen per adoptionem c.11.§ 2.Vt per matrimonium legitimati,siue soli fiat siue cum aliis legitimis concurrãt 12. c.14.siue post contractum matrimonium nulli procreentur, aut procreati moriantur,patri succedant Nouell. 19. Vt nominatus ab aliquo in instrumento publico vel testamento filius legitimus,ius legitimi consequatur 17.cap.2. Vt habenti liberos legitimos,coucubinæ,ciúsque liberis vnciam testamento relinquere liceat 18.c.5.Nouel.89.cap.12.§.2.non habenti liberos legitimos aut ascendentes,etiam assem.Nouel.89.c.12. §.3. non vt olim semissem 18.cap.5.habenti ascendentes, reliquam partem legitimæ ascendentibus debitæ d. §. 3. Vt ab intestato defuncto liberis aut coniuge extantibus liberi naturales sola alimenta 89.c.12.§.6.non extantibus , duas vncias consequantur 18.c.5.89.c.12.§.4.Vt à naturalibus liberis parentes vicissitudinem accipiant 89.cap.13.Vt patri naturalibus liberis tutorem relinquere liceat Nouel.89.c.14.Vt mater etiam naturaliũ liberorum tutelam possit gerere d.ca.14.Vt quæ dicta sunt de naturalibus liberis ad eos qui de damnato coitu nati sunt non pertineat c.15.

De tutelis.

¶Vt qui(matres excipe Nouel.94.cap.1.)obligatum habent minorem,aut res eius,omnino à tutela eiúsque curatione, quantumuis legibus vocetur,arceantur 72.ca.1.Vt tutori qui factus est pupilli debitor aut creditor,curator adiungantur cap.2.vt à tutela vel cura nullus debiti prætextu excusetur, nisi hoc probauerit ca.3. Vt si tutor vel curator se debitorem tacuerit non possit redhibitionibus,aut aliis debiti exceptionibus vti: & vt si se creditorem ab initio tacuerit,omni actione aduersus minorem decidat c.4.Vt curatores nullo modo cessiones suscipiant aduersus minores ca.5.Quemadmodum tutores & curatores pupilli vel minorũ pecuniã administrare debeant c.6. 7. 8. Vt orphanotrophi fiãt tutoribus similes,& ad instar tutorũ inuentariũ conficiant 131.cã.vltimo. Vt mulieribus interdictũ sit tutelæ officium,nisi matres sint aut auię,22.40.& 118.cap.5. & 155.etiam naturales 89.14.& vt eo casu apud acta secũdis nuptiis & auxilio Velleiani renuncient 118.cap. 5.& 155.abrogata Nouella 94.c.2.Vt volente ad nuptias venire muliere tutelam liberorum gerente,ordinetur minoribus tutor,& rationes suscipiantur,& quod mater debet occasione gubernationis,hoc reddatur 22.c.40.Vt mater tutelaribus rationibus obnoxia sit: & vt si secundo nubat,possit alium pro se designare tutorem, suo tamen suarúmque rerum periculo 105. Vt soli testamentarij tutores matrem à liberorum tutela excludant 118. ca. 4.5. Vt patri liceat tutorem dare naturalibus liberis 89.c.14.

De furtis.

¶Vt qui occultè & sine armis furantur,mortis pœna,aut alicuius membri abscissione non puniantur 134.13.

De iure aureorum annulorum.

¶De iure annulorum aureorum omnibus libertis liberaliter cõcesso 78.c.1.

De obsequiis patrono præstandis.

¶De reuerentia & obsequio patronis à liberto pręstandis 78.c.2.

Vnde vir & vxor.

¶Olim ita constitutum,vt si maritus vxorem inopem sine causa repudiasset,aut iusta de causa mulier ab eo fuisset separata,aut morte solutum matrimonium fuisset : quarta pars substantiæ mariti mulieri exsolueretur:ea tamen lege ne vnquam centũ amplius libris auri mulier acciperet 22.c.28.53.c.6.74. ca. 5.117 c.5.Hodie alterutro casu si defuncto tres pauciorésve fuerint liberi siue ex ea,siue ex alio matrimonio,vxor quartam bonorum mariti accipit:si plures,virilem : proprietate quidem tenus,si talis vxor filios ex defuncto non habuerit: vsu tenus tãtùm si habuerit 117.c.5.Vt si minùs supra dicta parte mulieri à viro legatũ fuerit,ad supradictã quantitatẽ fiat repletio 74.c.5.

De collationibus.

¶Vt siue parens intestatus moriatur,siue testatus, liberi cõferant dotem & donationes propter nuptias, nisi parens expressim designauerit

designauerit ipse se uolle fieri collationem 18.c.6. Vt collationis ea natura sit acceptum à parente conferri, aut tantò minus accipi,& quemadmodum filiæ,quæ propter inopiam mariti dotem ab eo recipere non potuerunt,collationi sint obnoxiæ.

Qui testamenta facere possunt.

¶ Vt Samaritæ testamentū facere non possint 144.abrogata Nouell.129.vt de his quæ post Episcopatum adquisierint Episcopi testari non possint 131.c.13. Vt monachi post ingressum monasterii testari non possint:ante ingressum legitimam liberis relinquere cogantur 5.c.5.76.c.1.123.c.38.

De testamentis & quemadmodum testamenta ordinentur.

¶ Vt testator nō cogatur vt olim 66.c.1.§.4.107.c.1. propria manu nomina hęredū scribere,sed vt etiā per alterū possit scribere 119.c.8.vt testator legitimas solennitates in testamēto obseruet d.c.9.Vt ignorātiā nouarū cōstitutionū nō supina excuset omissionem solemnitatis noua constitutione introductæ in testamentis 66.c.1.§.4.Vt pater literas sciens,inter liberos testaturus subscriptione tempus declaret:deinde filiōrum nomina:adhæc vncias,in quibus scripsit suos hæredes,non signis numerorum significet, sed per totas literas declaret 107.c.1. Vt testamentum imperfectum quod inter liberos valere potest, alio testamento quàm perfecto reuocari non possit 107.c.2.Vt diuisio bonorum inter liberos facta à parente,sola patris, vel liberorum subscriptione valeat 107.c.3. Vt descriptioni bonorum à testatore iureiurando interposito factæ hæredes omnem fidem adhibeant Nouell.4.c.

De liberis præteritis,vel exhæredatis.

¶ Vt ascendētes liberis legitimā aut eius supplemētum nominatim relinquere in suo testamento cogantur,& vt certis tantùm de causis liberi à parentib.& è cōtrà exhæredari possint 115.c.3.4.Vt iniusta exhæredatio,liberorum testamento adscripta vitiet solas institutiones,non legata, non fideicommissa,non libertates d.c.3. in fine. Ne liceat parentibus exhæredare filios, qui ingrediuntur monasteria,velut ingratos 123.c.41.

De iure deliberandi.

¶ Vt deliberandi ius etiam impuberes transmittant 158.

De legatis.

¶ Vt legatū Deo relictū illi Ecclesiæ debeatur,vbi testator domiciliū habuit 131.c.1. Vt legata pro redēptione captiuorū relicta præstentur ab episcopis 131.c.11.Vt legatariis relicta æqualiter ab hęrede præstētur 1.c.3. Vt legata intra annū modis omnibus præstentur 1.c.4.Quemadmodū hæres moram committens in legatis præstandis puniatur 1.c. 1. Vt matri etiam si ad secundas venerit nuptias legari possit 22.46.c.46.§.1. Vt vti legauerit quisque de sua re,ita ius sit:nullo valente citra defuncti voluntatem nec si sacram impetret formā aliquid disponere in rebus alienis 22.c.2.Quemadmodum naturalibus liberis quis legare possit,supra dictum est tit.de naturalibus liberis. Vt si maritus prohibeat vxorem ad aliud venire matrimonium,vel è contra,legatarius alterutrius habeat electionem aut ad nuptias venire & renunciare legato,aut legatum percipere, & abstinere nuptiis 22.c.44.Vbi alia quædam ad hunc locum pertinentia vide.Vt testator possit hæredes damnare,ne res legata de familia vnquam exeat 169. Vt testator remittere possit hæredibus mutuam satisdationem d.Nouell.159.

De conditionibus.

¶ Vt conditio legati,institutionis,donationis,facta hoc modo,si sine liberis decesseris,vel si nuptias non cōtraxeris ,sacerdotio vel clericatu impleatur,aut potius remittatur huiusmodi cōditio 123.c.37.De cōditione indictæ viduitatis 22.c.43. 44. De conditione ne legatum de familia vnquam exeat v. Nou. 159.

Ad Senatusc.Trebellianum.

¶ Vt institutis & substitutis legata nō præstātibus in ius eorū fideicōmissarius vniuersalis succedat 1.c.1.§.*v.etenim in legatariis*, vt is qui restituere iussus est quod ex hæreditate supererit, possit legitimam liberis reseruare, & si ea non sufficiat ad dotis siue donationis propter nuptias constitutionem, honestæ secundum personæ qualitatē & merita ex hæreditate aliquid amplius delibare 39. Vt rogatus restituere quod ex hæreditate defuncti ei supererit,possit diminuere ad nouem vsque vncias,triuncio conseruato fideicommissario generali: & certis casibus, puta, redemptionis captiuorum causa,ex illo triuncio 108.Vt si inter filios facta sit precaria substitutio ea non porrigatur vltra filiorum gradum 159.

Ad legem Falcidiam.

¶ Vt hæres non implens volūtatē defuncti 1.c.2.vel inuentarium non faciens c.2.§.1.§.2.vel prohibitus Falcidia vti à testatore d.§.2.*vers.si verò expressim*,vel solida legata quibusdam scienter soluens in aliorum legatariorum præiudicium, Falcidia non vtatur 1. c.3. Cessat quoque Falcidia in ea re, quæ ita relicta est ne alienaretur 119. c.11. Vt eadem cesset in iis quæ ad pias causas sunt relicta 131.c.12.

De hæreditatibus ab intestato 118.

¶ Quemadmodum liberi parentibus succedant 118.c.1.Quēadmodum parentes liberis succedant 118.c.2. Quemadmodū fratres, fratrum filij,cognati cognatis succedant, Nouell.84.& 118.c.3. De agnatorum iure in hæreditate sublato 118. c.4. Vt fratrum filij succedant patruo, etiam ascendentibus primi gradus & patruis extantibus, Nouell.127. Vt illegitimi ac serotini partus non succedant 39.c.2. Quēadmodū naturales liberi succedant dictū est suprà tit.de Naturalib.liberis.Vt incestuosi non succedant 89.c.15.Quemadmodū hęretici liberi succedant v.115.c.3.& 118.c.vlt.De iustis exhæredationum causis v. Nou. 115.c.4.De legitima viro inopi ab vxore relinquenda & è contra,dictum est suprà tit.vnde vir & vxor.

De bonis materni generis.

¶ Vt lucra nuptialia parens alienare non possit, néve emptor ea possit præscribere nisi tricennio 22.c.24.

De bonis quæ liberis in potestate patris constitutis ex matrimonio vel aliàs acquiruntur.

¶ Vt filiofamiliâs relictum ne ad eius patrē perueniret patri non quæratur 117.c.1.Vt quoties pater consortium proprietatis cū filiofamiliâs habet toties vsumfructum in filij portione non habeat 118.c.2.Vt parens iniustè nuptias dissoluens detrudatur in monasterium vtque triens bonorum eius monasterio addicatur,reliqui duo trientes eius liberis eorum,& vt vsufructu priuetur, Nouel 134.c.11.

De manumissionibus.

¶ Vt minor in testamento seruos manumittere possit 119. c.2. Vt si miles reliquerit legatum seruo vel ancillæ suę,ipsa donatione legati libertatē donasse videatur 78.c.4.Vt si dominus ancillam duxerit,liberam fecisse intelligatur d.c. 4. Vt si dominus ancillam suam elocauerit tanquam liberam aut seruo suo tanquam libero passus fuerit ingenuam matrimonio iungi, serui aut ancillæ dominium amittat, iíque in libertatem rapiantur 22.c.11.Vt,si seruus sciente domino meritus est militiam, aut quamlibet dignitatem adeptus ,in libertatem rapiatur 81 in fine princ.Vt episcopatus à seruili & adscriptitia fortuna hominem liberet 123.c.4.Vt à domino expositus liber censeatur Nouell.153.c.1.

De adquirenda possessione.

¶ Vt ex sententia iudicis non rectè apprehendatur possessio nisi vacua 167.

De præscriptionibus.

¶ De præscriptione rerum à Vuandalis ereptarū 36.De præscriptione centum annorum Romanæ ecclesiæ,id est,occidētalibus ecclesiis adtributa 9.& postea in 40.annorum præscriptionem mutata. De præscriptione biennij non obiicienda interim dum de transactione litis agitur cum aduersario 93.c.1. Vt qui rem alienam à malæ fidei possessore bona fide accepit, eam aduersus verum rei dominum præsentem decennio absentem vicennio possit præscribere 119.cap.7. Vt quoties de decennij præscriptione agitur , si dominus quibusdam annis præsens, quibusdam absens fuerit,tot ei anni supra decennium adiiciātur,quot in ipso decennio absens fuerit 119.8.Vt si mora Imperatoris,sententia ferri non possit, iudicii præscriptio non obiiciatur 23.c.2.

De sententiis.

¶ De retractatione sententiarum pręfecti prætorio 119.c.5.Vt post annum & tria edicta in actorem contumacem sententia feratur 112.c.3.Vt in medio litis,aut pendente lite non ex iussione principis aut ambitiosis rescriptis iudicetur,sed secundum generales leges Nouell.82.c.13.c.1.& 2.Vt breuiores & viliores causæ sine scripto decidantur 17.cap.3.& Nouell.83. Vt coram eodem iudice reconuentio fieri possit 96.cap.123. c.25. De pœna iudicis qui malè iudicauit,vel eius qui iudicem vel aduersarium corrumpere curauit 124.c.2.Vt iudices nulla relatione vtātur ad principem 123.ca.1.& ita abrogatur Nouell.82.c.14. 113.c.1.vers.si verò.

De appellationibus Nouell.23.

¶ Vt à sententia principis nō appelletur,nec ab ea fiat retractatio apud alium quàm ipsum Imperatorem 113.c.1. Vt ne cui iudici appellationes recipere liceat 82. c.12. c. 13. Vt à sententia iudicis intra decem dies appelletur, siue propria causa sit siue

aliena 23.c.1. Vt tempus exercendæ finiendæque cœptæ appellationis annuum sit, nisi impedimentum aliquod subsit, tunc enim biennale Nouell. 49. Vt si de causa appellationis compromittitur tempora appellationum non currant 93.c.1. Vt si stet per principem quominus iudicetur, tempora appellationum non currant 23.cap.2. Vt si per iudicem appellationis stet, quominus sententia dicatur, tempora appellationis fatalia non currant 119.cap. 4. Vt à spectabilibus ad illustres appelletur 23.ca.3. De appellationibus in Aegypto, Asia & Ponto 23. cap. 3. De appellationibus quinque prouinciarum 41. Siciliæ 75. De appellationibus ad principem 20. 23. cap. 2. Nouell. 127. Vt appellari per alium possit 23.c.1. Vt iudex rationem expensarum examinet 82.c.10.

Qui bonis cedere.

¶ Ne quis cogatur bonis cedere 135.

De bonis auctoritate iudicis possidendis.

¶ Vt præsens in possessionem bonorum cõtumacis mittatur pro quantitate debiti: & vt contumaci reuertenti possessio restituatur, redditis primò impensis litis 53.c.4. in fine.

De pignoribus & hypothecis.

¶ Vt pignus à debitore vendi possit, saluo creditorum iure 112. c. 1. vers. ab hoc. Vt prius conueniatur debitor principalis, quàm fideiussor, & possessor rerum à debitore acceptarum 4. c. 2. Vt debitore pecuniam numeratam non habente, addicantur creditori res eius 4. cap. 3. Vt creditor cuius pecunia nauis, domus, aut ager emitur, anterioribus (mulierem excipe de dote agentem) etiam creditoribus præferatur in huiusmodi naui, domo & agro 97. c. 3. Vt mulieri de dote agenti præferatur is qui pecuniam credidit vt militia emeretur, quantumuis post dotem iam constitutam pecuniam crediderit, Nouell. 53. c. 5. §. 1. Nouell. 97. c. 4. Vt dos prioris vxoris præferatur doti secundæ siue ipsa, siue liberis eius agentibus, nisi res secũdæ vxoris adhuc extent 91. ca. 1. Vt si possessor conuentus rei vindicatione negauerit rem esse actoris, postea cõuictus ad legem pignoris vel ἐμφυτεύσεως, vel superficiei causam vel quam aliam defensionem confugiat, non audiatur, sed transferatur possessio in actorem, deinde agatur hypothecaria aut vectigali aut superficiali actione 18. c. 10. Vt ex scriptura depositi vel mutui, tribus testibus munita, ius pignoris aut hypothecæ & prælationis peti possit 83. c. 12.

De litigiosis.

¶ Vt res litigiosæ diuidi possint inter hæredes 112. c. 1. Vt re litigiosa, legata fideicommissa, testamentóve relicta, non ipsa, nõ eius æstimatio, sed solus litis euentus debeatur d. c. 1. §. si verò heres, vt quæ de litigiosis dicta sunt, ad res hypothecę datas nõ pertineant d. c. 1. vers. ab hac.

De duobus reis promittendi.

¶ Vt duobus simul obligatis, si non fuerit adiectum vt in solidũ tenerentur, tacitè intelligãtur teneri ex æquo 99. c. 1. Vt qui in solidum cum alio obligatus est, reo idoneo & præsente in solidum conueniri non possit d. c. 1. vers. si verò.

De fideiussoribus.

¶ Vt præsens principalis priùs conueniatur quàm fideiussor 4. c. 1. Vt mulier pro marito nullo modo fideiubere possit 134. c. 8.

De solutionibus.

¶ Vt debitore pecuniam numeratam non habente addicantur creditori solutionis causa res eius 4. c. 3.

De patria potestate.

¶ Vt patriciatus dignitas, Nouell. 8. in principio Dignitas consulatus, præfecturæ prætorio, Nouell. 81. c. 1. Vt omnis dignitas, omne cingulum à curia liberare valens d. c. 1. §. 1. Vt episcopatus, liberos patria potestate soluat, Nouell. 81. c. 3. Vt liberati patria potestate legitimorum iura intacta habeant Nouell. 81. cap. 2.

De infantibus expositis.

¶ Vt qui filium exposuit, ius patriæ potestatis amittat 153. cap. 1. Vt qui expositum nutriuit, eum in seruitutem non asserat d. cap. 1.

De donationibus.

¶ Vt qui rem donauit, eam tradere cogatur 162. cap. 1. Vt si non insinuatæ donationes excesserint mensuram indigentem insinuatione, ad id vsque duntaxat valeant, quo non insinuatæ donationes valent 162. c. 1. §. 2. Vt si donator rem à se donatã alienauerit, vel pignorauerit, donationem reuocasse non intelligatur d. c. §. 1. Vt parens vni liberorum ita donet: vt reliquos liberos legitima non defraudet: & vt eo casu liberi legatarii patris non cogantur hæreditatem adire, cogantur tamẽ supplere reliquis fratribus legitimam: & vt ingrati liberi non reuocẽt donationes factas à parẽte 92. Vt mulier res quas filiis donauerit, quasi ab ingratis, post secundas nuptias reuocare non possit 22. c. 25. Vt donationes Imperatori à priuato homine factæ non egeant insinuatione, & è contra 52. c. 2. Vt mortis causa donationes legatis comparentur, & ne insinuatione indigeant 87. in pr. De donationibus curialium, & vt decurio donare non possit etiam mortis causa 87. c. 1. De donationibus à curialibus factis 101.

De publicis iudiciis, accusationibus & exhibendis reis, & eorum custodia.

¶ Vt rei criminum edictis legitimis euocentur 134. c. 5. Ne mulieres in carceribus includantur pro priuato aut fiscali debito: & vt, pro crimine in monasterio aut asceterio contineantur, néve monastriæ, aut asceteriæ vlla actione de propriis monasteriis aut asceteriis trahantur 139. 9.

De adulteriis.

¶ Quemadmadmodum maritus vxorem adulterii accusare debeat 117. c. 8. vers. si de adulterio. De pœna adulteri & mulieris adulteræ 134. c. 10. Vt adulter præsumatur, qui ter aut sollẽni ter monitus non desinit cum vxore alterius colloqui & vt repertus à marito cum vxore loqui, possit vbiuis interfici, at nõ in templo 117. c. 15. Ne quis luxurietur contra naturam 77. & 141. De muliere raptum passa 143.

De sepulchro violato.

¶ Vt non liceat creditori hæredes defuncti pro debito molestare ante nouem dies 115. crp. 5. De pœna creditoris cadauer mortui inferri prohibentis 60. c. 1.

De pœnis.

¶ De pœnarum omnium moderatione 134. c. 13.

De tributis.

¶ De exactionibus siue de legationibus tributorum 128.

De fabricensibus, & armis.

¶ De armis 85.

De mendicantibus validis.

¶ De ignauis & mendicantibus validis coercendis v. Nouell. 80.

De re militari.

¶ De militum transitu & introitu 130. Milites ne priuatorum possessionibus defendendis incumbant 116.

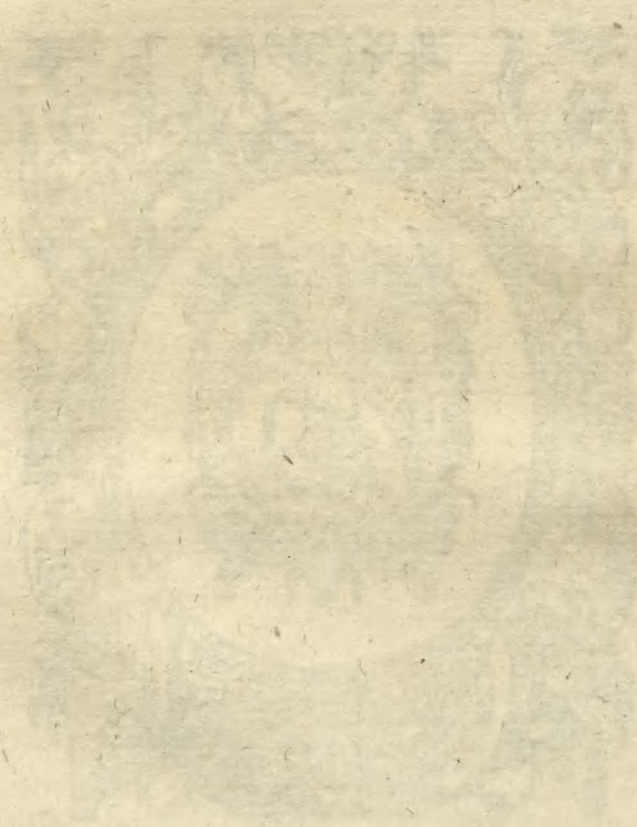
FINIS.

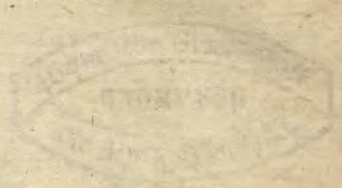
FEVDORVM
CONSVETVDINES

EDITIONE VVLGATA.

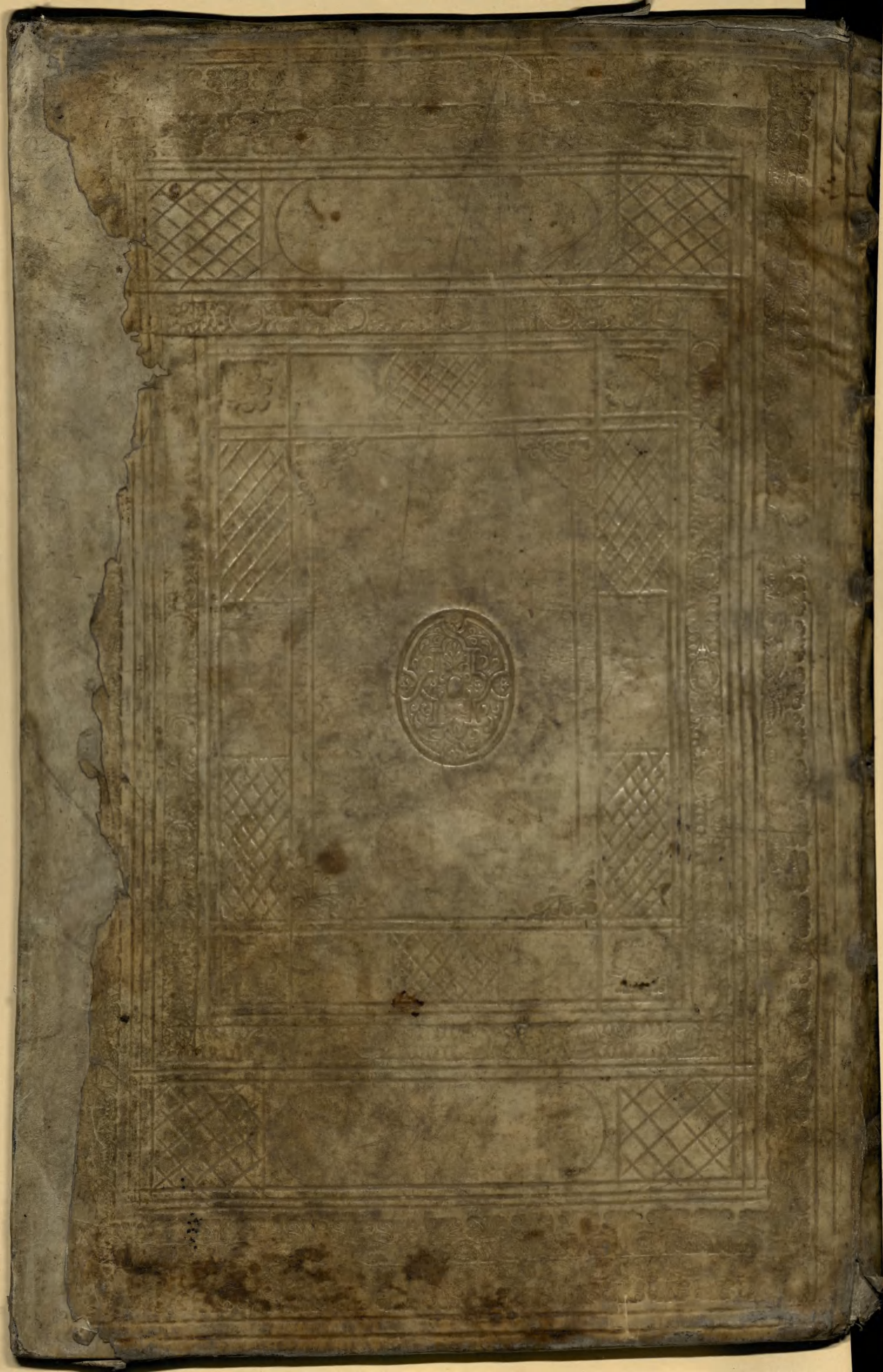
Liber de pace Constantiæ.

HIS ACCESSERVNT NOTÆ
Dionysij Gothofredi I.C.

M. D. XC.

Corpus Juris Civi
cum Notis Gothofr